This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Google

Jest to cyfrowa wersja książki, która przez pokolenia przechowywana byla na bibliotecznych pólkach, zanim zostala troskliwie zeskanowana przez Google w ramach projektu światowej biblioteki sieciowej.

Prawa autorskie do niej zdążyly już wygasnąć i książka stala się częścią powszechnego dziedzictwa. Książka należąca do powszechnego dziedzictwa to książka nigdy nie objęta prawami autorskimi lub do której prawa te wygasly. Zaliczenie książki do powszechnego dziedzictwa zależy od kraju. Książki należące do powszechnego dziedzictwa to nasze wrota do przeszlości. Stanowią nieoceniony dorobek historyczny i kulturowy oraz źródlo cennej wiedzy.

Uwagi, notatki i inne zapisy na marginesach, obecne w oryginalnym wolumenie, znajdują się również w tym pliku – przypominając dlugą podróż tej książki od wydawcy do biblioteki, a wreszcie do Ciebie.

Zasady użytkowania

Google szczyci się wspólpracą z bibliotekami w ramach projektu digitalizacji materialów będących powszechnym dziedzictwem oraz ich upubliczniania. Książki będące takim dziedzictwem stanowią wlasność publiczną, a my po prostu staramy się je zachować dla przyszlych pokoleń. Niemniej jednak, prace takie są kosztowne. W związku z tym, aby nadal móc dostarczać te materialy, podjęliśmy środki, takie jak np. ograniczenia techniczne zapobiegające automatyzacji zapytań po to, aby zapobiegać nadużyciom ze strony podmiotów komercyjnych.

Prosimy również o:

- Wykorzystywanie tych plików jedynie w celach niekomercyjnych
  Google Book Search to usluga przeznaczona dla osób prywatnych, prosimy o korzystanie z tych plików jedynie w niekomercyjnych celach prywatnych.
- Nieautomatyzowanie zapytań
  Prosimy o niewysylanie zautomatyzowanych zapytań jakiegokolwiek rodzaju do systemu Google. W przypadku prowadzenia badań nad tlumaczeniami maszynowymi, optycznym rozpoznawaniem znaków lub innymi dziedzinami, w których przydatny jest dostęp do dużych ilości tekstu, prosimy o kontakt z nami. Zachęcamy do korzystania z materialów będących powszechnym dziedzictwem do takich celów. Możemy być w tym pomocni.
- Zachowywanie przypisań
  Źnak wodny"Google w każdym pliku jest niezbędny do informowania o tym projekcie i ulatwiania znajdowania dodatkowych materialów za pośrednictwem Google Book Search. Prosimy go nie usuwać.
- Przestrzeganie prawa
  W każdym przypadku użytkownik ponosi odpowiedzialność za zgodność swoich działań z prawem. Nie wolno przyjmować, że skoro dana książka zostala uznana za część powszechnego dziedzictwa w Stanach Zjednoczonych, to dzielo to jest w ten sam sposób traktowane w innych krajach. Ochrona praw autorskich do danej książki zależy od przepisów poszczególnych krajów, a my nie możemy ręczyć, czy dany sposób użytkowania którejkolwiek książki jest dozwolony. Prosimy nie przyjmować, że dostępność jakiejkolwiek książki w Google Book Search oznacza, że można jej używać w dowolny sposób, w każdym miejscu świata. Kary za naruszenie praw autorskich mogą być bardzo dotkliwe.

Informacje o usłudze Google Book Search

Misją Google jest uporządkowanie światowych zasobów informacji, aby staly się powszechnie dostępne i użyteczne. Google Book Search ulatwia czytelnikom znajdowanie książek z calego świata, a autorom i wydawcom dotarcie do nowych czytelników. Caly tekst tej książki można przeszukiwać w internecie pod adresem `http://books.google.com/`

L 50C 3751, 80.87

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE BEQUEST OF

JOHN AMORY LOWELL

CLASS OF 1815

MATERYAŁY I PRACE

KOMISYI JĘZYKOWEJ
AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE

TOM I.

ZESZYT 1.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
Drukarnia Uniwersytetu Jagiell. pod zarządem J. Filipowskiego
1901

MATERYAŁY I PRACE

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE

TOM I.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
1904

L Soc 3751.80.87
~~Philos 117.3~~
~~L Soc 367.25~~
✓

HARVARD COLLEGE
NOV 29 1913
LIBRARY.

J. A. LOWELL FUND
(I-V, in 3 vols.)

DRUKARNIA UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO POD ZARZ. J. FILIPOWSKIEGO.

HARVARD UNIVERSITY
LIBRARY

Błędy drukarskie.

str.	wiersz	ma być	zamiast
3	2 od góry	*pajščyzna*	*pajscyzna*
20	11 „ „	*lalïdžić*	tak samo
109	16 „ „	*(= krwawy),*	*(= krwawy,*
„	17 „ „	*ṕotṛkuf*	*ṕotrkuf*
112	13 „ „	*ᵈž*	*.ž*
163	12 od dołu	i z innych	iz nnych
176	5 „ „	и	н
„	4 „ „	чешскаго	чешкаго
178	3 „ „	Poradnika	Przewodnika
179	19 „ „	(= bowiem)	(= bo wiem)
180	12 od góry	kilkunastu	kilkunastuu
185	155	*Wpoczṭach*	*W poczṭach*
192	358	*wßeleße*	*wſzeleße*
199	q 3	*ßvyathoſcz*	*ßvyathoſcz*
„	v 1	*Vÿrczaßya*	*Vÿrczaßa*
„	5 od dołu	[3] po	[2] po
212	4 „ „	(może	może
222	5 „ „	*Bĕlô̊cë*	Belô̊cë
224	8 od góry	*(ď)*	*(d)*
229	14 od dołu	*caų̇ī*	*čaų̇ī*
243	7 od góry	*célәcu*	*ćelәcu*
„	8 „ „	*ďʳžévicu*	*dʳževicu*
246	1 od dołu	*ščəʳžu* i *ščīʳš*	*scəʳžu* i *scīʳš*
279	18 „ „	*krufćelnyx*	*krufćelnyx*
283	12 od góry	*xuragawgrożi*	*xuragaw groži*
286	16 od dołu	dźwięk	dźwiek
287	1 od góry	*ṇ + č*	*ṇ č*

str.	wiersz	ma być	zamiast
288	18 od góry	brąz	bràs
296	4 od dołu	*ʒ́*	*ʒ*
„	3 „ „	*przeżegnacʒ́*	*przeżegnacʒ*
317	14 od góry	Nr 31	Nr 37
„	16 „ „	rocznik III (1845)	rocznik III
363	7 „ „	Masseidel [-pohl].	Masseide [-pohl]
370	22 „ „	Boicke.	Boickl
383	18 „ „	*Beucáina*	*Beućaina*
389	13 „ „	Nr 72	Nr 69.
392	27 „ „	Mojmysła	Mojmysla
397	33 „ „	*Rëpkắi*	*Rëbkắi*
400	33 „ „	Zema	Sema
402	10 i 11 „ „	*Djöra Djörska*	*Tjöra* i *Tjörska*
405	34 „ „	*Čårnomir*	*Čarnomir*
414	6 „ „	*pękny*	*pęknåi*
422	34 „ „	*kórc*	*kórac*
451	14 „ „	poł.	pol.
457	27 „ „	deleatur!	pochodzenie
460	17 „ „	*kubeł*	*kubel*
467	29 „ „	*mędzé*	*mídzé*
471	22 „ „	*mżeć*	*mżeć*
496	27 „ „	auf	af
„	30 „ „	Nr 187, 2.	Nr 186, 2
515	1 „ „	*zorük(å)táina*	*zorükytáina*

TREŚĆ.

str

1. Jan Witek: Teksty i spostrzeżenia gwaroznawcze z północno-wschodniej okolicy Tarnowa 1
2. Tomasz Gawin: Teksty w gwarze zaczarnieńskiej . . 37
3. Wojciech Janczy: Gwara Sromowiec Wyżnich . . . 51
4. Jan Rozwadowski: Objaśnienia do mapy języka litewskiego w gubernii Wileńskiej 89
5. Jan Rozwadowski: Szkic wymowy (fonetyki) polskiej . 95
6. Jan Baudouin de Courtenay: Wskazówki dla zapisujących materjały gwarowe na obszarze językowym polskim. 115
7. Z. Celichowski: Polskie glosy botaniczne w Mogunckim Zielniku z r. 1484 147
8. Władysław Nehring: Pierwsze sprawozdanie z prac nadesłanych na konkurs im. Lindego 155
9. Holger Pedersen: Przyczynki do gramatyki porównawczej języków słowiańskich 165
10. Jan Rozwadowski: De morte prologus i żale konającego 177
11. Jan Rozwadowski: Uwagi o dyftongach *ię, uǫ* w południowo-zachodniem narzeczu białoruskiem 207
12. Kazimierz Nitsch: Studya kaszubskie: Gwara luzińska 221
13. Tytus Benni: Z dziedziny akomodacyi międzywyrazowej 275
14. Tytus Benni: O samogłoskach nosowych w wyrazach obcych 285
15. Jan Rozwadowski: Język rękopiśmiennej reguły żeńskich klasztorów ordinis Praemonstratensis z r. 1540 . . . 291
16. Karol Ernest Muka: Szczątki języka połabskiego Wendów Lüneburskich 313

UWAGA. Prace 1—8 wydane zostały jako zeszyt 1. w roku 1901; prace 9—15 jako zeszyt 2. w r. 1903.

Jan Witek.

Teksty i spostrzeżenia gwaroznawcze z północno-wschodniej okolicy Tarnowa.

Uwaga 1.

Materyały, które zebrał p. Jan Witek, jako pracę w seminaryum ś. p. Lucyana Malinowskiego w r. 1896, drukuje Komisya w przeróbce swego sekretarza J. Rozwadowskiego.

Uwaga 2.

Umieszczone poniżej teksty przeszedłem z p. Witkiem i przepisałem je fonetycznie, tak, że przynajmniej co do wybitnych cech tej gwary można na nich polegać. P. Witek pochodzi sam ze Śmigna, wioski położonej o milę od Tarnowa w kierunku północnym, i prócz dzieciństwa spędza tam rok rocznie czas jakiś. Jednakowoż o zupełnie ścisłem, fonetycznem opisaniu gwary li tylko na podstawie wymowy p. Witka nie może być mowy, bo trudno wiedzieć, jaki wpływ wywarł na niego język ogólnopolski klas wykształconych. Jestto więc tylko pierwsza próba przedstawienia jednej z niezmiernie ciekawych gwar, jakie są na północnym wschodzie Tarnowa.

Z tekstów Śmigniеńskich umieściłem tylko te, które zostały spisane z ust Macieja Witka, gospodarza w Śmignie, wyrzuciłem zaś literackie opowiadanie p. t. Najduch i kilka pieśni.

Objaśnienie znaków fonetycznych:

u̯ø dyftong, którego pierwszym składnikiem jest niezgłoskotwórcze, pół-otwarte *u*, drugim bardzo otwarte i słabo labjalizowane *ö*; dyftong, niedosyć wyraźnie zlokalizowany, okazuje tendencyę ku *u̯e* (a w pewnych razach ku *u̯o*).

å jestto znak dla tak zwanego, pochylonego *a*, oznaczający niskie i otwarte *o*. Może być jednak, że w gwarze śmigniеńskiej wymawia się zwykłe *o* mimo przeciwnych zapewnień p. Witka. Wnoszę z tego, że p. Witek kilka wyrazów, których formy nie śmigniеńskiej nie znał, napisał przez *o*, i na odwrót (*å* pochylone zamiast historycznego *o*).

ü dźwięk ten, przez p. Witka niezauważony i pisany przez *u*, jest albo zwykłem pół-otwartem *ü*, albo też zaokrąglonem, tylnem *y*.

ė jest, bardzo być może, identyczne z *y*. Samogłoska *y* jest w zachodniej Galicyi niskiem, otwartem, nienapiętem *i*, i gwarowo zbliża się albo ku *i*, albo ku *e*. Znak *ė* ma oznaczać zwężone, średnie *e*.

Co do nosówek, to — sądząc po wymowie p. Witka — wymawiają się jak w języku piśmiennym Galicyi zachodniej (t. zn. *ęn, ęń, ęv, ęm; ǫn, ǫń, ǫv, ǫm; ę, ǫ* przed spirantami; *e, ǫ* na końcu wyrazu). Ale zdaje się, że istnieje tendencya w kierunku *e, o* + *n, ń, v, m*, a na końcu wyrazu w kierunku nietylko *e*, ale i *o*. Tylko przed spirantami pozostają *ę, ǫ*.

j oznacza niezgłoskotwórcze *i*.

u̯ oznacza niezgłoskotwórcze *u*, wymawiane bez szczególnego wysuwania i zaokrąglania warg.

ch bezdźwięczny, tylnojęzykowy spirant (zwężenie dosyć luźne). Odnośna dźwięczna = *γ*.

dz, dź, dž dźwięczne affricatae, odpowiadające bezdźwięcznym *c, ć, č*. Wolałem pozostawić te zwykłe znaki, niż wymyślać nowe, a nieznam innych, odpowiednich. NB. *dźź* i t. p. = affricata *dž*+*ž*, albo jeżeli kto woli, po zwarciu języka dla artykulacyi *d*, następuje długi spirant *ž*.

Osobne własne uwagi i dodatki zaznaczam literami *J. R.*

Jan Rozwadowski.

A. Teksty ze Śmigna.

1. Pajscyzna ji rok śtérdźejsty susty.

Dåvńi buu̯a b́ida, terås starå baba mu̯øže u̯øpstadź na-gronće. Ano, bu[1] *grond vyńesu̯y, a paj*ⁿ*sḱe v́elǵe, ńi-ḿåu̯ s-cegu̯ø zaśåć, cem zu̯ørać, vu̯ølåu̯ puśćić, iź-na sužbe, a såm pån śåu̯, bu̯ø ńig*[2] *ńe-chćåu̯*[3]*. A trafau̯ø śe to kḿećom, co ḿel'i ćǫ*ᵛ*gu̯e pajsḱe*[4]*. Ńi-ma u̯ø-cem pu̯øv́edźeć, u̯ot*[5]*, u u̯østrę*ᵛ*ǵi*[6]*. Terås čšey gu̯øspu̯ødåžuv i-ńe ḱepsḱich*[7]*, a jak-śe z-matkom žǫ*ⁿ*dźu*[8]*, to jedna buu̯a kreva i ku̯øjń, a-na v́esne sčšeche u̯øbdźiral'i, bu̯ø ńe buu̯e co dać, bu̯ø ludźe u̯ońḱi zb́iral'i, chu̯øć to śtérdźéjśći mu̯ørguf.*

---

[1]) participia na *-u* ≦ *-uł (-ył, ił)* pisze p. Witek *-uł, -uu̯, -u.* Pisownia *-uu̯* polega bezwątpienia na złudzeniu akustycznem, wywołanem pisownią literacką *-ł;* może być zresztą, że takie *-u* różni się iloczasem od zwykłego *u.* — *J. R.* [2]) albo *ńich (ńiy).* [3]) albo *ńekćåu̯.* [4]) albo *pajńsḱe.* [5]) albo *u̯øt.* [6]) *Ostręga,* nazwisko gospodarza. [7]) albo *ḱepsḱik.* [8]) podczas gdy wymowę wyrazów *siła, piła, miłosierny, miły, zrobiła* i t. d. zanotowałem jako *śüu̯a, ṕüu̯a, ḿüu̯ośerny, ḿüu̯y, zreb́üu̯a,* to w wypadkach takich jak *rządził, strašył* i t. d. nie jest mi jasnem, czy są wymawiane z tymsamym dźwiękiem, czy z czystem *u.* Może być bowiem, że obok wyraźnego wpływu następującego *u̯,* które wywołało przejście *i* ≧ *ü,* czynnym był także wpływ poprzedzającej spółgłoski. To znaczy między wargowemi głoskami *i* przeszło w *ü;* po niewargowej, ale przed wargową jest może wahanie: mam przynajmniej zanotowane *śüu̯a, råpu̯ølüu̯e śe (rapolić się,* chodzić na czworakach), *tulmacüu̯a, (tulmacyć,* pielęgnować) obok wyraźnie zaznaczonego *u* w *kavencuu̯a (kawęczeć).* W participia, które w gwarze kończą się na *u,* bardzo być może, że *ü* wymawia się tylko po labjalnej, a po innych *u:* mam przynajmniej raz zanotowane wyraźnie *b́ü* = *bił.* — *J. R.*

Zågredńikom u̯acf'i bu̯e: vyšet s-śirpem i u̯ødreb́u̯. Ale jak-to pšyšu̯e na-Chyšuv gnać, na dva čšy dńi...! Bu̯ø f-śḿigńe reb́il'i pu̯øtku̯øśćelańe. A casem u̯øtsyu̯al'i z-jednygu̯ø de druǵigu̯ø dvu̯øru vu̯øku̯ke[1]*. Ńe zreb́üu̯eś sfu̯øjigu̯ø, vyžnel'i ći 20—40 ḱijuv na-u̯aṽe f-Påvenzeṽe, jino ći trom-tra-dra zabę*ᵐ*bńil'i na ku̯øjńcu, chu̯øć casem ledṽe ńejeden dychåu̯. A ṽelu pu̯ø areśtach śedżau̯e?! Dobže śe ta stau̯e panom!*

Bu̯em ješče chu̯opåḱem[2]*, navet pu̯ørtek — paḿetom — ńi ḿåu̯em, ino ducko*[3]*) zgžebno ku̯øšul'ine pu̯øza ku̯ølana. Pu̯ø chåu̯pach pustḱi, ino dżeći na-ṕecach pu̯akau̯y. Baby pu̯akau̯y i zb́irau̯y śe pu̯ø chåu̯pach kupamy, chu̯øpy kupamy pu̯øśl'i na-pu̯øla, s-cem chto*[4]*) ḿåu̯, zeby jich paneṽe ze-sebo ńe-zabral'i na-cysaža. Bu̯ø ji cuzby bu̯e? Bu̯by cysåš fšystku̯ø vypråu̯ de-ḿåzǵi i dżiż bu̯aby, ino!*[5]*) dżiż bu̯aby pajščyzna. A tak, jak śe to pu̯øtem rušu̯e... no ji zreb́il'i sfu̯øje. Vypral'i u̯øni panuf, a cysåž dåu̯ pu̯øtem chu̯øpom fšyćḱe gronta v-dareṽiżńe. I pu̯ø pajščyżńe! — Paḿetom, jak f-karcḿe l'iśågurski*[6]*) jich tam zegleval'i*[7]*), b́il'i, mu̯ørdeval'i, ńech sǫnd bu̯øski brońi. Pu̯øtem paku̯øval'i na-fury i de Tårneva u̯ødvu̯øżil'i.*

2. Cygany.

Dżåu̯e śe-to pu̯ø V́elǵi Ńedżel'i f-pu̯øńedżau̯ek. Ano ubråu̯ śe chu̯ep v-u̯achy, u̯økrenću śe f-pu̯øvrusu̯a, zreb́ū[8]*) se cepy tés-taḱe s-pu̯øvrusu̯a, debre. Jeden na-babe śe ubråu̯, vżon*[9]*) se ku̯øšycek, vżon se Staśa ṕeknygu̯ø, dżecku̯ø taḱe ze su̯emy, i na-to preśil'i*[10]*). Jak pšyśl'i kej de chtury*[11]*) chåu̯py, destal'i co; v-druǵi, jak śe pšysadżil'i, vleżl'i na-gure, vżel'i konefke*[12]*) vu̯ødy i śeń zau̯ežyl'i s-Cyganamy i zlål'i jich na pu̯øžǫndek, jaze kapau̯e z-ńich. To-śe jem ta ino casem pšytrafüu̯e, kajńekej, kajta duzo bu̯e dżivek. Ano — u̯øblećåu̯ cau̯o ṽeś i ᵘuzb́iråu̯ tam, mu̯øže śe mu vårtau̯e na ryjski*[13]*), mu̯øže na putera*[14]*) casem to låtańe. Eē — dżżeṽi to bu̯e,*

---

[1]) = *w okółkę.* [2]) zdaje się z tylko zaokrąglonem *o.* — *J. R.* [3]) *ducḱi* 'długi, podłużny'. [4]) albo *kto.* [5]) = ajakże! [6]) *Lisiagóra,* wieś granicząca ze Śmignem. [7]) *zeglewać,* 1. Sg. *zegluje* 'walić, bić silnie'. [8]) por. uwagę ósmą na str. 3. [9]) *vżon se* || *vżǫu̯; ǫł* = *ǫu̯* ze słabym resonansem nosowym. [10]) = z tego tytułu. [11]) albo *ktury.* [12]) albo *ku̯ønefke.* [13]) albo *ryjński.* [14]) = półtora.

naved de-kśendza śl'i, pu̯ø dvu̯ørach, ale terås, to-toby v́elǵi śtråf bu, zeby to zreb́u. Ano juśćidż deṕiro[1] *pu̯øtem pu̯øśli jeden z-druǵem de karcmy, mu̯øže zaråz je pšeṕil'i. Ii, to to taḱe ńic debrygu̯ø.*

3. Gåtḱi u̯ø panu Jezusu.

a) Rås pån Jezus chu̯ødżu s-Ṕotrem[2] *i l'icu*[3]*, fšęńdże ludżi l'icu. I ḿel'i żyda, co-jem chl'ib i syr f-terb́e neśu*[4] *i chu̯ødżu*ᵘ *naku̯øńcu i syr jåt. Ale pån Jezus zafše-gu̯ø zagådåu̯, a* ᵘ*un vyplu. I tak cau̯y syr zjåd i vyplu*ᵘ*. I pšyśl'i de jaḱiśik żyḱi, ale chu̯øć pån J. u̯ø syr śe gu̯ø pytåu̯,* ᵘ*un-śe ńe-pšyznåu̯. Ano pån J. s-Ṕotrem pšeśl'i pu̯ø v́išchu*[5]*, a żyd muśåu̯ v-vu̯øde paku̯øwać. Deṕirok, kajta jido i jido, pšyśl'i pu̯ød-gure. Pån J. s-Ṕotrem śli jag-na ruvńińe, a żyt-śe u̯økrepńe zmåchåu̯. Pu̯øśl'i v-las i v-lejśe ṕińǫndze znaleźl'i*[6]*. Pån J. rezdżelu na-čšy kupḱi, a jedna bu̯a nåjv́ęnkšå i pedżåu̯: „Nåjv́ęnkšå lå-tegu̯ø, co syr zjåt". Deṕiro żyt-śe vyrvåu̯: „A-to jå-zjåt".*

b) Chu̯ødżil'i s-Ṕotrem pån J. pu̯ø-fśi i ludżi rachu̯oval'i. Takta pšyśl'i do jedny chåu̯py, a-tam vesele bu̯e. Jakto jez zvycajńe, vyśl'i pu̯ø-ńich z grańem. Deṕirok, jak śe juz vychulal'i i pu̯øjedl'i se, pu̯øśl'i na-ṕec spać. A škućiska[7]*, jak škućiska, dal'ize pšećǫngać patykamy tych na-ṕecu. Ṕotr bu s-kraja i nåjṕirvy u̯øbervåu̯ i gådå de pana J.: „Pańe, bardzo ḿe b́ijo, pšejde-śe u̯øt-ṕeca". I pšelǫnk śe*[8]*. Jas-tu škuty znovu se gådajo: „Ten u̯øt ṕeca ješče ńe deståu̯". I dal'ize gu̯ø zeglevać, a pån J. ńic ńe deståu̯.*

c) Pån J. s-śfęntem Ṕotrem śedżel'i se v-lejśe, a tu ńespu̯ødżånḱem bǫnk uchlåu̯[9]*) pana J. f-cou̯e. Pån J. chyću gu̯ø za-rapḱi i jino pšepou̯øv́edżåu̯: „Z mygu̯ø cou̯a bedże pščou̯a krev mu̯øjo sau̯a, bedże Bu̯øgu chfau̯a", puśću i pu̯ølećau̯a pščou̯a.*

d) Gåtka u̯ø v́ilku.

*Jaḱiśig Judåš pšychu̯ødżi de pana Jezusa i pu̯øv́adå mu, ze fšystku̯ø jez, ino v́ilka ješče ńi-ma. Pån J. kåzåu̯ mu gu̯ø zreb́ić, a jag gu̯ø zreb́i, zeby na-ku̯øńcu pu̯øv́edżåu̯: „Djåble depomudz my". u̯On vyvalu*ᵘ *z żeḿi kupe jou̯u*[10]*) i ućesåu̯ u̯øgromne bydle. Ale se*

---

[1]) albo *deṕirok*. [2]) jako imię powszechne *Ṕetr*. [3]) = leczył. [4]) = nosił. [5]) albo *v́išku*, zdaje się mi nawet, że tylko ta forma jest właściwie gwarową. *J. R.* [6]) albo *znåleźl'i*. [7]) od *szkut*, znanego w Galicyi = mały chłopak, bęben. [8]) = przełożył się, zmienił miejsce. [9]) *uchlać* 'ugryźć, ukąsić'. [10]) *ju*ᵘ *(jüu̯)*, gen. *jou̯u* 'ił'.

*pšemylu, jag mu pån J. pu̯ǿvedžåu̯ i kedy gu̯ø de-gury za u̯ǿgon ćǫngnǫu̯, zeby fståu̯ i chu̯ødžu, pedžåu̯: „Bu̯ože, depomudz my!“ i vilg ńe-fståu̯. Pån J. mu druǵi rås pu̯ǿvedžåu̯, jag må reb́ić, ale chu̯ǿp śe båu̯ i vylåz na u̯ǿlšecke i za pu̯ǿvruzeg vilka za u̯ǿgon de-gury ćǫngnou̯. Vilk sku̯ǿcu i pęnte mu pu̯ǿcharatåu̯. Kref pu̯ǿpujnou̯a [1]), a u̯ǿd-ńi u̯ǿlšå f-śretku cervonå. Ano, pu̯ǿšed vilk de-pana J., zeby mu co zjeź dåu̯. Nåjpšud mu kåzåu̯ zjeś ćelicke na u̯gu̯ǿže [2]), pu̯ǿtem kreve z-dzvonkem s-pasterńika, pu̯ǿtem ku̯ǿńa; vilg zjåt, ino śe u̯ǿbl'izåu̯, ale ńidz ńe cu, bu̯ǿ bu u̯ǿchmetny [3]). Pån J. vidži, ze ńidz ńe skurå z vilkem, kåzåu̯ gu̯ǿ Judaševi u̯umńejšyć. Judåš vžǫ u̯ śekiry, ćesåu̯, a z-džžåzg i u̯upuf vrony, gavrony i kruki pu̯ǿlećau̯y; dlåtegu̯ǿ to jiy męsa jeź ńi-muǫžnå. Ano vilg bu u̯ juz mńejšy, i bu u̯ jus syty, ino zachćaue śe mu terås cu̯ecygu̯ǿ męsa. Pedžåu̯ mu pån J., ze gu̯ǿške męso, ale vilk śe u̯upar, a pån J. pu̯ǿvedžåu̯: „Idze pu̯ǿt-ten las i cekej! Bedże šed nåpšud džåt — puź gu̯ǿ; pudże baba, puź jo; pu̯ǿjado na fuže, ńemuv jem ńic. A pu̯ǿtem pujdże ku̯ǿvål, tegu̯ǿ z(j)ic“.

*Vilk šåd i cekåu̯. Ano šed džåt, puśću gu̯ǿ; šua baba, pu̯ǿjechal'i ludże; idże i ku̯ǿvål, a vilg de-ńigu̯ǿ. A ku̯ǿvål bity [4]) beskura, gădå mu: „Cobyś ta mńe jåt! Jå taki bžytki [5]), zbazgrany, muże śe pšudy u̯umyć“. I u̯umu [6]) śe ńiby, a u̯ukreju [7]) se pu̯ǿžomnygu̯ǿ pålcåka. Ku̯ǿvål povadå de-vilka: „No, terůzem cysty, ino śe učšyć f-co ńi-mům, dej-my u̯ǿgona“. Vilg-mu dåu̯, a ku̯ǿvål u̯ebvinou̯ gu̯ǿ se debže kou̯e gaśći [8]), i dal'i-ze u̯ochnyku̯ǿvadž [9]) mu̯ǿjigu̯ǿ vilka pålcåkem. Vilg vidži ńepeć [10]), vyrvåu̯ śe, ale u̯ǿgon v-gåśći u ku̯ǿvåla zu̯ǿståu̯. Ano, tak pu̯ǿturany vilk pu̯ǿšed de-pana J. naskarge. „Ano, pråvdeś pu̯ǿvadåu̯, žece, gu̯ǿške to męso“, i pšyznåu̯ śe i skaržu śe, że mu to pån J. na-despet de-ku̯ǿvåla, a ńe ku̯ǿgu̯ǿ inčšygu̯ǿ [11]) brać śe kåzåu̯. Depirok pån J. śe ulutevåu̯ [12]), i ješče u̯adńejšy mu u̯ǿgon pšypravu, ale de-džiźńa (sic) debže ńem maj-

[1]) = popłynęła. Por. jeszcze *u̯ujså* = łysa, *kou̯ujsać* = kołysać'. Czy tu jednak czyste *u*, nie ręczę; owszem, o ile polegać można na wymowie p. Witka i o ile ją pamiętam, to był tu tensam dźwięk, co w *mńu̯a* (miła) i t. d. — *J. R.* [2]) = ugorze. [3]) *u̯ochmetny*, albo *u̯ochmetny* 'ogromny'. [4]) albo *bitå*. [5]) tak; *bžyćki* rzadziej. [6]) = umył. [7]) = ukroił. [8]) *yåś, gaśći* 'garść'. [9]) 'okładać'. [10]) = że niema rady. [11]) tak: zanotowałem *intšygu̯ǿ*. *J. R.* [12]) albo *ul'itevåu̯*.

dadź ńi-mu̯ože, jak ṕes na-ten pšyku̯åt; ino vykrẹncå śe cau̯y, bu̯ø ućesany u̯et-śeḱiry z-gl'iny[1]) *pšes-tegu̯ø Judåša, kturemu i v́ilka naśfeće śe zakćau̯e, a ńi-ḿau̯e co. To-téz zavdy ḿåu̯ ṕẹnte pu̯ødarto i pevńe ńi-mug debže chu̯ødźić. Skåråu̯ gu̯ø pån J. za-to.*

5. Strachy.

a) Ano Vavžek tam pu̯øjechåu̯[2]) *s-temy ku̯øńmy paź na-tem ku̯øńicńisku*[3]). *Bu̯e kavåu̯eg juz v́ecur, tag jå-se myśle, čša de-ńigu̯ø iś; tagem śe zebråu i jide, a vźǫu̯em se byl'iny*[4]) *f-pu̯øvruz i jide chet tam de-ńigu̯ø. Pšyšedem jak tam u̯oɴka naša śe ku̯øńcy, a tam coź rǫmb́e kšåḱi: puk, puk! puk, puk!, a to vyraźńe. A jå se myśle, ku̯ømuś čšeba bu̯e kšåkuv i rǫmb́e jaḱiśi zu̯ødźi*[5]). *Ušedem tam ješče, jak śe zacynajo u̯oɴḱi pajńsḱe, a tam rǫmb́e, furd i furt romb́e, a zafse presto*[6]) *mńe. u̯On s-pevnośćo tegu̯ø chćåu̯, zeby jå gu̯ø pu̯øšet šukać, gdźe u̯on romb́e, zdaje-śe, ale jå pu̯øtem pu̯øḿarku̯øvåu̯, ze-to ńe cu̯ev́eg romb́e, takem gu̯ø ńe šukåu̯, ino šet. Zašedem tam de Vafška: u̯on spåu̯, rezvalu śe tam na zågońe, a ku̯øńe chu̯ødźüu̯y. Ano zbudźüu̯em gu̯ø, pu̯øtem my zapål'il'i byl'ine i pål'il'imy. Pu̯øšed Vavžek tam na Marćeńceve*[7]) *źiḿåḱi, naku̯øpåu̯ s-pu-ćferći, bu̯a byl'ina na-kuṕe, nabråu̯, pål'il'imy de sama rana, jus śfitau̯e. Jak punecek bu*[8]), *tagmy śe najedl'i tyγ źiḿåkuf, zachćau̯e nåm śe ṕić, a ftedy bu̯e bardzo suchu̯ø. A f-punecek bardzo ńeḿüu̯e śe zreb́üu̯e, tak mu̯øže čšy kfadransy, u̯økrepńe. Jagmy pu̯øśl'i u̯øt tegu̯ø u̯øgńa, de dou̯ka vu̯ødy śe naṕić — tam — idźewa se, a tu taḱi ṕes śedźi pšy tem u̯øgńu jak ćele, jag źrub́e recne, u̯øgromny, b́åu̯y. My de ńigu̯ø idźeva, juz-my ńedaleku̯ø byl'i, a ḿåu̯ kåždy*[9]) *v-gåśći påu̯e: u̯on ńidz, ino pačšy na nås, tag vyvålå śl'iṕe, jas strach. Jå pu̯øv́adåm de Vafška: „cåfńiva śe, u̯un se ta pu̯øtem u̯ødydźe". Ale my se to pu̯ømyślel'i, dvuγ nås, co gu̯ø*

---

[1]) albo *jou̯u.* [2]) albo *pu̯ojechåu̯.* Czy to nie złudzenie p. Witka, który wogóle dźwięk, przezemnie pisany *u̯ø*, pisał *ue* (*"e*) albo *uö*, i który w naszym wypadku n. p. podawał *puejechál* albo *puojechál?* Myślę, że ta chwiejność polega poprostu na niedosyć określonej lokalizacyi tego dyftongu. — *J. R.* [3]) rzadziej *ku̯øńicyskuø* 'koniczysko'. [4]) 'suche badyle z ziemniaków'. [5]) = złodziej. [6]) = prosto. [7]) ale *Mårcin.* [8]) = północek był. [9]) w tekście napisał p. Witek *každy;* w uwadze zanotowałem: *koždy, kuždy.* — *J. R.*

še bådź bedźeva. Depiro jag-my bl'iskųø byl'i, zabråų še pumaluśku [1]) *i pųøšet, tam na Boųcki, co to pųøvadal'i, ze strašuųe. Mųøže my-še ųøbejźrel'i chf'ilke, paćšyva, ńima ńic. I juz-my se de samygųø rana spųøkųøjńe śedźel'i, ńil'i śe pųø śfećе zrebüųe, psy zacǫųy šćekać* [2]), *a f-punecek tag jag zamknǫų śfat.*

b) Drugi rås, pamętåm, pilneval'iźva jå i Juzek, ten z-Jabųørńika [3]) *vížby v-necy. Jå-se zasnoų v-budźe, jaz ńe tu tyrpe cośik. Suchom, a Juzeg my gådå, zebym fståų, bųø mu śe zdaje, ze cośik chųødźi dekoųa. Vųåśńe načšet punecek. Čšeba vedźedź, jakі bu Juzek. Ńe-vem gdźeby ći pųøšed v-necy sům, naved na smentåš, chųødźby tam perony büųy. A pšeće tak śe mu ųø punecku f-cystem pųølu ńijakųø zrebüųe, ze sům ńi-mug juz vyčšymać.*

c) Gǫśur kupu na Kųøvalufce ųølšyne na grudzo [4]) *i rǫmbåų. Navet to ve-dńe buųe. Jas-tu pšychųødźi de jednygųø kšåka i vídźi zajǫnca. Šedźi se, a jino pyzg na-ńigųø rezdźavu. Pųøstem mu zafurcaųe v-ušach, jagby chamera* [5]) *pšelećaųa pųø ųølšynce i tag gųø zebraųe, ze ųućik, zmyvåų de-fśi z-gurki, ino śe za-ńem kužuųe.*

d) Abųø co inšygųø. Ńevídog buųe, jas strach, dyš [6]) *ųøkrepny, låǫo jak s-cebra; dal'i my ta pućeńice* [7]), *zavdźåųem na-gųeve i lećåųem ta chet. Pšychųødze pšet kšåk, a tu ńe cośik śepe za pućeńice, a vídźi ńi śe, ze las i duų i ze de douka vųaže. A jå ino koųkem pukåų i šet, šed napšut, a ńe ųøglondåų śe. Pšychųødze na kųøcoųevųø* [8]), *a tam ståųa pustnå* [9]) *chåupa Śudeva* [10]), *a tam s-śeńi vychųødźi de-mńe båųy pes. Šed de-mńe, jå måų koųeg v-gaśći — ųun ńic, ino de-mńe presto val'i. Acha, myśle se, tošto ty, coż-my chćåų pućeńice zdjǫńć z-gųevy! Jå gųø juz ńe napaštevåu* [11]), *ńinoų, a ńe ųøglǫndåų śe, jaze pšet kšyzem. Pačše za-chf'ile, a ńima ńic.*

e) Mruz bu[w], *jas piščaųe. Šedem z-lasa i vecureg juz ńe zadybåų, začšymåųem śe-ta f-Paltaśéjńském* [12]), *bųø ńåuem pâre pińåkuv* [13]) *vydubać, a nazajuč chćåųem to zabradź razem s-kupkǫ*

---

[1]) albo *pųømaluśku*. [2]) tak. [3]) = Jawornika. [4]) *gródźå* = grodzenie; ale *vųølå, relå*. Podczas gdy n. p. koło Myślenic także *rulå, vulå* (albo raczéj *rólå, vólå*). *J. R.* [5]) 'wiatr gwałtowny'. [6]) tak. [7]) *płócienica* = płócianka, górnica. [8]) sc. pole. W uwadze zanotowałem *kųøcóųevųø*. *J. R.* [9]) = pusta. [10]) *Śuda*, nazwisko. [11]) tak. [12]) = las Baltasińskiego. [13]) = pniaków.

gau̯ǫżi. Na Kabylufce[1]*) u Mośka jus-śe śf'ićüu̯e. Ḿinǫu̯em dźadefsko seśńine, gdźe śe to chu̯ep u̯øbv́eśu, a-tu vychu̯ødźi ṕes krasy*[2]*), jak ćele. Myśle se, debže, ze śe ta vżon, bęńdźe my śḿel'i. Ale u̯on na-mńe, jå śe kou̯em na ńigu̯ø; u̯un ḱele*[3]*) na mńe vyvalu. Ocho! myśle jå se, źle! I šet tak ze-mno pšes pšestaŋku, jå na jedny, u̯un na druǵi ku̯øleji. Staje jå, staje ji u̯un; zejde jå na jedne, u̯un pudźe na drugo ku̯øl'ij, a zafše razem ze mno*[4]*). I tag u̯øtprevadźu mńe*[5]*) jaze de Chrebåkuv na-gurke. Kavåu̯eceg ino cośig zapačšu̯em śe na chåu̯py; u̯øglǫndåm jå śe någle, pačše psa — ńima ńic.*

6. Ḿerńik.

Gådej ta kto chce, a jå vu̯åsnyma u̯øcamy ńeråz na-to pačšåu̯ i ńe dåm ńikomu v́ary, ktoby jinacy pedåu̯, bu̯øto pråvda. Chu̯øćås ta kśǫndz inacy s-chambony co ńedźela pšykazuje, a jå sfu̯øjo drugo[6]*) pu̯øt chajerem*[7]*) ve fšystḱe pråvdy i kondycyje v́eže, a sfu̯øjo f-cårnych kśęžńikuf, teṕelcuf, pu̯anetńikuf, ḿerńikuf — juśći ńe v-žådne bapsḱe gusu̯a i vymysu̯y rezmajite. Ńe v́ežy, kto ńe v́idźi, a ji kśǫndz-by uv́ežu, zeby ujźråu̯. Jaḱeśig u̯øgńiḱi śe zapålajo*[8]*); gådańe! Dåu̯by u̯on ći u̯øǵeńåšḱi, zebyż mu tag na-bruźdźe abu̯ø na ḿęndzy*[9]*) ležåu̯, a u̯un će pšydybåu̯. Starygu̯ø Vu̯øjtka, jak se rås pu̯ø-žńiv́e na u̯uvreću*[10]*) zasnǫu̯, to jag gu̯ø śf'isnou̯*[11]*), to jaz na čšeći zågon śe pšeku̯øpyrtnou̯ i jino negamy śe nakru*[12]*).*

Abu̯ø rås, jade jå se z-mu̯ørguf, a juzem śe zamrecu. Ziždžåm ze-Sakufḱi, a tu kou̯e zågonuf, kavåu̯ecek pšet ku̯øńmy leći: na ducku̯øś[13]*) chu̯eb debry, gu̯evy ńi-må, ino na raḿeńach pu̯ø śf'icce, a sadźi, ino śe ḿigå; casem se stańe i znou̯ val'i, pu̯østeji*[14]*) se moment spu̯øry, a pu̯øtem jak chujńe*[15]*), tak pu̯ølećåu̯, chet pu̯ølećåu̯ de-fśi, a jå se pu̯øjechåu̯. Stažy gådajo, ze to te ńiżijery, coza žyćå u̯øšukańe*[16]*) ḿižal'i, teråz mušo pu̯ø-śḿerći pu̯øprav́ać*

---

[1]) nazwa karczmy. [2]) = pstry. [3]) *ḱele, ḱelce* plur. tantum 'kły, zęby'. [4]) albo może *mno* ze słabym resonansem nosowym. [5]) raczej zdaje sie *ḿe*. [6]) albo *sfu̯øjem drǫŋǵem*. [7]) znane zaklęcie: pod chajrem. [8]) zarzut księdza i ludzi wykształconych. [9]) tak: *ḿęndza*. [10]) = uwrocie. [11]) słychać słaby resonans nosowy. [12]) = nakrył. [13]) *ducku̯øś* tj. dłuckość = długość. [14]) = postoi. [15]) albo *chujdńe* 'skoczy': oczywiście pomieszanie wyrazu *chynąć* (≦ *chybnąć*) i *chojdać* 'silnie kołysać'. *J. R.* [16]) adverbium.

i z-u̯ajńcuchamy låtać; lå-tegu̯ø ńepšespećńe ulac śe[1]) *v-necy na-ḿęndzy, abu̯ø v-bruźdźe, abu̯ø gdźe na-grańicy.*

Drobiazgi językowe ze Śmigna.

1. *Jus cujeće, śḿerdźi våm dupa smentåžem?* 'myślicie umierać?'.

2. *Abu̯ø tam na Baǵeńicy, śfęnto, ńedźela, chu̯ep — zgžebnå ku̯øšula, zgžebne pu̯øry, ńima parady, a smu̯øk gu̯øspu̯ødåš;* 'Albo (n. p.) tam w Bagienicy, czy święto czy niedziela, chłop ma zawsze zgrzebną koszulę, chociaż z niego tęgi gospodarz'.

3. *Byś-śe lepi ńe u̯ucuu̯a, tag-jak u̯ojński rok, bedźe debže;* 'jeżeli się nie będziesz lepiej uczyć niż zeszłego roku, będzie źle z tobą'.

4. *Jå-se ružńe myśle, jak-to, pujde de Dombrevy, jak-to, ej ńe;* '...raz ...raz...'

5. *Strejuu̯a śe, de fasu chćā*[2]), *a-tu ńe de fasu čša buu̯e;* 'stroiła sie, żeby ładnie wyglądać, a tu nie tego trzeba było'.

6. *Trafuu̯eby, ḿåu̯ pu̯ø-co, to ješče dźiź ide, ńech se ta fšyćku̯ø;* 'gdyby się trafiło, i miałbym po co iść, to idę jeszcze dziś; niech sobie tam wszystko będzie jak chce'.

7. *u̯Upåluu̯a se ćfåre, gådåm ji, a ta ščekå: deź zåkalec, ješče ščekajo;* 'ukroiła sobie pajdę (dużą kromkę chleba), mówię jej, a ta wymyśla: niedosyć że chleb z zakalcem, to jeszcze wymyślają (sc. gdy sobie go ukraję)'.

8. *Kto gupi, to gu̯ø ḃida u̯upi. Ńe na-rås čša psu u̯øgona.*

9. Nazwy krów: *Bu̯øcula, Bu̯ørufka, Bžeźina, Cfårtecha, Gńadå, Kraså, Kfatå, Łujså, Łujsula, Mal'ina, Ṕęntecha, Pu̯ødźomka, Smu̯ølava, Sobu̯øcha, Srekatå, V́eńcula, V́inecha.*

---

[1]) = położyć się. [2]) = chciała.

B. Zachowanie się samogłoski *o* w gwarze Śmigniеńskiej.

Uw. Jestto wyciąg (z pewnemi zmianami) z rozprawki p. Witka.

I. *o* pozostaje jako takie:

1. w środku wyrazu (zgłoska otwarta lub zamknięta) przed *m (ń), n (ń), ų:* dat. plur. *-om (kńećom), domu, dom, skomleć; brona, ųøgon, ikroń, brońić; pščoųa, ćoųłki* 'woły'.

Uw. Jednak *depomuc* || *depųømuc, zavoųaųa* || *zavųøųaųa, konefka* || *kųønefka, cervony* || *cervųøny, ńikomu* = *ńikųømu* i t. p. Zawsze *kųøń, gųøń, bųøńe.* To znaczy zatem: po *p b m v f ų, k g ch* jest tendencya do *ųø*, nawet przed *m, n, ų.* Porównaj niżej IV., i pochylanie gwarowe *ó (á, é).*

2. na końcu wyrazu z wyjątkiem po wargowych i *k g ch: ino, to, co, mųøkro, ńęnso (ńenso),* voc. *choųeto* i t. d. Ale voc. *s(ų)ugųø* 'sługo', *v(ų)ukųø* 'włóko', *ųupųø* 'łupo', *-gųø* (n. p. *druǵigųø), pųø, coųe* 'czoło', *koųe* 'koło'.

II. *o* ≝ *e:*

Po wszystkich przedniojęzykowych i średniojęzykowych: *t d, s z, ś ź, š ž, c dz, ć dź, č dž, n ń, l r;* po *ų*[1]) *j* z uwzględnieniem powyższych reguł pod I.

N. p. *steji, de*[2]), *destůų; sebom* 'sobą', *f Pávęnzeve* 'w Pawęzowie'; *Judašeći* (ale *Vųejtkųøvi); pśecyć* 'psioczyć'; *Marćeńceve* (sc. pole). *cefńiva śe* || *cofńiva śe* 'cofnijmy się'[3]); *znevu* (|| *znoų), neže* 'noże', *paneve; kreva; zafųølevać* 'zafolować = zawalać'; *sųema* 'słoma', *chųep* 'chłop'; *varjevůų.*

Uw. W każdym razie po *t d n r* bez wyjątku. Młode pokolenie śmieje się już z wymawiania: *nega, grech* 'groch', *rek* i t. d.

III. *o* ≝ *ųø:*

1. na początku wyrazu: *ųøgon, ųøt* 'od', *ųøkųø* 'oko'. „Przed wargowemi i *n ń* nachyla się niekiedy ku *ųo* n. p.

---

[1]) tu raczej *ø:* przynajmniej zanotowałem wyraz *mųedeś* 'młodość' z uwagą: w pierwszej zgłosce *ø*, w drugiej *e.* — *J. R.*

[2]) widocznie wyjątek ten z pod I., tłómaczy się tem, że samoistnie wyraz *do* nie występuje. Tak samo zaimek *to* waha się: zwykle *to*, ale także *tųę.* — *J. R.* [3]) ale *cofńiva* może = *cåfńiva* — *J. R.*

ǫ̊bara, ǫ̊bluk, ǫ̊mrek, ǫ̊n, ǫ̊na, ǫ̊ński, ǫ̊t!“ Witek. — Pochodzi to poprostu z niewyraźnej lokalizacyi dyftongu i daje się zauważyć i w innych pozycyach. Zresztą porównaj I. 1. — *J. R.*

2. po *p b r f m, k g ch: pǫ̊sle, pǫ̊ø, bǫ̊ø, bǫ̊øski, vǫ̊øda, tfǫ̊øje, mǫ̊ørdevać; kǫ̊slano, gǫ̊ø, chǫ̊ødźu* 'chodził'. Porównaj I, 1 i 2.

IV. *o* ≧ *u*.

Prócz tychsamych wypadków, co i w ogólnopolskiem: *pumaluśku, puno* || *pǫ̊ono* 'pono', *depumuc* || *deponuc* || *depǫ̊omuc* 'dopomóc', *ǫ̊uno* || *ǫ̊ono* || *ǫ̊ono* || *ǫ̊yno* 'ono'; *ǫ̊on* || *ǫ̊un* 'on'. Cf. I. 1.

Uw. 1. ale zawsze *vrona* i t. p.; natomiast *druga* 'droga', jak przeważnie w Galicyi. Wymowa *dechtur* 'doktor', *gǫ̊śur* i t. p. właściwa i klasom wykształconym: *doktór, gąsiór.*

Uw. 2. *coǫ̊no* = czółno stoi w związku z faktem, że ogólnopolskie *tełt* przeszło w gwarze śmigniеńskiej w *toǫ̊t: poǫ̊no, koǫ̊basa, boǫ̊tać* 'bełtać', *kukoǫ̊ka* 'kukiełka'. *(J. R.).*

Uw. 3. wyraz *ił* brzmi *juǫ̊ (ǫ̊ǫ̊ǫ̊? J. R.),* gen. *joǫ̊u; pochwalony* = *pǫ̊øchfalany.*

Uwaga ogólna.

Zachowanie się samogłoski *o*[1]) w naszej gwarze można tak sformułować. Widzimy dwie tendencye:

1) do dyftongizacyi, która przy okolicznościach niesprzyjających, to jest po przednio- i średniojęzykowych spółgłoskach, znikła zupełnie; natomiast przy sprzyjających okolicznościach, to jest po spółgłoskach wargowych i tylnojęzykowych doprowadziła do wyraźnego dyftongu. Można zresztą rzecz odwrócić i powiedzieć, że dyftongizacya powstała z labjalizacyi spółgłosek wargowych i tylnojęzykowych przed *o*[2]), czego w innych wypadkach nie było,

[1]) odpowiadającej ogólnopolskiemu i prapolskiemu *ǒ;* natomiast prapolskie *ō* dało i w tej gwarze, tak jak wszędzie, zwężone *o* albo *u.*

[2]) labjalizacya taka istniała z pewnością kiedyś także przed *u,* ale z biegiem czasu, przerodziwszy się w dyftongizacyę samogłoski *u* w *ǫ̊u,* znikła tak samo jak obecnie w bardzo wielu gwarach polskich nowopowstałe *ǫ̊u* po spółgłoskach przechodzi w *u* n. p. *gǫ̊upi* (głupi) = *gupi* i t. d.

więc też i *o* w tych wypadkach nie uległo dyftongizacyi. To zjawisko jest bardzo powszechne w gwarach polskich.

2) Druga tendencya do przesuwania *o* ku przodowi jamy ustnej doprowadziła przy okolicznościach sprzyjających albo obojętnych (to znaczy po spółgłoskach przednio- i średniojęzykowych)[1]) do *e;* poza tem zaś tylko do niewyraźnie zlokalizowanego *ø*. — Ciekawej paraleli dostarcza kaszubskie.

Oprócz tego widzimy dwa wpływy:

1) wpływ następujących *m, n, ų* w tym kierunku, że wstrzymał tendencyę przesuwania się samogłoski *o* ku przodowi, i to: a) zupełnie po przednio- i średnio-językowych spółgłoskach, gdzie też pozostało *o;* b) niezupełnie po wargowych i tylnojęzykowych, gdzie mamy *o* || *ųø*.

W tej pozycyi (po wargowych i tylnojęzykowych a przed *m, n, ų)* krzyżuje się zresztą tendencya *o* ⩭ *ųø* i tendencya utrzymania *o* bez zmiany z tendencyą, bardzo powszechną w gwarach polskich, a mianowicie zwężaniem czyli t. z. pochylaniem samogłosek *a, o, e* w *å (o), ȯ (u), ė (i)*. Nic dziwnego, że tendencyę tę, stojącą w bezpośrednim związku z kombinatorycznym wpływem następujących *m, n, ų,* i w naszej gwarze spotykamy.

2) Drugi wpływ polega na miejscu, jakie samogłoska zajmuje w wyrazie. Mianowicie wpływ końca wyrazu wstrzymał tendencyę posuwania się samogłoski *o* ku przodowi: a) zupełnie po spółgłoskach przednio- i średniojęzykowych; b) nie zupełnie po wargowych i tylnojęzykowych. — *J. R.*

C. Słowniczek gwary śmigneńskiej.

Uwaga.

Słowniczek p. Witka uległ zupełnej przeróbce. Ponieważ wyrazy rozpowszechnione powinno się dawać tylko wtedy,

---

[1]) zatem przy nieobecności *ų*.

jeżeli się przedstawia pełny słownik danego narzecza, a o tem tu mowy nie było, więc wiele wyrazów wyrzuciłem, zostawiając jednak wszystko zasługujące na uwagę nietylko z punktu widzenia leksykalno-etymologicznego ale i czysto fonetycznego. Wyciągnąłem także z tekstów (i tych, których się nie drukuje) to, czego w słowniku p. Witka nie było. Następnie uporządkowałem cały materyał, kładąc na czele rzeczywistą lub teoretyczną formę ogólno-polską. Oczywiście w wielu wypadkach niema to żadnej wartości. — *J. R.*

Porządek alfabetyczny (trochę odmienny od zwykłego): *a (á, ą), b, b́, c, ch, ch', ć, cz, d, dz, dź, dż, e (é, ę), f, f́, g, ǵ, h, i, j, k, ḱ, ł, l, m, ḿ, n, ń, o (ó), p, ṕ, r, rz, s, ś, sz, t, u, w, ẃ, y, z, ź, ż.*

Uwaga: ciało = ćało szukać pod *ć* i t. p.

A.

agrest: *angrys, chawgrys.*

aino: *ajino, ajno* 'tak jest, jakżeby nie'.

alkierz: *valkiš, chalkiš* (druga izba, mniejsza).

antychryst: *jancykrys, chancykrys.*

B.

babrak: *babrák* =

babroń: *babroń* 'lubiący się walać (n. p. dziecko)'.

badziach: *badžách, badžachy* 'drobne gałązki, trzaski i t. p. do palenia'.

bajczarz: *bájcáš.*

bajdyga: *bajdyga* 'człowiek plotący głupstwa.

balaski: *balaski, balasy,* oznacza specyalnie przegródkę oddzielającą prezbiteryum od nawy.

balować (się): *bálevać še.*

Baśka: *baška* 'taká, co v-mieśće suży'.

bękać: *bękać, bękнąć* 'uderzyć w plecy'.

bełkotać: *bǫkǫtać.*

bełtać: *bǫtać.*

berbesić: *zberbešić* = *zmętešić.*

bereźnik: *bereźńik* 'drobny handlarz nierogacizny'.

bestya i t. d.: *bestyjå, berdyjå, beskura, beskurcyjå.*

beštefranty: *beštefranty* 'żarty', *beštyfránt* 'żartowniś'.

błąd: *bǫnt* 'obłęd'.

bliski: *bl'iśki* 'powinowaty'.
bluszczeć: *vybluščyć* 'wyłupić (oczy)'.
blusnąć: *blusnǫńć* n. p. oczami, także = plusnąć, bryznąć, n. p. krew.
bochniak: *bǫøchńůk* 'uderzenie w plecy'.
bociek: *bǫøćek*, żartobliwie, zwykle zaś *bǫøćǫnk (-ga)*.
boczula, boczoń: *bǫøcula, bǫøcoń* 'patrzący z podełba'.
boginki: *bǫøǵinki* 'panny z miasta'.
boisko: *bǫøjskǫø*.
bojączka: *bǫøjǫncka* 'tchórz'.
bolak: *bǫølůk* 'wrzód'.
bonować: *bonevać śe* 'włóczyć się, zwłaszcza nocą, hulać po nocy'.
boruczeć: *bǫøruceć* 'płakać łkając'.
brany: *brany* 'plenny, o zbożu'.
„Brodsack": *brucůk, burcůk* 'torba'.
bucak: *bucůk* 'czworak' (moneta). Witek napisał *bucok*.
buchać, nabuchać się: taksamo, 'jeść; walić'.
buńczuczny: *bujcucny*.
burdać, poburdać: taksamo, 'porozrzucać, poprzewracać'.
bylina: *byl'ina* 'suche badyle z ziemniaków' (coll., ale i plur.)

Ś.

biesiadny: *śeśadny* 'lubiący zabawy'.

C.

całki: *cůłki* 'całkowity'.
cęda: *cęnda* 'skąpiec'.
celtować: *celtevać* 'zasadzać się na kogo'.
cklić: *cl'ić: cl'ita i cl'i* 'kawęczy'.
codzieć: *codźeć, codźedźńeco* = *ńecośik, cośik, ceśik* 'nieco, byle co'.
cudność: *cudneś*, pl. *cudneśći* 'dziwy'.
cudować: *cudevać* 'wydziwiać, broić (o dzieciach)'.
cygan: *cygan* 'piec kuchenny'.

Ch.

chaber: *chůber* 'bławatek'.
chachrać: *chůchrać śe* = *chamrać śe*.
chałupa: *chůupa*.
chamera: *chamera* 'wiatr gwałtowny'.
chamrać: *chamrać śe* 'guzdrać się; chować się kiepsko'; *ǫøt~* 'odchować się'.
chapać: *chapać* 'chwytać; jeść'.
charnasić (?): *chůrnośić (śe)* 'wyprawiać krzyki, awantury'.
chcieć: *zakćaǫe śe*.
chełpa: *cheupa* 'pyszałkowatość'.

chłeptać: *chųeptać, chl'iptać, chleptać* 'także o konającym, gdy chwyta powietrze'.
chłoptaś: *chųeptaś* 'mały chłopak, chłop'.
chlać: *uchlać* 'ugryść, ukąsić, (o koniu, człowieku)'.
chlastoń: *chlastoń* 'nie miarkujący języka'.
chlebotać: *chlebųotać*=chwierutać.
chlistak: *chl'istůk* 'chłystek'.
chluptać: *chluptać* 'chlupotać'.
chochół: *chochu* 'wierzchni snopek, wysoko związany, dołem roztrzepany, nakrywający kopę'.
choć że: *chųojdze* 'choćby i= naprzykład, albo i'.
choina: *chųojina* 'gałęzie do palenia, nietylko drzew szpilkowych'.
choroba: *chųoreba.*
chorować: *chųorewać, chųoruje.*
dochrapać: *dechrůpać* 'dospać chrapiąc'.
chrasnąć: *chrasnųońć* 'trzasnąć, intr. i trans'.
chudobnie: *chudebńe* 'ubogo'.
chwierutać: *kferutać.*
chwytać: *chytać.*
chybać: *chybać* 'kołysać'; *chybej* 'ruszaj, marsz!'
chynąć: *chynųońć śe, pše~* 'przechylić się'; *chujńe, chujdńe* 'skoczy'.
chytrzec: *chyčšec.*
chyżo: *chyžok, chyškųo* 'szybko, żwawo'.

Ch'.

chichrać: *ch'ichrać śe = ch'ichųotać śe.*

Ć.

ciapa: *ćapa* 'rozlazła dziewka'.
ciapać: *ćapać* 'uderzać lekko', *~śe* 'chlapać sie'.
ciarastwo: *ćarajstfųo* 'drobiazg' (n. p. o ziemniakach).
ciekać: *ćikać* 'dbać', *ńidz ńe ćiků* 'nic nie dba'.
ciekawy: *ćikavy.*
ciemrawa: *ćemraųa, ćemrava* 'bałwan, idyota, ciemięga'.
cierpota: *ćirpųota* 'cierpienie, boleść'.
ćkać: *ćkać* 'objadać się, jeść żarłocznie'.
cios: *ćes.*
ciućmak: *ćućmůk* 'niedołęga'.
ciunąć: *ćunųońć* 'mało dać'.
ćwiara: *ćfůra* 'pajda, duża kromka chleba'.

Cz.

czarnoksiężnik: *cůrny kśężńik.*
czasowy: *casevy* 'mający wolny czas'.
czaszka: *caška.*

czczy: *na-čščo* (to znaczy *tšštšo)*.
czekać, do-, zaczekać: *dečkać, dečekać, začkać.*
czeladź: *celáć.*
czepek: *cypek* 'ubranie mężatek, które na głowie wiążą białą chustę'.
czkać: *čkać še: čkă-mu še* 'ma czkawkę'.
czółno: *coųno.*
cztery: *štyry.*

D.

dapka: *dapka* = *ducă.*
daremnik: *daremńik* 'próżniak, darmozjad'.
darń: *dárńă.*
datka: *dátka* 'człowiek hojny'.
datny: *dátny* 'hojny'.
z dawien dawna: *dáven zdávna,* albo *zdáven dávna.*
denko: *dynkųo, denkųo* 'przykrywka'.
deputat: *depukát* 'pan, dumny człowiek, pańskich manier, dobrej tuszy' (przezwisko).
djabeł: *djaboų.*
docinek: *činkać, dečinkać, dečinkųovać* 'robić docinki'.
do istna (cna): *de istna, de izna* 'do cna, zupełnie'.
dokazowisko: *dekazečiska* 'figle, sztuczki'.
dłubać: *dubáć.*
długi: *ducki, duckeś* 'długi, podłużny, długość'.
długo: *dugųo, dˇugųo.*
dla: *lă.*
dola: tak samo, widocznie książkowe.
doma: *v doma* 'w domu'.
dopiero: *depíro, -ok.*
dość: *deś.*
dośmieć: *deśmeć* 'śmieć, móc, podołać'.
dranki: *drávki, dravki* 'wąskie deszczułki, płaskie paliki (do płotów...)'.
druchna: *druchla.*
droga: *druga.*
dubelt: *dubel* 'smaczna potrawa lub napój'.
duca (ducza): *ducă, duca* 'wyżłobienie w żarnach na ziarno'.
duchem: *ducheckem* 'prędko'.
duchy: *dva mă duchy* 'o człowieku, mówiącym do siebie'.
dudrać się: tak samo, 'guzdrać się'. Obok tego formy: *totrać še, tadrać še, tutrać še.*
dusznie: *duśńe* 'z duszy'.
duś, duś!: *duże* 'gołębie': *duż, duż* 'wołanie na gołębie'.
dwadzieścia: *dvajśća.*
dwoić: *dvųojić* 'mówić do kogo przez „wy"'.
dybać: taksamo, 'usilnie starać się o co'.
dychota: *dychųota* 'kaszel; człowiek dychawiczny, stary'.
dyrygować: *derygųovać.*

Dź.

dziadoch: *dźadoch* 'kiść ogona wolego'. Pleśna.
dziadoch: *dźadech, dźadecha* 'zubożały, biedak'.
dziadocha: *dźadocha* 'obręcz żelazna do zczepiania pługa z kółkami'.
dziegciarz: *dźechćůš* 'rozwożący po wsiach maź do smarowania wozów'.
dziegieć: *dźejać* = *můś* (maź).
dzieńgi: *dźęngle* 'pieniądze (żartobl.); dać komu *dźengla* 'zalać sadła za skórę'.
dzierżak: *dźirzůk* 'dłuższa część cepów'.
dziewstwo: *dźifstfų* 'dziewictwo' (pogardliwie).
dźgać: *dźgać* 'bić powoli, ale ciągle i niemiłosiernie; jeść długo i żarłocznie'.
dzikać się (ciekać się): *dźikać še* 'hulać po nocy (o parobkach)'.
dziubryś: *dźubrys* 'człowiek ospowaty'.
dziunąć: *dźunųć* 'uderzyć; także = *ćunųć*.

Dź. Drz.

drzazga: *dźźůzga*.
drzewiej: *dźźevi* 'dawniej'.
drzwi: *dźvi*.

E.

„eisenbahn": *ajzybůn* 'pociąg kolejowy'.
elementarz: *lamentůš*.

F.

facka: *facka* 'policzek'.
falandysy: *falandysy, -se* 'wymysły w strojach; *falandyšić* 'stroić się, grymasić'.
„fesch": *feśackų* 'tęgo'.
„fest": *kfest, fest* 'silnie, tęgo'.
flaczarz: *flaćůš* 'przezwisko miejskich ludzi'.
flajdać: *flajdać še* = *flųndrać*.
flądrać się: *flųndrać še* lub *ceś* 'suknie dołem zawalać, chodząc po błocie i t. p.'
folować: *zafųslevać* 'zabrukać'.
foluszyć: *fųslušić* 'brudzić'.
„vorspann": *fųšmůn* 'podwoda'.
frunąć: *furtać, furgać, furgnųć, furnųć, furtnųć, furtnųć* 'o locie ptaka'.
fuk: *to my fšyćkų fuk* 'to mi wszystko jedno'.
furczeć: *zafurcaųe* 'zafurczało'.
furjat: *fuzyjůk* 'człowiek zapalczywy, lekkoduch, warjat'.
fyrtać się: *fyrtać, fyrtać še*.

F.

fifrak: *fifůk, fifrůk* 'człowiek dowcipny, rezolutny, podstępny'.

fijołek: *f'ijou̯ek, (f'ijåu̯ek), sf'ijau̯ek, zv́ijau̯ek.*

G.

gabnąć: *gabnǫńć* 'lekko uderzyć; *zagabnǫńć* 'zamachnąć ręką lub nogą, żeby coś dostać'.

gałusz: *gau̯uš, gau̯uch* = *rejvach* 'hałas'.

gałuszyć: *gau̯ušyć, gau̯uśić* = *gau̯uch zreb́ić; zagavu̯uśić, -šyć (śe)* 'zagadać (się)'.

galant: *galaś* = *galant* 'elegancki, młody i ładny'.

gamosić: *gamu̯øśić* 'robić niedbale; uciskać, dusić, przygniatać'.

gaworzyć: *gavu̯øžyć* 'gawędzić, o starych ludziach i przez nich używane'.

gdakać: *gdåkać, grdåkać.*

głytnąć: *gujtnǫńć* 'łyknąć'.

gniewnik; *gńivńik* 'mający gniew na kogo'.

godować: *gu̯ødevać* 'ucztować'.

gorąco: *gu̯orǫnc* 'upał'.

gówniarz: *guvńåš* 'krówka (Copris lunaris), żuk (Geotrapes stercorarius)'.

grodza: *grudzå* 'grodzenie (np. płotu)'.

gródzka: *grucka, pu̯øgrucka, pu̯øgrutka* 'przyzba'.

grądziel: *grońdźel,* 'drzewce pługa, opierające się na kolcach'.

grzechy, grzesi: *cy gžeśi nadal'i, cy co?*

grzeszyć: *gžyšyć, gžyśić.*

gunia: *guńka, gu̯uńka* 'kabat płócienny'.

gura [1]): *v́ęnkšå gura za povou̯ańe* 'większa kara (sądowa) za przezywanie'.

Ǵ.

gizak: *ǵizåk, ǵiža* 'człowiek wysoki a szczupły'.

H.

hak (?): *chok, choḱi* 'cent, pieniądze'.

halka: *cholka* 'kwarta blaszana do czerpania wody'.

handel: *chaŋǵel.*

hańba: *gańba* 'ganienie'.

haw i t. d.: *chaf, chavok* 'tu'; *chajnok, chajnol'i* 'tam'.

hepać: *chepać* 'targać, szarpać; *~śe* 'porywać się na kogo; *chepå mu śe* 'odbija mu się (po jedzeniu)'.

herbata: *arbata, charbata.*

herny: *cherny* 'dumny'.

herszt: *cheštevać* 'przodować przy żniwie'; *cheštńica.*

„honem": *chu̯onem* 'zaraz, nagle, naraz'.

(h)rymnąć: *remnǫńć* 'runąć, upaść; także trans. uderzyć'.

---

[1]) porówn. *pokurać.*

hukać się: *chukać śe: śfińa śe chuką.*
hycel: *chejcel, chyjcel, chycel.*

I.

ikrzak: *ikšåk, ikroń.*
ił: *juų*, gen. *joųu.*
inędy: *inędy* 'kiedyindziej'.
inszy: *intš(š)a* 'inna' || *inšå.*
inżynier: *ńiżijer, ńiżińijer, ńiżińer.*
istyk (styk): *istyk* 'łopatka na krótkim drążku do zgarnywania ziemi z blachy pługa'.

J.

jacy, adv.: *jacy* 'tylko'.
jadka: *jåtka* 'mówi się ironicznie o mało jedzącym.
jamorek: *jamųorek* 'bęben, także o małych psach, kotach'.
jary: *jarki* 'czerstwy, zdrowy'; *jarka pšeńica.*
jata: *jata* 'szopa, chałupa'.
jego: *igųø*, acc. fem. *jo, ųø ńo* = o nią.
jedź-że: *jejdze.*
(judzić): *judźić, vyjudźić* 'łudzić, wyłudzić'.
jużci: *jišći, juśći(ć)* 'tak, tak jest'.
jużyna: *jużyna* 'podwieczorek'.

K.

kacabaja: *kacabaja, -jka* 'kaftan, gunka, czapka barania' (żartobliwie).
kaj: *kej* 'gdzie'; *kajńekej* 'czasem'.
kajać się: *kajać śe* 'narzekać'.
kaleta: *kal'ita, kal'itka* 'sakiewka skórzana, zapinana na guzik'.
kalić się: *kal'ić śe* 'walać się błotem' (kalać się).
kapać: *kapać, skapać* 'zejść na psy'.
karmia: *karmå* 'pascua, cibus'.
kędracz: *kędrůc* 'człowiek z krętemi włosami'.
klekotać: *klekųotåųem kųolanamy* (ze strachu).
kleryk: *gloryk.*
kleszcze: instr. *kliščamy.*
klupać: *reskłupe* 'rozbije'.
kołysać: *kouujsaųa.*
kończanki: *kųończańki* 'dziewki z końca wsi' = *kńeczańki s kųońca.*
końcem: *kųojńcem* 'koniecznie'.
kopiarz: *kųopåš* 'kopacz (ziemniaków)'.
korcipka (?): *kųorćipka* 'drzewo z rodziny lipowatych, owoc czarny z pestką, jadalny'.
korczak: *kųorcůki* 'stare, powykrzywiane buty'.
korczak: *kųorcůk* 'komórki woskowe trzmiela, osy, szerszenia...'
korzec (korek): *kųožec* 'owad skorek, (forficula auricularia)'.
kostnica: *kųośńica.*

kolce (kółka): *kulcęnta, kolce* 'kółka, przednia część, do której przyczepiony pług.
krasy: *krasy* 'pstry'.
krążać: *krǫžyć* masło = *rebić (krǫžek);* kapustę = *šatkųsvać.*
kromoczy: *kromųscy* 'w oczy, w obecności'.
kruszczeć: *kruščeć:* kura *kruščy,* gdy ma jaja złożyć'.
krzypota: *kšypųsta* = *dychųsta.*
krzywo: *skšyva* 'z pańska'.
krzyżowatka: taksamo, 'łamanie w krzyżach u bydląt'.
kukiełka: *kokoųka, kukl'ica, kukol'ica.*
kunierować: *kųsnerevać* = *pšecyć.*
kuszać: *kušej* 'jedz'.

K.

kieca: *ḱeca* 'dolna szczęka, broda (żartobl.)'.
kiełbasa: *ḱoųbasa.*
kilka: *ḱele, ḱela* 'kilka, ile'.
kielcować: *ḱelcevać śe* 'śmiać się tak, że zęby wszystkie widać'.
kielce, kły: *ḱele, ḱelce* 'zęby (konia, psa)'.
kiercować: *ḱercevać* 'kręcić, rządzić (n. p. kimś)'.
kiernoz: *ḱernes* 'knur'.
kicać: *ḱicać, ḱickać* 'łechtać'.
kiklać: *za-, pųs-, s-ḱiklać* 'pomotać, pokręcić'.

Ł.

łączka: *ųǫncecka.*
łgać: *vyųugać* 'wyłudzić'.
łoktusza (Lackentuch): *ųsktuša* 'grube prześcieradło'. Także: *ųschtuša.*
łuna: *ųuna* 'płomień, łuna'.

L.

labać: *labać, labnǫńć* 'bić płaską ręką'.
labiedzić: tak samo; wykrzyk: *lå bidy.*
lecha: *l'icha* 'kawał pola ornego'.
lejkować: *lejkųsvać (śe)* 'bąki zbijać'.
lelatać: *lelåtać* 'laksować, o krowie po młodej trawie'.
lelum polelum: *lelom pųslelom* 'o rozlazłym chodzie'.
lętnąć: *lentnǫńć* 'upaść niespodzianie a ciężko'.
letkiewicz: *lentḱevic.*
lib, lib: *l'iby, l'ibuše* 'gęsi'.
litość: *luteś, l'iteś.* Tak w tekstach, ustnie oświadczył p. Witek, że formy *luteś* niema.
lubość: *lubųsći* 'affectus'.
„luft": *luchto* 'zasuwka od komina'.

M.

majchlować: *śmajchlevać, šm~* 'cyganić'.
mali, adv.: *mǫźl'i, moźl'i* 'prędzej, duchem'.

mamloń: *mamloń* 'przezwisko, stosowane w różnych okazyach'.

mamona: *mamʷona* odmienia i porywa dzieci.

mamrać: *mamrać, mamlać* 'mówić niewyraźnie, ślinić (się), guzdrać się' 3. Sg. - *ă*.

mamrotać: taksamo, *mamrecyć;* subst. *mamrăk*.

mańkut: *majkut*.

marmolić: *marmųǫl'ić śe* = *marmųǫtać* 'robić powoli'.

maśnik: *maśńik* 'ostry w języku'. (Por. maścić komu).

maśtyklasy: *maśtyklăsy* 'przysmaki'.

męcherz: *mechyš, mecheżyna* 'pęcherz'.

medal: *mendel*.

„mere" (małor.): *merem* 'koniecznie n. p. zachcieć się'.

męka l: *męǫkal* 'placek zrobiony na prędce; człowiek niedowarzony'.

młyn: *mʷujno*.

mokwa: *mųǫkfa, mųǫkšyca* 'ziemia mokra po deszczu'.

momot: *mămetl'ivy* 'jąkała'. P. Witek pisze *a* pochylone prawdopodobnie tylko z powodu nieznajomości staropol.

momotać: *zamųǫmųǫtać* 'oczarować, pozbawić zdrowych zmysłów'.

mąskal: *mųǫskăl* 'żarłok - samolub'.

można: *mųǫžnă*.

morasić: *zmųǫrašić* 'zjeść kawał suchego chleba, zmordować kogo'.

mroczka: *mrocka, mrecka* 'mrówka'.

mrok, omrok: *mrek, ųǫmrek, pųǫ ųǫmrecku* = *pųǫ ųǫmăcku*.

„mudiu": *mudžu* 'chamie'.

murdzoń: *murdzoń, murdzuś* 'brudas'.

murek: *murek* 'człowiek ponury'.

M.

miazga: *de măzgi* 'zupełnie'.

miedza: *męndză, medză*.

miedzuch: *medzuch, męndzuch* 'przestrzeń między domem a stodołą lub stajnią (służy za wychodek)'.

mierzwa: *mižva*, verb. *mižvić*.

miesić: *mišić*.

migiem: *migusem* 'szybko'.

miły: *mųǫy (mųǫy)*.

miś: *miš, mišek* 'człowiek chuderlawy, szczupły na twarzy i podstępny'.

N.

nadać: *nadać kųǫgųǫ cem* 'nadzielić, obdarzyć'.

nadołek: *nădoųek* 'dolna część koszuli kobiecej'.

nadoleć: *nadeleć*.

nadrach: *nadrach* 'obdarte dziecko'.

nadziewać się: *nadžívać śe* 'spodziewać się'.
(z)najduch: *najduch* 'przezwisko nieślubnego dziecka'. Ztąd przezwisko: *najduše śćirvo.*
namięta: *namęnta* 'namiętność; człowiek namiętny'.
napastować: *napaštevać.*
naprawa: *nåprava* 'statek, np. *ale tysto må lå kuońi nåprave* (uprząż i t. d.)'.
naprzeciw: *jak napšećif* 'jak na złość'.
narastać: *narůstać* 'przyrastać'.
narączko: *nåroncku̯o* n. p. drwa.
naśmiewca: *naśmifca.*
naśmiewstwo: *naśmifstvu̯o.*
nasz: *našejšy.*
noclegarz: *necl'igůš=necńikůš* 'nocujący człowiek'.
nocnik: *nocńik* 'nocleg'.
nuże, (no): *nol'i, nol'ize* 'dalej, nuże prędzej'. Por. mali.

Ń.

niełopie: *ńeu̯ópe* 'rzadko, nieprędko'. *niełápie* (Witek).
niesrogi: *ńesreǧi* 'nieduży (chłopak)'.
niesrożki: *ńesreški* 'nie bardzo wielki'.
niepeć: *ńepeć* 'niema rady, żartów, na nic sprawa, n. p. *vidźi ńepeć*'.
niezdybaczkiem: *ńezdybockem* 'niespodzianie'. Także *ńezdebockem (o=ů).*
niezgodny: *ńezgu̯ódny* 'nieposkromiony'.
(w)niczem: *vńifcem.*
nizacz: *ńizac* = za nic n. p. *ńizadz mů cu̯éveka.*

O.

obaczenie: *u̯óbåceńe* 'przyjście do zdrowia'.
obal: *u̯obål* 'drągal' = *u̯óbläk.* Witek pisze *u̯obol.*
obara: *u̯óbara* 'gruba baba'.
obconąć (?): *u̯óbconǫ́ć* 'otoczyć nagle a szczelnie'.
obejście: *u̯óbyjśće* (gospodarskie).
obesrałek: *u̯óbesrǎu̯ek* 'zasraniec'.
obrąbek: *u̯obrǫ́mbek* 'sanie z pudłem osadzonem'.
obroczny: *u̯óbrecny* (koń) 'dobrze żywiony'.
ocharużyć: *u̯ócharužyć* 'odziać, ubrać', *~śe; u̯ócharužony* 'wyświeżony, wyelegantowany.
ochmętny: *u̯óchmetny* 'ogromny'.
odeznać: *u̯ódeznać* 'rozeznać'.
odziubać: *u̯ódubany* 'odzióbany' (sic).
odmieniec: *u̯ódńeńec* 'wyrodek'.
odwernąć się: *u̯ódvernǫ́ć śe* 'odwrócić się (szybko)'.
odwieczerz: *na u̯ódvecyš.*

odziomek: *u̯ødzomek* 'dolna część drzewa'.
ofiara: *u̯ø̨fara*. Także *u̯øchfara*.
ogróżka: *u̯øgroška* 'febra'.
ojcowisty: *u̯øjcećisty* córka).
okaźny: *u̯økaźny* 'pokaźny'.
oko: *u̯øku̯ø, v u̯øcak* 'w oczach'.
w ocemgnieniu (okamgnienie): *vu̯ecyḿeńu*.
oktawa: *u̯øchtåby* 'Bożego Ciała'.
oniemieć: *u̯øḿeḿeć*.
ordynarya: *u̯ørnaryjå*.
ordynarny: *u̯ørdynalny*.
ostrężyny (= jeżyny): *u̯østrężyny*.
osiedlisko: *u̯øśedl'isku̯ø* 'siedziba, siedlisko'.
ożralec: *u̯øźralec* 'obżartuch'.

P.

paciepno: *paćepno* 'błoto, chlapawica'.
paczesny: *paceśny*: płótno~ 'lniane płótno', mniej grube niż zgrzebne; *paceśnå (ku̯øšul'ina)*, 'ze zgrzebnego płótna'.
pakarz: *pakaš* 'przezwisko małego dziecka (i zwierzęcia), pędrak' (= bagaż).
pałczarz: *påu̯cåš* = bereśnik.
pal: *pål* 'drzewo na opał'.
palamęter: *palamenter* mniejwięcej = *guńåc* (goniacz).
palcak: *pålcåk* 'gruby kij, laga'.
pańskie: *pajsk̄e* 'robota we dworze'.
pańszczak: *pajscåk* 'duży garnek, demin. *pajscåšek* 'garnuszek' Witek: *-o-*).
parobczyć: *parepcyć* 'służyć za parobka'.
parobek: *parebek*, plur. *parepk̄i*.
pas: *pas*. (G. *pasa*, sic!).
paskud-: *spaskudrany* 'spaskudzony'.
pasternik: *pasterńik* 'pastwisko'.
patok(a): *patek̄i* 'wielka głębia (w rzece)'.
pawąz: *pavǫs*, gen. *pavǫza* 'drąg na wierzchu wozu z sianem i t. p.'
pazera: *pazyra* 'dokuczliwy, kłótliwy człowiek'.
pełno: *pou̯no*.
pelentać: *pelentać śe* 'być zawieszonym i chwiać się; kiepsko żyć'.
penetrować: *penetrevać, penętrevać*.
pęd: *pǫnt*, pl. *pęndy* 'kawał dalekiej drogi'.
pławić: *pu̯åv́ić*.
płoskunki: *pu̯eskonk̄i* 'konopie nienasienne'.
plusnąć: patrz błysnąć.
pniak: *ṕińåk*, gen. *ṕińåka*.
pociosek: *pu̯øćosek* 'kociuba'.
pochyba: *bes pu̯øchyby* 'niechybnie'.

poczestne: *pu̯øcestne, pu̯øcęnsne* 'poczęstunek'.

podchleba: *pu̯øtchliba* 'pochlebca'.

pod czas: *pu̯øtčas, pu̯øtčasem* 'czasem, niekiedy'.

podlizywać się: *pu̯ødl'izevać śe.*

podufały: *pu̯ødufau̯y* 'przysadkowaty, opasły'.

pogadliwy: *pu̯øgådl'ivy* 'ludzki, rozmowny'.

pokładać: *pu̯øku̯adać* (pierwsza orka).

pokrywka: *pu̯økryfka,* także 'udawanie, pozór'.

pokurać(?): *pu̯økurać ku̯øgu̯ø* 'wygrać na kim proces'.

polecać: *pu̯ølecevać.*

pomylić się: *pu̯omylnǫńć śe.*

pomienić: *pu̯øḿeńić* 'wymienić, wyliczyć, wskazać'.

pono: *pu̯øno, puno.*

poniewierać: *pu̯øńeb́irać.*

popśnić się: *pu̯øpśńić śe* 'pogorszyć się n. p. *pu̯øpśnüu̯e śe ji.*

portczęta: *pu̯ørcęnta.*

porubnik: *pu̯ørubńik* 'zły człowiek'.

poruszka: *pu̯øruška=rebel'ijå.*

porządny: *pu̯øžǫnny.*

post: *žyvy pust* 'prawdziwy post'.

postny: *pu̯øsny, pusny, pustny = jau̯evy.*

postrzał: *pu̯øsčšåu̯, ku̯øsčšåu̯* 'Bidens tripartita'.

posiadać: *spu̯øśadåu̯* 'zjadł nieswoje'.

poturać: *pu̯øturać = pu̯øńeb́irać.*

powąska: *povǫska* 'szmatka lniana do przecedzania mleka'.

powołanka: *pu̯øvou̯anka, -vou̯ańe* 'przezywanie, przezwiska'.

powiedzieć: *pednǫńć.*

pozornie: *pu̯øžurńe.*

pozór: *pu̯øžur* 'dozór, uwaga'.

półskrzynek: *puskšynek* 'skrzynka na odświętne ubranie'.

prawda: *pråvda* 'nasada, zamykająca maśnicę, aby śmietana nie bryzgała'.

pręży się: *pręży ći, pręży śe* 'spieszy się'.

prośnisko: *preśńiski̯ø* 'pole po prosie'.

pry (przeć): *pry* 'wysycha do słońca, przypieka, grzeje'.

prycza: *pryćå, pryć, pryće, pryćeve = vyrku̯ø.*

przebaczyć: *pšebåcuu̯a se* 'zapomniała'.

przeć tam: *pšeć ta* 'gdzież tam'.

przechera: *pšechyra* 'łgarz, przechwalca'.

przefyrtać: *pšefurtać* 'majątek, stracić lekkomyślnie'.

przeklaśnik: *pšeklaśńik', -ńica, -ny* 'wybredny, strojniś, -nisia'.
przekoszerować: *pšekųśirevać śe* 'przelecieć się po złej drodze'.
przeląc, 3. Sg. -lęże: *pšelǫnc śe, pšelǫng* (wym. *-k)śe,* 'przełożyć się'.
przepomagać: *pšepumågać še s ńem* 'rywalizować'.
przestworny: *bestforny* 'przestrony'.
przesyłać: *pšesyųać* 'oświadczać się o rękę dziewuchy przez ludzi'.
przepowiastka: *pšepųóvåstka = gåtka.*
przezorny: *pšeżurny.*
przycieś: *pšyćeś* 'gruba, dolna belka chałupy'.
przyczak, przyczka: *pšycka* 'ukośny skrawek zagonu'.
przygarstnie: *pšygaśńe* 'pełna garść czego'; *pšygaśńǫ, -ńem* 'hojnie, obficie'.
przynuka: *pšynuka* 'zachęta'.
przysiężenie: *pšyśężeńe* 'przysięga'.
przyrodzenie: *pšyrodzeńe, pšyredneś* 'członek męski'.
psioczyć: *pśocyć, pśecyć.*
pucha, puca: *pucha, pucka* 'nabrzmiała gęba'.
pugilares, zwykle wymawiane *pulares: fularus.*
pusty: *pustny.*
puha(?): *puva* 'grubsza część biczyska; dziewucha przysadkowata'.

Ṕ.

piękny: *ṕekny.*
pierwiastka: *ṕirvástka* 'krowa po pierwszem cielęciu'.
pieski: *ṕeśki* 'psi = zły, zgryźliwy'.
pistolet: *ṕiščel'it.*
pizda: *ṕizda, pyrda, fyrda, ṕinda, finda, finka* 'przezwisko dziewuchy'.
pizda: *(kužå) ṕizda* 'owoc krzewu z rodziny rdestowatych'.
piorun: *ṕeron.*

R.

rabacya: *rabacyjå* 'rok 46.'
raczej: *råcy.*
radość: *radeś.*
ramota: *ramųota, ńe zdać ~* 'nie móc się wyznać, niezrozumieć polecenia i nie umieć go powtórzyć'.
rankor: *chankur, ankur, chankurny, -ńik.*
rapy, rapki: *rapki* 'nóżki (owadu)'; *rapy, rapće* 'ręce'.
rapolić się: *råpųol'ić śe* 'chodzić na czworaku (o dziecku)'.
rączka: *rǫcecka.*
rdzeń: *dżżeń* (w zwykłej ortografii: *drzeń).*

robactwo: *robajstfų̊* || *chrobák*.
robota: *rebų̊ta*.
ronić: *zarońić (śe)* 'zgubić (się)'.
wyrychtować: *vyrychtevać* (kogo) 'urządzić'.
rykać: *rykać, rygać* 'trzaskać (z bata)'.
wrypać, wyrypać (parę kijów): tak samo.

Rz.

rzecz: *bez žecy* 'bez gadania = niema co gadać, niewątpliwie'.
rzezak: *žezák* 'szeroki nóż do krajania sieczki'.

S.

samojednik: *samų̊jedńik* = *mų̊skál* (t. j. samolub).
sąsiek: *sųśek* = zapole.
sfarnukać: *sfarnukać, śfarnukać* 'napędzać do roboty, łajać, gderać'.
skar-: *skarantneś*, gen. *-śći* 'kara, upomnienie rodziców'.
skład: *skų̊át*, orać na składy = pokładać.
sklamrzeć: *sklamžyć*.
skowyczeć: *skų̊vyrceć*.
skrabaczka: taksamo, 'stara miotła używana w stajni'.
skróś: *skruć, kruć* 'gwoli, dla'.
skróda: *skruda* 'kupa, dużo, n. p. ~gałęzi'.
skrzek: *skšek* 'szczeżuja wielka (anodonta cygnea)'.
słuchać: *suchám*.
służba: *sužba*.
słych: ani słychu dychu: *ańi suchu duchu* (sic).
słyszeć: *pų̊sušáųem* 'posłyszałem'.
sople: *seple*.
sól: *sul*, gen. *sel'i*.
spęd: *spųnt, spęndu* 'dostęp do kogo, śmiałość'.
spodniara: *spų̊dńára* 'spodniczyna obdarta'.
spółkować: *spuųkų̊vać śe s ńem* 'mocować się'.
srogi: *sreǧi* 'duży, wielki', *nesreǧi* 'mały'.
starość: *stareś*.
stawisko: *stavišku̇* 'wyschnięty staw'.
stępor: *stempur, stepur, stepų̊žyskų̊*.
stryk (stryj): *stryk* 'stary dziad'.
swak: *sfak* 'szwagier'.

Ś.

siara: *śara*.
ściarać: *śćarać, pų̊ćarać*.
ściwiara: *śćivážyć* 'grymasić, wydziwiać': *śćivára*.
siedzba: *śedzba* = 'osiedlisko'.
siepać: *śepe* 'targa, tarmosi'.
sierota: *śireta*.
siła: *śüųa* (Witek *siuła*).
śleptać: *uśl'iptać*, 3. Sg. *-śl'iptå*, i *-śl'ipce* 'ciężko zapracować'.
śniad: *śńůt*, pl. *-dy* 'siniak'.

śr(z)eż: *sryš, sreš (-žy)* 'kra na wodzie, cienki lód na rzece'.
śratać: *pųśiratać śe* 'pożegnać, przywitać się'.
siudać: *śudać* 'ścigać, gnać; *vyśudać* 'wygnać'; *śudej* 'wynoś się'.
świdrak: *śf'idrâk, śf'idrâc* 'zezowaty'. (Witek: *-ok, -oc).*

Sz.

szaragi (szraga): *sręgi* 'nogi pod stół, na krzyż zbite'.
szarga: *šarga* 'rosa (poranna) na trawie'.
szaszyna: *sašyna* 'tatarak'.
szatny: *šâtny* 'dbały o suknie'; Witek: *šotny.*
szeplać: *seple, šeple* 'szepleni'.
szeptak: *septâk, šeptâk* 'zegarek' (żart.).
szerz: *f šyž i duš* 'w szerz i wzdłuż'.
szkartny: *skartny, šk~* 'mało jadający'.
szkodzien: *škųśdžen* 'poszkodowany'.
szkut: *škut, škućina, škućiskųś* 'pędrak, bęben'.
szparować: *śparevać* 'oszczędzać'.
szpilować: *śpilevać, ńe śpiluje mu* 'nie idzie, nie wypada'.
szuma: w zielonyj *szumie(?),* sic, w wierszu; strój jakiś? czy *šuma* = las?

T.

tądrać: *tęndrać* 'mruczeć pod nosem, gderać'.
tchórz: *tfuš.*
telbuch: *stelbuch* 'brzuch; małe dziecko (brzuchate)'.
teracz: *tyroń, tyrâk* = tryźniciel. (Witek: *tyrok).*
trusia: *truśe* 'króliki'.
tryźnić: *tryźńić, tryźńićel* 'marnotrawić, -trawca', *stryźńu* 'stracił'.
trzepot, trzepotka: *čšepųśt, -tka* 'klapacz, klapaczka'.
trzęsawica: *čšęsavica* 'silne dreszcze ze strachu'.
trzop, trzopek: *čšopek, čšepek* 'garnek niewielki = *pajscâk.*
trzyny: *čšyny* 'trociny, pokruszona słoma'.
tulmacyć 'pielęgnować (dziecko), chować'.
tybetka: *tybytka* 'chustka tybetowa'.

U.[1])

ubrdać: *ᵘuburdać se* 'wymyślić sobie coś nieistniejącego i wierzyć w to'.
ugadany: *ugâdany, pųśgâdany* 'rozmowny, gadatliwy'.
ukradkiem: *ᵘukrâtkamy* 'ukradkiem'.

[1]) Co do *u* zostawiona pisownia p. Witka.

uląc: *ulǫnc śe* 'położyć się'.
umrzyk: *umžyk* 'trup, nieboszczyk'.
upodoba: *u̯upu̯ødeba* 'upodobanie, skłonność. Także *pu̯ødeba*.
uroki: *ᵘureḱi: na psa ~, ale ṕekńe śe b́ero te preśåḱi* (prosiaki).
ustanowić: *ustaneṽić śe* 'zatrzymać się, stanąć'.
ustrychnąć się: *ustryšyć śe, ustrychnǫńć śe* 'przyczepić się, uwiesić się n. p. *na vu̯øże* (gdy mało miejsca)'.
uświadczyć: *uśfaccyć* 'znaleść, napotkać', *uśfatcubyś*.
uwrocie: *u̯uvreće*.
użydowić: *u̯užydeṽić* 'rozbić, zatłuc, zamordować'.

W.

wagować się: *vagu̯ovać śe* (także *vǎžyć śe)* 'odważyć się; wahać się'.
war: *vår* 'wrzenie wody, upał, gorąco'.
warować: *varevać u̯øt cegu̯ø* 'odstąpić od czego'.
warsta: *våšta* 'warstwa zboża'. Witek: *vošta*.
waszeć: *zvašeća* 'z pańska (pogardliwie)'.
wdowa: *vdeva, gdeva*.
wnęter: *vnęnter* 'powsinoga, zbijak'.
wnętrze: *vnǫnčše* (= serce, piersi).
wola: *vu̯ølå*.
woźnica: *vu̯øźńica* 'wiozący muzykę, druchny i drużbów (czwórką)'.
wół: *vuᵘ* (raczej *vū)*, pl. *vou̯y;* pr. *vuᵘ (vū)* 'wył'.
wrażać się: *vråzać śe* 'mięszać się w co. wtykać się'.
wroniarz: *vrońåš* 'ten, co chodzi za wroniemi gniazdami'.
wrzeszczeć: 3. Sg. *vžescy*.
wspomóc się: *spumuc śe* 'zdobyć się na co'.
wstęga: *stęnga* 'wstęga'.
wsioski (wiejski): *fśeśḱi, fśåk* 'z tej samej wsi pochodzący'.
wujek: *ᵘujek* 'wuj'.
wydraby: *vydråby* (Witek pisze *wydroby)* 'włóczenie się po nocach, lampartka'; *na vydråby* 'zaraz, prędko'.
wydrychały: *vydrychou̯y* 'żarty, zabawy wyuzdane' = wydraby. Pr. *vyrdychoły*, także *vydrychoły* 'wydatki na dobro ogólne, podatki'.
wygniotek: *vygńetek* 'ostatnie dziecko'.
wyst(op)arczyć: *vysteparcy, -stepurcy* 'wystarczy' (żartobliwie).
wystoparczeć: *vystepurcyć*.
wyśtwić: *vyśtfać* 'wygnać szturkając.
wytrząsać: *vyčšǫsać śe* 'natrząsać się, wyśmiewać'.
wzdrygnąć się: *zdręngnǫńć śe*.

wziąść się na jedno: 'połączyć się z kim przeciw drugiemu'.

W.

wieczór: *ku vecerévi.*

wiechetki: ~de bucików nowe wesłáłem (poezya). Zachowana pisownia oryginału.

wiedzieć: *vedżeć de kuǫguǫ* 'znać kogo', n. p. *ńe vem to de båp!*

(wiek) odwieczny: *vekuǫdvecny* 'odwieczny'.

wielki: *velǵi, velguśerny.*

wietrzyca: *večšyca* 'wichura'.

wisieluch: taksamo, 'wisielec'.

wiszatka: *višåtḱi* 'półka u powały, zawieszona na czterech sznurkach.

Z.

zabaczyć: *zabåcyć (se)* 'zapomnieć'. Witek pisze *-o-*.

zaboczyć się: *zabuǫcyć śe* 'zapatrzyć się w jedno miejsce'.

zachamęcić (w tej formie znane mi od dziecka. *J. R.*): *zachamęńdzić* 'zarzucić coś, zgubić'.

zachowanie: *zachuǫvańe* 'poważanie'.

zaduch: *zåduch* 'ciżba'.

zadybać: *vecureg juz ḿe zadybåu* (wieczorek ~).

zadziergnięty: *zadżirgńęnty* 'zaczepiony'.

zadzierzysty: *zådżižysty; kšåḱi~.*

zadziermać: *zadżirmać* 'pomotać, pokręcić'.

zagacie: *zågaće* 'zagony daleko w polu położone'.

zagłówek: *zåguvek = puǫduška, -dušcyna.*

zagównie (-ł-?): *zåguvńe* 'wspólna droga kilku gospodarzy'. Czy nie nomen proprium? *J. R.*

zagrodnik: *zågredńik.*

zaniechać: *zańecholcyć* 'zaniedbać'.

zaspa: *zåspa.*

zatajkiem: *zåtajḱem* 'pod dostatkiem'.

zatułek: *zåtułek* 'część dachu'.

zawsie: *zåfśe* 'grunta leżące już na samej granicy wsi.

zazdrosny: *zådreśny.*

zeglevać, 1. Sg. *-luje,* 'bić silnie, walić'. (Nie znam pochodzenia. *J. R.*).

zetlałek: *zetlåuek* 'chorowity człowiek'.

złożyć: *suežyć.*

zmarzniałek: *zmarzńåuek* = zmarzluch.

zmyślny: *smyśny, smyśåk* 'zgrabny'.

zmieścić: *sḿeśćić.*

zeznojono (koszulkę) 'spoconą' (w wierszach).

znowu: *znou.*

zwijać się: *sfijać śe.*
zwijałek: p. fijołek.

Ż.

ziąbić: *ząmbli* 'mróz chwyta'.
zipać: *zipać* 'ostatni dech wciągać (o umierającym)'.
źrebię: *źrulbe*, pr. ogól. *źrúlek.*

Ż.

żadny: *żadny* 'brzydzący się jeść po kim, tą samą łyżką i t. p. (obrzydliwy)'.
żadzić się: *żadźić śe* 'brzydzić się'.
żandarm: *śandar.*
żądny: *żomny* n. p. *ńe żomnym jes tegụ.*
żmuda: *żmęnda, żmuda* 'naprzykrzony, gderliwy'.
żuł: *żuụ* 'obrzmienie wymienia'.
żyła (particip.): *żuụa.*

D. Teksty z Sanoki [1]).

Uwaga. Teksty, niżej podane, drukuje się z zachowaniem pisowni p. Witka, ponieważ nie było dostatecznej rękojmi należytego sprawdzenia wymowy. *J. R.*

1. *Nima ći to nima jakto mulazykom,*
Ido jem piniądze, keby vụoda zykom.
Nima ći to nima jak mulazom panom,
Pụe śventem Michale bijo vsy za ścanom.
2. *A dżeśenć já dżeśenć kavalirów mạụa,*
Kózdemu z ụosobna pụedavonek dạụa:
A jednemum dạụa ńeznośno bụeloncke,
A drugemum dạụa frybre i gụeroncke,
A tseśemum dạụa jeleńove rogi,
Żeby dureń psec tsy lata ńe chụedżu na nogi.
A cvártemum dạụa, co ụo tem ńevédżąụ,
Psec dżeśenć ńeśency ụu dektera śedżąụ.
A pontemum dạụa ụutrápone kụelki,
Żeby dureń védżąụ, jakto kụechać Pụelki.
A sóstemum dạụa psenicy stajańe,
Na ụocy záćengi, na zemby zgzytańe.
A śódmemum dạụa svój z renki pérśćeńec,

[1]) wioska na zachód od Śmigna nad Dunajcem.

mamloń: *mamloń* 'przezwisko, stosowane w różnych okazyach'.
mamona: *mamʷona* odmienia i porywa dzieci.
mamrać: *mamrać, mamlać* 'mówić niewyraźnie, ślinić (się), guzdrać się' 3. Sg. - *å*.
mamrotać: taksamo, *mamrecyć;* subst. *mamrůk*.
mańkut: *majkut*.
marmolić: *marmųǫl'ić śe* = *marmųǫtać* 'robić powoli'.
maśnik: *maśńik* 'ostry w języku'. (Por. maścić komu).
maśtyklasy: *maśtyklåsy* 'przysmaki'.
męcherz: *mechyš, mecheżyna* 'pęcherz'.
medal: *mendel*.
„mere" (małor.): *merem* 'koniecznie n. p. zachcieć się'.
mękal: *męǫkal* 'placek zrobiony na prędce; człowiek niedowarzony'.
młyn: *mʷujno*.
mokwa: *mųǫkfa, mųǫkšyca* 'ziemia mokra po deszczu'.
momot: *måmetl'ivy* 'jąkała'. P. Witek pisze *a* pochylone prawdopodobnie tylko z powodu nieznajomości staropol.
momotać: *zamųǫmųǫtać* 'oczarować, pozbawić zdrowych zmysłów'.
moskal: *mųǫskůl* 'żarłok - samolub'.
można: *mųǫžnå*.
morasić: *zmųǫrašić* 'zjeść kawał suchego chleba, zmordować kogo'.
mroczka: *mrocka, mrecka* 'mrówka'.
mrok, omrok: *mrek, ųǫmrek, pųǫ ųǫmrecku = pųǫ ųǫmåcku*.
„mudiu": *mudžu* 'chamie'.
murdzoń: *murdzoń, murdzuś* 'brudas'.
murek: *murek* 'człowiek ponury'.

M.

miazga: *de måzgi* 'zupełnie'.
miedza: *męndzå, medzå*.
miedzuch: *medzuch, męndzuch* 'przestrzeń między domem a stodołą lub stajnią (służy za wychodek)'.
mierzwa: *miżva*, verb. *miżvić*.
miesić: *miśić*.
migiem: *migusem* 'szybko'.
miły: *miuųy (miüųy)*.
miś: *miś, miśek* 'człowiek chuderlawy, szczupły na twarzy i podstępny'.

N.

nadać: *nadać kųǫgųǫ cem* 'nadzielić, obdarzyć'.
nadołek: *nådoųek* 'dolna część koszuli kobiecej'.
nadoleć: *nadeleć*.
nadrach: *nadrach* 'obdarte dziecko'.

nadziewać się: *nadživać še* 'spodziewać się'.
(z)najduch: *najduch* 'przezwisko nieślubnego dziecka'. Ztąd przezwisko: *najduše śćirvo.*
namięta: *namęnta* 'namiętność; człowiek namiętny'.
napastować: *napaštevać.*
naprawa: *nåprava* 'statek, np. *ale tysto må lå kuońi nåprave* (uprząż i t. d.)'.
naprzeciw: *jak napšećif* 'jak na złość'.
narastać: *narůstać* 'przyrastać'.
narączko: *nåroučkuo* n. p. drwa.
naśmiewca: *naśmifca.*
naśmiewstwo: *naśmifstvuo.*
nasz: *našejšy.*
noclegarz: *necl'igůš=necńikůš* 'nocujący człowiek'.
nocnik: *nocńik* 'nocleg'.
nuże, (no): *nol'i, nol'ize* 'dalej. nuże prędzej'. Por. mali.

Ń.

niełopie: *ńeuope* 'rzadko, nieprędko'. *niełápie* (Witek).
niesrogi: *ńesreji* 'nieduży (chłopak)'.
niesrożki: *ńesreški* 'nie bardzo wielki'.
niepeć: *ńepeć* 'niema rady, żartów. na nic sprawa, n. p. *vidži ńepeć*'.
niezdybaczkiem: *ńezdybočkem* 'niespodzianie'. Także *ńezdebockem (o=a).*
niezgodny: *ńezguodny* 'nieposkromiony'.
(w)niczem: *vńiščem.*
nizacz: *ńizac* = za nic n. p. *ńizadz må cucećka.*

O.

obaczenie: *uobačeńe* 'przyjście do zdrowia'.
obal: *uobůl* 'drągal' = *uoblůk.* Witek pisze *uobol.*
obara: *uobara* 'gruba baba'.
obconąć (?): *uopconoąć* 'otoczyć nagle a szczelnie'.
obejście: *uobyjšće* (gospodarskie).
obesrałek: *uobesrauek* 'zasraniec'.
obrąbek: *uobrombek* 'sanie z pudłem osadzonem'.
obroczny: *uobrecny* (koń) 'dobrze żywiony'.
ocharużyć: *uocharužyć* 'odziać, ubrać', *~še; uocharužony* 'wyświeżony. wyelegantowany.
ochmętny: *uochmetny* 'ogromny'.
odeznać: *uodeznać* 'rozeznać'.
odziubać: *uodubany* 'odzióbany' (sic).
odmieniec: *uodmńeńec* 'wyrodek'.
odwernąć się: *uodvyrnoąć še* 'odwrócić się (szybko)'.
odwieczerz: *na uodvécyš.*

odziomek: *ų̊dżomek* 'dolna część drzewa'.
ofiara: *ų̊kfara*. Także *ų̊chfara*.
ogróżka: *ų̊groška* 'febra'.
ojcowisty: *ų̊jcevísty* (córka).
okaźny: *ų̊kažny* 'pokaźny'.
oko: *ų̊kų̊, v ų̊cak* 'w oczach'.
w ocemgnieniu (okamgnienie): *vųecymńeńu*.
oktawa: *ų̊chtåby* (Bożego Ciała).
oniemieć: *ų̊mńemeć*.
ordynarya: *ų̊rnaryjå*.
ordynarny: *ų̊rdynalny*.
ostrężyny (=jeżyny): *ų̊strężyny*.
osiedlisko: *ų̊śedl'iskų̊* 'siedziba, siedlisko'.
ożralec: *ų̊žralec* 'obżartuch'.

P.

paciepno: *paćepno* 'błoto, chlapawica'.
paczesny: *paceśny:* płótno~ 'lniane płótno', mniej grube niż zgrzebne; *paceśnå (kų̊šul'ina)*, 'ze zgrzebnego płótna'.
pakarz: *pakaš* 'przezwisko małego dziecka (i zwierzęcia), pędrak' (= bagaż).
pałczarz: *på̊ų̊cåš* = bereśnik.
pal: *pål* 'drzewo na opał'.
palamęter: *palamenter* mniejwięcej = *gůńåc* (goniacz).
palcak: *pålcåk* 'gruby kij, laga'.
pańskie: *pajske* 'robota we dworze'.
pańszczak: *pajscåk* 'duży garnek, demin. *pajscåšek* 'garnuszek' (Witek: *-o-*).
parobczyć: *parepcyć* 'służyć za parobka'.
parobek: *parebek*, plur. *parepki*.
pas: *pas*. (G. *pasa*, sic!).
paskud-: *spaskudrany* 'spaskudzony'.
pasternik: *pasterńik* 'pastwisko'.
patok(a): *pateki* 'wielka głębia (w rzece)'.
pawęz: *pavǫs*, gen. *pavǫza* 'drąg na wierzchu wozu z sianem i t. p.'
pazera: *pazyra* 'dokuczliwy, kłótliwy człowiek'.
pełno: *poųno*.
pelentać: *pelentać śe* 'być zawieszonym i chwiać się; kiepsko żyć'.
penetrować: *penetrevać, penętrevać*.
pęd: *pǫnt*, pl. *pęndy* 'kawał dalekiej drogi'.
pławić: *pų̊åvić*.
płoskunki: *pų̊eskovki* 'konopie nienasienne'.
plusnąć: patrz błysnąć.
pniak: *pińåk*, gen. *pińåka*.
pociosek: *pų̊ćosek* 'kociuba'.
pochyba: *bes pų̊chyby* 'niechybnie'.

poczestne: *pǫcestne, pǫcęnsne* 'poczęstunek'.
podchleba: *pǫtchliba* 'pochlebca'.
pod czas: *pǫtčas, pǫtčasem* 'czasem, niekiedy'.
podlizywać się: *pǫdl'izevać še.*
podufały: *pǫdufaǫy* 'przysadkowaty, opasły'.
pogadliwy: *pǫgådl'ivy* 'ludzki, rozmowny'.
pokładać: *pǫkǫadać* (pierwsza orka).
pokrywka: *pǫkryfka,* także 'udawanie, pozór'.
pokurać(?): *pǫkurać kǫgǫ* 'wygrać na kim proces'.
polecać: *pǫlecevać.*
pomylić się: *pǫmylnǫć še.*
pomienić: *pǫmeńić* 'wymienić, wyliczyć, wskazać'.
pono: *pǫno, puno.*
poniewierać: *pǫneběrać.*
popśnić się: *pǫpśńić še* 'pogorszyć się n. p. *pǫpśnǫe še ji.*
portczęta: *pǫrcęnta.*
porubnik: *pǫrubńik* 'zły człowiek'.
poruszka: *pǫruška=rebel'ijå.*
porządny: *pǫžǫnny.*
post: *žyvy pust* 'prawdziwy post'.
postny: *pǫsny, pusny, pustny* = *jaǫevy.*
postrzał: *pǫsčšåų, kǫsčšåų* 'Bidens tripartita'.
posiadać: *spǫšådåų* 'zjadł nieswoje'.
poturać: *pǫturać* = *pǫńeběrać.*
powąska: *povǫska* 'szmatka lniana do przecedzania mleka'.
powołanka: *pǫvoǫavka, -voǫańe* 'przezywanie, przezwiska'.
powiedzieć: *pednǫńć.*
pozornie: *pǫžurńe.*
pozór: *pǫžur* 'dozór, uwaga'.
półskrzynek: *puskšynek* 'skrzynka na odświętne ubranie'.
prawda: *prâvda* 'nasada, zamykająca maśnicę, aby śmietana nie bryzgała'.
pręży się: *pręży ći, pręży še* 'spieszy się'.
prośnisko: *prešńiskǫ* 'pole po prosie'.
pry (przeć): *pry* 'wysycha do słońca, przypieka, grzeje'.
prycza: *pryćå, pryć, pryće, pryćeve* = *vyrkǫ.*
przebaczyć: *pšebåcuǫa se* 'zapomniała'.
przeć tam: *pšeć ta* 'gdzież tam'.
przechera: *pšechyra* 'łgarz, przechwalca'.
przefyrtać: *pšefurtać* 'majątek, stracić lekkomyślnie'.

przeklaśnik: *pšeklaśńik, -ńica, -ny* 'wybredny, strojniś, -nisia'.
przekoszerować: *pšekųśirevać śe* 'przelecieć się po złej drodze'.
przeląc, 3. Sg. -lęże: *pšelǫnc śe, pšelǫng* (wym. *-k)śe*, 'przełożyć się'.
przepomagać: *pšepumągać śe s kem* 'rywalizować'.
przestworny: *bestforny* 'przestrony'.
przesyłać: *pšesyųać* 'oświadczać się o rękę dziewuchy przez ludzi'.
przepowiastka: *pšepųóvåstka* = *gåtka*.
przezorny: *pšežurny*.
przycieś: *pšyćeś* 'gruba, dolna belka chałupy'.
przyczak, przyczka: *pšycka* 'ukośny skrawek zagonu'.
przygarstnie: *pšygaśńe* 'pełna garść czego'; *pšygaśńǫ, -ńem* 'hojnie, obficie'.
przynuka: *pšynuka* 'zachęta'.
przysiężenie: *pšyśęžeńe* 'przysięga'.
przyrodzenie: *pšyrodzeńe, pšyrednеś* 'członek męski'.
psioczyć: *psocyć, psecyć*.
pucha, puca: *pucha, pucka* 'nabrzmiała gęba'.
pugilares, zwykle wymawiane *pulares*: *fularus*.
pusty: *pustny*.
puha(?): *puva* 'grubsza część biczyska; dziewucha przysadkowata'.

Ṗ.

piękny: *ṕekny*.
pierwiastka: *ṕirvastka* 'krowa po pierwszem cielęciu'.
pieski: *ṕeški* 'psi = zły, zgryźliwy'.
pistolet: *ṕiščel'it*.
pizda: *ṕizda, pyrda, fyrda, ṕinda, finda, finka* 'przezwisko dziewuchy'.
pizda: *(kužå) ṕizda* 'owoc krzewu z rodziny rdestowatych'.
piorun: *ṕeron*.

R.

rabacya: *rabacyjå* 'rok 46.'
raczej: *rący*.
radość: *radeś*.
ramota: *ramųóta, ńe zdać ~* 'nie móc się wyznać, niezrozumieć polecenia i nie umieć go powtórzyć'.
rankor: *chankur, ankur, chankurny, -ńik*.
rapy, rapki: *rapki* 'nóżki (owadu)'; *rapy, rapće* 'ręce'.
rapolić się: *rapųól'ić śe* 'chodzić na czworaku (o dziecku)'.
rączka: *rǫcecka*.
rdzeń: *dźźeń* (w zwykłej ortografii: *drzeń*).

robactwo: *robajstfu̯ø* || *chrobăk*.
robota: *rebu̯øta*.
ronić: *zarońić (śe)* 'zgubić (się)'.
wyrychtować: *vyrychtevać* (kogo) 'urządzić'.
rykać: *rykać, rygać* 'trzaskać (z bata)'.
wrypać, wyrypać (parę kijów): tak samo.

Rz.

rzecz: *bez žecy* 'bez gadania = niema co gadać, niewątpliwie'.
rzezak: *žezåk* 'szeroki nóż do krajania sieczki'.

S.

samojednik: *samu̯øjedńik* = *mu̯øskål* (t. j. samolub).
sąsiek: *sǫśek* = zapole.
sfarnukać: *sfarnukać, śfarnukać* 'napędzać do roboty, łajać, gderać'.
skar-: *skarantneś*, gen. *-śći* 'kara, upomnienie rodziców'.
skład: *sku̯åt*, orać na składy = pokładać.
sklamrzeć: *sklamžyć*.
skowyczeć: *sku̯øvyrceć*.
skrabaczka: taksamo, 'stara miotła używana w stajni'.
skróś: *skruć, kruć* 'gwoli, dla'.
skróda: *skruda* 'kupa, dużo, n. p. ~gałęzi'.
skrzek: *skšek* 'szczeżuja wielka (anodonta cygnea)'.
słuchać: *suchåm*.
służba: *sužba*.
słych: ani słychu dychu: *ańi suchu duchu* (sic).
słyszeć: *pu̯øsušåu̯em* 'posłyszałem'.
sople: *seple*.
sól: *sul*, gen. *sel'i*.
spęd: *spǫnt, spęndu* 'dostęp do kogo, śmiałość'.
spodniara: *spu̯ødńåra* 'spodniczyna obdarta'.
spółkować: *spuu̯ku̯øvać śe s ḱem* 'mocować się'.
srogi: *sreǵi* 'duży, wielki', *ńesreǵi* 'mały'.
starość: *stareś*.
stawisko: *staviśku̯ø* 'wyschnięty staw'.
stępor: *stempur, stepur, stepu̯øžysku̯ø*.
stryk (stryj): *stryk* 'stary dziad'.
swak: *sfak* 'szwagier'.

Ś.

siara: *śara*.
ściarać: *śćarać, pu̯øćarać*.
ściwiara: *śćivažyć* 'grymasić, wydziwiać': *śćivara*.
siedzba: *śedzba* = 'osiedlisko'.
siepać: *śepe* 'targa, tarmosi'.
sierota: *śireta*.
siła: *śüu̯a* (Witek *siuła*).
śleptać: *uśl'iptać*, 3. Sg. *-śl'iptå*, i *-śl'ipce* 'ciężko zapracować'.
śniad: *śńåt*, pl. *-dy* 'siniak'.

śr(z)eż: *sryš, sreš (-ży)* 'kra na wodzie, cienki lód na rzece'.
śratać: *pųśiratać śe* 'pożegnać, przywitać się'.
siudać: *śudać* 'ścigać, gnać; *vyśudać* 'wygnać'; *śudej* 'wynoś się'.
świdrak: *śf'idråk, śf'idråc* 'zezowaty'. (Witek: *-ok, -oc).*

Sz.

szaragi (szraga): *sreǧi* 'nogi pod stół. na krzyż zbite'.
szarga: *šarga* 'rosa (poranna) na trawie'.
szaszyna: *sašyna* 'tatarak'.
szatny: *šåtny* 'dbały o suknie'; Witek: *šotny.*
szeplać: *seple, šeple* 'szepleni'.
szeptak: *septåk, šeptåk* 'zegarek' (żart.).
szerz: *f šyž i duš* 'w szerz i wzdłuż'.
szkartny: *skartny, šk~* 'mało jadający'.
szkodzien: *škųǫdžen* 'poszkodowany'.
szkut: *škut, škućina, škućiskųǫ* 'pędrak, bęben'.
szparować: *śparevać* 'oszczędzać'.
szpilować: *śpilevać, ńe śpiluje mu* 'nie idzie, nie wypada'.
szuma: w zielonyj *szumie(?),* sic, w wierszu; strój jakiś? czy *šuma* = las?

T.

tądrać: *tęndrać* 'mruczeć pod nosem, gderać'.
tchórz: *tfuš.*
telbuch: *stelbuch* 'brzuch; małe dziecko (brzuchate)'.
teracz: *tyroń, tyråk* = tryźniciel. (Witek: *tyrok).*
trusia: *truśe* 'króliki'.
tryźnić: *tryźńić, tryźńićel* 'marnotrawić, -trawca', *stryźńu* 'stracił'.
trzepot, trzepotka: *čšepųǫt, -tka* 'kłapacz, kłapaczka'.
trzęsawica: *čšęsavica* 'silne dreszcze ze strachu'.
trzop, trzopek: *čšopek, čšepek* 'garnek niewielki = *pajscåk.*
trzyny: *čšyny* 'trociny, pokruszona słoma'.
tulmacyć 'pielęgnować (dziecko), chować'.
tybetka: *tybytka* 'chustka tybetowa'.

U.[1])

ubrdać: *ᵛuburdać se* 'wymyślić sobie coś nieistniejącego i wierzyć w to'.
ugadany: *ugådany, pųǫgådany* 'rozmowny, gadatliwy'.
ukradkiem: *ᵛukråtkamy* 'ukradkiem'.

[1]) Co do *u* zostawiona pisownia p. Witka.

u ląc: *ulǫnc śe* 'położyć się'.
u mrzyk: *umžyk* 'trup, nieboszczyk'.
u podoba: *ǫupǫǫdeba* 'upodobanie, skłonność. Także *pǫǫdeba*.
u roki: *ᵛureki: na psa ~, ale pękńe śe bero te preśůki* (prosiaki).
u stanowić: *ustanević śe* 'zatrzymać się, stanąć'.
u strychnąć się: *ustryšyć śe, ustrychnǫńć śe* 'przyczepić się, uwiesić się n. p. *na vǫǫże* (gdy mało miejsca)'.
u świadczyć: *uśfaccyć* 'znaleść, napotkać', *uśfatcubyś*.
u wrocie: *ǫuvreće*.
u żydowić: *ǫužydević* 'rozbić, zatłuc, zamordować'.

W.

w agować się: *vagǫǫvać śe* (także *vážyć śe)* 'odważyć się; wahać się'.
w ar: *vůr* 'wrzenie wody, upał, gorąco'.
w arować: *varevać ǫǫt cegǫǫ* 'odstąpić od czego'.
w arsta: *vůšta* 'warstwa zboża'. Witek: *vošta*.
w aszeć: *zvašeća* 'z pańska (pogardliwie)'.
w dowa: *vdeva, gdeva*.
w nęter: *vnęnter* 'powsinoga, zbijak'.
w nętrze: *vnǫnčše* (= serce, piersi).
w ola: *vǫǫlů*.
w oźnica: *vǫǫžńica* 'wiozący muzykę, druchny i drużbów (czwórką)'.
w ół: *vuᵘ* (raczej *vū)*, pl. *vǫuy;* pr. *vuᵘ (vū)* 'wył'.
w rażać się: *vrůzać śe* 'mięszać się w co. wtykać się'.
w roniarz: *vrońůš* 'ten, co chodzi za wroniemi gniazdami'.
w rzeszczeć: 3. Sg. *vżescy*.
w spomóc się: *spumuc śe* 'zdobyć się na co'.
w stęga: *stęvga* 'wstęga'.
w sioski (wiejski): *fśeśki, fśůk* 'z tej samej wsi pochodzący'.
w ujek: *ᵛujek* 'wuj'.
w ydraby: *vydrůby* (Witek pisze *wydroby)* 'włóczenie się po nocach, lampartka'; *na vydrůby* 'zaraz, prędko'.
w ydrychały: *vydrychǫuy* 'żarty, zabawy wyuzdane' = wydraby. Pr. *vyrdychoły*, także *vydrychoły* 'wydatki na dobro ogólne, podatki'.
w ygniotek: *vygńetek* 'ostatnie dziecko'.
w yst(op)arczyć: *vystǫparcy, -stǫpurcy* 'wystarczy' (żartobliwie).
w ystoparczeć: *vystǫpurcyć*.
w yśtwić: *vyśtfać* 'wygnać szturkając.
w ytrząsać: *vyčšǫsać śe* 'natrząsać się, wyśmiewać'.
w zdrygnąć się: *zdrǫvgnǫńć śe*.

wziąść się na jedno: 'połączyć się z kim przeciw drugiemu'.

W.

wieczór: *ku vecerevi.*

wiechetki: ~de bucików nowe wesłáłem (poezya). Zachowana pisownia oryginału.

wiedzieć: *vedżeć de kuøguø* 'znać kogo', n. p. *ńe vem to de båp!*

(wiek) odwieczny: *vekuød-vecny* 'odwieczny'.

wielki: *velǵi, velguśerny.*

wietrzyca: *večšyca* 'wichura'.

wisieluch: taksamo, 'wisielec'.

wiszatka: *višåtḱi* 'półka u powały, zawieszona na czterech sznurkach.

Z.

zabaczyć: *zabåcyć (se)* 'zapomnieć'. Witek pisze *-o-*.

zaboczyć się: *zabuøcyć śe* 'zapatrzyć się w jedno miejsce'.

zachamęcić (w tej formie znane mi od dziecka. *J. R.*): *zachamęńdzić* 'zarzucić coś, zgubić'.

zachowanie: *zachuøvańe* 'poważanie'.

zaduch: *zåduch* 'ciżba'.

zadybać: *vecureg juz ḿe zadybåu* (wieczorek ~).

zadziergnięty: *zadżirgńęnty* 'zaczepiony'.

zadzierzysty: *zådżižysty; kšåḱi~.*

zadziermać: *zadżirmać* 'pomotać, pokręcić'.

zagacie: *zågaće* 'zagony daleko w polu położone'.

zagłówek: *zåguvek* = *puøduška, -dušcyna.*

zagównie (-ł-?): *zåguvńe* 'wspólna droga kilku gospodarzy'. Czy nie nomen proprium? *J. R.*

zagrodnik: *zågredńik.*

zaniechać: *zańecholcyć* 'zaniedbać'.

zaspa: *zåspa.*

zatajkiem: *zåtajḱem* 'pod dostatkiem'.

zatułek: *zåtułek* 'część dachu'.

zawsie: *zåfśe* 'grunta leżące już na samej granicy wsi.

zazdrosny: *zådreśny.*

zeglevać, 1. Sg. *-luje,* 'bić silnie, walić'. (Nie znam pochodzenia. *J. R.*).

zetlałek: *zetlåuek* 'chorowity człowiek'.

złożyć: *suežyć.*

zmarzniałek: *zmarzńåuek* = zmarzluch.

zmyślny: *smyśny, smyśåk* 'zgrabny'.

zmieścić: *sḿeśćić.*

zeznojono (koszulkę) 'spoconą' (w wierszach).

znowu: *znou.*

zwijać się: *sfijać śe.*
zwijałek: p. fijołek.

Ź.

ziąbić: *źǫmbi* 'mróz chwyta'.
zipać: *źipać* 'ostatni dech wciągać (o umierającym)'.
źrebię: *źrube*, pr. ogól. *źróbek.*

Ż.

żadny: *žadny* 'brzydzący się jeść po kim, tą samą łyżką i t. p. (obrzydliwy)'.
żadzić się: *žadźić śe* 'brzydzić się'.
żandarm: *śandar.*
żądny: *žomny* n. p. *ńe žomnym jes tegu̯ø.*
żmuda: *žḿęnda, žmuda* 'naprzykrzony, gderliwy'.
żuł: *žuu̯* 'obrzmienie wymienia'.
żyła (particip.): *žuu̯a.*

D. Teksty z Sanoki [1]).

Uwaga. Teksty, niżej podane, drukuje się z zachowaniem pisowni p. Witka, ponieważ nie było dostatecznej rękojmi należytego sprawdzenia wymowy. *J. R.*

1. *Nima ći to nima jakto mulazykom,*
Ido jem ṕińądze, ḱeby vu̯oda zykom.
Nima ći to nima jak mulazom panom,
Pu̯e śv́entem Michale bijo vsy za śćanom.
2. *A dźeśenć já dźeśenć kavalirów ḿau̯a,*
Kózdemu z u̯osobna pu̯edaronek dau̯a:
A jednemum dau̯a ńeznośno bu̯eloncke,
A druǵemum dau̯a frybre i gu̯eroncke,
A tsećemum dau̯a jeleńove roǵi,
Zeby dureń pses tsy lata ńe chu̯edźu na nogi.
A cvártemum dau̯a, co u̯o tem ńev́edźáu̯,
Pses dźev́enć ḿeśency u̯u dektera śedźáu̯.
A ṕontemum dau̯a u̯utráṕone ku̯elki,
Zeby dureń v́edźáu̯, jakto ku̯echać Pu̯elki.
A sóstemum dau̯a psenicy stajańe,
Na u̯ocy záćengi, na zemby zgzytańe.
A śódmemum dau̯a svój z renki ṕerśćeńec,

---

[1]) wioska na zachód od Śmigna nad Dunajcem.

A ósmemum daųa svój rućany věnec,
Dźevóntemum daųa mą miłość łaskavom,
Dźešontemum daųa svųojo roncke pravom.
Skųeńcuųo še i dźurka w noše.

3. Byųo dvóch braćo[1]*), měli pųe krove; jak ųorali, jeden był gupi: ten gupi pųogańáų, a mondry ųoráų. Jak ludźe šli, gupi voųáų: Hoų, mųeja i tvųeja! A ten mondry mu móvi tak: Skųoro tak más gádać, to se vež i spsedej te krove. Ten gupi gųeni te krove. Zagańá pued ksyz, na ksyzu łata taká, chųeromjev i zavse skerutá. A ųen myśláų, ze še gųe pytá, véla za krove. A ta znoų skerutnoųa. Ten gupi gádá: tsydźeści. Jesce skerutnoųa, ųen myśláu, ze ųuvónzać pŕy ksyzu. No i ųuvónzáų. I skerutnoųa, ze dźišá ńe dostańe piňendzy, ino kej kedy indźi. Pŕysed na drugi dźeň, ńe byųe vátru i ksyz nic ńe móvu. A ten še ųozgniváų, ųozvaluų ksyz i ksyz še převróčeu i piňondze še vysuųy z plevamy. Pųesed de cháųpy, brat še gųe pytá: Psyňózeš? — Ne psyňózem, bųe z plevamy. — Ano, to idze do pekųa pųe ńech, to plevy vydmuchás. Ten pųesed. Vézo ųmzyka. Přeskųecuų pŕykųepe i móvi: zdech, zdech! bųe se zabácuų, ze ńáų móvić: ńech, ńech! A ųoni na nigųe: Jak vézo ųumzyka, to še móvi „věcne ųodpųocyvańe“. Ten idže dali, a chųep sráų (drek provadžu), a ųon móvi: Věcne ųodpųocyvańe! A chųep vžaų kaměňa: łahu*[2]*)! vilka za góre, ńech še z dupom skryje! — zeby tak voųáų na nigųe. I idže gupi dali. Robi baba maśųo na progu, a ųon vžaų kaměňa, zerznoų v maśnicke i gádá: łahu vilka za góre, ńech še z dupom skryje! Vylečáų chųep i zbųų gupigųe, pųevědžáų mu, jak má gádać: jak baba maśųo robi, to más gádać „dej bųeze scenśće“. Idže dali. Bijo še na gųeśćeńcu pijáki dvųech. A ųon leci i gádá: Dej bųeze scenśće! Pijáki še ųozlečaųy i zbųųy gupigųe. Jak še kto bije: Braća, dejće se spųekój, ńe bijće še. Idže dali. Ano zrom še psy znoų dva. Vláz juśći se gupi pųoňendzy nich, depiro gádá: Braćá, dejće se spųekój. Psy jak še ŕućųųy, zazaryy gųe. I tak byų gupi.*

4. Jak še máće kumųešu? — A nese kųoguta v kųešu.
Zdrová vasa zona? — To kųogut, ńe vrona.

---

[1]) to znaczy nomin. *braćá*, porówn. niżej *pijáki dvųech*. — *J. R.*
[2]) Widocznie: *ųa, hu!* (= huzia). — *J. R.*

Zdrove vase dżeci? — Má skřydu̯a zvonzane, to ńe vyleci.
Coś ty chu̯eṕe gupi? — Kupi kto, to kupi.
Co ty chu̯eṕe plećes? — Ku̯esáu̯ki, u̯opáu̯ki.

5. *Já ta taki. Takigu̯e nima nigdże jak já Jaǵoły, ńe ino v Sanoce. Charu, charu, a chu̯eć na mau̯em kaváu̯ecku, bu̯egu dżenka, ńe brakńe zytka, ńe brakńe psenicki, ino jesce novegu̯o śe doceká v kumu̯eze. I chudeba jes ta. Ano psydże vu̯oda v́elgá, nańeśe patykóv, to śe ta i u̯uzbirá, ńe třa kupu̯evać. Ino páśy to ni máva. To śe ta do reśty u̯uzlonco*[1]*) pu̯e kępach, co kej ḱedy jes. Dunajecek ńe vyleje, bu̯e má váu̯ki sroǵe. Ino to jedno bida cu̯ovéku̯ovi, jak ńe zná tegu̯e, co cárne na ḱáu̯em vybijá.*

—

E. Uwagi o „mazurowaniu".

Odmiennie od ludu w Śmignie, Pawęzowie, Lisiagórze mówią w Sanoce: *zyto, ku̯esycek, kasa, jesce, pu̯esu̯a, přysu̯a, łyska, łósku̯o, nóz* i t. d. Wyjątek: *rz* po spółgłosce n. p. *dobže, pšysu̯a, bžyg, přesku̯ecyć*. Chwiejne: *kšyz* || *ksyz, pšez* || *psez, pšy* || *psy, tša* || *tsa, skšydu̯a* || *sksydu̯a, pášá* || *pásá, zryć* || *żryć, žyka* || *zyka* itd.

We wsiach na północ i północny wschód od Tarnowa położonych mazurowanie ogranicza się do nielicznych wypadków: 2. Sg. *más, dás..., cas, cépec, cvórka, cvártek, cou̯no, cérvec, cereśńá, cy, cem* i wogóle *č; ślochać, śpitál, śpeg, ślachetny, śabas...*, gdzie *ś* = ogólnopol. *š*. Rzadki wyjątek *syski* = *szyszki*.

Natomiast w gwarach naddunajeckich, na zachód i północny zwłaszcza zachód od Tarnowa mazurzenie objawia się daleko silniej: *š, č, ž* prawie zawsze = *s, c, z*, rzadziej *ṙ* ≥ *z*.

Uw. Podałem te niedokładne uwagi, tak jak je spisał p. Witek. Kilka notatek o sakaniu (wprowadzam ten termin zamiast „mazurzenia") znajduje się także w następnym ustępie. Wypadki, jak *ślochać* bezpośrednio nic z tem nie mają wspólnego. — *J. R.*

---

[1]) Widocznie 3. Sg. na *-á*, ale = ? — *J. R.*

F. O zachowywaniu się samogłosek *o, ó (e, u).*

Gwara sanocka zachowuje się pod tym względem ogółem biorąc jak śmigniańska. Różnice:

A. o pozostaje.

1. Po *r: krova, troski* 'trochę'. *rośńe, proso.* Czasem przed *r: torbecka, kųevórek* 'snopek zboża użęty i związany'.
2. W *po-* przed *ł: poųezyć, poųemać* [1]*), poųażić, poųátać.*
3. Po *ł: sųoma, sųoła.*

B. o ≝ *ųo:*

1. Przed *d: gųespųodáz, vųoda, svųolbųoda, pųegųoda.*
2. Po *v: svųolbųoda, vųojazyć.*

Ogólnopolskie *e* w gwarze sanockiej ≝ *o: Jagoła* 'Jagiełło' (nazwisko wieśniaka), *kukoųa,* 'kukiełka' [2]).

Brak nosowego resonansu: *śedźes* 'siędziesz', *nápredzy* || *nejpredzy, cesto* 'często'.

Gwara we wsi **Likowicach** po przeciwnej stronie Dunajca niczem się nie różni od gwary sanockiej.

We wsi **Łęgu** na wschód od Dunajca silne mazurzenie *(ř* ≝ *z),* z refleksów ogólnopol. *o* rzadziej występuje *ųe, e.*

W **Łukowej,** wiosce na północny wschód od Łęgu, a północny zachód od Śmigna położonej, mazurowanie jak w **Łęgu;** z refleksów ogólnopol. *o* najczęstszy *e, ųe,* przyczem to *e (ö)* wymawiają długo a wąsko, podczas gdy w Śmignie więcej do zwykłego *e* zbliżone [3]).

W **Kobierzynie** na wschód od Łukowej: *š*≝*s,* rzadziej *ž*≝*z zaba,* ale *łóška* 'łyżka'; refleks *e* za ogólnopol. *o* występuje nawet na końcu wyrazu: *ajne,* 'a ino', *ce* 'co, *bųete* 'błoto', *depire* 'dopiero'. *Ung. Debreví* = Dąbrowa (miasto).

W **Smygorzowie** i **Lipinach,** na północny wschód od Kobierzyna: *e (ö)* ≝ *o* wymawiane jak w Łukowej i daleko częstsze niż w Śmignie: *skalene* 'powalane', *vine* 'wino', *nega, grech.*

[1]) = 'połomać', nie 'połamać'. — *J. R.* [2]) Pr. str. 12., IV uw. 2. — *J. R.* [3]) Niestety na podstawie tego opisu nie można mieć pojęcia o właściwej fonetycznej wartości tych dźwięków. — *J. R.*

Ogólnopol. *ó* występuje jako *y*: *nyž, pyevryzek* 'powrózek', *žarnyvka* 'żarnówka', *pyytne* 'płótno', *łyžka* 'łyżka' powstało jednak z *łóžka*, formy powszechnej w całej okolicy. Po *p, v, m, k, g* występuje *yy*: *vyyz* 'wóz', *vyyr* 'wór', *vyyvcás* 'wówczas', *vyyka* 'włóka', *vyycyć* 'włóczyć', *vyyśeń* 'włósień', *vyyncás, vyynitevać* 'wonitować', *myyvić, yebmyyvca* 'obmówca', *pyyjść, pyyjde* 'pójdę', *pyyki* 'póki', *pyyty, pyyžno, myyzg* 'mózg', *kyylcyk* 'kólczyk', *kyyzdy* 'kóżdy= każdy', *gyyra* 'góra', *gyyrál.* Taksamo zachowuje się ogólnopol. *u*: *snyr* 'sznur', *Hanyś* 'Hanusia', *Vyejtyś* 'Wojtuś', *nyz, nyze* 'nuż, nuże!', *byyt* 'but', *fyynt* 'funt', *dyygi, dyyg* 'dług', *dyyzy* 'dłużej', *gyyńka* 'gunia', *kyypec* 'kupiec', *kyys* 'kurz i kus = kęs n. p. drogi, chleba', *myyść, myyśiu* 'musiał'. *pyyzdro* 'puzdro', *pyyzderkye.*

W **Pawęzowie**, na południe od Śmigna, nie występują wybitnie refleksy *yo, ye,* a wcale niema *e* (= *o*). Jeszcze więcej do języka ogólnego zbliżona gwara w **Krzyżu**, wsi najbliższej Tarnowa, tudzież gwara wsi **Lisiagóra**, położonej na wschód od Śmigna.

G. Spis nazwisk (i przezwisk)[1]).

a) Nazwiska gospodarzy w Śmignie:

Armatys. Bąk, Flis, Gąsior, Jarmuła, Józa, Kaziród, Kiełbasa, Kłęk, Kocoł, Kozdrój, Kozioł, Kuta, Kurek, Marciniec, Maziarz, Motyka, Mitera, Mróz, Pinas, Ostręga, Radoń, Rękal, Schab, Sroka, Szczurek, Starzyk, Tabor, Wajda, Wielguz, Wapiennik, Wiatr, Wijas, Witek, Sak, Taraszka, Wójcik.

b) Przezwiska gospodarzy w Śmignie:

Beskura, Bululu, Copa, Cysárz, Inklus, Jasieniek, Kacorz, Kasper (Kasprzyk), Knaga, Kyecorek, Kyezuleniek, Las trzasnoł, Lenniszek, Minister, Paluszek, Pinijer, Pyelák,

[1]) Wszystkie nazwy podaję w pisowni p. Witka. — *J. R.*

Przysiatka, Pyta, Paniczki, Pyczka, Redzina, Sebek (Sobek), Syrek, Szczyrbaty, Siła, Szczypiász.

c) Nazwiska (i przezwiska) w Pawęzowie:

Bańbór, Bogacz, Bogdanowicz, Bryła, Cecot, Drewko, Filipowski, Foszt, Grabczyński, Janas, Klimek, Kornałás, Lisiagórski, Marek, Moskal, Mucha, Pękala, Podstawa, Sęk, Sielicki, Smoleń, Tryt, Wałaszek.

d) w Łukowej:

Barwacz, Bąba, Baszcz, Bej, Bęzak, Bodzioch, Bujak, Burda, Czarnik, Czosnyka, Dębosz, Fnącek (?), Golec, Jéż, Jucha, Kołodziej, Kołpa, Kowalski, Kolażyk, Król, Koważyk, Kukla, Łobno, Malinowski, Mostek, Nawój, Olszuwka, Pasek, Potępa, Ptasznik, Skorupa, Wawżon, Wieja, Wilk, Wanot, Załucha, Zając, Zeszutko [1]), Żaba.

e) w Łęgu, Partyniu, Lisiagórze, Kobierzynie, Rudnie, Bobrownikach, Krzyżu:

Anielczyk, Bil, Bystrowski, Bednarczyk, Brzychtry, Bogós, Baron, Boryczka, Broda, Chrobak, Cholewa, Cwik, Ciochoń, Drwal, Dusza, Dąbrowski, Gąsawski, Jachym, Janiszewski, Jagieło, Kajecki, Kuca, Kulma, Kunięga, Kobieszki, Koróz, Kusiór, Kotopka, Konieczny, Kieć, Lewicki, Luszowski, Libera, Maruszczyk, Mietelski, Mąka, Morydz, Mikuła, Matyra, Niebieski, Przeklasa, Piątek, Pabijan, Pa-Paluch, Pyrek, Psząda, Przybyszewski, Pikul, Panek, Rybieński, Rzepka, Srebro, Sypuła, Sikorski, Stadnicki, Szatko, Starzec, Świca, Serafin, Sereda, Skrabacz, Ślić, Węgiel, Wardzała, Wilczek, Zaręba, Zaraza. *Uw.* imię Ruman = Roman.

H. Tajny język, używany wyłącznie przez młodzież, polega na wstawianiu zgłosek *dy, sy, ly, ry, my, ny, u̯y* albo na przestawianiu zgłosek celem *„odḿeńeńå mu̯øvy“* n. p. *syjå sybu syta sym* 'ja był tam' albo *dżespu śćokuø u̯ade?* 'pójdziesz do kościoła?'

[1]) oczywiście: Rzeszótko. — *J. R.*

Tomasz Gawin.

Teksty w gwarze zaczarnieńskiej.

Uwaga.

Teksty, zebrane przez p. Gawina w Zaczarniu, wsi położonej na północny wschód od Tarnowa w odległości jednej mili, podajemy tak jak zostały zapisane, tylko z pewnemi zmianami ortograficznemi. Biorąc w rachubę fonetyczno-ortograficzne tło ogólno-polskiego języka w zachodniej Galicyi można mieć na podstawie tych tekstów niezły obraz gwary zaczarnieńskiej. Ponieważ nadto przedstawiają dyalekt ciekawy, niejako dalszy ciąg materyałów p. Witka, więc Komisya zdecydowała się je ogłosić. — Znak (!) znaczy zawsze, tu i indziej, tyle co „sic!“.

A. Proza.

1. Kśǫže Romǎn.

Pevny kśǫže buu̯ bardzo bu̯ogaty i ḿǎu̯ žone kśǫžńicke, s którą žyly bardzo pu̯o bu̯ožemu. u̯Obu̯oje smućily śe bardzo, bu̯o ńi ḿely ańi jednégu̯ø dżecka. Kśǫže pu̯ošed rǎz na pu̯olovańe i tak se u̯umyśłuu̯, ze všyščy ludźe majǫ dżeći, a navet i zvižęta i ptǎki. Gdy přyšed do chǎu̯py, tak gǎdǎu̯ do svu̯oji baby: Dotychcǎs žyjeva z Bu̯oǵem, a ńi mǎva za to žǎdnégu̯e dżecka, u̯odtychcǎs muśiva žyć inacy. I žyly pu̯otem znovu pu̯o djǎbelsku. Za ńedu̯ugu̯e zu̯ostau̯a u̯øna su̯abǎ i vnet slegu̯a. V caśe pou̯ogu bardzo chu̯oro-

vaųa, tak, że ji muśely kśedza pŕyvųožić i dóktera. Ale jakųešik ųurodžuų še chųopåk. Jak gųe kśćily, křesnomatke kųepåų nogamy, a kśedza ųodpychåų rekamy. Gdy måų ten chųopåk rok, to pųety přeskakųovåu. Måų šeś låt, zapisåų gųe ųoćec do škoųy. V škole pråų všyćke dżeći, ńikųogųe ńe chćåų sųuchać, vęc školńiki nazvaųy gųe djåbųem. Gdy gųe pån naucyćel chćeli [1]) za co ųukårać, to še do ńigųe stavåų, a navet ráz zaďu(ų) pana i już ųodtychcås do škoųy ńe chųodżu(ų). Måų låt dvadześća, ųoddały gųe do vųojska. Zdåų še do ųuųanóv. Jak šåd Romůn (bųo gųe tak ųokśćily) na kųońa, to ten kųoń muśåų pųotem zdechnoć, bųo gųe zapůlu(ų); a gdy chtóry ųoficur chćåų gųe ųupomńeć, albųo nauucyć, to gųe Romůn zaráz zaďu(ų). Ten Romůn Djåbuų ųućik nareśće ųod vųojska i pųošed do jednygųe lasa, gdże se vystavúų jate, v któ'y šedżåų. Tam se nasprovådzåų jinšyk do šebe i všyšcy razem ludźi v tem lejše zaďijały; a jak še jem którå dżevucha spųodobaųa, to ji ńe zaďijały, ino muśaųa s ńemy ńiškać. Temcasem ųo Romańe Djåble všędy pųozapomińały. Zaďijåų se het, het! ludźi v tem låsku, a ńicht ųo tem ńe vędżåų. Råz napåd ųon pǫći zåkųonńikóv, których znåų ųod maųegųe i zaďuų jich. Ći zåkųonńicy znały gųe též ųod dżecka i namåvały gųe, żeby še navróću(ų), że to přeće s famílyji kśǫżecy. Jemu še żal všyćkigųe zrobųe, ale jem żyćå ńe darovåų, tylkųo še jem kåzåų za sobǫ mųodlić. Vkrótce pųotem šåd Romůn na kųońa i pųojechåų do ųojcovskigųe dvųora. Gdy vǫzåu kųońa ųu bramy, všyšcy v paųacu přelękły še bardzo ųokropńe i křycely: djåbuų jedże i chųovali še, gdże mųogły. Navet i matka jigųe schųovaųa še, bųo še båųa, żeby ji ńe zaďu. V tem caše ųoćec już ńe żuų. Pųo dųujem šukańu znalåz naš Romůn svǫ matke, ale ji ńe bu, tylkųo ji ųupůd do nóg, přeprośuų za všyćkųo i spytůu še matki, chto temu vińen, że ųon take provadźi życe. Gdy mu zaś matka ųopųovédżaųa ųod maųa do vela, ųošvadcuų ji, iże pųojedże do Řymu, aby še tam vyspųovádać, i ze życe ųodtąd ųodmeni. Jak pųovédżåų, tak též i zrobuų. Došåd napųovrót svǫjégųe kųońa i ųodjechåų. Gdy přyjechåų do Řymu i zšåd s kųońa, kųoń zńik, a ųon ųudåų še nåpřódy dųo kųośćoųa, v którem sům ųOćec śvęty ųodpravåų mše śvęto, ale všyšcy ludże, co tam były,

[1]) Prawdopodobnie *chćely*. — *J. R.*

s kuośćoua p(u)ouućekaly, co śe gue tak bůly, buø buu uokropńe strašny. Jak uOćec śv́ęty vyšed s kuośćoua, vyšed za ńem i Romůn i puošed prośćutkue tam, gdźe uOćec śv́ęty ḿiškajom. Dopiro vtedy přyznůu śe uo všyćḱich svuojich sprůvkach i prośu uOjca śv́ętygue, iżeby gue vyspuov́adůu. uOćec śv́ęty vyspuov́adůu gue, ale mu ńe zadůu žůdny puokuty, lec kůzůu mu na ńo cekać do dńa następnygue. V nocy uobjav́uu Půn Bóg uOjcu śv́ętemu, aby temu strašnemu gřyśńikuov́i kůzůu jiś do teguø samegue (!) lasa, gdźe zab́ijůu, i żeby mu kůzůu puošukać pustelńika, który tam śedźi w tym lůsku, a uon mu nadů puokute, ino żeby mu uo všyćḱem uopov́edźůu. Gdy na druǵi zarůz dźeń uopedźůu uOćec śv́ęty Romůnov́i, co mů zrob́ić, aby ḿůu všyćḱe gřéchy darovane, puošed zarůz do lasa i znalůz pustelńika. Ten śe gue na puøčǫtku přelǫk. Ale gdy mu tenže uo všyćḱem uopedźůu, že ńe přyšed zab́ić gue, ale puo puokute přyšed, uocknou śe ze strachu pustelńik i za puokute nadůu mu: „Bedźes chuodźu(u) śedem lůt puo śv́eće, a ńi-můš ńic jeś, tylkuø to, coj psy“. Romůn puodźekuovůu pustelńikuov́i i šed het uede vśi de vśi, ued ḿasta de ḿasta. Gdy šed přez ḿasto i zb́irůu puo uulicach kuośći, których psy ješče ńe zjaduy, aby śe tem puožyv́ić, dźeći lećauy za ńem, řucauy kaḿeńamy i móv́uuy: guupi! guupi! A uon ńe buu guupi. Ḿůu i spać tam, gdźe psy. Růz přyšed uun do taḱigue ḿasta, gdźe ḿiškůu król. Puomauu přyšed do pauacu i puoznůu śe vnet ze psamy i razem z ńemy spůu v budźe i jůd to, coj uony. Gdy psy jeś přestauy, zjůdůu Romůn uostatḱi. Duuǵi cas śedźůu uon s temy psamy, až růz vypadua vuøjna. Všyščy panov́e puøjechaly s królem na vuøjne. Juž naśi ḿely přegrać. Vtem vpůd jaḱiś rycéř na kuońu i tak śik ńepřyjůćeli jak trůve. Vnet zḿeńuue śe všyćkuø, naśi vygraly, a ten vuøjůk zńik i ńich uo ńem ńe v́edźůu, gdźe śe puodźůu. uOvem rycéřem buu ten, co ze psamy ligůu. Zańim król do domu z vuøjny přyjechůu, uopov́em vům, co uon ḿůu ṕekno bardzo córke, ale ta córka buua ńemuova. Gdy v́ęc król vróću(u) z vuøjny, puokazovaua na tegue, co spůu ze psamy, ale król s tegue ńic ńe v́edźůu. Puo jaḱemśik caśe buua vuøjna s tem samem ńepřyjůćelem, buø chćůu uon přeće na svuojem puostav́ić, že uon vygrać puov́ińen. I znovu naśi ḿely přegrać, ale ten sům vuøjovńik znovu vpůd na ṕekńuśeńḱem kuońu z v́elǵem ḿecem i všyćḱich ńepřyjůćół puozab́ijůu, tak, iże mauo

chto u̯ućik. Ale i teråz ńicht ńe v́edżåu̯, gdże śe ten dobry cu̯ov́ek pu̯odżåu̯, a córka królevskå znovu pu̯okazyvau̯a u̯ojcu tegu̯e, co spåu̯ ze psamy, a u̯oćec ńic ńe v́edżåu̯. Za ńedu̯uǵi cas chćåu̯ ńepřyjåćel ješče råz spróbu̯ovać[1]*) svégu̯e ščęśćå i znovu přyšu̯ø do vuøjny, ale król přykåzåu̯ všyćḱim panom, izeby, ježelij (!) śe ješče ten su̯avny rycéř na vu̯øjńe pu̯økåže, žeby gu̯e zatřymaly všyščy, buø vårtå jaḱi nådgrody. Juž pu̯o sku̯ońconych ṕiršyk dvóch vu̯øjnach navet pu̯o gazytach u̯o ńem ṕisaly, a ńe mu̯ogly śe dov́edżeć, gdżie u̯un śedżi, gdże må jaḱe pu̯ośedżisku̯e, aby mu pu̯odżęku̯ovać. Teråz, jak bu̯a třećå vu̯øjna, takže juž ḿely ńepřyjåćele vygrać, ale na u̯obrone přyjechåu̯ takže i tensåm vu̯øjåk na tem samem ku̯ońu i u̯okropecńe rǫbåu̯ ńepřyjåćela i to tak, že juž jégu̯e ku̯oń vpådåu ḿędzy trupy, co gu̯e juž mau̯o bu̯ø v́idać i naśi mušely vygrać. Ale i našem ńe dåu̯ śe chyćić, bu̯o gu̯e chćely zatřymać i zapytać śe u̯o nazv́isku̯o, jino śe tak brońu̯, co jaž strach. Gdy vyv́ijåu̯ pau̯ašem, jaku̯øśik šturnou̯ śe v noge i ten pau̯aš u̯ułomåu̯ śe v połov́e. Jedna połóvka zu̯ostau̯a v nodze, a drugom zaḃijåu̯. Nareśće u̯ućik s pu̯ola, přyjechåu̯ do pau̯acu, stanou̯ v u̯ogrodże tak jak zavše, ku̯oń zńik, a u̯on vyćǫgnou̯ z noǵi kavåu̯ šabli, pu̯osku̯adåu̯ u̯oba kavåu̯ḱi, pu̯odńós kaḿeń u̯okropecny přy studńi i schu̯ovåu̯ pau̯aš, a sam pu̯ošed do budy. V ty budże śedżåu̯, a psy lizau̯y mu noge, bu̯ø śe z ńi krev valu̯a. Na to všyćku̯ø patřu̯a córka króla i bardzo śe tem ćešu̯a. Zaråz, jak tylku̯ø król z vu̯øjny vróću(u̯), vskazau̯a mu i teråz córka na tegu̯e, co v budże, pu̯okåzau̯a jégu̯e noge, ale též z v́elǵi u̯ućechy ṕiršy råz přegådau̯a: „Tatušu! tatušu! ten, co ze psamy ligå, bu̯ takže na vu̯øjńe, ńedåvno přyjechåu̯ na ku̯ońu, må noge skalycono, vḃu(u̯) se na vu̯øjńe v ńǫ šable i teraz gue bu̯oli. Šable su̯ovåu̯ (!) ten cu̯ov́ek pu̯od kaḿeń přy studńi, a ku̯oń śe gdżešik pu̯odżåu̯. Król śe bardzo u̯ućešu̯ tem, že córka móv́i, ale též, gdy śe překonåu̯, že u̯ona ńe ku̯aḿe, kåzau̯ ḃidnygu̯e Romana do pu̯oku̯oju zavou̯ać. A že juž śedem låt přešu̯o, jak u̯on pu̯okute cyńu(u̯), v nådgrode dåu̯ mu król te córke, co mu̯ove u̯odzyskau̯a, chu̯oć u̯od dżecka ńe móv́u̯a, za žone i u̯oddau̯ mu cau̯e królestvu̯o. Na tem veselu i jå bu̯em, jådem i ṕu̯em, všyćḱigu̯e bu̯ø mau̯o, v́ęc pu̯o brodże kapau̯ø.*

[1]) takže *spróg̯u̯ować.*

u̯Odtychcås žyje Román bardzo dobře ze svu̯ojom babom, stary król ćešy śe bardzo, baví i kou̯ujse vnęḱi i vnęcḱi, a co dali bedźe, ńe ṽem.

Ažebyśće śe znovu ńe mårtṽily, co śe stau̯o z temy zbójamy, co to z Romanem v lejśe śedźely i zaḃijaly, to våm u̯opoṽem, jagem svyšåu̯, že, jak śe Román ḿåu̯ navróćić, pu̯ošed do jaty i zapytåu̯ śe všyćḱich kåmratóv, cy który śe ńe chce z ńem navróćić. Všyščy śe śḿåly s tegu̯e, a tylku̯e jedna dźevcyna, co jǫ tam ḿely, bu̯ø bu̯a bardzo u̯adnå, řućuu̯a mu śe na šyje, śćiskau̯a i cau̯ovau̯a Romana i prośuu̯a, aby śe navróću(u̯) i u̯une vypuśću. Vtedy Román zgńivåu̯ śe bardzo: „Tacyśće vy to kåmraty, cośće do ṕeku̯a navet ze mnom ślubu̯evaly jiś?“ I všyćḱich pozaḃijåu̯, a dźevcyńe żyće i vu̯olnoś darovåu̯.

Dṽe dźurḱi v nośe,
Ledṽe sku̯ońcuu̯ø śe!

2). Matka, córka i paśirḃica.

Bu̯a jedna matka bardzo bu̯ogatå, a ḿau̯a též paśirḃice. Zavdy do kåždy robu̯oty jo vysyu̯au̯a, a svoji córḱi ńigdy ńicegu̯e roḃić ńe u̯ucuu̯a. Råz śe ty córce zachćåu̯ø jagu̯ód i vysu̯au̯a matka paśirḃice na jagu̯ody, a to bu̯ø v stycńu pu̯o gu̯odach. Ta paśirḃica juž śe ńic ńe u̯odmåṽau̯a i pu̯ošu̯a. Jak pu̯ošu̯a v jeden dźeń, to ńe přyšu̯a jak na druǵi dźeń rano i jagu̯ód přyńesu̯a pou̯ny pu̯odou̯ek. Zaråz na druǵi dźeń vysu̯au̯a jo pu̯o jabka i tych jabu̯ek přyńesu̯a. Na třeći dźeń kåzaua ty córce svu̯oji, izeby přyńesu̯a jabu̯ek, ale přódy vypytau̯a śe ty paśirḃice, kto ji dåu̯ tych jabu̯ek i skǫd vżou̯a. Paśirḃica ji u̯opedźau̯a, že bu̯a v jednem lejśe i nalazu̯a dvunåstu panóv i pytaly śe ji, cegu̯e u̯øna chce. u̯Ona vṣyćku̯ø u̯opu̯oṽedźau̯a, jak jo macocha vygnau̯a, že muśi přyńiś jabu̯ek. I pytaly śe ji, chtóry nåu̯adńejšy pån, a u̯ona pedźau̯a, že všyščy u̯adńi panoṽe, a ten nåstaršy pån kåzåu̯ temu, co ve środku śedźåu̯, izeby jy dåu̯ jabu̯ek. Ten pu̯ošed pån na las i nalåz jabu̯onke i narvåu̯ jabu̯ek i dåu̯ ty paśirḃicy i kåzåu̯ jy iś do chåu̯py i nåstaršy pån kåzåu̯ přyś na druǵi dźeń ty samy panńe. Na třeći dźeń pu̯ošu̯a sama córka, het šu̯a lasem i nalazu̯a tych panóv. Panoṽe śe jy pytajo, pu̯o co přyšu̯a. u̯Ona móṽu̯a, že pu̯o jabka i pytaly śe jy, cy śe jy zachćau̯o tych jabu̯ek, a u̯ona pu̯oṽe-

dzayu, że śe [illegible] ne pyte[illegible], jyno [illegible]. Ten mistařy pán śe jy pytau, chtóry najmuodniejšy, a yona yodpedzaua, że najmuodniejšy ten pyty, co skraja śedzi, a yoni śe jy pytaly, cy ći śe żaden ne podobá, jyno jeden, a yona yodpedzaua, iże jyno jeden. Puotem śe jy pytaly, chtóry mistařy, u yona yodpedzaua, że mistařy ten, co śedzi zaraz skraja, bo już śary. Tak jy ten mistařy kázáu jiš daly z lax na te jabka. Tak yona pašua na te jabka ješče daly. Tak zteły padua zařeručha i yumařua.

Či pamiěće to były mésące. Styrěi bou mistařy a mij nimuodniejšy.

3). Pastušek.

V jednem dvuoře sužuu pastuch i pásiu krevy, a gnáu je daleko na páso, a přy tem paščisku buu křyž z čizeronkem i yon tam lubau śe zavdy muodlič puod tem křyžem. Jednéguo razu gnáu byduo na páso, a šed cedrovny i móřau mu tak: „Co mi dáš, to či dám tako piščáuke, co jak na ńi zapišřyš, to će bedže suuchač byduo i všyšcy ludže na śvěće.“ A yon móvi tak, że nimá ńic, ino dźe krów, to jak chce, to ńech se veźńe. Ale yon krór ńe vžou i ńic mu ńe dau, tylkuo mu ty piščáuki puožycu. Ten pastuch vžou te piščáuke i zapiščáu na ńi na paščisku, a byduo, chtóre yusuyšauo, vůyeko do ńéguo přyšuo i uod radośći skákauo i buoduo śe, a ludže, co žnely i fury, co jechauy guośćińcem, to ludže všyšcy táńcyly, puokalycyly śe śirpamy i puokuly śe, co skákaly puo kuolákach. Na drugi džeń zapiščáu též na ty piščáuce. Byduo tak samo skákauo i navet śe puozabuodauo, a ludže táńcyly, dopóki móg chtóry stáč na nogach. Ale yon ćidži, že bedžie žle z bydłem, zabráu śe i pošed ve śvat, i jak gdže ludžie robily, to piščáu na ty piščáuce. To ludže tak táńcyly, že navet ńichtóry zuostály kalykamy. Tak yon ćidžáu, že bedže žle z to piščáukom i vróčuu śe nazád do teguo dvuora i spuotkáu śe z tem samem puodróžnem i yoddáu mu te piščáuke nazád i puošed puod ten křyž i přeprośuu Pana Bogu, že yon tak žle robuu, a Pán Jezus z křyža přemóvuu do ńéguo, že mu dá inny talent do žyćá, s którem možeš žyč bespečńe. Veź to póro, co máš za kapelušem, co chceš zrobič z ńéguo, a jak na tem póře zapiščyš, to śe všyšcy bedo češyč i suuchač. Yon podźekuováu Panu Bogu i pošed v śvat dalekuo. Jak śe mu chčauo

jeś abu̯ø ṕić, to to ṕóro u̯obejřåu̯ i všyćku̯ø ḿåu̯, cegu̯e mu třa buu̯ø, a jak na ńem zaṕiščåu̯, to ńe buu̯ø muzyḱi nad jégu̯e ṕóro. Król jeden dov́edźåu̯ śe u̯o ńem, že u̯on tak u̯uḿi grać i kåzåu̯ gu̯e zavou̯ać do śeb́e i davåu̯ mu za to ṕóro, co jino bedźe chćau̯, aby mu to ṕóro zu̯ostav́uu̯. A u̯on u̯opu̯ov́edźåu̯ mu to všyćku̯ø, u̯od ku̯ogu̯ø doståu̯, bu̯ø i žyć ńi mu̯øže bez tegu̯e ṕóra. Król gu̯e chćåu̯ zu̯ostav́ić daly přy sob́e, žeby móg žyć z ńem, bu̯ø ješče u̯od u̯urodzeńå ńe ḿåu̯ taḱi u̯ućechy, jak z jégu̯e muzykom, ale u̯on ńic ńe chćåu, tylku̯ø iś daly. Król mu u̯opu̯ov́edźåu̯ u̯o svu̯oji córce, žeby móg mu u̯opu̯ov́edźeć albu̯ø v́edźeć, co u̯ona rob́i v nocy, co pu̯otraf́i dźeśęć pår zedřéć třev́ikóv za noc, bu̯ø tegu̯ø ńik ńi móg mu u̯opu̯ov́edźeć. Tak u̯on śe pu̯odjou̯, že za třy dńi to muśi v́edźeć, co u̯ona rob́i. Król nakåzåu̯ mu v temsamem pokoju spać, gdźe i u̯ona sama, ale u̯ona ńe přystau̯a na to, a król jy pu̯ov́edźåu̯, že ježely ńe přystaješ na to, to temu cu̯ov́ekov́i zaråz zetńij gu̯ove. Ale u̯ona pu̯ov́edźau̯a, že mu žyćå ńe davau̯a, to mu u̯odb́irać ńe bedźe. I pu̯ošu̯a, ale mu pu̯ov́edźau̯a tak temu cu̯ov́ekov́i, že tu bedo tacy, co će zab́ijać ńe bedo, ale će vezmo navet cau̯ego. Na noc spåu̯ u̯on v tem samem pu̯okoju, co i królevna. Sku̯oro kole pónocy přyšed chtośik i pu̯ov́edźåu̯ jy: juž chu̯odź, bo juž cas, ale u̯ona pu̯ov́edźau̯a pu̯o ćichu: ńe křyc tak, bu̯o tu jes taḱi, co ḿe vartuje. A u̯on pu̯ov́edźåu̯, že ńiku̯ogu̯ø ńe znåm, tylku̯ø ćeb́e, ale pu̯ockej, to jå mu tu dåm na spańe, co u̯on śe tu ńe u̯obudźi. Tak dåu̯ jy cośik ve flašecce, a ten chu̯øpåk tak zadåu̯, že śṕi. Tak królevna přytknou̯a mu flašecke do gęby i vlåu̯a mu, a ten chu̯øpåk vtencås zaćou̯ zęby i ńe puśćuu̯a mu do garu̯a, jino třymåu̯ za vargamy. Ten chtośik vtencås s tǫ królevnom vyšed, a ten chu̯øpåk vtencås vypluu̯ to i vyšed za ńemy dřv́amy. Ale u̯ońi u̯obydvu̯oje byly juž daleko, že juž u̯oḱem ńi móg jich dojřeć i juž ńe pu̯ošed za ńemy. Na druǵi dźeń rano, gdy vståu̯ król, pytåu̯ śe gu̯e, co v́idźåu̯, a u̯on pu̯ov́edźåu̯, že ńic. Król mu na to pu̯ov́edźåu̯, že jak za třy dńi ńe bedźe v́edźåu̯ pevnośći i všyćḱégu̯e, co u̯ona rob́i, to bedźe śḿerćo kårany. A u̯on v tem raźe na to přyståu̯. Ano, tak i druǵi nocy spåu̯ tak samo s tǫ pannǫ. Kou̯o pónocka přychu̯odźi jaḱiśich třech i dali ty królevńe flašecke s temsamem ṕićem, žeby mu dau̯a na spańe. A ten chu̯øpåk v́šyćku̯ø to sušåu̯, bu̯ø u̯udavåu̯, že śṕi. Ale ležåu̯ do góry plecamy, tak mu ńi mogu̯a v́låć s ty flašecḱi.

V tem raźe ći všyščy śe zabraly i pośly, a u̯ona z ńeḿy pu̯ošu̯a. Chu̯øpák sám zu̯ostáu̯ spać. Jak u̯uśli kavåu̯ek, tak śe jeden vróću(u̯) i pu̯opatřu(u̯), cy u̯on śṕi, ale u̯on u̯udåu̯, že śṕi. Jak śe ten vróćuu̯, tak u̯on v tem raźe stanou̯ na noǵi i pu̯ošed za ńimy bu̯oḱem, a u̯ońi śly górom i móv́ily do ńij, že cuć žyvo duše. Tak śe jeden vróćuu̯ tomsamom drógom, ale ńic ńe v́idźåu̯ i pu̯eśly daly. Ty królevny śe pytaly, cy jiś ńižy, cy vyžy nad las, a u̯ona pu̯ov́edźau̯a, že vyžy leṕi i tak śly daly, a ten chu̯øpåk šed furt za ńemy bez vu̯ody i bez lasy. Tak u̯ońi nadeśly nad jeden las, co tam grau̯a muzyka. I tak jo všyščy braly do tăńca. Co śe chtóry vykręćuu̯ třy razy, to juž třev́ikóv na ji nogach ńe buu̯ø. I tak u̯obuvau̯a co trocha. I tak hulali přes cau̯o gu̯odźine, a chu̯øpăk všyćku̯ø v́idźåu̯. Za te gu̯ødźine pu̯otrafuu̯a ta królevna zedřyć dźeśęć pår třev́ikóv i v́ęcy. Pu̯o ty u̯uku̯ońcony muzyce vyb́iraly śe do domu. Tak ten chu̯øpák vyšed napřód i šed róvno z v́atrem, žeby móg přódy zajiść ńiž u̯ońi i zašed i u̯udåu̯ śe śṕǫcy. A ći s tom królevnom vleźly do ty jizby i patřǫ, cy u̯on śṕi, a u̯on spåu̯, jagby přes duše. I móv́ily, že u̯on ńi u̯o cem ńe v́i. I móv́ily se, že jak přydo na třećo noc, to jych přydźe śedḿi i veznom gu̯e. Tak u̯on na druǵi dźeń króloví to všyćku̯ø u̯opedźåu̯, jak śly, co rob́ily i gdźe byly. Król córḱi zarăz zavou̯åu̯ i to jy všyćku̯ø u̯opu̯ov́ado, a u̯ona u̯od strachu scárńau̯a jak máź i padu̯a ńežyvá na źeḿe, a chu̯øpåk co z ńom spåu̯, pu̯ošed znovu v śv́at daly.

4) u̯O śedḿuch córkach.

Jeden u̯oćec ḿáu̯ śedem córek, a s tych śedḿi nåstaršå buu̯a strašńe zu̯å i mu̯ocnå tak, že śe jy všyščy båly, bu̯ø jak zu̯aṕuu̯a dvóch chu̯øpóv albu̯ø třech, to jych pu̯oćiskā na źeḿe jednom rękom. I báu̯ śe z ńom kuždy u̯ožeńić. Te šeś mu̯odšych śe vydau̯ø, u̯ony ńich ńe chćåu̯, bu̯ø śe jy kuždy báu̯. Ńe kuždy, bu̯ø buu̯ jeden. Jednégu̯e u̯ojca syn přyšed u̯ød vu̯øjska i chćåu̯ śe ku̯ońecńe žeńić, a u̯ojcov́e mu radźily, že mu̯øžeš śe u̯ožeńić navet s tom nåjgu̯øršom z cau̯y vśi i nájmu̯ocńejšom z cau̯y vśi, bu̯ø må kavåu̯ek pu̯ola, bu̯ø jy u̯oćec daje cau̯y pórolek pu̯ola i cau̯e zabudovańe. Tak u̯on tak zrob́uu̯ i pu̯ošed śe jy zalycać. Jy u̯ojcov́e na všyćku̯ø přystaly, ale u̯on śe báu̯ ty ńedobry dźivḱi, a nareśće śe z ńǫ uožeńiuu̯ i zarăz śe tam do ńi sprovadźuu̯ na cau̯e gu̯ospodařtvu̯ø. u̯Ojcov́e v́idzǫ,

že to bedźe źle s tem všyćḱem, zabraly śe i pu̯ojechaly do nájmu̯odšy córḱi, którå bu̯a vydano na bu̯ok, a u̯oṅi zu̯ostaly u̯obu̯oje na tem gronće. u̯Ona zrazu gu̯e ṅic ṅe suchau̯a. Jak bu̯ø gdźe vesele, to jak pu̯ošu̯a v jeden dźeṅ, to ṅe přyšu̯a, jaž na druǵi dźeṅ. Tak pu̯ošu̯a råz do druǵi vśi na vesele, to jak pu̯ošu̯a v jeden dźeṅ, to ṅe přyšu̯a, jaž na druǵi dźeṅ v nocy. A u̯on se u̯umyślu̯ tak, že jak přydźe do chåu̯py v nocy, to jo ṅe puśći i všyćḱem su̯ugom zakåzåu̯, žeby gu̯øspu̯øśe ṅe puščaly, bu̯ø jak chtóre puśći, to u̯ød dźiśedṅa ṅe bedźe ḿau̯ø sužby u ṅégu̯ø. Jak přyšu̯a, tak u̯oṅi śe boly i žådnå suga jy ṅe puśćuu̯a, bu̯ø śe boly gu̯øspu̯ødåřa. Tak u̯ona přyšu̯a kou̯o pónocka i pukå dø u̯økna prosto, a u̯øn aṅi jy ṅe puśćuu̯ aṅi śe dø ṅi u̯odezvåu̯. Tak u̯ona pu̯ošu̯a dø celådźi, žeby jo puśćily, ale celådź jy ṅe puśćuu̯a, tak přyšu̯a nazåd dø u̯økna i gådå bez u̯økno dø ṅigu̯e: „Jak ṅe puśćiš, to jak vleze, to će zaḃije“. I tak śe stau̯ø u̯ødvrotṅe. Tak nareśće puśćuu̯ jo i pytå śe jy, gdźeś ty chu̯ødźuu̯a dotychcås pu̯o nocy, a u̯ona u̯odpovedźau̯a mu, že śe my tak pu̯odobå chu̯ødźić, to co my zrobiš za to. I tak śe u̯ozebrau̯a i pu̯ošu̯a spać, a u̯on śe jy dopiro zacynå u̯opytovać i vyjou̯ pu̯ovróz namu̯ocony z vu̯ødy z cebřyka i ḃeře śe do ṅi, dø ḃićå, a u̯ona gu̯e zu̯apau̯a v jedne reke i ščelu̯a gu̯e u̯o źeḿe. A u̯on śe vtędy rozgṅivåu̯, jak zacṅe jo tem pu̯ovrozem ḃić, cesać, to jaž zemdlau̯a. Jak zemdlau̯a, tak jo srućuu̯ z u̯óžka na źeḿe i křyśi jo. Jak jo u̯okřyśuu̯, tak smaruje na novo tem pu̯ovrozem namu̯oconem. Tak u̯ona vtencås v́idźi jégu̯e mu̯oc na ṅom i přyśǫgå śe před ṅem, že juž ve všyćḱem bedźe gu̯e suchau̯a i bedźe mu v́erno. Tak vyšed duǵi cås i byu̯ u̯odpust tam v ty vśi, gdźe ta nåjmu̯odšå córka z u̯ojcamy ḿiškā. Tak u̯ona gu̯e straśṅe prośuu̯a, žeby jechaly na ten u̯odpust, žeby u̯odv́idźić i u̯ojca i matke. Tak u̯on na druǵi dźeṅ kåzau̯ zapřegnoć parobkov́i ku̯oṅe i pu̯ojechaly na ten u̯odpust. Tak u̯ujechaly kavåu̯ dróǵi i gnaly kupcy gęśi gu̯ośćeṅcem, a u̯ona móv́uu̯a, že tam ṅe přejedźev́a tem gu̯ośćeṅcem, bo v́elka vu̯øda, a u̯on móv́uu̯, že to ṅe vu̯øda, ino gęśi. Tak u̯ona śe přezbyvau̯a z ṅem za dužo. Tak u̯on jy přypomṅåu̯, že ṅe paḿetåš to, jageś my pu̯odpřyśęgu̯a i juž śe ze mnom přezbyvåš. Tak kåzåu̯ parobkov́i navróćić ku̯oṅe i jechać nazåd do domu. A u̯ona vtencås bardzo gu̯e přepråšau̯a, že to pevṅe mušǫ być gęśi. Tak jechaly daly. Pas pastuch same barany. Tak u̯ona u̯uźrau̯a i móv́uu̯a:

co to gęśi śe paśe, a u̯on móv́uu̯, co to ńe gęśi ino barany. Tak u̯ona móv́uu̯a, že ńeprâvde móv́iš, že to som gęśi, ale pu̯ostřegu̯a, že gu̯e znou̯ zgńivå i zarâz gu̯e přeprâšau̯a. I v tym raźe juž zajechaly do tych u̯ojcóv. Po u̯odpuśće všyščy śe posu̯ødźily (!) źęćov́e i te jy śostry. Tak po u̯oḃeće (!) zacęly všyščy razem źęćov́e z u̯ojcem gâdać, a te córḱi z matkom gâdau̯y u̯osobno. Tak u̯oćec buu̯ ćikavy, chtórå též bedźe nâlepšå i nâjposu̯ušńejšå tych źęćóv žóna. Tak kâzâu̯ tem źęćom za pořǫdḱem vou̯ać po jedny, chtórå nâpřódy přydźe. Tak ten źęć, chtóry ḿâu̯ córke nâjmu̯odšo, zavou̯âu̯ jy: „Kaśu, chu̯ødźino haf, cośik ći pov́em". u̯Ona mu u̯odpov́edźaua: „Takå u̯od ćeḃe dróga do mńe, jaku̯oj u̯øde mńe do ćeḃe" i ńe přyšu̯a. Tak zavou̯âu̯ druǵi źęć, a ta jégu̯e mu u̯odpov́edźau̯a, že ńi mâ casu. I tak žâdnå ńe přyšu̯a. Tak na u̯ostatku zavou̯âu̯ ten źęć, co ḿâu̯ nâjstaršo córke: „Maryś, chu̯ødźino haf, cośik ći pu̯ov́em", a u̯ona v ty kv́ili lećau̯a prędko, ješče móv́uu̯a: zarâz! zarâz!

A jå tam buu̯ i to všyćku̯om sušâu̯. Doṕirogem přyšed, ješče neǵi mâm plasḱe, a vǫsy u̯ød stropacyje jaže my pu̯ośiv́au̯y, a taḱim zmęcony, že ńi mu̯oge v châu̯ṕe navet žuru pu̯oznać.

5). *a)* Powitanie dwóch gospodarzy:

A) Pokvâlony...!

B) Na v́eḱi.

A) Jak śe mâće kumu̯øśu? Cóž ta u̯u vâs suchać? zdrev́iśće všyščy? Dźeći v́âm ta ńe chu̯ørujo?

B) Tak ta, Bu̯øgu dźekovać, starå ḃida, křeṕiva śe ta, jak mu̯oževa.

b) Powitanie i urywek rozmowy w odwiedzinach:

A) Pòkvâlony[1]*)...!*

B) Na v́eḱi.

A) Co tu suchać kou̯o vâs? zdrev́iśće my též tu všyščy debře?

B) Tak ta, Bu̯øgu dźekovać! Śǫdźće se! u̯Opu̯ov́idźće co na śeḃe! Cóžta? Jakže śe též stau̯o vu̯ono s tem vašem grontem?

A) u̯ō! juśćik! jakžeby! Pu̯ørezlivaly dźeći i jă zu̯ostâu̯ přy ńicem. I tak pu̯o duṕe!

---

[1]) akcent na pierwszej zgłosce.

c) Zmówiny na wesele:

A) Maćuś?

M) Cóž?

A) Chu̯ødźva na vesele!

M) Kej?

A) A v tamten ku̯øńec!

M) i̯ī..., ḱej ńi màm bu̯utóv...

A) Ale chu̯ødź! Kaśka za družke, a Vu̯øjtek strykóv za švata! (!) Bedźe hula!

M) i̯ī, cjă (!) ṽem? Mu̯øže i tak zroḃe, ino zagṽizdej na mńe pu̯otem, jak bedźeš šed i pu̯øcekej ḿe, bu̯ø muśiva přódy jiś dø Jankla. Ty ṽiš pu̯oco?

A) A pytåš śe ješče?

Kaśka na ṕec, Maćuś za ńom,
Vyvalyly u̯olyj z bańom!

d) podobne:

A) Jeva! Chu̯ødź na u̯øgrăṽiny!

J) Ej cóž, ḱej my mamuśa ńe dadzom!

A) Ale chu̯ødź, bu̯ø tam bedźe Junek, ten, co přyšed u̯ød vu̯øjska!

J) Ej? bedźe? Žeby já śe mu̯øgu̯a jaku̯o vyrvać! Jak póde spać do stajńe, to se vezne bu̯uty i chustke, a jak přydźe pu̯o ćeḃe Junek, to zavou̯ej na mńe!

A) Inoby jak!

e) przy żniwach:

A) A cóž ty pśå veu̯no Margu̯øśku̯ø! Ty bedźeš přódy žnou̯a?

M) A jageś ty myślàu̯?

A) No, no, vsype já ći!

M) No! bu̯øje ći śe! spáliš my sucho řepe na góře!

f) przy napitku:

Zdreṽe vašå (!?) kumu̯ośu!

Ṕijće i dugu̯o žyjće!

Ej ty stary ṕijåku (żona do męża), *a do mńe śe ńe naṕiješ?*

Ty juž måš doś, bu̯ø dåvno ṕiješ!

Ha! Cóž røḃić?

Póḱi žyjeva, to ṕijva, bu̯ø tam u̯o gu̯ořåu̯ke bedźe trudno!

Ej kuḿe, mój kuḿe!
Pokumalymy śe,
Vlazu̯a śv́iṅa v marchev,
Pu̯øgṅivalymy śe!
Ihū! Ihū! Iīī!

B. Poezya.

1) u̯Od Kalysa dø Kalysa,
Buty ze psa, cåpka z lysa!

Ješče ḿe matuśa za pasem nośuu̯a,
Juž śe my šabelka u̯u bu̯oku śv́ićuu̯a.

Ješče jå maluśḱi, ješče jå ṅe u̯urus,
Ješčeby jå ješče šabelḱi ṅe u̯uṅós.

Myślau̯aś dźevcyno, že jå u̯o će šalåu̯,
A jå u̯o ku̯oṅika, bu̯ø my u̯okulav́åu̯.

u̯Ožeṅuu̯em ći śe, u̯ožeṅuu̯, u̯ožeṅuu̯,
Aj na b́ide, na b́ide, Bu̯ože mój, Bu̯ože mój!

u̯Ožeṅuu̯em ći śe na b́ide, na b́ide,
Mu̯ože jå će Margu̯øś u̯odyde, u̯odyde.

u̯Uv́ǫzåu̯ ku̯oṅiśa v lejśe u jabu̯ora, (!)
Pu̯ošed śe zalycać dźevcyṅe dø dvu̯øra.

u̯Uv́ǫzåu̯ ku̯oṅiśa v lejśe u̯u patyka,
Pu̯ošed śe zalycać dźevcyṅe u̯u stryka.

2) Žeby ṅe jå, žeby ṅe ty,
Ṅe buu̯øby ty nålepy!
Ale my se dopómu̯øgly,
Stulylymy, jagmy mu̯øgly.

Vu̯øjåk ći jå vu̯øjăk,
Bu̯om se chleba pu̯øjåd,

Bede vu̯øjne tocu
Z dźivkamy na ṕecu.

V́idźåu̯em ći žyda.
Jak se śadåu̯ na psa,
Zapåluu̯ cygara,
Vyṕuu̯ soḃe śnapsa.

Švatem[1]*) ći jå švatem*
Na veselu na tem,
Na jinšem ńe bede,
Bu̯ø śe žeńuu̯ bede.

Zalycåu̯em ći śe
Śtéry lata vdov́e,
u̯Ona u̯ød radośći
Chu̯ødźuu̯a na gu̯ov́e.

Žeby ńe ta vu̯øda,
Ńe to jeźorecku̯ø,
Byvåu̯by jå byvåu̯
u̯U će ku̯ochanecku̯ø.

Jå se chu̯øpåk ǵipḱi,
Ńe bu̯øje śe ḃitḱi,
Kto śe ḃitḱi bu̯øji,
Ten za dźv́amy stojy.

Jak ći jå zapřege psa i ku̯otke kudu̯ato,
To ći jå pu̯øjade pu̯ø žone bu̯øgato.

Zalycåu̯ śe Maćek Maryńe,
Póki v́idźåu̯ kluchy v koḿińe,
A jak zechlåu̯ kluchy s koḿina,
Całujže ḿe v dupe Maryna.

Aj kuḿe, mój kuḿe,
Paḿetejže u̯o mńe,

---

[1]) = swat-em.

chto u̯ućik. Ale i teråz ńicht ńe v́edżåu̯, gdże śe ten dobry cu̯ov́ek pu̯odżåu̯, a córka królevskå znovu pu̯okazyvau̯a u̯ojcu tegu̯e, co spåu̯ ze psamy, a u̯oćec ńic ńe v́edżåu̯. Za ńedu̯uǵi cas chćåu̯ ńepřyjåćel ješče råz spróbu̯ovać[1]*) svégu̯e ščęśćå i znovu přyšu̯ø do vuøjny, ale król přykåzåu̯ všyćḱim panom, izeby, ježelij (!) śe ješče ten su̯avny rycéř na vu̯øjńe pu̯økåže, žeby gu̯e zatřymaly všyščy, buø vårtå jaḱi nådgrody. Juž pu̯o sku̯ońconych ṕiršyk dvóch vu̯øjnach navet pu̯o gazytach u̯o ńem ṕisaly, a ńe mu̯ogly śe dov́edżeć, gdżie u̯un śedżi, gdże må jaḱe pu̯ośedżisku̯e, aby mu pu̯odżęku̯ovać. Teråz, jak bu̯a třećå vu̯øjna, takže juž ḿely ńepřyjåćele vygrać, ale na u̯obrone přyjechåu̯ takže i tensåm vu̯øjåk na tem samem ku̯ońu i u̯okropecńe rǫbåu̯ ńepřyjåćela i to tak, že juž jégu̯e ku̯oń vpådåu ḿędzy trupy, co gu̯e juž mau̯o bu̯ø v́idać i naśi muśely vygrać. Ale i našem ńe dåu̯ śe chyćić, bu̯o gu̯e chćely zatřymać i zapytać śe u̯o nazv́isku̯o, jino śe tak brońu̯u̯, co jaž strach. Gdy vyv́ijåu̯ pau̯ašem, jaku̯øśik śturnou̯ śe v noge i ten pau̯aš u̯ułomåu̯ śe v połov́e. Jedna połóvka zu̯ostau̯a v nodze, a drugom zaḃijåu̯. Nareśće u̯ućik s pu̯ola, přyjechåu̯ do pau̯acu, stanou̯ v u̯ogrodże tak jak zavše, ku̯oń zńik, a u̯on vyćǫgnou̯ z noǵi kavåu̯ šabli, pu̯osku̯adåu̯ u̯oba kavåu̯ḱi, pu̯odńós kaḿeń u̯okropecny přy studńi i schu̯ovåu̯ pau̯aš, a såm pu̯ošed do budy. V ty budże śedżåu̯, a psy lizau̯y mu noge, bu̯ø śe z ńi krev valu̯a. Na to všyćku̯ø patřu̯a córka króla i bardzo śe tem ćešu̯a. Zaråz, jak tylku̯ø król z vu̯øjny vróću(u̯), vskåzau̯a mu i teråz córka na tegu̯e, co v budże, pu̯okåzau̯a jégu̯e noge, ale též z v́elǵi u̯ućechy ṕiršy råz přegådau̯a: „Tatušu! tatušu! ten, co ze psamy ligå, bu̯ takže na vu̯øjńe, ńedåvno přyjechåu̯ na ku̯ońu, må noge skalycono, vḃu(u̯) se na vu̯øjńe v ńǫ šable i teråz gue bu̯oli. Šable su̯ovåu̯ (!) ten cu̯ov́ek pu̯od kaḿeń přy studńi, a ku̯oń śe gdżeśik pu̯odżåu̯. Król śe bardzo u̯ućešu̯ tem, že córka móv́i, ale též, gdy śe překonåu̯, že u̯ona ńe ku̯aḿe, kåzau̯ ḃidnygu̯e Romana do pu̯oku̯oju zavou̯ać. A že juž śedem låt přešu̯o, jak u̯on pu̯okute cyńu(u̯), v nådgrode dåu̯ mu król te córke, co mu̯ove u̯odzyskau̯a, chu̯oć u̯od dżecka ńe móv́u̯a, za žone i u̯oddåu̯ mu cau̯e królestvu̯o. Na tem veselu i jå bu̯em, jådem i ṕu̯em, všyćḱigu̯e bu̯ø mau̯o, ṕęc pu̯o brodże kapau̯ø.*

[1]) takže *sprógu̯ować.*

u̯Odtychcås žyje Romån bardzo dobře ze svu̯ojom babom, stary król ćešy śe bardzo, baví i kou̯ujse vnęḱi i vnęcḱi, a co dali bedźe, ńe ṕem.

Ažebyśće śe znovu ńe mårtṕily, co śe stau̯o z temy zbójamy, co to z Romanem v lejśe śedźely i zaḃijaly, to våm u̯opoṕem, jagem svyšåu̯, že, jak śe Romån ḿåu̯ navróćić, pu̯ošed do jaty i zapytåu̯ śe všyćḱich kåmratóv, cy który śe ńe chce z ńem navróćić. Všyščy śe śḿåly s tegu̯e, a tylku̯e jedna dźevcyna, co jǫ tam ḿely, bu̯ø bu̯a bardzo u̯adnå, řućuu̯a mu śe na šyje, śćiskau̯a i cau̯ovau̯a Romana i prośuu̯a, aby śe navróću(u̯) i u̯une vypuśću. Vtedy Romån zgńivåu̯ śe bardzo: „Tacyśće vy to kåmraty, cośće do ṕeku̯a navet ze mnom ślubu̯evaly jiś?“ I všyćḱich pozaḃijåu̯, a dźevcyńe żyće i vu̯olnoś darovåu̯.

Dṕe dźurḱi v nośe,
Ledṕe sku̯ońcuu̯ø śe!

2). Matka, córka i paśirḃica.

Bu̯a jedna matka bardzo bu̯ogatá, a ḿau̯a též paśirḃice. Zavdy do kåždy robu̯oty jo vysyu̯au̯a, a svoji córḱi ńigdy ńicegu̯e roḃić ńe u̯ucuu̯a. Råz śe ty córce zachćåu̯ø jagu̯ód i vysu̯au̯a matka paśirḃice na jagu̯ody, a to bu̯ø v stycńu pu̯o gu̯odach. Ta paśirḃica juž śe ńic ńe u̯odmåṕau̯a i pu̯ošu̯a. Jak pu̯ošu̯a v jeden dźeń, to ńe přyšu̯a jak na druǵi dźeń rano i jagu̯ód přyńesu̯a pou̯ny pu̯odou̯ek. Zarůz na druǵi dźeń vysu̯au̯a jo pu̯o jabka i tych jabu̯ek přyńesu̯a. Na třeći dźeń kåzaua ty córce svu̯oji, izeby přyńesu̯a jabu̯ek, ale přódy vypytau̯a śe ty paśirḃice, kto ji dåu̯ tych jabu̯ek i skǫd vźou̯a. Paśirḃica ji u̯opedźau̯a, že bu̯a v jednem lejśe i nalazu̯a dvunåstu panóv i pytaly śe ji, cegu̯e u̯øna chce. u̯Ona všyćku̯ø u̯opu̯oṕedźau̯a, jak jo macocha vygnau̯a, že muśi přyńiś jabu̯ek. I pytaly śe ji, chtóry nåu̯adńejšy pån, a u̯ona pedźau̯a, že všyščy u̯adńi panoṕe, a ten nåstaršy pån kåzåu̯ temu, co ve środku śedźåu̯, izeby jy dåu̯ jabu̯ek. Ten pu̯ošed pån na las i nalåz jabu̯onke i narvåu̯ jabu̯ek i dåu̯ ty paśirḃicy i kåzåu̯ jy iś do chåu̯py i nåstaršy pån kåzåu̯ přyś na druǵi dźeń ty samy panńe. Na třeći dźeń pu̯ošu̯a sama córka, het šu̯a lasem i nalazu̯a tych panóv. Panoṕe śe jy pytajo, pu̯o co přyšu̯a. u̯Ona móṕuu̯a, že pu̯o jabka i pytaly śe jy, cy śe jy zachćau̯o tych jabu̯ek, a u̯ona pu̯oṕe-

dźau̯a, že śe ḿc ńe pytejće, jyno my dejće jabu̯ek. Ten nåstaršy pån śe jy pytåu̯, chtóry nåu̯adńejšy, a u̯ona pu̯ovédźau̯a, že nåu̯adńejšy ten ṕǫty, co skraja śedźi, a u̯ońi śe jy pytaly, cy ći śe žåden ńe pu̯odobå, jyno jeden, a u̯ǿna u̯edpedźau̯a, ize jyno jeden. Pu̯otem śe jy pytaly, chtóry nåstaršy. u̯Ona u̯odpovédźau̯a, že nåstaršy ten, co śedźi zaråz skraja, bu̯ǿ juž śivy. Tak jy ten nåstaršy kåzåu̯ jiś daly v las na te jabka. Tak u̯ońa pošu̯a na te jabka ješče daly. Tak vtędy padu̯a zavérucha i u̯umařu̯a.

Ći panové to byly ḿeśǫce. Styceń bu̯u nåstaršy a můj nåładńejšy.

3). Pastušek.

V jednem dvu̯oře sužu̯u pastuch i påsåu̯ krevy, a gańåu̯ je daleko na påšo, a přy tem paśvisku bu̯u křyž z vizeronḱem i u̯on tam luḃåu̯ śe zavdy mu̯odlić pu̯od tem křyžem. Jednégu̯ǿ razu gnåu̯ bydu̯ǿ na påšo, a šed vędrovny i móvu̯u mu tak: „Co ḿi dåš, to ći dåm tako ṕiščåu̯ke, co jak na ńi zaṕiščyš, to će bedźe su̯uchać bydu̯ǿ i všyščy ludźe na śvéće.“ A u̯on móvi tak, že ńimå ńic, ino dve króv, to jak chce, to ńech se veźńe. Ale u̯on króv ńe vźou̯ i ńic mu ńe dåu̯, tylku̯ǿ mu ty ṕiščåuḱi pu̯ožycu. Ten pastuch vźou̯ te ṕiščåu̯ke i zaṕiščåu̯ na ńi na paśvisku, a bydu̯ǿ, chtóre u̯usu̯yšau̯ǿ, všyćko do ńégu̯ǿ přyšu̯ǿ i uod radośći skåkau̯ǿ i bu̯ǿdu̯ǿ śe, a ludźe, co žnęly i fury, co jechau̯y gu̯ośćińcem, to ludźe všyščy tåńcyly, pu̯okalycyly śe śirpamy i pu̯okuly śe, co skåkaly pu̯o ku̯olåkach. Na druǵi dźeń zaṕiščåu̯ též na ty ṕiščåu̯ce. Bydu̯ǿ tak samo skåkau̯o i navet śe pu̯ozabu̯odau̯ǿ, a ludźe tåńcyly, dopóḱi móg chtóry ståć na nogach. Ale u̯on vidźi, že bedźie źle z bydu̯em, zabråu̯ śe i pošed ve śvat, i jak gdźe ludźie roḃily, to ṕiščåu̯ na ty ṕiščåu̯ce. To ludźe tak tåńcyly, že navet ńichtóry zu̯oståly kalykamy. Tak u̯on vidźåu̯, že bedźe źle z tǫ ṕiščåu̯kom i vróćuu̯ śe nazåd do tegu̯e dvu̯ǿra. i spu̯otkåu̯ śe z tem samem pu̯odróžnem i u̯oddåu̯ mu te ṕiščåu̯ke nazåd i pu̯ošed pu̯od ten křyž i přeprośuu̯ Pana Boga, že u̯on tak źle roḃuu̯, a Pån Jezus z křyža přemóvu̯u do ńégu̯e, že mu då inny talent do žyćå, s którem možeš žyć bespečńe. Veź to ṕóro, co måš za kapelušem, co chceš zroḃić z ńégu̯e, a jak na tem ṕóře zaṕiščyš, to śe všyščy bedo ćešyć i su̯uchać. u̯On podźęku̯ovåu̯ Panu Bogu i pošed v śvat daleku̯o. Jak śe mu chćau̯ǿ

jeś abu̯ø ṕić, to to ṕóro u̯obejřåu̯ i všyćku̯ø ḿåu̯, cegu̯e mu třa bu̯u̯ø, a jak na ńem zaṕiščåu̯, to ńe bu̯u̯ø muzyḱi nad jégu̯e ṕóro. Król jeden dov́edźåu̯ śe u̯o ńem, že u̯on tak u̯uḿi grać i kåzåu̯ gu̯e zavou̯ać do śeb́e i davåu̯ mu za to ṕóro, co jino bedźe chćåu̯, aby mu to ṕóro zu̯ostav́uu̯. A u̯on u̯opu̯ov́edźåu̯ mu to všyćku̯ø, u̯od ku̯ogu̯ø doståu̯, bu̯ø i žyć ńi mu̯øže bez tegu̯e ṕóra. Król gu̯e chćåu̯ zu̯ostav́ić daly přy sob́e, žeby móg žyć z ńem, bu̯ø ješče u̯od u̯urodzeńå ńe ḿåu̯ taḱi u̯ućechy, jak z jégu̯e muzykom, ale u̯on ńic ńe chćåu, tylku̯ø iś daly. Król mu u̯opu̯ov́edźåu̯ u̯o svu̯oji córce, žeby móg mu u̯opu̯ov́edźeć albu̯ø v́edźeć, co u̯ona rob́i v nocy, co pu̯otraf́i dźeśęć pår zedřéć třev́ikóv za noc, bu̯ø tegu̯ø ńik ńi móg mu u̯opu̯ov́edźeć. Tak u̯on śe pu̯odjou̯, že za třy dńi to muśi v́edźeć, co u̯ona rob́i. Król nakåzåu̯ mu v temsamem pokoju spać, gdźe i u̯ona sama, ale u̯ona ńe přystau̯a na to, a król jy pu̯ov́edźåu̯, že ježely ńe přystaješ na to, to temu cu̯ov́ekov́i zaråz zetńij gu̯ove. Ale u̯ona pu̯ov́edźau̯a, že mu žyćå ńe davau̯a, to mu u̯odb́irać ńe bedźe. I pu̯ošu̯a, ale mu pu̯ov́edźau̯a tak temu cu̯ov́ekov́i, že tu bedo tacy, co će zab́ijać ńe bedo, ale će vezmo navet cau̯ego. Na noc spåu̯ u̯on v tem samem pu̯okoju, co i królevna. Sku̯oro kole pónocy přyšed chtośik i pu̯ov́edźåu̯ jy: juž chu̯odź, bo juž cas, ale u̯ona pu̯ov́edźau̯a pu̯o ćichu: ńe křyc tak, bu̯o tu jes taḱi, co ḿe vartuje. A u̯on pu̯ov́edźåu̯, že ńiku̯ogu̯ø ńe znåm, tylku̯ø ćeb́e, ale pu̯ockej, to jå mu tu dåm na spańe, co u̯on śe tu ńe u̯obudźi. Tak dåu̯ jy cośik ve flašecce, a ten chu̯øpåk tak zadåu̯, že śṕi. Tak królevna přytknou̯a mu flašecke do gęby i vlåu̯a mu, a ten chu̯øpåk vtencås zaćou̯ zęby i ńe puśćuu̯a mu do garu̯a, jino třymåu̯ za vargamy. Ten chtośik vtencås s tǫ królevnom vyšed, a ten chu̯øpåk vtencås vypluu̯ to i vyšed za ńemy dřv́amy. Ale u̯ońi u̯obydvu̯oje byly juž daleko, že juž u̯oḱem ńi móg jich dojřeć i juž ńe pu̯ošed za ńemy. Na druǵi dźeń rano, gdy vståu̯ król, pytåu̯ śe gu̯e, co v́idźåu̯, a u̯on pu̯ov́edźåu̯, že ńic. Król mu na to pu̯ov́edźåu̯, že jak za třy dńi ńe bedźe v́edźåu̯ pevnośći i všyćḱégu̯e, co u̯ona rob́i, to bedźe śḿerćo kårany. A u̯on v tem raźe na to přyståu̯. Ano, tak i druǵi nocy spåu̯ tak samo s tǫ pannǫ. Kou̯o pónocka přychu̯odźi jaḱiśich třech i dali ty królevńe flašecke s temsamem ṕićem, žeby mu dau̯a na spańe. A ten chu̯øpåk v́šyćku̯ø to sušåu̯, bu̯ø u̯udavåu̯, že śṕi. Ale ležåu̯ do góry plecamy, tak mu ńi mogu̯a v́låć s ty flašecḱi.

V tem raże ći všyščy śe zabraly i pośly, a u̯ona z ńeḿy pu̯ošu̯a. Chu̯øpåk såm zu̯oståu̯ spać. Jak u̯uśli kavåu̯ek, tak śe jeden vróću(u̯) i pu̯opatřu(u̯), cy u̯on śṕi, ale u̯on u̯udåu̯, že śṕi. Jak śe ten vróćuu̯, tak u̯on v tem raże stanou̯ na noǵi i pu̯ošed za ńimy bu̯oḱem, a u̯oṅi śly górom i móv́ily do ńij, že cuć žyvo duše. Tak śe jeden vróćuu̯ tomsamom drógom, ale ńic ńe v́idżåu̯ i pu̯eśly daly. Ty królevny śe pytaly, cy jiś ńižy, cy vyžy nad las, a u̯ona pu̯ov́edżau̯a, že vyžy leṕi i tak śly daly, a ten chu̯øpåk šed furt za ńemy bez vu̯ody i bez lasy. Tak u̯oṅi nadeśly nad jeden las, co tam grau̯a muzyka. I tak jo všyščy braly do tåńca. Co śe chtóry vykręćuu̯ třy razy, to juž třev́ikóv na ji nogach ńe buu̯ø. I tak u̯obuvau̯a co trocha. I tak hulali přes cau̯o gu̯odżine, a chu̯øpåk všyćku̯ø v́idżåu̯. Za te gu̯ødżine pu̯otrafuu̯a ta królevna zedřyć dżeśęć pår třev́ikóv i v́ęcy. Pu̯o ty u̯uku̯ońcony muzyce vyb́iraly śe do domu. Tak ten chu̯øpåk vyšed napřód i šed róvno z v́atrem, žeby móg přódy zajiść ńiž u̯oṅi i zašed i u̯udåu̯ śe śṕǫcy. A ći s tom królevnom vleżly do ty jizby i patřǫ, cy u̯on śṕi, a u̯on spåu̯, jagby přes duše. I môv́ily, že u̯on ńi u̯o cem ńe v́i. I móv́ily se, že jak přydo na třećo noc, to jych přydże śedḿi i veznom gu̯e. Tak u̯on na druǵi dżeń królov́i to všyćku̯ø u̯opedżåu̯, jak śly, co rob́ily i gdże byly. Król córḱi zaråz zavou̯åu̯ i to jy všyćku̯ø u̯opu̯ov́ado, a u̯ona u̯od strachu scårńau̯a jak måż i padu̯a ńežyvå na żeḿe, a chu̯øpåk co z ńom spåu̯, pu̯ošed znovu v śv́at daly.

4) u̯O śedḿuch córkach.

Jeden u̯oćec ḿåu̯ śedem córek, a s tych śedḿi nåstaršå bu̯u̯a strašńe zu̯å i mu̯ocnå tak, že śe jy všyščy båly, bu̯ø jak zu̯aṕuu̯a dvóch chu̯øpóv albu̯ø třech, to jych pu̯oćiskā na żeḿe jednom rękom. I båu̯ śe z ńom kuždy u̯ožeńić. Te šeś mu̯odšych śe vydau̯ø, u̯ony ńich ńe chćåu̯, bu̯ø śe jy kuždy båu̯. Ńe kuždy, bu̯ø bu̯u̯ jeden. Jednégu̯e u̯ojca syn přyšed u̯ød vu̯øjska i chćåu̯ śe ku̯ońecńe žeńić, a u̯ojcov́e mu radżily, že mu̯øžeš śe u̯ožeńić navet s tom nåjgu̯øršom z cau̯y vśi i nåjmu̯ocńejšom z cau̯y vśi, bu̯ø må kavåu̯ek pu̯ola, bu̯ø jy u̯oćec daje cau̯y pórolek pu̯ola i cau̯e zabudovańe. Tak u̯on tak zrob́uu̯ i pu̯ošed śe jy zalycać. Jy u̯ojcov́e na všyćku̯ø přystaly, ale u̯on śe båu̯ ty ńedobry dżivḱi, a nareśće śe z ńǫ uožeńiuu̯ i zaråz śe tam do ńi sprovadżuu̯ na cau̯e gu̯ospodařtvu̯ø. u̯Ojcov́e v́idzǫ,

že to bedźe źle s tem všyćḱem, zabraly śe i pu̯ojechaly do nájmu̯odšy córḱi, którå bu̯a vydano na bu̯ok, a u̯oṅi zu̯ostaly u̯obu̯oje na tem gronće. u̯Ona zrazu gu̯e ṅic ṅe suchau̯a. Jak bu̯ø gdźe vesele, to jak pu̯ošu̯a v jeden dźeṅ, to ṅe přyšu̯a, jaž na druǵi dźeṅ. Tak pu̯ošu̯a råz do druǵi vśi na vesele, to jak pu̯ošu̯a v jeden dźeṅ, to ṅe přyšu̯a, jaž na druǵi dźeṅ v nocy. A u̯on se u̯umyślu̯ tak, že jak přydźe do chåu̯py v nocy, to jo ṅe puśći i všyćḱem su̯ugom zakåzåu̯, žeby gu̯øspu̯øśe ṅe puščaly, bu̯ø jak chtóre puśći, to u̯ød dźiśedṅa ṅe bedźe ḿau̯ø sužby u ṅégu̯ø. Jak přyšu̯a, tak u̯oṅi śe boly i žådnå suga jy ṅe puśćuu̯a, bu̯ø śe boly gu̯øspu̯ødåřa. Tak u̯ona přyšu̯a ko̯u̯o pónocka i pukå dø u̯økna prosto, a u̯øn aṅi jy ṅe puśćuu̯ aṅi śe dø ṅi u̯odezvåu̯. Tak u̯ona pu̯ošu̯a dø celådźi, žeby jo puśćily, ale celådź jy ṅe puśćuu̯a, tak přyšu̯a nazåd dø u̯økna i gådå bez u̯økno dø ṅigu̯e: „Jak ṅe puśćiš, to jak vleze, to će zaḃije“. I tak śe stau̯ø u̯ødvrotṅe. Tak nareśće puśćuu̯ jo i pytå śe jy, gdźeś ty chu̯ødźuu̯a dotychcås pu̯o nocy, a u̯ona u̯odpovedźau̯a mu, že śe my tak pu̯odobå chu̯ødźić, to co my zrobiš za to. I tak śe u̯ozebrau̯a i pu̯ošu̯a spać, a u̯on śe jy dopiro zacynå u̯opytovać i vyjou̯ pu̯ovróz namu̯ocony z vu̯ødy z cebřyka i ḃeře śe do ṅi, dø ḃićå, a u̯ona gu̯e zu̯apau̯a v jedne reke i ščelu̯a gu̯e u̯o źeṁe. A u̯on śe vtędy rozgṅivåu̯, jak zacṅe jo tem pu̯ovrozem ḃić, cesać, to jaž zemdlau̯a. Jak zemdlau̯a, tak jo srućuu̯ z u̯óžka na źeṁe i křyśi jo. Jak jo u̯okřyśuu̯, tak smaruje na novo tem pu̯ovrozem namu̯oconem. Tak u̯ona vtencås vidźi jégu̯e mu̯oc na ṅom i přyśǫgå śe před ṅem, že juž ve všyćḱem bedźe gu̯e suchau̯a i bedźe mu verno. Tak vyšed duǵi cås i byu̯ u̯odpust tam v ty vśi, gdźe ta nåjmu̯odšå córka z u̯ojcamy ḿiškā. Tak u̯ona gu̯e straśṅe prośuu̯a, žeby jechaly na ten u̯odpust, žeby u̯odvidźić i u̯ojca i matke. Tak u̯on na druǵi dźeṅ kåzau̯ zapřegnoć parobkovi ku̯oṅe i pu̯ojechaly na ten u̯odpust. Tak u̯ujechaly kavåu̯ dróǵi i gnaly kupcy gęśi gu̯ośćeṅcem, a u̯ona móvuu̯a, že tam ṅe přejedźeva tem gu̯ośćeṅcem, bo velka vu̯øda, a u̯on móvuu̯, že to ṅe vu̯øda, ino gęśi. Tak u̯ona śe přezbyvau̯a z ṅem za dužo. Tak u̯on jy přypomṅåu̯, že ṅe paṁetåš to, jageś my pu̯odpřyśęgu̯a i juž śe ze mnom přezbyvåš. Tak kåzåu̯ parobkovi navróćić ku̯oṅe i jechać nazåd do domu. A u̯ona vtencås bardzo gu̯e přepråšau̯a, že to pevṅe mušǫ być gęśi. Tak jechaly daly. Pas pastuch same barany. Tak u̯ona u̯uźrau̯a i móvuu̯a:

co to gęśi še paše, a ųon móvuų, co to ńe gęśi ino barany. Tak ųona móvuųa, że ńeprůvde móviš, że to som gęśi, ale pųostřegųa, że gųe znoų zgńivå i zaråz gųe přepråšaųa. I v tym raże już zajechaly do tych ųojcóv. Po ųodpuśće všyščy še posųądžily (!) žęćove i te jy šostry. Tak po ųoběće (!) zacęly všyščy razem žęćove z ųojcem gådać, a te córki z matkom gůdaųy ųosobno. Tak ųoćec buų ćikavy, chtórå též bedże nůlepšå i nůjposųušńejšå tych žęćóv žóna. Tak kåžůų tem žęćom za pořądkem voųać po jedny, chtórå nůpřódy přydže. Tak ten žęć, chtóry můų córke nůjmųodšo, zavoųůų jy: „Kašu, chųądžino haf, cošik ći povem". ųOna mu ųodpovedžaua: „Taků ųod ćeběe dróga do mńe, jakųoj ųode mńe do ćeběe" i ńe přyšųa. Tak zavoųůų drugi žęć, a ta jégųe mu ųodpovedžaųa, że ńi mů casu. I tak žådnå ńe přyšųa. Tak na ųostatku zavoųůų ten žęć, co můų nůjstaršo córke: „Maryš, chųądžino haf, cošik ći pųovem", a ųona v ty kvili lećaųa prędko, ješče móvuųa: zaråz! zaråz!

A jů tam buų i to všyćkųom sušůų. Dopirogem přyšed, ješče neći mům plaške, a vosy ųod stropacyje jaže my pųošívaųy, a takim zmęcony, že ńi mųoge v chůųpe navet žuru pųoznać.

5). *a)* Powitanie dwóch gospodarzy:

A) Pokvůlony...!

B) Na véki.

A) Jak še můće kumųąšu? Cóž ta ųu vůs suchać? zdrevišće všyščy? Dżeći vům ta ńe chųorujo?

B) Tak ta, Bųągu dżekovać, starå bida, křepiva še ta, jak mųoževa.

b) Powitanie i urywek rozmowy w odwiedzinach:

A) Pòkvůlony[1]*...!*

B) Na véki.

A) Co tu suchać koųo vůs? zdrevišće my téż tu všyščy debře?

B) Tak ta, Bųągu dżekovać! Šądźće se! ųOpųovidźće co na šeběe! Cóžta? Jakže še téż staųo vųono s tem vašem grontem?

A) ųō! juščik! jakżeby! Pųąrezlivaly dżeći i jů zųostůų přy ńicem. I tak pųo dupe!

[1]) akcent na pierwszej zgłosce.

c) Zmówiny na wesele:

A) Maćuś?

M) Cóž?

A) Chu̯ødźva na vesele!

M) Kej?

A) A v tamten ku̯øńec!

M) i̯ī..., ḱej ńi mám bu̯utóv...

A) Ale chu̯ødź! Kaśka za družke, a Vu̯øjtek strykóv za švata! (!) Bedźe hula!

M) i̯ī, cjă (!) ṽem? Mu̯øže i tak zroḃe, ino zagṽizdej na mńe pu̯otem, jak bedźeš šed i pu̯øcekej ḿe, bu̯ø muśiva přódy jiś dø Jankla. Ty ṽiš pu̯oco?

A) A pytåš śe ješče?

Kaśka na ṕec, Maćuś za ńom,
Vyvalyly u̯olyj z bańom!

d) podobne:

A) Jeva! Chu̯ødź na u̯øgrăṽiny!

J) Ej cóž, ḱej my mamuśa ńe dadzom!

A) Ale chu̯ødź, bu̯ø tam bedźe Junek, ten, co přyšed u̯ød vu̯øjska!

J) Ej? bedźe? Žeby jà śe mu̯øgu̯a jaku̯o vyrvać! Jak póde spać do stajńe, to se vezne bu̯uty i chustke, a jak přydźe pu̯o ćeḃe Junek, to zavou̯ej na mńe!

A) Inoby jak!

e) przy żniwach:

A) A cóž ty pśå veu̯no Margu̯øśku̯ø! Ty bedźeš přódy žnou̯a?

M) A jageś ty myślàu̯?

A) No, no, vsype jă ći!

M) No! bu̯øje ći śe! spáliš my sucho řepe na góře!

f) przy napitku:

Zdreṽe vašå (!?) kumu̯ośu!

Ṕijće i dugu̯o žyjće!

Ej ty stary ṕijăku (żona do męża), *a do mńe śe ńe naṕiješ?*

Ty juž måš doś, bu̯ø dåvno ṕiješ!

Ha! Cóž røḃić?

Póḱi žyjeva, to ṕijva, bu̯ø tam u̯o gu̯ořåu̯ke bedźe trudno!

Ej kuńe, mój kuńe!
Pokumalymy śe,
Vlazųa śvińa v marchev,
Pųǫgńivalymy śe!
Ihū! Ihū! Iīī!

B. Poezya.

1) ųOd Kalysa dǫ Kalysa,
Buty ze psa, cǫpka z lysa!

Ješče ńe matuśa za pasem nośuųa,
Już śe my šabelka ųu bųoku śvićuųa.

Ješče jǫ maluśki, ješče jǫ ńe ųurus,
Ješčeby jǫ ješče šabelki ńe ųuńós.

Myślaųaś dżevcyno, że jǫ ųo će šalǫų,
A jǫ ųo kųońika, bųǫ my ųokulavǫų.

ųOżeńuųem ći śe, ųożeńuų, ųożeńuų,
Aj na ƀide, na ƀide, Bųože mój, Bųože mój!

ųOżeńuųem ći śe na ƀide, na ƀide,
Mųože jǫ će Marguǫś ųodyde, ųodyde.

ųUvǫzǫų kųońiśa v lejśe u jabųora, (!)
Pųošed śe zalycać dżevcyńe dǫ dvųǫra.

ųUvǫzǫų kųońiśa v lejśe ųu patyka,
Pųošed śe zalycać dżevcyńe ųu stryka.

2) Żeby ńe jǫ, żeby ńe ty,
Ńe buųǫby ty nǫlepy!
Ale my se dopómųǫgly,
Stulylymy, jagmy mųǫgly.

Vųǫjǫk ći jǫ vųǫjǫk,
Bųom se chleba pųǫjǫd,

Bede vųǫjne tocu
Z dźivkamy na ṕecu.

Vidžåųem ći žyda.
Jak se śadåų na psa,
Zapåluų cygara,
Vyṕuų soḃe śnapsa.

Švatem [1]*) ći jå švatem*
Na veselu na tem,
Na jinšem ńe bede,
Bųǫ śe ženuų bede.

Zalycåųem ći śe
Śtéry lata vdoṕe,
ųOna ųǫd radośći
Chųǫdžuųa na gųoṕe.

Żeby ńe ta vųǫda,
Ńe to jeżoreckųǫ,
Byvåųby jå byvåų
ųU će kųochaneckųǫ.

Jå se chųǫpåk ǵipki,
Ńe bųǫje śe ḃitki,
Kto śe ḃitki bųǫji,
Ten za dźvamy stojy.

Jak ći jå zapřege psa i kųotke kudųato,
To ći jå pųǫjade pųǫ żone bųǫgato.

Żalycåų śe Maćek Maryńe,
Póki vidžåų kluchy v komińe,
A jak zechlåų kluchy s komina,
Całujże ńe v dupe Maryna.

Aj kuńe, mój kuńe,
Pańetejże ųo mńe,

[1]) = swat-em.

Jå bede u̯o toḃe,
Pu̯óḱi ṅe zapomṅe.

Jå se chu̯øpåk ze vśi, nazyvåm śe Maćuś,
Ṅi v́ękšy ṅi mṅejšy jak ṅebu̯oščyk tatuś.

Jå se chu̯opåk gu̯øspu̯ødařḱi,
Chu̯øć ṅe v́elḱi, ale dařḱi (sic!).

Wojciech Janczy.

Gwara Sromowiec Wyżnich.

Uwaga. Praca p. Janczego składa się z systematycznego przedstawienia gwary i słowniczka. Wszystkie wątpliwe, albo niedokładnie przedstawione szczegóły (zwłaszcza z zakresu fonetyki) sprawdzałem z p. Janczym, który sam pochodzi ze Sromowiec i gwarę tamtejszą zna dobrze. Praca uległa znacznej przeróbce i daje, o ile sądzić mogę, wcale wierny obraz dyalektu. W każdym razie opis fonetyczny mógł wypaść dokładniej, niż opis gwary Śmigniefiskiej. — *J. R.*

Wieś Sromowce, dzieląca się na Wyżnie (Górne), Średnie i Niżnie (Dolne), leży w powiecie nowotarskim nad Dunajcem na granicy węgierskiej. Na zachód leży Czorsztyn, naprzeciw Sromowiec po stronie węgierskiej Niedzica. W dokumentach wieś nosi nazwę Sramowic (r. 1334, KDM III 14), Szramowic (Długosz).

Fonetyka.

Uwaga. Gdzie nic nie zaznaczono, rozumie się powszechna wymowa zachodnio-galicyjska, przedstawiona w „Szkicu“. Formułowanie zjawisk fonetycznych pochodzi przeważnie odemnie. — *J. R.*

Samogłoski.

§ 1. *a* na początku wyrazu: 1) *ań, abo, ale; abecadło, amęn, agzamin;* 2) *ias* = aż, *iaze* = aże; *iańół, iaumuzna, iadom* =

Adam. *i̯antek, i̯agńyska, i̯aguscęn* = Augustyn, *i̯aptyka, i̯andv́ęnt, i̯ancý-kryst* = antychryst; 3) *hawka, hereśt, haręndoš, hameryka.*

a na końcu wyrazu znikło w: *potřyp* = potrzeba, *potyl* i *poḱyl* || *potla, pokla.*

Izolowane *bodei̯* ≦ bóg daj || *dai̯* lub = *-oi̯* innych czasowników *(gnoi̯, dboi̯...).*

§ 2. *i* na początku wyrazu „przybiera zawsze przydźwięk *j: jignac, jimb́yr, jiskra, jigła* i t. d.“ (Janczy). Jednakowoż przy sprawdzaniu tego szczegółu okazało się, że o *i̯i-* albo *γi-* niema mowy, tylko chodzi o sposób rozpoczęcia samogłoski, czyli o t. z. przez niemieckich fonetyków „Vocaleinsatz“. Podczas gdy w powszechnej wymowie klas wykształconych samogłoskę *i* (jak i inne) poprzedza zwarcie krtani (t. z. „fester Einsatz“), to w gwarze Sromowieckiej (jak i w wielu innych) mamy poprostu tylko brak zwarcia (t. z. „leiser Einsatz“), i prawdopodobnie wcześniejsze ustawienie jamy ustnej [1]). Jednak chcąc mieć pewność absolutną, trzebaby rzecz zbadać na miejscu, a przynajmniej na osobnikach, które nie ulegały wpływowi języka klas wykształconych.

Wbrew zwyczajowi, wprowadzonemu w różnych fonetykach (także u Sieversa), najlepiejby było oznaczać samogłoski z wstępnem zwarciem kropką, n. p. *·i;* bez zwarcia wstępnego znakiem spiritus lenis, n. p. *'i* (a wstępne przydechy zgodnie ze zwyczajem znakiem '). Zatem tutaj mielibyśmy: *'ignac, 'iskra* itd.

W jednym tylko wyrazie ogólnopolskiemu *i-* odpowiada w gwarze Srom. *i̯y-*, a mianowicie w formie zaimkowej *i̯yf* = ich, która bez wątpienia powstała drogą analogii na wzór formy *ńyf* = nich. A mianowicie:

§ 3. *i* po spółgłoskach zachowuje się ogółem biorąc jak w powszechnej wymowie zachodnio-galicyjskiej, zatem: *śïvy, śïny, ćïchy, ṕity, śińi* i t. d. *(ï* = *i*² Sieversa). Ale przed *f, u̯, r* obniża się to *ï* i przechodzi w *y* (albo luźne wązkie *é*): 1) *ńyf* = nich, *telyf* = tylich, *vyśńyf* = wyżnich i t. d. w G. L. plur. pni zaimkowych i przymiotnikowych; 2) *fyrawka* = ogól. *fi-*

---

[1]) właściwie tylko języka, podczas gdy w wymowie klas wykształconych ostateczne nastawienie języka następuje dopiero po przerwaniu zwarcia krtani. Tak przynajmniej u mnie. — *J. R.*

ravka, ųǫiśky-rok [1]) (ale samo *ųǫiśki), výrtel'ik* = niem. Viertel. Wyrazy: *pyrsy, pyrvyï, výrx, śyrp, śfyřbeć, výřba, ćyrpeć, myrva, džyrgać, kyrpec, śkfyrk; śyrota, rozdžyrać, zaběyrać* i t. d. zawierają wprawdzie, biorąc rzecz ze stanowiska pisowni, *e* (pochylone), ale w zachodniej Galicyi wymawiamy je jeszcze powszechnie: *pïrśy, pïrvy(ï)* [2]), *vïšx, vïžba, ćïrpeć* (obok *ćerpeć, ćérpeć), mïžva, džïrgać, skfïrk; śïrota, -džïrać* i t. d., a zresztą zawierają (z wyjątkiem iterat.) historyczne *i* [3]). Tak samo wyrazy zapożyczone: srom. *'imběyr, 'indžimyr* = inżynier, *papyr;* 3) przed *ų: śyųa* = siła (nasze zwykłe *śïųa), smyųuvać śe* = zmiłować się, *myųy, pyųa* (i rzeczownik i participium), *modlyųa śe, hodžyųo* i t. d. Natomiast w masc. tychsamych imiesłowów mamy wąskie *ǫ́: zrobǫ́ų, pǫ́ų* = pił, *bylǫ́ų* = bielił (ale fem. *bylyųa), vyběǫ́ų* i t. d. Jeżeli uwzględnimy wypadki takie jak gen. plur. *śił* = *śyų, pił* = *pyų* i t. d., *piłka* = *pyųka* i t. p., widzimy, że racyi dla *ǫ́* w partic. masc. *pǫ́ų* i t. d. nie można szukać w zamknięciu zgłoski, a dalej, że tutaj nie mamy do czynienia z **i* (jak to przedstawił p. Janczy), bo forma *bił* musiałaby brzmieć w gwarze srom. *byų*. Tu, w masc. imiesłowów przeszłych, trzeba niewątliwie wychodzić od form na *-uł (biuł* i t. d.), form, które powstały rozumie się drogą analogii i w różnych stronach terytoryum polskiego występują. Że forma na *-uł* usadowiła się w masc., a w fem. i neutr. pozostało *-iła, -iło* (≧ *-yųa, -yųo),* zależy chyba od tego, czy *ų* było tauto- czy heterosylabiczne. Faktem jest, że formy *-yųa, -yųo* nie rozwinęły się z *-uła, -uło,* bo w gwarze srom. każde *u* przed *ų* ≧ *ǫ́*, o czem patrz niżej §. 9.

§ 4. Wyrazy *leľiįo, lęniįo, *orǵęniįo* = lil(i)ja, lin(i)ja, gieorgin(i)ja wykazują, zdaje się, jednolite prawo dyssymilacyi. Te same wyrazy są przykładem zachowania końcówki *-ijă;* porównaj jeszcze: *vaněl'iįo* = ewangielja, *l'itaniįo* i t. d. Zanotować wypada osobno wyraz *rozmaįće* = rozmaicie.

§ 5. *y* (identyczne z ogólnem, zachodnio-galicyjskiem *y):* 1) przed *r: śtyry* = cztery, *syr, cyrnić, cyrnutki, styrceć* (jak

---

[1]) nazalizacya trwa także podczas artykulacyi *į*. [2]) słyszy się także *pérvy*. [3]) ale nie chcę przez to powiedzieć, że tu należy wychodzić bezpośrednio z *-ir-*.

w *pyrsy* i t. d.) i t. d.; 2) w masc. imiesłowów przeszłych na *-yl* ≦ **-il* występuje *o*, które należy taksamo objaśniać jak wyżej w § 3.: *skocǫ, zabocǫ,* **otforǫ* i t. d.

§ 6. *e* na początku wyrazu: *ęva* = Ewa. Tylko ten przykład. Analogiczne wprowadzenie *e* zamiast *o*, jak wszędzie prawie: *Petr (r* bezdźwięczne), *vesna, bedra, perǫn, řemesǫo, zeńaty; zamętǫa, vedǫa, přynesǫa* i t. d.; taksamo w 1. sg. i 3. pl.: *nesę, pletę* i t. d.

Natomiast odwrotnie mamy *o* na miejsce ogólnego, regularnego *e* w dwu wypadkach: *xolova* i *plova;* sądzę, że mamy tu do czynienia z morfologicznem upodobnieniem wyrazu *cholewa* do licznych form przymiotnikowych na *-owa*. Co się zaś tyczy formy *plova*, to wyznaję, że to objaśnienie nie wydaje mi się prawdopodobnem. Ostatecznie może mamy przed sobą podobne wykolejenie fonetyczne (pod wpływem innych alternacyi fonetycznych, skojarzonych z pewnemi formami), jak n. p. w ogólnem *piosnka* zamiast rzadkiego staropol. *piasnka* i t. p. W każdym razie o jakiemś samodzielnem oddziaływaniu spółgłoski *v* niema mowy, bo zresztą — prócz tych dwóch wyrazów — wszędzie pozostaje *e (lewy* i t. d.).

§ 7. *o* na początku wyrazu (t. z. w absolutnym nagłosie) = **o*, to znaczy artykulacyę samogłoski *o* poprzedza zaokrąglenie i wysunięcie warg. Nie jest to zatem ani *o*, wymówione z równoczesnem wysunięciem i zaokrągleniem warg, ani też dyftong *ǫo*. Stoi to bezwątpienia w związku z brakiem zwarcia krtani przed artykulacyą samogłoski.

§ 8. „*u* na początku wyrazu ma przydźwięk wargowy *ǫ*“, pisze p. Janczy. Rzecz ma się zupełnie taksamo jak przy samogłosce *i:* w związku z brakiem wstępnego zwarcia krtani i wczesnem nastawieniem języka wychodzi samogłoska, inna trochę niż nasze zwykłe *u* i robiąca wrażenie, jakgdyby ją poprzedzał osobny element samogłoskowy.

§ 9. *u* przed *ǫ, r* ≧ *ȯ: snȯr, snȯrka* = sznurka 'wstążka', *pazdȯr* = pazur, pl. *pazdȯry, xmȯra, džȯra, figȯra, dyktȯra* = dektura (tektura), *škryptȯra* i t. d.; *mȯǫ* = muł, *skatȯǫka, bȯǫka, rȯǫa* = ruła 'rura', *-ȯǫ* w imiesłowach przeszłych (p. §§ 3. 5.) i t. d. Osobno stoi *ịȯzęna* = jużyna.

Izolowane objawy: *mau̯upa* = małpa, *kou̯uḿyř* = kołnierz; naodwrót *hau̯pa* = chałupa || *hau̯upa*.

Uw. Może być, że także przed *n*, *m* przeszło *u* najpierw w *ȯ* albo *o*, a dopiero potem w *ǫm*, *ǫn* (p. niżej § 19): że zatem obecna forma *ṕerǫn* rozwinęła się z *ṕerȯn* lub *ṕeron*, a ta dopiero z *ṕerun* i t. d.

Samogłoski zwężone (pochylone).

§ 10. *a* zwężone brzmi zupełnie = *o*: *poćyř*, *pṅok*, *bii̯ok*, *godać* i t. d. Ogółem biorąc występuje to sromowieckie *o* zgodnie z językiem polskim, wziętym jako całość: patrz słownik. Tu zanotujemy tylko kilka ciekawszych wypadków:

vrocać = wymiotować || *vracać* = oddawać, iść z powrotem; *dai̯* || *doi̯* tylko w zwrotach *doi̯ boze sćęńśće*, *doi̯ boze doi̯ (godoi̯, śadoi̯* || *krai̯, mai̯)*; *scforty* = czwarty || *puscfarta* = pół czwarta.

§ 11. *o* zwężone pozostało takiem, wyraźnie różnem od *u*. Oznaczamy je przez *ȯ*; wartość fonetyczna: zwykłe wąskie *ȯ*, leżące mniej więcej między naszem *o* a *u*.

Różnice między gwarą srom. a językiem ogólnym co do stanu *ó*:

vȯlo = wola (ale *rolo)*; *vu̯ȯdzo* = władza [1]), *drȯga*, *vu̯ȯśęń* (język ogólny waha się między *włosień* a *włósień)*; *śkrȯfle* = szkrofle (używane w zach. Galicyi obok *szkrofuły)*; *třȯpek (třop)*, *potȯcek* i prawdopodobnie (jak p. Janczy sądzi) pod wpływem tego wyrazu także *potȯk* (rzadziej używane niż *potȯcek)*; *di̯abȯu̯*, *i̯ańȯu̯*.

§ 12. srom. otwarte *o* obok ogólnego *ó*:

noska = nóżka, *ftos* = któż, *ftory (dżeftory)* = który, *kozdy* = dyjal. kóżdy, *poć* i *poće* obok *pȯć*, *pȯće*, = pójdź, pójdźcie.

§ 13. Ogólnemu *ó* odpowiada nie *ȯ*, jak zwykle, tylko *u*, t. z. fonetycznie ten sam rezultat, jaki jest w języku ogólnym, w następujących wyrazach:

---

[1]) w staropol. pochylenie, jak wiadomo, nieoznaczane, a niewiadomo, czyby stare *włodza*, gdyby się zachowało, brzmiało dziś *włódza* czy *włodza*.

skubel, jakup, śudmy, 'usmy, susty, sustka, ruscka, dźubos 'dziób'.

Z wyrazów tych, zanotowanych przez p. Janczego, wyłączyć należy przedewszystkiem *jakup* i *dźubos* (= *dziubâs*): pierwszy brzmi tak już w starej polszczyźnie i tak (t. z. przez *u*) często pisany, chociaż w innych wyrazach niema jeszcze śladu oznaczania pochylonego *o*; drugi ma *u* regularne (*deųb-* ≅ *dźub-*), a formy z *ó* powstały pod wpływem wyrazu *zobać*, niemającego żadnego etymologicznego związku z *dźub-*. Wyrazy *skubel* i *sustka* możnaby od biedy uważać za wzięte z języka klas wykształconych, w którym jak wiadomo *ó* = *u*; ale *susty, śudmy, 'usmy, ruscka* są mi zupełnie niejasne.

Uw. 1. Osobno należy wymienić: *pudę* || imper. *póć* lub *poć*.

Uw. 2. koruna, mamuna 'boginka', *humǫnt* = chomąto mają także niejasne *u*, zamiast *ǫ* (*korǫna* i t. d. p. § 19.).

Uw. 3. Wreszcie izolowane stanowisko zajmuje *du* w zwrocie *du dǫmu* = do domu: wszędzie gdzieindziej *do*.

§ 14. Zwężone *e* (*é*) = *y*, względnie *i* i występuje, ogółem biorąc, w tychsamych wypadkach, co i w języku klas wykształconych zachodniej Galicyi. Poniżej wymieniamy wyrazy i formy, które w języku og. nie mają *é*, albo się wahają, albo których w języku og. niema.

a) rycyř, jak *skalpyř* = szkaplérz i t. d.; *mỳć* = miedź, *pośćyl, damỳl* = Daniel, *kurdźyl* 'włósień w mięśniach', *kurpyl, bŕyg* (gen. *mẽdźi... bŕega...*).

b) dŕyfko = drzewko, *bŕyzek* = brzeżek. *cyfka* = céwka, *polyfka*.

c) infin. *stŕyc* = strzec (ale w złożeniach -strzéc n. p. ustrzéc), jak *dŕyć, 'umŕyć* i t. d. Ale *umẽć, gŕmẽć, mlẽć, mẽć, vŕeć*.

d) dźvyŕe = dźwierze (drzwi), *paździyŕe* (jak *pyŕe* = piérze).

e) byl'ić, mỳśić; mỳrać, "ocydzać, poćyrać, "ogŕybać śe, śćybać i t. d.

f) lycha 'szmat łąki, polany', *mlyko, kolyba* (taksamo *-ly-* w *hlyb*, gen. *hleba* i t. d., ale *kl'ią*, compar. *mil'ią* i t. d.) W wyrazach obcych: *kfatyra, dyktora, gazyta, karyta, ląptyka, pųanyta, palyto, hybel*.

W *kryda, lyce, lytra* stoi *y* może w związku z dawną samogłoską niemiecką.

Uw. 1. W gen. sg. fem. *-yj* słychać *-j* (t. j. *ï̯)* wyraźnie: *dobryï̯* i t. d., obok formy bez *-j* w zwrocie *póu̯ ṕę*ⁿ*ty sustḱi.*

Uw. 2. Zatem jak *i* brzmi zwężone *e (é)* tylko w końcówce compar. *barżii̯, lepii̯, ḿil'ii̯* i t. d.; w wyrazie *kl'ii̯;* i przed spalatalizowanemi spółgłoskami: *ṕińǫⁿc, śiḱyra...*

Izolowane: *mańibry* (może *mańïbry)* = manewry.

Samogłoski nosowe.

§ 15. Zarówno co do wymowy jak występowania (z małemi wyjątkami) są prawie identyczne z ogólnopolskiemi.

§ 16. *ǫ, ę* z poprzedzającą niepalatalną spółgłoską:

compar. ma przed *-sy* stale *ǫ: gorǫⁿcsy, nogorǫⁿcsy, gorǫⁿćii̯;* iter. *skrǫⁿcać, vykrǫⁿcać, zapǫⁿdzać;* poszczególne wyrazy: *vnǫⁿtře; skǫᵐpstfo, paï̯ǫⁿcęna, smęⁿtek, ku̯eᵐpko* 'kłębek'.

Uw. 1. Na końcu wyrazu w końcówce 3. plur. występuje obok zwykłego *-ǫ* także (ale przeważnie tylko w pieśniach) *-ǫm: śṕyvajǫm, tǫńcǫm* i t. d.

Uw. 2. Imperat. *pęⁿć* ale *zapǫⁿć* = pędź, zapędź.

§ 17. *ǫ, ę* z poprzedzającą palatalną spółgłoską:

iter. *pośfǫⁿcać (pośfǫⁿcany || pośfęⁿcǫny), zapřǫᵛgać, śǫᵛgać;* part. (właściwie gerundiva) mają stale *-ęⁿcy: lecęⁿcy, lezęⁿcy, stoi̯ęⁿcy, myślęⁿcy, ńe-fśćęⁿcy* = nie chcący, *hodzęⁿcy* i t. d.: tylko *kśǫska modlǫⁿco* = do modlenia.

Uw. Imperat. *třęś* od *třǫść* (ale *střǫśńii̯* i t. d.).

§ 18. Zanik nazalizacyi: w odmianie słowa *bedę;* acc. zaimków *ḿe, će, śe; ḿyso (ḿysopust)* = mięso; w *ṕykny, ḿyśić, ḿysać, ḿyskać, cestuvać, pasceka* zachowane czyste samogłoski. W part. praet. czasowników, zakończonych w inf. na *-ǫⁿć* mamy *-ǫn, -ęna, -ęno, -ęńi, -ęny,* to znaczy właściwie *-on, -ena* i t. d. z zanikiem starych nosówek, a rozwinięciem nowych (p. niżej) n. p. *vżǫn, vżęna, zaćęńi* i t. d. W part. praet. czasowników. zakończonych w inf. na *-nǫⁿć* mamy *-nóu̯, -nyu̯a, -nyu̯o: zǵinóu̯, zǵinyu̯a, stanyu̯o* i t. d.

Uw. 1. ḿęⁿdzy || ḿedza jak w ogólnopol.

Uw. 2. -ę (n. p. w 1. sing.) nie zatraca nazalizacyi.

§ 19. Drugorzędnie rozwinięte nosówki. Każde *o* (≦ *o* lub *å*), *ȯ*, *u* przed *m*, *ḿ*, *n*, *ń* ≧ *ǫ*; każde *e*, *y* (≦ *y* lub *ė*) ≧ *ę*: *zǫna* = żona, *su̯ǫma*, *dǫm* = dam, *strǫna* = 1) strona; 2) struna, *kǫń*, *pǫn* = pan i t. d.; *skřęńa* = skrzynia, *sęn* = 1) sen; 2) syn, *ṕeřęna*, *dobręḿi* i t. d.

Na końcu wyrazu powstają także czyste nosówki:

a) 1. sg. *dǫ*, *mǫ*, *v́ę*, *i̯ę* = jem i t. d. obok *dǫm* i t. d., zwłaszcza jeżeli wyraz nie stoi w absolutnym wygłosie, n. p. *ńe dǫ ćï tego*, *jo ńi-mǫ końi* i t. d.

b) D. pl. *nǫ*, *vǫ*, *źv́yřǫ*, *hu̯opǫ* obok *nǫm* i t. d.

c) I. sg. *casę*, *kii̯ę*, *hlebę*, *końę*, *potę* i t. d. obok *casęm* i t. d.

Z tych zestawionych przez p. Janczego wypadków wypada: 1) że dzieje się to tylko przed *-m*; 2) tylko w formach izolowanych, obok których niema form z *-m* + samogłoska, ochraniających wygłosowe *-m* odnośnej formy (jak n. p. w nom. sing. rzeczowników).

Uw. 1. Także *sę-mnǫ* = ze mną, *ᵘoi̯cę-nas* = ojcze-nasz, *pǫ-ńyf* = po nich, *nǫ-ńę* = no nie? i t. p.

ńę-i̯esce i t. d. można porównać z ogól. i srom. *ḿędzy*. Taksamo *ńę* w odpowiedzi i na końcu zdania.

Uw. 2. Nie uległy zatem tej drugorzędnej nazalizacyi tylko *a*, *i*.

Wpływ słowacki.

§ 20. Wpływ słowackiego ogranicza się do przejęcia poszczególnych wyrazów i zwrotów n. p. *hruby*, *putńik* = pątnik, *zuby* w zwrocie *dai̯ tu zuby* (woła się na konia zakładając wędzidło), *hov́edo* 'bydlę', *zohrada* = zagroda, *hrożńe*, *ḱed* = kiedy, *na mȯi̯ duśu* = na moją duszę, *na mȯi̯ v́erycku*, *scyrnadel* = trznadel i t. p.

Prawdopodobnie (?) słowacki wpływ mamy także w zwrocie *ńe fśćęⁿcy* = nie chcący: jestto dziwna kontaminacya zwykłego srom. *fćeć* i słowackiego dyjalektycznego *ne scem* 'nie chcę'.

Spółgłoski.

§ 21. *k*, *g*, *h*, *x* (= ch).

kk: *lekxy*, *ḿęᵘkxy* = lekki, miękki.

kt: fto, ńifto, ftośik, ftory obok *doxtór*. Zdaje się, że *kt-* ≧ *ft-*, a *-kt-* ≧ *-xt-*.

tk: txnǫ̈ć, vytxnǫ̈ć (n. p. rękę), *dotxnǫ̈ć* i t. d.

§ 22. Spirant *x* (= *ch)* występuje tylko kombinatorycznie, przed lub po bezdźwięcznych zwartych. Zresztą wszędzie jest *h*, identyczne z niemieckiem *h*, zastępujące zarówno ortograficzne *ch* (o ile nie uległo innym zmianom) jak *h*.

§ 23. *-ch* sufiksalne ≧ *-f: loc. pl. f hụopaf, kǫńaf, dżećaf, ụavaf* i t. d.; gen. loc. zaimków: *ńyf, ś-ńyf;* partykuła *ńef, ńefta!;* 1. sg. praet. *jo byf, zrobǫ̈ụbyf* i t. d.

Uw. Zachowanie *-ch* niesufiksalnego n. p. *ʷořex, břux, fartux* i t. d. objaśnia się wpływem casus obliqui.

xv: faụa bogu || *kfoụa, pokfolǫny, kf'ila, zukfa* = żuchwa. Prócz we *faụa bogu* występuje *f* jeszcze w *marf'i* = marchwi.

xn ≧ *kn: usknǫ̈ć* = uschnąć; podobnie *xl* ≧ *kl: śpiklyř.*

xr ≧ *kr: krystus;* taksamo *xř: křǫsc* = chrząszcz, *křest, křǫn, křęść; krosta* zawiera stare *kr-* (może i *křest).*

xt ≧ *ft: pụafta.*

xc ≧ *fc: fcę, fćeć, zafćeć śe.*

§ 24. *ś, ź, ć, dź:*

ślǫsk, ślęzak, ślaxćic...; śs (źs) ≧ *ịs: veị se* = *veź se.*

Izolowane: imperat. *zapụoc* obok formuły *bóg zapụac* z *c* zamiast *ć.*

ćc ≧ *ịc: hoịco* ≦ *choć co* 'co bądź.

nobarźiị, ʷożavigarụo = rozdziawi-gardło 'gap'.

W formie *vyśńi* = wyżni mamy, zdaje się, zachowane pierwotne *š*, podczas gdy w zwykłem *wyżni* mamy *ž* pod wpływem *nižni* (= srom. *ńiźńi).*

§ 25. *ń: ńs* + cons. ≧ *ịs* + cons.: *ụoịśki* 'łoński', *reịśki, voiịśki* i t. d.; natomiast obok *kǫịdek* 'trochę' także *kǫ̈dek.*

Uw. Nazalizacya trwa także w czasie artykułowania *ị.*

§ 26. *š ž č (šč) dž* ≧ srom. *s z c (sc) dz,* jestto zatem gwara sakająca [1]).

šl ≧ *śl (źl): pośl'i,* gen. *dyśla, freźl'i* = chcesz li;

---

[1]) wprowadzam ten termin zamiast »mazurujący«. *(J. R.).*

šń ≧ *śń: suśno* = susznia, *straśńe;*

šp ≧ *śp: śpilka, śpeg, śpas, śpitol...* || *spuloř, spulać;*

št ≧ *śt: śturknǫ"ć, halśtuk, hereśt, śtyblety;*

šk ≧ *śk: śkǫo, kaśket, śklǫska, śkrófle* || *skalpýř.*

Uw. W wyrazach obcych, zapożyczonych w ostatniej dobie, zastępuje się *š* taksamo przez *ś*, jak i w starych: *maśina, śiber, śelki, maśyr...*

Izolowany objaw: w *přeńica, křtaućić* mamy *ř* (rozumie się bezdźwięczne) zamiast *š*. Wykolejenie fonetyczne.

Podobnie: *papeř* zamiast *papež.*

ž: zostało w *žaba, veža;* w *žobro* występuje *ź.*

zl ≧ *źl:* "*ožlǫ* 'rozlał', gen. *hartaźla* (nom. *hartazel*)...

§ 27. *ŕ* wymawia się wyraźnie jak spirantyczne, końcowojęzykowe *r;* bezdźwięcznem jest w tychsamych wypadkach, co w ogólnopolskiem.

Izolowane objawy: *piśkǫr* = piskorz; *ŕ* występuje w casus obliqui od *Petrek, Ję"drek: Petŕka, Ję"tŕka* i t. d.; w *třfaųy* = trwały, *kŕtǫń* = krtań (używane zwykle w plur. *kŕtońe); śmeŕć, kŕfǫ* = krwią (ale *výrx* i t. d.). Najwidoczniej stoi to w związku z bezdźwięcznością, która prowadzi za sobą wzmocnienie elementu spirantycznego (pr. *wiatr* || *wiatru),* i przypomina analogiczny. konsekwentnie przeprowadzony objaw dolno-łużyckiego.

§ 28. *ł* wymawia się wedle p. Janczego jak *ų,* jednak jego wymowa, identyczna n. p. z moją, zadaje kłam temu twierdzeniu. Głoska, jaką w niewymuszonej wymowie artykułuję i jaką wymawia większość osób z t. z. inteligencyi w Galicyi zachodniej, nie jest ani *ł* ani *ų,* tylko niesonantyczna samogłoska z obojętnym układem języka, zależnym od następującej głoski, a silnie zaokrąglonemi i cofniętemi wargami. Zostawiam jednak znak *ų.*

Grupy spółgłoskowe (izolowane) na początku wyrazu.

§ 29. *śćforo, *czwioro* a właściwie **ćwioro, scforty* || *cforty* = czwarty, *śtyry.*

sckofka = (sz)czkawka.

pščoųa: wyjątek pod względem sakania *(dysc...).*

zbluska = bluzka; *zgŕyva* = grzywa.

kfardy = twardy, ale *tforóg* = twaróg...

pxa = pchła, względnie **płcha.*

śr-, źr- jak w ogólnopol.: *śrybu̯o* 'srebro', *śretnǫ*ⁿ*ć śe* 'spotkać', *źrau̯y*...

Grupy spółgłoskowe w środku wyrazu.

§ 30. *rs, rś* ≧ *ř:* w końcówce przymiotników: *mořḱi, cysařḱi, vęᵘǵeřḱi* i t. d.; *nopařtek* = naparstek, *lykařtfo, pyřceć* ≦ **pérszczeć* 'pryskać' (objaśnienie p. Janczego), *ćořtęn* = Czorsztyn, *zmořcać śe* 'marszczyć się'; *potṕeřńik* = podpierśnik, *śeřć* = sierść. Taksamo *ḿeřḱi* 'mierzki', *bař* ≦ barz. Ten sam objaw spotyka się w kaszubskiem i innych gwarach polskich.

§ 31. *tc, cc, ts* ≧ *cs:* dat. *ćocse, macse, i̯edl'icse* = ciotce, jedliczce, *macsęn* = matczyn; *mu̯ocsy, su̯ocsy* = młodszy, słodszy; *přyśfacsyć* = przyświadczyć...; taksamo *spocskou̯ḱi* = z pod skałki...

Dyssymilacya dwóch *r*.

§ 32. *śrybu̯o, lubryka* (także ogólnie używane); *marmun, dezenter* 'dezerter'.

Assymilacye zgłoskowe.

§ 33. *ḿemy, ḿęḿec* = niemy, niemiec.

Skracania w szybkiem tempie mowy.

§ 34. *bēs* = *bedźes* n. p. *dźe bēs spou̯; dvaśćo* (stale tak) = dwadzieścia. *vīs* ≦ *vidźis*...

Fonetyka międzywyrazowa.

§ 35. Jak w języku ogólniepolskim. stąd 1. sg. praet. *tu̯ugef, ṕogef, tagef zroḃou̯*... = tłukłem [1]) (wymawiane *tu̯ugem),* piekłem (t. j. *ṕïgem)*...

§ 36. *sę mnǫ* = ze mną, *si̯ǫn* = zdjął. *smyśny* = zmyślny, *ś ńyï̯* = z niej, *sḿyu̯ui̯ śe* i t. d. Rzecz znana z całej zachodniej Galicyi i z inąd.

---

[1]) rozumie się, że formy srom. nie są identyczne z naszemi na *-em,* tylko ≦ *-ech.*

Uwagi z zakresu odmiany.

§ 37. Rzeczowniki:

Neutra typu *ramię* ≅ masc.: *raḿęṅ, śęḿęṅ, bręḿęṅ*... G. sg. m. *-a* częściej zachowany niż w ogólnopol.: *lasa, ze dvora* (ale *do dvoru), pokoï̯a, dysca*...

G. sg. f. na dawne *-i̯a, -ii̯a* kończy się stale na *-e*: *duse, żęḿe, proce, vôle, vu̯ôdze, sukṅe, ṽil'ii̯e*... Tylko *třeśṅi* i *Maryï̯yï̯*. Ta końcówka *-e* dostała się także do innych kategoryi: *kose* od *kosa* (wyjątkowo); *dorṅe, i̯abu̯ǫṅe, pośćele, rôvṅe*... (ale *ceśći* = czci...); *kř́fe* = krwi. *kǫnṽe* || *krokf'i, marf'i, kǫnṽi; mać* ma gen. *maćery*.

L. sg. m.: *f kapeluśe, ḱermaśe, kośe* 'koszu'; podobnie *f sęṅe*.

A. sg. f.: *ṽeceřǫ, lel'ii̯ǫ, Maryï̯ǫ*... || *stai̯ṅę, kalęṅicę, kużṅę*...

V. sg. m.: *kśę^{n}dzu; Jôzuś, Maćuś*, fem. *Maryś, Katruś*...

I. sg. m. n.: *-ęm* obok *-ę* p. wyżej.

§ 38. N. pl.: *grai̯care; kśę^{n}dzoṽe, bratoṽe; raḿęṅa, břęḿęṅa*... (tak!); *braćo, kśę^{n}dzo, vôi̯ćo, kǫmraćo, juhaśo, studanćo*..

G. pl. *grai̯cary; raḿęṅi*... jak *palcy, přyï̯oćel'i, ṽidelcy*...; *Srǫmoṽanôf, Novotarzanôf*...

fem.: *stai̯ṅi̯, gu̯ovṅi, kuhṅi, ṽeceřy, grul'i*... || *'urṅic, kul*..; taksamo *rôvṅi, pośćel'i; krokf'i*...; sporadycznie: *pxôf* 'pcheł'.

I. pl. *dżećaḿi, ṕiṅǫ^{n}dzaḿi, kǫṅaḿi*... || *śtyrma kǫṅḿi;* izolowane: *skolḿi* do *skau̯a* (właściwie plur. *skůle)*.

L. pl. *-af*.

Uw. Poza tem odmiana rzeczowników w gwarze srom. nie przedstawia nic szczególnego.

§ 39. Zaimki i przymiotniki:

Osobowe: L. sg. *v ḿe* || *vę mṅe;*

Rodzajowe:

Sg. m. n.	*-ego*	*f. -yï̯*	Pl. *-yf*
	-ęmu	„	*-ym*
	-ęm	„	*-ęḿi*

I. L sing. identyczne; *-yf*

Obok *tęn, ta, to* jest *totęn, tota, toto*...

Form krótszych *mego, myï̯*... niema.

hoćfto, hoćco ≅ *hoi̯co* 'ktobądź'; *zoden* 'nikt' || *zodny* 'żaden'.

ḱi (ḱis), ḱego... obok *ḱigo (ḱigos)*.

Przymiotniki mają taksamo *-ego*... (-nie *-ygo*).

I. pl. f. *dvǫma*, *"obǫma* jak w masc.; w nom. masc. używa się tylko form *dva*, *"oba*.

třy, třóf, třǫm, třǫma, třóf; śtyry obok formy osobowej *śtyře, śtyróf, śtyrǫm, śtyrma* || *śtyrǫma*.

pę"ć, pę"ći || *pę"ćóf, pę"ći* || *pę"ćǫm, pę"ći* || *pę"ć, pę"ćǫma, pę"ći* || *pę"ćóf*.

ięděnośće, -stóf, -stǫm, -stǫma, -stóf.

§ 40. Czasowniki:

Gerundivum równoczesności zawsze na *-ę"cy: ńesę"cy, śpyvaję"cy, graję"cy, lezę"cy, myslę"cy, hodzę"cy, ńe-fśćę"cy* 'nie chcący'. To są mniej więcej wszystkie używane. Obok tego tylko: *kśǫska modlǫ"co* i *vřǫ"co voda*. Na *-ǫ"c* jest tylko jedna forma: *ńe přymyřaję"c*.

Particip. na *-szy* istnieje tylko jedno: *byfsy*, w zwrotach jak *byfsy tobǫ*.

W particip. praet. na *-ł* utrzymuje się *-u* po samogłoskach, po spółgłoskach znika n. p. *dbou, ńós;* końcówka 1. sg. m. jest *-ef: dbouef, ńózef;* fem. *dbauaf, ńesuaf;* obok tych form występuje także *-vef: dbouvef, ńesuavef; tugef zrobóu* i t. d.

Partic. pass. na *-ty* urabia się czasem zamiast ogólnopol. na *-ny: umarty, zgřoty* 'zgrzany', *zloty* 'zlany'.

§ 41. 1. sg. ma stale *-ę;* 1. pl. idzie zawsze ręka w rękę z 1. sg. stąd: *ńesęmy, pletęmy*...

§ 42. Klasa I. (Leskiena):

a) 1. pl. *ńesęmy, vézęmy, pletęmy, gńetęmy, bodęmy*.

Imperat. ma stale *-y-* n. p. *ńyś, ńyśće*..., tylko *ńe pleć* (bez negacyi: *pluć*).

Praet. *ńózef, ńesłaf; vózef, plódef, gńódef, bódef*...

Uw. set || *seu* 'szedł', taksamo w złożeniach.

b) 1. pl. *mogęmy, střygęmy, pękęmy*. Obok 1. sg. *pekę*, 3. pl. *pękǫ* są także nowotwory *pecę, pecǫ; tucę*...

Imperat. *móc, móće, pyc*...

Praet. *mógef, moguaf; pógef, pekuaf*...

c) greb̆ę, plevę plevés...

Imperat. *gřyp gřypće, plef plefće*.

Praet. *gřybef gřebuaf, plevef plevuaf*.

Inf. *plefść.*

d) *drę* || *dřę* i t. d. we wszystkich osobach *(dřes* || *dres...), třę* 3 pl. *třǫ; vrę vřes vře* || *vre vřęmy vřeće vřeįǫ.*

Imperat. *dřyį...*

Praet. *daref, taref, vřǫęf.*

e) *pérę péres... bérę béres..., zędę zędes zędęmy; tardzę tardzes...* (inf. *targać).* Obok *įadę įedżes...* jest *įehǫm įehos...* (= jecham).

Imperat.: *pér, bér, zeń, tarc.*

§ 43. Klasa II.

1. pl. *dźvignęmy, legnęmy, skoknęmy...*

Imperat. *dźvigńįį...*

Praet. *dźvignǫęf dźvigųaf dźvigl'i...;* obok tych form krótszych w fem. neutr. i pl. używane są formy z zachowanym sufiksem na *-nyųa* i t. d., chociaż nie od wszystkich czasowników używa się obydwóch. Także w masc. *pox* 'pachnął' (fem. *pohųa).*

§ 44. Klasa III.

a) *mocę mocos...* 'maczam', *dybę* || *dybǫm, dybes* || *dybos..., vorcę vorces...* = *vortǫm...* 'wartam'.

śretǫm śretos... 'spotykam'.

b) *maleję...;* obok *zędmleję...* są formy *zędmlę zędmles...* Czasowniki na *-ują -ować* brzmią w gwarze srom. *-uję -uvać: maluvać* i t. d.

§ 45. Klasa IV.

a) *kvolę kvol'is kvolęmy...*

Praet. *kvolǫęf,* fem. *kvolyųa...*

b) *vídzę vídžis vídzędmy...*

§ 46. Klasa V.

a)

įezdęf	Praet. *byųef* lub *byųvef, įo-vef byų*
įezdeś	*byųeś* lub *byųześ, ty-ześ byų*
įes(t)	*byų*
my sǫ	*byl'imy,* częściej *my byl'i*
įezdeśće, vyśće	*byl'iśće*
sǫ	*byl'i*

Fut. *bedę bedżes bedęmy...*

Imperat. *być byćće.*

Potent. *byf byś by bymy..*

b) *i̯ęm* lub *ję* *i̯ęmy*
i̯ys *i̯yće*
i̯y *i̯edzǫ*
Praet. *i̯odef*
Gerund. *i̯edzę^{n}cy*
c) *v́em* lub *v́ę,* *v́ys* i t. d.
d) *dǫm dos*... (praes. jest naturalnie *dai̯ę).*
Imperat. *dai̯,* a w formule: *doi̯ boze.. (daï̯).*

Słownik.

Uwaga.

Do słowniczka, umieszczonego przez p. Janczego na końcu pracy. wciągnięto wszystkie uwagi godne wyrazy, rozsiane w rozprawie, zwłaszcza w ustępie o tematach [1]), a nie znajdujące się w samym słowniku.

Z powodu znacznej ilości wyrazów, nieznanych ani w języku literackim, ani w potocznej mowie klas wykształconych zachodniej Galicyi, odstąpiono tu od zasady kładzenia na czele form języka piśmiennego i cały materyał leksykalny został uporządkowany alfabetycznie, wyłącznie na podstawie fonetycznego systemu gwary sromowieckiej.

P. Janczy podał przy jakich trzydziestu wyrazach objaśnienie ich pochodzenia: o ile to były rzeczy ogólnie znane, albo czasem i fałszywe, zostały pominięte. Kilka trafnych objaśnień zatrzymałem — ale sam z zasady nie wdaję się przy tych gwarowych słowniczkach w żadne etymologie. ani uwagi.

Wartość znaków fonetycznych wynika wprawdzie z poprzedzającego przedstawienia, ale dla przeglądu zestawiamy tutaj, przy sposobności wyliczania wszystkich liter w porządku alfabetycznym, co potrzeba dla zrozumienia pisowni.

---

[1]) ten ustęp i parę innych opuściłem w powyższem przedstawieniu, bo zawierały właściwie tylko przygodne uwagi. Za to wszystko zostało wciągnięte do słownika.

Porządek alfabetyczny:

a b b́ c ć d dz dż e ę f f́ g ǵ x h h' i ('i) ï į i̯ ï̯ k ḱ l l' m ḿ n ń o ("o) ȯ ǫ p ṕ r ř s ś š t u ('u) u̯ v v́ y z ż.

Objaśnienia fonetyczne:

x = zwykłemu, zachodnio-galicyjskiemu *ch*.

h: przedstawia spirant, niższy trochę od *ch* i z jeszcze luźniej zwartą cieśniną; stąd brzmi on jeszcze słabiej niż nasze zwykłe *ch*, ale nie jest idéntyczny ani z niemieckiem, ani czeskiem *h*. Tylko przed *r*, *l* jest — może być — czysto krtaniowy.

'i, 'u: oznaczają samogłoski bez wstępnego zwarcia krtani i — zdaje się — o dłuższem trwaniu.

ï: wobec wysokiego, przedniego, zwartego *i* przedstawia *ï* osłabienie tych wszystkich momentów: mniejwięcej = *i*² Siewersa (które nawiasem mówiąc, różni się nietylko luźnością od jego *i*). Leży między *i* a *y*.

i̯: zbliża się czasem do wąskiego *é*.

"o: *o* z poprzedzającem jego artykulacyę zaokrągleniem warg.

ȯ: wąskie *o*.

ř: *š* lub *ž* z poprzedzającem drgnięciem, = czeskiemu *ř*.

u̯: pamiętać należy, że *u̯* nie przedstawia ani w gwarze srom., ani w normalnej wymowie klas wykształconych zach. Galicyi zwykłego niezgłoskotwórczego *u* (w rodzaju n. p. angielskiego *w*). Jestto wąskie, niezgłoskotwórcze *o*, przy którem wargi są zaokrąglone, ale zarazem ściągnięte w tył. Wymowę *u̯* = angielskiemu *w* spotyka się indywidualnie często. Zresztą odsyłam do „Szkicu".

y: zwykłe polskie *y*.

r, ř, l, (m, n) przedstawiają w tychsamych, kombinatorycznych warunkach, co w ogólnopol., odmiany bezdźwięczne. Spółgłoski dźwięczne zmieniają się w danych warunkach — o ile mi się zdaje — nie w bezdźwięczne fortes (czyli według zwykłej terminologii „tenues"), tylko w bezdźwięczne lenes. Tak n. p. w *ćȯgś* obok *ćȯǵi* stanowczo mamy nie *cȯkś* (ani *ćȯgś* ze zwykłem *g*) tylko bezdźwięczną lenis.

Skrócenie ts. = tosamo (znaczenie). — *J. Rozwadowski.*

A.

agzaḿin: egzamin.
ai̯zybǫn: kolej żelazna.

B.

ba!: wyraża niechęć. niezgodę.
baba: żona.
baḃoř: wysiadujący *přy babaf,* dzieciuch.
bago: sok. zostający w fajce.
bahńatka: agrest.
bandôr: tyle co *filanc.*
bańa, bańcuga: tyle co *bǫńôr.*
bańdźox: uparte. nieznośne dziecko. NB. Palatalizacya *ń* dosyć słaba. — *J. R.*
bardo: rodzaj gęstej drabinki z trzcinek; przyrząd tkacki.
barnula: nazwa krowy.
barńaty: brudno szary (o maści krów).
baru̯ôk, baru̯ozyć: śmiecić.
bař: bardzo.
*ba*ᵘ*us:* wąs... NB. Może tylko *ba'us.* — *J. R.*
bebu̯ać: paplać.
beceć: beczeć, płakać.
bekac: człowiek opryskliwy. fukający głośno.
bekać: gromić; subst. verb. *bekańe.* P. Janczy przypomina starop. *bakać.*
bernadęn: bernardyn.
bes: 1) bez; 2) przez.
bes, gen. *besu:* bez, bzu.
beśṕecny: bezpieczny.
blot: część warsztatu tkackiego, w którą osadzone jest *bardo.*
blyskać śe: tlić się słabo.
bocǫń: bocian.
bocyć śe: robić groźną minę; *vôu̯ śe bocy:* nadstawia rogi.
boïǫⁿcka: człowiek bojaźliwy.
bolok, bolǫⁿcka: wyrzut na skórze.
borsuk, gen. *borsuga:* ts.
bǫśôr: bat.
bou̯da: zbita, kulista masa (n. p. papieru i t. p.).
bozer: owoc, zwany chlebem św. Jana.
bôty: buty.
bôu̯ka: bułka.
bǫńôr: głębsze miejsce w strumyku.
braćka: kobieta, zbierająca len z pola.
brehać: szczekać; także o ludziach: *ńe brehoi̯-ze i̯uz ńę!*
bręⁱńdza: bryndza.
brona: brama.
brǫńik: bronny gwóźdź.
brudńoḱi: brudy. t. j. brudna bielizna.
bryć: 1) brzydak; 2) płaksa (o dziecku).
bryï̯a: rodzaj polewki z mąki i wody.
brytfaŋka: służy do pieczenia „bab“.
břęⁿk: gaduła.
břyzek: pochyłość, stok.
břyzuś: brzeżek (spadzistość).

buceć: buczeć, płakać.
buckać, bucnǫ"ć: uderzać głową (rogami). Pr. *barǫn buc!*
buda: śpichrz.
bugar: duża mucha.
bubać: 1) jeść; 2) bić.
buńkoś: duży kij.
burnus: duży płaszcz do drogi.
bywać: mieszkać.

B.

bedra, fem.: biodra.
biglaįs: żelazko do prasowania.
biįok: krótsza część cepów.
bitarńo: witarnia (gruszka).
bizgout: 1) duży nóż; 2) niezgrabny człowiek.
bydnisa: biedna kobieta.
byl'ić: bielić.
byl'is, byl'isek: topola srebrzysta.
byųavy: niebieski.

C.

cecórać śe: zwlekać, dawać się prosić.
ceć co, cedź ńe co: Bóg wie co.
cehrać śe: drapać się ocierając, n. p. *kǫįń cehro śe "o śćanę.*
celadńik: parobek, sługa gospodarski.
cepok: tyle co *biįok.*
cepec: czepiec, ubranie głowy mężatek. Ztąd verb. *cepić.*
cepiįi: rączki od pługa.
cepiny: oczepiny.
cestovać: częstować wódką.
cześć, gen. *ceści:* cześć.
cetęna: gałęzie świerkowe, drobno pocięte na podściółkę.
cempeć: siedzieć kucem. Właściwie: *cę"peć.* — *J. R.*
cęnt: cetnar.
cfank: choroba; *cfankovny:* chorobliwy.
cfankuvać: szwankować.
cfartaha: nazwa krowy (czwartocha).
cforty, scforty: czwarty; ale *pǫcfarta.*
cl'ivo: tęskno, przykro.
cl'ivy: ckliwy, łaskotliwy.
co: ńi moće ta tyį śikyry, cof to vǫ įǫ fcora pryńós?; to tu įes ta dźóra, co to kǫń vas spot.
cos: cóż.
cosnek, gen. *cosku:* czosnek.
cośi, cośik: coś.
coųko: czółenko, którem się przerzuca nici przy robieniu sukna.
coųnek: czółenko.
cǫ"drać śe: zamoczyć się, zaszargać. Także subst. *cǫ"dra.*
cupkać: tupać.
cuńeć: siedzieć „kucem".
curuk!: w tył! (do koni, także *step!*)
cycǫń: pieszczoch.
cyfruvać: 1) sukmanę wzorzysto obszywać; 2) zgrabnie tańczyć.
cyrńavy: czarniawy.
cyrvony "ogonek: kowalik (ptak).
cysarka: gościniec (cesarski).
cysařki: cesarski.

Ć.

ćabrać še: chlapać się w wodzie.
ćaćany: cacany.
ćapać: ~ *japka*, ts.
ćapća: kapusta (dziecinne).
ćarać še: zamieniać się (z kim czem).
ćasto: makaron.
ćelux: człowiek ociężały, nieskory do roboty.
ćerevo: wielka masa, kupa czego.
ćeśl'ica: siekiera.
ćemrok: ciemność wieczorna; *za ćemroka, po ~ku:* po ciemku.
ćisovec: nazwa góry.
ćit: cyt; ~być.
ćma: ciemność.
ćmyl: trzmiel.
ćocsęn: ciotczyn.
ćořtęn: Czorsztyn.
ćosk, ćosek: łopatka do wygarnywania węgli z pieca chlebowego.
ćógś, ćógi!: okrzyk, poganiający cielęta. NB. *-g-* w *ćógś* jest głucha lenis.
ćórkęm: ciurkiem.
ćpać: jeść (chciwie).
ćupać: n. p. *cetęnę, dřevo.*

D.

damel: Daniel (imię).
darmo: próżno, n. p. wóz jedzie ~.
derektór: dyrektor.
deřki: zgrabny.
despetuvać: robić „na despet".
destamęnt: testament.
dezęnter: dezerter.
djabóų: djabeł.
dobro noc: noc zaręczynowa przed weselem.
dopyř: dopiero.
dor: jedzenie, które *kmotrove* po chrzcinach noszą do rodziców dziecka.
doras: odrazu. NB. Ale *zaros.*
dośpeć: zdołać coś wykonać w oznaczonym terminie.
dozvolęų"stfo: pozwolenie.
dų"ga: dęga, część składowa cebrzyka i t. d.
dųnicka: 1) doniczka; 2) garnek, w który się zlewa mleko.
dranka: cienka, wązka i ostro zakończona deska do ogrodzeń.
dróga: droga.
druģi, ale *druģy ros:* ts.
druślok: durszlag.
dřęmota: 1) ts.; 2) śpioch; 3) zmylenie się przy nawijaniu nici na *hospel.*
dřyć, 1. sg. *drę* || *dřę:* drzeć.
duhota: kaszel.
durknų"ć: 1) strzelić; 2) uderzyć.
dušu, na móją ~: na mą duszę (zaklęcie).
dva: dwaj; taksamo *"oba.*
dvadźesty: dwudziesty.
dvanosty: dwunasty.
dvésta obok *dvéśće.*
dyć: ~ ćiho być: bądźże cicho!

dyktòra: tektura; w Galicyi: déktura.
dyl, dyle: deski, stanowiące podłogę w stajni.

Dź.

dżady: bielizna, ubranie.
dże: gdzie.
dżedżina: okolica.
dżeftory: ten i ów.
dżekę"dy: gdzieniegdzie.
dżeśi-cośi: coś gdzieś.
dżę"ka: dzięki.
dżiś, dżiśok: ts. — Formy na *-j* niema.
dżopa: dziewucha.
dżóra: dziura.
dżubos: dziub (dziób).
dżvyře: drzwi; demin. *dżvyrecka.*
dżyfka: córka.
dżyrgać: 1) plątać (nici); 2) zadłużać się.
dżyrzok: dzierżak.

F.

falfa: duża szpulka (do zwijania nici).
falfovńica: przyrząd do zawieszania falf.
falstęn: Falsztyn, wieś węgierska.
faųecny: fałszywy.
fceše: wczas, zawczasu.
fcora: wczoraj. Forma z *-j* nieużywana.
fčeć, fcę: chcieć.
fčörnoscy: przekleństwo.
fluder: ruchoma zastawa do przepuszczania wody w młynówce.
fnet: wnet.
fořpon: odwiezienie urzędnika (z rozkazu wójta).
fořt, fořty: deski, stanowiące podłogę w domu.
fośner: leśniczy węgierski.
fǫnt: funt.
fryśko: szybko.
fryśno: tyle co *fryśko.*
fryśńica: dziewczyna szybko biegająca.
fse: zawsze. Forma *zafse* także używana.
fsel'iąki: wszelaki.
fto, ftoś, ftośik: kto, ktoś.
ftory: który.
fuceć: na kogo. gromić, ofuknąć.
furgać, furgnǫ"ć: o ptakach.
futraś: obrok dla koni w drodze.
futro: podszewka.

Ḟ.

ḟilanc: „finanowach". strażnik skarbowy (węgierski).
ḟiśkal'is: adwokat węgierski.
ḟizoų: fasola.
ḟyr: „zugsführer" (podoficer).

gagnǫ"ć: stęknąć, głucho się ozwać. n. p. *tag vǫ* (= wam) *go vyřnóų, iaz mu dżešik f plecav gagnyųo.*
gany, gony: *fto sųuho pode*

ścany, tęn vysųuho sfoje gany. P. Janczy uważa za plur. (?)
garńec: ts.
garųo: gardło.
gaųuska: kluska.
gaza: welon, gaza.
gęśle: skrzypce.
glamastyka, gl'imastyka: gumelastyka.
gl'ivać: żuć, gryść powoli z przymusem.
godać: na kogo, ganić.
gody: Boże Narodzenie.
godny: duży, znaczny.
golęmbarg: „Kahlenberg“ (wieś węgierska).
golęmbardzǫn: mieszkaniec Golembargu.
gornek, gorcuś, gornuś: garnek i t. d.
got: wąż, gad.
górol: góral.
grabnǫ"ć: 1) uderzyć; 2) chwycić nagle palcami.
gracki: przyrząd do przędzenia lnu niewyczesanego.
gradovńik: v ~a! okrzyk. wzywający do chwytania przedmiotów (n. p. owoców). rzuconych w większej ilości. Zabawa polega na tem. że dzieci chwytają na wyścigi.
grę'"pluvać: gremplować, czesać wełnę i układać w plastry zapomocą grępli.
grobać: grzebać.
grostux: grube, kwadratowe płótno, ze sznurkami na rogach.
gròdzo, gròcka: miejsce zagrodzone w stajni dla cielęcia.
gróf: graf (hrabia).
grǫml'icka: gromnica.
grǫ"dol: grądal.
grǫnt: grunt.
grǫńik: pagórek.
grux, zgrux: nagły hałas.
grula: ziemniak.
gruzua: stwardniała ziemia na roli w bryłkach.
gŕyx: djabeł.
guńǫnka: kawał starego sukna, używanego na gunie.
guzdrać śe: ts.
guzvać: mierzwić n. p. włosy, przewracać rzeczy. miąć np. ubranie.
gųoskać: głaskać.
gųosnǫ"ć: uderzyć.

Ġ.

ġiglać: poruszać płonącemi trzaskami.
ġydać: łaskotać, cliwić. — NB. *gi* zwykle = *ġi.*

H.

habina: ts.
haf: tu (= łać. hic, huc). Także *havok.*
haiduk: dozorca roboty.
haitas: czerwone sukno przy chomącie.

halštuk: chustka na szyję, szal.
hańebńe: bardzo. wielce.
harbata: herbata.
harceć: chrapać.
harhaŋa: słaby, kaszlący, *dyhavicny* człowiek.
hartazel, gen. *-źla:* łańcuch łączący chomąto z dyszlem.
hasęn: dochód, zysk.
haŋkać: szczekać.
heba: chyba.
heį!: tak jest (w odpowiedzi).
heįs!: okrzyk poganiający krowy.
heįs, heįća!: na prawo! (do bydła rogatego).
hereśt: areszt.
hęń: tam.
hęńtęn, -ta, -to; pl. *tamći, hęńte:* tyle co *tamtęn.*
hlyptać: pić, o psach lub prosiętach.
hlypać śe: przetwierać się (zwłaszcza w zimie).
hmóra: chmura.
hocek: haczyk.
hoćę, hoćór: źrebię, źrebiec.
hoćfto: ktobądź; neutr. *hoįco.*
hodńik: ścieżka.
hodok: chłopak.
hoįne: ~ *zyć,* wystawnie żyć.
holova: cholewa.
hore!: do góry!
horkać: kaszleć.
horlok: cherlak.
horość: choroba.
hortlova: Harklowa (wieś).
hospel: motowidło (ale nie małe, ręczne, tylko duża maszyna).
hóvedńik: przezwisko.
hóvedo: bydlę, zwykle jako przezwisko; pierwotne znaczenie ginie.
hǫnorny: dumny.
hrobac, fem. coll.: robactwo.
hrobok: robak.
hrożńe: bardzo, n. p. ~ *zły.*
hruby: gruby.
hudobny: biedny.
hudok: grajek. W tym znaczeniu rzadko używane.
*huknǫ*ć:* 1) uderzyć; 2) zabrzmieć; 3) zapłonąć (o ogniu).
humǫnt: chomąto.
huskać: szczuć okrzykiem *hus, hus!*
huźać: huśtać. Od tego *huźavka,* huśtawka.
huźavka: huśtawka.
hyboį: chodź (tu). Innych form się nie używa.
*hyb'ić, hybnǫ*ć:* brakować.
*hyį: ehyį z *ofsa!* wykrzyk, którym się wygania bydle ze szkody.
hyįt!: na prawo! (do koni).
hytać: chwytać.
hytry: szybko biegający.

Ḣ.

ḣ'ipkać: skakać. NB. Zwracam uwagę, że tu nie mamy *źi.* — *J. R.*

I.

'inegdy, kedy~: kiedy indziej.
'indźiṁyr: inżynier.
'inksy: inszy.
'istyk: rodzaj dłuta do zeskrobywania błota z podłogi.

J.

jacy: tylko.
jagńica: żeńskie jagnię.
jajeśńica: jajecznica.
jancykryst: antychryst.
jandvęnt: adwent.
jańóų: anioł.
japcǫwka: zupa jabłczana.
jarmak: 1) ts.; 2) hałas.
jaŕec: jęczmień.
jastřǫ"p, gen. *jastřę"ba:* ts.
jaśęń: jesion.
jaųovosek: jałowiec mały.
je! jedyć hej!: tyle co *ba.*
jedbovny: jedwabny.
jedl'icka: jodła.
jednoroų: jenerał.
jehać, praes. *jehǫm -hos* i t. d. obok *jadę* i t. d.
jele!: ej!
ję"drek, gen. *ję"tŕka:* Jędrek.
jęno: tylko.
jojeć: stękać z bólu.
jożęna: jużyna (podwieczorek).
jożicek: faseczka (drewniana) na masło lub bryndzę.
juha: kwas z kapusty.
juhas, pl. *-śi*, obok *-sy;* coll. *-śo:* ts.

K.

kahyt, kajet: zeszyt.
katejezmus: katechizmus.
kalejnica: ts.
kamjenec: część łożyska, która przy zwykłym stanie wody jest sucha, zawalona kamieniami.
kanafoska: spodnica" czerwono biała, z materyi bawełnianej.
kandžox: brzuch. Właściwie *-ńe* ze słabą palatalizacyą. — *J. R.*
kanun: kanona, t. j. armata.
kapćux: kapelusz.
karcma: karczma.
kasta: pudło wozu na ziemniaki lub wapno.
katana: ts.
kę"pa: 1) kupa kamieni; 2) droga, idąca pod górę, a następnie na dół.
kfak: karpiel.
kfandrac: kwadrans.
kfardy: twardy.
kfę"ceć: stękać.
kfol'ić: chwalić.
kforta: kwarta (naczynie blaszane).
kfoųa: chwała; ale *faųa bogu!*
kf'icol, pl. *kf'icole:* kwiczoł.
klostôr: klasztór.
kluć śe: wykłuwać się.
kl'ińec: gwóźdź od podkowy (hufnal).
kobyl'ica: 1) do rznięcia drze-

wa; 2) do rozbijania lodu przed filarami mostu.
kobyu̯ka: haftka.
kocḱi: przyrząd do przędzenia niewyczesanego lnu.
koćis: woźnica.
kogutek: kurek (przy strzelbie).
kox: komin.
kokoska: 1) kura; 2) stokrótka.
kolco: jedno kółko *kolec* od pługa.
kolera: cholera.
kolyï: ślad kół.
kopovy: ~ *ṕes,* do polowania.
korcyć: karczować.
korḿik: karmny wieprz.
koruna: korona.
kosy: konstelacya gwiazd.
kośać: klaskać (dziecinne).
kośńica: kostnica (trupiarnia).
kośyu̯ka: pętelka.
kotulḱi: rodzaj bloku przy krosnach.
kou̯uḿyř: kołnierz.
kozańica: kazalnica.
kozdy: każdy.
kożorka: patyk z drzewa świerkowego.
kǫi̯dek, kǫńdek: trochę, mała ilość. NB. *-i̯-* także nazalizowane; *-ń-* słabo spalatalizowane.
*kǫ*ⁱ*ńduś, kǫ*ⁱ*ńdecek:* troszeczkę.
kǫmoruvać, kǫmorǫ stoć: podnajmować sobie mieszkanie.
kǫmośa: kumosia.
kǫmoter: kumoter.
kǫmpadôrka: kompaturka (okładka).
kǫmposcele: astry.
kǫmraćo: towarzysze, koledzy.
kǫḿin: piec.
kǫḿinek: panewka (u strzelby).
kǫnv́isoř: komisarz.
kǫnv́isyï̯o: komisya.
kǫńeruvać: lżyć.
kǫńoř: koniucha.
kǫsek: kawałek, n. p. płótna.
kraśaty: srokaty, pstry.
kref, gen. *kr̥fe:* krew.
kreple: placuszki pszenne, smażone i cukrowane.
*krę*ⁿ*zel:* górna część kądzieli.
krokorać: gdakać; gadać.
krosna: warsztat tkacki.
krota: krata.
kruxḱi: kruchy.
kruhęnḱi: truskawki.
kr̥asu̯o: 1) krzesło; 2) część płotu; 3) skrzyżowane drągi, trzymające strzechę.
kr̥est: chrzest.
*kr̥ę*ⁿ*ceć:* gadać, pleść bajki.
*kr̥ę*ᵘ*k:* gaduła.
kr̥ęść: chrzęść.
kr̥ǫn: chrzan.
kr̥ǫsc: chrząszcz.
kr̥ta, ańi kr̥ty: ts.
kr̥tońe, pl.: krtań.
kr̥yceć: ganić.
*kśę*ⁿ*dzo:* księża.
kula, kulka: prosta laska, palica.
kula: kawałek drzewa z poo-

kręcanemi gałązkami bez kory, służy do zwoływania rady gminnej.
kulhać: kuleć.
kul'ik: kołek (z płotu).
kurdźel: włósień (w mięśniach).
kurńava: śnieżyca, zawierucha.
kuřyć: 1) palić tytoń; 2) o śniegu: padać.
kuska: drewniane naczyńko z wodą na osełkę (do kosy).
kuśńyř: kuśnierz.
kutfa: leniwa, nieporządna gospodyni.
kuzdra: dziewczyna z rozczochranemi włosami.
kuzdrać: mierzwić włosy.
kųak: trochę czegoś (słomy, siana), wiązka.
kųaki: niewyczesany len.
kųapac: grzechotka, używana w W. Sobotę zamiast dzwonka przy mszy.
kųę'''pko: kłębek.
kųopeć: zatyczka.
kųozać śe: tarzać się.
kųońica: ts

Ḱ.

ḱeby: gdyby.
ḱedyśik: onegdaj (przedwczoraj).
ḱelcyk: wydatek (pieniężny).
ḱelko, ḱeloro: kilka.
ḱeltuvać: wydawać, tracić pieniądze.
ḱel'i: quantus; *ḱelo:* ile.
ḱel'ix, ḱelusek: kieliszek.
ḱerańiio: kwiat geranium.
ḱeres: nieporządek (w domu).
ḱerędać śe: chwiać się.
ḱernos: ts.
ḱerńicka: maślniczka.
ḱesǫnek: kieszonka.
ḱet: kiedy, skoro (conj.).
ḱeųśki: śliski, oślizgły (droga, ścieżka).
ḱeųzać: pośliznąć się.
ḱidać: przelewać.
ḱidnǫ''ć śe: poruszyć się.
ḱiįǫ́: pałka drewniana, używana przy rąbaniu drzewa.
ḱisasǫnka: panna.
ḱistki: frędzelki.
ḱyrdel, demin. *ḱerdoųek:* gromada, stado.
ḱyrpec: kierpiec.

L.

laḃydźić: ts.
ladac: ladaco.
ladacy: ladajaki, zły.
lax: Lachami nazywają Sromowianie górali z okolicy Jordanowa i Suchy.
laįḃik: kaftan bez rękawów z guziczkami ozdobnemi.
laįśtok: „lad(e)stock".
lala: obcy człowiek (dziecinne).
lamęntoř: elementarz.
lampas: 1) ts.; 2) latarnia.
landok: tyle co *"oseųka.*
laptać: paplać, nie utrzymać języka za zębami.
latoska: owca z tego lata.

lekzy: lekki.
leľiọ: lilia.
leńiọ: linia.
lezysko: 1) legowisko; 2) spanie.
lęmbarg: nazwa pola.
lo: dla.
lofer: laufer, chłopak biegający niepotrzebnie.
lola: koszula (dziecinne).
loter: łotr. urwisz.
lóżny: luźny.
lǫńik: gwóźdź w osi zewnątrz' koła.
lusof: ceber do mycia naczyń kuchennych.
lutryọ (-teryọ): loterya.
lydacy: tyle co *ladacy.*
lyce: lejce (lice).
lydaćńik: niepoń.
lyha: płat łąki, polany.
lykařtfo: lekarstwo.
lyska: leszczyna.
lytra, lyterka: drabina u wozu.

Ł.

ł'istovaćïna: roślina z wielkiemi liśćmi.
ł'itkuṇ: ts.
ł'ivu, ł'ivu!: wołanie na gęsi.

M.

macsẹn: matczyn.
mać, gen. *maćery* i t. d
mahařęna: pęcherz.
maṇket: mankiet.
mámuna: mamona (boginka).
maras: błoto.
marašić: błocić.
marmun: 1) marmur; 2) łupek nadbrzeżny.
maskara: maska.
maśïna: maszyna.
maślyř: płaksa.
maśl'ić śe: ts. (= płakać).
mašyr: marsz.
maṇęm być: urodzić się.
mex, gen. *mehu:* mech.
merseṇa: przezwisko, drab.
męhyr: tyle co *mahařęna.*
męⁿtel: motyl.
męⁿtol'ik: medalik.
męⁿtryka: metryka.
mleć, part. praet. *mleṇ:* ts.
mocydọo: sadzawka, dołek do moczenia lnu i t. p.
morćïn: Marcin.
mordęⁿga: ts.
mořki: morski.
motovítko: przyrząd do motania przędzy (ręczny).
mówić: tylko o modlitwie (~*poćyř* i t. d.).
męⁿdel: mędel (16 sztuk). NB. Zwykle = 15 sztuk. — *J. K.*
mǫndȯr: mundur.
męⁿtf'ïca: mątewka, rogalka; także do gniecenia ziemniaków.
mrauceć: miauczeć
mso: msza.
mulać: jeść powoli.
musorka: muchomor.
muaka: bagno; woda rozlana na podłodze.

myrkać śe: opóźniać się, guzdrać się.
myśel, myśl'inek (masc.), *myśl'inki:* myśl, myśli.
mzyć: mżyć (o drobnym deszczu).

Ṁ.

ṁedzux: miedzuch.
ṁeřki: nieprzyjemny, obmierzły.
ṁescǫn: mieszczanin.
ṁeśǫ"cek: księżyc.
ṁęmy: niemy.
ṁęmiec: niemiec.
ṁę"dl'ić: trzeć len (pierwszy raz) na międlicy.
ṁę"kxy: miękki.
ṁitrę"zyć: ts.
ṁyřva, ṁyrva: zboże pozostałe w polu po sprzątnięciu „mądli".

N.

nařekǫmu: rzekomo.
natřepać: narzucać, nakłaść.
nex, nex!: zwoływanie koni.
no- (nolepsy i t. d.*):* naj-.
nodgroda: nagroda.
noǫytek, masc.: tosamo co *noǫytka:* roślina (z żółtym kwiatem). NB. *-ǫy-!*
nolepa: miejsce ogniska.
nopařtek: naparstek.
nopaśńik: napastnik.
norta: wierzch stopy (podbicie).
nosot: nasada (część wozu).
novotarzǫn: nowotarżanin.
nukać: zmuszać.

Ń.

ńedźycǫn: mieszkaniec Niedzicy.
ńefstyda: ts. (masc.).
ńefśćę"cy: niechcący.
ńemoreśny: nieporządny.
ńepeć: vidzę ~, że niema żartów.
ńesforny: niezgrabny.
ńesǫǫny: niezdarny.
ńevasta: synowa.
ńezdara: ts.
ńićelińce: rodzaj drabinki z nici w warsztacie tkackim.
ńifto, ńic: nikt, nic.
ńiǫaki: żaden.
ńiżńi: niżni (dolny).
ńuhać: wąchać.

"O.

"obol: próżniak.
"obora: podwórze.
"obořanek: obarzanek.
"obrofać: n. p. len, kłos, gałąź; obedrzeć (z główek, ziarna, liści).
"obřńoǫy: zaczynający kwaśnieć (o mleku).
"obuǯek: szew, przez który przeciąga się pasek.
"obyrtać: obracać.
"oćypka: ts. (snopek wymłóconej słomy).
"odłórka: tyle co *asęntyrka.*

ᵘodï̯oska: tamka na rzece, robiona przy połowie ryb.
ᵘo dusę: usilnie.
ᵘogodać: zganić. strofować.
ᵘogřybać śe: nie chcieć przyjąć czego. — P. Janczy słusznie przypomina cerk. **огрѣбати сѧ**.
ᵘoi̯ce: teściowie.
ᵘoi̯cyzna: ojcowizna.
ᵘokfara: ofiara.
ᵘokřesuvac: toporek.
ᵘokumun: ekonom.
ᵘǫnacyć: onaczyć; może zastąpić każdy czasownik.
ᵘopou̯ać: oczyścić ziarno potrząsając je na przetaku.
ᵘopovedźi: zapowiedzi.
ᵘopsyfki: mankiety.
ᵘorǵęńii̯o: gieorginia.
ᵘosćapyřyć: rozczapierzyć (ręce, skrzydła).
ᵘosedźau̯y: pokryty szronem.
ᵘospuśny: rozpustny.
ᵘospitfać: wypatroszyć.
ᵘostać: zostać.
ᵘostrefka: drzewko (świerk) z pozostawionemi do pół gałęziami; służy do ustawiania kopek siana i koniczyny.
ᵘostřyc: ts. = wziąć do wojska.
ᵘosu̯a, ᵘoseu̯ka: ts. (także do tłuczenia soli).
ᵘosu̯ǫna: gnojnica (boczna deska przy wozie).
ᵘośedle: część wsi.
ᵘośńik: duży nóż, zastępujący hebel.
ᵘoz-, ᵘos-: roz-.
ᵘozbuhany: rozbuchany.
ᵘozerva: rezerwa (wojskowa).
ᵘozmamany: rozmamany (z rozpiętą koszulą).
ᵘozmraźńicyć: rozgnieść.
ᵘożavigaru̯o: gap.
ᵘoźloć: rozlać.
ᵘǫńi: Pan (jako 2. osoba).

P.

paceśny: gruby (lniane płótno).
pahou̯ek: chłopiec.
palyto: palto.
pal'ica, pal'icka: laska.
pampusek: pączek.
pany: obrazki.
papuć: pantofel sukienny.
papuća: niezdara, ociężały.
papyrek: ts. (= reński).
papyrus: papieros.
paradoś: pyszny człowiek.
paradźić śe: pysznić się.
paroba: masc.
parobas: ts.
parobek: dorosły syn.
parto!: następ! na bok! (do koni).
paryï̯o: wądół, parów.
pařǫⁿtka: 1) szczypiórek; 2) zapalczywy człowiek.
pasfisko: pastwisko. NB. *-s-!*
pasmo: pewna ilość nici na motowidle.

paść: łapka na myszy.
patryjo: przedmiot dużych rozmiarów. P. Janczy sądzi, że = batérya.
patyka, fem. obok *patyk.*
pavọs, gen. *-vẹⁿza:* ts.
pazdór, pl. *pazdóry:* paznokieć.
pazdravy: lubiący drapać
pẹⁿcak: ts. (jęczmień, gotowany jako kasza).
pẹⁿcyć śe: wydymać się.
pẹnzel: pendzel.
pẹⁿdźạwek: poniedziałek.
pxa: pchła.
placosek: placuszek.
plaski: płaski. Od tego *splascyć.*
plẹfść, 1. sg. *plevẹ,* praet. *plẹf, plevụa:* plewić.
plekać: karmić (dziecko) = dawać piersi.
plevórka: 1) kobieta plewiąca len; 2) trawa wyrwana przy tem.
ploịster: plast(e)r.
plova: plewa.
pluca: płuca.
plugoc: plugacz.
pluta: ts. (deszcz ciągły), ztąd *plućić.*
poćorki: koraliki.
poćyrać: trzeć len.
poćyŕ: pacierz.
poćyŕc: różaniec.
podnozaje: pedały przy warsztacie tkackim.
podoba: ńima v ńẹ podoby = on do niczego niezdatny; *ńima ańi podoby:* niema podobieństwa, to niemożliwe.
podoleć: podołać, potrafić.
podořkać śe: wpraszać się z czem.
podọụek: część sukni kobiecej od pasa do kolan.
podụoga: gałęzie leszczynowe, narzucane na boisku w stodole.
podyjma: służy do podnoszenia dyszla.
podźeć: umyślnie coś zgubić.
poịutru: pojutrze.
pokorpać: mówi się o przynocowaniu kierpców do nogi, ściąganiu tobołów sznurem i t. d.
pokos: ts. (zwykle pl.).
pokrovec: koc.
pokụadać: ts. (pierwsza orka).
pokyl, pokla: pokąd.
poṇezus: Pan Jezus.
popańaty: ubrany potrochu z pańska.
poprańny: ts.
poprożńicy, na~: nadarmo.
popśńić śe: popsuć się, nie udać skutkiem uroków.
porać: drzeć *(pyŕe);* 1. sg. *porọm.*
poŕọmny: porządny.
poskróbek: chleb zrobiony z resztek ciasta.
pospryc, na~: w poprzek.
postava: nici, nawinięte na nawój (przy robieniu sukna).
postŕygać śe: mieć się na baczności.

pośćyl: łóżko.
pośeu: poseł.
pośnǫ"ć: uderzyć (laską, rzemieniem).—NB. Jedyny przykład *ś*.
potkulek: ts.
potkuot: ts. (pod chomątem).
potòcek, (potòk): potok.
potòcosek: potoczek.
potpeřńik: podpiersnik (w uprzęży końskiej).
potpiwka: tyle co *potpeřńik*.
potřyp: potrzeba.
potyl, potla: potąd.
poudne: południe.
poǫovńik: jęczmień z owsem.
poǫu, w zwrocie *do śrót ~:* do (mniej więcej) 11-tej przed południem.
povòika: powój.
povǫska: szmatka do cedzenia mleka.
pǫmstfuvać: pomstować = przeklinać.
pǫ"knǫ"ć śe: pomknąć się.
prasc: żelazko do prasowania.
prasnǫ"ć: 1) uderzyć; 2) upaść.
prefesòr: profesor.
provda: pokrywa od maślnicy.
próżny: próżny.
próżńoki: zabawki.
pryće: łóżko w stajni.
přę: ~ panóf, dla, ze względu na; *~ boga zyvego.*
přebrać śe roboty, impers.: być mało do roboty.
přećivno być: sprawiać niemiłe wrażenie.
překazuvać śe: pokazywać coś przechwalając się.
přeôr: przeor.
přepytuvać: przepraszać; stały zwrot: *přepytuję pykńe.*
přeżyrotko: lusterko.
přòdzyj: prędzej.
přyjoćel: krewniak.
přynomńij: przynajmniej.
přytrafunek: ts.
přyverabozać śe: przysięgać się (mówiąc: *vera bože!*).
psota: ts. (o deszczu); verb. *psoćić.*
pščǫa: ts.
publ'ikuvać: zelżyć publicznie.
puknǫ"ć: 1) uderzyć; 2) pęknąć.
pulos: indyk; fem. *pulka.*
pulstęn: nazwa góry.
puńcoha: pończocha.
pustać: pustkowie.
putńa: ts.
putńik: pątnik.
putora: półtora.—NB. Ale *pǫukosek.*
pǫafta: płachta = prześcieradło.
pǫanytńik: człowiek, który ciągnie chmury, siedząc na nich; poczem wraca do siebie. Dostaje się na chmury zapomocą osobnych obłoków; lunatyk.
pǫoscyca: pluskwa.
pǫovécka: brew.
pyřceć: pryskać.
pytać: prosić.

pytańe: po ~ńu hodźić = żebrać.

Ṕ.

pecǫnka: pieczeń.
pernoty: pościel (poduszka i pierzyna).
perǫn: piorun.
pesecki: psi; *pso pesecko* (klątwa).
petr, peter: Piotr.
petrek, gen. *petŕka:* Piotrek.
pę"tro: strych.
piŕkeųko, pyŕkeųko: piekiełko.
pisać śe: nazywać się.
piskać: gwizdać (na piszczałce).
piśkór: piskorz.
piślok: gwizdek (z gliny, cyny.,).
piśtól, piśtolec, gen. *-tolca:* pistolet.
pitrašić: robić coś niezgrabnie *(pitfać).*
pórko: bukiecik (z kwiatów).
pyc, 1. sg. *pekę* || *pecę:* piec.

R.

radźiį: raczej.
ramoty: chróst.
rańejsy: ranniejszy (=poranny).
razyį: w połączeniu *dva~, trỹ~:* dwa razy, trzy~.
rećica: duży przetak z wielkiemi okami.
reįna: Regina.
rextać: ts. (o świni).
ręma: katar.
rod vidźeć: kochać.
rolo: rola.
ropstęn: nazwa góry (Rabsztyn).
ros kela cos: od czasu do czasu.
rospǫnka: przyrząd do rozpinania płótna.
równo: równina.
rǫ"bańica: duża, ciężka siekiera.
ruska: Rusinka.
rusnok: Rusin.
rycyšpoų: kwiat jakiś.
ryl: rydel.
rys-kasa: ryż.

Ř.

řegotać śe: śmiać się serdecznie (o dzieciach).
řeśesło: rzemiosło.
řesôtko: rzeszótko (mały, gęsty przetak).
řodźina: rzadkie płótno.
řǫmny: duży, tęgi.

S.

s, se n. p. *ś ńęm, sę mnǫ.* Taksamo *ś ńyį.*
saha!: na lewo! (do bydła rogatego).
saįta: polano, drewno.
sak: sieć w kształcie worka.
saratać: szarpać.
saty: bogata suknia.
sceć: rodzaj szczotki drucianej do czesania lnu.
scovńicǫn: Szczawniczanin.
scuǵel: szczudło.
scypać: drzewo, szczepać (na trzaski).
scyrnadel: trznadel.

scyry: szczodry.
sepetlavy: szepleniący.
setny, setńe: duży, wielki, dużo.
sfok: szwagier, mąż ciotki; także przyjacielskie nazwanie obcych. NB. gen. *sfoka.*
sią"ć, się"ty: zdjąć, zdjęty. Praet. *sion.*
skalpyř: szkaplerz.
skaųa: kamień.
skfašić: ~siano, zgrabić chociaż nie całkiem suche; stąd wogóle: coś bez ładu zmieszać.
sklupić še: ts. (o cieczach n. p. mleku).
skoųka: góra, duża skała.
skrabacka: zużyta miotła; na Sobótki oblewają je smołą.
skródl'ić: ts. (bronować).
skróś, skrǫny: z powodu, przez.
skřę"tny: płaksiwy (o dziecku).
skřyzol, gen. *-zale,* fem.: kawał lodu, płynący rzeką na wiosnę.
skubl'ica: na ~ zachodzi *skubel.*
skuceć: skuczeć.
smandrać: tratować wysoką trawę.
smę"tek: urwisz.
smę"toř: cmentarz.
smę"dźigǫna: suche gałęzie świerkowe do podpalania w piecu.
smolec: smalec (szmalc).
smyrać: 1) wydawać szmer; 2) biegać.
smyśny: zmyślny.
smyųųį še: zmiłuj się.
snórka: wstążka.
sofa: szafa.
solavka: solniczka.
sopkać: łkać.
sosrǫ"p, gen. *-srę"bu:* belka podtrzymująca tragarze.
soųdra: szynka.
sováżroų: sowizdrzał.
sǫ"dźić še: sprzeczać się.
sǫšada: sąsiadka.
splotka: wstążeczka do warkocza.
spǫmńeć se: przypomnieć sobie.
spróguvać: spróbować.
spřę"cka: 1) sprzączka; 2) „kiełż" (owad).
spulać: nawijać przędzę na cewki (szpulki).
spuloř: przyrząd do nawijania przędzy.
spyrvotku: z początku (czasowo).
sroga, zwykle plur. *srogi:* połączenie nóg stołowych w kształcie krzyża.
srǫmovon: Sromowianin.
stać, kelo to stoįi?: kosztować.
stamtela: ztamtąd.
statek: bydło; także plur. *statki* = krowy.
statkuvać: prowadzić się porządnie (n. p. w służbie).
step!: okrzyk wzywający konie lub bydło do cofnięcia się.
stepnǫ"ć še: cofnąć się, przystanąć ze strachu.

stoľik: szuflada w stole.
stǫpek: ławeczka, zydelek.
strǫna: 1) struna; 2) strona.
stryk: stryj.
stryzok: siennik.
střyga, střygǫń: ts. (upiór, duch).
střylacka: 1) strzelanina; 2) kijek, rozszczepiony na końcu, do rzucania kamyków.
stucany: mięsny.
stuka: mięso.
sucka: zapora w krosnach, wstrzymująca zębate koło nawoju od odwinięcia się.
sulka: kluska, kulka z chleba; z krochmalu (na bieliźnie, źle wyprasowanej).
surgut: surdut.
sust: wosk, pozostały po wyciśnięciu miodu z plastrów.
suśńo: miejsce wybrane w ziemi do suszenia owoców.
sǫuhać: słuchać spowiedzi.
sǫuhać śe: spowiadać się.
sǫuhalńica: konfesyonał.
sǫyhno: słychać.
syxta: stos połupanego drzewa, ułożony pod ścianą.
syhetka: demin. do *syxta.*
syrsǫń: szerszeń.
syřęńec: szeroka sieć na ryby, przymocowana na dwóch skrzyżowanych prętach.
sytek, sytko, syćko, pl. *syscy, syćke* || *sytke;* o osobach pl. masc. *syćka:* wszystek.

Ś.

śara: owcze mleko
śćforo: czworo.
śćybać: 1) szyć; 2) nawdziewać paciorki na nitkę.
śćybǫo: źdźbło.
śedlacka: szufla do wiania zboża.
śedną"ć || *śadną"ć:* siąść.
śepać: gwałtownie szarpać.
śerdźeń: ts. (sworzeń), tj. gwóźdź, łączący tylny półwozek z przednim.
śeřć: sierść.
śfabľik: zapałka.
śfarny: piękny (tylko o ludziach).
śfindryga: świnia (przezwisko).
śfǫ"tki: Zielone Święta.
śiber: zasuwka.
śipka: chrypka.
śkfyrceć: świergotać.
śkfyrk: świerszcz.
śklǫnka: flaszka.
śkrôfle: szkrofuły.
śkryptôra: zeszyt.
ślaįs: hamulec.
ślepe: oczy.
ślypkać: szukać po ciemku.
ślypec: mucha końska, bąk.
ślyść: zleść.
śľis: ts. (ryba).
śńeřć: śmierć.
śmigać: 1) ts.; 2) biegać szybko.
śoće, gen. *śoćo:* sianie.
śôrc: fartuch (kucharzy).

śǫ"ga: sąg(a).
śparhet: piec z ogniskiem na nalepie.
śpiwka: spinka.
śrôt: śrut.
śretać, śretnǫ"ć śe: spotkać się.
śrybǫo: srebro.
śtudant, pl. coll. *śtudańco:* student.
śtuhać, stuhać: 1) popychać; 2) tłuc ziemniaki; 3) rozkładać len w polu dla wysuszenia.
śturhać, śturkać: szturkać.
śtyblety: trzewiki.
śtyry, forma osobowa masc. *śtyře* n. p. *syćka śtyře:* wszyscy czterej.
śubel'iįo: szubienica.
śumny: piękny, zgrabny.
śust!: szust!
śyrp: ts.

T.

taś taś!: ts. (nawoływanie kaczek).
telki: tyli; *telko:* tyle.
tel'i, telo, tele: tyli.
tforć: rzecz twarda.
tforôk: twaróg.
tf'i, tf'i: tfu!
tocko: 1) wałek do nawijania bielizny przy maglowaniu; 2) wałek do ciasta.
tocmo: zboże, zsypywane raz do roku proboszczowi.
tocǫwka: tosamo co *įôžicek.*
toporka: trzonek w maślniczce.
totęn, -ta, -to, pl. *toći, tote:* ten (tu, ~ oto).
tǫ"cka: wiercicka, kręcicka (dziewczyna).
tragoř: belka podtrzymująca sufit.
traxćoř: prowadzący tratwę.
traxta: tratwa.
troįǫ"cka: przyrząd do tarcia lnu, podobny do międlicy.
trolki: sznurki plecione z nici na czterech rogach „grostuchu".
trǫm: grube, ścięte drzewo.
trućina: trucizna.
tře: trzej, n. p. *ći* ~.
třepôtka: blaszka mosiężna, w kształcie kółeczka. Służą do wyszywania czepców.
třfaųy: trwały.
třyć, 1. sg. *třę:* trzeć.
turkać, turceć: turkotać.
turǫń: ts. (znana figura).
tutok: tutaj.
tųuc, 1. sg. *tųukę* || *tųucę:* tłuc.
tydźęń, gen. *tyźńa,* dat. *tyźńoři* i t. d.
tyrceć: turkotać.
tyrknǫ"ć: trącić czemś.
tyrpać: ts., zaczepiać.

'U.

'uher: węgier.
'uįno: wujenka.
'uįńin: wujenczyn.
'uįek: wuj.
'umarty: trup.

'untoř: ołtarz.
'unycka: onucka (do *kyrpca).*
'urńica: ugór.
'urok, bez-uroku: okrzyk zadziwienia.
'uśf'acsyć: spostrzec.
'utřęmańe, ńi mę ~ńo: nie mogę się powstrzymać.
'uvoga: uwaga; verb. *'uvozać.*

U.

ųacny: głodny, nienasycony.
ųep, gen. *ųepy,* fem.: łeb.
ųoda: lada, ręczna sieczkarnia.
ųǫi"ski: łoński.
ųupsor: nazwa góry.
ųysta: łydka.

V.

vagacyję: wakacye.
valny: ts. (wielki, znaczny).
vandruvać: wędrować.
vańel'ijo: ewangielja.
varceć, vyrceć: warczeć, wyrczeć.
varmus: szpinak.
varuvać śe: wzbraniać się.
vatra: ogień rozłożony w polu.
vatřysko: miejsce, gdzie była watra.
v dǫma: w domu, doma.
vereda, masc.: obrzydliwiec.
veóórka: wiewiórka. NB. *ve-!*
vęži: węży (adj.).
vęžigųova: ważka (owad).
vnetki: wnet.
vnuka: wewnątrz; *do nuka:* do wewnątrz.
voįtosek: roślina jakaś.
vortać, vorcę || *vortǫm:* wartać.
vožavka: kawał drzewa, na którym się chłopcy spuszczają z góry.
vójćo: wójtowie.
vólo: wola.
vǫ"ǵelek: węgielek.
vrocać: wymiotować || *vracać:* iść z powrotem, oddawać.
vųócki: na nich się wlecze pług w pole.
vųódzo: wodze, trenzla.
vųóki: sanice.
vyderny: zgrabny.
vyfl'iwkać: wypoliczkować.
vykrǫ"cka: wykręt, wybieg.
vymydl'ić: przen. uciec.
vyrek: tyle co *pryće.*
vysuć: wysypać.
vyśńi: wyżni (górny).

V̇.

v̇ater: wiatr.
v̇eheć: garść słomy na podpałkę.
v̇elǵi: wielki.
v̇era: zapewne; *v̇era bože!* zaklęcie się.
v̇erycku, na mój ~: zaklęcie się.
v̇esna: wiosna.
v̇ežo: wieża.
v̇ę'ńcuvać: winszować.
v̇incek, ale *v̇icęnty:* Wicek.
v̇inovaty: winien, winny.
v̇iśta!: na lewo! (do koni).
v̇okać: popędzać konie wołaniem: wio!

výrbl'ik: ołowiane kółko do obciążania wrzeciona.
výrteľik: ćwierć (miara).
výřcka: przyrząd z prętów do łapania ryb.

Z.

za: ~ *dvanośće dńi* = przez.
zafcorę: zawczoraj.
zafćaųy: komu się zachciewa czego.
zafćeć śe: zasłabnąć z powodu niezaspokojenia chęci.
zagųobić: sklepać cieńszy koniec wbitego na wylot gwoździa.
zaïǫ"c: oznacza także królika.
zaǩyl, zakla: zanim.
zaskorlać: zachodzić w koło, by coś dostać, n. p. *pes zaskorlo.*
zastŕygać śe: zaczajać się.
zaśĭpnǫ"ć: zachrypnąć.
zatokańić: zawieruszyć, zapodzieć.
zavdy: zawsze.
zbaųamućić śe: upić się.
zbluska: bluzka.
zbluzok: nożyk do skrobania kartofli.
zbǫn: dzban.
zbǫncek: dzbanuszek.
zbyrceć: dzwonić (pieniędzmi lub małym dzwonkiem, przy zbieraniu na kościół).
zbyrk: odgłos „zbyrczenia".
zbytkuvać, zbytńik: ts.
zbôrki: żniwa.
zdovna dovnośći: zdawien dawna.
zdǫ"ć śe: wzdąć się (o chorem bydle).
zdrôfkać: przepijać do kogo; *pozdrôfkać* przy kichnięciu.
zdyhnǫ"ć: westchnąć.
zepřaųy: uschnięty (o kwiatach).
zęmdleć, praes. *zęmdleję* || *zęmdlę.*
zęńaty, zęńacka: żonaty, żeniaczka.
zgřyva: grzywa.
zgurp: zmarszczka na sukniach. verb. *zgurbać śe.*
zgųoba: nudziarz.
zmařlux: zmar-zluch.
zmořcać śe: marszczyć się.
zmuda: 1) cukierek, przysmak; 2) łakotniś, -sia (o dziecku).
zmętać: poronić (o zwierzętach).
znedobocka: znienacka.
zoćôrka: zacierka.
zoden: nikt; *zodny:* żaden.
zodžyrńica: zanokcica.
zofćoųka: chcący mieć zaraz wszystko, co zobaczy.
zogata: na zimę robi się pod ścianą domu (przed oknami) rodzaj ścianki z desek, a przestrzeń próżną wypełnia paździerzami, liśćmi i t. p. Powstaje stąd rodzaj ławki.
zogųóf, gen. *-gųova; zogųovek:* poduszka.
zohrada: ogród pański lub księży.
zoṕǫstka: zarękawek (nosi się na ręce za dłonią.

zovalńice: zapalenie gruczołów w gardle.
zuby: zęby, w zwrocie: *daj tu ~* (do konia).
zukfa: żuchwa, szczęka.
zukfaųy: zuchwały.
zųoza: zołzy.
zvortnǫ́ć še: zdarzyć się (o czemś przyjemnem).
zvoųać: złajać, sprzezywać.
zvǫn: dzwon.
zvyk: przyzwyczajenie, zwyczaj.
zvysyć še: pozostać w reszcie, zbywać.
zygać: ruszać kogo drażniąc.
zyzać: tyle co *zygać.*

Ź.

źandar, śandar: żandarm.
źaźigaryo: gap.
źimńica: febra.
źobro: żebro.
źraųy: dojrzały.
źróbek: ts.
źźǫ́k: dźwięk.

Jan Rozwadowski.

Objaśnienia do mapy języka litewskiego w gubernii Wileńskiej.

1. *Uwagi ogólne.*

§ 1. Mapę ułożyłem głównie na podstawie pracy p. t.: „Obszar języka litewskiego w gub. wileńskiej skreślił Anonim“ (Materyały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne wydawane staraniem komisyi antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, T. III 1898, Dział II. str. 1—72), która podaje wyniki spisu ludności, zarządzonego w r. 1890 przez Adama Platera, marszałka szlachty gub. Wileńskiej. Ten spis, chociaż mu daleko do bezwzględnej dokładności statystycznej, jest ogółem biorąc wcale niezły i dla celów etnograficzno-językowych wystarczający. Wiarogodność jego wynika z porównania go z wiadomościami o ludności i języku litewskim w różnych stronach gub. wileńskiej, które podał Wolter na podstawie osobistych informacyj w Mitteilungen der Litauischen Litterarischen Gesellschaft [1]) i indziej [2]). Tylko dla kilku okolic spis Platera jest zbyt ogólnikowy, co niżej w szczegółowych uwagach zaznaczę.

§ 2. Ale wykreślenie kartograficzne szczegółów. zawartych w wymienionej pracy, przedstawiało dosyć trudności z powodu masy błędów w setkach nazw miejscowości; błędów, które nie wiem, czy są winą Anonima, czy też korekty. Sprawdzanie miej-

---

[1]) w kilku miejscach. [2]) we wstępie do wyd. katechizmu Daukszy i w „Отчетъ о поѣздкѣ по Литвѣ и Жмуди 1887 г.“

scowości w tych stronach jest i bez tego rzeczą, wymagającą wielkiej ostrożności, bo tasama wieś posiada zwykle trzy nazwy, litewską, polską i urzędową rosyjską; a bardzo często nawet cztery, a mianowicie prócz wymienionych jeszcze i białoruską. Podawaną zaś bywa tylko jedna nazwa, taksamo jak i na mapach wojskowych. Tylko Wolter stanowi chlubny wyjątek, przytaczając zawsze prócz rosyjskiej albo białoruskiej także litewską. W Słowniku gieograficznym nie przeprowadzono konsekwentnie zasady uwzględnienia wszystkich form jednej nazwy.

§ 3. Używałem stale wojskowej mapy niemieckiej 1:200,000 (opartej, rozumie się, na źródłach rosyjskich), posługując się prócz tego rosyjską mapą wojskową 1:420,000 i austryacką 1:300,000; prócz tego radziłem się zawsze Słownika gieograficznego. Kosztowało mnie to wszystko tyle pracy, że chociaż początkowo robiłem mapę tylko dla siebie, zdecydowałem się ją ogłosić w tej myśli, że koledzy zawodowi powitają z przyjemnością oszczędzenie im żmudnej i niewdzięcznej, a jednak potrzebnej pracy [1]).

§ 4. Mapę wykreśliłem w skali 1:600,000, bo ten rozmiar łączy przejrzystość z dostatecznością miejsca dla szczegółów topograficznych. Przyjmując sześć stopni procentowych ludności, a właściwie języka litewskiego, t. j. 1) nul, czyli ludność i język polski lub białoruski; 2) 1—10% Litwinów; 3) 10—25% L.; 4) 25—50% L.; 5) 60—75% L.; 6) 75—100% L., wykreśliłem mapę w ten sposób, że wszystkie te stopnie uwydatniłem w nazwach miejscowości. Natomiast nie mogłem się zdecydować na zwykły sposób, polegający na pociągnięciu granic i oznaczaniu każdego terytoryum jednolitą farbą, dlatego że, po pierwsze: ten sposób jest z natury rzeczy powierzchowniejszy (że wymienię tu tylko jeden moment: na terytoryum mieszanem albo pogranicznem są n. p. wielkie lasy, błota, nieraz pokrywające ogromną przestrzeń, jeziora i t. p. Otóż zamalowanie takiej przestrzeni tą lub ową farbą jest zawsze właściwie fałszem), a powtóre: mój

[1]) mając kartę litewskiego języka w gub. wileńskiej łatwo już ułożyć ogólną mapę tego języka, dokładniejszą od mapki Tetznera (i rozumie się Kurszata).

sposób, zgodniejszy z rzeczywistym stanem rzeczy wcale nie ustępuje tamtemu pod względem przejrzystości.

Dla przejrzystości usunąłem z mapy wszystkie niepotrzebne szczegóły gieograficzne, jak dokładną sieć wód, sieć dróg i t. d.

2. *Uwagi szczegółowe.*

§ 5. Ludność żydowska, nie zmieniająca właściwie stosunków językowo-etnograficznych między ludnością litewską a słowiańską, nie została wcale uwzględnioną, gdyż inaczej stósunek procentowy albo by musiał wypadać stale na niekorzyść języka litewskiego, albo by wymagał niepotrzebnej komplikacyi w przedstawieniu.

§ 6. Ludności polskiej i białoruskiej nie wyróżniałem, raz że niezawsze są po temu dokładne dane, powtóre, że mi tutaj o to nie chodziło. Zatem obszar języka polskiego i białoruskiego (potrochu i rosyjskiego) jest przedstawiony razem, jako jednolity słowiański.

§ 7. Cały materyał topograficzny, zaznaczany na mapie kółeczkami, nie przedstawia poszczególnych miejscowości (miasteczek, wsi, zaścianków, folwarków), tylko tak zwane włości i gminy [1]), to jest jednostki administracyjno-policyjne oficyalnego systemu rządowego. Otóż pamiętać należy, że gmina obejmuje kilka lub kilkanaście poszczególnych miejscowości, a znowu na włość składa się zwykle kilka gmin. Włości zostały wyróżnione podkreśleniem nazwy.

Natomiast, gdzie zachodziła potrzeba dokładniejszego zaznaczenia stosunków językowych i gdzie to było możliwem, zaznaczałem także poszczególne miejscowości zapomocą jednolitych krążków, czyli kółek wypełnionych odnośną farbą. Nazwy nie wszędzie zostały dopisane, głównie z braku miejsca, albo dla przejrzystości.

§ 8. W rzadkich wypadkach, gdzie spis Platera zaznaczał, że w danej miejscowości pokolenie starsze mówi po litewsku, a młodsze przeważnie po białorusku (lub polsku), obliczałem stosunek języka pół na pół.

---

[1]) wedle nomenklatury Słownika gieogr.: gminy (=włości) i okręgi (= gminy).

§ 9. Powiat wileński.

Włość Szyrwinty: W gminie Szyrwinty 18% Litwinów bez miasteczka.

Włość Malaty: W gminie Malaty I. 85% Litwinów bez miasteczka.

Włość Worniany: W gminie Sokołojcie tylko 2% ludności litewskiej, rozrzuconej w kilku wsiach.

Włość Rzesza. Tu spotykamy różnicę między wiadomością podaną przez Woltera, że w tej włości jeszcze częściowo panuje język litewski i że granicą między nim a białoruskim jest wieś Geglewka (którą umyślnie wpisałem), a między spisem Platera, w którym nie odnotowano wogóle Litwinów w całej włości Rzeszańskiej. Wedle spisu Platera litewski język w tych stronach nie sięga dalej na południe jak trochę na południowy-zachód od Podbrzezia w zaznaczonych na mapie, mieszanych wsiach polsko-litewskich, i w kilku wsiach litewskich na południe od Padziun.

§ 10. Powiat trocki.

Włość Butrymańce: Gmina Ginejkańce: mapy mają Gerejkańce.

Włość Hanuszyszki: Gminy Jaczańce (spisu Platera) nie znalazłem. Nie wpływa to na obraz językowy.

Włość Merecz: Gmina Niecicze alias Nieciesy. Gmina Rzeczańce alias Rajcieniki.

Włość Żośle: Gmina Żośle ma 85% Litwinów bez miasteczka, gdzie ich mały procent.

Włość Międzyrzecz: W gminach Angleniki, Rudniki, Cierlany (spis: Cierniany) i Międzyrzecz procent z powodu niedokładności spisu oznaczony tylko przypuszczalnie: p. pracę Anonima. Również nie można było zaznaczyć poszczególnych miejscowości wedle języka.

§ 11. Powiat święciański.

Włość Łyngmiany: Gminy „Petkuniszki“ (95% L.) nie zaznaczyłem na mapie, bo jej nie mogłem odkryć. Na obraz językowy to nie wpływa, bo tam jest zbite terytoryum litewskie.

Włość Kukuciszki: do gminy „Purwieniszki“ (100% L.) odnosi się tosamo, co powiedziałem o „Petkuniszkach“.

Włość Twerecz: Gmina Orweta alias Erżwetas.

Włość Michałów: sama włość niezaznaczona, ale gminy są wszystkie [1]).

§ 12. Powiat oszmiański.

Włość Ługomowicze: w gminach Łazduny i Gudzienięta wymienia spis Platera wsie lit. Łazduny, Jaśkiewicze, Bobrowicze i „Bezemcze", które na mapach nazywają się Beżemce, a u Woltera Beżancy. Wolter prócz tych czterech wsi wymienia jako lit. jeszcze: Gudzienięta, Woldziki i Doniewicze. Woldziki może są identyczne z wsią „Wołkowy" Platerowskiego spisu, wymienionej jako lit. we włości Bakszty, a której niema ani Wolter, ani mapy. Gudzieniąt, Woldzików i Doniewicz nie wpisałem na mapie, pierwszych dwóch z powodu braku miejsca (Gudzienięta leżą między Zubowiczami a Dziewiergami i Bobrowiczami; Woldziki między Bobrowiczami a Jaśkiewiczami); trzecich nie znalazłem.

Włość Bakszty: w gminach Grabów i Dziewiergi nie wpisałem wsi lit. Żydewicz (na wschód od Zubowicz), Jancewicz (między Zubowiczami a Dziewiergami), Posiel (Słownik: Posiele, Wolter: Posseli, Anonim fałszywie: Pasieki, mapy: Possoly — między Zamoszem, Dziewiergami i Woldzikami); a wsi, którą Wolter pisze: Osigeri, Anonim: Ożgiry, a Słownik: Osigiery al. Osigiry na mapach nie znalazłem.

§ 13. Powiat wilejski.

W spisie Platera zaznaczono 23 Litwinów w gminie Łotygal (włości Wiazyń): prawdopodobnie napływowej ludności.

§ 14. Powiat dzisnieński.

Oprócz gminy Domasze (Domaszewo) mającej 61% Litwinów i trochę Łotyszów, zanotowano w spisie Platera 22 Litwinów w gminie Sebastyanowo (włości Ihumenowo), ale nie wiadomo jakiej ludności, napływowej (służby) czy tubylczej.

Uwaga. Na zbitem terytoryum słowiańskiem zaznaczyłem tylko włości.

---

[1]) Dosyć często powtarzający się fakt, że gminy lub włości nie można było na mapie odnaleść, pochodzi stąd, że zarządy gminne i włościańskie są często umieszczone nie we wsi i t. d., tylko w osobnej osadzie.

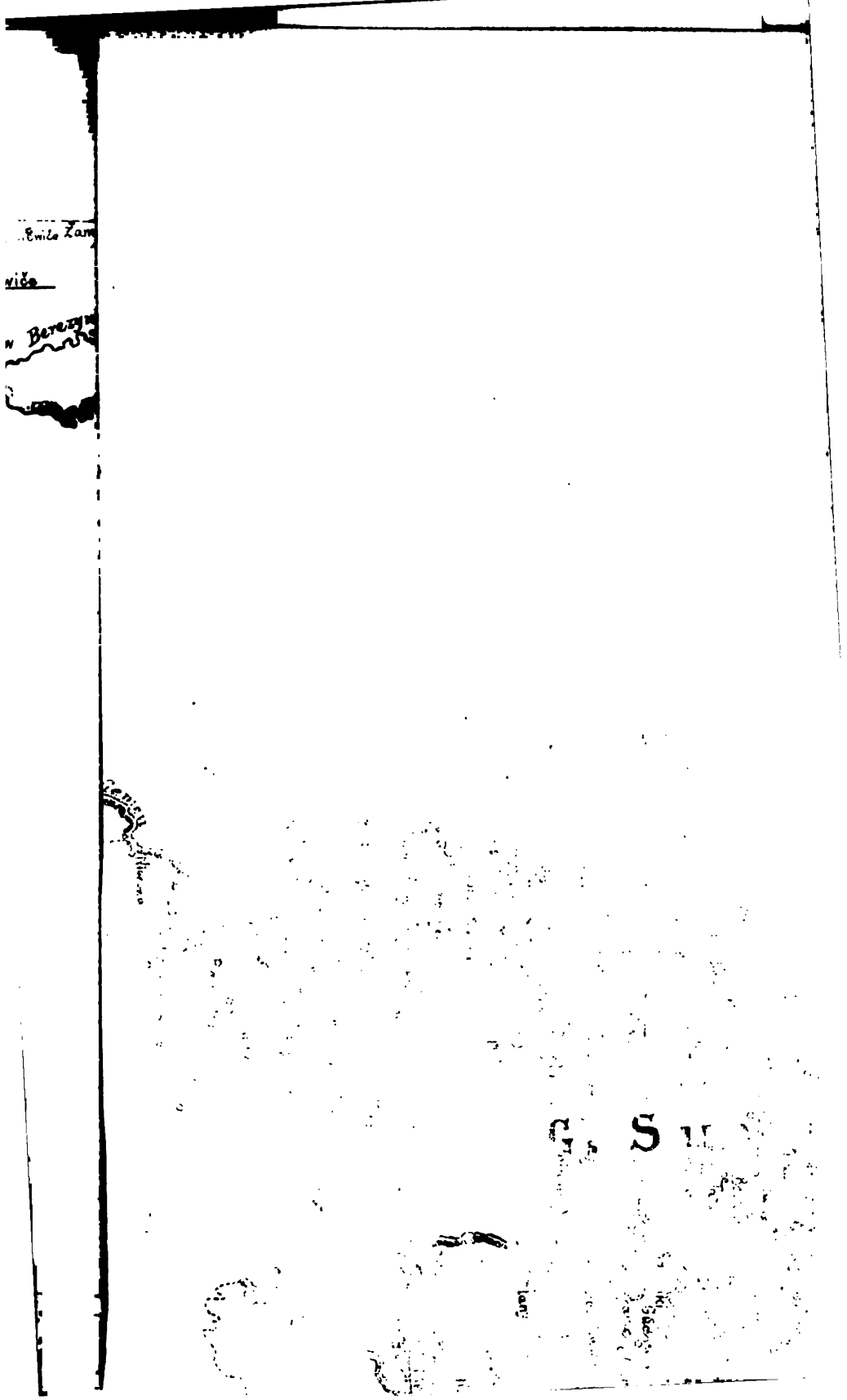

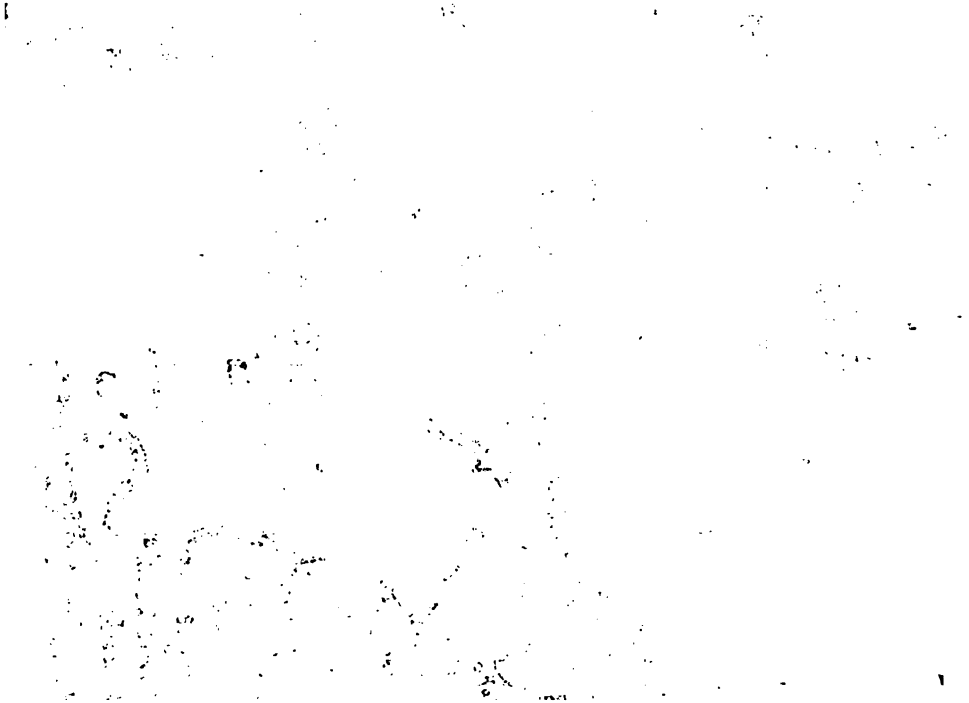

Jan Rozwadowski.

Szkic wymowy (fonetyki) polskiej.

WSTĘP.

Profesor Baudouin de Courtenay, któremu, zgodnie zarówno z wewnętrznym regulaminem Komisyi językowej jak i własnem życzeniem, przesłałem rękopis do przejrzenia, postawił w dosyć licznych miejscach na marginesie pytajniki i znak NB., a w kilku wypadkach wypisał krótkie uwagi lub pytania. Rozumie się, że przed oddaniem rękopisu do druku zwróciłem baczną uwagę na odnośne ustępy, rozważając pilnie, czy pytajniki są — w mojem pojmowaniu rzeczy — uzasadnione. Otóż wprawdzie po odesłaniu rękopisu przez profesora B. de C. zmieniłem i dodałem w nim niejedno, bo pierwotny wygląd tego szkicu był miejscami chorobliwie szczupły, ale przeważnej części pytajników profesora B. de C nie mogłem uwzględnić. Wydawało mi się mianowicie i wydaje, że mam w tych wypadkach słuszność ze swego punktu widzenia. Oczywiście ten punkt widzenia zależy bezpośrednio od ogólnego uzdolnienia i przygotowania fonetycznego, które u mnie nie są zbyt wielkie, i ztąd może w niejednym wypadku moje subjektywne przekonanie, że mam racyę, jest — objektywnie rzecz biorąc — błędem. Ale na różnicę zajmowanego przez nas stanowiska wobec tego lub owego faktu fonetycznego wpływa także niewątpliwie okoliczność, że pochodzimy z różnych stron terytoryum polskiego. W języku ojczystym jest się bardzo wra-

żliwym na zachowywanie ogólnej podstawy artykulacyjnej, na rytmikę zdaniową i t. d.; natomiast drobne, partyjnie artykulacyjne różnice poszczególnych głosek nie dochodzą łatwo do świadomości. Doskonałe wzajemne rozumienie się wywołuje u słuchającego natychmiastowo i automatycznie odnośne szeregi fonetyczne i wyobrażeniowe, a skutkiem tego jest, że nie słyszymy się wzajemnie dokładnie, to jest nie uświadamiamy sobie wcale drobnych różnic, zwłaszcza w zakresie artykulacyi poszczególnych głosek.

Jednolitość fonetyczna języka polskiego, mówionego przez klasy wykształcone, przynajmniej na rdzennie polskiem terytoryum, jest rzeczywiście bardzo znaczna, a wskutek poruszonego wyżej momentu wydaje się często ludziom, pochodzącym z wcale różnych stron, że mówią wprost jednakowo. Dopiero skupienie uwagi i dokładna analiza wykazują różnice, nieraz nawet dosyć znaczne. Ja naprzykład percypuję spółgłoskowe *ł*, o ile nie zwracam uwagi na wymowę, stale jako swoje samogłoskowe *ł*, podczas gdy wyraźne *ɯ*, jakie się słyszy z ust wielu Wielkopolan, już zbyt odbiega od obrazu fonetycznego mego *ł*, ażeby go mogło automatycznie i natychmiastowo wywołać, wskutek czego „wpada mi w ucho“, — mimo, że gienetycznie to *ł (=ɯ)* jest bliższe mego, niż tamto. Ale są także takie różnice w artykulacyi, dla których świadomego uchwycenia nie wystarcza ogólnikowe zwracanie uwagi na wymawianie danego osobnika, tak jak znowu odwrotnie bywają różnice, przerywające gwałtownie automatyczne wywoływanie odnośnych szeregów psychiczno-fonetycznych, czyli jak się wyrażamy pospolicie — „rażące“ nasze ucho.

Z różnych powodów postanowiłem w tym „szkicu“ mówić tylko o wymowie klas wykształconych zachodniej Galicyi, opierając się przytem przedewszystkiem na swojem własnem wymawianiu. Otóż myślę, że może nieraz profesor B. de C. sprawdzając moje określenia na swej własnej wymowie, albo też krytykując je wedle swego sposobu pojmowania, ustalonego oddawna, ale ostatecznie pochodzącego z tego samego źródła, zapomniał o tem, że określam właściwie tylko swoją wymowę, i że według wszelkiego prawdopodobieństwa wymowa jego i moja są tylko w tym

sensie identyczne, że wzajemne wywoływanie szeregów fonetycznych odbywało się gładko.

Byłbym w interesie nauki, a także osobiście bardzo rad, gdyby przekonanie, że w wielu punktach nie mam racyi, skłoniło profesora Baudouina de Courtenay nietylko do napisania krytyki. Literatura językoznawcza Słowian nie posiada wśród wielu innych braków — ani jednego porządnego podręcznika fonetyki, a dzieła obce nie uwzględniają prawie zupełnie języków słowiańskich. Wskutek tego student Słowianin bierze do rąk książkę Sieversa, Sweeta, Vietora lub inną i studyując n. p. systemy wokaliczne oparte na samogłoskach niemieckich, francuskich i angielskich, ma sobie zdać sprawę z systemu wokalicznego swego ojczystego języka — czyli do zrozumienia rzeczy znanej dąży zapomocą uświadamiania sobie rzeczy, mniej lub więcej obcej. Nic dziwnego, że rezultatem takiej metody jest niesłychanie małe rozpowszechnienie wiedzy fonetycznej między nami. Profesor Baudouin de Courtenay wykładał już nieraz kurs fonetyki i przypuszczam, że ogłoszenie tych wykładów nie powinnoby kosztować zbyt wiele pracy. Otóż gdyby poruszona wyżej okoliczność i tych parę słów zdołały skłonić znakomitego uczonego, który mnie zaszczyca swą przyjaźnią, do wypełnienia tej dotkliwej luki, uważałbym, że to jest najlepszy, a nieproporcyonalnie wielki rezultat mego „Szkicu".

Ten krótki, a o ile możności ścisły opis fonetycznego systemu polskiego ma dwojakie zadanie.

Po pierwsze ma on slawistom, nieobeznanym dokładnie z polską fonetyką, ułatwiać należyte pojmowanie tekstów dyalektycznych, które — jak dotąd — wszystkie są zapisywane na tle zwykłej polskiej pisowni. Rozumie się, że o tekstach, zapisanych zupełnie niedbale, przez ludzi nie zwracających wogóle uwagi na stronę fonetyczną, albo nie będących w stanie dokładnie zapisywać, — wcale nie mówię. Chodzi mi tylko o teksty, spisane przez ludzi, mających dobre ucho i tyle zamiłowania objektywnej prawdy, że piszą tak dokładnie, jak tylko ich stać na to,

ale którzy nie będąc fachowcami, nie podają ścisłego opisu właściwych danej gwarze dźwięków i przyzwyczajeń fonetycznych i używają nadto zwykłej naszej ortografii. I taki tekst, co prawda, nie może zadowolnić ścisłych, naukowych wymagań; może jednak dać niezły obraz wybitniejszych cech fonetycznych danej gwary. Ale chcąc uzyskać na podstawie podobnego opisu lub tekstu mniej lub więcej dokładny obraz gwary, trzeba koniecznie wiedzieć, jakie są zasadnicze cechy naszego systemu fonetycznego i jaką wartość fonetyczną przedstawia zwykła ortografia polska. I wtedy jeszcze nie można często dać sobie rady, ale bez znajomości ogólnopolskiej fonetyki nie wie się już po prostu nic wcale.

Powtóre mam nadzieję, że ten szkic przyda się zapisywaczom gwar, rozjaśniając im różne punkta wymowy polskiej, a przez to pomagając także do wniknięcia w właściwości fonetyczne danej gwary. Ztąd też pochodzi kilka uwag, zbytecznych dla fachowców i przeznaczonych tylko dla ludzi, którzy się nie zajmowali bliżej fonetyką. Muszę jednak z naciskiem zaznaczyć, że przyswojenie sobie treści tego szkicu żadną miarą nie może zastąpić ogólnych studyów fonetycznych i może je tylko na początek ułatwić.

---

§ 1. Opisuję język klas wykształconych zachodniej Galicyi, opierając się przytem głównie na swem własnem wymawianiu. Z powodu dosyć znacznej jednolitości polskiej fonetyki wiele z poniższych określeń można zastosować do języka polskiego wogóle (na niektóre różnice zwracam uwagę w odnośnych ustępach), ale ostatecznie pisząc ten „Szkic“ nie myślałem o języku ogólno-polskim i dlatego wszystkie moje opisy i twierdzenia odnoszą się przedewszystkiem albo wyłącznie do języka i wymowy zachodnio-galicyjskiej (krakowskiej).

§ 2. Ogólna charakterystyka artykulacyi: szczęka dolna trzyma się w równej linii z górną i obniża swobodnie; krtań leży w czasie mówienia wcale wysoko, ztąd głos jest jasny i pełny; język unika bardzo niskich, a zwłaszcza tylnych pozycyj, poza tem artykulacya jego jest wyraźna i energiczna; czynność warg

również wyraźna i zdecydowana, ale umiarkowana: ani wysuwania i zaokrąglania, ani cofania lub ściągania niema.

Akcent wyrazowy, wydechowy jest bardzo słaby, natomiast silnie rozwinięte muzyczne ustosunkowanie zgłosek i akcent retoryczny: stosunek jego do akcentu wyrazowego jest bardzo podobny do analogicznego stosunku w języku francuskim.

Pełnogłoski.

§ 3. Pełnogłoski (samogłoski).

Nazwa „samogłoska“ jest niewłaściwa i nasuwa fałszywe wyobrażenia. Określając „samogłoski“ ze względu na pełnię głosu, jaka je odznacza, otwarcie jamy ustnej i t. d. byłoby najwłaściwiej nazywać je pełnogłoskami; określając je natomiast ze względu na rolę, jaką odgrywają w zgłosce, najlepiej jest przyjąć utartą już w językoznawstwie nazwę „sonanty“. Chodzi tu o fakt, że nie wszystkie głoski się nadają do tego, aby na nich spoczywało maximum przycisku, wypadającego na zgłoskę, albo też maximum przycisku, wypadającego na cały wyraz. Prawda, że najczęściej grają tę rolę „samogłoski“ *(ták, tén, tým, tó, ót...)* z powodu wielkiej pełni dźwięku, ale bardzo często i „spółgłoski“ grają tę rolę, czyli są „samogłoskami“. Najczęściej *r, l, m, n,* które także odznaczają się znaczną pełnią głosu: w języku polskim w tej roli spotyka się je wprawdzie tylko wyjątkowo, np. w interjekcyach *pŕ!, bŕ!* w których „samogłoską“ jest *r* (często długie: *pr̄, br̄)*; ale w wielu innych językach n. p. czeskim, słowackim, serbskim występują *r, l* stale nietylko jako „spółgłoski“, ale także jako „samogłoski“ *(krk, chrt...)*. Taksamo *m, n* w innych znowu językach. W naszych wykrzyknikach *pst!* albo *bz!* „samogłoskami“ są „spółgłoski“ *s, z.*

Wprost odwrotnie zaś nasze „samogłoski“ są często ze względu na swą rolę w zgłosce „spółgłoskami“: w *hej* n. p. to, co piszemy przez *j*, nie jest niczem innem jak zwykłem *i*, które tylko nie skupia na sobie maximum przycisku. To samo bywa zawsze, ile razy dwie lub więcej „samogłosek“ jest połączonych w jedną zgłoskę, czyli w tak zwanych dyftongach (tryftongach).

Z tego wynika zatem, że nazwy „samogłoska“ i „spółgło-

ska“ nie określają wcale istoty odnośnych głosek, tylko ich rolę w zgłosce, i że używanie ich w zwykłym sensie jest fałszywe, zwłaszcza w odniesieniu do pełnogłosek, które tak często (w dyftongach) występują w roli spółgłosek. Ztąd też przyjęto ogólnie łacińską nazwę *vocales* dla oznaczania „samogłosek“ ze względu na wyróżniające je, istotne właściwości, przyczem nie myśli się wcale o roli, jaką mogą odgrywać w zgłosce; natomiast dla wyrażenia, że jakaś głoska nosi akcent zgłoskowy lub wyrazowy, przyjęto nazwę „sonant“. Termin zaś „consonans“ używanym bywa w dwojakim znaczeniu. A zatem obie głoski dyftongu *áu* (n. p. w niem. Haus) są ze względu na swą istotę pełnogłoskami (vocales), natomiast ze względu na rolę w zgłosce tylko pierwsza jest sonantem (zgłoskotwórczą), natomiast druga ma rolę konsonantyczną czyli spółgłoskową (albo niezgłoskotwórczą).

§ 4. Przegląd polskich pełnogłosek.

Znak alfabetu.	Opis fonetyczny	Transkrypcya.
i, é[1])	wysokie - przednie - napięte (high - front - narrow)	*i*
i, é[1])	wysokie - przednie - luźne (high - front - wide)	*ĭ*
y, é[1])	wysokie - środkowe - luźne[2]) (high - mixed - wide)	*y*
e	średnie - środkowe - luźne (mid - mixed - wide)	*e*
a	niskie - środkowe - luźne[3]) (low - mixed - wide)	*a*
o	średnie - tylne - luźne - okrągłe (mid - back - wide - round)	*o*
u, ó	wysokie - tylne - luźne - okrągłe (high - back - wide - round)	*u*

§ 5. Objaśnienie opisu fonetycznego.

Znaczenie użytych tu terminów angielskiej fonetyki, przy-

---

[1]) w obecnej pisowni zarzucono *é* i pisze się *e*. [2]) p. jednak § 8. [3]) p. jednak § 9.

jętych powszechnie przez językoznawców, wynika z następującego rozpatrzenia.

Na akustyczną jakość i wzajemną różnicę pełnogłosek wpływają: 1) pozycya języka, to jest okoliczność, naprzeciw której części podniebienia i którą swą częścią język artykułuje, a niemniej jaki ma przytem kształt. Od tych momentów zależy bezpośrednio rozmiar i kształt jamy ustnej, która jest resonatorem dla dźwięcznego prądu powietrza, wypychanego z płuc; 2) stopień napięcia muszkułów w języku, bo zależnie od tego, przy takim samym ogólnym układzie języka, część jego artykułująca zmienia swój wygląd; 3) udział i czynność warg: mogą one mianowicie zachowywać się obojętnie, biernie, albo zaokrąglać, rozciągać i wysuwać naprzód, albo wreszcie ściągać ku wnętrzu.

Jeżeli wymawiamy polskie *i*, to zauważymy, że język zbliża się przednią częścią swego korpusu (grzbietu) do twardego podniebienia, przyczem koniec jego przylega do dolnych zębów. Wyżej podnieść, ani dalej naprzód posunąć go nie można. A zatem artykulacya odbywa się przednią częścią w górze: *i* jest wysokie (high) i przednie (front). Jeżeli wymówimy po sobie *i* i *y*, zauważymy oprócz tego, że przy *y* zbliża się środek korpusu języka do podniebienia (także wysoko), także jeszcze i tę różnicę, że w czasie artykulacyi *i* język jest napięty, podczas gdy przy *y* zachowuje się luźnie. A zatem *i* jest: wysokie-przednie-napięte (narrow), podczas gdy *y* jest: wysokie-środkowe (mixed) -luźne (wide). Tylko napięciem różni się prawdopodobnie zwykłe *i* od *ï* n. p. w *siny (= śiny)*.

Wymawiając *a* (zwłaszcza głosem zdziwionym lub oburzonym) zauważymy, że język zajmuje bardzo niską pozycyę (wskutek czego usta szeroko otwarte), dalej, że artykułuje środkową częścią swego korpusu i że nie czuć w nim napięcia; *a* jest zatem niskie (low) -środkowe (mixed) -luźne (wide). Wymawiając *u* zauważymy, że jest wysokie (high) -tylne (back) i luźne (albo słabo napięte), a nadto, że wargi są zaokrąglone, zatem, że jest okrągłe (round).

A więc rozróżniamy w zasadzie ze względu na artykułującą część języka trzy pionowe i trzy poziome pozycye, przy-

czem w każdej pozycyi może: 1) być lub nie być napięcie muszkułów; 2) być lub nie być zaogrąglenie warg. Jeżeli n. p. artykułując zwykłe polskie *i* zaokrąglimy jeszcze wargi, to otrzymamy jako rezultat francuskie lub niemieckie *ü* i t. p.

Oczywiście każda pionowa i pozioma pozycya języka stanowi nie jeden, dokładnie zlokalizowany punkt, tylko pewną przestrzeń i dlatego prócz zasadniczo przyjętych, trzech pionowych i trzech poziomych pozycyi, należy w razie potrzeby rozróżniać jeszcze stopnie pośrednie. Jeżeli samogłoska nie jest zupełnie wysoka, ale także nie średnia, i bliższa wysokiej niż średniej, to określamy ją jako obniżoną wysoką (lowered high); jeżeli jest bliższa średniej niż wysokiej, to nazywamy ją podniesioną średnią (raised mid) i t. d. Ze względu zaś na poziome pozycye rozróżniamy także jeszcze dwa stopnie pośrednie: jeżeli samogłoska nie jest zupełnie przednia, ale także nie środkowa, i bliższa przedniej niż środkowej, to określa się ją jako wewnętrzną przednią (inner front); a jeżeli jest bliższą środkowej niż przedniej, to się ją nazywa zewnętrzną środkową (outer mixed) i t. d.

§ 6. Szczegółowe uwagi do § 4.

Przykłady na fonetyczne *i* = alfabetycznemu *é* (względnie w zwykłej pisowni *e*): *wierzch (wiérzch)* = *ẃišx, śnieg (śniég)* = *śńik, śf'iżb́ić* = *świeżb́ić.*

Fonetyczne *ï*: tak brzmią stale alfabetyczne *i* i *é (e)* po *ć, dź, ś, ź* przed następującemi niepalatalnemi spółgłoskami n. p. *cicho* = *ćïxo, zacinać* = *zaćïnać, cis* = *ćïs, uciszać* = *ućïšać,* ale *ci* (Nom. plur.) = *ći, cisi* = *ćiśi; dziwo* = *dźïvo, dziewka (dziéwka)* = *dźïfka,* ale *dziwić* = *dźiẃić, dzień (dziéń* w zwrocie *dzień dobry)* = *dźiń; siny* = *śïny, pasierb (pasiérb)* = *paśïrp, siwy* = *śïvy, silny* = *śïlny,* ale *siniec* = *śińec, silić* = *śil'ić; zima* = *zïma, spozierać (-ziérać)* = *spożïrać,* ale *w zimie* = *v-źiḿe, ziemniak* = *źïmńak.* Warto zauważyć, że w nieakcentowanej pozycyi to *ï* jest nawet przedniem wewnętrznem i zbliża się w ten sposób do *y* n. p. w *cisáwy, dáłbym-ći* i t. p. Indywidualnie i lokalnie *ï* wogóle (i w akcentowanej pozycyi) jest przedniem wewnętrznem.

Natomiast po innych spółgłoskach *(ṕ, b́, v́, f́, ḿ; ń, ĺ; ḱ, ǵ)* brzmią alfabetyczne *i, é* — przynajmniej w mowie starannej — stale jak fonetyczne *i*, bez względu na palatalność lub niepalatalność następującej zgłoski n. p. *ṕisać, ṕišę, zapṕinać, ṕivo, ṕika; b́ity, b́ida, (= bieda), b́izon, zab́irać (= zabierać); v́ino, v́idzę, v́itać, v́išx (= wierzch), zav́irać (= zawierać); f́iga, śf́ita (= świta), śf́ica (= świeca); ḿiska, ḿina, ḿitra, ḿigać, uḿirać; ńitka, ńiva, ńiby, ńisko; ĺipa, ĺin, ĺizać, mĺiko* (lub *mlïko*)[1]*; ḱivać, ḱita, ḱixać; ǵinę, ǵibać.*

Ale trzeba z naciskiem podnieść, że w szybkiem tempie mowy, przy artykulacyi niebardzo starannej, i tutaj przed niepalatalnemi spółgłoskami słychać *ï*, może być wyraźniejsze przed wargowemi i tylnojęzykowemi niż przed przedniojęzykowemi.

Co się zaś tyczy konstatowania *ï* wogóle, to istnienie jego w wymawianiu zachodnio-galicyjskiem nie ulega żadnej wątpliwości. Obserwowałem je nietylko na sobie, ale także na swojej rodzinie, studentach i t. d. Oczywiście są wahania, jeżeli będziemy uwzględniać całe terytoryum: czasem występuje *ï*, leżące między *i* a *y*, czasem znowu u indywiduów, pochodzących z wschodnich okolic różnica między *ï* a *i* jest bardzo słaba, jeszcze wyłącznie w kombinatorycznym zawiązku.

§ 7. Przed *ł̈* (= *ų*) brzmi fonetyczne *ï* (a alfabetyczne *i*) prawie jak okrągłe *ü* w niem. *schützen* z powodu wczesnego zaokrąglenia warg, potrzebnego do wymówienia *ł̈*, n. p. w wyrazach *śïų̈a (siła), ṕïų̈ (pił), ṕïų̈a (piła), ïų̈ (ił)*, tak, że właściwie możnaby te wyrazy pisać fonetycznie *śüų̈a* i t. d. Ale po *ḱ, ǵ* pozostaje *i* (nie *ï*, ani *ü*) n. p. *ḱiųa (kiła).*

§ 8. Alfabetyczne *y, é (e)* = fonetycznemu *y: ser, sera (sér, séra)* = *syr, syra; cztery (cztéry)* = *čtyry*, tak jak *syn, syna* i t. d.

W wymowie zachodnio-galicyjskiej jest *y* samogłoską, wyraźnie różniącą się od *i:* określiłem je powyżej jako wysokie-środkowe-luźne, czy jednak wymowa zniżona wysoka, zewnętrznie-środkowa nie jest bardziej rozpowszechnioną? Bardzo wy-

[1]) trudno rostrzygnąć, która wymowa jest bardziej rozpowszechnioną.

raźnie występuje taka artykulacya w mowie klas niższych, zwłaszcza przy głośnem wykrzykiwaniu i t. p.

§ 9. *a* określiłem powyżej jako niskie i środkowe, bo rzeczywiście w naszym systemie wokalicznym jest najniższe, a w porównaniu z *u* nie jest tylne. Ale określenie to nie jest dokładne, i wymaga w obu kierunkach ściślejszego zaznaczenia miejsca: *a* jest obniżone średnie, wewnętrzne środkowe.

§ 10. Zresztą trzeba jeszcze zauważyć, że *u* może nie jest całkiem luźne.

Porównując nasze samogłoski z francuskiemi i niemieckiemi, można uważać za mniej więcej identyczne: *i* z *i* w franc. *fini*, niem. *ihn*, *ï* z północno-niem. *i* w *Fisch*; *o* z niem. *o* w *Stock*; *u* z niem. *u* w *und*.

§ 11. Samogłoski nosowe.

Mamy dwie samogłcski, wymawiane w ten sposób, że w czasie artykulacyi otwiera się wejście do kanału nosowego: *ǫ* (alfabetyczne *ą*) i *ę* (przyczem *e* jest trochę niższe od czystego, nienosowego *e*). Wymawiają się tak, bez dodatku mniej lub więcej wyraźnie artykułowanej spółgłoski nosowej: 1) przed *s*, *ś*, *š* (= alfab. *sz*), *x* (= alfab. *ch*), n. p. *vǫs* = *wąs*, *vǫsy* = *wąsy*, *kǫsać* = *kąsać*, *ukǫśić* = *ukąsić*, *vęx* = *węch*, *vęšyć* = *węszyć*. Natomiast przed *z*, *ź*, *ž* (= alfab. *ż*) słychać jeszcze słabe *n*, *ń*, *ṽ*, n. p. *vę*^{n}*zy* = *więzy*, *vę*^{n}*źić* = *więzić*, *vę*^{ṽ}*ža* = *węża*. Zdaje mi się przynajmniej, że się nie mylę, konstatując tę różnicę (w swojej wymowie); 2) *ǫ* na końcu wyrazu n. p. *matkǫ*, *robǫ* (= *robią*). Natomiast *ę* na końcu wyrazu (wszystko jedno czy przed pauzą, czy w związku zdania) wymawia się bez tonu nosowego, jak czyste *e*: *matke*, *robe*, (= *robę*). Tylko w mowie uroczystej, bardzo starannej wymawia się i tutaj *ę*.

W środku wyrazu przed wszystkiemi innemi spółgłoskami (niż *s*, *ś* *š*, *x* = *ch*) wymawia się po *ǫ*, *ę* jeszcze wcale wyraźnie artykułowane spółgłoski nosowe: *n*, *ń*, *m*, *ṽ* zależnie od rodzaju następującej spółgłoski, n. p. *pęnta*, *pęndźić*, *pęndy*, *pęćïna* (tak! nie *pęćïna*), *mǫnka*, *vęngel*, *męnčyć*, *pǫnček*, *dęmby*, *dęmbina* (nie *dęmbïna*), *kǫmpać*.

Przed *į* (= *j*) nosówki się wogóle nie pojawiają; przed *l* ginie w zwykłej mowie resonans nosowy zupełnie, n. p. *začǫ*

= *zaczął*, *ćoų* = *ciął*, *ćeųa* = *cięła*, *začeųa* = *zaczęła*; taksamo *ćel'i* = *cięli*, *začel'i* = *zaczęli* i t. d. Tutaj nawet w starannej mowie nie słychać nosówek: gdy się kto sili na wymowę, zgodną z pisownią, wymówi raczej *začoų* z długiem *ų*, albo coś podobnego, niż *ǫ*: w zgłosce otwartej *(zaczęli, zacząłem* i t. d.) przy bardzo starannej wymowie da się jeszcze słyszeć słaby resonans nosowy, ale nie jestto wymowa naturalna (przynajmniej w zachodniej Galicyi).

Tu i owdzie, pod wpływem kombinatorycznych czynników [1]), ginie nazalizacya, n. p. *pętnaśće, dźevętnaśće, pętnasty, dźevętnasty*: wymawianie *pętnaśće* i t. d. razi nas jako sztuczne.

Prócz *ǫ* i *ę* pojawiają się: 1) *ĭ*, ale rzadko, n. p. *pĭńdźeśǫnt, dźevĭńdźeśǫnt*; 2) w obcych wyrazach także *ą* n. p. *ąnglĭa* = *Anglia*, *bąnk* = *bank*, ale wymawiają także *anglĭa, bank* i t. d.

Wreszcie trzeba zauważyć, że u wielu osób istnieje tendencya do nosowego wymawiania czystych pełnogłosek, jeżeli stoją przed spółgłoskami nosowemi, n. p. *tęn* = *ten*. Dyjalektycznie jest ten objaw często przeprowadzony wyraźnie i konsekwentnie: w normalnej, panującej wymowie klas wykształconych jeszcze go niema.

§ 12. Sposób rozpoczynania artykulacyi pełnogłosek.

Rozpoczęcie wymawiania pełnogłoski, stojącej po pauzie, czyli z przodu izolowanej, odbywa się u nas w ten sposób, że struny głosowe najpierw się szczelnie zwierają, następnie gdy się ma rozpocząć wydech, rozrywają się i z krtani dobywa się dźwięczny głos (ton), który przechodząc następnie przez ustawioną w stosowny sposób jamę ustną tworzy daną pełnogłoskę. A zatem właściwą artykulacyę pełnogłoski poprzedza bezdźwięczna (głucha) krtaniowa wybuchowa spółgłoska, którą bardzo wyraźnie słychać, jeżeli się wymawia pełnogłoskę szeptem. Tę krtaniową wybuchową spółgłoskę, nie występującą samodzielnie, nazywam wstępnem zwarciem krtani (u Sieversa „der feste Einsatz") i oznaczam — wbrew dotychczasowemu zwyczajowi, który zresztą nie jest jednolity — przez ˙, a zatem n. p. nasze partykuły *a*, *i* wymawiane po pauzie, są właściwie *˙a ˙i*; tak-

[1]) pozycyi bezprzyciskowej.

samo zaczyna się każda samogłoska po pauzie, n. p. *'adam, 'ojciec (= ojciec), 'uxo (= ucho)* i t. d.

Natomiast nie w pauzie, zatem w środku wyrazu (na początku zgłoski) albo w związku jednego zdania (albo raczej taktu zdaniowego), niema zazwyczaj tego wstępnego zwarcia krtani: określam to poprostu jako nieobecność (brak) wstępnego zwarcia. a oznaczam przez ' n. p. *nauka* = (zwykle) *na'uka, ja a ty* = *ja 'a ty* i t. d. Ztąd często w szybkiem tempie powstaje *jāty* i t. d.

Tak jest w normalnej wymowie klas wykształconych, a w związku z tem stoi nieobecność tak zwanych „przydechów" przed samogłoskami, które występują zato prawie stale w narzeczach, a i w mowie klas wykształconych innych okolic. Wskazuje to na brak wstępnego zwarcia, w związku z czem łatwo rozwija się przed pełnogłoską *h* luh *ị*. Pamiętać należy: 1) że już samo wymawianie pełnogłoski bez wstępnego zwarcia, *'a, 'i,* robi na nas wrażenie, jakgdyby przed *a, i* był jeszcze jakiś element, ulotny i trudny do określenia; 2) że prócz wymienianych sposobów zaczynania izolowanej od przodu pełnogłoski jest możliwy także trzeci, polegający na tem, że wydech się rozpoczyna już, zanim struny głosowe zostaną zbliżone do siebie dla wytworzenia dźwięcznego głosu. Wtedy pojawiają się przed pełnogłoską krtaniowe przydechy rozmaitej siły i jakości: do takich przydechów należy n. p. po części niemieckie *h*, które prawdopodobnie i w niejednym polskim dyalekcie się pojawia; oznaczyć najlepiej przez małe *h, x* , lub ' n. p. *ʰa, ˣa* i t. p., wreszcie 3) mogą się rozwinąć już pełne spiranty krtaniowe albo niezgłoskotwórcze pełnogłoski, bezdźwięczne lub też dźwięczne: *ha, xa, ịa, ụo, γi (ji);*[1]) i t. d. Wtedy już się nie mówi o sposobie zaczynania pełnogłoski, tylko o osobnych głoskach.

Uwaga. Rozumie się, że między n. p. *'o* a wyraźnem dyftongicznem *ụo* z dźwięcznem *u,* jest miejsce na różne stopnie pośrednie n. p. *ᵘo* z bardzo krótkiem i osłabionem *ụ* i t. p.

§ 13. Pełnogłoski w roli niezgłoskotwórczej (w dyftongach).

W języku, o którym mowa, występują w tej roli:

---

[1]) w ten sposób wymawia wiele osób z Królestwa *i:* poprzedza je palatalny spirant.

1) *i*, które wtedy oznacza się znakiem *į*, a w zwykłej pisowni literą *j*. Mamy tedy dyftongicznie grupy *aį, eį, iį, yį, oį, uį*, albo z *į* na pierwszem miejscu: *įa, įe, įi, įu, įo*, a wreszcie tryftongiczne połączenia: *įaį, įoį, įeį, įiį* lub *įīį*. N. p. *aį! eį! piį, żyį, oį! oįca, voįna, vuį, łaįdak....; įa, įan, įego, kaįet, sto-įi, įutro, po-įučše (= pojutrze), įuxa, pi-įo...; įoį! įoįčeć, įeį! įaįko, moiįį* albo *moįėį (= moii)*...

Dodać trzeba, że *įi* na początku wyrazu niema, natomiast w środku wyrazu pojawia się często i w zwykłej pisowni oddaje zapomocą samego *i* n. p. *stoi, twoi* i t. d.

2) *ï* występuje kombinatorycznie, n. p. *dïabeł, bryïa, boïǫnčka (= bojączka)* i t. p. W zwykłem, potocznem tempie mowy wiele z powyżej (pod 1)) wymienionych połączeń, wymawia się taksamo, n. p. *yï, aï;* jednak przed spółgłoskami, a zwłaszcza przedniojęzykowemi, stale występuje *į: oįca, haįduk* i t. p.

3) *ǫ:* jednak o tem patrz niżej § 19.

§ 14. Iloczas pełnogłosek.

Stałego rozróżniania krótkich i długich pełnogłosek w języku polskim, jak wiadomo, niema. Wszystkie one są pod względem trwania krótkie, albo raczej średnie, przyczem różnica między akcentowaną a nieakcentowaną jest bardzo mała. Wzdłużenie występuje tylko okolicznościowo w związku z intonacyą retoryczną. W Krakowskiem jest zdaje się tendencya przedłużania końcowej zgłoski, ale w mowie klas wykształconych objawia się w słabym stopniu.

Spółgłoski.

§ 15. Objaśnienie terminu fortis i lenis.

Wymawiając spółgłoskę *t*, a potem *d; p*, a potem *b; k*, a potem *g*, zauważymy, że różnią się od siebie przedewszystkiem „dźwiękiem". Przy wymawianiu spółgłosek *d, b, g* zbliżone do siebie struny (wiązadła) głosowe krtani drgają i słyszymy głos muzyczny, dźwięczny; natomiast w czasie artykulacyi spółgłosek *t, p, k* krtań zachowuje się spokojnie i słyszymy tylko szmer. Tę różnicę oznaczamy terminami dźwięczny, bezdźwięczny (głuchy).

Ale wymawiając (w sposób naturalny) wymienione wyżej pary spółgłoskowe zauważymy jeszcze inne różnice, a mianowicie:

a) że przy *p, t, k* zwarcie jest trochę silniejsze, energiczniejsze niż przy *b, d, g;* b) że przy *p, t, k* przerwanie zwarcia (wybuch) jest momentalne, raptowne, podczas gdy przy *b, d, g* przerwanie zwarcia odbywa się w sposób łagodny. Różnica, zaznaczona pod b) jest ważniejsza niż różnica pod a), ale obie są skombinowane i jak sądzę w bezpośrednim związku, to jest różnica b) wzrasta progresywnie w zależności od wzrostu różnicy a). Dla spółgłosek z silnem zwarciem wprowadzono nazwę fortis, a dla spółgłosek z słabem zwarciem nazwę lenis. W języku polskim (przynajmniej w zachodniej Galicyi) różnica siły zwarcia między szeregami *p, t, k, c, s...* || *b, d, g, dz, z...* nie jest zbyt wielka i tylko tę różnicę mając na oku możeby nie było odpowiednią rzeczą pierwszy szereg nazwać mocnym (fortis), a drugi łagodnym (lenis) — ale ponieważ z tą różnicą kombinuje się różnica co do sposobu przerywania zwarcia, która już jest bardzo wyraźna, przeto z tem rozszerzeniem możemy nasze bezdźwięczne (głuche) spółgłoski nazywać „fortes", a dźwięczne „lenes". Widzimy zatem, że w artykulacyi naszych spółgłosek kombinają się zawsze: a) bezdźwięczność, nieobecność muzycznego dźwięku z energią zwarcia i raptownem jego przerwaniem; b) dźwięczność z pewną luźnością zwarcia i łagodnem jego przerwaniem. Tak jest w języku polskim, ale tak wcale być nie musi. Można także artykułować bezdźwięczną spółgłoskę w ten sposób, że zwarcie będzie słabe: tego rodzaju bezdźwięczne lenes spotykamy n. p. w języku niemieckim (w środkowych i południowych Niemczech), gdzie w ten sposób wymawiają *b, d, g,* a często także *p, t, k* i t. d.

Dawniejsze terminy „tenues" i „mediae" wychodzą w nauce z użycia z powodu swej nieokreśloności: wprawdzie używano ich zawsze (albo przynajmniej zwykle) w ten sposób, że przez tenuis rozumiano bezdźwięczną fortis, a przez media dźwięczną lenis, ale ponieważ wtedy trzebaby wymyślić nowe, jednolite nazwy dla bezdźwięcznych lenes i dla dźwięcznych fortes, przeto zastępuje się je obecnie w wyłożony sposób.

§ 16. Wszystkie nasze zwarte (wybuchowe) spółgłoski są nieaspirowane, to jest między spółgłoską a następującą po niej pełnogłoską (n. p. *ta, to, po, da, ku...*) nie słychać żadnego

przydechu, bo natychmiast (w tej chwili) po przerwaniu zwarcia dobywa się z krtani dźwięczny głos, artykułujący samogłoskę. Natomiast w języku n. p. niemieckim między jednym a drugim momentem jest pewna, oczywiście króciutka przerwa, wskutek czego powstaje przydech: *t'a t'o, k'a...*, który rozumie się może być rozmaity co do siły i trwania, aż ewentualnie z aspirowanej spółgłoski (aspiraty) może się rozwinąć spółgłoska z następującym po niej osobnym, już indywidualnym i uświadomionym spirantem. Aspirowane spółgłoski (w rodzaju niemieckich) spotyka się w języku polskim tylko dyalektycznie.

§ 17. „Liquidae" *r, ł, l.*

r jest końcowo-językowe i silnie drgające („alveolares gerolltes Zungenspitzen- *r*"), przytem, jako psychiczno-fonetyczne wyobrażenie, zawsze dźwięczne. W wymowie jednak w pewnych kombinatorycznych warunkach wymawiamy je de facto bezdźwięcznie, n. p. *vatr (= wiatr) obok vatru, krjavy (= krwawy, potrkuf (= Piotrków)* i t. p.

§ 18. Znak *l* ma przedewszystkiem dwojakie znaczenie w tym samym sensie, co znak *r*. To jest: *l* jest zazwyczaj dźwięczne i takim też jest obraz tej głoski, jaki tkwi w naszem wyobrażeniu; ale w kombinatorycznych warunkach występuje ono bezdźwięcznie, odznaczając się podobnie jak *r* silnym szmerem, n. p. *myśl* obok *myślovy, plfać* obok *pluje.*

Prócz tego znak *l* ma dwojakie znaczenie jeszcze w innym sensie, a mianowicie: a) przed *i* oznacza wybitnie palatalne *l'* n. p. *l'ixy, l'is, pal'ica...;* b) średnie, także dosyć palatalne *l* w innych wypadkach: *lak, pole...*

§ 19. *ł.* Temu znakowi nie odpowiada w panującej wymowie zachodnio-galicyjskiej spółgłoska z kategoryi *l*- dźwięków, tylko niezgłoskotwórcza pełnogłoska. Zazwyczaj określają ją jako niezgłoskotwórcze *u*, które się oznacza znakiem *u̯*, ale to określenie, przynajmniej o ile chodzi o wymowę klas wykształconych zachodniej Galicyi, nie jest dokładne, a nawet wprost fałszywe.

Nasze zwykłe *ł* charakteryzuje się następnemi momentami artykulacyjnem: 1) wargi są silnie zaokrąglone, ale 2) wysuwania ich przytem nietylko niema, lecz przeciwnie — zwłaszcza na początku wyrazu — ściągają się lekko ku wnętrzu; 3) po-

zycya języka nie jest zawsze ta sama, czyli głoska ta nie jest jednolicie zlokalizowana w jamie ustnej, a mianowicie: a) na końcu zgłoski (lub wyrazu) i przed spółgłoską język zajmuje pozycyę, potrzebną do artykułowania *u* albo może wąskiego *ó*; b) przed pełnogłoskami (samogłoskami) pozycya jego modyfikuje się zależnie od jakości następującej pełnogłoski.

W tych kombinatorycznych warunkach, w których oczekujemy bezdźwięcznego *ł*, mamy właściwie fonetyczne zero z mniej lub więcej wyraźnie zachowanem (przeprowadzonem) nastawieniem jamy ustnej (głównie warg), jak gdyby *ł* rzeczywiście miało być wymówionem, n. p. *umys(ł)*; ale i to nie zawsze: *jabłko* = wprost *japko*; *szedł* = *šet* i t. d.; *płci, płciowy* może rzeczywiście zawiera bezdźwięczne *ł*: przy bardzo starannej wymowie słyszałem nieraz prawie *pući, pućovy*; ale w potocznem tempie najprawdopodobniej między *p* a *ć* jest tylko pauza.

Zresztą trzeba zaznaczyć, że i w zachodniej Galicyi spotyka się jeszcze często czysto spółgłoskowe *ł*, tak jak z drugiej strony spotyka się także często wyraźne *u̯*, w rodzaju angielskiego *w*. Ale charakterystyczna rzecz: podczas gdy spółgłoskowe *ł* nie wpada nam wcale w ucho, jako coś zasadniczo różnego od naszego zwykłego *ł*, to wyraźne *u̯* razi nas stanowczo (mówię, rozumie się, o nieświadomej obserwacyi) i zazwyczaj starają się takiej artykulacyi dzieci „oduczyć".

§ 20. Spółgłoski nosowe.

Obok dźwięcznego (bilabjalnego) *m* występuje w rzadkich wypadkach odmiana bezdźwięczna, n. p. w gen. plur. *pasm*, gdzie po *pas-* następuje bilabjalne zwarcie warg, przyczem prąd powietrza wypływa z otwartej krtani przez kanał nosowy. Obok tego spotyka się formę *pasem*.

Znak *n* oznacza dwie spółgłoski: 1) przednio-językowe dorzalne *n*; 2) tylno-językowe *ŋ* n. p. *ganku* = *gaŋku*, *pankiem* = *paŋkiem*, *kinga* = *kiŋga*, podobnie *męka* = *męŋka* (p. § 11). Nie mogę twierdzić, że przed spółgłoskami *k, g, x (= ch), š, ž, č, dž* ta wymowa *ŋ* jest wyłącznie panującą w zachodniej Galicyi, bo u kilku osób obserwowałem *n*: *ganku* i t. d., ale w każdym razie jest zwyczajna.

O *ḿ, ń* patrz §§ 26., 27.

§ 21. Spółgłoski zwarte (wybuchowe).

O zwartych spółgłoskach *t, d; p, b; k, g,* po uwagach w §§ 15., 16, niema właściwie nic do powiedzenia.

§ 22. Spiranty.

Wargowo-zębowe *f, v* (= alfab. *w);* po bezdźwięcznych traci *v* dźwięczność i wymawia się jak *f: swój* = *sfuį* (albo *sfuï), pławać* = *plfać, kwakać* = *kfakać, krwawy* = *krfavy.*

§ 23. Dorzalno-alveolarne *s, z;* to znaczy artykułuje się je grzbietem końca języka naprzeciw łożyska górnych zębów.

Średnio-językowe palatalne *ś, ź*[1]*; ś* jest zbliżone do niemieckiego „ich-Laut", ale jednak różni się od niego wyraźnie. Biorąc za punkt wyjścia artykulacyę wysokiego *i,* konstatujemy przy wymawianiu *ś,* że język się energicznie rozpłaszcza i ściąga, przysuwając się do twardego podniebienia (palatum) już w tylnej jego części.

Predorzalno-alveolarne *š, ž* (alfab. *sz, ż)* i alfabetyczne *rz* = fonetyczne *š, ž:* artykułuje się je przednią częścią grzbietu końca języka, podniesionego przytem trochę w górę. W porównaniu ze spirantami *s, z* zdaje mi się nadto, że dolna warga jest troszkę odchylona.

NB. *brzmi* = *bžmi, grzmieć* = *gžmi, tworzy* = *tfožy...,* ale *przy* = *pšy, krzak* = *kšak, tchórz* = *txuš...*

§ 24. Tylno-językowy bezdźwięczny spirant *x* (alfabetyczny znak *ch),* ma w porównaniu z niemieckim „ach-Laut" cieśninę szerszą, wskutek czego brzmi słabiej. Co się tyczy miejsca tworzenia cieśniny, to na końcu zgłoski lub wyrazu i przed spółgłoską tworzy się ona w okolicy pełnogłoski *u* n. p. *xmura, xce, dax...,* a przed pełnogłoskami zależy właśnie od umiejscowienia pełnogłoski: w *xy-* tuż za twardem podniebieniem, w *xa-* całkiem nisko i t. d. W rzadkich wypadkach spotyka się palatalne *ẋ* n. p. *ẋiny* = *chiny, ẋimera...,* nie identyczne jednak z niemieckim „ich-Laut".

W kombinatorycznych warunkach (w środku wyrazu zresztą bardzo rzadko) występuje dźwięczny tylnojęzykowy spirant, który oznaczam przez *γ* n. p. *Bohdan* = *boydan.*

---

[1]) alfabetycznie także *si, zi* n. p. *siano, ziarno...*

Znak alfabetyczny *h* ma w języku polskim, o którym mowa, tęsamą wartość fonetyczną co *ch*.

§ 25. Afrykaty.

Alfabetyczne znaki *c, dz; ć* (albo *ci), dż* (albo *dzi); cz, dż* przedstawiają ścisłe połączenia spółgłosek zwartych *t, d* ze spirantami *s, z; ś, ż; š, ž*, wymawiane w ten sposób, że artykulacya zwartych *t, d* nie jest kompletna, bo niema nagłego oderwania języka czyli zupełnego przerwania zwarcia, tylko język się odchyla (a nie odrywa zupełnie) tworząc zaraz szczelinę, potrzebną do artykulacyi homorganicznego spirantu. Tego rodzaju połączenia zwartych spółgłosek z homorganicznemi spirantami nazywają się afrykatami (affricatae).

A zatem *c, dz* = ^{t}s, ^{d}z; *ć, dż* = $^{t'}ś$, $^{d'}ż$; *č, dž* = $^{t}\underset{\cdot}{š}$, $^{d}\underset{\cdot}{ž}$ (tutaj *t, d* są predorzalno-alveolarne, podczas gdy zwykłe *t, d* są dorzalno-dentalne).

§ 26. Spalatalizowane (t. z. miękkie) spółgłoski.

Spółgłoski *ṕ, b́, v́, f́, ḿ, ń, ḱ, ǵ* (alfabetyczne *pi, bi, wi, fi, mi, ki, gi* przed *a, e, o, u; p, b, w, f, m, k, g* przed *i; ń; n* przed *i; ni* przed innemi samogłoskami) wymawiają się w ten sposób, że w czasie odnośnej artykulacyi środek języka zbliża się do twardego podniebienia. Przytem należy zauważyć, że nie słychać po nich żadnego spirantu. Przy spółgłoskach *ṕ, b́, v́, f́, ḿ* może się to wydawać dziwnem, a nawet nieprawdopodobnem: bo *ń, ḱ, ǵ* (podobnie *ś, ż*) są w porównaniu z *n, k, g (s, z)* właściwie całkiem inaczej artykułowane, ale przy *ṕ, b́, v́, f́, ḿ* pozostaje tasama specyficzna bilabjalna lub labjo-dentalna artykulacya, co i przy *p, b, v, f, m*. Niemniej jest tak rzeczywiście, a o możliwości jednolitych *ṕ, b́*... różnych od *p, b*... łatwo się przekonać, wymawiając szeptem *p*.., raz ustawiwszy język w pozycyi palatalnej (jak do wymówienia *i*), drugi raz trzymając go w położeniu obojętnem: mimo tej samej artykulacyi wargowej i przy minimum wydechu oba *p* będą zupełnie różne. Zresztą prawdopodobnie i artykulacya warg nie jest zupełnie identyczna.

Uwaga 1. W *objad* i t. d. niema *b́: obi̯at*, nie *ob́at*, ani *ob́i̯at;* może być, że wymowa *ob́i̯at* spotyka się lokalnie lub indywidualnie.

Uwaga 2. Na końcu wyrazu i zgłoski spotyka się tylko

ń; ṕ, b́, v́, f́, ḿ niema, ztąd dziś zarzucono i w pisowni formy *karń, karṕ, paẃ* i t. p. Spółgłosek *ḱ, ǵ* w takiej pozycyi nie było wogóle nigdy.

§ 27. Palatalne *ń* przed *s* w zgłosce zamkniętej ulega modyfikacyi; mianowicie zwężenie palatalne następuje już przed artykulacyą samego *ń*, wskutek czego powstaje mniej lub więcej wyraźne *i̯*, łączące się dyftongicznie z poprzedzającą samogłoską. Przytem *i̯*, a często i poprzedzająca samogłoska są słabo nazalizowane, *ń* zaś ulega redukcyi, zwłaszcza co do dźwięczności, n. p. *pański* = mniej więcej *pą[n]ski*. Ztąd krok tylko do gwarowej wymowy *pa[n]ski* i *pąski*, wymowy, do której się wszyscy zbliżamy mówiąc szeptem.

Podobną tendencyę można skonstatować i przed innemi bezdźwięcznemi spółgłoskami, n. p. *Bończa, opończa.*

Uwaga 1. Zauważyć wypada, że *ń(+ s)* po *y, i* ulega bardzo małej redukcyi, albo żadnej: *śf'iński, čyński...*

Uwaga 2. Przed *k, g* niema jakiegoś palatalnego *n*, tylko *ń: mańka, ćeńki.* W wyrazie *cienki* zresztą wymowa się waha: z jednej strony słychać *ćenki, ćenka...*, z drugiej nietylko *ćeńki*, ale także *ćeńka...*

§ 28. Podwójne spółgłoski. Granica zgłoskowa.

Znaki alfabetyczne *nn, kk, ss* i t. d. oznaczają długie spółgłoski. Określenie to jest zupełnie wystarczającem, o ile chodzi o spiranty *ss, zz* i t. p.: *ss* ma się tak do *s*, jak *ā* do *a*, n. p. *ıcyssać* = *vyšać*, taksamo na początku *ssać* = *šać*. Natomiast co się tyczy zwartych (explosivae) n. p. *tt*, to trzeba wyraźnie zaznaczyć, że są to pojedyńcze spółgłoski z dłużej wytrzymanem zwarciem (zamknięciem) organów mownych, a zatem także długie n. p. *lekko* = *lek̄o*. Ale prócz długości trwania cieśniny (przy spirantach) lub zwarcia (przy explosivae) różnią się te długie spółgłoski od pojedyńczych czyli krótkich jeszcze jednym momentem. W wyrazie n. p. *mleko* granica zgłoskowa pada przed *k: mle|ko*, natomiast w wyrazie *lekki* pada ona w środku *k̄*, i ztąd pochodzi wrażenie podwójnej spółgłoski. Zaznaczyć wypada, że to samo odnosi się do wszystkich pojedyńczych (krótkich) i długich spółgłosek. Wprawdzie przy pojedyńczych spirantach spotyka się często przełożenie granicy zgłoskowej w środek spi-

rantu *(laśu)*, ale zwyczajną jest granica zgłoskowa przed spirantem *(la/su)*.

Na początku wyrazu występują 1) długie spiranty bez żadnych ograniczeń (n. p. *ssać)*; natomiast 2) długie zwarte, wogóle rzadkie, tylko jeżeli poprzedza wyraz, kończący się na samogłoskę i wymawiający się jednem tempem z następującym n. p. *na czczo*. Ale jeżeli wyraz taki znajduje się na początku zdania (po pauzie), to wtedy wymawia się nie długą spółgłoskę, tylko rzeczywistą p o d w ó j n ą, z przerwaniem zwarcia w środku n. p. *czczy* po pauzie = *č-čy*, a właściwie *čščy*, co jest bardzo zrozumiałe.

§ 29. Wszystkie spółgłoski dźwięczne wymawia się na końcu wyrazu i zdania bezdźwięcznie; ale może są to bezdźwięczne lenes, bo zresztą i wygłosowe tenues są zredukowane.

§ 30. Fonetyka międzywyrazowa (sandhi).

Najważniejszem zjawiskiem na tem polu jest assymilacya pod względem dźwięczności. Mianowicie: jeżeli w zdaniu jeden wyraz zaczyna się od samogłoski, to zwarta bezdźwięczna końcowa spółgłoska poprzedzającego wyrazu staje się dźwięczną [1]). a końcowa dźwięczna zachowuje swą dźwięczność n. p. *brat i siostra* = *brad-i-śóstra, chłop odrzekł* = *χu̯ob-ódžžïk* [2]). Spiranty się wahają: *nos i uśy* = *noz-i-úšy* || *nos-i-úšy;* może być, że przeważa pierwsza wymowa.

Przed spółgłoską następującego wyrazu końcowa poprzedzającego assymiluje się do pierwszej: *czyś był* = *čyž-bi̯u̯, raz szedł* = *ras šet* i t. d.

---

[1]) rozumie się, o ile niema pauzy. [2]) jeszcze słówko a propos transskrypcyi *odžžïk*. Przy zbiegu *t, d* + *s, z, ś, ź, š, ž* (= alfab. *ż* albo *rz)* otrzymujemy w potocznej wymowie połączenia *cs, dzz, čś, džž, ćś, dźź* n. p. *odsunąć* = *ocsunǫ̨ć, odszedł* = *očšet, trzymać* = *čšymać, drze* = *dže, pod siebie* = *poćśeb̨e, nad-ziérać* = *nadžžïrać* i t. d. Zatem n. p. *trzy* ≙ **tri*, i *trzos* = *czrzos* (tak pisano w staropolskiem) wymawiamy jednakowo: *čšy, čšos*.

Jan Baudouin de Courtenay.

Wskazówki dla zapisujących materjały gwarowe na obszarze językowym polskim [1]).

Prof. Rozwadowski [2]) rozpatruje wymawianie polskie w sposób nowy, dotychczas przez fonetyków polskich nie zastosowywany, chociaż już od dość dawna przyjęty przez fonetyków angielskich i skandynawskich, a następnie niemieckich. Z tego stanowiska daje on oryginalne określenia niektórych odcieni głosek polskich. Pozostaje teraz rozpatrzyć, o ile określenia te trafiają w istotę rzeczy. Ja ze swej strony, przynajmniej co do niektórych z nich, pozwoliłbym sobie wyrazić pewne wątpliwości. Odkładając jednak uwagi krytyczne o szkicu prof. R-go na później, a mianowicie do czasu, kiedy ukaże się on w druku, pozwolę sobie natomiast podać tu własne „Wskazówki dla zapisujących materjały gwarowe“, które niespełna rok temu stanowiły w skróceniu przedmiot referatu na posiedzeniu filji krakowskiej Towarzystwa ludoznawczego. Wskazówki te sprowadzają się mniej więcej do następujących punktów.

[1]) Pisownia autora zachowana.

[2]) W powyżej wydrukowanej pracy: »Szkic wymowy polskiej«.

§ 1. Każdy zbieracz bądź to objawów ludowej twórczości słownej [1]), bądź też charakterystycznych dla danej miejscowości wyrażeń powinien sobie z góry zdać jasno sprawę z tego, czy chce materjały swoje zapisywać dokładnie także pod względem wymawiania, t. j. czy chce dać w nich podstawę faktyczną do badań dyjalektologicznych. Jeżeli nie ma podobnego zamiaru, to niech je sobie zapisuje w sposób dowolny, pisownią zwykłą i językiem ogólnie-literackim. Jeżeli jednak chciałby przynieść pożytek także gwaroznawstwu czyli dyjalektologji, w takim razie musi się wdrożyć do ścisłego myślenia w dziedzinie skojarzeń czyli asocjacji graficzno-fonetycznych.

§ 2. Tak język wymawiany, jako też pismo istnieją w swojej ciągłości tylko psychicznie, t. j. tylko jako szeregi wyobrażeń, z jednej strony, fonacyjno-akustycznych (wymawianiowo-głosowych), z drugiej zaś strony, graficznych (kształtów pisanych lub w inny sposób odtwarzanych i widzianych). Wyobrażenia jednostek fonetycznych możemy nazwać dla krótkości fonemami, wyobrażenia zaś jednostek graficznych — grafemami. Związek wymawiania językowego z pismem sprowadza się do skojarzeń czyli asocjacji wyobrażeń fonetycznych z wyobrażeniami graficznemi, t. j. fonem oraz ich części i połączeń z grafemami oraz ich częściami i połączeniami.

Dokładność oddawania na piśmie głosek wymawianych i wogóle strony fonetycznej języka zależy od stopnia paraleliznu czyli równoległości między skojarzonemi szeregami wyobrażeń fonetycznych a szeregami wyobrażeń graficznych. Im bardziej odpowiadają sobie pojedyncze elementa i ogniwa obu szeregów, tym doskonalszą i prostszą jest grafika, jako sztuka wywoływania wyobrażeń i wrażeń fonetycznych za pomocą wrażeń i wyobrażeń graficznych i odwrotnie.

§ 3. Nie wszystko jednak, co się wykonywa podczas wymawiania, znajduje odbicie w świecie psychicznym. Wiele sub-

[1]) Używam wyrażenia »twórczość słowna«, a nie »twórczość literacka«, gdyż koniecznym warunkiem tej ostatniej jest pismo, gdy tymczasem utwory ludowe przechowują się tradycyjnie, bez pomocy pisma. Doskonale pojęcie to oddaje termin rosyjski: народная словесность.

telnych odcieni głosek, wiele momentów przejściowych od jednej głoski do drugiej istnieje tylko chwilowo, tylko w każdorazowym wymawianiu, nie sprawia jednak wrażenia ani na czucie muskularne wymawiającego, ani na ucho słuchacza; jeżeli zaś nie sprawia wrażenia, to tym mniej może posiadać stały ekwiwalent czyli równoważnik wyobrażeniowy w świecie fonem.

Tak n. p., o ile istnieją rzeczywiście owe różne odcienie samogłoski *i*, o których wspomina prof. Rozwadowski w swoim „Szkicu“ (§ 6), mogą one istnieć tylko w wykonaniu, bez rozróżniania objektywnie-psychicznego. To samo stosuje się do różnego wymawiania „spółgłoski *j*“, jako drugiego składnika połączeń *ij, yj, ej, oj, aj* i t. p., do różnej siły wykonania spółgłosek *p, k, t* i t. p., z jednej strony na początku zgłoski przed samogłoską, z drugiej zaś strony na końcu zgłoski (*popa* | *pop*, *raka* | *rak*, *brata* | *brat*...), do różnych przejść od spółgłoski np. *d*, z jednej strony przed samogłoską, z drugiej zaś przed spółgłoską nosową, bądź to tego samego umiejscowienia przedniojęzykowego, bądź też umiejscowienia wargowego (*da, do, de*... | *dn* | *dm*...), do różnych zakończeń spółgłosek tylnojęzykowych *g, k* przed *ł, l*, przed *m, n*, przed samogłoskami i t. d. Co więcej, nawet tak znaczne różnice, jak między zwykłemi dźwięcznemi *r, l, m, ń*... a odpowiadającemi im i tylko w pewnych połączeniach spotykanemi głuchemi *r, l, m, ń*... (wiat*r*u | wiat*r*, myś*l*i | myś*l*, jabł*e*k | jabł*k*o, niosła | niós*ł*[1]), pas*m*o, pas*m*, pieś*n*i | pieś*ń*...) zostały odkryte jedynie dzięki natężeniu spostrzegalności i badawczości ściśle naukowej, stojącej poza bezpośrednim związkiem psychofizjologicznym danego subjektu z wykonywanemi przezeń czynnościami.

Wszystkie te i tym podobne różnice wymawiania zjawiają się tylko antropofonicznie, nie istnieją zaś psychofonetycznie. Mogą one być odkryte drogą obserwacji naukowej, ale o prostym uświadamianiu wyobrażeń, powstałych objektywnie drogą kumulacji czyli nagromadzenia śladów psychicznych od stale

[1]) O takim zróżniczkowaniu spółgłoski *ł* może być mowa tylko w tych gwarach polskich, w których istnieje *ł* czysto spółgłoskowe, podobne do ruskiego lub litewskiego; gwary z *u* zam. *ł*, które bierze za podstawę prof. Rozwadowski, muszą być z tego wyłączone.

powtarzających się wrażeń czuciowych i słuchowych, mowy tu być nie może.

§ 4. Rzecz prosta, iż w zwykłych pisowniach, stosowanych do oznaczania głosek języków literackich, może mieć miejsce jedynie odróżnianie takich odcieni głosowych, które dają się dostrzegać bez wielkich trudności, t. j. które sprawiają całkiem określone wrażenie i przechowują się w skarbnicy myślowej jako osobne fonemy. Co innego są przytym różnice ortograficzne, zależne nie od różnic wymawiania, ale od pokrewieństwa i pochodzenia wyrazów i ich części znaczeniowych (n. p. w pisowni polskiej *ó* | *u*, końcowe *-t, -p, -k, -s, -f....* | *-d, -b, -g, -z, -w...)*.

Przy oznaczaniu jednak wymawiania gwarowego nie dość jest uwzględniać różnice wybitne i istniejące psychofonetycznie. Tutaj chodzić powinno o schwytanie drogą obserwacji naukowej wszelkich choćby najdrobniejszych odcieni głosowych natury wyłącznie antropofonicznej, t. j. jedynie wymawianiowej, bez odbicia w centrum psychicznym. Chodzić zaś o to powinno z następujących powodów:

Przedewszystkim materjał faktyczny każdej nauki powinien być określany z jak największą ścisłością i dokładnością, z dokładnością, nie znającą granic i powiększającą wielkości nieskończenie małe za pomocą mikroskopów i innych t. p. przyrządów;

powtóre owe różnice minimalne, różnice zarodkowe stają się z czasem różnicami łatwo dostrzegalnemi;

nareszcie częstokroć właśnie w owych różnicach, znikających dla zwykłego spostrzegania, kryją się podstawy charakterystyki gwar pojedyńczych lub też całych obszarów językowych.

§ 5. Powinniśmy pamiętać, że ani litery, ani żadne inne znaki pisma zwykłego, choćby nawet jak najbardziej udoskonalonego, nie mogą nigdy oddać wszystkich odcieni wymawiania i zależnych od niego skutków słyszanych, t. j. głosek. Dla tego też niezbędnym warunkiem zrozumienia strony wymawianiowej, czy to języka indywidualnego, czy też języka gwarowego, będącego abstrakcją z całego szeregu języków indywidualnych, jest opis szczegółowy charakteru ogólnego fonetyki tego języka, w rodzaju tych, jakie na samym wstępie swego „Szkicu“ podaje

prof. Rozwadowski. Należy więc wyłuszczyć dokładnie, gdzie mianowicie i w jaki sposób wykonywają się bądź to całe szeregi fonem, n. p. fonemy spółgłoskowe przedniojęzykowe *(t, d, n, s, z...)*, fonemy tylnojęzykowe *(k, g, x = ch...)*, dyftongi spółgłoskowe *(c, č, dz, dž...)*, fonemy samogłoskowe zwężenia wargowego *(u, o...)*, fonemy samogłoskowe krańcowego zwężenia *(u, i...)* i t. p., bądź też choćby tylko fonemy pojedyncze, n. p. *ł, l, r, a* i t. p. Takie uwagi ogólne, dotyczące mechanizmu wymawiania danej gwary, grają mniej więcej taką rolę, jak w muzyce klucz wiolinowy lub basowy, albo też określanie tonu zapomocą krzyżyków i bemolów, wystawianych na początku każdego wiersza nutowego.

Nie każdy może z jednakową łatwością uczynić zadość temu wymaganiu wystawiania klucza fonetycznego przed alfabetem, użytym do notowania głosek pewnej gwary. Różni badacze mają w różnym stopniu rozwinięty zmysł do podobnych spostrzeżeń i uogólnień. Jeżeli badacz sam jest dzieckiem okolicy badanej, ułatwia mu to niezmiernie spełnienie postawionego tu zadania.

§ 6. Wybór alfabetu powinien być zostawiony do woli zbieracza czyli zapisywacza materjału gwarowego. Komu trudno przyzwyczajać się do nowych znaków, może zadawalniać się zwykłym alfabetem polskim i zwykłą grafiką polską, byleby tylko ściśle określił, w jakim znaczeniu używa pojedyńczych liter i ich połączeń. Ze względu jednak na wyższość formalną zupełnego paralelizmu szeregu wyobrażeń fonetycznych z szeregiem wyobrażeń graficznych pożądaną jest rzeczą używanie alfabetu „naukowego“, t. j. zastąpienie połączeń liter, oznaczających głoski pojedyncze, literami również pojedynczemi (n. p. *š, č, ř* zam. *sz, cz, rz...*), wprowadzenie jednakowych, stale stosowanych znaków dla jednakowych modyfikacji wymawiania we wszelkich wypadkach (n. p. ' na) oznaczenie „miękkości“ czyli średniojęzykowości przy spółgłoskach: nietylko da*ć*, ko*ń*, ło*ś*..., ale także bra*ć*a, ko*ń*a, ło*ś*a, bu*ź*a..., gołę*b*a, dro*p*a, namava, tra*f*a, *ź*e*m*a.., bra*ć*om, ko*ń*om, ło*ś*om, bu*ź*om.., gołę*b*om, dro*p*om, mó*v*ono, tra*f*ony, *ź*e*m*o.., bra*ć*ą, ła*ń*ą, *ś*ąść, bu*ź*ą.., głę*b*ą, tro*p*ą, mó*v*ą, tra*f*ą, *ź*e*m*ą.., *ź*ęć*u*, ko*ń*u, ło*ś*u, Józ*u*.., gołę*b*u, ga*p*u, no*v*u, *f*u*f*u, v Rado*m*u..., bra*ć*e, ko*ń*e, *n*edźwe*d*źe, ło*ś*e, *ź*e*m*a..., v *n*e*b*e, ko*p*e, r*v*e, ła*m*e..., *j*ez, *k*edy...,

ći, ko*ńi*, pro*śi*, *żima*..., *b́ić*, *ṕić*, *f́iga*, *v́ino*, *ḿimo*..., *ḱiva*, *ǵiṅe*...; nietylko *ś*, *ź*, *ć*, *dź*, *ń*, *ṕ*, *b́*, *f́*, *v́*, *ḿ*, *ḱ*, *ǵ*..., ale także *l'*: *l'is*, *l'icho*, bo*l'i*...) i t. d.

Najzupełniej są tu uprawnione wszelkie próby indywidualne alfabetu naukowego, przyjmowanego do oznaczania głosek pewnej gwary lub pewnego obszaru językowego. Tak n. p. za użycie w „Słowniku języka pomorskiego czyli kaszubskiego“ (w Krakowie 1893) oraz w innych dziełach, dotyczących kaszubszczyzny, całkiem samoistnego alfabetu ze ściśle określoną wartością fonetyczną pojedynczych liter należała się Stefanowi Ramułtowi jedynie chyba tylko wdzięczność ze strony badaczów, podobnie jak za użycie innego rodzaju alfabetu naukowego w książeczce „Podania białoruskie, zebrane przez Władysława Weryhę, poprzedzone wstępem przez Jana Karłowicza“ (Lwów 1889) należała się również wdzięczność tak zbieraczowi (panu Weryho), jako też wydawcy i uczonemu komentatorowi (panu Karłowiczowi). Tymczasem, o ile praca panów Weryhy i Karłowicza spotkała się z uznaniem lub co najmniej z pełnym szacunku milczeniem, o tyle znowu próba p. Ramułta napełniła zgrozą serca różnych „stróżów pamiątek narodowego kościoła“, którzy z oburzenia rwali sobie włosy i rozdzierali szaty, a zdemoralizowana pomyjami dziennikarskiemi publiczność poczęła uważać p. Ramułta nieomal że za zdrajcę „sprawy narodowej“. Dla każdego zresztą, wtajemniczonego w zakulisową stronę tej sprawy, nietajną jest rzeczą, że nie chodziło przytym ani o dobro nauki, ani o sprawiedliwą krytykę.

Kto chce istotnie poznać właściwości pewnej gwary czy też pewnego obszaru językowego, do którego zastosowano nowy alfabet, rażący swoją nowością i obrażający uczucia konserwatywne, ten z pewnością bez wielkich trudności przyswoi sobie ten alfabet, podobnie jak wszyscy ludzie, uczący się nowego języka literackiego, muszą się zaznajomić z właściwym mu alfabetem i wogóle z właściwemi mu asocjacjami czyli skojarzeniami graficzno-fonetycznemi. Nie zapominajmy, że każdy ukształcony Chorwat zna alfabet serbski, a każdy ukształcony Serb — alfabet chorwacki. Nam zaś nie wypada naśladować tyle skąd inąd zasłużonego Józefa Szujskiego, który, uznając całą ważność lite-

ratury historycznej rosyjskiej dla historyka polskiego, nie chciał jednak — jak to wyznawał otwarcie — zapoznać się z językiem rosyjskim... z powodu „grażdanki“!

§ 7. Jakikolwiek alfabet obierze sobie dany zbieracz do zapisywania materjałów gwarowych, powinien stosować go ściśle fonetycznie, t. j. oddawać na piśmie przedewszystkim wymawianie ze wszystkiemi jego subtelnościami. Pamiętać się przytym ciągle powinno, że wymawiamy nietylko nie pojedyncze głoski, nietylko nie pojedyncze zgłoski czyli sylaby, ale nawet nie pojedyncze wyrazy. Nierozdzielną całość fonetyczną stanowią całe zdania, a w spojeniach międzywyrazowych, t. j. przy zetknięciu się dwuch bez przerwy wymawianych wyrazów, miewają miejsce inne akomodacje fonetyczne, aniżeli w środku wyrazów.

Tak n. p. w wymawianiu czysto polskim, podobnie jak w języku sanskryckim, każdy dźwięczny początek wyrazu następującego wpływa upodabniająco na koniec spółgłoskowy wyrazu poprzedzającego, gdy tymczasem w środku wyrazów tę siłę upodabniającą posiadają tylko spółgłoski pod tym względem samoistnie parzyste: *t / d, k / g, p / b, s / z, f / v*... W środku wyrazów mamy wprawdzie

ła*w*ka (= ła*f*ka), wó*d*ka (= wó*t*ka), o*w*ca (= o*f*ca), *s*topić, *sp*uścić, *sk*azać..., *w*pisać (= *f*pisać), *wk*ładać (= *fk*ładać), *w*ciskać (= *f*ciskać), *wł*oczyć (= *fł*oczyć)..., *wb*iec (= *vb*ec), *w g*órze (= *v g*óře), *w d*omu, ó*wdz*ie (= ó*vdz*e), o*db*ierać, o*dz*ywać się, pro*śb*a (= pro*žb*a)...,

ale, z jednej strony,

*br*at, *dr*ogi, *bl*ask, *gl*ina, *bł*oto, *dł*awić, *gł*owa, *zł*y, *gm*erać *dm*ie, *zm*ora, *dn*o, *gn*iew, *bat*, *dać*, *dąb*, *za*raz, *gó*ra, *du*sza, *bez*, *we*..., do*br*a, o*dr*obić, o*gr*om, o*bl*ewać, na*gl*e, *węgl*e, o*bł*awa, pu*dł*o, o*gł*uszyć, okrą*gł*y, ko*zł*a, za*gm*atwać, o*dm*iana, krzy*zm*o, go*dn*a, na*gn*iotek, o*bw*a, ga*dać*, i*dą*, ko*za*, ro*gu*, o*duczyć*, rą*bek*, na*wet*, o*bj*adać...,

z drugiej zaś,

*pr*awy, *tr*oska, *pl*ama, *kl*in, *płody*, *tło*, *kłos*, *słoma*, *kmieć*, *chm*ura, *czm*ychać, *sm*oła, *tn*ie, *kn*ieja, *pada*, *ta*, *tędy*, *sa*ma, *kora*, *tu*sza, *pe*wny, *pies*, *fe*..., ko*pr*u, o*tr*ęby, o*kr*opny, po*pl*amić, w Na-

kle, przemo*kły*, su*pły*, mio*tła*, o*sła*, za*chm*urzyć, pa*sm*o, ko*tna*, o*pasać*, u*karać*, plo*tą*, ko*sa*, ro*ku*, u*tuczyć*, skąpy, o*fi*cer, ko*pja*...

Tymczasem w spojeniach międzywyrazowych, przy spotkaniu się dwuch wyrazów, jeżeli wyraz następujący zaczyna się od jednej ze spółgłosek *r, l, ł, m, ń, n, ń, j*, albo też od samogłoski, na końcu wyrazu poprzedzającego, o ile on do następującego ściśle fonetycznie przylega, niemożliwą jest spółgłoska głucha, a miejsce jej zajmuje odpowiednia dźwięczna. W wyrazach osobno wymawianych, z jednej strony,

. bra*t*, pło*t*, zu*p*, ło*p*, ko*p*, bu*k*, ja*k*, ję*k*, zame*k*, lu*f*, tra*f*, głos. pa*s*, na*sz*, soju*sz*, ni*c*, szlachci*c*, pani*cz*, pła*cz*, i*ch*, wę*ch*, ko*żuch*, słodki*ch*...,

z drugiej zaś,

ra*d*, na*d*, po*d*, naró*d*, ró*b*, goła*b*, bó*g*, ró*g*, stonó*g*, ró*w*, kre*w*, zara*z*, mró*z*, wą*ż*, je*ż*, ry*dz*, drobnowi*dz*...

spółgłoski końcowe mogą brzmieć tylko jako głuche osłabione: *-t̨, -p, -k̨, -f, -s̨, -ś, -c̨, -č, -ch*. Jeżeli zaś wyrazy te łączą się w jedną całość fonetyczną z następującemi po nich wyrazami w wyrażeniach nietylko takich, jak

na*d* *g*łową, po*d* *z*iemię, ró*b* *d*obrze, goła*b* *g*rucha, goła*b* *w*yleciał, bó*g* *d*aje, ró*g* *b*yka, ró*w* *g*łęboki, kre*w* *g*orąca, zara*z* *w*yjdę, mró*z* *d*oskwiera, wą*ż* *d*uży, ry*dz* *g*nije..., bra*t* *B*arbary, pło*t* żywy, ko*p* *dz*iesięć, ja*k* żmija, ję*k* *z*iemi, zame*k* *D*ąbrówki, lu*f* *d*wadzieścia, tra*f* *dz*iwny, tra*f* *rz*adki, głos *d*aleki, pa*s* *w*ielki, na*sz* *g*ospodarz, soju*sz* *z*awarto, ni*c* *g*o nie obchodzi, szlachci*c* *d*umny, pani*cz* *z*awołał, płac*z* *b*rata, *ich dz*ieci, w *ich d*omu, wę*ch* *d*oskonały, kożu*ch* *g*ospodarza, słodki*ch* *rz*eczy...,

ale także takich, jak

ra*d* *j*estem, ra*d* *m*u jestem, ra*d* *n*aszych, ra*d* *r*ozumnych, ra*d* *o*jca, na*d* *r*owem, na*d* *l*asem, na*d* *ł*ąką, na*d* *m*urem, po*d* *m*iedzą, na*d* *n*ami, po*d* *n*osem, po*d* *o*knem, po*d* *j*ęzykiem, naró*d* *r*uski, naró*d* *m*ądry, naró*d* *n*asz, naró*d* *j*ęczy, naró*d* *i*zraelski, naró*d* *u*miera, ró*b* *r*azem, ró*b* *l*epiej, goła*b* *ł*askawy, goła*b* *n*asz, goła*b* *j*ęczy, goła*b* *o*dleciał, bó*g* *r*atuje, bó*g* *l*udzi, bó*g* *ł*askawy, stonó*g* *ł*azi, bó*g* *m*iłości, bó*g* *n*adziei, bó*g* *n*igdy, bó*g* *J*akubów, ró*g* *j*eden, bó*g* *A*brahama, bó*g* *o*jciec, ró*w* *r*ówny, kre*w* *l*iżą, ró*w* *ł*adny, kre*w* *m*atki, kre*w* *n*ie woda, ró*w* *j*ego, kre*w* *o*jca, ró*w* *A*n-

toniego, zara*z* *r*ozpędzę, mró*z* *l*ichy, zara*z* *ł*amie, mró*z* *m*i dokucza, zara*z* *n*ie mogę, zara*z* *j*adę, mró*z* *a*lbo słota, zara*z* *u*derzy, wą*ż* *r*unął, wą*ż* *l*eży, je*ż* *ł*azi, wą*ż* *m*ocny, wą*ż* *j*asny, je*ż* odbiega, ry*dz* *l*ichy, ry*dz* *m*ały, ry*dz* *j*adalny, ry*dz-em* znalazł, drobnowi*dz* *u*kryty....,

bra*t* *r*abina, płó*t* *l*ichy, bra*t* *l*ubi, płó*t* *ł*amie, bra*t* *m*ój, bra*t* *M*ikołaja, bra*t* *N*atalji, płó*t* *n*iezepsuty, bra*t* *J*akóba, bra*t* *A*nny, płó*t* *u*pada, zu*p* *r*akowych, łu*p* *l*eśny, łu*p* *m*ój, zu*p* *m*igdałowych, łu*p* *n*asz, ko*p* *n*ierówna ilość, ko*p* *j*edenaście, łu*p* *u*kryty, ja*k* *r*azem wyjdziemy, ję*k* *l*itości, ja*k* *ł*atwo, zame*k* *ł*upiezcy, ję*k* *m*atki, ja*k* *m*iną lata, ja*k* *n*ad nim, ja*k* *n*as zaproszą, zame*k*. *n*iezdobyty, ja*k* *j*edzie, ję*k* *o*kropny, ja*k* *u*marł, ja*k-em* go spotkał, tra*f* *n*iepojęty, lu*f* *a*rmatnich, głos *r*adosny, pa*s* *l*ity, głos *l*udu, głos *ł*adny, pa*s* *M*arji, głos *m*ój, głos *m*iły, głos *n*arodu, pa*s* *n*eutralny, głos *N*iemca, głos *j*ego, pa*s* *o*dpięty, głos *o*jca, tam się głos *o*dzywa, na*sz* *r*odak, na*sz* *L*udwik, soju*sz* *ł*amią, na*sz* *mr*óz, na*sz* *M*ichał, soju*sz* *n*arodów, soju*sz* *N*iemców, na*sz* *J*akób, na*sz* *o*jciec, soju*sz* *A*merykanów, ni*c-em* nie widział, szlachci*c-em* dobry, płac*z* *r*adosny, panic*z* *r*ad, płac*z* *l*udzki, panic*z* *ł*askaw, płac*z* *m*atki, panic*z* *m*izerny, płac*z* *n*asz, panic*z* *n*iecnota, płac*z* *J*erozolimy, panic*z* *j*edzie, płac*z* *a*lbo śmiech, panic*z* *o*djechał, płac*z* *u*rwany, i*ch* *r*ozum, wę*ch* *r*abusia, wę*ch* *l*isa, kożu*ch* *l*ichy, i*ch* *ł*aska, wę*ch* *ł*asicy, i*ch* *m*atka, słodki*ch* *m*arzeń, słodki*ch* *m*iodów, wę*ch* *n*ajlepszy, i*ch* *n*iebiosa, i*ch* *j*ezioro, kożu*ch* *j*akiś, i*ch* *o*jciec, wę*ch* *o*stry, kożu*ch* *A*dama, słodki*ch* *u*niesień...

końcowe spółgłoski wszystkich tych wyrazów poprzedzających w wymawianiu typowo-polskim mogą być jedynie dźwięczne: *-d, -b, -g, -v, -z, -ž, -dz, -dž, -h (γ,* dźwięczne *ch),* chociaż psychicznie nie tak wybitne, a w wykonaniu nie tak silne, jak odpowiadające im spółgłoski dźwięczne w połączeniu z samogłoskami tych samych wyrazów.

Jestto jedyny wypadek, w którym na całym obszarze językowym polskim występuje spirant tylnojęzykowy dźwięczny, odpowiadający głuchemu *ch;* bo zresztą tylko niewielu Polaków, w niektórych gwarach pogranicznych lub też żyjących na tym samym gruncie z gwarami ruskiemi, rozróżnia samoistne, psychicznie odosobnione *h* dźwięczne *(γ),* w przeciwstawieniu do

ch (x) głuchego, gdy tymczasem u znakomitej większości Polaków rozróżnianiu graficznemu odpowiada tożsamość fonetyczna.

To także objaśnia nam wymawianie jes*dem*, jes*deś*, jes*deśmy*, jes*deście*, obok jes*t*, wymawianie, będące właściwym wymawianiem polskim. Polacy, ulegli silnemu wpływowi pisowni i nauki szkolnej lub też innych języków słowiańskich, bez podobnej akomodacji spółgłosek w spojeniach międzywyrazowych, przedewszystkim języka rosyjskiego, wymawiają jes*tem*, jes*teś*, jes*teśmy*, jes*teście* i wogóle tylko rzadko i w słabym stopniu objawiają w swym wymawianiu skutki wyżej wskazanej akomodacji spółgłosek końcowych wyrazów poprzedzających do głosek początkowych wyrazów następujących [1]).

Otóż przy zapisywaniu materjałów językowych w pewnej okolicy lub też od pewnego osobnika należy zwracać pilną uwagę na poruszoną tu właściwość typowego wymawiania polskiego. Chodzi o to, czy właściwość ta jeszcze się zachowuje, czy też już nie. Da to materjał do dyjalektologji tak ze stanowiska geograficznego, według części pojedynczych całego obszaru językowego polskiego, jako też ze stanowiska społecznego, według warstw społecznych czyli klas, posiadających do pewnego stopnia rozmaite gwary.

§ 8. I pod wszelkiemi innemi względami należy się trzymać fonetyki, nie wprowadzając do grafiki i pisowni gwaroznawczej pewnych tradycyjnych niekonsekwencji, stanowiących ustępstwo przyzwyczajeniom i kaprysom „sfer miarodajnych“. Tak n. p. żaden zbieracz materjałów gwaroznawczych nie może stosować uświęconej pisowni przez *-ya, -ia* takich wyrazów, jak *komedya, Francya, oracya, poezya, dyabeł, linia, kopia, akademia, lilia* i t. p., gdyż we wszystkich bez wyjątku gwarach polskich, w ustach wszystkich bez wyjątku Polaków, na całym długim i szerokim obszarze językowym polskim, od wschodu do zachodu, od południa ku północy, może spotkać albo *komedja, Francja,*

---

[1]) Por. J. Baudouin de Courtenay: Z fonetyki międzywyrazowej (äussere Sandhi-) sanskrytu i języka polskiego. (Sprawozdania z posiedzeń Wydziału filolog. Akad. Umiej. w Krakowie. 1894. 12 Marca, str. 10—12).

oracja, poezja, djabeł, linja, kopja, akademja, lilja i t. p., albo też *komedyja, Francyja, oracyja, poezyja, linija, kopija, akademija, lilija* i t. p. Powinien też zapisywać dokładnie, tak jak usłyszy. Dzisiejsza pisownia z *-ya, -ia* harmonizuje doskonale z naturą ludzi chwiejnych, z naturą ludzi letnich, ani ciepłych, ani zimnych, nie mogących się zdecydować ani na prawo, ani na lewo, ale do oznaczania wymawiania gwarowego w sposób ściśle naukowy w żaden sposób się nie nadaje. W nauce musi panować ścisłość, dokładność i bezwzględna określoność, nie dopuszczająca żadnych wątpliwości.

Zwykła pisownia angielska jest nadzwyczaj chwiejna i niedokładna. W transkrypcji jednak naukowej, dla oznaczania wymawiania czy to ogólnie angielskiego, czy też gwarowego, uczeni angielscy zerwali najzupełniej z tą zwykłą pisownią i, podobnie jak i uczeni skandynawscy, używają alfabetu i grafiki, przedstawiającej możliwie dokładny paralelizm grafem z fonemami, t. j. szeregów wyobrażeń graficznych z szeregami wyobrażeń fonetycznych.

§ 9. Przejdę teraz do szczegółowego rozpatrzenia pojedyńczych szeregów lub grup głosek polskich, ze stanowiska gwarowego.

Zacznijmy od spółgłosek tak zwanych „miękkich", inaczej „podniebiennych" (palatalnych), a jeszcze dokładniej średniojęzykowych, t. j. wymawianych ze zbliżeniem średniej części języka do podniebienia.

Mamy ich kilka szeregów:

szereg wargowy, t. j. szereg spółgłosek wargowo-średniojęzykowych: *ṕ, b́, f́, v́, ḿ;*

szereg tylno-językowy („gardłowy"), t. j. szereg spółgłosek tylnojęzykowo-średniojęzykowych: *ḱ, ǵ, x́ (ch'), [ý (h')];*

szereg przedniojęzykowy, t. j. szereg spółgłosek przedniośredniojęzykowych: *ś, ź, ć, ǯ (dź);*

spółgłoskę przedniojęzykową nosową (z otwarciem nosa i z rezonansem nosowym) z jednoczesnym zbliżeniem średniojęzykowym: *ń;*

spółgłoskę przedniojęzykową z otworami po bokach języka (lateralis) i również ze zbliżeniem średniojęzykowym: *l'*.

§ 10. Szereg pierwszy, szereg wargowo-średniojęzykowy, jest gwarowo chwiejnym. Tylko u mniejszości Polaków są to spółgłoski co do czasu jednolite, t. j. wymawiane pojedynczo, przy jednoczesnym działaniu warg i średniej części języka:

ṕ, b́, f́, v́, ḿ.

Posuwając się stopniowo mniej więcej ku północy obszaru językowego polskiego, spotykamy najprzód dyftongi spółgłoskowe, które możnaby oznaczyć za pomocą *ṕj, b́j, f́j, v́j, ḿj*, przyczym, w połączeniach z głuchemi *ṕ, f́*, drugi składnik, *j*, wymawia się również głucho, na podobieństwo niemieckiego *ch* w *ich*. Możliwym jednak jest także powstanie w tych połączeniach *i̯* niezgłoskotwórczego czyli niesylabowego, tworzącego z następującemi samogłoskami dyftongi samogłoskowe; a więc n. p. *ṕi̯asek, b́i̯ały, v́i̯adomo, ḿi̯ęso*... Dalej na północy druga część dyftongów spółgłoskowych *ṕj, b́j, v́j, ḿj* upodobniła się do pewnego stopnia do pierwszej, stała się spirantem lub spółgłoską nosową, i w ten sposób rozwinęły się *pś, bź, vź, mń* (*pś*asek, *pś*ivo, *bź*ały, *bź*ałka, ko*bź*ita, *vź*ilk, *mń*ęso...), a połączenia *vź, mń* skróciły się nareszcie w *ź, ń*: *ź*ilk, *ń*ęso...

Rzeczą uważnego i sumiennego zbieracza materjałów gwaroznawczych jest zwracanie uwagi na ten szczegół wymawiania. Powinien on dokładnie określić, jak w danej okolicy „wymawiają“ spółgłoski wargowe „miękkie“, t. j. jakie głoski lub też połączenia głosek danej gwary odpowiadają spółgłoskom wargowym „miękkim“ cgólnego języka polskiego.

§ 11. Szereg spółgłosek tylnojęzykowo-średniojęzykowych przedstawia również pewną chwiejność gwarową, t. j. słabsze lub silniejsze „zmiękczenie“ czyli ześredniojęzykowienie. Na gruncie właściwie polskim chwiejność ta porusza się w ciasnych granicach. Natomiast u Kaszubów spotykamy zamiast tych spółgłosek tylnojęzykowych spółgłoski przedniojęzykowe albo też prawie wyłącznie średniojęzykowe (w rodzaju madziarskich *ky, gy*, lub też zachodnich serbo-chorwackich *ћ* = *tj*, *ђ* = *dj*). Ramułt oznacza tę chwiejność kaszubską w przybliżeniu za pomocą następujących znaków: *kj, gj* — *tj, dj* — *tś, dź* — *ć, ǵ* — *čj, ǰ* — *č, ǯ*;

a głoski te wchodzą w skład wyrazów kaszubskich w rodzaju: *ćij* (kij), *ćile* (kilka), *są ćivac* (kiwać się), *pœlśći* (polski), *ćedé* (kiedy), *matći* (matki), *ǯibći* (gibki), *naǯibac* (naginać), *mnoǯi* (mnogi), *wubœǯi* (ubogi), *noǯi* (nogi).

Wobec kwestji spornej co do stopnia odrębności obszaru językowego kaszubskiego, pożądaną byłoby rzeczą zwracanie pilnej uwagi pod tym właśnie względem na gwary niezaprzeczenie polskie, t. j. odpowiedź na pytanie, czy w gwarach tych spotykają się podobne zamiany spółgłosek tylnojęzykowo-średniojęzykowych („gardłowych miękkich").

Należy też określać, w jakich wypadkach w danej gwarze spółgłoska *x (ch)* występuje jako średniojęzykowa, a w jakich znowu jako wyłącznie tylnojęzykowa: czy *ẋitry (chitry), ẋiba (chiba)...*, czy *xitry (chytry), xiba (chyba)...*? czy *muẋi* (*muchi*), *suẋi* (*suchi*)..., czy *muxi* (*muchy*), *suxi* (*suchy*)...? czy *marẋev* (*marchiew*), *veẋeć* (*wiechieć*)..., czy *marxev* (*marchew*), *vexeć* (*wiecheć*)...?

§ 12. W trzech ostatnich szeregach spółgłosek „miękkich" czyli średniojęzykowych,

ś, ż, ć, ǯ (dż),

ń,

l',

przeważa właściwie element średniojęzykowy, a stąd ich częste alternacje z fonemą *j* i przejścia historyczne w tę fonemę *j* (wie*j*ski, o*j*ca, ogró*j*ca, Zamo*j*ski..., pa*j*ski, błogosławie*j*stwo...).

Wszystkie te trzy szeregi są również chwiejne pod względem gwarowym:

Szereg *ś, ż, ć, ǯ (dż)* chwieje się między *ś, ż, ć, ǯ (dż)*, wymawianemi prawie jak odpowiednie „twarde" czyli nie-średniojęzykowe *s, z, c, ʒ (dz)* ze słabym ześredniojęzykowieniem, modyfikującym cokolwiek wrażenie akustyczne, a między *š (sz), ž (ż), č (cz), ǰ (dž)*. Po środku stoją *ś, ż, ć, dż* z silną przewagą po stronie szumu średniojęzykowego, co może być uważane za typowe wymawianie polskie, powtarzające się na obszarze językowym białoruskim, oraz w niektórych gwarach ściśle wielkoruskich. Pojedyńcze stadja tej chwiejności gwarowej można usymbolizować za pomocą

s', *z'*, *c'*, *ʒ'* — *ś*, *ź*, *ć*, *ʒ́* — *š'*, *ž'*, *č'*, *ǯ'* — *š́*, *ž́*, *č́*, *ǯ́*.

Ponieważ w gwarach kaszubskich zamiast *ś*, *ź*, *ć*, *ʒ́* spotykamy *s*, *z*, *c*, *ʒ* *(dz)* *(dzece* zam. *dzieci, séła, zéma* zam. *siła, zima* i t. p.), więc rzeczą dyjalektologa polskiego jest staranne poszukiwanie, czy w jakiej gwarze bezsprzecznie polskiej nie powtórzy się to samo zjawisko.

Co do *ń* i *l'*, to chwieją się one gwarowo między *n* a *j* i między *l* (bez zbliżenia średniojęzykowego) a *j*. Zbieracz materjałów gwaroznawczych powinien określić dokładnie, o ile w danej gwarze występuje ta lub owa modyfikacja chwiejnej fonemy i w jakich mianowicie wypadkach i połączeniach.

§ 13. Szereg spółgłosek wargowych (labiales) stanowią na obszarze językowym polskim

p, b, m, f, v (w),

tak „twarde“ (bez ześredniojęzykowienia), jako też „miękkie“ (czyli średniojęzykowe), o których mówiliśmy w § 10. Trzy pierwsze fonemy, *p, b, m,* nie przedstawiają nic szczególnego i. o ile są „twardemi“ (nie-średniojęzykowemi), powtarzają się bez zmiany na całym obszarze językowym polskim.

Fonemy *f* i *v (w)* mogą być albo zębowo-wargowemi (denti-labiales), t. j. wymawianemi za pomocą zbliżenia dolnej wargi do górnych zębów, jak to ma miejsce w języku normalnym polskim i w przeważnej liczbie gwar polskich, albo też dwuwargowemi (bi-labiales),[1] wymawianemi za pomocą zbliżenia obu warg. Jeżeli w pewnej gwarze panuje wyłącznie bądź to jedno, bądź też drugie wymawianie, wystarczy zrobić o tym ogólną uwagę, nie uciekając się do osobnych znaków. Gdyby jednak, co jest o wiele prawdopodobniejsze, dwuwargowość występowała jedynie w pewnych połączeniach obok zwyklejszej zębowargowości lub odwrotnie, w takim razie konieczną jest rzeczą używanie osobnych znaków. Zgodnie z panującym zwyczajem, proponowałbym

f, v na oznaczanie zębo-wargowości,

ɸ, w na oznaczanie dwuwargowości.

Do rzędu spółgłosek wargowych należą także: *u̯*, zjawiające się w niektórych gwarach przed samogłoskami *o* i *u* i stanowiące ze samogłoską *o* dyftong samogłoskowy *u̯o (u̯oćec, u̯oǵeń, u̯ośem,*

xu̯oźi = chodzi, bu̯oga, u̯uńem, u̯uzda...), oraz *ł* w wymawianiu większości Polaków.

u̯ zlewa się częstokroć z *w* dwuwargowym, a w takim razie wystarczy dla nich obojga jeden znak, ze względów technicznych lepiej *w*. Gdyby jednak była choćby najmniejsza różnica między *u̯* a *w*, należy stosować oba te znaki.

O *ł* wargowym *(= u̯)* mówi szczegółowo prof. Rozwadowski w swoim Szkicu. Ze swej strony dodam,

1) że takiego wymawiania *ł* nie można dotychczas uważać za typowo-polskie, ale trzeba przynajmniej na równi z nim postawić *ł* przedniojęzykowe (takie jak w rosyjskim i litewskim), właściwe północno-wschodowi obszaru językowego polskiego i znacznej liczbie tak zwanej klasy „inteligientnej“ w Królestwie Polskim;

2) że i owo zredukowane i zesamogłoskowane *ł* bywa albo takie, jak je opisuje prof. Rozwadowski, albo też stanowczo wargowe, albo też nareszcie tylno-językowe, wytwarzane w tych okolicach języka, w których mniej więcej powstają *k, g, x (ch), γ (h)*, tylne *a*, zbliżenie tylno-językowe samogłoski *u* i t. d.

Tak *u̯*, rozwinięte przed samogłoskami *o* i *u*, jako też *ł* zredukowane, należą pewną swoją stroną do spółgłosek, inną zaś stroną do samogłosek.

W każdym jednak razie fonemy, oznaczane literami

v, w, u̯, ł (w wymawianiu wielu Polaków),

stanowią osobną grupę.

§ 14. Oznaczając dyftongi spółgłoskowe głuche czyli niegłośne, przedstawiające zlanie się w jedno wrażenie i w jedno wyobrażenie spółgłosek *t* i *s*, oraz spółgłosek *t̨* *(t* nieco wyżej wykonywanego) i *š* i spółgłosek *t'* i *ś*, literami pojedynczemi *c, č (cz), ć*, powinniśmy dla konsekwencji oznaczać w ten sam sposób odpowiednie dyftongi dźwięczne czyli głośne, nie zapomocą połączeń liter *dz, dż, dź*, ale za pomocą liter pojedynczych, np. *ʒ, ǯ, ʑ*. Byłoby to pożądane chociażby dla odróżnienia od takich wypadków, kiedy *d* i *z* (respective *ž, ź)* wymawiają się osobno, z pauzą międzygłoskową, wywołując dwa wrażenia fonetyczne i odpowiadając dwum wyobrażeniom fonetycznym czyli dwum fonemom. Gdyby jednak konsekwencję tę uważał kto za

zbyteczną, mógłby pozostać przy sposobie, przyjętym w zwykłej grafice polskiej, określiwszy jedynie wypadki, w których *d* i *z*, *ḍ* i *ž*, *d'* i *ź* nie łączą się w dyftong spółgłoskowy, ale stanowią dwie osobne spółgłoski: *od-zywać się*, *od-żywiać się*, *pod-ziemny* i t. p.

§ 15. Podobny wzgląd ma miejsce także przy *rz*, które rzadko oznacza dwie osobne fonemy,

marznąć, *mirza*, *Korzon*....,

zwykle zaś pojedynczą spółgłoskę, *ž* lub *š*, a w niektórych gwarach i w wymawianiu niektórych osób dyftong spółgłoskowy, którego drugą część stanowi wyraźne *ž* lub *š*, a pierwszą osłabione, zredukowane *r*, bądź to dźwięczne, przy *ž*, bądź też głuche, przy *š*. Rzeczą gustu i nawyknień każdego ze zbieraczów jest przyjąć ten lub ów sposób oznaczania; jabym jednak sądził, że najwłaściwiej byłoby, zachowując *rz* na oznaczenie dwuch osobnych fonem *(marznąć* i t. p.), spółgłoskę *rz*, zlewającą się w wymawianiu z *ž* lub *š (sz)*, oznaczać za pomocą liter, właściwych tym fonemom, t. j. za pomocą *ž (ż)* i *š (sz)*, a dla gwar i dla wymawiania indywidualnego, zachowującego osobny dyftong spółgłoskowy w dwuch modyfikacjach, *ʳž* i *ʳš*, przyjąć właśnie połączenia liter *ʳž* i *ʳš*. Używanie jednego tylko *ř*, podobnie jak i jednego tylko *rz*, jest z tego względu nieodpowiednie, że wyłącza możność oznaczania dwuch wymienionych modyfikacji tej spółgłoski, modyfikacji dźwięcznej, prawie równobrzmiącej z *ž*, i modyfikacji głuchej, prawie równobrzmiącej z *š (sz)*.

§ 16. Samo przez się się rozumie, że zamiast *sz*, *ż*, *cz*, *dż* zwykłej grafiki polskiej proponowałbym konsekwentnie przeprowadzony szereg liter:

š, *ž*, *č*, *ǯ (dž)*.

Odpowiadający temu szeregowi liter szereg fonem przedstawia chwiejność dyjalektyczną czyli gwarową, a chwiejność ta służy za podstawę do ugrupowania gwar polskich, tak gieograficznego, jako też społecznego czyli klasowego. Jedni z Polaków lingwistycznych zachowują ten szereg w odrębności od obu szeregów,

tak *s*, *z*, *c*, *ʒ (dz)*,
jak i *ś*, *ź*, *ć*, *ʒ́ (dź)*;

inni (bardzo nieliczni) zmięszali go z szeregiem

ś, ź, ć, ʒ́,

inni nareszcie (bardzo liczni, najliczniejsi) nie odróżniają go od szeregu

s, z, c, ʒ,

na korzyść tego ostatniego [1]).

Ponieważ szereg *š, ž, č, ǯ* rozwinął się, przynajmniej w wyrazach, a raczej morfemach (t. j. częściach znaczeniowych wyrazu), pochodzenia słowiańskiego, z dawnych „zmiękczonych“ czyli spalatalizowanych, dokładniej ześredniojęzykowionych spółgłosek *(ś, ź; ź, ǵ; t', k', d', ǵ)*, więc możliwą jest rzeczą, że dotychczas przechowują się w nim ślady „miękkości“, „palatalności“, średniojęzykowości. Za jeden z takich śladów uważam wymawianie *ś, ź, ć, ʒ́* zam. *š, ž, č, ǯ*, spotykane w niektórych gwarach śląskich i mazurskich. Wogóle zaś możliwe są następujące wybitne modyfikacje tego szeregu:

š', ž', č', ǯ' — *š, ž, č, ǯ* — *ś, ź, ć, ʒ́* — *s, z, c, ʒ*.

Rzeczą zbieracza materjału gwarowego jest określenie: w jakiej postaci występuje w danej gwarze ten szereg? czy nie występuje on w dwuch postaciach, n. p. *ś, ź, ć, ʒ́* obok *s, z, c, ʒ*, lub nawet *š, ž, č, ǯ* obok *s, z, c, ʒ*, zależnie od warunków fonetycznych i połączeń.

W związku z chwiejnością gwarową szeregu *š, ž, č, ǯ* pozostaje także chwiejność gwarowa spółgłoski *ř (rz)*, która może występować albo jako *ʳž, ʳš* obok *š, ž, č, ǯ*, albo jako *ʳž, ʳš* obok *ś, ź, ć, ʒ́*, albo jako *ʳž, ʳš* obok *s, z, c, ʒ*, albo jako *ž, š* obok *š, ž, č, ǯ* i t. p., albo nareszcie jako *z, s* obok *s, z, c, ʒ*.

§ 17. Spółgłoska *r* jest, o ile wiadomo, we wszystkich gwarach polskich przedniojęzykową. Ponieważ jednak u niektórych dysfatyków polskich spotykamy jej surogat tylnojęzykowy, *r* uvulare lub też *r* gutturale, więc możliwą jest rzeczą, że podobne wymawianie rozprzestrzeniło się tu i owdzie na wię-

---

[1]) Por. Stanisław Dobrzycki: O tak zwanem mazurowaniu w języku polskim. W Krakowie. 1900. (Os. odb. z t. XXXII. Rozpraw Wydz. filol. Akad. Umiej. w Krakowie).

kszą grupę ludzi, t. j. stało się poniekąd zjawiskiem gwarowym czyli dyjalektycznym.

Należy też zwracać pilną uwagę na to, czy niema w jakiej gwarze polskiej *r* „miękkiego“ czyli średniojęzykowego, *ŕ*.

§ 18. W zakresie spirantów tylnojęzykowych mamy dwojakie ugrupowanie gwar polskich:

Z jednej strony gwary, w których obok *x (ch)* psychicznie samoistnego żyje również *γ (h)* psychicznie samoistne, przeciwstawiamy gwarom, nierównie liczniejszym, bez podobnego rozróżniania;

z drugiej zaś strony obok gwar, w których, jak to wyłożyłem w § 7-ym, z psychicznie samoistnym *x (ch)* alternuje w pewnych warunkach fonetycznych (na końcu wyrazu przed dźwięcznemi głoskami wyrazu następującego) dźwięczne *γ (h)*, mogą istnieć gwary bez podobnej alternacji.

Wiadomo też, że w Karpatach polskich i na Podkarpaciu mamy szczególne odmiany spółgłoski *x (ch)*, która tam przeszła zwykle albo w *γ (ch)*, albo też w *k*, prawdopodobnie pod wpływem mięszaniny etnograficznej z jakimś innym plemieniem niesłowiańskim.

Zbieracz materjałów gwaroznawczych powinien dokładnie oznaczać wszelkie modyfikacje spółgłosek powiewnych (spirantnych) tylno-językowych w badanej przez siebie gwarze.

Oczywiście można się tu posługiwać znakami, przyjętemi w zwykłym alfabecie polskim i w zwykłej grafice polskiej, t. j. znakiem *h* dla spiranta dźwięcznego, a połączeniem znaków *ch* dla spiranta głuchego. Ze względu jednak na to, że rola graficzno-fonetyczna litery *h* jest dosyć nieokreślona (raz wyraża ona przydech czyli aspirację — u Niemców, Anglików i t. d., drugi raz spirant dźwięczny — u Czechów, Słowaków i t. d., to znowu spirant głuchy — u Chorwatów i Słowinców, i t. p.), ze względu dalej na to, że znak złożony, *ch*, jest nieodpowiedni dla głoski tak niezaprzeczenie prostej i jednolitej, jak spirant tylnojęzykowy, — uważałbym za właściwsze używanie n. p. znaku *γ* dla spiranta dźwięcznego, a znaku *x* lub *χ* dla spiranta głuchego tylnojęzykowego. Niektórzy uczeni niemieccy wprowadzili zmodyfikowane *h*, t. j. *ɦ* lub *ɧ*, zamiast zwykle używanego *ch*.

§ 19. W zakresie spółgłosek powinno się jeszcze zwracać, między innemi, uwagę na następujące szczegóły:

na możność istnienia w pewnej gwarze dwojakiego *j*, jednego silniejszego, bardziej „spółgłoskowego“, *j*, i drugiego słabszego, bardziej „samogłoskowego“, *i̯*;

na różne stopnie „zmiękczenia“ czyli ześredniojęzykowienia spółgłoski *n*, *ń* (możnaby tu używać liter złożonych, *ń*, *n*ı, albo też osobnej litery *ŋ*);

na dokładne oznaczanie *n* tylnojęzykowego, *n*, o ile ono istotnie spotyka się w danej gwarze;

na odróżnianie spółgłosek osłabionych i zredukowanych, *ţ*, *p̣*, *ḳ*, *ṣ*, *ṣ̌* i t. d., od odpowiednich im mocnych i psychicznie wyodrębnionych, oraz na dokładne określanie warunków fonetycznych, w których miewa miejsce owa redukcja czyli osłabienie;

na staranne oznaczanie wszystkich wypadków, w których w danej gwarze zjawiają się głuche, nie-głośne *r̥*, *ł̥*, *l̥*, *m̥*, *n̥*, *ń̥*;

na grupy spółgłoskowe *kv-*, *tv-*, *sv-*, *xv-* *(chw-)*..., mogące być albo jednolitemi co do działalności więzów głosowych krtani, t. j. właściwie grupami *kf-*, *tf-*, *sf-*, *xf-*..., jak to ma miejsce w wymawianiu znakomitej większości Polaków, albo też grupami z dokonywającym się podczas ich wymawiania przejściem od bezdźwięczności czyli niegłośności do dźwięczności czyli głośności krtaniowej, jak to można słyszeć z ust Polaków, urodzonych i wychowanych w okolicach językowo-mięszanych, polsko-małoruskich, polsko-białoruskich lub polsko-litewskich;

na różne odcienie w wymawianiu grup spółgłoskowych, z jednej strony, *bř-* *(brz-)*, *gř-*, *dř-*, *mř-*, *vř-* *(wrz-)*..., z drugiej zaś, *př-*, *kř-*, *tř-*, *xř-* *(chrz)*...

§ 20. W dziedzinie samogłosek wiadomo przedewszystkim, jak ważną rolę w gwaroznawstwie czyli dyjalektologji polskiej grają samogłoski tak zwane „pochylone“, t. j. po prostu zwężone, oznaczane zwykle za pomocą *á*, *ó*, *é*. Otóż zbieracz materjałów gwaroznawczych powinien dać nam odpowiedź, między innemi, na następujące pytania:

czy w danej gwarze istnieje osobne *a* wargowo zwężone czyli „pochylone“ i w jakich wyrazach się spotyka?

jeżeli tak, to w jaki sposób i w jakim stopniu różni się ono od samogłoski *o?*

czy istnieje w danej gwarze osobne *é* „pochylone“ czyli zwężone, a jeżeli tak, to czy stanowi ono osobną fonemę, różną od *i (y)*, czy też zlało się z tym ostatnim w jedno wyobrażenie fonetyczne?

czy *o* zwężone czyli „pochylone“ nie różni się w wymawianiu od *u*, czy też stanowi osobną samogłoskę, różną tak od *o*, jako też od *u?* czy rozróżniają się w wymawianiu samogłoski wyrazów, z jednej strony, *mur, buk, brud, grud, ul, krup, bruk...*, z drugiej zaś, *mór, bóg, bród, gród, mól, grób, bróg...?*

Zamiast znaków samogłoskowych *a, o, e* z kreską („accentus acutus“), *á, ó, é*, wolałbym osobne litery proste: ω (= *á)* dla szerokiego *o* czyli *a* „pochylonego“, ɷ (= *ó)* dla *o* wązkiego czyli *o* „pochylonego“, ɐ (= *é)* dla *e* wązkiego czyli „pochylonego“, a także ə dla *e* szerokiego.

Oczywiście tam, gdzie *á* brzmi jak *o*, *ó* jak *u*, *é* jak *i (y)*, nie potrzeba osobnych znaków, a wystarczy pisać wszędzie, zgodnie z wymawianiem: *o, u, i (y).*

§ 21. Przy zapisywaniu materjałów gwarowych niewłaściwym jest stosowanie liter *i* i *y* według asocjacji czyli skojarzeń graficzno-fonetycznych, ustalonych w zwykłej grafice polskiej, a polegających na tym, że grafema czyli jednolite wyobrażenie graficzne litery *i* wiąże się jedynie z wyobrażeniem fonetycznym obecności jakiejś samogłoski w danej zgłosce, oraz z wyobrażeniem fonetycznym „miękkości“ czyli średniojęzykowości spółgłoski poprzedzającej, gdy tymczasem grafemie czyli jednolitemu wyobrażeniu graficznemu litery *y* właściwym jest skojarzenie z fonemą czyli wyobrażeniem fonetycznym takiej samej psychicznie samogłoski, jaką może oznaczać także litera *i*, ale bez wyobrażenia „miękkości“ czyli średniojęzykowości spółgłoski poprzedzającej [1]). Wyobrażenie „miękkości“ czyli średniojęzykowości spółgłoski powinna wzbudzać sama litera, spółgłoskę tę ozna-

[1]) Zob. J. Baudouin de Courtenay: Jedna z kwestji spornych pisowni polskiej. (Prace filologiczne. Warszawa. III., str. 792 — 797 = w os. odb. str. 8—13).

czająca, a litera samogłoskowa powinna oznaczać jedynie samogłoskę i nic więcej. Powinno się więc w transkrypcji dyjalektycznej czyli gwarowej pisać:

ṕi, b́i, f́i, v́i, ḿi, śi, źi, ć́i, ǵi, ń́i, ĺi, ḱi, ǵi, x́i, ýi, a nie *pi, bi, fi, wi, mi, si, zi, ci, dzi, ni, li, ki, gi, chi, hi;*

ṕa ṕo ṕą ṕe ṕę ṕu, b́a, f́a, v́a, ḿa, śa, źa, ć́a, ǵa, ń́a, ḱa, ǵa, a nie *pia pio pią pie pię piu, bia, fia, wia, mia, sia, zia, cia, dzia, nia, kia, gia;*

pi, bi, fi, vi, mi, si, zi, ci, ǵi, ši, ži, či, ǰi, ni, li, ki, gi, xi, γi, a nie *py, by, fy, wy, my, sy, zy, cy, dzy, szy, ży, czy, dży, ny, ły, ky, gy, chy, hy.*

Zresztą, gdyby komu było trudno zapisywać w ten sposób, może trzymać się zwykłej grafiki i pisowni, byle tylko objaśnił, jakie znaczenie nadaje pojedynczym literom i ich połączeniom.

Prof. Rozwadowski wskazuje w swoim „Szkicu“ na rozmaite odcienie samogłoski *i* (oznaczonej w alfabecie polskim literami *i* i *y*). Bez wątpienia te i tym podobne odcienie istnieją w wymawianiu polskim, t. j. istnieją antropofonicznie, ale psychofonetycznie, jako wyodrębnione wyobrażenie fonetyczne, mamy w języku polskim i na całym obszarze językowym polskim jedną tylko fonemę *i*, której różnolite wykonanie zależy od połączeń z innemi głoskami i wogóle od rozmaitych warunków antropofonicznych.

Między innemi lokalizacja czyli umiejscowienie zwężenia jamy ustnej między językiem a podniebieniem zmienia się stosownie do tego, czy *i* łączy się z poprzedzającą spółgłoską „miękką“ czyli średniojęzykową, czyli też z poprzedzającą spółgłoską „twardą“ czyli nie-średniojęzykową: w *ṕi, śi, ć́i, ń́i, ḱi*... umiejscowienie to jest bardziej przednim, w *pi (py)* zaś, *si (sy), ti (ty), ni (ny), ži (ży)*... wogóle bardziej tylnym. Prócz tego na charakter samogłoski *i* po spółgłoskach „twardych“, a przedewszystkim na jej umiejscowienie w wykonaniu fonacyjnym wpływa także umiejscowienie poprzedzających ją spółgłosek: po wargowych wymawia się ona cokolwiek głębiej, aniżeli po spółgłoskach przedniojęzykowych.

Odległość między miejscami zbliżenia języka do podniebienia podczas wymawiania dwuch głównych odcieni samogłoski *i* przed-

stawia zjawisko gwarowo chwiejne: na południo-wschodzie obszaru językowego polskiego odległość ta jest równą prawie zeru, t. j. właściwe fonemie *i* zwężenie jamy ustnej w połączeniu tak z poprzedzającemi spółgłoskami średniojęzykowemi, jako też z poprzedzającemi spółgłoskami nie-średniojęzykowemi, wykonywa się prawie w tym samym miejscu (w *ryba, syn, ty*... *i* jest tam prawie identyczne, a może i całkiem identyczne, z *i* wyrazów *zima, siny, ci*...). W innych częściach terytorjum językowego polskiego odległość ta jest większa, tak, że możemy tam konstatować dwa wyraźne *i*: i_1 i i_2.

Rzeczą zbieracza materjału gwarowego jest pilne zwracanie uwagi także na te różne odcienie samogłoski *i*, oraz na stopień odległości między umiejscowieniami zwężeń, właściwy gwarze opisywanej i badanej.

Dla oznaczania dwuch głównych odcieni samogłoski *i* można przy zapisywaniu tekstów zużytkować właściwą alfabetowi polskiemu różnicę liter *i* a *y*, chociaż i jeden znak *i* mógłby wystarczyć, byleby tylko w uwagach przedwstępnych objaśniono, w jakich mianowicie połączeniach występuje ten lub ów odcień tej samogłoski.

Podobnie jak *i*, również i samogłoska *e* posiada, o ile mi się zdaje, przedewszystkim dwa umiejscowienia, e_1 i e_2, stosownie do tego, czy łączy się z poprzedzającą spółgłoską średniojęzykową, czy też z poprzedzającą spółgłoską nie-średniojęzykową lub też z brakiem wszelkiej spółgłoski: Z jednej strony *pe, me, że, će, le*..., z drugiej zaś *pe, me, ze, te, łe, że*..., *e-* (n. p. *Ewa*). Zbieracz materjałów gwarowych powinien skonstatować, czy w opisywanej przez niego gwarze spotykają się istotnie te dwa umiejscowienia samogłoski *e*, w zależności od połączeń.

§ 22. Jako znak nosowości samogłoski, t. j. otwarcia nosa i wytwarzania rezonansu nosowego podczas wymawiania samogłoski, może służyć właściwy alfabetowi polskiemu ogonek pod znakiem samogłoski. Dla konsekwencji jednak, t. j. dla dokładności i ścisłości skojarzeń, tak częściowych, jak i złożonych, należałoby używać i przy samogłosce nosowej tej samej litery, której wyobrażenie kojarzy się z wyobrażeniem odpowiedniej samogłoski nie-nosowej, czysto-ustnej; a więc przedewszystkim

należy zastąpić literę *ą* literą *ǫ*. Wogóle zaś możemy *a priori* przypuścić możliwość następujących samogłosek nosowych:

ę, ǫ (o nosowe), *ą (a* nosowe), *ų (u* nosowe), *į (i* nosowe), *ę (e* szerokie nosowe), *ę (e* wąskie nosowe), *ǫ (o* szerokie nosowe), *ǫ (o* wąskie nosowe);

a rzeczą zbieraczów materjału gwarowego jest konstatowanie, które z tych samogłosek nosowych i w jakich połączeniach spotykają się w danej gwarze.

Prof. Rozwadowski wskazuje w swoim „Szkicu“ (§ 11) na znany zresztą fakt, że wymawianie samogłosek nosowych zmienia się stosownie do połączeń z następującemi spółgłoskami albo też z brakiem wszelkiej spółgłoski następującej, t. j. kiedy samogłoska nosowa znajduje się na końcu wyrazu. Co do niektórych szczegółów nie zgadzam się z prof. R., a umotywowanie swoich wątpliwości odkładam na później.

Zadaniem zbieracza materjału gwarowego jest dokładne określenie, kiedy w danej gwarze występują czyste samogłoski nosowe, kiedy połączenia samogłosek nosowych z następującemi spółgłoskami nosowemi *(ǫm, ęm, ąm; ǫn, ęn, ąn; ǫń, ęń, ąń; ǫv, ęv, av,* i t. p.) albo też połączenia samogłosek nie-nosowych ze spółgłoskami nosowemi *(om, em, am; on, en, an; oń, eń, ań; ov, ev, av* i t. p.), a kiedy po prostu zwykłe samogłoski nie-nosowe.

§ 23. Nareszcie każdy zbieracz materjału gwarowego powinien pilną zwracać uwagę na wszelkie głoski niezwykłe, nie spotykane w ogólnym języku polskim, a charakterystyczne dla danej gwary, określając przytym dokładnie, w jakich połączeniach i w jakich warunkach fonetycznych występują te głoski niezwykłe. Najprostszym sposobem zadosyćuczynienia temu żądaniu, jako też wszelkim innym żądaniom dyjalektologicznym, jest dokładne zapisywanie tekstów, t. j. opowiadań, przysłów, pieśni, rozmów i t. d. Tak starannie zapisywane teksty, jako też zbiory wyrazów, należących do danej gwary, powinny dać odpowiedź, między innemi, na następujące pytania:

Czy w danej gwarze niema czasem osobnych samogłosek nosowych, samogłosek „wtórnych“ (sekundarnych), powstałych z samogłosek nie-nosowych pod wpływem sąsiedztwa ze spółgło-

skami nosowemi (n. p. nosowe *ẽ* zam. *a* w m*a*tka, n*a*sza, k*a*mień, s*a*ma i t. p.)?

Czy czasem pod wpływem sąsiedztwa ze spółgłoskami nosowemi nie powstały osobliwe samogłoski nie-nosowe, n. p. wązkie *a,* t. j. samogłoska, pozostająca w takim stosunku do *a,* w jakim *u* pozostaje do *o* a *i* do *e*? Takie wązkie *a* możnaby oznaczać n. p. za pomocą *ə (e* przewrócone do góry nogami).

Czy nie rozwinęły się samogłoski wtórne w pewnych grupach spółgłoskowych, n. p. między *m* i *x (ch)* grupy *mx (mch)* lub między *m* i *n* grupy *mn* wyrazów *mchu, mchem, mnóstwo* i t. p.?

Czy niema w danej gwarze samogłosek *ö, ü̈* (t. j. samogłosek zwężenia wargowego z jednoczesnym zwężeniem nie tylno-językowym, ale średnio-językowym)? Na takie *ü* w wymawianiu ogólnie polskim wskazuje prof. Rozwadowski w swoim „Szkicu“ (§ 7).

Czy niema w danej gwarze dyftongów samogłoskowych, zastępujących prostą samogłoskę *o,* w rodzaju *oe, ue, uo, üö* itp.?

§ 24. Nareszcie zadaniem zbieracza materjału gwarowego jest staranne zwracanie uwagi:

1) na akcent wyrazów i zdań, o ile on odstępuje od przeciętnego akcentu polskiego;

2) na ilość czasową spółgłosek i samogłosek, t. j. na możliwą różnicę między spółgłoskami i samogłoskami długiemi i krótkiemi;

3) na pauzy międzywyrazowe, t. j. na sposób rozdzielania fonetycznego wyrazów, następujących po sobie w mowie bieżącej.

§ 25. Wogóle należy pamiętać, że — jak to już wyżej (§ 5) zaznaczyłem — zwykłe nasze litery, chociażby jak najbardziej udoskonalone, nie mogą nigdy oddać wszystkich odcieni wymawiania. Technika zaś badań antropofonicznych nie doszła jeszcze do tego, ażebyśmy mogli stosować aparaty czyli przyrządy fizyczne, zapisujące bądź to poruszenia organów mównych, bądź też drgania powietrza, wywołane przez te poruszenia, równie szybko, jak same te poruszenia się odbywają. Fonograf jest dla naszych celów narzędziem, dotychczas tylko jednostronnie spełniającym swe zadanie, bo jedynie powtarzającym wrażenia

akustyczne bez analizy prac fizjologicznych, wrażenia te wywołujących. Inne zaś przyrządy, jak n. p. przyrządy znakomitego fonetyka francuskiego, księdza Rousselot, są zbyt skomplikowane i wymagają znacznej wprawy, dającej się zdobyć tylko po pewnym czasie, a prócz tego nie dają się jeszcze stosować do zapisywania procesu fonacyjnego czyli wymawianiowego, trwającego nieco dłużej, niż wyrazy i zdania pojedyncze.

Wobec tego każdy z zapisywaczów materjału gwarowego może wybrać sobie dowolny alfabet i dowolną grafikę, byle tylko określił dokładnie rolę pojedynczych znaków i ich połączeń, byle tylko podał dokładną charakterystykę wymawiania, czy to pojedynczych głosek, czy też całych szeregów, o ile ono odstępuje od powszechnie znanego sposobu wymawiania, i byle tylko nie zapomniał zwrócić uwagi na wszelkie właściwości i osobliwości danej gwary.

Dla postępu badań na polu gwaroznawstwa polskiego czyli dyjalektologji polskiej konieczną jest rzeczą, najprzód, dokonanie syntezy tego wszystkiego, co dotychczas na tym polu zrobiono, t. j. ułożenie przeglądu właściwości wszystkich gwar polskich, o ile je dotychczas zbadano, powtóre zaś ułożenie programu badań dyjalektologicznych, t. j. pytajnika, obejmującego pytania co do wszystkich właściwości, spotykanych dotychczas w gwarach polskich, jako też mogących się jeszcze napotkać.

W związku z temi mojemi „Wskazówkami“ pozostaje ogłoszona jednocześnie „Próba korzystania dla wniosków dyjalektologicznych z listów i wogóle z utworów piśmiennych ludzi, niedostatecznie w piśmie wyćwiczonych“.

J. Baudouin de Courtenay.

Petersburg, luty 1901.

Próba korzystania dla wniosków dyjalektologicznych z listów i wogóle z utworów piśmiennych ludzi, niedostatecznie w piśmie wyćwiczonych.

W notatkach swych mam dość bogaty materjał, tutaj się odnoszący. Tymczasem zaś zużytkuję tylko dwie grupy listów z Galicji zachodniej: jedna grupa pochodzi od dziewczyn wiejskich ze Skawiec (stacji kolei Transwersalnej) w Beskidach, druga zaś od osoby, urodzonej i wychowanej we wsi Uszew (zza Bochni, zpod Brzeska), ale nie umiejącej pisać i dyktującej swoje listy, w danym razie w Zakopanem, tak że odzwierciedlają się w nich właściwości raczej zakopiańskie, aniżeli podbrzeskie. Obie grupy listów rozbierać będę razem, gdyż właściwości ich niewiele od siebie odbiegają; oznaczać je zaś będę następującemi skróceniami:

Sk. H. — listy jednej z dziewczyn skawieckich;

Sk. M. — listy drugiej z dziewczyn skawieckich;

Usz.-Z. — listy, pisane w Zakopanem, a dyktowane przez osobę z Uszwi.

Wnioski, wyciągnięte z rozpatrzenia tych listów, dzielę na następujące oddziały.

I. Osobliwości pisma odzwierciedlają właściwości fonetyczne ogólno-polskie i ogólno-polskie asocjacje graficzno-fonetyczne.

1. *Czij*sie wan nie przykrzy przes Krakowa *czys*cie są zrowi wszyscy. *(Sk. H.)*.

Z literą *y* autorka listu łączy wyobrażenie samogłoski *i* bez zmiękczenia spółgłoski poprzedzającej. Ponieważ jednak spółgłoska *č (cz)* występuje pod tym względem nie parzysto, więc obok *czy* mamy też *czi*. Zresztą w samej gwarze miejscowej zam. *č* wymawiają *c*.

2. Jak ja sie wrociła z kolej*i*,... z kolej*i*,
do siostry Mo*ji (Usz.-Z.)*.

Wymawiają *ji*, podobnie jak w języku ogólnie-polskim.

3. a) nie choć *t*am *(Sk. M.)* (= nie chodź tam),
wo*t*kę *(Usz.-Z.)* (= wódkę).

b) o*m* *m*owi (= on mówi)...., o*m* *m*i mowi..., Te*m* *m*oj kawaler (= Ten mój...).... | a o*n* *m*owi... *(Usz.-Z.)*.

c) przyse*d* *z*awsze *(Usz.-Z.)*.

d) wtenczasz Ja*g*es*c*ie Pannsto wyjezdzali *(Usz.-Z.)*,
dlaczego nie przysze*d* *n*a kolej *(Usz.-Z.)*.

e) poslizmy... pilizmy... i poslizmy do pokoju *(Usz.-Z.)* (= poszliśmy, piliśmy).

f) *Wi*edem dzień *(Usz.-Z.)* (= w jeden dzień).

Upodobnienia, właściwe wymawianiu ogólnie polskiemu (zob. moje „Wskazówki", § 7.).

4. Więc*y* ci nie mam co ciekawego pisać..., więc*y* ci nie piszę *(Sk. M.)*, Wienc*y* ci ninam co pisac *(Sk. H.)*,
puzn*i* (= później),... apuźn*i* *(Usz.-Z)*, do siostry Mo*ji (Usz.-Z.)*, ja na*ji* (= na jej) weselu nie była *(Usz.-Z.)*,
tylko Anielcie roiczka boli spuchła *i* (= jej) cała i bardzo jo boli *(Sk. H.)*,
o t*y* godzinie *(Usz.-Z.)* (= o tej).....

Odzwierciedla to zwykłe wymawianie polskie.

5. do krawiecz*y*zny *(Usz.-Z.)*,
to tam mnie o*d*adzą *(Usz.-Z.)* (= oddadzą),
a *o*mni nowi *(Usz.-Z.)* (= a on mnie mówi).

W zwykłym wymawianiu polskim zachodzą podobne skrócenia fonetyczne.

II. Osobliwości fonetyczne, właściwe przeważającej liczbie gwar polskich.

1. Mar*yja (Usz.-Z.)*, nie posłałam fotograf*ije...*, swojego braciszka fotograf*iją* (Acc. s.) *(Usz.-Z.)*.

Dwuzgłoskowość ta, *-yja, -ija* i t. p., właściwą jest wogóle językowi ludowemu polskiemu.

2. po niezli*c*onie razy *(Sk. H.)*,

wniem sie zokoncyło *(Usz.-Z.)*;

odesła..., posłam..., przysed zawsze..., przysłam ja do domu..., zebym przysła..., odeszła iposła *(Usz.-Z.)*;

ze nie posłałam..., pozegnoł..., włoozic do ksiioski *(Usz.-Z.)*;

piszal..., japiszała..., Pani ma *c*zasz..., miejszczej (= miejsce)..., ulica karmeliczka *(Usz.-Z.)*;

wten*c*zas..., grzecznie..., bozeczywiście..., do krawieczyzny *(Usz.-Z.)*;

Na po*c*ztzie *(Usz.-Z.)*;

jak zajdziesz do izby nie czyń im ta cizby *(Sk. M.)*;

wten*c*zasz Jagescie Pannsto wyjezdzali posłam wprost do Karolki... z wielkiem ach zwielkiem zalem Karolka się zemnie smieje imowi czusty płaczesz *(Usz.-Z.)*.

Z tych wypisów widać, że gwary odnośne należą do „mazurujących", t. j. do mięszających *š, ž, č, ǯ* z *s, z, c, ʒ*.

3. najprzud *(Sk. M.)*;

pisarza..., wierzyć..., we wrześniu..., grzecznie..., przysed..., przyjechoł..., trzeci *(Usz.-Z.)*;

twasz podobna do mojej *(Sk. M.)*;

listoniosz..., listoniaż *(Usz.-Z.)* (= listoniarz = listonosz);

uzadzili (= urządzili)..., bozeczywiście (= bo rzeczywiście) *(Usz.-Z.)*.

Z większości wypadków możnaby wnosić, że w gwarach tych *ŕ* zachowuje odrębne brzmienie, w różnicy od *z, s* (= *ž, š*); napisanie twasz i listoniaż, listoniosz każe przypuszczać, że *ŕ* brzmi tu jak *ž* i *š*; a nareszcie na podstawie uzadzili i bozeczywiście należałoby zaliczyć gwarę Pod-brzeską czy też Zakopiańską do gwar, w których i *ŕ* uległo „mazurowaniu", t. j. ustąpiło miejsca spółgłosce *z*, respective *s*.

4. pozegnoł..., przyjechoł *(Usz.-Z.)*;

nieroz..., listoniosz *(Usz.-Z.)*;

Moja kochana drogo Panno Jozefo..., Moja kochano idrogo Panno jozefo *(Usz.-Z.)*;

w zokopanem... | dozakopanego. *(Usz.-Z)*;

wniem sie *zo*koncyło *(Usz.-Z.)*;

tylko was pozrowiam *(Sk. H.)* (= pozdrawiam).

Napisania te wskazują na „*a* pochylone", tj. na *a* zwężone.

5. Szłam koło lasu czarnego..., z błota..., pokłoń się..., odebrała..., pisałam..., zapomniałam. *(Sk. M.)*;

w południe..., włoozyc..., długo niemogłam *(Usz.-Z.)*;

łzy (poprawione ze „zzy") mnie ciekły jak... *(Sk. M.)*;

Do *stou* (= stołu) siadam papier Roskładam *(Sk. M.)*;

bobyś mi się *łu*pił (= upił) *(Sk. M.)*;

ja donij zap*łu* godziny (= przez pół godziny) słowa przemowić niemogę *(Usz.-Z.)*;

szk*ło*da tej b*ło*ny (= szkoda tej bony, t. j. służącej)..., nadch*ło*dzi godzina dwunasta, przych*ło*dzi listoniosz..., wych*ło*dzi zamoż..., przych*ło*dził..., spedzich*ło*wa (= z Pędzichowa) *(Usz.-Z.)*.

Przykłady te dowodzą najoczywiściej, że w gwarach tych istnieje *ł* wargowe, t. j. *ụ*.

6. a) czesto (= często) *(Sk. M.)*;

wychłodzi zamoż (= za mąż)..., włoozic do ksiioski (= do książki) *(Usz.-Z.)*;

Niech bedzie pochwalony Jezus Chrystus *(Sk. H.)*;

to bedzie od pietnastego listopada..., spedzichłowa (= z Pędzichowa) *(Usz.-Z.)*;

pieknie *(Sk. H., Sk. M.)*, My dzieki Bogu jestemy zrowi *(Sk. H.)*, Paniekom (D. pl.) *(Usz.-Z.)*... | pięknie *(Sk. M.)*;

nawegrach (= na Węgrach) *(Usz.-Z.)*;

prosił mie opamięć *(Usz.-Z.)*;

wienc *(Usz.-Z.)*;

onto wszystko fondował *(Usz.-Z.)*.

Na podstawie tych wypisów można robić wnioski o samogłoskach nosowych i ich substytucjach.

III. Osobliwości fonetyczne, właściwe tylko pewnym grupom gwar polskich.

1. zap*łu* godziny (= przez pół godziny) *(Usz.-Z.)*;

bobyś mi się *łu*pił (= upił) *(Sk. M.)*;

szk*ł*oda tej b*ł*ony..., nadch*ł*odzi, przych*ł*odzi, wych*ł*odzi, przych*ł*odził, spedzich*ł*owa *(Usz.-Z.)*.

Przykłady te, już raz wyliczone z powodu spółgłoski *ł* (II. 5, str. 143), a tu znowu powtórzone, wykazują istnienie połączeń *ų u, ų o* zamiast *u, o*.

W *ųupił* (= upił) gwary Skawieckiej mamy *ųu* z *u* na początku wyrazu.

Dyftong *ų o* z *o* w gwarze Podbrzeskiej występuje tu w zgłoskach akcentowanych i po spółgłoskach wargowych i tylnojęzykowych: *bųony, škųoda, nadxųoji, přixųoji, vyxųoji, přixųojiu, s Peįixųova*.

Czy dyftong ten ogranicza się tylko do tych połączeń i do tych warunków fonetycznych, trudno na pewno powiedzieć z powodu szczupłości materjału.

Ciekawe jest napisanie *płu godziny*, świadczące o wymawianiu: *pųu goįiny*.

2. za pióro *h*wytam Z wami pannami sie witam *(Sk. M.)*;

Teras kochana Ceziu piszeci zem była wzaksa*k* (= piszę ci, żem była w Zaksach, t. j. w Saksach, w Niemczech) na robotę *(Sk. H.)*;

*ch*erbatę.., *ch*elę (= Helę)..., wyje*ch*ała..., wy*ch*łodzi... *(Usz.-Z.)*.

Wypisy te potwierdzają znaną skądinąd właściwość gwar tatrzańskich i beskidowych co do zamiany spółgłoski *x (ch)* przez *γ (h)* i *k*, oraz zlanie się *γ (h)* i *x (ch)* w jednym *x (ch)* w gwarze podbrzeskiej, na podobieństwo znakomitej większości gwar polskich.

3. Maryja *Sztrz*ygieł (= Szczygieł) *(Usz.-Z.)*.

Pokazuje to, że to, co w pisowni polskiej rozróżnia się jako *szcz* i *strz*, w grupie gwar, do której należy gwara Podbrzeska czy też Zakopiańska, wymawia się jednakowo. Odwrotnie na szyldach krakowskich można czytać:

„*oszczenie* nożów i brzytew“ (= ostrzenie....).

4. czyscie są *zr*owi wszyscy..., My dzieki Bogu jestemy *zr*owi..., Maniusia czy jest *zr*owa..., tylko was po*zr*owiam..., Teracie moje sios*tr*y *zr*awiaju całuju i twoje siostry..., po*zr*awioj ja cie ba*rz*o... | po*zdr*awiają..., po*zdr*awiam *(Sk. H.)*.

Należałoby rozstrzygnąć, o ile to *zr* zam. *zdr* jest właściwością gwarową, a o ile może tylko indywidualną.

5. Błogosławie*jś*wa Bożego..., pozdrawiam całe rodze*jś*two *(Sk. M.)*;

zosta*j* z bogiem (= zostań z Bogiem) *(Sk. M.)*.

ro*i*czka (= rączka) *(Sk. H.)*;

| u pa*ń*stwo *(Sk. H.)*;

P*annsto* (= państwo)..., do Pa*ń*stwa..., odpa*ń*stwa Bojwidow *(Usz.-Z.)*.

Z tych zestawień moglibyśmy wnioskować, że w gwarze skawieckiej zamiast grupy *ńst, ńz* wymawiają *jst, jz*, a że w gwarze podbrzeskiej czy też zakopiańskiej *ń* w takich połączeniach pozostaje bez zmiany.

Co do *zostaj*, to można je objaśniać nie fonetycznie, ale morfologicznie, jako tryb rozkazujący do czasu teraźn. *zostaję*.... Por. *stój, całuj, łaj, lej*... obok *stoję, całuję, łaję, leję*...

6. pan *jeszczej* zkoleji nie wrócił..., to *jeszczej* sama niewiem...,

anaswoje *miejszczej* dała chelę *(Usz.-Z.)*.

Zasługuje na uwagę *j* w końcu wyrazów *ješčej* (= jeszcze), *ńejscej* (= miejsce).

IV. Z zakresu morfologji.

1. nie posłałam fotografije..., dla Jozefy Borowskie *(Usz.-Z.)*.

2. Ac. s. fotografiiją *(Usz.-Z.)*,

przy jednoczesnym istnieniu *a* zwężonego („pochylonego") (zob. II. 4, str. 142 ss.).

3. wzokopan*em* *(Usz.-Z.)*;

z wielki*em* ach zwielki*em* żalem..., i przysed ze swoj*em* kolegą st*em* wysoki*em*..., w cał*em* świecie..., wni*em* (= w nim) *(Usz.-Z.)*;

D. pl. wszystki*em* Paniekom *(Usz.-Z.)*.

4. My... jeste*my* zrowi *(Sk. H.)*.

5. *ja* nadrugi dzień pojechał*a* do zakopanego..., *ja*pisał*a* doniego kartkę *(Usz.-Z.)*.

V. Asymilacja morfologiczna i semazjologiczna („analogja“ i „słoworód ludowy“).

1. listoni*aż* (5 razy), listoni*osz* (1 raz) *(Usz..Z.)*.

Wyraz więc ten pojęto tu nie jako *compositum* „list-o-nosz“ (= Brief-träger), ale jako *derivatum* od *list*, *„listoniarz“*, niby na wzór *kominiarz, kataryniarz, pieczeniarz, kamieniarz*...

2. do państwa Bujwidow...,

ale

Pani Bojwid..., z Panią Bojwidową..., od państwa Bojwidow *(Usz.-Z.)*.

Podprowadzono więc tu nazwisko *Bujwid* o składzie, w pierwszej swojej części, *buj-*, dla piszącego niezrozumiałym, pod rdzeń (pierwiastek) zrozumiały, *boj- (boi się, bój boju* i t. p.), a napisanie to ułatwiało istnienie w alfabecie polskim dwuch liter, *u* i *ó*, na oznaczenie tej samej samogłoski, *u*.

3. Leć listeczku żelazną koleją a nie choć tam gdzie gorzałkę leją bobyś mi się łupił i do mojej Kochanej Zosi nie *trawił (Sk. M.)*.

Tutaj *trafił* podprowadzono, przynajmniej na piśmie, pod częstsze *traw-a, traw-ić*.

VI. Drobiazgi słownikowe.

1. *za*płu godziny słowa przemowić nie mogę...,

*za*te parę dni wieczor i w południe oty godzinie przychłodził *(Usz.-Z.)*.

Tutaj *za* ma oczywiście znaczenie ogólnie-polskiego *przez*.

2. Bardzo przepraszam... ze nie posłałam fotografije *bez* Pana *(Usz.-Z.)*.

Tu znowu widzimy *bez* w znaczeniu *przez*, jak w bardzo wielu gwarach polskich.

3. Mysmy sobie *tamok* wielką pijatyke uzadzili,

tamoj nawsi *(Usz.-Z.)*.

Jan Baudouin de Courtenay.

Petersburg, luty 1901.

Z. Celichowski.

Polskie glosy botaniczne w Mogunckim Zielniku z r. 1484.

Biblioteka Kórnicka posiada konwolut druków z XV wieku we współczesnej oprawie, w którym na początku mieści się:

Herbarius. Ma | guntie impressus. | Anno etc. LXXXIIII.

Pod powyższym tytułem czerwoną farbą wytłoczone godło drukarni Piotra Schoeffera.

Zgodnie z opisem Haina w Repertorium bibliographicum pod liczbą 8444 jestto druk in 4-to gockiemi literami odbity, — na początku 4 karty włącznie tytułowej nie liczbowane, — następnie kart liczbowanych 150, z których każda na górnej połowie pierwszej strony ma kolorowany drzeworyt, przedstawiający roślinę, a poniżej i na odwrotnej stronie opis tejże rośliny i jej własności lecznicze. Rośliny następują po sobie w porządku alfabetycznym, jakkolwiek w obrębie poszczególnych liter następstwo alfabetyczne nie jest ściśle zachowane.

Po właściwym Zielniku dodanych jest 20 kart z napisem: Particula secunda de simplicibus laxatiuis etc. Hain pisze, że drugiej karty z owych 20 braknie. Była ona snać w jego egzemplarzu wycięta, niezawodnie przez introligatora; z egzemplarza kórnickiego okazuje się, że karta ta była czysta, niezadrukowana. Nadmienię tylko jeszcze, że Hain w głównym tytule przytacza mylnie Moguntie zam. Maguntie.

Egzemplarz kórnicki, jak się to okazuje z zapiski charakterem XVII wieku na pierwszej karcie tekstu umieszczonej, był niegdyś własnością kościoła Panny Maryi Zakonu Cystersów

w Koronowie; na górnym brzegu czytamy bowiem: Liber B. Mariae de Corona, na dolnym: Corononiensis Marij; pochodzi więc z Wielkopolski.

W Zielniku Mogunckim pod każdą ryciną, przedstawiającą roślinę, umieszczona jest po lewej stronie łacińska, po prawej niemiecka jej nazwa; między niemi, a częściowo ponad niemi, umieścił w kórnickim egzemplarzu glosator — niezawodnie zakonnik wielkopolski z Koronowa, polskie nazwy. Nadmieniam jeszcze, że w glosach tych znać dwojaki charakter pisma. Różnica czasu nie może być znaczna; tam, gdzie roślina ma więcej nazw, kładę naprzód starszą. Z charakteru pisma jakoteż z niektórych właściwości ortograficznych wnoszę, iż glosy pochodzą z początku XVI wieku. Odpowiadają one w przeważnej części nazwom zachodzącym w Zielniku Falimirza, nie przynosi więc słowniczek nasz wiele językowych zdobyczy. Sądzę jednakże, iż glosy te zasługują na ogłoszenie już to dla tego, iż są starsze od najstarszego drukowanego zielnika, już też dla tego, iż są dowodem, że nazwy nawet zagranicznych roślin były już na początku XVI w. powszechnie w kraju przyjęte, skąd dalszy wniosek, że i rośliny same w Polsce już wówczas oddawna znane były. Zaaklimatyzowali je niezawodnie zakonnicy, już to cudzoziemcy przybywający do Polski, już to krajowcy wracający do kraju po odbyciu nauk lub nowicyatu za granicą.

W egzemplarzu kórnickim Mogunckiego zielnika znajdują się jeszcze obok rycin notatki pismem XVII w. i to po lewej stronie opisane jest miejsce, gdzie odnośna roślina się znachodzi, po prawej zaś nazwa rośliny. Gdzie te nazwy różnią się od naszych glos, tam przytaczam je w nawiasie, sądząc, iż to dla botaników naszych może być w niektórych przypadkach rzeczą pożyteczną i pożądaną [1]).

Absintheum — *pyołun.*
Abrotanum — *Bozedrzewko* (Boże drzewko. Proszczak).
Altea — *vyelkj szlasz.*

[1]) Znak (!), pochodzący od redakcyi, = sic!; (sic) pochodzi od wydawcy.

Acorus — *cosaczÿecz* (tatarskie ziele).

Acetosa — *sczaw.*

Agrimonia — *rzepÿk.*

Alleum — *czosznek.*

Alkagenge — ..... (pęcherzyca, psie wiśnie).

Ameos — *wroticz.*

Anetum — *swoyszkj kopr.*

Apium — *opych.*

Arthimesia — *bylicza.*

Aristologia longa — *szwyathego pyothra zyelye, podroznik, kokorzek* (kokornak).

Aristologia rotunda — *kokorzek.*

Asarum — *copÿtnik.*

Atriplex — *loboda.*

Aaron — ..... (obrazki ziele, Aronowa broda).

Auricula muris — *nyedospÿalek* (niedospiałek, mysze uszka).

Arnoglossa — ..... (babka, języczki).

Ambrosiana — ..... (krwawnik, Bożybyt zowią).

Affodillus — *zlothoglow.*

Borago — *borak.*

Buglossa — *voleve ÿasÿnczkÿ.* (!)

Betonica — *bukwycza.*

Branca ursina — *nyedzwyedzynÿ, barszcz.*

Bleta — *cwikla.*

Bursa pastoris *(Taschelkrawt)* — *krwawnyk, sporysz* (tobołki, kaletka).

Berberus — ..... (kozia broda).

Baselicon — *czerwonÿa barvnÿcza.*

Brionia — *przestamp.*

Cicorea — *podroznyk.*

Calamentum — *byala lyebyothka, cobyla mÿantka.*

Centaurea — *czetherzya.*

Cartanus (!) — *crokosz.*

Cinoglossa — *pszy iazyk.*

Camomilla — *rumnek.*

Camepitheos — *vyelka oszanka, smyglowki, camedreos mala osanka.*

Capillus veneris — *nyewyesczye wloszy. mathkyboze wloschÿ.*
Cepe — *czebulya.*
Coriandrum — ..... (koryander abo kolendra, polski pieprz).
Custuta (!) — *kanya przodza* (kania przędza, wyłup).
Cyperus (niem. *wildgalien*) — *polny galgan.*
Celidonia — *yaschkolye zyelye, zlothnyk.*
Cathapucia (niem. *Sprinckwortz*) — *skoczek, trlÿcz.*
Cucumer — *bogurek.* (!)
Canapus — *konop.*
Daucus creticus — *marchew polna, marchew domowa, gnyasdo ptasche, szwynak.*
Diptamus — *gadowe zyelye, yadowe korzenye, thrzomdala.*
Esula minor — *szosznka.*
Endivia — *mlyecz, szvÿnÿ mlyecz.*
Eupatorium — *schadzecz.*
Enula — *homan.*
Epatica — *dzyewyaczyennyk, watrobne zyelye, maÿournÿk.*
Elleborus albus — *czemÿerzycza.*
Elleborus niger — *olesznik.*
Ebulus — *chebdzÿe.*
Edera terrestris (niem. *gunderebe*) — *(kunrad) bluscz.*
Edera arborea — *bluscz.*
Fumus terre — *polna rutha.*
Feniculus — *kopr wlosskÿ.*
Fragaria — *svmnÿcze, malÿnÿ.*
Grana solis (niem. *steynbrech*) — *łomy kamyen, wroblye prosszo.*
Galletritum (niem. *Scharlach*) — *silvia* (sic) („ta krzewinka jest naszym krajom nieznajoma" przypisek z XVII w. w egzemplarzu kórnickim Mog. Zielnika).
Garioffilata — *Benedicta* (Benedykta kazilik) (!).
Genciana — *goryczka.*
Genesta — *slotovlosch, Janovÿeczÿ.*
Hermodattulus — *banÿa.*
Iusquiamus — *byelon, byelyon.*
Isopus — *yszop.*
Ireos vel yris *(swertelwortzel)*—*kosacz, mÿeczÿkovÿe czyrwony.*
Iuniperus — *yalovyecz.*

Iringus — *sthoglowyecz, mykolagÿek, osth.*

Lilium — *lylya.*

Lupulus — *chmyel.*

Lappacium acutum — *cobyli sczaw, sed rotundum dicitur podbyal.*

Lactuca — *loziga.* (!)

Leuisticus — *lupsczek.*

Lauendula — *czysczyecz.*

Laureola — *vylcze lyka.*

Melissa *(Muderkrut)* — *myodvnka, royownÿk, macyerza duschka* (pszczelnik).

Millefolium — *krwawnÿk.*

Malua — *szlyaz.*

Menta — *mÿanthka.*

Mellilotum — *myodvnka, nostrzeg albo conÿk.*

Matricaria — *maruna, marzana.*

Maiorana — *wyelgye zyelye, maruna.*

Marubium — *marchwa* (!) *pokrzywa, schanÿatha.*

Mora celsi — *yeschynÿ.*

Mercurialis — *czysczecz.*

Mandragora — *poczyk, pokrzyk.*

Nasturcium ortulanum — *rzeszucha, rzerzucha.*

Nigella — *nÿcza* (!), *zayaczy mak.*

Nenufar — *wodna lylya, grzybyenÿe.*

Origanum — *czyrwona lebyotka.*

Piretrum — ..... (zębowe ziele).

Pionia — *pywonia.*

Petrosilinum — *pyotruszka.*

Polipodium — *paprothka.*

Paritaria *(nacht und dag)* — *nocz y dzien* (pościenat, pomurne ziele).

Portulaca — *vloska capusta, kurza stopa.*

Porrum *(Lauch)* — *luk.*

Pentaffilon — *paczÿ palczow.*

Pipinella — *bÿedrzenÿecz.*

Papauer — *mack.*

Populus — *thopola.*
Pastinaca domestica — *pasternak.*
Raffanus — *rzothkÿew.*
Radix — *chrzan.*
Ros marinus — *bagno borowe.*
Rapa — *rzepa.*
Rubea tinctorum — *marzana.*
Solatrum — *pszynkÿ.*
Spinachia — *spynak.*
Siler montanum — *wloszky kopr* (przekreślone).
Sinapis — *gorczycza.*
Squinantum — *plesznyna* (rayska trawka).
Serpentaria — *wazownÿk.*
Satirion — *serdecznÿk, kozyellÿ* (sic) *ÿaÿka* (kozielki to iesth lisie iayka i t. d.).
Scicados citrinum — *kocenkÿ.*
Semperuiua — *szymszelon, wyelgy roszchodnÿk.*
Sambucus — *byesz.*
Salix — *wyrba.*
Saxifraga — *lomÿ kamien.*
Scolopendria *(hirczczunge)* — *gelyenÿ yaszyk* (gąsienica).
Scabiosa — *dryakyew, polna dryakew.*
Spica celtica — ..... (wroniec).
Serpillum — *maczyerzaduszka* (macierzanka).
Taxus barbatus — *dzevana.*
Tormentilla — *prerwypep, przerwypap, dabrowka* (kurze ziele).
Virga pastoris — *sczotki.*
Vrtica — *poczrÿwa.*
Valeriana — *koszlek.*
Vsnea — *mech.*

Dla uzupełnienia powyższych glos nadmieniam, iż prócz powyższych 150 roślin, zawartych w drukowanym tekscie Zielnika, zawiera tenże jeszcze kilka, dopisanych również ręką z początku XVI w., — i tak:

na karcie tytułowej:
cerifolium — *thrzebulya.*
citonia — *gdulye.*
cicuta — *swynya wesch.*
cotula — *pszÿ rvmÿen.*
ciminum — *kmyn.*
cauda equi — *przaszlka.*
na karcie LX:
balsamita — *kobylya mÿanthka.*
na karcie CIII:
purisago — *czysczyecz.*

Władysław Nehring.

Pierwsze sprawozdanie z prac nadesłanych na konkurs im. Lindego.

Słownik języka polskiego ułożony pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysł. Niedźwiedzkiego, od r. 1898 aż dotąd (r. 1901) 8 zeszytów. Pierwsze 6 zesz. stanowią tom I.

Przedsięwzięcie to, przed kilku laty rozpoczęte, jest niewątpliwie trudne, już dla tego, że niema monografii i systematycznych prac przygotowawczych, autorowie więc sami z gruntu wszystko tworzą; dawniejsze słowniki Mączyńskiego, Knapskiego, Mrongowiusa, Lindego i inne mogły być tylko niewystarczającem źródłem; niema staropolskiego w całości i w częściach. niema słownika z biblii Szarospatackiej i następnych, nie ma słownika Reja, Kaspra Miaskowskiego, Hieronima Morsztyna, Samuela ze Skrzypny Twardowskiego, Wespazyana Kochowskiego i innych. Pomijając drobniejsze prace, jak słownik do Psałterza Floryańskiego, istnieją prawdopodobnie tylko trzy prace przygotowawcze: Miklosicza słownik etymologiczny i słownik tureckich wyrazów w językach słowiańskich, podobna praca Karłowicza, prace słownikarskie L. Malinowskiego, rozprawa o wyrazach złożonych w języku Klonowicza i o języku Wacława Potockiego. Tyle do historyi dawniejszego języka polskiego, do systematycznego zaś zarejestrowania zasobów z nowszych czasów nie ma w ogóle prac przygotowawczych.

Z tych powodów możnaby przedewszystkiem najprzód pragnąć poszczególnych słowników (monograficznych prac), a dopiero potem wyglądać nowego słownika ogólnego. Kto dzisiaj zabiera się do ułożenia słownika większych rozmiarów, powinien stworzyć coś lepszego od Lindego przynajmniej w pewnych względach: etymologia u Lindego jest niewystarczająca albo nie wytrzymuje krytyki; cytaty sięgają tylko do początku XIX wieku, a ze staropolskiego języka wcale ich niema, bo za czasów Lindego nikt się nim nie zajmował; porównania też z innemi językami zbyt często są bez wartości. W tych i w innych względach słownik Karłowicza, Kryńskiego, Niedźwiedzkiego odpowiada poważnym wymaganiom.

Przejrzałem, o ile czas wolny od obowiązków pozwalał, dobrze połowę materyału w nadesłanych 8 zeszytach; kilka liter studyowałem z gruntu; przeglądałem przedewszystkiem obce i rzadkie wyrazy i w bardzo wielu razach poddawałem dokładnemu egzaminowi wyrazy, czy i jak zostały uwzględnione. Z tego zakresu wypisuję następujące uwagi.

Sąd utrudniony przez to, że objaśnienia do tego lub owego wyrazu mają być dane dopiero później, kiedy wyraz ten przytoczony będzie w innej formie pod inną literą; tak dopiero później dowiemy się, jak powstało *a wej*, kiedy przyjdzie kolej na *wej*. Na objaśnienie pierwiastków też jeszcze długo mamy czekać, bo na końcu całego dzieła dopiero będzie umieszczone.

Nie zawsze do cytatu podane źródło, z którego wyraz wzięty. Pomijając wiele przypadków obojętnych, przytaczam z zesz. I cytat pod wyr. *abrys:* „Mieć w głowie abrys szczęścia a pustki w kieszeni“; autor nie podany. Nie każdy sobie przypomni, że to dowcipne dictum wzięte jest z niebardzo znanej, ale bardzo uwagi godnej komedyi Jana Drozdowskiego „Literat z biedy“ r. 1786. Imię Drozdowskiego nie podane też wcale w spisie autorów, dopiero w jednym z późniejszych zeszytów; wykaz autorów z dopełnieniami uważać też należy za tymczasowy. Przy wyrazach ludowych, powiatowszczyznach i t. p. wiele razy nie podano ojczyzny wyrazu, a choć niektóre z nich zapewne są w użyciu w wielu okolicach, to bywają też i takie, które są przywiązane do pewnej ziemi: *jarzynek* = Häring jest

tylko szląskie słowo; braknie w słowniku zresztą wyrazów górnoszląskich jak *jarząg* = także utworzone z niem. Häring, *jata* = chata (podane przez J. S. Bandtkego w Mrówce poznańskiej, 2 tomy, 1821 i 1822). Kapelusz tam na Szląsku nazywają *kłobukiem* albo *czapką*, czapkę *mycką* (Mütze); *harny* znaczy tam i gdzieindziej (n. p. w Galicyi) = ładny, jak także zapisał J. S. Bandtke w Mrówce; czy inne szląskie opuszczone? pokaże się dopiero później. Natomiast wielkopolskie są wyrazy *gamza* = niezdarny (nie ma), *kikutek* = koniuszczek, *końdek* = kąsek, *fronfest* i inne, na które jeszcze kolej nie przyszła.

Braknie też czasem cytatu przy podanym wyrazie; obok *karmia* podane *karma*, ale przykładu na to, czego czytelnik chciwie wygląda, niema; może to błąd zamiast *karń*. Nie zawsze znaczenia wyrazów poszczególnych wyczerpnięte: przy wyrazie *dziubka* braknie znaczenia = kura; przy *bekuła* braknie znaczenia drugiego tyle co beksa; *kichać* ma znaczyć tylko cacare, zapomniane znaczenie sternutare; *bydlić* jest, ale braknie staropolskie *bydlić* = przebywać z ps. Puł.; *bęben* = dzieciak wprawdzie jest, ale braknie znaczenia siódmego = dziecię, dzieciątko i braknie wyrazu oryginalnego, z którego powstał, t. j. włoskie *bambino* dzieciątko, tyle razy używane u włoskich malarzy „Maria con bambino". Inne opuszczenia zobacz niżej.

Źródłosłów, „pień" oznaczają autorowie znakiem <>. Źródłosłów, pierwiastek, choć jest tylko naukowym preparatem, powinien być zrozumiałym i dającym się wymówić. Niema więc zgody na <k> przy wyrazach *gdy* i *gdzie;* czemu nie *kъ?* ale autorowie nie posługują się samogłoskami głuchemi ъ i ь; przy *dbać* podane jest <db>, czemu nie *dba?* do *dziewka* etc. i do *dziki* podany jest pierwiastek <dziw>, to drugie widocznie przez wzgląd na *dziwoki*, na który to wyraz powinna być przy *dziki* wskazówka. Ale podanie jednego pierwiastka do dwu familii wyrazów jest bałamutne; czemu nie *dziw* I i *dziw* II? Przy wyrazie *kara* podane <kor>, ale bez odsyłacza do *korny, korzyć się* i t. d.; przy wyrazie *Kaszuba* (braknie *Kaszeba)* nie ma też wcale wytłumaczenia <>. Przy wyrazach *czczy, cknić się,* podane są jako źródłosłów, pierwiastek lub „pień" także „niewymówne" <tsk>, również przy wyrażeniu *do cna,* w tym zaś

przypadku, choćby z głuchą samogłoską, etymologia wątpliwej trafności; *do cna* = do cnego ze znaczeniem pierwotnem, nie dzisiejszem; więc pierwiastek <*čьs*>. Do wyrazów zaczynających się od *f* przytaczam następujące uwagi:

firleje wytłumaczone należycie z staro-francuskiego i staroniemieckiego, to objaśnienie potwierdził w ostatnim zeszycie Ludu VII, i Dr. Kr.; *frant* wytłumaczone z niem. freund, zapewne dobrze przez wzgląd na *besztefrant* = beste freund, ale czemu niema odsyłacza? przy *fabryka* braknie znaczenia ósmego = ogół prac w gospodarstwie rolnem, wiejskiem z wyłączeniem robót w polu; *facet* w znaczeniu osobnika pewnie wywieść należy od faciata, facies, a nie od facetus, porównaj *facjata* pod nr. 4.; *facka* „z czeskiego", ale pierwotnie pewnie z łacińskiego facies; por. Matzenauer „Cizí slova", z którego autorowie wogóle nie dosyć korzystali; *faföł* „może w związku z fawor, faforek"? ale bliżej nasuwa się porównanie z czeskiem fafulek = flocke; *fagola* = człowiek przebiegły ma mieć związek z Vogel albo fegen? zapewne pochodzi od fagas; *fajt* (ludowe) powstało z starodolno-niemieckiego fallt, porównaj *rym!* z niemieckiego rüm = (he)rum; *fasąg* albo *wasąg* pochodzi z niemieckiego Fassung, a nie z francuskiego façon; *fedrować* „z niemieckiego fordern", ma być fördern, przecież dobrze objaśnione *fołdrować;* przy *fidryganc* braknie formy *świdrygans; fontaż* znaczy nietylko kokarda, ale i lekka tiulowa materya; *firanka* nie z dawnego niemieckiego Fürhang, tylko z górnoniemieckiego Fürhang zamiast Vorhang; przyimek vor jak w Vortuch (fartuch) jest dolnoniemiecki; *freybiter,* pl. *freybiterowie* pochodzi z niem. Freibeuter (wysłani przez Zygmunta Augusta na morze bałtyckie, zobacz Kronikę J. Bielskiego); *fagas* wywiedzione z łacińskiego vagus, co jest wątpliwe przez wzgląd na uwagi Matzenauera; *fetysz* nie jest bóstwo rękoma ludzkiemi zrobione, tylko utwór natury; *fircyk* pochodzi zapewne z rosyjskiego фертикъ = dzisiejszy gigerl. Braknie wyrazów *faramuszka* żartobliwie w znaczeniu gry karcianej faraon; dalej brakuje *fignąć* („igła — kominem wyfigła", przysłowie), brak *fintak* = służący przebiegły, *figulus* = figlarz, *foryś* = Voraus: „mieć forysia w głowie" przysł.; *foza* u Kochowskiego w znaczeniu model nie objaśnione.

Odnośnie do litery *h*. We wstępnej uwadze można było dodać, że zamiast *hańba* w psałterzu Flor. jest *gańba* i że jeszcze Naruszewicz używał *gołota* zamiast *hołota*. Przy wyrazie *herb* należało się przypomnieć górnoszląskie *muterne herby* = cząstka przypadająca po matce; *heroj* pochodzi niezawodnie z greckiego, ale bezpośrednio z rosyjskiego repoй, *heroina* z pewnością z francuskiego; *hucuł* niedostatecznie objaśnione, właściwie huc (= uz) + ul; *Uzowie* było nazwą Kumanów, *ul* jest artykułem w rumuńskim języku jak n. p. lupul z łacińskiego lupus; więc *hucułowie* = potomkowie Uzów zromanizowanych, a następnie zruszczonych; *hultaj* objaśnione z ukraińskiego hultaj, ale należyte objaśnienie zaczyna się od ruskiego гулять spatiari i vagari; *taj* jest suffiksem jak n. p. w *rataj; holować* ma jeszcze znaczenie czwarte = ciągnąć za sobą, n. p. większy statek albo parowiec holuje mniejszą łódź, szkutę z ładunkiem; *henna* podane bez znaczenia; *halaspas* u Kochowskiego i innych nie może być z ukraińskiego hałapas = darmojad wytłumaczone; *hajer* górnoszląskie z niemieckiego Häuer nie Hauer; *hujtnąć* ma wsunięte *j*, jak sujnąć, szajstać i inne, więc hutnąć, hucnąć, hocnąć; *haj* oznaczone jako staropolskie, ale bez przytoczonego przykładu; *hajba* obok *hańba* bez przykładu; *hajać* z odniesieniem do *chajać*, ale czy z niemieckiego hegen? *hajta* etc. = na spacer! ale to samo co halu, haniu, brak odnośnika; *hajtman* nie wprost z niemieckiego Hauptmann, ale bezpośrednio z czeskiego hejptman, hejtman; *hak* nie z niemieckiego Hacke, ale z niemieckiego Haken; *hajer* nie objaśnione; *hala* ma pochodzić z czeskiego hola = goła, ale to zdaje się być rumuński wyraz; *hadki* („rzecz hadka") nie dostatecznie objaśnione; *hajdawery* „może z czeskiego hajdy veri", co to ma znaczyć? takich wyrazów w czeskiem nie ma. Braknie *hotta* (okrzyk na leniwe konie), braknie ludowego *hojna* = choinka, drzewko. Do *hele-pele* dodaję *heciepecie:* jeżeli to ma stać w słowniku, to należało przytoczyć całą tę zabawkę dla dzieci = Hecie-pecie, gdzie jedziecie? hędry-pędry na olędry; hoco-poco? hele-pele, na wesele! — z odsyłaczami.

Uwagi odnośnie do innych liter.

ać 1 = niech, wytłumaczone z czeskiego at', nie przytoczono zaś przykładu ze staropolskiego; w Nehringa Altpolnische Sprach-

denkmäler zachodzi w czterech miejscach; *agrest* wprawdzie z podaniem wszystkich form ludowych, ale bez <>, zapewne z łacińskiego agrestis, niema też znaczenia = Stachelbeere; *ano* wytłomaczono z *a* + *no*, czemu nie z *a* + *ono?* przy *biusthalter* braknie znaku +; przy *bakać* braknie cytatu z psałterza Puławskiego; braknie *berbelucha* licha, mętna wódka, wogóle mętny płyn; braknie *bezednowy* z Ps. Flor.; do *buczyć się* i do *buklerz* scutum braknie także cytatu z Ps. Flor.; również *bydło* = possessio; obok *cieciora* braknie również *ciecierza* z cytatem z Ps. Flor.; item braknie *gabać* vexare, *giący, gorać, gorający* z Ps. Flor.; przy *chrust* braknie z Ps. Flor. formy *chrąst; dobytczę* jest, ale brak cytatu z Ps. Puł.; niema starej formy *czakać;* cały artykuł *apleucha* jest niejasny i bałamutny, co n. p. ma znaczyć skrócenie Rs, którego niema w wykazie? *gzło* ma pewnie ten sam początek, co koszula, t. j. z łacińskiego casula; braknie *gula* wydętość na gardle, używane także w listach Krasickiego; braknie też *gallareda* u Kochowskiego = gala + Rede? przy *dziać* braknie znaczenia mówić, używane tylko w praes. 3. os. sg. *dzie* = inquit w Kaz. Gnieź.; przy *kam* braknie formy *kamo,* z której *kam* przez utratę ostatniej samogłoski powstało, jak *tam* z *tamo; kam* lapis zapewne nie zachodzi, zaś *kamień* ma wprawdzie pierwiastek ka, ale suffiks nie m, tylko men; *kapcan, kapsonieć* i t. d. pochodzą rzeczywiście z żydowszczyzny, ale artykuł jest niezupełny, por. Dr. Zivier „Studien zum Suprasler Codex", mianowicie tezę pierwszą; *karczma* „<zap. od charcz>", ale bez odsyłacza do *charcz, charcz* zaś z arabskiego *χardž* i t. d.; Miklosicz Et. W. nie uznaje tego wywodu pod wyrazem karczma, należało się opinią lepiej uzasadnić; przy *ciążebnik* jest cytat, ale bez wymienienia źródła; braknie formy *bazan* przy *bażant* z liczbą mnogą *bazani* u Hier. Morsztyna w Banialuce.

Ostatnie uwagi. Słownik nie jest bez szczerb i różnych uchybień, jak pokazują powyższe uwagi, które dałyby się jeszcze pomnożyć. Jednakże są wielkie zalety, a te przeważają bardzo znacznie. Z małemi wyjątkami Słownik zawiera cały zasób wyrazów używanych w mowie piśmiennej i ustnej; nie braknie nawet takich słów, jak zapomniane już dziś *kalospinthechromokrene,* nie braknie nawet wyrazów ludowych, jak *heruś* z niemieckiego

heraus, jak widać z akcentu. Definicye i wyjaśnienia wyrazów są wystaczające, trafne i zrozumiałe. Jeżeli Miklosiczowi poczytywano za dobre, że wyrazy słowiańskie tłumaczył przez równoznaczne łacińskie, niemieckie, francuskie i t. d., to na bezwzględne uznanie zasługuje metoda autorów tłumaczenia wyrazów, w szczególności obcych, w definicyach polskich wyczerpujących i zrozumiałych. Wiele takich definicyi wyrazów technicznych z zakresu nauk przyrodzonych, filozofii, muzyki i t. d. jest pożądaną skarbniczką wiadomości i drogoskazem do nieznanych albo małoznanych zakresów nauki. Słabą stroną są etymologiczne objaśnienia zamknięte w nawias< >, ale spodziewać się należy, że przy końcu dzieła będą dodane uzupełniające objaśnienia. Przez wzgląd na wymienione zalety i przez wzgląd na konieczność poparcia tak ważnego przedsięwzięcia, jeżeli Akademia nie jest zasadniczo przeciwko premiowaniu prac niewykończonych, głosuję chętnie za przyznaniem nagrody.

Pisałem w Wrocławiu w lutym 1901.

Wł. Nehring.

---

2) J. Karłowicz, **Słownik gwar polskich**, Tom pierwszy A do E. 1900, str. 455. 8-e.

Autor rozpoczął dzieło ważne i niemałej zasługi, zebrał w jedno rozproszone w różnych zapiskach zasoby wyrazów i wyrażeń ludowych, uzupełniając ten zbiór własnemi i z różnych stron odebranemi zapiskami; i choć to jest pierwsza w tym kierunku praca skierowana ku całkowitemu wyczerpnięciu, to od razu okazuje znaczne zalety; widać sumienną 30-letnią pracę.

Przeczytałem z uwagą i zajęciem cały tom. Spostrzegłem przytem następujące uchybienia: a) ważniejsze. Przy wielu wyrazach ludowych nie wykazane pochodzenie ich od obcych, n. p. *cicia* = kot, który to wyraz prawdopodobnie pochodzi z niemieckiego Kitsche; *bałwan* nie objaśnione dostatecznie; jest odsyłacz do Prac filologicznych IV, 798, ale tam stoi tylko:

bałwan = bałwan; wyraz zaś ten ma trzy znaczenia: posąg idolum, głupiec i fala (Welle), to ostatnie znaczenie jest pewnie ogólno-polskie; pod wyrazem *baran* braknie wyrażenia „wziąć na barany“ = wziąć na bary, na ramiona; pod wyrazem *Bartłomiej* braknie z Kazań Gnieźnieńskich żartobliwej formy *Bartodziej;* braknie wyrazu *bemben* w znaczeniu dziecko, z włoskiego bambino; niema wyrazu *bejama* = najniższa szkoła z łacińskiego beanus; niema *brukiew*, którą na Szląsku nazywają *kłaki;* nie ma *ciupa* w znaczeniu więzienie, koza, nie ma także *ciupka* = ciasna izdebka; *czeremcha* jest wyraz ruski, jako taki nie oznaczony, polski brzmi *trzemcha,* porównaj Trzemeszno; pod wyrazem *czczyca* niema *tszczyca* z psałt. Flor.; braknie *cichocie bądźcie; dardanelski* (osioł) nie objaśnione, na Wielkopolsce *dardański;* braknie *derdą (derdem)* = wolnym kłusem, braknie też dla porównania *truchtem* tegoż znaczenia; braknie *dziubka* zdrobniale = kura; przy *dukać* jest odsyłacz do dukwieć, ale tego wyrazu niema, a szkoda, bo byłaby okazya do wytłumaczenia, że to wykoszlawione tkwieć; osobno tylko jest *dulczyć,* ale bez związku; przy wyrazie *doonaczyć* nie ma wzmianki, że w Ostrzeszowskiem lud obywa się w wielu przypadkach słowem *onaczyć* (zonaczyć, przeonaczyć, wyonaczyć i t. d. = inaczyć?) b) mniej ważne. *Baszoų* zdaje się być z rosyjskiego пошелъ! zapomniane *baśka* = kwiecie wierzby i topoli, jest tylko *bazie* (plur.); pod *belno* stoi nazwa wsi Belno, ale nie słusznie, bo Belno oznacza miejsce, gdzie obficie rośnie *byl, bel;* braknie żartobliwego frazesu *widzieć księdza bez (przez) głowy w kościele;* braknie *banã* zamiast będę na Szląsku; przy *bęcwał* brakuje *bandzwół;* braknie *brdyś* = ogier; *cienkusz* (nie *cieńkusz)* znany też w Gnieźnieńskiem = liche, młode piwo; *bzdura* znaczy też człowiek, który plecie ladaco = niezdara; *alkierz* jest, ale niema pochodzenia od Erker; *chandra* i *darmy* pewnie nie są ludowe; nie ma *byś!* w znaczeniu beiss! (podszczuwanie psa); *chomąto* nie wytłumaczone, z cytatów znaczenie nie wynika; przy *chwierut* brakuje firlu; *ciadrach* nie objaśnione; *ćpać* nie *cpać;* nie ma też *ćpić* z formą *ćpiuł; comber* nie objaśnione; obok *cera* przytoczono też *dcera,* ale bez cytatu; *cygan, cyganić* znaczy także kłamca, łgać; *donia,*

czemu nie z donna? zapewne zasłyszane przy dworze; nie wytłumaczone *do cna;* braknie *ciułać.*

Gdyby wolno było żądać wydobycia ludowych wyrażeń z takich pisarzy, jak Mik. Rej, Kasp. Miaskowski, Hieronim Morsztyn, Samuel ze Skrzypny Twardowski i inni (język W. Potockiego jest teraz opracowany), i gdyby ten gwarowy materyał znalazł był miejsce w Słowniku Karłowicza, to słownik ten byłby jeszcze obfitszy i więcej miał wartości jak obecnie. W Banialuce H. Morsztyna jest jedno długie miejsce, któreby powinno być wyzyskane w słowniku gwarowym. Królewicz szuka Banialuki i w swojej biedzie idzie na pewną górę do starca, który króluje nad zwierzętami, dalej na inną do mędrca, który panuje nad ptakami, wreszcie na trzecią, gdzie przebywa władca wiatrów. Ptaki spytane, czy nie widziały Banialuki, odpowiadały każdy swojem językiem: cieciórki krakały. kuligi prześwistują, chrościele strzykały i t. d. To jeden przykład, możnaby znaleść więcej takich przyczynków.

Mógłbym zapewne więcej opuszczeń wytknąć, gdyby słownik był dalej doprowadzony, jak do litery E.[1]) Mam w znacznej części zebrane wyrazy ludowe, jakich używali w Kłecku i okolicy za moich lat chłopięcych prości ludzie; już teraz z tych zapisków widzę, że u Karłowicza nie ma niejednego wyrazu. Możnaby także wytknąć niedostatki z nadesłanego do konkursu słownika Vinulusa iz i nnych źródeł zapomnianych, jak n. p Mrówka Poznańska z r. 1821. Zresztą wyrazy gwarowe nie są jeszcze wcale obficie zebrane, bo prac dyalektologicznych jest zaledwie dwadzieścia. Ale trudno wymagać, żeby Karłowicz czekał, aż wszystkie gwary polskie będą opracowane; jeżeli z niemi tak leniwo pójdzie, jak dotąd, to kto wie, kiedy materyał całkowity będzie zebrany.

Jak już na wstępie było powiedziano, słownik Karłowicza ma znaczne zalety, ale jest to praca faktycznie tylko zaczęta i daleko jej do wykończenia. Do nagrody ma więcej prawa wielki słownik Karłowicza, Kryńskiego i Niedźwiedzkiego jako

[1]) Tymczasem, w maju 1901, wyszedł drugi tom. — Przyp. red.

ważniejszy, mający większą doniosłość i większą wartość bezwzględną; więcej też odpowiada wymaganiu statutu, że praca konkursowa im. Lindego ma stanowić zaokrągloną i skończoną całość, bo przedstawia $^1/_3$ część całości, słownik gwarowy zaś zaledwie $^1/_4$ część całości. Innemu też wymaganiu odpowiada wielki słownik więcej, a mianowicie odznacza się „metodą ściśle naukową", gdy tymczasem słownik gwarowy nie wszędzie i nie zawsze dosyć trafnie rejestruje te formy i wyrazy swojskie lub obce, z których ludowe powstały.

Pisałem w Wrocławiu na początku marca 1901.

Wł. Nehring.

TREŚC.

Strona

1. Jan Witek: Teksty i spostrzeżenia gwaroznawcze z północno-wschodniej okolicy Tarnowa 1
2. Tomasz Gawin: Teksty w gwarze zaczarnieńskiej 37
3. Wojciech Janczy: Gwara Sromowiec Wyżnich 51
4. Jan Rozwadowski: Objaśnienia do mapy języka litewskiego w gubernii Wileńskiej 89
5. Jan Rozwadowski: Szkic wymowy (fonetyki) polskiej 95
6. Jan Baudouin de Courtenay: Wskazówki dla zapisujących materjały gwarowe na obszarze językowym polskim 115
7. Z. Celichowski: Polskie glosy botaniczne w Moguckim Zielniku z r. 1484 147
8. Władysław Nehring: Pierwsze sprawozdanie z prac nadesłanych na konkurs im. Lindego 155

MATERYAŁY I PRACE

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE

TOM I.

ZESZYT 2.

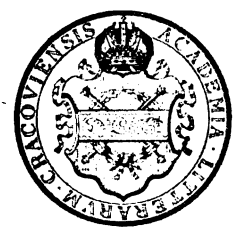

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOSCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
Drukarnia Uniwersytetu Jagiell. pod zarządem J. Filipowskiego
1903.

Holger Pedersen.

Przyczynki do gramatyki porównawczej języków słowiańskich.

I. St. bułg. *gąba* ‚spongia'. p. *gąbka.*

§. 1. Sl. *gąba* = lit. *guñbas;* lit. *guñbas* ad sanscr. *gabhá-s* non pertinere.

St. bułg. *gąba* zwykle porównują z lit. *guñbas* ‚choroba macicy, macica, narośl drzewna' (Mieżinis) ‚eine Erhöhung, ein Gewächs an einem organischen Körper — auch wohl am Stein; Kolik, Magenkrampf' (Kurschat), łot. *gumba* ‚Geschwulst; der Fieberkuchen', *gumpis* ‚Kolik, Magenkrampf'. Zob. Miklosich Et. Wtb. 71. Ta etymologja jest z pewnością conajmniej możliwa. Rozwój znaczeń zupełnie zrozumiały: 1) ‚gąbka' 2) ‚nabrzmienie, puchlina' 3) ‚choroba z powodu nabrzmienia'.

Więc nie trzeba szukać dla litewskiego wyrazu innego objaśnienia: n. p. nie trzeba kombinować *guñbas* ze st. ind. *gabhá-s* ‚vulva', goc. *wamba*, st. skand. *vǫmb* ‚brzuch, żywot' (o tych wyrazach por. BB. XX 238). Rozwój znaczeń byłby wprawdzie i tak zrozumiały: 1) ‚brzuch' 2a) ‚choroba brzucha' 2b) ‚narośl' Por. (jako przykład rozwoju: ‚brzuch' ⇒ ‚choroba brzucha') małor. *dna* ‚macica', słowiń. *dna* ‚kolika', st. bułg. *dzna* ‚jakaś choroba', cz. *dna* ‚reumatyzm, podagra', p. *dna.* Tu znaczeniem pierwotnem jest ‚macica'; bo *dna* należy do st. bułg. *dzno* ‚dno', por. gr. πυθμήν · τῆς μήτρας τὸ ἄνω μέρος, łać. *fundulus* ‚Blinddarm', szweck. dyjal. *botten, bottning* ‚Blinddarm der wiederkäuenden Thiere' (zob. Bugge C. St. IV 344; z początku te wyrazy zna-

czyły ‚dno'). Tutaj należy prawdopodobnie i now. bułg. *dъnjak* ‚Leerdarm', łuż. *deno* ‚Buchmagen'; ale dlaczego głoskę *ъ* tu zachowano, nie wiem (Miklosich myśli, że znikła spółgłoska przed *n;* ale to nieprawdopodobne). Ale nie mamy prawa przyjmować, żeby *guñbas* znaczyło z początku ‚brzuch'.

§. 2. Accentum vocabuli slavonici differre a vocabulo lituanico: lit. *guñbas* — serb. *gȕba.*

Jednak dla kombinacji *gą̀ba: guñbas* istnieje wielka trudność. Bo akcent wyrazu słowiańskiego nie zgadza się z akcentem litewskim; *gą̀ba* brzmi po serbsku *gȕba*, po słowińsku *gǿba*. Ale litewskiemu ˜ odpowiada u Serbów i Słowińców ˆ, n. p. lit. *žañbas* ‚Balkenkante': serb. *zûb* ‚ząb', słowiń. *zôb*. Serbski zaś akcent ˝ odpowiada litewskiemu ´, n. p. serb. *vrȁna* ‚wrona' (r. *voróna* cz. *vrána*): lit. *várna*. A słowiński akcent ´ odpowiada 1) litewskiemu ´, serbskiemu ˝, n. p. słwń. *vrána* ‚wrona'; 2) serbskiemu ´ i ˋ, t. j. pierwotnemu akcentowi zgłoski następującej, n. p. słwń. *dúša*, serb. *dúša*, r. *dušá*, cz. *duše;* słwń. *bólha*, serb. *bùcha*, r. *blochá*, lit. *blusà*. Ostatnie objaśnienie nie może stosować się do wyrazu *gǿba;* por. r. *gúba* (cz. *houba*); rosyjski akcent *gubá* zapewne młodszy niż *gúba* (prawdopodobnie należał ten akcent z początku do wyrazu *gubá* ‚gęba, warga' cz. *huba;* ale to trudna kwestja). Ale różnica akcentu nie przeszkadza etymologji; zob. §. 5.

§. 3. Legem Lorentz'ii *uñ um̃, iñ im̃* ⩭ sl. *ą, ę* falsam esse.

Mylił się Lorentz w Arch. f. sl. Phil. 18, 86—106, twierdząc, że pierwotne *um̃ uñ* przeszło w słowiańskie *ą*. On zgoła nie zwracał uwagi na serbski akcent. Ani st. bułg. *nąžda* ‚nędza', serb. *nȕžda* (*-žd-* nie czystoserbskie; ale co do akcentu por. *nȕditi* ‚anbieten'), słwń. *nója*, cz. *nouze*, r. *núža* (*nuždá*) — ani st. bułg. *bądą* ‚będę', serb. *bȕd*, *bùdi* ‚chociaż', ani st. bułg. *gąba*, serb. *gȕba* nie miały akcentu ˜. Jest rzeczą wielce prawdopodobną, że sł. *ą* nigdy nie może reprezentować pierwotnego *un*, *um*. Prawda, że *nąžda* należy do st. pruskiego *nautin*, goc. *nauþs* i, jak mi się zdaje, także do r. *nyt'* ‚Schmerz empfinden', cz.

nyti, p. *nyć*; cz. *unaviti* ‚ermüden', łot. *nâhwe* ‚śmierć', *nâhweht* ‚zabić', st. bułg. *navъ* ‚νεκρός', goc. *naus*, st. skand. *nár* (ale gr. νενευκέναι · τεθνηκέναι Hoffmann BB. 25, 107 należy do νεύω ‚schylić się', por. οἱ κάμοντες). Ale *nąžda* może reprezentować pierwotne **nu̯ndiā*. Podobnie *bądą* należy do *byti* ‚być', ale może reprezentować pierwotne **bhu̯ndām*. Tak samo lit. *dùmti*, st. bułg. *dąti* ‚dąć', st. ind. *dhámāmi* należy do gr. θόω, θυμός, st. ind. *dhvąsāmi* i reprezentuje indeur. **dhu̯m-* z warjantem **dhm̥-*. O wyrazach *tąpъ*, *nedągъ* zob. Brugmann Grundriss II 1006. Wyraz *grąbъ* ‚gruby' (Vondrák Altkirchenslav. Gramm. 70) należy wprawdzie do lit. *grumbù grubaũ grùbti* ‚holperig werden; hart oder fühllos werden', *grubùs* ‚holperig; hart, fühllos'; ale *grubaũ grubùs* może być analogicznem przekształtowaniem pierwotnego **grumbaũ* **grumbùs*, por. łot. *grùmbt* ‚Runzeln bekommen' *grùmbulains* ‚holperig'.

Mylił się także Lorentz, gdy twierdził, że pierwotne *iñ iñ* przeszło w słowiańskie *ę*. St. bułg. *žędati* ‚żądać' należy do lit. *pasigendù pasigedaũ* ‚vermissen', *gedėti* ‚trauern', gr. πόθος ποθή θέσσασθαι, ir. *guidiu* ‚proszę'; więc mamy indoeuropejską alternację **g"hedh-* || **g"heidh*: st. bułg. *žьdati* ‚czekać', st. pr. *gēide* ‚czekają', lit. *geidžiù geĩsti* ‚żądać'; natomiast goc. *gaidw* ‚Mangel', st. górn. niem. *gīt*, *gītsen*, now. niem. *geizen* nic nie mają do czynienia z tymi wyrazami; bo *gaidw* należy do gr. χῆτος ‚Mangel', st. ind. *jáhāmi* ‚porzucam' (Hirt Der idg. Ablaut 34). Mamy też indoeuropejską alternację **sqed-* (gr. σκεδάννυμι, n. pers. *šikastan* ‚rozłamać') || **sqeid-* (łać. *scindō*). Więc st. bułg. *čęstь* ‚część', serb. *čêst* mogłoby reprezentować **qn̥dti-*. a nie **qindti*, choćby rzeczywiście należało do łać. *scindō*, jak myśli Miklosich; ale Baudouin de Courtenay O ogólnych przyczynach zmian językowych p. 8. i Solmsen KZ. 34, 547 kombinują *čęstь* z lit. *kándu kąsti* ‚kąsać' (chociaż to nie zgadza się z teorjami Hirt'a, Der indogerm. Ablaut 91, 93). Pozostałe przykłady Lorentz'a są całkiem błahe. O *sękną̃ti*, lit. *senkù sekaũ* por. Joh. Schmidt Kritik der Sonantentheorie 62—65; *rę̃gną̃ti* ‚os distorquere', *rągati* ‚illudere' należy do st. angl. *wrencan* ‚to twist, to turn'. O 3. osobie liczby mn. *chvalętъ* zob. Brugmann Grundriss II 1006, chociaż Brugmann sam Grundriss I² 390—391

odwołał to objaśnienie i pochwalił prawo głosowe Lorentz'a, także nie troszcząc się o serbski akcent.

§. 4. Sl. *gąba* = germ. *swamb;* possitne ex indeur. **sg"hombho-* ortum esse germ. *swamb.*

Słowiańskiemu *gąba* etymologicznie odpowiada st. górn. niem. *swamb* (z fonetycznym warjantem st. skand. *svǫppr*, duńsk. *svamp* i z warjantem, powstałym drogą analogji czyli słoworodu ludowego, goc. *swamms*). Kluge porównuje *swamb* z gr. σομφός ‚schwammig, porös' (n. p. σάρξ; φωνὴ σομφή ‚dumpfe Stimme'). Ale to bardzo nieprawdopodobne; gr. σ nie odpowiada indeur. *s;* więc przynajmniej trzeba byłoby suponować *ks-*.

Prawdopodobnie *swamb* mogłoby reprezentować indeur. **sg"hombho-s*. Indeur. *g"ho* dało gierm. *wa*, jak w wyrazie goc. *warms*: łać. *formus* (zob. KZ. 36,320). Brugmann Grundriss I² 611 wprawdzie sądzi, że pierwotnemu *g"ho* odpowiada gierm. *ga*, ale jego przykłady (st. skand. *gandr* ‚kij': φόνος; st. skand. *geð* ‚umysł, serce': gr. πόθος) są zbyt niepewne; Wadstein IF. V 30 kombinuje *gandr* ‚kij' ze st. skand. *vǫndr* ‚kij' (**ga-wand-*) a *geð* może należeć do st. skand. *góðr* ‚dobry', niem. *gatte* (por. Kluge), angl. *to gather*; pamiętać przytem należy, że *geð* nie znaczy właściwie ‚Leidenschaft' (przeciwnie to znaczenie drugorzędne); por. n. p. wiersz z Hávamál: *fœra veit, es fleira drekkr, síns til geðs gumi* ‚im więcej pije człowiek, tym mniej wie o sobie'. A związek wyrazów *góðr* i t. d. z gr. πόθος jest bardzo wątpliwy.

Wedle zdania większości językoznawców indeur. *s* w połączeniu ze spółgłoskami dźwięcznymi *g(h) d(h) b(h)* było głoską dźwięczną (*z*). Ale mnie się zdaje, że to zapatrywanie niesłuszne; bo istnieje wiele przykładów dowodzących, że w indoeuropejskim prajęzyku spółgłoski dźwięczne i głuche mogły współistnieć bez upodobnienia (zob. KZ. 36,107). Ale jeżeli nawet głoska *s* w owych połączeniach rzeczywiście była dźwięczną, to ta dźwięczność zapewne była jednym z tych subtelnych odcieni głosek, które, jak powiada Baudouin de Courtenay (powyżej str. 117). nie sprawiają wrażenia ani na czucie muskularne wymawiającego, ani na ucho słuchacza; *z* nie było psychicznie sa-

moistną fonemą. To wykazuje i lit. *smãgenės* ‚mózg', który to wyraz powstał drogą metatezy z pierwotnego **mosg(h)*-; tu mamy po metatezie *s* głuche (zgodnie zresztą z faktem, że żaden wyraz litewski nie zaczyna się od *zm*-). Tak samo nic dziwnego, że w gierm. *swamb* po zniknięciu głoski *g(h)* mamy głuche *s* przed *w* (zgodnie z faktem, że żaden wyraz giermański nie zaczyna się od *zw*-).

W językach zaś bałtyckich i słowiańskich spółgłoska *s* w grupie *sg* na początku wyrazu powinna zaniknąć; por. st. bułg. *gasiti* ‚gasić', lit. *gesýti*: gr. σβέννυμι (zob. IF. V 47). Więc z pierwotnego **sg"hōmbhā* powstało by sł. *gąba*.

§. 5. De alternatione vocalium *(om: ōm: ǫ; swamb: gąba: gumbas)*.

Giermańską formę *swamb* równie dobrze można objaśniać z pierwotnego **sg"hombho*- jak z pierwotnego **sg"hōmbho*-. Ale jeżeli litewskie *gumbas* rzeczywiście tu należy, to trzeba przyjąć **sg"hombho*- jako formę pierwotną. Więc *gąba* reprezentuje wzdłużenie („Dehnstufe"); por. **ǭrnā* ‚wrona' (r. *voróna*, cz. *vrána*, serb. *vràna*, lit. *várna*) obok **ǫorno*- ‚kruk' (r. *vóron*, cz. *vran*, serb. *vrân*, lit. *varnas*). A lit. *gumbas* reprezentuje redukcję („Schwundstufe", *sg"hmbho*-); ta sama redukcja istnieje i w niem. *sumpf* (ale angl. *swamp*; zob. Kluge). Oczekiwalibyśmy wprawdzie **swumpf* ⇐ **swumbo*- ⇐ **sg"hmbho*-; ale możemy przyjąć przekształcenie analogiczne na wzór innych wypadków z alternacją *wa*: *u*.

§. 6. Melius fortasse conjiciendum esse, germ. *swamb* ex **sgǫombho*- ortum esse.

Kto nie przyjmuje objaśnienia danego w §. 4., ten może przypuścić jako formę pierwotną **sgǫombho*- (**sgǭmbhā*; **sgǫmbho*-) z *g* bez przydechowości w połączeniu z samoistną spółgłoską *ǫ*. To dałoby giermańskie *skw* ⇒ *sw*. W ten sam sposób objaśnia Zupitza st. górn. niem. *swerban* (**skw*-) obok *hwerban* (**kw*-), zob. jego rozprawę Die germanischen gutturale 57. Por. Brugmann Grundriss I² 703 o *skl* ⇒ *sl*, *skn* ⇒ *sn*. W takim razie trzeba przyjąć, że sł. *gąba* albo straciło spółgłoskę *ǫ* na

gruncie bałtycko-słowiańskim, albo też reprezentuje indeur. warjant bez *u̯*; o takich warjantach por. Thumb IF. Anz. XI 24.

§. 7. Vocabulum germ. *swamb*, si ex **sgu̯ombho-* ortum sit, ejusdem originis ac gr. σφόγγος esse posse; lit. *dvìgubas*: δίπτυχος.

Przy objaśnieniu danem w §. 6. można kombinować *gą̀ba*: *swamb* z gr. σφόγγος, σπόγγος, łać. *fungus*. Wyrazy grecki i łaciński oczywiście powstały z pierwotnej formy, zaczynającej się od *sph-*. Tu należy i ormiańskie *sunk sung* ‚gąbka, korkowe drzewo, pumeks' (Bugge, Beiträge zur etymologischen Erläuterung der armenischen Sprache str. 22.); ale orm. *s* może reprezentować tylko indeur. *sp*, a nie *sph*, bo indeur. *ph* daje orm. *p̓*; więc mamy tu indeur. alternację *ph* || *p*. Ale zamiast **sphoṇgo-*, **spoṇgo-* można również suponować **sphu̯ongo-*, **spu̯ongo-*. Bo *u̯* zginęło w językach greckim i łacińskim po spółgłoskach wargowych[1]) (zob. Brugmann Grundr. I² 311 i 323); a w ormiańskim języku *u̯* zginęło po wszystkich spółgłoskach niepłynnych i nienosowych, jak wykazałem gdzieindziej. Z pierwotnego **sphu̯ongo-* mogło powstać **sgu̯ompho-*, a także **sgu̯ombho-;* bo alternacja *ph* || *bh* nierzadka po spółgłoskach nosowych (Brugmann Grundriss I² 632).

Co do metatezy (przekładni) spółgłosek należy porównać lit. *kepù* ‚piekę' obok st. bułg. *peką*, lit. *kùmstė* 'pięść' (**q̑u̯ṇpst-*) obok st. bułg. *pęstь*, st. górn. niem. *fūst*, now. niem. *faust* (**pu̯q̑u̯st-*); serb. *gòmila* obok st. bułg. *mogyla* ‚tumulus', białor. *hamazéja* obok r. *magazín* (Brugmann Grundriss I² 875). Dodaję nowy przykład takiej metatezy. St. bułg. *gъnąti*, *gybati* ‚movere', r. *gnut'* ‚giąć' *zagibát'* ‚zaginać', łot. *gubt* ‚sich bücken', lit. *dvìgubas* ‚podwójny', st. prusk. *dwigubbus*, st. bułg. *dvogubъ* należy zestawiać z gr. πτύσσω, πτυχή, δίπτυχος, st. skand. *bjúga*, st. górn. niem. *biogan* ‚giąć', st. ind. *bhujāmi* (por. Meillet IF. Anz. VIII 196).

---

[1]) Wiadomo, że *u̯* znikło w tem samem położeniu i w językach słowiańskich. Więc można objaśniać st. bułg. *obidĕti*, r. *obídet'* jako **ob-vidèti*; por. łać. *invidia*, *invīsus*, *invidēre;* r. *zabídet'* powstało drogą analogji; *obídĕti* nic nie ma do czynienia z *bĕda*, jak myśli Miklosich.

Z gr. κῦφος (Meillet IF. V 333) te wyrazy nie mają żadnego związku.

§. 8. Non mirum esse, metathesim communem linguis slavonicis cum germanicis esse, quum etiam in aliis hae linguae inter se consentiant (sl. *inijь*: germ. *is*; sl. *ščeka*: skand. *skegg*; sl. *sporъ*: germ. *spar*).

Mamy więc w *gąba*: *guñbas*: *swamb* metatezę wspólną językom bałtycko-słowiańskim i giermańskim. Ale w tem niema nic dziwnego. Twierdzi wprawdzie Hirt Zeitschrift für deutsche Phil. XXIX 289, że między językami bałtycko-słowiańskimi i giermańskimi niema jakiegoś szczególnego związku. Ale już gdzieindziej wykazałem słabość argumentacji Hirt'a (KZ. 36, 294—298). Do licznych wyrazów wspólnych obu grupom języków dodam tu trzy nowe przykłady. 1) St. bułg. *inijь*, r. *ínej*, cz. *jíní* ‚szron' powstało z pierwotnego **īsnijo-* i należy do niem. *eis*, st. skand. *íss*. *S* między *i* (*u*, *r*) i *n* powinno zniknąć, por. st. bułg. *luna* ‚księżyc' obok st. prusk. *lauxnos*, st. bułg. *črъnъ* ‚czarny' obok st. prusk. *kirsnan*, zob. IF. V 66—67. Lit. *ynis* jest zapożyczone z rosyjskiego języka; akcent ' u Kurschat'a nie może być pewny, bo Kurschat zna ten wyraz tylko ze słownika Nesselmann'a. Trudno objaśnić formy słowińskie *imje* i *ivje*, ale one są prawdopodobnie rezultatem późnej zmiany na gruncie słowińskim. Co do kategorji znaczeniowej trzeba brać na uwagę, że st. skand. *hjarn* ‚zmarzły śnieg' odpowiada polskiemu *szron*, a st. skand. *hrím* ‚szron' litewskiemu *szarmà* ‚szron' z alternacją *ī* || zero, którą mamy także w st. bułg. *griva* ‚grzywa', st. ind. *grīvā́* || gr. δέρη; st. ind. *kaçīkā́* || lit. *szẽszkos* ‚tchórz'; st. ind. *púrīšam* || st. bułg. *prachъ* ‚proch'; gr. σκάριφος || gr. κάρφος; gr. ἐρείκη, ir. *fróich* || st. bułg. *vrěsъ* ‚wrzos'; st. ind. *plīhán-*, łac. *lien* || ir. *selg*, st. bułg. *slězena* ‚śledziona' (indeur. **pselīĝh-en-*, **pselĝh-*[*en*]-; ale trudno objaśnić gr. σπλήν, σπλάγχνα). 2) Rosyjsk. *ščeka*, p. *szczeka* ‚Kinnbacken' można łączyć ze st. skand. *skegg* ‚broda'. Kombinacja *skegg*: gr. σκοιός (Brugmann Grundriss I² 283, jest fałszywa; bo tu należy także angl. *shag* ‚das zottige Haar', *shagged dog* ‚Pudel', st. angl. *sceacga* ‚coma'; ale *gg* ⩵ *ii* mamy tylko na gruncie skandynawskim, a nie na gruncie an-

gielskim. Zresztą gierm. *gg* i tu (jak wszędzie) trudne do objaśnienia; trudno też objaśnić formę polską *szczęka*[1]); ale to nie przeszkadza wcale etymologji. Rozwój znaczeń zupełnie zrozumiały: 1) ‚szczęka', 2) ‚broda', 3) ‚włosy podobne do brody'. Por. gr. γένυς ‚szczęka': γένειον ‚broda', a może i gr. γαμφαί, γαμφηλαί ‚szczęka', r. *gúba, gubá* ‚warga', serb. *gȕbica* ‚der Theil des Thiergesichtes, an dem die Nase und der Mund befindlich', *gȗbac,* ‚extrema pars prorae', słwń. *gôbec* ‚Schnauze, Maul', p. *gęba*, cz. *huba* || st. skand. *kanpr* ‚Schnurrbart' (zob. KZ. 36, 334, Zupitza Die germanischen Gutturale 147); jednak związek wyrazu *kanpr* z γαμφαί i t. d. podlega wielkiej wątpliwości. Rozwój ‚broda' ⇌ ‚włosy kudłate' mamy w orm. *cameli* ‚mascella, ganascia, tempia, bocca' *camem* ‚masticare' || *cam* ‚chioma, capello inanellato', por. Bugge KZ. 32, 11 (ale ormiańskie wyrazy nie mogą należeć do γαμφαί i t. d., raczej do st. bułg. *zǫbъ* ‚ząb', chociaż i to niezupełnie pewne). 3) St. bułg. *sporъ*, r. *sporyj* (por. przysłowie *čto skoro, to ne sporo*, po niemiecku ‚was schnell kommt, dauert nicht lange'), p. *spory*, cz. *sporý*, por. *spořiti* ‚sparen', należy do st. górn. niem. *spar* ‚sparsam', który to wyraz z greckiem σπαρνός i łacińskiem *parcus* nic niema wspólnego; gr. σπαρνός prawdopodobnie powstało ze σπανός drogą słoworodu ludowego. Prawda, że sł. *sporъ*, gierm. *spar* mają jeszcze dalsze pokrewieństwo: st. ind. *sphirá-s* ‚tłusty, wielki', a może i łać. *pro-sper*; ale osobny rozwój znaczenia jest wspólny tylko językom słowiańskim i germańskim.

§. 9. De sonis m^u, n^u, r^u, l^u; quomodo dignoscantur l^i et l^u in linguis Bohemica et Polonica.

Powiedzieliśmy w §§. 5—6, że litewskie *gumbas* powstało ze **sgṃbho-s*, a w §. 3., że w *bądą*, *nażda, dąti, grąbъ* głoska *ą* reprezentuje pierwotne *n̥*, *m̥*. Chodzi tu o sonanty nosowe z labjalizacją. Wiadomo, że się sonanty płynne spotykają w słowiańskich językach także często w postaci labjalizowanej. O po-

[1]) Zapewne wpływ wyrazów *szczęk, szczękać* (por. *szczękać zębami* || *szczęki latają komuś ze wzruszenia). J. R.*

chodzeniu tej labjalizacji nie śmiem nic twierdzić; trzeba przedewszystkiem zebrać materjał.

Łatwo rozróżniać pierwotne r^u i r^i: r^u daje r. *or*, p. *ar*, n. p. st. bułg. *grъbъ*, r. *gorb*, p. *garb*; st. bułg. *trъgъ*, r. *torg*, p. *targ*; st. bułg. *grъstь*, r. *gorst'*, p. *garść*. Zaś r^i daje r. *er*, p. *ier*; tylko w położeniu przed twardą spółgłoską zębową zlało się r^i w polskim języku z r^u (p. *sierp, wierzch, śmierć*; *martwy*, ale r. *mjortvyj*). Por. Baudouin de Courtenay w Encykl. Powsz. Ilustr. T. XXII str. 803,1.

Ale trudniej rozeznawać l^u i l^i. W większości wypadków l^i w oddzielnych słowiańskich językach przeszło w l^u, które to przejście stoi w związku z ogólną dążnością głoski *l* do labjalizacji.

Pod wpływem owej dążności połączenie tautosylabiczne *el* w środku wyrazów w rosyjskim języku w wielu wypadkach przeszło w *ol* ⇋ *olo* niezależnie od spółgłosek sąsiednich, ale, jak mi się zdaje, w zależności od akcentu. Spotykamy *olo* w tych wypadkach, w których mamy w serbskiem akcent *ijȅ*, a w litewskiem akcent ˊ, a *ele* w tych wypadkach, w których mamy serbski akcent *ije* czyli ˆ, a litewski ˜. Więc mamy: *polóva* ‚plewa', serb. *pljȅva*; *molót'* ‚mleć', serb. *mljȅti* (a drogą analogji także *s-mólot* ‚mełty'); *volóč'* ‚wlec' (a drogą analogji *volokú* ‚wlekę'), *tolóč'* ‚tłuc'; *molózivo* ‚młodziwo' ‚Biestmilch', por. lit. *mélžu mìlžti* ‚doić' (serb. *mȕsti* ‚doić', ale *mlâz* ‚soviel auf einmal hervorschiesst, wenn man melkt'; pod wpływem tego wyrazu mamy prawdopodobnie ten sam akcent i ten sam rozwój fonetyczny w wyrazie wziętym z giermańskich języków *molokó* ‚mleko'); *polón* ‚plon' (rosyjski akcent nie zgadza się tu ze serb. *plȉjen*, lit. *pelnas*); *šelóm* ‚hełm'; der obere Dachsparren' (w tym wyrazie prawdopodobnie zlały się st. bułg. *šlěmъ* ‚hełm' i st. bułg. *slěmę* ‚szlemię', serb. *šljȅme*; lit. *szalma* ‚langer Balken', *szálmas* ‚Helm'). Z drugiej zaś strony mamy: *mélen* ‚mlon'; *mélevo* ‚mlewo', serb. *mlȉvo; belená* ‚blekot', serb. *bȗn*; *sélezeń* ‚kaczor', *selezjónka* ‚śledziona' (tu należy oprócz wyrazów wymienionych w §. 8., także lit. *blužnìs* z *lu* ⇐ l^u; akcent pierwotnie był raczej ˜ niż ˊ); *železá* ‚zołza' l. m. *želézy; pelená* ‚pielucha' (ale i st. bułg. *pelena*). Zupełnie zrozumiałą jest rzeczą, że akcent odpowiadający litewskiemu ˊ i towarzyszący w słowiańskich językach ostatniej części

zgłoski (por. rosyjsk. *oró*, serb. *ijè*) mógł sprzyjać dążności głoski *l* do labjalizacji. Z tem prawidłem jednak nie zgadza się *žólob* ‚żłób', serb. *žlijeb;* czy to zależy od wpływu l. m. *želób'ja* nie wiem.

Zgodnie z rozwojem połączenia *el* przeszło także zgłoskotwórcze l^i w l^u ≙ ros. *ol*, n. p. r. *žóltyj* ‚żółty', *volk* ‚wilk'. To samo przejście odbyło się też w językach słowińskim i serbskim: słwń. *vôlk* serb. *vûk* ‚wilk', słwń. *žôlt* serb. *žût* ‚żółty'. U Bułgarów i Słowaków zlały się l^i i l^u w *l*. Jedyny ślad pierwotnej różnicy między l^u i l^i we wszystkich tych językach to zmiękczenie albo też zachowanie tylnojęzykowych spółgłosek, n. p. ros. *golk* ‚zgiełk': *žolč'* ‚żółć'.

Ale w językach polskim i czeskim rzecz się ma lepiej. Rozwój zgłoskotwórczego l^i i tu paralelny z rozwojem tautosylabicznego połączenia *el* w środku wyrazów. To połączenie zachowano po poprzedzających spółgłoskach wargowych:

st. bułg.	*plěva*	serb.	*pljëva*	p.	*plewa*	cz.	*pléva*	r.	*polóva*
„	*plěnъ*	„	*plìjen*	„	*plon*	„	*plen*	„	*polón*
„	*mlèti*	„	*mljèti*	„	*mleć*	„	*mlíti*	„	*molót'*
„	*mlèko*	„	*mlijèko*	„	*mleko*	„	*mléko*	„	*molokó*
					[*młodziwo*, ros.]	„	*mlezivo*	„	*molózivo*
„	*vlèšti*			„	*wlec*	„	*vléci*	„	*volóč'*
„	*pelena, plěna*					„	*pléna*	„	*pelená*
						„	*blín*	„	*belená*
				„	*mlon*			„	*mélen*
		„	*mlîvo*	„	*mlewo*	„	[*mlivo*]	„	*mélevo*

Jak p. *młodziwo* tak i *młokos* przejęte z rosyjskiego języka (*molokosós*). Połączenie *el* zachowano jeszcze po *s*:

st. bułg.	*slemę*	serb.	*šljëme*	p.	*szlemię*	cz.	*slémě*		
„	*slèzena*			p.	*śledziona*	„	*slezina*	r.	*selezjónka*

Ale we wszystkich innych wypadkach (t. j. po *č ž š t d*) połączenie *el* przeszło w *ol* ≙ p. *ło*, cz. *la*:

st. bułg.	*žlèbъ*	serb.	*žlijeb*	p.	*żłób*	cz.	*žlab* (i *žleb*)	r.	*žólob*
„	*člénъ*	„	*člèn*	„	*członu*	„	*član* (i *člen*)		
„	*žlědica*			„	*żłód*				
„	*žléza*	„	*žlijèzda*	„	[*zołza*]	„	*žláza* (i *hlíza*)	„	*železá*
		„	*dlijèto*	„	*dłóto*	„	*dláto*	„	*dolotó*
								l. m.	*dolóta*.

O pochodzeniu staro-cerkiewno-słowiańskich form takich jak *dlato žlasti* nic tu nie twierdzę.

Zgodnie z zachowaniem grupy *el* w czeskim języku zachowano i l' po poprzedzających spółgłoskach wargowych. Po *š ž č t d* zaś przeszło w l''. To l'' dało cz. *lu*; l' utrzymało się jako *l* zgłoskotwórcze[1]). W polskim języku l' także utrzymało się po poprzedzających spółgłoskach wargowych, a przeszło w l'' po *č ž š t d*; ale oprócz tego l' po spółgłoskach wargowych zlało się z l'' przed twardymi spółgłoskami zębowymi. Utrzymane l' dało p. *il*, a l'' dało *eł ół łu* (*ły* w *dłużić, ło, o, ó*) według warunków spółgłoskowych i akcentowych (por. Mikkola Betonung und Quantität in den westslavischen Sprachen 20—21).

Najlepszym przykładem różnicy między l'' i l' są dwa wyrazy zapożyczone z germańskich języków, w których podstawiono l'' zamiast gierm. *ol*, a l' zamiast gierm. *il*:

st. bułg. *plъkъ*	p. *półk, Świętopełk*	cz. *pluk*	niem. *volk*
ale „ *plъchъ*	„ *pilch*	„ *plch*	„ *bilch.*

Mamy l'' w

st. bułg. *mlъva*	r. *molvá*	p. *mowa* (z *mołwa*)	cz. *mluva*
„ *mlъviti*	„ *mólviť*	„ *mówić* (z *mołwić*)	„ *mluviti.*

Mamy zaś l' w następujących wyrazach:

st. bułg.	*vlъkъ*	r.	*volk*	p.	*wilk*	cz.	*vlk*
„	*vlъga*	„	*ívolga*	„	*wilga, wywielga*	„	*vlha*
		„	*vólgnuť*	„	*wilgnąć*	„	*vlhnouti*
„	*mlъčati*	„	*molčáť*	„	*milczeć*	„	*mlčeti*
„	*plъstь*	„	*pólosť*	„	*pilść*	„	*plsť*
„	*plъnъ*	„	*pólon, pólnyj*	„	*pełny*	„	*plný*
„	*vlъna*	„	*volná*	„	*wełna*	„	*vlna* ‚unda‘
„	*vlъna*	„	*vólna*	„	*wełna*	„	*vlna* ‚lana‘

[1]) Wedle mniemania większości językoznawców indeur. $r\ l$ dało prasłowiań. *ir il*, a *ir il* znowu przeszło w $r\ l$. Ale ja zgadzam się z Baudouinem de Courtenay, który widzi w słowiańskim $r\ l$ kontynuację praindoeuropejskiego $r\ l$ (Enc. Powsz. Ilustr. T. XXII 799). Nielabjalizowane $r\ l$ brzmiało w prasłowiańskim języku jako $r^i\ l^i$, co objaśnia zmiękczenie tylnojęzykowych spółgłosek w st. bułg. *črъnъ člъnъ mrъcati tlъcati*; por. Baudouin de Courtenay IF. IV 46—50.

Ponieważ różnica między *ol* i *eł* utrzymała się po *s*, prawdopodobnie i różnica między *l̥ᵘ* i *l̥ⁱ* zachowała się w tem samem położeniu. Trzeba więc przyjąć prasłowiańskie *l̥ᵘ* w

st. bułg. *slъnьce* r. *solnce* p. *słońce* cz. *slunce*.

Ale ponieważ *l̥ᵘ* i *l̥ⁱ* zlały się w *l̥ᵘ* po *t* i *d*, nie możemy rozstrzygnąć, czy mamy prasłowiańskie *l̥ᵘ* czy *l̥ⁱ* w następujących wyrazach:

st. bułg.	*dlъgъ*	r.	*dolg*	p.	*dług*	cz.	*dluh*
„	*dlъgъ*	„	*dólog, dólgij*	„	*długi*	„	*dlouhý*
„	*dlъbsti*	„	*dolbíť*	„	*dłubać*	„	*dloubati*
„	*tlъstъ*	„	*tólstyj*	„	*tłusty*	„	*tlustý*
„	*tlъknąti*	„	*tolkú*	„	*tłuc, tłok*	„	*tlouci, tluk*
„	*stlъpъ*	„	*stolp*	„	*słup*	„	*sloup*

Po *k g ch* mamy zawsze cz. *lu* i odpowiednie grupy polskie, n. p.:

st. bułg.	*glъkъ*	r.	*golk*	p.	*giełk*	cz.	*hluk*
„	*chlъmъ*	„	*cholm*	„	*Chełm*	„	*chlum*
		„	*cholst*	„	*chusta (?)*		
„	*klъbasa*	„	*kolbasá*	„	*kiełbasa*	„	*klobása*

Ale i po *č ž š* mamy zawsze p. i cz. *l̥ᵘ* zamiast prasłowiańskiego *l̥ⁱ*:

st. bułg.	*člъnъ*	r.	*čoln*	p.	*czółno*	cz.	*člun*
„	*žlъtъ*	„	*žóltyj*	„	*żółty*	„	*žlutý*
„	*žlъna*	„	*želná*	„	*żołna*	„	*žluna*
„	*žlъčь*	„	*žolč'*	„	*żółć*	„	*žluč*

Rzecz prosta, że w cz. *zelva*, p. *zełw, żółwica*, serb. *žãovu*, r. *zólva zolóvka* mamy prasłowiańską grupę *ъl*, a nie *l̥*. W cz. *kluk klk, kluzký klzký* mamy grupę *lъ* (a w *klzký* grupa *lъ* prawdopodobnie powstała drogą asymilacji z *lь*); por. Miklosich Et. Wtb. 121 i 300. Trudno objaśnić *u*, ale por. prepozycję p. cz. *ku, k*. Nie mogę także objaśnić cz. *mlno, mluno*.

Różnicę między cz. *lu* i *l* fałszywie objaśniali Oblak Arch. f. sl. Phil. XVI 207, Brandt Краткая фонетика и морфологія чешкаго языка str. 5. Znacznie lepiej Fortunatov Arch. f. sl. Phil. XI 571.

Kopenhaga, dnia 25 czerwca 1901.

Holger Pedersen.

De morte prologus i żale konającego.

Powtórnie wydał

Jan Rozwadowski.

Na początku roku 1901 zawiadomił mnie prof. Ulanowski, że ma u siebie rękopis płocki, w którym są dwa, wymienione wyżej, wierszowane utwory polskie. Oczywiście skorzystałem skwapliwie z uprzejmości, z jaką mi rękopisu użyczył, aby oba teksty, wydane na podstawie odpisu dyr. Kętrzyńskiego przez prof. Nehringa w jego Altpolnische Sprachdenkmäler, str. 283—295, dokładnie z oryginałem porównać i możliwe błędy odpisu wynotować. Bo przy największej ścisłości zawodowego filologa niepodobna prawie uniknąć pewnych drobnych pomyłek, jeżeli się wydaje pierwszy raz dłuższy tekst z rękopisu i dopiero nowe, osobne skolacyonowanie może ostatecznie i te drobne usterki usunąć. A cóż dopiero mówić o tekstach odpisywanych w innych warunkach. Ogromna większość starszych polskich zabytków była lub jest odpisana z rękopisów przez historyków, prawników i mniej lub więcej uczonych dyletantów. To też daje się uczuwać gwałtowna potrzeba nowych, jak najdokładniejszych wydań, bo bez nich niepodobna nawet pomyśleć n. p. o dziejach polskiej pisowni. Zresztą sumienny badacz języka niemoże mieć wogóle zaufania do takich wydań. co krok jest w niepewności, czy rzeczywiście dany wyraz tak wyglądał w rękopisie, a dalej w języku ówczesnym — czyli krótko mówiąc dla ścisłych badań rzecz się ma tak, jakby wydania wcale nie było. Ten stan rzeczy i potrzeba, o której mówię, ujawniły się też

w sporządzeniu nowych, krytycznych wydań kilku starszych zabytków, jak psałterza Floryańskiego, modlitewnika Wacława, Kazań Gnieźnieńskich [1]), żywota Błażeja. Jak niełatwą i mozolną rzeczą jest wydanie, naprawdę dyplomatycznie wierne, widać n. p. z tego, że taki sumienny i kompetentny wydawca, jak prof. Nehring, dopiero dodatkowo zaznaczył różnice w kreskowaniu litery *o*, oznaczającej samogłoski nosowe, które się spotyka w rękopisie kazań Gnieźnieńskich. Może się to komu wydawać pedantycznością i rzeczywiście w stu wypadkach może to nie mieć istotnego znaczenia, ale po pierwsze: jakże granicę pociągnąć między tem, co powinno być uwzględnione, a co nie? powtóre, dla dziejów grafiki i takie drobne odcienia nie są obojętne; a wreszcie nieraz pozornie tylko coś niema znaczenia, a dopiero cierpliwe zagłębienie się w grafikę całego tekstu poucza, że jednak jakaś kreseczka coś znaczy. I tak n. p. w dawniejszych rękopisach spotykamy często jako znak dla *i* i *y* promiscue *y*, pisane z jedną kreseczką (akcentem) nad niem, albo z dwoma, albo z dwoma punktami (właściwie *i j*), albo z wężykiem i t. d. Ale jednak indywidualnie mógł jakiś pisarz wprowadzić pewien ład, jak to widzimy n. p. w psałterzu puławskim, w którym mimo tego. że setki razy zarówno *i* jak *y* są pisane przez *y* lub *ý* promiscue, jednak widać dążność, miejscami wcale konsekwentnie przeprowadzoną, odróżniania samogłoski *y* zapomocą znaku *ý*.

Warto także między innemi zwrócić uwagę na obyczaj oddzielania wyrazów wedle dzisiejszych przyzwyczajeń ortografi-

---

[1]) Piszę *Gnieźnieńskie*, mimo że prof. Nehring uważa tę formę za powstałą prawdopodobnie pod wpływem łać. *gnesnensis*, i sam używa formy *Gniezieński*. Myślę, że to pomyłka. Forma *gnieźnieński* jest niewątpliwie drugorzędna, urobiona od *Gniezno* wtedy, kiedy pierwotny skład tego wyrazu się już zmienił, ale mimo to jest polską. Forma *Gniezieński*, której używa prof. Nehring jest także drugorzędna, pseudo-poprawna. Prawdziwie regularną, starą formą jest *Gnieździeński*, używane jeszcze na końcu XIV. i w początku XV. wieku, urobione od dawnego *Gnězdьno* (tak, chociaż redakcya Przewodnika językowego przymiotnika *Gnieździeński* nie zna i twierdzi w 1 numerze r. 1902, że i temat i pochodzenie *Gniezna* są dotąd niewyjaśnione).

cznych i żądać, aby w tekscie, przedstawiającym dyplomatycznie wierny odpis oryginału, wyrazy były pisane w takich połączeniach, w jakich się znajdują w rękopisie. Wydawca ma dosyć sposobności okazać swą bystrość w dzieleniu wyrazów jużto w dodanej transkrypcyi tekstu wedle dzisiejszej pisowni, jużto w słowniczku. Ale obok tego powinniśmy wiedzieć, jak jest pisane w oryginale. Chodzi tu w praktyce o tak zwane formuły gramatyczne, o pisanie przyimków, przeczeń i t. p. razem z wyrazami, do których należą. W setkach wypadków dawne polskie zabytki pisząc n. p. przeczenie wraz z wyrazem do którego ono należy, piszą tak, jak i dziś jeszcze de facto wymawiamy: więc pozornie niczego nowego się nie dowiadujemy. Ale i to jeszcze nie racya! A co ważniejsza, spotykamy w tym zakresie pisownie, które nas jednak pouczają o pewnych faktach, nieobojętnych dla historyi języka. Jeżeli n. p. obok stałych łączeń jak *dajmi* (= daj mi), *dałby* (= dał by), *niewiem* (= nie wiem), *wbodze* (= w bodze) i t. d. i t. d. spotykamy w jakim zabytku konsekwentnie na początku zdania pobocznego osobno pisane *a by* (= aby), albo *bo wiem* (= bo wiem). toć widoczna. że te jednolite dzisiaj wyrazy wówczas jeszcze takimi nie były, widoczna, że jeszcze każda część miała swoje osobne znaczenie. Byłoby nawet wcale ładnym tematem dla młodego polonisty zwrócić uwagę na ten punkt i poświęcić mu osobną rozprawkę. Niestety, często najsumienniejsi filologowie polscy uważają dokładność w tym kierunku za zbędną.

Zabierając się do porównania odpisu dyr. Kętrzyńskiego w wydaniu Nehringa sądziłem, że zbierze się jakich kilkanaście drobnych niedokładności, bo tekst oryginału, chociaż niestaranny, jest jednak doskonale czytelny, i sądziłem dalej, że wystarczy ogłosić przy okazyi krótko wynik porównania. Niestety okazało się, że odpis jest gorszy, niż przypuszczałem. Pominąwszy fakt, że prof. Nehring w wydaniu porozdzielał wyrazy (czego zatem nie można kłaść na karb Kętrzyńskiego); pominąwszy dalej okoliczność, że dyr. Kętrzyński nie uwzględnił bardzo licznych przekreślań całych wyrazów lub zgłosek i liter w oryginale, a czego opuszczać się nie godzi, — przekonałem się. że drobnych niedokładności, dotyczących przeważnie pisowni (*w* zamiast

v, *ſ* zamiast *ß* i t. p.) jest w jego odpisie koło sto trzydzieści; ważnych błędów, zmieniających sens lub niepozwalających zrozumieć tekstu, opuszczeń wyrazów i t. p. jest kilkanaście; wreszcie brakuje w jego odpisie trzech wierszy; trzy inne, dopisane na boku w oryginale ze znakiem, gdzie je należy w tekst wsunąć, nie zostały w odpowiedni sposób umieszczone, wskutek czego i sens szwankuje. W jednym lub dwu wypadkach podział na wiersze niezgodny z oryginałem. Ogółem biorąc oryginał prologu o śmierci liczy 497 wierszy, odpis dyr. Kętrzyńskiego liczy ich 490 + 3 wiersze nieumieszczone w tekście. W odpisie nieuwzględnione także zupełnie kreskowanie litery *y*. Lepszy jest odpis żalów konającego, ale i w nim prócz kilkunastuu drobnych niedokładności jest kilka istotnych i ważnych błędów.

Skończywszy porównanie doszedłem do przekonania, że trzeba ogłosić nowe wydanie tych ciekawych zabytków języka i literatury polskiej, bo trudno wymagać od ludzi, aby w tekście, liczącym koło 500 wierszy, robili drugie tyle poprawek. Więc też wydaję oba utwory nie zmieniając w niczem pisowni ani interpunkcyi oryginału. Wydanie to polega nietylko na dokładnem skolacyonowaniu tekstu Nehringa z rękopisem, ale także na osobnem, niezależnem od kolacyi, odpisaniu tekstu z oryginału i dodatkowem sprawdzeniu tego odpisu z poprzednio zrobioną kolacyą z rękopisem w rękach.

Transkrypcyi w dzisiejszej ortografii nie podaję. Jestto rzecz ślizka, a w dodatku najczęściej niepotrzebna. Dodałem tylko garść uwag na końcu. Mówiąc o uwagach, nie mogę przenieść na sobie, żeby nie wspomnieć, że prawie wszystkie domysły (konjektury) prof. Nehringa, spowodowane, jak się okazało, błędnym odpisem, wytrzymały próbę porównania z rękopisem. Tak, jak przypuszczał, że musiało być pierwotnie w rękopisie, tak jest w nim rzeczywiście bardzo często. Stwierdza to tylko w sposób dobitny i interesujący bystrość i dokładną znajomość języka, jakie posiada czcigodny nestor filologii polskiej.

1. De morte prologꝰ.

Goſpodzẏnÿe[1]) *wßech mogączÿ,*
nadewßythko ſthworzenÿe vÿaczßy,
pomoßÿmÿtho dzalo ßloßÿcz,
Bÿch gye mogl pylnye vÿloßycz,
kv thwey phalÿe roßmnoßenÿe,
kv luczkyemv polepßenÿe[2])
Wßythczy ludze poßluchaÿcze,
Okruthnoſcz ßmyrczy poßnacze,
Vy czo yey nÿzacz nyemacze,
przyſkonanÿv ya poßnacze,
bancz to ſtarý albo mlody.
ßąthny nyeudze[3]) *ßmyertelney ſkody,*
kogokolÿ ßmÿercz vdußÿ,
Kaßdý wgeÿ ſcolÿe bycz mvßÿ[4])
Dzÿfno[5]) *ßÿa ßvym zakom ſtavÿ,*
Kaſdego ßÿuotha ßbavÿ,
przyclad othem chcza povyedzecz
Szluchay thego ktho chcze vyedzecz
Policarpuß tak veßuany.
madzecz vyelyky myßthrz vybranÿ,
proſyl bogą otho prauye,
by vſrzal[6]) *ßmyercz wgey poſtavÿe,*
Gdÿ ßÿa moglÿl[7]) *bogv vÿelye,*
oßtal vßech[8]) *lvdzý wkoſczyelÿe,*
wſrzal[9]) *czlovyeka nagÿego,*
przÿrodzenÿa nyevyeßczyego,
obraßą vÿelmÿ ſkaradego,
lokthvßą przepaßanego,
Chvda blada ßolthe lÿcze,
lſczÿßÿa yako mÿethnÿcza,
vpathl czy gÿey konyecz noßa

---

[1]) po *goſpodzẏnÿe* przekreślone *wßech.* [2])po *polepßenÿe* przekreślone *wßythczy.* [3]) *u* — niewyraźne. [4]) *v* — poprawione z *ÿ.* 5) może (?) *dzÿfuo* z przekreślonem *f.* [6]) może *w.* [7]) sic. [8]) może *w.* [9]) *a* suprascriptum.

Szoczv plÿnÿe krvaua roßa,
przevÿaßala glova chvſtv,
yako ßamoyecz krzyvouſta,
nyebÿlo vark vgÿeÿ gabÿ
Poßevaÿacz ßkrzÿtha[1] *ßabÿ,*
Mÿecze oczÿ ßawrzaczaÿacz,
großna koßa wrakv maÿvncz,
gola glowa, przÿkra mowa,
Szephßech ſtron ſkarada poſtawa,
vypÿala ßebra ÿ koſczÿ
Großno ßyeczye przeß luthoſczÿ
Mÿßthrz vÿdzacz obraß ſkaradÿ,
zolthe[2] *oczÿ zÿuoth bladÿ,*
Großno ßya thego przelaknal,
pathl naßÿemÿa eze ſtaknal,
Gdÿ leßal wßnak yako vÿla,
Szmyercz donyego przemowÿla,
Czemv ßÿa thako barßo lakaß,
wrzekomoß ſtrow aßdÿ ſtakaß,
pan bog tha rzecz thako noßyl,
yßyß go otho barßo proßÿl
Abychczÿßya vkaßala,
wßÿthka ſwa mocz wßyavÿla,
othoß czÿ przeth thobv[3] *ſtoÿa,*
ogladaÿ poſtawa moya
Kaßdemv ßÿa tak vkaßÿa,
Gdy go zÿvotha ſbauÿa,
nÿckaÿßya mÿe thÿm raßem
Iß ma vÿdzÿß prethobraßem
Gdÿ przÿda namÿleÿßy kthobÿe,
Tedy barßo ßeczknÿeß ßobÿe,
zableſczÿß naſtronÿ oczÿ,
eßczy ſczÿala poth poſkoczÿ

---

[1]) *r* — nie wypisane osobno, tylko przez compendium, taksamo n. p. w w. 39 *przÿkra* pisane. [2]) po *zolthe* przekreślone *lycze*. [3]) *v* niewyraźne, może *u*.

Rzvczacz ßya jako koth namÿßÿ
aß twe ßyrcze czaſko wdyßy
othchodzecz[1]) *ßÿa ßmÿodem tarnek*
Gdycz przynÿoßa yadv garnek
mvßyß gÿ pycz przeß dzakÿ
Gdy poßÿuyeß vyelÿkÿeÿ makÿ
Bandzeß mÿecz doßÿcz teßnÿcze
Othbandzeßch ſwey mÿloßnycze
Ostan[2]) *thego wßech thobye vÿela*
Przeß dzakyka ßnÿv roßdzela
Mow ßemnv bocz[3]) *mam dzalo*
Gdÿcz ßÿa ßemnv movÿcz chczalo
Vydzyß yßem czÿ robothnÿcza
Czemv czya wth·ala[4]) *taka teßnycza*
ma koßa vyßtrawa ßyeczye
Przethnyv nykth nyevczeczye
Wſtan myſtrzv othpovyecz gyeſthly vmyeß,
za popolſkv nyeroßvnyeß[5])
Snaczczÿ ſorkes nyepomoße,
przelaknalßßya nyeboße
Juß odethchnÿ nyeborakv,
mow ßemnv vbogy zakv
nyeboÿßya dzÿß moÿeÿ ſcolÿ
nÿedam czy[6]) *czyßcz epiſtolÿ*
Maÿſter reſpondit
Myßthrz przemowyl vÿelmÿ ſkromnye[7]),
laczną4lem ßya eßnycz pō̃ÿe
Tha mÿ rzecz barßo nÿemyla,
ÿßeß mÿa tako poſtraßyla
By bÿla czo przÿkrego przemovyla,
Szervalabyßÿa vemnye kaßda ßyla,
nagle by mÿa vmorzÿla,
y dvßa bÿ vypądzyla,

---

[1]) samogłoska przed *cz* zamazana, może być *o* lub *e*. [2]) możnaby czytać i *u*. [3]) można czytać i *bacz*. [4]) litera nieczytelna. [5]) sic (*n* zamiast *m*). [6]) przed *czyßcz* przekreślone *dz*. [7]) *r* suprascriptum.

proßa czebiye oſtap malo[1]),
bocz nyeviyem czoczmiyßya ſtalo,
mgleya vßytek y bladzeya
Sztraczylem ſdrovye y nadzeya,
Racz rzußycz othßebye koßa,
acz ſwoya glova pothniyoßa
Mors dicit
Darma miyſtrzv thwoya mowa,
thegomczy vczynycz niyegothowa,
dzyrzßa koßa na reyſtrze
Szyka doctory y miyßthrze,
Szawßdy ya gothawa[2]) *noßa,*
przeßdzyky noczlegv proßa,
wſtan kumniye moßeß miy vyerzacz
nyechczacz ſya dzyßya ßnyevyerzacz,
Wſtal myßthrz yethwo leleyancz ßiya,
drzßa mu nogy przelaknalßiya
Magr dicit
Myla ßmyerczy gdzeß ßya wßyala,
dawnolyß ßiya vrodzyla,
Rath biych vyedzal do oſtathka,
Gdze thwoy oczecz albo mathka,
Mors dicit
Gdy ſthworzyl bog czlowyeka,
yß by byl ßyph eß dovyeka,
Szthworzyl bog yewa ßkoſczy,
adamovy kvradoſczy,
dal gyemv mocz nath ßvyerzathy,
by panoval yako ßvyathy,
podal yemv ryby ßmorza,
chczacz go ßbavyicz wßego gorza,
poleczyl mv rayßkye ßady
Chczacz gy ßbavyicz wßey byady
Tho wßythko wyego mocz dal,
yethno mv drzewo zakaſal,
bygo ophßeyky nyervßal,

[1]) *miyalo* z przekreślonem *y*. [1]) sic (*a* zamiast *o*).

anÿ ßya naniye pokvſzal,
Rzeknacz[1]) *ÿemv gyethno rußÿch,*
tedÿ pewno, vmrzecz mvßÿß
Alÿe ßly dvch ÿewa ßdradzÿl,
Gdÿ gÿeÿ ovocz rußÿcz radzÿl,
Ewa ßÿa vlakomÿlą
Szmÿaloſcz vczÿnylą
Wten czaß ßÿa ÿa poczala,
Gdÿ eva ÿaplko rußÿla
Adamovÿ yeplka dala,
a ÿa vonem yeplk[2]) *bÿla*
Adam[3]) *mÿe wyeplcze vkußÿl,*
przetho przeßmÿa vmrzecz mvßÿl,
wthem boga barßo obraßÿl,
ÿ wßythko ßwe plemÿa ßaraßÿl,
Mgr̄ dicit
Myla ßmÿrczÿ racz mÿ wßÿeuÿk
przecz chczeß ludze zyuotha ßbavÿcz,
Czemv thwa laßka ſtraczÿlÿ
zacz czo ßlego vczÿnÿlÿ,
chczem doczyebye poczthÿ noßÿcz,
abyßya dala przeproßÿcz,
Dal bÿch dobrÿ colacz vpyecz,
bÿch mogl przethtobv vczÿecz
Mors dicit
Chovaÿ ßobÿe poczthÿ ßwoÿe,
Roßdraßnÿß mÿa tyle dwoÿe
W poczthach czy ya nyekorzÿſcza,
wßythkÿ wßÿvocze ßanÿſcza
Chczeßlÿ vyedzecz ſtateczniye,
povÿem tobie przeſpyeczniye
Szthorzyczÿel wßego ßthworzenÿa,
poßyczÿl my takyeÿ moczÿ
Bÿch morzyla vethniye y wnoczÿ,

[1]) przed *Rzeknacz* przekreślone *Rzecz*. [2]) sic. [3]) przed *mÿe* przekreślone *niye*.

Morza nawßchoth napolvdnÿe,
a vmÿem tho dzalo czuthnÿe,
oth polnoczÿ doßachodv
chodza nÿepytayancz brodv,
Tocz me navÿanczße veßele
Gdÿ mam morzycz ßyvych vyelye
Gdÿ ßya gyma ſkoßa plaßacz
chcza gÿch thyßacz pokaßacz
Tocz gyeſth moyeÿ moczÿ ßnamya,
morza wßythko luczßkye plemÿa
Morza mądre ÿ theß vylÿ,
wthÿm ßkaßvya ßwoye ßÿly,
y chorego ÿ ſtrowego
ſbavya ßyuotha kaßdego,
lubo ſtarÿ lubo mlodÿ,
kaßdemv ma koßa ßgodzÿ,
bancz vbodzÿ y bogadzÿ [1])
Szvÿthkÿ ma koßa potraczÿ,
Wÿevodÿ ÿ czeſthnÿkÿ,
wßÿthkÿ ßvyeczſkÿe mÿloßthnykÿ,
bancz kßaßatha albo grabÿe,
wßÿthkÿ ya pobyerza kſobÿe,
ÿa ßkrola korona ſemkna,
zawloßÿ gÿ [2]) *pothkoßa vemkna*
Theß bÿvam vczeßarßkycy ßenÿ,
zymÿe lÿecze yvgeßeny,
philozophi ÿ kvÿaßdarze
Wßÿthkÿ naßveÿ ſtavyam ſperze,
Rzemÿeßlnÿkÿ kvpcze ÿ oracze,
Kaßdÿ przethmv koßv ſkacze
wßÿthkÿ [3]) *ßdraczcze ÿ lÿphnÿkÿ,*
zoßtavya ye nÿeboſczykÿ
Carczmarze czo ſlÿe pÿva daÿv,
nÿeczaſtho namÿa wſpomÿnaÿv

[1]) może być, że zamiast *d* poprawione *c*. [2]) *gÿa* z przekreślonem *a*. [3]) po *wßÿthkÿ* przekreślone *ÿ*.

yako ſwe[1] *myechÿ nathkayv,*
wthen czaß ma koßa poßnayv,
kyedÿ naviyedza ma ſkola,
bandv yem lacz wgardlo ßmolą
Gÿethno ßÿa porvßa
Wßythkÿ nagle ßdaviycz mvßa,
Naproth ßdaÿv dzewkÿ chlopcze,
aß ßÿa chlop poßÿrczv ßmekcze,
Ÿa ßabyla golÿaßa
annaßa y kayphaßa
Ia yvdaßa obÿczÿla
y dw lothrv nakrzÿß wbyla,
alem koßÿ narußÿla
Gdym crÿstvßa vmorzÿla,
bo wnÿem bÿla boßka zÿlą
Then yeden mv koßa ßvÿczaßÿl,
yß trzeczego dnÿa oßÿl,
Stęgom ßÿa zÿuothem byedzyla,
pothem ÿ yßem wßythka mocz ſtraczÿla,
Mam mocz nath luczmÿ dobremÿ,
alye vÿaczey nadeßlemÿ,
ktho naviyaczeÿ[2] *czynÿ ſloſczÿ*
wthem ſlamÿa koſczÿ
Chczeßlÿ yeſcze wßÿavÿa tobÿe,
gethno byerz na roßvm ßobÿe,
Povÿemczy o meÿ koße,
gethno gyeÿ povachaÿ wnoße,
Chczeßlÿ[3] *ſpatrzacz yako oſtra,*
Szaplecze nathtobv ſÿoſtra,
Myßſtrzoßththwacz nÿcz nÿepomogv,
voczemgnyenÿv veßdrzyß nogv,
Gethno vÿgmą ſpvdrą koßÿ,[4]
nathychmyaſth ßmÿenÿch gloßy,

[1]) po *ſwe* przekreślone *koßÿ myeczy.* [2]) między *naviyaczeÿ* a *czynÿ* przekreślony tytułek *Maiſter dicit.* [3]) po *chczeßlÿ* przekreślone *yeſcze.* [4]) *ÿ* poprawione z *a.*

dal czÿ mytho wßechmogadzy
Bÿch morzÿla luth zyvyanczÿ,
Szawßdÿ wßlÿnye moya ßÿla,
ÿam obrzymÿ pomorzyla,
Szalomona[1] *tak madrego,*
abſolona nadobnego
Sampſona vyelmÿ mocznego,
ÿ Vyethrzycha abrzÿmßkyego
Ia ßÿa nathnyemÿ[2] *pomſczÿla*
aſwa koßa vczeßÿla,
ÿaczthеß dzÿvÿ poczynam,
gÿedhnÿ[3] *vyeßam drugye ſczynam,*
Mgr̃ rñdit.
Ÿácz nÿevyem ßkÿm ßya thy ſbraczÿßt
Gdÿ wßythkÿ lvdze potraczÿß,
Gdÿ wßythkÿ lvdze poßeczeß[4]*,*
agdeß ßama vczeczeß,
wßądÿcz[5] *trzeba luczkyeÿ przÿyaßnÿ,*
bÿczą ßgrzelÿ wſwoyeÿ laßnÿ,
abÿßą vmÿeÿ[6] *napoczÿla,*
gdÿ byßa vrobÿla,
a pothem lepyeÿ
Mors dicit
Owa ÿa thv czebÿe ßmÿgya,
voczemgnÿenÿv szethna ßygÿa
Czemv ßÿa thako ßrzeczv[7] *vczekaß,*
ßnacz[8] *thu ÿvtra nyedoczekaß,*
movÿß mÿ tho tako ßmyelye,
vtnacz ßyÿa ÿ wkoſczelÿe,
Othoß mÿſtrzv barßo glupy,
nyeroſvmyeß otheÿ kupÿ,
Nyekorzÿſczącz ya vodzenyv,

---

[1]) po *Szalomona* przekreślone *nadobnego*. [2]) po *nyemÿ* przekreślone *vczeßÿla*. [3]) *d* poprawione z *t*. [4]) po *poßeczeß* przekreślone *gdÿ*. [5]) *ą* suprascriptum. [6]) sic! [7]) *v* poprawione z *ą*, albo naodwrót. [8]) *ßanacz* z przekreślonem pierwszem *a*.

a ny wnayanczßem gymyenyv
Thwe roßynky y mygdaly,
ßawßdyczᵹ my ßa malo staly,
Examythy y poßtawcze
thych ßa mnye nygdy nyechcze
Wgrzechv ßya luczkyem kocham,
a thego nygdy nyeprzenyecham,
dvchownego y szvyeczßkyego,
Szbavya zyvotha kaßdego,
a kaßdego morza lupya,
otho nygdy nyepokvpya,
Canonyczᵹy y proboſcze,
bandv wmoyey ſcolye yeßcze,
y plebany ßmyaßv ßyyv
yßtho barßo pywo pyyv
y pothlgarthky napyrßach vyeßaya [1])
dobre kupcze roßthocharze,
wßythky moya koßa ſkarze,
Panye y tlvſte nyevyaſthy,
czo ſobye czynyv roßpaſty,
Mordarze y okruthnyky
thy poßyeka nyeboſczyky,
dzewky wdovy y maßathky,
poßyeka ye ßagych nyeſtathky,
Szlachczyczom byerza ßypy tulcze,
a oſtavyam gye wgyeney koſvlcze,
zaky y dworaky,
thy poßyeka nyeboraky
wßythky czo naoſtre gony,
byegam ßanymy ſpogony
ktho ßya rath kv bythwye myecze,
vthna mv raka y plecze,
[2]) *Roßdzelą gy ßwoyv myląᵹ,*
a oſtavya gy pravym vylv,

[1]) Ten wiersz dopisany na marginesie. [2]) Przed *Roßdzelą* przekreślone *Szoßta.*

Chcza mv ßama trafÿcz wloßÿ,
yße ßmyenÿ gloßÿ.
Mayſter dt,
By mya chczalą trocha ſlvchacz,
chczalbÿch czÿa nyeczo [1]) pytacz,
Czemv ßya lekarze ſtayv,
Gdy ßthweÿ moczÿ nyevybavyagyv,
ÿtheß povÿedayv
eße vyelyka mocz ßola mayv,
Mors respondit,
Otocz kaßdÿ lekarz faſczÿ,
nÿepomogv ÿego maſczy,
poßyvaÿv mÿßthrzoßtwa ſwego,
poky [2]) nyethv czaßv mego,
a pokÿ gÿeſth vola bozą,
pothÿ czlovyek praw nyeßboßa,
nÿepomogv apotekÿ
przeczyw mnye zathne lekÿ,
awßdy vmrzecz kaßdÿ mvßÿ,
ktho gych llekarßthwa zakußÿ,
Namaly czaß mogu pomocz,
yß nyemocznÿm veßmye ſwa mocz,
awßdy konyecz themv bandze,
gdÿ lekarß wmey ſcolye ßandze,
Bo vÿem przyczÿw [3]) ßmyrtelneÿ ſczodze
nÿenaydze ßelÿa naogrodze,
Darmo poßyvaß lvbyeßczka,
ÿußczy ſgothowana deßczką,
nÿepomoße kurzenye pyolyna,
Gdÿ przydze moya godzÿna,
nyepomogu y ßelvygye
wßythko ßmÿrcz przeß vugv [4]) ßnye,
Iacz nyethbam oßathne ßylye,
a wßdy yuß lath przeßlo vycliye,

---

[1]) ponad przekreślonem *trocha*. [2]) między ***poky*** a ***nyethv*** przekreślone *nyeſtv*. [3]) *czyw* suprascriptum nad przekreślonem *ß*. [4]) albo ***bugv***.

Gdÿ pożÿvam ſwego panßthwa,
a nyethbam oßathne lekarßthwa,
Szwe poczvÿ nath luczmÿ ſtroÿa,
a wßdy wyeneÿ myecza [1] *ſtoÿa,*
morza ßądzye ÿ pothßanthkÿ,
żadam gym vyelykye ßmathkÿ,
Gdy ßwa rodzyna ßandza,
czaßtho [2] *naßkaßanÿv blandzv,*
alye gdy przydze ßath boßÿ,
Szandza wmyech pyſczelÿ wloßÿ,
yuß nÿepoyedze narokÿ,
Czynÿucz nyeßpravye othwlokÿ,
Czo przewradzal ßadÿ vyerne,
byerzuncz vynÿ nyevmyernÿe
byerzacz othßloßthnÿkow darÿ,
ßpravyaÿancz gych nÿeviÿerÿ
Tho wßythko bandze wßyanyono [3]*),*
y czaßko pomſczono.
Mayſter dicit
Proßą czebÿe ßlvchaÿ thego,
a nyechaÿ movyenÿa ßwego
Thwoya koßa wßythkÿ żecze,
tako ßlachta yako kmÿecze
Davyß wßythky przeluthoſczÿ,
nyeczynyvncz ßathney mylоſczÿ
Chczalbÿch othmovycz ſtolv,
moglybych ßya ßkrycz przeth tobv,
Gdÿ bychßyą wßemÿ choval,
albo twardo ßamvroval,
żalybych wßethl thweÿ moczÿ,
gdÿ bÿch ſthrzekl vethnye y wnoczÿ [4]*),*
temv bych vczynyl wroßa,
y poſtavyl dobra ſthroßa,

[1]) albo może *myerza.* [2]) między *czaßtho* a *naßk°* przekreślone *ną wßk.* [3]) może *wßyanyono.* [4]) poprawione z *wnodzy.*

Mors dicit,
Chczeßlÿ thego ßkoßthovacz,
dam czy ßÿa wſzeleße ßkovacz,
ÿtheß wßemÿ zakopacz,
alÿecza pewno potrzepÿa,
geth ßobye[1] *koßa ßclepya,*
vvÿyayßa yako vmÿeß,
aßa meÿ moczÿ vydzeß
Ivßemczÿ naoſtrzÿla koßa,
adarmo gyeÿ nyepothnoßa,
Czebÿe yv pothgolicz mvßą
Mayſter dt
Mÿla ßmyerczſkÿ nÿemov[2] *mÿ thego,*
ſbavÿß mÿa zÿwotha mego,
yußczÿ nyevÿem czocz my ßa ſlego ſtalo,
Glowa mÿßa wkolo toczÿ,
ßnÿeÿ chcza vÿpaſcz oczÿ
Mors dt
Czemv ßÿa tak vÿelÿe przeczyvÿaß,
Myrßaczkÿ ſemnv nabyvaß,
nÿkth ßa przedemnv nyeſkrygÿe,
wßÿthkÿem ßÿvem vthna ßygye,
Szama wlÿße ÿamÿ laßa,
wßythkÿ lÿßky wßdrovyv kaßa,
za kvnamÿ laßa wdzenÿe,
lupyeße dam naodzenÿe[3]*),*
ya davÿa gronoſtaÿe,
y vyevyorkam ßa doſtaÿe,
yacz theß koſw ßyeka vylkÿ,
Sarnÿ lapa drogyeÿ[4]*) philkÿ,*
przeß plothÿ chlopye,
gonÿa ßoravÿe y dropÿe[5]*),*
Szgaßÿ[6]*) theß vÿpadzam*

[1]) przed *koßa* przekreślone *ßk*. [2]) poprawione z *nÿemof*, albo naodwrót. [3]) *na°dzenÿe*. [4]) *o* niebardzo wyraźne (zamazane). [5]) poprawione z *drobÿe*. [6]) niepewne: trzecia litera wygląda na *g*, poprawione z *k*.

pyerze davam napoduβkÿ,
Szvÿerzatha y wβythkÿ ptakÿ,
ya poβyeka nyeborakÿ,
Czo kolÿ marthvÿm nÿoſv,
Czybyly pothmv koβv,
przetocz ten przÿclath przÿvodza,
kaβdego wβÿvocze ſkodzą,
bÿβa pothnoβÿl napovyetrze,
mvβÿβ placzÿcz ſwÿañthopÿetrze
Gen ma grodÿ ÿ palacze,
kaβdÿ przethmv koβv ſkacze,
bytheβ mÿal βelaβna wrotha,
nyevdze ſemnv klopotha,
wβythkÿ βobÿe zanÿcz vaβa,
Skaβdego duβą vÿdlabÿa,
Stoÿcz βa malo papÿeβ,
ÿ nalyſſβÿ βebrak takÿeβ,
Cardynalÿ ÿ bÿβkvpÿ,
zadam gÿm vyelÿkÿe lupÿ,
pognathamczÿ[1]) canonÿkÿ proboſcze[2]) ſuffraganÿ,
a nÿmam otho przÿganÿ
Wβythkÿ, mnÿchÿ ÿ opathÿ,
poβyeka przeβ βaplathÿ
Dobrzÿ mnÿſchzÿ βya nÿeboyv,
kthorzÿ zÿvoth dobrÿ maÿv,
aczmą koβa poβnaÿv,
alye βa ÿeÿ nÿelakaÿv,
tho wβythkÿm dobrem poβpolno,
gydv przethmv koβv rowno,
bo dobremv malo placzÿ,
acz vmrze nÿcz nyeſtraczÿ,
poβbandze βvyeczβkyeÿ zaloſczÿ,
poÿdze wnyebÿeβkye radoſczÿ,
proſty nÿv wnyebo czagnye,
a βathnÿmv nyeprzeczagnÿe,

[1]) przed *canonÿkÿ* przekreślone *suffra y.* [2]) *ro* przez compendium.

Wßal oth wßythkych wßgardzenÿe,
Szvÿeczßczÿ mv ßÿa naßmÿevalÿ
zapravego gÿ vyla mÿely,
Alÿe gdÿ przydze dzÿen ßathnÿ,
Gdze ßya nyeßkrygÿe zathnÿ,
Vßrza madrzy thego ßwyatha
ÿß dobra boßką othplathą,
Chovalÿ thv zÿvoth ßwoÿ czaßno,
Alÿcz gych zÿrcza nath ſloncze yaßno,
Gÿdv wnyebÿeßkÿe radoſczÿ,
a nye wpyekyelne zaloſczÿ
Czo nam pomoglo odzenÿe,
albo obluthne gÿmyenÿe,
Czoß mÿßa w nyem kochalÿ,
aſwe dvße zanÿe dalÿ,
przemÿnąlo ÿak oblokÿ,
amÿ gydzÿm przeß othwlokÿ
Gÿnako morza ßle mnÿchÿ,
kthorzÿ maÿv zakon lychÿ
Czo ßclaſtora vczekaÿa,
a ßveÿ voleÿ poßÿvayv
Gdÿ mnÿch poczÿnÿe dzÿvy ſtroÿcz,
nÿkth go [1] *nyemoße vkoÿcz,*
ktho chcze czÿnÿcz czo naßvyecze,
Slÿ mnÿch ve wßythko ßya mÿecze,
Geßthlÿ wßadze naßkapÿcza
Vethknÿe ßa nadrą [2] *kapÿczą,*
zavodem [3] *nakonÿv wradzą*
a czaßtho koßÿelcze przeffvacza [4]*),*
kyedÿ mnÿch nakonÿv ßkacze,
nyeveßrzalbÿ na nalepße kolacze,
vmaße ßÿa yako vylą
awßdÿ mv tha rzecz barßo mÿla,
Gdy pÿechothv gÿmÿe byegacz

[1]) zdaje się poprawione z *ko*. [2]) po *nadrą* przekreślone *p*.
[3]) poprawione z *zavodzem*. [4]) sic.

mvßa mv naprzoth zabyegacz,
aßaßczÿ gÿ [1]*) czarczÿ nÿoßv,*
Gÿethvogÿ pogonÿa ſkoßv,
nÿedba yßgo kygyem bÿgÿv [2]*),*
zavoth bÿega ßkrzÿw ßygÿv,
a drugdÿ mv ßbÿgya plecze
awßdy ßa wnÿem czoß ßlego mÿecze,
awßdÿ zanÿem bÿegacz mvßv,
aß ßnÿego vÿpadza dußą,
movÿa tho przeß clamv vÿera,
dam gÿ czarthom na ofyera
Cvßthoßa ÿ przeora
veßma gÿe doßwego dwora,
zopatha ßeÿma capÿczą,
dam komv [3]*) nanoga vÿcza*
Skaplerzą bandv pÿlßnÿanky,
zvknÿa bandze pacholkom nalanky
O deÿma mv torlop kvnÿ,
anÿevÿem gdze ßÿa okunÿ,
odeÿma mv koßuch lyßÿ,
ÿ placzſcz czo naßbÿth vyßÿ,
konÿecz nÿemv ßeyma ÿmphula,
ÿ dam zaßygÿa poczpvla
Maÿſter dicit
Chcza czÿa pÿtacz [4]*) ſmyryrczÿ* [5]*) mÿla*
by mÿa thego navczÿla,
panÿe czo czÿßtoſcz chovaÿa,
yako ßa vboga mayv
Mors rndit
aßaß nÿeczÿtal ßwÿathÿch zyvotha,
czo mÿelÿ czÿaßkÿe glopothÿ,
ÿako panny mordovano,
Szyeczono ÿ bÿczovano

---

[1]) po *gÿ* przekreślone *czarkÿ.* [2]) po *bÿgÿv* przekreślone *awßdÿ chodzÿ, ßkrzy.* [3]) po *komv* przekreślone *nag.* [4]) po *pÿtacz* przekreślone *ßny.* [5]) sic, przytem drugie *y* poprawione z *z.*

Nago ßwloczono czalo ßono,
ÿ pÿrßÿ rzeßano,
pothem do czyemnÿcze vÿedzono,
nyekthore glodem morzono
pothem wpowrozÿe vodzono,
okruthnemÿ draczacz makamÿ,
targono gÿe oſſßakamÿ
ÿa ßÿa themv dzÿvovala
Gdÿm wnych tha[1] *ßmÿaloſcz vydzala,*
dzÿwno gÿeſth nÿethbacz okruthnoſczÿ,
czÿrzpÿancz tako czaßkÿe boleſczÿ.

2. (Skarga umierającego).

a.

Ach! moÿ ßmathku ma ßaloſczÿ,
nÿemogaßa dovÿedzeczÿ,
gdze mam pirvÿ noczlek mÿeczÿ
gdÿ dvßą ßcala vyleczÿ.

b.

Bÿlßem ßmlodoſczÿ wroßkoßÿ
nÿevßlalem ßwogyeÿ dvßÿ,
ÿvß ſtakam ÿvßmÿ vmrzeczÿ,
dvßą nÿevÿe gdze ßÿa dzeczÿ.

c.

Czom mÿal gymÿenÿa nathworze
czom mÿal wßkrzÿnÿ ÿ wkomorze
tho mÿ wßÿthko opvſczÿczÿ
na vÿekÿ ßa nÿeſroczyczÿ.

d.

Dzathkÿ ßmathkv narzekaÿv
braczÿa mÿa[2] *rzkomo ßalvÿv*

[1]) po *tha* przekreślone *ßÿaloſcz*. [2]) przed *rzkomo* przekreślone *w*.

kv gÿmÿenÿv przy mÿerzayv,
na mv dußa nÿcz nÿethbaÿv.

e.

Eÿa eÿa dußa mogÿą
oczvkÿ ßą, dawnoß[1] *ſpala,*
nÿemaß vÿernyeÿßego kßobye,
vczÿn dobrze ßamą ßobÿe.

f.

Ffalßÿvÿmÿ ßwÿath povÿedal
bych ÿa dlugo ßÿf bÿczÿ mÿal
wczorą mÿ thego nÿepovÿedal
bÿch ÿa dlugo ßÿf byczÿ mÿal.

g.

Gdze ma[2] *ßÿla mą robotha,*
glvpÿem robÿl pothÿ latha
oßm mÿar plothna ßÿethm ßthop wgrobÿe,
thom thÿlo vyrobÿl ßobÿe.

h.

halerzem lakomo ßbÿeral
ßvoÿ zÿvoth roßpuſthnÿe choval,
przethÿ dwą bokÿ przeclatha
nÿeczkÿlem ßathnego ßwÿatha.

i.

Ialmvßnÿm nacznem nÿedaval
offÿerÿm bogv nÿeczÿnÿl,
nÿſpÿrvynÿ nyßnovÿnÿ
bogvm nyedal ſßbÿe vynÿ.

---

[1]) nad *dawnoß* napisano *dlugoß*, ale pierwsze nie przekreślone.
[2]) po *ma* przekreślone napisane razem z niem *m*.

k.

Kathÿ tho moÿ rußvm[1] *glvpÿ*
ßobÿem bÿl ſczothr bogv ßkapÿ,
czom kyedÿ bogv poßlvbÿl,
thegom nygdÿ nyevczÿnyl.

l.

Lleßÿ czalo barßo ſtaka,
dvßÿycza ßÿa barßo laka,
bog ßÿa ßlyczbÿ vpomÿna,
dÿabel nagrzechÿ wßpomÿna.

m.

Mlothem moÿe[2] *pÿrzßÿ bÿgÿv,*
duſa nÿeßmÿe vynÿcz ßygÿv,
vÿdzÿ nÿebo ßathworzone
vydzÿ pÿeklo othvorzone.

n.

Nÿegdze ßÿa przeth bogÿem skrÿczÿ
duſą nÿeßmÿe przeth ßath gÿczÿ
vydzÿ nÿebo ßathworzone
vÿdzÿ pÿeklo othworzone.

o.

O duſÿco drogÿ kurÿecze
nÿc droßego nathem ßvÿecze
tanyeß ßÿa dÿablv przedala
yßeß[3] *ßÿa wgrzeſchech kochala.*

p.

Pamÿathaÿ czoß nachrzeze ßlvbowala
gdÿß ßÿa dyablą othrzekala,

---

[1]) sic. [2]) po *moÿe* przekreślone razem z niem napisane *y*.
[3]) po *yßeß* przekreślone *wgrze*.

gÿego pychy yego dzalo [1])
thoß wßythko przeſtapovala.

q.

Kvakßÿa rÿchlo kv ſpovyedzÿ
kaplanÿ wßwoy dom povyedzÿ
placz zagrzechÿ przÿmÿ ßvyathoſcz
boze czalo ßwyathy oleÿ.

r.

Rolą ſdomem dzathkam podaÿ,
czoß vrobÿl zadußa daÿ,
ßgÿmÿenya przÿgyaczol nabyvaÿ,
czocz przylaczv thwa dvßa wraÿ.

s [2]).

t.

Tam ßam oczÿ moye glvndzv,
tocz ÿvß trzÿ ßle dvchÿ vÿdzv,
namÿa [3]) *me grzechÿ wßvÿa* [4])
meÿ dvßÿ zÿthla ſtavÿaÿą.

v.

Vÿrczaßa volam pomoczy
nÿgth ßamÿą nyechcze vmrzecz,
nÿ przygyaczel nathÿm ßwyecze
yethno wbodze nadzeya myedzy.

x.

Xré przeßthwe vmaczenÿe
[5]) *roßproß dyable obſtapyenye*

---

[1]) sic. [2]) zostawione wolne miejsce na strofkę *s*. [2]) po *namÿa* przekreślone *mÿa*. [3]) sic. [4]) między pierwszym a drugim wierszem przekreślone dwa wiersze ostatnie *(daÿ dußyczÿ..., daÿ częlv...)*, napisane przez pomyłkę przed wierszem *roßproß....;* potem na swojem miejscu (po *roßproß...*) na nowo wypisane.

daÿ duſſyczÿ przeſſegnanye
daÿ cząlv dobre ſkonanÿe.

y.

ÿa thwoÿ ſſÿnek marnotrawnÿ,
thÿſſ moÿ oczecz mÿloſſernÿ,
ſſalmÿ thego yſſem cza gnyeval,
ale czem ſſÿa nyeothrzekal.

z.

Zaſſÿczÿeſſmÿ ſſvÿeczka alÿe
mogÿ mylÿ przÿgyadzele,
dvſſa gydze ſſkravym pothem
czom mnÿe dzyſſą tho vam pothem. Amen.

Uwagi.

5—6. ma być oczywiście: *ku twej fały rozmnożeniu, ku luckiemu polepszeniu.*

15. *dzywno* t. j. *dziwno* domyślał się Nehring: tak jest rzeczywiście w rękopisie.

20. *madzecz* = *mędrzec.*

24. *ostał* z Gen. = (z)ostawił. Właściwie naodwrót: ludzie go, modlącego się, zostawili samego w kościele.

27. *obraza* tutaj = twarzy.

28. *łoktusza* = cz. *loktuše* ⇐ niem. *Lacktuch.* W tej lub w podobnych formach do dziś dnia w narzeczach.

29—30. rym *lice* — *miednica* wygląda na czeski.

34. *ſſamoyecz* = *samojedź* (p. Linde, por. *samojednik* wyżej, to jest w zeszycie 1., str. 27).

38. *groźną* domyślał się N.: tak w rk. rzeczywiście.

41. *vypyala* = wypięła; domysłu N. *wybijała* nie rozumiem; patrz uwagę do w. 75.

50. *ſſdy* czytaj *(w)żdy.*

59. N. domyśla się, niesłusznie, *nie boj się.* Albo czytać z rk. *nie kaj się,* albo poprawić *nie lękaj się.*

60. N. domyśla się *przód* zamiast *przed*, rozumiejąc to oczywiście „przed śmiercią“. Myślę, że należy zostawić *przed* i pojmować *przed obrazem* sc. swoim = przed sobą.
62. *zeckniesz.*
65. *rzucę-ć się.*
66. ostatnia samogłoska wyrazu *othchodzecz* trochę niewyraźna: może być *o* albo *e*. N. przypuszcza *othchodzęcz szyedz* (to znaczy: otchodząc zjedz), coby nie miało wielkiego sensu. Niewątpliwie należy czytać zgodnie z rk. *otchoce-ć się* = odechce-ć się: uzyskujemy zatem nowy przykład tej rzadkiej formy.
73. N. zamiast *wszech* proponuje *wszek* = wszak. Myślę, że można brać *wszech* nieodmiennie: *(ostań =)* zostaw to wszystko, tobie mówię *(wielę).*
74. całkiem fałszywie w odpisie Kętrzyńskiego; czytaj *przez dzięki kaźniu rozdzielę,* albo *~cię (= ka) s nią~.*
75. N. domyśla się *ciało,* a nie *działo* (rk. *dzalo* można czytać tak i tak). Myślę, że słusznie: zgadza się to nietylko z dawniejszemi wyobrażeniami śmierci, jak mówi N., ale i z naszym tekstem, gdzie wyżej w wierszu 41. czytamy: *wypięła żebra i kości* (sc. przez skórę).
77. N. domyślał się *czy* = *ci* i tak w rk. rzeczywiście.
78. środkowa litera wyrazu *wth.ala* jest mi niejasna. Kętrzyński ma *wth hala;* czytać należy prawdopodobnie z N. *wzięła.*
79. *vyß:* N. domyśla się *wyesz.* Niejasne.
83. u N. na podstawie odpisu K. fałszywie *sortes;* w rk. jest *sorkes* z końcowem *s,* przedstawiającem skrócenie jakieś. Znawca średniowiecznego wykształcenia niewątpliwie da sobie z tem łatwo radę.
85. N. domyślał się *odetchni:* tak jest rzeczywiście w rk.
90. czytać z N.: *lęknąłem się, eż nic po mnie.*
101. czytać z N. *rzucić,* chociaż możnaby przyjąć i *ruszyć.*
102. *acz* = *ać* 'aby' (N.).
105. N. domyślał się *dzirżę* (= dzierżę): tak jest w rk. rzeczywiście.
111. *jedwo* 'ledwo', tak samo niżej w. 458.: stara, regularna forma, podczas gdy *ledwo* jest kontaminacyą.

111. *lelejąc się* = ruszając się (kołysząc się), p. moje Quaestiones gramm. et etymol. str. 11 nast. (= RWF XXVIII, 257 nast.).
112. Nehring poprawił *drżą:* tak rzeczywiście w rk.
140. opuszczony cały wiersz w odpisie K.
142. *musił:* forma i rym czeskie.
145. (= N. 144). *racz mi wzjewić:* w odpisie K. wskutek opuszczenia wyrazu *racz* i mylki w ostatnim wyrazie wiersz całkiem niezrozumiały.
149. (= N. 148). *poczta* (jak *uczta)* 'ofiara' (zwykłe w starszej polszczyźnie).
155—156. opuszczone oba wiersze w odpisie K.
176. (= N. 173). może pierwotnie był plur. *lubo starzy lubo młodzi* (ze względu na rym do *zgodzi).* Albo ślad czeskiego rymu.
186. (= N. 183). *w cesarskiej sieni,* nie *ziemi* jak w wydaniu N. (na podstawie odpisu K.).
189. (= N. 186). *na sparze* (tak w odpisie K., ale rk. ma *sperze):* p. Linde s. v. *spar, spara.*
202. (= N. 199). czytać z N. *zdawię.*
206. (= N. 203). N. domyśla się *obisiła* (= ob(w)iesiła); ja sądzę, że należy czytać *obidziła* (= zgnębiła, pokonała).
208. (= N. 205). N. domyśla się niepotrzebnie *nie ruszyła;* czytać jak w rk. *naruszyła* = nadpsuła.
214. (= N. 211). czytać albo z N. *jużem,* albo może *iżem potem.*
222. (= N. 219). N. domyślał się *powąchaj:* tak rzeczywiście w rk.
224. (= N. 221). czytać z N. *zapłacze.*
225. (= N. 222). czytaj oczywiście *mistrzostwa-ć.*
226. (= N. 223). czytaj *wezdrżysz nogą,* chociaż może właściwsze by było *wezdrzesz* (= zadrzesz do góry) *nogę.*
227. (= N. 224). N. domyślał się *wyjmę:* tak rzeczywiście w rk.; dalej oczywiście czytać należy *z puzdra.*
236. (= N. 233). *Wietrzych obrzymski* (tak za rk. *ab°* z N.) — to wedle niewątpliwie słusznego objaśnienia N. *Teoderyk z Werony, Dietrich von Bern,* słynny król Ostrogotów (po cz. *Dětřich berúnský),* którego nazwisko weszło w przysłowie (pr. w kronice Dalimila, wyd. Jirečka str. 156, 41—42: *tak sě*

jeho — mowa o sławnym rycerzu Hynku z Dubia — *Němci bojiechu, až jej Dětřichem berúnským zoviechu).* Nehring przypomina miejscowość *Wietrzychowice* w Galicyi, dawniej *Dzietrzychowice.* Ale forma *Wietrzych* pojawia się już w XIV. wieku: n. p. u Lekszyckiego, Grodbücher II, nr. 1132 (r. 1398) łaciński *Theodrichus* po polsku *Wietrzychem* nazwany. Forma *obrzymski* jest oczywiście etymologią ludową, upodobnieniem do *obrzym,* co też podnosi N.

247. (= N. 244). czytać oczywiście *napociła.*

248 i 249. W odpisie K. fałszywie jeden wiersz z tego zrobiony. Wiersz 249. widocznie zepsuty, może być, że brakuje jeszcze całego jednego wiersza.

250. (= N. 246). odpis K. całkiem fałszywie *dwa* albo *dva,* czego też N. nie mógł zrozumieć. W rk. jest *owa!* (wykrzyknik).

252. (= N. 248). *czemu się tako s rzeczą* (= mową) *wciekasz:* pojmuję to, jako 'wtrącasz się' (por. *ciekawy).*

259. (= 254). czytaj *nawięczszem.*

262. (= N. 258). *eksamit* = aksamit, *postawce* = czes. *postavce (postavčě)* 'cenna tkanina'.

272. (= N. 268). N. domyślał się *z masną szyją* mając w odpisie K. *szmaszv szyyv:* w rk. jest *ßmÿaßv ßÿyv,* co czytać wypada *s miąższą* = miesistą, tłustą.

274. wiersz dopisany na boku, ale ze znakiem, gdzie ma być w tekście umieszczony; czytaj *podgardłki* (= cz. *podhrdlek).*

275. (= N. 270). *rostocharze* = w XVI. w. roztrucharz.

278. (= N. 273). *rozpasty:* pr. *popasznycza* 'pellex' (= *popas(t)nica?), pastuchz* 'admissarius' i t. d.?

283. (= N. 278). *szypy* = strzały.

285 i 286. w odpisie K. wbrew rk. zrobiony z tego jeden wiersz (280).

293. (= N. 287). N. domyślał się *mu:* tak rzeczywiście jest w rk.; *trefić włosy* (N.).

294. (= N. 288). *zmieni głosy* tyle co 'będzie krzyczał gwałtu'. W odpisie K. wiersz niezrozumiały.

301. (= N. 285). *faści* = *chwaści* 'blaguje' (N.).

304. (= N. 298). *póki nietu* (niema, nie nadejdzie). W odpisie K. wiersz niezrozumiały; *nietu* = *ně-tu*.
306. (= N. 300). niezrozumiałe dla mnie.
312. (= N. 306). myślę, że należy czytać *niemocny*.
322. (= N. 316). N. domyśla się *przez ługu zmyje*, co mi się nie wydaje prawdopodobnem; może *przez buju* (= cicho) *żnie?*
327. (= N. 321). N. czyta *pozwy;* nie rozumiem.
328. (= N. 322). N. *w jenej* (= naraz) *miecę, stroję;* czytaj *w je(d)nej mierze stoję*.
339. (= N. 333). N. domyślał się *bierząc:* tak jest w rk.
349. (= N. 343). N. czyta *o tem* albo *ot! mówić;* może *oto?*
350. (= N. 344). czytaj *mógł li bych*.
355. (= N. 349). N. domyśla się *wieżę;* myślę, że należy zostawić, jak w rk. *wróżę*.
361. (= N. 355). N. domyśla się *jek* = *jak;* czytać należy niewątpliwie *jedno*.
366. (= N. 360). zwracam uwagę na rk. *ją* = nią (w odpisie K. fałszywie).
369. (= N. 363). w odpisie K. opuszczone *się*.
378. (= N. 372). czytaj *w cienie* (odpis K. fałszywie, niby *w ziemię*).
379. (= N. 373). *łupieże* = zdarte skóry.
383. (= N. 377). *łapię* (N.), może *łapam;* zdaje się z N. *drugiej filki* = *chwilki*.
384. (= N. 378). *chłopie* = chłopskie (N.).
386. (= N. 380). Pierwszy wyraz niewątpliwie *gęsi;* stojące przedtem jeszcze *ß* należało prawdopodobnie do opuszczonego przez pisarza wyrazu jakiegoś, albo też niema żadnego znaczenia. Odpis K. fałszywy.
394—396. w odpisie K. znowu nie wpisano do tekstu, tak jak miało być, dopisanych z boku wierszy.
406. W odpisie K. zrobione z tego dwa wiersze (398 i 399).
420. (= N. 413). Pierwszych wyrazów nie rozumiem dobrze: chyba *prostynię* = prostego człowieka albo ludzi.
430. (= N. 423). czytaj *sirca* (tak w rk.)... *jasna* albo *jasne*.
449. (= N. 442). czytaj *wraca* (N.)

460. (= N. 453). czytaj *z krzywą;* odpis K. fałszywie, to też N. nie mógł wiersza zrozumieć.
467. (= N. 460). *cvßthoßa* = kustosza: w odpisie K. fałszywie podzielone na trzy wyrazy *cvß tho ßa,* wskutek czego N. domyślał się *sza* (= się) *tyczy.*
472. (= N. 465). N. czyta *łątki:* nie przemawia mi to bardzo do przekonania.
477. (= N. 470). czytaj *koniecznie* (= czes. *konečně) mu sejmę* (= zdejmę).
478. (= N. 471). *poczpvla:* nierozumiem.
487. (= N. 481). *żżono* (N.).

Żale konającego.

b. 2. prawdopodobnie należy czytać *nie uznałem.*
c. 4. N. domyślał się *wrocici* (= wrócić): tak jest rzeczywiście w rk.
e. 2. *ockni się* (N.).
f. 1. N. domyślał się *fałszywy mi:* tak jest rzeczywiście w rk.
h. 2. w rk. *rozpustnie,* jak się domyślał N.
h. 3. *prze ty dwa bogi przeklęta* jest w rk., jak się domyślał N. (tylko, że on czytał *przeklęte).*
h. 4. *cziłem* (N.).
i. 1. *nędznem* = nędznym (N.).
i. 3. *ni z pirwiny ni z nowiny* jest rzeczywiście w rk., jak czytał N.
i. 4. czytaj *z siebie.*
k. 1. *kathy* czyta N. *kaki:* można wedle rk. czytać *kędy.*
l. 3. N. uważa *ß* za zbyteczne i czyta samo *liczby.* Por. czeski tekst: *Pán Bůh s počtu vpomijná* (RWF XXXIII, 111).
q. 1. *kwap się* (N.).
r. 2. *urobił* = zarobił, dorobił.
t. 1. *ględzą* czy *glądzą.*
t. 3. *użyją (na mię* — przeciw mnie).
v. 3. *ni* zamiast *nie* (= niema) może świadomie napisane, żeby uniknąć pozornego *nieprzyjaciel.*

v. 4. czytać *mieci* (= mieć, N.).

z. 1. czytaj *zażżycież mi świeczkę ale* (= przynajmniej): odpis K. całkiem fałszywie, to też N. nie mógł wiersza zrozumieć.

z. 4. *co.*

Jan Rozwadowski.

Jan Rozwadowski.

Uwagi o dyftongach *ię, uǫ* w południowozachodniem narzeczu białoruskiem.

Istnienie białoruskich dyftongów *ię, uǫ ('uǫ),* lub podobnych, kontynuujących praruskie *ĕ, ē* i *ō, ŏ* zostało dopiero niedawno ostatecznie stwierdzone, a raczej uznane. Tyczy się to zwłaszcza pierwszego, t. j. *ię*. Jeszcze prof. Karskij w РФВ XXIX, 80 (1893) pisze: если можно довѣряться написанію сборниковъ бѣлорусскихъ пѣсенъ, иногда на мѣстѣ ѣ бываетъ дифтонгъ *i͡e*. Przytoczywszy przykłady ze zbioru Szejna dla powiatów słuckiego i mińskiego powiada dalej na str. 82: не знаю, какъ смотрѣть на подобное написаніе *(i͡e)*: дифтонгъ на мѣстѣ ѣ конечно возможно допустить (ср. Соболевскій, Лекціи[2] 72 и Очеркъ (!) русской діалектологіи); но дѣло въ томъ, что въ тѣхъ же пѣсняхъ часто и на мѣстѣ *e* находимъ то же написаніе: м*i͡e*чь, п*i͡e*чь, б у д з*i͡e*, п е р а п*i͡e*чъ. Не орѳографическая ли это только причуда записывающаго? Dyftong *uǫ*, daleko częściej oznaczany w tekstach, nie ulegał takim wątpliwościom, ale w wymienionej pracy nie zdawał sobie prof. Karskij sprawy z warunków pojawiania się także i tego dyftongu, taksamo jak z roli *ię*. Przytoczywszy szereg przykładów dla *uǫ*, przyczem podkreśla, że *uǫ* występuje głównie w miejscowościach graniczących z obszarem małoruskim, kończy prof. K. charakterystycznym ustępem: жаль только, что, какъ видно

изъ приведенныхъ примѣровъ, дифтонгъ *у͡о* является и въ слогахъ открытыхъ (n. p. кору͡овочки, ну͡ожечкахъ...).

Jasno postawił kwestyę dopiero ak. Šachmatov w swych znakomitych, choć trochę zawiłych studyach „Изслѣдованія въ области русской фонетики“, zwracając zwłaszcza uwagę na pracę Jančuka, łącząc w jedną całość dotychczasowe wiadomości. i wyznaczając tym białoruskim dyftongom należne im miejsce w historycznym rozwoju ogólnieruskiego wokalizmu. Mianowicie w РФВ XXIX 272—275 (1893) konstatuje przejście praruskich *ie*[i] (⇐ *ě, ē*), *üo, yo* ⇒ *ie, i̯uo, uo* w guberniach mohilewskiej i mińskiej (w powiatach słuckim, bobrujskim, ihumeńskim, mińskim), opierając się przedewszystkiem na pracy Jančuka (Сборникъ свѣдѣній для изученіа быта крестьянскаго населенія Россіи, 1. 1889.). W bobrujskiem występują wyraźnie *ìe (ě, e, i), ùo (o), jùo (ë)* pod akcentem: każde akcentowane *ě* = *ìe* n. p. *mnìe. dzìevočki, na vojnìe, kalìeni, klìeć, jìedźe,* G. *tojìe,* A. *jejìe; ē: śìem* (семь), *pìeč* (печь), *peъapìeč, mìeč, vesìele; uo: kuoń, dvuor, hałùou̯ka, nùožkach, vuoł, na tùoj, na tùom, muoj; juo: l'uod, k ńuoj, b'erùoz, veśùoł.* Przed akcentem *a, ja,* wedle analogii samogłosek *o, e;* po akcencie *i, u, ju: w ohoròdźi, u trèćum, u nàšum, hòspud, u ćòmnuj.* Dla mohilewskiej gubernii wskazuje Š. na Zapolskiego, Календарь сѣверозападнаго края 1889. gdzie w opowiadaniu, podanem przez Šachova, także występuje *uo: zapuoj, staruonka, stuoł, huod, buoh,* a także *nàšuom, zabìtuoj*[1]). Dyftongi *je, ìe,* zaznaczone w tekstach z powiatu nowogródzkiego (gubernii Grodzieńskiej) u Afanasjeva I 306 (пјѣтъ, свјѣтъ).

Šachmatov nie uważa tych dyftongów za wpływ małoruskiego, bo omówione dyalekty mińskiej i mohilewskiej gubernii wcale nie są mięszane. Rzecz ma się jego zdaniem raczej odwrotnie, ze względu na: 1) okoliczność, że te dyftongi są praruskie; 2) że w białoruskiem występują wyraźnie pod akcentem, co stoi w zgodzie z ogólnym charakterem tego języka. Myślę, że niema potrzeby wogóle mówić o wpływach, boć i na białoruskim obszarze spotykamy n. p. zamiast *uǫ* monoftong *ȯ* lub *u.*

[1]) Swoją drogą o mohilewskiej gubernii właściwie nic pod tym względem nie wiemy.

Cały znany materyał po rok 1897 jest zestawiony u Sobolewskiego w Опытъ русской діалектологіи, Вып. I. 1897. Uwzględnione są tu także dane, zawarte w I. tomie Ludu białoruskiego, wydanym w r. 1897 przez M. Fedorowskiego.

Następnie prof. Karskij w РФВ XL 325–327 (1898) omawiając narzecze wsi Basłowce i Podlesie (kilkanaście wiorst na północny zachód od Słucka) zwraca uwagę szczególną na dyftongi i twierdzi: 1) że w Basłowcach *o* akcentowane zawsze = *o*, n. p. *nóška, dróbny;* podobnie *e* zawsze = *e* n. p. *ṕeč, ŭḿérła*[1]*;* taksamo *jon, pryńós;* 2) że w Podlesiu tylko po *r* słychać coś jak *u̯* n. p. *karu̯óu̯ka, daru̯óška, dru̯óbny;* ale i tu w potocznem tempie mowy, a w innych wypadkach wogóle nigdy, nie słychać żadnego *u̯o,* więc *koń, box.* Natomiast w nieakcentowanej zgłosce (po akcencie) *o* = *u: ŭ nóvuj xáće, ŭ žóŭtum ṕaskú;* co się tyczy *e (ě),* to zawsze = *e.* „Впрочемъ заставляя повторять нѣсколько разъ слово ёнъ, въ концѣ концовъ я слышалъ нѣчто въ родѣ юонъ, но съ очень неявственнымъ неслоговымъ ю *(ju̯)*“ (str. 326).

Ze względu na przytoczone przez Szejna (Матеріалы I) i przez Čudowskiego РФВ XL 60—1 (1898) przykłady z tego samego Podlesia: дзі͡е, сві͡ечачку, клі͡еточку, пі͡ечь. будзі͡е, мні͡е. дзі͡етокъ, і͡ела (Szejn); гдзїе, вїекъ, лїесъ. на столїе, дзїелася, на пїечи, мáїе. дзїетки i t. p.— prof. Karskij stanowczo twierdzi, że to nieprawda.

Jeszcze raz tosamo powtarza prof. Karskij w Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Ак. Наукъ IV (1899) приложеніе 1—3. Oczywiście, że przykład маїе 'ma' p. Čudowskiego tu nie należy: ale poza tem śmiem wątpić w słuszność obserwacyi prof. Karskiego. Dyftongi te mają w niektórych okolicach odcienia bardzo subtelne i nic łatwiejszego, jak spotkać się z zaprzeczeniem ich istnienia. Podobne doświadczenie zrobiłem z p. Federowskim, o czem niżej.

Z odpowiedzi, nadsyłanych na rozesłany przez Akademię Umiejętności w Petersburgu białoruski program, warto wymienić

---

[1]) Przykład *uḿérła* dziwnie dobrany, bo w nim to *e* nigdy nigdzie długiem nie było.

tylko p. Juškova, który w Извѣстія отд. р. я. и с. III (1898) str. 38—51 dodatku podaje wiadomość o narzeczu wsi Zapole i Komarowicze w mozyrskim powiecie (mińskiej gub.). Ale istnieniu dyftongów w tamtych stronach nie zaprzeczał nigdy nawet sceptyczny prof. Karskij. Z tego względu ciekawsze są notatki, niestety bardzo niedokładne, p. Trzeciaka z kobylnickiej włości powiatu święciańskiego wileńskiej gubernii, jako dotyczące dyalektu, którego białoruskość nie może ulegać najmniejszej wątpliwości. Przytacza on б͡уоръ, в͡уонъ, др͡уобный, мн͡уого, кор͡уоўка, шт͡уо; н͡юосъ, ю͡онъ, лябю͡одка, л͡юодъ, л͡юонъ; с͡іени, х͡лі͡ебъ, х͡лі͡евъ, бяс͡іеда (Извѣстія IV (1899), dodatku str. 6 - 7). Inne, ogłoszone dotychczas odpowiedzi nawet z okolic, gdzie dyftongi zostały już przez innych stwierdzone, albo nie uwzględniają zupełnie tego punktu zaprzeczając *eo ipso* istnienie dyftongów, albo nawet czynią to wprost. Przeważnie jednak są to roboty bez wartości.

Ostatnią, największą publikacyą, jest drugi tom dzieła p. Federowskiego, który wyszedł w tym roku 1902. Do tej publikacyi, względnie do pewnej części terytoryum białoruskiego, z której pochodzą teksty obu, dotąd wydanych tomów „Ludu białoruskiego", odnoszą się moje uwagi.

P. Federowski oznaczał dyftongi w rękopisie zapomocą znaków konwencyonalnych *é* i *ö*, potem zamiast *é* przeprowadził oznaczenie przez *y͡e* lub *y͡ë*. Niemożliwość dokładnego porozumienia między nim a wydawcą tomu pierwszego, prof. Zawilińskim, sekretarzem Komisyi antropologicznej — niemożliwość, która polegała zapewne z jednej strony na niedosyć ścisłym opisie fonetycznym p. Federowskiego, a z drugiej na nieznajomości narzeczy białoruskich p. Zawilińskiego, była powodem, że w druku obrano znaki *ję, ǫ* mimo protestów p. Federowskiego, który zwłaszcza na *ję* żadną miarą zgodzić się nie chciał. Po części miał racyę, jak to niżej zobaczymy. Ten sposób oznaczenia *(ǫ, ję)* został zatrzymany także w tomie drugim, o czem mówię na str. XXX wstępu tego tomu. Od tomu trzeciego począwszy, którego druk się już rozpoczął, zostaną zastosowane najodpowiedniejsze mojem zdaniem znaki litewskiej grafiki *ė, ů*.

Przerabiając teksty, zawarte w obu tomach p. Federow-

skiego, notowałem sobie z początku formy z dyftongami, ażeby później porównać występowanie ich w białoruskiem z odnośnym stanem rzeczy w małoruskiem i polskiem. Pokazało się jednak, że nawet przypuszczając istnienie mniej lub więcej licznych błędów, powstałych z nieuwagi [1]), i poprawiając je wedle innych wypadków, nie podobna dojść do ujęcia odnośnych zjawisk w tekstach p. Federowskiego w pewne ogólne prawa.

Jeszcze z dyftongiem *ye (yĕ)* było pół biedy: występuje on u p. Federowskiego po *t d n, l r, c č š ž* — zatem po samych przedniojęzykowych (i niepalatalnych) spółgłoskach, co wyglądało na prawo głosowe, chociaż nie znając dokładnej wartości fonetycznej dyftongu (zwłaszcza przy oznaczaniu go zapomocą *ję)* nie można sobie było odpowiedzieć na pytanie, dlaczego mianowicie niema go po innych spółgłoskach.

Gorzej było z dyftongiem *ǫo* z powodu większej niekonsekwencyi w jego użyciu, głównie zaś z powodu wypadków takich jak *warǫòna, darǫòha, udawǫòju, u wǫòdu, pǫòǫny, hǫòry,* I. *dabrǫòm* i t. d., i t. d., których zwłaszcza w drugim tomie było mnóstwo. Jeżeli jeszcze przy *warǫòna, darǫòha, hǫòra* i t. p. przychodziły na myśl analogiczne objawy polskich narzeczy *(dróga, vróna* [2]*)*, ogólne *góra),* to dyftongów w Instr. *dabrǫòm,* albo w *udawǫòju* i t. p. żadną miarą nie można było stawiać — przynajmniej historycznie -- na jedną linię z dyftongami takiemi, jak n. p. w *bǫoh.*

Bawiąc w lecie w r. 1901 w gościnnym domu p. Federowskiego w Podolu (w powiecie słonimskim) miałem sposobność odpowiedzieć sobie na te wątpliwości. Wprawdzie pobyt swój w Podolu poświęciłem na zbadanie zamierającej gwary litewskiej w okolicy Zdzięcioła (Djatłowo), ale oczywiście mimochodem zwracałem uwagę na białoruskie wymawianie, zwłaszcza zaś na owe, trapiące mnie i jako językoznawcę i jako prowadzącego

---

[1]) z których zresztą niektóre zostały już poprawione, jak n. p. częste w tomie I. *tǫoj,* jako N. sg. zamiast *toj,* p. t. II. str. XXIV wstępu.

[2]) chociaż już dyal. *vróna* nie nadaje się do porównania, bo występuje wespół z innemi analogicznemi wypadkami *(stróna* i t. d.) wedle jednolitego prawa głosowego.

druk dzieła p. Federowskiego od drugiego tomu począwszy, dyftongi. Opisując poniżej odnośny stan rzeczy wywiązuję się z przyrzeczenia danego we wstępie do drugiego tomu „Ludu białoruskiego“ na str. XXX.

Obserwowałem nietylko wymowę ludzi z Podola [1]) i z okolicy Zdzięcioła, ale także wymowę p. Kiersnowskiej [2]) (por. co do niej wstęp do tomu I. str. XIII). Mianowicie w pierwszych tomach dzieła p. Federowskiego niema tekstów z Podola, Zdzięcioła lub okolicy, więc obserwacya, robiona t a m, ewentualnie mogłaby nie odnosić się do tekstów p. Federowskiego. Nie było to co prawda a priori prawdopodobnem, bo w tych tomach są teksty ze stron bardzo bliskich (Studerowszczyzna i t. d.). ale bądź co bądź należało w pierwszym rzędzie zbadać wymowę wołkowyską p. Kiersnowskiej, która — dodaję to nawiasem — mówiąc od dziecka po białorusku, mówi tym językiem równie dobrze jak polskim.

Obserwacya wykazała wymowę ogółem biorąc identyczną.

A. D y f t o n g *ię*.

Dyftong, którego zasadniczą wartość fonetyczną oznaczyłem oryentacyjnie przez *ię*, występuje wogóle tylko pod akcentem.

I. Całkiem wyraźnie przedstawia się on na końcu wyrazów (w t. z. absolutnym wygłosie) i jest to wtedy

a) po obecnie palatalnych spółgłoskach dyftong *ię* ze zwykłą wartością fonetyczną obu składników n. p.

---

[1]) na mapach zwykle nazwy »Podol« niema, tylko »Kozłowszczyzna«. Tak się nazywa mieścina, należąca do majątku, majątek cały nazywają na miejscu Podolem.

[2]) Nawiasem wspomnę, że nazwisko *Kiersnowski* brzmiało dawniej, wedle tradycyi rodziny, *Kiersnokis:* od tego samego nazwiska. w litewskiej formie *Kirsnakis* albo *Kirsnokis,* pochodzą nazwy wsi *Kirsnokiszkiei* i *Kirsnakowizna* w gub. suwalskiej (pow. maryampolski). *Kirsn(a)-akis* = czarnooki, **kirsnas* występuje także w nazwie rzeki *Kirsna* w gub. suwalskiej może też rzek *Kirksznia, Kirksznawa* na Żmudzi) i t. d. i jest litewską formą (jeszcze bardziej l i t e w s k i e m byłoby dla swego *sz *kir(k)sznas* w wymienionych nazwach) znanego staroprus. *kirsnan* (stind. *kṛšṇá-s,* cerk. *črъnъ).*

ʒ́ię[1]) 'gdzie', Loc. *u kućíę* 'w kącie', *na vaʒ́íę* 'na wodzie'; N. pl. *kamľíę* 'pnie', *maskaľíę* 'moskale'. W końcówce N. pl. dyftong ten nie jest obecnie zasocyowany z palatalnością poprzedzającej spółgłoski. Formy jak *žaŋḱíę*, 'żony, kobiety', *baćḱíę* 'rodzice', *ptašḱíę* 'ptaszki', *vou̯ḱíę* 'wilki' tworzą kategoryę osobną, należącą ze względu na dzisiejsze *ḱ* do tego działu a), ale historycznie ze względu na swe *k* do działu b).

b) po obecnie niepalatalnych spółgłoskach = *ïę*, przyczem *ï* oznacza trochę obniżone i cofnięte *i*, albo = *yę*, gdzie *y* = polskiemu *y* n. p.

N. pl. *śf'ïrnýę* 'świrny', *abadýę* 'obody, koła z jednej sztuki', *bratýę* 'bracia', *kśenʒýę* 'księża', *krupýę* 'krupy'; *daxtarî̂ę* 'doktorzy', *xruščî̂ę* 'chrząszcze'.

Przy powolnem tempie i dokładnem wymawianiu słyszałem w tych wypadkach czasem nawet przejściowe *i̯* między *y* a *e* n. p. *kśenʒýⁱę, bratýⁱę*[2]).

Przy zwykłem tempie, ale jeszcze dość dokładnem wymawianiu oddzielnych wyrazów, *e* okazuje dążność do zwężania się, tak, że akustycznie mamy często dyftong *yï̯* n. p. *zai̯cýï̯* 'zające', *bratýï̯*. Psychofonetycznie *ię, yę, ïę, yⁱę, yi̯* są oczywiście tymsamym kompleksem sonantycznym: artykulacya pierwszego zgłoskotwórczego składnika stoi w bezpośrednim związku z jakością poprzedzającej spółgłoski; artykulacya drugiego, niezgłoskotwórczego składnika, zależy od tempa mowy.

W szybkiem potocznem tempie i w związku mowy te dyftongi przechodzą ogółem biorąc w sonanty o niejednolitej artykulacyi, to znaczy: początek artykulacyi jest przy *i* lub *ï*, koniec jej zaś przy *e* lub *é* n. p. *bratýᵉ, na dvarî̂ᵉ, žaŋḱíᵉ*; przytem pełnogłoska jest zdaje się średniodługa (w każdym razie nie długa). Jestto całkiem wyraźne, pośrednie stadyum, prowadzące prawdopodobnie do zupełnej monoftongizacyi w przyszłości, to znaczy do jednolicie artykułowanego sonantu. Obecnie tego jeszcze niema:

---

[1]) *ʒ, ʒ́, ǯ* = *dz, dź, dż*.

[2]) *i̯* przedstawia owo teoretyczne, nieskończenie długie przejście artykulacyjne od pierwszego momentu artykulacyi *y* do ostatniego momentu artykulacyi *e*.

raz tylko jeden zapisałem *na dvarí* ze słabo spalatalizowanem *r*, prawdopodobnie przez proste złudzenie akustyczne. Takie niejednolicie artykułowane sonanty, których niepodobna nazwać wprost dyftongami, spotykają się często: n. p. często brzmią tak litewskie *ë, ů*, albo niemieckie *ī* n. p. w *bier* = w północnowschodniej niemieckiej wymowie *bī'r* i t. p. Przytem muszę jeszcze wyraźnie zaznaczyć, że tego rodzaju niejednolicie artykułowana pełnogłoska nie jest wcale identyczną z pełnogłoską o niewyraźnej lokalizacyi.

Wszystkie powyżej przytoczone przykłady pochodzą od ludzi podolskich i ździęcielskich. Wymowa p. Kiersnowskiej była w ogólnych zarysach identyczną i tak ją też pojmowała ona sama i tamci. Od niej zapisałem n. p.

a) *u smal'íę* 'w smole', *na żemlíę;*

b) N. pl. *abadī́ę (abadýę), kancýę, zvanýę* 'dzwony'. U p. Kiersnowskiej można było jednak zauważyć większą skłonność do wymawiania niejednolitej pełnogłoski zamiast dyftongu, niż u ludzi zdzięcielskich, n. p.

N. pl. *kancī́', mularī́', sadī́';* D. L. *śestrī́', na ṕetrī́', u ra·cī́'* [1]) 'w rzece', *u ru·cī́'* 'w ręce', *u mała·cī́'* 'w mleku', *na dvarī́', na żeml'í'* itd.

II. W środku wyrazu (wszystko jedno, czy w otwartej, czy zamkniętej zgłosce) rzecz się ma w zasadzie taksamo, ale wszystko jest, można powiedzieć, posunięte o jeden stopień naprzód, to znaczy: bardzo wyraźnie artykułowanego dyftongu już się nie słyszy; przeważa wymowa pełnogłoski o niejednolitej artykulacyi, przyczem w miarę posuwania się ku ostatecznej monoftongizacyi (która jednak stale — bez względu na tempo mowy — występuje tylko przed *j)* dość wyraźnie daje się zauważyć iloczasowe wzmocnienie.

Przykłady monoftongizacyi przed *j:* Compar. *lexčī́i̯* 'lżej', *baržǯī́i̯* 'szybciej' (ze słabo palatalnem *ǯ), xu·čī́i̯* 'chętniej'; podobnie *andrḗi̯* 'Andrzej'. Pełnogłoska w tych wypadkach dość niewyraźnie zlokalizowana, może lepiej byłoby pisać *lexčḗi̯* i t. d.

---

[1]) punkt przed *c* i t. p. oznacza dłużej trwające zwarcie przy artykułowaniu *c*, czyli t. z. długie *c*, oznaczane pospolicie przez *cc*.

Do tej samej kategoryi należy *ćiń* z powodu silnej palatalizacyi spółgłoski *ń*, a także *xḿil* 'chmiel'.

W innych warunkach tylko kilka razy zanotowałem krańcowy stopień rozwoju t. j. monoftong, przy niedbałej i tylko najważniejsze momenta artykulacyjne uwydatniającej wymowie: *víra* 'wiara', *śeʒíu̯* 'siedział', *a·čyńíće* 'otwórzcie', wszystko ze średniodługiem *i*; prócz tego wyraźnie: *ʒíęłą̊* ⇒ *ʒíłǫ*ᵃ. Bez wątpienia w takich razach eksperymentalnie dałoby się stwierdzić jeszcze różnicę między takiem *i*, a zwykłem , ale akustycznie nie dochodzi to już do granicy percepcyi.

Tyle co do wymowy dyftongu *ię*.

Że p. Federowski ten dyftong zauważył tylko po spółgłoskach niepalatalnych (p. wyżej 211), objaśnia się tem, że różnica między oboma składnikami połączenia *yę* jest większa, niż różnica między składnikami dyftongu *ię*. Przynajmniej innego powodu nie widzę. Różnica musi być w istocie dosyć znaczna, bo p. Federowski, nawet kiedy mu zwróciłem uwagę, że tam wszyscy wymawiają *ví'daju, ʒię* i t. d., tego na razie nie słyszał. Jestto w każdym razie pouczające, bo ja znowu nie mogłem pojąć, jak można tego nie słyszeć. Ale podobne doświadczenia robi każdy zawodowy językoznawca co krok.

Co się tyczy warunków, w jakich występuje *ię* (i jego odmiany), to już wspomniałem, że pojawia się tylko pod akcentem. Poza tem, historycznie rzecz biorąc, jako dyftong występuje:

I. Każde *ě* (bez wyjątku). I tak:

a) w sufiksach:

1) N. pl. masc. fem. Przykłady p. wyżej. Formy jak *abadýę* i t. p. dowodzą jasno późnego przeniesienia końcówki *-ię* (⇐ *-ě* || cerk. *-ę*) z pni zakończonych na palatalną spółgłoskę na pnie inne.

2) L. sg. m. i D. L. sg. f. Przykłady p. wyżej.

3) Comparativus. Przykłady wyżej.

4) Imperativus. N. p. *zaščaṕíęće* albo —*ṕí'će, harī'ce* 'órzcie', *służýęće, zvarī'će*.

b) w zgłoskach rdzennych: n. p. *a·čī'pnoho* 'odczepnego' *(-čīpnoho), b́íęhła, b́íęły(i̯), cī'p* 'cep' *cī̯uka* 'cewka', *cī'ły, cī'l, čä-*

łavíęk (-ví'k), ćíęstą̊, ćiń. kal'íęka, l'íęvy(i̯), l'íęs, ḿíęscą̊ 'miejsce'. *ńíęštǫ* 'coś', *pal'íęna, pl'íęva* 'błonka', *pahleźíęła, rī̯ępa*[1]*), rī̯ęka, rī̯'šetą̊ (rēšetą̊), rī̯'č, sak'íęra, srī̯'bro, śíęrka, śi'u̯* 'siadł', *śśí'u̯śa* 'ssiadł się (o chlebie zakalcowatym)', *śeźíu̯, trī̯ęska, trï'sk, tl'íęć,* 'tlić się', *truśćíęnąk* 'szopa na siano („trójścianek"), *xl'ī'p, xḿil* 'chmiel', *víędaju, ví'ra, víęćę̄r* 'wiatr', *źvíęr (źvi'r).*

Na początku wyrazu po *j: jíęduć,* 3. Sg. *ji'ść* 'je'.

Uwaga 1. *spréčka* (z lekko palatalnem *r)* jest niewątpliwie wyrazem zapożyczonym z polskiego.

Uwaga 2. P. Kiersnowska wymawiała: *l'i̯ḗvy, kal'i̯ḗna, l'i̯es, dri̯émluć, ṕeri̯ésty.* Dlaczego, nie wiem. Podobnie 3. Praes. *umri̯é.*

Uwaga 3. Przed akcentem: *lesýę* 'lasy', *leu̯šún* 'mańkut'; po akcencie: *u Xadarṓu̯cy, na kal'íęńi...*

II. *ē: ṕięč* 'piec', *ḿięč, šī'ść* '6'; G. pl. *pl'íęč; a(x)f'ici̯'r, śńihíęr* 'rodzaj ptaka'. Nieakcentowane: *kráḿeń (m* słabo palatalne).

Uwaga. Słyszałem: G. pl. *kuréi̯, źvéréi̯; sérco, tréjci, čérpać, xarašéńko (xaróšank'ije), staréńk'i, udárić*[2]*).* Wymieniam ze względu na częste pisownie p. Fedorowskiego z dyftongiem. Liczebnik '4' wymawiała p. Kiersnowska *čati̯'ry,* ludzie zdzięcielscy *čatýry.*

B. Dyftong *uǫ ('uǫ)*[3]*).*

I. Ten dyftong, który się da ściśle określić jako *ȯǫ* z wąskiem *ȯ,* zbliżonem do *u,* występuje albo wyraźnie jako taki, albo jako pełnogłoska (sonant), artykułowana niejednolicie *(ȯ°)* i zwykle wzdłużona średnią długością[4]), tylko w takich formach, obok których stoją inne ze zwykłem *o,* tworząc z niemi jedną kategoryę — to znaczy, w praktyce w N. sg. masc. i fem. (także

---

[1]) *r* wszędzie lekko palatalne.

[2]) ten wyraz tylko od ździęcielskich ludzi.

[3]) *'uǫ* (n. p. *ńuǫs)* ⇐ *ȯ̈* nie traktuję osobno.

[4]) cały proces jest prawie konieczny z powodu bliskości fonetycznej obu składników.

w Gl. pl. na dawne *-ъ)*, i to bez względu na dźwięczność lub głuchość spółgłoski [1]).

Przykłady: używam konwencyonalnego znaku *ů*.

N. sg. *akałůt* 'okłocek', *na abvarůt* 'na odwrót', *astrůh* 'więzienie', *ażerůd* 'ozieród', *bůk* 'bok', *bůr* 'bór', *grůš* 'grosz', *xfůšč* 'skrzyp', *chfarůst* 'chróst, zarośle', *krůt* 'kret', *kukůl* 'kąkol', *krůp* albo *ukrůp* 'koper', *łůś* 'łoś', *lůt* 'lot', *marůz* 'mróz', *můj* 'mój', *narůd* 'naród', *nałůh* 'nałóg', *narůh* 'naróg, lemiesz', *ůś* 'oś', *půt* 'pot', *paćůs* 'pułap', *prastůr* 'przestrzeń', *płůt* 'płot', *stůh* 'stóg', *tapůr* 'topór', *txůr* 'tchórz', *ućůk* 'uciekł', *zmrůk* 'zmrok'.

Rzadko tylko zapisywałem wprost zwężoną samogłoskę:

łǒm 'łom = zarośle', *płūt* 'płot', *ućúk* 'uciekł'.

G. pl. *atůs* do *atósy* 'pręty żelazne, idące od osi do dyszli'.

II. Natomiast tam, gdzie niema takiej oboczności, to jest w środku wyrazów (nawet w obecnie otwartej zgłosce) albo w formach, izolowanych zupełnie lub tylko pod względem oboczności ze zwykłem *o*, występuje prawie stale samo zwężone *ǒ*. Psychicznie istnieje prawdopodobnie zawsze jeszcze i w tych wypadkach *ů* (to jest *ǫ* albo *ǒ°)*, ale ten fonetyczny zamiar bywa tylko wyjątkowo wykonywany.

Przykłady:

hǒrba 'kupa', *havǒrka* 'rozmowa', *pahavǒrka, kałǒdka* 'głowa u koła', *prałǒmka* 'przerębel', *žǒnka* 'żona' (słyszane po niezliczone razy). Obok tego zapisałem *spǒ°ška* 'szpinka' i *nǒ°ška* 'nóżka'. Podobnie *atůrąk* 'przyczak', *prihůrąk* 'namieciona kupa śniegu', *łagódny(ą)* 'łagodny', *davǒlńe* 'dosyć', *drúmny* 'drobny' (!), *pšǒnńik* 'chleb pszenny'. Obok tego *apú°šńi* 'ostatni', *hú°dny* 'godny'.

túlki 'tylko'; *zbǒže* (z zaznaczoną długością) 'zboże'; *nǒ°zdry* 'nozdrza'; *zǒiźe, pǒiźe* 'zajdzie, pójdzie' (oba z zaznaczoną długością). Zwykle *vůn* 'precz' = *vū°n* albo *wūn* z bilabjalnem *w*.

Inne przykłady patrz niżej.

III. Przegląd kategoryi z *ů*.

a) w zgłosce końcowej:

1) N. Sg. m. Prócz przytoczonych (wyżej 217): *ịůn* 'on'; *Antůn*, przy wołaniu często *Antụǒn!*

[1]) cała ta różnica między I. a II. nie jest jakąś moją apryorystyczną teoryą, tylko wynikła z materyału.

Czyste *o* występuje n. p. w następujących formach: *ahóń* 'ogień', *lon* 'len', *klon* 'klon', *łob* 'łeb', *aví́s* 'owies', *kśonc* G. *kśónʒa* 'ksiądz'; stale w zakończeniu *~ók: śferščók* 'świerszcz', *hurók* albo *ʰurók* (gdzie ʰ = bezdźwięczne *u̯*) 'ogórek', *harščók* 'garczek', *arabók* 'jarząbek'.

2) N. Sg. m. partic. praet. *atśū́k* 'odciął', *ućū́k (ućúk)* 'uciekł'. Ale *paćór* 'potarł', *paḿór* 'umarł'....

3) N. Sg. f. *ᵘůś* 'oś', *kůść* 'kość'. Ale *moč* 'moc'.

4) G. pl. na *-ъ*. Zapisane tylko *dróu̯* 'drew', *atū́s* (od *atósy*). Ale *ʒon* 'dni', *kraśón* 'krosien'. O G. pl. na *-ovъ* p. niżej.

5) L. sg. m. adj. i pron. *pa adnṓm, u tṓm.*

6) D. L. sg. f. adj. i pron. *tój, u tṓj, adnṓj.*

7) L. pl. m. *u kustṓx* 'w krzakach', *daxtarṓx, pa lesṓx* || *lesū́x* 'po lasach', *u sfatū́x.*

8) D. pl. *bahatyrṓm, vałṓm, bratṓm* i t. d. Ale I. sg. *bahatyróm, kańóm* i t. p.

b) w środku wyrazu. Prócz przytoczonych wyżej:

abṓdva 'obaj', *bólš* 'więcej', *ᵘṓkna* 'okna', *Pólšč* G. *Pṓlščy* 'Polska'. Ale n. p. *ahłóble* 'ogłoble, *kóḿel* (pl. *kamľíę)* 'pień', *nóčvy* 'niecki', *łói̯ma* 'Łojma', *łópnuć* 'pęknąć'... Wyraźnie zaznaczam jeszcze szereg wyrazów jak: *nóvy(ⁱ), ḃeróza, agrómny(ⁱ), mnóho, dóbryi̯ (dóbrïi̯), ḿóʒiku,* I. *udavói̯(u), varóna, dóčḱi,* 3. Sg. *xóʒić, móže, daróha, tóṅḱii̯, u vódu, tróškă, pałóxać, da 'óśeni* 'do jesieni' (' oznacza otwarcie krtani); na końcu wyrazu: *mo:* 'może', *dalbó* 'dalibóg'. W tych i podobnych wyrazach u p. Federowskiego bardzo często oznaczany jest dyftong, jak i w innych formach. Że historycznie dyftongi w *mu̯ože* a w *swu̯oj* (wedle pisowni „Ludu białoruskiego") nie mogą być postawione na równi, rzecz prosta, nawet przypuszczając, że ucho p. Federowskiego nie myliło. Pytanie więc, jak się rzecz ma z mnóstwem tych form, dla których nie można przypuszczać praruskich *ō* (lub *ŏ*), a w których p. Federowski oznacza taki sam dyftong? Czyżby tak dalece ucho go myliło, żeby nie był wstanie rozróżniać czystego *o?* Zresztą w sporadycznych wypadkach i inni zapisywacze podają podobne formy, n. p. często znajdujemy *mnu͡oho,* co też wyraźnie zaznacza Šachmatov w wyżej przytoczonem miejscu (РФВ xxix 272—275).

Rzecz tłómaczy się bardzo prosto. Zapisywacze mieszają

dyftong *uǫ (óǫ)* albo samogłoskę *u° (ó°)* z labjalizacyą spółgłoski stojącej przed *o*, względnie z tendencyą artykułowania *o* jak *°o* albo nawet *ǫo*. W dyalektach, o których mowa, tendencya ta występowała indywidualnie, u jednych osobników silniej, u drugich słabo, albo wcale nie. Zresztą ten sam człowiek wymawia niezupełnie jednako, zależnie od tempa: od p. Kiersnowskiej zapisałem n. p. *dalbó*, ale przy bardzo powolnej wymowie (w przeciągłym śpiewie) *dalb°o*. Na ogół jednak i p. K. i ludzie zdzięcielscy i podolscy nie labjalizują jeszcze samego *o*, czyli *o* u nich nie dyftongizuje się w *ǫo*.

Dlaczego tak często spotyka się wyraz *mnuoho?* Z pewnością dlatego, że wyraz ten bardzo często bywa wymawiany z naciskiem psychicznym, a to oczywiście sprzyja wyraźnemu występywaniu nawet zarodkowych tendencyi artykulacyjnych.

IV. Osobno zestawiam wypadki z *ů*, względnie z czystem *o*, przed *ǫ*, z powodu, że u p. Federowskiego panuje pod tym względem pomieszanie: mianowicie prawie każde *o* przed *ǫ* oznacza on przez *ǫo*.

O *ů* można tu mówić tylko teoretycznie: w rzeczywistości występuje wyłącznie *ó;* warunki zaś są te same, co i powyżej. Zatem:

A. *ó:*

N. sg. m. partic. praet. *rasparóǫ* 'rozprół', *zarǫ* 'zaryczał'. N. sg. f. *śfekróǫ* 'świekra', *krǫ* (zapisane *(krǫ°ǫ)* 'krew'. G. Pl. *uhlǫ, kamarǫ* i t. d. Podobnie *drǫ* 'drew'.

W środku wyrazów: *Xadaróǫka* 'Chodorówka', *rydlǫka, załatǫka.*

B. Czyste *o: każǫ* 'kozioł', *pǫnyj* i t. p.

W wymowie ludzi zdzięcielskich czasem trudno mi było oznaczyć, czy się ma do czynienia ze zwykłem *o*, czy ze zwężonem. Podczas gdy n. p. zapisałem bez wahania z jednej strony *śfekróǫ, kamarǫ* — z drugiej *tǫsty, pǫnyj, zatǫkůvać (harščók)* 'omaszczać jedzenie', to w *voǫk, padyšǫ* wahałem się z oznaczeniem samogłoski [1]). Patrz jeszcze zaraz niżej o nieakcentowanej pozycyi.

---

[1]) Ostatecznie jednak w *voǫk* uznałem *o*, troszkę tylko węższe od zwykłego — co do *o* w *padyšǫ* pozostałem w wątpliwości.

Nieakcentowane *ů, ȯ* brzmią:

1) przed akcentem = *a?* Nie mam przykładu, bo *truśćię-nąk* za taki uważać nie można.

2) po akcencie = *ȯ* lub *ų* n. p. *u katórȯm, u sámȯm, žółųb* 'żłób'.

Wyjątek tworzą *ȯ* (?) stojące przed *ų*, to jest i zwykłe *o*, a wraz z niem dawne *ó*, nie przechodzą przed akcentem w *a:* zamało tylko mam przykładów. Zapisałem: N. pl. *voųkíę* z takiem samem *o* jak w *voųk*, (ale oczywiście nie *a*), Inf. *toųčý* 'tłuc'; z litewskiego zapożyczone *doųburt̃ę* '*šanožátki miž póle*' (lit. *dauburỹs*); Inf. *daųbćí* 'wiercić dziurę' nie tworzyłby w danym razie wyjątku, bo *daųbćí* ⇐ *dałbćí;* po akcencie: *výrazoų* 'wyciął' z niewyraźnie artykułowanem *å;* ale *mákȯųka.*

Na zakończenie zwrócę uwagę na wymawianie litewskich alfabetycznych znaków *ë, ů* [1]) w gwarze litewskiej na północ od Zdzięcioła (wsi Zasieć, Norcewicze, Pogiry). Wymawianie to jest wprost identyczne z białoruskiemi dyftongami, o których mowa — z tą jedynie różnicą, że 1) w białoruskiem nie rozróżnia się dwojakiego akcentu; i 2) że w litewskiem występowanie dyftongów nie jest ograniczone pozycyą akcentowaną.

Ponieważ wymowa litewska zdzięcielskiej gwary jest na punkcie dyftongów *ë ů* mniejwięcej identyczną z ogólnie litewską (za wyłączeniem obszaru żmuckiego i drobnych odcieni dyalektycznych) i ponieważ znaczna część obecnego obszaru białoruskiego była dawniej litewską, względnie jadźwińską, przeto w jednostajnej wymowie białoruskich *ë, ů* (zwłaszcza wobec znacznej rozmaitości małoruskich ich odpowiedników) możnaby upatrywać pewien podkład dawniejszych przyzwyczajeń fonetycznych tego terytoryum. Innym takim śladem byłoby istnienie bilabjalnego *w* w zachodnich białoruskich narzeczach, że nie mówię już o licznych leksykalnych zapożyczeniach. Zresztą nie przywiązuję szczególnej wagi do tego domysłu. Przedewszystkiem trzebaby znać granicę, dokąd sięgają te białoruskie dyftongi na wschód.

[1]) używanych zresztą konsekwentnie tylko w naukowej pisowni.

Kazimierz Nitsch.

Studya kaszubskie: Gwara luzińska.

WSTĘP.

Praca niniejsza jest owocem badań, podjętych w Luzinie i jego okolicy w lipcu r. 1901. Do zajęcia się tą właśnie gwarą kaszubską skłoniło mnie zdanie Bronischa, który, zaznaczając w kilku słowach cechy luzińsko-szynwałdzkiej wymowy, powiada: „Es ist meines Erachtens derjenige unter den *l*- Dialecten, dessen ausführlichere Darstellung eine dankbare Aufgabe wäre". Luzin (niem. Lusin) jest dużą wsią, leżącą o 10 km. na Pd.-Z. od Wejherowa (Neustadt in Westpreussen), Szynwałd zaś (niem. Schönwalde) oddalony jest od tego miasta o jakie 12 km. na Pd. Jako główny punkt badań obrałem Luzin, z którego, jakoteż z poblizkiego Robakowa pochodzą prawie wszystkie teksty. Przeszedłem jednak całą niemal parafię luzińską i przekonałem się, że mowa tych wsi jest co do wybitnych cech, a zwłaszcza co do najtypowszego i najciekawszego przechodzenia pełnogłoski *o* w *'e*, identyczną. W Szynwałdzie samym nie byłem, ale stwierdziłem to samo na podstawie wymowy kilku tamtejszych osób. Obie te parafie stanowią jedną językową całość, a ludność jest tego zupełnie świadoma, podając, że tu tylko mówi się *c'e*, gdy wszędzie indziej brzmi ono *co;* nie mają natomiast pojęcia o tej ciekawej wymowie niektóre osoby wykształcone, choć ustawicznie się z ludem stykające. Gwara ta zajmuje więc bardzo znaczną część

powiatu wejherowskiego, mianowicie całą jego stronę pd.-zachodnią, z wyjątkiem małego klina, wbijającego się na Pd.-Z. w prowincyę pomorską, a należącego do parafii w Strzepczu (niem. Strepsch), w której, jak stwierdziłem na miejscu, mówią *co*. Natomiast na zachód od Luzina wkracza ta wymowa w granice prowincyi pomorskiej, mianowicie parafii rozłazińskiej (niem. Roslasin); jak daleko ciągnie się w tym kierunku, podać nie umiem, prawdopodobnie jednak do niedalekich już z tej strony granic mowy kaszubskiej wogóle. Skonstatowałem ją w Jeżowie, Rozłazinie i należącym do tej parafii, choć do Prus zachodnich. Kętrzynie. Ten ostatni szczegół potwierdza zdanie Bronischa o bardzo silnem odgraniczeniu gwar kaszubskich według parafii; w tym wypadku góruje ono nad przynależnością polityczno-administracyjną.

Praca ta nie ma pretensyi do zupełności. Na badanie poświęciłem około dwu tygodni, co oczywiście nie wystarcza do całkowitego ogarnięcia języka. Dopiero w Krakowie, przy opracowywaniu całości nasuwała się niejedna kwestya, której już sprawdzić lub zbadać nie mogłem. Niektóre z tych wątpliwości zaznaczam w odpowiednich miejscach, inne, zwłaszcza drobniejsze, pominąłem. Stąd pochodzi n. p. brak pewnych form imiennych i słownych, których nawet w najbardziej prawdopodobnych przypadkach konstruować nie chciałem, przytaczając wyłącznie żywe, zaobserwowane przykłady.

Ze względu na wielkie podobieństwo do innych gwar kaszubskich wiele rzeczy skróciłem, odsyłając do prac innych, a zaznaczając tylko różnice. Pracami temi są:

Cenôva Floryan: Zarés do Grammatikj Kašébsko-Slovjnskjè Mòvé. Poznań 1879.

Ramułt Stefan: Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego. Kraków 1893.

Bronisch Gotthelf: Kaschubische Dialectstudien. I. Die Sprache der Belôčë nebst Anhang: Einige *Ł*- Dialecte. II. Texte Leipzig 1896—8. (Odbitka z XVIII. tomu „Archiv für slav. Philol.“) —

różne wartością i rozmiarami, ale oparte na bezpośredniej znajomości języka. Wiele zwłaszcza faktów zaznaczam w związku

z rozprawą Bronischa, bez której też szczegółowe poznanie gwary luzińskiej na podstawie niniejszego opracowania byłoby niezupełnem.

Wywody gramatyczne oparłem na porównaniu z językiem ogólno-polskim, co w przeważnej większości wypadków dla kaszubszczyzny zupełnie wystarcza, w razie potrzeby jednak cofałem się dalej w przeszłość językową. Używając zaś w tem porównaniu terminu „ogólno-polski“ lub „literacko-polski“, nie chcę przesądzać stosunku ich do dyalektów kaszubskich.

Gwara luzińska należy do środkowo-kaszubskich. Dowodzi tego między innemi brak różnicy jakościowej w akcencie, znaczne uproszczenie akcentu przyciskowego, tak bogatego u Bylaków, nieprzechodzenie *g* w *ɣ* lub *h* w gen. sg. masc. i neutr. zaimków i przymiotników, znacznie mniejszy zakres przemiany *u* w *ə* (nie ulegają jej n. p. nigdy końcówki). Najcharakterystyczniejszą jej cechą jest przemiana *o* po przedniojęzykowych w *'e*, jakoteż bardzo silna monoftongizacya dwugłosek, zwłaszcza składających się z **l*.

Różnic szczegółowych między wsiami nie zaznaczam, są one bowiem bardzo nieznaczne, tak ścisłego zaś odgraniczenia, jak to czyni Bronisch u Bylaków, przeprowadzić nie można. Tam każda grupa żyje odosobniona, tu zaś ludność wciąż się miesza, tak dalece, że czasem napotykałem trudności w wynalezieniu indywiduów, na miejscu urodzonych i stale przebywających, na co zawsze silny kładłem nacisk.

Dodam wreszcie, że, mało wyćwiczony w rozróżnianiu iloczasu pełnogłosek, wolałem go w razach wątpliwych nie oznaczać, podając tylko przypadki, nieulegające wątpliwości. Osobnego zestawienia fonetycznej wartości znaków nie podaję, bo rzecz nie zawsze da się krótko objaśnić. W tym więc względzie odsyłam do rozdziału o pełnogłoskach i spółgłoskach. Co do akcentu, znaczę go przez ', ale tylko tam, gdzie nie pada na drugą zgłoskę od końca.

Część I. Gramatyka.

A. Głosownia.

I. System głosowy.

Pełnogłoski: *a, e, ė, ə, i, o, ȯ, u, ą̇, ǫ̇, ą, ǫ, u̯ö, ʿe.*

Spółgłoski: 1. niepalatalne: *p, b, f, v, m* — *u̯* (pełnogłoska niezgłoskotwórcza); *t, d, s, z, n, r, l; k, g, x, ŋ* — nadto *h* w wyrazach niemieckich; *c, č, ʒ, ǯ, š, ž, ʳš, ʳž.* 2. palatalne: *ṕʿ, b́, fʿʿ, v́, ḿ, ń, ḱʿ, ǵ (d)* — *i̯* (pełnogłoska niezgłoskotwórcza).

II. Uwagi nad jakością i iloczasem pełnogłosek[1]).

a, nizkie-środkowe, nie różni się od ogólno-polskiego. Długość trwania jego jest trojaka, zależna bardzo wybitnie od akcentu: rzec można, że akcentowane zawsze jest długie, nieakcentowane zaś, zwłaszcza w zgłoskach zamkniętych — krótkie: *nā́lazu̯a, kūrăc, nā́‿sḿerc, na‿ńíx.* Prócz tego występuje *á,* najdłuższe ze wszystkich pełnogłosek luzińskich; jest ono rezultatem ściągnięcia dwu *a* po wypadnięciu *u̯* w rodzaju żeńskim czasu przeszłego, a wybitną jego długość znać nawet po akcencie: *darʿevā́, sēʒâ,* co tłómaczy się istnieniem także, choć rzadkiem, form nieściągniętych: *sḗʒau̯a.*

e, średnie-środkowe, również nie różni się od ogólno-polskiego. Iloczas jego stosuje się również do akcentu, ale nie tak wybitnie, jak to się dzieje przy *a: vēs, sēʒâ, v́esēlīm, ku̯ȯʳžeńe.* Wybitnie krótkie jest tylko w połączeniu z *r,* n. p.: *cĕrṕʿec, zā́gʳžĕḿau̯ö.*

ė, podniesione średnie-środkowe, jest ku końcowi często zwężone, zwłaszcza w zgłoskach zamkniętych, stąd np. *tėš* możnaby też napisać *tėʿš.* W zgłosce akcentowanej jest prawie zawsze długie, po akcencie zaś skraca się i wtedy zbliża się do *ĭ: u̯öblėk* lub *u̯öblĭk.*

ə, średnie-tylne-napięte, jest najtylniejszą pełnogłoską luzińską, jakoteż jedyną mającą pewne napięcie języka i jedyną bez wyjątku krótką. Wskutek niewyraźnego umiejscowienia wrażenie akustyczne jest dość zmienne; dla nieprzyzwyczajonego

---

[1]) W objaśnianiu pełnogłosek przyjmuję system A. M. Bella, zastosowany do polskiej głosowni przez prof. J. Rozwadowskiego. (Mater. i prace Kom. jęz., zeszyt I., str. 100 nn.).

ucha brzmi jak *ă*, a nawet po dłuższem obsłuchaniu się w pewnych warunkach brzmi odmiennie: tak n. p. *bəu̯a* słyszałem czasem jako *bău̯a*, ściągane czasem w *bâ*, w *bəu̯o* zaś wargowość obu spółgłosek przemienia je w *ŏ (bŏu̯o)*, od którego miejscem artykulacyi niewiele się różni. To też było przyczyną wytworzenia się form: *pu̯oga* z *pu̯ŭga* przez *pu̯əga*, *du̯ožī* z *du̯ŭžī* przez *du̯əžī* i wywołało nową wymianę: *ū-u̯o*. Dźwięk ten wywiera też czasem wpływ na następujące spółgłoski (przedewszystkiem na wargowe), które w tej pozycyi przedłużają czas zwarcia, oznaczony przed wybuchowemi przez ˙: *rə·ba, krə·pə, šplə·terk, vrə·ka* — lub zbliżenia organów: *bəū̯a*. Pochodzenie tego dźwięku jest różnorodne: 1) = pol. *u: drəďī, ləʒe, šəkac;* 2) = pol. *y, i* (nie *'i): n'esə, vəšətī, u̯ə́səna, ləxī́;* 3) = pol. *'ę* (w ograniczonej ilości wypadków): *zā́p'šəglə, céləca, zəc* (zob. III. 8. d. β); 4) =starosłow. *ъ, ь: setmə, krəvī́*. Również w wyrazach przyswojonych z niemieckiego: *dərx, v́atə́ŋk, frīštək, štəl, gvəsn'e.*

i, obniżone wysokie-wewnętrzne przednie, zajmuje środek między ogólno polskiem *i* a *y*. Różnica iloczasu występuje tu wogóle wyraźnie: *i* jest prawie zawsze długie, krótkie bowiem przeszło w *ə*, *'i* natomiast dwojakie. Długość *'ī* szczególnie wyraźnie występuje w końcówkach deklinacyjnych: *dńī, ku̯ō'žeńī; u̯ubrą̄ńī, ku̯öpāńīm; ńīm, ńī, ńīx; tōńī, tōńīm* i w jednozgłoskowych bezokolicznikach i czasach przeszłych rodzaju męskiego: *i̯īc, b'īu̯*, o ile tu nie następuje monoftongizacya: *b'ū́, b'ū;* krótkie natomiast są: *ku̯ŏp'cą́, ku̯öp'icax, krŏlev́i, zə́c'ev́i, i̯i·ma, ńimi, r'eb'ic, r'eb'ilə*, tematowe: *i̯izba, ńitka, zńii̯a.*

o, średnie-zewnętrzne tylne-okrągłe, sprawia wrażenie ciemniejsze od ogólno-polskiego otwartego *o*. Jako rezultat wzdłużenia **ā* nie jest nigdy krótkie, lecz pod akcentem długie, zresztą obojętne: *krōfc, gv́ōzda, stōrī; nālos, nakozā́*. Jako zewnętrzne-tylne określam *o, ȯ, u* ze względu na najbardziej ze wszystkich tylne *ə*.

ȯ, podniesione średnie-zewnętrzne tylne-okrągłe, jest jak *ė* ku końcowi często zwężone, zwłaszcza w zgłoskach zamkniętych: *mȯk* albo *mȯ^u k*. Obie te głoski możnaby więc czasem uważać za zwężające się dwugłoski w przeciwieństwie do rozszerzających się: *u̯ö* i *'e*, z tem jednak zastrzeżeniem, że drugi

element występuje nie zawsze i bardzo słabo. Podobne jest też *ó* do *é* iloczasem: w zgłoskach akcentowanych prawie zawsze długie, po akcencie brzmi czasem jak *ŭ: pųömŭc, s'ēstrŭf, nā-vrŭc'u;* niekiedy nawet akcentowane brzmi jak *u*, n. p. *pūdą, pūże, ųūškuö, žuden*, obok tych samych form z *ó*.

u, wysokie-zewnętrzne tylne-okrągłe, nie różniące się więc od ogólnego polskiego, jest długie pod akcentem, zwłaszcza w zgłoskach otwartych: *slūbnė rūxna, dūģė mūce, būtěn, čāsu, pānu;* po akcencie skraca się nawet tam, gdzie powstało ze ściągnięcia: *iāxu, kųöscu, gōdu.*

ö, średnie-środkowe-okrągłe, a więc niezbyt głuche, występuje jako drugi składnik dwugłoski *ųö;* szczegółowiej o niem zob. niżej, jak również o dwugłosce *'e*.

ą, obniżone średnie-wewnętrzne środkowe i słabo nosowe, sprawia wrażenie pośrednie między ogólno-polskiem *ą* a *ę*. Jest krótkie, zwłaszcza na końcu, gdzie też nosowość słabnie jeszcze bardziej, a nawet ginie, stąd czasem wrażenie 4. przyp. l. p. rodz. żeń., jak gdyby zakończonego na niewyraźne *a*. W tekście znaczę zawsze jednakowo, dla uproszczenia i ze względu na brak ogólnej reguły, możnaby jednak wprowadzić dwa stopnie nosowości, słabszy na końcu wyrazu.

ǫ jest nazalizowanem *ó*, zajmuje więc pośrednie miejsce między pòlskiem *ą* (t. j. *ǫ*) a *ų*. Z początku notowałem czasem istotnie *ų*, tak rozpowszechnione w zapiskach gwarowych kaszubskich, potem jednak obsłuchawszy się, rozróżniałem zawsze *ǫ* i tak też w tekście piszę. Nosowość jest słaba, ale nigdy prawie nie zatraca się, silniejsza bądź co bądź niż w *ą*. Głoska ta jest zwykle obojętna, czasem krótka, ale nigdy tak wybitnie jak *ą*.

Przed następną spółgłoską, zwłaszcza zamykającą zgłoskę, rozwija się zwykle po *ǫ*, *ą* spółgłoska nosowa: *m* (najsilniej) przed wargowemi, *n* przed przedniojęzykowemi, *ṽ* przed tylnemi: *dǫmp dąba* lub *dą"ba, vǫ"s-vǫsa*. Bardzo ciekawe jest zakończenie czasu przeszłego słów klasy I. 1 z tematem na *-n* lub *-m:* słychać tu wyraźnie po pełnogłosce nosowej tylnojęzykową spółgłoskę *ṽ*, zwykle silniejszą w rodzaju męskim: *zāčǫ", zāčą", vzǫ", vzą"*, nawet *vzǫṽ;* pełnogłoska przybiera wtedy czasem barwę *u*. W słowach konjugacyi II. zjawisko to występuje tylko zupełnie wy-

jątkowo w formach jednozgłoskowych: *ʳžnǫ̇ᵛ*, dwuzgłoskowe bowiem zmonoftongizowały koniec w *-u*.

Co do iloczasu zatem pełnogłoski ulegają bardzo wybitnie wpływowi akcentu, nie wszystkie jednak tak samo silnie. Zawsze krótkie, bez względu na akcent, jest *ə*, po niem zaś nosówki, zwłaszcza *ą̇*, tu jednak znać już wpływ akcentu. Jednostronnie oddziaływa on na *e* (wzdłużająco) i na *ė*, *ȯ* skracające się po akcencie. Najwybitniej działanie jego występuje przy *a* i *u*, gdzie długość nigdy niema morfologicznego znaczenia (z wyjątkiem *â*: *sēʒâ*). Występuje ono natomiast częściowo przy *o*: *stōrō*, wybitnie zaś dopiero przy *i*, a zwłaszcza *'i*, którego iloczas przedewszystkiem od morfologicznych względów zależy.

Wszystkie pełnogłoski mogą następować po palatalnych lub niepalatalnych spółgłoskach, z wyjątkiem *ə*, *u̯ö*, *ʿe*, które wymagają niepalatalnej. Jednakże wskutek silnej analogii *ə* spotyka się i po palatalnych w gen. pl. dekl. przymiotn.: *tōńəx*, *tāk̓əx*.

III. Stosunek pełnogłosek ogólno-polskich do luzińskich.

1. Pol. *ă* = luz. *a*: *dva*, *tak*, *spac*, *ʳžeku̯a*, *zagu̯öi̯iu̯a*; *rāda*, *vəbāv́i*, *zāčǫ̇ᵛ*; *b́au̯ka*, *ḿau̯ə*; *ḿāstʿe*. Brzmieniu stpol. i nowopol. dyal. odpowiada: *i̯āxac*, *i̯axālə*.

Pol. *ā* przeszło na *o*: *godā́*, *dovā́*, *pōlc*, *krōfc*, *stōrī*, *pu̯öv́odai̯ǫ̇*, *nālos*, *zāro*, *nāzot*, *čōpk*, *stōrō*, *i̯eʒēńō*, *nāi̯ot*, *trova*.

Pol *a*, odpowiadające **ē*, występuje jako *a*: *v́āra*, *nā́lazu̯a*, wyjątkowo: *ḿenʿe* = pol. *miano*.

Po *r* przeszło *a* w *e*: *rena*, *pᵘorénk*, *retai̯*, *reḿą̇*; prawdopodobnie i: *rexᵘovȯnė*. Również przed *u̯*, zamykającem zgłoskę: *gᵘoʾžeu̯ka*, *pᵘońeʒéu̯k* (jednak: *xau̯pa*, *kaváu̯k*, gdzie *u̯* należało pierwotnie do następnej zgłoski), w jednozgłosk. formach rodz. męsk. 3. os. l. p. czasu przeszłego: *deu̯*, *gneu̯*, *speu̯*, *ḿeu̯*, *xceu̯*. Obok tego spotykamy rzadziej przez upodobnienie do następnej głoski: *döu̯*, *gnöu̯*, *stöu̯*, *xcöu̯*. Po akcencie nastąpiła prawie zawsze zupełna monoftongizacya: *ńe‿xcu*, *gōdu*, *pu̯öbudʿēvu*. Patrz niżej.

Odosobnione jest: *bʳžʿena*, brzana, u Ramułta: *bř̓ôna*.

2. Pol. *e* odpowiada luz. *e*: *i̯egu̯ö*, *šēt*, *krʿesen*, *sēʒâ*. Pocho-

dzące od prasłowiańskiego *ě* przed spółgłoskami zębowemi twardemi przechodziło dawniej w *o*, dziś jednak zachował się ślad tego tylko tam, gdzie nastąpiła dalsza przemiana *o* w *ȯ*, n. p. *v́ečȯr, cȯrka, ńȯs, v́ȯs*, nawet *paṕ'ȯr*, zresztą występuje zawsze *e*: *ḿetu̯a, ńesu̯a, v́ezu̯a, ᵘū́b́erą, krȯ́levi*. Obok przyczyn, które wywołały to pospolite w języku polskim zjawisko, działała tu ta sama dążność, która spowodowała przemianę *o* w *u̯ö* lub *'e*, jednakże po spółgłoskach palatalnych niepodobna rozróżnić *e* od *'e*, a zatem określić na pewno, czy n. p. forma *ńesu̯a* powstała przez analogię do *ńesc, ńeslə*, czy też zaszła tu przemiana fonetyczna; że to drugie nie jest niemożliwe, dowodzi fakt, iż w innych dyalektach kaszubskich *o* jest w tych razach pospolite, następnie zaś formy, jak n. p. *pʳšəʒ'enʲe* (przędziono), *zȯ́cʲevi, sʲestra*, gdzie widoczne jest po *ʒ, c, s* nie *e*, lecz jedynie z *o* powstające *'e*. Tę samą myśl nasuwa forma: *u̯öi̯evac* (wojować), u Ramułta *wæjovac*, Także w imiesłowie przeszłym biernym istnieją wyłącznie formy: *spᵘoṕelēnī, pu̯ostav́ēnī, vəbav́ēnō*.

Polskie *e* lub *'e*, odpowiadające stsł. *ъ, ь*, lub też wstawne pomiędzy spółgłoską a końcowem *k* lub *c*, ginie: *rȯžái̯ⁿc, budī́nk* i t. d.

Częściej natomiast niż w ogólno-polskiem, występuje *e*, odpowiadające stsł. *ъ*: *u̯ȯ́dešet* (odszedł), *zebléc* (zwlec), *vestʳšȯt* (wśród).

3. Również polskiemu *é* odpowiada przeważnie *ė*, wcale nie identyczne jednak z *i*: *tėš, bʳžėk, ʒėfka, sfėgu̯ö, ʳžėk* (obok *ʳžēk*), *u̯öblėk*. W zgłosce nieakcentowanej brzmi czasem jak *ĭ* (cf. *ȯ*:*ŭ*), n. p. *zēblĭk* (zwlekł). Także w wyrazach niemieckich: *klėdə, mėster*.

4. Polskie *i* i *y* zlały się w jeden dźwięk *i* i tym samym uległy losom. Należy tu rozróżnić *i* miękkie i twarde: pierwsze zostało bez zmiany, drugie o ile było krótkie przeszło w *ə*: *gləna, ləxī́, pʳšəprʲevaʒələ, tə, žəv́ic, u̯ə́səna, rəxlī́* (rychlej), *vəi̯ǫ̇ⁿ*; to samo w wyrazach niemieckich: *štəl, gvəsnʲe* (gewiss), *dəxt* (obok *dixtix*). Stąd krótkie twarde *i* występuje tylko tam, gdzie nastąpiło późniejsze stwardnienie spółgłoski, przedewszystkiem w końcówce 6. przyp. l. mn.: *-ḿi* ⇒ *-mi*. Wbrew Ramułtowi na przemianę krótkiego twardego *i* w *ə* (Ramułta *é*) nie wpływały wcale poprzedzające je spółgłoski. Wogóle całe jego przedstawienie

tej sprawy (Słownik, str. XXXIII. i XXXIV, pod nr. 21, 28 i 29) jest rozwlekłe, a mimo to niejasne i niezupełne. Powodem jest najpierw wciągnięcie do porównania języka starosłowiańskiego i polskiego zupełnie bez potrzeby, bo różnice tam istniejące w kaszubskim się zatarły, wytworzyły się natomiast nowe (wskutek stwardnienia polskich *ś, ć, ż, dż),* nadto zaś chybiona próba określenia przechodzenia *i* w *ə* poprzedzającemi spółgłoskami. Pod nr. 21. wymienienie spółgłosek jest dobre, ale niepotrzebne, bo są to właśnie wszystkie, po których występuje twarde *i,* odpowiadające stsł. *i.* Gorzej jest pod nr. 28. i 29., tu bowiem prawidło podano i niedokładne i mylne. Według tego pol. *y,* starobułg. *y* = kaszubskiemu *i* po *d, t, x, s, r,* przechodzi zaś w *ə (é)* po *b, p, v, m, n, ł, r.* Tymczasem w samym Słowniku można znaleźć odmienne przykłady, n. p. *tésǫc, sénôl, byk, mylny,* a samo zaliczenie przez autora spółgłoski *r* do obu kategoryi i podane przykłady: *xitri, rébé,* dowodą, że przyczyna zmiany leży gdzieindziej, jak już powiedziałem — w iloczasie pełnogłoski *i.* Za tem idzie też niedokładność drugiego określenia, że po rzeczonych spółgłoskach przechodzenie to odbywa się z reguły (przeważnie w zgłoskach otwartych). Oto szereg przykładów, przeważnie na te spółgłoski, po których według Ramułta *i* zostaje: *tə, təx, r'ebu̯ötə, rūdə, gòrə, məš, vu̯ösə, ńigdə, rūzə* (spółgłoski *z* Ramułt nie zaliczył do żadnej z dwu kategoryi) — i na odwrót: *pītac, bīu̯, čornī, čau̯ī.*

Jedynie tylko w 7. przyp. l. mn. deklinacyi przymiotn. występuje *ə* po spółgłoskach miękkich, n. p. *fšətk'əx,* co się objaśnia analogią do form: *təx, i̯ednəx, xu̯örəx.*

Godna uwagi jest skłonność *'i* do przechodzenia w *'ė* w gen. sg. rzeczow. żeńskich i nom. pl. masc. i fem., zwłaszcza po tylnojęzykowych: *b'au̯k'ė, r'eǵė, buk'ė.* Por. Bronischa Texte. Anhang. II. a. 1., gdzie w 10 wierszach jest 2 razy: *xõi̯kχĭ,* raz *χõi̯kχĕ,* i 2 razy *χõi̯kχẽ.*

5. Polskie *ŏ* uległo we wszystkich dyalektach kaszubskich po spółgłoskach tylno-językowych i wargowych dyftongizacyi, którą jednak badacze różnie określają. Cenôwa w swej gramatyce powiada: „in dem *ò* hört man ein ganz kurzes *e* als Nachschlag (diphthongähnlich)“ (str. 6). Ramułt we wstępie do słownika (str.

XXIV) pisze: „*œ* jest dwugłoską, w której słyszy się zarówno *o*, jak *e*, więcej jednak *e*, niż *o*, przyczem nadmienić należy, że w szybkiem mówieniu całość brzmi częstokroć, jak *we* = *u̯e*. Kaszubi, pisujący do mnie po kaszubsku, oddają zwykle ten złożony dźwięk przez *łe*, zwłaszcza na początku wyrazów, poczynających się od *wœ-* (w polskiem od *o-*), np. *łekno* zam. *wœkno*, *łekulere* zam. *wœkulôré*, *Kłeszaleno* zam. *Kœšaléno* i t. p.—Dźwięk *œ* jest przeważnie refleksem starobułg. *o* i polsk. *o* lub *ó*, pojawia się zaś tylko po spółgłoskach gardłowych i wargowych *k*, *g*, *x*, *f*, *p*, *b*, *w*, *m*. Jedynie w okolicy Strzepcza i Mirachowa (południowa część powiatu wejherowskiego i północna kartuskiego) spotkać się można z *œ* także i po innych spółgłoskach, n. p. *tœbje*, *nœs* (nos), *droega* i t. p.“—Jedyny uczony, który podał kilka tekstów dyalektu luzińskiego, G. Bronisch określa rzeczony dźwięk jak następuje (osobnej odbitki zeszyt I, str. 87): „Nach Labialen und Gutturalen erscheint im Lusin-Schönwalder Dialect **o* als *uĕ*, d. i. ein fallender Diphthong, dessen erster Component ein geschlossenes gutturales *u* ist, dem ein ganz kurzes offenes palatales *ĕ* nachfolgt: *kúĕsa*, *χúĕrĕsc*.—Uebrigens tritt diese Vertretung des **o* hier (wie z. B. auch Kölln, Kr. Neustadt) regelmässig auch nach *ł* ein; z. B. *kuełuĕ* = poln. *koło*“.

Przytoczyłem te określenia właśnie dlatego, że nie zgadzają się z moją obserwacyą i że kilka szczegółów muszę tu zakwestyonować. Według mnie zatem dźwięk ten jest w Luzinie dyftongiem, składającym się z niezgłoskotwórczego *u̯* i z niezbyt ścieśnionego *ö*, a więc: *u̯ö*, przyczem akcent pada na *ö* (wyjątki od tego nadzwyczaj nieliczne i zupełnie przypadkowe, zależne np. od silniejszego zaakcentowania początku dwuzgłoskowego słowa np. *múöva*, zwykle *mu̯öva*). Ta druga część jest stanowczo wybitniejsza, co znajduje potwierdzenie w fakcie, że siła labializacyi jest tu różna, zależnie od położenia w zgłosce akcentowanej lub nieakcentowanej, przyczem jeszcze występują dość silnie różnice indywidualne. Normalnie całkowity dyftong słychać tylko pod akcentem, w innych zaś zgłoskach jestto raczej tylko silniej lub słabiej labializowane *ö*, które też wtedy zbliża się więcej do *o*, n. p. *pu̯m"ožə*, *ku̯m"ora*, *k"oń́nk*, *p"öklepu̯övac*. Można nawet usłyszeć: *u̯oń́i*, *u̯on* obok zwykłego: *u̯öń́i*, *u̯ön*. Ten właśnie fakt.

że występuje dość często *o* obok *ö* i to nawet u ludzi, nie umiejących czytać i z pewnością nie pozostających pod wpływem literackiego języka polskiego, zmusza mnie do stanowczego obstawania przy mojem określeniu. Dodam, że mówiłem z temi samemi osobami, od których czerpał informacye Bronisch, i że Kaszubi na wezwanie napisania odpowiedniego słowa alfabetem polskim lub niemieckim, pisali n. p. *kłöwol*, skłaniając się raczej do zastąpienia głoski *ö* przez *o* niż przez *e*. W jednym tylko wypadku *ǫ̈* przechodzi niekiedy w *ǫe*, a mianowicie w dopełniaczu męsk. i nijak. l. p. deklinacyi zaimkowej i przymiotnikowej; tu można słyszeć formy: *teg"o, tegǫ̈, teǫ̈, teǫe*, podobnież obok zwykłego: *d'ébrégǫ̈* rzadko: *d'ébréǫe*. Te ostatnie formy, charakterystyczne, jak wiadomo, dla dyalektów północnych, zdarzają się w Luzinie zupełnie sporadycznie.

Dyftong *ǫ̈* występuje zawsze jednakowo bez względu na swoje pochodzenie, jest zaś ono czworakie, a mianowicie: 1) **Ko*[1]*: pǫ̈šet, xǫ̈ž'u;* 2) **ło: ǫ̈kce, xǫ̈p, vǫ̈sə, guöva;* 3) **o: ǫ̈dvüǫ̈, ǫ̈pas'evac;* 4) **vo: ǫ̈ǫ̈sk"o, ǫ̈öda, d'é_dǫ̈ru, sǫ̈ǫ̈īm.* Co do punktu 2) nie rozumiem pisowni Bronischa: *kuełuě, ł* bowiem w Luzinie brzmi bez wyjątku jak *ǫ*, wskutek czego nastąpiło zupełne zlanie się grup: **Ko* z **Kło; *o* z **ło* i **vo*.

Najcharakterystyczniejszą cechą dyalektu luzińskiego jest zachowanie się głoski *o* po wszystkich innych spółgłoskach niepalatalnych prócz wargowych i tylno-językowych. Odpowiednikiem jest tu dyftong, określony przez Bronischa (l. c.) jak następuje: „Ursl. und sonstiges kaschub. *o* erscheint hier nach nichtlabialen und nichtgutturalen Consonanten als ein Mischlaut, der bald *iĕ*, bald *ẽĕ* klingt. Es ist ein fallender Diphtong, dessen erster (betonter) Component bald als geschlossenes *i*, bald als geschlossenes *e* erscheint (Siev. i^1, resp. e^1), während der zweite ein ganz kurzes offenes palatales *e* ist (Siev. e^2). Ich bezeichne ihn mit *ĕ*." Zgadzając się na określenie istoty obu czynników, odstąpić muszę od oznaczenia ich akcentu i iloczasu. I w tym dyftongu akcent spoczywa stanowczo na drugiej głosce, która też jest znacznie dłuższa od pierwszej, tak dalece, że czasem

[1]) *K* oznacza tu jakąkolwiek spółgłoskę wargową lub tylnojęzykową.

skłonny byłbym do określenia rzeczonej dwugłoski jako otwartego, na początku zwężonego *e*. Oznaczam ją przez *'e*. Podobnie jak w *u̯ö* zwężenie to jest silniejsze w zgłoskach akcentowanych, różnica ta jednak nie występuje tu tak wyraźnie. Że zaś akcent pada na drugą część, twierdzę tem stanowczej, że zdarzyło mi się, choć bardzo rzadko, słyszeć wymowę odmienną: szczególniej uderzyła mnie wymowa kilkunastoletniej dziewczynki w Robakowie, która dawała mi jednozgłoskowe odpowiedzi na zapytania; brzmiały one: *ńi'k, ni'c*.

Oba te zjawiska stoją oczywiście w ścisłym związku, a drugie z nich uzupełnia jednostronne w innych gwarach kaszubskich dyftongizowanie głoski *ŏ* tylko po spółgłoskach wargowych i tylnojęzykowych. W obu razach bowiem mamy przesunięcie głoski *ŏ* ku przodowi, z czego w zwykłych warunkach powstaje *e;* jeżeli temu towarzyszy zaokrąglenie warg, naturalnie po spółgłoskach wargowych, otrzymujemy *ö*, z labializacyą — *u̯ö*, tak samo zaś przejście od zbliżenia lub zwarcia przedniej części języka z podniebieniem do średniej szerokości otwarcia jamy ustnej, potrzebnego do wymówienia *e*, daje jako produkt pośredni króciutkie *i*, rozpoczynające w tym wypadku artykulacyę głoski *e*, a zatem razem *'e*. Słabość tej *sui generis* palatalizacyi i szczupłe terytoryum, jakie zajmuje w porównaniu do bardzo silnej i tak rozpowszechnionej labializacyi po innych spółgłoskach tłumaczy się wielką ruchliwością obu warg, a nieruchomością podniebienia. Że *u̯ö* powstało także po tylno-językowych, niema nic dziwnego, wiadomo bowiem, że między innerwacyą tylnej części języka i warg zachodzi pewien związek. — Pierwszą częścią rzeczonych dwugłosek jest zatem niezgłoskotwórcza wązka pełnogłoska, charakter zaś jej zależy od poprzedniej spółgłoski: po wargowych i tylnojęzykowych tworzy się wargowe *u̯*, po przedniojęzykowych zaś palatalne *i̯*, słabsze jednak od poprzedniego. Zrozumiałą jest też rzeczą, że zwężenie to, tak palatalne, jak zwłaszcza labialne, występuje silniej w zgłosce akcentowanej, gdzie zwarcie lub zwężenie organów mownych było energiczniejsze. — Z tego punktu widzenia możnaby dyalekt luzińsko-szynwałdzki określić jako najbardziej, najkonsekwentniej kaszubski, zwłaszcza, że leży prawie w centrum geograficznem, gdyby takie samo zjawisko nie istniało w niektórych gwarach czysto-polskich.

n. p. w północno-wschodniej okolicy Tarnowa (J. Witek: Teksty i spostrzeżenia gwaroznawcze. Materyały i prace Komisyi językowej. T. I. 11—13). Przechodzenie *o* w podanych warunkach w *ʿe* należy obok ogólno-kaszubskiej niemożności wymówienia *ć, ś, ź, dź* do najsilniej zakorzenionych właściwości wymowy luzińskiej, objawiających się nawet u osób wykształconych i starających się mówić polszczyzną książkową, o ile są one miejscowego pochodzenia. Najtrudniej oczywiście przyzwyczaić się do tych dźwięków, których w mowie rodzinnej wcale niema, zwykłe zaś polskie otwarte *o* w dyalekcie tym nie istnieje. Stąd osoba, używająca wyłącznie literackich słów i zwrotów, pozbędzie się raczej wszystkich innych właściwości fonetycznych, ale mówić będzie: *rʿeb́ic, nʿega, dʿestac, dvaʒesca* i t. d.—Co do podanego powyżej twierdzenia Ramułta, że dźwięk *œ* można spotkać też po spółgłoskach niewargowych i niegardłowych w okolicy Strzepcza i Mirachowa, n. p. *tœbje, drœga*, zaznaczam, że w samym Strzepczu (parafia, zajmująca sam pd.-zach. kąt powiatu wejherowskiego) nie istnieje w tych warunkach ani wymowa *ʿe*, ani *u̯ö* (Ramułta *œ*), rzeczone zaś słowa brzmią: *tob́e, droᵘga*. Uwaga ta jest zapewne rezultatem niedokładnego zaobserwowania faktu, że w pewnych okolicach zmianie ulega *o* nietylko po wargowych i tylnojęzykowych.

Odosobniony, bez dyftongizacyi, stoi wyraz: *kot*, u Ram. *kœt*.

6. *ȯ* pojawia się przedewszystkiem tam, gdzie w polskiem mamy *ó*; zakres jego jest większy od zakresu polskiego literackiego *ó*, często natomiast spotykamy paralele w polskich dyalektach. A więc obok: *mȯk‿i̯em, cȯrka, brȯzda*, występuje *mȯže, ąńȯu̯, dȯm, kȯń, kȯi̯ⁿc, su̯ȯvńe, f pʳšȯtku, ftȯrk, bȯšku* (voc. do *bȯšk* = bożek), *u̯ȯfčą, brȯna* (ale *bronʿevăc), plécȯnka, ksąʒȯm, pʳšəi̯aceu̯ȯm*. Nadto pojawia się *ȯ* niekiedy jako rezultat wzdłużenia samogłoski *a* przed *m* i *n*: *sklȯnka, sȯm, dʿestȯnī, i̯axȯnī, dʿestȯńeš, gōdȯm*; konsekwentnie jednak przeprowadzone jest to tylko w zamkniętych zgłoskach akcentowanych, w innych pojawia się często i *o*. W zgłosce nieakcentowanej brzmi czasem jak *ŭ*, bez względu na pochodzenie: *sŭm, sʿēstrŭf, pu̯övrŭs, nā́vrŭcʿu*.

Dużo podobieństwa, obok różnic, wykazuje dyalekt Jastarni (cf. Bronisch, I. § 19).

7. Polskiemu *u* odpowiada luzińskie *u*, które o ile było krótkie, po spółgłoskach przednio-językowych przeszło w *ə* (obserwacya moja zgadza się tu z Bronischową, wbrew Ramułtowi, który pisze *e*): *tu, dvux, spūscəc, u̯uzda; ləʒe, cəʒī, drəďī, čələ, sexī́, səšəc, cədu —cūt,* niem. *dərx.* Zakres jednak tego zjawiska węższy w Luzinie niż w Słowniku Ramułta, n. p. *ruta, sukńa* — Ram. *reta, sekńa.* Wymianę tę spotkałem tylko w temacie, gdy tymczasem w innych dyalektach kaszubskich występuje ona i w końcówkach, zwłaszcza w 2. przyp. l. p. rzecz. męsk.; luz.: *cədu, fstədu.* Że spółgłoski wargowe i tylno-językowe powstrzymały przejście następujących po nich *u* w *ə*, — rzecz naturalna, pozostająca w związku z ogólną silną tendencyą do labializacyi.

Niekiedy po *r* okazuje *u* skłonność do palatalizacyi. n. p. *gru̯i̯nt, grū́ⁱnta, grüntⁱevńe, drⁱūžba,* nie jest to jednak wcale objaw powszechny. Także po *i̯* przechodzi czasem w *i*; tak np. polskie *już* ma następujące brzmienia: *i̯u, i̯ū́, i̯i, i̯iš;* wreszcie nawet w innych warunkach słyszałem: *tⁱu, pūⁱstk,* obok zwykłych: *tu, pūstk.* Nadto w konjugacyi III. 4. może cecha tematu teraźniejszego **-ui̯e* przechodzić po spółgłoskach przednio-językowych na *-ii̯e,* n. p. *šonii̯e.* Przykłady przy konjugacyi.

8. Pełnogłoski nosowe pierwotne:

a) Polskiemu *ą* odpowiada luzińskie *ǫ̇: dǫ̇mp, vǫ̇ⁿs, vǫ̇ⁿsa, strⁱenǫ́, drəgǫ̇.*

b) Polskie *'ą* występuje jako: α) *'ǫ̇: ksǫ̇c, ṕ'ǫ̇tī, ʒeṽǫ̇tī, təsǫ̇čnī; pʳšǫ̇sc, klǫ̇c, začǫ́c, vzǫ̇c.* β) *ī,* wyłącznie w zamkniętych zgłoskach bezokolicznika i czasu przeszłego tych słów konjugacyi I. 1., których temat kończy się na spółgłoskę tylno-językową: *pʳšəsī́c, zapʳšī́c, zāpʳšīk,* jakoteż w słowach: *zai̯īkac są̇* i *cīgnǫ̇c,* również przed tylnojęzykową. To *ī* wymienia się w zgłoskach otwartych z *ə*: *pʳšəsəgac, və́pʳšəglə.*

c) Polskie *ę* = luz. *ą̇: dą̇ba, gą̇šōʳš, rą̇ka, rą̇ką̇, ńesą̇, klną̇.*

d) Polskie *'ę* = α) *'ą̇: ʒeṽą̇c, ksą̇ʒa, celą̇, pʳšą̇ʒeš, čą̇šku̯ö.* β) *ə* jako słaby stopień podanego wyżej *ī*: *pʳšəsəgac, və́pʳšəglə; pʳšəʒⁱenⁱe, kləčec, kləkńi, ʒəku̯övac; zəc, ščəstlə́ve, céləca.* γ) *'i,* które słyszałem jedynie w słowach: *ṽicī́, ṽikšī* (obok rzadszych form z *'ą̇*), *ḿitk'ī́, sf'icⁱēnī.*

W zestawieniu tem dla uproszczenia zaliczyłem do pełnogłosek z poprzedzającą palatalną te wypadki, w których na gruncie ogólno polskim lub kaszubskim nastąpiła późniejsza dyspalatalizacya, n. p. *ksǫc, pʳšą̇ʒeš.*

Grupa b) β) wykazuje w porównaniu z innemi gwarami kaszubskiemi bardzo mały zakres, że jednak dawniej była obfitsza, że należały tu czasowniki typu *pʳšǫsc,* które z pewnością brzmiało dawniej, jak do dziś gdzieindziej (Słownik Ram.): *pʳšīsc,* widać z odpowiadających im form pod d) β), jak n. p. *pʳšəʒʹenʹe.* Forma *zəc* nasuwa nawet przypuszczenie, że należały tu także rzeczowniki, że n. p. *ksǫc* brzmiał dawniej *ksīc,* bo przecież warunki fonetyczne są u niego te same, co n. p. w bezokoliczniku *zapʳšī́c.*

Do grupy d) α) należy też 2. przyp. l. mn. dekl. V.: *celą̇t,* gdzie w języku polskim mimo spółgłoski bezdźwięcznej występuje stopień wyższy *ą* (tj. *ǫ*).

Prawidła powyższe nie mają oczywiście zastosowania w czasownikowej wymianie pełnogłosek *ą̇* i *ǫ̇.*

9. Pełnogłoski nosowe, powstałe na gruncie kaszubskim. Pol. *-em* w 6. przyp. l. p. przeszło bez wyjątku na *-ą̇,* niczem nie różniące się od tejże końcówki 4. przyp. l. p. rodzaju żeńskiego.

Pełnogłoski *a, ō* przed następującemi spółgłoskami nosowemi przechodzą często w *ą, ǫ,* brzmiące jak polskie, w odróżnieniu od pierwotnych nosówek kaszubskich; tak n. p. *tą, sklą̇nī, ą́ńeu̯eve, pąna, są̇nʹe, šxą̇ńe, fsąmi, parcą̄nī, ržǭnī,* nawet: *ʳžeḿąsńik.*

10. *trt, tlt.* Różnego rodzaju grupy głosowe, zawierające między dwiema spółgłoskami spółgłoskę *r* lub *l* obok krótkiej lub długiej pełnogłoski, zachowują się podobnie do ogólno-polskiego języka, są zwykle tylko zastosowaniem drugorzędnych prawideł głosowych kaszubskich do form polskich.

a) Pierwotne grupy: **ort, *olt, *ert* odpowiadają stanowi ogólno-polskiemu: *prȯk-prʹegu, krʹeva, srʹeka, vrʹena; mu̯ödī́; bʳžégbʳžegu.* Z grupy **elt* tylko polskie *mleć, pleć* mają inne odpowiedniki, mianowicie: *mu̯öc, mu̯ölə,* a więc stan, po uwzględnieniu ogólnych właściwości fonetycznych, równy podanemu przez Bronischa dla Jastarni: *mloc.*

b) Pierwotne *ъrt zawsze, a *ьrt przed spółgłoskami wargowemi, tylno- i średnio-językowemi odpowiadają również stanowi polskiemu: *bārz'e, gōrʒel, kārčma, kārk; cěrṕ'ec, ṕ'eršī, sḿerc, v́ěršk;* stpol. *ir* = tylko: *ščīʳš — ščəʳžu,* jak w Jastarni.

c) Pierw. *ьrt występuje przed przedniojęzykowemi jako *ōr-ar,* przeważnie z poprzedzającą palatalną: *čōrnī, ᵘumar, zāḿoʳš — zḿaʳžu̯ī, zācar, vʒār są, čf'ōrtī;* zachowania się polskiego *parł* nie zaobserwowałem.

d) Pierw. *ъlt i *ьlt przed przedniojęzykowemi dają *eu̯: peu̯ńo, žeu̯tī́, čeu̯n'e.* Historycznie są oczywiście *žeu̯tī́* i *čeu̯n'e* późniejsze, ale grupa *ou̯* przeszła w gwarze luzińskiej na *eu̯* bez względu na swe pochodzenie; tak samo *peu̯dńe* (południe). — Te same grupy przed tylnojęzykowemi odpowiadają w zasadzie brzmieniu polskiemu, a więc: *v́ilk; dūǵī* (lub *dᵘuǵī)* z tym dodatkiem, że *ū* wymienia się z *u̯o: du̯ožī́;* zob. V. B. I. a. 7.; wymiana ta odpowiada jastarn. *lu-lë: dlūdžī-dlëžī́* (Bronisch, §. 36. 21. 2).

IV. Monoftongizacya pełnogłosek.

1. Już Bronisch (Anhang, II. 3) zauważył, że *ł* wypada w Luzinie po gardłowych i wargowych, a przed *uě* albo *õ.* Przykłady na 1. warunek nie dowodzą jednak tego z powodu zupełnego zlania się w naszej gwarze grup **Kło* i **Ko, *ło* i **o:* między *u̯ökce* (łokcie) a *u̯ökn'e* (okno) niema w początkowej dwugłosce najmniejszej różnicy. Zob. str. 231. Trafna jest obserwacya co do *ȯ: pȯtn'e, gȯfka,* dodać jednak muszę, że słaba labializacya przecież często tu występuje: *gᵘȯfka.* Najważniejsza jednak jest monoftongizacya grupy **łu,* luz. *u̯ū-,* bez względu na jej pochodzenie, w *ᵘū* lub *ū,* występująca nietylko po wymienionych wyżej rodzajach spółgłosek: *pūk (pᵘūk)* pol. =*pług, dūk (dᵘūk)* =pol. *dług, dūǵī, sūžba, gūṕ'ī.* Również polskie *ły* przechodzi w *ū* w słowie: *mūn — mūna.* To *ū* wymienia się z *u̯o.* Pochodzenie głoski *u̯* jest tu wszędzie rzeczą obojętną, może to być **v,* np. *gȯsc* (gwóźdź) — *gu̯özʒe.*

2. Fem. sg., jakoteż dualis czasu przeszłego wyjątkowo tylko kończy się na *-au̯a,* normalnie bowiem następuje ściągnięcie w wybitnie długie *-â: rvâ, r'ezḿâ, dar'evá.* Dzieje się to także w tematach I. klasy, kończących się na spółgłoskę nosową —

i w klasie II., gdzie *ęła ⇒ ą̇(ᵛ), wcale nie długie: *zāčą̇ᵛ, ma vzą̇ᵛ, cīgną̇*. Wyjątkowo występuje ta monoftongizacya także w innych warunkach, n. p. *bâ* obok zwykłego *bəu̯a*.

3) Pełnogłoska +*u̯*, jeżeli należą do tej samej zgłoski, ulegają prawie zawsze monoftongizacyi:

a) *ȯu̯* ⇒ *uᵘ* ⇒ *ū*, przyczem nawet długość, zwłaszcza po akcencie, ginie: *u̯ȯu̯, kȯu̯, dȯu̯* mają zwykle drugą lub trzecią formę, zwłaszcza ostatnią: *f kū, v dū; ku̯öscu (kościół)*.—Inne grupy tylko po akcencie.

b) **āu̯* ⇒ *eu̯* ⇒ *öu̯* ⇒ *uᵘ* ⇒ *u*. Najlepiej widać to w czasie przeszłym: pierwsza forma nie istnieje, druga i trzecia tylko w formach jednozgłoskowych, dwie ostatnie po akcencie, przyczem za normę można uważać zwykłe krótkie *u* bez końcowego zwężenia: *deu̯* lub *döu̯, gnöu̯, xcöu̯*, ale: *ńé‿xcu, ležu, u̯östu, gōdu, pādu, prȯbu̯övu*. Także w rzeczownikach: *kāvu*. Wyjątkowo w jednozgłoskowych obok zwykłego *ḿeu̯* słyszałem *ḿuᵘ*, raz nawet *ḿū*.

c) *e* + *u̯*: *di̯ōbu*.

d) *i* + *u̯*: *zrʿeb́u, və́bav́u, pu̯ȯ́xfolu, v́eʳžu, vəzdʳžū* (wyjrzał). *u̯ū́cešu, u̯ȯ́cucu*, przyczem po spółgłoskach *c, ʒ* zostaje często ślad podniebienności w sposobie rozpoczynania artykulacyi *u*: *nā́vrūcʿu, rāʒʿu, pršḗʳžucʿu*; stopniem pośrednim między *-ʿiu̯* a *-ʿu* jest spotykane czasem *-ʿū́u̯*: *u̯ödv́ū́u̯*. (To samo w grupie *ʿau̯*: *v́eʒʿu, v́iʒʿu, ńé‿xcʿu*).

e) *ǫ* + *u̯*: *stānu, ᵘūsnu, cīgnu*.

W związku z tem: *pu̯öku*, gen. *pu̯ȯ́ku̯öi̯u*.

4) Również bardzo silnie występuje monoftongizacya polskiej grupy *éj*, widoczna w gen. i dat. sg. fem. deklinacyi zaimków i przymiotników, jakoteż w stopniu wyższym przysłówków: *i̯ī, žōdnī, stōrī; baržī́, du̯ožī́, v́ĭcī́*.

V. Wymiana pełnogłosek.

A. Zależna od palatalności następnej spółgłoski.

1. Prasłowiańskie *e* występuje zawsze jak *e*, ślad przejścia w *ʿo* pozostał tylko w dalszym stopniu *ʿȯ*: *ńȯs-ńesu̯a*.

2. Prasłow. *ē* przeszło przed przedniojęzykowemi twardemi w *ʿa*: *ḿāstʿe* — *v ḿēsce*, stan zatem równy ogólno-polskiemu.

B. Zależna od iloczasu.

I. Imiona: a) W temacie.

Co do rzeczowników, zachowujących tę samą pełnogłoskę przez całą odmianę, gwara luzińska zgadza się z danemi Bronischa (§ 52. I. 1. 3.); dodam tylko: *sfōrp-sfōrbu*, Ram. *svôrb-svarbu* i *ḿeščōn-ḿeščōnôf*, Bron. *ḿôščāna;* niestety nie zanotowałem form sing., wymieniony zaś gen. pl. mógł uledz niedawno zaginionej formie bez *-ôf*.

Wymianie ulegają następujące pełnogłoski:

1. *o-a: sǫsōt-sǫsāda, stōf-stāvu, tfōʳš-tfāʳže; lōs-lāzu̯a.*

2. *ô-u̯ö, ʻe: dôm-dʻema, dū-dʻeu̯u, pāṕʻôr-pā́ṕʻeʳže, pu̯övrôs-pu̯ôvrʻeza, tu̯ôʳš-tu̯öʳža; môi̯-mu̯öi̯əx; môk-mu̯ögu̯a, v́ôs-v́ezu̯a.* Wymiana ta w imiesłowach istnieje także przed spółgłoskami bezdźwięcznemi, n. p. *ḿôt-ḿetu̯a, ńôs-ńesu̯a, plôt-pletu̯a.*

3. *ė-e: bʳžėk-bʳžegu, xlėp-xleba, i̯ėš-i̯eža, ḿedv́ėc-ḿédv́eʒa; lėk-legu̯a,* nawet *ṕʻėk-ṕʻeku̯a.*

4. *ī-ə: ščīʳš-ščəʳžu, žīt-žəda, rəʻba-rīp; tīm-təx; bīu̯-bəu̯a, skrīu̯-skrəu̯a, zāpʳšīk-zā́pʳšəglə;* wreszcie: *čīu̯* (czuł) *-čələ.*

5. *ū-ə: cūt* — pl. *cəda, slūp-sləbu.* Wymiana ta zależy też od poprzedzającej spółgłoski, o czem wyżej, str. 234. 7; przechodzenie *ū* w *uў* po wargowych i tylnojęzykowych, zapisane przez Bronischa, tutaj nie istnieje: *mūr-mūru.*

6. *ǫ-ą: dǫmp-dąba, ksǫc-ksąžo; pʳšǫⁿt-pʳšądu̯a, vzǫᵛ-vząᵛ, zāčǫᵛ-zāčąᵛ.*

7. *ū-u̯o.* Wymiana ta jest szczególną właściwością gwary luzińskiej, ponieważ jednak zauważyłem ją dopiero pod koniec mego pobytu w tej okolicy, nie mogłem zbadać całego zakresu jej działania; podaję wszystkie zapisane przykłady, tak z deklinacyi, jak i ze słowotwórstwa: *dūk* (lub *dᵘūk) -du̯ogu, pūk (pᵘūk)-pu̯oga; dūǵī, dūgu̯ö-du̯okšī, du̯ožī́; gūṕʻī-gu̯opstfa, zgu̯oṕʻic; sūžba-su̯ožəc; mūn* (Ram. *młyn-młéna)* ma gen. *mūna,* ale pochodny od niego rzeczownik brzmi: *mōnōʳš (mᵘōnōʳš).* Tu wreszcie należą formy, którym odpowiednich z inną pełnogłoską nie słyszałem, ale i nie szukałem: *gu̯oxī́; su̯oxac, su̯oxu, dʻe su̯oxāńa.*—Jestto właściwie specyalny przypadek wymiany *ū-ə,* ten mianowicie, gdzie *ū* (lub *ᵘū)* powstało z **łu.*

b) W końcówkach wymiana zajmuje w porównaniu z Jastarnią znacznie mniejszy zakres. I tak w nom. sg. fem. końcowe *-ō* straciwszy akcent ustąpiło miejsca ogólnemu *-a;* kilka zanotowanych przykładów na *-ō* podałem w deklinacyi. W rzeczownikach nijakich istnieje w nom. stosunek *ė, ī — e,* w gen. odpowiednio do tego *ō-a,* n. p. *grab́eńė, u̯öb*ᵘ*ūcī — i̯āi̯e, peu̯ńe; vesēlō-peu̯ńa.* — Natomiast niema najmniejszego śladu wymiany *u-ə* w końcówkach gen., dat. lub loc. sg. rzeczowników męskich. — W plur. występuje w nom. i gen. stosunek: *u̯öv́e, ʼev́e, ev́e — ȯf,* w dat., instr. i loc. *ȯm, omi* i *ami, ax.* Przykłady w deklinacyi. W deklin. zaimków i przymiotników stoi dat. pl. na *-īm* przeciw gen.-loc. i instr. na *-ex, -əmi: lesnī́m-lēsnəx, lesnəmī,* jednakże nie bez wyjątków; zobacz niżej deklinacyę.

II. W słowach wymiana występuje w pięciu przypadkach, wspólnych Ramułtowi i Bronischowi; ponieważ nie słyszałem żadnego słowa, nie wymienionego przez powyższych autorów, zaznaczę rzecz tylko kilku przykładami:

1. *a-ō: kāzac-kozā́, u̯uxfācəc-u̯ū́xfocu, lātac-lotāi̯ǫ̇.*
2. *ə-ū: šəkac-šukālə;* jednak: *səšəc-səšą̇,* u Ram. *sešéc-sušą.*
3. *ə-ī: scəgac-scigālə.*
4. *u̯o-ȯ: pu̯okac-pu̯ȯčą̇.*
5. *ą̇-ǫ̇: rą̇b́ic-rǫ̇b́ą̇, bą̇ʒə-bǫ̇dą̇.*

7. i 8. punktu Bronischa zastosować tu nie można; co do 6., t. j. wymiany *e — ė, ī* daje się czasem słyszeć pewne wahanie, którego jednak w prawidło ująć niepodobna.

Wymiana: *ū-u̯o* w słowach nie istnieje: *su̯oxac* i *su̯oxu.*

Wogóle wymiana w konjugacyi występuje wyraźnie, czasem jednak następuje pomieszanie na korzyść stopnia słabszego, co zwłaszcza w stosunku *a-ō* może być wynikiem wpływu języka literackiego. I tak obok form „prawidłowych“ słyszałem: *u̯ū́xfacu, nā́kazu, pu̯öv́adālə, davālə, və́šəku.* Oprócz wymiany między bezokolicznikiem i trybem rozkazującym z jednej, a innemi formami z drugiej strony, istnieje jeszcze u niektórych słów wymiana w obrębie czasu teraźniejszego, n. p. *mu̯ögą̇-mȯžeš, vėm-v́eʒǫ̇, dōce-dāʒǫ̇.* Zachodzi też ten stosunek między słowami niedokonanemi a urobionemi od nich za pomocą przyrostka **-nǫ* dokonanemi: *scəgac-scīgnǫ̇c, u̯ö·dəxac-u̯o·dīxną̇*ᵘ.

VI. Uwagi nad spółgłoskami.

Większa część spółgłosek nie potrzebuje objaśnienia, brzmienie ich bowiem zgadza się z ogólno-polskiem, znaki zaś, użyte dla ich oznaczenia, odpowiadają przeważnie polskim; różnią się tylko grafiką: *v* = pol. *w*, *x* = pol. *ch*, *č* = *cz*, *ʒ* = *dz*, *ǯ* = *dž*, *š* = *sz*. Znak *ŋ* oznacza *n* tylno-językowe, *ʳš* i *ʳž* polskie *sz* i *ż* z poprzedzającem krótkiem, ale wyraźnie dającem się słyszeć *r* przedniojęzykowem. *L* nie jest nigdy palatalne; czasem trwa dłużej, z lekką artykulacyą tylnej części języka, co oznaczam przez *ll*. Dowodem niepalatalności *l* jest też stałe przechodzenie po niej samogłoski *ĭ* w *ə*, co po palatalnych nigdy nie następuje. — Podniebienne: *b́*, *v́*, *ḿ*, *ń* są dźwiękami jednolitymi, odpowiadającymi ogólnopolskim, natomiast po *ṕ*, *ḱ* i w mniejszym stopniu po *f* rozwija się drugi element w postaci średnio-językowego spiranta, który oznaczam przez *'*. Siła jego jest różna, zależna częściowo od akcentu, który go wzmacnia, ale też i od mówiącego osobnika i z tego powodu trudno go stale oznaczyć; zaznaczyć jednak trzeba, że rzadko przesuwa się on tak dalece ku przodowi, by powstało *š*, a raczej *ś́*, jeżeli się zaś to spotyka, jest ono słabe i krótkie. Przy *ǵ* język całą płaszczyzną zbliża się do podniebienia, stąd ma się często chęć do oznaczenia go jako silnie palatalizowanego *d*, które jednak nadzwyczaj tylko rzadko brzmi jak polskie *dż* lub *dź́*. W tekstach piszę przeważnie *ǵ* lub *d'* bez ujednostajniania, bo różnica ta najmniejszego zresztą dalszego nie wywiera wpływu. *H* w wyrazach obcych jest niemieckiem *h* wydechowem, nie zaś dźwięcznem *x*. — *m*, *n*, *r*, *l* są dźwięczne lub bezdźwięczne, jak w polskim. — Palatalność spółgłosek oznaczyłem przy wyliczeniu ich; dodać trzeba, że obok *č*, *š*, *ž* spotyka się indywidualnie spalatalizowane *č́*, *ś́*, *ź́*: *č́ārt*, *č́ąšku̯ö*, *pʳšəskfaʳźēnī*, *u̯öčaʳźenė*, reguły jednak występowania tego zjawiska podać nie można.

Polskim: *ć*, *dż*, *ś*, *ż* odpowiadają: *c*, *ʒ*, *s*, *z*, polskiemu *ł*—*u̯*.

Polskie *v* (*w*) przechodzi przed odpowiednikami polskich: *o*, *ó*, *u* w *u̯*: *u̯ós-u̯özə*, *u̯ó*ᵘ (*u̯ū*) *-u̯öu̯a*, *su̯ói̯ -su̯öi̯a* — nawet *su̯ėgu̯ö* obok *sfėgu̯ö*, *u̯ūi̯k* (wujek) — *u̯ui̯ka*; wyjątkowo ulega tej zmianie *x* w słowie: *tu̯óʳš* (tchórz) — *tu̯öʳže*. Odwrotnie słyszałem: *vöu̯toʳš* (ołtarz), u Ramułta: *wœłtôř*.

Pomiędzy *s, z* a *ʳš, ʼž* pojawiają się *t, d,* czasem *g: vēstʳšȯt, stʳšībʳžnī, vəzdʳžec, zdʳžūcī, żgʳžēpc,* natomiast: *zi̯ǫ̇c*– pol. *zdjąć.*

Drugorzędne *ń* rozwija się w słowie *i̯ǫ̇c: vīmńeš, zēmńi* i w złożeniach słowa: *i̯idą̇: pʳšii̯ⁿdą̇, pʳšīi̯ⁿc* lub *pʳšīnc, rⁱezéi̯nc są̇.*

Zaginięcie spółgłoski: *peu̯ńe* obok *peu̯dńe, ʳžeḿą̇sńik.*—Odpada zawsze *ł* w masc. sg. praeteriti, pozostawiając po pełnogłoskach nosowych ślad w postaci mniej lub więcej silnego *ŋ,* występującego też wskutek ściągnięcia i w fem. jakoteż w dual.: *vzǫ̇ⁿ, vzą̇ⁿ.*—Zatrata palatalizacyi występuje stale w końcówce instr. pl. *-mi.*—Mało jest przykładów asymilacyi, powodowanej w Jastarni tak często przejściem **ki* na *či.* Tu należą przymiotniki, urobione przez dodanie suffixu **ьski* do tematu na *-r: lətəʳšḱʼī, ʒīʳšḱʼī,* dalej: *zḿaʳžu̯ī, zāḿoʳš, ščīʳš* (ścierwo).

Działanie analogii zob. w deklin. I., w zakresie słowa zaś w 1. sg. i 3. pl. czasu teraźniejszego konjug. I. 2 i 3.

Fonetyka międzywyrazowa objawia się w przechodzeniu końcowych bezdźwięcznych na dźwięczne: *ńī́ʒ‿gu̯ö, tág‿u̯ońi* obok: *mȯ́k‿i̯em, spȯ́t‿i̯em.* Tu należy *u̯ötemklə* obok *u̯ȯ́dešet.*

B. Akcent.

I. Różnicy jakościowej, istniejącej według F. Lorentza na całej północy kaszubskiej, w akcencie luzińskim nie spostrzegłem. mimo, iż starałem się zwracać na to uwagę. Jestto może skutkiem niewprawnego w tym kierunku ucha, sądzę jednak, że właściwości tej w Luzinie niema, co jest tem prawdopodobniejsze, iż niektóre inne cechy, a także właściwości akcentu przyciskowego zbliżają go raczej do terytoryum środkowej kaszubszczyzny.

II. Akcent przyciskowy jest ruchomy, nie w tym jednak stopniu. jak w gwarach. opisanych przez Cenôvę i Bronischa. Różnica polega przedewszystkiem na wybitnie mniejszej ilości wyrazów i form z akcentem na ostatniej. Z kategoryi, podanych przez powyższych autorów, jakoteż przez Ramułta, bez wyjątku mają w Luzinie akcent na ostatniej tylko:

1. Rzeczowniki męskie, zakończone na *-c, -k,* polskie *-ec, -ek: rȯžái̯ⁿc; budī́nk, gᵘou̯ǫ̇mpk, kaváu̯k, Kᵘopə́tk* (nazwisko), *mu̯ö-*

tū́šk, par'épk, u̯öbrṓsk, vą̀bṓrk, v́atə́ɴk; nie należą tu wzięte z niemieckiego: *festuɴk, šplə·terk.*

2. Stopień wyższy przysłówków: *barží, dalí, g^{u}ö^{r}ží, ńiží, rəxlí, v́ĭcí.*

3. Gen. plur. rzeczowników, jeżeli niema końcówki; zauważyć jednak należy, że formy te są bardzo rzadkie. spotykają się jedynie w rodzaju żeńskim i nijakim, używane są przeważnie przez ludzi starych i mają zawsze nowsze formacye na *-ôf: i̯ezṓr* obok *i̯ezērôf* (nom. sg. *i̯ḗzer'e), i̯agṓt* obok *i̯agu̯ödôf* (nom. sg. *i̯ā́gu̯öda)* — i najczęstsza z nich: *celą̄t* obok *celą̀tôf.* Jedynie formy typu *plecṓɴk (*nom. sg. *plécôɴka)* obchodzą się bez pobocznych na *-ôf,* jestto bowiem jedna z najsilniejszych kaszubskich kategoryi, formy te jednak zaliczyćby trzeba właściwie do punktu 1. Wyjątki od tego prawidła, jak np.: *kr'epel, bulef, kr'esen,* są oczywiście pozorne, tłómaczące się wstawnem *e.*

4. Bezokoliczniki konjugacyi I. 1. b. i I. 3., np. *p^{r}šəsíc, zap^{r}šíc, zebléc, u̯um^{r}žíc.*

5. Odosobnione *f čerṓ.*

Rzeczowników akcentowanych w nom. sg. na ostatniej, oprócz wymienionych pod 1. niema zupełnie, jak również tak licznych w Jastarni akcentowanych końcówek innych przypadków; słyszałem jedynie: *pu̯oǵí* (nom. sg. *p^{u}ūk), dva u̯öu̯ə́* [1]*), st'e u̯öu̯ṓf* (jednak bez liczebnika: *u̯öu̯ə, u̯öu̯ôf), str'enǫ́* (nom. *str'ena).* Tu też należą formy: *ṕ'eršǫ́ rūzǫ* i *s'ebǫ́.* Pozorne wyjątki stanowią: *g^{r}žěmu̯ṓt, krəv́ḗ, brəv́ṓf,* które możnaby właściwie uważać za jednozgłoskowe, — i pod wpływem akcentu niemieckiego: *məli̯ón, kapū́n* (Kapaun).

III. Szczegółowe prawidła akcentowania rzeczowników, podane przez Bronischa, występują przeważnie i w gwarze luzińskiej, oczywiście po odtrąceniu nieistniejących tu oxytonów. Nie rozporządzając tak wielkim materyałem, nie mogę rzeczy dokładnie przedstawić, zaznaczę tylko kilka. często odosobnionych drobnych różnic, odnoszących się do § 45. — 1. Zasada: cofanie

---

[1]) może to jednak dual. *u̯öu̯á.* Dziś ręczyć nie mogę wobec podobieństwa dźwięków i niemożności sprawdzenia.

akcentu w acc. sg. i nom. pl. istniejé, ale tylko jako możliwość; formy: *ńéʒélą́, ńéʒéle, r'ébu̯ṓtą́* występują raz z akcentem na drugiej, to znów na trzeciej od końca. — 2. g. Formy: *kaḿeńe, ku̯öž'eńe, 'žeḿeńe* stoją w pośrodku między Bronischowemi: *kā́ḿöńö* i *kaḿéńa;* słyszałem jednak *pu̯ṓḿeńe.* — 3. a. *ču̯ṓvekovi.* 3. b. Prawidło w rzecz. męskich istnieje: *i̯ą́zəku, pu̯ovr'ezu* (obok: *pā́u̯acu);* w nijakich deklinacyi V. zato słyszałem zawsze: *ćeləcu, d'žev́icu.* — 3. c. *ą́ńeu̯eve* obok *ąńéu̯öve.* — 3. e. Bez wyjątku co do końcówki *-ī,* rozmaicie przy *-ȯf: ąńeu̯ȯf, ḿeščōnȯf, rą́kōvȯf, 'žeḿeńȯf* obok: *čorn'ek'šī́žńīkŭf, ḿédv́eʒȯf, pā́stŭ'zȯf, sǫ́sadȯf.* — 3 f. Słyszałem formy: *lā́tami* i *latā́mi, puṓtku̯övami* i *pu̯ötku̯ṓvami,* zresztą prawidło obowiązuje.

Cenôva i Ramułt podają, że akcent pada zawsze na 3. od końca w rzeczownikach żeńskich na *-a* i nijakich na **-išče* (według Ramułta także na **-stwo).* Słowa zapisane przez Bronischa, stwierdzają dla Jastarni bezwyjątkowość prawidła co do **-išče* i bardzo szczupłą ilość wyjątków co do *-a.* Luzin ma ich znacznie więcej; i tak: *g"o'žeu̯ka, gu̯öscəna, kr'elevna, mac'exa, noʒei̯a, sǫ́sōtka, v́eče'ža, zopu̯āta;* obce: *k"omei̯nda, muzīka, parāda; grabləšče; kr'elestu̯ö, g"osp"odā'štu̯ö.*

IV. Przymiotniki dwuzgłoskowe wahają się. Z wymienionych przez Cenôvę i Bronischa stwierdziłem w Luzinie jako oxytona następujące: *b'žətk'ī́, cəxī́, cəzī́, ćą́šk'ī́, dr'eď'ī́, gą́stī́, grə'bī́, gu̯oxī́, xudī́, xu̯örī́, kfasnī́, k'šəvī́, letk'ī́, ləxī́, mu̯ödī́, ḿitk'ī́, n'evī́, ńemī́, səxī́, slepī́, su̯abī́, tak'ī́, tą́pī́, zəmnī́, zu̯ötī́, žeu̯tī́, žəvī́* — i jedyny przez nich nie wymieniony: *lesnī́.* Różnią się od narzecza Jastarni akcentem: *cāsnī, cau̯ī, cf'ārdī, čəstī, čōrnī, krȯtk'i, ṕ'ą́knī, səvī, sfą́tī.* Jednak i co do wymienionych oxytonów trzeba poczynić pewne zastrzeżenia. Już w nom. sg. masc. spotyka się wahania, słyszałem mianowicie obok form powyższych także: *cəzī, gą́stī, xu̯örī, tāk'ī.* Cofa się też często akcent w dalszych przypadkach, stale zaś w rodzaju żeńskim i różnych od męskiego przypadkach nijakiego: *tākǫ́, zu̯ötǫ́, zu̯ṓtəmī, tāk'ė, n'evė* (zawsze: *N'evė ḿāst'e* — Neustadt. t. j. Wejherowo). W prawidłowej odmianie akcent pada oczywiście na przedostatnią w formach gen. i dat. sg. i instr. pl. *lesnėgu̯ö, lesnėmu, lesnəmī,* cofa się zaś na zgłoskę tematową w gen.-loc. pl. *lēsnəx.*

Prawidła powyższe odnoszą się tylko do stopnia równego przymiotników; stopień ich wyższy, jakoteż stopień równy przysłówków mają zawsze akcentowaną przedostatnią: *dr'ekšī, du̯okšī, mu̯ötšī, n'efšī; cəxu̯ö, ć́ą̇šku̯ö, čąst'e, dūgu̯ö, k'šəu̯ō.*

Trzyzgłoskowego przymiotnika z akcentem na ostatniej nie słyszałem żadnego, z akcentem na 3. od końca tylko: *królevī* i *skléńōnī,* oba rzadko używane wobec zwykłych: *kr'elesk̆'ī, skląnī.*

V. Akcent czasowników zgadza się z prawidłami ułożonemi przez Bronischa aż do szczegółów. istnieją n. p. podane przezeń (§ 50. 3. Im Simplex. a. III. 2.) 3 wyjątki: *ṽiʒelə, ṽeʒá, ṽiselə,* do których przyłącza się czwarty: *kləčá.*—Różnicę stanowi mniejsza ilość oxytonów: brak ich całkiem w rozkaźniku, w bezokoliczniku zaś ograniczają się do wymienionych powyżej. Inne, jak: *trəvó, u̯ŭžą̆, g'žěḿí* nie mogą stanowić wyjątków, podobnie jak tegoż rodzaju rzeczowniki.—Jedyne dwa zasadnicze odstępstwa są: 1. Akcent masc. sing. praeter. w klasie III. 4 (u Bronischa VI), pada w Luzinie bez wyjątku na przedostatnią: *braku̯övu, bud'evu, dar'evu, meld'evu są, pròbu̯övu, pu̯ökaz'evu, p"oklepu̯övu, škalevu.* — 2. Również bez wyjątku akcentowana jest przedostatnia w 1. os. sg. praes. kl. V. (Bronischa V. 1): *paḿą̇tōm, u̯öbžīrgōm, vən'ešōm są, zai̯ikom są.*

Zupełnie wyjątkowo słyszałem odstępstwa od tych zasad: *u̯ödnəką̇, p'šənəku, "ui̯āxu, pu̯öṽeʒu* (2 razy).

Wreszcie zaznaczyć trzeba, że wbrew twierdzeniu Ramułta (Słownik, III. D. h), jakoby ściągnięte femin. sg. praeter. na *â, ą̇* było zawsze akcentowane na ostatniej, przycisk w tych formach stosuje się do prawideł Bronischa, według których kontrakcya i długość ostatniej zgłoski zupełnie tu wpływu nie wywiera.

VI. Akcent grup złożonych z przyimka i imienia jest różny i bez wątpienia podlega pewnym prawidłom, w żadnym jednak z działów akcentowych nie spotyka się tylu co tutaj wyjątków. Przyczyną jest często położenie danej grupy w zdaniu, akcent retoryczny, ale i w zupełnie tych samych warunkach nierzadko usłyszy się rzecz rozmaicie. Zależy to prawdopodobnie od pierwotnego akcentu danego wyrazu, rzecz to jednak trudna do określenia. Pomimo tych wszystkich wahań można podać następujące zasady.

1. Na akcent wyrazów przynajmniej trzyzgłoskowych przyimek zupełnie nie wywiera wpływu: *d'e kṷôsc'eṷa, d'e zab́icō, kṷol kṷöḿinka, na vą́ⁿdrȯfką, na vesēlé, za čə́prəną, za rétai̯a, za r'ebṷötǫ.*

2. Dwuzgłoskowe rzeczowniki i zastępujące je zaimki przerzucają akcent w gen. i acc. na przyimek, zatrzymują go zaś bez zmiany w instr. i loc.

Przykłady: a. *d'é‿d'emu, d'e‿d'eṷu, d'é‿dṷöru, d'é‿xleba, d'é‿karčmə, d'é‿kṷöńa, d'é‿lasa, d'é‿ńeba, d'é‿razu, d'é‿ṷökna; d'é‿ńegṷö, d'é‿tegṷö; ṷôd‿zeḿe, ṷôt‿tegṷö; nā́‿gȯrą, nā́‿i̯izbą, nā́‿pṷöle, nā́‿reḿą, nā́‿trovą, nā́‿ṷavą, nā́‿ṷöi̯ną, nā́‿zeḿą; p'šéz‿gąbą; ṷô‿ńeṷe; zā́‿rące.*

b. *nat ṕ'ecką, pṷöd zvelǫ, za ńimi; na gṷöv́e, na kārku, na kṷöńu, na kṷöńax, na pūstkax, na pṷölu, na ṕ'ōsku, na tfā'žī, na v́išńi, na žārnax; pṷö peṷ(d)ńu, pṷö ṷǫ̇ᵛkax.*

W obu wypadkach częste są wyjątki, choć podana reguła stanowczo przeważa; i tak: a. *d'e ʒūrə, d'é Gdȯi̯ⁿska, d'e gȯrə, d'e ṕ'icō, d'e s'estrȯf, d'e tāḱ'əx, d'e ṷöču; ṷöt pṷoga; na frīštək, na sfą́ta, na smątō'š; ṷö pōrą, ṷö ṷöǵeń; za ṷögᵘon.*

b. *nā́‿gąb́e, nā́‿sf́ece, nā́‿ṷȯⁿce; pṷô‿gąb́e, pṷô‿sf́ece.*

3. Jednozgłoskowe rzeczowniki przerzucają akcent na przyimek, jednozgłoskowe zaś zaimki rzeczownikowe zatrzymują go:

a. *d'é‿dȯm, d'é‿fsə, nā́‿du, nā́‿məsl, nā́‿mōl, nā́‿sḿerc, nā́‿ṷȯs, ṷôb‿n'ec, pṷôd‿las;* jednak: *na‿ṷȯs, p'šez‿v́ěršk.*

b. *d'e‿i̯ī́, d'e‿ńī́x, na‿ńī́x, ṷö‿tī́m, p'šez‿ńī́x, p'šə‿ńī́, p'šə‿tī́m, ṷu‿ńī́, ṷu‿ńī́x, za‿ńī́m, za‿ńǭ́, za‿tī́m;* obok tego słyszałem: *d'é‿ńī, zā́‿ńīm.* Bardziej wahają się zaimki osobowe: *d'e‿ḿé* obok *d'é‿ḿe, d'é‿se, ṷô‿ḿe, zé‿mnǫ, ze‿ḿé.* Zawsze przerzuca akcent na przyimek acc. sg. neutr.: *nā́‿t'e, ṷô‿t'e, zā́‿t'e.*

4. W połączeniach przyimka z zaimkiem i rzeczownikiem zachodzą dwie możliwości: a. jednozgłoskowy zaimek zawsze cofa akcent na przyimek, wskutek czego powstają dwa trocheje: *d'é‿tė xōtə, d'é‿təx xṷörəx; nā́‿ną ṷȯᵛką, nā́‿tą gȯrą; nā́‿tīm kulāvīm, p'šə́‿tīm bədle, zā́‿tīm krȯlą.* b. dwuzgłoskowy zaimek przerzuca akcent lub go zatrzymuje: *d'é‿tegṷö krōfca, d'é‿teṷe ṷöi̯ca; nā́‿teṷe cə́zėgᵘo, nā́‿teṷe dąba; ṷôd‿negᵘo pǫ̇ⁿčka, ṷú‿tegᵘo pą̄na;* ale także: *d'e i̯ednė kārčmə, d'e mṷöi̯ė ʒūrə, d'e mṷöi̯əx stāršəx,*

d'e sfégu̯ö par'epku, d'e tegu̯ö mūna, u̯öt su̯öi̯i b̓au̯k̓'i, za tegu̯ö mė́stra; na sfą̄tī Ščepōn.

Bezwyjątkowe są, rzec można, prawidła: 1. i 4 a; rzadkie odstępstwa widzimy w 3., częstsze w 2.; co do punktu 4 b — nie podobna rozstrzygnąć, który akcent przeważa.

Cenôva całą powyższą kwestyę określił w następujących słowach: „Der Ton des Hauptworts schliesst sich an den des Verhältnisswortes an; zuweilen auch umgekehrt“ (str. 13. 5. c). Do tej pobieżnej i niedokładnej reguły przyłącza się Bronisch, podając kilka zaledwie przykładów (§ 49. VI.); a jednak z krótkiego choćby rzutu oka na jego teksty widać, jak niewystarczająca jest ona dla gwary Jastarni, której prawidła zdają się mniej więcej odpowiadać podanym powyżej dla Luzina. Uderzającą jest zwłaszcza rzeczą, że pewne wyrazy zdają się istotnie wpływać na wyłamanie z pod reguły (o ile ona oczywiście jest nią w istocie, zaco wobec dość znacznych wahań ręczyć trudno); takie n. p. jast. *dŏ-gõrë* obok *dṓ-bôtă,* albo *nā́‿sv́öce* obok *nā‿v́ḗřkuў* występuje systematycznie w obu gwarach, bliżej jednak tego akcentu w tekstach Bronischa nie badałem.

W innych grupach akcent przeważnie pada na pierwszy wyraz, bez względu, czy jest on zaimkiem, czy też częścią mowy nieodmienną: *i̯ó‿mdą̇, tə́‿mʒeš, i̯ṓ‿pudą̇, tə́‿vezńeš* — obok: *i̯o mušu, i̯o pʳšəšet; tá‿gu̯ö, ńī́ʒ‿gu̯ö, u̯ṓna‿mu, i̯ó‿i̯ima, a t'é‿ma šu̯a; ā́‿gu̯ö scǫ̇ᵛ, i̯ā́g‿gu̯ö, i̯ā́g‿u̯ońi, ā́‿mu, ā́‿i̯ą̇, á‿i̯ī, ā́‿są̇ u̯ṓdvožu* — obok: *tak u̯öńi; tḗž‿v́ele, tú‿ku̯ole, tág‿žebə.*

C. Odmiennia.

I. Deklinacya.

a. Rzeczowniki.

Deklin. I.—Sgl. gen. ma przeważnie końcówki, odpowiadające ogólno-polskim, z niewielką przewagą na korzyść *-a: dą̇ba, lasa, u̯ṓgr'eda, u̯öu̯a. dȯm — d'emu,* ale *d'ema* (= w domu). *-u* występuje zgodnie z ogólno-polskiem często tam, gdzie w Jastarni mamy *-a,* n. p. *muru, scəʳžu* (nom. *scīʳš), targu.*

Dat. kończy się zwykle na *-ovi, które w Luzinie brzmi: -u̯ōvi, -'evi, -evi: ksą̄ʒ'evi, ku̯ōvōlevi, — rzadko na -u: xu̯ōpu, u̯ōi̯cu.

Voc. Na uwagę zasługuje: səńe.

Instr. ma bez wyjątku końcówkę -ą, odpowiadają polskiemu -em. Jest ona krótka, ze słabą nosowością, stąd brzmi czasem, zwłaszcza dla nieprzyzwyczajonego ucha, jak niewyraźnie zlokalizowane a.

Loc. odpowiada też mniej więcej polskiemu, z przewagą jednak końcówki -u: mr'ezu, pu̯ōvr'ezu, u̯ōzu.

Pl. nom. 1. -ə: di̯ōblə, kat'éləcə, lət'šə; g'žəbə, u̯epə (łby). u̯ōu̯ə.

2. -ī: r'ed'ī, drǫšk'ī, ptōxī, xu̯ōp'ī.

3. -e: kaḿeńe, ku̯ō'žeńe, n'eže, pā́stü'že, v́ertle, sklō'že; nadto Pu̯ōlōše (Polacy) i ptōše (obok ptōxī).

4. *-ove, kasz. -"ōve, -'eve, -eve. Końcówka ta częstsza, niż w polskim; obok: pasé'žb"ove, zə́ceve słyszy się: kúpceve, brát'eve (obok brācō), sklṓ'ževe (lub sklō'že).

cūt ma nom. pl. cəda.

Gen. 1. bez końcówki słyszałem jedynie: d'é‿gòt od nom. guōdə (czy bez przyimka brzmi tak samo, nie wiem, prawdopodobnie jednak ma końcówkę -òf) i i̯āstĕr (nom. i̯āstrə).

2. -òf, najczęstszy: cədòf, ledòf, rą̄kōvòf; brātòf, ḿeščōnòf, ḿédv́eʒòf, pā́stü'žòf, p'šəi̯aceu̯òf, 'žeḿeńòf.

3. -ī: dńī, ku̯ō'žeńī, p'šəi̯acēlī (obok p'šəi̯aceu̯òf), təsǫ̀cī, žeu̯ne'žī.

Dat. -òm: p'šəi̯aceu̯òm.

Instr. kończy się we wszystkich deklinacyach najczęściej na -ami (-ąmi): ʒécami, ʒéfčą̄tami, fsąmi, látami, ńítkami, pu̯ógami, p"ōtku̯ōvami, rə́bami, špōrami, talā́rami, žə́dami. Obok tego istnieje -omi: ksą̄ʒomi, k'ī́i̯omi, p'šəi̯acéu̯omi i p'šəi̯acélomi, u̯ōu̯omi, žeu̯né'žomi. — kòń ma kòi̯ⁿmi. Końcówkę -ī słyszałem tylko raz: p'šed i̯āstrī do nom. pl. tantum i̯āstrə.

Loc. ma we wszystkich deklin. -ăx: iāstrăx.

Odmienne formacye:

kām, gen. kā́ḿeńa, pl. kaḿeńe, kaḿeńòf; tak samo: k'šem, pu̯öm, 'žem, ale pr'eḿéń.

ksǫ̀c ma plur. ksą̄žō, brat — brācō i brát'eve.

Wpływ fonetycznej postaci nomin. na dalsze przypadki: *mex, mexu; u̯ep, u̯epa, v u̯eṕ'e, u̯epə, u̯epȯf, v u̯epăx; mūsk, mūsku, z mūską; u̯ö'ržeu̯, u̯ö'ržu̯a, u̯ö'ržu̯ə; tīʒeń, tī́ʒeńa, f tī́ʒeńu* i *f tīʒeńu;* natomiast: *lef, lva, lvə* (w Jastarni *lēfšᵘö, lēfšī).*

W plur. należą tu męskie na *-a: mǫdrā́leve, mǫdrālȯf; šandā'ržə, šandā'ržȯf.*

Deklin. II. Zakończenie nom. sg. odpowiada zupełnie polskiemu z odpowiedniemi zmianami fonetycznemi; a więc *peu̯ńe* (południe), *i̯āpku̯ö, čeu̯n'e.*

Pl. gen. jest równy tematowi, ale obok tego istnieją coraz bardziej rozszerzające się formy na *-ȯf: i̯āpk (i̯āpku̯ö), i̯ezȯ́r* i *i̯ezerȯf, kū* i *ku̯öu̯ȯf, sk'šideu̯* i *sk'šidu̯ȯf.*

u̯öku̯ö i *u̯uxu̯ö* zachowały formy dual.: *u̯öčə, u̯ušə; u̯öču, u̯ušu;* zanotowałem też: *d'e u̯öčī.*

Pierwotne tematy na **-i̯i̯o* mają w nom. *-ė* lub *-ī: grab́enė, u̯oblečeńė, ṕ'icė, p'šədōcė, žəcė, v́eselė; u̯ubrąńī, u̯öbᵘūcī.* Gen. jest *zav́icō, v́eselō;* loc. kończy się na *-u* lub *-īm: ku̯öpańu* i *ku̯öpańīm, v́eselu* i *v́eselīm, žəcu* i *žəcīm.*

Deklin. III. Nom. sg. kończy się przeważnie na *-a,* na *-ō* słyszałem tylko: *b́ib(e)ləi̯ō, foḿili̯ō, kuzńō, peu̯ńō, Pomărańi̯ō, veláci̯i̯o* i *r'elō* obok *r'ela.*

Gen. 1. *-ə: dəšə, karčmə, rādə, sārnə.*

2. *-ī: b́au̯ḱ'ī, n'ed'ī.*

3. *-e: b́ibləi̯e, grai̯ⁿce, zeḿe.*

Acc. Powszechna jest końcówka *-ą́: čə́prəną́, ku̯ȯ́ṕ'icą́, zəmą́, zńii̯ą́. -ǫ́* mają kończące się w nomin. na *-ō: b́ibləi̯ǫ́, kuzńǫ́, Pomărańi̯ǫ́, r'elǫ́.*

Loc. *dr'eʒe, zəḿe; šəi̯i.*

Plur. nom. *pupḱ'ī, i̯ā́quodə, ńéʒele, sf'ińe.*

Gen. Obok przeważających form pierwotnych pojawia się często *-ȯf,* zwłaszcza tam, gdzie ostatnia zgłoska miała być akcentowaną: *bulef, ńeʒel, plėf,* — ale *i̯agu̯ödȯf* (rzadko *i̯agȯ́t), kr'eplȯf* (obok *kr'epel), ku̯ösȯf, ku̯özȯf, pxu̯ȯf* (rzadziej *pxeu̯), ṕ'esńȯf, s'estrȯf, vrəkȯf;* pl. tant. *šχąńȯf.* Co do form *krəšk, ku̯öšk, plecȯ́nk, pūstk,* które nie mają nigdy *-ȯf,* zobacz 5. punkt o akcencie. — *Sf'ińa* ma gen. pl. *sf'ińī.*

Dual.: *rą́ce, rą́ku.*

Deklin. IV.: *məš, məšə, məšǫ; məšə, ḿəšȯf, məšȯm; v́es, fsə, fsī; fsȯf, fsąmi; tfōʳš, tfāʳže, tfāʳžī.*

kref, krəv́é, krəv́ǫ́; pl. *b́rəv́í, brəv́ȯ́f.*

Deklin. V. 1. *celą́, céləca, céləcu, s céləcą́; celą́ta, celą́t* i *celą́tȯf, celą́tȯm, celą́tami, celą́tax; dʳžev́ą́, dʳžév́ica, dʳžév́icu.*

2. *viḿą́, víḿeńa*; pl. *viḿena.*

b. Zaimki.

1. Osobiste:

i̯ō, ḿe, ḿe, ḿe, mnǫ́, ḿe; ma; mə.

tə, ceb́e i *ce, tʻeb́e; va.*

m. *u̯ön,*	n. *u̯önʻe*	f. *u̯öna*	Pl. *u̯öńi, u̯önə*
i̯egu̯ö, gu̯ö		*i̯é* obok *i̯ī*	*i̯īx*
i̯emu, mu		*i̯ī*	*i̯īm, i̯ima*
= gen.		*i̯ą́*	*i̯é*
ńīm		*ńǫ́*	*ńimi*
ńīm		*ńī*	*ńīx*

Raz jeden słyszałem: *v ńen* (weń). Co do *ń-*, rozpoczynającego zaimek, stan rzeczy odpowiada ogólno-polskiemu, zaznaczyć jednak muszę, że obok *dʻe‿ńí* słyszałem także *dʻe‿i̯í.*

Zwrotny: *seb́e* i *se, sʻeb́e* i *se, są́, sʻebǫ́.*

Uwaga: *ma* i *va* mają znaczenie l. podwójnej, *i̯ima* zaś także l. mn.

2. Wskazujące:

m. *ten,* n. *tʻe*	*ta*	*tī, tə.*
tegu̯ö	*té* obok *tī*	*təx*
temu	*tī*	*tīm*
= nom. lub gen.	*tą́*	= nom. lub gen.
tīm	*tǫ́*	*təmi*
tīm	*tī*	*təx*

Zupełnie tak samo odmienia się: *ten tą* i *nen, na, nʻe* (tamten).

3. *xtʻe, cʻe; ńixt, ńic; ńécʻe* (coś); *fšətcə (fšəscə), fšətḱʻəx.*

c. Przymiotniki.

nom.	*lesní*	*tōńé*	*stōrō*
gen.	*lesnégu̯ö*	*tṓńégᵘo*	*stōré*

dat.	*lesnėmu*	*tṓńėmu*	*stōrī*
instr.	*lesnī́m*	*tōńīm*	*stōrǫ̇* acc. i instr.
loc.	*lesnī́m*	*tōńīm*	*stōrī*
Pl. n.	*lesnī́*	*tōńė*	*stōrė*
g. l.	*lēsnəx*	*tōńəx*	*stōrəx*
dat.	*lesnī́m*	*tōńīm*	*stōrīm*
instr.	*lesnəmi*	*tṓńəmi*	*stṓrəmi*

Wszystkie formy zakończone na *-é* mogą mieć obok tego także końcówkę *-ī*; również w gen.-loc. plur. obok *-əx* spotyka się *-īx*. Szczególniej występuje to w tematach na *-n*: *tė i̯istnī n'ecə, sklą̄nī gȯrə, žōdnī i̯inī rādə; u̯ubrāńė p^u^ozu̯öc'ēnī, su̯öi̯i u̯öbūcī, su̯öi̯i dvāsta talārȯf; krevnīx, žōdnīx.*

Tak samo odmieniają się: *mȯi̯, mu̯öi̯a, mu̯öiė; tu̯ȯi, su̯ȯi̯* (mające obok form: *mu̯öi̯ėgu̯ö* także: *mėgu̯ö, sfėgu̯ö* i *su̯ėgu̯ö), naš, vaš; i̯ėden, i̯edna, i̯edn'e; sȯm, sāma, samu̯ö; žōden, žōdna, žōdn'e.* Tu też należy odmiana: *Ańelskō* (Anglia).

Uwaga: Nom. pl. na *-ī* jest ogólną formą męską, nietylko osobową: *tāk'ī d^u^ūǵī vuösə, r'ezmai̯itī spu̯ȯs'ebə, zu̯ī čāsə, žōdnī ku̯öńe, su̯öi̯i ku̯öńe.* Forma ta nie ma nigdy przed *-ī* spółgłoski pochodnio-palatalnej, jest więc równa nom. sg., n. p. *mǫ̇drī* (= mądry i mądrzy); *fšəscə ńežeńau̯ī par'ēpcə, bu̯ögātī a ^u^ubu̯öď'ī.*

II. Konjugacya.

Uwagi ogólne. Istnieją 3 liczby, dualis jednak tylko w 1. os. ma znaczenie podwójne, 2. os. bowiem służy zamiast liczby mnogiej: *ńéseta* = wy niesiecie. 2. os. pl. ma znaczenie polskiego „pan“: *ńésece* = Pan niesiesz, obok niej jednak zwykły i polski sposób mówienia: *mō pōn?* — W rozkaźniku zwykle używa się tylko dwu form: sg. — i dual. na *-ta* w znaczeniu l. mn. — Imiesłów teraźniejszy czynny ma formy: odmienną na *-ǫ̇cī* i nieodmienną na *-ǫ̇cə*. — Imiesłów przeszły czynny na **-ši* nie istnieje zupełnie, bierne na *-nī, -enī* i *-ti* (których tworzenie, o ile istnieją, nie różni się od polskiego) nie zawsze, bo znaczenie bierne ma często imiesłów czynny na *-u̯ī*, n. p. *xlėb bīu̯ u̯up'eku̯ī, d^r^žeu̯ö bəu̯ö naku̯adu̯e, gr'ex bīu̯ spāsu̯ī*, obok: *p^r^šešu̯ī, r'ezr'ēsu̯ī, i̯o bīu̯ vəlāzu̯ī.* Czas przeszły złożony nigdy nie występuje w formie już jedno-

litej (jak w polskim), lecz odmienia się przez dodawanie imiesłowu do zaimka osobistego, przyczem może też występować i słowo posiłkowe, ale tylko w 1. os. sg., rzadko także w 2. a więc: *jo jem ńós, tə ńós, ų̇ön ńós, mə ńeslə, va ńeslə, ų̇ońi ńeslə;* szyk imiesłowu w stosunku do słowa posiłkowego jest zależny od występowania zaimka: *vzūr jem są a lék jem,* — ale: *jo jem lék.* Bardzo często jednak czas przeszły urabia się zupełnie na wzór niemiecki, tak od słów nieprzechodnich, za pomocą słowa posiłkowego *być,* np.: *ų̇ön bīų̇ jaxónī, ų̇on ju bīų̇ jiz'enī, c'ebə bīų̇ vnet vjaxónī, ų̇ońi bələ jaxónī, ų̇ön̈a bəų̇a jiz'enō, krēf bəų̇a zdĭńēnō* — jak i od przechodnich, zapomocą słowa posiłkowego *mieć,* n. p. *ų̇ön ńeų̇ pų̇ömūc d'estōnī, ńū f kū tī gòrə vūxą̇ p"ostavénī, mə mōmə žət'e zgrabēnī a vəvézų̇ī, ų̇ońi ńí_ńele ńīc vícĭ zesēkų̇ī, ų̇ońi ńele króla pų̇öbītī, c'e kų̇ońī léžaų̇ö a s'e ńaų̇ö šp'īrə pų̇oų̇ómōnī.* We wszystkich konstrukcyach orzeczeniowych imiesłów stojący na końcu ma prawie zawsze nieodmienną formę na *-ī: tą bǫ̇ze mų̇öję̇ ńen'e vəšətī, tą bəų̇o tak vele rīp za ų̇ögòn ų̇uvéšēnī, fšətkų̇ö v st'šībr'e p'šəbrōnī; kų̇ön̈a z d'ement'évəmi pų̇ôtkų̇övami kūtī, a fšətkų̇ö "ubrą̄ńī d'émentą̇ ų̇öbītī,* nawet: *ų̇ön̈a ńâ str'enǫ̇̄ kų̇ölana zelēnī a čornī,* — gdy tymczasem w składni przydawkowej przymiotnik ma w rodzaju nijakim końcówkę *-é.*

Konjugacya bezspójkowa.

1. *jo jem, tə jes, ų̇ön jes, jesmə, jesta, sǫ̇; bą̇zə, bą̇zəta; bəc; bīų̇, bəų̇a, bəų̇ö.* Fut. *bǫ̇dą̇, bǫ̇zeš, bǫ̇dǫ̇* albo: *mdą̇ (bdą̇), mzeš (mdeš), mze, mzeta* według konjugacyi I.

2. *jém, jéš, jé, jémə, jéta, jezǫ̇; jéc, jécta; jésc, jōt, jūdų̇a, jedlə.*

3. *dōm, dōš, dō, dōmə, dōta, dāzǫ̇; daj, dajta; dac; deų̇, dālə.*

4. *vém, vezǫ̇; véc, vécta; vezec; vezu, vezą́, vczelə.*

Konjugacya I. (Leskiena-Kryńskiego).

1. a. *ńesą̇, ńeseš, ńese; ńéseta; ńésemə, ńésece, ńesǫ̇.*
Imper. *ńesə, ńesəta.* Part praes. act. *ńesǫ̇cə, ńesǫ̇cī.*

Inf. *ńesc*. Praeter. *ńòs, ńesu̯a, ńeslə;* part. *pʳšəńesu̯ī.*

pʳšą̇dą̇, pʳšą̇ʒə, pʳšǫ̇ⁿt, pʳšą̇du̯a; rʲestą̇.

b. *i̯idą̇, i̯iʒə, i̯īc, šet, šu̯a, i̯iʒenī;* złożenia: *pʳšii̯ⁿdą̇, pʳšii̯ⁿʒə, pʳšīi̯ⁿc, dʲepʳšī́i̯ⁿc* i *dʲepʳšī́nc, rʲezéi̯nc są̇, pòʲdą̇* i *pūdą̇, pu̯öi̯* i *pᵘō* (n. p. *pᵘṓ le sa tu*). *mu̯ögą̇, mòžeš, mṓžemə; pu̯ṓmᵘožə, mòk, mu̯ōgu̯a. zḗbleką̇, zeblēče, zebléc, zēblėk; zapʳšī́c, zāpʳšīk, zā́pʳšəglə; pʳšəsī́c, pʳšəsīk.*

Tematy na *-m, -n: klną̇, klńī, klǫ̇c, klǫ̇ᵛ, pʳšeklą̇tī; začǫ̇́c, zāčǫ̇ᵛ, zāćą̇ᵛ, zā́čą̇u̯ö, ma zāčą̇ᵛ, zā́čą̇lə; u̯otpu̯öčǫ̇́c. vezną̇, vezńe, vēs, vzǫ̇ᵛ, ma vzą̇ᵛ, vzą̇lə; vīmńeš, vīmńī, vəi̯ǫ̇́c, vəi̯ǫ̇ᵛ; zēmi̯ī* i *zēmńī, zi̯ǫ̇ᵛ.*

2. a. *b́eʳžą̇, b́éʳžemə, b́eʳžǫ̇; b́eʳžə, b́eʳžəta; brac, breu̯, brâ, brau̯ō, brālə;* tak samo *ṕʲeʳžą̇. u̯ŭžą̇́, u̯ŭžéš, ńé‿u̯žə, u̯ŭgác.*

b. *rv́ą̇, rv́eš, rv́ǫ̇; rv́ī, rv́ita; rvac, rveu̯, rvâ, rvau̯ö.*

3. *tʳšą̇, tʳšeš; tʳšə; tʳšéc, zatʳšḗc; zācar, zā́caru̯a; cartī. vzār są̇, rʲezʒartī.*

u̯umʳžą̇, u̯umʳžeš, u̯umʳžǫ̇; u̯umʳžə; u̯umʳžḗc i *u̯umʳžī́c; u̯ūmar, u̯ū́maru̯a.*

Konjugacya II.

a. *cīgną̇, cīgńeš, cī́gńemə, cī́gńeta, cīgnǫ̇; cīgńī, cīgńita; cīgnǫ̇c; cīgnu, u̯öna cīgną̇́, va cīgną̇́, u̯öńi cīgną̇lə; cīgńenī.*

Tak samo: *cepną̇ — cepnǫ̇c, dv́igną̇ — dv́ignǫ̇c, ǵiną̇ — ǵinǫ̇c, pxną̇ — pxnǫ̇c, pu̯oną̇* (płynę) — *pu̯onǫ̇c, ʳžną̇ — ʳžnǫ̇c.*

b. *u̯ṓtemkną̇, u̯otemknǫ̇c, u̯ṓtemknu, u̯ṓtemklə; lēgną, lēgnǫ̇c, lėk, lēgu̯ö; mu̯ökną̇, zmu̯ökuö; u̯úʳžasną̇ są̇, u̯ū́ʳžas są̇.*

Konjugacya III.

1. a. *b́ii̯ą, b́ii̯eš; b́īi̯, b́ii̯ta; b́ic; b́īu̯, b́iu̯a, b́ilə. čəi̯ą̇, čəi̯eš; čəc; čīu̯, čəu̯a, čələ.*

b. *pu̯öʳžą̇, pu̯öʳžeš; pu̯öʳžə; pu̯örc, rʲespu̯örc; rʲespòr, rʲéspᵘoru̯a.*

2. a. *dmūšą̇, dmūšeš, dmū́šeta, dmūšǫ̇; dmūšə, dmušəta; dmūxăc; dmūxu, dmuxā́, dmuxālə.*

kōʳžą̇ — kūrăc, kǫ̇šą̇ — ką̇săc, pu̯òčą̇ — pu̯okăc, ṕʲišą̇ — ṕʲisăc, v́ǫ̇žą̇ — v́ą̇zăc.

b. *sei̯ą̇, séi̯emə, sei̯ǫ̇; sōc; seu̯, šâ. v́ei̯e, v́ōc.*

3. *u̯úḿei̯ą̇, u̯uḿei̯eš, u̯uḿéi̯emə; u̯uḿu, u̯úḿelə. rʳéz(ŭ)ḿei̯ą̇,*

r'ezḿei̯eš, r'ezḿei̯ǫ: r'éz(ŭ)ḿu, r'ezḿâ. xcą, xceu̯ (ńé‿xcu), xcâ, xcau̯ə.

4. *vḗlii̯ą* (wählen), *velii̯eš, velíi̯emə; vēlii̯, vélii̯ta; velēvăc; velēvu, velevá, velevālə; velevōnī.*

**-ui̯e* tematu teraźniejszego zostaje po spółgłoskach wargowych, tylnojęzykowych i po *i̯*; zresztą przeszło na *-ii̯e*, obok czego jednak spotyka się równorzędne formy na *-əi̯e* i *-'ui̯e*, nawet *-ui̯e:*

a. *vəziskui̯e, p^{u}oklepui̯e, u̯öi̯ui̯e — vəzisku̯övăc, p^{u}oklepu̯övăc, u̯öi̯evăc.*

b. *psii̯ą, psíi̯emə* obok: *psəi̯ą, psə́i̯emə; zēpsī, zḗpsita; ps'evăc, zeps'evu;* tak samo: *ai̯nb́ildii̯e se, ps'etii̯ǫ, rḗzii̯ą, rezíi̯emə, rēzī, rḗzita, rez'evăc; špasii̯e, tancii̯e; i̯o są šṓnii̯ą, šonii̯eš, šon'evu są* obok *pā́nui̯ą, panūi̯eš, pānui̯, pā́nui̯ta;* wreszcie: *dā́r'ui̯ą, dar'ui̯eš, dārū́i̯, dā́rui̯ta, dar'evu, dar'evá.*

Konjugacya IV.

1. a. *br'eńą, br'éńimə; br'eńi, br'eńita; br'eńic, br'eńu, br'eńiu̯a, br'eńilə;* tak samo: *kuṕ'ą — kuṕ'ic, rǫb́ą — rąb́ic, r'eb́ą — r'eb́ic, i̯o są žeńą — žeńic są.*

b) *ku^{r}žą, ku^{r}žīš, kú^{r}žimə, ku^{r}žǫ; ku^{r}žə, ku^{r}žəta; ku^{r}žəc, ku^{r}žu, ku^{r}žəu̯a, ku^{r}žələ;* tak samo: *u̯úde^{r}žą — u̯ude^{r}žəc, səšą — səšəc, n'ešą — n'esəc, sāʒą — sāʒəc.*

2. *kləčą, kləčīš, klə́čita; kləčə, kləčəta; kləčec, kləču, kləčá* (ale *lēžâ*). Tak samo: *cěrṕ'ą — cěrṕ'ec, lēžą — lēžec, sēʒą — sēʒec, g^{r}žěḿī — g^{r}žěḿau̯ö.* Godne uwagi: *mušą — mušec, mušu, mušelə; zāzd^{r}žą, zāzd^{r}žīš — zāzd^{r}žec, zāzd^{r}žu* (ale *zd^{r}žīu̯*), *zā́zd^{r}žâ; st'ei̯ą, st'ei̯īš — stȯi̯ — st'ēc — st'éi̯au̯ö.*

3. *sṕ'ą, sṕ'īš; sṕ'i, sṕ'ita; spac, speu̯, spālə.*

Konjugacya V.

gōdȯm, gōdōš, gōdō, gṓdōmə, gṓdōta, gōdāi̯ǫ; gādōi̯, gā́dōi̯ta; gādăc, gōdu, gōdá, gōdālə.

Tak samo: *dv́īgȯm — dv́īgăc, hālȯm — hālăc, skōkȯm — skākăc, su̯oxōm — su̯oxăc, trəvṓ — trəvác, vən'ešȯm są — vən'ešăc są.* Godne uwagi: *u̯ȯḿȯm, u̯ȯḿōš, u̯ȯḿāi̯ǫ; u̯āḿi* (według III. 2a);

u̯āḿăc; u̯ȯḿu. Formy infin. i jego pochodnych są tu oczywiście wspólne obu klasom.

Tu należy w czasie teraźniejszym: *mȯm, mōš, mō, mōmə, mōta, māi̯ǫ́;* infin. *ḿec,* praeter. *ḿeu̯, ḿâ, ḿau̯ö, ḿelə.*

Część II. Słownik.

Zamieściłem tu wszystkie napotkane wyrazy, nie istniejące w Słowniku Ramułta, z zebranych zaś przez niego te, które mają odmienne znaczenie lub formę, o ile ta różnica nie polega na ogólnych właściwościach fonetycznych gwary luzińskiej.

āfsec, obcas, Absatz.

ai̯nb́ild'evac se, einbilden sich.

Aṅelskō, dekl. przym., Anglia, R. *Ąglėjô.*

ban, kolej, Bahn, *i̯ādǫ́ bānǫ́.*

bekái̯nt zr'eb́ic, bekannt machen.

bešēt v́eʒec, Bescheid wissen.

blōs, adv., bloss.

braku̯övac, nie mieć, potrzebować. *braku̯övu d'é‿tegu̯ö c'eš s kārčmə.*

brȯna, R. *brona.*

b'ž'ena, brzana, R. *bř̌ôna.*

cepnǫ́c, cepnǫ́, cȯrkǫ́ cepnǫ́lə nāzot d'e d'ēmu.

cux, i̯o mu deu̯ tāḱ'ī cux i̯īc, R. *cug.*

ć́ārt, czart, R. *čôrt.*

ć́f'irku̯ötac, ćwierkać (o ptakach).

čorn'ek'šīžṅik, czarnoksiężnik.

dac, dōm, = kazać, *deu̯ nakāzac.*

daxloṅik, Tagelöhner.

dərx, durch.

dətk, 10 fenigów, R. *detk,* pieniądz dziś już nie używany.

d'ement, dyament.

d'ement'evī, dyamentowy.

drevn'e, drzewo, nawet rosnące.

d'žōzga, szczypa.

ʒī'šḱ'ī, R. *ʒéřći.*

festuvk, więzienie.
frīštək, Frühstück.
fundāment.
f'ilit'ernī, filuterny.
gąsō˘š, gęsiarz.
gd'eva, wdowa.
gdȯfc, wdowiec.
gōrʒel, gardziel.
graį"ca, R. *granca*.
grv'ntštək, Grundstück.
gvōsnī, własny.
xaųpa, R. *xalepa*.
xōta, chata.
xt'e, kto, ktoś, R. tylko = kto.
įārmuš.
įeseń, masc., R. fem.
įōrka, żyto jare.
kaį"ta, ostry brzeg, Kante.
kandāra, część uprzęży na konia.
kapū́n, kapłon, Kapaun.
kāra.
kārac, *kō˘žą*, karać.
kfōker, kwakier.
klét, pl. *klédə*, suknia kobieca, Kleid.
knap, adv., knapp, *knap ta gȯ́zda bəųa vīʒèc*.
krepel, *krepla*, kaleka, Krüppel.
kornis, *-u*, wódka.
kȯmka, ławka przy piecu.
kųölēga, kolega.
kųōmeįnda, komenda, R. *kœmąda*.
kųōmīńō˘š, kominiarz, R. *kœminńik*.
kųöpųöt, kłopot.
kųöp'ica, kopica (siana).
kųörčok, obelżywa nazwa szlachcica, zob. R.
kųöštac, *kųöštō*, R. *kœštovac*.
k'eį, *k'e* i *k'é*, R. *kjej*, *ćej*.
kixųōtac są, R. *xixœtac*.

lupka, szmata, Lappen.
leżn'esc, Gelegenheit.
lifr'evac, liefern.
lika, u̯ön lika speu̯, R. *lik.*
maku̯ôvica, o głowie, *ten mō d'ebrǫ̨ maku̯ôvicą.*
mamka, mama, R. = pol. mamka.
mārk obok *mārka*, R. *marka.*
meld'evac, meldować.
mezī, między, R. *mjezé.*
mōno'š, młynarz, R. *młénôř.*
mūn, mūna, R. *młyn.*
muzīka, R. *muzéka.*
mu̯ötūšk, młoteczek, R. *młoteček.*
ḿen'e, miano.
nādrī, zanadrze, *vētk za nādrī.*
napārstk obok R. *palečńik.*
nāvrī, w swaty, *d'e_ńí véle nāvrī ięzʒəu̯ö.*
nə lub *·nə*, wykrzyknik na początku zdania.
nəkac, R. *nekac.*
ńébu̯öščək, nieboszczyk.
parāda.
pūse'šp, R. *paserb.*
plāc, miejsce, Platz.
pliu̯nca, Plinze.
pǫ̨''ček, placek.
próba, R. *proba.*
próbu̯övac, R. *probœvac.*
p'šeu̯inūčəc są.
p'šədōcė, posag.
p'šəskfā'žəc, przyskwarzyć.
p'šəstac na c'eš, przystać na co.
ps'et'evac, R. *psocéć są.*
puc'evac, czyścić, putzen.
pu̯öklepu̯övac, poklepywać.
pu̯örēn'e, późno.
pu̯öskūzəc, pu̯ôskažą, zepsuć.
retaj, rataj.

rezʻevac, reziją́, reisen.
rʻera, R. *rura.*
rʻeščepʻic, rozczepić.
rʻezmaji̯tī, rozmaity.
rixtix, adv., richtig.
riu̯övac lub *rüu̯övac,* trzeć.
riva, tarko, Reibe.
rūta, R. *retā.*
sečka, sieczka.
Sʻepu̯öt, -u, Zoppot.
skląnī, rzadko *skléńōnī,* szklany.
sku̯ö, szkło.
skʻidnǫ̇c, skręcić (kark).
slūb, sləbu, ślub.
slūbnī, ślubny.
sōren, rogacz, R. *sôreń.*
spą̇čec, poltern.
sprʻefʻitʻēvac, zyskać.
spu̯öpʻelēnī, spopielony.
stʻžībrʻe, srebro, R. *střebro.*
stʻžibrʻžnī, srebrny, R. *střebřny.*
stʻšonʻēvī, trzonowy.
sukńa, surdut, ubiór męski, R. *sekńa,* w znaczeniu ogólnem.
šandāra, żandarm.
ščəpac, szczypać.
šeu̯təs, sołtys.
šʻeska, zdrobn. do *šʻesa,* Schlitz.
šīper, owczarz, R. *šèper.*
šnepēlduk, chustka do nosa, R. *šnepdek.*
šplʻeterk, Splitter.
špōrə, ostrogi, Sporn.
šṕʻīra, noga (konia).
štək, Stück, R. *štek.*
štəl, adv., still.
štōka, drewniana część pługa, Stock.
štrīx, kreska.
štrīp, pas, Streif.

štrofu̯övac lub *kārac.*
štuva, Stubenmädchen.
tāleʳš, talerz.
tancʻevac, tanciią, tańcować.
u̯ȯfčą, jagnię, R. *wœfčą.*
u̯öbūcī, obucie.
u̯öbv́incʻevac, uwieńczyć.
u̯öbžīrgac, R. *wœbžòrgac.*
u̯ȯ̂cucu, przebudził się.
u̯ödʒiʳžəc są, odzyskać odwagę.
u̯öďer, ogier.
u̯ök'it są, okulał, wykręcił nogę, zob. *sk'idnǫc.*
u̯upaḿątac, zapamiętać.
vāxa, straż, R. *vaxta.*
veláciio, wybór (posła).
velevac, wybierać (posłem), obok *u̯öb́irac.*
və́retu, wyratował.
vəzisku̯övac, wyzyskiwać.
vȯtka, do smarowania.
vöu̯toʳš, ołtarz, R. *wœłtôř.*
vrə·ka, brukiew, R. *vrek.*
v́atə́ɒk, zakład, Wette.
v́eʳšk, R. *vjeřx.*
v́eščī, upiór, R. tylko fem. *vješčô.*
v́iksʻevac, czyścić (buty).
zā́rosk'ī, zaraz.
zebléc są, rozebrać się.
zepsʻevac (dziewczynę), *u̯ön i̯ą zepsʻevu.*
zēsec, zsiec.
zēvac, ziewać.
zgʳžēpc, R. *zgřebčą, zgřebčôk, zgřebją.*
zgu̯oṕ'ic, ogłupić.
zōla, podeszwa.
zopu̯āta, zapłata.
zvela, belka pozioma u dołu budynku.
zv́ązʻevac, zv́ąziią, związywnć.
žebrʻe, żebro.

Część III. Teksty.

1. Obrona przed upiorem. I.

Tu u̯umar i̯eden stōrī xu̯öp, a i̯ak u̯oṅi gu̯o v zārk vu̯öžələ á‿gu̯o u̯ubrālə, tak u̯on pʳšə‿tím są zāčǫ̇ᵛ na tfāʳžī ḿeṅic. Tak tʻe sʻeb́e tī ləʒe pu̯ov́odai̯ǫ: u̯on i̯e v́eščī; drəǵʻī pu̯ov́odai̯ǫ: i̯egu̯ö ṅe dārmu̯o scǫ̇c, tʻe i̯e dʻesc, ḱʻei̯ mu ten serdēčnī pōlc u̯ūʳžṅe. Tak tėš zrʻeb́ilə, u̯uʳžnąlə mu ten pōlc, a xutku̯ö zārk zāmklə. (Luzin).

2. Obrona przed upiorem. II.

Tú‿kole Lə́zəna na pūstkax biu̯ i̯eden xu̯öp, ten są dʻesc čąstʻe nāṕʻū [1]*. Tak rōs v zəḿe šed dʻé‿karčmə, a v́ečȯr dūgu̯ö ṅé‿šed dʻé‿dȯm. Tak i̯egu̯ö b́au̯ka zā́‿ṅīm šu̯a, tá‿gu̯ö nā́lazu̯a v drʻeʒe ležǫ̇cə, alle u̯on biu̯ zḿāʳžu̯ī; tak u̯óna se dʻestâ xu̯öpȯf, cʻe i̯ī gu̯ö zā́ṅeslə dʻé‿dȯm. Tak u̯oṅi ṅī́ʒ‿gu̯o tą ṅe žəv́ilə, lḗ‿gu̯ö zārō f ku̯ȯ̂mu̯orą vu̯öžələ; i̯až drə́ǵʻėgu̯o dṅā f ku̯ómu̯orą zā́zdʳželə, tag u̯ön i̯agbə rąkǫ̇ zrəšū; tak u̯oṅi u̯ū́ceklə, a tʻe są zgodālə: u̯on i̯e v́eščī, tu ṅima i̯inšė rādə, jā́g‿gu̯o scǫ̇c. Tak tėš xutku̯ö są i̯eden u̯ódvožu, a šēt, á‿mu gu̯övą u̯úcǫ̇ᵛ.* (Luzin).

3. Obrona przed upiorem. III.

i̯o biu̯ mōu̯im knopą, tʻe‿i̯ pʳšəšet dʻe mᵘoi̯əx stāršəx i̯eden mūlōʳž z Lə́zəna, a pu̯ȯ̂v́odu, i̯ág‿u̯on i̯ednī gu̯övą scǫ̇ᵛ. Tʻe u̯úmaru̯a na pūstkax i̯edna stōrō b́au̯ka; i̯ag‿u̯oṅi i̯ą zaxu̯ovālə, tak tī krevnī tą f tīm budīnku fšətcə zā́xu̯oʳželə, a ḿelə tą v́arą, že ta u̯umaru̯ō bəu̯a v́eščǫ̇, tʻe znāčī, že taḱʻī v́eščī fšətḱʻəx krevnīx dʻé‿se hālo, tī mušǫ̇ fšətcə u̯ūmʳžī́c. Tak tī ləʒe dʻéstalə strāx, a sʻeb́e vəšukālə dvux xu̯öpȯf, cʻe bələ tak ʒīʳšḱʻī, žebə v nʻecə šlə na smątōʳš, á‿i̯ą u̯otku̯opālə a scąᵛlə. Tak tī tėš rixtix šlə v nʻecə na smątōʳš, á‿i̯ą u̯otku̯opāle, u̯otemklə zārk, tʻé‿i̯‿ta baba v zārku sēʒâ. Tak i̯ima są zrʻeb́iu̯ö strāšnʻe, a u̯oṅi kavau̯ u̯úceklə, alle tʻe są dʻex u̯odʒiʳžələ, a šlə nāzōt. Tak ten, cʻe tʻe pu̯ȯ̂v́odu, ten ʳžḗk: i̯o u̯úxfocu tą bābą za čə́prəną a vəvlėk na kai̯ntą zārku, a ten drəǵʻī cǫ̇ᵛ špōdǫ̇ á‿i̯ī u̯eb ūucǫ̇ᵛ; a tʻé‿i̯‿ma vząᵛ u̯ot tė krěv́é f pāṕʻȯr,

[1]) albo: *u̯uṕʻū́u̯.*

a tą̇ gu̯övą̇ ma vu̯öžəu̯a i̯ī meʒī n'eǵi, a zamku̯a nāzot, a zaʳžucəu̯a; a t'é‿ma šu̯a d'e təx xu̯örəx, tīm tą̇ krēf zāńesc; u̯ońi ḿelə takǫ̇ v́ārą̇, že ḱ'ei̯ u̯óńibə u̯ot tė krĕv́é və́ṕ'ilə, t'e u̯óńibə u̯ȯstalə v žəcīm. Tak u̯ońi f tīm pā́ṕ'e'že tą̇ ḱrēf se vu̯öžələ f šāfą̇, ālle drə́ǵ'ėg"o dńā ta krēf bəū̯a zd'ińeno. Pu̯ȯtemu są̇ d'év́eʒu ksǫ̇ʒ‿u̯ö‿tī́m, tak u̯on təx dvux xu̯öpȯf deu̯ d'é‿se halac, a i̯īx dixtix vəškalevu, žebə u̯ońi v́ĭcī́ táḱ'ėgu̯ö gu̯opstfa ńe r'eb́ilə; i̯o biu̯ t'ei̯ u̯ösmə lāt stōrī, i̯o ná‿t'e su̯oxu, a t'e u̯úpaḿą̇tu d'e teg"o čāsu. (Luzin).

4. Środek na rzucony urok.

Tu na pūstkax ḿeško i̯ėden gbur, ten mō cȯrką̇, mu̯ögu̯a bəc ʒesą̇c lat stōrō, ta pasu̯a bədu̯e, a t'e są̇ i̯edna kr'eva zdą̇ᵛ. Tak ten u̯oi̯c xceu̯ tą̇ kr'evą̇ i̯ak lekāʳžəc, alle braku̯övu d'é‿teg"o c'eš s kārčmə, tak pu̯ösu̯u t'e ʒėfcą̇ d'é‿karčmə zá‿tǫ̇ sprāvǫ̇, ale ʳžek i̯ī: b́egoi̯ dəxt u̯östre. Tak t'e ʒėfčą̇ tėš tak b́egau̯ö, že i̯ak pʳšəšu̯o nāzot, tak bəu̯ö dixtix zmu̯öku̯ö, a t'e llegu̯ö pʳšə tīm bədle na pu̯ölu nā́‿zeḿą̇. Pu̯ótemu t'e ʒėfcą̇ alle bārz'e zā́xu̯öʳžau̯ö; tag‿žebə ten u̯öi̯c ḿeu̯ d'ékt'era halac obu̯o (!) są̇ mǫ̇drəx ləʒī p"orāʒəc, t'e ńė, u̯on v gusu̯a v́eʳži, u̯on zā́rosḱ'ī, že t'e ʒėfčą̇ bəū̯ö u̯očaʳženė. Tag u̯on šet d'é‿fsə, tu biu̯ tāḱ'ī f'ilit'ērnī krōfc, ten v́eʒū d'ebʳže v Gdȯi̯ńsku bešēt, tak u̯on s tīm krōfcą̇ i̯āxu d'e Gdȯi̯ńska d'e čorn'ekʳšī́žńĭkŭf, tak ten krōfc gu̯o tėš tą zā́pr'evaʒu d'e tāḱəx. Tī mu dālə sklȯnką̇ z u̯ödǫ̇, a f tī u̯öʒe bəu̯ə dv́e pupḱ'ė, ḱ'e tǫ̇ sklȯnkǫ̇ sxlúbu̯ötu, t'e‿i̯ te pupḱ'ė šu̯ə d'e gȯrə, tak t'e u̯ońi godālə, že t'e bələ tī di̯oblə, c'e temu ʒė́fčəcu bəu̯ə zadōnī. Ten u̯öi̯c tą̇ sklȯnką̇ pu̯ȯtemu tu ləʒȯm pu̯okaz'evu, a gōdu, že t'e ḿeu̯ u̯ot təx čōrn'ekʳšī́žńĭkŭf pʳšəńesu̯ö, alle i̯o ńé‿v́ėm, čə u̯on u̯ót‿teg"o deu̯ tī cȯrce d'e ṕ'ico čə ńė, alle tą̇ cȯrką̇ t'e pu̯ovəkrǫ̇cau̯ö i̯ī n'eǵi, a u̯ona i̯e pu̯ȯ‿ʒiz‿ʒeń kreplą̇. (Luzin).

5. Przygoda w podróży.

i̯o šet v r'eku u̯ösməšezʒesǫ̇tīm na vą̇ⁿdrȯfką̇ f Pomȧrańi̯ǫ̇. Tak ṕ'éršeu̯e dńā i̯o zāšet porą̇ ḿīl, pʳšəšet i̯em d'e i̯ednė kārčmə, tą i̯o xceu̯ u̯ȯb‿nec u̯östac, ālle tą bəu̯ö v́esēlė, tág‿že ḿe ńé‿xcelə u̯ȯb‿nec u̯ötʳšəmac. Tak i̯o mušu i̯īc dalī́, tak i̯o pʳšəšet d'e i̯ednəx pū'stk, tą i̯o šēd d'e təx ləʒī, a pr'ēsu, žebə ḿe u̯ȯb‿nec u̯otʳšəmālə. Tą bəū̯ö du̯öi̯e stāršəx ləʒī, a i̯edne snōžė ʒėfčą̇. Tak tī stōrī ləʒe

ḿe ʳžēklə, že ḿe ńí‿mogle u̯ŏb‿nec u̯otʳšəmac, bᵘo šlə na v́esēlė. Tak i̯o mušu i̯īc dalī́; tak i̯o kavdu̯k u̯ódešet, tʿe stʿéi̯au̯ö sąne f ku̯oṕicăx, tak i̯o vlōs f tą i̯edną ku̯ŏṕicą, a i̯em lėk. Za xfʳīlką tʿe te du̯öi̯e stāršəx ləʒī s tė xōtə šlə ná‿tʿe v́esēlė; tak i̯o se məslu: tero i̯e dʿebrī čās, tʿe ʒėfčą u̯ŏstau̯ö samu̯e dʿema. Tak i̯o tėš i̯em fsteu̯, tʿe są i̯u rʿeb́iu̯e cēmne, tak i̯o šēt dʿe tė xōtə dʿé‿u̯okna zāzdʳžec: tʿe‿i̯ tʿe ʒėfčą stʿéi̯au̯e kᵘol kᵘoḿīnka, a ṕeku̯ö pli̯i̯nce. Tak i̯o są məslu: nā́ṕečə‿lē dixtix, môže i̯o tėš cʿe dʿéstōną; ālle i̯ak u̯ona ḿâ i̯ix tāleʳš naṕeku̯ī, tak u̯oná‿i̯ė fstav́iu̯a v rʿerą, a tʿe vā́b́egu̯a būtĕn, a b́egā́ prʿestʿe dʿé‿fsə. Tʿe bəu̯e cēmne, u̯ona ḿe ńe v́iʒā́ kᵘol teu̯‿u̯ökna; tak i̯o šed v́‿i̯izbą, a se tə pli̯i̯nce vəi̯ǫᵛ a zāčǫᵛ i̯esc; tʿe ḿe dăxt dʿebʳže šmakau̯e, ale ftīm cʿeš vedle u̯ökna spącāu̯ö [1]), i̯agbə xtʿe šēt. Tak i̯o f tīm strāxu ńé‿v́eʒu i̯em, ʒe i̯o ḿeu̯ u̯östac, ale są pʳšezdʳžu i̯em na ṕėck: nat ṕėcką bəu̯ə dva drǫšḱʿė, a na təx drǫškax bəu̯o dʳževa naku̯ādu̯e. Tak i̯o prʿestʿe ná‿tʿe dʳžeu̯ö, tą są vʒār‿i̯em a lėk i̯em. Tʿe‿i̯ pʳšəšu̯ö tʿe ʒėfčą z i̯ednīm parʿepką, a sādlə nā́‿u̯avą dʿe ṕėcka, a tam są zā́čąlə bārʿe ḱixu̯ötac. Tak ḿe b́iu̯ dūǵī čās, cʿe u̯ońi tą rʿeb́ilə, tak i̯o xcu zāzdʳžec; tak i̯o pu̯ödńôs gu̯övą, a i̯em są kǫsk pʳšexəlu, a spōt i̯em s tīm dʳžēvą na təx du̯öi̯e. Tī są tak və́ʳžāslə, že tʿe ʒėfčą zā́čąu̯e vʳžeščec, a zā́čąlə ᵘucēkac būtĕn, a i̯o za ńimi; tak u̯öńi ᵘucekālə dʿé‿fsə, a i̯o u̯úceku pᵘód‿las, a tą i̯em lėk a lēžu; i̯aš są ʒeń rʿeb́u, tʿe i̯o šet dallī́. (Luzin).

6. Porażenie piorunem.

Pʳšet setmə latami mᵘoi̯a b́au̯ka bəu̯a na pu̯olu pʳšə žəce grab́eńīm. Tak i̯ednīm razą są nā́lazu̯a mōu̯ō xmurka na gʳžĕmu̯ót, a tėš tak rōs letku̯ö zā́gžʳĕḿau̯ö, a pu̯ŏtemu zā́čąu̯ö tak letku̯ö pādac. Tak tʿe u̯ońi są s pu̯öla zab́ėrālə dʿé‿dôm; tak tī i̯inšī bələ f pʳšôtku, a mᵘoi̯a b́au̯ka f tə·le, mᵘogu̯ö bəc šterʒēsce krʿekuf u̯od nāšėgᵘö budinku. Ftīm tʿe mᵘocnʿe u̯udeʳžəu̯ö, tī f pʳšôtku vb́eglə v́‿i̯izbą, a tėš pʳšəšu̯ö tu z i̯inšėgᵘo pu̯öla v́ĭcī́ ləʒī; pʳšet tim deščą xcelə u̯ustęṕic(!). Tak są tu zé‿mnǫ godālə u̯od‿nǫ́d dʿe‿nǫ́t, i̯aš i̯o są u̯ŏbezdʳžą, tʿe i mᵘoi̯ė b́au̯ḱʿė tu ńi·ma; i̯o zāzdʳžiu̯ v drəgǫ i̯izbą, a tėš f xlėf, tėš i̯ė ńé‿bŏu̯o. Tʿe i̯o są pʳžezdʳžiu̯ nā́‿pu̯ole, te i̯o v́iʒu

---

[1]) poltern.

grabləšče st'ėiauö v bulvax d'e gòrə. Tak io b́egu; ḱ'ei io p'šəšet ta, t'e m"oia b́auka ležȃ v brózʒe nā̂_gąb́e. Io ią puorvu d'e gòrə, ale uona ńe žəūa; tak io b́egu nāzot, zā̂uöuu xuöpuf, a mə ią vńeslə v́_iizbą. Tak io ią zāčǫ" šārpac, tak "ona ieš uo·dixną̄", tak io ią xutkuö deu zebléc, a deu iem zeḿe nā̂_iizbą vńesc a ią na tą zeḿą puouöžəc, a t'e_i uödą a mədue a veuńǫńė lāpḱ'ė tīm b́aukom deu: ḿauə ią šər'evac; alc tə būbə ńė_xcauə, žebə t'e ią b"ólauö, a io iima 'žėk: ḱ'ei uona ńe žəie, t'e_i t'e ią ńe buöli. Lē ḿauə dixtix šər'evac; a ią vzǫ" zá_rącc, a iem tə rącc cīgnu v dū, a d'e gòrə tēš. A ḱ'e mə přə_ńī tak šterk r'eb́ilə, t'e_i uona zāčą burží uo·də-xac, a na uostatku p'šəšua tēš d'é_se. I'šė'žekua: ḿe zəmn'e; tak t'e_i mə ią vuöžələ v uöšk"ö, ālle uona v́ele ńe godā́, c'e uona godā́, t'e viedne iědn'e a t'e sam"ö. Tak štərə dńī uona tak bəūa, t'e_i "ona zāčą bārze stąkac, že ią kuōlan'e a p'ąta buolā; tak io uōbezd'žu t'e kuōlane, t'e_i_ona ḿȃ str'enǭ kuōlana zeleńī a čornī a p'ątą tēš. A puō-temu uona, že ią kārk b"olu; t'e io uōbezd'žu, t'e uona ḿaua na kārku vuösə p'šəskfa'žeńī a p'šes cauī k'šėpt zeleńī p"okrǫceńī štrīp, tak iagbə zńiia puōuožu. T'e ia duuǵī čās buōlauö, ālle tak zā̂_dv́e ńėzele t'e_i fšətk"o vəšuö; uona są puōtemu časą ska'žəua, že ią kārk b"olu, ale tēro t'e iī są čəst'e r'ėzešuö. Kòińc. (Luzin).

7. Dawne czasy.

Io paḿątôm ieš mėg"o uoica slūbnė rūxna. Ftēnčās n'esələ duǵė sukńe xuöp'i a vǫsḱė buksə a ńīsḱė bòtə a vəs'eḱī čōpk, a d'e slə·bu par'epcə iāxūlə na k"öńax. Na mėg"o uoica v́esēlīm iix bəūö štərə dvaʒesce, c'e na kuöńax iaxāue. B́auḱ'ė zōs n'esəuə kròtḱ'ė ḱ'itle, a ńīsḱė bòtə a vəšivōńė mūce, alle zuōtəmi ńitkami. Na t'e v́esēlė ńė_bələ ləʒe zapr'ešenī p'šez ləstə iak terōs, t'e biu dr'ūžba, ten iāxu na kuöńu á_təx ləʒī zāpr'esu" suövńe. Ftenčas p'iva mauö dauö, t'e bəūə nōvīcī z g"o'žeukǫ "otpravėnī, ḿą"sa dauö ft'enčas (!) d'esc, b"ö bəduö bəuö tōńė, tag_že mòi uöic kūp'ū kr'evą d'e zab́ico za ṕąc talārōf. Xleba ftenčas tēž_v́ele ńė_dauö, b"o t'e s'eb́e ləʒe žətē na žārnax muölə d'é_xleba, a tēš krə·pə; novīcī ržǫnəx krəp iedlə a vrə-kòf, uot təx vrə·kòf na frīštak iārmuš g"ot'evālə, u ńėiednėgŏ gbura t'e blōs na sfąta xlėb biu uupėkuī. P'ėńǫʒe ḿāuə ftenčas v́ele vīkšǫ vo.t'esc, t'e ńė_bəuö talārami rex"ovōńė, le zuōtəmi. Muöiu matka

d'estū st'e zu̯ötəx p'šədōcé, t'e bəu̯ö ftenčas d'esc v́ele ṕ'eńǫʒī. M"oi̯ė matḱ'ė u̯oi̯c biu̯ g"öspu̯ôda'žą ᵘu i̯édnėg"o pąna, ten ḿeu̯ sētmə v́el-ʒəx fsôf, s təmi ten gu̯ôsp"öda'žu, a p'šə‿tī́m u̯on ńí‿mȯk āńi su̯ȯ-fka naṕ'isac, t'e u̯on s'eb́e u̯ou̯ȯfkǫ̇ k'šīže, štrīxi, krǫᵛšḱė r'eb́ū, a gu̯ôsp"öda'žu temu pānu s təmi setmə fsąmi, i̯áš‿są zḗsta'žu.

Ftenčas tėš bəu̯ə zu̯i čāsə, xt'e biu̯ m"öcńei̯šī, ten pevńei̯šī. I̯eden pōn ᵘū́xfocu sfėg"o daxlṓńika knōpa na v́išńi, tak vzǫ̇ɒ g"ö d'é‿du̯öru, a t'e g"ö fsāʒu v ḿex a zā́v́ǫ̇zuᵘ, a pu̯ôv́esu f ku̯öḿin. Ten u̯öi̯c tėg"o knōpa biu̯ ᵘú‿teg"ö pana za rétai̯a. Tak ta matka są d'ev́eʒā́"a, že pōn i̯ė knōpa f ku̯öḿin pu̯ôv́esu; tak u̯ona b́egā́ nā́‿p"ole d'é‿teg"ö u̯oi̯ca mu p"ov́eʒec. Tak ten ńḗ‿ržek dəxt ńic, lē vzǫ̇ɒ štōką u̯ot pu̯oga, a šet pr'estö(!) d'é‿du̯öru f ten ku̯öḿin, a se knōpa spūscu, a t'e šet d'é‿teg"ö pana v́‿i̯izbą ā́‿g"o tǫ̇ᵛ štō-kǫ̇ᵛ ržnuɒ v u̯ēp, gu̯ö d'é‿razu zā́b́u. A t'e ten xu̯öp są vzǫ̇ᵛ a šēt prēč, a za‿ńī́m są tėś ńixt v́icī́ ńé‿pitu. (Luzin).

8. Kościół luziński.

Biu̯ i̯eden bār'e b"ogātī pōn, t'en(!) zr'eb́u i̯ākǫ̇š v́elgǫ̇ zu̯ösc, žé‿g"ö nā́‿sḿerc u̯ösǫ̇ʒələ. Tag‿u̯ón pr'esuᵘ, žebə sȧ mȯk u̯ot tė sḿercə vəkuṕ'ic. Tag‿u̯ońi i̯ō tėš; zā́dalə mu, žebə u̯on v Lə́zəńe p"o-bud'evuᵘ ku̯öscu, alle no(!) ṕ'ōsku. Tak u̯on ten ku̯öscu na‿tī́m ṕ'ōsku zbud'evuᵘ, t'e u̯ońi mu tą kārą dar'evalə. Pu̯ôtemu u̯ön i̯āxu tu vedle teg"ö ku̯ôsceu̯a, a p"ṓv́odu d'e sfėg"o par'epka: i̯es tə bȯšku ṕ'ąknī? alle za mu̯öi̯e ṕ'éńǫʒe ńii̯ak ńė.

Pu̯ôtemu zas ten ku̯öscu biu̯ v́ikšī nodbud'evonī, b"o t'e le bəu̯a kā́pləca, a tu tėš ten ku̯öscu są i̯ū́ t'šə rāzə pōlu u̯od g'žěm"otu ᵘu-de'žeńo. F ṕ'eršəx časax t'e‿i̯ tu tī ləʒe v́e'žələ, že ḱ'ei̯ g'žěm"ót zā́-polu, t'e ńí‿m"ögu̯ö bəc u̯ödǫ̇ gaśenė, t'e bəu̯ö s cāu̯ė fsə ḿēdnė mlėko n'eśenė d'é‿teg"ö u̯ögńa ᵘulėvāńo.

Tak pu̯ôtemu u̯uprav́ilə na v́ežǫ̇ bləcápleter, a u̯ót‿teg"o čāsu i̯eš g'žěm"ót ńé‿ude'žu f ten ku̯öscu. (Luzin).

9. Opowiadanie zmyślone.

D'e‿ḿé p'šəšet i̯eden pōn, ā́‿ḿe gōdu, ḱ'ebə u̯on 'žėk, žebə i̯o u̯geu̯, te u̯onbə ḿe deu̯ st'e talarȯf. Tak i̯o mu zāčǫ̇ p"ov́adac, že

i̯o šet na sf'ą̇tī Ščepon d'e k"ósc'eu̯a. Tą biu̯ u̯ȯfs sf'ic'enī, tak i̯o tėš i̯edne zōrn'e nālos, a i̯o t'e vzǫ̇ᵛ, a zāsu s'eb'e v u̯ögrȯt, a s teu̯e zōrna u̯úr'esu̯ö tak dūǵė stebu̯ö, že i̯o ńí‿mȯk mu v́eʳšku zāzd'žec. Tag‿i̯ó na t'e stebu̯ö zāčǫ̇ᵛ lėsc, lōs i̯em p"o tīm steble i̯až d'é‿ńeba. Tą bəū̯a takō ʒūra, že i̯o v ńebo vlōs; tak i̯o tą xu̯öʒu á‿są̇ u̯ȯbzeru, iaž nāros tą są̇ tī ą́ńeu̯eve v ḿe pu̯óstʳšeglə, tak u̯ońi d'é‿ḿe s ḱíi̯omi b́egālə, a i̯o d'estu strāx, začǫ̇ᵛ i̯im u̯ucekac d'e m"oi̯ė ʒūrə. c'e i̯o ńǫ̇ᵛ vlōs; ale t'é‿teg"ö stebu̯a tam ńé‿bŏu̯ö, lē grə'pa plėf. Tak ceš i̯o ḿeu̯ r'eb́ic, i̯o začǫ̇ s təx plėf pu̯övrȯs krą̇cəc, a u̯úv́ǫ̇zu g"ö za ńebu̯ö, a t'e i̯em są̇ p"o tīm p"ovr'ezu spūšču v dȯᵛ, alle ten pu̯övrȯs biu̯ za krȯtḱ'ī. Tak i̯o ńé‿v́eʒu, c'e i̯o ḿeu̯ r'eb́ic, alle ḿe pʳšəšu̯ö nā́‿məsl z gȯrə urvac a d'é‿deu̯u nadv́ą̇zac; tak t'e i̯o "úrivu a v́ǫ̇zu, i̯až na u̯ostatku i̯o ńí‿ḿu, lē c'e i̯o v rą̇kax tʳšīmu. a i̯eš i̯em biu̯ d'esc vəs'ek u̯ód‿zeḿe. Tak te i̯o są̇ mušu pūscəc v dū. tak i̯o fpōt dva u̯ökce gu̯ǫ̇bok v gləną̇. Tak ceš i̯o t'e ḿeu̯ s'eb́e zāčǫ̇c, alle ḿe pʳšəšu̯ö nā́‿məsl, ḱ'ebə i̯o s'e hālu špōdą̇, á‿są̇ və́'k"opu. Tak i̯o tėš tak zr'eb́u, ale i̯o biu̯ tak f tī gləńe st'šepōnī, že ńé‿bəu̯ö mu̯öžn'e, a t'e i̯eš pʳšəšet v́elǵī dėšč. Ten pon p"ov́ōdo ḿe: t'e fšətk"o bəc mȯže. Ták‿i̯o‿mu dāle (!) pov́ōdōm: i̯o šet f tīm dėšču, i̯aš nāros v́iʒą̇ i̯édnėg"o xu̯öpa, ten sf'ińe pās, a ḿeu̯ na gu̯öv́e barzö (!) v́elǵi čōpk. Tak i̯o p"ot ten i̯eg"ö čōpk u̯ū́stǫ̇ṕu, i̯aš ten dėšč pʳšəšət, t'e i̯o i̯emu xceu̯ zā́‿t'e pu̯öʒəku̯övac, tak i̯o mu zāzdʳžiu̯ de u̯öču, t'e i̯o pu̯öznou̯ (!), že t'e biu̯ panȯf u̯oi̯c. Tak t'e ten pōn ḿe ʳžėk: ku̯oḿeš, mȯi̯ u̯öi̯c ńigdə sf'ińī ńé‿pas. No tak i̯o t'e ten v́atə́nk d'ebəu̯, a u̯on ḿe mušu t'e st'e talarȯf dāc. (Luzin).

10. Dyabeł i wdowa.

Bəu̯a i̯edna gd'eva, a t'e bəu̯a tkōčka, a u̯ona ḿâ taḱ'ė pʳšəʒ'en'e na kr'esnax, c'e u̯ona g"ö ńí‿m"ögu̯a zr'eb́ic. I̯ag‿u̯ona zāčą̇ r'eb́ic, tak t'e i̯ī są̇ v́i̯edn'e rvāu̯ö. Tak d'e‿i̯ī́ są̇ tėš trof'ālə kavā́leʳžə, alle u̯ona i̯ínšėg"ö ńé‿xcâ, lē taḱėg"ö, c'ebə i̯ī t'e mȯk zr'eb́ic, a t'e są̇ žuden taḱ'ī ńé‿trafu. Tak u̯ona ʳžēku̯a: xoʒbə sȯm di̯ōbu pʳšə́šet, tagbəm g"ö vzą̇ᵛ ḱ'ėbə u̯on lē t'e pʳšəʒ'ene mȯk zr'eb́ic. Tak pʳšəšet rōs i̯eden a gōdu, žebə t'e zr'eb́u. Nə tak t'e "on zaro ḿeu̯ sprȯbu̯övac, tak u̯on sōt d'e kr'esen, a t'e gōdu: tero le tʳšə́mui̯ta kāždī (!) su̯ȯi̯ kȯi̯ńc. A t'e u̯on t'e zr'eb́u, t'e mu są̇ ńīc ńe rvāu̯ö.

No tak t'e u̯ona są z ńīm "ožeńiu̯a, alle rōs, i̯ak u̯ona víʒá, že t'e i̯ednak biu̯ di̯obū, tak t'e u̯ónabə rōt víʒá, žebə u̯ona g"ö d'estâ pr'eč. Tak u̯oná‿mu dová taḱė r'ebu̯ötə, c'e ńé‿bəu̯o m"öžne zr'eḃic, alle u̯on i̯ednak fšətku̯ö zr'eḃu. Tak ḱė u̯ona xlėp xcâ ṕėc, t'e u̯on i̯ī muśū ṕėc pāləc, a ḱe u̯on biu̯ napolenī, t'e u̯on g"ö muśū čəst'e vəḿesc, a t'e u̯ona zāzd'žâ a 'žeku̯a: u̯on i̯eš ńé‿i̯e čəstī, môi̯ ńėbu̯öščək ṕ'eršī xu̯öp, ten g"ö v́i̯edne i̯eš na "östātku g"övǫ́ vəḿót; a ten di̯ōbu tėš tak xc'eu̯, ale c'e u̯on v ńen vlōs, t'e "on və́skoću, a i̯ak "ön tak v́ele prôb"övu, a i̯édnag‿gu̯ö ńí‿môk čəst'e vəḿesc, tak u̯on 'žēk: fšətk"o i̯inė, ale gd'evə i̯obə v́ĭcí ńé‿žeńū. A ftīm i̯ĭʒe i̯eden krōfc, a ten di̯obu są g"ö pitō: gʒe tə brace i̯ĭʒeš; a "on 'žėk: i̯o i̯ĭdą u̯od su̯öi̯ī ḃau̯ḱ'i pr'eč, i̯o "u‿ńī́ ńí‿m"ögą du̯ožī vət'šəmac, b"ö t'e i̯e gd'eva. A ten di̯obu 'žėk: brāce, xola stôi̯, ta m"öi̯a t'e i̯e tėš gd'eva, a i̯o "ū‿ńī́ tėš ńí‿m"ogą du̯ožī́ vət'šəmac. Nə tak t'e "oṅi šlə, no tak u̯oṅi zā́čąlə za r'eb"ötǫ́ šəkac, a t'e bəu̯ə prāv́e žńiva; tak "oṅi p'šəšlə d'e i̯édnėg"ö gbūra, a ten i̯eš ḿeu̯ žət'e de sečēńō, tak t'e u̯on i̯īx vzǫ́" v r'eb"ötą. Tak t'e u̯oṅi zg"oʒələ, c'ebə u̯on i̯īma nā́‿pu̯ole döu̯ iėsc n'ēsəc; tak u̯on tėš nā́‿t'e p'šəstū. Tak u̯oṅi zāros drə́ďėg"ö dńā rēn'e zāro zā́čąlə sēc, tak u̯oṅi blōs təlė zḗsēklə, c'e u̯oṅi ḿele plāc d'e ležeńō. Tak t'e u̯oṅi lḗželə, a ʒėfka p'šəšu̯a s fríštəką, tak u̯oṅi są nā́i̯edlə, a t'e lḗželə dālī́. A ḱe ta ʒėfka p'šəšu̯a d'é‿dŭm, t'e ten gbur są pītū: mai̯ǫ́ u̯oṅi v́ele zesekṷī; a u̯ona 'žeku̯a: təlė, c'e u̯oṅi māi̯ǫ́ plāc d'e ležeńō. Tak u̯ona šu̯a s peu̯ńą, tak u̯oṅi są nā́i̯edle a lḗželə dalī́, a ḱe ta zefka p'šəšu̯a d'é‿dôm, t'e u̯on są pītū: nə, mai̯ǫ́ u̯oṅi tero v́ĭcí zesekṷī; a u̯ona 'žēku̯a: t'e c'e u̯oṅi ḿelə, t'e tą i̯e, a v́ĭcí u̯oṅi ńīc ńi māi̯ǫ́. Tak u̯on 'žėk: nə, v́eče'žą i̯ó‿i̯ĭma i̯eš dôm zāńesc, a t'e ḱ'e u̯oṅi ńé‿mdǫ́ sēklə, t'e i̯o i̯īx u̯odnəką (!). Tak u̯on i̯ima döu̯ v́eče'žą i̯eš zāńesc, a "oṅi ńí‿ḿelə ńīc v́icí zesēku̯ī. I̯ak t'e zos bəu̯a n'ec, t'e ten di̯ōbū təlė di̯obu̯ŭf hāľu, c'e u̯oṅi t'e zéseklə a zgraḃĭlə, a i̯eš tė i̯istnī n'ecə və́v́ezlə. Tak drə́ďėg"ö dńā p"oren'e t'e ten di̯ōbū šed'é‿teg"ö gbūra, a 'žėk: nə, terō mə momə zesēku̯ī, zgraḃenī i̯i vəv́ēzu̯ī, tero i̯o xcą ḿec zopu̯ātą; a ten gbur 'žėk: i̯o ńigdə žodnī zopu̯ātə ńe dōvōm, lē i̯esc, a t'e, c'e se k"öždī sebǫ́ vezńe təlė, i̯ak ńesc môže. Tak ten di̯ōbū 'žėk: t'e t'e i̯e d'eb'že; a t'e šed d'e sfėg"ö k"olēǵi, á‿mu t'e ṕu̯ṓvodu. A ten kolega 'žėk: „t'e tḗ‿i̯e brāce ləxu̯o"; a ten di̯ōbu 'žėk: „ńī brāce, t'e d'eb'že, mə mu u̯öčə u̯otémkńemə, alle t'é‿

mʒe zā͜pᵘöʒʒ'e; k'e lē f st'édoụą(!) a krąco pụōvr'ezəᵘ. A ten dịōbū, ten ịe zvąz'evu; a k'e ụon bịụ d'esc dᵘūǵī, tak t'e ụon 'žėk: „tero lē pụod fundámentą zv'el'i ʒ'ūrąᵘ, a t'e ten dịōbū p'šė'žuc'u ten pụōvrūs p'šes st'ed'eụą, a pod͜zvelǫ gᵘö pᵘödvlėk, a t'e ụon se tą st'ed'eụą nā͜rem̃ą zādvīgnu" ze fšətkīm zbụöžą, c'e v ńī bəụö, a t'e z ńǫ šet, a t'e ịą zāńos na tak'ī mōl, ʒe ńīxt ńé͜m̃ešku, a t'e ụon 'žėk d'é͜teguö krōfca: „Tēro, brāce, tə mdeš m̃eụ d'e ịeʒeńo təlėᵘ. A ten krōfe 'žėk: „C'eš t'e m̃e pᵘömǫže, k'e ịo žōdnīx p'eńǫʒī ńi͜mōmᵘ. A ten dịōbū 'žėk: „ụō͜t'e lē są ńé͜ịisco, ịo cə p'eńǫʒe ụōbžīrgom, ịo pǫ'dą t'u d'e tegᵘö noblīššėguö mūna, a fšətkᵘö pụō-skažą, a tə są ụūdoš za tegᵘö mėstra, ale ịināčī ịima gᵘö ńe ᵘu-prāvīš, ịak k'e ᵘońi cə dāʒǫ st'e talārǫf; a tə͜vezńeš blōs mụötūšk, a bǫʒeš tak pụöklepụövu, t'e t'e są ụuprāvīᵘ.

Tak ten dịōbu šet d'e tegᵘö mūna, a fšətkᵘö skāzū. Tak t'e ụońi spr'evoʒālə r'ezmaịitəx mėstrǫf, a žōden ńi͜mǫk teguö mūna ᵘuprāvic. Ịaš ten mono'š są d'évezu, že ten krōfc mǫk mūnə ụuprā-vac, tak t'e ụon zā͜ńīm pụösục̄, a ten krofc p'šəšėt a 'žėk: „Ịo ten mūn ụūprāvą, alle ịināčī ńė, ịak t'e dōce st'e talārǫfᵘ. Ịi t'e ụońi są nā͜t'e zgoʒələ. A ịak ten krōfc f ten mūn vėšet, tak ten dịōbū vəzd'žū, a 'žėk: „brace, ịes tə t'e tu?ᵘ; a ten krōfc 'žėk: „ịo brace, ịo t'e ịemᵘ. Tak t'e ụon 'žėk: „Tə lē ten mūn ụúpravi, a ịo pudą f ten drəd'ī mūn, a tą ịo tėš fšətkᵘo pᵘōskažą, ale te-gᵘö tə ịināčī ńé͜uprāvi, ịak k'e ụońi cə dāʒǫ dvāsta talarǫfᵘ. A ịak ten krōfc m̃eụ ten ụupravēnī, tak ụon šet d'e sfėgᵘö d'e͜d'emu; a ńe varāụö dūgᵘö ịi zo zā͜ńim p'šəšle, že bīụ ịima mūn skažēnī, a ụońi čələ, že ụon mǫk mūn ụuprāvic. Tak ụon 'žėk: „ịo mᵘögą ᵘuprāvic, ale ịināčī ńė, ịak t'ė ịo d'éstaną (!) dvāsta talarūfᵘ. Tak ụońi są zgoʒələ, a t'e ụon šet, a ịak ụon f ten mūn p'šəšet, tak ten dịōbū vəzd'žū a 'žėk: „brace, ịes tə͜i tu?ᵘ a ten krōfc 'žėk: „ịō, brāce, ịo tu ịemᵘ. Tak ten dịōbu 'žėk: „tə lē͜gᵘö ụú-prāvi, a ịo pūdą tą f ten t'šecī mūn terō, a tėš fšətkᵘö pᵘōskažą, alle tą tə ńé͜xᵘoʒə, xoʒbə ụońi t'eb'e t'šəsta talārǫf davāłə(!), bᵘö ịagbə tə tą p'šəšet, t'e t'eb'e ləxᵘö pūʒeᵘ. Tak t'e ten krōfc ten mūn ụūpravū a vzǫ" sụöịi dvāsta talārǫf, a šet d'é͜dǫm. A ńe varāụö dūgᵘö ịi zo zā͜ńim p'šəslə, a gōdālə, ụońi čələ, žə ụon mǫk mūnə ụuprāvac, a ụon 'žek: „Ịō, ịo mᵘögą, alle t'e m̃e ịe zakozōn'e, tak ịo ńé͜pudąᵘ. A ụońi xcelə mu dac t'šəsta talārǫf, lē m̃eụ ịic, a ụon

ńḗ‿xcū. Tak i̯ag‿ᵘońi v́iʒēlə, ž́e ᵘon ńe špasᵗēvū, lē po prōvʒe tak məslū, tag‿u̯ońi gu̯ö nā́‿u̯ȯs mu̯öcǫ́ fsaʒələ i̯ī́‿z‿ńīm dᵗe tegᵘö mūna i̯axūlə. A i̯ak u̯on f ten mūn vēšēt, a začǫ́ pᵘöklepu̯övac, tak ten di̯ōbu vəzdʳžū a ʳžėk: „I̯o cə dᵗex gōdū, že tə tu ńí‿ḿeu̯ i̯īc, bᵘö tᵗéb́ebə ləxᵘö šu̯ö“. A ten krōfc ʳžėk: „Brace, i̯obə tu ńé‿šet, alle ta pʳšeklą̇tō būba tu i̯iʒe, tak i̯o tᵗeb́e xcöu̯ ʳžėc“. Tak tᵗe ten di̯ōbu ʳžėk: „Nᵗe cᵗeš u̯ońi tᵗeb́e za tᵗe u̯upravéńė tu dāʒǫ́?“ A ten krōfc ʳžėk: „u̯ońi xcǫ́ dac tʳšəsta talārȯf“. Tak ten di̯ōbū ʳžėk: „Tə le ten mūn ᵘū́pravī i̯eš, a i̯o i̯i tero pūdą̇, cᵗe tə ańi ta baba ńé‿mʒeta u̯ȱ‿ḿe v́eʒēlə“. Tak ten krōfc mūn u̯ū́pravu a dᵗestu tʳšəsta talārȯf, a i̯éž‿gᵘö dᵗé‿dȯm zā́vezlə, a u̯on sᵗe pu̯öbudᵗēvu xāu̯pą̇, a są̇ u̯ȱže-ńu a dᵗě i̯eʒēńō a dᵗe ṕicō ḿeu̯. Tak sᵗe žələ dəxt ščəstləve, a ḱei̯ fčerṓ ńḗ‿zdexlə, tᵗe žəi̯ǫ́ i̯ež‿ʒiz‿ʒéń. (Luzin).

11. Szklana góra.

Bīu̯ v i̯ědnī fsī gbūr dᵗesc bᵘögātī, ten ḿeu̯ tʳšex sənȯf, tī dvāi̯ bələ mǫ́drī, a i̯ěden bīu̯ gᵘūṕʼī. Tī mǫ́drī pu̯omagūlə u̯öi̯cu pʳšə gospᵘodāʳštfe, a ten gūṕī sēʒu za ṕėcką a pǫ́čka se ṕʼėk. A temu gbū́rᵗeví u̯ȱb‿nᵗec kȯi̯ⁿmi xtᵗe grᵗēx vəʳpas, a u̯ońi ta ńī́‿mᵘoglə ńi-ku̯ögᵘö ᵘuxfācəc. Tak ten u̯öi̯c ʳžėk tēmu i̯édnėmu mǫ́drėmu sə́nᵗeví: „tə mʒeš mūšu i̯īc u̯ȱb‿nᵗec vaxtᵗēvac, mə dᵗex múšimə ku̯ögū dᵗestac“. Tak ten sīn se vzǫ́ᵖ dᵗḗbrėgᵘö dᵗě‿i̯eʒēńō a dᵗe ṕīcō, a tᵗe se šēt nā́‿pᵘole, a i̯ak pʳšəšet nā́‿mol, tág‿u̯on zāčǫ́ i̯ėsc a ṕic; i̯aš są̇ dᵗebʳže nāi̯ot. Tak tᵗe u̯on ᵘūsnu a ńé‿u̯ocucu i̯aš pᵘorēnᵗe a grᵗex bīu i̯e-dnak spāsu̯ī. Tak ten u̯öi̯c pʳšəšet nā́‿pᵘole, á‿gᵘo dixtix vəškaľēvu a ʳžėk: „ʒīs ten drəǵī pūʒe“. A temu drə́ǵėmu są̇ tᵗe samᵘö stāu̯ö. Tak ten u̯öi̯c ʳžėk: „tᵗe i̯īnī radə ńé‿mʒe, le i̯ó‿mdą̇ mušu sūm vaxtᵗevac“. A ten gūṕī tᵗe čəu̯ (!) a ʳžėk: „tatku, i̯ṓ‿pudą̇“. A ten u̯oi̯c ʳžěk: „ḱeⁱ u̯ońi dvāi̯ ńic ńe ᵘuṕilevūlə, tᵗe tə dᵗex gvəsnᵗe ńė, alle ḱēⁱ xceš, tᵗe b́ėi̯“. Tak ten guṕī sᵗeb́e ᵘūṕėk pǫ́ⁿčka a vētk za nādrī‿i̯ se šet nā́‿pᵘole; a i̯ak pʳšəšet, tak se sōt i̯i začǫ́ su̯ėgu̯ö pǫ́čka i̯ėsc. Tak pʳšəšu̯a dᵗé‿ńegᵘö məš a u̯on i̯ī xutkᵘö u̯ód‿negᵘo pǫ́čka ʳž́ūcu, a ta məš ʳžēku̯a: „Tᵗe tə dᵗēbʳže zrᵗēb́u, tero tə mȯžeš lēgnǫ́c a spac, ḱeⁱ tə ku̯öńe pʳšii̯ⁿdǫ́, tᵗe i̯o ce zbuʒą̇“. Tak u̯on lika speu̯, a ten vestʳšȯt nᵗecə tᵗe mu ńėcᵗe tak pʳšéz‿gą̇bą̇ b́egāu̯ö, tᵗe bâ na məš. Tak u̯ön u̯ȱcūcū, a v́iʒu, že kȯi̯ń bīu̯ v grᵗexu, tak u̯on dᵗé‿ńegu̯ö šet,

*i̯í‿gᵘo ᵘū́xfocu, a ten kôi̯ṅ mu ʳžėk: „Tə lē zé‿ḿe zēmᵘi̯i tą̇ ᵘuzdą̇ i̯i tą̇ kandārą̇, a tą i̯ą̇ kᵘole teu̯e dą̇ba na tī u̯ǫ̇ᵘce sxu̯öv́i̯i, a ḱeⁱ tə́‿mʒeš ḱei̯ cᵉe xceu̯, tᵉe vīmṅeš tą̇ u̯uzdą̇ i̯i tą̇ kandārą̇ a tᵉe ná‿teu̯ö dą̇ba sklēṕᵉeš, a cᵉe tə́‿mʒeš xcöu̯, tᵉe tə fšətkᵘö dᵉestōṅeš, a v́itrᵉe pʳšii̯ᵘʒeš zōs“. A ten kôṅ zǵinǫ̇ᵘ, a pᵘorēnᵉe, ḱė ten u̯öi̯c pʳšəšet, tᵉe grᵉex ṅé‿bū́ spāsu̯ī. Tak u̯ôn‿gᵘo pu̯ôxfolu, a ten gūṕī ʳžėk: „tātku, v́itrᵉē i̯o pudą̇ zōs“. (To samo po raz drugi i trzeci).... a v́icī́ tu ṅé‿xu̯oʒə“. A tᵉe ten kôᵉṅ zǵinǫ̇ᵘ. Tak tᵉe u̯on šēt dᵉé‿dôm a ʳžėk: „Tatku, tą v́icī́ žōdnī kᵘöṅe ṅe i̯ĭdǫ̇, i̯o tą prôžnᵉe sēʒą̇“. Tak ten u̯oi̯c ʳžėk: „Dᵉēbʳže səṅe, dᵉex rōs s ceḃe cᵉe dᵉḗbrėgᵘö bəu̯ö“.

A ṅédalek tė fsə bəu̯ö ḿāstᵉe, a tą̇ ḿēšku krôl, a ten ḿěu̯ (ḿū) bārᵉe ṕą̇knų côrką̇, a dᵉé‿ṅī v́ele nāvrī i̯ezʒəu̯ö, a i̯ī́‿są̇ žoden nḗ‿v́iʒu. A pʳšə́i̯āxu tą̇ rōs i̯ĕᵉden, ā ten môk čāʳžəc, a i̯ag‿u̯ona gᵘö ṅé‿xcâ, tak tᵉe u̯ón‿i̯ą̇ zāklǫ̇ᵘ f sklą̇nų gôrą̇, cᵉe dᵉe‿ṅī́ ṅī́‿môk ṅixt dᵉepʳšī́nc. Tak ten u̯öi̯c rᵉezmai̯itī spu̯ôsᵉebə və́məšľu, a są̇ rᵉezmai̯itəx rāʒᵉu, a ṅixt ṅé‿v́eʒu žodnī rādə, i̯aš i̯edna čarᵉḗvṅica ʳžeku̯a: „Io, krôlu, v́ėm nā́‿tᵉe rādą̇; krôl mŭšī f su̯öi̯im cāu̯īm krāi̯u bekái̯nt zrᵉḃic, že kᵘöždi ṅežéṅau̯ī parᵉḗpk mŭši ná‿tą̇ gôrą̇ na ku̯öṅu vi̯āxac, cᵉe‿mʒé bārᵉe trūdnė, alle tēn, cᵉe tą vi̯ĕʒe, ten mŭši f ku tegᵘö zomku tʳšə rāzə u̯öbi̯āxac, tᵉe u̯ôn‿i̯ą̇ vəbāv́i, tᵉe u̯oná‿mu da gą̇bə, a u̯on dᵉestōṅe na u̯ə́səṅe gv́ōzdą̇, cᵉe mʒé‿gᵘö môk kᵘoždī pu̯öznac“. Tak ten krôl tī rādə u̯ū́su̯oxu, a zāro deu̯ nakāzac, že fšəscə ṅežéṅāu̯ī parᵉepcə, bᵘogātī a ᵘubᵘöǵī kᵘöždī ḿeu̯ i̯āxac, a xtᵉebə i̯ą̇ və́bav́iᵘ, tenbə ią̇ dᵉestu za ḃāu̯ką̇, bᵘö ta čarᵉḗvṅica tak nakozā́. Nə ták‿tᵉe tegᵘö gbūra tī dvāi̯ mǫ̇ᵘdrī sə́nᵉeve tėš zāčǫ̇ ku̯öždī sfėgᵘö kᵘöṅa pucᵉevac, a ḱė ten ʒěṅ pʳšəšēt, tak tᵉe u̯oṅi tėš i̯axālə; a ten gūṕī vzǫ̇ᵘ táḱėgᵘö kulā́vėgᵘo kᵘöṅa, a‿i̯ tėš gōdu, žebə i̯āxu. A tī drəǵī są̇ z ṅėgᵘö sḿelə: „cᵉeš tᵉe tə nā́‿tīm su̯öi̯im kulavīm xcöu̯?“ A i̯ak u̯oṅi u̯ui̯axālə, tak ten guṕī vzǫ̇ᵘ tegᵘö kulā́vėgᵘö ku̯öṅa, a prᵉévaʒu z ṅīm na ną̇ u̯ǫ̇ᵘką̇, a puscu gᵘo nā́‿trovą̇, a tᵉe vəi̯ǫ̇ ną̇ ᵘuzdą̇ z nǫ̇ stʳšībʳžnǫ̇ kandārǫ̇, a sklepnǫ̇ᵘ nā́‿negᵘö dą̇ba, a tᵉe są̇ gᵘö pitāu̯ö, cᵉe u̯on xceu̯, a u̯on ʳžėk: „Iédnėgᵘö ku̯öṅa ze stʳšī́bʳžnəmi pᵘotku̯ôvami, a ze stʳšībʳžnīm ᵘū́ḃerą̇, a dlo‿ḿé krᵉelefsḱė u̯oblečeṅė“. Tak tᵉe tᵉe mu są̇ fšətkᵘö nā́lazu̯ō, tak tᵉe u̯on są̇ u̯öblėk, a tᵉe sōt na tegᵘö ku̯öṅa, a tᵉe i̯āxu. A i̯ak u̯on pʳšə́i̯axu dᵉe tī sklą̇nī gôrə, tak u̯oṅi (!) zdóleka (!) v́iʒᵉu, cᵉe kᵘole tī gôrə ku̯öṅī lḗžau̯ö, a sᵉe ḿau̯ö šṕᵉīrə pᵘou̯ôḿōnī. Tak tᵉe u̯on pʳšə́-

nəkŭ a tʻe vnəku štək ná‿tą gòrą, a tʻe nā́vrŭcʻu nāzot, a i̯āxu dʻé‿dòm, a prʻeste ná‿ną u̯ǫnką, a tʻe są zēblĭk, a su̯öi̯i u̯öbʷucī u̯öblĭk, a s tegʷo ku̯öńa zi̯ǫᵛ u̯uzdą a kandārą, a i̯ą zṓs‿tą sxu̯övu, a ten kʷòʻń zǵinǫᵛ. A tʻe u̯on šet dʻé‿dòm, a tī drəǵʻī i̯ū̆ bələ dʻēma, a pʷöv́odālə u̯öi̯cu, i̯ak i̯ima tą šu̯ö, ā že blōs i̯ě·den f krʻelēfsḱīm u̯öbūcīm, ténbə‿bu vnēt vi̯āxu, alle u̯on nā́vrŭcu nāzot. A ten gūṕʻī gōdu: „i̯o gʷo tėš v́iʒʻu, i̯o biu̯ na taḱʻė v́elǵʻė drevnʻe vəlāzu̯ī“; a u̯oṅi godālə: „i̯o, tə ʒe bulvə ṕʻėk“.

A za porą dṅī kròl döu̯ zōs nakāzac, že ḿelə zos fšətcə i̯āxac, bʷo i̯ěden i̯i bīu̯, cʻebə bīu̯ vnet vi̯axònī. Tak tʻe u̯oṅi zōs zā́čąlə su̯öi̯i ku̯öńe pucʻēvac a fudrʻēvac, a ḱʻė ten čās pʳšəšet, tʻe ʷoṅi zōs i̯axālə, a ten kulāvī.... i tak dalej po raz drugi.

A ńe vārāu̯ö dūgʷö, tak kròl zos nā́kazu (!), že zōs fšəscə ḿelə i̯āxac, že i̯eden vnet i̯u‿u̯ gòrə bīu̯. Tak u̯oṅi le zōs zā́čąlə i tak dalej, j. w.

....a u̯on vnəku prʻestʻe dʻe gòrə, a tʻe u̯ṓbnəku tʳšə́‿razə f kū tegʷo pā́u̯acu, tʻe są u̯ótemku̯ə tāḱʻī v́elǵʻī skléńonī dv́ěʳže, a tą sēʒâ ta krolēvna. Tak tʻe u̯on są pʳšed ńǫ u̯ū́ku̯oṅu, a tʻe u̯ona mu dâ gąbəe a tʻe u̯on zāro u̯ṓtʳšimu gv́ōzdą na u̯ə́səńe, a tʻe u̯ona bəu̯a vəbav́ēnō.

A ten kròl ḿuʷ tǫ rāzǫ f kū tī gòrə vāxą pu̯ostav́ēnī, cʻ, u̯óńibə tegʷö, cʻe tą vi̯āxu, scigālə, bʷö u̯on xcʻeu̯ (xcʻu) v́ěʒěc, xtʻebə tʻe bīu̯. Ale tʻe ńic ńḗ‿pu̯omʷogu̯o, u̯on pʳšez‿ńíx pʳšez‿v́ěʳšk pʳšḗnəku, gnēu̯ prʻestʻe i tak dalej, j. w.

A nen kròl ten są bārʻe u̯ū́cešu, že i̯egu̯o còrka bəu̯a vəbav́ēnō, alle tērō ńixt ńḗ‿v́eʒʻu, xtʻe i̯ą və́bav́u, alle tʻe bəu̯ö dʻe znōńō, bu̯o ten dʻex ḿeu̯ gv́ōzdą ḿėc, bu̯ö ta čarʻḗvńica dʻex tak ʳžēku̯a. Tak ten są ḿeu̯ meldʻḗvăc s tǫ gv́ōzdǫ, alle są ńixt ńe meldʻēvu. Tak kròl deu̯ za‿tī́m šəkăc, tak fšąʒe šukālə, a pʳšəšlə tėš dʻé‿tegu̯o gbūra, a u̯obzérālə tėš i̯ēgʷo dvux sənòf, cʻe tą bələ i̯axònī, alle žòden gv́ōzdə ńí‿ḿėu̯. Tak u̯oṅi są pitālə, ḿeu̯ u̯on i̯ež‿v́icī́ sənòf, a u̯on gōdu: „i̯eš tāḱʻėgʷo gū́ṕʻėgʷo i̯o mōm, ale ten ta ńḗ‿biu̯“. Tak u̯oṅi gōdālə: „ku̯ö mə gʷö u̯öbḗzdʳžīmə“. A u̯on ḿeu̯ taḱʻī dʷuǵī vu̯ösə, a bīu̯ tak čōrnī, a spoṕelēnī, že knap ta gv́ōzda bəu̯a v́iʒěc; i̯až u̯oṅi tə vu̯ösə rʻezgarnąlə, tʻe u̯oṅi v́iʒēlə, že u̯on ḿū gv́ōzdą. Ta tʻé‿u̯oṅi gʷo zāro dʻe kròla vząlə, alle kròl ʳžėk, táḱʻėgʷo u̯on ńé‿xcu za zěca ḿēc; a ta krolēvna ʳžēku̯a: i̯o gʷo, kròlu, xcą, u̯on ḿe və́bāv́ū, tak u̯on i̯e mòi̯“. A ten kròl są rʻḗzgoʳžu, a ʳžėk: „Ḱʻe

tə gᵘo xcēš, tʻe gᵘö vēs, alle mu̯öi̯īm ʒēcką są ȯ́ści ńe nazəvoi̯ᵘ. Tak u̯ońi są u̯ožeńilə, a ȯ́esēlō žōdnėgᵘö ńé‿beu̯ö, a krōl‿i̯ima deu̯ v lēse takǫ ləxu̯ǫ xāu̯pą pu̯östāȯ́ic, a tʻe u̯ońi są ḿelə žəȯ́ic, i̯agbə u̯ońi mu̯öglə.

Alle ńe varāu̯ö dūgu̯ö, tak ten krȯl ḿeu̯ u̯öi̯ną, a ta cȯrka są dʻeȯ́eʒá, a su̯ōi̯ému xu̯öpu tʻe pᵘöȯ́eʒá, a ḱe ten krȯl ná‿u̯öi̯ną cīgnu, tʻe u̯on ʳžėk: „Tero ḱebə i̯ó‿ḿeu̯ tak dʻébrėgu̯o zəca, tʻe i̯óbə‿mu kᵘomei̯ndą pu̯oʼdu, ale hēne tʻe tą i̯e mȯi̯ zəc, ten tu̯ xu̯öʒi pᵘo u̯ǫᵛkax, a žābom dʻe u̯öčī pxōᵘ. A i̯ak ten krȯl bīu̯ i̯uxȯnī, tak ten zəc šet ná‿ną u̯ǫᵛką, a vəšəku sʻeb́e u̯uzdą a stʳšibʳžnǫ kandārą, a sklepu ná‿tegu̯ö dąba, a tʻe gu̯o są pitāu̯ö, cʻe u̯ön xcʻeu̯, a u̯on ʳžėk: „ʒesąc təsǫcī u̯öi̯ska na kᵘöńax, a fšətkᵘö stʳšibrą pʳšəstrʻei̯enī, a dle‿ḿé krʻelēsḱė u̯öbᵛūcī ze stʳšibʳžnəmi šporami a šāblǫᵘ. A tʻe u̯on i̯āxu zá‿tīm krȯlą f təle, a ḱe u̯on pʳšəi̯axu ta, tʻe u̯ońi ḿelə i̯i tʻe krȯlevė u̯öi̯skᵘö pᵘöb́ītė, alle ftīm u̯on pʳšənəku, a skᵘomendʻerʻēvu su̯öi̯ė u̯öi̯sku̯ö ná‿tegu̯ö cázėgᵘö. Tak tʻe u̯ońi gᵘo zbilə f prʻex, a tʻe u̯on navrȯcʻu nāzot a‿gnōu̯. A ten krȯl mu xceu̯ pu̯öʒəku̯övəc, alle u̯on są rōz ńé‿obezdʳžīu̯, a i̯āxu prʻeste ná‿tą u̯ǫᵛką a zi̯ǫᵛ ze su̯ėgu̯ö ku̯öńa u̯uzdą i t. d., j. w.

A tīm čāsą ten krȯl bīu̯ tėš dʻema, a ta cȯrka bəu̯a i̯iʒenō gu̯ö naȯ́eʒəc. Tak u̯óń‿i̯i pu̯öȯ́odu, i̯ag‿mu šu̯ö, ale žé‿gᵘö i̯ėʼden vȯretu: „ḱebə i̯o takėgu̯ö zəca ḿeu̯, alle ńé, ten tu̯ȯi̯, ten na u̯ǫᵛkax žābə pxōᵘ. A u̯ona ʳžeku̯a: „ku̯ö u̯on dʻex ta mušu bəc tėš, bu̯o u̯on dʻex ȯ́ė ȯ́ēlė pu̯öȯ́ādacᵘ.

A tīm čāsą nen krȯl zōs dʻestu u̯öi̯ną, bu̯ö ten, cʻe z ńīm u̯öi̯evu, ten ʳžėk, že tʻe rirtix ńé‿šu̯ö, že u̯ön są(!) ḿeu̯ pu̯ömūc dʻestȯnī. Tak u̯ön są tėš vʒǫᵛ pu̯ömu̯öc, a tʻe zāčǫᵛ z ńīm i̯eš rōz u̯öi̯ną. Tak tʻe u̯on cīgnu na tą u̯öi̯ną, a zōs na su̯ėgu̯ö zəca nāʳžiku. Ale ten šet na ną u̯ǫᵛką i t. d., j. w..... *alle i̯ak u̯on ze su̯öi̯im u̯öi̯ską vnəku, tak tʻe lē za tīm cəzīm krȯlą blȯs dīm u̯östu; tak u̯ońi u̯ucekālə, a tʻe u̯on nāvrūcu* i t. d., j. w.

A ńe varāu̯ö dūgᵘö, tak nen krȯl zōs dʻestu u̯öi̯ną z ńīm i̯istnīm i t. d., j. w.

Tak tʻe u̯on u̯údeʳžu rōs ze su̯öi̯im u̯öi̯ską na‿ńix, a tʻe i̯ix rōs zb́īu̯, alle zdaʳžəu̯ö są, že gu̯o i̯eden šablǫ cǫᵛ v ńegą, teu̯ö zəca, a tʻe ȯ́iʒʻu ten krȯl. Tak u̯on vəi̯ǫᵛ xutku̯ö su̯öi̯ šnepelduk, a ta bəu̯ö i̯egu̯o ḿenʻe vəšətė, a zāȯ́inu temu zəcʻeȯ́i tą ńʻegą, alle u̯on gu̯o

ńé‿pᵘoznu, u̯on məsľu, tᶦe biu̯ i̯aḱʿī cəzī krȯl, cᶦe mu pu̯ȯ̂mogu u̯ö-i̯evac. A ftīm ten skᵘomendᶦerᶦevu su̯öi̯ė u̯öi̯skᵘö, a gneu̯ ná‿ną̇ u̯ōᵛką̇, i̯aš są̇ kᵘuʳžəu̯ö i t. d., j. w.... *a tᶦe šed dᶦé‿dȯm, alle bīu̯ kulāvī; a i̯egu̯ö b́au̯ka zdʳžī, a gōdō: „cᶦeš tᶦēb́e i̯ē? tə i̯es kulāvī“. A u̯on gōdō: „tᶦe i̯o są̇ u̯öḱit“. „Alle xtᶦēš tᶦeb́e deu̯ takǫ̇ snōžǫ̇ xᵘustą̇ dᶦe zaṽińeńō“? A u̯on ʳžėk: „i̯o i̯ą̇ nālos“.*

A tīm čāsą̇ ten krȯl bīu̯ tėš z u̯öi̯nə i̯i dᶦėma, tak ta cȯrka gu̯o šu̯a naṽēʒəc, a u̯ón‿i̯i pu̯ȯ̂ṽodu, i̯ak mu šu̯ö, i̯ág‿mu i̯eden ṽėrnī pu̯ȯ̂mogū, alle ḿeu̯ ńėščēscė, bu̯ö gu̯o i̯eden cǫ̇ᵛ v nᶦegą̇. A u̯ona ʳžēku̯a: „Ten mȯi̯ tėš pʳšəšet taḱʿī kulāvī dᶦé‿dȯm“. A ten krȯl ʳžėk: „Tᶦe gu̯o ʒe žāba kǫ̇sau̯a, bu̯ö u̯ön i̯ima ṽi̯edne dᶦe u̯öčī pxöu̯“. A u̯ona ʳžeku̯a: „i̯o, alle xtᶦe mu takǫ̇(!) snōžī šnepelduk deu̯ dᶦe zaṽicō“? A ten krȯl ʳžėk: „Tᶦe mu i̯o ʒā́ṽinu sȯm su̯öi̯īm šnepélduką̇, alle ku̯ö mȯže u̯ön tᶦe biu̯, u̯öbezdʳžīš le ten šnepelduk, a ḱe ta bǫ̇ʒe mu̯öi̯ė ḿenᶦe vəšətī, tᶦe tᶦe i̯e mȯi̯ šnepelduk, a u̯ön tᶦe ḿe pu̯ȯ̂mogu u̯öi̯evac“. Tak ta cȯrka šu̯a zaros dᶦé‿dȯm, a ną̇ nᶦegą̇ u̯ödṽiną̇, a pu̯öznâ, že tᶦe bīu̯ krȯlūf šnepelduk. Tak u̯ona b́egā́ krȯlev́i pu̯öṽādac, že tᶦe bīu̯ i̯egu̯ö šnepelduk. Krȯl deu̯ zāros u̯özə zapʳšī́c, a xceu̯ gu̯ö dac hālac, alle ten zəc ńé‿i̯axu, i̯aš ḱe u̯ön biu̯ zdrȯf, tᶦe u̯on šet ná‿ną̇ u̯ǫ̇ᵛką̇, a vəi̯ǫ̇ᵛ nə fšətḱė u̯uzdə a kandārə, a sklepu ná‿tegu̯ö dą̇ba, a tᶦe gu̯ö są̇ pítau̯ö(!), cᶦe u̯ön xceu̯. A u̯ön ʳžėk: „Io xcą̇ tᶦe fšətku̯ö u̯öi̯sku̯ö, cᶦe tu spu̯öčīvō, ḿec, a fšətku̯ö f stʳšībrᶦe a v zu̯ötᶦe a v dᶦēment pʳšəbrōnī, a karᶦetą̇ v dvanōsce ku̯öńi, a samīm zu̯ötą̇ a dᶦémentą̇ u̯öb́ītė, a dlo‿ḿé a dlo mu̯öi̯i b́āu̯ḱi krᶦelesḱʿė u̯öblečēńė“. A tᶦe u̯on ze su̯öi̯ǫ̇ b́au̯kǫ̇ sōt f tą̇ karᶦetą̇ a tᶦe i̯āxu prᶦestᶦe s tīm cau̯īm u̯öi̯ską̇, a z muzīkǫ̇ pʳšet krȯlȯf pau̯ac, a ten krȯl są̇ ᵛūʳžas a məslu, že tᶦe bīu̯ nen krȯl, že ten mu xceu̯ fšətku̯ö vzǫ̇ᵛc. Alle ten zəc skᵘomendᶦerᶦēvu su̯öi̯ė u̯öi̯sku̯ö, cᶦe u̯onᶦe mušau̯ö pʳšet tīm krȯlą̇ paradǫ̇ stanǫ̇c, tᶦe ten krȯl pu̯öznu sfėgu̯ö zəca a su̯öi̯ǫ̇ cȯrką̇. Tak u̯ȯ̂n‿ix pʳšḗprᶦesū, a i̯ima cau̯ė su̯öi̯ė krᶦelestu̯ö darᶦēvu. Tak u̯ońi zārŏ f tīm krᶦelēsḱīm pā́u̯acu u̯östālə ḿėškai̯ǫ̇cə, a tᶦe u̯öi̯sku̯o bəu̯ö tėš fšətku̯ö vəbaṽēnė, a že u̯ońi fčerṓ ńé‿zdexlə, tak u̯ońi žəi̯ǫ̇ i̯ež‿ʒiz‿ʒḗń. (Luzin).

12. Zakład.

Bələ dvai̯ pánᶦeṽe, a ten i̯eden, ten ḿeu̯ i̯édneu̯ě šīpra, a ten fšətkᵘo mu ṽeʳžu bārᶦe. A tᶦe u̯öńi są̇ zaṽatᶦevālə, že u̯onbə mu

zųgòų (!). A t'e ųön įemu vəsųu štuvą, tak c'e ųona ųotšaxr'evå įedne ųòfčą. Tak ten pōn p'šəšet p"oren'e, a są pitu, c'e įegųö ųòfčą r'eb'iųö; a ųön 'žěk, že bəųö ləxųö s tīm ųòfčəcą, že ųön ńeų t'e strac'ené. A ųön įemu 'žek, že t'e bəųö bār'e d'eb'že įi temu deų zāro ṕązesǫt talāròf, že ųön įemu prōvdą p"ov́eẓu. Tak ųon šed d'e teųe pāna, tak ten pōn mušu mu dac šescset talāròf, že ųon mu prōvdą pųöv́ezu. A t'e těš ųön ųot teųö ćāsu įež͜barží įemu v́e'žu. (Luzin).

13. Źrebiec:

Mə v ńeẓelą ųo p"orénk záp'šəglə zg'žepcu, a t'e mə kāvu z ńīm įaxāłə, a t'e mə navròcəłə nāzot, a t'e mə gųö vèp'šəglə. A dréǵeųö dńā ųońi ńe g"ö p'šəpr'evaẓəłə v brònǫ, a t'e įo ńeų z ńīm bron'evăc; a t'e įak įo g"o zāp'šīk, t'e įo zāčǫ įāxăc, a t'e įo z ńīm tak viedne d'é͜k"oųa įezẓ'u, aš z ńeųe šum pādu. A t'e įo pròbųövu, žebə ųön štəl stöų, a t'e ųon įeš ńé͜xcu st'ěc, a t'e įo mu deų įeš tāk'ī cux įīc, a t'e ḱe ųon stānu, t'e ųön bių įiš spųöḱųöįnī. (Luzin).

14. Fałszywy ksiądz.

Įěden xųöẓǖ tak pųô͜sfece, a t'e ųon gōdu, c'e ųon bių kloš-t'ernīm ksąẓą. A t'e ųon p'šəšet d'e įědnəx ləẓī, a t'e ųön bių tu "u͜ńīx ųö pōrą ńeẓel, a t'e ųon įima vzǫ córką. Na p"orénk ųońi fstāłə, t'e còrḱi ńé͜bəųo, a ksąnẓa těš. Tak ųoįc dēų na fšetḱəx poč-tax telegrafųövac, tak kole graį"ce ųońi ųuxfocəłə, a còrką cepnǫłə nāzot de d'ēmu, a įeg"o vzą"łə ve festunk. Ųot teųe ćāsu ńic ńé͜ bəųö ųô͜ńeųö d'e sųoxāńa, a ųońi mušełə za͜ńǫ ųöpas'evac, ųona įima xcâ ųūcec. Dva dvaẓesce lat ųona bəųa stōrō. V'ecī ńic ńé͜ bòųo. (Robakowo).

15. Rana od siekiery.

Įo bių d'é͜łasa, a ten mòį brat bių těš, a įak ma ųustǫṕ'iųa d'e buka, a ma začǫ rąb'ic, t'e ųon ńe cǫ f tą n'egą. Tak įo są "u'žas, tak įo vəįǫ šnepełduk s tāšə, a t'e įo s'eb́e t'e záv́ǫzu. A t'e ųon ųöstuų f tīm lese, a įo šet d'é͜dòm, a ųon zas pųôtemu p'šə-

i̯axū s tīm dʳževą, a i̯ak i̯o dʲéxᵘoʒiu̯ dʲé‿dȯm, tak b́au̯ka sʲeb́e dʳže-u̯ö rǫb́iu̯a. Tak i̯o pʳšəšet dʲe‿ńé, tak i̯o i̯ī gōdu: „le se ńé‿uʳžasńi". Tak i̯o pʳšəšet v i̯izbą, tak tö(!) i̯o ten šnepelduk u̯ödv́iu̯; tak i̯ak i̯o gᵘo u̯ödv́ü̯u̯, tak tʲe ńic krěv́é ńé‿bəu̯o. Tak u̯ona ḿe tʲé pᵘösma-rʲevau̯a takǫ vȯtkǫ, a tʲe i̯o zi̯ōt frīštək, a tʲe i̯o pu̯öšet dʲe rʲebu̯ötə, a xu̯öʒiu̯ i̯ō dərx dv́e ńéʒele dʲe rʲebu̯ötə, a tʲe v ńéʒelą i̯o pu̯öšet po peu̯dńu dʲé‿karčmə, a tʲe mə ṕʲi̯eme šnāps. Tak mə są náṕʲilə, a tʲe me pu̯öšlə dʲé‿dȯm. A tʲe v i̯ědnī xau̯ṕe bəu̯a muzika, a tʲe i̯o začou̯ tancʲēvac, a tʲe i̯o i̯em u̯upot, a u̯údeʳžiu̯ i̯o są / tą nʲegą; tak tʲe i̯o pu̯öšet dʲé‿dȯm, a u̯ot tegᵘo čāsu ta nʲega ḿe bu̯ölâ, a v́icī i̯o i̯i rʲeb́ic ńí‿mȯk. Tak dv́e ńeʒele i̯o dʲema lěžu, a tʲe u̯ona ḿe zā́vezu̯a dʲe sʲestrȯf v i̯ěden ṕʲǫᵘtk a v drəʳǵī ṕʲǫᵘtk tʲe są pōrka u̯urʲeʒəu̯a. A tʲe ʒev́ąc ńeʒʲél i̯o ᵘu təx sʲestrȯf biu̯, tʲe u̯ona ḿe halā́ nāzot u̯ot təx sʲēstrȯf, a tʲe ta nʲega ńé‿bəu̯a ńic u̯obgᵘoi̯enō. Tʲe pʳšəšet dʲé‿dȯm a dva lata tʲe varau̯ö, i̯ak ta rena są zagu̯ö-i̯iu̯a, ale rʲeb́ic i̯o mȯk i̯em rəxlī́. A tʲe i̯o są u̯ödʳžek gᵘoʳžeu̯ḱi ṕʲicō, tʲe pu̯ȯ́temu i̯o ńii̯ak ńé‿ṕʲii̯ą, i̯o i̯uś ńí‿ḿeu̯ na su̯öi̯im i̯ąʒəku kórnisu. Kȯi̯ńc. (Robakowo).

16. Śpiewki.

a. *Zďinąu̯ś‿ḿe u̯öu̯ə, zďinąu̯ś‿ḿe u̯öba,*
Zďinąu̯ȯ́‿ḿe mu̯öi̯ė ʒéfčą, cʲé‿gu̯ö ńima dʲema.
I̯eden z ńīm tai̯ncəi̯e, drəďī i̯ī žau̯ui̯e,
Tʳšecī sēʒī za stʲelīką, rące zau̯amui̯e.

b. *V u̯ȯ́lšəńe, v u̯ölšənēčce, zǵinąu̯ś‿ḿe mu̯öi̯i zgʳžepce,*
Xtʲebə mu̯öi̯i zgʳžepce nālos, temu döu̯bəm gǫᵐpḱʲi zāros.

c. *Zāšu̯ö sᵘunce zā́‿las, a i̯o bədu̯ö nāpas,*
I̯o i̯ež‿dʲé‿dȯm ńe pᵘonəką, bᵘo są ʒéfčątȯf ńe ᵘobnəkom.

(Luzin).

Tytus Benni.

Z dziedziny akomodacyi międzywyrazowej.

„W wymawianiu czysto polskim, podobnie jak w języku sanskryckim, każdy dźwięczny początek wyrazu następującego wpływa upodabniająco na koniec spółgłoskowy wyrazu poprzedzającego". Tak formułując odkryte przez siebie prawo akomodacyi międzywyrazowej, profesor Baudouin de Courtenay w ten sposób obejmuje dwa wypadki, a mianowicie:

bezdźwięczna końcowa spółgłoska wyrazu pierwszego upodabnia się do dźwięcznego początku wyrazu następującego: „jak żmija" (1); dźwięczna końcowa spółgłoska wyrazu pierwszego pozostaje dźwięczną przed dźwięcznym początkiem wyrazu następującego — w przeciwieństwie do wypadku, gdy znajduje się w wyrazie osobno wymawianym lub na końcu zdania, jednem słowem przed pauzą, i jest bezdźwięczną: „nad głową" (2).

Dodajmy do tego dwa odwrotne wypadki, a mianowicie:

dźwięczna końcowa spółgłoska wyrazu pierwszego upodabnia się do bezdźwięcznego początku wyrazu następującego: „pod piecem" (3); bezdźwięczna końcowa spółgłoska wyrazu pierwszego pozostaje bezdźwięczną przed bezdźwięcznym początkiem wyrazu następującego: „brat chory" (4).

a będziemy mogli sformułować zasadę tę ogólniej:

w spojeniach międzywyrazowych końcowa spółgłoska wyrazu pierwszego pod względem dźwięczności upodabnia się do początku wyrazu następującego.

Oczywista, że przy takiem stawianiu rzeczy powstaje kolizya

między zasadą Baudouina a twierdzeniem o bezdźwięczności wygłosowych spółgłosek wogóle [1]); musi nam zależeć na wyraźnem ich rozgraniczeniu. Twierdzenie, o którem mowa, brzmi tak [2]): „wszystkie [3]) spółgłoski dźwięczne wymawia się na końcu wyrazu i zdania bezdźwięcznie". Otóż wszystkie wypadki dźwięcznych wygłosowych spółgłosek można zaliczyć do jednej z trzech kategoryi: albo dźwięczna wygłosowa spółgłoska znajduje się przed następującym dźwięcznym nagłosem, albo przed bezdźwięcznym, albo nareszcie przed pauzą. W pierwszym wypadku zasada nie potwierdza się, gdyż dźwięczność pozostaje pod wpływem następującego nagłosu; w drugim mamy bezdźwięczność, lecz dla konsekwencyi musimy ją przypisać nie pozycyi wygłosowej, lecz, jak w pierwszym wypadku, wpływowi następującego nagłosu; — trzeci wypadek jedynie nie da się podprowadzić pod zasadę akomodacyi międzywyrazowej; może on tylko orzekać, że dźwięczna wygłosowa spółgłoska przed pauzą traci swą dźwięczność.

Gdyby w dalszym ciągu komu zależało na tem, by dla osiągnięcia zupełnie jednolitej zasady, obejmującej wszystkie wypadki, usunąć i ten dodatek, łatwo mu się go pozbyć, określając „pauzę" jako element fonetyczny bezdźwięczny, i stawiając ją na równi z bezdźwięcznym nagłosem.

Przyjrzyjmy się wypadkowi, kiedy w spojeniu międzywyrazowem poprzedzający wygłos i następujący nagłos oba mają tęsamą głoskę. Ponieważ przerwy między wyrazami niema, —

---

[1]) [Nie podobnego nie twierdzę. »Na końcu wyrazu i zdania« znaczy oczywiście to samo co »przed pauzą«, jak to wynika z § 30. mego »Szkicu«. Należało może, unikając wyrazu »pauza«, powiedzieć: »na końcu wyrazu, będącego zarazem końcem zdania«. Ale nie przypuszczałem możliwości nieporozumienia. — *J. R.*]

[2]) Rozwadowski: Szkic § 29.

[3]) Mowa jest tutaj, jak i zresztą, zawsze tylko o spółgłoskach, mających samoistne bezdźwięczne odpowiedniki, a więc wyklucza się liquidae i nasales. Także mowa tymczasem tylko o osobnych wygłosowych spółgłoskach, wyklucza się więc grupy spółgłosek.

jest to jedynie graficzne przyzwyczajenie, że oddzielamy stale wyraz od wyrazu, — więc na miejscu dwóch pełnogłosek mamy jedną, co do iloczasu równą sumie obu komponentów. Wymawiamy też rzeczywiście:

głośnāvantura, fstrentnēkscesy (wstrętne ekscesy), *ńemożlīvīdjoći* (niemożliwi idyoci), *ńejasnōtpověźał* (niejasno odpowiedział), *vvedńūleva* (w Wiedniu ulewa).

Tak samo ma się rzecz ze spirantami razem z nasales i liquidae. Tutaj jednolity długi spirant, składający się ze słabej wygłosowej spółgłoski i silnej nagłosowej, równa się mniej więcej $1^1/_2$ silnej, a w szybszej mowie jest nieco zredukowany; w pewnych tylko wypadkach słyszy się wprost spółgłoskę zwyczajną; granica zgłoskowa jednak pozostaje we środku spółgłoski. Oto kilka przykładów:

ja was sam odprowadzę: między *javassamot* a *javasamot,* i bez siostry się obejdzie: *ibeśśostry* — *ibeśostry,* przewiąż szarfą, bez umów formalnych, zapach herbaty; — pójdź raz ze mną, weź zieloną, pocóż żałować, nie mów wieczorem; — jak mi żal lata, nie szukał łączności, umar(ł) raptownie, w tym miesiącu, dla panien na wydaniu (por. *panna),* stopień nieuctwa (por. *ǵeńńe* = dziennie).

Powstająca w spojeniu międzywyrazowem długa zwarta spółgłoska różni się od zwyczajnej silniejszem zwarciem, dłuższem wytrzymaniem zwarcia i silniejszem rozwarciem, stosunek ich jednak nie jest 2:1, lecz $1^1/_2$ — 1: 1, jak poprzednio. Przykłady:

kierunek kolei, powrót tak łatwy, chłop powiedział; — szereg głupstw, powrót do domu, grób bez krzyża; — pomoc córki, zobacz czy idą, chodź ciszej; — malec dzwoni, klacz dżokeja, posiedź dziesięć minut.

Fonetycznie identyczny rezultat z $c + c$ daje spojenie międzywyrazowe $t + c$, mianowicie $\bar{c}$, ponieważ co do jakości zwarcie przy obu dźwiękach jest to samo. Jeżeli więc w transskrypcyi fonetycznej długie głoski mają być oznaczane podwójną literą, to należy to czynić i w danym wypadku. Będziemy więc mieli:

povruccurki (powrót córki) na równi z *pomoccurki* (pomoc

córki), *pšeččasem* (przed czasem) na równi z *ležčasem* (lecz czasem), tak samo *naććałem* (nad ciałem); *pozzvonem* (pod dzwonem), *pożźvi* (pod drzwi), *pobyźźišejšy* (pobyt dzisiejszy).

Akomodacya pod względem palatalności (średniojęzykowości) bynajmniej nie zawsze ma miejsce, gdy w spojeniu międzywyrazowem stykają się głoski pod tym względem niejednakowe. Może ona być palatalizacyą (ześredniojęzykowieniem) niepalatalnej wygłosowej spółgłoski przed palatalnym nagłosem, lub też depalatalizacyą (odśredniojęzykowieniem) palatalnej przed niepalatalną.

Wyliczam wypadki palatalizacyi w spojeniach międzywyrazowych, podając po jednym przykładzie dla każdego wypadku:

-k (= -k, -g), przed *ḱ- ť- ṕ- ć- ś- f́- ź- = -ḱ*

takkepsko (tak kiepsko), *takťńe* (tak tnie), *xłopakṕiše* (chłopak pisze), *jednakćišyj* (jednak ciszej), *ńetakśeźi* (nie tak siedzi), *jakf́iga* (jak figa), *bykźišpajński* (byk hiszpański).

-t (= -t, -d) przed *ḱ- ť- ṕ- ć- ś- f́- ź- = -ť*

poťkelcami (pod Kielcami), *baťťne* (bat tnie), *poťpecem* (pod piecem), *povruťćęški* i *povruććęški* (powrót ciężki), *ǯaćśeźi*[1]) (dziad siedzi), *povruťfakra* (powrót fiakra), *naveťźirurk* (nawet chirurg).

-p (= -p, -b) przed *ḱ- ť- ṕ- ć- ś- f́- ź- = -ṕ*

xłopḱixnoł (chłop kichnął), *xłopťńe* (chłop tnie), *ńerupṕekła* (nie rób piekła), *lupćeḃe* (lub ciebie), *xłopśivy* (chłop siwy), *ńerupf́igluf* (nie rób figlów), *typźilona* (typ Chilona).

-g (= -g, -k) przed *ǵ- ď- ḃ- ǯ- ż- v́- ḿ- ń- ľ-*[2]) *= -ǵ*

fšaǵǵinǫ (wszak giną), *šereǵďńi* (szereg dni), *keľišeǵḃałego* (kieliszek białego), *pomruǵźiki* (pomruk dziki), *łowǵżelonyx* (łąk zielonych), *taǵv́elki* (tak wielki), *jaǵmut* (jak miód), *vidoǵńeładny* (widok nieładny), *braǵľišći* (brak liści).

-d (= -d, -t) przed *ǵ- ď- ḃ- ǯ- ż- v́- ḿ- ń- ľ- = -ď*

naďǵevontem (nad Giewontem), *povruďďńa* (powrót dnia), *na-*

---

[1]) Por. Rozwadowski: Szkic str. 114 Uw. 2.

[2]) W szeregu tym brak *ŕ* i *ý*, ponieważ nie zdarzają się na początku wyrazu w języku polskim.

pšuďbeǵńe (naprzód biegnie), *nadǯeckem* i *naǯǯeckem* (nad dzieckiem), *podǯemǫ, poǯǯemǫ* (pod ziemią), *poďvatr* (pod wiatr), *poďmastem* (pod miastem), *podńim* (pod nim), *poďľišćmi* (pod liśćmi).

-b (= -b, -p) przed *ǵ- ď- ľ- ǯ- ż- v- ń- ń- ľ-* = *-ľ*

słuľǵńije (słup gnije), *luľďjabeł* (lub djabeł), *xłoľbeže* (chłop bierze), *xoruľǯećinnyx* (chorób dziecinnych), *buľżelony* (bób zielony), *rubvencyj* (rób więcej), *poľmeška.* (pop mieszka), *knajľńemeckix* (knajp niemieckich), *potoľliteralny* (potop literalny).

-c (= -c, -z) przed *ć- ś-* = *-ć*
-ǯ (= -dz,-c) przed *ǯ- ż-* = *-ǯ*
-s (= -s, -z) przed *ć- ś-* = *-ś*
-z (= -z, -s) przed *ǯ- ż-* = *-ż*

pomoććerponcym (pomoc cierpiącym), *pomośeznajże* (pomoc się znajdzie), *uleǯǯecku* (uledz dziecku), *pokrovežżelony* (pokrowiec zielony); *poććaśćemności* (podczas ciemności), *poććaśśfont* (podczas świąt); *poććaǯǯeleńa* (podczas dzielenia). *poććażżimy* (podczas zimy).

-f (= -f, -w) przed *ķ- ť- ṕ- ć- ś- f- ẋ-* = *-f*

zdruf'kebyryba (zdrów kieby ryba). *znuf'ťneš* (znów tniesz), *zamufṕečyvo* (zamów pieczywo). *krufćelnyx* (krów cielnych), *umufśejednak* (umów się jednak), *ďjabłufj pekle* (djabłów w piekle), *posłuf'xijńskix* (posłów chińskich).

-v (-w, -f) przed *ǵ- ď- ľ- ǯ- ż- v- ń- ń- ľ-* = *-v*

ilesłuvǵńe (ile słów ginie). *znuvďńikilka* (znów dni kilka), *vduvbidnyx* (wdów biednych), *travǯivny* (traf dziwny), *travżelonyx* (traw zielonych), *telegravvečorem* (telegraf wieczorem), *stružuvńejskix* (stróżów miejskich), *telegravńexce* (telegraf nie chce), *znuvľist* (znów list).

-x (= -ch, -h) przed *ķ- ť- ṕ- ć- ś- f- ẋ-* = *-ẋ*

bezwarunkową palatalizacyę mamy tylko przed *ẋ;* przed innemi podanemi palatalnemi spółgłoskami w wypadku, kiedy wyraz poprzedzający kończy się na *-ix: takiẋkepskix* (takich kiepskich), *teńiẋťńe* (ten ich tnie), *takiẋperńikuf* (takich pierników), *dańiẋćoći* (dam ich cioci), *takiẋśeveša* (takich się wiesza), *takiẋfiranek* (takich firanek), *muśŕišpajńskix* (much hiszpańskich).

-ỳ (= -ch, -h) przed *ǵ- ď- ľ- ǯ- ż- v- ń- ń- ľ-* = *-ỳ*

rzecz się ma tak samo jak w wypadku poprzednim: *jiỳ-*

ǵńef (ich gniew), *taḱiýďńi* (takich dni), *taḱiýb́orǫ* (takich biorą), *jiýʒeći* (ich dzieci), *jiýźeḿa* (ich ziemia), *jiýv́ina* (ich wina), *taḱiýḿast* (takich miast), *jiýńańka* (ich niańka), *taḱiýľistuf* (takich listów), z tą różnicą, że spojenie międzywyrazowe *ýý* wcale istnieć nie może.

$$-m \text{ przed } \left\{ \begin{array}{l} ḱ\text{-}\ ť\text{-}\ ṕ\text{-}\ ć\text{-}\ ś\text{-}\ ẋ\text{-} \\ ǵ\text{-}\ ď\text{-}\ b́\text{-}\ ʒ\text{-}\ ż\text{-}\quad ḿ\text{-}\ ľ\text{-} \end{array} \right\} = -ḿ$$

maḿḱilka (mam kilka), *nožeḿťńe* (nożem tnie), *jaḿṕeŕśǫ* (jam piersią), *boḿćekaf* (bom ciekaw), *długoḿśeʒał* (długom siedział), *jesteḿẋirurk* (jestem chirurg); *doḿǵełdy* (dom giełdy), *pšytaḱiḿďńu* (przy takim dniu), *žeḿb́egał* (żem biegał), *tyḿʒecḱem* (tem dzieckiem), *poteḿżima* (potem zima), *ftyḿḿejscu* (w tem miejscu), *tyḿľistem* (tym listem).

W wymienionym szeregu palatalnych spółgłosek brakuje *f́-*, *v́-* i *ń-*, a to dlatego, że akomodacya w tych wypadkach następuje nietylko pod względem palatalności, ale i pod względem miejsca artykulacyi, o czem będzie jeszcze mowa, otrzymujemy więc jako rezultat akomodacyi inne palatalne głoski:

$$-m + f' = ṃ́f'$$
$$-m + v' = ṃ́v'$$
$$-m + ń = ńń$$

saṃ́f'ćoʋgnoł (sam wciągnął), *b́eǵeṃ́v́isły* (biegiem Wisły), *poteńńeʒela,* obok tego *poteḿńeʒela* (potem niedziela). Litera *ṃ* oznaczać ma nasalis dentilabialis, *m* ze zwarciem górnych zębów z dolną wargą, *ṃ́* jest więc odpowiednią palatalną głoską. Artykulacya ta, która niewątpliwie istnieje, niełatwo da się dostrzedz, ponieważ, jak zwykle, wygłos jest bardzo zredukowany. Co do $m + ń = ńń$, znajduję przykład u prof. Baudouina de Courtenay: *čyśevańńepšykšy* (czijsie wan nie przykrzy)[1].

$$-n \text{ przed } \left\{ \begin{array}{l} ť\text{-}\ ć\text{-}\ ś\text{-} \\ ď\text{-}\ ʒ\text{-}\ ż\text{-}\ ḿ\text{-}\ ľ\text{-} \end{array} \right\} = -ń$$

ońťńe (on tnie), *barańćeŕṕľivy* (baran cierpliwy), *stefańśepyta* (Stefan się pyta); *stefańďjabeľńe* (Stefan djabelnie), *stefańʒeʋkuje* (Stefan dziękuje), *tamteńżelony* (tamten zielony), *stefańńexce* (Stefan nie chce), *terḿińľičyśe* (termin liczy się).

---

[1]) Mater. i Prace I, 140.

Tutaj mamy trzy wypadki jednoczesnej akomodacyi pod względem palatalności i pod względem miejsca artykulacyi, które nie figurują w powyższym szeregu, mianowicie:

-n przed *ḱ- ǵ- x́-* = *-ń*
-n przed *ṕ- b́- ḿ-* = *-ḿ*
-n przed *f́- v́-* = *-ṃ́*

łub́iń́kepsḱi (łubin kiepski), *teńǵenerał* (ten generał), *mandaryńx́ijńsḱi* (mandaryn chiński), *koḿiḿṕekaŕńi* (komin piekarni) [1]), *stefaḿb́elsḱi* (Stefan Bielski), *jaḱioḿḿizerny* (jaki on mizerny); *bōṃ́f́ćǫš* (bo on wciąż), *pšećežoṃ́v́eǯał* (przecież on wiedział). Por. także: *oḿḿimuv́i* (on mi mówi) w przytoczonej pracy prof. Baudouina de Courtenay.

-r przed { *ḱ- ť- ṕ- ć- ś- f́- x́-* / *ǵ- ď- b́- ǯ- ż- v́-* *ḿ- ń- ľ-* } = *-ŕ*

marmuŕḱelecḱi (marmur kielecki), *šnuŕť́ńe* (sznur tnie), *vzuŕṕeɴkna* (wzór piękna), *xuŕćišyj* (chór ciszej), *dvuŕśepaľi* (dwór się pali), *vzuŕf́iranḱi* (wzór firanki), *muŕx́ijńsḱi* (mur chiński); *majsteŕǵńev́ńe* (majster gniewnie), *vybuŕdńa* (wybór dnia), *koloŕb́ały* (kolor biały), *ḿińisteŕǯiśej* (minister dzisiaj), *vyvaŕżelony* (wywar zielony), *profesoŕv́iń́en* (profesor winien), *muŕḿejsḱi* (mur miejski), *dobuŕńezły* (dobór niezły), *vybuŕľiryḱi* (wybór liryki).

-l przed { *ḱ- ť- ṕ- ć- ś- f́- x́-* / *ǵ- ď- b́- ǯ- ż- v́-* *m- ń- ľ-* } = *-ľ*

muľḱśǫškovy (mól książkowy), *rydeľť́ńe* (rydel tnie), *kruľṕeršy* (król pierwszy), *dyšeľćenḱi* (dyszel cienki), *buľśezv́eɴkša* (ból się zwiększa), *ńeomaľf́śeńi* (nieomal w sieni), *otkuľx́ijńsḱix* (od kulchińskich); *kruľǵińe* (król ginie), *kruľdńa* (król dnia), *kundeľb́idny* (kundel biedny), *nadaľǯałać* (nadal działać), *puľżelonyx* (pól zielonych), *suľv́eľicka* (sól wielicka), *opodaľḿasta* (opodal miasta), *žaľńeboǵi* (żal niebogi), *baľľiteracḱi* (bal literacki).

Oto wszystkie wypadki palatalizacyi pod wpływem spółgłosek w spojeniach międzywyrazowych; pozostaje jeszcze podać przykłady ześredniojęzykowienia w zależności od nagłosowej pełnogłoski *i*, zgłoskotwórczej i niezgłoskotwórczej *(j)*.

---

[1]) Mówi się także *koḿṃ́ṕekaŕńi*.

-g (= -g, -k), *-d* (= -d, -t), *-b* (= -b, -p)
-v (= -w, -f), *-γ* (= -ch, -h), *-m, -n, -r, -l* } przed *i-, j-*

palatalizują się w starannej mowie w trochę mniejszym stopniu, w mowie potocznej zupełnie tak samo jak w innych wypadkach. Zauważyć należy, że *γ* + *i* zawsze podlega palatalizacyi, niezależnie od poprzedzającej pełnogłoski.

nuǵirovk (nóg i rąk), *navedïdjota* (nawet idjota), *xłobiǵe* (chłop idzie), *muvílexceš* (mów ile chcesz), *druǵipšyjaćel* (druh i przyjaciel), *mamińńeńiny* (mam imieniny), *ońistotńe* (on istotnie), *vybuŕimponuje* (wybór imponuje), *suľipepš* (sól i pieprz); *roǵjeden* (rok jeden), *radjestem* (rad jestem), *vyrubjedvabu* (wyrób jedwabiu), *znuvjapka* (znów jabłka), *tamtyýyedvabnyx* zamiast **tamtyýjedvabnyx* (tamtych jedwabnych), *znamjaſšystko* (znam ja wszystko), *dyvańjasny* (dywan jasny), *vzuŕjedyny* (wzór jedyny), *kruľjegomość* (król jegomość).

Często słyszy się jeszcze dalej idące upodobnienie: *muvaguńiš* zamiast *muvjaguńiš*, *ońeden* zamiast *ońjeden*. Prof. Baudouin de Courtenay przytacza l. c. *vedeńźeń* (wieden dzień). Szober podaje *pańezus* (Pan Jezus) [1]).

Akomodacya pod względem miejsca artykulacyi polega na tem, że z dwóch zbliżonych do siebie dźwięków, spotykających się w spojeniu międzywyrazowem, zredukowany wygłosowy przyjmuje miejsce artykulacyi silnego nagłosowego, staje się względem niego homorganicznym.

W dziedzinie przedniojęzykowej mamy następujące wypadki tego rodzaju:

1) *-t -s -c -n* przed *š- č-* = *-ṭ -š -č -ṇ*
-d -z -ʒ -n przed *ž- ǯ-* = *-ḍ -ž -ǯ -ṇ*

pšeṭškołǫ = *pšečškołǫ* (przed szkołą), *luṭčeka* = *luččeka* (lud czeka), *noššeroki* (nos szeroki), *vyraščęsto* (wyraz często), *pomočšypka* = *pomoṭšypka* (pomoc szybka), *pomoččasem* (pomoc czasem) = *pomoṭčasem*, *oṇšuka* (on szuka), *oṇčeka* (on czeka), *napaḍžubra* = *napažžubra* (napad żubra), *ǯadžžeše* = *ǯažžžeše* (dziad drze się),

[1]) Wisła za 1902 r.

teraźżegnam (teraz żegnam), *vyraźżevo* (wyraz drzewo), *możżyta* (moc żyta), *vleźżevo* (wlec drzewo), *oṇżegna* (on żegna), *stanżżysty* (stan dżdżysty).

2) *-d* (= -d, -t) *-n* przed *l-* = *-d -ṇ*

Niepalatalne *l* w zwykłem wymawianiu klas wykształconych, jak je słychać w Warszawie w wyrazach: lato, lokaj, lustro, ma to samo położenie języka, co *ṭ d ṇ*. Ogólno-polskiem to *l* nie jest, należy mu się więc osobny znak. Przykłady: *pšeḍłustrem* (przed lustrem), *knoḍłampy* (knot lampy), *teṇłokaj* (ten lokaj).

W dziedzinie tylnojęzykowej:

3) *-n* przed *k- g-* = *-ŋ*

xuragaŋkolosalny (huragan kolosalny), *xuragaŋ grozi* (huragan grozi). To samo zjawisko, lecz w połączeniu z palatalizacyą było już traktowane wyżej. Należy zauważyć, że przed *x-* podobnej akomodacyi dźwięku *-n* niema, jak przed *ś-*.

W dziedzinie wargowej:

4) *-n* przed *m- p- b-* = *-m*

dyvammalutki (dywan malutki), *pambuk* (Pan Bóg), *stefamposṕešnie* (Stefan pospiesznie); por. *ommuvi* (on mówi), *temmujkavaler* (ten mój kawaler) l. c.

5) *-n -m* przed *f- v-* = *-m̨*

tamteṃfprost (tamten wprost). *čyoṃvlećał* (czy on wleciał), *paṁentaṃfstyčńu* (pamiętam w styczniu), *ktotaṃvoła* (kto tam woła).

6) *-m* przed *n-* = *-n*

Akomodacya, którą się nie często słyszy. Przykład: *telegrannačšet* (telegram nadszedł), lub *telegranačšet*. Nie można twierdzić, żeby zbliżenia warg zupełnie nie było, ale niema zwarcia ich, potrzebnego dla wykonania dźwięku *-m*.

Jedno jeszcze spostrzeżenie z dziedziny fonetyki międzywyrazowej chciałbym tutaj przytoczyć, mimo to, że niedostateczny materyał nie pozwala mi na szczegółowe sformułowanie. Często się słyszy:

fṭęsposup (w ten sposób), u niektórych osób stale tak wymawiane; słyszałem także: *jasṵvezme* (ja sam wezmę), *čegǭšuka*

(czego on szuka)[1]); Polak uczący się języka niemieckiego wymawiał: *ǵebęźimir* (geben Sie mir), *xabęźiǵexapt* (haben Sie gehabt), *vartęźi* (warten Sie) i t. d.!

Jest to taka sama akomodacya, jak i dotychczasowe, a polega na tem, że spółgłoska nosowa *n m ɱ* nie zostaje artykułowana z przynależnem jej zwarciem lecz z cieśniną następującego po niej spirantu, a prąd powietrza, wypływający przez kanał nosowy przy otwartych ustach, właśnie wywołuje akustyczne wrażenie „nosowości", którą słyszymy w samogłoskach nosowych. Oczywiście zjawisko to może mieć miejsce jedynie przed spirantami, na określenie dokładne innych warunków, w jakich się ono spotyka, nie pozwala mi tymczasem brak materyału.

---

[1]) W »Kuryerze Warszawskim« (Nr. 205 str. 5 z r. 1902) znalazłem wiersz następujący:

Bo te oczy kokietliwe
Ułożone w sposób ten są,
Że ciskają błyskawice,
Choć okryte długą rzęsą.

Oczywiście »poeta« wymawiał *tęsǫ*, jak należy wnosić z rymu.

Tytus Benni.

O samogłoskach nosowych w wyrazach obcych.

Według „Szkicu“ prof. Rozwadowskiego polskie grafemy *Ą* i *Ę* w środku wyrazu wymawiają się w języku klas wykształconych zachodniej Galicyi w sposób trojaki w zależności od następujących spółgłosek.

1. Ą i Ę wymawiają się jak *ǫ* i *ę* przed *s, ś, š, x.*

2. Ą i Ę wymawiają się jak *ǫ* i *ę* + słabe *n ń, v* przed *z, ź, ž.*

3. Ą i Ę wymawiają się jak *ǫ* i *ę* + wcale wyraźnie artykułowane *n, ń, v, m* przed wszystkiemi innemi spółgłoskami, prócz *s, ś, š, x.*

Jeżeli porównamy z takim stanem rzeczy wymawianie nosowych samogłosek przez klasy wykształcone Warszawy, nad którem musimy się zastanowić, by mieć odpowiedni podkład dla dalszych uwag o nosówkach w wyrazach obcych. zauważymy pewną różnicę. W punkcie pierwszym zgadza się Kraków z Warszawą, należy jedynie dodać do wyliczonych czterech spółgłosek jeszcze ostatni z istniejących w języku polskim bezdźwięcznych spirantów, mianowicie *f: fafel.* Przed dźwięcznemi spirantami — punkt drugi — w mowie warszawianina słyszy się takież czyste nosowe samogłoski jak i przed niedźwięcznemi, dwa więc pierwsze punkty dla niego zlewają się w jeden — dodamy tu jedynie, jak wyżej głoskę *w,* naprzykład *wąwóz.* W trzecim wypadku mamy nie *ǫ* i *ę* + *n*..., jak w Krakowie, lecz *o* i *e* + *n*..., samogłoskę ustną, nie nosową w połączeniu z spół-

głoską nosową, zmodyfikowaną stosownie do następującej spółgłoski niespirantycznej, wybuchowej. A więc w mowie warszawskiej odróżniamy tylko dwa sposoby wymawiania liter Ą i Ę.

1. Przed spółgłoskami powiewnemi Ą, Ę = *ǫ, ę*.

2. Przed spółgłoskami wybuchowemi Ą, Ę = *o, e* + *n*...

Formułując to zjawisko ze stanowiska historyi języka, powiemy, że na danem terytoryum językowem samogłoski nosowe przeszły przed spółgłoskami wybuchowemi w połączenia samogłoski czystej z spółgłoską nosową. W innych warunkach, t. j. przed spirantami, pozostał się dawny stan rzeczy.

Z kolei rozpatrzmy, jak wygląda w wypadku Ą, Ę = *o, e* + *n*... asymilacya spółgłoski nosowej do sąsiedztwa w interesujących nas dwóch gwarach. Profesor Rozwadowski podaje[1] cztery spółgłoski: *n, ń, ṷ, m*, przyczem *ṷ* stoi, nietylko przed tylno-językowemi *k* i *g*, lecz i przed *č (męṷčyć, poṷček)*. W wymowie warszawskiej natomiast mamy *ṷ* tylko w zestawieniu *ṷk* i *ṷg*[2]), a przed *č* mamy nosową spółgłoskę umiejscowioną tam gdzie *č*, a także *š, ž*, wreszcie *t, d* w połączeniach *č, ǯ*[3]), t. j. predorsalnoalweolarnie, a więc: *meņčyć, poņček*. Dodajmy jeszcze do *ṷ* odpowiedni spalatalizowany dźwiek *ẃ*, n. p. *miękki*, w wymowie warszawskiej = *meẃki*, chorągiew = *xoroẃǵef* (palatalizacya przy *oẃ* zdaje się mniej wyraźna, niż przy *eẃ*), a otrzymamy następujące wypadki:

1. Ą, Ę + T, D, C, D͡Z = *o, e* + *n* + *t, d, c, ʒ*:
rząd = *žont*, mądry = *mondry*, chcąc = *xconc*, żądza = *žonza*; prędki = *prentki*, będę = *bende*, ręce = *rence*, nędza = *nenza*.

2. Ą, Ę + Ć, D͡Ż = *o, e* + *ń* + *ć, ǯ*:
dąć = *dońć*, w sądzie = *fsońźe*, chęć = *xeńć*, wszędzie = *fšeńźe*.

---

[1]) Podobnie jak prof. Baudouin de Courtenay: Próba teoryi alternacyi fonetycznych. Część I Kraków 1893, str. 57.

[2]) Mówimy *ṷ* w *moṷka, veṷǵel* (= mąka, węgiel), natomiast nie mówimy *ṷ*, jak się to robi w Krakowie, w *pańeṷka, šyṷka* (= panienka, szynka).

[3]) »Szkic« §§ 23, 25.

3. Ą, Ę + Č = *o, e + n̨ č:*

pączek = *pon̨ček*, męczyć = *men̨čyć*.

4. Ą, Ę + K, G = *o, e, + n + k, g*[1]*):*

mąka = *monka*, makolągwa = *makolongva*; ręka = *renka*, węgorz = *vengoš*.

5. Ą, Ę + *Ḱ, Ǵ* = *o, e* + *ń + ḱ, ǵ:*

bąkiem = *bońkem*, chorągiew = *xorońǵef*; dźwiękiem = *ǵveńkem*, węgiel = *veńǵel*.

6. Ą, Ę + P, B = *o, e* + *m* + *p, b:*

stąpać = *stompać*, rąbać = *rombać*; kępa = *kempa*, gęba = *gemba*[2]*).*

Nareszcie można dołączyć tutaj jako ostatni z możliwych wypadków

7) Ą, Ę + *Ṕ, Ḃ* = *o, e* + *ḿ + ṕ, ḃ:*

wstąpi = *fstońṕi*, rąbie = *roḿbe*; kępie = *keḿpe*, gębie = *geḿbe*.

Teraz, po określeniu, kiedy w wymowie warszawskiej wogóle mamy zachowaną nosową samogłoskę, a kiedy ustąpiła ona dyftongowi, przystępujemy do właściwego tematu, do omówienia nosówki tej w wyrazach obcych. O nosowej samogłosce *ą* wyrażanej graficznie przez *an*, wspomina prof. Kryński[3]). Nie zdarzając się w wyrazach polskich, przynajmniej w języku literackim, o którym mowa, — zwraca dźwięk ten na siebie szczególną uwagę w wyrazach obcych. Obok niego mamy *ǫ*, pisane *on*, i *ę*, pisane *en*. Nie można twierdzić, że dźwięki te słychać

---

[1]) Omylił się Prof. Brandt twierdząc, iż to samo ma miejsce i przed *ch*, nie przytacza też przykładu: Kratkaja fonetika i morfołogija polsk. jazyka, str. 8. Tak samo Prof. Florinskij, Lekcji po sławianskomu jazykoznanju Kijów 1897. Część II, p. 412.

[2]) Obok *kempa, gemba* słyszy się także *ḱempa, ǵemba*; ta druga forma uchodzi za gminną.

[3]) Gramatyka języka polskiego, Wydanie 2. Warszawa 1900. § 13: »W ustach ludzi wykształconych dźwięk *an*, słyszymy w niektórych wyrazach cudzoziemskich, jak n. p. oranżerja, stangret, Anglja, transport, kwadrans, i t. p.« Wyrazy *stangret, Anglja* nie należą chyba do tej kategoryi, gdyż w Warszawie wymawiają się *stangret, Anglja*.

zawsze w danych warunkach w ustach warszawianina; i tutaj pisownia wywiera swój wpływ na wymawianie, szczególniej u osób mających dużo do czynienia z książkami; za to u osób mówiących prościej, naiwniej, obserwuje się konsekwentne przeprowadzenie zjawiska.

Przykłady:

AN = *ą*.

brąsoletka, avąs, dąser, dystąs, fająs, finąse, kontredąs, kąvenąs, kfadrąs, mezaljąs, rekonesąs, renesąs, rezonąs, trąsport; — revąš; trązlokacja; orążerja, revążować śe; fąfaronada; bąxof = banhof; *trąvaj* = tramway. Można także przytoczyć *ązyxckarte* = Ansichtskarte, wyraz niemiecki, wymówiony przez warszawianina, zaczynającego mówić po niemiecku. Wyraz taki zasadniczo niczem się nie różni od zwykłego wyrazu przejętego, gdyż w obu wypadkach mamy do czynienia z wyrazami języka obcego, wymówionemi na zasadzie polskiej podstawy artykulacyjnej.

ON = *ǫ*.

brǫs = brąs, *kǫsekfentny, kǫserva, kǫservatorjum, Kǫstanty, kǫsyljum, kǫsul, mǫstrum, mǫstrualny, nǫsęs, pǫsovy; brǫzovy, brǫżitis* = bronchitis; *kǫvalja, kǫvenąs, kǫvulsja, -yjny, Kǫfucjuš, kǫfuzja.*

EN = *ę*.

intęsyvny, kontyngęs, kredęs, nǫsęs, pęsja, sęsacja; podobnie *Kubęs, Regęsburk; — bęzyna, cęzor, cęzura, recęzja.*

W innych znów wypadkach *a, o, e* + *n*... w wyrazach obcych wymawiają się zgodnie z grafiką:

an, am:

avantaž, avantura, bandyta, bažant, elegant, fantazja, fant, tandeta; — bambus...

on, om:

horyzont, koncesja, kondycja, kontredąs, kontyngęs, kontynent, — kompromis, komplikacja, komput, komtur...

en, em:

dentysta, element, moment, sakrament, sentyment, tendencja; — stempel, temperament, temperatura...

A więc i w wypadku wyrazów obcych mamy ten sam stan

rzeczy, co i w wypadkach zawierających litery *ą, ę,* a różnica w obu wypadkach jest czysto graficzna.

AN.., ON.., EN.. wymawiają się w wyrazach obcych:

1. przed spółgłoskami powiewnemi jak *ą, ǫ, ę.*

2. przed spółgłoskami wybuchowemi jak *an.., on.., en..* Na punkcie tylno-językowego *n* przed *k* i *g* także stwierdzamy zupełną zgodność obu wypadków: podobnie jak *mąka = monka, ręka = renka,* tak samo mamy:

angles, ańketa, bank, bankrut, blańket, frank, funkcja, Habdank, kangur, kankan, mańket, nańkinovy, stangret; — konkurent, bengalski... natomiast:

pańenka, pastunka, maćeżanka, rynku, gatunku, rysunku...

Pozostaje mi jeszcze podać przykłady dla trzech ostatnich nosówek, istniejących w języku polskim, a spotykanych, podobnie jak *an = ą,* jedynie w wyrazach obcych, — mam tutaj na myśli *u, y, i* nosowe. Powyżej podana zasada fonetyczna widoczna i w tych wypadkach, mamy więc:

UN = *ų:*

mųštuk = munsztuk, *tryųf* = tryumf, *tryųfalny, palńik bųzenoski* = bunzenowski, tak samo wyrazy niemieckie w ustach polskich: *kųstxandlunk* = Kunsthandlung, *kųzdgešyxte* = Kunstgeschichte. Natomiast: *bunt, fundacja, funt, grunt, kolumna, sekunda, sekundant...*

YN = *y̨*

ryštok = rynsztok (o ile się wymawia *ryn̆tok,* oczywiście nosowej samogłoski niema), *my̨xner* = Münchner sc. Bier. Natomiast bez nosówki: *lafirynda, štyndać śe, kontynges, cynk...*

IN = *į:*

įstynkt = instynkt, *vįšować* = winszować; przed spółgłoskami wybuchowemi natomiast: *vinda* = winda, *vińkel* = winkiel.

Jan Rozwadowski.

Język rękopiśmiennej reguły żeńskich klasztorów ordinis Praemonstratensis z r. 1540.

Rękopis polski o stu dwudziestu kartach, choćby nawet pochodził z późniejszych czasów niż rok 1540, budzi zawsze nadzieję obfitego zysku leksykalnego. Tymczasem rękopis, z którego językowej strony zdaję tutaj sprawę, jest bardzo ubogi pod tym względem, co zresztą nie może dziwić wobec jego niebogatej treści. Mimo to uważałem za rzecz potrzebną podać o nim dokładną wiadomość, bo zabytek dobrze znanego pochodzenia (p. niżej) z r. 1540 nie może być obojętnym dla dziejów literackiej polszczyzny. Nowych faktów językowych w nim oczywiście nie znajdziemy, ale jednak to i owo w związku całości obrazu językowego warte zanotowania.

Rękopis, pisany pięknym gotykiem na dobrym pergaminie, znajduje się w bibliotece PP. Norbertanek na Zwierzyńcu. Liczy kart 126 formatu zwykłej ćwiartki, przyczem liczone i oznaczone są arkusze, a mianowicie A B C D E F po osiem kart, G o czterech kartach (ale w treści nic nie brak), H I K L M N O P q po osiem kart i w końcu dwie karty czyli ćwierć nowego, ostatniego arkusza, nie oznaczonego już literą R. Poniżej liczę oczywiście strony podając wypiski z rękopisu.

Pochodzenie zabytku, osoby autora, tłomacza i pisarza są dokładnie znane dzięki odnośnej zapisce, umieszczonej na trzech ostatnich stronach rękopisu i wypisanej cynobrem. Brzmi tak [1]):

[1]) Rozwiązane litery skróceń zaznaczone są antykwą.

(p. 250). *OPus sumptibus et impenſis proprijs Reuerendi in Chriſto patris domini Nicolai de Camÿona diuina paciencia Abbate Brzeſkensis preinſerta statuta mire conducencia ad bene beateque viuendum pro Religioſis et deodicatis viris et virginibus ordini inditi Premon/tratenſi duntáxat ſubiectis confecta et compilata. Necnon per Venerandum virum Magiſtrum (251) Artium Ioannem de Trczÿana paleſtre literarie circa Eccleſiam ſancti Floriani in Cleparz protunc rectorem de Latino in polonicum interpretata et tranſlata. Ac per Diſcretum virum Mathiam de Gorka in parte seu prouincia maioris polonie ſitta tranſumpta et exemplificata. Ex Chebdoviensi Monaſterio XVII menſis Februarÿ. Anno domini M°.D°.XLJ°. (252) Eiuſdem prenominati patris Nicolai Abbatis ſimiliter ſumptibus et impenſis proprÿs et Viaticus in pergameno pauloante de manu prefati Mathie de Gorka extat congeſtus et confectus. Qui quidem pater Abbas vnacum eodem Mathia ſcriba pro dicto labore orat voce pia pro vno Aue maria.*

Podaję tytuł i spis treści czyli tytuły capitulorum, tak jak są podane na czele każdego z czterech rozdziałów; sądzę, że nie będzie to zbyteczne [1]).

(1) Poczÿnaią ſie Vſtaui. A/Statut ẓakonv Przemo/ſtraczkiego. Látha boże/go. 1540.
Naprzod rozdẓial capitulorum.
W Pirwßim O wſtanÿv. ÿ o ÿutrznÿ
Wtorÿm. O Prÿmie. ÿ o mſſach:
Wtrzecim O Spowiedẓÿ:
Wczwarthim O Capitulie:
Wpiąthim O Rząḍzenÿv czaſv lethne°.
Wſſoſthym o rząḍzenÿv [2]) ẓÿmie.
Wſſiodmÿm o Praczÿ:
Woſmÿm Czaßv czÿthanÿa iako ma/yą ſie miecz [3])
Wdẓiewiąthÿm O Jedzenÿv
Wdẓieſiathÿm O Sprawach poſtnich

---

[1]) rękopiśmienna kreska nad *i* zastąpiona punktem; *ẓ* = *ż*, *ą* = *ą*, *ÿ* = *ÿ*.

[2]) *v* wytarte.

[3]) przeniesione na poprzedni wiersz.

Wiedenaſthÿm O kolacieÿ:
W dwanaſthim O rządzenÿv po kōple/czie.
Wtrzÿnaſtym [1]*) O wolnoſczÿ chodzenÿa*
Wſſternaſtÿm O Przÿimowanÿv wzakō.
Wpiąthnaſtym O Profeſſiÿeÿ:
Wſſeſnastÿm O milczenÿv. y wdrogą
ÿachanÿv:
(2) *Wſſiedmnaſtÿm O niemocznich*
Wſmÿnastym [2]*) O puſczanÿv krwie.*
Woſtathnÿm O noßenÿv wloſow

(64) *Wtori roßdzial Reguly*
Capitulum pirwße o Abba.
tiſſe albo Przioriſſe:~
Capitulum wtore o Przioriſſe ~
Capitulum trzeczie o podprzioriſſe.
„ *Czwarte o portulancze.*
„ *piąte o cantorcze.*
„ *Szoſte o hebdomadarcze*
„ *Oſme o zakriſtiancze.*
„ *dziewiąte o miſtrzinicy.*
Capitulum dzieſiąte o goſpodarzv albo proboſczv
Capitulum Iedenaſte o Szafarcze.
„ *dwanaſte o Veſtiarcze.*
„ *trzinasthe o Odzieniv.*
Capitulum ſternaſte o ſlvdze niemocznich
Capitulum piątnaſte o Goſcziv ~
Capitulum Szeſnaſte o przymovaniv vbogich
„ *Siedmnaſte o thy czo noſſy ieſcz*
Capitulum Oſmenaſte o Lectorcze
Capitulum dzieviątenaſte o poſpolithim / Roſkazaniu ~

[1]) *tr-* wytarte. [2]) sic.

(106) *Capitulum trzeczego*
roſdzielenia:
Capitulum pierwſze O malich viſtępkoch
„ *Wtore O ſrednich,*
„ *Trzecie O viączßich.*
Capitulum Czwarte O naviączßich viſtępkoch.
„ *Piąthe O czaſſu karania viſtempow.*
„ *Szoſte O krzyżvoprziſiaſczach* [1]*), o*
bunczіech, albo ſpiknieniu, o hanbie-
niu czudzim.
Capitulum Siodme o Zabyżączkach
„ *Oſme O Apoſtathkach ſvovolnich*
Capitulum Dzieviąte O Vyżżelaniv ſioſtr ſvovolnich
„ *Dzieſiąthe O glownem vyſtempku.*
„ *Iedenaſte o sadzaniu do cziemnice.*
Capitulum Dvanaſthe o ſtrawie wſadzo-
nich do cziem
nyczе.

(149) *Czuarthe a Oſtathnie*
roßdzielienie kſiąg vſtaw.
Capitulum Pirwßе. O
roczney vielkiey kapitu-
lie na Przemonſtraczie.
Capitulum wtore. O ſundouaniu y
budouaniu klaſtorow:
Capitulum Trzeczie ktora ma biez vſta-
ua miedzi abbaczіami y klaſthory
ktore ſſą czorky: ~
Capitulum czwarthe O Appellaczіey.
albo O vyżeziu do ſtarßego: ~
Capitulum Piąthe wczim ma biez pithan
Opath albo ſtarßa, y o przemiennoſczіach
Capitulum Szoſte o nieprzedauaniu

[1]) albo *-iwo-*

penſiey, albo dochodow. ~
Capitulum Siodme Jaka ma bicz
(150) *poczlinoſcz ſtarßim prioriſſom ginich klaſtorow (sic).*
(sic) *Capitulum O vibieraniu ſtarßi. albo Opata.*
Capitulum Dzieuiąthe O viſitatoroch
ktorzi klaſtori nauiedzaią.
Capitulum Dzieſiąthe O viſitouaniu albo
nauiedzaniu przeß Opatha albo przeß ſtarße
Capitulum Iedenaſte.
czego niegodzi ſie chouacz pannom
Capitulum Dwanaſte O nieprzi-
mouaniu opczich ſioſtr.
Capitulum Trzinaſte O Conuierz-
ſkach, ij o modleniu ich:
Capitulum ßternaſte O przyimoua-
niu ij rządzeniu ſioſtr.
Capitulum piąthnaſte Aby nie-
uiaſth nieprzimouano za ſiostri.
Capitulum Szeſnaſte Abi nieuia-
ſtij a boze vchouaij meſczizny ſſio-
ſtramy nieiadalij:
Capitulum Siodmenaſthe O poſ-
polithei kliąthuie:
(sic) *Capitulum. Oſmnenaſthe O Nie-*
krzczeniu dzieczij:
(151) *Capitulum Dzieuiątenaſte o tich*
ſioſtrach ktorich na czaß do pani
daią dla vczenia albo ßliczia.
Capitulum Dwudzieſthe O cho-
uaniu pieczęczi konuenczkiey.
Capitulum XXII O ſioſtrach przi
ſarach będączich:
Capitulum XXIII O ſługach panienſkich.
Capitulum XXIIII O karaniu nie-
ktorich viſtempow.
Capitulum XXV. O Nieobiauianiu
thaiemnicz zakonnich:

Capitulum XXVI O nieprzeſtauaniu ſluß-
by boſkieÿ krom zaklenia zurzędv
Capitulum XXVII O karaniu kla-
mu albo wlaſſnoſczi.
Capitulum XXVIII O niebraniu
lichui od pieniędzi
Capitulum XXIX O nieuſtauia-
niu nouich rzeczi za nouego pra-
latha albo ſtarßey:
Capitulum XXX. a oſtathnie Iß zadna
ſiostra niema zędacz ÿmienÿa ſwiecz-
kiego. Anÿ ſpomozenia ſwieczkiego
czaſſu przigodÿ

— — — —

Następujący wyciąg wszystkich ciekawszych faktów językowych jest ułożony przeważnie w postaci słowniczka. Poprzedzają go krótkie uwagi o pisowni, fonetyce i morfologii. Wszystko razem ma dać dokładny obraz językowego indywidualizmu zabytku na tle polszczyzny XVI wieku.

Pozostaje mi wyrazić podziękowanie: prof. Krzyżanowskiemu, który zwrócił mą uwagę na ten rękopis, ks. kanclerzowi Bandurskiemu i ks. kanonikowi Wądolnemu za ułatwienie wstępu i polecenie mej osoby, wreszcie przedewszystkiem ksieni klasztoru, Norbercie Zajączek, za łaskawe wypożyczenie rękopisu.

Pisownia.

Nosówki: obok *ę* często jeszcze i *ą* oznacza tę samą nosówkę.

ȧ: nieliczne ślady *ȧ* dla oznaczenia pochylonego *a:* G. pl. *lȧth* 16., 3. Sg. *mȧ* 2. 9. 10 bis. 11. 15. 17. 25. *malȧ prima* 10. *nȧpyrwßÿ* 61. *pȧramÿ* 20. *podobȧ ſie* 22. Fałszywie G. sg. *lȧtha* 1. *regulȧ* 45.

ů: raz jedyny w wyrazie *kůr*, p. słownik pod *chór*.

ż: nieliczne ślady litery *z* dla oznaczenia spółgłoski *ż: loża* 44. 93. *naniżeÿ* 4. *oſkarżaią* 177. *pożiuania* 183. *przezegnacz* 9. *ſłużi* 177. *tak że* 5. *tham ſtąd że* 81. *vżiczicz* 19. *vżiczenie* 183. *żadna* 5. 6. 26. *żeli* (= żyli) 223. *żive* 97.

Podwójne spółgłoski: stale pisane tylko *nn: goſczyńnem* 126. *pannie* 10. *povinny* 51. *vinni* 210. *vyńną* 11. *zakonna* 52. Zatem *iny* obok *inny* (p. słownik), *kv raneÿ mßeÿ* 10. *po raneÿ mßÿ* 21. *zakoniczkamy* 51. *zwoniczkÿ* 28. przedstawiają oczywiście *-n-*. Poza tem raz i drugi *lekki (lekkiego* 108). zresztą nigdzie podwójne spółgłoski nie są oznaczone: *lekie* 107. *miąkim* 94. *wißa* (= wyższa) 16. *ſuiaczela* (= świadczyła) 114. i t. d. Tak samo za starą tradycyą, pierwotnie opartą może na wymowie: *velnianich* (= w w⁰) 41. *welum* (= w w⁰) 227. *foluarkoch* (= w f⁰) 86. 221. *ſobą* (= z s⁰) 5.

Infin.: przez *dz* (bez względu na sandhi) pisane stale *strzedz, strzydz, przysiądz* (jednak *przíſiącz* 160.) i *idź* ze złożeniami: *ſtrzedz* 5. 10. 17. i t. d., *oſtrzidz* 50., *przíſiądz* 165. 198. (innych infin. podobnych niema); *idz, ÿdz* 3. 22. 23 i t. d., *wnidz* 11. 38., *vÿnidz* 20. 38., *przidz, przÿdz* 12. 196 i t. d. Raz tylko *iſcz* 59. i raz *rozicz ſie* 221.

Głoskownia.

Nosówki: *się* adwerbalne stale pisane *sie*, ale *przęß ſię* (w przeciwstawieniu do *przęß nikogo)* 248. *zasię* [1]).

Bardzo często pisane *em* za *ę (ą)* w wyrazie *występ, występek.*

Samogłoski pochylone i *e* przed *r:* o *á* p. wyżej. Dla *é* są trzy przykłady: *dopÿro* 31. *napiracz* 27. *przeſcziradlem* 93. obok stałego *e: dopiero, prześcieradło, ucierać, rozbierać, ścierki, otwierać, szeroki, pacierz, pasterz, wysełać, odsełać, zegar, legać, polewka* itd. Dla *ó* tylko jeden przykład w wyrazie obcym *chór*, p. słownik.

W grupie *tert:* stale *pierwej, pirwszy* obok rzadkich *pierwej, pierwszy (pirwej*: 9. 15. 32. 47. 141 i t. d., *pierwej:* 83. 110. 213., *pirwszy:* 1. 5. 4. 7. 8. 61. i t. d., *pierwszy:* 2. 73. 75.); taksamo *cirpliwy:* 120. Natomiast *cierpieć* (143. 216. 224. 164.). *utwierdzić, potwierdzić* (65. 152. 167. 187.). *śmierć* (18. 161.), *śmiertny, serce* (109.). Podobnie *wiersz* (2. 5. 7. i t. d.); upodobnione do tej grupy *roztyrk* (55. 138. 226. 240) obok *rozterk* (74. 137. 176).

---

[1]) gdzie cytat nie podany, to wyraz albo znajduje się w słowniczku, albo też wypisywanie miejsc uważałem za zbyteczne.

y przed *ł* występuje jako *e:* tak stale w końcówce praet. *-ył, -yła, -yło, -yły: beł beła beło beły* setki razy, przeciwnie tylko *byl* 82. *niebyła* 20. 22. 38 (ale *niebela* 39. 73), *niebylo* 36; *baczela* 100. *dokoniczel* 5. *zgorßela* 108 (przeciwnie *gorßiła* 110). *ſgrzeßela* 121. *roſgrzeßela* 116 (przeciwnie *roſgrzeßyły* 18). *nalozely* 173. *nauczela* 103. *ſie vczely* 47. 48. *vczela* 85. 103. *obloczela* 108. *poziczeli* 168. *polepßely ſie* 147. *ſkarzela* 110. 215. *ſwarzela ſie* 114. *ſuiaczela* 114. *ſpuſtoßela* 182. *vſmieʒelo* 176. przeciwnie *zaſłuzila* 233. Analogicznie czasem i *-eli: niebely* 44. *żeli* 223.

Z poza praet. tylko jeden przykład: *wthel* = w tył 30. przeciwnych przykładów niema.

Niejasne jest *poduſczely* 127. = poduszczały; *chodzielỹ* (= -ły) 41. także tu nie należy. bo *-ił -iła* i t. d. zawsze ma *-i-*, tylko wykazuje wpływ praes. *chodziemy*, p. niżej.

Grupy *-stn- -zdn-* stale ≠ *-sn- -zn-: posny, rozpusny, zapusny, uczesnik, poczesny, niepoczesny* (te ostatnie i dziś tak wymawiamy); *jezny.*

Izolowane (w pisowni) objawy: *maczcze* 175. = matce. wymawiane dziś także *macce; wßatak* 140. = w szatach.

Analogicznie: D. *ſieſtrze* poprawiony z *ſioſtrze* 27; dat. *-owi* || *-ewi: oltarzevỹ* 3. 6. *oltarzovj* 4.

Odmiana.

Nomen.

G. sg. f. *-ej: braczieỹ* 139. 196. *duſſei* 204. *goſpodinieỹ* 39. *kſſieniey* 45. *panici* 235. *pracey* 87. *voleỹ, volieỹ* 31. 69. 116. 139. 225.

-e: cziemnicze 143. *duße* 181. *iutrznie* 220 bis. *kuchnie* 41. *nadzicie* 87. *spizarnie* 41. *ſuknie* 225. *volie* 143. Raz także *ie* 233.

D. L. sg. f.: D. tylko *-ej: kſieniey* 11. 221. *kv mßeỹ* 10. *miſtrzinieỹ* 46. — L. *-ej: marieỹ* 10. *proceſſyey* 20. *profeſſiỹey* 1. *na voley* 63. obok *-i: mßỹ* 21. *kuchnỹ* 52. *ſuknỹ* 134.

L. sg. m.: pomieszanie L. z D.: *po dworczovi* 59. *po klaſtorovỹ* 102.

I. sg. n.: raz *nakloniencỹem* 6. obok stałego *-im (orezỹm* 126. *obliczỹm* 4. i t. d.).

A. pl. Niejasna forma *braczie* 141. obok zwykłego *braty* lub *bracią*.

D. pl. f. często pisany *-ą: godzinq* 48. *perſonq* 246. 247. *ſioſtrą* 37. 212. *ſwouolnoſczią* 247. Obok tego oczywiście *-am (perſonam* 209.) i *-om (vſtawom* 182.).

L. pl. m.: *-och -ach* obok siebie. *-ech* osobno: *domoch* 210. 229. || *domach* 34. *ſoluarkoch* 86. 221. || *ſoluarkach* 221. *mieiſczoch* 228. || *mieiſczach* 38. 230. Inne: *obyczajoch, pokojoch, obojczykoch, występkoch, dostojeństwach* i t. d. Natomiast: *bunciech, leciech, dochodziech, ogrodziech, urzędziech, stolech, kościelech* i t. d.

L. pl. f.: obok zwykłego *-ach* czasem *-ech: glowiech* 42. *chuſcziech* 41. *przigodziech* 139. Osobno *drzuioch* 202.

Pomieszanie L. pl. z G. pl.: *okolo takouich rzeczach* 128. *ſmiercz a zeſczie ſvich namiaſtkoch* 161. *rękauoch ßerokich nienoſicz* 218. *o karaniv niektorich viſtempiech* 239.

I. pl.: wyjątkowo *opczemi* (masc.) 243., zresztą wszędzie *-imi. Rodzicmi, kocmi, wierszmi* i t. d., raz *przed rodziczi* 135.

Dualis. I. *że trzema ſioſtroma* 128. i t. p., ale D. *dwiema albo trzema ſioſtrom* 236.

Pronomen. I. sg. m. *im* 12. i t. p. NB. zwykle pisane *i-* (taksamo *imię* i t. p. — rzadko *gimy* 87.).

Compar. adv. zawsze *-ej: więcej, wyszej* i t. d.

Verbum.

Praes. wyjątkowo *czierpiemi* 224. *doſtąpiemi* 249.

Part. praes. p. i subst. verb. *oczyſczienia* 21. *viwiedzienia* 21. Ale *potwierdzona* 65. *vtuierdzenia* 152. i t. d.

Gerund. praes. przeważnie *-ęcy*, rzadziej *-ąc*, obie formy oczywiście indecl.; part. praes. act. także *-ęcy: daięczi* 185. *będęczi* (part.) 179. *ſtrzegęczi* 249. *przimuięczi* 153. *czytaięczij* 8. *ſpiewaięczij* 8. 153. i t. d., obok tego *ſpiewaiącz* 21. *ſtoiącz* 31. i i.

Składnia.

L. *poście:* 25. 28. 121. *lecie* 24. *zimie* 1.

G. temporis. *tich godzin* 23. *dniow poſnich* 37. *wedny ſwiąthe ktorijch nierobią nicz* 23. *vieczuich czaſſow* 146.

Liczebnik. *veßterzech mijl od ſiebie* 172. *vetrzech koniy* (= w trzy konie) 158. *vedun lath* (= co dwa lata) 162. *vetrzech*

lath (= co trzy lata) 162. *ve dvudzieſtu lath wpiączy* 43. G. compar. *vyßeij piączinaſczie dnÿ* 133.

Powtarzanie prep. *na mieiſcze na noue* 170. *vedni wpoſſne* 104.

Impers. *zebÿ ſnimÿ ukapitulie vielkieÿ belo roßgrzęßono* 124.

Słownik.

abit = habit: *wabiczie* 133.

abo: 37. obok zwykłego *albo.*

abowiem = albowiem: *aboviem* 247. *abowiem* 248.

andel = handel: 242.

apostota = apostata: *ma bicz mian za apoſtotę* 159. Ale f. *apoſtathki* 226.

aksamintny = aksamitny: *axamÿnthne* 153.

badać sie = badać, wywiadywać się: *maią ſie badacz pilnie o dochodziech* 211. *badacz ſie o doſtathku ſolvarkow* 86.

bańki puszczać = ts. stawiać: *baniky puſczacz* 63.

barwierz = balwierz: *zbarvierzem* 62.

biegunka = latawica: *byegunek ſvovolnich* 54.

bluźnić: o bogu bluznicz 115.

boty = buty (o kobiecych trzewikach): *bothy* 81.

boskiem = boso, na bosaka: *nieboſkiem* 42.

bryzowany = dyjal. ts.: *dwornich ſath, a zwlaſcza. brizouanich* 238. NB. Może należy czytać *bryżowany.*

brzemię = ciąża: *ktore by wbrzemię zapadlÿ* 136.

buntownik = ts.: *buntowniki albo ſprzÿſięzniki* (Accus.) 232.

cudny = światły, biały (o chlebie): *czudnieyßy chleb* 37.

cudnie = czysto, porządnie: *ma czudnie kſiągy chovacz* 82.

cyrograf = ts.: *zapiſſow anÿ cirographow* 187.

Czeska = Czechy: *w ſtronę vęgierſkieÿ, Polſkiei, Czeſkieÿ* 162.

czesny = świecki (doczesny): *dla roſkoßouania czeſſnego* 241. *o rzeczach czeſſnich* 163.

czesny stan = majątek: *o ſtanie czeßnim* 206. Podobnie: *ż dobr ich czeſnich* 174., które zarazem objaśnia rozwój znaczenia.

cztę = czczę; czytam: *vißei cztącz* 190 = (wyszej) wyżej czcząc; *ku... czczenÿv* 14 = ku czytaniu.

chocia = chociaż: *choczia* 52. 172. i i.

chor, kur; G. *kuru, koru* = chór: *chor* 103. *kůr* 4. *kůr* 3. *kur* 6. 38. *koru* 6. 8. *korv* 6. *kuru* 8. *ku korovÿ* 103. *wkorze* 5 120. 203. *wkurze* 66. *kurow* 119.

chutko = szybko: 62.

dalece = daleko: *daliecze* 162.

domieścić = umieścić, doprowadzić: *chvali viecznei... do ktorei naß domieſczi oczіecz, ſyn duch ſwięthi* 249.

dormiterz, dormitorz = dormitarz (sypialnia): *dormiterz* 22. 170. *na dormiterzv* 2. *na dormiterzu* 28. *dormitorza* 28. 230.

do żywota = na dożywocie: *do żiuotha* 186.

dwa = dwaj: *dwa opaczi* 140. *duua męzouie* 168.

dwanasty, dwunasty = ts.: *w dwanaſthim* 1. *dwanaſte* 64 *dvunaſtego* 248.

dworność = światowe usposobienie: *dwornoſcz* 218. 219.

facaletki = ręczniki przy mszy używane: *faczalethki ktorimi rące kaplani vczieraią* 84.

fałszywnik = fałszerz: *faßiwniki* (Acc.) 231 (!).

forta = furta: *przed porthę* 142. ~ *forthą* 153. ~ *forthę* 158/9.

gamrat = kochanek: *gamratha* 137.

gościa f. = dyjal. gościa: *goſczia* 57. 189.

gościnny = ts. (dla gości): *chleb goſczinnÿ* 37. *w domu goſczÿnnem* 126.

gościński = gościnny (dla gości): *goſczinſkie loża* 93.

gotowić = gotować: *gotowicz ſie* 10.

grać karty = ~ *w* ~: *ktore bi graly karthi o pieniądze, albo inßą grę* 232.

hańbić = ts.: *hanbicz* 114. *hanibicz* 124.

ić, iść = iść: stale pisane *idz* 3. 22. 38. 59. *ÿdz* 23. Raz tylko *iſcz* 59. Patrz *przyć, rozyć, śnić, wnić, wynić, zyć.*

imienie leżące = majątek nieruchomy: *imienie leżące* 188.

indzie = indziej: *indzie* 39. 52. i i.

iny, inny, inszy = inny: *ynim obiczaiem* 139. *na ine miei-*

ſcze 200. *przęß ine poddane* 217. *ynnego* 52. *inßy* często np. 139. 232. NB. *-nn-* stale pisane, p. wyżej str. 297.

istoryja = historya: *Ziſtoriei dzieiow Apoſtolſkich* 222.

i z owszem = i owszem: *i zowßem* 217. 237.

jacy = dyjal. ts. (tylko): *iaczi* 88. *iaczi vetrzech konij maią bicz* 158. *kiedy by iaczy dla zarazenia niebano ſie* 40.

jachać = jechać; ale *przyjechać, zjechać: iachacz* 158. *o yachaniv* 1. *przijechacz* 158. *zgiechalo* 189.

Jagnieszka = dyjal. ts.: *Jagnießka* 110.

jestli, jeśli = jeżeli; czy: *ieſlij* 7. i t. d. (zwykła forma). *ieſtlij* 7. 18. i i.

jezny = jezdny: *ſterzech ieznich* 69. *iezno* = wozem 199.

k, ku = przy (obok oczywiście zwykłego użycia): *czitha kſtolu* 27. *kſtolv maią ieſcz* 22. Dla rozwoju znaczenia pr.: *ku ſtolu mayą winidz ieſcz* 23.

każdy = ts.: *kaßda* 27. Raz tylko, zresztą *kożdy*, które p.

kazi sie głowa komu = ma pomieszanie zmysłów: *ieſli by ſie ktorey... gloua kaziła* 144.

kędy = gdzie: *kądij sypiaią* 2. *tham ~* 36. *kądy indzie* 52.

kielo = kilka: *kielo ich* (fem.) 71. *do kielu lath* 187.

kinąć = kiwnąć (skinąć): *kinąć* 31.

klątew = klątwa: *wklątew* 141. *wkląthew* 68. *ſklątha* (Gen.) 11.

klęty = wyklęty: *klęteij* 129.

kłam = ?: *O karaniv klamv albo wlaſſnoſczi*. 242. Tytuł rozdziału, zakazującego siostrom kupczenia. Prawdopodobnie jak nasze 'szachrowanie', zawierające w sobie pojęcie oszukiwania, a zarazem handlowania; podobnie *frymark*.

kłotka = kłódka: *od klotek* 236.

knaſlik = guzik: *ſknaſliki okolo ßije* 225.

kolacyja = ts.: *o kolacieij* 1. *na colaczyą* 2. *na kolaczyą* 25.

kolwie, kolwiek = kolwiek: *aczkoluie* 132. 237. *kiedi koluie* 190. *ktorey kolvie* 32. *ktora koluiek* 181. *kto koluiek* 246.

kołdra = ts.: *na kołdrze* (!) 40. *koldramy* 93.

kożdy, kożda, kożde = każdy: 2. 25. 39 i i.

kradzierzstwo = kradzież: *kradzierzſtua* 116.

krewność = pokrewieństwo: *krewnoſczi* (G. sg.) 196.

krnąbrny, krnąbny = ts.: *wolą krnąbrną* 122. *krnąbrne* 146. *krnąbnie* 12. 18. *krnąbrnoſczi* 177.

krom = 1) bez: *~nadźieie* 87. *~ßemrania* 111. *~ſporv* 196. 2) poza: *~conuentu* 41.

krzciciel: krczíciela 21.

krześcijanin: krześczianſkiego 233.

krzcić, krzścić: krzſczicz 235. *niekrzczili* 235.

kwietnica = kwietnia niedziela: *palmy na kwiethnicze* 83.

lęgę = ts. (legnę, położę się): *gdi lągą* 32.

lekcej = lżej: *liekczei* 146.

letanija = litanja: *zlethanijąą* 25.

limunija = cytryna: *limvnie* 31.

lnianka: lnianek albo chuſtek czienkich 83.

lutość = litość: *krom lutoſczi* 215.

lutościwy = litościwy: *lutoſczyva* 96.

łacwi = błahy, łatwy: *za łaczuią rzeczą* 138 = *łaczuie* 234 (z błahego powodu); *rogrzeßenie* (!) *nye ma bicz łaczuie* 133.

łoterzstwo = łotrostwo: *o lotherzſtuie* 144.

łza = ts.: *łzami* 47.

mał: od mala do viela 88.

mchowy = ts.: *wpoſczielij mchowey* 40.

mdły = słaby: *ieſlij niemoczne albo mdle będą* 7.

miedzy = między: *miedzi* 4. *miedzij* 10. 174.

mienię = wymieniam: *mienią thy slova* 7.

mięszkać = mieszkać: *miąßkacz* 52. 56. *mięſkacz* 127. *mięßkaiącze* 41. *mięßkanie* 178.

mistrzynia = -ni: *miſtrziniją* 85.

mocność = moc: *wzadnei vadze ani wmocznoſczi* 237.

mol = mól (collectivum): *by ich mol nieziadł* 93.

mycka = ts.: *czapki... albo miczki* 96.

nabiał = ts.: *znabialem mogą ieſcz* 36.

nadnawysze = nadewszystko: *nad naviße* 6. *nadnaviße* 35. *nadnavyße* 47.

nagotowić, nagotować = ts.: *nagotovicz* 83. *~vacz* 83.

namiastek = zastępca (nie: następca): *ſmiercz a zeſczie ſvich namiaſtkoch* 161.

namienić = wymienić: *namienicz* 195.

naśmiewaczka = ts.: *naſmievaczka* 114.

nic: woniwczyim 51.

nie = niema: *viſtempi... ktorich wſtatuczіech nie* 239; także: *a kiedy nieposth* 36.

nieco: wnieczyim 51 = w czemś.

niemocnica = infirmerja: 40. 58.

nienabożny = wolny od nabożeństw: *czaß nienaboßnij* 9.

niepoczesni = ~ny, nieuczciwy: *ku ſprauie niepoczeſſnici* 235 (oppos. do: *ku ſprauie poczliuei* ib).

nieruchające dobra = majątek nieruchomy: *dobr niervchaiączich* 187.

nieskarność = niekarność, niesforność: 143.

nikako = nijak: *nÿkako* 171. *ni* ~ 210.

niniejszy = ts.: *ninieißą kapitulę* 192. *przeß* ~ *vchualę* 219.

nowicyja = nowicjuszka: *novicie* (Nom.) 12. = *noviciußek* 10.

obaczać = baczyć: 6. 30. *maią obaczacz czego potrzeb* 30.

obacznie = bacznie: 31.

obciężać, obciężyć = obciążać (oskarżać): *obczięzaiącz* 182. *obcziązali* 174. 180. *obczięzone* 142. *oczięzon* (!) 173. *obczięzoni* 180. *obczięzenie* 173.

objawca: obiawcze taiemnicz 209.

obkwitość = obfitość: *vobquitoſczi* 241.

oblicznie = osobiście: *gdj ieſth oblicznie* 15. *choczia bi beli* (= były) *oblicznie* 197.

oblik = pozór: *pod oblikiem nieiakiey vÿmowki* 141. *pod* ~ *thim* 219.

obraz = twarz: 34.

obudzać = budzić: *nanię ſluſſa ſioſtry do kora obudzacz* 75. *do koſcziola obudacz* (!) 85.

obwięzujący = obowiązujący: *obuięzuięczi* 188.

obwiązanie = zobowiązanie: *obuiązania* 186.

ochłodzenie = recreatio: *poczlive ochlodzenia y bieſſiady* 62.

odkład = odkładanie, zwłoka: *krom odkladv* 228.

odpoczynać = odpocząć: *odpoczinaucßi* 97.

odrobiny = okruchy: *zodrobin* 33.

ofiara: stale tak, nie *ofiera*.

omieszkać = omieszkać, zaniedbać: *nieomiąßkaly (czaſſu vczenia)* 25.

opaci = ts.: *pieczęcz opaczią* 191.

opacicha = ksieni: *opaczicha* 14. 65. Zwykle *abbatiſſa*.

opatrzać = (za)opatrywać: 36. 141. *opatrza* 39.

oprawiać = naprawiać: 93.

opuściały = opuszczony: *klaſtori opuſcziale* 188.

osięgnienie = osiągnięcie: *ku oſſięgnieniv* 194.

osławca = obmowca, potwarca: *o oſlawczach* 215.

osobliwie = osobno: 32.

otworzysty = wydekoltowany (o sukni): *othworziſte ſuknie* 96. 225.

parachwija = parafia: *ſparachuiami* 211.

płat = wypłata: *plath* 184.

poczciwość = szacunek: 47. 207.

poczliwość = szacunek: *poczlywoſcz (czinicz)* 6. 19. i i.

poczliwy = szanowny: *ludzie ſtateczni poczlini* 231.

podań = dań: G. *podani* 163.

podprzeorze = podprzeor: *podprzeorze* 141.

podczas = od czasu do czasu: *podczaß* 120.

pogotowo, pogotowie = w pogotowiu: *pogotovo* 92. *bicz pogotouie* 202.

poklęknienie = uklęknięcie: 8.

połmile = półmili: *wpolmiliu* 172.

połowica = połowa: *przed więczßą połouiczą ſioſtr* 213.

pomowa = obmowa: 177.

poruczyć = ts.: *poruczą* 139.

porzędem = (za) porządkiem: *porządem żanią idącze* 39. *porzędem* 156.

poszcie = przebieg: *poſczie* 195.

posięgnienie = osiągnięcie: 199.

posłuszen: poſlußen ma bicz 87.

posny = postny: *vedni wpoſſne* 104. *dniow poſnich* 37. *poſnich potraw* 35.

posob = warunek: *maią wżdy bicz przijąthe ſtym poſſobem, że przeß rok maią wcziemniczi ſiedźiecz* 131.

pospolitość = wspólne używanie: 116. *roſdzielicz wpoſpolitoſcz* 223.

pospolitować = obcować: *ſnią poſpolitouacz* 120. *od poſpolitouania inßich* 119. *od ~nija ſwiątich* 119.

potkać sie, potykać sie = sp~: *potikaiącz ſie* 28. *podkala ſie* 28.

potrzeb, potrzeba = (po)trzeba: *(gdij) bądzie potrzeb* 21. 59. *A ~ viedzieczz* 141. *gdy potrzeba* 82.

potrzebizna = potrzeba (subst.): 210.

powcięgliwy = powściągliwy: *powczięgliuego vczloſczi* 177.

powcięgniony = wstrzymany: *powczięgnieni* 218. *powczięgnieni (zurzędu)* 176. *powczięgniona* 199. *powczięgnącz* (od tego) 177.

powiadać = ts.: stale tak.

prałat, prełat (czy *prelat)* = ts.: *pralath* 18. 174. *pralatha* 11. 214. *prelath* 20. *prelaczy* 173. *prelathy* (Acc.) 13.

prawda prawdziwa: 88.

procz = poza: *procz conuentu* 41.

przebog = dla miłości Boga: *nieczo dobra ſwego ~ v'iczicz wzakon* 19.

przeczciwszy = przeczytawszy: *przeczczißßi* 203. NB. I *czyść* i *czcić* używane w obu znaczeniach.

przekupować = kupczyć: *przekupouacz rzeczami* 242.

przemienność = zmiana. odmiana: 5. 200.

przemijać kogo = mijać: *przemijaiącz ije* 77.

przemiona: na przemionę = na odmianę: *na przemioną* 81.

przenagabać = nagabywać: *przenagabala kogo* 107. *niemaią ſie gadacz anij ~* 27.

przepadek = przepadnięcie, utrata: *pod przepadkiem rocznego ßaczunku* 162.

przeporek = boczny rozporek (sukni): *przeporki* 96.

przespieczny: miei/cza przeſpieczne 226.

przeſrnionei ſuknie 225 = przerżnionej (rozciętej)?

przez = bez: *przeß opatha* 190.

przeźrzenie = pobłażanie: *przeſrzienia* 15. *krom przeßrzenia* 237. *przezrienia = odpuſczenia* 10.

przyć = przyjść: *przijdz* 12. *przidz* 196

przygoda: ſprzigodij = przypadkiem 110.

przyjacielstwo = przyjaźń 196.

przyjmowanie: tak wyraźnie *o prziymowaniv* 1. Zresztą w podobnych wypadkach pisane samo *y (i) przimuięczi* 153. *przyjdą* 3.

przyrodzony: przirodzone i kreiene 218.

przysłusza = należy: *czo do.. kapituli prziſłuſa* 201.

przyszły = który przyszedł: *goſczy prziſłich* 67.

przywody = przewody = przewodni tydzień: *poñedzalek po prziwodziech* 51.

przyzwalać czemu: *ieſli takouei drodze.. przizwalia* 194.

refektorz, refertorz = refektarz: *refectorza* 29. 230. *refectorzem* 29. *wrefectorzech* 35. *refertorza* 14. 29. *refertorz* 170.

rozpaść = rozpacz: *że by wroſpaſcz nieprziſła* 120.

rozpusny = rozpustny: *roſpuſnich* 54. *roſpuſſne* 206. *roſpuſſnie* 133.

rozuć sie = rozzuć się: *roſſuczſy ſie* 105.

rozyć sie = rozejść się: *ſie rozicz* 221.

ruchające dobra = majątek ruchomy: *wdobrach ruchaiączich* 72. (opp. *vymieniv leżączim* ib.)

rzędzić = rządzić: *rzędzicz* 27.

rżany = ts.: (żytni): *chleb rzany* 36.

samoczwart = czwórką koni: *czi mogą ſamoczwarczi na kapitulę przijechacz* 158. Znaczenie pewne.

sąsiada f. = dyjal. ts.: *ſąſiada* 100.

sędzić = sądzić: *ſędzicz* 157.

siedmnaſty, siodmynasty: siedmnaſte 64. *(-th-)* 58. *w ſſiedmnaſtym* 2. *siodmenaſte* 99.

siestrzyński = siostrzany (należący do sióstr): *ſieſtrzinſkie chuſti* 93.

skazić = znieść: *ſkazicz* (wybór) 195. *zupełnie potuierdzicz albo zupełnie ſkazicz* (ustawy) 167.

skażca: skaſſce 241.

skwapienie = pośpiech: *ſquapienia* 211.

słońce = ts.: *ſłonecza* 97.

Słowacka = Słowaczyzna: *Słouaczkiey* 162.

słusza na kogo = należy do: *tho nanią ſłuſa* 92. *czo na nie* ~ 201. *na nię ſłuſſa* 75.

słuszne łoże = prawe: *złoża ſłußnego* 44.

służy na kogo = należy do: *nani* (= nań) *teß ſłuzi* 177. *na czi tho urząd ſłuzi* 182. *dobr.. kv klaſtorom ſłużączich* 187.

smak = przystawka: *ſmak kv potravom* (n. p. sałata, ogórki) 30.

sobek = niezupełnie ts. (fem.): *thi ktore ſſą ſobkouie, iß ſobie radÿ przyclaſczaią dobra nieiakie* 145.

spiknienie: 122. *lunthy albo ſpiknienia* 135. *ſpiknęli* (= ły) *ſie* 197.

spowiadać (sie): stale tak.

sprzysiężnik: buntowniki albo ſprzyſiężniki (Acc.) 232.

sromieźliwość = wstyd, wstydliwość: *krom wßei ſromieźliuoſczi* = *krom wßego wſtidu* 242.

sromocić kogo: 125.

stradać = być pozbawionym: *maią ſtradacz krześcziańſkiego ſłußnego obchodu* 13. Ale także trans. *biuaią stradane gloſſu* 197.

strawować sie: żywić się, utrzymywać się: *ſie ſwimi pieniądzmi ſtrauouacz* 218.

stroża: pod ſtrozą (ma bicz) 144. Obok *pod ſtraß cziemnicze* 143.

subtelny = delikatny: *ſubtelne koſſulkÿ* 94.

sumnienie = sumienie: *ſvmnienie* 54. *ſumnienie* 182.

swowolność = samowola: 177. 147.

swowolny, swowolnie = samowolny, ~nie: 54. 116. 205.

szacunk = cenzus: *ßaczunk roczni* 162. 155. *(-ku)* 162.

szaſlik = ts.: *ßaſlikÿ albo naczinie ſktorich vmyualy nogy* 105.

szerzynki: obruſſÿ, antependia, ßerzinky, ornatÿ 84.

szesnasty, szostynasty: ßeſnaſte 64. *ßoſtenaſthe* 98.

szynkarka: ßinkarka albo tha czo pÿva dawa 30.

szkaradzie = szkaradnie: *ſkaradzie* 122.

szternasty = czternasty: *ſternaſte* 64. *ßternaſte* 150.

szterdzieści, szterdziejści = 40: *ſterdzieſczy* 69. *ßterdzieſczi* 148. Obok tego *ßterdzieyſczi* 71. 130.

szterze, f. *szterzy: ſterzech* (Gen.) 69. *ßterzech* (Gen.) 173. 190. *ßterzmÿ zamkÿ* 165. *ze ßterzoma* (fem.) 128. *ßterzi ſuknie* 95.

śmiertny = śmiertelny: *na ſmierthney poſczyely* 127. *(-rt-)* 146.

śnić sie = zejść się: *ſſnidz ſie* 82.

śniedny = jadalny: *czo ſniednego* 108.

śrzebro = srebro: *ſrzebra* 185.

świadomy list = uwierzytelniające pismo: *liſth ſwiadomy* 197.

świadomie = kontrola: *pod ich ſviadomym* 91.

świątki = ts. (zielone święta): *Swiątek* 35. *ſwiąthki* 224.

świeboda = samowola: *droga ſwiebodi* 181.

świebodny = samowolny: *ſwiebodne a ſwouolne* (Acc.) 205. *swiebodnie* = *ſwouolnie* 117.

świetnica = świetlica: *do ſuiethnicze albo iſby* 41/42.

tak rok = dyjal. ts. (rok temu): 204.

takież = taksamo: *takieß* 8. 33. *thakieß* 173. Obok tego oczywiście *także*.

tamo obok *tam* = ts.: *thamo* 190. *tham* 199.

tam ztądże = ztamtądże: *tham ſtąd że* 81.

tele = tyle: *telie* — *ylie* 98. *telie krocz ilie* 230. Obok *tyle*, p. niżej.

telko = 1) tylko: 18. 29. 2) tyle: 249.

tknie się = tyczy się: *ieſly by tklo ſie cieleſnoſczi* 118. *czo ſie thknie ku ſlußbie boſkiei* 172. *czo ſie tknie o poprauę domv* 207.

trafny = trefny, wymyślny: *lniane thi koſſulky niemaią bicz ſubtelne, ani traffne* 94.

trze = trzej: *trze opaczi* 153. *czi trze* 165.

tułać się = włóczyć się: *mogli ſie thulacz po oyczyznie* 180. *tvlacz ſie* 225.

tydzień, casus obl. *tegodnia* i t. d.: *raß do tegodnya* 12. *wtegodniv* 222.

tylekroć = ts.: *thilekrocz* 134. Przytoczone ze względu na *tele*.

tylo = tylu: *thilo yle* (Nom.) 152.

uciężona = uciążona: *vcziężona* 181.

uczesnik = uczestnik: *vczeſnikv* 137/138.

uczliwość = szacunek: *zuczlyvoſczią* 28. *z uczlyjwoſczią* 8.

umarcie = ts., śmierć: *vmarczie* 80. *dla vmarczia* 190.

umysł = zamiar: *wſvim vmiſlie bądą trwacz* 45.

upominąć = upomnieć: *vpominącz* 216. *vpominiona* 248 bis.

urżnion = urznięty: *ma bicz vrßnion* 95.

ustawiać, ustawić = ustanawiać, -wić: *pokuthą vſtavicz* 11. *godzyn vſtavionich* 34. i t. p.

ustępić = ustąpić: *vſtępicz* 189.

utrzymawanie: wtrzimauaniv poſtow 206 (= w u-).

wedla = wedle: *vedla zwiczaiu* 24. *wedla voliey ſwey* 31. *vedlia ſiebie ſiedzączeij* 32. i t. d. NB. *według* używane także często n. p. 25.

welum, G. *wela* = ts.: *vela ſwego* 226. *welum* = w ~ 227.

Węgierska = Węgry: *w ſtronę vęgierſkiey, Polſkiei* 162.

wiarować = zapobiegać: *dla iakiego vpadu vuiarouania* 235.

widek = dystrykt: *wſſiſczi prelaczy onego videku* 173. *zinßego videku* 201.

więcszy = większy, stale n. p. 108. 197.

Wielkanoc: na wielkę nocz 12. *na vielkę* ~ 224.

własne łoże = prawe: *thi ktore nieſą złoża wlaſſnego* 198.

wnet = ts., zaraz: *wnet* 55. *weneth* 170. 191. Formy *hnet* niema.

wnić = wnijść = wejść: *wnidz* 11. 38.

wstydać sie: niewſtidaiącz ſie gnievu 204.

„wszystek“: używane prawie tylko w liczbie mnogiej, przyczem N. pl. m. zawsze *wszyscy* n. p. *wßiſcij* 19. *wßiſczi* 153. *wſſiſczi* 173., zresztą *wszytki* i t. d., n. p. G. m. *wßithkich* 35. A. sg. f. *wßithkę* 159. N. A. f. *wßythkÿ* 4. *wßithkÿ* 5. *wßitkij* 19., *od wßithkich* 16. A. pl. m. *wßitki* 153. *po wßitkim* 10. = po wszystkiem, obok czego dla fem. także *wszyćki* i t. d., n. p. *wßiczky rzeczi* 47. *wßiczki ſioſtri* 191. *wßiczkich* 25. Rzadko bardzo formy z *-st-*: poza N. pl. m.: *wßiſtkim* 186. *wßiſtki* (N. pl. f.) 223.

wtrzymalny (czy *utrzymalny?*) = oszczędny: *ieſli* (= czy) *ieſth wtrzimalną* 205.

wychowanie = utrzymanie: *vichovania* 43.

wydwarzanie = wymyślanie: *oprocz vydwarzania* = bez wymysłów 96.

wydworności = wymysły (nieprawdziwe rzeczy): *fałße albo vÿdvornoſczi skladacz* 122.

wymąc = wyjąwszy: *wymącz by..* 13. *vimącz* 22.

wynić = wyjść: *vÿnidz* 20. 38.

wysadzić, wysadzać kogo = przeznaczyć, ustanowić: *przed thimj ſpowiedniky ktore on wiſſadzj* 12. *przed ſpouiedniky ym wiſſadzonimÿ* 12. *ktore na pracze domove ſą vÿſſadzone* 27.

występ = występek: *wÿſtąp* 16. *wiſtęp* 16. *wiſtępÿ* 17. *o vÿſtempie* 116. *vÿſtempu* 118. *vÿſtempÿ* 108. *vÿſtemp* 141. 147. *viſtęp* 140. Rzadko *występek: o viſtępkoch* 107. *vyſtempkiem* 141. *za viſtępkiem* 208. *vÿſtempku* 114.

występić = dopuścić się występku: *ktora by vÿſtąpila* 118. *viſtępila* 198.

wyszej = wyżej: stale n. p. *vÿſſey* 125. *vißei* 181.

za występkiem = wskutek: *za viſtępkiem* 208.

zabieżeć = zapobiec: *zabieżecz* 247.

zabijaczka = urządzająca bijatyki: *o zabÿaczkach, albo ktore ſie bÿą* 125.

zachowawać: ſie zachowaua 218.

zacz = za co: *ieſly by pieniądze zacz wźiął* 87.

zakłacę = zakołatam: *ffortą zaklacze* = w furtę ~ 100.

zaklnienie = zaklęcie, rzucenie klątwy: *po zaklnieniv* 233.

zależy na kogo = należy do: *na veſtiarką zależi* 91. i t. d.

zamięszkać, zamięszkawać = zamieszkać, zamieszkiwać (opuszczać, zaniedbywać): *bÿ nie/zamiąßkaly godziny primÿ* 9. *zamießkala* 108. *zamiąßkavacz* 86. *zamießkauaią ſlußbi* 241.

zapamiętać = zapominać: *by niezapamiątala* 82.

zapusny = zapustny: *wtorek zapuſſnÿ* 35.

zasię = napowrót: *zaſią* 52.

zasmucić = zamącić: *zaſmuczicz pokoi* 180.

Zdrowa Maryja: maÿą mowicz paczierz y zdrową marią 4. *paczierz y ſdrową marią mowicz* 30.

zeprać = wyprać: *zepracz czudnie* 84.

zetrwać = przetrwać: *znoſſicz a zetruacz* 144.

zjąć = zdjąć: *ziąlÿ* (zdjęły) 30. *ziącz* 33.

złotogłowowy = ze złotogłowiu: *zlothoglououe kapy* 153.

znawiać = wznawiać: *znauiacz* 193.

zwonek, zwonczek, zwonić, zwoniczka = dzwonek, dzwoneczek, dzwonić, dzwonniczka (zakonnica): *ſwonek* 28. *zwonczek* 28. *zuonczek* 37. *zwonienie* 2. *zazwonycz* 2. *zwoniczky* 28. i t. d.

zyć = zejść: *zidz* 62. Praesens: *zeÿdą ſie* 14. *zeſczie* = zejście (sc. ze świata, p. pod *namiastek*).

żaden = ts.: *żadnego* 163. i t. d. Stale tak.

żałoba = skarga: *żałobę* 211.

żartowniczka = strojąca żarty: *dworna żarthowniczka* 114.

żędać, żądam: o ſpowiedz kaplana żądacz 11. *żędacz* 129. 151. 156. 246. 248. *żądacz* 123. *żądaią* 247.

TREŚĆ ZESZYTU II.

Strona

1. Holger Pedersen: Przyczynki do gramatyki porównawczej języków słowiańskich 165
2. Jan Rozwadowski: De morte prologus i żale konającego. Powtórne wydanie 177
3. Jan Rozwadowski: Uwagi o dyftongach *ie*, *uo* w południowo-zachodniem narzeczu białoruskiem 207
4. Kazimierz Nitsch: Studya kaszubskie: Gwara luzińska 221
5. Tytus Benni: Z dziedziny akomodacyi międzywyrazowej 275
6. Tytus Benni: O samogłoskach nosowych w wyrazach obcych. 285
7. Jan Rozwadowski: Język rękopiśmiennej reguły żeńskich klasztorów ordinis Praemonstratensis z r. 1540. 291

MATERYAŁY I PRACE

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE

TOM I.

ZESZYT 3.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
Drukarnia Uniwersytetu Jagiell. pod zarządem J. Filipowskiego
1904.

Karol Ernest Muka.

Szczątki języka połabskiego Wendów Lüneburskich.

Zebrane i opracowane w latach 1901—1902.

W ogłoszeniu wyników spisu ludności w państwie pruskiem w r. 1890, gdzie po raz pierwszy znowu od dawnych czasów uwzględniono pytanie o narodowości mieszkańców, podał statystyk pruski A. von Fircks w swej pracy ogłoszonej w roku 1899 w *Czasopiśmie królewskiego pruskiego biura statystycznego*, roczniku 33, pod tytułem: *Ludność w Prusiech podług mowy ojczystej i pochodzenia* zadziwiający fakt, że w powiecie lüchowskim, obwodu rejencyjnego lüneburskiego, prowincyi hanowerskiej, t. j. w tak zwanym starym *Lüneburger Wendland* pomiędzy lüneburską puszczą a Łabą na urodzajnych nizinach po obu stronach Jaseli (n. *Jeetzel*), dopływu Łaby, ogółem 570 osób, mężczyzn i kobiet, wpisało się w listy spisu pod rubryką zawierającą pytanie o język ojczysty jako W e n d o w i e [1]). W powiecie tym przypada więc na 1000 ogółu ludności 20,6% Wendów; autor jednakowoż dodaje jakoby na uspokojenie lękliwych umysłów wszechniemców, że w żadnej z tych 30 osobno wyliczonych wsi powiatu lüchowskiego, w których to mieszkańcy po

---

[1]) Niemiecki wyraz *Wenden*, w łacińskiem *Veneti*, wywodzę ze słowiańskiej nazwy szczepu *Weleti*, przydomka Łutyków, tak samo jak słowiański wyraz *Niemcy* tłumaczono z niemieckiej nazwy szczepu *Nemeti*.

części do *Wendów* się zaliczali, osoby z językiem *wendyjskim* jako ojczystym nie stanowią większości ani też nawet poważniejszej części ludności. Spis ten i orzeczenie statystyka omawiano w wielu gazetach, mianowicie słowiańskich, i tem samem pobudzono na nowo uśpione prawie zainteresowanie słowiańskich filologów i etnografów dla tego szczepu słowiańskiego, zaliczonego już dawno do wymarłych. Szczególnie dwa obszerne artykuły Alfonsa parczewskiego w *Časopis Maćicy Serbskeje* 1900, zeszyt 2, i Adolfa Černego w *Slovanský Přehled* 1900, zeszyt 4, sprawiły, że Komisya językowa Akademii Umiejętności w Krakowie poleciła mi jako najbliższemu tych stron członkowi, abym w celu dokładnego zbadania tej sprawy podjął się naukowej wycieczki w rzeczone okolice. Zlecenia tego dokonałem w r. 1901.

Lüneburski Wendland w ściślejszem znaczeniu obejmuje dwa powiaty, *lüchowski* i *dannenberski*, w szerszem zaś zalicza się jeszcze do niego powiaty *Isenhagen*, *Ülzen*, oraz część lüneburską powiatu *Bleckede*. Oprócz tego zamieszkiwały przed reformacyą pokrewne lüneburskim *Wendom* szczepy *Starą Marchię* i obwód *Vorsfelde* w północnej części *księstwa brunświckiego*. Na wspomnianej wycieczce naukowej obszedłem i szczegółowo zbadałem prawie wszystkie wsie kościelne powiatu *lüchowskiego*, o którym to wyłącznie A. von Fircks owe zaciekawiające doniósł szczegóły, kilka wsi kościelnych południowych powiatu *dannenberskiego*, oraz wiele do tych parafii należących innych wsi. Co do reszty parafii powiatu *dannenberskiego* oraz kilku dla naszej sprawy najważniejszych wsi z powiatów *Bleckede*, *Ülzen*, *Isenhagen* i *Starej Marchii* postarałem się w roku 1902 o dokładne dane o stanie etnologicznym i językowym wymienionych powiatów, tak, że obecnie jestem w możności zdać sprawę o zanikaniu narodowości i języka Połabian jako też o obecnem położeniu etnograficznem tak nazwanego *Lüneburskiego Wendlandu*. Wynik swych badań wyrażę pokrótce w następującem zdaniu: *Wendowie lüneburscy*, jak się mieszkańcy wymienionych powiatów jeszcze dzisiaj sami nazywają, zatracili już przed więcej jak stu laty zupełnie swą mowę słowiańską, zachowali atoli swą odrębność narodową jeszcze prawie nietkniętą. Z tej to przyczyny zaliczyła się przy spisie ludności w roku 1890

wcale pokaźna liczba mieszkańców powiatu lüchowskiego, a jeszsze i w roku 1900 mimo wszelkich starań i pouczań ze strony pastorów i nauczycieli tu i owdzie nieliczna garstka do narodowości *wendyjskiej*.

O typach ludowych słowiańskich, strojach dopiero od r. 1880 zanikających, zwyczajach i obyczajach zamierzam bliższe podać szczegóły w piśmie *Slovanský Přehled* redagowanem przez Adolfa Černego, a wychodzącem w Pradze. W niniejszej pracy podając słowiańskim filologom ostatnie dotąd niezebrane i nieogłoszone szczątki językowe lüneburskich Wendów przedstawię najpierw pokrótce przebieg wymierania tego słowiańskiego języka.

Statystyk niemiecki A. von Fircks mylił się bezsprzecznie ogłaszając, że w *lüneburskim Wendlandzie* do dziś jeszcze znachodzą się osoby mówiące językiem *wendyjskim* (połabskim) jako ojczystym; fakt ten był tak dla mnie jako też i dla wszystkich z tutejszemi stosunkami jako tako obznajomionych zupełnie niewątpliwy. Badając dokładnie wszystkie tutejsze okolice doszedłem do tego wyniku, że twierdzenia pastora i lüneburskо-wendyjskiego leksykografa Krystyana Henniga z *Wóstrowa* († 1719), dalej Parum Schulzego z *Życina* (n. *Süthen)*, uczonego włościanina i etnografa, który około roku 1725 napisał swą kronikę († 1734), wreszcie Dr. I. H. Juglera, niezmordowanego badacza i lüneburskiego leksykologa, który od roku 1794 przez lat 15 był w Lüchowie lekarzem powiatowym, zupełnie są wiarogodne.

Krystyan Hennig podaje, jak wiadomo, we wstępie do swego połabskiego słownika, że dopiero po długich poszukiwaniach znalazł w swej parafii człowieka, starego chłopa Jana Janiszka z *Klenowa* (n. *Johann Janieschge von Clennow)*, z którym rozmawiając i przy jego pomocy zestawił swój lüneburskо-wendyjski słownik. „Młodsi bowiem nie chcą już używać wendyjskiego języka, a tem mniej się go uczyć, tak, że w przeciągu 20—30 lat w całym Wendlandzie ani jednego nie będzie człowieka, któryby rozumiał po wendyjsku albo zgoła mówił."

Następnie Parum Schulze, którego ojczysta wioska *Życin* (n. *Süthen)* właśnie w tej części Wendlandu leży, gdzie według innych wiarogodnych źródeł język połabski najdłużej się zachował, na stronie 131 swej kroniki pisze, że dziad jego mówił

bardzo wiele po wendyjsku, a ojciec rozumiał jeszcze zupełnie język wendyjski. Siostra około 5 lat młodsza rozumie jeszcze cokolwiek po wendyjsku, atoli brat o 8 lat młodszy już ani słowa. Autor dodaje, że ma 47 lat i że po jego i może jeszcze trzech osób z jego wsi śmierci nikt już pewnie wiedzieć nie będzie, jak się pies po wendyjsku nazywa.

.Wreszcie twierdzi Dr. Jugler, który jako fizyk powiatowy częstokroć cały powiat lüchowski objeżdżał, we wstępie do swego dzieła *Całkowity słownik lüneburgsko-wendyjski*, które w roku 1809 zakończył, że za jego czasów jezyk połabsko-słowiański w lüneburskim Wendlandzie zupełnie już zanikł. Już w r. 1751 nie było w tych stronach ani jednego człowieka, któryby umiał po wendyjsku (połabsku) mówić. Natomiast przed kilku laty żyło w niektórych wsiach Wendlandu kilku starych ludzi, którzy jeszcze coś z tego języka umieli, ale tylko po wielu prośbach z tem się wyjawiali. Na początku roku 1798 umarł w *Kremlinie* (n. *Cremlin*) parafii *Mojkowice* (n. *Meuchefitz)* powiatu lüchowskiego (n. *Lüchow)* gospodarz *Warac* (n. *Warratz)* z *Górnych Drewian* (n. *obere Drawähn),* który jeszcze *Ojcze nasz* po wendyjsku mówić umiał; wątpliwem atoli jest, czy go rzeczywiście i rozumiał.

Wszelkie pogłoski o istnieniu języka połabskiego po roku 1750 albo nawet po roku 1800 są albo pomyłką albo wprost pobożnem kłamstwem. Jeżeli n. p. Pfennig (1783), Adelung (1809), Wersebe (1826), Spangenberg w swoim *Vaterländisches Archiv* (1832) piszą, że za ich czasów istniał jeszcze język wendyjski w lüneburskim Wendlandzie, i jeżeli Hennings (1862) twierdzi, że słyszał, że na początku XIX stulecia niektórzy chłopi jeszcze po wendyjsku mówili. polega to na pomyłce: oni albo ich świadkowie słyszeli albo chcieli oznaczyć nie mowę połabską ale tylko osobliwe *plattdeutsch* mieszkańców Wendlandu, tak zwane wendyjskie plattdeutsch, różniące się znacznie od języka dolnoniemiecki.. (niederdeutsch) okolic przyległych, a posiadającego niewątpliwie niektóre swe właściwości, polegające na wymarłym połabsko-słowiańskim języku [1]).

[1]) Zwłaszcza opuszczanie rodzajnika, zamienianie głosek przydechowych *(spiritus asper* z *spiritus lenis* i naopak; n. p. *Err Ham-*

Również mylnemi są wszystkie twierdzenia co do nabożeństw wendyjsko-słowiańskich w kościołach Wendlandu, tak n. p. notatka Hasselа *(Handbuch der Erdbeschreibung,* Weimar 1819 pg. 507), że jeszcze około roku 1751 w *Wóstrowie (Wustrow)* kazano po wendyjsku. W pracy swojej w *Slovanský Přehled* udowodnię, że w lüneburskim Wendlandzie od czasów reformacyi wogóle ani po słowiańsku nie kazano, ani nawet słowiańskiej pieśni kościelnej nie śpiewano. Akta kościelne wizytacyjne z lat 1673—1742 nie wspominają ani jednem słowem o języku wendyjskim.

Na tych samych pomyłkach polega także orzeczenie aktuarjusza Schulzego z *Beverstaedt,* pochodzącego z *Lüchowa,* który w roku 1845 pewnemu łużyckiemu Serbowi-Wendowi (I. E. Smolarzowi?) miał powiedzieć (cfr. *Serbske Nowiny* 1845 Nr. 37 i *Jahrbücher für Slavische Litteratur, Kunst und Wissenschaft,* Budyszyn, rocznik III pag. 235), że w okolicy Lüchowa jeszcze kilku starców żyje, którzy języka połabskiego używają, i że na cmentarzach we wsiach *Sobielinie, Krąpojaselach, Brzezich Łązech* i *Białej Wiśni* (n. *Zebelin, Crummasel, Breselenz, Wittfeitzen)* są kamienie grobowe z napisami wendyjskiemi i że nawet się tam księga kościelna w wendyjskim języku znajduje. We wszystkich tych przypadkach mylnie uważano *plattdeutsch (niederdeutsch)* za język *wendyjski* (połabski).

Chociażby rzeczywiście stary *Warac* z *Kremlina* swe połabskie *Ojcze nasz* jako spuściznę po przodkach jeszcze na końcu XVIII w. miał umieć, to z drugiej strony uważać należy jako oczywiste pobożne kłamstwo, jeżeli chłop z *Puchna (Püggen),* wsi sąsiedniej miejscu urodzenia starego *Waraca,* bywając często w latach 1872—74 w aptece *Zechlina* w *Salzwedel* (poł. *Lósdy)* zdumionemu aptekarzowi i jego pomocnikom wendyjski *Ojcze-nasz* recytował, w tem złudnem przedstawieniu, że jeszcze po wendyjsku mówić umie. Chłopak ten roztropny znalazłszy, jakem to w roku 1901 na miejscu zbadał, w Henningsa książce

---

mann = Herr Amtmann), wymawianie głoski *j* jak *ž* i niemieckiego *z* jak twarde *s* i t. d. Więcej o tem podam w Adolfa Černego *Slovanskim Přehledzie.*

jubileuszowej: *Das Hannöversche Wendland,* Lüchow 1862, przez *Müllera* († 1755) zestawione *Ojczenasz* nauczył się go na pamięć nie rozumiejąc przytem ani jednego słowa z mowy połabskiej swych praojców. Z podobnemi ułudnemi usiłowaniami występowali w noszych czasach tu i owdzie także i inni chłopi wendlandscy.

O pozostałych i przeważnie też i drukiem wydanych pomnikach językowych lüneburskich Wendów nie będę w niniejszej pracy szerzej pisał, ponieważ już z Hilferdinga Памятники нарѣчія залабскихъ Древлянъ и Глинянъ, Ст. Петербургъ 1856, dalej z *Časopisa Maćicy Serbskeje* (Pful, *Pomniki Połobjan Słowjańšćiny,* Budyšin 1863—64), wreszcie z Schleichera *Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache,* St. Petersburg 1871 dostatecznie są znane. Nadto rzecz cała obszerniej będzie opracowaną w pracy konkursowej na rok 1903 Towarzystwa Umiejętności imienia Książąt Jabłonowskich w Lipsku: *Eine Ausgabe der polabischen Sprachdenkmäler mit Grammatik und alphabetisch geordnetem Wörterbuch.* Niniejszem podaję tylko pokrótce dotychczasowe cztery źródła lüneburgsko-wendyjskich pomników językowych:

1) *Połabski słownik* w Leibnitii *Collectanea etym. Part. II.* pag. 335—360 jako dodatek do G. Frid. Mithofii *Epistola de lingua Winidorum Luneburgensium, de anno* 1691.

2) *Zbiór słów* nieznanego *pastora* z powiatu *dannenberskiego* z drugiej połowy XVII stulecia, z którego *Kopenhaski wokabularz,* połabsko-niemiecki *słownik* w rękopisie w królewskiej *bibliotece w Hanowerze* (Mscr. Nr. XXIII, 841) i wreszcie Domeyer i Pfeffinger a może i inni do swych publikacyi czerpali.

3) Obszerny *niemiecko-wendyjski Słownik* Krystyana Henniga (1705), w którym oprócz szczegółowego etnograficzno-historycznego wstępu znajdujemy modlitwę Pańską i znaną żartobliwą pieśń weselną („Vogelhochzeit"). Dzieło to odpisywali a częściowo i ogłaszali tak autor sam jako też inni; rękopis oryginalny znajdujący się w Bibliotece Towarzystwa Naukowego w *Zgorzelcu* (n. *Görlitz)* w Górnej Łużycy dotąd drukiem nie ogłoszony.

4) *Kronika* posiedziciela Parum Schulzego z *Życina* (n. *Süthen)* z r. 1725, której oryginalny rękopis dzisiaj zupełnie zagi-

nął; istnieje za to stary całkowity odpis w Bibliotece im. Ossolińskich we Lwowie. Kronikę tę wydrukowano w wyjątkach (częściej) i w całości (Kalina w *Rozprawach i Sprawozdaniach Wydziału filologicznego Akademii Umiejętności* tom 18 i 21).

Cztery te źródła zużytkował już Jugler bardzo wyczerpująco do swego połabsko-wendyjsko-niemieckiego słownika pod tytułem: *Vollständiges Lüneburgisch-Wendisches Wörterbuch aus drey ungedruckten Handschriften und den wenigen bisher bekannten Sammlungen zusammengetragen* von Johann Heinrich Jugler, 1809. Dzieło to leży niewydrukowane jako manuskrypt w bibliotece uniwersyteckiej w *Göttingen*.

Dla uzupełnienia podaję jeszcze mało ważne drobne źródło:

5) F. Müllera *wendyjskie Ojczenasz*, bardzo wielu niemieckiemi wyrazami zmienione, z niektóremi dodatkami [1]). Spisał to lüchowski burmistrz F. Müller († 1755) podług słów swej babki *Emerencyi Wehling;* tekst istniał w Wendlandzie w bardzo wielu lecz zawsze błędnych odpisach, a nawet i do dzisiaj się go spotyka (cfr. Hilferding pag. 7 i pag. 44—47). Również i Dr. Tetzner podaje w swej książce: *Die Slawen in Deutschland* pag. 387 z księgi kościelnej w *Błocie* (n. *Plate)* pod Lüchowem takie *Ojczenasz*, będące według wyraźnego świadectwa tej właśnie księgi kościelnej tylko odpisem tekstu Müllera.

Zbiór niemiecko-wendyjski 101 połabskich słów sekretarza powiatowego Hintza z Lüchowa z r. 1786, ogłoszony przez Hilferdinga pag. 44 i nast. i przez niego mylnie jako ostatni pomnik żyjącego języka połabskich Słowian *Drzewian* podany, jest niewątpliwie wypiskiem z kroniki Parum Schulzego, podobnie jak jest wyciągiem z źródła pod Nr. 2 wymienionego słowniczek przechowywany w rękopisie w królewskiej bibliotece w Hanowerze (Mscr. Nr. XXIII, 841 przydatek:) *Wendische Vocabeln.* An Monsieur de Baucoeur. Anno 1710. Rękopis Hintza zresztą zaginął [2]).

Po Juglerze i Hilferdingu rozmaici uczeni w różnych cza-

[1]) Z niejaką pewnością można udowodnić, że przed reformacyą używano w kościele obok znanego *Ojczenasza* także kilku wendyjskich modlitw i formułek spowiedzi podług ustnej tradycyi.

[2]) Według świadectwa nauczyciela Mente w *Rebenstorf* pod Lüchowem ma aptekarz Zechlin, kustosz muzeum starożytności i prze-

sach poszukiwali w lüneburskim Wendlandzie pilnie za dalszemi pomnikami języka połabskiego, a Tetzner wyraża w swej książce pag. 349 nadzieję, że może teraz po wyznaczeniu konkursowej pracy przez Towarzystwo Jabłonowskiego w Lipsku na rok 1903 się uda odnaleść nowe pomniki. I ja także łudząc się podobną nadzieją przeszukałem jak najstaranniej archiwa miejskie, kościelne, dóbr wiejskich, wogóle wszystkie możliwe źródła. Nie znalazłszy nic jestem mocno przekonany, że nasza nadzieja była i jest złudną. Z pewnością nic już nie odszukamy, i to z bardzo prostej przyczyny. Wendyjski język w Lüneburgu nigdy nie był językiem książkowym; od czasów reformacyi a nawet już dawniej nigdy i nigdzie, jak to z wszelką pewnością wykazać mogę, w żadnych kościołach lüneburskiego Wendlandu nie kazano ani nie śpiewano po wendyjsku, lecz z początku w niektórych tylko kościołach w *plattdeutsch*, a najpóźniej od roku 1750 we wszystkich w górnoniemieckim języku *(hochdeutsch)*. W Wendlandzie nie istniało nigdy połabskie tłumaczenie biblii ani nawet jej części (perykopy), nie istniały też tłumaczenia pieśni kościelnych ani drukowane ani w rękopisach. Również nie znalazłem ani w książkach kościelnych, ani w aktach parafialnych, ani też w rzadkich kronikach kościelnych ani śladu dopisków w języku połabskim. Także daremną jest nadzieja W. K. Porzezińskiego, wyrażona w pamiętniku z podróży (В. К. Поржезинскій, Нѣсколько словъ о дошедшихъ до насъ памятникахъ языка Полабскихъ славянъ, Извѣстія II Отд. И. А. Н., т. V. (1900), кн. 3, str. 969 nst.) na stronie 994, że może znajdą się jeszcze jakie ślady połabsko-słowiańskiego języka w aktach sądowych, patrymonialnych i innych podobnych pismach urzędowych w tych powiatach, gdzie Połabianie mieszkali. I przy przeszukaniu takich aktów nie znalazłem mimo wszelkiej staranności nic, z wyjątkiem tu i owdzie kilku połabskich nazw wsi, osób, pól, które

wodniczący towarzystwa starożytności w *Salzwedel* w Starej Marchii, w rękopisie zbiór 100—200 lüneburgsko-wendyjskich słów. Do rękopisu tego mimo ustnej i później listownej prośby i starań nie mogłem zajrzeć; sądzę atoli, że albo jest to poprostu zbiór Hintzego albo wyjątek z jednego z powyżej wymienionych 4-ch źródeł.

po większej części i do dziś dnia między ludem są w użyciu. Wreszcie wszystkie a liczne napisy na domach, sięgające nieraz pierwszej połowy XVII stulecia, są bez wyjątku niemieckie i to nawet tylko górnoniemieckie *(hochdeutsch)*. Tłumaczy się to oficyalnym językiem kościelnym, którym był zawsze górnoniemiecki.

Języka połabskiego używano od czasów reformacyi aż do jego wymarcia w kółku rodzinnem, w ustnej rozmowie w domu i poza domem na wsi, w piśmiennictwie zaś, w kościele, w sądach i urzędach panował od samego początku tylko język niemiecki. W tej sprawie podam bliższe szczegóły w pracy w *Slovanskim Přehledzie*, na tem miejscu powołuję się tylko na Krystyana Henniga, twierdzącego wyraźnie we wstępie do swego słownika (1705), że ani kościół ani urzędy nie używały wcale języka wendyjskiego.

Jeżeli odliczymy około 40 połabsko-wendyjskich wyrazów, które się zachowały w także coraz bardziej zanikającym dolnoniemieckim języku ludowym potomków lüneburskich Wendów — zestawiłem je w części B, oddziale III — pozostają nam jeszcze tylko jako ostatnie, ale bardzo obfite źródło językowe nazwiska wsi, rodzin, pól Wendlandu. Do roku 1901 nikt ich nie zebrał i nie opracował; jedyny tylko Parum Schulze przytoczył kilka nazw miejscowości i objaśnił je — umieściłem je w swej pracy w części B, oddziale IV — a F. Müller wylicza w odpisie słownika Krystyana Henniga kilka połabskich nazwisk rodzinnych (cfr. Tetzner pag. 501). Wobec tego starałem się w latach 1901—1902 ostatnie to źródło języka połabskiego o ile możności całkowicie wyczerpać, zbierając połabskie nazwy tych trzech kategoryi, już to z ust ludu, już to z map katastralnych, z ksiąg urzędów powiatowych, z aktów recesowych i t. d. Tym sposobem zebrałem i zestawiłem, o ile to wogóle możliwem było, w części A swej pracy cały — jak sądzę — do tego odnoszący się materyał. Absolutnie wszystkiego zebrać nie mogłem (cfr. wstęp do części A, oddział IV) i jak sądzę nigdy już nie będziemy mogli tego urzeczywistnić.

Po ukończeniu swych zbiorów, gdy właśnie nad zestawieniem i uporządkowaniem zebranego materyału pracowałem, wyszła w *Zeitschrift des historischen Vereins für Niedersachsen* w Ha-

nowerze pierwsza część pracy Pawła Kühnela pod tytułem *Die slavischen Orts- und Flurnamen im Lüneburgischen, Hannover* 1902, traktująca ten sam przedmiot, a mianowicie nazwy z powiatu lüchowskiego. Także w dziele Fr. Tetznera *Die Slaven in Deutschland,* wydanem w Brunświku w roku 1902, na stronie 353 znajdujemy niecałkowite a nie wszędzie i bezbłędne zestawienie połabskich i częściowo dolnoniemieckich nazw pól z powiatu lüchowskiego, wszelako bez żadnych wyjaśnień.

Po ukazaniu się pracy Kühnela odłożyłem na dłuższy czas swoją pracę, aż zbadawszy tamtą bliżej przekonałem się, że moja praca nie będzie zbyteczną, ponieważ prace nasze odrębne mają założenie i w bardzo wielu objaśnieniach do odmiennych dochodzą wypadków. Oprócz tego zadaniem mej pracy jest to, aby do obszernego słownika lünebursko-połabskiego języka, na który Towarzystwo książąt Jabłonowskich w Lipsku konkurs rozpisało, zebrać nowy i wyczerpujący materyał.

Z tego też powodu dołączyłem także połabskie nazwy wsi i pól z poza obrębu lüneburskiego Wendlandu, resp. z poza księstwa lüneburskiego, a to z brunświckiego okręgu *Vorsfelde* i ze *Starej Marchii,* należącej już od dawien dawna do pruskiej monarchii. Nazwy te są już zebrane i drukiem ogłoszone w następujących dwóch książkach:

1) *Braunschweiger Volkskunde von* Dr. Richard Andree, *Braunschweig 1896.* — Na stronie 370 i następ. ogłasza R. Andree z najwięcej na północ położonej części *księstwa brunświckiego,* z obwodu *Vorsfelde,* nieliczne istniejące nazwy wsi i około 100 połabskich nazw pól, podobnych przeważnie do nazw używanych w Lüneburgu.

2) *Die Slavischen Ansiedelungen in der Altmark und im Magdeburgischen von* Dr. Alex. Brückner. Leipzig 1879. Słowiańskie nazwy pól z ziem *Starej Marchii,* zamieszkałych przez szczepy pokrewne lüneburskim Połabianom, z powiatów *Salzwedel, Osterburg, Stendal, Gardelegen, Oebisfelde, Neuhaldensleben* wylicza Brückner w pierwszej części pomiędzy alfabetycznie uporządkowanemi nazwami wsi, a w drugiej objaśniającej części zestawia je razem z nazwami wsi pod pojedyńcze starosłowiańskie źródłosłowy, tak, że nie można ich wcale przejrzeć; również

nie objaśniono wcale znacznej części tych nazw. Dlatego uważałem za konieczne dołączyć owe *staromarchijskie* nazwy pól w swej pracy (część B, oddział IV); nazw wsi w Starej Marchii jednakże nie dodałem, ponieważ w alfabetycznem zestawieniu Brücknera łatwo znaleść je można.

A: Zbiór nazw miejscowych i nazwisk rodzinnych lüneburskich Wendów.

Materyał jest rozdzielony według poszczególnych powiatów. Przy każdej nazwie miejscowości znajdują się pod I. słowiańskie *nazwiska rodzinne,* pod II. *nazwy miejscowe,* o ile mogłem je z ust ludu, map miejscowych i aktów recesowych wyszukać, o ile możności kompletnie oznaczone. Niemieckie nazwy wsi i niemieckie dodatki do nazw miejscowych słowiańskich oddzieliłem już w tym zbiorze materyału w ten sposób, że zamknąłem je kwadratowemi klamrami [ ]; klamrami okrągłemi ( ) są zamknięte moje objaśnienia. Te nazwy lokalne i nazwiska rodzinne, przy których nie mogłem rostrzygnąć, czy są słowiańskiego czy niemieckiego pochodzenia, oznaczyłem krzyżem †, ale w części B. uważałem za właściwe odstąpić od ich objaśnienia, gdyż niepewne objaśnienia wydają mi się tutaj bezwartościowemi.

Umieszczone w okrągłych klamrach liczby lat za nazwami miejscowemi 3. i 4. rozdziału (powiat *Bleckede* i powiat *Ülzen)* podają rok, z którego pochodzą akta recesów, z których wzięte są umieszczone w obu tych rozdziałach nazwiska rodzinne i nazwy lokalne. W pierwszym i drugim rozdziale brak tych dat z tego powodu, iż nazwy w nich zestawione, pochodzą nietylko z aktów i planów recesowych, lecz w znacznej części z ust ludu i map polowych (posiadłości). Przytem zaznaczyć należy, iż w obu tych powiatach *lüchowskim i dannenberskim* akta recesowe podają znacznie więcej nazw niż mapy polowe i że starsze z tych aktów podają zwykle więcej aniżeli młodsze; nierzadko jednak spotykałem w ustach ludu jeszcze więcej połabskich nazw pól i miejscowości, aniżeli w owych aktach recesowych i mapach polowych razem wziętych.

I. Powiat lüchowski (Kreis Lüchow).

1. *Banzau.*

I. Knust.

II. Klotzen. Tiepel. Lunk. Langen. Stregeneitz. Beliefk. Triebeneitz. Berkfein. Forsteneitz v.[1]) Forseneitz. Zieleitz. Klieneitzen. Rückellähn. Wickeleitz. Sulofken.

2. *Bausen.*

I. Bauseneick.

3. † *Beesem.*

I. Prembke. Schleinecke.

II. Lunk. Grummoh. Piraten. Dohr. Kreiweitzen. Prejeneitz. Colla. Cumparn. Grobak. Kramien. Wisstreitzen. Jilang. Schilleink. Pijeun. Puschühn. Dummweitzen. Gusseneitz. Sogelow [-stücke]. Plosten.

4. *Belau.*

II. Göhrken. Persineken. Stohbaken. Thumbeinen. Waschstruh. Terz. Drafeist. Kukeneitz. Ratk. Parneitzen. Klaneitzen. Ilgen. Gahreitz.

5. *Belitz.*

I. Kofahl.

II. Kreibeitzen.

6. *[Bergen a. d. Dumme].*

I. Klutsch. Klaucke. Plettke.

II. Bruchow. Kobbelitz. Sprössel v. Spreissel. Dumme (rzeka). — Tjörska (Hennig *pro* Bergen).

7. † *Beseland* (1330 Besenant, 1360 Bezevante).

I. Tribian.

II. Cräweitzen. Popatz.

[1]) = vel.

8. *Beutow.*

I. Främke. Grebien. Thegau.

II. Stowe. Bruneitz. Sokohsen. Resein. Draweis. Dumsei. Beitschü v. Beitschuh. Güstneitz. Piohn v. Pihon. Sorick v. Schork. Mustei. Wustrow. Jankerneitz. Fungal.

9. *[Billerbeck.]*

I. Bätke. Guskau. Käbein. Ripke.

10. *[Bischof.]*

I. Pollehn.

II. Maraaken. Rupenthien. Sokohsen.

11. *[Blütlingen.]*

I. Bätje. Grabow. Gauster. Kleist. Kraas.

II. Arslass. Gleincken. Güleitzen. Rupenthien. Sokohsen.

12. *[Bockleben.]*

I. Belitz. Mastien. Paartz. Pijas.

II. Grebeneitz. † Gnesie. Plösöbanns v. Plesöbans. Potjürns. Gurwein. Strei. Grawein. Jörns. Stadin[-stücke]. Güste [-stücke]. Leisonken. Poljürns v. Foljürns. Radahn. Rodeitzen.

13. † *Bösel* (1352 Bosele v. Bozele, 1747 Bäsell).

I. Banneik. Glabbatz. Jeberien. Mechow. Suhlke. Wiebelitz.

II. Plasseyen, Pusweyen. Ruchillen. Krymy v. Krymey. Pützjaaken v. Putjaacken. Duetjeien. Paschünken. Kuhleizen. Blahn. Draweist. Sugloven. Wankneitzen. Zwitzschuren.

14. *Bösen.*

I. Bünk. Knust.

II. Bauk v. Baukenberg. Breiseneitz. Kuleitzen. Willschharren[-berg]. Persein. Storzenerfach. Slamieneitz. Morfeitzen. Preckneitzen. Lahs. Güseneitzen. Klink[-stücke]. Luhms. Luntneitz.

15. *[Brandel].*

II. Konau. Pohl. Süschen. Zethian.

16. *[Gross-] Breese.*

I. Jerialck. Prötz.

II. Preslein v. Prestein. Strusch. Vorneuh. Rasein. Fiesentill. Pastein. Rapeitz. Gleim. Dohmbeitz. Schlamäh. Trafeitz. Prietzsch. Kohmreitz v. Köhmreitz. Dehlen. Laasen. Savel[-land].

17. *[Klein-] Breese.*

II. Pasch. Lusei. Lungdö. Leiseitz. Pleiseneitz. Prelings v. Prelüng. Avschei. Rütschein. Kompein. Kolbeitz. Voströh v. Vastroh. Rapeitz v. Rapeist.

18. *[Brünkendorf].*

I. Bahlke. Rathke.

II. Pussemiese. Gulneitzen. Schmaleitz. Pannecke. Stregel [-berg]. Leips. Bauk [-berg]. Brode. Langefein. Damon. Delkern. Gomohl. Jaske. Prein. Vorbein. Zieleitz.

19. *Bühlitz.*

I. Belitz. Casteinecke. Kurtzier. Warratz.

II. Döhlen. Grumoh. Kreweiz. Koleiz. Massein. Schüneitz. Wüstereiz. Stowolk v. Stowolken. Tipin. Jojemskum. Reessen. Kulla. Dortjau. Poschü. Joblömken. Trasseiz. Claweitsch. Kolein. Piöhn. Lunk. Pillung. Sieleitz. Striebank [-stücke].

20. *Bussau.*

I. Janecke. Kleitsch. Kofahl.

21. *Capern.*

I. Järneike. Kraenau. Porath. Wiebelitz.

II. Buthjahns. Kadieck.

22. *Carmitz.*

I. Greibke. Jagothke. Janische. Jarneike. Gronicke. Prätz v. Prätze v. Protze. Parseitze. Seithe. Warnecke.

II. Eikulofen *(corruptum pro* Sükolofen). Möstack. Schandeitz. Solofken. Sötösen v. Sütösen. Jassel[-mühle]. Leesteneitz. Leiseitz. Gruhls [-stücke]. Sterbeneitz. Sookhosen. Telleitz.

23. *Cassau.*

II. Brisäng. Beleitz. Glästhä. Güstneitz. Krummaseleitz. Koleitz. Kräbeitz. Misaken[-berg]. Plahsten. Prillipp. Pagoten. Patschak. Sogelofken. Treweneis. Waterneitz. Willschier. Zieleitz.

24. *Clautze.*

25. *Clenze.*

I. Knust. Schoreitz.

II. Treweneitz. Wieren. Sielesen. Gayn. Prilipp. Schwendel. Sieleitz. — Klonzka (Hennig *pro* Clenze).

26. *Corvin.*

27. *Crautze.*

I. Glabbatz. Premke.

II. Deetjei. Lemneitz. Rothein (*corr. pro* Roktein). Gühren. Kastein. Güstneitz. Sabeins. Sortjei. Semeranz.

28. *Cremlin.*

I. Kofahl. Radack. Warratz.

II. Lung. Pijeuns. Sobloms.

29. *Criwitz.*

I. Kofahl. Mastien. Prätz.

II. Riepstehn. Piggelein. Kalissen. Pulossen. Sidallen. Leiseneitz. Zogolofken. Draweis. Leips Kabeln. Triseneitz. Rothein. Plast. Grummuth. Gleins. Guhren. Kreutzen.

30. *Crummasel.*

I. Carminke. Kofahl. Thegau.

II. Cumpein. Trasseitz v. Trosseitz v. Tresseitz. Kola. Sereitzen. Drieneitzen. Buseiz. Dibbereitzen. Scheideitzen. Solofken. Jilehn. Strieneitz v. Striedeney(tz). Fungal. Schada. Daugen. Du-

lahn. Dohl. Karmiens. Kliefen. Leisnei v. Leesseney. Lunk. Wieleney. Proley. Stoweitz. Steffen. Serbeitz. Sitoneiz. Sehl. Jusneitzen.

31. *Cussebode.*

I. Warratz.

II. Salung v. Solung. † Natschü v. Natschmü. Güstneitzen.

32. *Dalitz.*

33. *[Dangenstorf.]*

I. Bauseneick. Kabelitz. Kofahl. Prehm.

II. Glein. Saaraken. Sugelaken.

34. *Diahren.*

I. Bätke. Kofahl.

II. Verstrüssneitzen. Plosten. Ziebelangtein. Wibbeleitzen Leiseitz. Pijöhnen. Dammbrüfken. Klohnssen. Dühlneitzen. Nührweinken. Langschamen. Lungsatz. Gungs (m.). Josöhrn. Kohleitzen. Krumpeitzen. Krabeitzen. Klabeitzen. Güssneitzen. Mittween. Privelsneitzen. Röhf [-stücke]. Triebeneitz.

35. *Dickfeitzen.*

II. Verstrah.

36. *Dolgow.*

I. Jirjahn. Tribian.

II. Güstneitzen. Bummelneitzen. Moretsch. Sokelneitzen. Kreiweitzen. Pijöns. Dambeitzen v. Dumbeitz. Poswein v. Pusswein. Traschütz. Triebeneitz. Tiepeln. Butjahns. Duhleitz. Fehl [-wald]. Langen. Pastein. Plosten. Punkeneiz. Seeliesen. Strielneitzen. Zahreitzen.

37. *Dommatzen.*

II. Waddeweitz.

38. *Dünsche.*

I. Butjahn. Kofahl.

II. Kreiweitz. Vohmprey. Salofken. Povorstruve. Wilschein. Kuperneitz. Guleizen [-horst]. Radoneitz. Vornei. Grabein. Schleitz. Greisfein. Stratz. Comenitz. Lehrkein. Wischkerdei. Ciloh. Pippersey. Plaast. Zeeleitz. Preetschen. Wanjohn. Jarmeesen. Vergörlein v. Farjel.

39. *[Gross- u. Klein-] Gaddau.*

I. Kofahl. Paartz.

II. Güsteneitz. Grüsseneitz. Dummeitzen. Zieleitz. Wils. Tiedeitzen. Leisonken. Piion. Castan. Drenkiänk. Sarücken. Creitzneitz. Menian [-stücke]. Scheireitz. Rütjänk. Wasserneitz. Dolgen. Wummeneitz. Sodrink. Gleinken. † Zippernah. Nefken. Jüleitz. Döhl. Lung. Solafken. Deuh. Kostenang. Rutjeitz. Zomsterlaken.

40. *Ganse.*

II. Beinsen. Drineitz. Klanzei. Kollah. Schück.

41. *Gartow.*

I. Pawlick. Waldow.

II. Gaarte. Karützen. Sandekow. Wirle. Zowe.

42. *Gedelitz.*

I. Jirjahlke.

II. Campey. Grewes. Kreyweitz. Neufken. [Oden-] dohl. Maasch. Pölitz.

43. *Gielau.*

I. Warratz.

II. Draginn. Wirreitz. Kratsch. Bloh [-stücke]. Stowe. Glandiäh. Nahdehl. Storeitz.

44. *[Gistenbeck.]*

I. Warratz.

II. Lunken. Schutschar [-berg]. Pigöns. Vorploth. Scharfschüneitz. Güstneitzen. Guhreitzen. Plosten. Wihdeneitz. Dummbrüggen. Sieleitz. Preinswarens. Gain. † Nathschnuh. Bacharatz. Kohla. Versöhr. Winkeleitz.

45. *[Gledeberg.]*

I. Heinatz.

II. Lunken. Dohrlunken. Rattack. Wippeitzen. Moostaken. Sieleitz. Kollah. Dotsieleitz. Ploost. Prefäh. Doseleitz. Trieneitz. Dohren. Bleisieleitz. Losoh. Göhrk. Dohl. Lunk. Reepen. Moorfeitz. Starranken. Klaatz. Solon[-stücke]. Fuhmbränken. Gähs. Kolacken. Schrieben.

46. *Göhrde.*

II. Brode. Dohl. Güseneitz. Müker [-feld]. Ploost. Ratk. Sieleitz. Soloffen. Wils.

47. *Göttien.*

I. Glabbatz Gramüsch. Kofahl. Techentien. Wilcke.

II. Kreyweitz. Nivellen. Satineitz. Sieleitz. Soloffen. Verstrüh v. Vorstruh.

48. *Gohlau.*

I. Frömbcke.

II. Wistrük. Ploosten. Döhr. [Im-]lung. Meisfein. Sokohsen. Josen. Zieleitz. Dumbrüggen. Scheeren. Scheideitz. Kreutzneitz. Detschön. Plusstein. Ohljin. Juleitzen. Triebeneitz. Kusswein. Kosahn.

49. *Gohlefanz.*

II. Calleitz. Güsteneitz. Pluisineitzen.

50. *Gollau.*

I. Kuthleick.

II. Kusswein. Tribeneitz. Jüleitzen. Schmielneitzen. Putztein. Schiedeitz. Strammey.

51. *[Gorleben.]*

I. Zietsch. Zart.

II. Dombeitzen. Strehsell. Gahrken. Gleinken. Kabeleiken.

52. *Grabow.*

I. Matzou.

II. Märtzen. Kuhlneitzen. Güsteneitz. Suglovven. Boddeley. Rehsein. Jöhrk. Krumpeitzen. Sielneitz. Beitschü v. Bentjü. Draweist. Rukthein. Werbrode. Plöwein. Prüss. Geschüsken. Strina. Wapneitzen.

53. *[Granstedt.]*

I. Kofahl.

54. *Gühlitz.*

I. Leitschke.
II. Wieneitzen.

55. *Güstritz.*

I. Bauseneick. Kleiscke.

II. Brese. Weihjoerlein. Prietschelungen. Wisstricken. Strammin v. Strammey. Gusteinken. Güsteneitz. Tribian. Schuse. Weiselaney. Draweisch. Paranung. Schenanze. Rückthein. Pampeitsch. Sogelofken. Dummerjahnken. Jöhrk. Preustein. Leib. Neisdöhl. Schlaweinke. Tepineitz. Pumpferneitz. Nodorje. Leiseitz. Wasserneitzen. Leestwein. Plosken. Neifken. Müzeidel.

56 *Gührentzen.*

II. Satsach. Greiswenn. Schillen. Reepen. Kluskung. Pijöhn v. Pyohn. Schawahn. Brisenki. Paschüsseln. Mijohlken. Ploosten. Trieneitz. Aedomken. † Aegesmah. [Mit-]punktneitzen. Vissanung. Solofken. Aedöhrn. Lau. Starneitz. Garreitzen. Aekermins. Talleitzen.

57. *Gummern.*

I. Schweinitz. Wiebelitz.
II. Pancker. Stresow.

58. *Harpe.*

II. Lose. Pillfeink. Vorssen.

59. *Jabel.*

II. Pretjöhnke. Kreuznei. Sieleitz. Priweitz. Gleinsken. Glanei. Fungal. Lungsnei. Pijohn. Sollaf [-feld]. Gleinsch. Dorseneitz.

Kreiben. Meisnein. Plossen. Drehn. Schrelew. Döhr (m.). Comens. Pribehn. Widdeitz. Leick. Janeitz. Nothklanzei v. Nothklanzen. Soleisen. Schloweinken. Paplüt. Leswein. Schüch[-berg].

60. *Jeetzel.*

I. Bauseneick. Kleiske. Tiedeitz.

II. Solofken. Prekaneitzen. Gustneitz. Bobeitz. Trenneweitz. Willseitz. Streu. Mottschleige. Pyeneitzen. Schirr. Klon. Ratk. Nogeitzen. Doreitz. Grüseitz v. Graseitz. Leiseitz. Plassen. Gitarneitz. Puncten. Neitzpuncten. Pyoens.

61. † *Jiggel.*

II. Bruchau. Laatzen. Witeitzen.

62. *Kakau.*

I. Dümatz.

63. *Kiefen.*

64. *Klennow und Neritz.*

I. Främke. Jagothke. Janisch. Thiedeitz. Warratz.

II. Prätzeneitz. Zarreitz. Pitjöhn v. Pitjahn. Wistrick. Glein. Triebeneitz. Paineck. Dortschü. Dertjein. Kunks. Suglofen. Compein. † Soromas. Sugarben. Plaske. Gleinzohn-Plaske. Zopeneitz. Leest. Leisken. Briesen. Boweitz. Güsteneitz. Sobein. Sorieck. Schötlein. Schüützen. Pitjürgen. Topineitz. Zieleitz.

65. *Köhlen.*

I. Främke. Kofahl.

II. Briesahn. Cremlineitzen. Kohleitz.

66. *[Königshorst.]*

II. Krönsch. Sieleitzen[-burg]. Triebeneitz.

67. *Kröte.*

II. Straguhn.

68. *Kühlitz.*

I. Dümatz. Klabüsch.

II. Duneitzen. Haberneitzen. Wörgel. Zäleneitz.

69. *Künsche.*

I. Prehmke. Schernikow. Wiebeleitz.

II. Düpe. [Wolfs-]düpe. Leipeils. Johnweissel. Grausch. Schonack. Partleien. Dau v. Dauge. Sieleitz. Gühleitz v. Guhleitzen. Güstneitz. Pläsineitz. Schürlein. Dafchie. Warran. Krung. Lungendahls. Barreitz. Gemihlen. Stirneitz. Duhl. Gronau. Stabber. Schwabelau [-wiese]. Deissenjochen.

70. *Küsten.*

I. Främke. Glabbatz. Jahrneick. Janisch. Kofahl. Parratz. Tribian. Warrätz.

II. Koosten. Klaweitsch. Kraiweitz. Trasseiz. Wirreitz.

71. *Kukate.*

I. Janiesch.

II. Güstneitz. Matthienken.

72. *Laasche.*

II. Boseitzen. Dammeitz v. Dammbeitz. Geist[-wiesch]. Futzdohl. Lang. Zieleitz.

73. *Lanze.*

I. Belitz. Frembcke. Kabelitz.

II. Sagelaf v. Sagelafken. Zeleitzen. Gaumach. Guschan. Krätz. Trafeist. Zaneif[-wiesen]. Stötke. Sulafein. Katei v. Katrei. Bagen. Graims. Plaasten. Langdöh. Pretsch. Leestein.

74. *Lesitz.*

II. Priverah.

75. *Leisten.*

I. Büsch.

II. Bresgeine. Brode. Pase. Varsen[-stücke].

76. *Lensian v. Lenzian.*

I. Kasteinecke. Kleiske.

II. Dulei. Strelen.

77. *[Lichtenberg.]*

I. Scharnikow.

II. Weisselneitz. Scharlein. Krawein v. Kraewein. Dührneitzen. Glemgi. Kunstki. Morrein. Vörschempah. Drintki. Wunski. Juneitz. Duhlk.

78. *Liepe.*

I. Främbcke. Jerialcke. Prötz. Zipoll.

II. Lucie. Jissen. Klatz. Kunschirr. Pros. Breeschen v. Breetschen. Sarschei v. Sartschei. Kränken. Pretsch. Compein. Leipnitz. Schweissel. Vigölen. Vissetei.

79. *Loge.*

II. Sapels.

80. *Loitze.*

II. Dollneifken v. Tollneften. Gurken[-berg]. Lunk. Lüsaitz v. Lüsatz v. Lusatz. Plost. Radack. Schriebeneitz v. Schreibneitz.

81. *Lomitz.*

I. Dörlitz. Kofahl. Mastien.

II. Grusenfangal. Kirr. Lafei. Stameist v. Stameitz. Goschan. Gottfeitzen. Tiffeitz. Gohleitz. Brosein. Bockeneitz. Cigaarte. Leipeitz. Glain. Lohntsee.

82. *Luckau.*

I. Grabow. Kasteinecke. Porath.

II. Jüstneien. † Majoenes. Schüleitz. Schüneitz. Trimeneitz.

83. *Lübbow.*

I. Gadow. Kunitz.

II. Dransen. Düpen. Blischei v. Plischei. Sarröben. Günschei. Mödeln.

84. *Lübeln.*

I. Biehl. Christiemke. Jaguteke v. Jagodeke. Jerialke. Kofahl. Muder. Premke. Piast. Wappaus.

II. Suckolnehdüpe. Pigons. Kreiweitzen. Jürreitz v. Jurreitzen. Düpe. Jüstneitz Libröde. Sookosen. Solafken v. Sugolofken.

85. *Lüchow.*

I. Carmienke.

II. Greps. Schrebschnee[-stücke] v. Schribahn[-stücke]. Lucie. Jeetze v. Jeetzel. Jostesack. Kosbeneich *(corr. pro* Gösteneitz).

Drawehner Koreitz. Salzwedeler Koreitz. — Ljauchi (Hennig *pro* Luchow).—W *Memorabilia Luchoviensia* (rękopis w archiwum państwowem w Hanowerze) podane: Leissnich = Lüchow i Gaggeleitz = Lüneburg.

86. *Lüsen.*

I. Bäuseneick. Cosacke. Janische. Simcke. Wilcke.

II. Sagelofken. Gustneitzen. Camineitzen. Schirreitzen v. Scheireitzen. Strina. Dumbeitzen. Zanehf. Platjei [-wiesen]. Storz. Baansen. Maertzen. Jeschüsk. Kohlneitzen. Plost. Warpneitzen.

87. *Lütenthien.*

II. Soloffen. Parat[-stücke]. Güsteneitz. Wilsk[-Busk]. Gurken. Saussen. Dorisch. Strach. Zarnehf[-berg]. Luhm. Gönsche. Mücker. Lüsen. Brisencken. Luhmke. Kortjäh. Duhnbötsche. [Vor-]wills. Sieleitz. Schriebeneitz.

88. *Maddau.*

I. Carmincke. Jagöttke.

II. Zossen[-berg]. Babeletzen.

89. *[Malsleben.]*

II. Breseine. Germenaden. Streick. Farbeitz. Fretien. Selof v. Solofken. Sohls v. Solgä. Tombein. Lüskau. Plast.

90. *Mammoissel.*

I. Gramüsch. Kasteinecke. Kofahl. Schleinecke.

II. Döhl. Joyeinkum. Piyön v. Pigön. Repen. Striwein[-stücke]. Tibing.

91. *[Marleben.]*

I. Dörlitz.

II. Geissen v. Geihsen. Kraiweitzen. Stahnken.

92. *Marlin.*

I. Kofahl.

II. Bröde. Düleitz. Jüsneitz. Vergorneitz. Blaneiz v. Blanneitz. Plosten. Perpütz (m.). Priweitzen. Pijöhns. Zarreitz. Fasineitz. Heidümken v. Heidrenken (*corr.*). Klanzei. Neifken. Rüthjeith. Sostohm. Schirren. Schüstern. Zieleitz.

93. *Meetschow.*

II. Belleitz. Damasken v. Dammasken. Feitzendöhlen. Gleinken. Jilgen. Kneselanken. Krautschen. Kahl. Kuseleitzen.

94. *Meuchefitz.*

I. Grambeck. Kofahl. Kutleick. Tribian.

II. Wanjörken.

95. *Molden.*

II. Görsken. Storssnitz. Zossen[-berg].

96. *[Müggenburg.]*

I. Främbcke. Glaffatze. Jancke. Jagudtge. Kuthleick. Schlötge. Wappaus.

II. Scheideitz. Brömbick. Dumbrügge. Josterfach. Poreien v. Porrein. Planneitz. Prüss. Ratenwüh. Sohreck. Sogelof. Stramei. Schriebahn[-stücke]. Trieneitz. Zerrüthzeitz.

97. *Mützen.*

II. Lunkneitz. Zieleitz.

98. *Nauden.*

I. Kofahl.

II. Sogelofken.

99. *Naulitz.*

I. Glabbatz. Kuthleick.

II. Sarücken. Wungahl. Pohl. Seiseitzen. Plasineitzen. Koleisch. Neitken. Solofken. Klaatz. Mikromiez. Piyeerken. Sieleitz. Planeitz. Privezneizen. Schüseleitzen.

100. *Nemitz.*

II. Dürlei. Targofei. Mietzeidels. Pöhlpatz. Seelen[-berg]. Vertoigen. Wirjahn.

101. *[Niendorf b. Bergen].*

II. Boben. Büskau. Breiss v. Preiss. Koleitz.

102. *[Niendorf b. Gartow].*

I. Wiebelitz.

II. Blaneitz. Klafein. Lank. Soar. Schleifk v. *corr.* Schleisk v. Schleik. Schlamen. Puscheik. Laas. Krummeitzen. Maschein. Sierfeitz.

103. *[Oldendorf].*

I. Pollehn.

II. Brode. Geesen. Loosken[-feld]. Kaliesen. Mäkenschier. Ploost. Starreitzen. Trineitz.

104. *Pampow.*

II. Zieneitz. v. Zienitz.

105. *Pannecke.*

I. Jirjahlke. Warnecke.

II. Güstneitzen. Zadern. Gleintjei. Göhst[-wiesen]. Grabein. Stratz. Tompey [-wiesen]. Wissethey. Zeleitz.

106. *[Pevestorf].*

I. Bardien.

II. Gleinken. Jabeluhn. Langefein. Muggerken. Pleitsch v. Pleitscher [-berg]. Pretschen. Preising. Sieleitz. Vorbein. Wachsstruck. Wirgel.

107. *Plate.*

I. Janische. Simke. Kofahl. Jagödcke. Pietziol. Piasch. Protz. Radacker. Schlöttke. Biel. Främke. Zipoll. Tribiahn. Tribiank. Kuthleick. Bauseneick. Casteinke *(olim:* Christinke). Tidaitz *(olim:* Tidatz).

II. Drehn. Güstneitzen. Gureitz. Jarisch [-feld]. Jolau. Lauseitz. Leiseitz. Lunken. Pijöhn. Sieleitz.

108. *Predöhl.*

I. Mastien.

II. Koleitzen. Papielen. Köschen [-stücke]. Preis [-land]. Preetsch v. Preitsch. Lenitz v. Lehneitzen. Tideitz. Warneitzen. Zieleitz.

109. *Prezelle.*

I. Dörlitz.

II. Gottfeitz. Zowe. Proseneit v. Porseneit. Gleimken. Prebsch. Klafeist v. Klafeitz. Sakaasen v. Sakas. Palleh. Rasea. Slammeitz. Fineitz. Stelk. Wirl. Zigarrth. Crummeitz. Gräms. Fagall. Trevel.

110. *Prezier.*

II. Bessing. Bobke v. Bopke. Bulko[-stücken]. Kouschei. Kremin. Jomke. Lang. Moleifken. Mudel v. Müdel. Landen. Plast. Personeitz. Pretsch. Sörck. Seleitzen. Sogelatken. Sohr. Verbalden.

111. *Priessek.*

II. Kräweitzen v. Krüweitzen. Püleitz. Warreitz.

112. *Proitze.*

II. Brodeck. Gotsche (f.). Garreiz. Geist. Klanzei. Mühzen. Prohstack. Puleitz v. Püleitz. Sieleitz. Soloff. Strauz v. Strauze Schlamienken. Warreitz. Wirreitz.

113. *Püggen.*

I. Kasteinecke. Schleinecke.

II. Garreitz. Jablomki. Jüleitz. Klaatz. Klanzei. Lumdyje. Papaneitzen. Schleseneitzen.

114. *Puttball.*

II. Wissein. Sogolofken. Gleinschen. Blawassen. Sidallen. Panneitzen. Pleischuren. Schamein v. Schlamein. Koseinken. Blanneitz. Plaas[-garens] v. Plaaz[-gaarens]. Rothein. Seislein. Bockwein. Mastienen. Strei. Gählken. Waggereitzen. Fagarden. Schampen v. Schampeien.

115. *Quartzau.*

II. Wirreitz.

116. *Ranzau.*

I. Jirialcke.

II. Gürlein v. Goerlein. Güdeitz. Brüdack. Sobbein. Güssneitzen. Gürleitzen. Mividack. Schlammau. Finnöh. Glanskey. Breseyn.

117. *[Rebenstorf].*

I. Schanikow.

II. Garbeneitz. Gorz v. Gohrsen. Günschei. Gürken[-berg] *v.* Gülken[-berg]. Klun. Pagun. Sugarben. Sugeloh.

118. *Reddebeitz.*

II. Bombeitz. Kamin. Küsteneitz. Lung[-dal]. Pijöhn. Resein Schwutzschien.

119. *Reddereitz.*

II. Gustneizen. Fileitz v. Fieleitzen *(corr. pro* Sieleitz). Thieskolen v. *corr.* Thieskoten. Goreizen. Kolleitz. Langenei. Lonsack. Prezier.

120. *Redemoissel.*

II. Darschau. Zarneicks.

121. *Reetze.*

II. Parreien. † Wuning.

122. *[Rehbeck.]*

I. Bauseneick.

II. Laase. Lun [-dahl]. Görlein. Lowey. Breese. Duhl. Dücaneitz. Blanön. Dawatschen v. Derwatschen. Serneitz v. Surneitz. Scharneitz. Lositz. Barreitz. Triebeneitz. Strachü. Verstruh. Fangel. Fiel v. Viel. Solei. Sopost. Sagleben. Schriebahn[-stücke]. Schriebeneitz.

123. *Reitze.*

I. Tribiahn.

II. Cabrünn v. Kebrün. Glanon. Jüsneitz v. Jüstneitz. Kriweitz. Triwneitz.

124. *[Restorf.]*

II. Blannen. Dambeitz. Drähnke (f.). Glamp-Sei. Jamken. Kaje. Lanken. Leisch. Meischow (cf. Meetschow). Maddaus. Plaast. Seerig v. Sering. Verstroh.

125. *Saasse.*

II. Buetjahn. Buncks[-feld]. Creutzen. Kraensch. Loweitz. Nienjeiden. (*corr. ex* Nieweitzen).

126. *[Gross- u. Klein-) Sachau.*

I. Kofahl.

II. Gleimken.

127. *Saggrian.*

I. Warneke. Wilcke.

II. Lungnei. Roleitz.

128. *Salderatzen.*

I. Kofahl.

II. Gungale. Güstneitzen. Kreiweitzen. Nieweitzen. Paraten. Ploosten. Sürken [-berg]. Zaaten.

129. *[Sallahn].*

II. Lasfein.

130. *Sareitz v. Sarreitz.*

I. Mautz.

131. *Satemin.*

I.[1] (Z całej parafii): Kofahl. Främke. Seide. Bauseneick. Wilck. Kleiske. Drausemann. Warratz. Christimke. † Könecke. Grambeck. Ratke. Jarke. Kluske. Tideitz. Glabbatz. Stannau.

II. (Z całej parafii): Brelack. Breese. Draweiss. Dorsnei. Drehm. Duleitzen. Dohl. Fungahl. Jörk. Janeitz. Kreiweitz v. Kraiweitzen. Koreitz. Kreitznei. Lundei. Les[-wald]. Lungsei. Leip. Lung. Muschblahn. Meisnei. Neereitz. Passareicken. Prilop v. *corr.* Prilov (przed 1637 samoistna, a *Sacemina* graniczącа wieś, dzisiaj prawa połowa wsi). Preistdam. Preschenung. Paranung. Pretschönke. Plosten. Rüsptein. Schapas. Schanangs. Soleisen. Schrelepp. † Schijop. Stramei. Sarücken. Triebeneitz v. Trimneitz. Waddöhr v. Watdöhr. Wastawen v. *corr.* Wasdahm. Weislanei. Wackermin v. Wakermienen. Waplon. Wirsken. Zabel. Zülen. Zieleitz.

132. *[Schäpingen].*

I. Pollehn. Warratz.

II. Jochenfein. Küschau. Lunken. Sobein.

133. *Schlannau.*

II. Düleitz. Güsteneitz. Kohley. Lunsak. Majack v. Mojak. Kreiseneitz. Nogarts. Seleitz.

134. *Schlanze.*

I. Kofahl.

II. Döhl. Plossen. Miethska[-feld]. Lank. Gühleitz. Plaschey. Prieseck v. Prisseick. Triebeneitz.

135. *Schletau.*

I. Kofahl.

II. Grummath. Glein[-stücke]. Gottie[-stücke]. Duhl. Plahst.

Joleitz v. Jöhleitz. Drafeist. Fangeleitz. Jirseik. Panni (sg.) Post. Preetsch. Schiebel. Trebs. Zehreneitz.

136. *Schmarsau.*

I. Kofahl.

II. Pretschen. Kuhst (m.). Jostreben. Kalössen v. Kalässen. Planneitz. Pissein. Rödeitz. Sereneitzen.

137. *[Schnackenburg].*

I. Britzke.

II. Hennings: Gogegord *pro* Godegord (nazwa miasta).

138. † *Schnega.*

I. Flessau.

II. Stapel.

139. *Schreyahn.*

I. Kofahl.

II. Draweisch v. Draweitsch. Jirjost. Sieleitz. Soleik.

140. *Schweskau.*

I. Pateyeick.

II. Kielreitsch. Beitsch[-berg]. Tapeleins. Liesei. Seleitskanzen v. Seleitzkanzen. Durkanzen. Lanneitz. Gorein. Prötzen v. Prösten. Kanzen. Kamin. Beesings. Perguhn. Schörken. Glandiein. Tabenschein. Dammbrauchen. Leisam. Waakfein.

141. *Schwiepke.*

I. Kofahl.

II. Gülein. Gusneitzen. Klaatz. Pleisseneitzen. Sieleitz. — Schwiebki.

142. *[Seelwig].*

II. Bresineitzen. Dumbeitzen. Solofken.

143. *Seerau i. Drawehn.*

I. Kofahl.

II. Trimneitz v. Triemeitz.

144. *Seerau i. Lucie.*

I. Jirjahn. Dragul. Marjahl.

II. Breese. Barreitz. Dau v. Daug. Dauji v. Daujy. Dücaneitz v. Ducaneitz. Gamiehlen. Görlein v. Goerelein. Güstneitzen. Krangen v. Krungen. Lawei. Lohsen. Leiseitz. Moreiken. Prestannen. Prüss. Rucktein. Sileitzen. Triebeneitz. Vungal. Warrahn.

Działy lasu *Lucie:* Brisch. Duhl. Dürlang. Cuperneitz. Gey. Graumatz. Greisfein. Grabein. Guleitzen. Fiscarr. Leibchur. Nufein. Maschfein. Plaas. Radoneitz. Surneitz. Schweindel. Tobeitken. Viel. Sapressen. Wildsein.

145. *Simander.*

II. Saleneitz. Lanzen. Prieweitzen. Triwein. Plost. Darweizen. Briseneitzen. Grabjei v. Grobjei. Wass. Kolk. Mussein. Beitzen. Saaren. Dammerjahn. Grieswein.

146. *Solkau.*

II. Brode. Briesähn. Kojahn v. Kojans. Lunck. Mücker [-heide]. Ploost. Sarne[-berg]. Solofken. Zieleitz.

147. † *Spithal.*

II. Baleitz v. Paleitz. Güleitz. Lüsseneitz. Solofts. Stoven. Willschier v. Wilschien.

148. † *Starrel.*

149. *[Steine].*

II. Lehmweitz.

150. *Süthen.*

I. Benitz. Kofahl.

II. Güstneitz. Willsein. Nobelfein v. *corr.* Nobelsein. Nobrisein. Klatzen. Krammietz. Ploossen. Röw[-stücke]. Niewein. Nieweisen. Piöhns. — Kleibjoste[-baum].

151. *Tarmitz.*

II. Deissen. Domachoe. Glän v. Glän [-feld]. Appelei. Kräbeitz v. Kräbeitzen. Lennerken [-see]. Loose. Lunk. Nahlosen. Triebeneitz.

152. *[Teplingen].*

I. Wiebelitz.

II. Joblömken. Koreiz. Pöllen[-berg]. Röw[-stücke]. Wasteneitz.

153. *Thune.*

II. Kertäf[-wiesen]. Klatz. Lehsten [-berg]. Lunk. Pirporn. Priesing.

154. *Thurau.*

II. Guesteneiz. Sogelofken.

155. *[Tobringen].*

II. Breese. Grabein. Gühr. Güsteneitzen. Katzaken. Krefien v. Krefein. Kahnschen. Lestneitzen. Leisack. Loops. Meesen. Papelneitz. Papeneitz. Pastein. Plaast. Poparren. Sahrfeitzen. Sagelafken. Schamy v. Schamey. Scheerken. Stratein v. Stredein.

156. *Tolstefanz.*

I. Bauseneick. Greibke. Warncke.

II. Bagarneitz. Dumbeitzen. Jilehn. Kohleitzen. Leiseitzen. Meretsch. Papeist. Pieohn. Pundieck. Persieneitz. Röf[-stücke]. Solofken. Schaberlanktein. Striebeneitz. Verstrunselein. Wilnawag Winkschill.

157. *Trabuhn.*

I. Bauseneick. Kofahl.

II. Drinach. Duren. Paschangs. Zidallen v. Zideln. Zeleitzen Zirnen v. Zirenen. Beesings. Camins. Gleinseh. Langdö. Mösen. Caliessen. Dalschen. Kanzen. Kaminken. Kleibeitzen. Pröstleitzen Zagelofken.

158. *Trebel.*

II. Grabein v. Kraffein. Iahms[-stücke]. Kahlen. Klatzen. Kromssen. Leisen. Lohnken. Plast (m.). Punnäken. Seesendöhl. Seleitz. Schörken. Wirjahn.

159. *Tüschau.*

II. Kreiweitzen. Sallien.

160. *Vaddensen.*

II. Klaneitz. Pümneitz. Sallien. Zarenze.

161. *Varbitz.*

II. Drallweetz. Gleinken. Jobenjeh [-legden]. Korteez. Maatzen. Passeintje[-busch]. Sohms[-feld]. Thielitzen. Zehren[-berg].

162. *Vasenthien.*

II. Plast. Klatzen. Möckern. Fistrein. Scharneitz [-wiesen]. Schangenprem. Gleins. Güsteneitz. Rotein v. Rostein (*pro* Roktein). Kastein v. Katztein. Dillei. Lestein. Zigar. Salein v. Solein. Paperneitzen. Bleiseneitz. Begöhn. Trebeneitzen. Spilon v. Sprilon. Saghören. Katzken. Güldeneitzen. Sabein. Stradöhm.

163. *Vietze.*

II. Drehnk. Gleinke. Guhleitz. Jaask. Jellneitz. Paperein v. Papernei. Stür. Zieleitz.

164. *[Hohen-] Volkfien.*

165. *[Volzendorf].*

II. Breckiesen. Grachen (*falso scr. pro* Grauschen). Gistren. Duber[-wiesen]. Joblum. Paporen. Plosten. Sieleitz. Tambein v. Tumbein. Vigoren. Wilszein v. Wilzein. Wilschuren.

166. *Waddeweitz.*

I. Saucke.

II. Plosten. Popedey. Prekneizen.

167. *[Warpke].*

NB. Nazwa ta wsi jest mimo słowiańskiego wyglądu przecież niemieckiego pochodzenia, brzmi według dokumentów „Wertbecke“ (1360) i „Werbeke“ (1450).

168. *Weitsche.*

II. Dücaneitz. Jorack. Sohren. Dauge. Krunkfeitz. Prüss. Sopung. Baakfein. Greibkens[-kamp]. Radack. Sieleissen. Tribeneitz.

169. *[Winterweyhe u. Kreyenhagen].*

II. Deelneitz. Düleitz. Kölschen[-berg]. Krebeitz. Meelsen. Mücker. Nobelfein. Ploost. Pollfeitz. Repass v. Repäs. Stragü. Wirreitz.

170. *[Gross- u. Klein-] Wittfeitzen.*

II. Gusneitzen v. Güsteneitz. Griesen. Kübeneitz v. Kümbeitz.

171. *Witzeetze i. Drawehn.*

II. Griesen. Gusneitzen. Güleitz.

172. *Witzeetze i. Lemgow.*

I. Kabelitz.

II. Dammerjahn. Serau. Pittbrisch. Krammiens. Wasseiken. Siepken. Patözen. Guhleitz v. Gühleitz. Raböschen. Teiskulen. Sopplamm. Gadenzien. Liesbein. Blanneitz. Malleitz. Pastang. Pilschen. Plasten. Sagelafken. Sehliesen. Strey.

173. *[Wöhningen].*

I. Bacheratz.

II. Dulaitz.

174. *[Woltersdorf].*

I. Pijahs. Thiedeitz. Wiebelitz.

II. Pisangs. Heidömken. Grethlansen. Jospernah. Soleitzen. Sosterleitz v. Sösterleitzen. Soderneitzen. Preckneitzen. Compernah. Goorsten. Künsgül v. Kunsgül v. *corr.* Kumgül. Lass. Pagün. Ploossen. Rucheln. Poleitch. Trebeneitz.

175. *Wustrow.*

I. Bauseneick. Kabelitz. Nehmzow. Schleinecke. Warratz.

II. Fehl. Triebeneitz.

176. *[Zargleben].*

II. Jablomken v. Joblömken. Jüleitzen. Püschtein.

177. *Zebelin.*

I. Saucke.

II. Döhlen. Düleitz. Glaniveitz. Güsteneitz. Kreiweitz. [Lang-] Jordnick. Leiseitz. Lunk[-feld]. Ploss [-garten]. Weitschei.

178. *Zeetze.*

II. Berückefein. Güleitz. Jandneitz. Jörgelei. Pleust v. Pluest. Rutkitein. Schmaleitzen.

II. Powiat dannenberski (Kreis Dannenberg).

1. *[Bahrendorf].*

II. Bonatz[-berg]. Damkahl. Klatz[-berg]. Nief. Paarlang. Plassen. Ilschen. Ilschen[-berg]. Posade. Daseneck.

2. *Barnitz.*

I. Maatsch.

II. Dwas [-stück] (*corr. ex* Dassau [-stück]). Roxe. Aleiten. Plein[-grund]. Fangel[-stücke].

3. *Bellahn.*

II. Dobein. Geitke. Geisenei Jabein. Kajüh v. Kiju. Sorjü. Sola.

4. *Braasche.*

II. Göhrde. Güstneitz. Mutzehl. Mehlfiel.

5. *Brandleben.*

II. Giesnicken. Gusneitzen. Pauschen. Thräns. Nubens. Zamosch.

6. *[Bredenbock].*

II. Brekusen[-feld]. Boneitz[-berg]. Daselien[-feld]. Soracks[-feld]. Grabelangs[-feld]. Lanken[-feld] v. Lanker[-feld]. Mütschels[-feld].

7. *Breese i. G.*

II. Göhrde[-feld]. Klotzen.

8. *Breese i. B.*

I. Främke. Janecke. Kablitz. Ripke. Sauck.

II. Jeetzel. Leipeitz. Neifken. Ruptein. Tautsche. Triebeneitzen. Zeerken. Gusneitz. Stoor[-wiesen].

9. *Breese i. M.*

I. Frömke. Maatsch. Raunatz. Riebock. Ribke. Puteick. Siemke. Scholfien.

II. Jabelsen. Krieben. Naguren. Prieweitzen. Pasacken. Prietzens. † Rekowen. Sabelangs. Seiselken. Siedelsken. Trimsen. Fangeln. Sabeln. Puhlen. Seidens. Peylahn (*corr. pro* Preylahn). Maatsch[-damm].

10. *Breselenz.*

I. Garmisch. Kaminke.

II. Kieblee. Satkow. Stragans[-wiesen]. Zieleitz[-wiesen]. Thornsen. Trieneitz[-wiesen].

11. *Breustian.*

I. Janecke. Konau. Kosack.

II. Davein. Plass[-kuhle]. Parreiz. Paggeleitz. Sieleitz. Soreiz. Stragan[-wiesen].

12. *Bückau.*

I. Puteick.

II. Dautschen. Driewen. v. Drieven. Kabeln. Klafein. [Blanck-] Kuschen. Laasen[-wiesen]. Jodacken. Jeetzel. Lieper[-wiesen]. Priwensch. Trivian. Vorstruche. Pörmke. Molak[-wiesen]. Dreim.

13. *Cacherien.*

I. Riebock. † Könecke.

II. Dorken. Gureitz. Gleimken. Kabeln. Kliefen. Klaazen v. Klatzen. Krautz. Lausatz. Rudans. Nuhben v. Nuben[-stücke]. Triems. Gusskahl. [Peter-]gurken. Klohn. Klohner[-winkel]. Fangel[-acker].

14. *Carwitz.*

I. Pust. Wilke.

II. Breeden. Daugen v. Dauden. Dureitzen. Gleins. Guhrken. Gussneitzen. [Gross- u. Klein-]Kusatzen. Keisslein.' [Gross- u. Klein-]Kreiben. Jaberneitzen. Jastrein. Jabelohn. Nufein. Saalsken. Sageloffen. Siepeins[-grund]. Sieleitz[-moor]. Sieleitz[-berg]. Schmarkien. Strarrsen. Reetzen. Reetz[-wiesen]. Zapussen.

15. *Collase.*

II. Gleinken[-feld].

16. *Dambeck.*

I. Jirjahn. Predöhl.

II. Garlsen. [Gross-]lanken. Parlanken v. Palanken. Thunsen. Zarücken v. Züracken. Zersen. Röx[-wiesen]. Iser- v. Isker [-kamp]. Niesens. Zagens. Gussens. Blanzens. Wappereuth. Kries. Stretz[-wiese]. Schräben[-dieck]. Preckels[-kamp].

17. *Damnatz.*

I. Maatsch. Predöhl. [Wendt].

II. Koreitz. Nemitz. Röx (m.). Kaje[-deich].

18. *[Drethem].*

I. † Könecke.

II. Bresen[-feld]. Paarlangs[-stücke]. Plaars[-grund]. Plass [-feld]. Wickleitz[-feld]. [Stein-]breese. Kries[-feld]. Lessendohn (*pro* Lessendohl). Lau.

19. *[Dannenberg].*

I. Bauseneick. Bätke. Betke. Bielke. Karminke. Kreitz. Kufke. Niemeitz. Polack. Predöhl. Riebock. Ripke. Ziesenitz.

II. Bonatz [-wiesen]. Juvenack. Maasch-Kabeln. Lauben. Dumlaase. Stromske[-Rieth]. Paask. Pörmke. Dooren. Dorelang. v. *corr.* Develang. — Hennig: Weidars (połabska nazwa miasta Dannenberg). — H. Guthe, die Lande Braunschweig und Hannover, 1888: Woikam (str. 101: „Dannenberg von den Wenden ehemals Woikam genannt").

20. *[Neu-]Darchau.*

II. Laucks. Klinck[-berg].

21. *Darzau.*

22. *[Dötzingen].*

I. Karminke.

II. Meudelfitz. Klötzie. Mauschepanz.

23. *Dragahn.*

II. [Forstort] Granthien. [Forstort] Zetau.

24. *Fliessau.*

II. Plass[-gare]. Vorbeitz[-feld]. Duhl[-stücken].

25. *Gamehlen.*

II. Dassau.

26. *Glienitz.*

II. Puttstrohm. Dohl (m.).

27. *Göhrde.*

II. Lissauer [Berge]. Nadlitz. Schlamien. [Forsthof] Zienitz.

28. *Govelin.*

II. Kahlitz. Pohsa. Sielitz. Stans. Flickedohl.

29. *Grabau.*

I. Mieth.

II. [Gross- u. Klein-]Blanst. Doarke. Hustanz. Kabeln. Saggelafs [-feld]. Saggelafs[-garten]. Tarn (m.). Terz[-gaar]. Wabbereits. Lang (m.). Kullein[-wiese]. Krahm. Feisch. Niesen[-deich].

30. † *Grippel.*

I. Jirjahn. Kraas.

II. Blaneitz. Drieneitz. Gustneitz. Killnitz. Kleeweitz. Kroten. Lauseitz. Plahsten. [Gross- u. Klein-] Rebsen. Zaden. Zagelapp. Landen.

31. *Gülden.*

II. Grabacken. Lausitz. Nedzets [-heide] u. Nadzetz[-weide]. Plast [-berge]. Domsen[-feld]. Priesseck. Strachs[-feld].

32. *Gümse.*

I. Bauseneick. Carmienke. Maatsch. Muchow.

II. Wabbreiten.

33. *[Gross-Gusborn].*

I. Jirjahn. † Maack. Mieth.

II. Briesens. Dauschen. Gieneitz [-wiesen]. Gusneitz. Leipens. [Die kleine] Lucie. [Gross- u. Klein-] Pardein. Stauenk Zörtz. Düpe. [Hölten-]jahs. Jahs[-gärten]. Pries[-kamp u. -moor u. -stücke]. Wahrens.

34. *[Klein-Gusborn].*

I. Carminke. Maatzsch. Riebock. Warnecke.

II. Duhl. Glieneitz. Gusten. Gustruv. Jabelenz. Leibchen. Marjahls[-horst u. -grund]. Nuben. Planneitz. Plass. Solang. Strachü. Vamleitz. Wickerah. Zienschen. [Gross-]viel. Mehlen[-wiesen]. Muthschel. Rierbs (*pro* Riebs]). Siedels [-gärten]. Stapuhl. Vehnschen. Ziemschen (*pro* Zienschen).

35. *[Harlingen].*

I. Daasch.

II. Duhls[-feld]. Jürken[-berg]. Posade.

36. *[Gross-Heide].*

I. Kraas. Prilipp.

II. Baleitz. Blärsen v. Blarsen. Bauck. Briese[-wiesen]. Castruwe. Gey [-wiesen]. Guhlji [-feld]. Jeetze. Kreibsen. Lauji. Leibguhr. Lucie. Mielefitz. Prielefitz. Samodel. Straucham. Tausen. Wildsein. Bruerdein. Iser[-kamp]. Jaukenduhl (*corr. pro* Zaukenduhl). Kopen[-wiesen]. Kunspuhl. Munker. Pagels[-kamp].

37. *[Klein-Heide].*

I. Lau. Warnecke.

II. Butjahn. Duhl. Dobeitzen. Guhljih. Guhschien. Guhrtschen. Johdack. Klantzen. Krie. Kuhneitz. Prehwähs v. Prewäs v. Prewächs v. Prehvähs v. Prefähs. Purlang. Saguschie[-feld]. Wattk. Zeiben. Dover. Kabeljih. Krangen. Kuhreitz v. Koritsch. Laujih. Peischien v. Peischiens [-grund]. Prehestand. Purneitz. Stack. Straujih. Viel. Vorlaff.

38. *[Hitzacker].*

I. Bellahn. Bornekow. Maatsch. Predöhl.

II. Jeetzel. Lang.—Hennig: Liautzji (połabska nazwa miasta Hitzacker).

39. *Jameln.*

I. Carmienke. Konau. Kraul.

II. Barzein. Claatsch. Broden. Dodel (*corr. pro* Podel).

40. Kähmen.

I. Jahnecke.

II. Brinken. Gleinken. Sattück. Stohrz. Trieneitz [-wiesen]. Brode. Klötz. Siedels[-gärten].

41. *Keddien.*

II. Drommatz. Mutzehl. Ponnei. Sieleitz. Widdels. Loge[-feld].

42. *[Klein-] Kühren.*

I. Breese.

II. Geschen [-berg]. Goords [-berg u. grund]. Lanker [-feld] Pracher[-berg]. Vipel.

43. *Laase.*

I. Grambke. Jirjahn. Kraas. Mirow. Pust. Wappaus. Weissack.

II. Beisch[-berg]. Brosein. Brotk. Gromatz. Lankens [-wiesen]. Malein[-stücke]. Priesch. Strehm. Thiedcken. Wildsein. Fell Leisch. (m.). Glambecks[-wiesen]. Gordelitzer [Fuhrenkamp]. Grusen [-horst].

44. *Landsatz.*

I. † Hanke. Maatsch.

45. *[Langendorf].*

I. Janisch. Kraack. Kröpke. Warnecke. Wilke.

II. Cessau. [Dorf-]glein.]Lang-] glein. [Lang-] neiben. Lausatz. Sahlken. Börmke. Fangel. Groben.

46. *[Langenhorst].*

I. Matsch.

II. Blaneitz[-wiesen]. Buckfein[-wiesen]. Beblas (*corr. ex* Repas). Baakfein. Jodack. Jastack [-wiesen]. [Cossater-] Krangen. Kreiweitz [-wiesen]. Lau v. Laug v. Lauck. Neif [-kamp]. Nufein. Piedeiz [-wiesen]. Pentke. Pulei [-feld]. Wackerdei [-garten]. Wildsein[-garten]. Bauk. Brodei. Bruerdein. Düpe. Fangel. Kohstrube. Rucktheín[-wiesen]. Schörties.

47. *Lenzen.*

I. Carmiencke. Klafaack.

II. Boneitz v. Buneitz. Gleinei v. Gleiner[-feld]. Gurken. Güsteneitzen. Maujahn. Natbein [-stücke]. Sagelof ken. Loge. Marschfein.

48. *Liepe.*

II. Pretzofen.

49. *Lüggau.*

I. Puteick. Warnecke.

II. Guhren. Krieweitzen. Miehlneitzen. Staben. Jeetze. Plachs [-feld]. Zageist.

50. *[Marwedel].*

I. Puberitz. Warnecke.

II. Plass [-stücke]. Lang. Jeetze. Strause[-stücke].

51. *Mehlfien.*

II. Copneyen. Gustneitzen. Paperdein. Wabkahlen. Zarten. Beinsen. Copney[-berg]. Repeitzen. Plaassen (pl.). Restein. Laasen. Kaaleitsch (m.). Ladein [-weide]. Naderbeitzen. Zieleitz [-gärten]. Diessel[-stücke]. Dorkens. Pugens. Scheerkens.

52. *[Metzingen].*

II. Lausacks [-feld]. Plast [-feld]. Penniesen [-bergsfeld]. Sagast[-feld]. Wilsen. Tribengs[-feld].

53. *Middefeitz.*

I. Sauck.

II. Lankau. Güstneitz[-feld]. Müthzohl. Glein. Prepow. Planaitz. Prisings[-feld]. Levin[-heide]. Netznitz. Sareitz[-feld]. Dohls [-feld].

54. *[Mützingen].*

II. Beitjâhn. Guhl. [Queer-]luseitz. Kuhbrein. Rehpeitz. Riebracken. [An-]duhr. [An-]drähn.

55. *Nausen.*

I. Bubach. Karmienke. Mautz.

II. Dulei. Gystneitz. Lockau(m.). Priehbohm. Saglafen.

56. *[Nebenstedt].*

I. Bonatz.

II. Butjahn. Lucie. [Neun-] Peits.

57. *[Niendorf].*

II. Barneitz.

58. *Penkefitz.*

I. Bellahn. Griepke. Predöhl. Riebock.

II. Blanskerjahn[-stücke]. Bresstah. Criewitz. Gohleitz. Gordack. Gusen. Kabelken. Klootzen [-stücke]. Mahram. Nieperfitz. [Tick-] plassen. Pretken [-stücke]. Pekrans [-stücke]. Sagelaffen. Tiessen. Wappeitz. [Grosse u. Kleine] Zickdohl[-stücke]. Draggadel v. Regattel. Kohl. [Old-] lang. Plas[-stücke]. Roex. Titz-Las.

59. *[Pisselberg].*

I. Banneitz. Pust.

II. Dummlase. Trienlase. Garels. Jeetze. Streetzkarren.

60. *Platenluase.*

I. Främke. Grambke.

II. Güsteneitzen. Loda[-wiesen]. Pastrunah[-wiesen]. Kuneitz. Pliewein. Triebeneitz. Sielneitz[-feld]. Schleseneitz. Rucktein[-wiesen]. Jeetzel. Daubestruck. Gemeleitzen. Griesen v. Griesen[-feld]. Jamanns. Messkaleitz. Pastry. Pastrunach- v. Pastrunah[-wiesen]. Tomendole. Warsau.

61. *[Prabstorf].*

I. Lau. Prilipp.

II. Duhl. Kuswuren. Sieleitz[-feld].

62. *Predöhl.*

I. Guhl. Bonatz. Kraas. Puberitz. Quast.

II. Klicka. Krohm. Niesen[-deich] v. Niesen[-wiesen]. Triems [-gärten]). Dungen. Zeiten.

63. *Prepow.*

I. Saucke.

II. Glainck. Klans (m.). Lankols[-berg] (*corr. ex* Langdols [-berg]). Pampörn. Pracher[-berg].

64. *Pretzetze.*

I. Grensien. Mirow.

II. Planeitz. Putloser [-moor]. Wildsein. Düpe. Graumatz. Grusen[-horst u. -wiesen].

65. *Prisser.*

I. Gartz. Scholvien.

II. Buwiken. Guhrkeien. Lasei. Paleitzen. Pagulen. Planneitz. Plassen. Pleiss. Sagusch. Vessiren. Sagelofken.

66. *Pudripp.*

II. Pattgaren. Ramassel[-stücke]. Geif[-holz]. Grobkirr (*corr.* ex Grobkie). Loogs[-feld u. -tannen].

67. *Pussade.*

II. Duhl[-berg]. Lanken. Pracher[-berg].

68. *[Quarstedt].*

II. Wickeleits[-feld]. Siedels[-berg].

69. *[Quickborn].*

I. Laue. † Maak. Maatsch. Ribock. Warnecke.

II. Kävel. Nemitz. Nemitzer [-föhrt]. Plönsnitz. Reepken. Motel. Stüden.

70. *Riebrau.*

71. *Rieckau.*

72. *Riskau.*

I. Daasch. Kraitz.

II. Gusteneitzen. Kosselohn. Laase. Mulkatzen. Sagelefken. Ricken[-gärten].

73. *Sammatz.*

II. Bautz. Brieseck. Göhren (pl.). Langgäh. Liessow. Pahrlang. Prietzierck. Mürnei. Plahrs. Ziedelitz. Ziedelitzer [-berg]. Koltz. Lassen[-berg].

74. † *Sarchem.*

I. † Könecke. Niemeitz.

II. Klötz. Klötz[-berg]. Pussader[-sied].

75. *Sarenseck.*

I. Carminke. Wilke.

II. Glenken[-feld]. Glenken [-kuhle]. Krautzen [-feld]. Suberitz[-feld].

76. *[Schaafhausen].*

I. Bellahn. Jirjahn. Pust.

II. Breisten. Güstneitzen. Jaasen. Klatzen. Lauseitz. Prieveneitz. Kahlen v. [Heid-] Kahlen.

77. *Schmardau.*

II. Namitz [-heide]. Namitz [-feld]. Naselwien. Perguschen. Duhls[-feld]. Tungen[-feld].

78. *Schmarsau.*

I. Bauseneick. † Köneke. Kufke. Puteick.

II. Klieneitz[-stücke]. Lanken. Maujahn. Nufein. Kuhpanzen. Maleiz[-berg u. kamp].

79. *Schmessau.*

II. Boneitz [-feld]. Colleitz[-berg]. Dorneints. Gahrz[-berge]. Prielacken. Sapereesen. Neibens. Volleitz[-wiesen]. Leib v. Leibs [-berg]. Sagers[-feld]. Schäne Gurken.

80. † *Schutschur.*

II. Glienken [-feld]. Liessau [-feld]. Plass v. Plassen [-berg]. † Spöttelk. Brobracken (*corr. ex* Bobracken). Dammerag. Glien- v. Glienkers[-feld]. Parlangs[-werder]. Waster[-berg].

81. *[Seedorf].*

I. Bellahn.

II. Drenacken. Gusen. Krieben. Kuhljahn. † Supen. Varzen. Wappreits. Dungen. Vangel.

82. *Seerau.*

I. Pröme.

II. Dohlk (m.) v. Dohlken [-kamp]. Klötz [-grund]. Klötz [-stücke]. Staarsen v. Staarsen[-berg]. Paasch[-weide].

83. *Sellien.*

II. Jahlfiels[-feld]. Klenzer[-feld].

84. *Siemen.*

I. Grönke. Krak. Leist. Lau. Jürjahn. Riebock. Warnke.

II. Blaneitz. Gihls [-wiesen]. Gussnitz [-feld]. Greba. Gleinjack. Haiguhlen [-kuhle]. Klatz [-feld]. Kupernitz. Iatey [-feld]. Iatey [-wiesen]. Noah[-wiesen]. Purgihls[-gärten u. -wiesen]. Plast [-feld]. Puttverzei [- wiesen]. Prietknick. Panstrube. Pruschack [-feld]. Samodel [-gärten]. Saguhls [-wiesen]. Saga [-feld]. Sagalaf [-stücke]. Zadrau[-wiesen]. [Die Hohe u. die Kleine] Lucie. Breischen[-wiese] v. Breusch[-wiesen]. Dalk. Faujiel (*falso script. pro* Fanjel). Iser[-horst]. Kallacka[-kuhle]. Lau. Laubs[-wiesen]. Leib v. Leib[-feld]. Neifh. Pavorstruve (cf. Panstrube). Plawitz[-horst]. Rahnk. Saamelungs [-horst]. Uhstack [-feld]. Vierfatz [-riethe]. Wastraf. Wildseitz.

85. *Sipnitz.*

I. Predöhl.

II. Gümser Blanitz. Gussen. Kabeln. Giessens. Sagert v. Sagorts.

86. *Soven.*

II. Blein (*falso scr. pro* Glein). Brurdei. Guhr[-feld]. Kastrube. Krangen. Kriefein. Plast. Ponneitz v. Pormeitz (*corr. pro* Porneitz) Rodeinz v. Rodein [-wiese]. Sakreitz. Vallasch [-wiese]. Vallasch[-feld]. Waper[-feld].

87. *Splietau.*

I. Bätke. Jirjahn. Pust. Riebock. Streese. Zierjacks.

II. Briesen [- gehäge]. Briesen [- wiesen]. Butjahns [- feld] Gulschie[-land] v. Kuhlsche[-land]. Guhli[-gärten]. Kremen. Langi [-feld]. Lautagi[-feld]. Planeitz. Plasten[-feld]. Stepelfei[-feld]. Sulang. Triems[-wiesen]. Brisch[-wiesen]. Dau[-wiesen]. Duhl. Durlang. Geist[-heide]. Gey[-wiesen]. Clantzen. Kämpen[-kamp]. Leib-Chur. Lohsen. Sapressen[-feld]. Grosse u. Kleine] Viel. Ziedels [-gärten].

88. † *Spranz.*

II. Jiseitz.

89. *Streetz.*

I. Predöhl.

II. Grabacken. Kreiweitzen. Lozein. [Klein-] Maujahns[-wiesen]. Plaarsen. Ruptein. Trieneitz[-wiesen].

90. *[Teich-] losen.*

I. Bätcke.

II. [Gross- u. Klein-] Glein. Gohss. Goreitz[-berg]. Süplei. Nothneitz. Sieleitz [-wiesen]. Priwitjahn[-wiesen]. [Breiten u. Schmalen in] Dobro. [Gr. u. Kl.-] Gurken. Beitsein. [Daal-] Leesfein. [Gr. u. Kl.-] Plauseneitz. [Gr. u. Kl.-] Wormadig. Scherrick. Wistricken. [Gr. u. Kl.-] Strein. Maschein. Wilz-Guren. Förnst-Guren. Güsteneitz. Lause [-wiesen]. Leessein. Fummels. Gräpen [-stücke].

91. *[Thiesmesland].*

I. Breese.

II. Bauckens. Brissuhn. Klatz[-berg]. Giest. Vaddohl.

92. *Thunpadel.*

I. Bellahn. Glabbatz. Kusack. Pust.

II. Bleiske. Lau. Dobro. Diereitz[-wiesen]. Kaulitz. Klatzen [-stücke]. Lebbien. Leipein. [Lüt-] Leipein. Leiseitz. Loge. Lokei. Manjahn. Nufein. Sagelaften. Staulitz [-berg]. Trieneitz [-wiesen]. Uleitz. Brud[-berg u. -stücke]. Meisduhlen. Pugen.

93. *Tiessau.*

II. Criwitz. Plass. Posa. Sagelav. Kries[-feld].

94. *Timmeitz.*

I. Saucke.

II. Gleinken [-busch]. Gleinken [-feld]. Brieseiken [-feld]. Gusneitz[-feld]. Gussneitz[-heide]. Jahsins[-feld].

95. *[Tollendorf].*

II. Bauck[-berg]. Gliens[-busch]. Graback. Fammels. Güll [-feld]. Nuben[-stücke].

96. *[Tramm].*

I. Carminke. Ripke.

II. Gusneitzen.

97. *Tripkau.*

98. *Volkfien.*

II. Brela (m.). Loock. Prieseneitzen. Seine[-stücke]. Sausen [-stücke].

99. *Wedderin.*

II. Cetau. Dohms[-feld]. Dower[-feld]. Drummatz.

100. *Wibbese.*

I. Kofahl.

II. Dassau[-stücke]. Krammeitz[-feld]. Plass[-feld]. Scharlau. Tobein[-kamp]. Wirreitz[-heide].

101. *Wietzetze.*

I. † Könecke.

II. [Grosse] Lau v. Lau[-weg]. Lissauer[-berg]. Guhrken. Krautz v. Krautz[-berg]. Naddeguhr. Paarlang. Plaster[-berg]. Plass v. Plassen. Sammatz. Zierken. Daseneck. Görks[-berg]. Ilschen[-berg].

102. *Wrechau.*

II. Moschefanz. Pampow (wieś opustoszała). Parpar (także; teraz folwark).

103. *[Wussegel].*

II. Dammsen (pl.). Niesen [-deich].

104. *Zadrau.*

I. Biel. † Maack. Saucke.

II. Dobein. Draguhl[-feld]. Gei[-wiesen]. Kusein[-feld]. Leib-

guhr. Leipeils. Mijahl (m.). Mautzen[-feld]. Sapressen. Priwitz [-feld]. Wildsein. Wiskar. Wiscar[-wiesen]. Geist[-feld]. Guertzen[-wiesen]. Gurken[-feld]. Kops[-feld]. Laubs[-feld].

105. *Zernien.*

I. Spranz.

II. Sieleitz. Lipser [Moor].

III. Powiat bieked eski (Kreis Bleckede).

A. Oddział lüneburski (Lüneburger Anteil).

1. *[Ahndorf* (1831*)].

II. Briesing. Kaleitz. Quars[-wiese]. Strachau. Zieleitz.

2. *[Bitter* (1834)].

II. Craarssen. Kobelanken. Saderken. Saquams(-ort u. -stücke). Tabaul. Naberstahns. Partiessen. Salems[-stücke].

3. *[Bleckede* (1840)].

I. Kollitz. Milatz v. Mylads. Pust.

4. *[Becklingen* (1856)].

II. Panneizen. Thaurötzsch.

5. *[Bockelkathen* (1841)].

II. Zorentiens[-wiese].

6. *Boitze* (1856).

I. Sauck.

II. Breustel[-berg]. Butig. Radack. Strau.

7. *Breese a. S.* (1853).

II. Seissel[-berg]. Seissellauk. Ulitz.

---

[1]) Co do znaczenia tych cyfr patrz wstęp.

8. *Breetze* (1839).

II. Dumborn. Dumbrawa. Klötze (f.). Lippen[-berg]. Teilitsch.

9. *[Bruchdorf* (1855)].

II. Branduhl. Diessangs[-stücke]. Lausche. Paarlangen.

10. *[Buendorf* (1848)].

II. Gleink. Oessel (m.). Puttgarten.

11. *Carze* (1839).

II. Kahlschen. Kutelitz.

12. *Catemin* (1851).

I. Nedlitz. Wöhlke.

II. Klenz. Lausch[-feld]. Schoerk.

13. *[Dahlem* (1833)].

II. Stritzendahl.

14. *[Dübbekold* (1851)].

II. Rädelitz.

15. *[Dumstorf* (1846)].

II. Hoplotk v. Hoplotken. Plaut. Wappaus.

16. *[Eichdorf* (1830)].

II. Clatz[-feld]. Kilitz. Laas. Mürr. Pracher[-berg].

17. *[Eimstorf* (1848)].

II. Duleitz. Glinken[-berg]. † Scharzau.

18. *[Ellringen* (1837)].

II. Strau.

19. *[Alt- u. Neu-Garge* (1866)].

I. Bagunk. Gammolin. Saucke.

II. Nuben. Plass. Rienitz. Topel.

20. *[Garlstorf* (1872)].

I. Badekow.

21. *Garze* (1847).

I. Laue.

II. Blönz. Rahnk. Stroggen[-kamp]. Wierk.

22. *Gienau.* (1854).

II. Briessen. Masseide[-pohl].

23. *[Gosenerder* (1880)].

I. Bonatz.

II. Plaassens v. Plaastens. Säge-Laffen. Strachau. Triems. Daackens v. Daarkens. Lang. Laubitz. Lei[-graben]. Proos[-stücke]. Seebens.

24. *[Harmstorf* (1834)].

I. Warnke.

II. Briesen. Braude(m.). Goork. Lohnsk. Strau. Triems.

25. *[Jürgenstorf* (1841)].

I. Owerin.

II. Bumersen. Madelke v. Modelke. Pagolums[-wege]. Teschen[-feld]. Zauschen.

26. *[Köhlingen* (1856)].

I. Ventschau.

II. Brisen. Bautz. Zietels.

27. *[Koestorf* (1835)].

II. Dahlsken. Sieleitz.

28. *Kolepant* (1800).

29. *Kovahl* (1852).

II. Dreimk. Prauns.

30. *Krusendorf* (1866).

II. Kiebe[-land]. Mandiko v. Mandikow. Quitzow. Tüschen[-holz].

31. † *Leestahl* (1862).

II. Lupau. Reetz[-rönne].

32. *[Lemgrabe* (1846)].

II. Wappaus. Wirthsein.

33. *Lüben* (1854).

I. Bubach.

II. Lausack[-wiesen].

34. *[Lüdersburg* (1841)].

II. Neetze.

35. *Moislingen* (1833).

II. Pritzaken[-berg]. Strau.

36. *[Mücklingen* (1832)].

II. † Dickeln. Radel.

37. *[Nahrendorf* (1825)].

I. Warnecke.

II. Radel.

38. *Neetze* (1851).

I. † Blarü.

II. Kamelken. Novels. Töpels. Wülsk.

39. *Neetzen[-dorf]* (1848).

II. Dorenlötz. Lausch. Masier[-weide]. Stoinsch[-weg]. Terrenfitz.

40. *Nieperfitz* (1861).

II. Göhrde. Jeerssen[-feld]. Pieperpei. Rädlitz. Seissel[-berg].

41. *[Nindorf* (1857)].

II. Dumbrowa v. Duhnborn. Lusk. Siels[-feld].

42. *Nüdlitz* (1850).

43. *[Oldendorf* (1837)].

II. Rattk.

44. *Pommau* (1856/58).

45. *Pommoissel* (1852).

I. Konau.

II. Lausch[-weide]. Plaut[-weide].

46. *Prilipp* (1819).

I. Bonatz.

47. *Radegast* (1843).

I. Badekow. Laue.

II. Strau.

48. *Raffatz* (1860).

I. Breese.

II. Nuben[-kamp]. Strau.

49. *[Gross-] Rassau* (1849).

II. Briest. Delgen. Failsch v. *corr.* Feisch. Göhreck. Gust. Plasst. Seers (m.) [Vor-] feisch (*corr. pro* Vor-feilsch). Grohm v. Krohm. Klotzie. Krähnke. Peils (*falso scr. pro* Peits). Rahne.

50. *[Reesheln* (1837)].

I. Wenk.

II. Pribohm.

51. *[Ricklingen* (1835)].

II. Gehrken[-berge].

52. *[Rosenthal* (1840)].

II. Guhrken. Pagaluner[-horst].

53. *[Seedorf* (1846)].

II. Sileiz[-berg].

54. *Stiepelse* (1830).

II. Breetzervin. Gräfken. [Hoch-]grefen. Gabelang. Lanken. Maneetzen. Paarlanden. Sapeuschen.

55. *[Gr. u. Kl.- Sommerbeck* (1866)].

I. Clavin.

56. *Strachau* (1885).

I. Wöhlke.

II. Zarniss. Dauben (*corr. ex* Daugen resp. Dauden). Wildfitz (*falso scr. pro* Wildsitz).

57. *Tosterglope* (1830).

I. Saucke. Wranke.

II. Bauk[-berg]. Klenisch. Tremsen.

58. *[Tangsehl* (1853/54)].

II. Strau.

59. *Ventschau* (1848).

II. Fackeleitz. Kolk. Sieleitz.

60. *Viehle* (1865).

I. Kröbke.

II. Breust. Göhre. Paarlang. Plass. Schloar. Soalang. † Teldau.

61. *[Vindorf* (1856)].

II. Lausch.

62. *[Walmsburg* (1843)].

I. Bonatz. Wente.

II. Duhle. Sabelsch. [Wendisch-] Radel. Wirl.

63. *[Wehningen* (1802)].

I. Krai. Lübke.

II. Driewing. Schandow.

64. *[Wendewisch* (1872)].

I. Basedow. Kubelke. Strachau.

II. Milen.

65. *[Wendisch-Bleckede* (1849)].
I. Badekow. Laue. Wenk.

66. *[Alt- u. Neu-Wendisch-Thun* (1843)].
I. Laue. Wöhlke.
II. Platschau. Ströhnken. † Teldau.

B. Oddział lauenburski[1]) (Lauenburger Anteil.

1. *[Gross- u. Klein-] Banratz.*
II. Miede. Pahrs.

2. *Caarssen* (1801).
I. Jastram.
II. Bannitzen. Lausk. Nuben. Sagera. Wildsein.

3. *Carrenzien* (1843/44).
I. Bobzien.
II. Moker. Mothel. Sawahlk. Schweiten[-moor].

4. *Darchau* (1873).
II. Kahrens. Penneisen.

5. *Dellien* (1872).
II. Dohlken. Jessen.

6. *Gülstorf* (1863).
II. Leinitz.

7. *Gülze* (1836).
II. Parens v. Paarenz.

8. *Guhtitz* (1861).
II. Bridahl v. Bridahl[-see]. Krähnke v. Kränecke v. Krainke. Rens.

[1]) Ta część powiatu Bleckede nie należy właściwie do krainy lüneburskich Wendów, lecz do księstwa lauenburskiego (a zatem do dawnej krainy Obotrytów (Bodrzyców).

9. *[Haar* (1796)].

I. Wöhlke.

II. Blanitz. Vangels.

10. *Konau* (1782).

II. Parensk. † Teldau.

11. *[Gross-] Kühren* (1851).

12. *[Laake* (1872)].

I. Bonatz.

II. Feispel. Prussen.

13. *Laave* (1849/50).

I. Kreetz. Malchow.

II. Lanken. Boork (*falso scr. pro* Boock). Dammde v. Dammdes[-berge]. Fangels. Golatz. [Neu-]Golatz. Golatz[-moor]. Hongohr. Kriwitz[-feld u. -moor u. -sandhügel]. Muckers[-fohrt]. Nuben. Plaars. Plaars[-kamp]. [Bahn-]plars[-moor]. Plaut v. Plaut [-kuhle]. Rögnitz v. Röchnitz. Sabock v. Sabocks[-wiesen]. Sehrmiehn.

14. *[Neuhaus i. L.]*

II. Bartsch. Porens.

15. *Pinnau* (1857).

II. Banser[-grund]. Briesen. Criwitz. Drinatz. Facken Duhl. Fallans. Feiertsch. Goar. Humitz. Jara Fangel. Napant. Plassen. Rens. Sagan. Seggor. Widdel. Wildsein.

16. *Popelau* (1783).

I. † Trilke.

II. Lahns[-kuhle]. Sohrklei[-stück]. Tulsen.

17. *Preten* (1872).

II. Karchau. Rehssen. Salas[-stücke]. Triebel. Vols.

18. *Privelack* (1853/54).

II. Gieben. Gustenytze. Kobrom. Krins. Liesblant. Martu-

tzen[-weide]. Myalks[-grund -u. -riethe]. Rupen (*falso scr. pro* Nuben). Triens.

19. *[Klein-] Rassau* (1857).

I. Bonatz.

II. Briest. Brobra (*corr. ex* Bobra). Kränke. Kroom. Plasst. Rupens (*falso pro* Nubens).

20. *Rosien* (1800).

I. Jarmatz. † Köhnke. Pink.

II. Jesters v. Jesterscbe [Horst]. Mockerscher [Schlagbaum]. Schmors.

21. *Stapel* (1856).

II. Dubbenei. Greups v. Grups. Lannisch. Lanzanz. Leubs. Plaasch[-gaaren]. Siedel. Streling.

22. *[Stixe* (1842)].

II. Wildsein. Lang. Lang[-koppel].

23. *Sückau* (1851).

I. Tesch. Triebel.

II. Cravaak.

24. *[Sumte* (1872)].

II. Lang. Siedel. † Teldau. Triensen.

25. *Tripkau.*

I. Kolbow. Peust.

II. Priesch. Wildsein.

26. *Vockfey* (1873).

II. Gaur. Klören (*falso scr. pro* Klözen *resp.* Klötzen).

27. *Wilkenstorf* (1872).

I. Jastram.

II. Luben. Nemsen.

28. *Zeetze* (1862/63).

II. Briedahl. Fargs[-wiesen]. Gresen. Grusen. Lanken. Mieds. Plaars[-feld]. Rahn. Rens. Sifflaschen. Topel. Wallatsch. Wastro.

IV. Powiat Olszyński (Kreis Uelzen).

1. *[Abbendorf* (1851/53)].

II. Dohlken[-feld]. Schetzen.

2. *[Aljarn.]*

II. Briesen. Kleitsch. Rutheins.

3. *[Allerbostel.]*

II. Retsen.

4. *[Almstorf* (1822)].

II. Sohlske. Wieneitz.

5. *Bankewitz* (1850/51).

I. Körtke.

II. Sieleitz.

6. *[Batensen* (1826)].

I. Lieske.

II. Ploosen. Plosken. Trieneitz. Wirreitz.

7. *[Bodenteich* (1817)].

I. Janze. Lübbecke.

II. Pollug.

8. *[Boickl mit] Schlankau* (1827).

II. Kahllischen. Kilitz. Krüsk. Plösten. Plotz. Wirritz.

9. *Bollensen.*

I. Serau. Sommerin. Suhm.

II. Brising. Bylitz. Callist. Crimin. Drem. Rehmen. Wöhren.

10. *Bomke* (1845).

II. Gohnsen. Laseien. [Mitt-] Döhren. Paaschirr. Ploost. Rateh.

11. *[Borg* (1840)].

II. Sieleitz.

12. *Borne.*

II. † Diekadee (cf. III B, 36 Dickeln). Kreiben. Sehleitz [-kamp].

13. *[Bostelwiebeck* (1847/48)].

I. Teldau.

II. Lohnken.

14. *[Brockhimbergen* (1846/47)].

I. Frömke. Jann. Suhm.

II. Rubtin.

15. *[Bruchwedel* (1854)].

I. Suhm.

II. Paneitz.

16. *[Callenbrock* (1843/44)].

II. Rahden. Schetzen.

17. *Dallahn.*

II. Molluh. Zirseneitz.

18. *[Dalldorf* (1843/44)].

I. Klabüsch.

II. Kumpahn. Plost. Plösken. Sieleitzen.

19. *[Dörmte* (1841)].

II. Reehsein.

20. *[Drögen-Nottorf* (1827)].

II. Schieren.

21. *Drohe* (1845).

I. Plettke. Serau.

II. Kolke.

22. *[Eddelstorf* (1834)].

II. Gohnsche. Krumlosen.

23. *[Gross-Ellenberg].*

I. Güstau. Klabüsch.

II. Mussein. Ploost. Pustrom. Sagurken.

24. *[Esterholz* (1840)].

I. Lübbecke.

II. Dullan. Plost.

25. *[Flinten* (1850)].

II. Boben-siensk. Pogohn.

26. *Gansau u. Wappeus* (1842).

I. Klatsch.

II. Blanklitz.

27. *Gerdau* (1820).

28. *[Göddenstedt].*

I. Sarliecke.

II. Luhn. Sethjahn v. Zeddiahn.

29. *Gollern* (1821).

II. Dörnken.

30. *Grabau* (1839/40).

I. Sarlieck.

II. Embatz. Fungalen. Gählicken. Gaumah. Klabathen. Klabeins. Mälitzen. Pasterneitzen. Plösken. Pargon. Plost. Sogeloffken. Sieleitz. Rehmken. Tallarken.

31. *Güstau.* (1851).

I. Clabüsch.

II. Clahn. Driesneitz. Fiel. Fillätz. Pöhle.

32. *[Häcklingen* (1836)].

II. Philitzen.

33. *[Halligdorf* (1835)].

I. Baucke.

II. Gein. Klötz.

34. *[Haustedt* (1832)].
II. Lipp. Lung. Pülitz.

35. *[Havekost* (1842)].
II. Pagohn. Tonsnitz.

36. *[Gross-Hesebeck* (1837)].
II. Keunitz. Plüdding. Trophän.

37. *[Heuerstedt* (1853)].
I. Kofahl. Vanteck.

38. *[Himbergen* (1816)].
I. Främke.
II. Ruppdein.

39. *[Hohen-] Weddrien* (1853).
II. Güstneitz.

40. *[Hohen-] Zethen m. Nievelitz u. Zieritz* (1831).

41. *Jarlitz* (1840).
I. Wöhling.
II. Glähnken. Jühlitz. Soffein.

42. *[Kahlstorf.]*
I. Guskau. Körtke.
II. Foebitzen. Glänke. Plost. Soloffen.

43. *Kattien* (1851).
II. Massüsk. Planätz. Rüthän. Sielen.

44. *[Kettelstorf]*.
II. Sieleitz.

45. 46. *Kölau* (1825). *u. Könau* (1847).

47. *Kroitze* (1841).
II. Ploseken. Prekusen. Sieleitz. Schampen. Thernsen.

48. *[Kuckstorf* (1851)].
II. Güstneitz. Plieting. Wöhr.

49. *[Langenbrügge.]*
I. Plettke.
II. Dorsken. Rühmen.

50. 51. *Lehmke* (1833) u. *Lopau* (1865).
II. Sieleitz.

52. *[Gross-] Malchau* (1843).
II. Leibthien.

53. *[Masendorf* (1821)].
II. Drauen.

54. *Meussliessen* (1854).
II. Dubähls. Plosten. [Twer-]feitzen.

55. *[Molbath* (1845)].
II. Glenken. Pagun.

56. *Molzen.*
I. Pritz. Wöhling.
II. † Darauns. Redder.

57. *[Müssingen* (1856)].
II. Pisäts. Pügleitz. Mehlk. Sapaask. Sepäls.

58. 59. *[Nateln* (1850) u. *Nestau* (1809).
I. Warnecke.
II. Wirreiz. Talljahn.

60. 61. *[Nientorf I* (1853) u. *Nientorf II* (1842)].
II. Schieren. — Pornitz.

62. *[Nienwohlde* (1841)].
I. Heitsch. Pommerin. Zahrte.
II. Bleitz. Sogolafken.

63. *Noeventhien* (1824).

I. Klabüsche. Kohfahl.

II. Lasinweitzen. Lohnken. Lossa. Plost. Willschieren.

64. 65. *Oitzen* (1821) u. *Oitzen[-dorf]* (1839).

I. † Köne.

II. Drefein.

66. *[Oldendorf* (1833)].

II. Schier.

67. *[Ostedt* (1835)].

II. Böneitzen. Göshen. Luhn. Planneh. Silitz. [Vor-]lusen.

68. *[Overstedt].*

I. Schorling.

II. Pagonen. Plost. Pohrdel. Willsänk.

69. *Polau.*

I. Mautz.

II. Sohdahl. Sodahn.

70. *[Gross- u. Klein-] Pretzier.*

I. Ripke.

II. Alslatzen. Ratack. — Solafken. Strag.

71. *Prielip* (1837).

I. Körtke.

II. Duhmweitz. Sogeloh.

72. *[Rützlingen* (1829)].

II. Leseitz. Lestin. Plast. Pulitz. Schährik.

73. *Rassau.*

I. Klatsch.

II. Ploost. Sieleitz. Wahssacken.

74. 75. *Reddien* (1854). *Retzien* (1853).

II. Koleitschen.

76. *[Rörssen.]*

II. Drefeitz. Plasken.

77. *[Rohrstorf].*

I. Kofahl.

II. Petzier. Plass.

78. *Rosche* (1839).

II. Mudelitz. Sohl.

79. *Satkau* (1831).

80. *[Schafwedel* (1846)].

I. Plettke.

II. Lohs. Ploost. Rehmen.

81. *[Hagen* m. *Schlagte* (1832)].

II. Brisen. Brieselanken. Duleitzen. Lohnken. Pamel. Ploosten. Sieleitz.

82. 83. *Schlankau* (1855). *Schlieckau* (1852).

II. Soplans.

84 *Schmölau* (1855).

II. Ploos[-fuhren]. Ploosten.

85. *[Schostorf* (1846)].

II. Pagoden. Plost v. Ploosten.

86. *Schwemlitz* (1854).

II. Heimatzen. Kleiben. Lohnsch. Stadineitz.

87. *[Soltendieck* (1856)].

II. Jüsseneitz.

88. *[Steddorf* (1828)].

I. Kofahl.

II. Dohl. † Tellau. (cf. III A, 60. 66 Teldau).

89. *[Stederdorf* (1841)].

I Bastenick. Fantek. Kirch.

II. Ploost.

90. 91. *[Strothe* (1842). *Stütensen* (1841)].

II. Gulitz. — Krummleitz.

92. *[Gross-Süstedt* (1819)].

II. Kölken. Söhlen.

93. *[Suttorf* (1832)].

I. Mautz. Ripke.

II. Batten. Rahden.

94. *[Suhlendorf* (1819)].

I. Mautz.

II. Pieneitz. Sieleitz.

95. *[Tatern* (1834)].

I. Ritz.

II. Sieleitz.

Uwaga. Nazwisko *Tater* oznacza w dolnoniemieckim języku *cygana* i powstało tak jak dolnoserbskie *tatań* ze słowa *Tartar;* porównaj dolnoniemiecką nazwę roli *Taterpohl* t. j. „Zigeunerpfuhl, -pfütze".

96. *[Teyendorf* (1827)].

I. Plettke.

II. Pretzier.

97. *Thielitz* (1856).

II. Blanäitz. Sieleitz. Trochen.

98. 99. *[Gr.-Thondorf* (1836)]. *Zarenthien* (1853).

I. † Teldau.

II. Mausch. Nakleitz.

V. Powiat Isenhageński (Kreis Isenhagen).

Nazw ról i łąk itd. nie mogłem tu uzyskać, jak również wyciągu z aktów recesowych. Dlatego też występują tu tylko słowiańskie nazwy miejscowości powiatu.

1. *Behren.* 2. *Benitz.* 3. *Eutzen.* 4. *Jafel.* 5. *Lessien.* 6. *Lüben.* 7. *Lüsche.* 8. *Masel.* 9. *Plastau.* 10. *Repke.* 11. *Schwoimke.* 12. *Teschen[-dorf].* 13. *Tülau.* 14. *Voitze.* 15. *[Wentorf* t. j. Wendtorf = wieś Wendów]. 16. *Zicherie.*

Prócz tego wyróżniają się przez swój okrągły układ („okrągliki") jako siedziby Wendów: 17. *Kakerbeck.* 18. *Ohrdorf.* 19. *Radenbeck.* 20. *Schneflingen* (patrz sub XIII). 21. *Vorhop.*

VI. Powiat Celski (Landkreis Zelle).

Wendyjskie nazwy miejscowości i rzek spotykają się jeszcze tylko na błotach (*Moor)* nad Allerą na północ od Hanoweru i na wschód od Cele (*Zelle*).

A. Nazwy wsi.

1. *Meitze.* 2. *Otze.* 3. *Poitzen* (cfr. Boitzen). 4. *Thören* (cfr. Göhren). 5. *Wietze* (cfr. Vietze). 6. *Winsen.*

B. Nazwy rzek.

1. *Bomlitz.* 2. *Meisse.* 3. *Warnau* (pow. Soltau). 4. *Witze* przytok rzeki Oertze).

VII. Powiat Burgdorf (na południ. wschód od Zelle).

Słowiańskie nazwy wsi zdają się być: 1. *Dahren[-horst].* 2. *Dolgen.* 3. *Meitze.* 4. *Otze.* 5. *Uetze.*

VIII. Powiat Faffingbostel (na północny zachód od Zelle).

Słowiańskie nazwy wsi i rzek: 1) *Benzen.* 2. *[Alten- und Kirch-] Boitzen.* 3. *Bomlitz* (rzeka i wieś). 4. *Warnau* (rzeka i wieś).

IX. Powiat Soltau (t. j. niem. Salz-au).

Słowiańskie nazwy wsi: 1. *Lünzen.* 2. *Wietzen-[dorf].*

X. Powiat lüneburski (Landkreis Lüneburg).

Słowiańskie wsi: 1. † *Oerzen.* 2. *Wendhausen.* 3. *Wendisch* u. *[Deutsch] Evern.*

XI. Powiat Winzen nad rzeką Luhe.

Słowiańskie wsi: 1. *Drage.* 2. *Ollsen.* 3. *Wehlen.* 4. *Wetzen* (cfr. Vietze).

XII. Powiat Harburg.

Słowiańskie wsi: 1. *Dohren.* 2. *[Gr. u. Kl.] Klecken* 3. *Lüllau.* 4. *Wentzen[-dorf].*

XIII. Powiat Gifhorn.

(Cfr. Andree, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, 4. zeszyt 1896).

A. Wendyjsko-słowiańskie zabudowanie wsi („okrąglik" = niem. „Rundling") wykazują: 1. *Barwedel.* 2. *Bockensdorf.* 3. *Ehra.* 4. *Sandkamp* u Fallersleben. 5. *Tappenbeck.*

B. Wendyjskie nazwy pól i gruntów wykazują (według Ryszarda Andreego):

1. *Barwedel:* Breitsche. Kubeleitsche. Langeneitsche. Lootsche.
2. *Boitzenhagen:* Zieleitsche.
3. *Ehra:* Bileitz. Brisein. Bruneitz. Koleitze. Malkeneitz. Politz.
4. *Jemke* lub *Jembke:* Labzeitsche. Trineitz.
5. Do tego *Schneflingen* (powiat Isenhagen): Dolke (łąka). Lappke. Müssen. Pameil (łąka). Zieleitsche.

B. Objaśnienie słowiańskich nazw miejscowych i nazwisk rodzinnych lüneburskich Wendów.

Materyał zebrany i podany w pierwszej części A. podzieliłem, przybrawszy nieliczne połabsko-słowiańskie wyrażenia używane dziś jeszcze przez potomków lüneburskich Wendów, w celu lepszego przeglądu przy objaśnieniu, na cztery oddziały (I. nazwy miejscowe — II. nazwiska rodzinne — III. połabsko-słowiańskie wyrażenia — IV. nazwy gruntowe), a w tych oddziałach poszczególne słowa objaśniane w alfabetycznym umieściłem porządku; tylko w oddziale IV. uważałem za konieczne uwzględnić przedewszystkiem źródłosłowy, z których wyprowadzić należy połabskie nazwy ról, łąk, lasów i t. d. (porównaj wstępną uwagę do rozdziału IV.). Odnośnie do formy tych przezemnie zebranych i objaśnionych szczątków języka połabskiego trzeba przedewszystkiem na ten szczegół wskazać i mieć go na oku, że nazwy miejscowości i nazwiska rodzinne prawie bez wyjątku, zaś nazwy gruntów nie zbyt rzadko wykazują dawniejsze brzmienie (älteren Lautstand) niż zapisane w ostatniej trzeciej części XVII. i pierwszej trzeciej części XVIII. stulecia przez Henniga, Parum Schulzego i innych we wstępie wspomnianych badaczy zabytki połabskiego języka. Brak w nich między innemi szczególniej wtórnej przemiany *k, g, ch*[1]) na *tj, dj, sj (ć, ǵ, ś)*, dyftongizacyi *i* w *ai* i *u* w *eu (au)*, przejścia *a* w *o* i *o* w *ü (ö)* a po części być może

[1]) Do uwagi Porzezińskiego, Замѣтки по языку полабскихъ славянъ, Извѣстія II отд. И. А. Н., т. VII. (1902), кн. 2., str. 196: Drugorzędnej przemiany głosów *k, g, ch* przed *ö* i *ü* (= *o*), *åi* = *y*, *ai* = *i* na *tj, dj, sj* nie można naturalnie odkryć w połabskim i baltyckim dyalekcie na wschód Łaby, ponieważ te słowiańskie dyalekty daleko prędzej znikły, zanim ta przemiana, którą uważam za degeneracyę języka przed jego całkowitym upadkiem i zanikiem, w lüneburgsko-wendyjskim kraju nastąpiła. Tylko w kaszubskim języku nad jeziorem Łeba na Pomorzu, który w kilku latach również całkiem zaniknie, zauważono w najnowszym czasie podobną przemianę. Formy nazw lüneburskich miejscowości, niw i rodzin wykazują, iż w dawniejszym czasie pomiędzy zachodnio-połabskim (lüneburskim) a wschodnio-połabskim (meklemburskim) słowiańskim dyalektem nie było co do tego punktu żadnej różnicy.

również przejścia spirantów *č, š, ž* w *c, s, z*. To pochodzi stąd, że nazwy miejscowe i nazwiska rodzinne oraz niektóre nazwy gruntowe już przed owemi zmianami fonetycznemi, pochodzącemi z ostatnich lat życia połabskiej mowy, a które przynajmniej w części zdaje się zostały wywołane przez silny wpływ dolnoniemieckiego języka, urzędowo ustalone i w tej urzędowej formie przeważnie także u Wendów używane i zachowane zostały. Przy swoich objaśnieniach uważałem przeto za konieczne odróżniać formy staro- i nowopołabskie. Również dają się zauważyć tu i owdzie dyalektyczne różnice, tak n. p. w dyftongizacyi *u*, które to jako *eu*, to znów jako *au* występuje; w tym zaś ostatnim wypadku dyftongizacya występuje zupełnie równolegle z dyftongizacyą dolnoniemiecką wyżej wymienionej samogłoski i powstała, moim zdaniem, pod jej właśnie wpływem.

Znaczenia ujęte w „ “, dodałem umyślnie do słów i źródłosłowów starosłowiańskich o ile możności w języku łacińskim, do wyrażeń połabskich w języku niemieckim, dlatego, że w ten sposób uwidoczniają się lepiej z pośród wyrazów słowiańskich i dlatego, że może moja praca interesować będzie i niektórych niepolskich uczonych, a szczególnie jakiego potomka lüneburskich Wendów.

W ortografii słów połabskich odstąpiłem od zasad Schleichera w jego *Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache*, St. Petersburg 1871, tylko w niewielu punktach, a mianowicie piszę *w, ł, l* zamiast *v, l, l'*, odróżniam w miarę pisowni źródeł *au* i *eu*, wreszcie nie przyjmuję tylko dwu nosówek *ã* (= pol. *ę*) i *õ* (= pol. *ą*), lecz na podstawie przechowanego materyału rozróżniam cztery nosówki, a mianowicie dwie jasne *ą* = *ang* i *ę* = *eng* i dwie ciemne (głuche) *ǫ* = *ong* i *ų* = *ung*. Co do oznaczenia akcentu w połabskich wyrazach, w różnych wypadkach bardzo niepewnego, uważałem za właściwe pominąć go zupełnie.

Skrócenia:

p. i *pol.* = polski; *stp.* = staropolski; *poł.* = połabski; *stpoł.* = staropołabski; *npoł.* = nowopołabski.

cz. i *czes.* = czeski; *gr.* = grecki; *kasz.* = kaszubski; *kr.* = kroacki; *ł.* = łaciński; *łuż.* = łużyckoserbski; *dłuż.* =

dolnołużyckoserbski; *głuż.* = górnołużyckoserbski; *stserb.* = staroserbski (starołużyckoserbski); *serb.* = serbski.

niem. i *n.* = niemiecki; *dniem.* i *dn.* = dolnoniemiecki; *gniem.* i *gn.* = górnoniemiecki, *stniem.* i *stn.* staroniemiecki.

pom. = pomorski.

r. i *ros.* = rosyjski; *bĕr.* = białoruski; *mĕr.* = małoruski; *sł.* = słowiański; *stsł.* = staroslowiański; *sła.* = słowacki; *sło.* słowiński; *serb.* = serbski.

stsas. = staroosaski.

I. Nazwy miejscowe.

Nazw miejscowości, przy których wątpliwem jest, czy są słowiańskiego czy niemieckiego pochodzenia, umyślnie tutaj nie objaśniałem. Objaśnienie to jest wogóle bardzo trudne, szczególnie przy tych nazwach, których form dawniejszych nie mogłem znaleść w dokumentach. Zresztą wcale nie twierdzę, że wszystkie nazwy miejscowości ostatecznie i trafnie wytłumaczyłem; jestto, zaiste, rzecz niemożliwa.

1. **Bankewitz**: stpoł. *Bąkowici* t. j. spólnota rodzinna *Bąka*: poł. *Bąk* = p. *Bąk* t. j. *bąk*, niem. „Rohrdommel"; *Bąk* spotyka się też jako słowiańska nazwa osobowa i dziś jeszcze w łużycko-serbskiem *Buk*.
2. **Banratz**: (w dokum. XIV. stulecia *Banderatze, Bandrase, Banneratze)*; stpoł. *Bąderadici* t. j. spólnota rodzinna *Bądorada*: stsł. *bądą* „ero" + *rada* „libens".
3. **Banzau**: stpoł. *Wązowo* (sc. siolo) czyli *Wązowa* (sc. wieś) = n. „Ulmenhain, Ulm": poł. *wiąz* = stsł. *vęzu* „ulmus, n. Rüster".
4. **Barnitz**: stpoł. *Bărnica*, n. „Lehmbach, Lehmgrube": stpoł. *bărno* = stsł. **brъno, brъnije* „lutum"; cfr. oddz. IV Nr. 15.
5. **Bausen**: stpoł. *Budzin*, npoł. *Bauzin* t. j. posiadłość (siolo, dobra) *Budzy* czyli *Bauzy*: *Budza, Bauza* jest słowo spieszczone („hypocoristicon") z formy pełnej *Budzisław, Budziwoj* i pod.; cfr. p. nazw. miejsc. *Budzyń*.
6. **Behren**: stpł. *Bărno*, niem. „Lehmplatz, Lehmgrube": stsł.

**brъno*, „lutum“; cfr. Nr. 4 i nazwy słowiańskich miejscowości cz. *Brno* „Brünn“ i sorb. *Borno* „Borna“.

7. **Belau**: stpoł. *Bělawa* (sc. rzeka) = „Weissbach“ albo stpoł. *Bělowo* (sc. sioło) = „Weissendorf“: stsł. *bělъ* „albus“.
8. **Belitz; Bühlitz**: stpoł. *Bělica* „Weissbach“: stsł. *bělъ* „albus“.
9. **Bellahn**: stpoł. *Bělańe* albo *Bělany* t. j. rodzina *Bělanina* a. *Bělana* „Weiss“: stsł. *bělъ* „albus“.
10. **Benitz**: stpoł. *Benici* t. j. spólnota rodzinna *Bena: Ben* albo *Beno* = forma skrócona z formy pełnej **Benosław:* stsł. pierwiastek *ben-* lub *bon-* „occidere“; cf. Miklosich, Personennamen, str. 33 i 37.
11. **Benzen**: stpoł. *Węzina* = stsł. **vęzina* „Ulmenhain, Rüsterholz“: stsł. *vęzъ*, p. *wiąz* „ulmus“; cf. Nr. 3.
12. **Beutow**: (w dok. XIV. stul. *Boyteve* i *Boyteue); stpoł. Bojtowo* t. j. posiadłość *Bojta: Bojt* lub *Bojto* jest forma spieszczona w pełnego *Bojsław, Bojomir* i pod.: stsł. *boj-* „pugna“.
13. **Boitze; Boitzen; Boitzen [-hagen]; Poitzen**: poł. *Beucina* albo *Beućaina* t. j. n. „Buchenhagen, Buchenhain“: poł. *beuk*, stsł. *buky* „fagus, Buche“.
14. **Bollensen**: stpoł. *Bolętin* t. j. posiadłość (sioło) *Bolęty: Boląta* jest hypokoristikon deminutivum formy pełnej Bolesław.
15. **Bomlitz**: stpoł. *Bobolica* „Bohnenbach, Bohnenfeld“: stsł. *bobъ* „faba“.
16. **Bomke**: stpoł. *Bobowka* „Kleines Bohnenfeld, Bohnenfliess“: stsł. *bobъ* „faba“.
17. **Borne**: poł. *Bårno* = stsł. **brъno* „lutum, Morast“; cf. oddz. IV Nr. 15 i nazwy miejsc. sorb. *Borno* (n. *Borna)* i czes. *Brno* (n. *Brünn).*
18. **Bösen**: (w dokum. XIV. stul. *Bozene, Bosen); stpoł. Bożin*, npoł. *Bäzin* t. j. posiadłość *Boża* albo *Büza: Bożo* resp. *Büzo* jest słowo spieszczone z formy pełnej *Bożymir, Bożysław, Bogdan* i pod.: stsł. *bogъ* „deus“.
19. **Braasche**: poł. *Bŕaze* plur. lub *Bŕazje* neutr. sg., forma dyal. zamiast *Brězůi* lub *Brězje* t. j. niem. „Birken“ lub „Birkenbusch“: stsł. *brěza* „betula“.
20. **Breese; Breetze**: poł. *Brězje* = stsł. *brězije*, neutr. sg., „Birkenbusch, Birkicht, Birkenrode“: stsł. *brěza* „betula“.

21. **Breselenz**: poł. *Brězje Łęzi* (l. mn. od *brězi łęg)* „Birkenbrüche, Birkenhain“: stsł. *brězijь* „betuleus“ i *lągъ* „lucus“; cf. nazwę wsi *Brieselang* około Spandawy.
22. **Breustian**: stpoł. *Brěstina*, npoł. *Brëstaina* „Ulmenhain“: stsł. *brěstъ* „ulmus, Ulme“.
23. **Bückau**: stpoł. *Bukowa* albo *Bukowo* = n. „Rotbuchenort“: stsł. *buky* „fagus“.
24. **Bussau**: (w dokum. XIV. stul. *Buszeve, Butzeve, Bozeve)*; stpoł. *Bożewo* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Boża: Bożo* jest hypokoristikon z formy pełnej *Bożymir, Bogusław* i pod.: stsł. *bogъ* „deus“.
25. **Caarssen**: stpoł. *Kårcina* = n. „Rodung, Gereut“: ze źródłosłowu stsł. **kъrčь*, p. *karcz* „truncus“, *karczować* „exstirpare, roden“.
26. **Cacherien**: stpoł. *Kocharin*, npoł. *Kåchorin* t. j. posiadłość *Kochary: Kochara* = p. *kochan* „amator“: stsł. *kochati*, p. *kochać* „amare“.
27. **Capern**: (w dok. XVII. stul. *Kapern)*; poł. *Kopårno* = stsł. *Koprьno* „locus anetho abundans, Dillwiese“: stsł. *koprъ* „anethum“.
28. **Carmitz**: (w dokum. XIV. stul. *Karmyz, Carmitze)*; stpoł. *Gårmica* = n. „Heckenbach, Dorf am Heckenbach: poł. *gårm* = stsł. *grъmъ*, serb. *grm* „Gestrüpp, Hecke“.
29. **Carrenzien**: stpoł. *Gorętin* t. j. posiadłość (sioło) *Goręty: Goręta* jest hypokoristikon deminutivum od *Gorisław* (p. *Gorzysław)* i pod.; cf. kasz. *Goręcin.*
30. **Carwitz**: stpoł. *Karwica* = n. „Kuhbach“: stpoł. *karwa* = npoł. *korwó*, stsł. *krava* „vacca“.
31. **Carze**: poł. *Kårcje* (= stsł. **kъrčije)* „Gereut, Stubbenort“: poł. *kårc* = stsł. **kъrčь*, czes., serb. *krč* „Rodung, Stubbe“.
32. **Cassau**: (w dok. XIV. stul. *Kartzowe*, XV. stul. *Carseve)*; poł. *Kårcowo* (sc. sioło), „Gereut“: poł. *kårc;* porównaj Nr. 25 i 31.
33. **Catemin**: poł. *Chotimin* lub *Chåtimin* t. j. posiadłość *Chotimy: Chotima* (= p. *Chocima)* jest słowo spieszczone z formy pełnej *Chotimir* (p. *Chocimier): stsł. chotь* „voluntas, cupiditas“.

34. **Clautze**: poł. *Klaucje (Klauće)* = stsł. *ključije* ntr. sg. „Ort an der Flusskrümmung albo Sprudelort“: stsł. *ključъ* „clavis, uncus“, serb. *ključ* „curvatura fluminis, fons saliens“.
35. **Clenze**: (1004 *Clanici in Drevane*, w XIV. stul. już *Clentze;* Hennig *Klonzka* t. j. *Klonsko):* poł. *Klensko* albo *Klonsko* (sc. sioło) „Dorf am Ahornhain“: poł. *klen* i *klon* = stsł. **klenъ* „acer“.
36. **Collase**: stpoł. *Kołowadzi* = n. „Reigenführer“ (nazwisko) lub spólnota rodzinna *Kołowadzy: Kołowadza* = stsł. *kolovažda* = n. „Reigenführer“: stsł. *kolo* „Reigen“ + *-važdati*, „führen“; cf. stsł. *vodovažda* „aquae ductus“.
37. **Corvin**: (w dok. XIV. stul. *Carbevin, Carbevyn, Karbenbyn);* stpoł. *Gårbowina* = n. „Höhenrücken, Höhenzug“: stsłow. *grьbъ*, p. *garb* = poł. *gårb* „dorsum, collis“.
38. **Crautze**: (1330 *Croze);* poł. *Graucåi* (n. „die Birnbäume“) lub *Grausåi* resp. *Greusåi* (n. „der Birnbaum“): stsł. *gruša*, **gruši*, p. *grusza* „pirus“.
39. **Cremlin**: stpoł. *Kremlino* (sc. sioło), „Kieselsteinort“: stsł. *kremenь* „silex“.
40. **Criwitz**: stpoł. *Kriwica*, „Krummbach, Krummfeld“ i pod.: stsł. *krivъ* „curvus“.
41. **Crummasel**: (1296 *Gromaszle*, 1368 *Crummazele);* jest to albo poł. *krųpe jasele* = niem. „dicke Eschen“ (cf. oddz. IV Nr. 72 s. v. *jasenь*), albo vox hybrida z niemieckiego „krumme“ (= krzywe) i połabskiego *jasele* (= jesiony); porównaj z tem nazwy znajdującego się w pobliżu młyna „Jasselmühle“ (= jesionowy młyn) i pola „Krummaseleitz“ (cfr. oddział IV Nr. 72).
42. **Cussebode**: (1296 *Cozebode);* stpoł. *Kosobudy* = n. „Amselhain, Amselheim“: stsł. *kosъ* „merula“ i *by-ti* „esse, habitare“, *buda* „habitatio“; porównaj nazwy miejscowości w Saksonii *Cossebaude* t. j. *Kosobudy*, w Czechach i w Polsce *Kosobudy*.
43. **Dahren [-horst]; Dohren; Diahren**: (*Diahren:* 1330 *Darne*, 1747 *Jahren);* stpoł. *Darin*, npoł. *Dorin* t. j. posiadłość (sioło) *Dary: Dara (Daro)* jest słowo spieszczone z formy pełnej *Darosław* i pod.: stsł. *darъ* „donum“.

44. **Dalitz**: stpoł. *Dalica* lub *Dalici;* pierwsza forma pochodzi od stsł. *dalja* = p. *dal* „Entfernung“, ostatnia od stsł. part. pf. *dalъ* „gegeben“; por. dłuż. *Dalic*, n. *Dahlitz.*

45. **Dallahn**: stpoł. *Dolańe* albo *Dolany* = n. „Thalbewohner, Thaldorf, dniem. Dalldorf“ (cf. A, IV, 18): stsł. *dolъ* „Thal.“

46. **Dambeck**; **Damnatz**: stpoł. *Dąbåk* i *Dąbåc* = stsł. *dąbъkъ* i *dąbьcь*, serb. *dubac*, cz. *dubek* i *dubec*, głuż. *dubk* i *dubc (Dubc)* = n. „Kleiner Eichwald“: stsł. *dąbъ* „quercus“.

47. **Darchau**: poł. *Dargowo* t. j. sioło albo posiadłość *Darga: Dargo* lub *Darg* jest skrócenie pełnej formy poł. *Dargomir*, *Dargosław* = p. *Drogomir*, *Drogosław* i pod.: stsł. *dragъ* „carus“.

48. **Darzau**: poł. *Dårzowo* t. j. posiadłość *Dårza* (= p. *Dzierża): Dårzo* jest słowo spieszczone z formy pełnej *Dårzisław* = p. *Dzierżysław:* stsł. *držati* „tenere, servare“; tu należą też nazwy nieistniejących wsi *Darschau* i *Dassau* (z *Darsau*), które się przechowały w nazwach pól.

49. **Dellien**: stpoł. *Dolina*, npoł. *Dülaina* = n. „Thalgegend, Ort im Thale“: stsł. *dolъ* „vallis“.

50. **Diekfeitzen**: vox hybrida z dniem. „Diek“ (= gniem. „Teich“) i zepsutego poł. *Feitzen* t. j. *waiseń* lub *waisna* = stsł. *višnja* „Weichselkirschbaum“; cf. Nr. 275 „Wittfeitzen“ i oddz. IV Nr. 263.

51. **Dolgen**; **Dolgow**: (*Dolgow:* 1330 *Dolge);* stpoł. *Dołge* (sc. płasty lub łany) = n. „die langen Hufen“: stpoł. *dołgi* = stsł. *dlъgъ* „longus“; cf. oddz. IV Nr. 26.

52. **Dommatzen**: (1385 *Dompnatze,* 1470 *Domatze);* stpoł. *Dąbåc* = *Dąbåc* t. j. „der kleine Eichwald“; porównaj Nr. 46.

53. **Dragahn**; **Drage**; **Drohe**: poł. *Drogańe* (= n. „Thalbewohner“) lub *Droga* (l. mn. *Drogåi*) „Thal, Thalweg, Engpass“: stsł. *draga* „vallis“.

54. **Dünsche**: zepsute z *Dümbsche* czyli *Dumbsche* t. j. stpoł. *Dųbič* lub npoł. *Dųbic* = stsł. **dąbičь*, cz. *dubeč* „Eichwäldchen“: stsł. *dąbъ* „quercus“.

55. **Eutzen**: stpoł. *Osina*, npoł. *Wüsaina* = n. „Espenhain“: stsł. **osa*, p. *osa* „populus tremula, Espe“; cf. Nr. 152. Oitzen.

56. **Fliessau**: stpoł. *Plěšowa*, npoł. *Plësüwa* (sc. *gōra*) t. j. n.

„Kahlenberg (kahler Berg“): stsł. *plěšь*, p. *plesz* „calvitium, Kahlheit“, adj. *plěšivъ* „calvus“.

57. **Gaddau**: (w dok. XIV. stul. *Goddeue* i *Ghadowe)*: stpoł. *Godowo* (sc. siołó) t. j. posiadłość *Goda: Godo* jest skrócenie pełnej formy *Godowir* i pod.: stsł. źródł. *god-*, adj. *godьnъ* „aptus, habilis“.

58. **Gamehlen**: stpoł. *Gomole* (l. mn. od *gomola)* lub *Gomolina*, „Bergkegel, Erdhügelkette, Ansiedlung auf den Erdhügeln“: stpoł. *gomola* = stsł. **gomolja*, cz. *homole*, głuż. *homola* „tumulus“; porównaj oddz. II. nr. 125 nazwisko rodzinne *Gammolin*.

59. **Gansau**; **Ganse**: (*Ganse*: 1343 *Ganze)*; stpoł. *Gąsowa* (sc. wieś) lub *Gąsje* (sc. pole) = n. „Gänsedorf, Gänsefeld“: stsł. *gąsь* „anser“; cf. p. *Gąsówka*.

60. **Gartow**; **Gerdau**: (*Gartow*: w d. XIV. st. *Chartowe, Gartowe)*; stpoł. *Chårtowo* (sc. siołó): stsł. *chrtъ*, p. *chart* „vertagus“.

61. **Garze**: stpoł. *Gardâc* = stsł. *gradьcа* „kleine Schanze, kl. Burg“: stsł. *gradъ* „oppidum, castellum“.

62. **Gedelitz**: stpł. *Jedlica* lub *Jådlica*, „Tannenwald“: poł. *jedla* l. *jådla*, p. *jodła* = stsł. *jela* „abies“; porównaj głuż. *Jedlica*.

63. **Gielau**: (w dok. XIV. stul. *Gyleue, Chileue, Ghilow)*; stpoł. *Jiłowa* l. *Jiłowo* = n. „Ort mit Mergellagern, Thondorf“: stsł. *ilъ*, p. *ił*, cz. *jíl* „lutum, argilla“.

64. **Gienau**: poł. *Jinowo* lub *Günowo* t. j. posiadłość *Jina* lub *Gona:* stsł. *inъ* „peregrinus“ lub *gon-iti* „agitare, pellere“.

65. **Glienitz**: stpoł. *Glinica* = n. „Lehmbach, Limbach“: stsł. *glina* „lutum“.

66. **Godegord**: n. „Schnakenburg“ (Hanninos, Hann. Wendland, str. 27); poł. *god* = stsł. *gadъ* = dniem. „Snake“, gniem. „Schnake“ t. j. „Kleine Schlange“.

67. **Gohlau**; **Gollau**; **Gollern**: stpoł. *Gola* = n. „Heide“: stsł. *golъ* „nudus, kahl“.

68. **Gohlefanz**: (1360 *Goleuans)*; stpoł. *Gołу Węz* = p. *gołу wiąz* = n. „Kahle Ulme“: stsł. *golъ* „nudus“ i *vęzъ* „ulmus“.

69. **Göhrde**: (1450 *Gorde*, 1614 *Görde)*; stpoł. *Gord* = n. „Schanze, Schloss, Burg“: stsł. *gradъ* „oppidum, castellum“.

70. **Göttien**: (1296 *Geithin*, 1747 *Göthien)*; stpoł. *Chatin* l. *Chå-*

tin t. j. posiadłość *Choty* l. *Chåty: Chota (Chåta)* = *Choto (Chåto)* jest hypokoristikon z formy pełnej *Chotimir* l. *Chåtimir* = stsł. *Chotěměrъ* l. *Chxtěměrъ* „pacis amans“: stsł. *chxtěti* „cupere“ i *měrъ* „pax“.

71. **Govelin**: stpoł. *Kobylin* lub *Kobylńa* = n. „Stuterei, Gestüt“: stsł. *kobyla* „equa“; cf. głuż. *Kobelnja* = n. *Göbeln.*

72. **Grabau**; **Grabow**: poł. *Grabow* l. *Grabowo* = n. „Weissbuchenhain“: stsł. *grabъ* „carpinus betula, Weissbuche“.

73. **Gühlitz**; (1330 *Gulitze)*; **Kühlitz**: stpoł. *Golica,* npoł. *Gülaića* = n. „Kahlenbach (Heidebach) l. Kahlenberg“: stsł. *golъ* „nudus, kahl“; dłuż. *góla* „Heide“.

74. **Guhreitzen**: stpoł. *Gorica,* npoł. *Göraića* = n. „Bergel, Hügel“: stsł. *gora* „mons“; cf. oddz. IV Nr. 45.

75. **Guhtitz**: stpoł. *Chudici,* npoł. *Cheudici* = spólnota rodzinna *Chuda: Chudo* jest skrócenie formy pełnej *Chudosław* i pod.: stsł. *chudъ* „miser, egens“.

76. **Gülden**: stpoł. *Golina,* npoł. *Gülaina* = n. „Heideland, Heide“: stsł. **gola* (od *golъ* „nudus“) = dłuż. *góla,* głuż. *hola* „Heide“; porównaj *Güldeneitzen* zamiast *Gülneitzen,* oddz. IV Nr. 44 s. v. *golъ.*

77. **Gülstorf**: stpoł. *Golica,* npoł. *Gülaića* = n. „Heidebach“; cf. Nr. 73.

78. **Gülze**: stpoł. *Golica,* npoł. *Gülaića* „Heidebach, Kahlenbach“; cf. Nr. 73 i 77.

79. **Gummern**: stpoł. *Komarno* l. *Komarna,* npoł. *Kümornů* l. *Kümorno* = n. „Mückenheim“: stsł. *komarъ* „culex“; cf. łuż. *Komorow* „Senftenberg i Commerau“.

80. **Gümse**: poł. *Chümaića* lub *Chümaistė* = n. „Hamsterfeld“: p. *chomik* „Hamster“.

81. **Güstau**: poł. *Chüstawa* l. *Chüstowo* = n. „Platz mit Besenginstergestrüpp“; jest to miejscowość, gdzie rośnie *chwoszcze:* stsł. *chvostъ,* p. *chwoszcze* „cauda felis, genista“; cf. IV Nr. 61.

82. **Güstritz**: (1388 *Gusterisse);* stpoł. *Gušterica* lub *Kostrica,* npoł. *Geusteraića* l. *Küstraića* = n. „Eidechsenort, Eidechsenbach“ lub „Knochenstätte, Knochenlager“: poł. *gušter, güster, geuster* = stsł. *gušterъ* „lacerta“ lub poł. **kostra,* **küstra* = stsł. **kostra,* cz. *kostra* „Gerippe“.

83. **Harpe**: (1243 *Harpa)*; stpoł. *Charpa* „Unebenheit, unebener Platz“: p. *chrop-awy* „rauh, holprig“, głuż. *škropawy* „rauh, uneben“.

84. **Jabel**; **Jafel**: (*Jabel*: w XIV. stul. *Jabelen)*; stpoł. *Jabłoń*, npoł. *Jobłüń* = stsł. *jablanъ* „Apfelbaum“; cf. dłuż. *Jabłoń*.

85. **Jameln**: poł. *Jamélńa* l. *Jémélńa* = n. „Mistelhain“: stsł. *imela*, p. *jemioła* „Mistel“; cf. p. *Jemielna*, młr. *Jemeľńa*; zobacz oddz. IV Nr. 65.

86. **Jarlitz**: stpoł. *Gorlica*, npoł. *Görlaića* „Brandbach, Brandstelle“: stsł. *gor-ěti* „ardere“; cf. oddz. IV. Nr. 47.

87. **Jeetzel**: nazwa wsi wzięta od rzeki *Jeetzel*; *Jeetzel* = *jasela* (sc. rzeka) = n. „Eschenbach“; porównaj p. *Jasiela* i oddz. IV. Nr. 69.

88. **Kähmen**: stpoł. *Kameń* lub *Kamén(n)a*, npoł. *Komåi* l. *Komén(na)* = n. „Stein“, lub „Steindorf“: stsł. *kamy*, p. *kamień* „lapis“.

89. **Kakau**: (1360 *Kakeven*, 1614 *Kackow)*; stpoł. *Kakowo* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Kaka*: *Kak l. Kako* jest słowo skrócone z formy pełnej, dotąd ciemnej.

90. **Kattien**; **Keddien**: stpoł. *Kotina* = n. „Katzenfeld, Katzenberg“ lub poł. *Chotin* resp. *Châtin* = posiadłość *Choty* t. j. *Chotimira* (cf. Nr. 70 Göttien): stsł. *kotъ* „felis“ lub *chotěti* „cupere“.

91. **Kiefen**: (1289 *Kiue)*; stpoł. *Kijewo* = n. „Stöckicht“ lub „Knüppeldamm“: stsł. i cz. *kyj* „Stock, Knüppel“; cf. p. *Kijów* głuż. *Kij*.

92. **Klecken**: stpoł. *Kluky*, npoł. *Kleukåi* „springende Quellen, Sprudel“: stsł. **kljukъ*, ros. *ključъ* „fons saliens“; porównaj stsł. *kljukati* „strepitare“ i Nr. 34.

93. **Klennow**: stpoł. *Klenowo* (sc. sioło) = n. „Ahornort“: stsł. *klenъ*, p. *klon* „acer“; cf. Nr. 35.

94. **Köhlen**; **Kölau**: stpoł. *Kołno* i *Kołow* = n. „Pfahlbauort“: stsł. *kolъ* „palus“; jest to nader często spotykająca się nazwa miejscowości.

95. **Kolepant**: (w dok. XIV. i XV. stul. *Kolepand, Colepant, Kolepant)*: stpoł. *Kołopąt* = n. „Knüppelweg“, „Ort an der Knüppeldammstrasse“: stsł. *kolъ* „palus“ i *pątь* „via“.

96. **Konau; Könau**: stpoł. *Końewo*, npoł. *Küńowü* (sc. sioło) = n. „Rossdorf“: stsł. *konь* „equus“.
97. **Kovahl**: stpoł. *Kowal* lub l. mn. *Kowali* = n. „Schmiede“: stsł. *kovalь* „faber“; porównaj pomorską nazwę miejscową *Cowal*.
98. **Kroitze**: stpoł. *Chrosty*, npoł. *Chrüstäi* (l. mn. od *chrost* resp. *chrüst*) = n. „Gestrüpp, Eichicht“: stsł. *chvrastъ*, p. *chróst*, głuż. *khróst* „sarmentum resp. sarmenta“
99. **Kröte**: (w dok. XIV. stul. *Krete, Crete*): stpoł. *Krety* „die Maulwürfe“ (przezwisko): stsł. *krъtь*, p. *kret* „talpa“; por. ros. nazwę miejsc. *Kroty*.
100. **Kühren**: stpoł. *Chorin*, npoł. *Chörin* t. j. posiadłość *Chory* (od źródłosłowu *chor-*) lub stpoł. *Koreń*, npoł. *Kŏreń* (od stsł. *korenь* „radix“); porównaj cz. *Chořín* i *Kořen*, dłuż. *Kórjeń*.
101. **Kukate**: (1750 *Kokath*); stpoł. *Kokoty* = n. „Hähne“ (przezwisko) lub od źródłosłowu stsł. *koch-*, „amare“.
102. **Künsche**: poł. *Chüjnica* czyli *Chüjńca* = n. „Kiefernbusch, Kiefernbach“: poł. *chüjna* = dłuż. *chójna*, p. *choja, choina* = stsł. **chvojьna* „pinus“; cf. głuż. *Khójnica*.
103. **Küsten**: poł. *Chüstno* (= stsł. **Chvostьno*, sc. selo) = n. „Katzensterzort, Besengiasterplatz“ lub poł. *Küstno* (= stsł. **Kostьno*) = n. „Knochenstätte“: stsł. *chvostъ* „cauda“ lub *kostь* „os“; cf. Nr. 81 i 82.
104. **Laase; Laasche**: (*Laasche*: 1368 *Laze*); stpoł. *Łaz* lub *Łaze* = n. „Gereut“: stsł. **lazъ*, łuż. *łaz* „Rodung, Hag“.
105. **Laave**: stpoł. *Ławy* = n. „Bänke resp. Stege (über Wasserläufe resp. Moräste)“: stsł. *lava* „scamnum“.
106. **Landsatz**: (1450 i 1670 *Lentzatze*, 1745 *Lenzaz*); poł. *Łącâc* l. *Łęcâc* (demin. od *łąc* l. *łęc*) = n. „Kleine Biegung, Ort an der Flusskrümmung (der Elbe)“: stsł. **lękъcь*, dem. od *ląkъ*, „Krümmung. Bogen“; p. *łęk*; por. także p. *łęcz* „carex“.
107. **Lanze**: (w dok. XIV. stul. *Lanze, Lantze*); poł. *Łęcje* = stsł. **Lękije*, sło. *Lôče* = n. „Wiesensumpf, Sumpfwiese, Moor“: stsł. *lękъ* „palus, pratum“.
108. **Lefitz**: (w dok. XIV. stul. *Leveze, Levece*): stpoł. *Lěvâci* = stsł. **Lěvьci* t. j. spólnota rodzinna *Lěvâce* = stsł. **Lěvьca*:

Lěvoăc = **Lěvъcъ* jest n. „Linke, Linkhand“, łać. „Scaevola“: stsł. *lěvъ* „scaevus, sinister“.

109. **Lehmke**: poł. *Łomk* = n. „kleine Bruch (Wald-, Stein-, Neu-bruch“): stsł. *lomъ*, dem. *lomъkъ* „Bruch“; porównaj Nr. 117 *Lomitz* i odds. IV Nr. 125.

110. **Leisten**: (1335 *Lysten*, 1450 *Lesten*); stpoł. *Lěština*, npoł. *Lëstaina* = n. „Haselbusch, Ort am Haselgebüsch“: stsł. *lěska* „corylus“; cf. p. *Leszczyny*.

111. **Lensian v. Lenzian** (w dok. XIV. stul. *Lentzan*, *Lensan*); **Lenzen**; **Lünzen**: stpoł. *Łęčany*, npoł. *Łęcanåi* = niem. „Sumpfansiedler“: stsł. *ląka*, p. *łąka* „palus, pratum“; cf. stsł. *lączije*, p. *łącz* „carex“; cf. Nr. 106 i 107.

112. **Lessien**: stpoł. *Lěština* (cf. Nr. 110) lub *Lësina* = n. „Laubwald“ (stsł. *lěsъ* „silva“).

113. **Liautzji**: (według Hennigа połabska nazwa za niemiecką „Hitzacker“): stpoł. *Łučje*, npoł. *Lauci* = stsł. **lučije*, n. sg. „Kienwald“: stsł. *lučь* „lux“, czes. *louč* „Kien“; cf. oddz. IV Nr. 127.

114. **Liepe**: stpoł. *Lipa* „Linde“ lub *Lipe* = p. *lipie* n. sg. „Lindenhain“: stsł. *lipa* „tilia“.

115. **Loge**: stpoł. *Ług* = stsł. **lugъ*, dłuż. *ług* „Wiesensumpf, Bruch“; cf. oddz. IV Nr. 128.

116. **Loitze v. Loitzen**: (1330 *Lotsen*, 1450 *Lotze*, 1614 *Loitze*); stpoł. *Lëštije*, npoł. *Lëstje*, *Liostje* = stsł. *lěštije*, n. sg. „Haselbusch, Haselnussgebüsch“: stsł. *lěska* „corylus“; cf. Nr. 110 i 112 i serb. naz. miejsc. *Lêštije*, *Lješte*, dłuż. *Lëšće*.

117. **Lomitz**: stpoł. *Łomica* „Steinbruch, Windbruch; Bruchland; Bach im Bruchland“: stsł. *lomъ* „lapicidinae; locus paludosus“; cf. Nr. 109.

118. **Lopau**: stpoł. *Łupawa* = n. „Raubnest, Räuberdorf“ (przezwisko): stsł. **lupъ*, p. *łup*, cz. *lup* „rapina, praeda“; porównaj nazwę polową *Lupau*.

119. **Luckau**: stpoł. *Łukowo* lub *Łukowa* = n. Zwiebelfeld, Lauchort“: stpoł. *łuka* „cepa“; serb. *luk* „allium“; porównaj z tem nazwę zniesionej wsi (teraz pola) *Lockau* pod „Nausen“.

120. **Lüben**; **Lübeln**; **Lübbow**: stpoł. *Lubin* — *Lubòlin* — *Lubow* t. j. posiadłość *Luby* l. *Lubole* l. *Luba*: *Luba* l. *Lubo*

i *Lubola* są słowa spieszczone z formy pełnej *Lubomir, Lubosław* i pod.: stpoł. *luby,* npoł. *leuby* = stsł. *ljubъ* „carus, amans“; por. z tem spustoszone miejsce wsi „Luben“.

121. **Lüchow:** (według Henniga *Liauchi*): stpoł. *Łuchowo* l. *Łuchow,* npoł. *Lauchüw* t. j. posiadłość *Łucha: Łuch* l. *Łucho* jest forma skrócona, której forma pełna dotąd jest nieznana; porównaj p. *Łuchowo.*

122. **Lüggau:** stpoł. *Ługowa* (sc. rzeka) = n. „Wiesensumpfbach, Grasaufluss,' Aubach“: stsł. **ługъ,* dłuż. *ług* „palus“; cf. Nr. 115.

123. **Lüllau:** stpoł. *Lulawa* = niem. „Platz resp. Bach, an dem Lolch, Bilsenkraut wächst“: stsł. **ljulь* = serb. *ljulj* „lolium“, p. *lul-ek* „hyoscyamus“.

124. **Lüsen** (1360 *Lusen);* **Lüsche:** stpoł. *Łużje,* npoł. *Łeuzé* = stsł. **lužije,* n. sg. „Gesümpte, Moorplatz“: stsł. *luža,* łuż. *łuža* „palus, Pfütze“.

125. **Lütenthien:** (w dok. XIV. st. *Lutentin);* stpoł. *Lutętin* t. j. posiadłość *Lutęty: Lutęta* jest zdrobniała forma spieszczona (hypocoristicon deminutivum) z formy pełnej *Lutosław, Lutomysł* i pod.: stsł. *ljutъ* „austerus, dirus“.

126. **Maddau:** (1760 *Moddau);* poł. *Modowa* (sc. wieś) = n. „Honigdorf“: stsł. *medъ* „mel“; cf. oddz. IV Nr. 126.

127. **Malchau:** stpoł. *Malchowo* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Malcha: Malåch* = stsł. *malъkъ,* cz. *Málek* = niem. „Klein“: stsł. *malъ* „parvus“.

128. **Mammoissel:** (1646 *Mameusel):* stpoł. *Mojmysle,* npoł. *Mmåisle* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Mojmysla:* stsł. *myslь* „mens“; cf. słowiańskie nom. propr. *Mojmir, Mojsław.*

129. **Marlin:** (1646 *Merlin);* stpoł. *Marulin* t. j. posiadłość *Marule: Marula* jest hypoc. demin. z formy pełnej **Marosław* lub podobnej: stsł. **mar-iti,* cz. *mařiti* „perdere“.

130. **Masel:** z niem. wyrazu „zum Jasel“ (cf. Mohorn z „zum Ahorn“); stpoł. *Jasela* = stsł. *jasenъ* „fraxinus“; lecz może ono być wyrazem powstałym przez ściągnięcie (synkope) z *Mammoissel* (patrz Nr. 128).

131. **Meetschow:** (w dok. XIV. stul. *Metzekowe, Metzecowe);* stpoł. *Měšekowo,* npoł. *Mëseküw[ü]* (sc. sioło) t. j. posiadłość

Mieszka: Mieszek jest hypoc. demin. z formy pełnej *Mieczysław.*

132. **Mehlfien:** stpoł. *Mělowina,* npoł. *Mëlüwaina* = n. „seichte, sandige Gegend; Untiefe“: stsł. **mělь,* p. *miel,* głuż. *mjel* „seichter, sandiger Ort“; cfr. oddz. IV Nr. 136.

133. **Meitze:** stpoł. *Miža,* npoł. *Maizo* = n. „Rieselbach“: stsł. *mьz-ěti,* p. *mżyć* „stillare, rieseln“; porównaj nazwy miejscowości i rzek w Saksonii: *Meisse, Meisa, Meissen* i t. d.

134. **Meuchefitz:** (w dokum. XV. stul. *Moicheuiz* i *Moycheuitze);* stpoł. *Mojkowici* t. j. spólnota rodzinna *Mojka: Mojko* jest skróconą i zdrobniałą formą formy pełnej *Mojmir, Mojsław* i pod.

135. **Meussliessen:** stpoł. *Myslici,* npoł. *Måislaici* t. j. spólnota rodzinna *Måisła: Måisåł* = stsł. **Mysłъ* jest słowo spieszczone z formy pełnej *Radomysł, Przemysł, Myślimir* i pod.: stsł. *myslь* „mens“.

136. **Middefeitz:** (1747 *Middefitz);* stpoł. *Medowica,* npoł. *Medüwaića* = n. „Honigbach, Honigdorf“: stsł. *medъ* „mel“.

137. **Moislingen:** nazwa wyprowadzona z połabskiego słowa spieszczonego *Måisåł* (nom. propr.); por. Nr. 135.

138. **Molden:** (w dok. XIII stul. *Moylen,* w XIV. stul. *Moylene,* w XV. stul. *Mollene);* stpoł. *Mojlin* t. j. posiadłość *Mojle: Mojla* lub *Mojlo* jest zdrobniała forma pieszczotliwa formy pełnej *Mojmir* i pod.; porównaj Nr. 128 i 134.

139. **Molzen:** npoł. *Molsin* t. j. posiadłość *Molsy: Molsa* l. *Molås* = cz. *Maleš* t. j. niem. „Klein“: stsł. *malъ* „parvus“.

140. **Mützen:** (w dok. XIV. stul. *Mussen* i *Mutze);* stpoł. *Mušin,* npoł. *Meusin* = n. „Fliegenort, Mückenhain“: stsł. *mucha,* npoł. *meuchó* „musca“.

141. **Nauden:** stpoł. *Nudno,* npoł. *Naudnü* (sc. sioło): stsł. *nuditi* „cogere“; pol. *nuda* „taedium“, *nudny* „eklig“.

142. **Naulitz:** (w dok. XIII. stul. *Naulitze,* w XIV. stul. *Noulisse, Noulitze);* stpoł. *Nowelici* t. j. spólnota rodzinna *Nowele: Nowela* i *Nowula* = niem. „Neumann“: stsł. *novъ* „novus“.

143. **Nausen:** stpoł. *Nowizna,* npoł. *Nüwaizna* = p. *nowizna* „Neuland, Neubruch“: stsł. *novъ* „novus“.

144. **Neetze; Neetzen-dorf:** stpoł. *Niža,* npoł. *Naizo* (sc. wieś) = n. „Niederndorf“: stsł. *nizъ* „deorsum“ i *niže* „inferius“; por. głuż. *Niža Wjes.*

145. **Nemitz:** stpoł. *Němci* = stsł. *Němьci* („Deutsche“) lub stpoł. *Němič,* npoł. *Němaic* (= stsł. *Němičь,* łuż. *Němič* „Deutschdorf“) t. j. niemiecka osada wśród Słowian; do tego należą obydwie opustoszałe wsie *Nemitz* (w nazwach rolnych: *Kurze Nemitz, Lange Nemitz, Oster-Nemitz)* między wsiami *Damnatz* i *Quickborn* i *Namitz* około *Smårdowa (Schmardau),* obie w powiecie Dannenberskim; porównaj oddz. II Nr. 140 *Niemeitz* i dłuż. nazwę wsi *Niemitsch.*

146. **Neritz:** (1360 *Neretze);* poł. *(wås) na rëcë* = n. „Dorf am Flusse“ t. j. nad *Jaselą* (n. „Jeetzel“): stsł. *na* „in“ i *rěka* „flumen“.

147. **Nestau:** stpoł. *Nesytowo* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Nesyta: Nesyt* (stsł. *ne* + *sytъ)* = n. „Nimmersatt“.

148. **Nieperfitz:** stpoł. *Neborowici* t. j. spólnota rodzinna *Nebora:* stpoł. *Nebor* = p. *Niebór:* stsł. *bor-iti* „dimicare“.

149. **Nievelitz:** stpoł. *Nowelici,* npoł. *Nüwelaici* t. j. rodzina *Nowele* l. *Nüwele: Nowela* = n. „Neumann“; por. Nr. 142.

150. **Noeventhien:** stpoł. *Nowętin,* npoł. *Nüwętin* t. j. posiadłość *Nowęty: Nowęta* jest hypocor. demin. nazwiska złożonego ze stsł. adj. *novъ* „novus“; porównaj p. *Nowoszyn.*

151. **Nüdlitz:** stsł. *Jedlica* = n. „Tannenhain, Tännichtbach“: stsł. *jela* „abies“; por. Nr. 62 *Gedelitz* i oddz. II Nr. 145 *Nedlitz.*

152. **Oitzen; Oitzen-dorf; Otze; Uitze:** stpoł. *Osina* i *Osy,* npoł. *Wüsaina* i *Wüsůi* = n. „Espenhain“ i „Espen“: stsł. **osa, osina* „populus nigra“.

153. **Ollsen; Uelzen:** stpoł. *Olšina,* npoł. *Wülsaina* = n. „Erlenholz“: stsł. **olьša, olьcha,* p. *olsza,* głuż. *wólša* „alnus“.

154. **Pampow:** stpoł. *Pąpowo* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Pąpa: Pąp* jest formą pieszczotliwą i pochodzi od subst. stsł. *pǫpъ,* p. *pęp,* łuż. *pup* „umbilicus, gemma“.

155. **Pannecke:** stpoł. *Ponikwa* = p. *ponikwa* i *ponikiew* t. j. otwór, przez który woda strumienia znika pod ziemią.

156. **Penkefitz:** stpoł. *Pękowici* t. j. spólnota rodzinna *Pęka: Pęk*

jest forma skrócona formy pełnej *Pękosław* i pod.: p. *piękny* „decorus“; cfr. oddz. II Nr. 78 *Pink*.

157. **Pinnau**: stpoł. *Påńewo*, npoł. *Pånow(ü)* t. j. n. „Stöckicht, Stockhausen, Stubbenfeld“: stsł. *pьnь* „truncus“; cf. dłuż. *Pńow*, n. *Pinnow*.

158. **Plastau**: stpoł. *Płastawa* = n. „Hufenland“: stpoł. *płast* = stsł. *plastъ* „huba“.

159. **Plate**: (1369 *Plote)*; stpoł. *Błato*, npoł. *Błotü* = stsł. *blato* = n. „Sumpfwald, feuchter Laubwald“, za czem przemawia okolica (porównaj dłuż. *Błota* = n. „Spreewald“), nie zaś od słowa *plotъ* „saepes“.

160. **Platenlaase**: stpoł. *Błatne łazi* = n. „Gereut im sumpfigen Laubwald“; stsł. *blatьnъ* „paludis“ i *lazъ* „exstirpatio“.

161. **Polau**: stpoł. *Palowo*, npoł. *Polüw* t. j. posiadłość *Pala: Pal* lub *Palo* jest forma skrócona nieznajomego nazwiska pełnego: stsł. *pal-iti* „urere“.

162. **Pommau**: stpoł. *Pomowo* l. *Pomńowo* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Poma* l. *Pomńa: Pomo* l. *Pomńo* (= p. *Pomień)* jest formą pieszczotliwą pełnego *Pomnisław* i pod.: stsł. *pomьněti* „meminisse“.

163. **Pommoissel**: stpoł. *Pomysle*, npoł. *Pümåisle* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Pomysła* l. *Pümåisła; Pomysł* l. *Pümåisł* = łuż. *Pomysł;* p. *Przemysł* = stsł. *Prěmyslъ;* stsł. *myslь* „mens“.

164. **Popelau**: stpoł. *Popelowo* t. j. posiadłość *Popela* = p. *Popiela: Popiel*, znane polskie imię resp. nazwisko.

165. **Predöhl**: (1360 *Predol);* stpoł. *Prědoł* = stsł. **prědolъ* = serb. *prodol* t. j. „Ort vor dem Thale“ lub „Ansiedlung im Thale“ — może zaś to jest stsł. *prědělъ* „confinium, Grenze“, por. oddz. IV Nr. 186, 1.

166. **Prepow**: może to jest stpoł. *Wårbow(o)* = p. *Wierzbow* = n. „Weidenau“: stpoł. *wårba* = stsł. *vrъba*, p. *wierzba* „salix“; to tego nazwa roli *Prepow*.

167. **Preten**: stpoł. *Prěton*, npoł. *Prëtün* t. j. niem. „Platz vor der Tiefe des Wassers, Ort vor der Untiefe“ (p. *tonia* i *tonie)* albo „Durchhau resp. Aushau im Walde, Lichtung“: stsł. **prětonъ; tęti (tьną)* „caedere“.

168. **Pretzetze**: poł. *Prësëcje* = stsł. *prěsěčije* n. sg. = p. *przesieka*, cz. *přeseka* i *příseka* „Aushau, Holzhau, Lichtung, Hag".

169. **Prezelle**: (w XIV. stul. *Bitzelle*, z tego drogą etymologii ludowej 1613 *Prezelle*, 1784 *Prezel)*; stpoł. *Bǎčelje*, npoł. *Bǎcelje* = stsł. **bъčelije* n. sg. „Bienenstand": stsł. *bъčela* „apis"; por. n. miejsc. sło. *Čelje*.

170. **Prezier**; **Pretzier**: stpoł. *Prěžir*, npoł. *Prëzir* = n. „Ort vor dem (am) Weideland": stsł. *žirъ* „pascuum"; por. oddz. IV. Nr. 279.

171. **Prielip**; **Prilipp**: stpoł. *Prilip* = n. „Angeklebtes" t. j. „Anbau, Dorfanbau": stsł. *pri* „ad" + *lěp-iti* „conglutinare".

172. **Priesseck**: (w dok. XIV. stul. *Preseke, Pressek, Preszeke)*; stpoł. *Přesěk*, npoł. *Prisëk* = stsł. *prěsěkъ* „Waldaushau, Holzhau, Hag"; cfr. oddz. IV. Nr. 186, 6.

173. **Prisser**: stpoł. *Prižir*, npoł. *Praizir* = stsł. *pri-žirъ* = n. „Ort am Weideland"; cf. oddz. IV. Nr. 279.

174. **Privelack**: stpoł. *Priwałǎk*, npoł. *Praiwołǎk* = p. *Przywałek* = n. „Brustwehr am Walle, Umwallung, Verhau, Schanze, Damm": wieś ta leży przy tamach lub groblach Łobia.

175. **Proitze**: (w dok. XIV. stul. *Prosche, Protzen;* w XV. stul. *Protze);* stpoł. *Prosno*, npoł. *Prüsnü* (sc. *pole, püli)* = stsł. *prosьno* (sc. *polje)* „Hirseland, Hirsefeld": stsł. *proso* „milium"; cf. oddz. IV. Nr. 191.

176. **Pudripp**: stpoł. *Pódryw* = n. „Untergrabung, Falle(?)": stsł. *podъ* „sub" i *ry-ti* „fodere".

177. **Püggen**: (w dok. XIV. stul. *Puchene, Pukene, Puggene);* stpoł. *Puchno* l. *Puchna:* stsł. *puch-nąti*, „tumere", *puch-lъ* „tumidus".

178. **Pussade**: stpoł. *Pósada* = p. *posada* „Ansiedlungsort, Flecken; Freiland" (= p. *wola):* stsł. *posada* „colonia"; *posad-iti* „collocare".

179. **Puttball**: (1330 *Putbul);* stpoł. *Pódpolje* = stsł. *podъpolje* = n. „Unterfelden": stsł. *polje* „campus, ager".

180. **Quartzau**: (w dokum. XVII. stul. *Quartsau);* stpoł. *Chwar-*

stawa = stsł. **Chvrastava*, cz. *Chrastava*, głuż. *Khróstawa* = n. „Eichicht, Eichfeld“: stsł. *chvrastъ* „dumetum, sarmentum“.

181. **Radegast**: stpoł. *Radogošt* = stsł. **Radogoštъ* t. j. posiadłość *Radogosta*: *Radogost* = stsł. *Radogostъ*, p. *Radogość*: stsł. *radъ* „libens“ + *gostъ* „hospes“; cf. p. *Radogoszcz*.

182. **Raffatz**: stpoł. *Rowâc* = stsł. **rovьcь* = n. „Kleiner Graben, kl. Steinbruch“: stsł. *rovъ* „fossa“.

183. **Ranzau**: stpoł. *Rądišewo* = p. *Rzędziszewo* t. j. posiadłość (siołо) *Rądiša*: *Rądiš* = p. *Rzędzisz* jest formą skróconą formy pełnej *Rądisław* = p. *Rzędzisław*: stsł. *rędъ* „ordo“ i *slava* „gloria“.

184. **Rassau**: stpoł. *Rašewo*, npoł. *Rosow(ü)* t. j. posiadłość *Raša*: *Raš* l. *Rašo* = cz. *Ráš*, stsł. **Rašъ* jest skróceniem pełnej formy *Radosław*, *Radomir* i pod.; por. głuż. nazwę miejsc. *Rašow*.

185. **Reddebeitz**: (w dok. XIV. stul. *Redbutze*, *Redebüz*); stpoł. *Radobytici*, npoł. *Radübâitici* t. j. spólnota rodzinna *Radobyta*: *Radobyt* jest po łac. „Hilarius“: stsł. *radъ* „libens“, hilaris“ i *by-ti* „esse“.

186. **Redderelitz**: (w dok. XIII. stul. *Riddereschen*, w XIV. stul. *Redderelitze*, *Ridderetze*); stpoł. *Radoborici*, npoł. *Rodübüraici* t. j. spólnota rodzinna *Radobora*: stsł. *radъ* „laetus“ i *borъ* „pugna“.

187. **Reddien**: poł. *Radin* lub *Rodin* t. j. posiadłość *Rady*: *Rada* jest formą pieszczotliwą formy pełnej *Radosław*, *Radziwoj* i pod.: stsł. *radъ* „laetus“.

188. **Redemoissel**: stpoł. *Radomysle*, npoł. *Rodümâisle* (sc. siołо) t. j. posiadłość *Radomysła*: stsł. *radъ* „laetus“ i *myslь* „mens, cogitatio“; cf. Nr. 135 i 137.

189. **Reetze**; **Reitze**; **Retzien**: stpoł. *Rěčica*, npoł. *Rěcaića* = stsł. *rěčica* „rivus, torrens“; cf. głuż. *Rěčica* = n. „Rietschen“.

190. **Repke**: stpoł. *Rěpky*, npoł. *Rěbkâi* = n. „Rübenfeld“ l. „Mennigfeld“: stsł. *rěpa* „rapa“ lub **rěpikъ* „argimonia“; możliwą jest również forma *Ropka* l. *Rüpko* = demin. słowa *ropa* „Salzwasser, Salzquelle“; porównaj nazwy miejscowości małoruskie *Ropka*, *Ropky*, *Ropinka* i pod.

191. **Riebrau**: stpoł. *Ribrawa* = n. „Hügel, Leiten; ł. villa in colle sita“: poł. *ribŕe* „collis“; patrz Miklosich, Ortsnamen a. Appellativen, str. 86 Nr. 532.
192. **Rieckau**: stpoł. *Rogowa*, npoł. *Rügüwa* (sc. *wås)* = n. „Ort am Ende, im Winkel“: stsł. *rogъ* „cornu“; cf. dłuż. *Rogow*, niem. „Horno“ i *Rockau* (sorb. *Rogow)* w królestwie saskiem.
193. **Riskau**: stpoł. *Rožkow*, npoł. *Rüzküw* = posiadłość *Rožka* (por. p. n. osobową *Rožek)* lub *Rožkowa* resp. *Rüzkowa* (sc. *wås)* „Dorf im kleinen Winkel“ lub stpoł. *Rěčka*, npoł. *Ricka* = p. *rzeczka* „Bächlein“.
194. **Rosien**: stpoł. *Råžina*, npoł. *Råzaina* = stsł. *ržina* „Kornboden, Roggenfeld“: stsł. *ržь*, p. *reż* „secale“.
195. **Rosche**: stpoł. *Rašew(o)*, npoł. *Rosow(ü)* t. j. posiadłość *Raša* (por. Nr. 184 *Rassau)*; poł. *Raš* i *Ros*: *Rach* i *Roch* jak p. *Stasz* l. *Staś*: *Stach* (hypoc. z *Stanisław)*.
196. **Saasse**: poł. *Sase* lub *Sasi* (l. mn. słowa *Sasinъ)* = niem. „die Sachsen“ t. j. kolonia Sasów między Połabami; por. p. *Sasy*.
197. **Sachau**: (1289 *Zacheue*, 1360 *Zachgow)*; stpoł. *Čachowo* lub *Šachowo*, npoł. *Cochüw* l. *Sochüw* t. j. posiadłość *Čacha* l. *Šacha*: *Čach* lub *Šach* jest formą spieszczoną formy pełnej *Časław* lub *Šasław(?)*; stsł. źródłosłów *ča-* lub *čak-* lub *šach-*, patrz Miklosich, Bildung d. slav. Personennamen, str. 113 nst. Nr. 439 i 441 i Miklosich, Ortsn. a. Pers.-n., str. 70 i 72, Nr. 351 i 361; do tego przychodzi nazwa opustoszałej wsi (roli) *Zachau*.
198. **Saggrian**: (w XIV. stul. *Sageran, Zagharan)*; stpoł. *Zagoŕane* t. j. niem. „die Dorfbewohner hinter *(za)* dem Berge *(gora)*“; porównaj cz. nazwę miejsc. *Zahořany*.
199. **Salderatzen**: (w dok. XIV. stul. *Salderatze, Salderaz, Salderans;* w metryce kościelnej niekiedy *Salatzen)*; może stpoł. *Sałtinåc* l. *Słatinåc* = stsł. **slatinьcь* „parva palus aquae salsae“: stsł. *slatina* „aqua salsa“; porównaj *Soldin* (= pom. *Sołtina)* w Nowej Marchii.
200. **Sammatz**: (1450 *Zamaszcke*, 1625 *Sammatzsche*, 1670 *Sam-*

matze): stpoł. *Zamočje,* npoł. *Zomücje* t. j. n. „Ort hinter dem Sumpf resp. Morast“: stsł. **zamočije,* od *za* + *moča* („palus“); porównaj oddz. IV. Nr. 139 i Nr. 271, 24.

201. **Sarenseck:** (1450 *Sarnszecke);* stpoł. *Žârnoséky,* npoł. *Zârnüséky* = n. „Ansiedlung der Mühlsteinhauer“: stsł. *žrъny* „Mühle“ i *sěk-ati* „hauen, schneiden“; cf. n. miejsc. głuż. *Žornosyki,* n. „Sornssig“ i cz. *Žernoseky,* n. „Tschernosek“.

202. **Sarreitz:** stpoł. *Zaréčje,* npoł. *Zorëcje* = stsł. *za-rěčije,* n. sg. „Ort jenseits des Baches“ (stsł. *za* + *rěka)* albo też stpoł. *Zarěčje,* npoł. *Zoricje* „Verbot, Schonung, Gehege“ (poł. *zarèct, zorict* = stsł. *za-rěšti* „vetare“).

203. **Satemin:** (w dok. XIV. stul. *Zacemyn, Sacemyn, Satamin, Zatemin);* stpoł. *Sětëmin,* npoł. *Śatëmin* t. j. posiadłość *Sětëmy* lub *Śatëmy: Sětëma (Śatëma)* jest pieszczotliwem skróceniem nazwy osobowej *Sětëmir:* stsł. pierwiastek *sět-* „memoria“; patrz Miklosich, Slav. Personennamen, str. 106 i por. podobne nazwy osobowe polskie *Sieciegniew, Sieciesław.*

204. **Satkow:** stpoł. *Sětěchowo,* npoł. *Śat(ë)chüw(ü)* t. j. posiadłość *Sětěcha (Śatëcha): Sětěch (Śatëch)* = p. *Sieciech* jest hypocoristicum formy pełnej *Sětěsław* = p. *Sieciesław;* zobacz Nr. 203.

205. **Schlannau; Schlankau; Schlanze** (w XIV. stul. *Slance, Slanse):* stpoł. *Słanawa* (sc. rzeka), *Słankawa* (sc. rzeka), *Słanica* = „Salzbach, Salzach, Salzquelle“: stsł. *slanъ* i *slanavъ* „salsus“.

206. **Schletau:** stpoł. *Złåtawa* „Goldbach“: stsł. *zlato* = poł. *złâtü* „aurum“.

207. **Schlieckau:** stpoł. *Sliwkowa* (sc. *wâs)* „Pflaumendorf, Ort am Pflaumengarten“ (śliwnik): stsł. *sliva* „prunus“; cfr. oddz. IV. Nr. 216 i n. miejsc. serb. *Slivova* i porównaj z tem także dolnoniemiecką nazwę miejscowości *Plumbohm* w powiecie dannenberskim.

208. **Schmardau; Schmarsau** (w XIV. stul. *Smarsowe, Smarzow):* stpoł. *Smårdowo* i *Smårdzowo* l. *Smårzowo* (sc. sioło) t. j. wieś *smardów:* stsł. *smrъdъ* = p. *smard* „plebejus, vasallus“; por. poł. *smårdí* „Bauernschaft“.

209. **Schmessau**: (z *Schmersau, Smersau);* stpoł. *Smårdzowo* l. *Smårzowo* = n. „Bauerndorf, Dorf der Leibeignen“; porównaj Nr. 208 *Schmarsau.*

210. **Schmölau**: stpoł. *Smolawa,* npoł. *Smülowo* = *Smolica* „Harzbach, Teerofen-fliess“: stsł. *smola* = poł. *smůła* „pix, bitumen; Harz, Ofen, Hölle“.

211. **Schreyahn**: (w XIV. stul. *Screye, Schrey, Schrean);* nazwa jest pewnie słowiańska, ale wyjaśnić ją trudno; może poł. **skwreńa* l. *skreńa* = stsł. *skvrъna* i *skrъna,* cz. *škvrna* „Makel, Schmutz“.

212. **Schweskau**: stpoł. *Šwestkowa,* npoł. *Swesküwo* (sc. *wås),* „Dorf an der Zwetschkenpflanzung“: poł. *šwestka, swęska,* p. *szwestka* i *szweska,* cz. *švestka* „Zwetschke“.

213. **Schweimke**: stpoł. *Swibky,* npoł. *Swaibkåi* „die Kornelkirschen, Ort an den Kornelkirschen“: stsł. *sviba,* dem. *svibъka* „cornus sanguinea“; cf. oddz. IV. Nr. 239.

214. **Schwemlitz**: stpoł. *Swiblica* „Kornelkirschenfliess, Hartriegelbach“: poł. *swibla* l. *swaibla* = *swiba* i *swaiba* „cornus sanguinea“; patrz oddz. IV. Nr. 239.

215. **Schwiepke**: (1296 *Szweput,* dzisiaj w ludowym języku prawie *Schwiebki);* poł. *Swępet* = stsł. **svepetъ,* ros. *svepetъ,* p. *świepet* = n. „Baumhölung für Waldbienen, Bienenbeute“.

216. **Seerau**: (1330 *Zireve,* 1490 *Zirave);* stpoł. *Sěrąwa* „Bach mit bläulichem Wasser resp. Ansiedlung dabei“: stsł. *sěrъ,* kasz. *sery,* głuż. *šěry* „glaucus“; albo stpoł. *Žirawa* „Weideland, Hutung“: stsł. *žirъ* „pascuum“; cf. oddz. IV. Nr. 279; do tego nazwy gruntów *Serau* i *Sehrau.*

217. **Sellien**: stpoł. *Zelino* (sc. sioło) = n. „Ort mit Kraut- und Gemüsebau“: stsł. *zelije* = npoł. *zilé* „herbae, pascuum“; por. wsie *Sellin* na Rugii i *Sellin* i *Zellin* w Nowej Marchii.

218. **Siemen**: stpoł. *Zemin,* npoł. *Zimin* t. j. posiadłość *Zemy (Zimåi): Sema* = p. *Ziema* jest hypocoristicum do formy pełnej *Ziemisław, Ziemomysł* i pod.: poł. *zimą* = stsł. *zemlja,* p. *ziemia* „terra“.

219. **Simander**: (1360 *Zimandere);* stpoł. *Zemątowo* (sc. sioło) tj. posiadłość *Zemąty: Zemąta* l. *Zemęta* jest zdrobniałą formą

pieszczotliwą pełnego *Ziemisław, Ziemomysł* i pod.; patrz Nr. 218.

220. **Sipnitz**: stpoł. *Šipnica,* npoł. *Saibnaića* = n. „der pfeifende, flüsternde, murmelnde Bach“: stsł. pierw. *šip-, šьpz-tati* „sibilare, susurrare“; ros. *šipětь* „pfeifen“.

221. **Solkau**: (w XIV. stul. *Zolcowe, Tzolkow, Solkove,* w XVII. stul. *Solckow);* stpoł. *Sulkowo* (sc. siołó) tj. posiadłość *Sulka: Sulåk* l. *Sulko* = p. *Sulek* jest hypoc. demin. formy pełnej *Sulisław, Sulimir* i pod.: stsł. *sulijь* „potior, melior“.

222. **Soven**: stpoł. *Sobe* = stsł. *sovije* n. sg. = n. „Eulenort, Ulenhorst“: stsł. *sova* „noctua“; cf. dłuż. *Sowje* l. *Sowjo,* n. Saue l. Sauo.

223. **Splietau**: stpoł. *Spłotawa,* npoł. *Spłütowo* = n. „Umzäunung, Hag“: stsł. *sъ-plesti* „contexere“, p. i łuż. *płot* „saepes“.

224. **Stapel** (1291 *Stipele*) i **Stiepelse** (1209 *Stapelitz):* stpoł. *Ståple* i *Ståplište* = n. „Schweineweide, Schweinehürde“: stsł. **stьplije* i **stьplište,* od *stьplь* „sus“; tu należy też nazwa gruntu *Stapel.*

225. **Strachau**: stpoł. *Strachowo* t. j. posiadłość *Stracha: Strach* jest formą skróconą z *Strachomir* i pod.: stsł. *strachъ* „terror“; zob. oddz. IV. Nr. 229.

226. **Streetz**: stpoł. *Střędza,* npoł. *Střëzo* = stpolsk. *strzodza* = stsł. **střežda* „custodia, Warte“; porównaj oddz. IV. Nr. 232 i stsł. *straža* „custodia“ i głuż. nazwę miejsc. *Stróža* „Warte“; tu należy też nazwa wsi opustoszałej *Stresow.*

227. **Sückau**: (1690 *Suckau);* stpoł. *Sucha,* npoł. *Seuchó* (sc. niwa) = n. „trockener Ackerboden, dürres, wasserarmes Land“: stsł. *suchъ* „siccus“; cf. *Suckau* = p. *Sucha* na Śląsku.

228. **Süthen**: (w dok. XIV. stul. *Cetene, Suthene);* stpoł. *Žitin,* npoł. *Zaitin* t. j. posiadłość *Žity: Žit(a)* jest formą skróconą formy pełnej *Žitomysł, Žitomir* i pod.: stsł. *žitъ* „vita“; por. Nr. 275 *Zethen.*

229. **Tarmitz**: stpoł. *Tårmica* = n. „kleiner Turm, kleine Burg“: stsł. **trъm,* cf. *trěmъ* „turris“; por. cz. *s-trmý* „praeceps“, *strměti* „excellere“ i cz. nazwę miejsc. *Trmice,* n. „Türmitz“

230. **Teich-losen**: stpoł. *Łazi*, npoł. *Łozai* = p. *Łazy* t. j. „Rodungen, Gereut“: stsł. **łazъ*, pol. i łuż. *łaz* „terra exstirpata“.

231. **Teschen-dorf**: stpoł. *Těšin*, npoł. *Tëšin* t. j. posiadłość *Těchy*: *Těcha* jest hypocor. do formy pełnej *Těchomił*, *Těchorad* i pod.: stsł. *těcha* „consolatio“; por. p. *Cieszyn*.

232. **Thielitz**: stpoł. *Dolica*, npoł. *Dülaića* „kleines Thal“: stsł. *dolъ* „vallis“ — lub *Telica*, *Telnica* = n. „Kälberhürde“: stsł. *telę* „vitulus“.

233. **Thören**: stpoł. *Gora*, npoł. *Tjöra (göra)* = n. „Bergen“: stsł. *gora* „mons“; porównaj *Tjörska*, według Hennigа połabska nazwa miasteczka *Bergen*.

234. **Thune**: (1365 *Tune)*; stpoł. *Tuńe* lub *Tyńe* = stsł. **tynije* n. sg. „Steinburg“: stsł. *tynъ*, cz. *týn*, p. *tyn-iec* „locus lapidibus saeptus“.

235. **Thunpadel**: poł. *Tupadły* (l. mn. słowa *Tupadła)* = n. „die Stumpfen, die Dummköpfe“ (przezwisko): stsł. *tupъ* „obtusus“; porównaj nazwiska polskie *Tąpadła*, *Tąpała*, *Tąpad* i czeskie *Tupadla*, *Tupala*, *Tupad* i prócz tego częste w pierwotnie polskim okręgu językowym nazwy miejscowości *Tampadel*, *Dummadel*, *Tuppadel*, *Tupadly*, a w czeskim okręgu językowym *Tupadly* i nazwiska rodzinne *Tupadel*, *Taupadel*, *Taubadel*.

236. **Thurau**: stpoł. *Turowa* l. *Turowo* = n. „Auerochsenort“: stsł. *turъ* „urus“; cf. n. miejsc. polskie *Turów*, *Turowo* i łużyckie *Turjo*, *Turja* l. *Turjej* = n. „Tauer“.

237. **Tiessau**: stpoł. *Tisowa* l. *Tisowo* = n. „Eibenau, Eibau“: stsł. *tisъ* „taxus, Eibenbaum“; por. oddz. IV. Nr. 247.

238. **Timmeitz**: stpoł. *Timnica*, npoł. *Timnaića* = n. „Sumpfbach“: stsł. *timěno* „coenum, lutum“; porównaj nazwę strumienia *Temnitz* w Marchii.

239. **Tolstefanz**: stpoł. *Tołsty Wąz* = n. „dicke Rüster“ t. j. osada około grubego wiązu: stsł. *tlъstъ* „crassus“ i **vęzъ* „ulmus“.

240. **Tosterglope**: stpoł. *Tålste Głåwy*, npoł. *Tåuste Głåwåi* = n. „die dicken Köpfe, Dickköpfe“ (przezwisko): stsł. *tlъstъ*

„crassus“ i *glava* „caput“; por. cz. n. miejsc. *Hlupohlavy, Holohlavy, Polohlavy* i pod.

241. **Trabuhn**: (w dokum. z drugiej połowy XIV. stulecia *Trebûn, Trebbûn);* stpoł. *Trěboń,* npoł. *Trëbün* l. *Trabün* t. j. posiadłość *Trěbona: Trěbon* jest formą skróconą nazwy osobowej *Trěbomysł* = stsł. *Trěbomyslъ* i pod.: stsł. *trěb-ьnъ* „aptus“; cf. cz. *Třeboň* = n. „Wittingau“.

242. **Trebel**: (1360 *Trebele,* 1613 *Trebel);* poł. *Trëbel* l. *Trëbele* (l. mn.) = „Rodung, Gereut“: stsł. *trěb-iti* „purgare, exstirpare“; cf. dłuż. *Trèbule* = n. „Triebel“.

243. **Tripkau**: stpoł. *Trěbkowo,* npoł. *Tribküw(ü)* t. j. posiadłość *Trěbka: Trěbåk* = cz. *Třebek* jest hypoc. demin. nazwy osobowej *Trèbisław* i pod.: stsł. *trěbьnъ* „idoneus, aptus“.

244. **Tülau**: stpoł. *Tolowo,* npoł. *Tülüw* t. j. posiadłość *Tola* l. *Tüla: Tol* l. *Tül* jest hypocor. z formy pełnej *Toligniew, Tolimir* i pod.: stsł. *tol-iti* „placare“.

245. **Tüschau**: (w dok. XIV. stul. *Tuschowe, Tuschow, Tuscow Tuskowe);* stpoł. *Tuškowo,* npoł. *Teusküw* t. j. posiadłość *Tuška: Tušåk* = p. *Tuszek* jest hypocor. nazwy osobowej *Tuchomysł* i pod.: stsł. **tuch-ati,* cz. *touchati, tušiti* „sperare“; por. n. miejsc. p. *Tuszkow.*

246. **Vaddensen**: (1360 *Wodenisse);* poł. *Wadimici* t. j. spólnota rodzinna *Wadimy: Wadima* jest formą skróconą formy pełnej *Wadimir* i pod.: stsł *vada (sъ-vada)* „contentio“.

247. **Varbitz**: (1614 *Varbitz);* stpoł. *Wůrbica* = n. „Weidenbach“: stsł. *vrъba* „salix“.

248. **Vasenthien**: (1360 *Varentin,* 1368 *Vartzentin,* 1613 *Vasentien);* stpoł. *Wůršętin,* npoł. *Wůrsętin* t. j. posiadłość *Wůršęty: Waršęta* = p. **Wierszęta* jest hypocoristicon deminutivum nazwy osobowej *Wierchosław* i pod.: stsł. *vrъchъ* „apex, cacumen“.

249. **Ventschau**: stpoł. *Węcowo* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Węca: Węco* = p. *Więco* jest formą spieszczoną nazwy os. *Węcesław,* p. *Więc(es)ław:* stsł. *vęšte* „plus“.

250. **Viehle**: stpoł. *Wela,* npoł. *Wilo* (sc. *wůs)* = n. „grosses Dorf“: stsł. *velijь* „magnus“.

251. **Vietze; Wietze; Wietzen-dorf; Witze** (poboczny strumień

rzeki *Oertze);* **Voitze; Wetzen:** npoł. *Wüsâi* lub *Wüsaina* „Espenhain, Espenbach"; porównaj Nr. 152 *Oitzen.*

252. **Vockfey:** (w dok. *Vokeue);* stpoł. *Wokowy,* npoł. *Wâkŭwâi* = stsł. *okowy* „Fesseln, Bande" i t. p.

253. **Volkflen:** (w XIV. stul. *Volcwin; Volquiene);* stpoł. *Wâłkowina* = n. „Wolfsgehege, Wolfsbach": stpoł. *wâłk,* npoł. *wâuk* = stsł. *vlъkъ* „lupus".

254. **Waddeweitz:** (1360 *Wodeuisse,* 1654 *Wadewitz);* stpoł. *Wadowici,* npoł. *Wodüwaici* t. j. spólnota rodzinna *Wada: Wado* l. *Wad* jest formą skróconą imienia osob. *Wadisław* i pod.: stsł. *vada* „contentio"; cf. Nr. 246 *Vaddensen.*

255. **Wappeus:** npoł. *Wâpeus* = stsł. **opušъ* = głuż. *wopuš* „Schwanz, Anhang, Anhängsel, Anbau" (przezwisko).

256. **Warnau:** (rzeka i wieś); stpoł. *Warnawa* = n. „Schwarzbach" lub „Krähenfliess": stsł. *vranъ* „niger" i „corvus".

257. **Wedderin; Weddrien:** stpoł. *Wodrina,* npoł. *Wâdraina:* stsł. *odrъ* „lectus", *odrina* „caulae"; patrz Miklosich Etym. Wörtb. str. 219 *odrъ.*

258. **Wehlen:** stpoł. *Welin* t. j. posiadłość *Wele: Wela* = p. *Wiela,* łuż. *Wjela* jest formą spieszczoną nazwy osobowej *Wielimir, Wielisław* i pod.: stsł. *velijь* „magnus".

259. **Weidars:** według Henniga połabska nazwa miasta *Dannenberg;* popsuta z *Waitjai-s* t. j. *Waikâi* „Stadt": stsł. **viky* l. mn. od **vika,* łuż. *wiki;* cf. Nr. 267.

260. **Weitsche:** (1758 *Weitzke);* npoł. *Wâsko* = p. *wioska* t. j. „Dörflein"; por. cz. *Véska,* dłuż. *Wjaska.*

261. **Wendisch u. Deutsch-Ewern:** poł. *Jaworńa* = n. „Ahornhain": stsł. **javorъ,* ros. *javorъ* „platanus orientalis", cz. *javor,* łuż. *jawor* „acer".

262. **Wibbese:** (w dok. XIV.—XVII. stul. *Wibbezede, Wibbesede, Wibbeszde);* poł. *Wübjëzd* lub *Wübjëzda* = stsł. **obъjazdъ* l. **obъjazda* = *ujazdъ* „Grenzumritt behufs Besitzergreifung"; cf. n. miejsc. p. *Objazda* i dyal. *Wobjazda,* niem. „Wobesde"; porównaj także Miklosich, Ortsnamen a. Appell. II, p. 112.

263. **Wilkens-dorf:** stpoł. *Welkowo,* npoł. *Wilküw* t. j. posiadłość *Welka:* stpoł. *Welâk, Welko* = cz. *Velek* jest zdrobniałą

formą spieszczoną nazwy osobowej *Wielisław, Wielimir* i pod.: stsł. *velijь* „magnus“.

264. **Winsen; Wentzen-dorf**: stpoł. *Węzina* = n. „Ulmenhain“: stsł. **vęzъ*, p. *wiąz* „ulmus“; cf. oddz. IV. Nr. 260.

265. **Witt-feitzen**: *(Gross- u. Klein-Wittfeitzen;* w dok. XIV. stul. *Witveghzen, Wituezen;* 1745 *Witfez);* jest to „vox hybrida“ z dolno-niemieckiego *wit* = gniem. *weiss* (p. biały) i połabskiego *waiseń* lub *waisńa* „Kirsche, Kirschbaum“ t. j. osada u białej wiśni; porównaj Nr. 40 *Dickfeitzen* i oddz. IV. Nr. 263.

266. **Witzeetze; Wietzetze**: (1616 *Witzetze);* stpoł. *Wysočka,* npoł. *Wåisücko* (por. ros. n. miejsc. *Vysočka)* lub stpoł. *Wysoke,* npoł. *Wåisüke (Wåisütje;* por. p. n. miejsc. *Wysokie)* = n. „Hohendorf“: stsł. *vysokъ* „altus“.

267. **Wolkam**: według H. Guthego połabska nazwa miasta *Dannenberg;* Guthe błędnie podaje dat. pl. *wáikam* (z frazesu *aidą kå wáikam* „ich gehe zur Stadt“) zamiast nom. pl. *Waikåi* t. j. n. „Stadt“; cf. łuż. *wiki* „Markt, Marktplatz“ i n. miejsc. dłuż. *Wiki* i porównaj inne dwie nazwy połabskie miasta Dannenberga *Weidars* (Nr. 259) i *Swaideli gord* (oddz. IV. Nr. 239).

268. **Wrechau**: (1360 *Vrechov,* 1450 *Wrechauw,* 1613 *Wrichow);* stpoł. *Wrěchow* lub *Wrěchowa* (sc. *wås),* npoł. *Wrichow* l. *Wrichowa* = n. „Nussdorf“: stpoł. *w(o)rěch,* npoł. *wrich* = stsł. *orěchъ* „nux, Nuss“; cf. n. miejsc. p. *Orzechow,* cz. *Ořechow,* ros. *Orěchovo.*

269. **Wustrow**: (w XIV. stul. *Wzstroue, Wzstrow);* poł. *Wóstrow, Weustrüw* = stsł. *ostrovъ,* p. *ostrów,* głuż. *wotrow* „insula, Werder, Aue“.

270. **Zadrau**: poł. *Zadåra, Zadra* = n. „Kluft“: stsł. *za-dьra, zadorъ* „scissura“; do tego nazwa łąk *Zadrau-wiesen.*

271. **Zarenthien**: stpoł. *Čårnętin,* npoł. *Čår(n)ętin* t. j. posiadłość *Čårnęty: Čårnęta* = p. *Czarnięta* jest hypocor. demin. nazwy osobowej *Čårnobył, Čarnomir* i pod. (patrz Miklosich, Personenn., str. 114): stsł. *črъnъ* „niger“; cf. n. miejsc. *Zarrentin* w Mecklenburgu.

272. **Zebelin**: (w drugiej połowie XIII. stul. *Tzibelin, Tzabelin,*

Zebelin, w drugiej poł. XIV. stul. *Sebbelin*, w metr. kościel. *Seblin)*: stpoł. *Sobělin*, npoł. *Sübělin* t. j. posiadłość *Soběle: Soběla* = p. *Sobek* jest hypocor. demin. nazwy osobowej *Sobiesław* i pod.: stsł. pierwiastek *sobъ* „adiumentum“, patrz Miklosich, Pers.-nam. str. 100.

273. **Zeetze**: stpoł. *Sěčje*, npoł. *Sëcje* = stsł. *sěčije* n. sg. „Aushau, Holzhau, Hag“; por. czeską nazwę miejsc. *Seč* (osada *vzniklá na místě lesa posekaného)*.

274. **Zernien**: stpoł. *Čårnin*, npoł. *Cårnin* t. j. posiadłość *Čårńe: Čårńa* = dłuż. *Cerńa* jest formą skróconą nazwy pełnej *Čårnomir* i pod.: stsł. *črъnъ* „niger“; por. Nr. 271.

275. **Zethen**: stpoł. *Žitna* l. *Žitno*, npoł. *Zaitno* l. *Zaitnū* = n. „Kornboden, Korndorf“ — lub *Žitin* tj. posiadłość *Žity: Žita* = *Žito* jest formą skróconą formy pełnej *Žitomir* i pod., por. Nr. 228 *Süthen:* stsł. *žito* „frumentum“ l. *žitъ* „vita“.

276. **Zicherie**: stpoł. i stsł. *Sucha gora*, npoł. *Seucho gòra* = n. „trockener Berg, kahler Berg, Kallenberg“.

277. **Zieritz**: stpoł. *Žirica*, l. *Žiriště* = n. „Weideland, Weidewald, Hutung, Hutberg“: stsł. *žirъ* „pascuum“; por. oddz. IV. Nr. 279.

DODATEK.

Opustoszałe marki (zniesione wsie), których nazwy jeszcze żyją w nazwach gruntów (pól):

1. **Bruchow**: stpoł. *Brochowo* l. *Bruchowo:* pierwiastek stsł. *broch-*, cf. Miklosich, Ortsnamen a. Pers.-nam., str. 18 *brach*.
2. **Büskau**: stpoł. *Bożkowo*, npoł. *Büsküw* (sc. sioło) t. j. posiadłość *Bożka* l. *Büzka: Bożåk* l. *Büzåk* = p. *Bożek* jest hypocor. demin. nazwy osobow. *Bożydar, Bogusław* i pod.: stsł. *bogъ* „deus“.
3. **Daseneck**: (1636 *Daseneick)*; poł. *Dazainåk* t. j. mała posiadłość *Daze: Daza* (stpoł. *Daža)* jest formą spieszczoną nazwy osobowej *Daždьbogъ* = „Theodorus“; cf. n. miejsc. głuż. *Dažin* i *Dažink*.
4. **Drommatz** i **Drummatz**: stpoł. *Drugomåc*, npoł. *Draugümåc* = stsł. *drugomьcь* t. j. posiadłość *Drugoma: Drugom* jest

skróceniem formy pełnej *Drugomysłъ:* stsł. *drugъ* „amicus“ i *myslь* „cogitatio“.

5. **Gadenzien:** stpoł. *Godętin* t. j. posiadłość *Godęty: Godęta* jest zdrobniałą formą spieszczoną nazwy osobowej *Godomir Godosław* i pod.: stsł. *god-ьnъ* „aptus“.
6. **Gordelitz:** („Gordelitzer Fuhrenkamp“); stpoł. *Gorělištė* = n. „Brandstätte; der Brand“: stsł. *goréti* „ardere“; cf. oddz. IV. Nr. 47.
7. **Granthien:** (miejscowość w lesie *Göhrde);* stpoł. *Gorętin* t. j. posiadłość *Goręty: Goręta* jest hypoc. dem. nazwy osob. *Gorisław* (p. *Gorzysław)* i pod.: stsł. *gor-ěti* „flagrare“.
8. **Gronau:** stpoł. *Gronowa* (sc. wieś) = n. „Ansiedlung an der Ecke, Kante, am Ort, Ortenberg, Ortenburg“: stsł. pierwiastek *gron-;* porównaj p. i dłuż. *granica* „Grenze“, głuż. *hrono* „Ecke, Kante“ i nazwę miejscowości *Granau* w Starej Marchii.
9. **Karchau:** stpoł. *Kårchowo* tj. posiadłość *Kårcha:* poł. *kårch*[1]) = stsł. **krchъ,* cz. *krch* „sinister“; cf. oddz. II. Nr. 43.
10. **Leibthien:** stpoł. *Lubotin,* npoł. *Leubütin* t. j. posiadłość *Luboty: Lubota* jest formą spieszczoną nazwy osobowej *Lubomir* i pod.; por. p. n. miejsc. *Lubotyń.*
11. **Liessau** i **Liessow** i **Lissau:** (w nazwach „Lissauer Berg, achter den Liessow, Klein-Liessau-feld i t. d.); stpoł. *Łysawa* (sc. gora) = n. „Kahlenberg“: stsł. *lysъ* „nudus, kahl, ohne Baumwuchs“.
12. **Lüskau:** stpoł. *Lěska,* npoł. *Liska* = stsł. *lěska,* p. *laska* = niem. „Haselnussstrauch“; porównaj łuż. n. miejsc. *Lěska* i *Lěskej.*
13. **Muchow:** stpoł. *Muchowo:* stsł. *mucha* „musca, Fliege“.
14. **Pampow:** (1613 *Pampow);* poł. *Pąpow* = n. „Ort auf dem

[1]) Tego samego pochodzenia może jest nazwa wsi lüneburskich **[Gross u. Klein-] Garge;** porównaj nazwy *Karchow* (w dok *Karghow*) w Mecklenb., *Karchowo* w Pozn., *Karchów* na Śląsku *Karge [-Unruhstadt]* w Pozn. (pow. Babimost); ale możliwe też jest wywodzenie od źródłosłowu stsł. *krchъ* „Stück, Brocke“, p. *kruchy* „zerbrochen, zerrissen“.

flachen Hügel“: poł. *pąp* l. *pǫp*, p. *pęp* = stsł. *pǫpъ* „umbilicus, Nabel, flacher Hügel“; cf. n. miejsc. p. *Pępowo*.

15. **Quitzow**: poł. *Květošow* t. j. posiadłość *Květoša: Květoš* jest formą skróconą nazwiska *Květosław:* stpoł. *květ* = p. *kwiat* „flos“ i *sława* „gloria“.
16. **Zetau** i **Cetau**: (miejscowość w lesie *Göhrde);* stpoł. *Žitawa*, npoł. *Zaitowo* = n. „Getreidegegend, Kornkammer, Kornfliess“: stsł. *žito* „frumentum“; porównaj nazwy miejscowości *Zeitau* w Starej Marchii i *Zethau* i *Zittau* (głuż. *Žitawa)* w królestwie saskiem.
17. **Zienitz**: (także miejsc. w lesie *Göhrde);* stpoł. *Sěnica*, npoł. *Sënaića* „Heubach, Wiesenbach“: stsł. *sěno* „foenum“; cf. oddz. IV. Nr. 212.

II. Nazwiska rodzinne.

Cyfra I., umieszczona za nazwiskiem rodzinnem oznacza, że takowe było nazwą osoby względnie zawołaniem tejże; cyfra II. oznacza, że nazwisko rodzinne wywodzi się od przydomka, odnoszącego się pierwotnie do jakiegoś rzemiosła lub zatrudnienia odnośnej osoby; cyfra III. oznacza, że nazwisko było pierwotnie przezwiskiem osoby; czwartą klasę (IV.) wreszcie stanowią te nazwiska rodzinne, które są wzięte z nazw miejscowości. Noszący nazwisko tej ostatniej klasy (IV.) nie musi być pochodzenia słowiańskiego; przeciwnie o pierwszych trzech klasach nazwisk na pewno przyjąć można, że nosili je słowiańscy (połabsko-wendyjscy) przodkowie. Z tego względu uważałem za konieczne, podzielić nazwiska rodzinne na dwie grupy, tak, że do pierwszej *(a)* należą trzy pierwsze klasy, do drugiej *(b)* klasa czwarta.

Szczególnie uwagi godnem jest nadzwyczaj częste pojawianie się nazwiska *Schulz(e)* w wendyjskich okolicach księstwa Lüneburskiego; tak n. p. w wiosce *Marlinie* nazywają się tak wszyscy ojcowie rodzin w liczbie dziewięciu, a są odróżniani od siebie za pomocą przezwisk. Sołtystwo było mianowicie w kraju Wendów bardzo poszukiwane i przedmiotem starań i zabiegów

ze względu na związaną z niem swobodę łanową kraju („Freihufe“), czyli tak zwanej usługi kraju dla sołtysów (stpoł. *gostnica*, npoł. *güstnaića*, niem. „Schulzendienstland“; patrz oddz. IV. Nr. 48), z tego więc też powodu wszyscy ojcowie rodzin we wsi starali się z biegiem czasu, urzędując po kolei, osiągnąć urząd sołtysa zmieniając swe nazwiska na nazwę sołtysa.

a) Pierwsza grupa.

1. **Bacheratz II**: poł. *Pågŏråc* = stsł. *pogorьcь* = n. „Bergbewohner, Bergmann“: stsł. *gora* „mons“.
2. **Bagunk III**: stpoł. *Pajǫk*, npoł. *Pojųk* = stsł. *paąkъ* „Spinne“.
3. **Bahlke I**: stpoł. *Balko* t. j. demin. od *Bala*, hypocoristicon do „Balthasar“; por. głuż. i dłuż. nazwiska *Balo* i *Balko*.
4. **Banneik II**: stpoł. *Panik*, npoł. *Ponaik* = stsł. **panikъ* „Junker“: stsł. **panъ* „dominus“; cf. cz. *Panik*.
5. **Banneitz** i popsute **Bonatz II**: stpoł. *Panič*, npoł. *Ponaic* = stsł. **paničь* „Junker“: stsł. *panъ* „dominus“; cf. łuż. *Panič*.
6. **Bardien I**: stpoł. *Bartoń*, npoł. *Bortün* t. j. hyp. do „Bartholomaeus“; por. cz. *Bartoň*.
7. **Bartenick I**: stpoł. *Bartonik*, npoł. *Bartünaik*, jest to hypocor. deminutivum od *Bartoń*, skrócenia pełnej formy „Bartholomaeus“.
8. **Bätke, Bätche, Bätje, Betke I**: poł. *Pëtko*, jest to hypocor. demin. od *Pëto* = *Pëtr* = „Petrus“; por. dłuż. *Pětko*.
9. **Baucke III**: poł. *Bauk* lub *Beuk* = niem. „Buche“: stsł. *buky* „fagus“.
10. **Bauseneick, Bausneik II**: poł. *Paustånaik* lub *Pausnaik* = stsł. **pustьnikъ* lub *pustynьnikъ* „eremita“ = n. „Einsiedler“: stsł. *pustyni* „desertum“.
11. **Biehl, Biel; Bielke I** lub **III**: stpoł. *Bël* i *Bělka*, npoł. *Bil* i *Bilko*, jest to albo forma skrócona resp. zdrobniała nazwy osobowej *Abel* albo nazwisko pochodzące od przymiotnika stsł. *bělъ* „albus“.
12. **Britzke I**: poł. *Bricko* lub *Brickü* = niem. „Fritzchen“.

13. **Bubach III**: poł. *Bubak* = niem. „Popanz“ t. j. „Gespenst“ (straszydło).
14. **Bunck** i **Bünk III**: poł. *Bųk* = p. *bąk* „Rohrdommel, Hummel“; porów. głuż. *Buk;* do tego należy nazwa gruntów: *Buncks-feld* i *Bunck-stücke* t. j. poł. *płostâi* lub *püli Bųka.*
15. **Büsch I**: stpoł. *Bož(o)* lub *Boš* (zamiast *Bogoš),* jest to forma spieszczona od *Bogusław.*
16. **Daasch I**: stpoł. *Daš,* npoł. *Das* lub *Dos,* jest to skrócenie nazwy osobowej *Dusław:* stsł. *da-ti* „dare“.
17. **Dragul I**: stpoł. *Drogul(a),* jest to forma spieszczona nazwy osobowej *Drogosław* lub *Drogomir* lub tym podobnej: stsł. *dragъ* „carus“; do tego nazwa pola *Draguhl-feld.*
18. **Drausemann II**: poł. *Drauz-man* = *drauzba* (stpoł. *družba* = stsł. *družьba* „socius“) t. j. n. „Gefährte, Heiratsvermittler“; cf. dłuż. *družba* „Brautführer“.
19. **Dümatz I**: npoł. *Dümac* = stsł. **Domačь* obok *Domašь,* jest to skrócenie nazwy osobowej *Domasław* i pod.: stsł. *domъ* „domus“.
20. **Främbcke, Främke, Frömbke, Frömke, Frembcke**: są to te same nazwiska jak *Prembcke, Premke* i t. d., zob. Nr. 85.
21. **Gauster III**: npoł. *Gauster* lub *Geuster* = stsł. *gušterъ* „lacerta, Eidechse“.
22. **Glabbatz, Glaffatz, Glaffatze III**: stpoł. *Głåwač,* npol. *Głåwac* = stsł. *glavačь* „Grosskopf, Kaulquappe etc.“: stsł. *glava* „caput“; cf. p. *Głowacz.*
23. **Grambeck, Grambke III**: poł. *Grąbåk* lub *Grąbok* = stsł. *grąbъkъ* lub *grąbakъ,* subst. dem. lub magnat. od przymiotnika *grąbъ* „grob, dick, gross“; cf. głuż. *Hrubak.*
24. **Gramüsch, Garmisch I** lub **III**: albo stpoł. *Jarmiš* = „Hieronymus“ (I) albo stpoł. *Chromoš,* npoł. *Chrümüs* t. j. niem. „Hinkfuss“ (III, stsł. *chromъ* „claudicans“).
25. **Greibke, Griebke, Griepke, Kröpke, Kröbke III**: poł. *Graibko* lub *Graibk(ü)* = stsł. **gribъkъ,* dem. słowa stsł. **gribъ,* p. *grzyb* „fungus“; do tego nazwa pola *Greibkens Kamp* t. j. *püli Graibko* (pole Grzybka).
26. **Gronicke, Grönke III**: poł. *Gronik* a. *Grönko* = n. „der kleine Schwätzer“: poł. *gornit* = dłuż. *groniś* „loqui“.

27. **Guhl III**: stpoł. *Gól,* npoł. *Gül* = n. „Kahle“: stsł. *golъ* „nudus, egens“; patrz Miklosich, Pers.-nam. str. 52 Nr. 75 i porównaj cz. nazwiska *Hol* i *Hola* i łuż. *Holka.*
28. **Heinatz I**: poł. *Heinâc* lub *Hainâc* = niem. „Heinz“, forma skrócona z „Heinrich“.
29. **Heitsch I**: stpoł. *Hajč,* npoł. *Hajc* lub *Hejc* = *Heinâc;* patrz Nr. 28.
30. **Jagodcke, Jagothke, Jagöttke, Jagudtge, Jagutcke III**: stpoł. *Jagodka* i *Jagódka,* npoł. *Jogüdko* = n. „Beerlein“: stsł. *jagoda* „bacca“. dem. **jagodъka* „baccula“
31. **Jahn, Jann** i dem. **Jahnke, Jahnecke, Jancke, Janecke I**: stpoł. *Jan* i dem. *Janâk* a. *Janka, Janko:* stsł. *Ivanъ* „Joannes“; może jednak być także dolnoniemieckie.
32. **Janiesch, Janisch, Janische** i dem. **Janieschge I**: stpoł. *Janiš,* dem. *Janiška* lub *Janiško* „Joannes“.
33. **Janze I**: stpoł. *Janic* lub *Jańca,* jestto gen. l. mn. *Janici,* oznaczającej spólnotę rodzinną *Jana;* por. Nr. 31.
34. **Jarke I**: stpoł. *Jarâk* a. *Jarko,* jest to zdrobniała forma spieszczona nazwy osobowej *Jarosław:* stsł. *jarъ* „austerus“.
35. **Jarmatz I**: poł. *Jarmas* lub *Jermas* = „Jeremias“; cf. głuż. *Jermis.*
36. **Jarneike, Järneicke, Jahrneick III**: stpoł. *Jarnik,* npoł. *Jarnaik* a. *Jernaik* = stsł. *jarъnikъ* = n. „Bittermann“: stsł. *jarъ* „austerus“.
37. **Jastram III**: stpoł. *Jastrąb* = stsł. *jastrębъ,* p. *jastrząb,* dłuż. *jastśeb* „accipiter“.
38. **Jerialck, Jerialcke, Jerialke, Jirjahlke III**: stpoł. *Jořâlk,* npoł. *Wüřâlk (Jüřâlk)* = stsł. *orьlъkъ* „Adlerchen: stsł. *orьlъ,* p. *orzeł* „aquila“.
39. **Jirjahn, Jürjahn I**: poł. *Jürij* + *Jan* = p. *Jerzy* + *Jan* = niem. „Johann Georg“.
40. **Kabein, Käbein III**: poł. *Kawain* (??): stsł. *kava,* p. *kawa* „corvus monedula“; cf. cz. *Kavoň;* objaśnienie niepewne.
41. **Karminke, Carminke, Carmienke, Carmincke, Kaminke III**: stpoł. *Karminka* a. *Kreminka* (?) = stsł. *kremenьkъ* = n. „Kieselchen, Steinchen“; wywód niepewny.
42. **Kasteinke, Casteinke, Kasteinecke, Casteinecke; Christimke,**

Christiemke, Christinke I: stpoł. *Kristimka,* npoł. *Kårstainko* = n. „Klein Christian".

43. **Kirch III:** poł. *Kårch* = cz. *Krch,* głuż. *Korch* = n. „Linke, Linkhand": stsł. *kъrchъ* „sinister".

44. **Klabüsch, Klabüsche, Clabüsch III:** stpoł. *Głåwoš,* npoł. *Głåwüs* „Grosskopf": stsł. *glava* „caput"; porównaj Nr. 21 *Glabbatz* i t. d. i cz. *Hlaveš.*

45. **Klafaack, Glaffak** (Tetzner Slawen, str. 359 mylnie Glassak) III: stpoł. *Głåwak* „Grosskopf": stsł. *glava* „caput"; cf. Nr. 44.

46. **Klatsch III:** ściągnięte z *Glabbatsch* = stpoł. *Głåwač* „Grosskopf", porównaj Nr. 22. *Glabbatz.*

47. **Klaucke III:** stpoł. *Głåwka* „Köpfchen, Kleinkopf": stsł. *glava* „caput"; cf. cz. *Hlavka,* dłuż. *Głowka.*

48. **Clavin III:** stpoł. *Głåwin* = cz. *Hlavin* „Kopf": stsł. *glava* „caput".

49. **Kleiske, Kleiscke, Kleist, Kleitsch III:** npoł. *Klëst* i dem. *Klëståk, Klësk* = n. „Zecke": stsł. *klěštь,* p. *kleszcz,* cz. *klíšť,* głuż. *klěšć* „Hundelaus, Zecke".

50. **Knust III:** npoł. *Kńust* a. *Kńost* = n. „Hinke, Hinkfuss": stsł. **knjastъ,* kr. *knjast* „claudus".

51. **Kofahl, Kohfahl II:** (porów. *Kowal,* nazwisko mieszczanina Malchowskiego, 1357); stpoł. *Kowal* = stsł. *kovalь,* dłuż. *kowal* „faber, Schmidt".

52. **Körtke III:** poł. *Kårtåk* a. *Kårtko* = stsł. *krъtъkъ,* dem. *subst. krъtъ* „talpa, Maulwurf"; cf. oddz. IV. Nr. 106.

53. **Kosack, Kusack, Cosacke II:** stpoł. *Kosak,* npoł. *Küsok:* stsł. *kosa* „falx, Sense"; cf. cz. *Kosák,* łuż. *Kosak.*

54. **Kraack; Krak I:** poł. *Krak;* por. p. i cz. *Krak* i nazwę miasta *Krakowa.*

55. **Kraas I:** stpoł. *Kras,* jest to forma skrócona nazwy osobowej *Krasimir* i pod.: stsł. *krasa* „pulchritudo", *kras-ьnъ* „pulcher"; cf. cz. *Kras.*

56. **Krai I:** stpoł. *Kraj,* jest to skrócenie spieszczone nazwy osobowej *Krajsław, Krajmir* i pod.: stsł. *krajь* „regio"; cf. cz. *Kraj.*

57. **Kraul III**: poł. *Krol* = stsł. *kralь*, p. *król* „rex“; do tego należą nazwy pól *Gruhl-feld* i *Gruhls-stücke*.
58. **Kubelke I**: stpoł. *Kubelka*, jest to hypocor. demin. nazwy osobowej *Jakub* = „Jacobus“; cf. cz. *Kubelka*, *Kubelik*.
59. **Kufke I**: poł. *Kubåk* lub *Kubka*, jest to demin. nazwy osobowej *Jakub* = „Jacobus“.
60. **Kurtzier II**: poł. *Kórcër* l. *Korcir* = n. „Korbmacher, Scheffler“: stsł. *korьcь* „modius“: por. oddz. III, s. v. *Korzier*.
61. **Kutleick, Kuthleick III**: npoł. *Kótlaik* lub *Kütlaik* = n. „Kesselchen“: stsł. *kotьlь*, dem. *kotьlikъ* = p. *kocieł*, dem. *kotlik*, cz. *kotlík*.
62. **Lau, Laue III**: poł. *Låw* = n. „Löwe, Löbe“ = stsł. *lъvъ* „leo“.
63. **Leist III**: poł. *Laist* = stsł. *listъ* „foliuin, Blatt“.
64. **Leitschke III**: npoł. *Láiska* = p. *liszka*, cz. gł. dł. *liška* „vulpes, Fuchs“.
65. **Lieske III**: stpoł. *Liška*, npoł. *Laiska*; cf. Nr. 64.
66. **Lübke, Lübbecke I**: stpoł. *Lubåk*, npoł. *Leubåk*, jest to postać zdrobniała spieszczona nazwy osobowej *Lubosław*, *Lubomir*: stsł. *ljubъ* „carus“.
67. **Matsch I**: stpoł. *Matuš* lub *Matš* = „Matthaeus“.
68. **Marjahl I**: poł. *Mařål* = stsł. **Marьlь*, jest to demin. nazwiska *Mara* = „Marcus“: cf. p. cz. *Marek*, cz. *Marel*.
69. **Mautz I**: npoł. *Mats* a. *Mots* = „Matthaeus“; cf. Nr. 64.
70. **Mieth I**: poł. *Mět* a. *Mit* = łuż. *Mět* i *Měto*, jest to słowo spieszczone od *Martin* = „Martinus“.
71. **Milatz, Myiads I**: poł. *Miłat*, *Miłas*, *Miłac*, jest to hypocoristicon nazwy osobowej *Miłosław* i pod.: stsł. *milъ* „amatus, amans, carus“.
72. **Muder III**: poł. *Modår* a. *Módra* = n. „Blau“: stsł. *modrъ* „lividus“: por. czes. nazwy osob. *Modr*, *Modrý*, *Modrec*.
73. **Paartz, Parratz I**: poł. *Barůc*, *Barc*, jest to forma skrócona z „Bartholomaeus“ (?); cf. cz. *Bára*, *Baroš* i pod.
74. **Pawlik I**: poł. *Pawlik* = p. łuż. *Pawlik*, jest to demin. nazwy osob. *Pawoł* lub *Pawål* = „Paulus“.
75. **Piahs, Pijas, Piasch III**: poł. *Pjås* a. *Pås* = n. „Hund“: stsł. *pьsъ* „canis“.

76. **Piast III:** poł. *Pjast(a)* lub *Pȁst(a)* = n. „Stampfe, Bleuel, Schlegel“: stsł. *pěsta*, p. *piasta*.
77. **Pateyeick III:** npoł. *Pȁtaijaik* = n. „Vöglein“ (?); cf. poł. *pȁtinȁc* = p. *ptaszek* „avis“.
78. **Pink I:** poł. *Pęk* a. *Pink* = p. **Pięk*, jest to forma skrócona nazwy osob. *Pękosław* = p. *Piękosław*: poł. *pęknȁi*, p. *piękny*, cz. *pěkný*, łuż. *pěkny* „pulcher, hübsch“.
79. **Pietzioll, Pitziol III:** stpoł. *Pišťal*, npoł. *Paistol* = n. „Pfeife“: stsł. *pištalь*, p. *piszczel* „fistula“.
80. **Plettke III:** albo stpoł. *Pletka* = n. „Flechte“ (stsł. *plesti* „texere“) albo npoł. *Płotka* = n. „Flickfleck“ (cz. *plátati*, głuż. *płatać* „sarcire“); cf. cz. *Plátek*.
81. **Polack II:** stpoł. *Polak*, jest to albo „Feldbewohner, Feldmann“ albo „Pole“: stsł. *polakъ* „vir agrestis“ lub „Polonus“.
82. **Pollehn II:** stpoł. *Polan* = niem. „Feldmann“: stsł. *polje* „campus“.
83. **Porath II:** stpoł. *Porada* = p. *porada* = n. „Ratgeber, Ratsmann“ (?); cf. p. i cz. nazwę osob. *Porada*.
84. **Prehm, Pröme I:** poł. *Prëm* a. *Prëma(o)*, jest to słowo spieszczone nazwy osobowej *Prëmysł* = p. *Przemysł*: stsł. *prěmysliti* „cogitando persequi“.
85. **Prembcke, Premke, Prehmke, Prembke I:** poł. *Prëmka* a. *Prëmko*, jest to hypocor. demin. nazwy osob. *Prëmysł*, por. 84 i Nr. 20 Främbcke.
86. **Prötz, Prätz, Pritz, Prätze, Protze I:** poł. *Prëdsa(o)* lub *Brëtsa(o)*, jest to forma skrócona albo od *Prëdsław* (= p. *Przecław*) albo od *Brëtsław* (= p. *Brzecisław*): stsł. albo *prědъ* „antea“ albo pierwiastek *brèt-* „inventio“.
87. **Pust, Peust III:** stpoł. *Pust*, npoł. *Peust*: stsł. *pustъ* „desertus, vilis“ albo *pustiti* (poł. *peustit*, imp. *peust*) „dimittere“.
88. **Puteick I:** stpoł. *Budik*, npoł. *Bcudaik*, jest to hypoc. dem. nazwy osobowej *Budisław*, *Budimir* (p. *Budzisław*, *Budzimir*) i pod.: stsł. *bъd-ěti* „vigilare“.
89. **Radack, Radacker; Rathke, Ratke I:** stpoł. *Radȁk* lub *Radka*, jest to hypoc. dem. nazwy osob. *Radosław*, *Radomir* i pod.: stsł. *radъ* „alacer“.

90. **Raunatz II**: poł. *Rownac* = stsł. **ravьnačь* t. j. n. „Gleichmacher, Gliedereinrenker“ (cf. głuż. *runaŕ*): stsł. *ravьnъ* „rectus, directus“.
91. **Ribke, Ripke III**: stpoł. *Rybka*, npoł. *Råibka* = n. „Fischlein, Fischel“: stsł. *ryba* „piscis“.
92. **Riebock II**: stpoł. *Rybak*, npoł. *Råibok* t. j. „Fischer“: stsł. *rybakъ* „piscator“.
93. **Sauck, Saucke III**: albo poł. *Sauk* lub *Seuk* = *seukó* (stpoł. *suka*) „Hund“, albo poł. *Sauch* lub *Seuch* = n. „Mager“ (stsł. *suchъ* „siccus“); cf. głuż. *Suchi*.
94. **Schlöttke i Schlötge II**: poł. *Słådåk* lub *Słådko* = n. „Mälzer, Brauer“; cf. cz. *sládek*: stsł. *sladъ* „hordeum tostum, Malz“.
95. **Seide, Seithe II**: npoł. *Zaid* = stsł. *židъ*, p. *żyd* „iudaeus“, głuż. n. osob. *Žid*.
96. **Simke, Simcke, Siemke I**: stpoł. *Simka* lub *Simko*, jest to hypok. dem. nazwy osobowej *Simeon*.
97. **Suhlke I**: stpoł. *Suląk* a. *Sulka*, jest to zdrobniała forma spieszczona nazwy osobowej *Sulisław*, *Sulimir* i pod.: stsł. *sulija* „potior“.
98. **Suhm, Sohm III**: stpoł. *Sum* lub *Som* = stsł. *somъ*, cz. i p. *sum* „mugil, Wels“; do tego należy nazwa roli *Sohmsfeld*.
99. **Schleinecke III**: npoł. *Slaińok* = stsł. **slinjakъ*, p. *śliniak* „Geiferer, Geifermaul“: stsł. *slina*, p. *ślina* „Speichel“.
100. **Schorling, Sarlieck, Sarliecke III**: nazwisko to ma być według świadectwa Henningsa (das hannov. Wendl., str. 48) wyrazem wendyjskim, jego wyjaśnienie jest niepewne: albo poł. *Skårlik*(?) = cz *Škrlík* „Zähneknirscher“ albo poł. *Zorlik (?)* = głuż. *žarlik* „Eiferer“.
101. **Tesch I**: stpoł. *Těš*, jest to forma skrócona nazwy osobowej *Těšimir*, *Těšiwoj* i pod.: stsł. *těcha* „consolatio“.
102. **Tidatz, Tidaitz, Tideitz, Thiedeitz II**: npoł. *Dědaic* = p. *dziedzic*, cz. *dědic* = n. „Erbe“: stsł. *dědъ* „avus“, cf. poł. *dědån* „hereditarius“.
103. **Tribian, Tribiahn, Trybiahn, Triahn; Tribiank I i II**: albo poł. *Trěban (Trëbian)*, dem. *Trěbank (Trëbiank)* lub *Trëboń*

i *Trëbońk:* jest to forma spieszczona względnie zdrobniała od *Trëbisław, Trëbomir* i pod.: stsł. *trěb-ьnъ* „idoneus" — albo też poł. *Drëwan* lub *Driwian* = stsł. *drěvěninъ*, p. *drzewianin* „Waldbewohner, Waldsasse, Drawehner", co jest nazwiskiem głównego szczepu Wendów Lüneburskich; tu też należą nazwy gruntów *Tribian-stücke, Trivians-feld* i pod.

104. **Vanteck, Fanteck I:** poł. *Wątåk (Wantek),* jest to hypoc. dem. nazwy osobowej *Węc(e)sław,* p. *Więcsław:* stsł. *vęšte* „plus".

105. **Wappaus III:** npoł. *Wåpaus* = „Schwanz, Schweif" (przezwisko): stsł. **opušь,* głuż. *wopuš,* dłuż. *hopyš* „cauda"; cf. stsł. *opuchlъ,* p. *opuchły* „tumidus".

106. **Warnecke, Warncke III:** poł. *Wårnåk* lub *Wårnka* = niem. „Schwarz lub Rabe": stsł. *vranъ* „niger, corvus".

107. **Warratz II:** npoł. *Wårac* = stsł. *oračь,* p. *oracz* „arator" = n. „Ackermann, Pflüger".

108. **Wenck I:** poł. *Węk,* jest to forma skrócona od *Węc(e)sław,* porównaj Nr. 104.

109. **Wilke, Wilcke, Wilk, Wilck III:** stpoł. *Welky, Wilky, Wilk* = n. „Grosse, Gross": stsł. *velikъ* „magnus".

110. **Wöhling, Wöhlke I i III:** albo poł. *Wolik* lub *Wolko* = hypoc. dem. nazwy osobowej „Valentinus" albo poł. *Wilky* „Gross", por. Nr. 109.

111. **Zart, Zahrte III:** poł. *Cårt* = stsł. **črъtъ,* poł. *czart* = n. „Teufel".

112. **Zierjacks I:** stpoł. *Žiŕåk,* npoł. *Zåråk,* jest to zdrobniała forma spieszczona nazwy osobowej *Žirosław,* p. *Žyrosław,* cz. *Žiroslav:* stsł. *žirъ* „pascuum", cf. oddz. IV. Nr. 279.

113. **Zipoll II:** poł. *Sipol* = stsł. **šipalь* = n. „Pfeifer": ros. *šipětь* „pfeifen".

Uwaga. Co do tych 113 nazwisk, to, aby uniknąć zarzutu, który mógłby mi być postawionym, muszę wyraźnie zaznaczyć, że mogą one zupełnie dobrze służyć za pomnik języka połabskiego, są bowiem zebrane przedewszystkiem z aktów recesowych lub kontraktów komasacyjnych, pochodzących z czasów poprzedzających epokę wolnego przesiedlania się: osoby, które je

nosiły, były przywiązanymi do gruntu mieszkańcami wsi, musieli być zatem Połabianami czyli potomkami Lüneburskich Wendów.

b) Druga grupa (kl. IV).

Uwaga. Nazwiska, wzięte od nazw miejscowości pochodzą w części także z sąsiedniej krainy, dawniej zamieszkanej przez szczepowo pokrewnych Obotrytów z Lauenburga i Meklenburgii.

114. (1). **Badekow**: słowiańska nazwa miejscowości w Meklenburgii, urząd Boizenburg.
115. (2). **Basedow**: słowiańska nazwa miejscowości w Meklenburgi, urząd Stavenhagen.
116. (3). **Belitz**: porównaj oddz. I Nr. 8.
117. (4). **Bellahn**: por. oddz. I Nr. 9.
118. (5). **Benitz**: por. oddz. I Nr. 10.
119. (6). **Bobzien**: słowiańskie nazwy miejscowości w Meklenburgii, urząd Lübz i urząd Wittenburg.
120. (7). **Bornekow**: słow. nazwa miejs. w Meklenburgii, urząd Grevesmühlen: *Barnekow.*
121. (8). **Breese**: por. oddz. I Nr. 20.
122. (9). **Dörlitz**: pochodzi może od miejscowości *Döllnitz* w Starej Marchii albo też od nazwy miejscowości *Järlitz* (por. oddz. I Nr. 86).
123. (10). **Flessau**: por. oddz. I Nr. 56.
124. (11). **Gadow**: por. oddz. I Nr. 57.
125. (12). **Gammolin**: por. oddz. I nr. 58.
126. (13). **Gartz**: por. oddz. I Nr. 61.
127. (14). **Grabow**: por. oddz. I Nr. 72.
128. (15). **Grebien**: słow. nazwa miejsc. w Meklenburgii, urząd Lübz: *Grebbin.*
129. (16). **Grensien**: słow. n. miejsc. w Mekl., urząd Mirow: *Granzien.*
130. (17). **Guskau** i **Güstau**: porównaj słow. nazwy miejscowości *Gützkow* (w Mekl., urząd Stavenhagen) i *Güstau* (zobacz oddz. I Nr. 81).

131. (18). **Jeberien:** słowiańska nazwa miejscowości, poł. *Jowüraino* lub *Jowürńo,* por. oddz. I Nr. 261 i II Nr. 148.
132. (19). **Kabelitz, Kablitz:** por. słow. n. miejsc. w Starej Marchii *Kabelitz* i *Köbbelitz.*
133. (20). **Kluske, Klutsch:** słow. n. miejs.. w Mekl., urząd Grevesmühlen: *Klütz.*
134. (21). **Kolbow:** słow. n. miejsc. w Mekl., urz. Neustadt.
135. (22). **Kollitz:** słow. n. miejsc. w Starej Marchii: *Kaulitz.*
136. (23). **Konau:** por. oddz. I Nr. 96.
137. (24). **Kraitz, Kreitz, Kreetz:** por oddz. I Nr. 93 *Kroitze.*
138. (25). **Kraenau:** słow. n. miejsc. w Magdeburskiem: *Granau.*
139. (26). **Kunitz:** słowiańska nazwa miejscowości, powtarzająca się często.
140. (27). **Malchow:** por. oddz. I Nr. 127.
141. (28). **Mastien:** słow. n. miejsc. w Mekl., urząd Sternberg: *Mustin.*
142. (29). **Matzon:** słow. n. miejsc. w Mekl., urząd Wredenhagen: *Massow.*
143. (30). **Mechow, Muchow:** słow. nazwy miejsc. w Starej Marchii: *Mechau* i w Meklenburgii, urząd Neustadt: *Muchow.*
144. (31). **Mirow:** słow. n. miejsc. w Meklenburgii.
145. (32). **Nedlitz:** por. oddz. I Nr. 151; *Nüdlitz.*
146. (33). **Nehmzow:** słow. n. miejsc. w Meklenburgii, porównaj nazwę roli *Rostockiej* (wsi opustoszałej około Rostoka) *Nemezow.*
147. (34). **Niemeitz:** por. oddz. I Nr. 145.
148. (35). **Owerin:** por. oddz. I Nr. 261.
149. (36). **Parseitze:** prawdopodobnie *Pretzetze,* porów. oddz. I Nr. 168.
150. (37). **Pommerin:** pewnie jakaś słowiańska nazwa miejscowości.
151. (38). **Predöhl:** por. oddz. I Nr. 165.
152. (39). **Prilipp:** por. oddz. I Nr. 171.
153. (40). **Puberitz:** pewnie jakaś słow. n. miejsc.
154. (41). **Quast:** słow. n. miejsc. w Mekl., urz. Dömitz.
155. (42). **Ritz:** por. oddz. I Nr. 189 *Reitze* i w Starej Marchii, powiat Salzwedel: *Ritze,* i gdzie indziej.

156. (43). **Sammerin**: pewnie jakaś słow. n. miejscowa.
157. (44). **Serau**: por. oddz. I Nr. 216.
158. (45). **Stannau**: prawdopodobnie jakaś słow. nazwa miejscowości.
159. (46). **Strachau**: por. oddz. I Nr. 225.
160. (47). **Streese**: słow. n. miejsc., albo *Stresow* w rejencyi Magdeburskiej albo *Streetz* w księstwie Lüneburskim por. oddz. I Nr. 226.
161. (48). **Scharnikow, Schanikow, Schernikow**: słow. n. miejsc. w Starej Marchii: *Schernikau.*
162. (49). **Scholfien, Scholvien**: pewnie słow. nazwa miejsc.
163. (50). **Schoreitz**: por. oddz. I Nr. 202: *Sarreitz.*
164. (51). **Schweinitz**: słow. n. miejsc. w rejencyi Magdeb.
165. (52). **Spranz**: nazwa miejsc. w powiecie danneberskim.
166. (53). **Techentien**: słow. n. miejsc. w Mekl., urz. Eldena.
167. (54). **Teldau**: nazwa miejsc. w starem księstwie Lauenburskiem.
168. (55). **Thegau**: słow. n. miejsc., prawdopodobnie *Techow*, wieś zniesiona w Starej Marchii.
169. (56). **Triebel**: por. oddz. I Nr. 242.
170. (57). **Ventschau**: por. oddz. I Nr. 249.
171. (58). **Waldow**: słow. n. miejsc. powtarzająca się często.
172. (59). **Weissack**: słow. n. miejsc. powtarzająca się bardzo często.
173. (60). **Wiebelitz, Wöbelitz**: słow. n. miejsc. w Starej Marchii.
174. (61). **Zieseuitz**: słow. n. miejsc., może *Zietenitz* w Starej Marchii.
175. (62). **Zietsch**: słow. n. m. w rejencyi Magdeburskiej *Zeitz* i *Zitz.*

DODATEK.

Niektóre inne wendyjskie nazwiska, które się jeszcze w nazwach pól i gruntów utrzymały.

1. **Bulko** w *Bulko-stücke:* poł. *Bolko* lub *Bólko*, jestto hypocor. dem. od *Bolesław:* stsł. *bolje* „melius“.

2. **Jarisch** w *Jarisch-feld:* stpoł. *Jaroš*, npoł. *Jorüs*, jest to forma skrócona formy pełnej *Jarosław;* por. Nr. 34. *Jarke.*
3. **Levin** w *Lewin-wiese:* stpoł. *Lěwin* lub *Lěwina* = n. „Linke, Linker“: stsł. *lěvъ* „sinister“; por. Nr. 43 *Kirch.*
4. **Majack, Mojak** w *Majacks-stücke* i *Mojaks-feld:* poł. *Majak* lub *Mojak* = niem. „Mai-mann, May“: poł. *maj* lub *moj* „Mai, mensis Maius“.
5. **Maujahn** w *Maujahns Plaarsen, Maujahns i Klein-Maujahns Wiesen:* poł. *Mau* = *Mały* + *Jan*, t. j. „Klein Johann“: stsł. *malъ* „parvus“.
6. **Zorentien** w *Zorentiens Wiese:* npoł. *Cârętin*, jest to nazwisko wyprowadzające się od nazwy miejscowości *Zarenthien*, por. oddz. I. Nr. 271. *Zarenthien.*

III. Połabsko-słowiańskie wyrażenia.

Przed 100 i więcej laty język dolnoniemiecki („plattdeustch“) potomków lüneburskich Wendów posiadał naturalnie znacznie więcej słowiańskich wyrażeń niż dzisiaj, szczególnie dla technicznych określeń rolniczych i przedmiotów domowego użytku wyrabianych przez Wendów. Ich liczba mniejszała się z każdym lat dziesiątkiem. Zestawione tutaj są ostatnimi szczątkami, które po 50 lub więcej latach może nawet z ust ludu zaginą zupełnie, tembardziej jeżeli, jak się zdaje, pod wpływami nowoczesnej kultury zaginą zupełnie przedmioty oznaczane temi nazwami.

1. **Butze** lub **Butz** = n. „Schlafstelle“ (Henning): jest to alkowa z łożem małżeńskiem w środkowej ścianie izby mieszkalnej *(dörns):* stpoł. *budica* (dem. od *buda)* = niem. „Büdchen“.
2. **Döhl** = n. „Thal“, dolnoniem. „Dahl“: oznaczenie każdej małej doliny a szczególniej dla poszczególnych gruntów w małej dolinie: stpoł. *doł*, npoł. *dûł* = stsł. *dolъ* „vallis“.
3. **Döns, Dönns, Dönz, Dörns, Dörnsse, Dörnze, Dönsk, Dörnsk** = n. „Wohnstube“: poł. *dwârnáića* lub *dörnáića* = stsł. *dvorьnica* „aula“.
4. **Dorjei** = n. „Schlagbaum, Pforte“: poł. *dvârái* (l. mn. od *dwâr)* = p. *drzwi* „Thüre, Pforte“.

5. **Drawainji** (Hennings 1862) = n. „Waldbewohner“: poł. *dråwěńi,* od subst. *dråva* „Holz“; wyrażenia tego, przytoczonego przez Henningsa, nie słyszałem; wszędzie, gdzie się pytałem, było ono nieznanem.
6. **Gain, Geyn** (Hennig), **Cheyn** (Hildebrand i Jugler) = n. „Waldung, Gehölz“, właściwie „Nadelwald“: poł. *chüjna* = stsł. **chvojna* „Fichtenholz, Kieferngehölz, Nadelwald“, w przeciwieństwie do *dråwa* „Laubholz, Laubwald“.
7. **Gungelneitz** = n. „Geige, Violine“: poł. *gųgülnáića,* jest to subst. onomat., porównaj r. *gogolь,* młrus. *hohoľ* i cz. *hohol* „Klangente“, dalej stsł. *gogotati* „gracillare, krākeln“ i także stsł. *glagolati* „loqui“, cz. *hlahol* „Schall“.
8. **Klanzei** i **Clanzal** = n. „Hinterhof (Par.-Schulze), Hofkoppel mit Holzung (z ust ludu), kleiner Obstgarten (Hennings)“: jest to podworzec tylny, ewentualnie ogród owocowy, otoczony sztachetami, ze źródłosłowu *kol-* (stsł. *klati* „ferire, scindere“); porównaj stsł. *kolъ,* p. i łuż. *koł* „palus, Pfahl“ i p. i ł. *kłonica,* cz. *klanica* „Runge“, taksamo poł. *kłandića* (Hennig: *klanneicia,* Parum-Schulze: *Klanneitz)* „Runge, Runge im Wege“ (mylnie napisane zamiast „Wagen“); można by również *Klanzei* (poł. *klanåc,* l. mn. *klancái)* porównać z serbskiem *klanac* „angustiae“ i nowosłowieńskiem *klanec* (= stsł. **klanьcь)* „via angusta, lutum“ (por. słow. nazwy miejsc. *klanec, klance, klanče);* za pierwszem zdaniem przemawia jednak: 1) niemiecka nazwa „Imzaunstücke“, której w niektórych miejscach się używa, i 2) objaśnienie u Parum-Schulzego: „Es wird an vielen Dörffern solche(r) Hinterhoff sich wol finden, da Holtz, Moratz (t. j. Morast) oder sonsten ein[e] umbau[h]ete(r) Platz ist, welche man *klangsey* nennet. Dies Wort *klangsey* hat da seinen Na[h]men von: der erste Hoff wirdt in grosse(m) und feste(m) Zaun gehalten, diese(r) Hinterhoff wird aber nu[h]r mit einer (zamiast: einem) geringen Zaun oder Planckricken (t. j. Plankenrücken) bewa(h)ret, dieses zumachen[t] heis(s)t *soklungsent,* davon heisst der Hinterhoff *Clansey,* ist wendisch, auf deutsch heisst es „Umschrencken“ (t. j. Umschränkung albo Einfriedigung)“. Hilferding, die sprachl.

Denkmäler, str. 19 uważa niesłusznie *soklungsent* — co jest mylnie napisane zamiast *zaklan[g]sit* — za stł. *zaključiti* („claudere“) i *ključь* („clavis“).

9. **Klinkerneitz** = niem. „Geldbeutel“, właściwie „Klingelbeutel“, jaki był i jest jeszcze w kościołach, i jaki prócz tego w kraju Wendów był używany; słowo połabskie *klinkernáića* jest wyprowadzone z niemieckiego „Klingel“, vb. „klingeln“.
10. **Kollatz, Kollatze (Collatze)**: poł. *kołac* = stł. *kolačь*, p. *kołacz*, głuż. *kołač*, dłuż. *kołac*, cz. *koláč*, jest to okrągłe pieczywo pszenne.
11. **Korreitz, Koreitz, Coreitz** = n. „Vorstadt, Dorfanbau, Neubau“: stpoł. *kurica*, npoł. *ƙauráića* lub *ƙeuráića* (wymawiano *tjaurácija* lub *tjeurácija*): poł. **ƙaur* l. *ƙeur* = stł. *kurъ* „gallus“, *kurę* „pullus gallinaceus“ i poł. *ƙaura* lub *ƙeura*, p. głuż. dłuż. ros. *kura* „gallina“. Taka *ƙauráića* leży zwykle przy jedynej do wsi połabskiej prowadzącej drodze na gminnem błoniu („Gemeindeanger“), porównaj uwagę u Parum-Schulzego s. v. Klüterschen: „So weit das Kussaterland (t. j. innym imieniem *Koreitz*) ist, hat es der gemeine(n) Bauer(n)schaft insgesammt zugehöret, ist aber nachhero an die Kussaterei gekommen“. Właściwie oznacza *ƙauráića* po niemiecku „Hühnerdorf“; określenie to pochodzi od danin, które składali nowi mieszkańcy wsi przyłączeni do wsi zamkniętej. Tacy nowi przybysze mieli i mają dziś jeszcze tylko zagrodę z ogrodem bez gruntu i byli i są dziś jeszcze określani dolnoniemieckiem wyrażeniem „Kotseten (Kossäten, Kossaten, Kossater, Cossaten, Cossater)“, a ich posiadłość „Kossaterei“ (Kussaterei), obecnie zaś czasami także i górnoniemieckiem wyrażeniem „Abbauer“ i „Abbau“; zresztą porównaj Brückner, Slav. Ansiedl. str. 19.
12. **Korzier, Kurzier**: poł. *korcir* = stł. **korьcirъ* = niem. „Scheffler, Körber, Korbmacher“: stł. *korьcь*, stpol. *korzec*, łuż. *kórac* = poł. *korâc* i *kórâc* = n. „Scheffel, Korb“, dniem. „Korf“; *korcir* oznacza wyrabiającego koszyki wierzbowe, używane dawniej jako miara na zboże (por. stpoł. *korzec*), i pojawia się także często jako nazwisko (por. oddz. II.

Nr. 57), niekiedy tłumaczonem bywa nieściśle na niemiecki przez „Korf“ zamiast przez „Korfer“ lub „Scheffler“.

13. **Kriwitzi** i **Criwitzi** = n. „Sumpfbewohner“ (według Henningsa 1862): ja wyrażenia tego nie słyszałem; zastanawia ono także pod względem znaczenia, da się bowiem tylko wyprowadzić od stsł. *krivъ* = pol. *krzywy*.
14. **Kussa** i **Kutzó** = niem. „Hütte“: stpoł. *chyža*, npoł. *chyzó* = stsł. *chyža*, p. *chyża*, głuż. *khěža* „domus“.
15. **Leineitz** = n. „Weberkamm“: poł. *lânáića*, słowo wyprowadzone od źródłosłowu *lân* = stsł. *lьnъ*, p. głuż. *len*, dłuż. *lan* „linum“, Lein“.
16. **Liefki** = niem. „Weste, Kamisol“; jest to krótka kamizelka dla mężczyzn i kobiet; wyraz to zapożyczony, pochodzący od zdrobniałego niemieckiego wyrazu „Leibchen“. Podobnież zapożyczonemi z niemieckiego są między Wendami lüneburskimi dziś jeszcze używane następujące trzy wyrażenia: *Brotki* i *Brökki* zamiast „Brötchen“ *Föttki* na oznaczenie garnuszka (dn. „Pot“, dem. „Pöttchen“) i *lütki* na oznaczenie czegoś małego (dniem. „lüt, lütge“).
17. **Mike** = niem. „Weizenbrod“: świąteczne pieczywo z mąki pszennej; pochodzenie tego słowa jest mi niejasne i rzecz bardzo wątpliwa, czy stoi w związku ze słowiańskim źródłosłowem *menk*: stsł. *mękъkъ*, p. *miękki*.
18. **Muleitzen, Moleinen** (Jugler) i **Moleitje** (w Ehra, powiat Isenhagen) = n. „Himbeeren“: poł. *molâića* i *molaina*, l. mn. *molâiće* i *molainâi* = stsł. **malica* i *malina*; porównaj wyrażenie „Malineken“, które mieszkańcy Brandenburgii [1]) teraz używają na oznaczenie malin i (jeżyny), ostrężyn.

---

[1]) W Marchii brandenburskiej można jeszcze czasem usłyszeć w dolnoniemieckim języku ludu także niektóre inne słowiańskie (łużyckie) wyrażenia, n. p.:

Modratzken (dłuż. *módracki*) na oznaczenie bławatków;

Panitzken na ozn. suszonych (braniborskich) rzep (»brassisa rapa esculenta«);

Schmakeduzke Schmakedunze Schmakeduzie za ozn. czarnej szczotki trzcinowej (n. »Rohrkolben; typha; Bumskeule«); *Poldsche*

19. **Pageleitz, Paggeleitz, Pogeleetz** = niem. „rundes hufeisenförmiges Weissbrot“: tą nazwę miała i ma jeszcze bułka w kształcie podkowy, którą chętnie jadano przy piwie tak jak dzisiaj w Austryi słone rożki („Salzstangen“); ten kształt nadano pieczywu według zdania tamtejszych Wendów z tego powodu, że wszystkie wsie krainy Wendów zbudowane były w kształcie podkowy, naśladując formę wendyjskiego sposobu osiedlania się. To dotąd nie objaśnione słowo wyprowadziłbym ze źródłosłowu *kol, koles* „Kreis, Rad“, ewentualnie *okoľs* = p. *okół* „circulus“ i przypuszczam, że brzmiało w języku połabskim *pâkŭlâića* l. *wâkŭlâića* = stsł. **po-kolica* a. **okolica*, pol. *okolica* t. j. okrągłe pieczywo. Należy z tem porównać wyprowadzone z tego samego źródłosłowu wyrażenie na oznaczenie okrągłego pieczywa świątecznego: stsł. *kolačь* i t. d. (por. Nr. 10), oraz urobioną od źródłosłowu *krent* resp. *kront* (t. j. okręcone, okrągłe) słowiańską nazwę bochenka chleba: stsł. **pokrąta*, p. *pokręta*, głuż. *pokruta*, dłuż. *pokšuta*, cz. *pokruta* i *pokrutka* („rundes Brötchen“).
20. **Pamel** i **Pomel** = n. „platter Fladen“, p. *płaski placek:* poł. *pomél* = stsł. *pomelь*, ze źródłosłowu *mel-*, inf. *mlěti* „molere“; por. *mlinъ* „placenta, Kuchen“.
21. **Pinkeln** = n. „schaukeln“ i **Pinkelneitz** lub **Pinkeneitz** = n. „Schaukel“: wyrazy te bywają przez mieszkańców kraju Lüneburskiego podawane za wendyjskie; subst. *pinkelnâića* lub *pinkenâića* ma w każdym razie słowiańską końcówkę.
22. **Pletki** = n. „Stirnbinde der Frauen“: białe czółko kobiet na oznaczenie żałoby, właściwie „coś plecionego“ od źródłosłowu *plet-*, stsł. inf. *plesti* „plectere“.
23. **Poleini** = niem. „Feldbewohner“ (według Hennings 1862): stsł. *polje* „campus“; ja wyrażenia tego nie słyszałem.
24. **Poleitzky** = n. „kleine Kruke, Büchse“: właściwie jest to liczba mnoga od *polaicka* lub *polnaicka*, to zaś jest deminutivum od *polnâića*, patrz następny numer.
25. **Polinitz** = n. „Kruke“: stpoł. *polnica*, npoł. *pûlnâića*, może

---

(łuż. *poł[u]dnica)* na ozn. złego ducha spiekoty *południa*, szczególnie w wyrażeniu: »die Poldschen rasen«.

zepsute ze stpoł. *panica*, npoł. *ponáića* i pokrewne ze staro-słowiańskiem *ponica* „cella“ albo też *panica* „patina, Pfanne“ (cf. p. *paneb* i *panwa*) lub wreszcie z polskiem *bania* i łuż. *banja* „Krug, Kanne“.

26. **Pomöhs** = n. „Oberboden“, strych ponad mieszkaniem: stpoł. *pomost*, npoł. *pümüst* = stsł. **po-mostъ*, komp. z *mostъ* „pons“; porównaj ros. *pomostъ* i mlrus. *pomôst* „Diele, Fussboden“; łuż. *pomosty* „Gerüste“; pol. *pomost* „Bretterboden“.

27. **Pracher** = n. „Bettler“: poł. *pracher* = głuż. *prošeŕ* „Bettler“: stsł. *pros-iti*, poł. *prüsit* „mendicare“; por. mlr. *prochaty* „quaerere“, *prochanyj* „mendicatus“; znajduje się właściwie także w nazwach miejscowości, n. p. *Pracher-berg* w Lüneburgu jak w Meklenburgii i sąsiednich krainach, zobacz Brückner, Slav. Ansiedl. str. 21.

28. **Preutz** = „privativ“ (według Henningsa 1862): poł. *prüc* = stsł. *proče* „reliquum“, p. *prócz*, głuż. *preč* „weg“.

29. **Priessink, Briessing** = niem. „Gemeindewäldchen“: stpoł. *brězinka* t. j. „Birkenwäldchen“ (patrz oddz. IV. Nr. 12): jest to zazwyczaj gminny las na niższej stronie wsi drawieńskich (lüneburgsko-połabskich) z moczarami i używany na wspólne pastwisko dla nierogacizny.

30. **Punkeneiz** = n. „Geschenk, Zugabe, Trinkgeld“: prawdopodobnie poł. *pųtåndáića* = stsł. **pątьnica* „ὁδοιπόριον, viaticum, Zugabe für den Weg, napiwek“: stsł. *pątь*, poł. *pǫt*, p. *pąć* „iter“.

31. **Retsch** = n. „Bach, Fliess“ (we wsi Bülitz i otaczających ją miejscowościach): stpoł. *rěčka*, npoł. *rëcka* = stsł. *rěka* „fluvius“, *rěčьka* „rivulus“; także w zniemczonej Marchii miśnieńskiej używa się często wyrazu *Rietsch* zamiast „Bach“, a także i w Meranie w południowym Tyrolu na określenie rowów lub kanałów.

32. **Sleleitz, Zieleitz**: stpoł. *zelište*, npoł. *zilaistė* = n. „Krautfeld, Kohlgarten“; stsł. *zelije* „olera“ (patrz oddz. IV. Nr. 273): jest to wspólny dla całej wsi wendyjskiej ogród na jarzyny i kapustę, w którym każdy gospodarz miał kawałek ziemi aż do nastąpienia podziału (separacyi) w pierwszej

połowie XIX stulecia; ogród ów położony był zwykle przy jedynym wjeździe do wsi, otoczony żywopłotem z tarniny (Schlehenhecke) lub wierzby dla ochrony przed bydłem i zwierzyną i leżał zwykle na wyższej stronie wsi; porównaj z tem uwagę w „Neues Vaterländisches Archiv", II p. 235: „das bessere Land, worauf Weizen, Bohnen, Kohl u. s. w. gebaut wird, heisst Sieleitz (Siedeleitz)".

33. **Schück** = n. „Berg": wyraz *Schück*, który używa się jeszcze często na oznaczenie góry wogóle, oznaczał pierwotnie tylko suchą lub łysą górę; czasami znajduje się razem połączony jako Schückberg = *sucha góra*: stsł. *suchъ* „siccus", por. oddz. IV. Nr. 238.

34. **Töterneitz** = n. „Trompete, Blasinstrument": ze względu na budowę w każdym razie słowo połabsko-słowiańskie: *tōternáića*, zresztą prawdopodobnie subst. onomatopoeticum jak inne podobne słowiańskie wyrażenia oznaczające instrumenta dęte, por. łuż. *trantawa* i *tarakawa*.

35. **Zerneitsche** (we wsi Ehra, powiat Isenhagen i indziej) = n. „Pickbeere lub Heidelbeere": poł. *cernaićé*, l. mn. od *cernáića* = stsł. *črъnica*, pol. *czernica*, dłuż. *carnica*, l. mn. *carnice*: stsł. *črъnъ* „niger, schwarz".

36. **Zickaneitz** = n. „Hase": poł. *skükanâc*, m. lub *skükanáića*, f. t. j. niem. „der Springer"; wyraz ten pochodzi od źródłosłowu *skok* (por. p. *skoki* na oznaczenie tylnych nóg zająca) i służy na oznaczenie zająca tak jak głuż. *wuchač* i dłuż. *huchac* (n. „Langohr, Lampe") zamiast i obok nazwy *zajac*.

37. **Zinterneitz** = n. „Beil": poł. *sikârnáića* (wymawiaj: *sitjernajcja)*, jest to forma pochodna od poł. *sikâŕa* = stsł. *sekyra*, p. *siekiera*, stpol. *siekira*, łuż. *sekera* „securis".

38. (Dodatek I). **Behs**, pl. **Behsen** = n. „Hollunder": poł. *bâz*, l. mn. *bâzai* = stsł. **bъzъ*, pl. **bъzi* „sambucus"; porównaj wyrażenie zdrobniałe Besinken używane w Brandenburgii.

39. (Dodatek II). **Pegniz** = n. „Geldspende", specyalnie „Bierspende"; jest to dar piwny, wynoszący zwykle 8—9 ton, za pomocą którego w czasach dawniejszych, aż do początku ubiegłego stulecia, pan młody względnie panna młoda, pochodzący z obcej wsi, wkupywali się przy przyjęciu ich

do nowej gminy; por. Slav. Arch. 1900, 117: stpoł. *pěńęz*, npoł. *pęz* = stsł. *pěnęzъ* „pecunia, Geld“.

Uwaga. Nieliczne słowiańsko-połabskie wyrazy, które żyją jeszcze w ustach ludu w Starej Marchii (Altmark) i w Magdeburskim okręgu rejencyjnym (Regierungsbezirk Magdeburg) wyliczył i objaśnił Aleks. Brückner w swej pracy: „Die Slavischen Ansiedelungen etc.“, str. 20. Ponieważ zaś wyrazy te być może i w gwarze ludowej dolnoniemieckiej w kraju Wendów lüneburskich tu i owdzie spotkać się jeszcze mogą, a ja ich jedynie przypadkowo nie słyszałem, i ponieważ zapomniałem ku tej kwestyi skierować swe badania, dlatego przytaczam wyrazy te w niniejszej uwadze. Są to — poza używanemi również i w Lüneburskiem a powyżej już wymienionemi: *Dönns, Dörntze* etc. (patrz Nr. 3; już stgrniem. *turniz*, śrgrniem. *durnitze), Paggeleitz, Faggeleitsch* (patrz Nr. 19) i *Pracher* (Nr. 27) — jedynie następujące, w liczbie siedmiu, wyrażenia:

40. (1). *Dönnzig* = n. „dumpfig“, pochodzące od *Dönns* (patrz Nr. 3).
41. (2). *Glûpn, an-glûpn* = n. „tückisch (dumm) von der Seite ansehen“; *glûp-ôgn* = n. „Glotzaugen“ i *glûpsch* = niem. „heimtückisch“ etc.: niewątpliwie pochodzą od połab. *gleupy* = stsł. *glupъ* „stultus. dumm“.
42. (3). *Gnêw* = „Verdruss“ i *gnêwig* = n. „verdriesslich“: poł. *gnëw* i *gnëwny* = stsł. *gnèvъ* „ira“ i *gněvьnъ* „iracundus, zornig“.
43. (4). *Lunk* = n. „Vertiefung im weichen Boden, bes. im frischen Ackerboden“ i od niego pochodny czasownik *lunken* = n. „eine Vertiefung im weichen Boden (Moor) oder frischen Acker machen“: poł. *łųka* = stsł. *ląka* „pratum, palus, Wiese, Bruchland“.
44. (5). *Pracherie* = n. „Bettelei“ i *prachern* = n. „betteln“, pochodne od *Pracher* (p. wyżej Nr. 27).
45. (6). *Penuntch* i zepsute *Pekunsch* = n. „Geld“ (por. Nr. 39).
46. (7). *Slaow* = n. „Leibeigner (Sklave)“ i pochodny czasownik *slaown* = n. „sich (mit schwerer Arbeit) abplacken“: od stpoł. *Słowan* = głuż. *Słowjan*, p. *Słowianin*, stsł. *slověninъ* „Slavus“.

IV. Nazwy gruntowe.

Podczas gdy słowiańskie nazwy miejscowości i nazwiska rodzinne oraz używane przez lud wyrażenia słowiańskie przytoczone są w ich obecnej formie w porządku alfabetycznym, musiano przy nazwach gruntów, niw, łąk, lasów i t. d. odstąpić od tego porządku, a to szczególnie z tego powodu, że jedna i ta sama nazwa roli i t. d., z których niektóre powtarzają się zresztą bardzo często i w różnych miejscowościach, występuje w najrozmaitszych formach. Z tego względu nadawał się inny, a mianowicie następujący układ: przedewszystkiem źródłosłowy, z których wyprowadzone są połabskie nazwy gruntów, ułożone są w porządku alfabetycznym według ich starosłowiańskiego brzmienia, a pod tymi poszczególnymi źródłosłowami następują również w alfabetycznym porządku wyprowadzone od nich nazwy gruntowe w odtworzonej i unormowanej przezemnie starosłowiańskiej i połabskiej formie; potem dopiero przytoczone są nazwy ról, łąk i t. d. we wszystkich przechowanych mniej lub więcej popsutych postaciach, jak je w pierwszej części (A) między poszczególnemi nazwami miejscowości pod II przytoczono.

1. *ąglъ* „angulus, Winkel“.

   poł. *wǫgål, wųgål, węgål, wągål,* p. *węgieł:*

   Fungal. Fungahl. Vungal. Wungahl. Fungalen. Gungale (popsuto lub mylnie pisano zamiast: Fungale).—Fagall. Fangel. Fangeln. Jara-Fangel. Fangel-acker. Fangel-stücke. Vangel. Fanjiel. Fengal. Fengel. — Fammels. Fummels. Grusenfangal: *grozân wągål* „schrecklicher Winkel, Schreckenswinkel“. — Dreckfungal = n. „Dreck-winkel“; porównaj we wsi *Satemin* obok połabskiej nazwy *Fungal* dolnoniemiecką nazwę „Schöthus“ t. j. gniem. „Scheisshaus“.

2. *ąglь* „carbo, Kohle“.

   poł. *wǫǵil, węǵil, wąǵil,* pl. *wǫglé, węglé, wąglé,* p. *węgiel,* pl. *węgle.*

   a) **ąglьnište,* poł. *wǫgålnáistė, węgålnáistė wągålnáistė* i per synkopen *wǫgåláistė, węgåláistė, wągláistė* („Kohlenplatz“): Winkeleitz, Fangeleitz, Wankneitzen (ex Wankelneitzen).

3. *ązъkъ* „angustus, eng, schmal".
poł. *wǫzky, wązky,* p. *wązki,* łuż. *wuzki:*
Wunski t. j. *wązky* (sc. *püǵün)* lub l. mn. *wązḱe* (sc. *püǵüny)* = „die enge, schmale Flur resp. die schmalen Flurstücken"; porównaj częste tam dolnoniem. nazwy ról: die Schmalen, Schmallen, Smalen, Smallen.

4. **bagno* „palus, Sumpf, Waldsumpf, Kienporst".
stpoł. *bagno,* npoł. *bognü,* l. mn. *bagna* a. *bogna,* p. *bagno,* l. mn. *bagna:*
Bagen.
a) **bagnina,* poł. *bognáina* „Sumpfland":
Bonnein (Brückner. Sl. A.)[1]
b) **bagnište,* poł. *bog(å)náistė* „sumpfige Gegend":
Bockeneitz. Bahinneiz (Brückner Sl. A.).

5. *bělъ* „albus, weiss".
stpoł. *běły,* npoł. *bëły, biły* i *b́ały,* p. *biały,* łuż. *běły,* cz. *bílý.*
Pöllen-berg t. j. *Bëła-ǵöra* = n. „Weisser Berg".
a) *bělьnъ,* poł. *bëlån* i *bilån* „weisslich":
Wilnawag (corr. ex Bilanwarch?) t. j. *bilån wårch* = n. „die weisse Höhe, weisse Anhöhe".
b) **bělica,* poł. *bëláića* i djalekt. *biláića i b́aláića* „Weissbach" i pod.:
Beleitz. Belleitz. Bileitz. Bylitz. Baleitz. Baleiz. Bleitz (sync. ex Beleitz).
c) **bělovъka,* poł. *bëłüwka* „Weissbächel" i pod.:
Beliefk.
d) **bělovinъka* a. **bělavinъka* (cf. cz. *bělavka),* poł. *bëłüwáinka, biłüwáinka* „Weissbächel; weisser Letten":
Pillfeink.

6. **blana* „Aue, Dorfanger".
poł. *błåna* (l. mn. *błånđi),* f., p. *błonie,* cz. *blana,* dłuż. *błomje* = n. „Aue, Dorfanger, Gemeindetrift":
Blahn. Blannen. Planneh. Blanön. Glanon (mylnie pisano

---

[1]) Brückner Sl. A. znaczy: Brückner, Slavische Ansiedelungen etc. (patrz str. 322).

zamiast Blanön). Plein-grund. Brückner Sl. A.: Blan. Vorblanne.

a) **blanьskъ*, poł. *błańsky* „zur Gemeindetrift gehörig: Blanskerjahn-stücke“ t. j. „Stücke des am Dorfanger wohnenden Johann“.

b) **blanište*, poł. *błáńáistė* „Dorfangerplatz, Auplatz“: Blaneitz, Blanneitz. Blaneiz. Blanaitz. Blanitz. — Planeitz. Planneitz. Planaitz. Planätz. — Gross- u. Klein-Blannst. Blönz (corr. ex Blaneitz). — Brückner Sl. A.: Blaneiz.

c) **blanьce*, poł. *błáńce* „kleiner Dorfanger, kleine Gemeindetrift“: Blanzens.

U w a g a. Zamiast tego w niektórych wsiach kraju Wendów lüneburskich są w użyciu wyrazy, będące tłumaczeniem niemieckiem owego słowiańskiego: Grashof, Wieschhof (t. j. Wiesenhof), Wiesenhöfe, Grashofwiesen; także tautologiczne Blanen-anger, Blanen-wiesen.

7. *b l a t o* „palus, Sumpf, Sumpfwald“.

poł. *błåtü*, l. mn. *błåta*, pol. i łuż. *błoto*, l. mn. *błota*, cz. *bláto* i *blata*:

Platjei-wiesen. Plütdding. Plieting. Plaut. Plaut-Kuhle. Plautweide.

a) **blatьce* lub **blatište*, poł. *błåtce* lub *błåtáistė*:

Platschen. Brückner Sl. A.: Plätz. Blütz.

8. *b l i z ъ* „prope, nahe“; *blizkъ* i *bližnjь* „propinquus“.

poł. *blaizky* i *blaizni (blaizån)*, p. *blizki* i *bliźni*, łuż. *blizki*, dłuż. djal. *blizny*, cz. *blizký*, *bližní*:

Bleiske Lau t. j. *blaizky ław* „der nahe Wiesenbruch“. Bleisieleitz i zepsute Bleiseneitz t. j. *blaiźńe zilåistė* „der zunächst gelegene Kohlgarten“.

Pleischuren t. j. Bleis-churen, Bleis-guren = *blaiźńe ǵöry* „die nahen, zunächst liegenden Berge“.

Blischei i Plischei t. j. Blis-chei a. Blis-gai = stpoł. *bližån gaj*, npoł. *blaiz(ån) gaj* „der zunächst gelegene Hain“.

9. *b o b r ъ* „fiber, castor, Biber“.

stpoł. *bobår*, łuż. cz. *bobr*, p. *bóbr*.

a) **bobrijь*, stpoł. *bobri*, *bobŕa*, *bobŕe*, p. *bobrzy*:

Bobra t. j. *Bobŕa* (sc. *rěka*) = n. „Biberbach“.
b) **bobrovьka*, stpoł. *bobrowka* „kleiner Biberbach“:
Bobracken.

10. *bobъ* „faba, Bohne“.
stpoł. *bob*, npoł. *büb*, p. *bób*, łuż. cz. *bob*.
a) **bobьkъ*, l. m. **bobьky*, stpoł. *bobky* „Böhnchen“ t. j. „kleines Bohnenfeld“:
Bobke, Bopke.
b) **bobovьka*, l. mn. **bobovьky*, stpoł. *bobowky*, npoł. *bübüwky* „Bohnenbeete“:
Puwiken.
c) **bobište* i **bobovьnište*, stpoł. *bobište* i *bobownište*, npoł. *bübáistė i bübüwnáistė* „Bohnenfeld“:
Bobeitz. Boweitz. Wappeitz (ex Bobeitz). Wippeitzen (ex Bübeitz). — Bombeitz. Pampeitsch. — Pümneitz. — Babatsche (Braun. A. Vorsf.) [1]).
d) **bobolica* i **bobolьnica*, stpoł. *bobolica* i *bobolnica*, npoł. *bübüláića* i *bübülnáića* „Bohnenbach, Bach am Bohnenfeld“:
Bomlitz. Babeletze(n). — Bummelneitzen; por. łużycką nazwę miejsc. Boblitz (Bobolica, Bobolce).

11. *brěstъ* „ulmus, Ulme, Rüster“.
poł. *brëst, brist, bŕost, brëstela*, p. *brzost*, stsorb. *brĕst*, cz. *břest:*
Briest. Breust. Breustel-berg. Breitsche. — Braun. A. Vorsf.: Bratsche i Broitsche.
a) **brěstьkъ*, poł. *brëståk* i *bŕoståk* „kleine Ulme“:
Brestah. Prohstack; porównaj nazwy miejscowości, polską *Brzostek* i czeską *Břestek*.
b) **brěstina*, poł. *brëstáina* „Ulmenhain, Rüsterbusch“:
Prestein (przez omyłkę w pisowni Preslein). Prösten. Breisten. Preustein. Prestannen. Preistdam. Prehestand. Breeschen. Breetschen. — Förnst-guren (?).
c) **brěstьnište*, poł. *brëstånáistė* i *bŕostånáistė* „Ulmenplatz“:
Pröstleitzen (corr. ex Pröstneitzen). Forsteneitz. Forseneitz.

[1]) Braun. A. Vorsf. znaczy: Braunschweiger Amt Vorsfelde t. j. Brunświcki obwód Vorsfelde (patrz str. 322).

12. *brěza* „betula, Birke“.

poł. *brëza* i *briza* (l. mn. *brëzé* i *brizé)*, p. *brzoza*, łuż. *brëza*, cz. *bříza:*

Brese. Breese. Bresen-feld. Stein-breese. Briesens. Brischwiesen. Pries-kamp. Pries-moor. Pries-stücke. Priesch. Breiss. Breisch-wiesen. Breusch-wiesen. Preiss. — Brückner Sl. A.: Briez. Breis. Vor-breis. Ver-bresa.

a) adj. **brěžijь*, poł. *brëzi, brizi* „von Birken“:

Brieselanken t. j. *brizjé łąkåi* „Birkenwiesen“ lub *brizjé łąǵåi* „Birkenhaine“. — Preschenung (corr. ex Breselung) t. j. *brëzi łųg* = n. „Birkenhain“.

b) adj. **brězovъ*, stpoł. *brězowy*, npoł. *brëzüw(y)*, p. *brzozowy* „von Birken“:

Pretzofen t. j. *brëzowy* (sc. *łąg)* = niem. „Birkenhain“. — Brückner Sl. A.: Bressou t. j. *brëzow* (sc. *łąg).*

c) **brězina*, poł. *brëzáina* i *brizdina* i *brózáina*, p. *brzezina*, dłuż. *brazyna* „Birkenbusch, Birkenhain“:

Breseine. Breseyn. Bresgeine. Persein. — Brisein. Briesen. Brisen. Briessen. Briesähn. Briesahn. Brissuhn. — Brosein.

d) **brězinъka*, poł. *brëzinka* i *brizinka*, p. *brzezinka*, głuż. *brëzynka* „Birkenwäldchen“:

Briesing. Brising. Brisäng. Barsing (Tetzner). Brisenki (l. mn. *brizinky).* Brisencken. Brieseiken-feld. — Priesing. Prisings-feld. Preising. Priessink. Persineken. — Braun. A. Vorsf.: Brisack. — Porównaj oddz. III. Nr. 29.

e) **brězovina*, poł. *brizüwáina* „Birkenholz“:

Briezfein (Brückner, Sl. A.).

f) **brězьnica*, poł. *brëzåndića* i *brizånáića*, głuż. *brëznica* „Birkenbach“:

Bresineitzen. Briseneitzen. Breiseneitz. Prieseneitzen. Bersieneitz. — Brückner Sl. A.: Brieseneiz.

13. *brodъ* „vadum, iter, Furt, dn. Fort“.

stpoł. *brod* i *bród*, npoł. *brüd* (l. mn. *brüdåi)* łuż. i cz. *brod*, p. *bród:*

Brode. Bröde. Broden. Brodei. Brud-berg. Brud-stücke. Brurdei i Bruerdein i Brürdei i Brüerdein (corr. ex Brüdei). — Braun. A. Vorsf.: Brodje.

a) **brodъkъ*, stpoł. *brodåk*, npoł. *brüdåk* „kleine Furt“:
Brodeck. Brüdack. Gross-Brotk. Klein-Brotk. Brotk-busch.

14. **brudъ* „lutum, Unflat, Schmutz, Morast“.
poł. *braud*, p. cz. łuż. *brud*:
Braud, Braude.

15. **brъno* i *brъnije* „lutum, Lehm, Morast“.
poł. *bårno*, stłuż. i sorb. *borno*.
a) **brъnište* poł. *bårnåistė* „Morastplatz, Lehmfeld“:
Barneitz. Bruneitz. — Brückner Sl. A.: Barneitz i Brenneiz.

16. **brъtъ* „alvarium, Bienenbeute“.
poł. *bårt*, p. *barć*, stłuż. *bart*.
a) **brъtina*, poł. *bårtåina* „Bienenbeutenstand“:
Pardein, a także Barzein.
b) **brъtьnikъ*, poł. *bårtnik*, cz. *brtník* „Bienenbeutenstand“:
Prietknick: por. głuż. nazwę miejsc. *Brětnik*, n. *Bretnig*.
c) **brъtьce*, poł. *bårtce* „kleiner Bienenstand“:
Bartsch.

17. *buky* „fagus rubra, Buche, Rotbuche“.
poł. *bauk* i *beuk* (l. mn. *bauky* i *baukwy* i *bauküwė*), pol. cz. i łuż. *buk*:
Bauk. Bauck. Baucke. Bauken. Bauken-berg. Bauckens.
a) **bučije*, stpoł. *bučje*, npoł. *baucje* i *beucje*, p. *bucze*, cz. *bučí*, serb. *bučje*, n. sg. „Buchenbusch, Buchenholz, Buchholz“, ale może to także być: *beuky* = *bauky*, l. mn. od *beuk* lub *bauk*:
Beutjü. Beitschü. Beitschuh. Beitsch-berg. Beisch-berg. Weitschei (pro Beutschü).
b) **bučina*, poł. *baucåina* i *beucåina*, p. *buczyna* „Buchenwald, Buchenholz“:
Bautz. Beitsein. Beitzen.
c) **bukovina*, stpoł. *bukowina*, npoł. *bauküwåina* a. *beuk(ü)wåina*, p. i łuż. *bukowina* „Buchengehölz, Buchenhain“:
Baukwein. Buckfein. Baakfein. Waakfein.

Uwaga. Zamiast tego w niektórych wsiach wyrażenia te w niemieckiem tłumaczeniu: „Bookhölter, Bookhorst.

18. *bъzъ* „sambucus, Hollunder“.

poł. *bâz* i *bez*, p. *bez*, głuż. *bóz*, dłuż. *bez* i *baz*, cz. *bez*: Paze t. j. *bâzé* „Hollundersträucher“.

a) **bъzinъka*, poł. *bâzinka* i *bezinka* lub *bâzainka* (l. mn. *bâzinky* i *bezinky*, głuż. *bozanka*, dłuż. *bazynka* i *bezynka* „Hollunderbeere (pl. Hollunderbeerstrauch“): Passeintje-busch. Paschünken. Bessing. Beesings. Pisangs.

b) **bъzište* i **bъzinište*, poł. *bâzâistė* i *bâzinâistė* „Platz mit Hollunderstäuchern“: Boseitzen. Buseiz. — Basitsche (Braun. A. Vorsf.). — Basinneiz (Brückner Sl. A.).

Uwaga. Porównaj, co pisze Parum-Schulze: Bey *bassing*, da muss vor diesen(m) viel Flieder gestanden sein, denn Flieder heisst *baass* (cf. Hilferding, Sprachl. Denkm. p. 35).

19. *bystrъ* „citus, limpidus, schnellfliessend, klar, frisch“.

stpoł. *bystry*, p. i stłuż. *bystry*, cz. *bystrý*.

a) **bystrica*, poł. *bystrâića*, pol. *Bystrzyca* „Hellbach“: Wisstreitzen. Wüstereiz.

b) *bystrina*, flumen, poł. *bystrâina* „Hellbach, Schnellbach“: Fistrein.

20. **črěmъcha* „prunus padus. Hartriegel“.

poł. *trimsa*, l. mn. *trimsâi*, p. *trzemcha*, cz. *střemcha*, słó. *črênsa*:

Triems. Trimsen. Triensen. Triems-gärten. Triems-wiesen. Thräns.

Uwaga. Połabska forma tych słów powstała może pod wpływem dolnoniemieckiego wyrażenia „Trems“ t. j. *modrak*.

21. **črětъ* „silva palustris, Sumpfwald“.

poł. *střêt* lub *střat*, słow. *črêt* „sumpfige Waldung“, ros. *o-čeretъ* „Rohr, Schilf“ (por. kasz. *střöda*, p. *trzoda* = stsł. *črěda*).

a) **črětina*, poł. *střêtaina* i *střataina* „sumpfige Waldung, ein mit Schilf u. Rohr bewachsener Platz“: Stredein-stücke. Stratein. Stradöhm.

22. *črъnъ* „niger, schwarz“.

poł. *ćârny*, p. *czarny*, głuż. *čorny*, dłuż. *carny*, cz. *černý*:

a) **črъnica*, poł. *ćârnâića* i *ćernâića*, głuż. *čornica* „Schwarzbach“:

Zarneitz. Zarneicks (corr. ex *Z*arneitz). — Braun. A. Vorsf.: Zerneitz i Zirneitz.

23. *črъvenъ* „ruber, rot".

poł. *ćårwény*, p. *czerwony*, głuż. *čerwjeny*, dłuż. *cerwjony*, cz. *červený*:

Scharfschüneitz = poł. *ćårwéna swüdnáića* „der rote Graben" (cf. Nr. 242).

24. *dąbъ* „quercus, Eiche".

poł. *dąb*, *dǫb*, *dųb*, p. *dąb*, łuż. i cz. *dub*:

Tompey-wiesen t. j. *dǫbåi* = p. *dęby* „Eichen".

a) dem. *dąbьkъ*, poł. *dąbåk* i *dǫbåk* (l. mn. *dąbkåi* i *dǫbkåi*) „kleine Eiche":

Domachoe = zepsute z: *Dǫbåkåi (Dǫbkåi)* „kleine Eichen, Eichengestrüpp".

b) **dąbijь*, poł. *dąbi*, *dųbi* „von Eichen":

Damkahl t. j. *dąbi kał* „Eichensumpf(wald)".

Dummlase t. j. *dųße łazé* (pl.) „Eichen-rodung, Eichen-reut".

c) **dąbica* i **dąbowica*, poł. *dąbáića*, *dǫbáića*, *dųbáića* i *dąbüwáića*, *dǫbüwáića*, *dųbüwáića*, p. *dębica* i *dębowica* „Eichenwäldchen, Eichenhain, Baumgarten" (Pf.):

Dambeitz. Dammbeitz. Dammeitz. Dombeitzen. Dohmbeitz. Dobeitzen. Dumbeitz. Dumbeitzen. Dummeitzen. Duhmweitz. Dummweitzen. Dunneitzen. Düneitz. — Brückner Sl. A.: Tabeiz. Tobeitz. Towaiz.

d) **dąbina*, poł. *dąbaina*, *dǫbaina*, *dųbaina*, p. *dębina*, łuż. *dubina* „Eichenwald, Eichholz":

Tombein. Tobein-kamp. Dobein. Tumbein. Thumbeinen. Taunbein. Dubbenei.

e) **dąbovьnja*, poł. *dąbownja* „Eichenplatz":

Damon (corr. ex Dambown-a).

f) **dąbьcь*, poł. *dąbåc*, p. *dębiec*, cz. *dubec*, głuż. *dubc* „Eichwäldchen":

Dammatzen (ex Dambatz). Damatzen.

g) *dąbičije*, n. sg., poł. *dųbicje* „Eichicht":

Duhnbötsche.

h) **dąbьčina*, poł. *dąbcaina*, *dǫbcaina*, *dųbcaina*, p. *dębczyna*, głuż. *dubčina* „junges Eichengehölz, Eichenwäldchen":

Tabenschein (pro Tambschein), Dummsen. Thunsen. Dumsei. Tonsnitz (?). Dohms-feld. Domsen-feld.

i) *dąbьnъ*, poł. *dąbny*, *dųbny*, p. *dębny* „Eichen-“;

Dumme t. j. *dųbna* (sc. *rzeka)* „Eichenfluss“. Dammde i Dammdesberge t. j. *dąbne* (sc. *góry)* = „Eichberge“.

k) *dąbrava* i **dąbrova*, poł. *dąbrowa*, *dǫbrowa*, *dųbrowa* i *dąbrüwa(ę, ų)*, p. *dąbrowa*, łuż. *dubrawa* „Eichwald, Eichenhain“:

Dammerjahn. Dobro. Dumborn. Duhnborn. Dover. Dowerfeld. — Braun. A. Vorsf.: Doberoff-anger. Doroff.

l) **dąbravьka* i **dąbrovьka*, poł. *dąbrowka(ǫ, ų)* i *dąbrüwka (ǫ, ų)*, p. *dąbrówka*, łuż. *dubrawka* „Eichwäldchen, kleiner Eichenhain“:

Dammbrüfken. Dammbrauchen. Dumbrüggen. Dummbrüggen. Dumbrügge. Dummerjahnken. Dammerag. Fuhmbränken (przez omyłkę w pisowni na mapach pól zamiast Duhmbräwken). — Braun. A. Vorsf.: Dobrock i Tobrock.

Uwaga. Zamiast tych słowiańskich używają się w niektórych wsiach lüneburgo-połabskich odpowiednie dolnoniemieckie nazwy, będące tłumaczeniem owych słowiańskich: Esternholz (n. p. wieś w powiecie Ülzen), Esternkamp (t. j. gn. Eichenfeld, Eichsfeld), Heisternholt, Heisternkamp; porównaj objaśnienie Parum-Schulzego: Da waren vor diesen(m) junge Heistern (Hilferding, str. 34).

25. *dědъ* dem. *dědъkъ* „avus, Grossvater“.

poł. *dëd, did,* dem. *dëdåk, didåk,* pol. *dziad, dziadek,* głuż. *dźěd, dźědk,* dłuż. *źěd, źědk,* cz. *děd, dědek:*

a) adj. poss. **dědъkovъ*, poł. *dëdküw(y) didküwy* „avunculi“: Thiedcken t. j. *didkowe* (sc. *püģüny)* „Grossvatersäcker“.

b) **dědica*, poł. *dëddića* i *didáića* „Grossvatersflur“:

Tideitz. Tiedeitzen. Piedeiz-wiesen (na mapie gruntu przez omyłkę w pisowni zamiast Tiedeiz-wiesen).—Taddeis (Brückner Sl. A.).

c) *dědina*, poł. *dëdaina* i *didaina*, p. *dziedzina* „Erbstück, Erbgut“:

Deetjein. Deetjei. Duetjeien. Detschön“.

26. *dělъ* „collis, mons, Berg“.

stpoł. *dĕł*, npoł. *dił* (l. mn. *diłåi)*, stserb. *dĕlъ*, młr. *dił:* Dillei-stücke t. j. Berg-stücke.

Draggadel et corruptius Regattel = stpoł. *dråwa-dĕł* „Holzberg“ (?).

27. *dlъgъ* „longus, lang“.

stpoł. *dołgy* i *dåłgy*, npoł. *dåuǵy*, p. i dłuż. *długi*, głuż. *dołhi*, cz. *dlouhý:*

Dolgen i Delgen t. j. *dołge* (sc. *püǵüny)* „lange Fluren“. Dalk t. j. *Dåłg* resp. *Dåłgy* (sc. *püǵün)* „die lange Flur“. Dauji, Daujy, Däfchie, Daug, Dau i Deuh (corr. ex Daug) t. j. *dåug(y)* (sc. *püǵün)* „langes Gewende, langes Flurstück“.

Dauge, Daugen, Dauden, Dauschen, Dautschen, Tausen t. j. *dåuǵe* (sc. *püǵüny)* „lange Gewende, lange Stücke“.

Dungen, Tungen, Tungen-feld: popsute = *Dołge* lub *dåłge, dåuǵe* (sc. *püǵüny)* „lange Gewende“.

Dau-wiesen t. j. *dåuǵe łąḱåi* „lange Wiesen“. — Daubestruck corr. ex Daugestruck = poł. *dåuǵi wåstrüg* „die lange Schanze“.

Uwaga. O *ǵ* = *tsch, sch, s* w niemieckiej pisowni zobacz Schleicher § 85, str. 126.

28. *dolъ* „vallis, Thal“.

stpoł. *doł* (l. mn. *doły)*, npoł. *düł* (l. mn. *düłd̃i)*, łuż. *doł*, p. *dół*, cz. *důl:*

Dohl. Dohls-feld. Oden-dohl. Dohlen. Duhl. Duhle. Duhlberg. Duhl-stücke. Duhls-feld. Döhl. Döhlen. — *dołd̃i* i *düłd̃i:* Dulei. Dulah. — Branduhl (ex Brand-duhl). Flickedohl i Facken Duhl. — Brückner Sl. A.: Dohl. Dulei.

a) *dolъkъ*, poł. *dołåk* i *düłåk* (l. mn. *dołkd̃i* i *düłḱd̃i)*, p. *dołek* (l. mn. *dołki)* „Thälchen“:

Dolke. Dohlken. Dohlken-feld. Duhlk. Duleiken. Delkern. Tallerken. — Brückner Sl. A.: Dohlken. — Braun. A. Vorsf.: Dauleke.

b) **dolica*, poł. *dolica* lub *düláića* „kleines Thal“ albo **dolište*, poł. *dolište* lub *düláistė*, głuż. *dolisko* „grosses Thal, Niederung“:

Duleitz. Dulaitz. Duleitzen. Duhleitz. Düleitz. Thieleitz.

Thielitzen. Telleitz. Talleitzen. -- Teilitsch. Tulsen. Dalschen. Dahlsken (corr. ex Dahlschen). — Brückner Sl. A.: Duleitz. — Braun. A. Vorsf.: Duleiste.

c) **dolьnica,* poł. *dülnáića* „Thalfluss; Niederung“ (?): Dühlneitzen. Deelneitz (mylnie pisano zamiast Dülneitz).

d) *dolina,* poł. *dolina* lub *dülaina,* p. i łuż. *dolina* „Thal, Niederung“:

Döhlen. Dehlen. Dullan (pro Dullain). Talljahn (pro Dollan).

U w a g a. Jednak w Dul, Duhl, Düleitz i t. d. może się także kryć słowo *gola* i t. d. (cf. Nr. 44), porównaj objaśnienie Parum-Schulzego: *Mohla wa duhl* heisst der kleine in der H e i d e (Hilferding, Spr. Denk. p. 34).

29. **dračije,* n. sg. (cf. *dračь*) „vepres, Dorngebüsch, Dornhecke“. poł. *dorcje* lub *dorći,* sło. *dračje:*

Dortschü. Dorsnei (corr. ex Dorschei). Dertjein. Dortjan (corr. ex Dortjei).

30. **drěnъ* „cornus mascula, Kornelkirschbaum“. poł. *drën* i *drin,* p. *dereń* (cf. r. *derenъ*), łuż. *drěn,* cz. *dřín:*

Drehn. Drehm. Drem. Dreim i Drein. An-drähn.

a) **drěnьkъ,* poł. *drënák* i *drinák* (l. mn. *drënkái* i *drinkái*), ł. *drěnk,* cz. *dřínek* „kleiner Kornelbaum“:

Drenack. Drenacken. Drehnacken. Drinach. — Drehnke. Drähnke. Dreimke. Drintki. Drenkiänk.

b) **drěnište,* poł. *drëndistė* i *drindistė* „Kornelkirschbaumplatz, Kornelkirschbusch“:

Drineitz. Drieneitz. Drieneitzen. Drinatz.

U w a g a. Porównaj także *trnъ* (Nr. 252).

31. *dręzga* „silva, Laubwald, Wasserwald (Waterloo)“. poł. *dręzga, drązga,* sorb. *drjazga,* stdłuż. *drězga:*

a) **dręžьnica,* poł. *dręznáića,* dłuż. *drěžnica* „Seewaldbach“: Driesneitz.

b) **dręžьnina,* poł. *dręznaina* i synk. *dręzaina* i *drązaina* „Laubwaldgegend, Wasserwaldplatz“:

Drensen. Dransen. Drensain (Brückner Sl. A.).

32. *drъva,* pl. „ligna, Gehölz, Holzung“, i *drěvo,* sg. „lignum, Holz“.

poł. *dråwa* i *drěwü* lub *driwü* lub *dŕowü*, p. *drwa* i *drzewo*, cz. *drva* i *dřevo*, łuż. *drjewo*:
Drauen. Drieven i Driewen.
a) **drъvina* i **drěvina*, dem. **drěvinъka*, połab. *dråwaina* i *drëwaina* a. *driwaina* i *driwainka* a. *dŕowaina*; p. *drzewina* i *drzewinka*, głuż. *drjewina* i *drjewinka*, cz. *drvina* i *dřevina* „Gehölz, Holzung, Waldung, Waldland“:
Drawein. Dawein (corr. ex Drawein). Drawehn. Drawehn-er Koreitz. Draginn (corr. ex Drawein). Drefein. — Trophän. — Drieven i Driewen. Driewing. — Brückner Sl. A.: Dreufain. — Braun. A. Vorsf.: Drafehnen.
b) **drъviště* i **drěviště*, poł. *dråwáistė*, *drëwáistė* i *driwáistė*, głuż. *drjewišćo* „Holzung, Gemeindeholzung, Holzplatz, Holzschlag“:
Draweist. Draweiss. Draweis. Draweisch. Draweitsch. Drafeist. Trafeist. Trafeitz. — Darweizen. Derwatschen i zeps. Dawatschen. Drallweetz (corr. ex Draweitz). — Drefeitz. Tiffeitz (corr. ex Triffeitz). — Braun. A. Vorsf.: Draweiste. Trafeist. — Brückner Sl. A.: Trafeisten. Driweitz. Driwotz. Dreutze. Dreuest.

33. **dupa* i *duplja* „caverna, Höhle“.
stpoł. *dupa*, npoł. *deupa*, p. i łuż. *dupa*, cz. *doupa*:
Düpe. Wolfs-düpe. Suckolnedüpe (cf. Nr. 219).

34. *dvorъ* „aula, Hof“.
stpoł. *d(w)or*, npoł. *dör* i djal. *dór* (p. i łuż. *dwór*, cz. *dvůr*) „umfriedeter Raum beim Hause = Hof, Garten, Viehweide, Grashof, Wiesenhof, Meierei“:
Dohr. Dohren. Dooren. Duhr. Duren. An-duhr. Döhr. Döhren. Mitt-döhren. — Braun. A. Vorsf.: Dorje.
a) **dvorьnъ* „ad aulam pertinens“, poł. *dŏrån* a. *dörny*, pol. *dworny*, łuż. *dwórny* „Hof“:
Dorelang i Durlang i Dürlang = *dŏrån łąg* t. j. „Hofaue, Hofwiese, Wiesenhof“; cf. Nr. 115.
Dorenlötz = *dŏrån łaz* t. j. „Hof-gereut, Rodung bei der Meierei“, cf. Nr. 118.
Durkanzen = *dörne koncai* t. j. „Hofendstücke“, cf. Nr. 92.
Dohrlunken=*dörne łųki* t. j. „Hofwiesen“, cf. Nr. 116.

Dürlei, zepsute z Dürleug = *dörån łeug* t. j. „Hofweide, Bruchland bei der Meierei“, cf. Nr. 128.
Dorselein i zepsute Dotselien i Daselien-feld = *dörna zelaina* t. j. „Hofkrautfeld, Gemüsefeld bei der Meierei“; cf. Nr. 273.
Dotsieleitz i Dorseneitz corr. ex Dohrseleitz = *dörne zeláistė* t. j. „Hofkrautgarten, Gemüsegarten an der Meierei“.
b) **dvorъkъ*, poł. *dörůk*, pol. *dworek*, łuż. *dwórk* „Höflein, kleine Meierei“:
Dorken. Doarke. Daarkens i corr. Daackens.
c) **dvorъskъ*, poł. *dörsky*, p. *dworski*, łuż. *dwórski* „Hof-“: Dörske (sc. *pūģüny*) = „Hoffluren, Meiereistücke“.
d) **dvorište* i **dvorъnište*, poł. *döráistė* i *dörnáistė*, głuż. *dworišćo* i *dwórniščo* „Hofplatz, Meiereiplatz“:
Doreitz. Dureitzen. Diereitz. Diereitz-wiesen. Dorisch. — Dührneitzen. Domneints. Dornast. — Braun. A. Vorsf.: Dorneitze.

35. *dъbrъ* „vallis, Thal“.
poł. *ďůbůr*, p. *debrza*, sorb. i stłuż. *debr*, cz. *dĕbř*:
Duber-wiesen t. j. Thal-wiesen.
a) **dъbrica*, pol. *ďůbráića* „kleines Waldthal resp. Thalfluss“ (cf. głuż. n. miejsc. *Debrica*):
Dibbereitzen.

36. *gadъ* „animal reptile, Schlange“.
poł. *god*, p. i dłuż. *gad*, głuż. i cz. *had*:
a) **gadište*, poł. *godáistė* „Schlangenplatz, Snakenpohl“:
Güdeitz.

37. *gajъ* „lucus, Hain, Hag“.
poł. *gaj* i *goj*, p. i dłuż. *gaj*, głuż. *haj*, cz. *háj*:
Gei. Gei-wiesen. Gey. Gey-wiesen.

38. *gąsь* „anser, Gans“.
poł. *gǫs* i *gųs*, p. *gęś*, dłuż. *gus*, głuż. i cz. *hus*.
a) adj. poss. **gąsijь*, poł. *gǫsi*, *gųsi*, p. *gęsi* „anserinus“: **gąsije* (sc. *polje*) = poł. *gǫsje*, *gųsje* a. *gǫše* i *gųše* (sc. *pūlė*), p. *gęsie (pole)* „Gänsefeld, Gänseanger“:
Gonsche. Gohnsche. Gönsche. Günschei. Gohnsen. Gungs. Gohss. Kunks. Kunschirr (corr. ex Gunschie?).

39. *gatъ (*gatъ)* „agger, Damm, Deich, Teich“.
poł. *got*, l. mn. *gotâi*, p. *gać*, dłuż. *gat*, głuż. *hat*, cz. *hať*:
Katai. Jatey-feld. Jatey-wiesen.
a) **gatikъ*, stpoł. *gatik*, npoł. *gotaik*, dłuż. *gašik*, głuż. *haćik* „kleiner Damm, kl. Teich“:
Kadieck.

40. **glębъ* „profundum, Tiefe, Abgrund“.
poł. *głǫb*, *głąb* i *głųb*, p. *głąb*, cz. *hloub*:
Glimp. Glumm. Glamp-Sei.
a) adj. *głębokъ* „profundus, tief“, poł. *głǫbûky* i *głąbûky*:
Glambecks-wiesen t. j. *głąbûke łąkâi* = n. „tiefe (tiefgelegene) Wiesen“.

41. *glava* „caput, Kopf, Ende“.
poł. *głâwa*, p. i dłuż. *głowa*, głuż. *hłowa*, cz. *hlava*:
a) **glavina*, poł. *głâwáina*, (p. *głowina)*, głuż. *hłowina*, cz. *hlavina* „Kopfstück, Hauptstück, Endstück“:
Klafein. Klabeins. — Braun. A. Vorsf.: Gloweine.— Brückner, Sl. A.: Klappin.
b) **glavište*, poł. *głâwáistė*, głuż. *hłowišćo* „Hauptplatz, Kopfstück, Endflur“:
Claweitsch. Klaweitsch. Klabeitzen. Klafeist. Klafeitz. Klabathen (corr. ex Klabeitzen).

Uwaga: Nazwa „Ende“ lub „Enden“ oznacza w niemieckiem często niwy, składające się z kilku krańcowych (pogranicznych) kawałków albo na końcu wsi lub pograniczu położone.

42. *glina* „argilla, Lehm, Letten“.
stpoł. *glina* (l. mn. *gliny)*, npoł. *glaina* (l. mn. *glaindi)*, p. i dłuż. *glina*, głuż. *hlina* (Lehmfeld), cz. *hlína*:
Glain. Glein. Gleinei. Gleim. Gleins. Gleiner. Glein-stücke. Gleins-busch. Gleiner-feld. Glien-feld. Gliens-busch.— Langglein. Dorf-glein. — Gläu (pro Glain). Gläu-feld.
a) **glinjakъ*, poł. *glaińak* „Lehmgrube, Thonerde“:
Gleinjack.
b) **glinъka*, stpoł. *glinka* (l. mn. *glinky)*, npoł. *glainka* (l. mn. *glainkâi)*, p. i dłuż. *glinka*, l. mn. *glinki*, głuż. *hlinka*, *hlinki* „Lehmfelder, Lehmgrube“ (w słowiańskich krainach powtarzająca się bardzo często nazwa gruntów):

Glinken. Gleinken. Glenken. Gleimken. Glänke. Glähnken. Glinkel-feld. Glinkers-feld. Gleink-stücke. Glainck (m.). Klink-berg. Klink-stücke.— Klicka (= *glinka*). Glemgi (corr. ex Gleinki). — Gleintjei, Glandiäh, Glandiein = *glaintjāi* t. j. *glainkđi*. — Brückner, Sl. A.: Glinker. Gleinke. Gleinken. Gleinecke. Gleink. Gleinogk.

c) **glinište*, poł. *glainάistė*, dłuż. *gliniśćo*, głuż. *hliniśćo* „Lehmlager, Lehmplatz“ (por. głuż. l. mn. *hliniśća* „Lehmfelder, Felder mit Lettenboden“, jest to tam częsta nazwa gruntów):

Glieneitz. Klieneitz-stücke. Klieneitzen. Gleinschen. Gleinsch. Gleinsken. Kleinzohn.

43. **gogolь* „anas clangula, Quakente“.

stpoł. *gogol*, cz. *hohol*, ros. *gogolь*, młrus. *hohol*:

Gugall i Gujall (Brückner, Sl. A.).

a) **gogolište* i **gogolovište*, poł. *gogoláistė* a. *gügüláistė* i *gügüliwáistė* „Quakentenpfuhl“:

Kugeleitsch. Gageleitz i Gaggeleitz (przydomek żartobliwy miasta Lüneburg). — Kunkelfeitz

44. *golъ* „nudus, aridus, nackt, kahl, trocken“.

stpoł. *goły*, npoł. *güły*, p. *goły*, dłuż. *góły*, głuż. *hoły*, cz. *holý*:

a) **golja*, stpoł. *gola*, npoł. *ǵüla* (djal. *góla*), p. *gola*, dłuż. *góla*, głuż. *hola* „freier, offener, kahler Platz, unbebautes, mit Heidekraut bewachsenes Land, Heide“:

Guhl. Güll-feld. Colla. Kola. Kohla. Kolla. Kollah. Kulla. Gollau i Jolau (corr. ex Gola); porównaj także uwagę do Nr. 28.

b) **golьka* (demin. od **golja*) poł. *golka* i *ǵülka*, dłuż. *gólka*, głuż. *holka*, „kleine Blösse, kleine Heide“:

Gählken. Gählicken. Gühlken-berg. — Kolk. Kolke. Kolken. Kölken.

c) **golica*, stpoł. *golica*, npoł. *ǵüláića* (djal. *góláića*) „kleine Waldblösse, kleine Heide, Heidebach, kahler Berg, Kahlenberg“ (por. nazwy miejsc. sło. *Golica*, głuż. *Hol(i)ca*, cz. *Holice*, młrus. *Hołyća*) lub **golište*, stpoł. *golište*, npoł. *ǵü-*

láistė (djal. *góldistė*) „grosse Waldblösse, grosser Heideplatz“ (por. nazwę miejsc. serbską *golište*):
Gohleitz. Guhleitz. Guhleitzen. Guleitzen. Guleizen-horst. Gühleitz. Gühleitzen. Güleitz.—Colleitz-berg. Kölschen-berg. — Gulitz. Kilitz. Golatz. Golatz-moor. Neu-golatz. — Joleitz. Jöleitz. Juleitz. Juleitzen. Jühleitz. Jüleitz. Jüleitzen. — Brückner, Sl. A.: Göliz. Gülitz. Gulliz. Guleiz. Guleitz.

45. **g o m o l j a* „conus, Kegel, kegelförmiger Berg bz. Hügel“.
stpoł. *gomola*, npoł. *ǵümüla* (l. mn. *gomolé* a. *ǵümülé*), dem. poł. *gomolka* i *ǵümülka* (l. mn. *gomolky* i *ǵümülky*), p. *gomółka*, głuż. *homola* i *homolka*, cz. *homole* i *homolka*:
Gomohl. Gamiehlen. Gamihlen. Jamel. — Kamelken.

46. *g o r a* „mons, Berg“.
stpoł. *gora* i djal. *góra*, npoł. *ǵöra* (l. mn. *ǵörȧi*), p. i dłuż. *góra*, głuż. i cz. *hora*:
Guhren. Guhr-feld. Wilz-guren. Furnst-guren. Göhre. Göhren. Gühr. Gühren. Goar. Kahrens. — Braun. A. Vorsf.: Gore. die Gore.
a) **gorʒka* (dem. od *gora*), stpoł. *gorka* i djal. *górka*, npoł. *ǵörka* (l. mn. *ǵörkȧi*), p. i dłuż. *górka*, głuż. *hórka* „Berglein, Anhöhe, Hügel“:
Goork. Gahrken. Gurken. Gurken-berg. Peter-gurken. Gurken-feld. Guhrken. Guhrkeien. Göhrk. Göhreck. Göhrken. Görks-berg. Gehrken-berge. Gürken-berg. Jörk. Jöhrk. Jürken-berg.
b) *gorʒskʒ*, poł. *ǵörsky*, p. i dłuż. *górski*, głuż. *hórski* „montanus, Berg-“; pl. *ǵörske* (sc. *püǵüny*) „Bergfluren, Bergstücke“:
Göhrsken. Goorsten. Gohrsen. Guhrtschen.
c) **gorica*, poł. *górȧića* i *ǵöráića*, słо. *gorica* (nazwa miejsc. niem. „Bühel“, kr. *Gorica*, p. *Gorzyce*, cz. *Hořice*) „kleiner Berg, Hügel, Berglein“:
Goreizen. Goreitz-berg. Gahreitz. Garreitz. Garreitzen. Gureitz. Guhreitzen. Jürreitzen. Guertzen-wiesen. Karützen. Gorz. Gahrz-berge. — Brückner, Sl. A.: Göreiz.
d) **gorʒnica*, stpoł. *gornica*, npoł. *ǵörnáića* „Hügelbach“ lub

coś podobnego (por. n. miejsc. słow. *Gornica* i cz. *Hornice*):
Jörns. Jürns.

e) **gorina* i **gorovina*, poł. *górâina* i *górüwâina*, głuż. *horina* i *horowina* „Höhenzug“:
Gorein. — Gurwein.

47. *gorěti* „ardere, glühen“.

poł. *górêt*, p. *gorzeć*, dłuż. *górêś se*, głuż. *horjeć*, cz. *hořeti*.

a) **gorělьcь*, poł. *górêlâc* „Brandplatz“ (por. łuż. n. miejsc. *Z-gořelc*, *Z-horjelc*, n. „Görlitz“):
Garels. Garlsen.

b) **gorělište*, poł. *górêlâistê* „Brandstelle“:
Gürleitzen. — Brückner, Sl. A.: Gerleiz i Kerleiz i prawdopodobnie też Krigeleiz i Krigeleck (corr. ex Görgeleiz vel Görjeleiz).

c) **gorělina*, poł. *górêlâina* „Brandstelle, Brandfeld“:
Görlein. Goerlein. Gürlein. Jörgelei (pro Görjelein).

48. *gostь* „hospes, Gast“.

stpoł. *gost*, npoł. *güst*, p. *gość*, dłuż. *góść*, głuż. *hósć*, cz. *host*:
Guste-stücke t. j. Gast-stücke. — Braun. A. Vorsf.: Gost-anger i Jaust-anger.

a) **gostinьka*, poł. *güstâinka* (l. mn. *güstâinky*) „kleine Gastfelder“:
Gusteinken. — Brückner, Sl. A.: Hostin (?).

b) *gostьnica* „xenodochium“, stpoł. *gostnica*, npoł. *güstnâića* „Gastfeld, Gasthufe, Gastland“:
Güstneitz. Gystneitz. Güsteneitz. Guesteneiz. Güstneitzen. Guestneitzen. Güsteneitzen. Gustneitz. Gustnitz. Gustneizen. Gusteneitzen. Gustenytze. Güssneitz. Güssneitzen. Gussneitz. Gussneitzen. Güsneitz. Güsneitzen. Güseneitz. Güseneitzen. Gusneitz. Gusnitz-feld. Gusneitzen. — Küsteneitz. Jüstneitz. Jüsneitz. Jüsseneitz. Jusneitzen. Jiseitz (corr. ex Jüstneitz). Jüstneien (corr. ex Jüstneitzen). Kosbeneich (corr. ex. Gosteneitz). — Brückner, Sl. A.: Guseneiz.

Uwaga. Zamiast tego używają się w niektórych wsiach połabsko-lüneburskich odpowiednie niemieckie nazwy, będące tłumaczeniem owych słowiańskich: „Schulzendienstland“ (n. p.

w wsiach Naulitz i Tolstefanz) lub „Schulzenstücke“ (n. p. w wsi Trebel) lub „Gastkamp“ i „Gastkam(p)feld“; porównaj także wstęp do oddziału II Parum Schulze (str. 192) podaje formę „Jüsteneitz“ i objaśnia nazwę tą miejscową słowami: „Jüsteneitz heisst so viel als ein Gastland, gast heisst jüst: in alten Zeiten, wenn die Vogte haben in Dorf gekommen, so hat sie der Schultze bewirthen müss (müssen)“, patrz Hilferding, Sprachl. Denkm. p. 35. — Już w dokumencie lüneburskim z r. 1345 czytamy:.... dat Burmestersrecht, dat menliken geheten is *Gustenytze.*

49. **grabъ* „fagus alba, Weissbuche“.

stpoł. *grab,* npoł. *grob* (l. mn. *grobȃi),* p. i dłuż. *grab,* głuż. i cz. *hrab.*

Groben. Greba. Grobjei. Hoch-grefen. Gräpen-stücke.

a) **grabьkъ,* stpoł. *grabȃk,* npoł. *grobȃk* (l. mn. *grobkȃi)* „kleine Weissbuche, pl. Busch von kleinen Weissbuchen“ (por. młrus. n. miejsc. *Hrabok):*

Graback. Groback. Cravaak. Grabacken. Grobkie. Gräfken.

b) **grabiję,* stpoł. *grabi,* npoł. *grobi* „von Buchen“:

Grabelangs-feld t. j. stpoł. *grabi-łąg* = n. „Buchenhain, Feld am Buchenhain“.

c) **grabica,* poł. *grabáića* a. *grobáića* (l. mn. *grobáiće)* „kleine Weissbuchen, Hain von kleinen Weissbuchen; Weissbuchenberg, Weissbuchenfliess“ (por. n. miejsc. dłuż. *Grabice* i sło. *Grabovica)* lub **grabište,* poł. *grabáistė* albo *grobáistė* „Weissbuchenplatz“ (porównaj nazwę miejsc. czes.-słow. *Hrabiště):*

Krabeitz. Krabeitzen. Kräbeitz. Kräbeitzen. Krebeitz. Kreweitz. Cräweitzen. Crewtzen. Grewes. Greps. Greups. Grups. — Braun. A. Vorsf.: Kraweitz i Krufentsche (= **grabovnište).*

d) **grabina,* poł. *grabáina* a. *grobáina,* p. i dłuż. *grabina,* głuż. i cz. *hrabina* „Weissbuchengehölz, Weissbuchenhain“: Grabain. Grawein. Krawein. Kraffein. Kraewein. Krefein. Krefien. — Braun. A. Vorsf.: Graffein. — Do tego Grabau (Brückner, Sl. A.) t. j. *Grabowa.*

50. *gradъ* „murus, hortus, civitas; Schanze, Schloss, Burg“.

poł. *gord,* p. *gród,* dłuż. *grod,* głuż. *hród,* cz. *hrad:*

Göhrde. Gaarte. Göhrde-feld. Goords-berg. Goords-grund. Nogarts t. j. *nowogord* „neue Schanze, neue Burgstätte, Neuburg“.

a) **gradьkъ*, poł. *gordák*, p. *gródek*, dłuż. *grodk*, głuż. *hródk*, cz. *hrádek* „kleine Schanze, kleine Burg, Kastell“:

Gordack. Jordack. Jorack (corr. ex Jordack). Johdack i Jodacken (corr. ex Jordack-en).

b) **gradište*, poł. *gordźiště*, p. *grodziszcze*, dłuż. *grožišćo*, gł. *hrodžišćo*, cz. *hradiště* „Burgplatz, Schanze“:

Chorteisde. Korteez.

U w a g a. Zamiast tego w niektórych wsiach lüneburgsko-wendyjskich wyrażenia te w niemieckiem tłumaczeniu: „Schanze“ i „Schwedenberg“ (por. łuż.-niem. „Schwedenschanze“ zamiast łuż.-serb. *hrodžišćo*).

51. *grebenь* „(pecten), dorsum montis, Bergkamm“.

poł. *greben*, p. *grzebień*, dłuż. *gřeběń*, głuż. *hrjebjeń*, cz. *hřeben*:

a) **grebenica*, poł. *grebeńáića* a. *gårbeńáića* „Höhenrücken, Hügelland“:

Grebeneitz. Garbeneitz.

52. *gramada* i *gromada* „acervus, Haufen“.

poł. *gromada*, p. i dłuż. *gromada*, głuż. i cz. *hromada* „Haufen, właściwie Dorfgemeinde, Gemeindeversammlung, tutaj: Gemeindeland, Gemeindelehde, Gemeindeholzung“: Grummoth. Grummuth. Grummath. Grummoh (patrz uwagę). Gromatz. Graumatz. Graumats.

a) adj. poss. **gromadьnъ*, poł. *gromodny*, dłuż. *gromadny* „der Gemeinde gehörig“:

Germenaden t. j. *gromodne* (sc. *púǰúny*), „Gemeindefluren“.

U w a g a. *Grummoh* jest nazwa lasu gminnego (lasu *gromady*) wsi *Bělicy* (patrz A I 19 Bülitz), która bywa przytoczona także już przez Hildebranda, Wend. Aberglaube etc. (patrz Slav. Arch. 1900, 115) jeszcze w mniej zepsutej postaci *Grummode*.

53. *groza* „horror, Schrecken“.

poł. *grüza*, p. i dłuż. *groza*, głuż. *hroza*, cz. *hrůza*.

a) adj. *grozьnъ*, poł. *grüzny*, p. *groźny*, dłuż. *grozny*, głuż. *hrozny*, cz. *hrozný* „schrecklich“:

Grusenfungal i Grusenfangel = *grüzån wągål* a. *wųgål* t. j. „Schreckenswinkel“. — Grusen - horst = Schreckenshorst.

54. *gruša* i *chruša* „pirus, Birne“.

stpoł. *gruša* lub *grušwa*, npoł. *grausa* i *grauswa* lub *greusa* i *greuswa*, p. *grusza*, głuż. *krušwa* „Birne, Birnbaum“:
Grausch. Grauschen. — Brückner, Sl. A.: Grausch.

a) poł. *grauk* lub *greuk* (ł. mn. *graucái* i *greucái*), „Birnbaum“:
Krautschen. Krautz (f.). Krautz-berg. Krautzen-feld. Kreutzen. Creutzen. Greusen. Gresen. Greisen-feld. Grusen. Grusen-wiesen. Griesen. — Klautzen (corr. ex Krautzen). — Brückner, Sl. A.: Grautschee.

Uwaga. Parum-Schulze podaje: Ey dawig gräuck (t. j. *eu dâwich greuk)* i objaśnia: ist bei zwei Birnbaum; zwei Bäume haben da gestanden (cf. Hilferding, p. 34).

b) **grušьka*, poł. *grauska* i *greuska*, p. *gruszka*, dłuż. *kšuška* „kleiner Birnbaum“:
Krüsk. — Brückner, Sl. A.: Grausk.

c) **grušica*, poł. *grausáića* i *greusáića* „kleiner Birnbaum“ (por. nazwy miejsc. głuż. *Krušwica*, dłuż. *Kšušwica*, słow. *Hrušica)*:
Grüseitz. Graseitz (corr. ex Grauseitz).

d) **grušovina* i **grušovьnica*, poł. *greusüwáina* i *greusüwnáića* „Birnenpflanzung, Birngarten“:
Greisfein. Greiswenn. Grieswein. — Grüsseneitz. — Braun. A. Vorsf.: Krüseneitz. Krosneitsche. Grosse-Neitze.

55. *grъmъ* „fruticetum, Gestrüpp“.

poł. *gårm*, serb. *grm* „Gestrüpp, Hecken“.

a) **grъmište*, poł. *gårmáistė* „Hecken-platz, Gestrüpp“:
Jarmeesen. — Brückner, Sl. A.: Garmeiz.

56. *gumьno* „area, Tenne, Scheunenplatz“.

poł. *ǵaumnü* a. *ǵeumnü*, p. i dłuż. *gumno* „Scheunenplatz, Vogelherd, Hof“:
Gaumah. Gaumach (loc. pl.?). Juvenack(?).

a) **gumьnište*, poł. *ǵaumnáistė* a. *ǵeumnáistė* i per syncopen *ǵaumáistė* a. *ǵeumáistė:*

Wummeneitz. — Humitz. — Brückner, Sl. A.: Chimeiz (ex Cheumeiz).

57. *gvozdъ* „silva, saltus, Wald, Hart".

stpoł. *gozd*, npoł. *ǵüzd*, dłuż. *gózd*, cz. *hvozd* (por. nazwy miejsc. p. *Gwoździe*, serb. *Gvozd*, dłuż. *Gózd*, cz. *Hvozd*):
Göhst. Göhst-wiesen. Gust. Kuhst. Gotsche. Giest. Geist. Geist-feld. Geist-heide. Geist-wiesch.

a) **gvozdьnъ*, poł. *ǵüzdån*, *ǵüzdny* „zum Wald, zur Hart gehörig"; *ǵüzdån* (sc. *püǵün*) „Waldflur, Waldstück":
Guschan. Goschan. Ko(h)sahn. — Gusten. Gussen. Gussens. Gusen. Castan. Koosten. — Kostenang (corr. ex Kostenlang) t. j. *gozdån* lub *ǵüzdån łag* = niem. „Waldhain, Waldaue". Gusskahl t. j. *gozdån kał* a. *ǵüzdån koł* = n. „Waldmoor, Waldsumpf". — Do tego Brückner, Sl. A.: Köttschen. Ketschen. Kötze.

58. *chlěvъ* „stabulum, Stall".

poł. *chlëw* i *chliw*, p. *chlew*, dłuż. *chlěw*, głuż. *khlěw*, cz. *chlív*:
Gliefen. Kliefen. Kleiben.

a) **chlěviště*, poł. *chlëwáistė* „Stallplatz, Hürde, właściwie Schweinehürde":
Kleeweitz. Kleibeitzen.

59. *chudъ* „parvus, egens, humilis, klein, mager, dürftig".

poł. *cl'eudy*, p. i dłuż. *chudy*, głuż. *khudy*, cz. *chudý*:
Gottie-stücke t. j. *cl'eude püǵüny* = niem. „magere, dürftige Flurstücken". Geitke.

a) **chudište*, poł. *cl'eudáistė* „geringe Gegend, dürftiger Acker":
Chäudeitz. — Brückner, Sl. A.: Kedeitsk.

Uwaga. Parum-Schulze (cf Hilferding, p. 35) podaje: Chäudeitz heisst so viel als geringe oder das nicht viel tauget.

60. **chvoja*, „pinus. Nadelbaum, Fichte, Kiefer".

poł. *chüja*, p. *choja*, głuż. dem. *khójca* (ex *choj-ica*), dłuż. *chójca*, cz. *chvůje*.

a) **chvojina*, poł. *chüjna*, p. *choina*, dłuż. *chójna*, głuż. *khójna*, cz. *chvojina* „Fichtenwald. Kiefernbusch. Nadelwald":

Gayn. Gain. Gein — i w starszej postaci Gajn (Hennig) i Cheyn (Hildebrand, Jugler).

b) **chvojьnica*, stpoł. *chójnica*, npoł. *chüjnáića* „Föhrenbach, Kiefernbach“ lub „Fichtenwäldchen, Kiefernwäldchen“ (porównaj nazwy miejsc. głuż. i sorb. *Khójnica* = n. „Kunitz“ i „Cunnewitz“ i sła. *Chvojnica)*:

Gienitz-wiese.

Uwaga. *Chüjna* (w niem. postaci *Cheyn* i *Gain;* por. także w dok. pomorskich *Cheyn* i *Choina)* jest nazwa okręgu w kraju Wendów lüneburskich z głównem miejscem *Bělica* (n. Bülitz), który to okręg na północy graniczy z okręgiem *Dråwaina* (n. Drawehn) = n. „Laubholz, Laubwald“ i w przeciwieństwie do tego ostatniego był pokryty lasem iglastym (sosny i jodły); z tego też powodu pierwszy okręg nazwany został *Dråwaina* = niem. „Laubwaldgau“ i drugi *Chüjna* = n. „Nadelwaldgau“.

61. *chvostъ* „cauda, Schwanz“.

stpoł. *chóst*, npoł. *chüst*, p. *chwost.*

a) **chvostije*, n. sg.. poł. *chóstje* i *chüstje*, p. *chwoszcze*, głuż. *khošćo*, dłuż. *chóšć* (m.) „Katzensterz, Besenginster“:

Kuschei. Kouschei. Köschen-stücke. Blanck-Kuschen.

b) **chvostina*, poł. *chóstina* i *chüstáina* „Besenginsterplatz“:

Kastein. Katztein. Kussein-feld. Koosten.

c) **chvostьcь*, poł. *chóstâc* i *chüstâc* „kleiner Besenginsterplatz“.

Kusatzen.

62. *chvrastъ* „sarmentum, dumetum, Gestrüpp, Eichengestrüpp“.

stpoł. *chrast*, npoł. *chrost*, p. *chróst*, głuż. *khróst*, cz. *chvrast* i *chrast* = n. „Horst“:

Krätz. Kratseh (corr. ex Kratsch).

63. *chytrъ* „citus, rasch, flink“.

poł. i p. *chytry*, dłuż. *chytšy*, głuż. *khětry*, cz. *chytrý*.

a) **chytrьnica*, poł. *chytârnáića* „flinker, rascher Bach“:

Gitarneitz.

64. *ilъ* „argilla, Mergel, Letten“.

poł. *jił*, p. *ił*, głuż *jił*, cz. *jíl:*

Ihlau-stücke. — Jihl-wiesen. Gihls-wiesen.

65. *imela* „viscum, Mistel“.
poł. *jemela* i *wâmela*, p. *jemioła*, łuż. *jemjelina*, cz. *jemela*, młrus. i sła. *omela*.
a) **imelište* i **omelište*, poł. *jemeláistė* i *wâmeláistė* (por. głuż. *jemjelniśćo*) „Mistelplatz, Mistelort“:
Gemeleitzen. Wamleitz.

66. *iva* „salix, Sahlweide“.
stpoł. *jiwa*, npoł. *jaiwa*, p. *iwa*, głuż. *jiwa*, cz. *jíva*:
Gieben. Geif-holz.

67. *jablanъ* „malus, Apfelbaum“.
poł. *jobłûń* i *jobłûńa*, p., dłuż., głuż. *jabłoń*, cz. *jabloň*:
Joblum. Jabelohn. Jabeluhn. Jabein.
a) **jablanьka*, poł. *jobłûnka* (l. mn. *jobłûnky*), p. *jabłonka*, łuż. *jabłońka*, cz. *jablonka* „kleiner Apfelbaum“:
Jablomki. Jablomken. Joblömken. Gabelang.
b) **jablanьcь*, poł. *jobłûnâc*, łuż. n. miejsc. *Jabłońc* „Apfelbaumplatz, Apfelgarten“:
Jabelenz. Jabelsen.
c) **jablanьnъ*, poł. *jobłûnân* i *jobłûnny*, p. *jabłonny* „Apfelbaum-“:
Jobenjeh - Legden t. j. *jobłûnne łąda* = n. „Apfelbaum-Lehden“; por. Nr. 119.

68. *jagnędъ*, „populus nigra, Schwarzpappel“.
poł. *jognęd*, cz. *jehněda*, sło. *jagned*.
a) **jagnędovina*, poł. *jognędûwáina* „Schwarzpappelhain“:
Jochenfein.

69. *jalovъ* „sterilis, unfruchtbar“.
stpoł. *jałowy*, npoł. *jołûwy*, p. i łuż. *jałowy*, cz. *jalový*.
a) **jalovina*, stpoł. *jałowina*, npoł. *jołûwáina* „ager incultus. unbebautes Land“; cf. cz. *jalovina* „Zuggraben“:
Jahlfiels-feld.

70. *jama* „fovea, Grube, Höhle“.
stpoł. *jama*, npoł. *joma* lub *jomó*, demin. *jomka* (l. mn. *jomky*), poł. i łuż. *jama* i *jamka*:
Jahms-stücke. Jamanns. Jamanns-feld. — Jamken. Jomken.
a) **jamьnica*, stpoł. *jamnica*, npoł. *jomnáića* (porównaj dłuż. n. miejsc. *Jamnice*) „Grubenplatz, Höhlenbach“:

Jandneitz (corr. ex Jamneitz). Janeitz i Juneitz (corr. ex Jamneitz). — Brückner, Sl. A.: Jameneiz. Gameitsch.

71. *jarъ* „vallis, Thal".

poł. *jor*, p. *jar* = dolina.

Jirjost = poł. *jorügüzd*, stsł. **jarogvozdъ* t. j. „Thalwald, Wald im Thalgrund".

72. **jasenъ* „fraxinus, Esche".

stpoł. *jaseń* i obok tego: *jasela*, npoł. *josin* i *josela*, p. *jesion*, łuż. *jaseń*, cz. *jasen:*

Jaassen. Jahsins-feld. Jessen. Josen. Jissen. Göshen. Guhschien. Geesen-wiese. Geihsen. Geissen. Giessens. — Geisenei (l. mn. *josinâi*). — Ramassel = Ram (?) + Jassel; por. oddz. I Nr. 39 *Crummasel.*

a) **jasenьnъ* i **jaselijь*, pol. *jasenny* i *jaseli* lub *josinny* i *joseli* „zu den Eschen gehörig":

Jeetze i Jeetzel = *josenna* i *joselja* lub *josela* (sc. *rëka*) i zwykle subst. *Josna* i *Josela* „Eschenbach".

Jassel-mühle = *jasela mâlnáića* „Eschenmühle".

Geschenberg = *josen(na) ǵöra* t. j. „Eschenberg".

Gesenstremin (Brückner, Sl. A.) = *josen(ny) streumin* t. j. „Eschenbach, Eschenfliess".

b) stpoł. *jaselica*, npoł. *joseláića* (l. mn. *joseláiće*) „kleine Esche":

Krummaseleitz (niwa pod wsią Crummasel) = *krụpe joseláiće* „kleine dicke Eschen", por. Nr. 101 *krapъ*.

73. *jastrębъ* „accipiter, Habicht".

poł. *jostrẹb*, pol. *jastrząb*, dłuż. *jastśeb*, głuż. *jatřob*, cz. *jestřáb:*

Jostreben.

74. *jaštеrъ* „lacerta, Eidechse, (Drache)".

poł. *joster* (l. mn. *josterâi*), p. *jaszczur*, łuż. *ješćer*, cz. *ještěr*, stczes. *ješčer* (draco).

Jesters. Jestersche Horst. Gistren. — Josterfach i Jostesack: zepsute z Josterjach lub Josterach = poł. (*wâ*) *josterach* t. j. „in den Eidechsen, im Eidechsenhorst, Drachennest".

a) **jašterina*, poł. *josteráina* „Eidechsenfeld, Drachenhorst“: Jastrein. — Jospernach: zepsute z *(wå) jost(e)ráinach* „auf den Eidechsenfeldern“.

75. *javorъ* „platanus, Ahorn“.

stpoł. *jawor*, npoł. *jowör*, p. i łuż. *jawor*, cz. *javor:* Gaur.

a) **javorьnica*, poł. *jowörnáića*, łuż. *jawornica* „Ahornbusch, Ahornbach“: Jaberneitzen.

76. *jazъ* „agger, Damm, Deich“.

poł. *jáz* i *joz*, p. *jaz*, cz. *jez:* Jase. Gähs. Hölten-jahs. Jahs-gärten.

a) **jazъkъ*, poł. *jazůk* i *jozůk* „kleine Damm“: Jaask. Jaske. Jastack-wiesen (corr. ex Jasack-w.).

b) **jazisko*, poł. *joziskü* (l. mn. *joziska*) „grosse Deich“: Jeschüsk. Geschüsken.

77. *jedla (jela)* „abies, Tanne“.

poł. *jůdła*, p. *jodła*, głuż. *jědla*, dłuż. *jedla*, cz. *jedla:* Widdel.

78. *jelenь* „cervus, Hirsch“.

poł. *jilen*, p. i łuż. *jeleń*, cz. *jelen:* Jilehn. Jilang. Jilgen. Jlgen.

a) **jelenište*, poł. *jilenáistė* „Hirschplatz, Hirschstand“ lub **jelenica*, poł. *jilenáića* „Hirschbach“ (por. czeską i polską n. miejsc. *Jelenice* i dłuż. *Jelénce):* Jellneitz. Killneitz. Wieleney-wiesen (corr. ex Jileneitz-wiesen).

79. *jezero* „lacus, See“.

poł. *jezerü*, p. *jezioro*, dłuż. *jazor*, głuż. *jězor*, cz. *jezero:* Josöhrn. Vessiren. — Jeerssen-feld. Iser-horst. Iser-kamp. Isker-kamp. — Braun. A. Vorsf.: Jesere i Gesehre.

a) **jezerьko*, poł. *jezirkü*, p. *jeziorko*, cz. *jezírko*, dł. *jazork*, gł. *jězork:* Jirseik (corr. ex Jiserk).

80. **kalina* „Wasserhollunder, Schneeball- resp. Pfeifenstrauch“.

stpoł. *kalina*, npoł. *koláina*, p., cz. i łuż. *kalina:*

Kolein. Kullein-wiese. Kuhljahn. — Brückner, Slav. Ans.: Goleins.

81. *kalъ* „lutum. Kot, Morast, Sumpf".

stpoł. *kał*, npoł. *koł* (l. mn. *kołdi*), p. i sorb. *kał*, cz. *kal*: Kohley. Guhli-gärten. Ghulji-feld. Lange Guhljih. Kohl. Kahlen. Heide-Kahlen.

a) **kalъkъ*, poł. *kołůk*, cz. *kalek* „kleiner Morast": Kolacken. Kallacka-Kuhle.

b) *kalište* i **kalьnište*, stpoł. *kalište* i *kalnište*, npoł. *kolůistė* i *kolnůistė*, cz. *kaliště*, dłuż. *kališćo* „Sumpfstelle, morastiger Platz, sumpfiger, morastiger Boden, Moorland, Sumpfland, aus Sumpf entwässertes Land":

α) Callist. Kahlitz. Kaleitz. Calleitz. Caliessen. Calliessen. Kaliesseu. Kalissen. Kalisien. Kalässen. Kalössen. Kahlischen. Kahlschen. Kaaleitsch. Kaulitz. — Koleiz. Koleitz. Kollitz. Kolleitz. Koleitze. Koleitzen. Kohleitz. Kohleitzen. Koleitschen. Koleisch. Kuleitzen. Kuhleizen. — Kuhlsche Land. Gulschie Land. — Brückner, Sl. A.: Kaleiz. Kaleitz. Galeiz. Galeisch. Koleitsk. Graleis (corr. ex Kaleiz). — Braun. A. Vorsf.: Koleitz. Koleitsche. Gelatsche.

β) Kohlneitzen. Kuhlneitzen. Gulneitzen. Güldeneitzen (corr. ex Gulneitzen = Kolneitzen). — Brückner, Sl. A.: Kaleneiz i zeps. Kaknemeneiz. — Braun. A. Vorsf.: Kohlneitz. — Do tego Kolno (Brückner, Slav. An.) = stsł. *kalьno* (sc. *město*) „Sumpfplatz".

82. *kamy* i *kamenъ* „lapis, Stein".

poł. *komůi* (l. mn. *kominė*), p. *kamień*, dłuż. *kamień*, głuż. *kamjeń*, cz. *kámen*:

Kamin.

a) *kamenьcь*, poł. *komenc*, p. *kamieniec*, łuż. nazwa miejsc. *Kamjenc* „kleiner Stein resp. kleiner Fels; steiniger Platz, Steinfeld":

Comenitz. Comens. Camins.

b) **kamenьkъ*, poł. *kominůk* (l. mn. *kominkůi*) „kleine Fels, pl. Steinfeld":

Kaminken.

c) **kamenište*, poł. *kominâistė*, głuż. *kamjeniščo* „Steinort, Steinfeld“:
Camineitzen.

83. *kąpina* „rubus, Brombeergebüsch“.
poł. *kǫpáina* i *kųpáina*, p. *kąpina*, cz. *kupina*:
Compein. Kompein. Cumpein. Cumpain. corr. Cumparn. Kumpahn. Campey. Compernah (corr. ex · Compeinah). — Kämpen-kamp.

84. *kąsъ* „frustum, Bissen. Stück, szczególnie Feldstück“.
poł. *kǫs* i *kųs* (l. mn. *kųsâi*), dem. *kųsâk* (l. mn. *kųsky*), p. *kąsek*, łuż. *kus* i *kusk*, cz. *kus*:
Kunsgül i Künsgül = poł. *kųs gülę* t. j. „Stück von Heide, Heidestück“. — Kunstki.

Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 34) podaje: scheisna Kungsa (t. j. *sęzne kųsâi*) Ort (Stücke) bei dem Schlagbaum (der Dorfstrasse); *sęzny* = stsł. *sęžьnъ*, przymiotnik od *sęga* = cz. *sáha* „Klafter, poł. Schlagbaum“.

85. **klanьcь* „palus. Planke“.
poł. *kłânâc*, l. mn. *kłâncâi*, słó. *klanec*, serb. *klanac*:
Klans. Klenz. Klänz (Brückner, Sl. A.). — Klanz-feld (Braun. A. Vorsf.). Klenzer-feld. — Clantzen. Klantzen. Klanzai. Klanzei. Clanzei. Glanzei; porów. oddz. III. Nr. 8. — Grossglanzhey i Gross-glanskey. Not(h)-Klanzei i Not(h)klanzen. — Klohnssen.

86. **klenъ* „acer, Ahorn“.
poł. *klan* i *klon* (l. mn. *klanâi* · i *klonâi*), pol. *klon*, cz. *klen*, łuż. *klon*:
Klan. Clahn. Klon. Klun. Klohn. Klohner-winkel. — Glanei. — Brückner, Sl. A.: Klan.
a) **klenište*, poł. *klanâistė* i *klonâistė* „Ahornplatz, Ahornbusch“:
Klaneitz. Klaneitzen. Klenisch.
b) **klenovica*, poł. *klanüwâićâ* „Ahornhain resp. Ahornbach“:
Glaniveitz.
c) **klenьskъ*, poł. *klenśky* i *klonśky* „zum Ahorn gehörig“: Brückner, Sl. A.: Klensken. Klöhnsken.

87. **klěstъ* „ramus, Zweig, Reis".

pol. *klast* (l. mn. *klastȧi)* i *klëst* „Zweig, pl. Zweige, szczegółowo Eichenzweige, junges Eichengestrüpp" (patrz uwagę), cz. *klest* (m.) i *klesť (f.)*:

Klatz. Klaatz. Clatz-feld. Klatz-berg. Klatz-feld. Klatzen. Klaatzen. Klatzen-stücke. Claatsch. — Glasthä. — Kleitsch. — Klötz. Klötze. Klötz-berg. Klötz-grund. Klötz-stücke. — Klotzie (l. mn.). Klötzie. Klötzen. Klözen. Klotzen. Klootzen-stücke. Koltz. — Brückner, Sl. A.: Klatz. Klöhz. Kleitz. Kleitzke. Braun. A. Vorsf.: Klaitsch. Klaitsche.

a) **klěstьnište,* poł. *klistnáistė* a. *klisnáistė* „Platz mit jungem Eichengestrüpp":

Kliesneitz (Braun. A. Vorsf.).

Uwaga. Par.-Schulze p. 175 pisze: Klatz, da waren vor diesen(m) junge Heistern (Estern=Eichen) an den(m) Weg und auf das (dem) Land, davon hat es den Namen; por. Hilferding, str. 34, Brückner, Sl. Ans. p. 71.

88. **klъbъ*[1]) „Gründling".

poł. *kałb,* p. *kiełb.*

a) *kałbáića* „Gründlingsteich, Schmerlbach":

Kolbeitz.

89. *kobyla* „equa, Stute".

stpoł. *kobåla* npoł. *kübåla,* p. i dłuż. *kobyła,* głuż. *kobła* cz. *kobyla.*

a) **kobylijь,* poł. *kobåli* lub *kübåli* „equinus":

Kabeljih t. j. poł. *kobåli* (sc. *kǫs*) „Stutenstück, Stutenweideplatz".

---

[1]) Według Parum-Schulzego (cf. Hilferding, p. 33 sq.) nazywała się we wsi Süthen pod Łuchowem niwa: *am Kleibjoste baum* (tj. po poł. *klępósty dǫb*), co on objaśnia słowami: vor diesen stund da ein Eichbaum mit niedergehangeden Reisern, davon hat der Stück seinen Namen; die Reiser waren von grossen Knopfen (Knospen), wann sie ausschlagen wollen, und die heissen *Kleipken:* słowo to (subst. *klępka,* pl. *klępky* i adj. *klępósty*) pochodzi od źródłosłowu *klep-* »hängen lassen, hangen«; porównaj cz. *klepo-uchý,* pol. *klapo-uchy,* słо. *klapo-uch,* młrus. *kłopo-uchyj* »mit herabhangenden Ohren«.

b) **kobylica* lub **kobylьnica*, poł. *kobål(n)áića* albo *ḱübåláića* „Stuterei“ (por. n. miejsc. p. *Kobylnica*, serb. *Kobilice*, cz. *Kobylice* i *Kobylnice)*:
Kobbelitz. Kubeleitsche.
c) **kobyliky* i **kobylanky*, poł. *kobålaiky* i *kobålanky* „Stutengehäge, Stutenpferch, Stutenhürden“ (por. nazwy miejsc. polskie *Kobylany* i *Kobylanka)*:
Kabeleiken. Kabelken. — Kobelanken.

90. *kolo* „rota, Rad“.
poł. *ḱülü*; *wå ḱülü* „rundherum“, p. i łuż. *koło*, cz. *kolo*.
Kielreitsch = poł. *ḱülürëće* = stsł. **kolorěčije*, n. sg., t. j. „Landstrich rund um den Fluss herum, am Bachesrande“.

91. *komarъ* „culex, Mücke“.
poł. *ḱümor*, pol. *komar*, łuż. *komor*, cz. *komár*.
a) **komarište*, poł. *ḱümoráistė* „Mückenplatz, Schnackenheim“:
Kohmreitz. Köhmreitz.

92. *konьcь* „finis, Ende“.
stpoł. *konåc* (l. mn. *konci)*, npoł. *ḱünåc* (l. mn. *ḱüncai)*, p. *koniec*, dłuż. *kóńc*, głuż. *kónc*, cz. *konec*:
Kanzen. Kahnschen. Dreck-kanzen. Dur-kanzen t. j. niem. „Hof- resp. Meierei-endstücken“.—Seleitz-kanzen t. j. „Krautgärten-endstücke“.

Uwaga. „Ende“ i „Endstück“ oznacza w niemieckiem często niwy, które się składają z kilku kawałków na końcu. albo które są położone na końcu t. j. granicy wsi. Podobnie w polskiem *końce*.

93. *kopa* „cumulus, Hügel, Erdhaufen“.
stpoł. *kopa*, p. i cz. *kopa*, głuż. *kop*, dłuż. *kop-ic*:
Kopen-wiesen.
a) **kopьcь*, stpoł. *kopåc*, p. *kopiec*, głuż. *kopc*, cz. *kopec* „kleiner Hügel“:
Kops-feld = n. „Hügelfeld“.

94. *kop-ati* „fodere, graben“.
stpoł. *kopať*, npoł. *ḱüpot*, p. i głuż. *kopać*, dł. *kopaś*, cz. *kopati*.

a) **kopanica,* poł. *küpondića* „Rodeland, Rodung“ (por. n. miejsc. dłuż. *Kopańce):*
Kübeneitz. Kümbeitz. — Kuhpanzen.
b) **kopanina,* poł. *küponáina,* p., łuż. i cz. *kopanina* „Rodeland, Neubruch“:
Copneyen. Copney-berg.

95. *koprъ* „anethum, Dill“.
poł. *küpår,* p. łuż. i cz. *kopr.*
a) **koprina,* poł. *küpraina* „Dillwiese“:
Cabrünn. Kebrünn. Kuhbrein. Kobrom.
b) **koprьnište,* poł. *küpårnáistė* „Dillplatz, Platz reich an Dill“:
Kuperneitz. Cuperneitz. Kupernitz. — Brückner, Slav. A.: Koppereiz.

96. *kostreva* „lolium, Trespe“.
poł. *küstréwa* a. *küstŕowa,* p. *kostrzewa,* dłuż. *kóstŕowa,* głuż. *kostrjawa* i *kostrjow,* cz. *kostřava:*
Castruwe. Kastrube. Kohstrube. Gustruv. Panstrube (corr. ex Kastrube).

97. *kosъ* „merula, Amsel“.
poł. *küs,* p. i cz. *kos,* łuż. *kós.*
a) adj. poss. **kosijь* i **kosovъ,* poł. *küsi* i *küsüw(y):*
Kosselohn = poł. *küsi łǫg* t. j. „Amselhain“.
Küschau = poł. *küsüw-e* (sc. *püli*) t. j. „Amselfeld“.
b) **kosovina,* poł. *küsüwáina* „Amselhain“:
Kusswein. Kuswuren (corr. ex Kusweien).
Uwaga. Można jednak także wywodzić pochodzenie od **kosъ* (p. *kosy)* „schief, schräg“.

98. *kotьlъ* „lebes, Kessel“.
poł. *kütål,* p. *kocioł,* dłuż. *kóśeł,* głuż. *kotoł,* cz. *kotel:*
a) **kotьlica,* poł. *kütůláića* „Kessel, Kesselbach“:
Kutelitz.

99. *krągъ* „circulus, Kreis“.
poł. *krǫg* i *krųg* (l. mn. *krųgy),* p. *krąg,* cz. i głuż. *kruh; krųgy* „die kreisförmig abschliessenden Flurstücke“:
Krung. Krungen. Krangen. Kränken.

a) **krągovište*, poł. *krųgùwáistė* „Kreisplatz, Rundung, Rundteil i pod.“:
Krunkfeitz.

100. *krajъ* „extrema pars, regio. Rand, Gegend“.
stpoł. *kraj*, p. łuż. i cz. *kraj* „Rand, Uferrand, Anfurt; Land“.
a) **krajinъka*, poł. *krajnka*, p. *krainka*, łuż. i cz. *krajinka* „Ländchen; Randfluss, Grenzfluss (między Lüneburgiem i Lauenburgiem)“:
Krainke, Kränke, Krähnke, Kränecke.

101. *krąpъ* „parvus, brevis, klein, dick, kurz“.
poł. *krǫpy* i *krųpy*, p. *krępy*, cz. *krupy*:
Krummaseleitz = *krųpe joselàiće* „kleine dicke Eschen“ (patrz Nr. 72, b) i Crummasel (patrz. oddz. I Nr. 39).
a) **krąpica*, poł. *krǫpáića* a. *krųpáića*, l. mn. *krųpáiće* „kurze Flurstücken“:
Krumpeitzen. Kromssen i Krohmssen (pro Krompsen, ex Krompeitzen).

102. *kremenь* „silex, Kiesel“.
poł. *krėmãi* (l. mn. *krėminė*), p. *krzemień*, głuż. *křemjeń*, dłuż. *kśeńeń*, cz. *křemen*:
Krymey. Krymy. — Kremen. Kremin. Kramien. Crimin. — Krahm. Krohm. Kroom. Grohm.
a) *kremenьcь*, poł. *krėminůc*, p. *krzemieniec*, cz. *křemenec* „Kieselsteinfeld, Kieselsteinbach, Kieselsteinberg“:
Krammiens. Karmiens. Graims. Gräms. Kraensch (corr. ex Krems). — Krins.
b) **kremenište*, poł. *krėminàistė*, dłuż. *kśeńeńišćo*, cz. *křemeniště* „Kieselsteinlager, Kiesgrube. Kieselfeld“:
Cremineitzen. Cremlineitzen. Krummleitz. Crummeitz. Krammeitz. Krammietz. — Brückner, Sl. A.: Krimeneiz i Grümitz.

Uwaga. Parum-Schulze str. 190 (cf. Hilferding, p. 33) pisze: Kremin heisst so viel als da viel Kleinsteine sind. die kleine Steins heissen Kremin.

103. *krivъ* „curvus, krumm“.
stpoł. *kriwy*, npoł. *kraiwy*, p. *krzywy*, łuż. *křiwy*, cz. *křivý*:

Krieben i Kreiben = poł. *kriwe* a. *kraiwe* (sc. *püǵüny)* t. j. „krumme Fluren".

a) *krivica*, poł. *kraiwdića* (l. mn. *kraiwdiće)*, głuż. *křiwica* (cf. n. miejsc. czes. *Křivice)* i *krivina*, poł. *kraiwdina*, głuż. *křiwina* (cf. n. miejsc. serb. *Krivina*) „Krümmung, krumme, schiefe Flur":

α) Kraiweitz. Kraiweitzen. Kreiweitz. Kreiweitzen. Kreyweitz. Kreibeitzen. Kriweitz. Krieweitzen. Criwitz. Kriwitzfeld i — moor i — sandhügel. Krüweitzen. Kräweitzen. Kreibsen.

β) Kriefein.

104. *križъ* „crux, Kreuz".

poł. *kraiz*, p. *krzyż*, głuż. *křiž*, cz. *kříž:*

Kries. Kries-feld.

a) adj. *križьnъ*, poł. *kraizán* i *kraizny*, głuż. *křižny*, cz. *křižný;* poł. *kraizny* (sc. *püǵün)* „die am Heiligenkreuz resp. Kreuzweg gelegene Flur"; por. n. pól głuż. *křižne* (sc. *pola)* i *křižniki:*

Kreitznei. Kreuznei (albo zepsute z Kreitzneitz, por. następ.).

b) **križьnica*, poł. *kraizndića* „Kreuzflur, Kreuzweg" lub **križьnište*, poł. *kraizndistė* „Platz am Heiligenkreuz" i pod. (por. n. miejsc. czes. *Křiženice):*

Creitzneitz. Kreiseneitz. Kreutzneitz.

105. *kъrčь* „truncus, Baumstumpf, Stubbe".

poł. *kårč*, p. *karcz*, cz. *krč*, serb. i słow. *krč* (Rodeland).

a) **kъrčina*, poł. *kårcdina* „Rodung, Gereut":

Craarssen (corr. ex Caarssen, cf. oddz. I Nr. 23).

Quars-wiese.

106. *krъtъ* „talpa, Maulwurf".

poł. *kårt* (l. mn. *kårtåi)*, p. i cz. *kret*, dłuż. *kšet*, głuż. *knot* (ex *krot):*

Kortjäh (t. j. *kårtåi*). Kroten (ex Korten).

a) adj. poss. *krъtovъ*, poł. *kårtüw(y):*

Kertäf-wiesen t. j. *kårtüwe łǫky* „Maulwurfswiesen".

107. *kuka* „curvatura, Haken, Biegung".

stpol. *kuka*, npoł. *ḱeukó;* cf. serb. *okuka:*

Kokau (Brückner, Sl. A.).

a) **kukъnište*, poł. *ḱeukåndistė* „Platz resp. Flur an der Biegung, Flusskrümmung“ i pod.:
Kukeneitz.

108. *kuna* „martes, Marder“.
stpoł. *kuna*, npoł. *ḱeunó*, p., ł. i cz. *kuna*.
a) **kunica*, poł. *kunica* i *ḱeunáića* „Marderfeld, Marderbach“ (por. n. miejsc. czes. *Kunice*):
Kuneitz. Kuhneitz. Keunitz.

109. *kurъ* „gallus, Hahn“, *kura*, „gallina, Henne“.
poł. *ḱaur* i *ḱeur*, *ḱauró* i *ḱeuró*, p. i ł. *kura*, cz. *koura*:
a) **kurica*, poł. *ḱauráića* i *ḱeuráića* „Hühnervorstadt, Hünerdorf“ (patrz oddz. III. Nr. 11):
Coreiz. Coreitz. Koreiz. Koreitz. Koritsch. Kuhreitz. — Brückner, Sl. A.: Kiritz. — Braun. A. Vorsf.: Koreitschen-holz.

110. *kъblъ* „modius, Scheffel, Ackerlos, erlostes Ackerstück“.
poł. *kåbåł* (l. mn. *kåbłåi*), dem. *kåbåłåk* (l. mn. *kåbåłky*), p. *kubel*, dłuż. *kjabel*, cz. *kbel*:
Kabel. Kavel. Kävel. — Kabeln. — Kieblee. — Kabelken.

111. *kъnęzь* „princeps, Fürst“.
poł. *ḱnęz*, p. *ksiądz* i *książę*, dłuż. *kněz*, głuż. *knjez*, cz. *kněz*.
a) *kъnęžijь*, poł. *ḱnęzi*, głuż. *knježi*:
Kneselanken = poł. *ḱnęzje łąky* t. j. „Fürstenwiesen, Herzogswiesen“.
Kunspuhl = poł. djal. *ḱńųzje póle* t. j. „Herzogsfeld“.

112. *kъrъ* „radix, Wurzel, Strauch“.
poł. *kår* (l. mn. *krai*), p. *kierz*, łuż. *keř*, cz. *keř*; stsł. *kъrije*, n. sg. poł. *ḱŕe* a. *kri*, p. *krze*, gł. *krjo*, dłuż. *kŕo*, cz. *kří* „Wurzelwerk, Strauchwerk, Gesträuch“:
Krie. Kirr-feld.
a) dem. **kъrъčьkъ*, poł. *kårcåk* (l. mn. *kårcåky* a. *kårcky*), głuż. *kerčk* (*kerčki*) „kleine Sträucher, Gebüsch“:
Katzaken (ex Kartzaken). Katzken.

113. *kyjь* „fustis, malleus, Stock, Keule, Knüppel“.
poł. *kyj* a. *kåij*, p. i łuż. *kij*, cz. *kyj*; l. mn. poł. *kåije*. p. i łuż. *kije*, cz. *kyje* „Stöckicht, Knüppeldamm“:

Kaje. Kaje-deich. Kajüh. Kiju. — Kiebeland = poł. *kyjełąg* t. j. n. Knüppelhain, Knüppelsumpf.

114. *kyselъ* „acidus, humidus, sauer, feucht".

poł. *kâiseły*, cz. *kyselý*, łuż. *kisały*, p. *kisły*.

a) *kyselina* i **kyselište*, poł. *kâiseláina* i *kâiseláistė* „feuchter, versäuerter Boden resp. Grassplatz, feuchter Platz, Sauerfeld":

a) Keisslein.

b) Kuseleitzen.

115. *lągъ* „nemus, Hain, Waldsumpf".

poł. *łǫg*, *łųg*, *łąg*, p. *łąg* i *łęg*, dłuż. *ług*, głuż. *łuh*, cz. *luh*: Lung. Lang. Lang-Koppel. Old-Lang. Lunk. Lunck. Lank. Lanken-feld. Lanker-feld. Luhn. Im-lung. Lung-dal i Lun-dahl. Lang-dahl i Langdol-berg; możliwe byłoby także pierwotne czystosłowiańskie *łųǵüdüł* = stsł. **lągodolъ* t. j. niem. „Hainthal". — Langschamen t. j. poł. *łąg* + *kamen* lub *kamen(n)y* = stsł. *lągъ kamenьnъ* = niem. „Waldsumpf am Stein, resp. steinige Hain". — Brückner, Sl. A.: Luhnseleitsch: prawdopodobnie z poł. *łųg* i *zelâistė* (cf. Nr. 273).

a) **lągovina*, poł. *łąǵüwáina* „Hainplatz":

Langefein.

b) dem. **lążьkъ*, poł. *łǫzâk*, *łųzâk*, *łązâk* (l. mn. *łǫzkâi*, *łųzkâi*, *łązkâi*), łuż. *łužk* i **lążьcь*, poł. *łǫzâc*, *łųzâc*, *łązâc* (l. mn. *łǫzcai* i t. d.), „kleiner Hain, kleiner Waldsumpf" (cf. głuż. nazwę miejsc. *Łužc*):

a) Lonsack. Lunsak. Lohnsk. Lohnsch.

b) Longsatz. — (pl.) Longsei. Lohntsee. Lungsnei. — Lanzen. Lanzanz (?).

c) **lążije*, poł. *łązje* i *łanz* „Wiesensumpf, Hainaue": Lahns-Kuhle.

116. *łąka* „palus, pratum, Sumpf, Wiese".

poł. *łǫka*, *łųka*, *łąka* (l. mn. *łǫkâi*, *łǫtjâi* i t. d.) p *łąka*, łuż. *łuka*, cz. *louka*:

sg. Lankau (ex Lanka). — pl. Lohnken. Lunken (Brückner, Sl. A.: Lunken). Lanken. Langen. Lanken-wiesen. Kneselanken (cf. Nr. 111). Lungen-dahls t. j. Wiesenthäler. — Lundei. Lungdö, Lumdyje. Langgäh. Langi-feld. Langdö.

Langdeh. — Lungnei i Langenei, zepsute z Lungei i Langei.

a) *ląkьnica,* poł. *łǫkånáića* „Wiesenbach“ (por. n. miejsc. łuż. *Łuknica):*

Lunkneitz. Lunkeneitz. Luntneitz. Lageneitsche.

117. *lava* „scamnum, Bank, Steg (über Wasser, Morast etc.)“.

poł. *łowa* (l. mn. *łowđi),* dem. *łowka* i *łowáića,* p. i łuż. *ława, ławka, ławica,* cz. *lava, lavka, lavice:*

α) pl. *ławđi* a. *łowđi:* Lawei. Lafei. Lowey. — Brückner. Sl. A.: Lafein i Laffein (z Lafei z niem. przypadkiem liczby mnogiej).

β) ławka: Lappke.

γ) łowáića: Loweitz.— Brückner, Sl. A.: Lowitz.

118. **lazъ* „terra exstirpata, Rodung, Gereut“.

stpoł. *łaz* (l. mn. *łazi),* npoł. *łoz* (l. mn. *łozai),* p. (l. mn.) *łazy,* łuż. *łaz,* cz. *laz:*

Laas. Lahs. Lass. Laase. Laasse. Laasen. Laasen-feld. Laasen-wiesen. Laatzen. Lasei. Laseien. Lassen-berg. — Alslatzen et corr. Arslass t. j. stpoł. *olšje łazi* a. npoł. *wülsje łozai* „Erlen-Gereut“.— Lohs. Lose. Loose. Lohsen. Lossa. Losoh-Stück. Krumlosen = poł. *krųpe łozai* t. j. „kleine Rodungs-stücke“.

a) **lazъkъ,* poł. *łazåk* i *łozåk* (l. mn. *łazky* i *łozkåi)* „kleines Gereut“ (cf. łuż. n. miejc. *Łazk):*

Lask. Losk. Lusk. Loosken-feld. — Brückner, Sl. A.: Lask. Losk.

b) **lazina* i **lazovina,* stpoł. *łazina, łazowina,* npoł. *łozáina łozüwáina* „Rodeland, Hag, Geheg“:

Lozein-wiesen. — Lasfein. Brückner, Sl. A.: Losfein.

c) **lazovьnište,* poł. *łazownište* i *łozüwndistė* „Rodeplatz, Gereut“:

Lasinweitzen (ex Lasüwneitzen).

119. **lędo,* pl. **lęda* „terra inculta, unbebautes Land, Lehde“.

poł. *lędo lądo* (l. mn. *lęda, lądą),* p. *łęda,* pl., dłuż. *lědo, lěda,* głuż. i cz. *lado, lada:*

Landen. Loda-wiesen.

a) **lędina*, poł. *lędáina* i *lądáina* „unbebautes Land“:
Ladein-weide.

120. *lěska* „corylus, Haselstaude“.
poł. *lëska*, p. *laska*, łuż. *lěska*, cz. *líska:*
Leisken.
a) **lěstijь*, poł. *lësti* „głuż. *lěšći*, cz. *líští:* „zum Haselgebüsch gehörig“:
Leest-weide. Lehsten-berg.
b) **lěština* i **lěštowina*, poł. *lëstáina* i *lëstüwáina*, p. *leszczyna*, głuż. *lěšćina*, cz. *lěština* „Haselgehölz, Haselgebüsch“:
Lestin. Lestein. Leestein. Leessein. — Leestwein. Leswein. Leesfein. Liesbein. — Brückner, Sl. A.: Lohtsfein (ex Lohstfein). — Braun. A. Vorsf.: Lesseine.
c) **lěšьnica*, poł. *lëst(å)náića*, łuż. *lěšnica* (cz. n. miejsc. *Leštnice)* „Haselgehölz, Haselbach“:
Leesteneitz. Lestneitzen.

121. *lěsъ* „silva, Wald“.
stpoł. *lës*, npoł. *los* i djal. *lës* i *lis*, p. *las*, łuż. *lěs*, cz. *les:*
Leisch. Leiz (Brückner, Sl. A.) i do tego dwie „voces hybridae“ Blank-litz i Les-wald.
a) **lěsъkъ*, poł. *lësåk*, p. *lasek*, ł. *lësk*, cz. *lísek* „Wäldchen“:
Leisack. Leisk (Brückner, Sl. A.).
b) **lësijь*, poł. *lësi* i *lisi* „Waldes-“:
Liesblant t. j. *lisje błåńe* = n. „Waldaue, Waldwiese“.
c) *lësьnъ*, poł. *lësån* i *lësny*, ł. *lësny*, cz. *lesní* „zum Waldgehörig“:
Leisan, Leisen i Leisam (ex Leisan) t. j. *lësån* (sc. *kǫs* a. *płost)* = niem. „Waldstück resp. Waldhufe“. — Leisneiwiesen i Leesseney-wiesen t. j. n. „Wald-wiesen“.
d) **lësьnica*, poł. *lësnáića* „Waldbach, Laubwaldbach“:
Leiseneitz. Lüsseneitz.
e) **lësьnikъ*, poł. *lësnik* „Waldort, Waldheim“:
Leissnich (przezwisko Łuchowa).

122. **linъ* „tinca, Schleie“.
stpoł. *lin*, npoł. *lain*, p. i dłuż. *lin*, głuż. *lina*, cz. *lín.*
a) **linica*, poł. *lainåića* „Schleienteich, Schleienbach“:
Leinitz.

b) **linarьkъ*, stpoł. *linarâk*, „kleiner Schleiensee“ (cf. p. *Linarek*):
Lennerken-see.

123. *lipa* „tilia, Linde“.
stpoł. *lipa*, npoł. *laipó*, p., łuż. i cz. *lipa*:
Lipp. Leib. Leip.
a) **lipьka*, poł. *laipkó*, p., łuż. i cz. *lipka* „Lindchen“:
Leibchen.
b) **lipijь*, stpoł. *lipi*, *lipja*, *lipje*, npoł. *laipi* etc. „Linden-“:
Leibguhr i Leib-Chur i Leipchur t. j. poł. *laipja ǵōra* „Lindenberg“. — Leib-feld t. j. *laipje pŭli* „Lindenfeld“. — Lippenberg t. j. vox hybrida zamiast poł. *laipja ǵōra* = niem. „Lindenberg“.
Leipeils t. j. poł. *laipi los* „Lindenwald“.
Libröde t. j. stpoł. *lipi brod* lub npoł. *laipi brŭd* = niem. „Lindenfurt“.
Lieper-wiesen t. j. vox hybrida z poł. *lipje łą̇ky*, niem. „Lindenwiesen“.
c) **lipica*, poł. *laipáića*, łuż. n. miejsc. *Lipica*, cz. *lipice* „Lindenhain, Lindenberg, Lindenfeld“:
Leipeitz. Leibs-berg. Leips. Lipser Moor. Loops (corr. ex Leips?). — Brückner, Sl. A.: Leips. — Braun. A. Vorsf.: Leibs.
d) **lipina*, poł. *laipáina*, p. łuż. i cz. *lipina* „Lindengehölz, Lindenhain, Lindicht“:
Leipein. Lebbien. Leppin (Brückner. Sl. A.).
e) **lipьnica*, poł. *laipnáića*, pol. n. miejsc. *Lipnica* „Lindenbach, Lindenau“:
Leipnitz. Leipens.

124. **loboda* „atriplex, Melde“.
stpoł. *łoboda*, npoł. *łübüda*, p. i łuż. *łoboda*, cz. *lebeda*:
a) **lobodište*, poł. *łobodiště* a. *łübüdáiště* „Ort wo viel Melde wächst“:
Labzeitsche.

125. *lomъ* „Bruch (Windbruch, Steinbruch, Neubruch)“.
stpoł. *łom*, npoł. *łüm* (l. mn. *łümđi*), p. i łuż. *łom* (l. mn. *łomy*), cz. *lom*:
Luhm. Luhms.

a) **lomьkъ*, poł. *łomåk* a. *łümåk* (l. mn. *łomky* lub *łümkđi)* „kleiner Brueh“:
Luhmke.

b) **lomьnica*, stpoł. *łomnica*, npoł. *łümnáića* „Bruchland“:
Lemneitz. Lameitz (Brückner, Sl. A.).

126. *lubъ* „cortex, Rinde, Bast“.

npoł. *łaub* i *łeub*, p. i stłuż. *łub*, cz. *lub*.

a) adj. *lubьnъ*, poł. *łaubny* i *łeubny; lubьno* (sc. *město)* „Bastplatz, Baumrindenort“; cf. p. n. miejsc. *Łubno:*
Lauben.

b) **lubica*, poł. *łaubica* i *łeubica* „Baumrindenfliess“; cf. p. *Łubnica*.
Laubitz (możliwe także pochodzenie od *ljubъ* „carus“: *Leubice* od *Ljubomirъ* i pod.). Laubs-feld. Laubs-wiesen.

127. *lučа* „radius, Strahl“ et *lučь* „lux, Licht“.

cf. p. *łuczywo*, dłuż. *łucywo*, gł. *łučwo*, cz. *louč* „Kien“.

a) **lučije*, n. sg., stpoł. *lučje*, npoł. *łaucje* a. *łeucje* „Kienwald, Harzwald“:
Lucie. Lootsche. — Braun. A. Vorsf.: Lütsche.

128. **lugъ* „palus, locus paludosus, Sumpf, Bruch, Wiesensumpf, Waldwiese, Grasanger, Weide“.

stpoł. *ług* (l. mn. *ługy)*, npoł. *łaug* i *łeug* (l. mn. *łaugđi* i *łeugđi)*; cf. Nr. 129 *łuża:*
Läug. Lauck. Loge. Loge-feld. Loock. Loogs-feld. Loogs-tannen. Laucks. Lau (corr. ex Laug). Lau-weg. Lau-graben. Leugraben. — Braun. A. Vorsf.: Look. — Brückner, Sl. A.: Lüchen(?).—Leick-wiese. Lei-graben.—L. mn. *łaugđi (łaudjai):*
Lauji. Laujih. Lokei. Lautagi-feld. — Braun. A. Vorsf.: Loche. Loje.

a) dem. **lužьkъ*, npoł. *łauzåk* lub *łeuzåk* „kleiner Sumpf“:
Lausack. Lausack-wiesen. Lausacks-feld. Lausk.

Uwaga. Parum-Schulze str. 191 (cf. Hilferding, str. 34) podaje: der Ort Weide (t. j. Weideplatz) heisst läug.

129. *lužа* „palus, Sumpf, Pfütze“.

stpoł. *łuža*, npoł. *łauza* i *łeuza* (l. mn. *łauzé* i *łeuzé*), głuż. *łuža*, cz. *louže*, słó. *luža*, cf. p. *kałuża:*
Lausch. Lausche. Lausch-feld. Lausch-weide. Lause-wie-

sen. — Lüsen. Lüsei. Lusei. — Grethlausen, przez omyłkę w pisowni z Grot-lausen t. j. „grosse Sümpfe, Teiche.“ — Brückner, Sl. A.: Lauz.

a) **lužica*, npoł. *łauzdića* a. *łeuzdića* „kleiner Sumpf, Pfütze; Sumpfland“; por. n. miejsc. łuż. *Łužica:*

Lauseitz. Lausitz. Lositz. Lüsaitz. Queer-luseitz. Luseiz (Brückner, Sl. A.). — Lausatz i Lüsatz (może i być poł. *łausåc* a. *łeuzåc* = stsł. **lužьcь*, forma zdrobniała od **lugъ*, por. Nr. 128).

130. *lysъ* „calvus, kahl“.

npoł. *łåisy*, p. *łysy*, cz. *lysý*.

a) **lysanzka*, poł. *łåisonky* „kleine kahle Berge resp. kahle Flächen“, cf. p. nazwę wzgórza *Łysanki:*

Leisonken.

b) **lysica*, poł. *łåisdića*, sła. *lysica* „kahle Stelle, kahles Land, kleiner kahler Berg“:

Leiseiz. Leiseitz. Leseitz. Leiseitzen. — Brückner, Sl. An.: Leischeiz. Lieseitsch. — Braun. A. Vorsf.: Leiseitsche. Laseitsche.

Uwaga. Parum-Schulze str. 191 mówi: Leitzeis (popsute z Leiseitz)... ist ein Kalt Ort Land (popsute z kahler Ort. kahles Land), daswegen mag es wohl den Namen davon haben, weil es viel Mist bedarf ist (cf. Hilferding, str. 34).

131. *lьnъ* „linum, Lein“.

poł. *lån*, p. głuż. i cz. *len*, dłuż. *lan*.

a) **lьnište*, poł. *lånåistė*, łuż. *lniščo*, cz. *lniště* „ager lino consitus, Leinfeld, Flachsfeld“:

Lanneitz. Lannisch. Lenitz. Lehneitzen. — Brückner, Sl. A.: Laneiz. Lanz. — Braun. A. Vorsf.: Lanneitz.

Uwaga. Zamiast nazwy *lånåistė* używa się w niektórych wsiach połabskich w niemieckiem tłumaczeniu „Flachsstücke“.

132. **malina* „morum Idaeum, Himbeere“.

poł. *moláina* i *moláića* (cf. oddz. III Nr. 18) i *molkacka* (l. mn. *molainy* i *molaiće* i *molkacky*), p. łuż. i cz. *malina:*

α) Malein. Malein-stücke. — Molluh (corr. ex Molein).

β) Malleitz. Mälitzen. Maleiz-berg. Maleiz-kamp.

γ) Mulkatzen. — Martutzen-weide (corr. ex Mulkatzen-weide).

133. *mąt-i̯ti* „turbare, trüben".

poł. *mǫtit* i *mątit*, p. *mącić*, głuż. *mućić*, dłuż. *muśiś*, cz. *moutiti*.

a) **mątьkъ*, poł. *mątky* lub *mątåk*, głuż. dyal. *mutki* „trübe, breiig":

Mandiko i Mandikow(?).

134. *medъ* „mel, Honig".

poł. *med* i dyal. *mid* i *ḿad*, p. *miód*, dłuż. *mjod*, głuż. *měd*, cz. *med*.

a) **medovina* i **medovica*, poł. *midüwáina* i *midüwáića*, pol. *miodowina*, gł. *mjedowina*, cz. *medovina* „Honigwiese, Bienentrift":

Mittween. — Mieds i Miede.

b) **medovьcь*, poł. *ḿadüwâc* „Honigplatz, Bienenstand":

Maddaus.

c) **medьnikъ*, poł. *ḿadnik* (l. mn. *ḿadniky*) „Honigtrift resp. Honigbirne" (cf. głuż. *mjedawka*):

Matthienken.

d) **medvedjakъ*, poł. *midwidak* „Bärenplatz, Bärenberg" (por. n. miejsc. kroacką *Medvedjak*):

Mividack.

135. *mežda* „medium, Mitte; limes, Grenze". — Adv. *ežd u* „inter, zwischen".

poł. *midza* „(Grenze), Gewende beim Pflügen", p. *miedza*, głuż. *mjeza*, dłuż. *mjaza*, cz. *meze* „Rain". — Adv. poł. *médzu* i *ḿidzu*, p. *między*, głuż. *mjezy*, dłuż. *mjazy*, cz. *mezi*.

a) poł. l. mn. *ḿidzé* „Grenzfluren, Gewende, Raine":

Meesen. Mösen. Müssen.

b) **meždakъ*, poł. *ḿidzak* „Flurstück, Berg etc. an der Flurgrenze, Grenzberg":

Misaken-berg.

c) Messkaleitz t. j. *médz(u)-kaldistė* = n. „Platz zwischen den Sümpfen".

Meisduhlen t. j. stsł. *meždou-dolije* = npoł. *ḿidz(u)-dole* = n. „Ort zwischen den Thälern".

136. *mělъ* „syrtis, seichte Stelle".

poł. *mël* i djal. *mil* i *ńol*, p. *miel*, gł. *mjel*, dłuż. i cz. *měl*:

Mehlk (demin. od *mël*).

a) **melьnъ*, poł. *mëlůn* a. *milůn* i *mëlny* a. *milny* „klein, fein, seicht", cf. stsł. *mělъkъ*, poł. *ńałki*, p. *miałki*, dłuż. *ńałki*; *mëlůn* a. *milůn* (sc. *pütük*) „seichter Bach":

Mellahn. Milen. Mehlen-wiesen.

b) **měliva*, dem. **mělivъka*, poł. *ńolaiucka* „kleine seichte Stelle":

Moleifken. — Molak-wiesen (ex Mjolaifk-wiesen t. j. Wiesen mit seichten Wassertümpeln):

c) **mèlovina*, poł. *mèlowina* a. *mëlüwáina* i *mèlizna*, poł. *mělizna* a. *mëlůizńa*, p. *mielizna* „seichte Stelle, Untiefe":

Mehlfiel (1670 Mehlfin). — Meelsen.

d) **mělьnište* i **mělovište* i **mělъkovьnište*, poł. *mëlnáistė* a. *milnáistė* i *mëlüwáistė* a. *milüwáistė* i *ńałküwnáistė* „seichte Stelle, Untiefe, Land mit feinem Sandboden":

Miehlneitzen. — Mielefitz. — Malkeneitz.

137. *měna* „mutatio, Änderung, Wechsel".

poł. *ńanó*, p. *miana*, cz. *měna*:

Menian-stücke t. j. „Wechsel-stücke".

a) **měnica*, poł. *ńanáića* (l. mn. *ńanáiće*), „Wechselfeld":

Maneetzen.

138. *mogyla* „tumulus. Erdhügel, Grabhügel, Hünengrab".

poł. *müģůla* (wymawiaj *müdjala* lub *müdjela*), p. *mogiła*, sorb. *mogila*, cz. *mohyla*:

Mijahl. Müdel. Mudel. Mödeln. Mothel. Motel.

a) **mogylьka*, poł. *müģůlka* (wymawiaj *müdjelka*) „kleiner Grabhügel":

Modelke. Madelke. Mijohlken.

b) **mogylica*, poł. *müģůldića* (wymawiaj *müdjeláicja*) „kleiner Grabhügel":

Mudelitz.

c) **mogylovica*, poł. *müģůlüwáića* (wymawiaj *müdjel(ü)wáicja*) „Hügelbach i pod.":

Meudelfitz.

Uwaga. Rozważywszy te nazwy gruntowe, nie będziemy mogli formy przez Henniga zachowanej *migkola* i *miggola* za przykładem Porzezińskiego (Izvêstija II otd. I. A. N. t. VII, kn. 2, str. 198) uważać za archaistyczną *(mügůla)*, ale raczej dopatrzymy się w tem za Schleicherem (p. 101, 32) błędu w rękopisie, a poprawimy to na *müǰůla* (wymawiaj *müdjala)*.

139. *mok-* „humidus, nass, feucht".

a) *mokrъ* „humidus", stpoł. *mokry*, npoł. *mükry*, p. i głuż. *mokry*, dłuż. *mokšy*, cz. *mokrý* „nass, feucht":
Moker. Mockerscher Schlagbaum. Mücker. Mücker-feld. Mücker-heide. Munker (ex Mucker). Muckers-fohrt.—Mäkenschier, patrz Nr. 279. — Mikromiez i popsute Mokraneetz t. j. stpoł. *mokra medza* i npoł. *mükra mídza* = n. „nasses Gewende, feuchtes Flurstück". Porównaj objaśnienie Parum-Schulzego (Hilferding. str. 33 i 35): Mücraneidsa (zepsute z: *mükra mídza)*, das heisst nasse Fuhre (dniem. Fubre = gniem. Gewende, Flur) i Mücramidsa, unten die Stücken heissen mücrawidsen (zepsute zamiast mükramidsen) oder nasse Fuhren.
Muggerken t. j. stpoł. *mokre gorky* = „nasse Hügel".

b) *mokrina* „humiditas", poł. *mükráina*, p. *mokrzyna*, głuż. *mokrina*, cz. *mokřina* „Feuchtigkeit, nasser Fleck im Felde, nasse Flur, Nassau":
Möckern.

c) *moča* „palus", stpoł. *moča*, npoł. *müca*, sło. *moča* „Sumpf":
Maatsch. Maatsch-damm. Maasch. Maatzen. Mausch. Mautz. Mautzen-feld.

d) **močarъ*, stpoł. *močar*, npoł. *mücor*, p. *moczar*, cz. *močár* „Sumpf":
Masier-weide. Matschier (Brückner, Sl. A.).

e) **močidlo (močilo)*, poł. *mücáidłü (mücdidł)*, p. *moczydło*, głuż. *močidło*, dłuż. *mócydło*, cz. *močidlo* „Sumpf, Lache, Pfuhl; Flachsröste":
Müzeidel. Mietzeidels. Masseidel-pohl. Müthzohl. Mutzehl (pro Mützedl). Muthschel. Mütschels-feld.

f) **močьlište* i **močьnište*, poł. *mücůláistė* i *mücůnáistė* (cf. cz. *močište*) „Sumpfplatz, Röstplatz":

Müseleitsche (Braun. A. Vorsf.). — Massüsk. Museneiz (Brückner, Sl. A.).

140. **morava* resp. **muravа* „pratum, Aue".

poł. *mörawa* a. *meurawa*, p. *murawa* „Rasenplatz", słe. *morava* „nasses Wiesenland":

Mahram (corr. ex Mörawa).

a) dem. **moravьka*, poł. *mörawka* „kleiner nasser Wiesengrund":

Maraaken. Moreiken.

141. *morje* „mare, Meer, See".

poł. *möře* a. *möri*, p. *morze*, głuż. *morjo*, dłuż. *mórο*, cz. *moře:*

Mürr. Mürnei (corr. ex Mürrei).

a) dem. **morica*, poł. *möráića* „kleiner See, Binnensee"; por. nazwę Müritzsee w Mecklenburgii:

Moretsch. Meretsch. Märtzen. Maertzen. — Brückner, Sl. A.: Meureitz.

b) **morina*, poł. *möráina* „Land am See, Seeland"; cf. p. *morzczyzna* „Küstenland":

Morrein.

Uwaga. *Morje* oznacza tak samo jak niemieckie „Meer" także jezioro i w ogóle stojącą wodę.

142. **morvь*, stsł. *mravija* „formica, Ameise".

poł. *morwi*, p. *mrówka*, głuż. *mrowja*, dłuż. *mroja*, cz. *mravenec.*

a) **mravište*, poł. *morwáistė*, głuż. *mrowišćo* „Ameisenhaufen":

Moorfeitz. Morfeitzen.

143. *mostъ* „pons. Brücke".

poł. *müst* (l. mn. *müstđi*) „Brücke, Dammstrasse, Knüppeldamm", p. i cz. *most*, łuż. *móst:*

Mustei. Mastienen (pro Mostei-en). Mostein (Brückner, Sl. A.).

a) **mostьkъ*, poł. *müstůk* (gen. *müstka*), p. i cz. *mostek* „kleiner Knüppeldamm, Steg":

Möstack. Mööstack. Moostaken. Mostacken. Miethska-feld (zamiast: *püli* a. *płost eu müstka* „Flur am Knüppeldamm").

144. *mrъs-iti sę* „foedari, sich beschmutzen"; *mrъs-ьnъ* „foedus, schmutzig".
a) **mrъsovina*, poł. *mârsüwáina* „Schmutz, Morast": Marschfein.

145. *mъchъ* „muscus, Moos".
poł. *mâch*, p. dłuż. i cz. *mech*, głuż. *moch:* Maach.
a) **mъchovьnikъ*, stpoł. *mâchowník* „Moosplatz": Machunike (Braun. A. Vorsf.).
b) **mъšina*, poł. *mâsáina* „Moosboden, Moosland": Maschein. Massein. Mussein. Mühzen. — Brückner, Sl. A.: Hohen-musin. — Braun. A. Vorsf.: Masseine.

146. *myšь* „mus, Maus".
stpoł. *myš*, npoł. *mâis*, p. *mysz*, łuż. i cz. *myš*.
a) adj. poss. *myšijь*, stpoł. *myši*, npoł. *mâisi*, p. *myszy*, łuż. *myši*, cz. *myší:* Muschblahn t. j. *myša błâna* „Mäuseanger, Mäuseaue".
b) **myšovina* i **myšьnina*, poł. *mâisüwáina* i *mâisnáina* „Mäusefeld" i t. p. (cf. cz. *myšovina):* Meisfein. Maschfein. — Meisnein. Meisnei.

147. *mьz-ěti* „stillare, nieseln, sprudeln".
poł. *mâzit*, p. *mżeć*, cz. *mžeti*.
a) **miža*, stpoł. *miža*, npoł. *maiza* „Rieselbach, Sprudelbach"; por. n. miejsc. sorbskie *Meisa* i *Meissen:* Meisse; por. oddz. I Nr. 130 Meitze.

148. *na-* „in, auf".
stpoł. *na*, npoł. *no*, p., łuż. i cz. *na*.
1. **na-bělь*, poł. *nobël*, głuż. *nabél* „weisslich": pol. *nobëlüwáina* „Flur mit weisslichem Lehmboden": Nobelfein et corr. Nobelsein (pro Nobelfein).
2. **na-brěstina*, poł. *nabrëstáina* „Flur am Ulmenhain": Nahberstahns.
3. **na-brězina*, poł. *nobrizáina* (loc. *nobrizainë*) „Flur am Birkenbusch": Nobrisein et corr. Noblisein (przez omyłkę w pisowni Tetzner).

Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 34) pisze:

Nobrisein. das ist auf Berkenbusch, da ist vor diesen auf der Heide Berkenbusch gewesen.

4. **na-dolъ,* stpoł. *nadoł* „Flur am Thal, Thalgegend“: Nahdehl.
   **na-dolica,* stpoł. *nadolica* „Flur am Thalfluss resp. am Thal“:
   Nadlitz.
5. **na-drъvište,* poł. *nodrâwdistė* „Flur am Gemeindeholz“: Naderbeitzen.
6. **na-dvorije,* n. sg., poł. *nodörje* „Flur am der Meierei“: Nodorje.
7. **na-gorije,* stpoł. *nagorje* „Fluren auf dem Berg“: Naguren.
8. **na gvozdije,* poł. *noǵüzdje* „Flur am Hart, Wald“: Nogeitzen.
9. **na-kladište,* poł. *nokłodâistė* „Lagerholz, Lagerplatz“: Nakleitz.
10. **na-lazije,* poł. *nołozje* „Fluren am Gereut“: Nahlosen.
11. **na-meždy,* poł. *nomîdzė* (cf. głuż. *namjezy)* „Fluren an der Grenze“:
    Nemsen.
12. **na-pǫtije,* poł. *napątje* i *nopǫtí* „Flur am Wege“: Napant.
13. *na pešti,* poł. *no pic* „auf den Backofen“:
    Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 35): No pitz heisst auffen Backhowen.
14. **na-solovina,* poł. *nosülüwdina* „Flur am Soolplatz, Salzlager“:
    Naselwien.

149. *n a dъ-*, „super, über“.
    stpoł. *nad,* npoł. *nod,* p. łuż. i cz. *nad.*
    1. **nadъ-bagno* resp. **nadъ-pьnije,* poł. *nodbognü* a. *nodpâni,* „Fluren oberhalb des Waldsumpfes resp. des Stöckichts, der Stubben“:
       Nadbein-stücke.

2. **nadъ-gora*, stpoł. *nadågora* „Überberg, der die Gegend beherrschende Berg“:
Naddeguhr: jest to miejscowość na Wietzetzeskich gruntach obok miejscowości nazwanej Guhrken t. j. górki „Hügel“.
3. **nadъ-sěčije*, poł. *nadsëcje* „Flur oberhalb des Holzschlags, des Hags“:
Nadzetz-weide. Nedzets-heide.

150. *niva* „ager, Ackerland“.
poł. *naiwa* i dem. *naiwka* (l. mn. *naiwđi* i *naiwkđi)*, pol. i dłuż. *niwa*, cz. *níva:*
Nief. Neifh. Neif-camp. Neibens. Lang-neiben. — Neifken. Neufken. Nefken. — Dollneifken i Tollneften t. j. *dülne naiwkđi* (wymawiaj *naiftai)*=niem. „Ackerfluren im Thal, Thalfluren“.
a) **nivica*, poł. *naiwđića* „kleine Ackerflur“; cf. n. miejsc. dłuż. *Niwica:*
Nieweitzen. Nieweisen.

151. *nizъ* „deorsum, hinab“, *nižьnъ* „inferius situs, unterer, nieder-“.
poł. *naiz* i *naizån* l. *naizni*, p. i łuż. *nizki*, stpol. i sorb. *nižni*, cz. *nižní*, ros. *nižnij:*
a) Neisens t. j. poł. *Naizńe* (sc. *püģüny*) = n. „die niedrig resp. in der Niederung gelegenen Flurstücke“.
Neisdöhl t. j. poł. *naiz(ån) dül* lub *naizüdül* (stsł. **nižodolъ)* = niem. Niederthal, das niedriger gelegene Thal“.
Neitzpuncten t. j. poł. *naiz(ńe) pųté* „untere Wege“.
Niesen-deich t. j. niem. „der untere Deich“.
Niesen-wiesen t. j. niem. „untere Wiesen“.
b) **niža* (sc. *rěka)*, poł. *naiza* „der niedrig fliessende resp. gelegene Fluss“; por. stłuż. nazwę rzeki *Niža* (teraz niem. *Neisse).*
Neetze (rzeka).
c) **nižьnica*, poł. *naiznáića* „Niederung; Flur resp. Fluss in der Niederung“:
Netznitz.

152. *nora* „latibulum ferarum, Wildhöhle, Fuchsloch, sła. Brunnen".

poł. *nöra,* p. *nora* i *nura,* stczes. i sła. *nora,* ros. *nora.*
a) demin. **norica,* poł. *nöráića* i **norovinъka,* poł. *nörüwáinka* „kleine Wildhöhle" i pod.:
Neereitz. Noreiz (Brückner, Sl. A.). — Nührweinken.

153. *novъ* „novus, neu".

stpoł. *nowy,* npoł. *nüwy,* p. i łuż. *nowy,* cz. *nový:*
Noah-wiesen t. j. poł. *nowa łǫka* = niem. „neue Wiese".
Nogarts t. j. poł. *nowy gord* lub *nowogard* = niem. „neue Schanze, Neuburg".
Novels t. j. poł. *nowy lěs* „neuer Wald, Neubruchland".
Nivellen t. j. poł. *nüwe łony* (= stsł. *novyję lany)* = niem. „neue Hufen".
a) *novina,* npoł. *nüwáina,* p. i łuż. *nowina,* cz. *novina* „Neuland, Neubruch":
Niewein. Nufein. Nuben. Nubens. Nuhben. Nuben-kamp. Nuben-stücke. — Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 34) pisze: Nuwein ist Neuland.

154. *nuta* „boves, Rinder".

poł. *nota* obok *nǫta* (patrz Schleicher, str. 73) „Viehherde"; por. głuż. n. miejsc. *Nutnica:*
Not-klanzei i Noth-klanzei t. j. niem. „Vieh-hürde, Viehhof".
a) **nutьnica,* poł. *notånáića* „Viehhof, Vorwerk"; cf. głuż. *Nutnica:*
Nothneitz.

155. *o-* „circum, um".

poł. *wü* i *wå* (cum *r* furtivo *wår,* corr. *wer, ver, vor),* p. *o,* łuż. *wo,* cz. *o.*
1. **oblato* resp. **oblatije,* poł. *wåbłåtü* lub *wåbłåtje* i *wåbłåti* „Gegend um den Laubsumpfwald":
Verbalden.
2. *obora* resp. *oborъ* i **oborište,* poł. *wåbör* resp. *wåböra* i *wåböráistė* (cf. p. i cz. *obora,* głuż. *wobora* i cz. *obořište)* „saepimentum, Gehege, Hürde, Tiergarten":
Waper-feld. — Wabbereits. Wappereuth. Wabbreiten.

3. **obrodije (brodъ* „vadum"), poł. *wåbrüdje* „Gegend bz. Flur um die Furt herum":
Werbrode. Verbrode.
4. **odolъ* i dem. **odolьcь* poł. *wådoł* resp. *wådüł* i *wådülåc* „Thalflur":
Vaddohl. — Vordühls.
5. **odrъtъ* (pt. praet. p. verbi *o-dьrati* „rescindere"), poł. *wådårty* (sc. *płost* resp. *kǫs)* „abgerissenes Stück Land":
Verdatt.
6. **ogolъ,* poł. *wüǵüł* (l. mn. *wüǵüły),* p. *ogół* „kahler Ort, kahle Gegend":
Vigölen.
7. *ogorěti* „amburi, verbrennen, versengt werden".
a) **ogorělina,* poł. *wåǵörëláina* lub *wüǵörëláina* „Brandfleck im Acker", cf. cz. *ohořelina:*
Vergörlein. Weihjoerlein (może i być poł. *wåiǵörëláina* = p. *wygorzelina).*
b) **ogorěnište* i **ogorište,* poł. *wåǵörëndistė* i *wåǵöráistė* „Brandstelle, Brandstätte":
Vergorneitz. — Waggereitzen.
8. *ogradъ* i **ogradije* „hortus", poł. *wågord* i *wågordje* lub *wågordi,* p. *ogród,* cz. *ohrad* i *ohradí* „Garten":
Fagarden. Wackerdei-gärten. Wischkerdei (ściągnięte z Wisch-wackerdei t. j. niem. Wiesen-garten).
9. *okolъ* „circulus, areola in horto, Umkreis"; p. *okół,* cz. *okol;* serb. *oko* „castra"; kasz. *woekoelé* = kawałki łąk, pastwisk, wogóle gruntów, położonych w zakrętach wijącej się rzeki.
a) **okolica* lub **okolište* i **okolьnica* l. **okolьnište,* poł. *wåkülåića* l. *wåkülåistė* i *wükülåića* l. *wükülåistė* i *wåkülnåića* l. *wåkülnåistė* (cf. p. *okolica,* dłuż. *hokolnica,* cz. *okolište* i *okolnice)* „Umkreis, Umgebung, Umgegend" i t. pod.:
Fakeleitz. Wickeleitz. Wickleitz-feld. Wickeleits-feld. — Brückner, Sl. An.: Vogelleiz i Vogelmeiz (corr. ex Vogelneiz).
10. **okremenь,* poł. *wåkrëmåi* (l. mn. *wåkrëminé)* „Kieselager":

Wakermienen.

11. **olazije,* n. sg., resp. **olazy,* pl., stpoł. *wåłazje* lub *wåłazy* „Gegend ums Gereut“:
Wallatsch. Vallasch-feld. Vallasch-wiesen.

12. **olavije* lub **olavy,* stpoł. *wåławje* lub *wåławy* „Fluren am Steg“:
Vorlaff.

13. **olążije,* poł. *wåłązje* lub *wåłąz* „Flur am Hain“:
Fallans“.

14. **olužije,* n. sg. (cf. *lugъ),* poł. *wåłuzje* „Waldwiesengegend, Weideplatz“ i tem pod.:
Vorlusen.

15. **opalenь,* poł. *wåpolen* „Brand, Brandstätte“, (cf. nazwę miejsc. głuż. *Wopaleń,* niem. *Oppeln)* i **opalenište,* poł. *wüpolenáistė* i synk. *wüpoláistė* (cf. głuż. *wupaleńišćo* i *wupalniščo)* „Brandfleck, Brandstätte“:
Waplon. — Wibbeleitzen.

16. *oplotъ* „saepimentum“, poł. *wåpłüt* i dem. *wåpłütåk* (l. mn. *wåpłütky),* p. *opłot* i *opłotek,* cz. *oplot,* gł. *wopłót* „Umzäunung Gehege“:
Vorploth. — Hoplotken.

17. *opolje,* poł. *wåpüli* „Feldflur“, cf. p. *opole:*
Appelei. Vipel.

18. **opušь* „cauda, Schwanz, schwanzartiger Streifen Landes“, cf. oddz. I Nr. 252 i oddz. II Nr. 100:
Wappaus.

19. **ostavije,* stpoł. *wåstawje* „Gegend um den Teich resp. Damm“ (cf. Nr. 225, c):
Wastawen i corr. Wasdahm.

20. *osěkъ,* poł. *wüsëk* (l. mn. *wüsëkåi,* wymawiaj *wüsëtjei),* p. *osiek,* cz. *osek,* głuż. *wosyk* „Aushau, Holzhau, Hag. Hain“:
Vissetei. Wissethey.

21. **otokъ* „insula“, poł. *wåtük* (l. mn. *wåtükåi)* „Insel, Werder“, cf. p. i cz. *otok:*
Wattk. Vertoigen.

22. *ožarъ*, poł. *wåzor* „Brand, Brandstelle, Brandfleck“:
Versöhr.

156. *obъ-* „circum, um herum“.
poł. *wüb* i *wåb*, p. i cz. *ob-*, łuż. *wob*.
a) **obъ-dvorъ*, poł. *wåbdör*, łuż. *wobdwór* „hofartige Umzäunung, Umhof, Hürde“:
Wabdöhr i zepsute: Waddöhr i Watdöhr.
b) **obъ-kalъ*, poł. *wåbkał* (l. mn. *wåbkały*) „Umgegend des Sumpfes, Morastes“:
Wabkahlen.

157. *ognь* „ignis, Feuer“.
poł. *wüǵin* (wym. *wüdjin*), p. *ogień*, głuż. *woheń*, dłuż. *wogeń*, cz. *oheň*.
a) *ognište*, poł. *wüǵénáistė* i *wåǵénáistė*, cz. *ohniště*, dłuż. *hogniśćo*, głuż. *wohniśćo* „Herd, Feuerstelle, Brandstelle“:
Wihdeneitz. Wateneitz.

158. **olьša (jelьcha)* „alnus, Erle“.
npoł. *wülsa*, p. *olcha* i *olsza*, łuż. *wólša*, cz. *olše*:
Wils. Vor-wills. Wilsen. Ilschen. Ilschenberg. Vols. Failsch. Feisch (pro Feilsch). Vor-feisch.
Wilschuren, Willschieren, Wilschier, Willschier, Wilz-Guren, Willschharren-berg = poł. *wülsja ǵöra* lub *wülsje ǵörâi*, niem. „Erlenberg resp. Erlenberge“.
a) **olьšьka*, poł. *wülska* (l. mn. *wülskâi*) „kleine Erlen“:
Wülsk. Wilsk [Busk]. Wralsk (corr. ex Wülsk).
b) **olьšica*, poł. *wülsáića* „kleine Erle, kl. Erlenhain“:
Wilscheitz. Wildsitz. Wildseitz. Follscheiz (Brückner, Sl A.).
c) **olьšina*, poł. *wülsáina* i dem. *wülsáinka*, p. *olszyna* i *olszynka*, głuż. *wólšina* i *wólšinka*, dłuż. *wólšyna* i *wólšynka*, cz. *olšina* i *olšinka* „Erlenholz, Erlenhain“:
Willschein. Willsein. Wilzein. Wilszein. Wildschein. Wildsein. Wirthsein (corr. ex Willsein). Wildsien. Wildsin. — Willsänk.

159. *orьlъ* „aquila, Adler“.
poł. *wüŕůł*, p. *orzeł*, głuż. *worjoł*, dłuż. *jeŕeł*, cz. *orel*.
a) adj. poss. *orьlijь*, poł. *würli* „aquilae“: *orьlje* (sc. *gnězdo*), poł. *würle* (sc. *gnëzdü*) = niem. „Adlernest, Adlerhorst“:

Wirle (w Gartowskim moczarze). Wirl. Wirgel, Wörgel, Farjel t. j. *Würjel* = *Würle*. Marjahl. Marjahls-grund i Marjahls-horst i jeszcze więcej zepsute: Myalks-grund i Myalks-riethe t. j. n. „Adler-grund, Adler-horst, Adler-riethe". (jednakże por. oddz. II Nr. 65).

160. ***osa, *osika, *osina* „populus tremula, Zitterpappel, Espe".

poł. *wüsa* i *wůsa, wüsaika* i *wůsaika,* stpoł. *osela* i npoł. *wüsela* a. *wůsela,* p. *osa, osika, osina,* głuż. *wosa* i *wosyca,* dłuż. *wósa* i *wósyca,* cz. *osika:*

Wass. Wötz (Brückner, Slav. An.). — Wasseiken. Wahssacken. — Oessel. John-weissel.

a) ***osina,* poł. *wüsáina* i *wůsáina,* głuż. *wosyna* „Espenholz, Espenhain":

Wissein. — Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 35) wywodzi pochodzenie nazwy „Wisseien" błędnie od *wüsa* (stsł. *osa* „vespa"), gdy mówi: Wisseien bedeutet so viel als wenn in alte(n) Zeiten da Wespe(n) (zamiast E s p e n) gewesen sei(e)n, die heissen W i s s e n.

b) ***osovьnica* i ***oselьnica,* poł. *wüsüwnáića* i *wüselnáića* lub *wůsüwnáića* i *wůselnáića* „Espenbach":

Fasineitz. Wasteneitz. — Weisselneitz.

161. *o s t r o g ъ* „vallum, Wall, Schanze, Verschanzung, ein mit Pallisaden befestigter Ort".

poł. *wůstrüg* i *wüstrüg,* p. *ostróg,* cz. *ostroh,* ros. *ostrogъ,* cf. n. m. głuż. *Wotrow* (zamiast *Wotroh* = stsorb. *[w]ostrog)* i dłuż. *Wótšow:*

Vastroh. Vaströh. Waschstruh. Waschstruck. Verstruh. Verstrüh. Verstrah. Vorstruche. Wahstacken (corr. pro Wahstrack-en). — Wistrük, Wistrick. Wistricken.

a) ***ostrožьnište,* poł. *wůstrüzndistė* „Schanzplatz, Wallplatz" (cf. głuż. *stróžišćo,* dłuż. *grožišćo):*

Verstrüssneitzen.

162. *o s t r o v ъ* „insula, Insel, Horst, Werder".

stpoł. *wóstrow,* npoł. *wůstrüw* i *wüstrüw,* pol. *ostrów,* cz. *ostrov;* cf. n. miejsc. dłuż. *Wótšow* i głuż. *Wóstrowc:*

Wustrow. Wastro. Wastraf. Waster-berg. — Pastry. Wustrau

(Brückner, Sl. An.); cf. Swante Wustrow w Meklenburgii.
a) **ostrovьkъ*, poł. *wåstrüwåk* „kleiner Werder“:
Mastrufecke (Braun. A. Vorsf.).
b) **ostrovьnica*, poł. *wåstrüwnáića* „Inselland, Inselflurstück“; cf. n. miejsc. czes. *Ostrovnice:*
Wasserneitz. Wasserneitzen.
c) adj. poss. *ostrovьnъ*, poł. *wåstrüwny* „insulae“:
Pastrunah-wiesen i Pastrunach-wiesen t. j. poł. *wåstrüwne łǫkđi* = niem. „Werderwiesen“.

163. **ostrąžina* „rubus fruticosus, Brombeere“.
poł. *wåstrųzáina* i *wåstrųzela*, p. *ostrężyna*, cz. *ostružina*.
a) **ostrąželina*, poł. *wåstrųzeláina* „Brombeerstrauch, Brombeerbusch“; cf. cz. *ostružlina* i n. miej. głuż. *Wo(s)tružica*, Vastrunselein. Verstrunselein. — Braun. A. Vorsf.: Stroseleine.

164. *ovьsъ* „avena, Hafer“.
poł. *wüwås*, adj. poss. *wüwsi*, pol. *owies*, głuż. *wows* dłuż. *hows*, cz. *oves:*
Avschei t. j. poł. *wüwsi* (sc. *püģün*) „Haferfeld“.

165. *pal-iti* „urere, brennen“.
poł. *polit*, p. i głuż. *palić*, cz. *páliti*.
a) *palište*, poł. *poláistė* „Brandplatz, Brandstelle“, cf. p. *palisko:*
Paleitz. Baleitz. Paleitzen.

166. **paportь* „filix, Farnkraut“.
poł. *porpört* i *porpurc* (djal. *parpart*, *popart*, *poport*), adj. p. *porpörtny* i *porporny;* p. *paproć*, kasz. *parparc*, głuż. *paproć*, *paproš*, *paprot*, dłuż. *paproś*, cz. *paprat:*
Parpar. Paporen. Poparren. Pirporn. Pamporn (corr. ex Parpörn). Papernei; cf. dłuż. n. miejsc. *Paprotna*.
a) **paportina*, poł. *popörtáina*, p. *paprocina*, głuż. *paprošina* „Farnkrautgebüsch“:
Paperdein. Paperein.
b) **paportьnište*, poł. *popörtnáistė* „Farnkrautplatz“:
Paperneitzen.

167. *para* „vapor, Dampf“.

poł. *poró* (l. mn. *porȁi)*, p. i głuż. *para* „Dunst, Hitze", dłuż. *para* „Kot, Morast, Sumpf", cz. *pára* „Dunst":
Parens. Paarens. Porein (ex Porei-n; l. mn. *porȁi*, cf. dłuż. *pary)*. Porrein. Poraien. Parraien. — PARUM-SCHULZE (cf. HILFERDING, str. 33) pisze: Porein ist so viel als Dreckstück.

a) **paratъ*, poł. *poraty*, dłuż. *paraty* „morastig, sumpfig":
Paraten. Parat-stücke. Piraten. Piraten-stücke.

b) **pari(d)lo*, poł. *poraidłȕ* (l. mn. *poraidła)*, łuż. *paridło* (pl. *paridła)* „Morast, Sumpf albo Brache":
Partleien.

c) **parište* i **parьnište*, poł. *porȁistė* i *pornáistė*, łuż. *pariščo* i *parnišćo*, cz. *pařiště* „Kotplatz, Sumpfplatz albo Brandplatz, Brache":
Parreiz. Barreitz. — Parneitzen. Pornitz. Pormeitz (corr. ex Porneitz). Purneitz.

168. *pasti* „pascere, weiden".

poł. *post*, p. *paść*, łuż. *pasć*, cz. *pasti*.

a) **pastyrьnica*, poł. *postȁrnáica* „Hirtenhaus, Hirtenacker. cf. p. *pasternik* „Weideplatz":
Pasterneitzen.

b) *pastva* i *pastvina* i **pastvište*, poł. *postwa* i *postwáina* i *postwáistė*, p. *pastwa* i *pastwisko*, łuż. *pastwa* i *pastwišćo*, cz. *pastva* i *pastvina* i *pastviště* „pascuum, Weide, Weideland, Weideplatz, Hutung":
Post. Posa. Pohsa. Pasch. Paasch-weide. Pastang. Paschangs.— Pastein. Poswein. Pusswein. Pussweyen. Posein i Paschin (BRÜCKNER, Sl. A.). — Postweitz. Poztweitz (SCHLEICHER, str. 45 błędnie pisze: *pastvica)*. Paschüsseln.

Uwaga. PARUM-SCHULZE (por. HILFERDING, str. 33) podaje: Poztweitz heisst so viel als Viehhüten (t. j. Hutung), denn da wird das Vieh zu der Huth (t. j. Weide) nach der Heide getrieben.

169. **pasěkъ* i **pasěka* „Verhau, Bienengarten".

poł. *posëk* i *posëka*, p. *pasieka* „Verhau, Bienenstand", cz. *paseka* „Holzschlag, Neubruch":

Pasacken. Paask. Passek (Braun. A. Vorsf.). Patschak. Puscheik.

170. *pǫtъ* „via, Weg".

poł. *pǫt* i *pųt* (l. mn. *pųté)*, p. djal. *pǫć*, głuż. *puć*, dłuż. *puś*, cz. *pout'*:

Puncten. — Neitzpuncten t. j. poł. *naize* lub *naizne pųté* „die unteren Wege". — Penten-berg.

a) **pǫtikъ*, poł. *pųtik*, głuż. *pućik*, dłuż. *puśik* „kleiner Weg":

Pundick. — Pentke.

b) **pǫtьnište*, poł. *pųtânâistė* „Wegstelle, Wahlfahrtsort":

Punkeneiz (pro Puncteneiz resp. Punkteneitz). Mit-punkteneitzen.

171. *pešt*ъ „specus, fornix, Höhle, Backofen".

poł. *pic*, p. *piec*, głuż. *pěc*, dłuż. *pjac*, cz. *pec*:

Peits. Peils (falso scr. pro Peits).

172. *pěsъkъ* „sabulum, Sand".

poł. *pósâk*, *pasâk*, *pisâk*, p. *piasek*, kasz. *piask* i *piosk*, łuż. *pěsk*, cz. *písek*:

Pöhlpatz t. j. poł. *běły pask* „weissen Sand".

a) **pěsъčina*, poł. *piscáina*, głuż. *pěsčina*, cz. *písčina* „Sanderde, Sandhaufen, Sandfläche":

Pissein. Peischien. Peischiens-grund. — Brückner, Slav. A.: Pitzen.

173. *plastъ* „tortum, huba. Hufe".

stpoł. *płast*, npoł. *płost* (l. mn. *płasty* i *płosty)* „Hufe", cf. *płosnik* i *płasnik* (Hennig) „Hüfener"; głuż. *płast* „Scheibe, Wabe"; cz. *plást* „Honigscheibe":

Plast. Plahst. Plahsten. Plaast. Plaasten. Plaastens. Plasst. Plassten. Plast-berge. Plast-stücke. Plaster-berg. Plass. Plassen. Plas-stücke Plass-feld. Tieck-plassen. Plaassens. Plaschey. Plasseyen i przez omyłkę w pisowni Phasseyen. Plaasgarens. Plaaz-gaarens. Plaasch-gaaren. Plaas-grund. Plass-gare. Plass-kuhle. Plaars, Plaars-feld, -kamp, Bahnplars-moor, Plahrs, Plaarsen, Plärsen, Blarsen, Blärsen: zepsute z: Plast, Plahst, Plahsten, Plassen. — Plost. Plosten. Ploost. Ploosten. Ploss. Plossen. Ploossen. Ploosen. Ploss-

garten. Ploss-fuhren i Ploos-fuhren t. j. gniem. „Hufen-gewende". Blohstücke (zepsute z Plost-stücke). Plotz. Plösten. Pleust. Pluest. — Brückner, Sl. An. podaje: Plast. Plaste. Plastau. Plausten. Ploasten. Pläst. Plohst. Plösten. Plust. Plüst.

Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 34) podaje nazwę pola zawwlackne plost (t. j. *zawłåkny* lub *zowłåkny płost)*, dodając objaśnienie: die wohlriechende(n) winnende(n) Blumen heissen zawwlack (t. j. *zawłåk* lub *zowłåk;* porównaj dłuż. *włokaśina* „gelbe Dotterblume, caltha palustris").

174. **plavъ* „Schwemme, Flossplatz" (cf. stsł. *plavь* „navis").

poł. *płåw*, p. i łuż. *pław*, cz. *plav*.

a) **plavьcь*, poł. *płåwåc* „kleine Schwemme":
Blawassen.

b) **plavina*, poł. *płåwåina* „Schwemme, Flossplatz":
Plöwein. Pliewein.

c) **plavište*, stpoł. *płåwište*, npoł. *płåwdiśtė* „Flossplatz, Schwemme": Plawitz-horst.

175. *plěšь* „calvitium, Kahlheit", *plěšivъ* „calvus, kahl".

poł. *plës* „kahle Stelle, kahle Fläche Landes", i *plësaiw(y)*, p. *plesz*, głuż. *plěšiwy*, cz. *pleš* i *plešivý:*

a) *plěšь*, poł. *plës:* Pleis. Pleiss. Pleitsch. Pleitscher-berg.

b) *plěšivъ*, poł. *plësaiw(y):* Plessau (Brückner, Sl. A.).—Plesöbans i Plösöbanns t. j. poł. *plësaiw(y) wąz* = stsł. *plěšivъ vęzъ* „die kahle Rüster, kahle Ulme".

c) **plěšьnica*, poł. *plësånáića* „kahle Fläche resp. kahler Bach"; cf. niem. n. rzeki „Kallenbach":
Pleiseneitz. Pleisseneitzen. Plauseneitz. Pläsineitz. Plasineitzen. Pluisineitzen. Plönsnitz.

176. **plochъ* resp. **plachъ* i *ploskъ* resp. **pluskъ* „latus, breit, flach".

poł. *płüchy* i *płüsky* lub *płåchy* i *płåsky*, p. *płaski*, cz. *plošký* i *plaský;* poł. *płåchę* i *płåśke* l. *płüclie* i *płüśke* (sc. *püli)* „flaches Feld, breite Ackerflur"; cf. n. miejsc. polską *Płoska* i słowacką *Ploské:*
Plachs-feld. Plaske. Plasken. Plosken. Plösken. Ploseken.—Brückner, Sl. A.: Plötzken.

177. *po-* „post, secundum, nach“.

stpoł. *po*, npoł. *pü* i djal. *på* i *pó*, p. głuż. i cz. *po*, dłuż. *po* i *pó*.

1. **po-brězije*, n. sg., poł. *pübrëzje* lub *pübrëzi* „Flur am Birkenbusch“:
Pippersey i Pieperpei (corr. ex Pieperssei).
2. **podolъ* i *po-dolije*, stpoł. *podoł* i *podolje*, npoł. *püdül* i *püdüli*, cz. *podol* i *podolí* „Flur längs des Thales, Thalland“; cf. n. miejsc. p. *Podole:*
Podel. — Boddeley.
3. **po-golije* i **po-golina*, poł. *pågolje* i *pågoldina*, *püǵülje* i *püǵüldina* „Landstrich längs der Heide“:
Pagulen. — Pagolums-wege. Pagaluner-horst. — Piggelein.
a) **po-golica*, poł. *pågoldića* i *püǵüldića* „Landstrich am Heidebach“:
Paggeleitz. Pügleitz. — Pagels-kamp.
4. **po-gorьcь* i **po-gorьnica*, poł. djal. *pågorâc* i *pågornáića* „Brandplatz, Brandstelle“:
Bacharatz. — Bagarneitz.
5. **po-gatije*, poł. *pågotje* „Flur an den Teichen, Dämmen“:
Pagoten. Pagoden.
6. **po-kremenica*, poł. *pükrėmėnáića* „Flur am Kieselbach“:
Pekrams-stücke i Pekrans-stücke.
7. **po-lazije*, poł. djal. *półozje* „Flur an der Rodung, am Hag“:
Pulossen.
8. **po-lugъ* i **po-lągъ*, poł. *poług* i *pülųg* „Flur längs des Sumpfes, Bruches“:
Pollug. — Pillung.
9. **po-meždije*, poł. djal. *pómedzje*, cz. *pomezí*, głuż. pl. f. *pomjezy* „Grenzflur“:
Bumersen (corr. ex Pomeesen). Pums-graben t. j. „Graben an der Grenzflur“.
10. **po-mělъ*, poł. *pâmël* „mergelähnliche Erde“:
Pamel. Pameil. — Brückner, Sl. A.: Pomil i Pomeliz *(pomělište)*.

11. **po-mrъva*, poł. *pomårwa*, cz. *pomrva* „Dünger“; cf. p. *mierzwa*, łuż. *mjeŕwa* „Wirrstroh“:
**po-mrъvьnište*, poł. *pómårwnáistė* „Düngerplatz“:
Pumpferneitz (ex Pumerfneitz).
12. **po-ostrovije*, poł. *påwåstrüwje* „Flur am Werder“:
Povorstruve. Pavorstruve.
13. **po-plotije*, poł. *påpłütje* „Flur am Zaune, Zaunstück“:
Paplüt.
14. **po-rąbъ* i dem. **po-rąbъkъ*, poł. *porąbåk* a. *pörąbåk* (l. mn. *porąbky* i *pörąbky*), p. *porąb*, cz. *porub* „kleiner Holzschlag“:
Pörmke. Börmke. — Brömbick (?).
15. **po-rěčije*, poł. *porëcje*, p. *porzecze*, cz. *poŕičí* „Flur längs des Baches“:
Poritz i Puritz-mühle (młyn niedaleko od Königslutter w Brunświku). — Brückner, Sl. A.: Poritz. Parys.
16. **po-ręsije*, poł. *porẹsje* i *påręśe* „Flur an den Wasserlinsen resp. Weidenkätzchen“:
Porens. Parensk. Pahrs.
17. *posadъ* „suburbium“ i **posada* „seminarium“, poł. djal. *pósad* lub *pósada*, p. *posad* i *posada*, głuż. i cz. *posada*:
Posade. Pussader-sied.
18. **po-sěčь* i **po-sěčenъka*, poł. *püsëc* i *pósic* i *pósicenka* „Verhau. Holzhau“:
Pisäts. Putsitz (Brückner, Sl. A.). — Putsitzenke (Brückner, Sl. A.). — Brückner, Sl. A.: Patzetz. Pazehs.
19. *po-tokъ* „torrens“, poł. *pütük* i *påtük*, p. i cz. *potok* „Bach“:
Butig. — Wormadig zepsute z: Vorm-patig t. j. przed potokiem.
Adj. poss. *potočьnъ*, poł. *påtücny; påtücne* (sc. *łǫkåi*) „am Giessbach gelegene Wiesen“:
Patözen.
20. **po-tonъ* i **po-toništе*, poł. *påtün* i *påtünáistė* „Untiefe, Morast. Sumpf“; cf. stsł. *potonąti* „demergi“:
Batten. — Patineiz.
21. **po-za-reky*, stpoł. *pȫzarëky*, pl. „Fluren längs und hinter dem Flusse“:

Passareiken i Passareicken.

22. **po-žirije,* stpoł. *požirje,* npoł. *pâzârje* i djal. *pâzir* „Flur längs der Hutung“:
Paschirr. Poschü (błędnie zamiast Poschürr). Petzier.

178. *podъ-* „sub, unter“.
stpoł. *pod,* npoł. *püd* i djal. *pód,* p. głuż. i cz. *pod,* dłuż. *pód.*

1. **podъ-brězije,* poł. *püdbrizje* „Flur unterhalb des Birkenbusches“, cf. p. n. miejsc. *Podbrzezie:*
Pittbrisch.
2. **podъ-gradъ,* poł. djal. *pódgard,* głuż. *podhród,* cz. *podhradí* „suburbium, Gegend unterhalb der Burg“:
Puttgarten. — Brückner, Sl. A.: Potgrot.
3. **podъ-gory* i **podъ-gorъky* i **podъ-gorъnicę,* poł. *püdǵördi* i djal. *podǵördi* i *püdǵörkâi* i *püdǵörnáiće* (cf. głuż. *podhory,* p. *podgórze,* cz. *podhoří)* „Fluren unterhalb des Berges resp. Hügels“:
Pidjöhr. Pattgaren. — Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 35) pisze: Pid jöhr heisst hinter (błędnie zamiast „unter“) den (dem) Berg, Berg heisst jöhr. — Pitjürgen. Piyeerken. Putjaacken i Pütjaaken (corr. ex Putjarcken et Pütjarken). — Potjürns. -- Brückner, Slav. A.: Podegrin (= stpoł. *podâgorina).*
4. **podъ-lazije,* poł. djal. *pódłozje* „Flur unterhalb der Rodung“:
Putloser-moor.
5. **podъ-strumenь,* poł. djal. *pódstrumen* „Flur unterhalb des Baches“:
Puttstrohm. Pustrom.
6. **podъ-vršije,* poł. djal. *pódwârsje,* cz. *podvrší* „Flur unterhalb der Bergeshöhe“:
Puttverzei-wiesen.
7. **podъ-zelište,* poł. djal. *podziláistė* „Flur unterhalb der Kohlgärten“:
Dotsieleitz i Doseleitz (corr. ex Podsieleitz).

179. *pogonъ* (z *po-gonъ,* cf. *po-goniti)* „area, Trift, Jagdrevier“.

stpoł. *pogon*, npoł. *püǵün* (wymawiano *püdjün)*; djal. *pågon* i *påǵün* „Gewende, Flurstück“, p. *pogon;* cf. dłuż. *zagon*, głuż. *zahon:*

Pogohn. Pagohn. Pagonen. Pagün. Pagun. Pugen. Pugens. Pitjöhn. Pitjahn. — Buetjahn. Butjahn. Buthjahns. Beitjâhn. — Pigons. Pigöns. Begöhn. — Pijohn. Pijöhn. Pijöns. Pijöhns. Pijeun. Pijeuns. Pijöhnen. Piion. Piyön. Piohn. Piöhn. Piohns. Piöhns. Piehon. Pihon. Pyohn.

a) **pogonište*, poł. *püǵünáistė* „Triftplatz“:

Pyeneitzen. Pieneitz.

Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 35) podaje: Püdjanna (t. j. l. mn. *püǵüny)* oder pidjon (t. j. *püǵün),* da man sich kehret und wendet.

180. *polje* „campus, Feld“.

stpoł. *pole*, npoł. *püli*, p. *pole*, głuż. *polo*, dłuż. *pólo*, cz. *pole:*

Pöhle. Palleh. Pohl. Puhlen. Pulei-feld.

a) **polica*, stpoł. *polica*, npoł. *püláića* „freies Feld, Gefilde, Feldbach“ etc.:

Püleitz. Puleitz. Poleitsch. Pölitz. Pülitz. Pulitz. Philitzen. Pilschen. — Brückner, Sl. A.: Poleiz. Füleiz. — Braun. A. Vorsf.: Politz.

181. *polovica* „dimidium, Hälfte“.

poł. *püläwáića*, pol. *połowica*, łuż. *połojca*, cz. *polovice* „Hälfte, halbe Hufe, Halbe“:

Pollfeitz.

182. *ponica* „cella, Keller“ i *panica* „cisterna, Brunnen“.

stpoł. *panica* i *ponica*, npoł. *ponáića* i *pünáića* i djal. *pånáića:*

Poneitz. Ponneitz. Boneitz-berg. Buneitz. Böneitzen. Paneitz. Panneitzen. Panneizen. Bannitzen. — Penneisen. Penniesenbergsfeld. Bonatz-berg. Bonatz-wiesen. — Ponnei (corr. ex Ponneitz). Pannei (corr. ex Panneitz). — Brückner, Slav. A.: Panneitz. Panneis. Bauneiz (corr. ex Panneiz). — Braun. A. Vorsf.: Poneitz.

183. **ponikva* „locus, ubi fluvius sub terram mergitur; Wasserschlund, unterirdischer Flusslauf“.

stpoł. *ponikwa*, npoł. *pånaikwa* i *pünaikwa*, p. *ponik*, słо. *ponikva:*

Pannecke. Punnäken. Paineck (corr. pro Paneik).

184. *popelъ* „cinis, Asche".

poł. *püpél* i djal. *påpél* (l. mn. *påpélé* „Ascheplatz"), p. *popioł*, łuż. *popjeł* i *popjoł*, cz. *popel:*

Papielen.

a) **popelьnica*, poł. *püpélnáića* i *påpélnáića*, p. *popielnica*, cz. *popelnice*, łuż. *popjelnica* „Aschebehälter, Urne", lub **popelьnište*, poł. *püpélnáistė* i *påpélnáistė*, głuż. *popjelniśćo* „Ascheplatz":

Papelneitz. Stepelfei-feld (prawdopodobnie zepsute z Pöpelneitz-feld).

185. *popъ* „clericus, Pfaffe".

stpoł. *pop*, npoł. *püp* i djal. *påp*, p. łuż. i cz. *pop.*

a) **popište* i **popovьnište*, poł. *püpáistė* i *püpüwnáistė* i djal. *påpáistė* i *påpüwnáistė* „Pfaffenland, Pfarracker, geistliches Lehen":

Papeist. Papeisch. Popatz. — Papeneitz. Papaneitzen.

186. *prachъ* „pulvis, Staub".

poł. *porch*, p. i łuż. *proch*, cz. *prách:*

Brückner, Sl. A.: Parchen i Parchow.

a) **prъchъ*, poł. *pårch* „Bovist", p. i dłuż. *parch* „Räude", głuż. *porchawa* „Bovist":

**prъchovina*, poł. *pårchüwáina*, głuż. *prochowina*, cz. *prachovina* „Staubfeld, Brachfeld resp. Bovistenland":

Berkfein. Berückefein.

Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 33) podaje: die Pofisten (t. j. Bovisten)... werden auch Porg (t. j. *porch* a. *pårch)* genannt wegen ihrer Dreck (t. j. ihres Drecks): wenn man darauf tritt, dann berstet es und sprützet Dreck heraus.

187. *prě-* „prae, per, vor, durch".

poł. *prë* i *pri*, p. *prze*, głuż. i cz. *pře*, dłuż. *pśe.*

1. *prě-dělъ* „limes, Grenze", poł. *prëdël*, cf. *prodělъ:*

Predöhl. Bridahl i Briedahl. Bridahl-see i Briedahl-see. — Brückner, Sl. A.: Prödel. Predalitze (stsł. **prědělica).*

2. **prě-gonъ*, pol. *prëǵün*, p. *przegon* „Trift“, głuż. i cz. *přehon* i **prěgonište*, poł. *prëǵünáistė* „Triftplatz“:
Prein. Preins-warens. — Prejeneitz.
3. *prě-gynja*, dem. **prě-gynьka*, poł. *prëǵåinka* „kleine wüste Landfläche“, cf. p. *Przeginia*:
Pretschönke. Lüt- i Grot-pretjöhnke.
4. **prě-kalъ*, stpoł. *prëkał* „Flur vor dem Sumpf“:
Preckels-kamp. Preckall (Brückner, Sl. A.).
5. **prě-lągъ* i **prě-lugъ*, poł. *prëłǫg* a. *priłǫg* i *prëług* a. *priług* „Flur vor dem Grassumpf“, cf. cz. *příloh* „Abacker, Brachfeld“:
Preling. Prelüng. Prelings. Sprilon i Spilon (corr. ex Prilong). — Prielacken. Brelack. Brela.
6. **prě-sěkъ*, poł. *prësëk* i *prisëk*, stp. *preseka*, cz. *příseka* „succisio silvae, Hag“:
Priesseck. Prieseck. Priesseick. Brieseck. Pritzackenberg. — Brückner, Sl. A.: Pressack. Priessick.
7. **prě-vora*, poł. *prëwöra* i *priwöra*, p. *przewora* „Schranke, Schlagbaum“:
Priverah.
8. *prě-vozъ*, poł. *prëwåz* i *priwåz*, p. *przewóz*, głuż. *přewóz*, dłuż. *pśewoz*, cz. *převoz* „transitus, Fähre“:
Prewäs. Prehvähs. Prehwächs. Prefähs. Prefäh (corr. ex Prefähs). Prebsch. — Prijas (Braun. A. Vorsf.).

188. *prědъ-* „ante, vor“.
poł. *prëd* i *prid*, p. *przed*, głuż. i cz. *před*, dłuż. *pśed*.
a) **prědъ-žirъ*, stpoł. *prëdžir*, npoł. *prëdzår* i djal. *prëdzir* i dem. **prědъ-žirьkъ*, poł. *prëdzåråk* i djal. *pridziråk* i **prědžirovina*, stpoł. *prëdžirowina*, npoł. *prëdzårüwáina* „Flur resp. Fluren vor dem Weideland“ (cf. Nr. 279 i oddz. I, Nr. 167):
Pretzier. Prezier. — Prietzierck. — Breetzervin.
b) **prědьkъ*, poł. *prëdåk* (l. mn. *prëdky*), p. *przodek* (l. mn. *przodki*), łuż. *prědk (prědki)*, cz. *předek (předky)* „die vorderen Fluren“:
Pretken-stücke.

189. *prěkъ* (adv. *prěko* i *prěky)* „transversus, contrarius, querüber resp. gegenüber resp. schrägüber gelegen".

stpoł. *prěky* i *prěko* (adv.), npoł. *prikŭ* i *priky*, p. *przek, przeko* i *przeki*, głuż. *prěki*, dł. *pŕeki*, cz. *přek* (subst.).

a) **prěkušь*, poł. *prëkus* (l. mn. *prëkusé)*, głuż. *prěkuš* (l. mn. *prěkuše)*, dłuż. *pŕekuš* (l. mn. *pŕekuše)* „Querfelder, Querstücke":

Prekusen. Prekusen-feld. Breckiesen. Perguschen.

b) **prěkynja* i **prěkъnica*, poł. *prëkyńa* i *prëk(å)ndića*, głuż. djal. *prěknica*, dł. *pŕeknica* „Querflur, schräges Gewende":

Fretien (= *prětjyńa)*. — Preckneitzen. Prekneizen. Prekaneitzen.

c) *prěčьnъ* „transversus", poł. *prëcny* i *pricny*, p. *przeczny*, głuż. *prěčny*, dł. *pŕecny*, cz. *přičný* „quer resp. schräg liegend"; poł. *prëcne* (sc. *pŭǵŭny)* „Querstücke, Querfluren":

Pretschen. Preetschen. Prötzen. — Prietzens.

Prietschelungen t. j. poł. *pricne łuǵy* = niem. „querliegende Grassümpfe".

d) **prěčьcь*, stpoł. *prěčåc*, npoł. *prëcåc* lub *pricåc*, kro. *prečec* i *pričac* „Querstück, Querfeld":

Pretsch. Preetsch. Prietsch. Preitsch.

e) **prěčьnica*, poł. *prëcåndića* „Querbeet, schräge Flur"; por. pol. *przecznica*, cz. *přičnice*, głuż. *prěčnica*, dłuż. *pŕecnica* „Querfurche":

Prätzeneitz.

190. *pri-* „apud, ad, bei, an".

stpoł. *pri*, npoł. *prai*, p. *przy*, głuż. i cz. *při*, dłuż. *pŕi*.

1. **pri-blatьsko*, stpoł. *pribłåtsko* „Flur am Laubsumpfwald":

   Prüplatsk (Brückner, Sl. A.).

2. **pri-lavica*, stpoł. *prilåwica* „Flur am Steg, an der Bank":

   Prielefitz.

3. **pri-lipъ*, stpoł. *prilip* „Anbau" (por. oddz. I Nr. 168):

   Prilipp. Prillipp. Prilop. Prilov. — Brückner, Sl. A.: Prielopp i zepsute Trilopp.

4. **pri-lьnije*, npoł. *prailåńe* „Flur am Flachsacker":

   Preylahn (pro corr. Peylahn).

5. **pri-olьšьnište*, poł. *priwylsnáistė* „Flur am Erlenbusch“: Privelsneitzen.
6. **pri-pьnije*, n. sg., poł. *pripåńe* „Flur am Stöckicht, an den Stubben“:
Pribehn. Pribohm. Priehbohm.
7. **pri-vęzije*, poł. *priwęzje* „Flur an der Rüster“:
Priwensch.
8. **privišьnijь*, poł. *priwaisni* „an der Weichselkirsche gelegen“:
priwaisnje (sc. *püǵüny*) „Fluren an den Weichselkirschen“: Priweitzen. Prieweitzen. Priweitz. Priwitz-feld. — Brückner, Sl. A.: Priweiz.
9. **pri-vьsьnica*, poł. *priwåsnáića* (l. mn. *priwåsnaicé*) „Flurstück(e) am Dorf“:
Privezneizen. Prieveneitz (corr. ex Prievesneitz).
10. **pri-vygonьnъ*, stpoł. *priwygonån*, npoł. *praiwåiǵün(n)y* „an der Viehtrift gelegen“:
Priwitjahn-wiesen.

191. *pro-* „prae, vor“.
poł. *pör* i *prü* i djal. *pår*, cz. *pro*.
1. **prodelъ*, poł. *pördël* „Grenze“, cf. Nr. 187, 1 *prědělъ*:
Pordel i Pohrdel.
2. *pro-gonъ*, stpoł. *pårgon*, cz. *průhon* „Vortrift, Trift“:
Pargon. Perguhn.
3. **pro-ily* a. **pro-ilica*, stpoł. *pårjiły* a. *pårjilica* „Flur vor dem Tonlager resp. vor der Mergelgrube“ (cf. Nr. 64):
Purgihls-wiesen.
4. **pro-lęda*, poł. *pårląda*, pl. „Fluren vor der Lehde“:
Paarlanden.
5. **pro-lągъ*, poł. *pårłąg* i *pårłųg* „Flur vor dem Grassumpf, vor dem Hain“:
Paarlang. Pahrlang. Paarlangen. Paarlanken. Parlanken. Purlang. Paranung (corr. ex Paarlung). Proleg (corr. ex Porlang). — Parlangs-werder.
6. *pro-pastъ*, poł. *pörpost* „Abgrund“; cf. p. *przepaść*, cz. *propast* „Abgrund“:
Perpütz.

7. *pro-sěkъ*, poł. *prüsĕk* i djal. *prüšak*, cz. *průsek* „succisio silvae, Holzhau“:
Pruschack. Pruschack-feld.
Brückner, Sl. A.: Prisatine tj. *prüšakyna* (wym. *prüsjatjâina*).

192. *proso* „milium, Hirse“.
poł. *prüsü*, p., głuż. i cz. *proso*, dłuż. *pšoso*:
Pros. Prüss. Prussen. Preis-land. Proos-stücke.
a) adj. **prosovъ*, poł. *prüsüw(y)*, p. *prosowy*.
Brückner, Sl. A.: Prissau i Pressau.
b) **prosovьnište* i *prosьnište*, poł. *prüsüwnáistė* i *prüsånáistė*, dłuż. *pšosownišćo* „Hirsefeld“:
Persieneitz. Personritz. Proseneit i Porseneit (corr. ex Proseneitz lub Prüseneitz).

193. *pustъ* „desertus, verlassen, wüst“.
stpoł. *pusty*, npoł. *peusty* i *pausty*, p. i łuż. *pusty*, cz. *pustý*:
Pussemiese t. j. poł. *puste midzé* = niem. „wüste Gewende (Fluren, Grenzfluren)“.
a) *pustyni*, stpoł. *pustyni* a. *pustyńa*, npoł. *peustdźińa* a. *paustdźini*, pol. *pustynia*, łuż. *pusćina*, cz. *pustina* „wüstes Land, Wüste, Wüstenei“:
Pusstein. Putztein. Püschtein. Puschün. Pauschen.

Uwaga. W niektórych wsiach wendyjskich zamiast tych nazw spotyka się nazwa, będąca niemieckiem tłumaczeniem owych słowiańskich: „die Wüstenei“.

194. *ralija* „arvum, Ackerland, gepflügtes Land“.
stpoł. *rola*, npoł. *rüla*, p. i łuż. *rola*, cz. *role*:
Brückner, Sl. A.: Röhl.
a) **ralijica*, stpoł. *rolica*, npoł. *rüláića* „kleine gepflügte Ackerflur resp. Bach zwischen Ackerland“, cz. *rolice* „Landgut“:
Roleitz.

195. *ravьnъ* „planus, eben, flach, gerade“.
stpoł. *rawny*, p. *równy*, dłuż. *rowny*, gł. *runy*, cz. *rovný*; poł. *rawne* (sc. *pülï*) „das flache, ebene Feld“; cf. n. miej. łuż. *Rowne*, pol. *Równe*:
Rahne. Rahn.
a) **ravьnikъ*, stpoł. *rawnik* „ebener Platz“ i t. p.; cf. p. *równik* i cz. *rovník*.

Rahnk.

196. **rebrъ* (cz. *řebř*, dłuż. *ŕabeŕ)* „scala, Leiter“.
**rebrije*, poł. *ribŕe* „Leiter“, dalej „Leiten“ t. j. „collis, Berghang“, cf. Miklosich, Ortsn. a. App. str. 86 Nr. 532.
a) dem. **rebravьka*, poł. *ribrowka* „kleine Leiten, kleiner Bergabhang“, cf. cz. *řebřík*, dłuż. *ŕeblik* „Leiter“:
Riebrock. Riebracken.

197. *red-*, kasz. *reda* „Torf, Mull“; cz. *ředlo* „Öffnung, Rand“.
a) poł. *redło*, f. (den. od *reda)* „muł, torf błotny“ lub *redłů*, n. „Rand“:
Radel. Wendisch Radel, Kleine Wendisch Radel.
b) stpoł. *redlica* „Randbach, resp. Waldtorfbach“ (cf. sorbskie nazwy rzek: *Redlitza, Rödlitz, Rüdlitz, Rädlitz-bach)*:
Rädlitz. Rädelitz.
c) poł. *redŏŕ* „Torflager“; cf. n. miejsc. dłuż. *Rědoŕ*, m. (n. Reddern) i sorb. n. rzeki *Rjedoŕ*, f. lub *Rjedorja* (n. Röder):
Redder.

198. *rę̇sa* „iulus, Weidenkätzchen“.
poł. *rę̇sa*, p. *rzę̇sa*, głuż. *rjasa*, dłuż. *rèsa*, cz. *řása* „Wasserlinse“.
a) **rę̇sije*, poł. *rę̇sje* i *rę̇s(i)* „Gegend mit Wasserlinsen resp. Weidenkätzchen“ (wzdłuż rzeki *Rükäitnáicę̇-Rögnitz)*:
Rens. Rens-abfindung.

199. *rěka* „fluvius, Fluss“.
poł. *rëka*, p. *rzeka*, łuż. *rěka*, cz. *řeka*:
Ricken-gärten t. j. Gärten am Fluss.
Reetz-rönne. Reetz-wiesen. — Brückner, Slav. A.: Rietz.
Riez-graben, -damm, -tannen.
b) **rěčina*, poł. *rëcáina* „Gegend resp. Flur am Bach“:
Reetzen. Retsen.

200. *rę̇pa* „rapa, Rübe“.
poł. *rëpa*, p. *rzepa*, łuż. *rěpa*, cz. *řepa*.
a) *rę̇pьka*, poł. *rëpka* (l. mn. *rëpky)* „kleine Rüben, kleine Rübenfelder“:
Reepken. — Rehmken (?).
b) *rëpьnъ* „rapae“, poł. *rëpny*; *rëpne* (sc. *pügüny)* „Rübenfluren“:

Reepen. Rehmen (?). Rühmen (?).

c) *rĕpište*, poł. *rĕpáistė*, *ŕapáistė* i *ripáistė*, łuż. *rĕpišćo*, cz. *řepiště*, pol. *rzepisko* „Rübenfeld“:

Rehpeitz. Repeitzen. Repäs. Repas. Rebsen. — Rapeitz. Rapeist. Raböschen. — Riepstehn. Rüsptein (corr. ex Riepstein). Riebs. — Brückner, Sl. A.: Rapeiz. — Braun. A. Vorsf.: Rieppeitz.

201. *rogozъ* i *rogozije* „canna, Schilfrohr“.

poł. *rúǵuz* i *rúǵuzje*, p. *rogoz-ina*, dł. *rogož*, głuż. *rohož*, cz. *rohoz:* Röx. Roex Röx-wiesen. Roxe. Rocks-moor.

202. *rogъ* „cornu, Horn, Krümme, Winkel, Ecke“.

poł. *rüg*, p. *róg*, dłuż. *rog*, głuż. i cz. *roh*.

a) n. miejsc. p. *rogole* i *rogule* = poł. *rúǵülé* „Fluren am Horn resp. im Winkel“:

Ruchilen. Ruchillen. Rucheln. Rückellähn (ex Rüchillen).

203. **rokyta* resp. *rakyta* „salix caprea, Salweide“.

stpoł. *rokyta*, npoł. *rükåita*, p. *rokita*, cz. *rokyta*, głuż. *rokot*, dłuż. *rokit;* npoł. l. mn. *rükåity* (wymawiano *rütjaity):*

Rütjeit. Rüthjeith. — Brückner, Sl. A.: Rakt.

a) **rokytina* a. **roketina* i dem. **rokytinъka*, poł. *rükåitáina* a. *rük(e)táina* i dem. *rükåitáinka*, pol. *rokicina*, dł. *rokišina*, głuż. *rokoćina* i *rokoćinka* „Salweidengestrüpp“:

Roktein. Rothein. Rotein. Rostein (corr. ex Roktein). — Rucktein. Rukthein. Ruckthein-wiesen. Rutkitein. Rückthein. Rütschein. Rüthein. Rüthän. Rutheins. — Zepsute: Ruptein. Ruptin. Ruppdeien. Rupenthien. — Rütjänk (dem.). — Brückner, Sl. A.: Rutein. Rüptein. Ruptei.

b) **rokytáište*, poł. *rükåitáistė* i synk. *rükåistė* „Salweidenplatz“:

Rütjeitz.

c) **rokytьnica*, poł. *rükåitnáića* „Salweidenbach“; cf. n. miej. cz. *Rokytnice*, młr. *Rokytnića:*

Rögnitz i Röchnitz.

204. *rovъ* „fovea, fossa, Grube, Graben. Wall“.

poł. *rüw* (l. mn. *rüwđi)*, p. *rów*, łuż. *row*, cz. *rov:*

Röw-stücke. Röhf-stücke. — Rühen (Braun. A. Vorsf.).

205. *ruda* „metallum, Roteisenstein, Raseneisenstein“.

stpoł. *ruda*, npoł. *reuda* i *rauda*, p., łuż. i cz. *ruda*.

a) adj. *rudьnъ*, poł. *rudån*, *reudån*, *raudån* i *rudny*, *reudny*, *raudny*, p. i łuż. *rudny*, cz. *rudný* „von Raseneisenstein“: poł. *raudån* a. *reudån* (sc. *vir* resp. *potok*) „Raseneisenstein-quelle. -fliess“:

Rahdan. Rahden. Ratenwüh (corr. ex Ratenwühr) t. j. *raudån vir*. — Rodein-wiesen i Rudans-wiesen t. j. poł. *raudne* a. *reudne łǫ́kåi* = n. Raseneisensteinwiesen.

b) **rudьnica*, stpoł. *rudnica*, npoł. *reudnáića*, głuż. i cz. *rudnica* „Raseneisenstein-bach“:

Rodeinz-wiese. Rienitz (corr. ex Rüdnitz resp. Reudneitz), por. n. miejsc. sorb. *Reudnitz*, cz. *Roudnice*.

c) **rudište* i **rudovьnište*, poł. *raudåistė* a. *reudåistė* i *raudūwnåistė* a. *reudüwndistė* „Roteisensteinplatz“:

Rödeitz. Rodeitzen. — Radoneitz. Brückner, Sl. A.: Roneiz (corr. ex Rodoneiz).

206. *rъtъ* „apex, rostrum, Gipfel, Spitze, Hügel“.

poł. *råt*, głuż. *rot*, cz. *ret*.

a) dem. **rъtъkъ*, poł. *råtåk* „kleine Bergspitze, Hügel“:

Ratack. Rattack. Radack. Radacks-winkel. Ratk. Rattk. Ratch.

Uwaga. Te nazwy gruntowe uważam z pewnością za słowiańskie, lecz swoje objaśnienie za niepewne.

207. *rъžь* „secale, Korn, Roggen“.

poł. *råz*, p. dłuż. cz. *rež*, głuż. *rož*.

a) **rъžina*, poł. *råzåina* „Rogenacker, Roggenfeld“ (cf. głuż *ržišćo*, dłuż. *ržyšćo*, cz. *ržiště*, p. *rżysko*):

Rasein. Resein. Rehsein. Reehsein. Reehsein. Reesen. Rehssen. Restein (corr. ex Resein). Rasea (corr. pro *råzåina*).

208. *sad-iti* „ponere, plantare, setzen, pflanzen“.

a) *sadъ* „planta, hortus“, poł. *sod* (l. mn. *sodåi*), p., łuż. i cz. *sad* „Obst, Obstgarten“:

Schada.

b) *sažda*, poł. *sodzåi* (l. m.), p. *sadza*, łuż. *sazy*, cz. *sáze* „Russ“:

Satsach-feld t. j. poł. *wů sodzóch* „im Russ“ = Russfeld.

c) **saždina*, poł. *sodzáina*: *α)* „Satzkasten, Behälter für Fische, Vögel u. andere Tiere“ (cf. p. *sadz* i *sadzawka*) — *β)* „Russfeld, Russanger“:
Satsein. — Brückner, Sl. A.: Saatsein.

209. *sądъ* „iudicium, Urteil“.
poł. *sąd*, *sǫd*, p. *sąd*, łuż. *sud*, cz. *soud*.
a) adj. poss. **sądovъ*, poł. *sądüw(y)*; *sądüwü* (sc. *püli*) „Gerichtsfeld“:
Schandow (jeżeli nie z niem. „Sand-aue“).
b) *sądijь* „iudex“ dem. **sądijьkъ*, adj. poss. **sądijьkovъ*, stpoł. *sądijkowo* (sc. *pole*) „Kleinrichtersgrundstück“:
(Die grosse u. kleine) Sandekow.
c) *sądište*, poł. *sądáistė* „Richtplatz“:
Schandeitz.

210. *sed-* „sedere, sitzen“.
a) **sed-lo* (stsł. *selo*), **sedlъko*, **sědadlo* (stsł. *sědalo*), stpoł. *sedło*, *sedåłko*, *sědadło* a. *sědało*, p. *sioło* i *siołko*, łuż. *sedło*, cz. *sedlo* i *sedalko* „tundus, Grundstück, Acker, Vorwerk, Sitz“:
Siedel. Siedels-berg. Siedels-gärten. Zideln. Ziedels-gärten. Zietels. Siedelken. Siedelsken. Zidallen.
b) **sedlište* (stsł. *selište*), stpoł. *sedlište*, npoł. *sédláistė*, p. *siedliszcze* i *siedlisko*, dłuż. *sedlišćo*, głuż. *sydlišćo*, cz. *sedliště* „habitatio, Wohnplatz, Ansiedlung“:
Ziedelitz. Ziedelitzer Berg. — Cideleist. — Brückner, Sl. A.: Siedleitz. Seggeleisch.
Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 33) pisze: *Cideleist* kann man eigentlich nicht wissen, wie es auf täutsch (t. j. deutsch, niemiecki) heissen soll, denn es ist ein wendischer Name.

211. *sě-ti*, *sě-jati* „serere, säen“.
a) **sětina*, poł. *sětáina*, cz. *setina* „Saatstück, Saatland“:
Setjahn. Zethian. Zeddian. Zeddiahn. — Säutein. Seitens. Zeiten.
Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 34) podaje: *Säutein* ist so viel als ein Saattestück (t. j. Saatstück).
b) **sěmenište*, poł. *sěmnáistė*, głuż. *symjenišćo* „Samengarten, Saatland“:

Seimitz. Zemmitz.

212. *sěno* „foenum, Heu".

stpoł. *sěno*, npoł. *sënü* i *sinü*, *śonü* i *śanü*, p. *siano*, głuż. *syno*, dł. i cz. *seno*.

a) **sěnica*, poł. *sëndica* a. *sináića* „Heubach, Wiesenbach": Zieneitz. Zienschen. Ziemschen.

b) *sěnьnъ*, poł. *śanny*, p. *sienny*, cz. *senný* „von Heu": Schäne Gurken = poł. *śanne* (lub *sënne*) *ǵörkđi* = n. Heuhügel. — Saine-stücke = poł. *śanne kǫsđi* = n. Heu-stücke. — Saamelungs-horst = poł. *śanny łųg* (*-wůstrüw*) = niem. Heuwiesenbruchinsel.

c) **sěnište* resp. **sěnisko*, poł. *sëndistė* a. *sëndisk(ü)*, głuż. *syniščo*, dłuż. *seniščo*, cz. *seniště* „Heuplatz, Wiesenplatz": Boben-siensk = n. „Flur oberhalb des Wiesenplatzes".

213. **sitъ* „scirpus, iuncus, Binse".

stpoł. *sit*, npoł. *sait*, p. *sit*, głuż. *syć*, dłuż. *syśe*, cz. *sít*.

a) **sitina* i dem. **sitinъka*, poł. *sitáina* i *sitáinka*, p. *sicina*, głuż. *syćina* i *syćinka*, cz. *sítina* „Binsen, Binsicht": Brückner, Sl. A.: Sitein. Zittein. — Sittainsk (pro Sitainka).

b) **sitьnica*, poł. *sitůnáića* „Binsenbach" (cf. p. i serb. *Sitnica*) lub **sitьnište*, poł. *sitůnáistė* (cf. cz. *sítinište*) „Binsenplatz, Binsicht":
Sitoneiz.

214. *skąpъ* „parcus, karg, mager".

poł. *skąpy*, p. *skąpy*, łuż. *skupy*, cz. *skoupý*; *skąpe* (sc. *püǵüny*) „karge Fluren":
Schampen. — Verschempah t. j. poł. *wå skąpach* „af den mageren Fluren".
Schangenpren, corr. ex Schampenprein t. j. poł. *skąpy prěǵün* = n. „magere, karge Trift" (cf. Nr. 186. 2).

a) **skąpina*, poł. *skąpáina* „magerer, karger, unfruchtbarer Boden":
Schampein.

215. *slama* „stipula, Stroh".

poł. *słůma*, p. i łuż. *słoma*, cz. *sláma*.

a) **slamava* i **slaměnica*, poł. *słůmawa* i *słůmináića* „Strohbach":

Schlammau. Schlamäh. — Slamieneitz.

b) **slaměnъ*, poł. *słåmény*, p. *słomiany*, łuż. *słomjany* „von Stroh"; poł. *słaméne* (sc. *kųsåi*) „Strohstücke, Fluren, die viel Stroh liefern":

Schlamen. Schlamien.

c) **slaměnьka* (l. mn. *slaměnьky*), poł. *słåméńka* (l. mn. *słåmińkåi*), p. *słomianki*, łuż. *słomjanka*, cz. *slaměnka* „Strohstücke":

Schlamienken.

d) *slamište*, poł. *słåmáistė*, głuż. *słomišćo* „Strohlager, Strohlagerplatz":

Slammeitz.

216. *sliva* „prunus, Schlehe, Pflaume".

poł. *slaiwa* i dem. *slaiwka* (l. mn. *slaiwkåi*) i *slaiwéńa*, p. *śliwa*, głuż. *slowka*, dłuż. *slěwka*, cz. *slíwa*:

Schleifk. Schleik i Schleisk (corr. ex Schleifk).

a) **slivina* i dem. **slivinъka*, poł. *slaiwáina* i *slaiwáinka*, p. *śliwina* i **sliwište*, poł. *slaiwáistė* „Schlehenhecke, Schlehengestrüpp, Schlehenort, Pflaumenpflanzung":

Schlawein. — Schlaweinke. Schloweinken. — Schleitz. Schleitz-kamp.

217. *smola* „pix, Pech".

poł. *smüła* „Harz, Hölle, Ofen", pol. i łuż. *smoła*, cz. *smola*.

a) **smolište*, poł. *smüláistė* i **smolьnica*, poł. *smülnáića*, p. *smolnica*, łuż. *smólnica*, cz. *smolnice* i *smoliniště* „Teerschwälerstelle, Teerbude, Pechofen":

Schmaleitz. Schmaleitzen. — Schmalneitzen.

218. **smrъkъ* (stsł. *smrъčь*) „pinus, Fichte, Rottanne".

poł. *smårk* (l. mn. *smårkåi*), p. *smrek*, głuż. *šmrěk*, dłuż. *šmŕok*, cz. *smrk*:

Schmarkien.

a) **smrъčije* (cf. *smrěčije*), poł. *smårcje*, cz. *smrčí* „Fichtenhain, Tannenplatz":

Schmors.

219. *sokolъ* „falco, Falke".

poł. *sükül*, p. i łuż. *sokół*, cz. *sokol*.

a) adj. **sokolovъ* i **sokolьnъ*, poł. *sükülüw(y)* i *sükülny*:

Sükulofen i zepsute Eikulofen t. j. *sükülüwe (sc. deupđi)* = niem. „Falkenlöcher, Falkenhorst“.
Suckolnedüpe t. j. pol. *sükülne deupđi* = niem. „Falkenlöcher, Falkenhorst“.
b) **sokolьnica*, poł. *sükülnđića* lub djal. *sokülnđića* „Falkenberg“ (cf. głuż. *Sokolnica)*:
Sokelneitzen.

220. *sol ь* „sal, Salz“.
poł. *sül*, p. *sól*, dłuż. *sol*, głuż. *sel*, cz. *sůl*.
a) **solije*, n. sg., poł. *süli* „Salz, Salzlager, Salzquelle“:
Solei. Solgä. Sohl. Söhlen.

221. *sop-* i *sap-* „pfeifen, zischen, brausen“ etc.
a) **sapьnica*, poł. *sopůnđića* (cf. n. miejsc. kr. *Sopnica*, słow. *Sopotnica*, cz. *Sopotnice)* „zischender Bach, Brausebach“:
Zopeneitz.
b) *sopl ь* „fons saliens“, poł. *süpůl* (l. mn. *süplé)* „Springquelle, Spring“:
Süplei.

222. *sosna* „abies, Kiefer“.
poł. *süsnó* (l. mn. *süsnđi)*, p. i cz. *sosna*, sorb. *sosna*:
Süschen. Schüützen.
a) adj. **sosnijь*, poł. *süsni* i *süsůn*:
Seesendöhl t. j. poł. *süsůn dül* = n. „Kiefernthal“. — Zossenberg t. j. poł. *süsńa ǵöra* = n. „Kiefernberg“.

223. *sova* „noctua, Eule“.
stpoł. *sowa*, npoł. *süwó*, p. i łuż. *sowa*, cz. *sova*.
a) adj. poss. **sovijь*, poł. *sowi*, p. *sowi*, cz. *soví*; stpoł. *sowje* (sc. *ǵnozda)* „Eulennester, Eulenhorst“:
Zowe. Zower Moor (porównaj Wirle i „Falkenmoor“ również w Gartowskim lesie).

224. *sr ědьnijь* „medius, mittlere“.
poł. *sridny* i *stridzny*, pol. *śr(z)edni*, kasz. *strzeni*, głuż. *srjedźny*, dłuż. *srjejny*, cz. *střední*:
Streetzkarren t. j. poł. *stridzne ǵördi* = n. „mittlere Berge“.
Stretz-wiese t. j. poł. *stridzna łǫka* = n. „mittlere Wiese“.
Stritzendahl t. j. poł. *stridzny dül* = n. „mittleres Thal“.

225. *sta-ti* „stare, stehen“.

a) *stado*, stpoł. *stado*, p. *stado*, łuż. *stadło*, cz. *stádo* i *stádlo* „Herde, Viehherde“:
α) **stadino*, stpoł. *stadino* „Viehtrift, Viehweide“:
Staddin (Brückner, Sl. A.). — Stadin-stücke.
β) **stadinište*, poł. *stadinóistė* (cf. p. *stadnisko*) „Viehherdenstand, Viehweide“:
Stadineitz.
b) *stanъ*, dem. *stanьkъ*, stpoł. *stan* i *stanåk* (l. mn. *stanky*), p. *stan* i *stanek*, cz. *stan* i *stánek* „Lager, Lagerstelle“:
Stahnken.
α) *stanica*; stpoł. *stanica*, npoł. *stonáića*, p. *stanica*, cz. *stanice* „Standort, Ansiedlung, Kolonie“:
Stans. Stoinsch-weg.
β) *stanište*, poł. *stonáistė*, cz. *staniště* „Standort, Halteplatz, Lagerplatz“:
Stameist i Stameitz (pro Staneist).
c) *stavъ* „compages“, poł. *stow*, p. *staw*, cz. *stav* i **stavije*, n. sg., poł. *stowbe* „Teich, Damm, Wehr, Schleusse“:
Słowe. Stoven. Stowe-stücke. Stowe-wiesen. Staben. Steffen.
α) **stavьkъ*, poł. *stowåk*, p. *stawek*, cz. *stávek* „kleiner Teich, Damm“ etc.:
Stohbaken, Stauenk.
β) **stavište*, poł. *stowdistė*, p. *stawisko*, cz. *staviště* „Wehr, Damm, Eindeichung“:
Stoweitz.

226. *starъ* „vetus, alt“.
stpoł. *stary*, npoł. *story*, p. i łuż. *stary*, cz. *starý*:
Stapuhl (corr. ex Starpuhl) t. j. *stare póle* = n. „altes Feld, altes Land“. Stoor-wiesen t. j. npoł. *store łǫkåi* = n. „alte Wiesen“. — Stür = npoł. *store* (sc. *püli*) „altes Feld“.
a) *starica*, poł. *storáića* „alter Bach, Altenbach resp. Altenhain, Altenfeld“; por. cz. *stařice* „alter versiegender Fluss“:
Storeitz. Starreitz. Starreitzen. Starrsen. Staarsen. Staarsenberg. — Storz. Stohrz. Storzener-fach (?).

227. **stoborъ* „saepimentum, Umzäunung, Hürde“.
stpoł. *stobor*, p. *stobor* (cf. n. miejsc. p. *Stobrowa*, dłuż. *Stobrice*, n. *Stöbritz*): Stabber.

228. *stolъ* „sella, Stuhl, Sitz“.

stpoł. *stoł*, p. *stół*, łuż. *stoł*, cz. *stůl*.

a) *stolьcь* i **stolica*, stpoł. *stolâc* i *stolica*, p. *stolec* i *stolica*, głuż. *stólc*, cz. *stolec* i *stolice* „Sitz, Stuhl, Kanzel“ etc.:

Staulitz-berg = „Stuhlberg, Kanzelberg“.

b) **stolьkъ*, stpoł. *stołâk*, npoł. *stuł(ă)k*, pol. *stołek*, cz. *stolek* „kleiner Stuhl, Sitz“:

Stelk.

229. *strachъ* „timor, terror, Furcht, Schrecken“.

stpoł. *strach* (l. mn. *strachy*), npoł. *stroch* (l. mn. *strochăi*), p., głuż. i cz. *strach*, dłuż. *tšach* „Bangigkeit, Gespenst“ i t. d.:

Strach. Strachs-feld. Strag. Strau (corr. ex Strach). Strachü (pl.). Stragü. — Braun. A. Vorsf.: Strahe. Straue.

a) **strachovъ*, stpoł. *strachowy*, npoł. *strochŭw(y)*, p., głuż. i cz. *strachowy* „Schreckens-, Gespenster-“; stpoł. *strachow(y)* sc. *wǫgůł* t. j. „Schreckenswinkel“ lub *strachowo* (sc. *město*) t. j. „Gespensterort“ i t. p.:

Strachau. Straucham (corr. ex Strachau).

230. *strana* „latus, Seite, Abhang, Leite, Berglehne“.

poł. *starna* „Seite, halbes Stück, halbes Gewende“, p. i łuż. *strona*, cz. *strána*:

Strina (pro *starna*).

a) dem. **stranьka*, poł. *starnka* i *starůnka*, p. i łuż. *stronka*, cz. *stránka* „kleine Seite, kleines halbes Gewende“:

Starranken. Ströhnken.

b) dem. *stranica*, poł. *starnáića*, p. *stronica*, cz. *stranice* „kleines halbes Stück (Gewende)“; cf. n. grunt. głuż. *strońca*:

Starneitz.

Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 35) pisze: *Starna* dat ist eine Seite oder ein halbe(s) Stück.

231. *straža* „custodia, Wache, Warte“.

stpoł. *straža* i *starža*, npoł. *stroza* i *storza* lub *starza*, p. *stróża* i *straża*, cz. *stráže*, głuż. *stróža* i *straža*:

Stratz. Strauz. Strauze. Strausestücke. — Strusch. — Braun. A. Vorsf.: Strausche.

a) **stražьnište*, poł. *starzůnáistė* i *storznáistė* „Wachtplatz, Warte“ (porównaj n. miejsc. głuż. *Stróžišćo*):

Starseneitz (Brückner, Sl. A.). — Storsnitz.

232. *strěg-ą* „custodio, bewache“; cf. Nr. 231.

a) *strěgъ*, poł. *strëg* i *strig*, djal. *stŕag* i *stŕog*, cz. *střeh* „Obhut, Wacht, Warte, Auslug, Luginsland“:
Streick. Strei. Strey. Streu. Strein. — Braun. A. Vorsf.: Streue.

b) **strěgonь* i **strěgunь* i **strègelь*, poł. *stŕaǵün* i *stŕoǵün*, *strëǵel* i *striǵel* „Wacht, Warte“; por. n. miej. dłuż. *Stśegow:*
Straguhn. Stragan-wiesen. Stragahns-wiesen. — Stregel.

c) **strěgonište*, poł. *strëǵündistė* „Wachtplatz, Warte“; por. n. miejsc. dłuż. *Stśěgańc:*
Stregeneitz.

d) **strěži[d]lo*, stpoł. *strëžidło*, npoł. *strëzuił(ü)*, „Wachtplatz“:
Strehsell.

233. *strěl-iti* „tela conicere, schiessen“.

a) **strělakъ* i *strělьnikъ*, stpoł. *strëlak* i *strëlnik*, głuż. *třělnik* „Schiessstand“, cf. p. *strzelaki*:
Streling. — Żomsterlaken t. j. zom lub tom = zum Strelaken = zum (am) Schiessplatz.

b) **strělьnište*, poł. *strëlnáistė*, głuż. *třělniśćo*, cz. *střelniště* „Schiessplatz“:
Strelneitzen.

c) *strělьnъ*, poł. *strëlůn* a. *strëlny*, cz. *střelný* „zum Schiessen gehörig“; poł. *strëlno* (sc. *mëstü*) „Schiessplan“:
Strelen.

Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 35) przechowuje nazwę pola *No soolstjey* w każdym razie zepsutą z *no strëlnaistái* lub *no stŕolnaistái* (niem. „auf dem Schiessplatz“) i objaśnia ją słowami: „da die Stücken gegen schiessen“.

234. **stremenь* i **strumenь* „flumen, alveus aquae, Fliess, Wasserstrang“.

poł. *stŕamăi* l. *stŕamin* i *strëmăi* l. *strëmin* l. *trëmin* i *straumin*, p. *strumień*, cz. *strumen*, głuż. djal. *strjemjeń* i *strumjeń* i *trumjeń* „Quell, Fliess“ etc., dłuż. *tšuméń:*
Stramei. Stramey. Strammey. Strammin. Schamey (popsute w pisowni z Stramey). Strehm. — Brückner, Sl. A.: Stramin. Gosenstremin (cf. *jasenь*). — Triems. Hoch-triems.

Triems-gärten. Triems-wiesen. Trimsen. Tremsen. Triens. Triensen. Thräns (cf. Nr. 252).

a) **strumisko*, poł. *straumisko* „grosser Wassergraben, Flutgraben“:

Stromske Rieth (tautol.).

235. *strъvo* „cadaver, Aas“.

poł. *stârwü* l. *stârbü*, p. *ścierwo*, łuż. *ścerb*.

a) **strъvьnište*, poł. *stârwânáistė*, p. *ścierwisko*, głuż. *ścerbišćo* „Aasplatz, Schindanger“:

Sterbeneitz.

236. *struga* „fluctus, alveus aquae, Wassergraben, Flutgraben“.

npoł. *strauga* (l. mn. *straugđi*), pol. *struga*, dłuż. *tšuga* „Fliess“, cz. *strouha*:

Straujih. — Trochen (?).

237. *studenъ* i **studьnja* „puteus, Brunnen mit frischem Wasser, Quickborn“.

stpoł. *studen*, npoł. *steudín* (cf. *steudínâc*), p. *studnia*, głuż *studžeń*, dłuż. dem. *stużońk*, cz. *studen*:

Stüden. Stüdten.

238. *suchъ* „siccus, trocken“.

stpoł. *suchy*, npoł. *sauchy* i *seuchy* „trocken, kahl“, p. i dłuż. *suchy*, głuż. *suchi*, cz. *suchý*:

a) Zaukenduhl i Zickdohl t. j. poł. *sauchy* i *seuch(y) dûł* = n. „trockenes, kahles Thal“.

Schück i Schückberg i Schüchberg t. j. poł. *seucha* (sc. *ǵöra*) = n. „trockner, kahler Berg“; cf. oddz. III Nr. 33.

b) *sušь* i *suša* i **sušije* „siccitas, Trockenheit“, poł. *saus* l. *sausó* l. *sausje* „trockene Stelle, trockenes Feld“, p. *susz* i *susza* „trockener Boden“, łuż. *suš*, cz. *souš*, *souše* i *souší* „trockenes Land“ (cf. n. miejsc. cz. *Souše*):

Saussen. Sausen-stücke. Zauschen. Schuse.

239. **svibъ* i *sviba*, **svidъ* i **svida* „cornus sanguinea, Kornelkirsche, Hartriegel“.

stpoł. *swiba* i *swibela*, *swida* i *swidela*, npoł. *swaiba* i *swaibela*, *swaida* i *swaidela* „Hartriegel i Tanne“ (obok *jâdla*), p. *świd* i *świdwa*, dłuż. *swid*, sorb. *swida*, cz. *svíd*, serb. *svida*;

Zeiben. Schiebel. — Schweidel. Schwendel (pro Schweidel). Schweissel (corr. ex Schweidel").

a) dem. **svibъka*, stpoł. *swibka* (l. mn. *swibky)* „Hartriegelhecke" (cf. p. *świbka* „Sumpfbinse"):

Siepken.

b) adj. **svibijь* i **svidelijь*, stpoł. *swibi* i *swideli*, npoł. *swaibi* i *swaideli* „zum Hartriegel gehörig":

Ziebelangtein i Schaberlanktein t. j. poł. *swibja (swaibja) ląddina* (cf. *lędo)* = niem. „Hartriegellehde". — Schwabelauwiese t. j. poł. *swaibi łaug* = Hartriegelwaldwiese.

Uwaga: Tu należy także wiadomość czasopisma *Neues Vaterl. Archiv, II,* 235: *Dannenberg* nannten die Wenden Sweidelgoehrd (t. j. poł. *Swaideli gord)* von Sweidel die Danne oder Tanne und Goehrd der Berg (zamiast Burg).

c) **svibina*, poł. *swibáina* „Hartriegel-, Kornelkirschgestrüpp":

Siepeins-grund.

d) adj. **svidьnъ* i **sviždijь* (od *svida)*, stpoł. *swidån* i *swidzi*, npoł. *swaidån* i *swaidzi* „von Hartriegel, von Tannen":

Schweiten-moor = poł. *swaidån łaug* = n. „Hartriegelmoor".

Zwitzchuren t. j. stpoł. *swidzé góry* = „Hartriegel- resp. Tannen-berge".

240. *sъgorě-ti* „comburi, verbrennen".

a) **sъgorělina*, poł. *sgór(ë)lдina*, p. *zgorzelina* „Brandstätte, Brandstelle in der Feldflur":

Schürlein (= S-chürlein, S-gürlein). Scharlein.

241. *sъtokъ* i *sъtoka* „confluxus, Zusammenfluss".

stpoł. *stok*, p. *stok*, cz. *stoka;* cf. n. miejsc. dłuż. *Stoki*, n. *Stacke:*

Stack.

242. *sъvodi-ti* „deducere, ableiten".

a) **sъvodьnica*, stpoł. *svodnica*, npoł. **swüdnдića* i synk. *sünдića* (cf. Schleicher § 107, 2 i § 108, 4), cz. *svodnice* „Wasserableitungsgraben, Feldgraben, Wiesengraben":

Schüneitz. Schenanze (corr. ex Schüneitze).

Uwaga. Hennings, Hann. Wendland, 1862 pisze: Noch jetzt bedeutet Schüneitzen im Wendland Gräben.

243. *širь* „latitudo, Breite".

stpoł. *šiŕ*, npoł. *sår* (l. mn. *sårdi)*, p. *szerz*, głuż. *šěŕ*, dłuż. *šyŕ*, cz. *šíř* (por. także Nr. 279 *žirъ)*:

Scheeren. Schieren. Schirren t. j. die breiten Fluren.

Uwaga. Gdzie niegdzie używają za to niemieckiego tłumaczenia „die Breiten". — Nazwa pól *šěrje* i *šyŕe* także w łużycko-serbskiem bardzo często przychodzi.

244. ***švestka* „prunus, Pflaume, Zwetschke".

poł. *swostka*, p. *szwestka*, cz. *švestka*.

a) ***švestьčina*, poł. *swostcáina* „Zwetschkenpflanzung":

Schwutzschien.

Uwaga. Porównaj dolnoniemiecką nazwę miejscową „Plumbohm" w powiecie Dannenberskim.

245. *tek-* „fluere, fliessen, rinnen".

a) **tokъnište*, poł. *tûkånáistė* „Wehr resp. Dreschtenne" (cf. p. *tok)*:

Dücaneitz. Ducaneitz.

246. *timě̀no* „coenum, lutum, Sumpf, Morast".

a) **timěnica* l. **timěnište*, poł. *taimëndića* l. *taimënáistė* i synk. *taimáistė*, p. *tymienica*, głuż. *tymješćo* „Sumpfplatz, Morast":

Theimeiz (Brückner, Sl. A.).

247. *tisъ* „taxus, Eibenbaum".

stpoł. *tis* i *tisela*, npoł. *tais* i *taisela*, p. *cis*, głuż. *ćis*, dłuż. *śis*, cz. *tis*.

a) adj. *tisovъ*, **tisijь* i **tisьnъ*, stpoł. *tisow(y)*, *tisi* i *tisån* lub *tisny*, npoł. *taisüw(y)*, *taisi* i *taisån* l. *taisny* „Eiben-":

Cessau (pro Tiessau) t. j. stpoł. *tisowo* (sc. *pole)* = n. „Eibenfeld". — Titz-Las t. poł. *tisi las (los)* = n. „Eibenwald". Diessangs-stücke (ex Dieslang-stücke): Dieslang t. j. poł. *tisi łąg* = n. „Eibenholzhain".

Thieskolen i Teiskulen t. j. poł. *tisi* l. *taisi kołˀ* = niem. „Eibenholz-sumpf".

Teschen-feld t. j. poł. *taisne püli* = n. „Eibenfeld".

Tüschen-holz t. j. poł. *tisne dråwa* = niem. „Eibenholz, Eibenbusch".

Tiessen. Deissen. Deissenjochen = n. „Eibenplatz, Eibenhain" i tem pod.

b) adj. **tiselijь*, poł. *taiseli* „Eiben-":

Seissellauk ex Teisellaug t. j. poł. *taiseli ław* = n. „Eibensumpf, Eibenbruch“.
Seisselberg ex Teiselberg t. j. poł. *taisela ǵōra* = n. „Eibenberg“.—Diessel-stücke t. j. poł. *taisele kǫsdi* = n. „Eibenstücke, Fluren am Eibenbaum“.
c) **tiselina*, poł. *taiseláina* „Eibenhain, Eibenfeld“:
Seislein (ex Teislein).
d) **tiselьka*, poł. *taiselka*, l. mn. *taiselkdi* „kleine Eiben, Hain von kleinen Eiben“:
Seiselken (ex Teiselken).
Uwaga. Ad b i c cf. Nr. 282, a i b *žuželь*.

248. *topolja* „populus alba, Pappel“.
stpoł. *topola*, npoł. *tüpüla*, p. *topola*, głuż. *topoł*, dłuż. *topoł*, cz. *topol:*
Topel. Töpels. Tiepel. Tiepeln. — Tabaul. Dubähls.
a) *topolina*, poł. *tüpüláina*, p. łuż. i cz. *topolina* „Pappelwäldchen, Pappelhain“:
Tapeleins.

249. **topь*, ros. *topь* „palus, Morast, Sumpf“.
cf. p. *top* i *topiel* „Wasserstrudel, Wassergrund“, kasz. *topicel* i głuż. *tonidło* (ex **top-nidlo)* „Sumpf“.
a) dem. **topiks*, poł. *tüpáik*, l. mn. *tüpáiky* (wymawiano: *tüpaitji)* „kleine Moräste“:
Tobeithen.
b) **topina* i dem. **topinьka*, poł. *tüpáina* i *tüpáinka* „sumpfige, morastige Gegend“:
Tipin. — Tibing.
c) **topinište* i **topište*, poł. *tüpináistė* i *tüpáistė*, cz. *topiště* „Sumpfort, morastiger Platz“:
Topineitz. Tepineitz. — Brückner, Sl. A.: Tobeitz, Tabeitz, Towaiz (cf. Nr. 24 *dąbъ).*

250. *trěbiti* „purgare, exstirpare, lichten, roden“.
poł. *trēbit* i *tribit*, p. *trzebić*, głuż. *trjebić*, cz. *tříbiti.*
a) **trěbelь* i **trěbeš*, poł. *trēbel* i *trēbes* „Rodung, Gereut“ (por. nazwy miejsc. łuż. *Trěbule*, cz. *Třebovle*, p. *Trzeboś*, cz. *Třebeš):*
Trevel. Triebel. — Trebs.

b) **trěbina*, poł. *trěbáina* i *tribáina* „Rodeland, Rodung“ (por. nazwy miejsc. p. *Trzebinia*, głuż. *Trjebin*):
Triwein. — Brückner, Sl. A.: Tribeen.
c) **trěbenište*, poł. *trëbenáistė* i *tribenáistė* „Rodeplatz, Rodung“ (por. n. miejsc. cz. *Třebiště*):
Trebeneitz. Trebeneitzen. Treweneitz. — Tribeneitz. Triebeneitz. Triebeneitzen. Triwneitz. Trimeneitz. Trimneitz. Brückner, Sl. A.: Tribeneitz. Trabnitz-wiese. Triemeneiz. Braun. A. Vorsf.: Tribeneitz i Triemeneitz (bardzo często).

251. *trъgъ* „forum, Markt“.
a) *trъgovište*, poł. *târgûwáistė*, p. *targowisko*, głuż. *torhojšćo* cz. *trhoviště* „Marktplatz, Handelsplatz“:
Targofei (pro Targofeitz).

252. *trъnъ* „spina, Dorn, Schleho“.
poł. *târn* i *tren*, p. *tarn*, *tarń* i *cierń*, głuż. *ćerń*, dłuż. *śerń*, cz. *trn*:
Auf dem Tarn. — Trienlase = n. „Dorn-hag“.
a) **trъnište* i **trъnovište*, poł. *trenáistė* i *târnáistė* i *trenūwáistė*, p. *tarnisko*, głuż. *ćerńišćo* i *ćernjowišćo*, cz. *trniště* i *trnoviště* „Dornplatz“:
Trineitz. Trieneitz. Trieneitz-wiesen. Trenneweitz. Terrenfitz. — Brückner, Sl. A.: Trineiz i Trinaiz. — Thernsen. — Thräns. Triens. Triensen. — Triems. Hoch-triems. Triemsgärten. Triems-wiesen. Trimsen. Tremsen (cf. Nr. 234). — Thornsen.

253. *trъstъ* „arundo, Rohr“.
poł. *târst* i *trest*, p. *treść*, gł. dyjal. *tresć*, cz. *tresť*:
Terz. Terz-gaar = n. „Rohracker. Terz-wiesen“.
a) **trъstište*, poł. *trestáistė* „Platz mit Röhricht, Rohrwiese“:
Tresseitz. Trosseitz. Trasseitz. Trasseiz. Traschütz.
b) **trъstьnica*, poł. *trestânáića* „Rohrbach“ (porównaj pol. *Trzcienica*):
Triseneitz.
c) **trъstina*, poł. *trestáina*, p. *trzcina*, kasz. *strzecina*, łuż. *śćina*, cz. *třtina* „Röhricht“:
Brückner, Sl. A.: Trastein. Drastin.

254. *turъ* „taurus, Auerochs“.

a) *turica*, poł. *tauráića* „Auerochsenwald, Auerochsenbach"; cf. serb. i sła. *turica:*

Thaurötzsch (lecz może także być *ťaurdića;* cf. Nr. 109 a).

255. *tъma* „tenebrae, Finsternis".

poł. *ťůma*, p. i głuż. *ćma*, dłuż. *śma*, cz. *tma*.

a) *tъmьnъ*, poł. *ťůmůn* i *ťůmny*, p. *ciemny*, gł. *ćěmny*, dłuż. *śamny*, cz. *temný* „finster":

Tomendole t. j. stpoł. *ťůmůn doł* = n. „finstres Thal".

256. *u-* „ad i au-, bei, an, weg-, ab-".

stpoł. *u*, npoł. *eu* i *weu*, p. *u*, głuż. *wu*, dłuż. *hu*, cz. *u* resp. *ú*.

1. **u-domъkъ*, poł. *eudümůk*, l. mn. *eudümky* „Fluren am Haus, Haus-fluren":

Aedomken. Heidömken. Heidümken.

2. **u-dvorьnъ*, poł. *eudörny* „am Hof, bei der Meierei befindlich"; *eudörne* (sc. *püǵüny*) „Fluren am Hof resp. an der Meierei":

Aedöhrn.

3. **u-gola*, poł. *euǵüla*, l. mn. *euǵülé* „Fluren an der Heide, Heidestücke":

Haiguhlen-Kuhle.

4. *ugonъ*, poł. *weuǵün*, głuż. *wuhon* „Viehweg, Viehtrift":

Wanjohn.

5. *ugorěti* „uri, verbrennen".

a) **ugorъ*, dem. **ugorъkъ*, poł. *weuǵör* i *weuǵörůk* (l. mn. *weuǵördi* i *weuǵörkůi*), p. *ugor* i *ugorek* „Brachfeld, Brachacker", głuż. *wuhor* i *wuhork*, cz. *úhor* „Brandfleck im Acker":

Vigoren. — Wickerah. Wanjörken. — Hongohr.

b) **ugorělina*, poł. *weuǵör(ě)láina* „Brandfleck im Acker, Brachfeld":

Weihjoerlein.

c) **ugorьnište*, poł. *weuǵörndistė* „Brandfläche, Brachfeld":

Jankerneitz.

6. **ukremenьnъ*, poł. *eukrémin(n)y* „am Kieselsteinlager befindlich"; *eukrémin(ne)* (sc. *püǵüny*) „Fluren am Kieselsteinlager":

Aekermins.

7. **umočije*, n. sg., poł. *eumücje* „Flur am Sumpf“:
Heimatzen.
8. **uparъ*, poł. *weupor*, l. mn. *weuporâi* „Brandstellen, Brandacker, Brachfeld“ (cf. białorus. *poparъ* „Brache“):
Vohmprey.
9. **u-pastvije*, poł. *eupostwje* „Flur an der Hutung“ (cf. Nr. 168):
Embatz.
10. **ustanica*, poł. *eustandića* „Flur am Standort“ (cf. Nr. 225, b):
Hustanz.
11. **ustavьkъ*, stpoł. *ustawâk* „Flur am kleinen See, am Teich“:
Uhstack-feld.

257. *u l i j ъ* „alveus, Bienenstock“.
stpoł. *ul* i *wul*, npoł. *weul*, p. *ul*, głuż. *wul*, dłuż. *hul*, cz. *úl* „ausgehöhlter Baumstamm als Bienenbeute“.
a) **ulina*, poł. *weuláina* „Gegend mit Bienenstöcken“:
Ohljin.
b) *uliště*, poł. *weuláistě*, cz. *úliště* „Standort der Bienenstöcke“:
Uleitz. Ulitz. — Aleiten (corr. ex Auleitzen).

258. *u s t a* „os, Mund“.
a) *ustije* i *ustina* „ostium“, poł. *weustje* i *weustáina*, p. *uście*, cz. *ústí* „Mündung eines Flusses“:
Braun. A. Vorsf.: Feiste, Faidsche, Faistaine.

259. *v e l i j ъ* „magnus, gross“.
poł. *weli* i *wili*, p. *wieli*, sorb. *wjeli*, cz. *veli*; *weli* i *wili lěs (los)* = n. „grosser Wald“; i opuściwszy appellativum *lěs* tylko:
Der Fehl. Fell. Fiel. Viel (w istocie jeszcze dzisiaj wielki las obok Wustrowa) — Gross-viel.

260. **vęzъ* „ulmus, Ulme, Rüster“.
poł. *wąz* i *węz* (l. mn. *wązi* i *węzi*), p. *wiąz*, głuż. *wjaz*, dłuż. *wěz*, cz. *vaz*:
Vehnschen. Baansen. Banser-grund. Beinsen. Mauschepanz i Moschefanz (1326 Mussikevantz)=poł. *Mâisi* lub *Mâisi vąz* (stsł. *myšijь* l. *mъšijь vęzъ*) = n. „Mäuse- resp. Moor-ulme“.

261. *vino* „vinum, Wein“.
poł. *wainü*, p. i łuż. *wino*, cz. *víno*.
a) *vinьnica*, poł. *waináića*, p. *winnica*, łuż. *winica*, cz. *vinice* „Weinstock, Weinberg“:
Wieneitz. Wieneitzen. Fineitz. Finnöh (corr. ex Finneitz).

262. *virъ* „vortex, Wasserwirbel, springender Quell, Spring“.
stpoł. *wir*, npoł. *wâr*, pol. *wir*, cz. *vír*, słó. i serb. *vir*:
Wöhr. Wöhren. Wieren. Wahrens. — Wierk (dem. **wirkъ*).
a) **virina*, poł. *wârâina* „Gegend mit Quellwasser“:
Wirjahn.
b) **virište*, poł. *wârâistė* i djal. *wirâistė* „Platz mit Springquellen“:
Warreitz. Wirreitz. Wirreiz. Wirreitz-heide. Wirritz. — Feiertsch.
c) **virovьcь*, stpoł. *virowâc*, npoł. *wârüwâc* „kleiner Spring. Quickbörnlein“:
Vierfatz-Riethe.

263. *višnja* „cerasus, Kirsche, Weichselkirsche“.
poł. *waisńa*, p. *wisznia* resp. *wiśnia*, łuż. *wišnja*, cz. *višně*.
a) Gottfeitz i Gottfeitzen t. j. vox hybrida z Kot-feitzen lub Katen-feitzen = niem. „Katen-kirschbäume t. j. die den Kotsassen resp. Büdnern, Häuslern gehörigen Kirschbäume (Kirschpflanzung)“; cf. niem. Kottwisch, Kattwisch = Büdnerwiese, Kottbarch = Büdnerberg.
Twerfeitzen t. j. vox hybrida z Twer-feitzen = niem. „die quer resp. schräg stehenden Weichselkirschbäume“; cf. oddz. I Nr. 47 i 262 Dick-feitzen i Gross- u. Klein-Witt-feitzen.
b) adj. poss. **višenьnz*, poł. *waisenny*, p. *wisienny*; *waisen(ny) dül* = „Kirschenthal“:
Feitzentillen. Feitzendöhlen. Fiesentill. Futzdahl.

264. *vitati* „hospitari, beherbergen“.
a) **vitište*, poł. *witâistė* „Herberge“:
Witeitzen. Widdeitz. Widdets.—Brückner, Sl. A.: Widdeiz.

265. *volja* „voluntas, libertas, Wille, Freiheit“.
poł. *wâla*, p. *wola* „Freigrund“, głuż. *wola*, dłuż. *wóla*, cz. *vůle*.
a) **voljenica*, poł. *wâlenâića* „Wahlgrund, Freigrund“:

Folgeneiz.

b) **volište*, poł. *wůláistė* „Wahlplatz, Freigrund“:
Volleitz. Volleitz-stücke. Volleitz-wiesen.

266. *volъ* „bos, Ochse“.

poł. *wůł*, p. *wół*, łuż. *woł*, cz. *vůl:*
Foljürns t. j. poł. *wůłüǵörnáića* (stsł. **volo-gorъnica)* = n. „Ochsenhügel, Ochsenhübel“.

267. *vranъ* „niger — corvus, schwarz -- Rabe“.

poł. *worán* i *worny* „schwarz“, *wornó* „Krähe“, p. *wrony* i *wrona*, głuż. *wrona*, dłuż. *wron*, cz. *vraný*.

a) poł. *worán* (sc. *pütük)* „Schwarzbach“:
Warran. Warrahn.

b) **vranawa*, poł. *wornawa* „Schwarzbach“:
Warnau.

c) *vranovъ* (adj. poss. od *vranъ* „corvus“), poł. *wornüw(y); wornüw(ü)* (sc. *püli)* „Krähenfeld“:
Vornei. Vorneuh.

d) **vranica* l. **vranište*, poł. *wornáića* „Krähenbach“ lub *wornáistė* „Krähenbusch, Krähenfeld“:
Warneitzen.

268. *vrъba* „salix, Weide, Weidenbaum“.

poł. *wůrba*, p. *wierzba*, łuż. *wjerba*, cz. *vrba*.

a) **vrъbica*, poł. *wůrbáića* „kleine Weide, kleines Weidengebüsch, Weidenbächlein“ (cf. cz. *vrbice):*
Farbeitz. Vorbeitz-feld. Foebitzen (corr. ex Forbeitzen).

b) **vrъbina*, poł. *wůrbáina*, p. *wierzbina*, łuż. *wjerbina*, cz. *vrbina* „Weidenholz, Weidengebüsch, Weidicht“:
Vorbein.

c) *vrъbьnica* (dominica palmarum), poł. *wůrbnáića*, łuż. *wjerbnica* „Weidengestrüpp, Weidenbach“:
Warpneitzen. Wapneitzen (pro Warbneitzen). Wappreits (corr. ex Warpneitz).

269. *vrъchъ* „vertex, Gipfel. Höhe“.

poł. *wůrch*, p. *wierzch*, łuż. *wjerch*, cz. *vrch:*
Fargs-wiesen = *wůrch* + wiesen = n. „Höhen-wiesen“.

a) **vrъšьkъ*, poł. *wůrsůk* (l. mn. *wůrsźky)*, łuż. *wjeršk*, cz. *vršek*, „kleine Höhe, Hügel“:

Wirsken.

b) **vrъšьnъ*, poł. *wårsån* i *wårsny*, łuż. *wjeršen* i *wjeršny* „auf dem Gipfel, der Höhe befindlich“:
wårsne (sc. *kǫsđi* l. *püǵüny*) „Fluren auf der Höhe“:
Varsen. Varsen-stücke. Varzen. Vorssen.

c) **vrъšava*, poł. *wårsawa*, p. *Warszawa* „Ort resp. Land auf der Höhe; Höchstedt, Hochland“:
Warsau.

270. **vyšijь* i adv. *vyše* „altior, altius, höher“:
poł. *wåisi* i *wåis(e)*, p. *wyższy* i *wyżej*, głuż. *wyšši* i *wyše*, dłuż. *wyšy* i *wyše*, cz. *vyšší* i *výše*:
Weiselaney i Weislanei t. j. poł. *wåisje lånje* (stł. *vyšije łonije*, n. sg.) = niem. „das höher gelegene Flachsfeld, Leinstück“.
Vissanung (corr. ex Vissalung) t. j. poł. *wåisi łųg* „der höher gelegene Hain oder das Land oberhalb des Haines“.
Feispel t. j. poł. *wåisje püli* = niem. „höher gelegenes Feld, Hochfelden“. — Wiskar, Wiscar-wiesen i Fiscarr t. j. poł. *wåisja ǵöra* = n. „der höhere Berg“.

271. *za-* „post, hinter“.
stpoł. *za*, npoł. *zo* i djal. *za*, p. łuż. i cz. *za*.

1. **za-bělovъka*, poł. *zabělüwka* „Flur hinter dem Weissbächlein“ (cf. Nr. 5):
Zabeleitk (corr. ex Zabeleifk).
2. **za-blanьskъ*, poł. *zobłånske* (sc. *püǵüny*) „Fluren hinter dem Dorfanger (cf. Nr. 6):
Sobloms. Soplans. Sopplamm. Sabelangs.
3. **za-blatьce*, poł. *zobłåtce* „Flur hinter dem Sumpfwäldchen“ (cf. Nr. 7):
Sifflaschen.
4. **za-brězije*, poł. *zabrëzje* „Flur hinter dem Birkenbusch“ (cf. Nr. 12 i pol. nazwę m. *Zabrzezie*):
Sapressen. Sapereesen.
5. **za-buky*, stpoł. *zabuky*, npoł. *zobaukwy* „Flur hinter den Rotbuchen“ (cf. Nr. 17):
Sabock. Sabocks-wiesen.

6. **za-dołъ*, poł. *zodûł* „Flur hinter dem Thal“ (cf. Nr. 28): Sohdahl.
7. **za-drěnikъ*, poł. *zodrink* „Flur hinter dem Kornelkirschbaum“ (cf. Nr. 30): Sodrink.
8. **za-dvory*, dem. **za-dvorъky* i **za-dvorъnište*, poł. *zadōry*, *zadörky* i *zodörndistė* „die grossen resp. kleinen Fluren resp. der Platz hinter den Höfen resp. der Meierei“ (cf. Nr. 34): Sadern. — Saderken. — Soderneitzen.
9. *za-gonъ* „sulcus“, stpoł. *zagon*, npoł. *zoǵün*, p. *zagon*, głuż. *zahon*, cz. *záhon* „Ackerbeet, Ackerfeld, Gewende, Flur“: Sagan. Saga-feld (pro Sagan-feld). Zagens.

Uwaga. Przy niektórych wsiach wendyjsko-połabskich zamiast tego dolno-niemieckie: achter Höven, achter Höfen i także vox hybrida: achter Döhren t. j. gniem. „hinter den Höfen“.

10. **za-golica*, poł. *zagül(di)ća* „Flur hinter der Heide“ (cf. Nr. 44): Zaguhls-wiesen.
11. **za-gora* i dem. **za-gorъka*, poł. *zaǵöra* i *zaǵörka* (l. mn. *zaǵörkđi*) „Fluren resp. kleine Fluren hinter dem Berge, hinter dem Höhenzug“, p. *zagórze*, cz. *záhoří* (cf. Nr. 46): Sagera. Sagra (Brückner, Sl. A.). Saghören. Sagers-feld. Seggor. Sagurken.
12. **za-gradъ*, poł. *zagard* i *zogórd* (cf. cz. *záhradí*) „Flur resp. Gegend hinter der Schanze, der Burg“ (cf. Nr. 50): Sagert. Sagorts. Zigarrth. Zigar. Cigar. Cigaarte.
13. **za-grъby*, poł. *zogårby*, młr. *Zahorby* „Fluren hinter dem Hügel. Höhenzug“: Sugarben.
14. **za-gumьna*, pl., stpoł. *zagumna*, npoł. *zoǵaumna* „Fluren hinter dem Tennenplatz, hinter den Scheunen; cf. n. miejsc. dłuż. *zagumna* (cf. Nr. 56): Saquams. Saquams-ort.
15. **za-gvozdъ* i **za-gvozdije*, poł. *zaǵüzd* i *zaǵüzdje* l. *zaǵüzdí* (cf. sorb. *Zagozd*) „Gegend hinter dem Wald, Hart“ (cf. Nr. 57):

Sagast-feld. — Saguschie-feld. Sagusch. Zageist.

16. **za-jamьky*, poł. *zo-jomkăi* (dat. pl. *zo-jomkom)* „Flur hinter den Gruben (Lehmgruben), Höhlen“ (cf. Nr. 70): Joyeinkum i Jojemskum: zepsute lub błędnie zapisane zamiast *Zojomkăi* lub *Zojomkom.*
17. *za-kaznь*, stpoł. *zakazń* i *zakazńa*, npoł. *zokozń* i *zokozńa*, głuż. *zakaznja*, dłuż. *zakazń* „verbotener Platz, Waldgehege, Schonung“: Sakaasen. Sakas. — Sokohsen. Sokhosen. Sookosen. Sookhosen. Do tego popsute: Sötösen i Sütösen.
18. **za-kъrište*, poł. *zakărâistė* „Platz resp. Flur hinter den Sträuchern, den Stubben, dem Gestrüpp“ (cf. Nr. 112): Sakreitz.
19. **za-lągъ*, **za-lugъ* i dem. **za-lužьkъ*, poł. *zołųg* i *zoług* i *załuzâk* (l. mn. *załuzky)* „Flur resp. kleine Fluren hinter dem Hain resp. Wiesenbruch“ (cf. Nr. 115 i Nr. 128): Salung. Solung. Solang. Soalang. Sulang. Solonstücke. Schanangs (corr. ex Solang). — Sola. Soleik. Salock (Braun. A. Vorsf). Ciloh. Salau (Brückner, Sl. A.). — Sohlske. Saalsken. Sahlken (corr. ex Sahlsken).
20. **za-lavy*, poł. *zołowăi* (cf. n. miejsc. młr. *Załavje)* „Fluren hinter dem Holzsteg“ (cf. Nr. 117): Sehlawen.
21. **za-lazъ* resp. **za-lazije*, stpoł. *załaz* i *załazje*, p. *Załazie* „Flur hinter der Rodung, dem Neubruch“ (cf. Nr. 118): Salas-stücke.
22. **za-lěsije* i **za-lěsьkъ*, poł. *zalësje* i *zalësůk* (l. mn. *zalëśky)*, p. *zalesie*, cz. *zálesí* „Gegend resp. kleine Fluren hinter dem Busch“ (cf. Nr. 121): Brückner, Sl. A.: Saleisch. Saleitsch. Salais.— Salleisken.
23. **za-lomъ* resp. **za-lomije*, stpoł. *załom* lub *załomje*, npoł. *zołüm* lub *zołümi*, p. *załom*, sorb. *załom*, cz. *zálom* „Fluren hinter dem Neubruch, Steinbruch“ etc. (cf. Nr. 125): Salems-stücke.
24. **za-mogylję*, poł. *zamogylé* l. *zomüǧâlé* (wym. *zomüdjele)* „Fluren hinter dem Hünengrabe“ (cf. Nr. 138):

Samodel. Samodel-gärten.

25. **za-močije*, stpoł. *zamočje*, npoł. *zomücje* „Flur hinter dem Morast, Sumpf“ (cf. Nr. 139).
Sammatz. Zamosch.

26. **za-morica*, poł. *zomörâića* „Flur hinter dem kleinen See“ (cf. Nr. 141):
Semeranz (corr. ex Sömöraiz).

27. **za-niva*, poł. *zanáiwa* „Flur hinter dem fruchtbaren Ackerland“ (cf. Nr. 150):
Zanehf. Zaneif-wiesen.

28. **za-pątь*, poł. *zopųt*, l. mn. *zopųté* „Fluren hinter dem Dorfwege“ (cf. Nr. 170):
Sopungten. Sopung.

Uwaga. Parum-Schulze (cf. Hilferding, str. 33) pisze: Sopunsten (zamiast Sopuncten) heisst hinter den (dem) Weg. Weg heisst pungt.

29. **za-pasěkъ*, stpoł. *zapasëk* „Flur hinter dem Bienengarten“ (cf. Nr. 169):
Sapaask.

30. **za polica*, poł. *zapülâića* „Flur jenseits des Feldbaches“ (cf. Nr. 180):
Sapels. Sabelsch. Sepäls.

31. **za-polje*, stpoł. *zapole*, npoł. *zopülí*, p. *zapole*, cz. *zápolí* „Flur, Gegend hinter dem freien Felde“:
Sabeln (ex Sapolen resp. Sopülen).

32. **za-pustъ*, stpoł. *zapust*, npoł. *zopeust* (l. mn. *zopeustâi*) „Flur hinter der Einöde, Einöde, Waldesdickicht“ (cf. Nr. 193); por. stpoł. *zapust* „Hain, Dickicht“:
Sopost. Sapeuschen. Zapussen. Schapas.

33. **za-ralija*, poł. *zarüla* „Flur hinter dem Ackerland“ (cf. Nr. 194):
Brückner, Sl. A.: Saaruhl.

34. **za-rěčije* i **za-rěky*, poł. *zorëcje* i *zarëkđi*, p. *zarzecze*, cz. *zářečí* „Gegend resp. Fluren jenseits des Flusses“ (cf. Nr. 276):
Soreitz. Sareitz-feld. Zarreitz (por. n. miejsc. gł. *Zarěč*). Zahreitzen. Zörtz. Zarenze(corr. ex Zareeze).—Sarücken.

35. **za-rokytina*, poł. *zorükytáina* „Flur hinter dem Röhricht“ (cf. Nr. 203):
Zerrüthzeits.

36. **za-rovy*, poł. *zarüwy* „Fluren hinter dem Graben (cf. Nr. 204):
Sarröben.

37. **za-stawije*, poł. *zostowje* „Flur hinter dem Teich, Damm“; por. n. miejsc. młr. *Zastavje* (cf. Nr. 225, c):
Sostohm (corr. ex Sostow).

38. **za-strělište*, poł. *zostrëldistė* „Flur hinter dem Schiessplatz“ (cf. Nr. 233):
Sosterleitzen. Sösterleitzen.

39. **za-tokъ*, poł. *zatük*, p. *zatok*, cz. *zatoka* „Einfluss, Flusskrümmung, Wasserwirbel im Fluss“ (cf. Nr. 245):
Satück.

40. *za-tonъ*, stpoł. *zaton*, npoł. *zotün*, cz. *zatoň*, sła. *zaton* „Aushau, Bucht, Verhau, Sandbank“ i **za-tonište*, poł. *zatündistė* „Platz mit Verhau, Gehege, Landbank“ etc.:
Zaaten. Zaden. Sodahn. — Satineitz.

41. **za-valъ* i dem. **za-valъkъ*, stpoł. *zawal*, npoł. *zowol* i dem. *zowolůk* (l. mn. *zowolky*), p. *zawał* i *zawałek* „Verhau, Hindernis, Sperre, Flussperre“, por. n. miej. dłuż. *Zawal:*
Savel-land. Zabel. — Sawahlk. Sowolk. Sowolken.

42. **za-zelište*, poł. *zozildistė* „Platz, Flur hinter den Kohlgärten“ (cf. Nr. 273):
Soseleitzen. Schüseleitzen.

Uwaga. Zamiast tego w niektórych wsiach w niemieckiem tłumaczeniu: „hinter den Kohlgärten“.

272. **za-glava*, dem. **za-glavъka* (cf. *za* + *glava*).
pl. **za-glavy* i **za-glavъky*, stpoł. *zagłůwy* i *zagłůwky*, npoł. *zogłůwđi* i *zogłůwkđi* „die hinter *(za)* den Hauptflurstücken *(głůwđi)* gelegenen grösseren resp. meist kleineren Endstücken der Feldmark der polabischen Dörfer“. Pola tej nazwy znajdują się zawsze na pograniczu, a więc za głównemi polami; Parum-Schulze, p. 192 (Hilferding. str. 35) podaje niedokładnie: Soglaw ist so viel als Kopf. Kopf heisst glaw:

Saglafen. Sagelaffen. Sagelaf. Sagelav. Saggelafs-feld. Saggelafs-garten. Sagalaf-stücke. Sagleben. Zagelapp. Säge-Laffen. Saga-feld (corr. ex Sagelav-feld). — Sogelof. Sogelow-stücke. Sogeloh. Soloff. Soloffen. Sollaf-feld. Solofts. Selof. – Suglofen. Sugloven. Suglovven. Sugeloh. Sulafein (corr. ex Suglafen). — Sagelafken. Sagelofken. Sagelefken. Zagelofken. Sagelaften. Sagelofen. Salofken. — Sogelafken. Sogelofken. Sogeloffken. Zogelofken. Sogolafken. Sogolofken. Solafken. Solofken. — Sugolofken. Sugelaken. Sulofken.— Brückner. Sl. A.: Sagelafken. Sagelaffken. Sogelafken. Sagellafk. Sogelafk. Saolafken. Saollaf. Saollappen. Sallappen. Solafken. Sollafken. Solafchen.

273. *zelije* „olera, Kraut, Gemüse".

poł. *zilė* „Gras, Kraut, Weide", p. *ziele,* głuż. *zelo,* dłuż. *zele,* cz. *zelí.*

a) **zelina,* poł. *zilàina* i djal. *żolàina* i dem. *ziláinka,* p. *zielina* i *zielinka,* łuż. i cz. *zelina* „grünes Gemüse, Krautergewächse, dann Land für dasselbe":

Sielen. Zülen. Seelen-berg (= Gras-berg). Salein. Sallien. Solein. — Schilleink.

b) **zelište* i **zelьnište,* poł. *zelàistė* i *zilàistė, zelnàistė* i *zilnàistė,* cz. *zeliště* i *zelniště* „Krautland, Gemüseland, Krautacker, Krautfeld" (cf. oddz. III Nr. 32):

Seleitz. Seleitzen. Seleitz-kanzen (cf. *конець).* Seleits-kanzen. Zeleitz. Zeeleitz. Zeleitzen.

Sileitz. Sieleitz. Silitz. Sielitz. Sileiz-berg. Sieleitz-berg. Sieleitz-moor. Sieleitz-gärten. Sileitzen. Sieleitzen. Sieleissen. Zieleitz. Zieleitz-gärten. Zieleitzen. Zieleitsche. Zielitz-wiesen. — Soleitzen. Schüleitz. — Fieleitzen (falso scriptum pro Sieleitzen). Seiseitzen (falso scr. pro Sieleitzen).

Sielneitz. Sielneitz-feld. Saleneitz. Zäleneitz.

Brückner, Sl. A.: Sileiz. Sileitsch. Zieleiz. Zieleitz. Zieleitsch. Zigeleiz. Zileisk.

Braun. A. Vorsf.: Seeleitz. Zieleitz. Zieleitsche. Ziegeleitsche. Zielästge.

U w a g a. Natomiast w niektórych wsiach połabsko-wendyjskich w Lüneburskiem przetłumaczono odnośne wyrazy na

niemieckie „Kohlgärten, Kohlstücke (także „Sieleitzgärten“) i w tych wsiach stale nie są w użyciu nazwy połabsko-słowiańskie: Sieleitz, Sieleitzen etc.

274. *zębrъ* „bos iubatus, Wisent“.

poł. *zębr* i *zubr*, p. *żubr* i *ząbr*, cz. i łuż. *zubr*.

a) **zębrica*, stpoł. *zubrica* (cf. młrus. *zubrica*, głuż. *Zubrnica*) „Wisentwald“:

Suberitz-feld.

275. *žaba* „rana, Frosch“.

stpoł. *žaba*, npoł. *zobó*, p. łuż. *žaba*, cz. *žába*.

a) *žabina*, poł. *zobáina* i djal. *zabáina*, głuż. i cz. *žabina* „Froschlaich, Froschwiese“ i tym pod.:

Sobein. Sobbein. Soffein. Sabein. Sabeins. Schawahn. Seebens. — Brückner, Sl. A.: Saffin.

276. *žarъ (po-žarъ)* „aestus, Brand“.

stpoł. *žar*, npoł. *žor*, p. *żar*; **z-žar*, a właściwie **ždžar* (= **iz-žarъ*): głuż. *ždžar* „weggebranntes Waldstück“, cz. *žďár* „Waldbrand *(osada vzniklá na vypálenym místě, na místě vypáleného lesa)*“; pr. n. miejsc. p. *Ždžar(y)*, *Ždziar(y)*.

Soar. Sohr. Saaren. Sohren, Schloar (corr. ex Schoar).

a) dem. **žarъkъ* l. **ždžarъkъ*, stpoł. *žarůk*, npoł. *zorůk*, l. mn. *žarky* l. *zorkůi* (wym. *zortjai*) „kleine Brandstelle im Acker, kleine durch Brand gelichtete Stelle im Walde“ (por. n. miejsc. łuż. *Ždžarki*):

Soreck. Sohreck. Sorick. Sorack. Soracks-feld. Schonack (falso script. pro Sohrack). Schährik. Scherrick.

Seerig. Seering. — Saaraken. — Schork. Sörck. Schoerk. — Schörken. Scheerken. Scheerkens. Sürken-berg. Zeerken. — Lehrkein (corr. ex Sehrkei-n). — Sortjei. Schörties. Sartschei i Sarschei (ex Sartjei). Sorjü (ex Sortjei). Zarten (ex Sartjei). Sohrklei-stück (corr. pro Sohrkei lub Sohrtjei-stück).

b) **žarište* l. **ždžarište* i **žarovište* l. **ždžarovište*, poł. *zorůiště*, i *zorůwáiště* „Brandstelle im Acker resp. Waldbrandstelle“:

Soreitz. Sareitz. Sareitz-feld. Zarreitz. Zahreitzen (cf. Nr. 271, 31). — Sahrfeitzen. Sohrweiz (Brückner, Sl. An.).

Uwaga. Jednakże pochodzenie większej części nazw tutaj wymienionych z wyjątkiem tych, które mają wyraźną połabską

końcówkę, można także wywodzić od dolnoniemieckiego „sor“ (= suchy, ubogi w wodę).

277. **želězo* „ferrum, Eisen“.

poł. *zélozü*, p. *żelazo*, głuż. *żelezo* i *zelezo*, dłuż. *zelezo*, cz. *železo*.

a) adj. *želězьnъ*, poł. *zélězån* i *zélězny* i *zélozny* „eisern, von Eisen, Eisen-“: *zélězån* (sc. *vår)* i *zélězné* (sc. *zrĕlü)* „Eisenquelle“; *zélězné* (sc. *městü)* „eisenhaltige Stelle“:

Seelisen. Sehliesen. Sielesen. Soleisen.

b) **želězьnište*, poł. *zélězndistė* „Platz mit eisenhaltiger Erde. eisenhaltiger Boden“:

Schleseneitz. Schleseneitzen.

278. *žito* „frumentum, Getreide“.

poł. *zaitü*, p. i dłuż. *żyto*, głuż. i cz. *žito*.

a) **žitište*, poł. *zaitdistė*, cz. *žitiště* „Getreideland, Kornboden, Kornacker“:

Scheideitz. Scheideitzen. Scheiditz. Schiedeitz.

b) **žitьcь*, poł. *zaitåc (zaitc)* „Kornboden, Kornkammer“ (por. n. miejsc. sorb. *Žitc*, n. *Zeitz)*:

Schetzen. — Brückner Sl. A.: Zeisz. Zeisch. Zisz.

279. *žirъ* „pascuum, Weide“.

stpoł. *žir*, npoł. *zår* i djal. *zir*, p. *żyr* i *żér*, cz. *žír;* adj. poss. stpoł. *žirån* i *žirny*, npoł. *zårån* i *zårny*, djal. *zirån* i *zirny*, p. *żyrny* i *żérny*, cz. *žírný* „zur Weide gehörig“:

Schier. Schirr. Schieren. Schirren. Scheeren. Seers. Zirnen. Zirenen. — Sarne-Berg. Zehren-berg (t. j. n. „Weide-berg, Hutberg“: nazwa niektórych gór w Saksonii). — Mäkenschier t. j. stpoł. *mokår* resp. *mokry žir* = n. „feuchte Hutung“. — Winkschill: zepsute zamiast Lungschier t. j. stpoł. *łųg* + *žir* = n. „Weide im Waldsumpf, Hainweide“.

Uwaga, Niektóre z tych nazw należy zapewne odnieść do połabskiego pierwiastka *sår* (cf. Nr. 243).

a) **žirište* i **žirovište* i **žirьnište*, poł. *zåråistė* i *zåråwåistė* i *zårnåistė* „Weideplatz, Weideland“; cf. p. *żérowisko* „Futterplatz“:

Scheireitz. Scheirreitzen. Sereitzen. Zersen (ściągnięte z Zereitzen). — Serbeitz. Sierfeitz. — Serneitz. Sereneitzen. Sur-

neitz. Sürneitz. Scharneitz. Scharneitz-wiesen. Schlarneitz (corr. ex Scharneitz). Zehreneitz. Zirseneitz (corr. ex Züreneitz). Zarniss.

b) **žirovina*, poł. *zårüwáina* „Weideland, Futterplatz“: Sehrmien (falso scr. pro Sehrwien).

280. *žrěbę* „pullus, Füllen, Fohlen“.

poł. *zribą (zribę)* i *zdribą*, p. *źrebię* i *źrzebię*, kasz. *zgrzebie* i *zdrebie, zgrzebian* i *zdrebian*, głuż. *žrěbjo*, dłuż. *žŕeb́e*, cz. *žříbě*: Schribahn - stücke. Schriebahn - stücke. Schrieben - stücke. Schrebschnee-stücke. — Striebang-stücke. Striebank-stücke. Striwein-stücke t. j. niem. „Fohlen-stücke, Fohlenweidestücke“. — Tribengs-feld (corr. ex Sribengs-feld) = n. „Fohlenkoppel-feld“. — Schräben-dieck = n. „Fohlen-deich“.

a) **žrěbenište*, poł. *zribénáistė* i *zdribénáistė* „Fohlenkoppelplatz, Fohlenkoppelfeld“:
Schriebeneitz. Striebeneitz. — Striedeney-wiesen i Strieneitz-wiesen: corr. ex Striebeneitz-wiesen.

281. *žrělo* i *žrъlo* „fons, Quelle“.

poł. *zrëłü* i *zårłü*, p. *źródło (źrzódło)*, głuż. *žórło*, dłuż. *žrědło*, cz. *žřídlo*, sła. *žrielo*; adj. poss. *zrëłüwy* i *zårłüwy*: Schrelew-wiese. Schrelepp. — Scharlau.

282. *žuželъ* i *žukъ*, dem. **žučьlь* „scarabaeus, Käfer“.

poł. *zeuzel* i *zeuzela* lub *zeucål* (cf. *zeuk* „Rosskäfer“), p. *żuk* i *żuczek*, ros. *žužeľ* „carabus“, cz. *žížela* „Ungeziefer“, sła. *žúžela* coll. „Mäuse, Fledermäuse“ etc.

a) adj. poss. **žuželijь* l. **žučelijь*, poł. *zeuzeli* l. *zeuceli*:
Seisel-berg t. j. poł. *zeuzela ǵöra* = niem. „Käferberg, Mäuseberg“ i tym pod.
Seisselauk l. Seissellauk t. j. poł. *zeuzeli ławg* l. *zeuceli ławg* = niem. „Käfergrassumpf, Mäusebruch“ i tem pod.

b) **žuželina* l. **žučelina*, poł. *zeuzelåina* l. *zeucelåina* „Käferfeld, Mäusefeld“ i tym pod.:
Seislein. Schötlein (ludowe przekręcenie dolnoniemieckie z Seislein“).

Uwaga. Porównaj Nr. 247 b. c.

C. Dodatek.

Właśnie w chwili otrzymania korekty ostatniego arkusza niniejszej pracy ukazała się w wydawanej w Hanowerze publikacyi p. t. Zeitschrift des historischen Vereins für Niedersachsen (1903) trzecia część pracy Pawła Kühnela: Die slavischen Orts- und Flurnamen im Lüneburgischen. W tym cennym zbiorze nazw pól w Lüneburskiem znajduje się 1) materyał mogący być dopełnieniem materyału zebranego przezemnie w oddziale A i omówionego w oddziale B, w nazwach gruntów z obu powiatów blekedeskiego (oddziału lüneburskiego) i olszyńskiego, a następnie 2) także materyał zupełnie nowy, dotyczący nazw gruntowych trzech powiatów: Isenhagen, Lüneburg („Landkreis“) i Gifhorn; z tego ostatniego rozporządzałem dotychczas tylko kilkoma nazwami pól (cf. p. 379). Aczkolwiek dostarczenie nowego, do tego czasu niedostępnego mi materyału, a szczególnie ogłoszenie danych historycznych z dawnych aktów i pism, a tyczących rozprzestrzenienia się Słowian w owych lüneburskich powiatach, uznaję za wielką zasługę Kühnela na polu badań nad pierwotnemi siedliskami Słowian w Księstwie lüneburskiem, to jednakowoż jego objaśnienia wydają mi się w przeważnej większości wypadków niezadawalniającemi i niewystarczającemi. Wychodząc zatem z tego stanowiska i ze względu na okoliczność, iż w obecnej pracy zamierzyłem dać możliwe pełne zestawienie szczątków języka połabskiego lüneburskich Wendów (cf. p. 322), wyjmuję z pracy Kühnela wszystkie nazwy pól i gruntów w owych pięciu powiatach, które są wedle mego zdania niewątpliwie połabskiemi, i zestawiam je na tem miejscu pod C., dołączając do nich jednocześnie swoje własne objaśnienia.

Dość liczne z przytoczonych tu nazw są identyczne z nazwami powiatów lüchowskiego, dannenberskiego i in., które przezemnie zostały zestawione pod A. a pod B IV wyjaśnione. Przy tych właśnie wszystkich nazwach, bezpośrednio zaraz po niemiecko-połabskiej formie każdej nazwy, podaję w klamrach poszczególne numery jako odsyłacze do owego IV. oddziału bez bliższego przytem zaznaczania mego, bardzo często odmiennego od Kühnela, tłumaczenia owych nazw. Jedynie w nie-

których nielicznych wypadkach okazały się potrzebnemi odsyłacze także do trzech pierwszych działów (I, II, III) części B. Przy nowych pniach i formach, znajdujących się w tym dodatku, kierowałem się zasadą podawania zrekonstruowanych przezemnie i unormowanych form staropołabskich, względnie nowopołabskich zaraz po przytoczonych nazwach, w tych zaś przypadkach, kiedy przyjmuję podane przez Kühnela objaśnienie, względnie starosłowiańską formę zasadniczą, oznaczam to skrótem Kü. Zrekonstruowanych i unormowanych odnośnych form staropołabskich, względnie nowopołabskich w większości wypadków u Kühnela brakuje.

III. A. Powiat blekedeski.

1. Ahndorf.

Leitsch-stücke i Leitschen-berg *(lëstje,* 120). Drahjahns-stücke (*dråwáina,* 32). Quas- i Quars-wiese (*chwarst,* 62).

1a. Barscamp i 3. Bleekede.

Lubki (*lubky:* stł. *ljubъ,* Kü.). Brütsel-berg *(brëstela gora,* 11). Pracher-berg (*prächerüwa göra,* III, 27). — Vitiko (w dok. Vitecowe; *Witåkowo: Witåk: Witosław,* Kü.).

6. Boitze i Fladen *(Błåto).*

Griebau (1350 *Gribowo: gribъ,* Kü.). Neiben i Brods-neiben (150). Doak (corr. ex *dörák,* 34 c). Gröpke (49 a). Breschirr *(prëdžir,* 188). Strietel-berg *(striǵel,* 232 b). Kobelsche Berg *(kobåla,* Kü., cf. 89). Gaunsen *(gǫśe,* 38).

7. Breese a. S. i 10. Buendorf.

Pietzen-berg (172 a). Sebeuthen-berg i -feld *(zo-beuky* = *zo-beutji,* 271, 5). Vorstrohren i Strohrens-berg (stpoł. *wåstrog,* 161). — Settens (*sitno,* Kü, cf. 213). Kampen *(kąpina,* 8 a. *kąpa* „insula", Kü.).

11. Carze i 12. Catemin.

Düpe (33). — Quas-berg (61). Peuschen-ort (*peuste,* sc. *sědło,* 193).

13. Dahlem (*Dalim: Dalimir,* Kü.) i 13 a. Dahlenburg (*Dalewo: Dal* i *Dalimir,* Kü.).

Klänsch-feld, -weide (85). -- Schwentheil (*swędało* „Brandfleck", Kü.).

14. Dübbekold (Dupkolgk: *Dupi Kołk,* 33+81).

Kommors (*komarište,* 91). Plars-feld (173).

15. Dumstorf (1360 Dummerstorpe: *Dąbrowa,* Kü., cf. 24 k).

Husdäns (256, 10). Klänsk (86 c). Mortsk (stpoł. *morwište,* 142 a).

16. Eichdorf, 17. Eimstorf i 18. Ellringen.

Lausack (128 a), Silitz (273 b). Pries (12). — Saukencamp (*sauche püli,* 238). Gurken-berge (46 a). — Glainsch 42 c). Sieleitz (273 b).

19. Garge, 21. Garże i 22. Gienau.

Krautz (54). Steber (227). Jens (corr. ex Jahms, 70). Giess (*gjüzd,* 57). Goar (46). — Lause-wiese (129). Fangels (1). — Pietschen-berg (172 a). Gonsche i Gonsche-kuhle (*gǫśa łauza,* 38). Saleitz (271, 22). Neitsch (*naiza,* 151 b). Pinke-berg i Pinkebergsfeld (*pånky* „Stubben", Kü.).

24. Harmstorf, 26. Köhlingen, 27. Koestorf i 29. Kovahl.

Marrsen (*morica,* 141 a). Masselau (stpoł. *močidło,* 139 e). — Daugen (27). Kofahl-grund (I, 97). — Gleinken-feld (42 b). Branduhls-feld (28). — Neestahl (*naizüdül,* 151 a). Piepen-goos (stpoł. *gozd,* 57). Korlein[s] (*gjör[ë]láina,* 47 c). Seers-grund (279).

31. Leestahl (1360 Lestam: *Lëstina,* I, 110).

Penten-bergsheide (*pånky* = *pentji:* stsł. *пѧть, пѧтькъ*). Bauzen-berg (*baucje,* 17 a).

32. Lehmgrabe, 33. Lüben i 34. Lüdersburg.

Striebel-berg (corr. ex Strietel-b.: *strigel,* 6). Masehr-kuhle

(*močar*, 139 d.). Broack (*brodăk* „kleine Furt", Kü., cf. 13). Klanisch i Klärns-wiese (stpoł. *klanište*, 86). Washahn (corr. ex Wastahn = *wåstawje*, 155, 19). Mathenei (corr. e. Wathenei a. Euthenei: *euǵünăi* a. *weuǵünăi*, 256, 4) — Sehrs-busch (279). Prim-stücke (*prëǵün*, 187, 2). — Malluck (*mał-y ług*, 128).

36. Mücklingen i Süschendorf.

Plath (*błåto*, 3). Priess-berg (12). Tarrenfitz, Taranfitz, Tarnefitz i Terrenfitz (*tårnowište*, 252 a).

38. Neetze, 40. Nieperfitz i 41. Niendorf.

Wralsk (corr. e. Wülsk, 158 a). Götschen (57). Töres (*ǵöráića*, 46 c). Düpe (33). Mötel (*müǵåła*, 138). — Veel-Berge (*wele gory*, 259). Nummerau (corr. e. Dummerau = *dųbrüwa*, 24 k). Broerk (corr. e. Goerk, 46 a). — Gröske-stücke (*greuskăi*, Kü., cf. 546). — Flanseh (*błånce*, Kü., cf. 6 c). Behnken-berg (*ṕånḱy: рьпькъ*).

43. Oldendorf i 45. Pommoissel.

Verdau (pro *Vor-dau: dåug*, 27). Plögen i Plögens-weg, -heide (*płåcḱe* „flache Fluren", 176). Döhle (28). Klenz- i corr. Klerz-kamp (85). — Peusch-ort, -hof (*peuste* sc. *sėdło* „wüste Mark", 193). Serk-stücke (*zorḱy*, 276 a).

50. Resseln (w dok. Ressen: *Råžina*, I, 194), 51 Ricklingen i 53. Seedorf.

Bautz-berg (17 a). — Gehrken-kamp (46 a). Paschen-kamp (168 b). Row-land (204). Kabus (corr. e. Salus: *załuz* a. *załuzje*, cf. 271, 19). — Kuhlink (*kolnik* „Sumpfwiese", 81). Klefein (*głåwáina*, 41 a). Masehr-Kuhle (139 d).

56 a. Süttdorf i 58. Tangsehl (*Tązel-o*, Kü.).

Kreiz-kamp (104). Rienken-bergheide (corr. e Rieken? 199).

61 a. Vogelsang.

Seers-feld (279). Goh-fahrten (pro Gohs-fuhren: *gozd[ne] pogony* „Waldfluren", 57 a). Dambraten-horst (*dąbrawka*, Kü., cf. 24 l). Ihlan-stücke (64). Lauen (117).

62. Walmesburg.

Paarlangen (191, 5). Nuben i Neben (135 a). Argelei (*eujüldi* pro *eujülé*, 256, 3). Damschen-berg (stpol. *dąbčina*, 24 b). Pohl-stücke, -wiesen (180). Kluhns (85). Branduhl (28). Appelei (155, 17).

65. Wendisch-Bleckede i 66. Wendisch-Thun.

Deetzen (*dědičina* „Erbstück", 25 b). — Poppeln i Pöppeln (184). Witz-berg (*wüsdi* „Espen", 160). Lause-Kuhle (129).

IV. Powiat Olszyński.

1. Abbendorf i 2. Aljarn.

Wören (262). Clenzen (85). Johnknen-kuhle (pro Jomken, 70). Rütken (*rükåita*, 203). — Prekuest (*prëgüzd* „Flur vor dem Laubwald"). Sieleitz-berg, -grasfeld, -wiesen (273 b). Drummbruche (*dųbrüwka*, 24 b).

5. Bankewitz i Rohrstorf i 5 a. Barnsen (1296 Bernhusen: *Bårno*).

Seinitz-moor (corr. e Sieleitz-m, 273 b). Lang-wiesen (115). Grabsa (stpol. *grabica*, 49 c). Rupthein (203 a). Plasken (176). — Brönn (*bårnü*, 15). Brützken (*bristky*, 11 a).

6 a. Bevensen i 8. Boicke mit Schlankau.

Paths-berg (*pastwa* „Hutberg", 168 b). Brüllein-Kämpe (*lwylina* „Schollenland". Kü.). Lohn-berge (*łomy*, 125). — Buhnsen (corr. e. Gahnsen = *gọše?*) — Messehr (*mücar*, 139 d). Stoopken (*stowky*, 225 c). Beguhn-wiesen (*püģün*, 179).

8 a. Bockholt, 9. Bollensen i 9 a. Bohlsen.

Dohrken-kamp (34 b). Gnälken-stücke (*gnålke* = *gnåłe* sc. *kọsdi* resp. *gnåłkdi* = p. gniłki „faule Stücke", Kü.). Blaas-feld (*płast*, 173). Soloffen (272). — Wasken-Kuhle (stpol. *wåsiky* „Espen", 160). Schamau (*šumawa* „Waldstück", Kü.). Wilkrahn (Wilschuren?, 158). Langthun (*łąkdi*, 116). Verschnohen (corr.

ex Verstrohen = *wåstrog*, 161). Cummlitz (corr. ex Cremmlitz. 102 b). Klatzen-berg (87). Nohrn (stpoł. *norje* a. *nory* „Höhlen". Kü., 152). Grübken (49 a). Rofken (stpoł. *rowky* „kl. Gruben". Kü., cf. 204). Glanken (pro Glainken, 42 b). — Flooth *(błůto,* Kü., cf. 7) Wihr-wiesen (262). Setschen (synk. e. Sötösen, 271, 17).

10. Bomke.

Deelen (stpoł. *dëły*, 26). Paarlegen (191, 5). Trassen-wiesen *(tårstne łǫkåi* „Rohrwiesen", 253). Pagoden (177, 5). Klunskberge (86 c). Rönnen-wiesen *(råwnė łǫkåi,* Kü., 204) Melkenberg (136).

11. Borg, 12. Borne i 13. Bostelwiebek.

Wipperaue *(weprowa* a. *wiprüwa* „Eberbach" resp. „Schweineweide", Kü.). — Barn-bruch i Barren-kamp (15). *Müden* (134?). Grabken-wiese (49 a). — Drenn-stücke (30).

14. Brockhimbergen i 15. Bruchwedel.

Lohnken-feld (116). — Lansch (129). Sohrnitz *(zůrnáića* „Mühlbach" resp. „Mühlgrund". Kü.). Sackau (nazwa opust. wsi. por. I, 197).

17. Dallahn, 18. Dalldorf i 19. Dörmte.

Schurau (*zårawa* „Weideplatz", 279). Siedelneitz (210 b). Priveneitz *(priwináića* „Flur am Weinberg", Kü.). — Sungelnetz (corr. ex Gugelneitz = *ǵůǵůlnáistė* „Entenpfuhl", 43 a). Plaast i Ploosten (173). Gusterneitzen *(ǵeusternáića,* I, 82). Drecklahn (stpoł. *łan* = stsł. **lanz* „Hufe", Kü.).—Fieleitzen (falso pro Sieleitzen). — Rechtein (falso pro Reesein). Lausken-kuhle *(łauzkåi* „kl. Sümpfe", 129). Lehmken-kamp (*łümkåi,* Kü., 125).

19 a. Dreilingen i 21. Drohe.

Naten (stpoł. *naton* = stsł. *natonz* „Holzplatz". Kü.). Kassiken (falso scr. pro Wassiken = *wåsiky* „Espen", 160). — Triebeins-wiesen (250 b). Makrümels i Makrämels (f. scr. pro Makrümets = *mükre mėdzė* „nasse Fluren", 139). Fardel *(pår-*

dël, 191, 1). Loose (129). Piel-wiesen (pro Viel-wiesen = *wile łǫkđi,* 259).

23. Gross- u. Klein-Ellerberg.

Luhnsen *(łųzcái,* sg. *łųzåk,* 115 b). Lang-stücke (115). Waschtrüffken *(wåstrüwky,* 162 a). Düleitz-stücke (28 b). Priweitzen (190, 8). Sogelofken (272). Sieleitz (273 b). Plaut i Platen-berg (7). — Kreitzneetzen (104 b). Ilken-berg (*jiłky,* Kü., cf. 64). Fagurken (falso pro Sagurken (271, 11). Madeinitz *(mađüwnđića* „Honigtrift", 134). Stadiens (225 a). Beuken (17). Streisen (stpoł. *strěžin* a. *strěžno* „Wachtplatz". 232). Näfken (150).

23a. Emern i 24. Esterholz.

Pretzier (188 a). Näfken (150). Camien (82). Johster-wiesen (*josteri* = stsł. **jašterije* „Drachenhorst", Kü., 74). Friebeins-stücke (f. scr. pro Triebein = *trěbđina,* 250 b). Dehl (*dělje* = stsł. *dělije,* n. sg., „Bergstück", Kü., cf. 26). Lemtimmen (*łękđi* = *łętjei* „Wiesen", 116). — Tribeins (250 b). Grau (corr. ex Dau = *đåug,* 27). Primm-wiesen (*prěģün,* 188, 2). Bartsch (16 c). Siedelwiesen (210).

26. Gansau i Wappeus, 26 a. Gavendorf i 31 a Hagen (cf. 81).

Gusternitz (stpoł. *gusternica,* I, 82). Willseink (158 c). Klatsch (87). — Klötzt (87). Bohnsch *(bagnište,* Kü., cf. 4 b). — Drennen (30). Casseer Feld (*küsüwe püli* „Amselfeld", 97). Jamel *(jåmelje* „Mistelplatz", Kü., cf. 65).

32. Häcklingen, 32 a. Hambrock i 32 b. Hausen i 36a Kl.- Hesebeck.

Lohen *(łony* „Hufen", Kü.). — Loos-heide (118). Plohst (173). — Dillen *(dilđi,* 26). — Krunitz *(krynica* „Quelle", Kü.). Trivolitischen Wiesen *(trěbowlica* i *tribüwlđića* „Rodung", 250 a). Striebens (280). Wemmsch-bruch *(węzi łǫg* „Rüsterbruch", 260). Serostie *(zo-rok[å]tăi* „Fluren hinter dem Röhricht" 271, 35 + 203). Radacker Berg (206).

39. Hohen-Weddrien, 39 a. Holdenstedt i 39 b. Holthusen.

Kletken *(klëtky* „Zellen", Kü.). Priseineken-feld *(brizáinka,* 12 d). Gufken (corr. ex Neifken, 150). — Tummerich *(dųbrüwka,* 24 l). Barn-bruch (15). Dehlen-berg (26). — Heid-dühren (34). Trann-berg *(tårn,* 252). Wahs-stücke (160). Sehrg Wieh *(zorküw wir* „Sprudelquelle am kl. Brand", 276 + 262).

40. Hohen-Zethen m. Nievelitz u. Zieritz.

(Niev.:) Straask (djal. *strazisk-ü* „Warte", Kü., cf. 231 a). — (Zier.:) Stalitzen (228 a). Plautz *(błåtc-e,* 7 a).

40 a. Holxen i 40 b. Hösseringen.

Wählen *(wele,* sc. *pogony* „grosse Fluren", 259). — Bötzelberg *(wüsela ģöra* „Espenberg", 160).

41. Jarlitz i 41 a. Jastorf.

Langlay (pro Langday = *łąkåi,* 116). Stagna i Staguer *(stogy* „Haufen, Heuschober": *stogъ,* Kü. albo zeps. z Sagure: *zagory* „Fluren hint. d. Berge", 271, 11). Lohnden *(łǫkåi* = *łǫtjai,* 116). Puhlitz (180 a). Ströhde *(strëģy* = *strëdje,* 232). — Mellahn (136 a).

42. Kahlstorf i 44. Kettelstorf.

Lunka (116). Larsätzen-Kuhle *(łazište* a. *łozdistė* „Rodeland", 118). Dreienschnitzen (stpoł. *dręžnica,* 31 b). Güsterens *(ģeusternáića,* I, 82). Näfken (150). Grark i Grarken-stücke *(grabky,* 49 a). Briesenick (12 d). Breese (12). Gühlitzen (44 c). Gohrken-stücke (46 a). Strach (229). Plan *(błåna,* 6). Blänke *(błånka,* dem., 6). Prelarg (corr. pro Prelang, 187, 5). — Lohnsch *(łǫzje,* 115 c). Kahlk *(kałk,* 81 a). Neims (synk. ex Neibens, 150). Pagahl (177, 3). Latucken (falso pro Satucken, 271, 39). Scharnitz (stpoł. *čårnica,* 22 a).

45 a. Kollendorf i 46. Könau.

Glohndicken *(chłǫdiky* „Rutenbusch": stsł. *chlądz,* Kü.).

Sielitz (273 b). Gleink (42 b). Wienitz-berg (261 a). Planitz (6 c). Güstritz (I, 82). Pracher-busch (*prắcheri losắk*, III, 27). Dohmbatzen (*dǫbắc*, 24 f).—Stainsken (*stanisko=stanište*, 225 b *β*). Tribehnzen (*tribenica* a. *tribenište*, 250 c). Plarnsken Güns (z *Płasnik* II i *gǫśe* „Hüfners Gänseanger", 173 + 38). Luhusken (pro Luhnsken, 115 b). Pool-stücke (180). Rähmk i Rähmken (*rębky* = stsl. *rąbъky* „kl. Holzhau", Kü.). Ratken (206). Ploost-stücke (173). Drehmken (*drěnky*, 30). Barken-stücke (*borky* „kl. Fichten", Kü.). Stregarns (232 b). Zepolben (*f.* scr. pro Zepollen, 271, 31).

47. Kroitze i 48. Kucksdorf.

Duben-berg (*dųby*, 24). Priepert (166). Klareitz (corr. ex Klaneitz, 86 a). Pohl-stücke (180). Solof (272). Bläse Lafuhn i Lafohn (corr. ex Lasfohn: *blaiza łazüwáina* „nahe Rodung", 8 + 118 b). Parrath-wiesen (167 a). Näfeken (150). — Plost (173). Lahrser Feld (*łazé*, Kü., cf. 118). Platteens (*błắtáistė*, 7 a). Mühlitz (*mogylica*, Kü., cf. 138 b). Glänken-feld (42 b).

49. Langenbrügge, 49 a. Lintzel i 49 b. Lüder.

Pass (168 b). Lohmk (125 a). Triemssen (252). Salms-Stücke (271, 23). Klanatz-stücke (85). Gahs-kuhlstücke (76). Goilen-stücke (*ǵülė pülǵüny* „Heidefluren", 44). Dischschonken (*tisje łǫgy* „Eibenhaine", 247). — Flothe (*błắtü*, 7). — Wissel (*wüsela*, 160). Gohr (46). Aschor (*euǵör*, 256, 5).

52. Gr.-Malchau, 52 a. Masbrock i 54 a. Mobre.

Ponnitz (182). Güsteneitz (48 b). Lauschen-pohl (129). Tiedtken (25). — Gauersken (*jaworske*, sc. *pogony* „Fluren am Ahornhain", 75). Penaunsken (stpoł. *po-nowinske*, sc. *pogony* „Fluren hinter d. Neuland", 177 + 153). Wellebarsken (*wele brēstky* „grosse Ulmen", 259 + 11). Dogen (*dắuǵe*, 27). — Güstenitz (48 b).

55. Molbath (1339 *Maldeboit: Młądobyt*, Kü.).

Sieleitzen (273 b). Dobe-Legden (*dǫbje lęda*, 24 b). Kreitzfeld (104). Bumbarnttzen (177, 11). Schrieneitz (pro Schriebneitz

= *zribėndistė*, Kü., cf. 280 a). Wassahnken (*wåsainkđi*, 160). Saloosken (*załuzky*, 271, 19). Febl-berge (259).

61. Niendorf b. Med., 62. Nienwohlde i 63. Noeventhien.

Wesselasen-Heide (stpoł. *wyšje łazé*, 270 + 118). — Dohe-wiesen (corr. pro Dobe-w.: *dǫbje łǫkđi*, 24 b). Redder-Berg (197 c). Lohn-Feld (*łon*, Kü.). Bossel-heide (*wåsela*, 160). — Pfiel-Wiese (*wila łǫka*, Kü., cf. 259). Plauten-stücke (7). Beuken (17). Striesen-berg (*strëzna* a. *strizna ǵöra* „Wachtberg", 232). Strau i Strauen-moor (229). Lausken-kamp (128 a) — Drepfähden (*drůwáina?*, 32).

65. Oitzendorf, 66. Oldendorf b. Med. i 66 a. Oldendorf b. Ülzen.

Lau (128). Kumhorn (*kümornü* „Mücken-feld", 91). Quoschen (stpoł. *gwozdån*, 57 a). Dür-kamp (34 a). Patrosen (corr. pro Patösen, 177, 19). Lank (115). Stader-berg (*stadina gora* „Viehtrittberg", 225 a). Preteitz-Kämpe (*prëǧündistė* i synk. *prëǧđistė*, wym. *prëdjđistė*, 187, 2). Lausch-garten (129). — Flöthen (*błåta*, 7). — Papporen (166).

69. Polau, 70. Gross u. Klein Pretzier i 70 a. Probien (*Pribin: Pribisław*, Kü.).

Brüneitzen (15 a). Drehnken (30 a). Dorneizen (34 d). Sohsken-berg (f. scr. pro Solsken-b.: 271, 19). Gleinken (42 b). — Darn-stücke (*tårné* „Dornen", 252). Leiseits Kuhle (130 b). Ruptin-stücke (203 a). Prekösten (189 a). Chudend (stpoł. *chude konci* 59 + 92). Prisings-enden, -stücke (12 d). — Meustack (143 a). Klatsch (87). Sieleitz (273 b). Stafeitz-stücke (225 c β). Plöste (173). Kalis-Kuhle (81 b α). — Grabsau (stpoł. *Grabišowo Grabiš: Grabisław*, Kü.). Fissken (*wüs[i]kđi*, 160).

71 a. Räber (1329 Redhebere: *Radoboŕ*, Kü.), 72. Rätzlingen i 73. Rassau.

Wöhlen (*wele*, sc. *pogony*, 259). Sehseele-Heide (*zeuzela ǵüla*, Kü., cf. 282). — Ströhde (*strëǧy* = *strëdje*, 232 a). Wisterwisch (*wüstrüwåc* „kleiner Werder", 162). Schähnk (corr. ex

Schährik, 276 a). Sardel (corr. ex Pardel, 191, 1). — Ackerthien (*wågordje* a. *wågordi*, 155, 8). Olluhn-stücke (f. scr. pro Glain-st., 42). Träden (pro Träben, 250 b). Stribeinitz (280 a). Vergühl (155 b). Lütk Larg (corr. pro Lask, 118 a).

74. Reddien, 75. Retzien i 75 a. Röbel (*Robole*: stsł. *rabъ*, Kü.).

Glieneitz (42 c). — Setzkohl (*seuchy koł*, 238 + 81). — Jus slavicum quod Dedenick vocatur (1354): *dědånica* = *dědáina* „Erbrecht", Kü., cf. 25).

76. Rörssen, 80. Schafwedel i 83. Schlieckau.

Mörken (140 a). Grove (*groby*, 49). — Schleisken-feld (pro Schleifken-f., 216). Zwiebellischen (*swibeli lës* „Kornelkirschenbusch", 239). Compen-feld (83). Dammer Ort (24 i). — Lopard (corr. pro Popart, 166).

85. Schostorf, 86. Schwemlitz i 87 a. Stadensen.

Drenken (30 a). Zipollen-berg (*swibela gora* „Kornelkirschberg", 239). Grümmels-berg (*krěminåc*, 102 a.). — Klänken i Kleinken (42 b). Nurjahn-stücke (stpoł. *norina* „Höhlung, Versenkung", 152). Perguden (177, 5). Baitzen Wiesen (*beucdina*, 17 b). Blaals-Stücke (corr. ex Blaats-st.: *błåtce*, 7 a). Gansen-Kuhle (38 a). Briskil (corr. ex Bristil: *bristela*, 11). — Stülz (228 a). Meetzer Feld (stpoł. *mędzé*, 135). Loige-feld (*łeuǫy*, 128).

89. Stederdorf i 91. Stütensen.

Breek (*brěg* = stsł. *brěgъ* „Ufer", Kü.). Kämpen (83). Fahren-beik (beuk, 17). Feessel (*wüsela*, 160). — Lahns i Lohn-berg (*łany* i *łony* „Hufen", Kü.). Jahlken-berg (*golka*, 44 b). Dumlitz (*dųbi lës* „Eichwald", 24 b).

92 a. Klein-Süstedt, 98. Gr.- Thondorf i 97 a. Törwe.

Döhrken-heide (34 b). Mehlen-kamp (136 a). — Kitzenpfuhl (stpoł. *chyža*, III, 14). Fils (*wülsé* „Erlen", 158). — Ploost (173). Dullows-Stücke (*dülłđi* „Thalfluren", 28).

100. Verssen (1306 Versena: *Wåršina* „Anhöhe“, Kü.) i 101. Vieren (*Wiry* „Springquellen“, Kü.).

102. Walmstorf i 103. Welllendorf.

Blötzken (176). — Wappören (*wåböra*, 155, 2). Siedgüstland (*ǵüst*, 48). Strussumjirr (?) i Siedumjirr (*-wir?*,262). Lais-kuhle (*lës*, 121). Langeläfken (*łąǵůłowkåi* „Sumpfstege“, Kü, 115 + 117). Grosse-Kladen (stpoł. *kładje*, npoł. *kłodje:* stł. **kladije* „Stubbenacker“, Kü.). Lähnsken-stücke (*łanske* sc. *pogony* „Hufenland“, Kü.). Ripthein (203 a). Naster-stücke (corr. ex Waster.-st.: *wåstrüg*, 161). Tree (pro Treen: *tren*, 252). Pietzken-stücke (172 a). Müsel-stücke (*mücáidł*, 139 e). Stadt-Külbeiz i Kolbeiz-kuhlen (88). Wirreitz (262 b).

V. Powiat Isenhageński.

1. Allersehl i 2. Altendorf.

Müssel (139 e). Kain-wiesen (*kåije*, 113). — Plost (173). Loge (128). Duleitz (28 b). Strau (229).

3. Behren, 4 Benitz i 5. Betzhorn.

Damer-berg (*dąbrüwa*, 24 k). Zittel 210 a). — Maleien-feld (132). Lage (128). Krunken-feld (99). Gurken-berg (46 a). Ploost (173). Solaftjen (272). Gortz-berg (*gordåc* „kl. Burg-berg“ Kü., 50). — Düpen-busch (33). Petz-Plack (*pësci płåwůk* „kleines Sandschwemmland“, 172 + 174). Prost-mahl (corr. ex Plost-m., 173). Könnschiers-berg (*koni žir* resp. *küni zůr* „Pferdeweide“, 279).

6. Bockel, 7. Boitzenhagen (*Bytin*, Kü.) i 8. Brohme.

Kump-berge (*kųpina*, 83). Aul (*w-aul*, 257). — Kiebbusch (stpoł. *kyje*, Kü., cf. 113). — Botz (*wůsđi* „Espen“, 160). Sierau (*žirawa* „Weideland“, Kü., cf. 279). Zaracks-feld (276 a). Kleibbusch,-wiesen (58).

9. Croya (*Kroj* „Grenze", Kü.) i 10. Ehra.

Soloffen (272). Laaken-wiesen (116). Besein-wiesen (*bezáina* „Hollundergebüsch", 18 b). Trieneitz (252 a). — Lanne-busch (*łany* „Hufen", Kü.). Bahn (*bagno*, Kü., cf. 4). Rosch-wiesen (stpoł. *rogož* „Röhricht", 201). Begienen (*pügüny* „Gewende", 179). Jahrschen i Jahrsche Heide (*jarica* „kleines Thal", 71). Plost (173). Loken-wiesen (128). Leineitzen (122). Düpe (33). Malken-wiesen (stpoł. *malinky* „kl. Himbeerstauden", 132). Seutjen-berg (*seuchy díł* „trockener, kahler Berg", 238+26). Dräneken-stücke (30 a). Gramm-wiesen (102).

11. Gannerwinkel, 12. Hagen i 13. Knesebeck.

Tobrück-feld (*dobrüwka*, 24 l). — Ker-kamp (112). Lüschken-berg (*lëskăi* „Haselstauden", 120). Malloh (*mał-y ług* „kleine Sumpf", 128). Petz-moor (*pësci łeug* „Sand-moor", 172). Lehskampen-berg (*z lës* i *kąpina*, 121+83).

14. Langwedel, 15. Lessien, 16. Lingwedel i 17. Lüben.

Meesen-berg etc. (135 a). Leu-wiesen (*łeug*, 128). — Cressien-feld (corr. ex Bressien-f., 12 c). — Pracher-berg (*prăcherа* a. *prăcherüwa góra*, III, 27). Bröhn (*prëgün*, 187, 2). Feeren-feld (corr. pro Seeren-feld. 279). — Rettie (*rătăi?*, 206). Repen, (200 b). Ploss-berg, -heide (173). Wültsen-berg i zeps. Wübbsen-berg (*wülsáina*, 158 c). Loge (?28).

18. Örrel, 19. Gr.-Ösingen i 17. Plastau.

Düpen-busch (33). — Müssen (*mücé* „Sümpfe", 139 c). — Gramm-wiesen (102). Pienken (*pánky* „Stöckicht", Kü.). Döhschnei-wiese (*dorcáina* „Dornhecke", 29).

18. Radenbeck i 19. Schönewörde.

Strei (232 a). Ziesen-moor (*tisán łog*, 247+115). Pionken (*pánky* „Stöckicht", Kü.). Dringjen i Drenjen (*drënkăi*, 30 a). — Bollschen-feld (stpoł. *wolšina*, 158 c). Zootsche (stpoł. *sosny* 222). Morro-feld (*moraca*, Kü., cf. 140). Querleitz-garten (*górëláistė*, 47b). Reiken-kamp (199). Ploost (173). Rusche (stpoł. *rogož*, 201).

20. Steinhorst i 21. Stöcken.

Kain i Kain-teich (113). Lause-berg (129). Kostan-berg (57 a). Jafel (stpoł. *jabłoń*, 67). — Dumm-horst (*dụbje* = stsł. *dąbije* „Eichhorst", Kü., cf. 24). Zicken-land (*seuch̆e lądü* „trockene Lehde", 238 + 119).

22. Teschendorf i 23. Tülau.

Streu (232 a). Bele-grundstücke (*bëła* „Weissbach", 5). — Klavin-wiese (41 a). Voltau (?). Krebitz-bach (stpoł. *kriwica* „Krummbach", Kü., cf. 103 a). Wuhl-feld (*wåla* „Freiland", Kü., cf. 265). Starsen-berg (*starica*, 226 a lub *starza*, 231). Lautzer-feld (corr. pro Bautzer-f.: *baucje*, 17 a). Plost (173).

24. Voitze i 25. Vorhop.

Dorschen-enden (*dorske konci*, 92). Ploost (173). Bautze-wiesen (17 a). Rathje-wiesen (206). — Schlamien (215 b). Bröne (187, 2). Krunker-feld (99). Duleigsche (28 b).

26. Weddersehl i 27 Wiswedel.

Wohle i Wohl-berg (265). — Mustein (*müstáina* „Brücken-feld", Kü., cf. 143).

28. Zahrenholz (*Źďary*, Kü.) i 29. Zicherie.

Sell-stücke (273). Papers-berg (166). — Kahl-stücke (81). Schürnau (stpoł. *žirnawa* „Weideland", 279). Teiterwitz i Teuternitz (*tetrëwica* a. *tetrëwnica* „Auerhahnbach, Fasanenfliess", Kü.).

X. Powiat lüneburski.

1. Bardowiek, 2. Barendorf i 3 Barnstedt.

Pracher-steg (*pråcheŕa stådza*, III, 27). Grimme (102). — Placht (*płåch̆e* sc. *püǵüny*, 176). Zirken-pool (stpoł. *žirky* „kl. Weideplätze", 279).—Süsing (stpoł. *sušnik* „Dörrwald", Kü., cf. 238). Mussel (139 e). Grebens-berge (51 a). Breetz i Breetz-kamp (12). Grewöh (*grobďi*, 49).

4. Bavendorf (1332 Baben-dorp: *Babin).*

Ruthein (203 a). Koppelken-berg (89 c). Schleufk (216). Klaisch-berg (87). Sieleiz (273 b). Loosch i Losch-koppel (stpoł. *łuża,* 129). Kürr-moor (112). Gohlk (*kołk,* 81 a resp. stpoł. *golka,* 44 b). Steeft i Steefken-stücke (*stowky* „kl. Teiche", 225 c). — Krempel (*krępela* „kurzes Flurstück"?, 101). Studen-heide (237). Koeffken-berge (stpoł. *kopky* „Hügel", 93).

5. Bohndorf i 6. Gifkendorf.

Stüden-grund (237). Pocal (stpoł. *pokał* „Flur am Sumpf", Kü., cf. 81). Kraatfeinsche Bargfeld i Straatfeinsche Grund (*stra-ǵüwáina* „Wachtland". 232). Neestfeil (corr. ex Leestfein: *lēstū-wáina,* 120 b). Dreelfein (corr. e. Dreehfein: *drëwáina,* 32 a). Naarts-stücke (stpoł. *nowogard,* 153). Gleimbks Grund (*glainkāi,* 42 b). Krünitz Brook (*krynica* „Quelle", Kü.). Migoors Grund (*mükůr düł* „nasser Grund", 139 a). Fiareek (falso scr. pro Sareek: *zarëky,* 271, 34). Misseitz (*måsáića* „Moorbach", 145). Stööf-moor (*stoube,* 225 c). Mischirr-Busch (*mücor,* 139 d).—Bahlken (stpoł. *polko* „kl. Feld", 180). Pausch (*pausty,* sc. *püǵün,* 193). Sieleitz-feld, -stücke (273 b). Göhr-grund (46). Plosten (173)

7. Glüsingen i 9. Grünhagen (*Bytelin,* Kü.).

Seessel (*zeuzelje* „Käferfeld", Kü., cf. 282). Strohse (231). — Breetz (12).

9. Häcklingen, 10. Hagen, 11. Heiligenthal i 12. Heinsen.

Lau (128). — Bahn-kamp (*bagno,* 4). Puss-hof (stpoł. *pusty dwor,* 193+43). Kurr-moor (112). — Kars-feld (105). — Dau-Kuhle (27). Schier-feld, -gehäge (243 a. 279).

13. Kolkhagen, 14. Melbeck i 15. Ochtmissen.

Schieren-wiesen (243 a. 279). Grawoh (*grabowo* „Buchenholz", I. 72). Döhren-feld (34 a). — Glienen-kamp (42). — Kemau i Kemnau (*kamen[n]a* „Steinfeld", Kü., cf. 82).

16. Radenbeck, 17. Reppenstedt i 18 Rohstorf.

Mattelohn (djal. *mogâlowńa* „Grabhügelstätte“ 138). Gribsgrund (49 c). — Schero (*žirawa*, 279). — Sieleitz-busch, -feld (273 b). Neestfeil (corr. ex Leestfein, 120 b). Goorken-berg (46a). Gelank i Staar-gelänk (78). Mutzen-kamp i Mützen-berg (*mücé*, 139 c).

19. Scharnebeck i 20. Thomasberg.

Meene, f. (*mëna* „Wechselland“, 137). Reepen (200 b). Lübela i Lübbeln (*Lubolin*, I, 120). Wietz-horst (*wüsâi*, 160). Düpe (33). — Matlohn (djal. *mogâlowńa*, 138). Ratk (206).

21. Vastorf, 22. Volkstorf i 23. Wendisch-evern.

Klans (85). — Lunk-feld (115). Schmusch-berg (*smârcje*, 218 a, Kü.). — Rüthey (corr. ex Rüktheyn: *rüktâina*, 203 a). Miel-bäume (136).

24. Wennekath i 25. Wulfstorf.

Biel-feld (5). Trimitz (250 c). Duhlken-busch (28 a). Stäfen (225 c). Klarsk (*kładsko* „Stubbenland“, Kü.). Klink-wiese (42 b). — Laucken (128). Kirr-wischenfeld (112).

XIII. Powiat Gifhorn.

1. Allerbüttel i 2. Ausbüttel.

Drens (30). Barn-bruchswiesen (15). Mössick (*mûstik*, Kü., cf. 143 a). Mehl-feld (136). — Goen-kamp (*gon*, *ǵün* „Trift“, Kü.). Jörden (*gordno* „Burgstelle“, Kü., cf. 50).

3. Barnsdorf i 4. Barwedel.

Dobberaus-wiese (*dǫbrawa*, 24 k). Pohlfeitz (181). — Seutjen-berg (*seuchy dił* „Dürrenberg“, 238 + 26). Bruneitz (15 a). Lestein (120 b). Kröschen-kamp (54). Schnieberneitze (*swaibje bârnâistė* „Hartriegelmoor“, 239 b + 15 a). Dränen-berg (30). Makkrei i Makrein (*mokrina*, *mükrâina*, 139 b). Gneilken (djal. *gnaiłkâi* „faule Stücke“, Kü.). Repzeiche (*rëpâistė*, Kü., cf. 200 c). Straie

232 a). Duleitsche (28 b). Gissejohr (*jižorü* = stsł. *jezero*, Kü., cf. 79). Düpen (33). Krehmeiken-kamp (*krémđik* = stsł. **kremykъ* resp. **kremenikъ* „Steinfeld", Kü., cf. 102).

5. Bechtsbüttel, 6. Beienrode, 7. Bockel i 8. Bockenstorf.

Krü-garten (*kŕe* a. *kri*, 112). Doren-heide (34). Straue-weike i Strau-wecke (*strauǵđi* „Wassergräben", 236). — Varrel-land (159). Krink-feld (pro Klink-f., 42 b). — Luck-moor (128). — Schierken-kamp (276 a). — Lautsch(en) i Lohtsche (127 a). Rosche (201). Blangeneitze (*błånáistė*, 6 b). Deeren-moor i Deeren-Zieleitsche-n (*dörny łǫg* i *dörne zilάistė*, 34 a + 273 b). — Croje-heide (*kroj* a. pl. *kroje* „Grenze", Kü., cf. 100).

9. Calberlah, 10. Dannenbüttel i 11. Ettenbüttel.

Barn-bruch (15). Drens (*drënište*, 30 b). Meel-feld (136). Rull-kamp (*rüla*, 194). — Deren-moor (34 a). Gördschen (*gordište*, 50 b). Lubocks-riede (*Luboch* a. *Lubåk*, n. rodz., Kü.). — Dupe i Düp-wiesen (33). Kroje, Kreuen i Kreuen-kamp (*kroje*. 100). Brodje (13). Kohlaischen i Kohloischen (*kolάistė*, 81 b). — Röhlse-stücke (*rolica* „Feldbach, kl. Acker", Kü., cf. 194 a). Polk-wiesen (stpoł. *polko* „kl. Feld", Kü., cf. 180). Dumm-wiese (24 b). Barn-moor (15). Luck-moor (128). Osterlangen (*wåstrowne łǫgy* „Werderwaldsümpfe", 162 c +115). Sohren (276).

12. Gamsen, 13. Grusendorf i 14. Hillerse.

Dragen (I, 53). Damara (*dąbrawa*, Kü., cf. 24 k). Dup-wiesen (33). Drehn (30). Luck-berg (128). Pulsch-moor (*polica*, 180 a).— Streg-stättenfeld (232). Döhren-moor (34 a). — Schierken-kamp (276 a). Sohren-kamp (276). Rietze (199 a).

15. Isenbüttel, 16. Jembke (*Jamky*, Kü.) i 17. Leiferde.

Missel (139 e). Barn-bruch i Barn-seke (15). Tauku(m)-moor (*dåuǵy mücor*, 27+139 d). Schierken (276 a). Dohren (34 a). — Makkraie (stpoł. *mokre kraje* „nasse Grenzfluren", 139 a + 100 lub djal. *mokráina*, 139 b). Kubeleische (89 b). Prieischen-feld (corr. ex Prietschen-f., 189 c). Pernasen (corr. ex Pervasen: *prē-*

wåz, 187, 8). Sogeims- i synk. Seins-wiesen (*zoǥcumna,* 271, 14). Kroje (100). Laie (corr. ex Kaije, 113). — Langen-flathe (7).

18. Osloss (Oslitz: *Oselica* „Espenbach“) i 19. Rennau.

Düpe (33). Barn-bruch (15). Brodje (13). Steinneitze (*stonàistė,* 225 b). Kreiweiz (103 a). Pascten (*påsody,* 177, 17). Soolschen (*zołeuzje* „hinter dem Wiesenbruch“, 271, 19). Prickenneiz (189 b). — Carwitzer Berg (I. 30). Massien-acker (145 b). Twisseln-stücke (*tiselé* „Eiben“, 247). Lavecken (*ławky,* Kü., 117 *β*). Trinn-berg („Schlehenberg“, 252).

20. Rhode, 21. Rötgesbüttel, 22. Sandkamp i 23. Gr. i Kl.- Schwülper.

Carwitschen-berg (I, 30). Guden-berg (36). Söpöle (271. 31). — Schieren-balken (279). Ossel-kampen (160). — Gigeleitz (43 a). — Mehlen (136). Waster-Camp (*wåstrüg,* 161). Suh-kamp (stpoł. *suche pole* „Dürrenfeld“, Kü., cf. 238).

24. Stüde (*Studeń,* Kü.), 25. Sülfeld i 26. Tappenbeck,

Persau (stpoł. *påršawa* resp. npoł. *pårsawa* „Staubfeld“, Kü.). Dragen (I, 53). Drenke (30 a).—Mossek (*moståk,* 143 a). Barn-bruch (15). Damm-mühle (*dąby,* 24). — Straie (232 a). Kustreie (96). Leuschen-teich (129). Zieleitsche (273 b). Sohre-feld (276). Sohlsche Berg (*zołeuzje,* 271, 19). Sügelken-stücke (*zogłåwkåi,* Kü., cf. 272). Lohsen-berg (118). Stardenig i Stardnig (stpoł. *stadnik* „Weideplatz“, cf. 225 lub djal. *starznik* „Wachtplatz“, cf. 231).

27. Vordorf, 28. Wärmbüttel, 29. Wasbüttel i 30. Wedelheine.

Mösen (135 a). Lies-berg (stpoł. *łysa gora* „kahler Berg“, 130). Mehl-feld (136). Gertlinken (falso scr. pro Verglinken: *wåglinky* „Gegend am Lehmlager“, 155 + 42 b). — Massel (139 e). Mehl-feld, -wisch (136). Leibben- i Lebken-struck (*laipåi* a. *laipkåi,* 123). Breutschen (11). — Lanken (116).

31. Wedesbüttel, 32. Weyhausen, 33. Westerbeck i 34. Wilsche.

Biwenden (zeps. z *püǵüny*, 179). Göseken-teich (*josenkăi* „kl. Eschen“, 72). — Iffie-garten (stpoł. *jiwy*, 66). Kohleischen-Pfuhl (81 b). Zieleischen (273 b). Parneitzen(r) -riede, -wiesen (167 c). Leische (*lëstje*, 120). Triebneitze (250 c). Moosche (139 c). Mooschover (stpoł. *močar*, 139 d). Barn-bruch (15). Düpe (33). Klanze (85). Pelau-horst (*püłaug*, 177, 8). — Sesel-berg i Schessel-berg (*taisela ǵöra* „Eibenberg“, 247 b lub *zeuzela ǵöra* „Käferberg“, 282). Dragen (I, 53). Zieleischen-gärten (273 b). Söhrken-feld (276 a). Lubocks-feld (*Lubåk*, Kü.). Gronsen (corr. ex Goonsen: *gǫsje* sc. *püǵüny* „Gänseanger“, 38). — Stüden (237). Kösel-berg (*küzla ǵöra*, Kü.). Keinken (corr. ex Gleinken: *glainkăi*, 42 b). Kleidche (ex Gleindje, Gleindjei = *glainkăi*, 42 b). Naulose (*nowy łaz* a. *nüwy łoz* „Neurode“, 118).

D. Słowniczek połabski.

W miarę zbliżania się druku niniejszej pracy ku końcowi, coraz bardziej dawała się uczuć potrzeba dokładniejszego unormowania odtworzonych wyrazów połabskich oraz ściślejszego wyróżnienia form staropołabskich i dyalektycznych od form nowopołabskich, a dla uniknięcia pomieszania i nieporozumień koniecznem było wprowadzenie dla niektórych dźwięków jeszcze innych, nowych znaków graficznych.

We wstępie do oddziału B na str. 380—381 nadmieniłem, iż w oznaczeniu dźwięków i ich normowaniu szedłem głównie za Schleicherem, wyjąwszy wypadki, kiedy z jednej strony, ze względu na ortografię polską, piszę *w ł l* zamiast *v l ľ*, z drugiej zaś, kiedy, ze względu na posiadany materyał, przyjmuję cztery nosówki *ą ę ǫ ų* (zamiast starosł. *ę* i *ą* = Schleichera *ã* i *õ*), oraz zamiast Schleicherowego *eu* dwa dyftongi *eu* i *au* (= stsł. *u*). Zresztą tak w mojej pracy jak i u Schleichera pełnogłoski *a e i o u*, spółgłoski *b p w f g k ch d t ł l m n r j c*

s z dz, jak również i palatalne (średniojęzykowe) spiranty *č š ž* (= pol. *cz sz ż*), które podług świadectwa mych źródeł nie przeszły jeszcze w staropołabskiem w dentalne spiranty *c s z*, — wszystkie one posiadają zwykłą wymowę, jak w języku polskim, dyftongi zaś *ai eu* i *au*, jak w niemieckim resp. dolnoniemieckim.

Ześredniojęzykowienie spółgłosek oznaczam, jak i Schleicher, za pomocą kreski nad lub obok odpowiednich liter, będących wyobrażeniami graficznemi owych spółgłosek, więc *b̆ d̆ m̆ n̆ p̆ r̆ t̆ v̆ ć ś ź* = pol. *bi (di) mi ni pi (ri) (ti) wi ci si zi* = górnołuż. *bj (dj) mj nj pj rj (tj) wj (cj sj zj)*. Jedynie kiedy średniojęzykowość spółgłoski jest kontynuacją starosł. połączeń spółgłosek z *-ij (-ьj)*, jak np. w licznych rzeczownikach rodzaju nijakiego na *-ije* (stpoł. *sĕčje, nagorje*, npoł. *sëcje, noǵórje* = stsł. *sĕčije, nagorije)* używam znaku *j* zamiast kreski *(sëće noǵóŕe)*.

Kreska zaś nad pełnogłoskami oznacza nie odcień w wymowie, lecz akcent: *á é í ó ú ô̂ û áu éu* itp.

Pełnogłoski *ä ö ü* = niem. *ä ö ü*.

Pełnogłoska *å*, również w dyftongach *åi* i *åu*, oznacza dźwięk pośredni między *o* i *a* (*o͡a*), *é* zaś dźwięk pośredni między *i* i *e* (*i͡e*).

Następnie *ë* (= stsł. *ě* t. j. ѣ) oznacza francuskie *è* (è ouvert). Zauważę tu, iż w rękopisie mej pracy stsł. ѣ oznaczałem za pomocą litery *ê*, używanej przez Miklosisch'a i innych, zaś dla odróżnienia refleksów tego *ê* (ѣ) w staropołabskim od nowopołabskiego, które oznaczałem podług Schleichera za pomocą litery *ë*, używałem znaku *ě*, właściwego alfabetowi łużyckiemu i czeskiemu; ponieważ jednak przy drukowaniu mej pracy w wyrazach starosłowiańskich *ê* zamieniono przez *ě*, widzę się zatem obecnie zmuszonym w niniejszym słowniczku wprowadzić dla form staropołabskich znak *ê*, odpowiadający starosł. ѣ i nowopołabskiemu *ë*.

Również wskażę tu jeszcze i na inną zmianę w oznaczeniu pewnego połabskiego dźwięku. Ze zbadania zebranego przezemnie materyału wynikło, iż połabszczyzna posiadała, przynajmniej w najnowszej swej epoce, względnie w gwarach miejscowych, podobnie jak np. język łużycki a i inne języki słowiańskie, obok otwartego *o* jeszcze i pochylone *o*, które w źródłach oznaczane zwykle bywa za pomocą *u ou uh*. Ten to dźwięk właśnie ozna-

czyłem w swej pracy za pomocą używanego w łużyckim znaku *ó*, jednakowoż podczas druku zauważyłem, iż on z łatwością pomieszany być może z *ó*, oznaczającem *o* akcentowane, dlatego też w słowniczku owo *o* pochylone oznaczam zapożyczonym z alfabetu czeskiego znakiem *ů* (= *uo*).

Co się wreszcie tyczy wtórnie ześredniojęzykowionych *g k ch* (cf. Schleicher, str. 124 ns.), to nadmienię, iż Schleicher oznacza je za pomocą *ǵ ḱ ch́*, chociaż dźwięki te w nowopołabskiem, podług świadectwa jego źródeł, brzmią jako *dj tj sj*. Zebrany przeze mnie materyał nie wskazuje jednak jeszcze na ten krańcowy stopień ześredniojęzykowienia, tylko dopiero na poprzedzający go stopień, zatem na „nieprzerodzone“ („unverwandelte“) jeszcze palatalne tylnojęzykowe, tak jak n. p. w języku łużyckim. Mojem zdaniem należy przyjąć następujące 3 do 5 stopni średniojęzykowości *g k ch:*

	1. stopień:	2. stopień:
połab.	*welky welke*	*wélkjy wélkje (= wélki wélke)*
dolnołuż.	*weliky welike*	*weliki welikje (= welike)*
połab.	*suchy suche*	*seuchjy seuchje (= seuchi seuche)*
dłuż. i głuż.	*suchy suche*	górnołuż. *suchi suchje (= suche)*

3. stopień:

połab.	*wiltji wiltjé*
dolnołuż.	— —
połab.	*seusji seusjè (seuśi seuśè)*
dłuż. i głuż.	— —

	1. stopień:	2. stopień:
połab.	*łǫký łǫgý*	*łǫkjý łǫgjý*
łuż.	*łuky ługy*	*łuki ługi* (gł. *łuhi*)

	3. stopień:	4. stopień:
połab.	*łǫkjăi łǫgjăi*	*łǫtjăi łǫdjăi*
łuż.	— —	— —

	1. stopień:	2. stopień:	3. stopień:
połab.	*gola gora*	*gůla gůra*	*güla göra*
dłuż.	*gola gora*	*góla góra*	*güla güra*
połab.	*koza chwost*	*kůza ch(w)ůst*	*küza chüst*
dłuż.	*koza chwost*	*kóza ch(w)ósť*	*küza chüst*

	4. stopień:	5. stopień:
połab.	*ǵüla ǵöra*	*djüla djöra*
dłuż. dj.	*gjüla gjüra*	— —
połab.	*küza cḧüst*	*tjüza sjüst*
dłuż. dj.	*kjüza chjüst*	— (dj. *fust)*

Ponieważ Schleicher ostatni stopień tego rozwoju oznacza za pomocą *ǵ ḱ cḧ*, dlatego, celem odróżnienia od niego owego przedostatniego stopnia ześredniojęzykowienia, na którym tylnojęzykowe jeszcze się nie przerodziły w zębowe, mając przytem na względzie język dolnołużycki (cf. *güla küza chüst)*, należałoby oznaczać te dźwięki przez *k g ch* bez znaku palatalizacyi; że jednakowoż podczas druku mojej pracy, ta rzeczywiście przeze mnie przyjęta zasada nie została przeprowadzona z zupełną konsekwencyą i ponieważ wogóle ześredniojęzykowione spółgłoski i ja oznaczałem za pomocą zwykłego znaku palatalizacyi t. j. kreski, dlatego postanowiłem w niniejszym słowniczku, mając na względzie system Schleichera, oznaczać palatalne tylnojęzykowe wyłącznie za pomocą *ǵ ḱ cḧ;* w nielicznych zatem wypadkach, kiedy mój materyał wskazywał już na ostatni stopień ześredniojęzykowienia, należało wprowadzić dla zaznaczenia tego właśnie stopnia *dj tj sj (ď ť ś)*, co też w mej rozprawie w zasadzie uczyniłem, por. np. str. 402, nr. 233 *Djöra Djörska* (lepiej niż *Tjöra Tjörska)*, str. 404, nr. 259 *Waitjăi*, str. 442 *glaintjăi*, str. 461 *łǫtjăi* i in.

Następnie zaznaczę jeszcze:

1) W licznych rzeczownikach zbiorowych (collectiva) jak n. p. *brizdina* nie stawiam nad sufiksalnem *n* kreski (*-ńa)*, albowiem źródła, któremi rozporządzałem, nie przemawiają wcale na korzyść *ń*. Różnię się więc w tem od Schleichera.

2) Przy odtworzonych przeze mnie imionach własnych z końcówką rzeczowników rodz. żeńskiego *'a (-ja)* pozostaje nierozstrzygniętem pytanie, dotyczące końcówki drugiego przyp. licz. pojed. tych imion, a mianowicie: czy ma tu być *ę*, jak w staro-słowiańskiem, czy *i (y)*, jak w polskiem, czy też *'e*, jak w łużyckiem i staropolskiem, albowiem w źródłach połabskich nie została zanotowaną forma 2 przyp. *-ja*-osnów żeńskiego rodzaju. Przyjąłem zatem *'e* jako pośrednie między *ę* i *i (y)'* por. str. 391 *Lubole* (1 przyp. *Lubola)*, 392 *Marule (Marula)*, 393, 4 *Nowcle* i *Nüwele (Nowela* i *Nüwela)*, 406 *Sobêle Čărńe Daze (Sobéla Čărńa Daza)*, również str. 382 *Budze* i *Bauze* (zamiast *Budzy* i *Bauzy)* i str. 385 *Kołowadze* (zamiast *Kołowadzy).*

3) Co się tyczy akcentu, to w toku opracowywania mej rozprawy, odstąpiłem o tyle od wypowiedzianego przeze mnie na str. 381 zamiaru nieoznaczania akcentu, że oznaczałem go jedynie w tych wypadkach, kiedy akcent ów z całą pewnością mógł być oznaczony, jak np. w suf. *-áića, -áina, -áistė.*

4) Omyłki druku i dające się z łatwością zauważyć przeoczenia i niedokładności, umieściłem dla zaoszczędzenia miejsca bez żadnych wyjaśnień w postaci poprawnej w słowniczku. Jedynie ważniejsze niedopatrzenia i omyłki drukarskie, jak np. *gorkó* (zam. *gorka)*, wymieniam oddzielnie.

Co się zaś wreszcie tyczy samego składu słowniczka, to zestawiłem w nim w alfabetycznym porządku wszystkie, odtworzone przeze mnie na podstawie zebranego materyału, połabskie formy imion własnych, i to w następującym układzie: I. Nazwiska rodzinne. II. 1. Nazwy miejscowe, pochodzące od imion osobowych. II. 2. Nazwy miejscowe, pochodzące od imion pospolitych. III. Nazwy gruntowe. W tych trzech poszczególnych działach, ściśle oddzieliłem formy staropołabskie od nowopołabskich. Oprócz tego w obu rubrykach formy, uznane za dyalektyczne, zaznaczyłem przez wsunięcie ich w kolumnę oraz znak →. Następnie w oddziale III na końcu każdej litery alfabetu umieściłem oddzielnie wyrazy połabskie, przytoczone i wyjaśnione wyżej pod B III, str. 420 ns., a także jeszcze i niektóre lüneburgsko-połabskie nazwy miejscowe, które w samej rozprawie nie były wymienione.

W licznych uwagach do poszczególnych wyrazów słowniczka znajdują się dla porównania odpowiednie nazwy miejscowości i gruntów z sąsiednich, pierwotnie plemiennie-pokrewnych ziem Słowian lechickich, mieszkających niegdyś w Starej Marchii, Meklemburgu, Lauenburgu i Holsztynie (Wagryi), oznaczone odpowiedniemi sygnaturami: St. M., Mk., Lau., Ho.

Na zakończenie nadmienię jeszcze raz, że wcale nie wyobrażam sobie, jakoby wszystkie moje rekonstrukcye wyrazów połabskich i ich wyjaśnienia były jedynie możliwemi, i że z przyjemnością przyjmę do wiadomości rzeczywiste sprostowania, które jako takie posuną naprzód stan naszej wiedzy w poruszonej przeze mnie, a tyle przedstawiającej trudności materyi. Jednakowoż ośmielam się mniemać, że do zebrania i wyjaśnienia tych właśnie dotychczas nieuwzględnianych, a nader ciekawych i ważnych szczątków językowych Połabian przyczyniłem się w znacznej mierze, a więc — *in dubiis et voluisse et strenue egisse sat est.*

I. Nazwiska rodzinne.

a) staropołabskie.

Balko 409.
Barâc i *Barc* 413.
Bartoń(-nik) 409.
Bêl i *Bêlka* 409.
Bolko 419.
Boš(o) i *Bož(o)* 410.
Brêtsa 414.
Bricko 410.
Bubak 410.
Budik 414.
Bųk 410.

Daš 410.
Drogul(a) 410.

Głåwač 412.
Głåwak 412.
Głåwin 412.
Głåwka 412.
Głåwoš 412.
Gronik i *Gronko* (djal. *Grönko*) 410.

Hajč 411.

Chromoš 410.

Jagodka 411.
Jan i *Janâk* 411.
Janic i *Janiš* 411.
Janiška(-ko) 411.
Jańca 411.
Janka(-ko) 411.
Jarâk i *Jarko* 411.
Jarmas 411.
Jarmiš 410.
Jarnik 411.
Jaroš 420.
Jastrąb 411.
Jermas 411.
Jořâtk 411.

Kârch 412.
Karminka 411.
Kârtâk(-tko) 412.
Kosak 412.
Kowal 412.
Kraj 412.
Krak 412.
Kras 412.
Kreminka 411.
Kristimka(-ko) 412.
Kristinka(-ko) 412.
Krol 413.
Kubâk i *Kubka* 413.
Kubelka 413.

Låw 413.
Lêwin(-na) 420.
Liška 413.
Lubåk 413, 536, 538.
Luboch 536.

Majak 420.
Mał(y) Jan i → *(Mau-Jan)* 420.
Mařål 413.
Mats i *Matš* 413.
Matuš 413
Mêt 413.
Miłat(-łac,-łas) 413.
Modår 413.

Pajǫk 409.
Panič i *Panik* 409.
Pawlik 413.
Pęk (dj. *Pink)* 414.
Pętko 409.
Pišťal 414.
Płasnik 528.
Pletka 414.
Płotka 414.
Polak(-an) 414.
Porada 414.
Prêdsa(-o) 414.
Prêm(-a, -o) 414.
Prêmka(-ko) 414.
Pust 414.

Radåk i *Radka* 414.
Rybak 415.
Rybka 415.

Simka(-ko) 415.
Słådak i *Słådko* 415.
Sulak i *Sulko* 415.
Som i *Sum* 415.

Teš 415.
Trêb̃an(-'ank) 415.
Trêboń(-oṅk) 415/16.

Wårnåk[1] *(-nka)* 416.
Wątåk (Wantek) 416.
Węk 416.
Welky 416.
Wolik i *Wolko* 416.

Žiťåk 416.

b) nowopołabskie i dyalektyczne.

Bauk 409.
Beudáik (albo *Pătáik?)* 414.
Beuk 409.
Bil i *Bilko* 409.
Bortün 409.
Bortünik (nie *Bartünaik)* 409.
Brickü 409.
→ *Bulko* 419.
Büš(o) i *Büž(o)* 410.

Cårt 416.

Dëdáic (dj. *Didáic)* 415.
Dos (dj. *Das)* 410.
Drauzman 410.
Dröb̃an (dj. *Driban)* 416.
Dümac 410.

Ǵauster i *Ǵeuster* 410.
Głåwac 410.
Głåwüs 412.
→ *Grąbåk* albo *Grąbak* (nie *-ok)* 410.
Graibka (nie *-ko*) i *Graibkü (Graibk)* 410.
→ *Gůl* 411.
Ǵül 411.

Hainåc i *Heinåc* 411.
Hajc i *Hejc* 411.

Chrümüs 410.

→ *Jagůdka* 411.
Jarnáik 411.
Jǫǵüdka (nie *Jogüdko*) 411.
Jornáik 411.
Jorüs 420.
Jüfåłk 411.

Kårstáinka(-kü) 412.
Kawáin 411.
Klësk 412.
Klëst(-åk) 412.
Knost i *Knust* 412.

[1]) Porównaj n. miejsc. Warnekow = *Wårnåkowo* (sc. *sedło)* w Meklemburgu.

→ *Korcir* 413.
→ *Kůrcĕr* 413.
→ *Kůtláik* 413.
Kůtláik 413.
Küsak (nie *Küsok*) 412.

Laiska 413.
Laist 413.
Leubůk 413.

Mit 413.
Mojak 413.
Mots 413.
Můdra 413.

Pågörůc 409.
Paistol 414.
Påtaijáik 414.
Pausnáik i *Paustånáik* 409.
Pås (*Pjås*) 413.
Past(a) 414.
Peust 414.
→ *Pojůk* 409.
Pondic(-áik) 409.

Råibka 415.
→ *Råibok* 415.
Råwnac 415.

Sauch 415.
Sauk 415.
Seuch 415.
Seuk 415.
→ *Sipol* 416.
Skårlik(?) 415.
Slaińak (nie *Slaińok*) 415.

→ *Trĕban(-'ank)* 415.
Triban(-'ank) 415.

Wåpaus 416.
Wårac 416.
Wilk i *Wilky* 416.
Wülik(-lkü) 416.

Zaid 415.
Zåråk 416.
Zorlik 415.

II. Nazwy miejscowe.

1. Pochodzące od nazw osobowych.

a) staropołabskie.

Babin 534.
→ *Bądoradici* 382.
→ *Bąkowici* 382.
Bělańe(-ny) 383.
Benici 383.
Bojtowo 383.
Bolętin[1]) 383.
Bożewo 384.
Božin 383.
Božkowo 406.
Brochowo 406.
Bruchow 406.
Budzin 382.
Bytelin 534.
Bytin[2]) 531.

Čachowo 398.
Čărętin[3]) i *Čărnętin* 405, 420.
Čărnin 406.
Dalewo 522.
Dalici 386.
Dalim 522.
Dargowo[4]) 386.
Darin 385.
Dolańe(-ny)[5]) 386.
Drogańe (pro *Dorgańe*) 386.
Drugomůc 406.

---

[1]) Porównaj meklemburskie nazwy miejsc. na *-ętin*: Mallentin, Mödentin, Nossentin, Parkentin, Poppentin, Rodentin, Schmakentin, Techentin, Tressentin (w dok. Stressentin), Varchentin i inne.

[2]) Conf. **Mk.** Boizenburg (stpoł. *Bytinogard*, npoł. *Båitinügard*).

[3]) **Mk.** Schorrentin.

[4]) **Lau.** Dargow (w dok. Dargowe) i **Mk.** w dok. Putdargouiz (= *půd-dargownica*).

[5]) **St. M.** Dahlen.

Godętin 407.
Godowo [1]) 387.
*Goręt*in 384, 407.
Grabišowo 529.
Grabow(-wo) [2]) 388.

Chårtowo [3]) 387.
Chåtimin i *Chotimin* 384.
Chåtin [4]) i *Chotin* 387, 389.
Chorin 390.
Chudici 388.

Jinowo 387.

Kakowo 389.
Kårchowo [5]) 407.
Kocharin 384.
Kokoty [6]) 390.
Kołowadzi 385.
Kowal a. *Kowali* [7]) 390.
Kriwici 423.
Krety 390.
Kwétošow 408.

Łęčany(-ńe) 391.
Łuchow(-owo) [8]) 392.

Lêwåci (Lêwci) 390.
Lubin 391.
Lubolin 391, 535.
Lubotin [9]) 407.
Lubow 391.
Lutętin 392.

Malchowo [10]) 392.
Marulin 392.
Mêšekowo 392.
Młådobyt 528.
Mojkowici 393.
Mojlin 393.
Mojmysle 392.
Myslici [11]) 393.

Neborowici 394.
Nêmci i *Nêmič* 394.
Nesytowo 394.
Nowelici 393, 394.
Nowętin 394.

Palowo 395.
Pąpow [12]) 394. 407.
Pomnowo i *Pomowo* 395.
Pomysle 395.
Popelowo 395.
Pribin 529.

Radin 397.
Radišewo [13]) 397.
Radobor 529.
Radoborici 397.
Radobytici 397.
Radogošť [14]) 397.
Radomysle 397.
Rašewo 397, 398.
Robole 530.
Rožkow 398.

Sase(-si) 398.
Sêtêchowo 399.
Sêtêmin 399.
Smårdowo i *Smardzowo (Smårzowo)* 399, 400.
Sobélin 406.
Strachowo 401.
Sulkowo 401.
Šachowo [15]) 398.

Tålste Głåwy 402.
Têšin [16]) 402.
Tązel(o) 523.
Tolowo 403.
Trêbkowo 403.
Trêboň [17]) 403.
→ *Tųpadły* 402.

---

[1]) **St. M.** Gaddow. [2]) **Mk.** Grabow. [3]) Šafařik II, 593 (tłum. niem.) podaje formę połabską *Gorstij* t. j. *Gor(d)skū*, stpol. *Gardsko*, lecz może lepiej jeszcze *Gardowo* a. *Gard* (stsł. *grads*). **Mk.** Görtow. [4]) **Lau.** Göttin (1230 Guthin). [5]) **St. M.** Kerkau (?). [6]) **St. M.** Köckte. [7]) **Mk.** Kowahl i Kowalz. **Lau.** Kogel (w dok. Cowale). [8]) **Lau.** i **Mk.** Lüchow. [9]) **Ho.** Löptin (1224 Libetine, 1460 Lubbetin). **Mk.** Lübtheen (1500 Lubetin).
[10]) **Mk.** Malchow. [11]) **Mk.** Moysliz (opust. wieś).
[12]) **Lau.** Pampau (1230 Pampowe). **Mk.** Pampow i Pampin.
[13]) **Ho.** Ranzau. [14]) **Mk.** Radegast.
[15]) **St. M.** Sachau. **Mk.** Zachow.
[16]) **Ho.** Teschendorf (1286 Thessengnewendorp). Testorf (1231 Tesmersthorpe). Testorf (1249 Tezlavesthorp, 1325 Teslevestorp).
[17]) **St. M.** Trebbun (op. w.).

Tuškowo 403.

Wadimici 403.
Wadowici 404.
Wâršętin 403.
Węcowo [1]) 403.
Welin [2]) 404.
Welkowo 404.
Witåkowo 521.

Zagořane [3]) 398.

Zemątowo 400.
Zemin 400.

Žârnosêky 399.
Žitin 401, 405.

b) nowopołabskie.

Bauzin (Baudzin) 382.
Büzin 383.
Büzküw (nie *Büsküw*) 406.

Cârętin i *Cârnętin* 405, 420.
Cârnin [4]) 406.
Cochüw 398.
→*Dârzowo* (*Dârzüw*) 386.
Duzáinak 406.
Dorin 385.
Draugümâc 406.
Drâwêné (nie *Drâwêńi*) 421.

→ *Gúnowo* (*Gúnüw*) 387.

Cheudáici (nie *Cheudici*) 388.
Chörin 390.

Kúchorin (nie *Kâchorin*) 384.

Łęcandi(-áné) [5]) 391

Laucküw 392.
Leubütin 407.

Mâisláici 393.
Mëseküw(ü) 392.
Molsin 393.
Momâislé (*Mâmâislé*) 392.

Němdic 394.
Nüwcláici 393, 394.
Nüwętin 394.

→ *Polêné* (nie *Poleini*) 424.
Pümâisle 395.

Rådübâitáici (nie *Radübâitici*) 397.
Rådübörâici (nie *Rodübüraici*) 397.
Rådümâisle 397.
Rodin 397.

Rosow(ü) [6]) 397, 398.
Rüzküw 398.

Śatëcküwü, Śatcküw 399.
Śatëmin 399.
Socküw 398.
Sübëlin 406.

Tâuste Głâwâi 402.
Tësin 402.
Teusküw 403.
Trâbün 403.
Trëbün 403.
Tribküw 403.
Tülüw 403.

Wârsętin 403.
Wilküw 404.
Wadüwáici 404.

Záitin 401, 406.
Zârnüsëky 399.
Zimin 400.

---

[1]) **Mk.** Ventschow. [2]) **Ho.** Wielen.
[3]) **Lau.** Segrahn (w dok. Sakkeran).
[4]) **Mk.** Zernin. Zahren. Zahrens-dorf.
[5]) **Ho.** Lensahn. **Mk.** Lenzen; por. Lenzen (= Łęcina w Brignicy (Priegnitz).
[6]) **Mk.** Rossow.

2. Pochodzące od nazw gruntowych.

a) staropołabskie.

Bůčelje 396.
Bårnica [1]) 382, 383.
Bårno 382, 524.
Bêlawa 383.
Bêlica [2]) 383.
Bêłowo 383.
Błåtne Łazi 395.
Błåto [3]) 395, 521.
Bobolica [4]) 383.
Bobowka 383.
Brêstina 384.
Brêzje [5]) (sg.) 385, 19. 20.
→*Brêzje Łęzi* (pl.) a. *Brêzje Łęzje* (sg.) 384.
Bukowa(-wo) 384.

Dalica 385.
Dąbåc i *Dąbåk* [6]) 386.
Dołge [7]) 386.
Dolica 402.
Dolina 386.
→*Dųbič* 386.

Gårbowina 385.
Gardåc (*Gordåc*) [8]) 387.
Gårmica 384.
Gąsje i *Gąsowa* [9]) 387.
Głåwy 402, 240.
Glinica 387.
Gola 387.
Golica [10]) 388, 73. 77. 78.
Golina 388.
Gomolina [11]) 387.
Gora 402.
Gorêlište 407.
Gorica [12]) 388.
Gorlica (pro *Gorêlica*) 389.
Gribowo 521.
Gronowa [13]) 407.
Gušterica 388.

Charpa (*Chorpa*) 389.
Chrosty 390.
Chwarstawa 396, 397.

Jabłoń [14]) 389.
Jådlica i *Jedlica* 387, 394.
Jåmelńa i *Jemelńa* [15]) 389.
Jamky 536.
Jasela 389, 392.
Jaworńa 404.
Jiłowa(-wo) [16]) 387.

Kameń i *Kamen-(n)a* [17]) 389.
Karwica (*Korwica*) [18]) 384.
Kijewo 389.
Klenowo [19]) 389.
Klensko i *Klonsko* 385.
Kluky 389.
Kobylin(-lńa) 388.
Kołno i *Kołow* 389.
→*Kołopąt* 389.
Komarna(-no) 388.
Końewo 390.
Kopårno 384.
Koreń 390.
Kosobudy 385.
Kostrica 388.
Kotina 389.

---

[1]) **Ho.** Barnitz. **Lau.** Barnitz (potok).
[2]) **St. M.** Beelitz i Bülitz.
[3]) **St. Mk.** Plathe. **Mk.** Plath (w dok. Plote) i Plate.
[4]) **St. M.** Bobelitz. [5]) **St. M.** Bretsch(e) i Brietze.
[6]) **Mk.** Dambeck (4 razy). **St. M.** Dambeck.
[7]) **Mk.** Dolgen (5 razy).
[8]) **Ho.** Gaarz. **Mk.** Gaarz (6 razy) i Gartz. **St. M.** Garz i Gartz.
[9]) **Mk.** Ganzow. [10]) **St. M.** Gohlitz (opust. w.)
[11]) **Mk.** Gamehl i Gammelin. [12]) **St. M.** Gorisse (op. w.) i Guritz.
[13]) **Lau.** Grönau (1230 Gronowe). [14]) **Mk.** Jabel. **St. M.** Jeebel.
[15]) **Mk.** Jamel. [16]) **Mk.** Gielow. [17]) **St. M.** Cammin (op. w.).
[18]) **Mk.** Carwitz. **St. M.** Karritz (w dok. Carwitze).
[19]) **St. M.** Kleinau. **Mk.** Kleinow (w dok. Clenow). **Ho.** Klenau.

Kremlino [1]) 385.
Kriwica [2]) 385.
→*Krupe Jasele(Krupojasela)* 385.

Ławy 390.
Łaz i *Łaze* [3]) 390.
Łazi 402.
→*Łęzi* 384.
Łomica i *Łomk* 391.
Łučje 391.
Ług 391.
Ługowa 392.
Łukowa(-wo) [4]) 391.
Łupawa [5]) 391.
Łužje 392.
Łysawa [6]) 407.

Lêsina 391.
Lêska 407.
Lêštje 391.
Lêština [7]) 391.
Lipa i *Lipe* [8]) 391.
Lulawa 392.

Medowica 393.
Mêlowina 393.
Miža 393.
Muchowo 407.
Mušin (a. *Myšin)* [9]) 393.

Narêčje 394.
Niža 394.
Nowizna 393.
Nudno 393.

Olšina [10]) 394.
Oselica 537.
Osina 386, 394.
Osy 395.

Pûńewo [11]) 395.
Płastawa 395.
Plêšowa [12]) 386.
Ponikica [13]) 394.
Prêdoł 395.
Prêsêk 395.
Prêton 395.
Prêžir 396.
Prilip 396.
Priwałàk 396.
Prižir 396.
Prosno 396.
Puchna(-no) [14]) 396.
→*Pûdpole* 396.
→*Pûdryw* 396.
→*Pûsada* [15]) 396.

Râžina [16]) 398, 523.
Rêčica [17]) 397.
Rêčka 398.
Rêpky 397.
Ribrawa 398.

---

[1]) **Mk.** Gremmelin.
[2]) **St. M.** Krevese. **Mk.** Kriwitz (1339 Kryvitze aqua = »Krummbach«).
[3]) **Mk.** Laase.
[4]) **Mk.** Lukow (4 razy) i Luckwitz; por. Löcknitz = *Łuknica* (rzeka i wieś).
[5]) *Łupawa* (n. Lopau) jest także nazwą pobocznego strumienia rzeki Luhe *(Łuyawa?)*.
[6]) **Mk.** Leussow i Loissow. **Ho.** Lussau (niwa).
[7]) **St. M.** Liesten. **Lau.** Lehsten. **Mk.** Lehsen.
[8]) **Ho.** Lippe.
[9]) **Lau.** Müssen (w dok. Mussen). **Ho.** Mölzen (1137 rivus Moysen). Może także pochodzi od *myš* = stsł. *myšь* (cf. IV, 146).
[10]) **Mk.** Oelschen-Bruch. Uelzen zaś zdaje się być pochodzenia niemieckiego: w dokumentach 1142 Ullesheim, 1189 Ullesen.
[11]) **St. M.** Pinnow (op. w.). **Lau.** Pinnsee (1230 Pinnowe). **Mk.** Pinnow (2 razy).
[12]) **St. M** Plessau (op. w.) i Flessau.
[13]) **Mk.** Penkow i Pankowitz.
[14]) **St. M.** Püggen.
[15]) **Ho.** Passade (w dok. Pussade i Potzade). [16]) **Mk.** Rosin.
[17]) **St. M.** Rietze i Ritze (w.). Ritze (potok).

Rogowa [1]) 398.
Ropka 397.
Rowůc 397.
Rožkowa 398.

Sěčje 406.
Sênica 408.
Skreńa a. *Skwreńa(?)* 400.
Sêrawa 400.
Słůtinůc a. *Sůltinůc* 398.
Słůnawa i *Słůnkawa* 399.
Słůnica [2]) 399.
Sliwkowa 399.
Smolawa 400.
Snêgawa (Schnega = „Schneebach"?) 342.
Sorbe 401.
Spłotawa 401.
Stůple i *Stůplište* 401.
Strêdza 401.
Studeń 537.
Sucha [3]) 401.
Sucha gora 408.
Swepet 400.
Swiblica 400.
Swibky 400.
Šipnica 401.
Šwestkowa (Šweskawa) 400.

→ *Tůłsty Wąz* 402.
Tůrmica 401.
Telica(-nica) 402.
Timnica [4]) 402.
Tisowa(-owo) 402.
Trêbel(-ele) [5]) 403.
Tuńe a. *Tyńe* 402.
Turowa(-owo) [6]) 402.

Wůrbica 403.
Wůrbow(-owo) 395.
Warnawa [7]) *(Wornawa)* 404.
Wůršina 531.
→ *Wązowa (-owo)* [8]) 382.
Wela 403. 404.
Węzina [9]) 383, 405.
Wiry 531.
Wodrina 404.
Wokowy 404.
Wostrow (djal. *Wůstrow)* [10]) 405.
Wrêchow (-owa) [11]) 405.
Wysočka [12]) i *Wysoke* 405.

Zadůra i *Zadra* 405.
Zamočje 399.
Zarêčje [13]) 399.
Zelino 400.
Złůtawa 399.

Ždary 533.
Žirawa 400.
Žirica [14]) i *Zirište* 406.
Žitawa [15]) 408.
Žitna(-no) [16]) 406.

---

[1]) **Mk.** Roggow i Rüggow (w dok. Rugghowe); por. **Ho.** Röllin (1216 Ruggeline, 1256 Roggeline).
[2]) **Mk.** Slonitze amnis (w dokum.).
[3]) **St. M.** Sichau (?). **Mk.** Suckow.
[4]) **Mk.** Temnitz.
[5]) **Mk.** Trebel (w dok. aqua Tribula).
[6]) **Mk.-Lau.** Thurow (1194 Turowe).
[7]) **Ho.** Warnau. **Mk.** Warnow (rzeka i wieś).
[8]) **Mk.** Banzow i Benz (2 razy).
[9]) **Mk.** Benzin (2 razy). Tu należy także nazwa miasteczka lüneburskiego Winsen nad rzeką Luhe *(Ługawa?)*.
[10]) **Mk.** Wustrow. **St. M.** Wustrewe.
[11]) **Mk.** Wrechen.
[12]) **Lau.** Witzetze (w dok. Wutsetse). **Ho.** Beisikelughe (folwark) = *wysoky ług* i Wesseek (1370 Wosseken i Woceke).
[13]) **Ho.** Serecz (1250 Zeretze). [14]) **Mk.** Zieritz.
[15]) **Mk.** Zittow. [16]) **Mk.-Lau.** Ziethen (1158 Ziethene).

b) nowopołabskie.

Bůcelje 396.
Beucáina (djal. *Beucina)* 383.
Błåtü (nie *Błotü*) 395.
→*Bŕazé* (pl.) i *Bŕazje* (sg.) 383.
Brëstáina 384.
Brëzåi 383.
Brëzjė Łęzi (pl.) a. *Brëzjė Łęzí* (sg.) 384.
→ *Dąbåc* i *Dąbåk* 386, 46. 52.
Dråwáina [kraina] 449.
→ *Droga* i *Droǵåi* 386.
→ *Dųbic* 386.
→ *Dųbrowa* 522.
Düláića 402.
Düláina 386.
→*Dupi Kołk* 522.
Ǵeusteráića 388.
Głåwåi 402, 240.
Godügord(Godegord) 387.
Ǵöra i *Ǵörska* 402.
Ǵöráića [1]) 388.
Gord i *Gordy* [2]) 387, 405, 267.
Ǵörláića 389.
Graucåi i *Grausåi* 385.
Greusåi 385.
Ǵüláića [3]) 388, 73. 77. 78.
Ǵüláina 388.
Chroståi (nie *Chrüståi)* 390.
Chüjna [kraina] 421.
→*Chüjnica* a. *Chüjnca* 390.
Chümáića i *Chümáistė* 388.
Chüstawa (nie *Chüstowo)* 388.
Chüstno a. *Chüstån* 390.
Jobłün 389.
Josela 389, 392.
Jowüráina i *Jowürńa* (nie *-no)* 418.
→*Kårcina* 384.
Kårcje 384.
→*Kårcowo* [4]) 384.
Klaucje(-će) 385.
Kleukåi 389.
Komåi i *Komén(n)a* 389.
Körin (nie *-reń)* 390.
Kroj 532.
Kümorna (-nü) 388.
Küńow(ü) 390.
Küstno 390.
Küstráića 388.
→*Krųpüjosela* (f. sg.) 385.
→ *Łącåc* i *Łącje* 390.
Łaucí a. *Laucí* 391.
Łęcåc 390.
Łeuże (nie *-zé)* a. *Łeuzje* 392.
Łozåi [5]) 402.
Lëstáina 391.
→ *Lëstina* 391.
Lëstje 391.
Liska 407.
Lostje (Liostje) [6]) 391.
Maiza (nie *Maizo)* 393.
Mėdüwáića 393.
Mëlüwáina 393.
Mensin (a. *Måisin)* [7]) 393.
→*Modowa (Modüwa)* 392.
Naiza (nie *Naizo)* 394.
Naudnü 393.
Norëcí [8]) 394.
Nüwáizna 393.
Påńow(ü) 395.
Plësüwa 386.
Praiwołåk 396.
Praizår (nie *-zir)* 396.
→ *Prësëcje* 396.
→ *Prëtün* 395.
→ *Prëzir* [9]) 396.

---

[1]) **Ho.** Görs (w.) i Görtz (majątek).
[2]) Gordy = niem. »die Göhrde« (królewski las). **Magd.** Gehrden.
[3]) **Mk.** Gülitz i Gülze. [4]) **Ho.** Cassau (1214 Cartzowe).
[5]) **Ho.** Blotlosen-krug *(Błåtne Łozåi;* teraz niwa).
[6]) **St. M.** Lotsche(?). **Mk.** Loiz i Löz(?).
[7]) Od npoł. *måis* = stsł. *myšь* (cf. IV, 146).
[8]) **Ho.** Neritz. [9]) **St. M.** Pretzier.

Prisĕk [1]) 396.
Prüsnü 396.

Råzáina 398.
Rĕcáića 397.
Rĕpkăi 397.
Ricka 398.
Rügüwa 398.
Rüpka (nie *Rüpko*) 397.
Rüzküwa 398.

Saipnáića 401.
Sĕcje (Sĕće) 406.
Sĕnáića 408.
Seucha (nie *Seuchó*) 401, 406.
Smülawa (nie *-owo*) [2]) 400.
Splütawa (nie *Splütowo*) 401.
Strĕza (nie *-zo*) 401.
Seucha göra 408.
Swaideli gord (Swaidelügord) 405, 502.
Swaibkăi 400.
Swepot 400.
Swesküwa (nie *-wo*) 400.

Timnáića 402.
Tjöra, Tjörska zob. *Göra, Görska.*
→*Tołsty Wąz* 402.

Wådráina 404.
Waikăi (Wáikam) 404, 405.
Waiseń Waisńa [3]) 386, 405.
Wåisücka i *Wåisüke* 405.
Wåküwăi 404.
Wåpeuś 404.
Wåska (nie *-ko*) 404.
Wåstrüw (nie *Weustrüw*) 405.
Wila (nie *-lo*) 403, 404.
Wrichüw (-üwa) 405.
Wübjëzd (-zda) 404.
Wülsáina 394.
Wüsăi 394, 404.
Wüsáina [4]) 386, 394, 404.

→*Zaricje* 399.
Zaitawa (nie *-owo*) 408.
Zaitna (-nü) 406.
Zomücje 399.
Zorëcje 399.

III. Nazwy gruntowe.

a) staropołabskie.

bàrno 433.
bagnište 526.
bagno(-na) 429.
bâz baze(-zi) [5]) 434.
bâzinka(-ky) 434.
bêła 533.
→*bezinka(-ky)* 434.

błåna 429, 471, 527.
błånce 430, 523.
błåńe 463.
błånka 527.
błånsky (Jan) 430.
błåto, pl. *błåta* 430, 523, 525.

bližån (bližni) gaj 430.
bobište [6]), *bobky* 431.
bobolica, bobolnica 431.
bobowky, bobowniśte 431.

---

[1]) **Ho.** Prissik (las).
[2]) **St. M.** Schmölau; por. **Ho. Schmellin** (= *smülina:* **potok**).
[3]) **Mk.** Viez i Viezen.
[4]) Lub *Wüsáića* (djal. *Wüsića* t. j. »**Espenbach**«): niem. **Wietze** (przytok rzeki *Uricy*-Oertze)
[5]) **Mk.** Basepohl (w dok. **Bosepule**). **St. M. Biese (potok)** = *Bâzia, Bezja, Bîża?*
[6]) **Mk.** Bobitz (1344 Bobyst).

bobŕa (rêka), bobrowka 431.
borky 528.
brêg [1]) 530.
brêst, brêstůk, brêstela 431.
brêstela (gora) 521.
brêstky 528.
brêza, brêzje 432.
brêzinka 425, 432.
brêzow i *brêzowy (łǫg)* 432.
→ *brizinka, brizinky* 432.
brod 432, 464.
brodůk 433, 523.
brylina 524.

* * *

brökki, brotki 423.
buda, budica 420.

čůrnica 527.

→ *dąb* [2]), *dąbůc, dąbůk* [3]) 435.
důbůr 440.
→ *dąbčina* 524.
→ *dąbi kał* 435.
→ *dąbne* [4]) *(gory)* 436.
→ *dąbowńa* 435.
→ *dąbrawa (-awka)* 523.
→ *dąbrowa* [5]) *(-owka)* 435/36.
důłg i *důłgy (pogon)* 437.
důłge (pogony) 437.
dêdičina 524.
dêł (pl. *dêły*), *dêlje* 525, 526.
dǫbůc 528.
dǫbrawa 536.
dǫbrowa (-owka) 436.
doł (pl. *doły*), *dołůk* 420, 437.
→ *dołge (pogony)* 437.
dolica [6]) *(-ina* [7]), *-ište)* 437.
dor (djal. *důr*) 439, 533.
→ *dorůn łąg* 439.
dorůn łaz 439.
dorne (djal. *důrne*) *konci* (nie *koncai*) 439.
drên [8]), *drênůk, drênky* 438, 528.
drênište 536.
drężnica 527.
→ *dųbje łazje* 435.
→ *dųbrowa (-owka)* 436.

* * *

dêdůnica 530.

gaj 440.
gatik 441.
glina (-ny), glinka (-ky) 441.
głǫb 441.
gogol [9]) (djal. *gůgol*) 442.
gola [10]) *golica (-ište, -nica* [11]) 442, 443.
golka 442, 530, 534.
gomola (-le), gomolka (-ky [12]) 443.
gon 535.
gora 443.
gord, gordůc [13]), *gordůk* 445, 446.
gordište, gordno 535, 536.
gorka (-ky), gornica [14]) 443, 444.
gost, gostnica 409, 444.
gozd, gozdůn (pogon) 448, 522.
gozdůn kał 448.
→ *gozdůn łąg* 448.
gozd[ne] (pogony) 523.
grab, grabůk 445.
→ *grabi łąg* 445.
grabica [15]) *grabky* 445, 524, 527.
grabowo (drêvo) 534.
gromada 446.

---

[1]) Por. nazwy braniborskie: Priegnitz (= *Brignica*) i Briesaner (= *Brižańe* t. j. mieszkańcy krainy Brignicy).
[2]) **Mk.** Damm (3 razy). Damnitz (niwa) = *dąbnica*.
[3]) **Mk.** Damekow. [4]) **Ho.** Dahme (w.). Damlos ,i Damlose (= *dąbny los* lub *dąbny łoz*). [5]) **Mk.** Damerow (4 razy).
[6]) **Mk.** Dölitz [7]) **Mk.** Dellin (jezioro). [8]) **Mk.** Drenn.
[9]) **Mk.** Gägelow (2 razy). [10]) **Ho.** Goel (niwa). [11]) **Mk.** Gölnitz-See **Lau.** Göldenitz. [12]) **Mk.** Jamelken-see. [13]) **Mk.** Garden, Gardin. Gardow (1302). Bresegard (»Birkenschanze«).
[14]) **Ho.** Görnitz. [15]) **Mk.** Grebs i Grebz.

→ *grozân wagât* 428, 447.
gruša grušwa 447.
gusternica 526.
gwozdân[1]) (*kos*) 529.

* * *

Gordawa (*gord*, 445) = n. Gerdau i Kardau (2 przytoki rzeki Jilmenowej).

chłodiki 527.
chojnica[2]) 449.
chost, chostác, chostina, chostje[3]) 449.
chrast[4]) 449.
chude (*konci*) 529.
chwarst 521.
chyża 423, 530.

jabłoń 533.
jałowina 450.
jama, jamnica 450.
jarica 532.
jasela, jaselica 451.
jaseń, jasenca[5]), *jasna* 451.
jawor, jaworske (*pogony*) 452. 528.
jaz, jazák 452.
jił, jiława, jiłky 449, 526.
jiwa, jiwy 450, 538.

* * *

Jilmenowa (* *ilьmъ* „ulmus"[4]): n. *Ilmenau* (rzeka).

kał (*kały*), 448. 453.
kalina[6]) 452.
kalište (*-nište*[7]) 453.
kałk 527.
kamen, kamen(n)a 461, 534.
→ *kamen(n)y łąg* 461.
→ *kąpa* 521.
→ *kąpina* 521, 532.
kładje, kładsko 531, 535.
klanište 523.
klenske[8]) (*pogony*) 454.
klêst (*klêstina*[9]) 455.
klêtky 527.
kobâła, kobâli (*kos*) 521. 455.
komarište 522.
konâc, konci, (nie *koncai*) 456.
koni žir 531.
kopa, kopâc, kopky 456, 534.
krajnka 458.
kŕe 460.
→ *krępela*[10]) 534.
kriwica 533.
kriwe (*pogony*) 459.
krąg 457.
krynica 526, 534.
kuka 459.
kunica 460.
→ *kupina* 431.
kurica 422.
kyj, pl. *kyje* 460, 531.

* * *

korcir 422.

łan, łanske, łany (*kąsy*) 525, 530, 531, 532.
ławka, ławky 462, 537.
łaz (pl. *łazi* i *łazje*), *łazâk* 435, 439, 462.
łazina (*-iste*) 402, 527.
łazky 462.
łazowina (*-owniste*) 402.
łobodište 464.
łąg (pl. *łągy*) 461.
łąka (pl. *łąky*) 461. 474.
łom, łomâk (pl. *łomy, łomky*) 464, 5.
łomnica 465.
łązâc (*-âk*) 461.
łązje 527.
łučje[11]) 465.
ług (pl. *ługy*) 465.

---

[1]) **Mk.** Quast (= *gwozd*). Questin i Gustin (= *gwozdina*).
[2]) **St. M.** Cheinitz. [3]) **St. M.** Kusey (w.). Kutze (op. w.).
[4]) **St. M.** Kraaz (w.). **Mk.** Craatz. [5]) **Mk.** Jasenitz i Jasnitz (potoki). [6]) **St. M.** Kallehne. [7]) **Mk.** Kaliss (1438 Kalnitze).
[8]) **Mk.** Clentze. Klenz-See. Klantz-See. [9]) **Mk.** Kleisten (w dok. Clesten). Kletzin. **St. M.** Klötze. [10]) **Ho.** Crampowe (= *Krąpowo*). **Mk.** Krempin (= *Krępina*). [11]). **Mk.** Lucien-See, Lucien-Wiese.

łuża 465, 534.
łysa gora 537.

* * *

Łåbje [1]) = cz. *Labe*, n. *Elbe*.

lês, *lèsån* (*kǫs*) 463, 474, 508.
lêsåk [2]), *lêsnik* 463.
lêska 463.
linarâk 464.
lipa, *lipi* (*brod*), *lipje* (*łǫky*) 464.
(*lipica* [3]), *lipina* [4]) 464.
lubky 521.

mâch, *måchownik* [5]) 471.
malinky 532.
mał(y) ług 523, 532.
→*matâk* a. *mątky*(?) 467.
medza 469.
mêlizna, *mêlowina* 468.
mêna 535.
miža 471.
moča, *močar* 469.
močidło 522.
mogylica 528.
mokâr (*doł* etc.) 469.
mokra medza 469.
mokre (*gorky*) 469.
mokre kraje 536.
mokrina 535,
morawa 532.
morica 522.
morwiśte 522.
mostâk [6]) 537.
myša błåna 471.

* * *

Måchåtin (*mâch*, 471): n. Hohen-Mechtin (góra blizko wsi *G'ülainy* w powiecie Dannenberskim).

nadågora 473.
nadoł, *nadolica* 472.
nagorje 472.
→ *napątje* 472.
naton 525.
norina, *norje* a. *nory* 525, 530.
nota 474.
nowa (*łǫka*) 474.
nowogard [7]) 474.
nowy gord 474.
nowy łaz 538.
nowy lês 474.

Orawa (stsł. *orati* „arare"): n. Ohre (rzeka) i Ohrdorf (wieś) w powiecie Isenhageńskim.

→ *pågolje* [8]) 483.
→ *pågon* 485.
→ *pågorâc* 483.
→ *pâług* [9]) 483.
→ *pâmêl* 483.
→ *pânica* 486.
→ *pâpel*, pl. *pâpele* 487.
→ *pârdêł* 525/6.
→ *pârgon* 490.
pârchno, *pârchow* [10]), 487.
→ *pârjilica*, *pârjiły* 490.
→ *pârląda* 490.
parpart 479.
pâršawa 537.
pastwa 524.
→ *pâzarêky* 484.
→ *pâžir* 485.
płast [11]) 395, 481.
pławište 482.
podågorina 485.
pogon 486.
pokał 534.
pole, *polica* [12]) 486, 536.
polko 534, 536.
poług 483.
pomêlište 483.
ponica 486.
ponikwa 487.
ponowinske (*pogony*) 528.
→ *porąbâk* (pl. *porąbky*) 484.
porȩsje 484.

[1]) **Lau.** Miasto Lauenburg, podług Henniga pochodzi od Labenburg = stpoł. *Łåbjegard* a. *Łåbogord*. [2]) **Ho.** Lohsack (= *losâk* albo *łozâk*; teraz łan.) [3]) **Mk.** Liepz (w dok. Lipiz). [4]) **Mk.** Leppin. **St. M.** Leppin. **Ho.** Lepahn (1480 L ppan = stsł *Lipjane*). [5]) **Mk.** Mechow (= *Mâchowo*). [6]) **Lau.** i **Mk.** Mustin (= stpoł. *mostina*) [7]) Por. **Mk.** Stargard. [8]) **Mk.** Pagel. [9]) Por **Ho.** Pallas (błota) i Pahlast (łan) = *pâłaz*. [10]) **Mk.** Parchow. Parchim. [11]) **Mk.** Plasten (w.). [12]) **St. M.** Pollitz (w.).

posêk(-a) 480.
pǫt, pl. *pǫtje* [1]) 481.
prêdêł, prêdêlica 487.
prêdžir, prêdžirowina 488.
prêłǫg 488.
→ *prêłąg* [2]) (pl.-*gy*) 488.
prêług 488.
prêkał 488.
prêsêk [3]) 488.
pribłåtsko 489
priławica 489.
prilip [4]) 489.
priṕåńe 490.
priwęzje 490.
priwygonån (*lês*) 490.
pusty d(w)or 534.
pustyńa (*-ni*) [5]) 491.

* * *

panica 425.
polnica 424.
pomêl 424.
pomost 425.

råtåk 494.
rawne (*pole*), *rawnik* 491.
→ *rębky* 528.
redlica, redło 492.
rêka [6]) 492.
rêpka. rêpky 492.
rogož [7]) 532.
rolica 491, 536.
rokyta, rokytnica [8]) 493.
rowky 525.
rudnica 494.

* * *

Rudawa (*ruda*, 494): n. Roddau (przytok rzeki Jilmenowej).

sądijkowo (*pole*) 495.
sêdadło a. *sêdało* 495.
sedâłko, sedlište [9]), *sedło* 495.
sitno 521.
słåmawa 496.
smårk [10]) 497.
sosny [11]) 498, 532.
sowje (*gnêzda*) 498.
stadina gora 529.
stadino 499.
stadnik 537.
stanåk pl. *stanky* 499.
stanica 499.
stanisko, stanište 528.
→ *stare pûle* 499.
starica 533.
starånka, starna. starnka 500.
starža 500.
stobor 499.
stogy 527.
stok [12]) 503.
stolåc, stołåk, stolica 500.
strach (pl. *-chy*) 500.
strachowo (*mêsto*). *strachowy* (*wogůł*) 500.
straża [13]) 500.
strêg, strêgel [14]) 501.
strêlak, strêlnik, strêlno 501.
strêžidło (*strêžowo* [15]) 501.
strêžin, strêžno 526.
studeń 502.
suche pole 537.
sušnik 533.
swędało 522.
swiba, swibela 503.

---

[1]) **Lau.** Panten, w. (w dok. Pantin i Panthen = poł. *pątje* lub *pątina*). [2]) **Mk.** Prälank (w.). Prelank (potok). Prelancken.
[3]) **Mk.** Presek. [4]) **St. M.** Prilop (op. w.)
[5]) **Ho.** Hobstin (w dok. Pusthin i Wendischen Postyn).
[6]) **Mk.** *Rêka*, staropołabska nazwa rzeki »Elde«.
[7]) **St. M.** Roxe, Rox-förde. **Mk.** Roxin (= stpoł. *rogozina*).
[8]) **Mk.** Raguth (w dok. Rocut). — Rögnitz. Röcknitz (w dok. Rokitniz: potok). [9]) **Ho.** Siedlitz (w.). **Mk.** Ziedlitz i Zietlitz (w dok. Zitlist). [10]) **Ho.** Schmark i Schmarkau (potok) = *smårkawa* »Fichtenbach«. [11]) **Mk.** Zotzen See. [12]) Porównaj nazwę rzeki Stecknitz w Lauenburskiem: poł. *Steknica* »Fluss aus mehreren Zusammenflüssen«. [13]) **Mk.** Strasen (w.). [14]) **Ho.** Strenglin (1475 Streggelin = stpoł. *strêgelina*). [15]) **Ho.** Stresowe (op. w.), teraz jeszcze Streezer-berg = n. »Wachtberg«.

swibela gora 530.
swibeli lês 530.
swibja [1]) *lądina* 503.
swibka (pl. *-ky*) 503.
swidze gory (dj. *gůry*) 503.
swodnica 503.

šir 504.
šumawa 524.

tâmán doł 507.
târn pl. *târnje* 527, 529.
târnowište 523.
târst [2]), *târstne (łǫky)* 506, 525.
tetrêwica (-wnica) 533.
tisůn łǫg 532.
tisele 537.
tisi łąg 504.
tisi las (los) a. *łaz* 504.
tisje łǫgy 528.
tisne (dråwa) 504.
tisowo (pole) 504.
topola 505.
trêbowlica 526.
trêbel 505.
→ *tribenica, tribenište* 528.
ul 507.

wåbkał (pl.-*ły*) 477.
wåbłåtje 474.
wådårty (kǫs a. *płast)* 475.
wådoł 475.
wågard 475.
wåglinky 537.
wågordje 530.
wåla 533.
→ *wałąz (-zje)* 476.
wåłazje (-zy) 476.
wåławje (-wy) 476.
wårch (wårchowo [3]), *wårchne* [4]) *(łǫky)* 429, 510.
wåstrowne łǫgy 536.
wåsiky 524, 525.
wåstawje 476.
wåstrog 521, 525.
wele brêstky 528.
wele gory 523.
wele (pogony) 527, 529.
weli, weli lês 508.
weprowa 525.
węz [5]) pl. *węzi* 508.
węzi łǫg 526.
wir, (wirina), wirowâc [6]) 509.
wolšina 532.
wornawa 510.
(wosa, wosina [7]) 478.
wyšja gora [8]) 511.
wyšje łazje 529.

zabłåtce [9]) 511.
zabrêzje 511.
zagard 512.
zagłåwy, zagłåwky 515.
zagory 527.
zagon 512.
zagumna 512.
zakazń (-zńa) 513.
załaz (-zje) 513.
zalêsåk (pl. *-zky*) 513.
załuzåk (pl. *-zky*) 513.
załom, załomje [10]) 513.
załuz (-zje) 523.
zamočje 514.
zamogyle 514.
zapasêk 514.
zapole [11]) 514.
zapust 514.
zaton 515.
zawal [12]) 515.
zarêky 534.
zelište [13]) 425.
zubr i *zųbr* [14]) 516.
zubrica 516.

---

[1]) **St. M.** Sibau (stpoł., *Swibawa:* las).
[2]) **Mk.** Tarzow (w.) = stpoł. *Tårstowo.*
[3]) **St. M.** Ferchau. **Lau.** Farchau (w dok. Verchowe). **Magd.** Warchau. **Mk.** Varchov. [4]) **St. M.** Verchen (op. w.). Ferchlipp (w.) = *Wårch(ne) Lipe* »Oberlinden«. [5]) **Mk.** Wensch-See = stpoł. *węzowo jezero.* [6]) **St. M.** Wiers-dorf: *wir* a. *wirica* a. *wirište.* [7]) **Mk.** Wootzen See. [8]) **Mk.** Wischuer i Wischtir (w dok. Wiszekure = *wyšja gůra*). [9]) **Mk.** Sablatsche (= *zabłåtica:* potok). **Ho.** Seblat (= *zabłåto*). [10]) **Mk.-Lau.** Salem (1230 Salim). [11]) **Ho.** Sepel (w.). [12]) **Mk.** Sagel (w dok. Zawal). [13]) **Mk.** Zilitze (op. w.) [14]) **Ho.** Zubrek i Zubrok (op. w.) = dem. *zubrak.*

žar, žarůk, pl. *žarky* 517.
žir, žirůn (dêl) 518.
žirawa, žirnawa 531, 533, 535.
žirky 533.
žirne (łǫky) 518.
žirowište [1]) 518.

b) nowopołabskie.

→ *baldáića* 429.
bårndáistė 433.
bårnü 524.
bårtdina, bårtce, bårtnik [2]) 433.
bauk, bauky (*-üwė*), *baukwy* 433.
baucdina, baucje 433.
bauküwdina 433.
bůz, bůzai 426.
bůzdinka (*-ainkdi*) 434.
bůzdistė, bůzináistė 434.
beucdina, beucje 433.
beuk, beuky, beuk(ü)-wdina 433.
bëła (ǵöra) 429.
bëláića, bëłüwdinka, bëłüwka 429.
→ *bez, bezdina* 434, 532.
→ *biláića* 429.
→ *bilůn wůrch* 429.
→ *biłüwdinka* 429.
błåndi 429.
błåndistė 429, 536.
błåtce, błåtdistė 430, 527, 528, 530.
błåtü (pl. *-ta* [3]) 430.
blaiza (łazüwdina) 528.
blaizůn (blaizni) goj 430.
blaizky łaug, 430.
blaizńe, ǵördi a. djal. *gůry* (nie *ǵöry*) 430.
blaizńe ziláistė 430.
bog(å)náistė 429.
bogna (-nü), bognáina 429.
braud 433.
brëstdina, brëstůndistė 431.
brëzdina, brëzůndića [4]) 432.
→ *brëzi ług* 432.
brist [5]), *bristela* 431, 530.
bristky 524.
briza (pl. *-zė*) 432.
brizdina, brizdinka 432, 527.
brizůndića 432.
→ *briżė łaǵdi* a. *łakdi* 432.
→ *brost, brostůk* 431.
→ *brostůndistė* 431.
→ *brozdina* 432.
brüd (pl. *brüddi*) 432, 464.
brüdůk 433.
→ *brůd* 432.
bübáistė 431.
bübüláića (*-ndića*) 431.
bübüwkdi (nie *-ky*) 431.
bübüwnáistė 431.
→ *bystráića, bystrdina* 434.
ćårnáića [6]) 434.
ćårwėna (swüdnáića) 435.
→ *ćernáića* (pl. *-aicė*) 426, 434.
→ *dąbdića, dąbdina* 435.
→ *dąbcdina* 435.
→ *dąbnė (ǵördi)* 436.
dåbrdića 440.
→ *dąbrüwa (-üwka)* 436.
dåug i *dåuǵy (püǵün)* 437.

[1]) **St. M.** Zerwist (op. w.); porównaj nazwę miasta Zerbst (w dokum. Ziervisti, Zirwisti etc.) w Księstwie Anhalt. [2]) **Ho.** Bardin. **Mk.** Barz. [3]) **Mk.** Flath i Flaten-wiese. [4]) **Mk.** Bresenitz (w.). [5]) **Mk.** Briest. Bristow. [6]) **Mk.** Zarn-see i Zahren-see (jeziora) = *ćårne (jezero)*. — Rzeka Seege pod Chårtowiem (Gartow), w Starej Marchii teraz Zehre-Graben, była podług Henniga po połabsku nazywaną *Cera (Zera)*: porównaj dłuż. *cera*, głuż. *čara* »Strich, Kanal«.

dåuǵe (*püǵüny*) 437.
dåuǵė (*łǫkåi*) 437.
dåuǵy wåstrüg 437.
dėdåića, dėdåina 436.
deupa (pl. *-påi*) 439, 497.
didåića, didåina 436.
didküwė[1]) (nie *didkowe*) (*püǵüny*) 436.
dił, diłåi 436.
dǫb, dǫbåi, dǫbåića (*-åina*) 435.
dǫbåk, dǫbåkåi, dǫbkåi 435.
dǫbcåina 435.
dǫbje (*łǫkåi, lęda*) 528.
dǫbrüwa (*-üwka*) 436.
→ *dołkåi* 437.
dör[2]), *döråk* 439, 440.
dördistė (*-nåistė*) 440.
dörån (djal. *důrån*) *łǫg* i *łeug* i *łoz* 439, 440.
dorcåina 532.
dorcí (*-cje*) 438.
dörna zėlåina 440.
dörne łǫkåi (djal. *łųky*) 439.
dörske (*püǵüny*) 440.
dråwa, dråwåina (*-åistė*) 439, 504.
→ *drązdina* 438.
drënåistė, drënkåi 438.
drëwåina[3]), *drëwåistė*[4]) 439, 534.
drëwü 439.
drężdina, drężnåića (*-åina*) 438.
drin, drinåk, drinåistė 438.
drinkåi 438.
driwåina (*-nka*), *driwü* 439.
dŕowåina, dŕowü 439.
→ *dųb* (pl. *dųby*), *dųbi* (*lės*) 435, 528, 530.
→ *dųbåića* (*-åina*) 435.
→ *dųbcåina, dųbicje* 435.
→ *dųbna* (*rëka*) 436.
→ *dųbrüwa* (*-üwka*) 436.
→ *dųbüwåina* 436.
düł, düłåi, düłåk 437.
düláića (*-åistė, -nåića*) 437, 438.
dülnė naiwkåi 473.

* * *

dörnåića (stsł. *dvorьnica*) 420.
dwåråi (djal. *dårái*) 420.
dwårnåića, djal. *dårnåića* (stsł. **dvorьnica*) 420.

eudörne (*püǵüny*) 507.
eudümåk (*-mky*) 507.
euǵör 528.
euǵüla (pl. *-lé*), *euǵüldi* 507, 524.
euǵündi 523.
eukrėmin(n)ė (*püǵüny*) 507.
eumücje 508.
eupostwje 508.
eustandića 508.
eustawåk 508.

gårbendića 446.
gårmåistė 447.
ǵaumåistė (*-nåistė*), *ǵaumna* (*-nü*) 447.
ǵeumåistė (*-nåistė*), *ǵeumna* (*-nü*) 447.
ǵeusternåića 525. 527.
→ *głąb, głąbükė*[5]) (*łǫkåi*) 441.
glaina[6]) (*-nåi*), *glainåistė* 441, 442.
glaiňak, glainka (*-kåi*) 441, 442.
głåwåina (*-åistė*) 441.
→ *głųb* 441.
→ *gnaiłkåi* 535.

---

[1]) **Ho.** Dätgen (w dok. Dödeke). [2]) Nazwa *dör* resp. *dörån* (*dörny*) *łǫg* jest w licznych wsiach poł.-wendyjskich przetłumaczona na niemiecką: »Grashof, Wiesenhof«. [3]) **Mk.** Drevin. Drewen-see. [4]) **Mk.** Drewitz. [5]) **Mk.** Glambeck. Glambike loug.

[6]) Glein (poł. *Glaina*) jest podług **Šafařika** II, 593 (w niem. tłum.) nazwę połabską głównego miasta Lüneburg (*Linogard* l. *Linogord?*, por. nazwę szczepową Lini, Lingones = Lüneburgenses [Adam Bremensis] i Linones [Eginhardus] = poł. *Lini* i *Linjane*.

gnaćkė (*kọsđi*), *gnåłkđi* 524.
goldáistė 440.
→ *gogoldáistė* 442.
goj 440.
gọ̈ra (*-rđi*), *gọ̈ráića* (*-áina*) 443/4.
gordáistė [1]) 446.
gọ̈rẽlåc (*-áina*, *-áistė* [2]) 444.
gọ̈rka (*-kđi*), *gọ̈rnáića* 443/4.
gọ̈rskė (*püģüny*), *gọ̈rüwáina* 443/4.
gọśa (*łauza*) 522.
gọśė i *gọsjė* (*pülí*) 440, 521, 528.
gotđi, *gotik* (nie *gotaik*) 441.
→ *grabáića* (*-áina*, *-áistė*) 445.
graucái, *grauk*, *grausa* (*-áića*) 447.
grauska, *grauswa* 447.
greben, *grebenáića* [3]) 446.
greucái, *greuk*, *greusa* (*-áića*) 447.
greuska, *greuskđi*, *greuswa* 447, 523.
greusüwáina (*-wnáića*) 447.
grob, *grobåk*, *grobđi* 445.
grobáića (*-aicė*), *grobáina* (*-áistė*) 445.
→ *groby* 530.
gromoda, *gromodnė* (*püģüny*) 446.
→ *grüzån wągåł* i *wųgåł* 447.
ģüģüláistė (*-náistė*, *-üwáistė*) 442, 525.
ģüla [4]) (*-áića*, *-áistė*), 442/3.
ģülė (*püģüny*) 528.
ģülka 442.
ģümüla (*-lé*), *ģümülka* (*-kđi*) 443.
ģün 535.
→ *gųśė* i *gųsjė* (*pülí*) 440.
ģüst, *ģüstáinka* 444, 531.
ģüstainkđi i *ģüstáinky* 444.
ģüstnáića 409, 444.
ģüzd, *ģüzdån*, (*püģün*) 448.
ģüzdån koł 448.
→ *ģüzdån łag* 448.
→ *gůla gůláića* (*-áistė*) 442/3.
→ *gůra* (*-áića*), *gůrka*, *gůry* 443/4, 469, 502.

* * *

głeupy 427.
gnẽw, *gnẽwny* 427.
gųģülnáića 421.

chęudáistė, *chęudė* [5]) (*püģüny*) 448.
chlẽw chlẽwáistė [6]) 448.
→ *chliw* 448.
chrost 449.
chüjna [7]) (*-náića*) 390, 421, 448/9.
chüst, *chüståc* (*-áina*), *chüstje* 449.
→ *chytårnáića* 449.

jådla 452.
jaiwa 450.
→ *jåmelje* 526.
jemeláistė 450.
jezérü, *jezirkü* [8]) 452.
jilen, *jilenáića* (*-áistė*) 452.
jiżorü 536.
jobłün (*-üna*, *-ünąc*) 450.
jobłün(n)ė (*lęda*) 450.
jobłünka (*-kđi*) 450.
jognędüwáina 450.
jołüwáina 450.
joma a. *jomó*, *jomka* (*-kđi*) 450.
jomnáića 450.
jorügüzd 451.
josela, *josela* (*mål-náića*) 451.

[1]) **Mk.** Gardist (1271). [2]) **Mk.** Görgelin (op. w.).
[3]) **St. M.** Grieben (w.) i Grävenitz (w.). [4]) *Gůla* także niem. Gartower Forst (powiat Lüchowski). [5]) **St. M** Chüden (w.).
[6]) **Ho.** wsie Cleve i Cleveez (1460 Klevetze). *Chlẽva* jest także połabska nazwa miasteczka meklemburskiego »Neustadt«.
[7]) **St. M.** Cheine (wieś i las). [8]) **St. M.** Gieseritz (= stpoł. *jezerica*); do tego nazwa połabska jeziora i miasta **Arendsee**: *Włüstüjskė* sc. *jezérü*.

joseláića (*-aicé*) 451.
joselja a. *josela* (*réka*) 451.
josénkăi 538.
josénna a. *joséna* (*réka*) 451.
josén(n)a (*góra*) 451.
josén(ny) (*streumín*) 451.
josín [1]), *josénăi*, *josna* 451.
josteŕăi (loc. *josteŕach*) a. *jostérăi* (loc. *jostérach*) 451.
josteráina (loc. *josteráinach*) 452.
josterí (*josterje*) 526.
jostręby 451.
jowör [2]), *jowörăića* 452.
joz (*-åk*), *joziska* (*-skü*) 452.

kåbåł (pl. *kåbłăi*) 460.
kåbåłåk (pl. *kåbåłky*) 460.
kăij, *kåijé* 460, 531.
kåiseláina (*-áistė*) 461.
kåłb [3]), *kåłbáića* 455.
kăr, *kårcåk* (*-cåky*) (*kårcky*) 460.
kårcáina 459.
kårtăi, *kårtüwė* (*łokăi*) 459.
kauráića, *keuráića* 422, 460.
keukó, *keukůnáistė* 459.
keunáića 460.
kłånåc (pl. *kłåncăi*) 421, 454.
kłånáića 451.
→ *klan* (pl. *klanăi*), 454.
→ *klanáistė* (*-üwáića*) 454.
→ *klast* (*-ăi*) 455.
klepósty (*dąb*) 455.
klisnáistė, *klistnáistė* 455.
kłodje 531.
klon [4]), *klonăi*, *klonáistė* 454.
klonskė (*püģüny*) 454.
knęzjė a. *knędzjė* (*łokăi*) 460.
→ *knużjė* a. *knudzjė* (*půle*) 460.
→ *kobůláića* (*-náića*) 456.
→ *kobůláiky* (*-anky* [5]) 456.
koł (pl. *kołăi*), *kołåk* 448, 453, 504.
koláina 452.
koláistė [6]) (*-náistė*) 453. 536.
kołk, *kolnik* 523, 534.
komăi, *komenc* [7]) (*kominc*) 453.
komináistė (*-nåk*) 453/4.
kominė, *kominkăi* 453.
kǫpćina 454.
kǫs, *kǫsăi* 454, 504 i cz.
krai 460.
kraiwáića (*-aicé*) 459.
kraiwáina, *kraiwė* (*püģüny*) 459.
kraiz, *kraizndića* (*-áistė*) 459.
kraizny (*püģün*) 459.
krėmăi, *krėmåik*, *krėmín* [8]), *krėmínåc* 458, 530, 536.
krėmináistė, *krėminė* 458.
krí 460.
kroj, pl. *kroje* 536.
krǫpáića [9]) 458.
→ *krųg* (pl. *krųģy*), *krųģüwáistė* 457.
→ *krųpáića* (pl. *-aicé*) 458.
→ *krųpė joselaicé* 451. 458.
kübůláića [10]), *kübůli* (*kǫs*) 455/6.
kültürėće 456.
kümoráistė, *kümornü* 456, 529.
künåc (pl. *küncăi*) 456.
küni zůr 531.
→ *kupáina* 454.
küpůrnáistė (*küpůrnáića* [11]) 457.

---

[1]) **Mk.** Gessin. [2]) **St. M.** Jübar. [3]) **Mk.** Kolbow (= stpoł. *Kůłbowo*). [4]) **St M.** Kleyn (okolica). [5]) **Mk.** Kublank (w.). [6]) **Mk.** Költz. Költsch. Kölsch-Bruch. [7]) **St. M.** Kemnitz (stpoł. *Kamenc* a. *Kamenica* »Steinbach«). [8]) **Mk.** Kremmin. Kramon (= *kŕańon*). [9]) **Mk.** Krempz i Krembz. Krams (1558 Kramptzer See). [10]) **St. M.** Köbbelitz (stpoł. *Kobůlica*).
[11]) **Mk.** Köppernitz (= stpoł *Kopůrnica:* potok.)

*ḱüponáića(-áina)*457.
ḱüpráina 457.
→ *kų̨s (-ǟi), kų̨såk, kų̨sḱy* 454/5, 504.
ḱüsi (łǫg) 457.
ḱüstréwa, ḱüstŕówa 457.
ḱüsüwáina, ḱüsüwė (pülí) 457, 526.
ḱüťåláića 457.
ḱüzla (ǵöra) 538.

* * *

klėpka (pl. *-ḱǟi*) 455.
klinkernáića 422.
→ *kołac* 422.
→ *kůrcir* (*kůrcér*) 422.

→ *łąg* [1]), *łąǵǟi* 461.
→ *łąǵüłowḱǟi* 531.
→ *łąǵüwáina* 461.
łåisáića [2]), *łåisonḱǟi* 466.
→ *łąka* [3]), *łąḱǟi (łąḱy)* 461, 464.
→ *łaubica, łaubno* 465.
łaucje (*laucje*) 465.
łaug (-ǵǟi) 465, 503.
łauza (pl. *zé*), *łauzåc* (*-áića*) 465/6.
łauzåk, łauzḱǟi 465, 525.
→ *ławǟi* 462.
→ *łązåc (-åk)*, pl. *łązcái (-ḱǟi)* 461.
→ *łąz* [4]) a. *łązí* (nie *łanz*), *łązje* 461.
→ *łazüwáina* 528.
łęḱǟi 526.
→ *łeubica* [5]) 465.
łeucje (leucje [6]) 465.
łeug(pl. *łeuǵy* i *łeuǵǟi*), *łeuzåk* 440, 465.
łeuza (pl. *-zé*), *łeuzåc* (*-áića*) 465/6.
łǫḱǟi 529.
łǫkånáića 462.
łon, łony 474, 526, 529, 530.
łowǟi, łowáića, łowka 462.
łoz (-ái), łozáina (-áistė) 462.
łozåk, pl. *łozḱy* i *łozḱǟi* [7]) 462.
łozüwáina (-náistė) 462.
łübüdáistė 464.
→ *łų̨g, łų̨ǵǟi* 461.
→ *łų̨ǵüdüł* 461.
→ *łų̨ka, łų̨ḱǟi (łų̨ḱy)* 427, 439, 461.
łüm [8]) (*-mǟi*), *łümåk* (*-mḱǟi*) 464/5.
łümnáića 465.
→ *łų̨zåc* (*-zcái*), *łų̨zåk* (*-zḱǟi*) 461, 526.

* * *

Łåbí n. Elbe.

→ *ląda, lądáína* 450, 462/3, 503.
laináića [9]) 463.
laipǟi, laipáića (*-áina*) 464, 537.
laipi (*brüd*) 464.
laipi (*los*), 464.
laipja (ǵöra) 464.
laipjė (pülí) 464.
láipka (nie *-ko*), *laipḱǟi, laipnáića* 464. 537.
lånáića (*-áistė* [10]) 466, 423.
lånje 511.
lędáina 463.
→ *lës* 463.
lësnáića, 463.
lëstja (ǵöra) 463.
→ *lëska (loska)*, pl. *lësḱǟi* 463, 532.
lëstáina, lëst(å)náića 463.

---

[1]) **Mk.** Lang (las). [2]) **Mk.** Loosen (w dok. Loyssen: *łysina*. i Loitz (w dok. Loysewitze: *łysowica*). [3]) **Mk.** Lank. Lanke) Lanken. Lancken. Lankow. Lankwitz (1491 Lanckevitze: *Łąkowica*). Lan. Lankau. [4]) **Mk.** Lansen, Lanser See. [5]) **St. M.** Lubitz (stpoł. *Łubica*). [6]) **Lorentz,** Archiv f. slav. Phil. 24, 7 podaje inną etymologję jak ja (str. 465): L u c i e = poł. *luće* = stsł. *lučьje* od poł. **luk* = lit. *laũkas*, stniem. *lōh*. [7]) **St. M.** *Łozḱy* (Pfeffinger *Lósdy*), poł nazwa miasta Salzwedel. [8]) **Mk.** Lühm (potok i las). [9]) **Lau.** Leine (npoł. *Laini* sc. *pütük* »Schleienbach«) i Linau = stpoł. *Linawa* »Schleienbach« (wieś i przytok rzeki Stecknitz).
[10]) **Ho.** Lenste (w.).

lëstje, lëstüwáina, lësti (łeug) 463. 521.
→ *lis, lisjé (błåńe)* 463.
los (las i *lasåk*[1]) 464, 508.

* * *

lifki (lifky), lütki (lütky) 723.

→ *mádnik (-niky), mádüwåc* 467.
→ *mádüwnáića* 526.
måisnáina, måisüwáina 471, 508.
maiza 471.
małküwnáistė 468.
mana a. *munó, manáića* (pl. *-aicé*) 468.
mårsüwáina 471.
måsáića 534.
måsáina[2]), *måsi vąz* 471, 508.
médüwáića (-áina) 467.
médzé (nie *mídzé*) 467, 491, 530.
→ *médz(u)-dûle* 467.
→ *médz(u)-kaláistė* 467.
mëláizna (-náistė) 468.
mëlån (pütük[3]), *mël (-åk)* 468.
mëlüwáina (-áistė) 468.
meurawa 470.
midwidak 467.
mídza, mídzak 467, 469.
milån (pütük) 468.
milnáistė, milüwáistė 468.
moláića (pl. *-aicé*) 423, 466.
moláina[4]) (pl. *molainåi* i *moláiny*) 423, 466.
→ *mogålowńa* 535.
mołáiwka 468.
molkacka (pl. *-ackåi* a. *-ácky*) 466.
→ *mokráina* 536.
möráića (-áina[5]) 470.
mörawa (-wka) 470.
möře, mörí 470.
morwáistė 470.
müca, mücáidł (-dłü) 469.
mücåláistė (-ånáistė) 469.
mücar 469.
mücâr (nie *mücor* = stsł. **močirъ*) 469, 534.
mücé 469, 532.
müǵåła[6]), *müǵåláića* 468.
müǵåłka, müǵålüwáića 468.
mükâr dül 534.
mükra mídza 469.
mükráina[7]) 469.
mükré médzé 525.
müst (pl. *müståi*) 4 70.
müstáina 533.
müståk (gen. *műstka*) 470.
műstik 535.

* * *

mike 423.

→ *nabrëstáina* 471.
→ *nadsëcje* 473.
naiwa (pl. *-wåi*), *naiwáića* 473.
naiwka (pl. *-kåi*) 473.
naiza (rëka), naiz(ån) dül 473, 522.
naizndića 473.
naizńé (püǵüny) 473.
→ *naizńé* a. *naizé (pųté)* 473.
naizüdül 473. 522.
nobëlowdina (stsł. *nabělavina)* 471.
nobrizáina (loc. *-në*) 471.
nodbognü 472.
nodörje 472.
nodpåní 472.
nodråwáistė 472.
noǵüzdje 472.
nokłodáistė 472.
nołozje 472.
nomédzé (nie *nomídzé*) 472.
→ *nopątí* 472.
nördića, nörüwdinka 474.

---

[1]) **St. M.** La(a)tzke. Lee(t)ze. Losse (wsie). [2]) **Ho.** Mossien (staw). **St. M.** Messin (op. w.). **Mk.** Möschen. Mossen-see.
[3]) **St. M.** Mellin (w.). [4]) **St. M.** Mallehn (op. w.). Molmcke (potok): czy to połabskie *Moláinka* a. *Malinka* »Himbeerbach«?
[5]) **St. M.** Meritz (op. w.). Mehrin (w.). [6]) **Ho.** Mucheln (1342 Mugghelen). [7]) **St. M.** Möckern (w.).

nosülüwáina 472.
notåndáića 474.
nüwáina, nüwė łony 474.
nüwy łoz 538.

* * *

no pic 471.

→ *pådül, pådülí* 483.
→ *pągoláića (-áina)* 83.
→ *pąjörđi* 485.
→ *pągornáića* 483.
→ *pągotje* 483.
→ *pąjün* 485.
→ *pånáića* 486.
→ *pånáikwa* 487.
pånky 522, 523, 532.
→ *pąpáistė* 487.
→ *pąpelnáića* 487.
→ *pąpłütje* 484.
→ *pąpüwnáistė* 487.
→ *pąrchüwáina* 487.
→ *pąrłąg, pąrłųg* 490.
pąrsawa[1]) 537.
pąsąk (bėły pąsk) 481.
→ *pąsody* 537.
pątün, pątünáistė 484.
pątąk 483.
paustđini 491.
pausty (püjün) 534.
→ *pąwąstrüwje* 484.
→ *pązårje* 485.
pėsci łeug 532.
pėsci pławąk 531.
peustđiña 491.
peustė (sédło) 521, 523.
pic[2]) 481.
płąchė i *płąskė (pülí)* 482.
płąchė (püjüny) 533.
płąwąc, płąwáina (-áistė) 482.
plės[3]), *plėsånáića* 482.
plėsaiw(y) waz 482.
płost, płostđi 463, 481.
płücłė i *płüskė (pülí)* 482.
→ *podziláistė* 485.
poláistė 479.
ponáića 486.
popart (-ort) 479.
popörtáina, popörtnáistė 479.
porđidłü (pl. *-dła*) 480.
poráistė (-náistė) 480.
poratė (püjüny) 480.
pördėł[4]), *pördůł* (dj. *pördoł*) 490.
porėcje[5]) 484.
poró, pl. *porđi*[6]) 480.
porporné (kosđi) 479.
pörpost[7]) 490.
porpurc 479.
porpört, porpörtné (kosđi) 479.
postårnáića 480.
postwa, postwáina (-áistė) 480.
prącher, prąchera lub *prącherüwa jöra* 425. 521, 532.
prąchera (stądza) 533.
prącheri (losąk) 528.
prailåne 489.
praiwąjüjün(n)é (łąkđi) 490.
prėcąc, prėcånáića 489.
prėcné (püjüny) 489.
prėdąk, prėdky 488.
prėdzår (-årąk), prėdzårüwáina 488.
→ *prėdzir* 488.
prėjđinka 488.
prėjđáistė 529.
prėjün, prėjünáistė 488, 529.
prėjüzd 524.
prėk(ą)náića 489.
→ *prėkus* (pl. *-sė*) 489.
→ *prėkyna (prėtjyna)* 489.
prėwąz 488.
prėwöra 488.
pricąc 489.
→ *pricné łųjy* 489.
→ *pridziråk* 488.
priłog 488.
priług 488.
prisėk 488.
→ *priwaisné (püjüny)* 490.
→ *priwąsnáića* (pl. *-aicé*) 490.
priwąz 488.
→ *priwináića* 525.
priwöra 488.

---

[1]) **Mk.** Parsow. [2]) **Mk.** Peetsch (w.). [3]) **St. M.** Pleetz. **Mk.** Pleetz (w.). [4]) **Mk.** Perdöhl. **Ho.** Perdol (1220 Prodole, Pridole). [5]) **St. M.** Paris (op. w.). [6]) **Ho.** i **Mk.** Parin (= stpoł. *parina*); do tego Purnitz (potok w St. M.) = poł. *Pornica* a. *Pornáića* »Sumpfbach, Moorbach«. [7]) Porównaj **Ho.** Peerkopp (= stpoł. *prokop* a. *prękop*).

→ *priwülsnáistė* 490.
prüśak 491.
→ *prüśakyna (prüśjatjina)* 491.
prüśánáistė 491.
prüśėk [1]) 491.
prüśü, prüśüwė (prüśi) 491.
prüśüwnáistė 491.
pübrėzí (-zje) 483.
püdbrizje 485.
püdǵórđi (-rkđi), püdǵórnaicé 485.
püǵülaića (-áina), püǵülje 483.
püǵün (pl. *-ny*), *püǵünáistė* 429, 486 i cz.
pükrėmėnáića 483.
püláića 486.
püłaug 538.
püłí 486 i cz.
→ *püłųg* 483.
püłüwáića [2]) 486.
pünáića 486.
pünáikwa 487.
püpel (pl. *-elé*), *püpeláića* 487.
pürǫbůk (pl. *-bky*) 484.
püsėc 484.
→ *pustė médzé* a. *pusta mídza* 491.
→ *pųtánáistė* 481.
→ *pųté (naizé* a. *naizńė p.)* 481.
→ *pųtik* (nie *pųtaik*) 481.
pütük 484, 486 i cz.
→ *půdgard* [3]) 485.
→ *půdłozje* [4]) 485.
→ *půdstreumén* [5]) 485.
→ *půdwůrsje* 485.
→ *půle* 460, 499.
→ *půłozje* 483.
→ *půmůrwnáistė* 484.
→ *půmedzje* 483.
→ *půsad, půsada* 484.
→ *půsic, půsicenka* 484.

* * *

Půǵülůc (stsł. **pogolьcь: gola*, 442 Nr. 44a): n. Pugelatz, (góra na wschodnio-południowej granicy powiatu Olszyńskiego).

* * *

půküláića 423.
pėnęz i *pęz* a. *pėnędz* i *pędz* 427.
pletki (pletky) 424.
pinkelnáića, pinkenáića 424.
poláicka, polnáića (-áicka) 424.
ponáića 425.
pötki (pötky) 423.
prüc 425.
pülnáića 424.
pümüst 425.
pųtánáića 425.

ŕapáistė 493.
růtđi 532.
raudáistė 494.
raudůn (wůr a. *pütük)* 494.
→ *raudůn wir* 494.
raudnė (łǫkđi) 494.
raudüwnáistė 494.
růwnė (łǫkđi) 525.
růzáina 494.
rėcáina 492.
redör 492.
rėpáistė (nie *ripáistė*) 492.
rėpnė [6]) *(püǵüny)* 492.
ręs(í), ręsje 492.
reudáistė 494.
reudůn (wůr a. *pütük)* 494.
reudnáića, reudnė (łǫkđi) 494.
reudüwnáistė 494.
ribrawka i *ribrowka* 492.
rüǵülé 492.
rüǵüz, rüǵüzje 492.
rükđistė, rükđita (pl. *-tđi*) 493, 524.
rükđitáina (-áinka, -áistė) 493.
rükđitnáića (gen. *-aicę* a. *-aicé*) 492/3.
→ *rük(ů)táina* [7]) *rüktáina* 493, 535.

---

[1]) **Mk.** Proseken (stpoł. *prosêk*). [2]) **St. M.** Pollwitz (=stpoł. *połowica*). [3]) **Ho.** Puttgarten (w.). [4]) **Ho.** Putlos (majątek). [5]) Porów. **Ho.** Plügge (1332 Padeluche: *pådług*) i Petluis (1249 Patluse i Putluse: *půdłuzje*). [6]) **St. M.** Reppen (op. w.). [7]) **St. M.** Rockentin (w.). **Mk.** Rukieten. Roggentin. **Ho.** Rettin (w dok. Raketin i Rücketin).

rüla, rülάića 491, 536.
rüw, rüwđi 493.

→ *sądάistė* 495.
→ *sądüwü (pülí)?* 495.
→ *śannė (ǵörkđi, kǫsđi)* 496.
→ *śanny łųg* 496.
sår, sårđi 504.
saucha ǵöra 426.
sauchė pülí 522.
sauchy düł 502.
saus, sausje, sausó, 502.
sėdláistė 495.
sėmnάistė 495.
sėnάića (-aisk-ü, άistė) 496.
sėnnė ǵörkđi 496.
sėtάina 503.
seucha ǵöra 502.
→ *seuchė ląđü* 533.
seuchy dił 532, 535.
seuchy düł 502.
seuchy koł 530.
sęznė kǫsđi 454.
sǵör(ė)ląina 503.
sindάića (pro *sėndάića?*) 496.
→ *sitάina (-άinka)* 496.
→ *sităndάića (-άistė)* 496.
→ *skąpάina* 496.
→ **skąpy: wå skąpach* 496.
→ *skąpė (püǵüny), skąpy prėǵün* 496.
słåmάistė 497.
słåméné (kǫsđi) 497.
→*słåmėnka* (pl. *-minkđi*) 497.
→ *słåmindάića* 496.
slaiwάina (-άinka, -άistė) 497.
slaiwka (pl. *-kđi*) 497.
smårcje (smårcí), smårkđi 497.
smüláistė(-náića) 497.
sod, sodđi 494.
sodzđi (wå sodzóch), sodzάina 495.
→ *sokülnάića* 498.
sopånάića 498.
→ *stadinάistė* 499.
starndάića 500.
stårwånάistė 502.
starza, starzåndάistė 500.
starznik 537.
steudín 502.
stonάića (-άistė) 499.
storza, storzndάistė 500.
storάića 499.
storė (pülí), storė (łąkđi) 499.
stowάistė, stowåk, stowe[1] 499.
stowky 524, 534.
→ *stŕag, stŕaǵün* 501.
→ *stŕaǵüwάina* 534.
→ *stŕamđi, stŕamín*[2] 501.
stŕatάina 434.
strauga (pl. *-ǵđi*) 502.
straumđi, straumín[3] 501.
→ *straumisko (-iskü)* 502.
→ *strazisk(ü)* 527.
strėǵel, strėǵünάistė 501.
strėǵy 527, 529.
strėlnάistė (no strėlnaistái) 501.
→ *strėmđi, strėmín* 501.
streumín 451.
strėtάina 434.
strėzaił(ü) 501.
strėzna a. *strizna (ǵöra)* 529.
stridzna (łǫka) 498.
stridzné ǵördi 498.
stridzny düł 498.
strig, striǵel 501, 521/2.
stŕog, stŕoǵün 501.
stŕolnάistė (no stŕolnaistái) 501.
stroza 500.
stüł(å)k 500.
sükülnάića 498.
sükülné deupđi 498.
šükülüwé deupđi 498.
sülí 498.
sünάića 503.
süpål, süplé 498.
süsån dił 498.
süsńa a. *süsnja ǵöra* 498.
süsnó, pl. *süsnđi* 498.
süwjė (gńozda) 498, 223.
swaiba, swaibάina, swaibela 503.

---

[1]) **Lau.** Stove (w.). **Mk.** Stove. Staveniza rivulus t. j. stpoł. *stawenica* = n. »Dammbach«. [2]) **Mk.** Strahmin Pohl.
[3]) **Mk.** Strumin (stpoł. *strumin;* jezioro).

swaibi łaug, swaibja ląddina 503.
swaibjé bårnáistė 535.
swaida, swaidån łaug 503.
swaidela; swaideli gord 503.
swostcáina 504.
swüdnáića 435, 503.

* * *

sikåŕa 426.
sikårnáića 426.
skükanåc, skükanáića 426.
Słowan 427.

taimáistė, taimënáića (-áistė) 504.
taisela (ǵöra), taiselė (kǫsåi) 505, 538.
taiseláina 505.
taiseli łaug 505.
taiselka (pl. *-kåi*) 505.
taisi koł, taisnė (pülí) 504.
tårǵüwáistė 506.
tårn, tårnáistė 506.
taurdića [1]) 507.
trëbáina, trëbenáistė 506.
trëbes 505.
tren, trenáistė, trenüwáistė 506.
trest, trestáina (-áistė) 506.
trestånáića [2]) 506.
trimsa, pl. *trémsåi* 434.
tribáina, tribel, tribenáistė 506.
tribüwláića 526.
tükånáistė 504.
tüpáina (-áinka, -áistė) 505.
tüpik, pl. *tüpáiky* 505.
tüpináistė 505.
tüpüla, tüpüláina 505.

* * *

töternáića 426.

wåbdör 477.
wåbłåtí(-tü) 474.
wåbör, wåböra, wåböráistė [3]) 474, 531.
wåbrüdje 475.
wådüł, wådülac 475.
→ *wagåł* [4]) 428, 447.
→ *wagåláistė* [5]) *(-náistė)* 428.
wågånáistė 477.
wågordí (-dje) 475.
wåǵöráistė 475.
wåǵörëláina (-ënáistė) 475.
wåiǵörëláina 475.
wainåića 509.
→ *wåisi łųg* 511.
wåisja ǵöra, wåisjė (lånje, pülí) 511.
waisńa (pl. *-né* [6]) 509.
waisen(ny) düł 509.
wåkrémåi (pl. *-miné*) 475.
wåküláića (-áistė) 475.
wåkülnáića (-náistė) 475.
wåláistė, wålenáića 509.
wåleuzje 476.
wåłüǵörnáića 510.
wåmeláistė 450.
wåpłüt, wåpłütåk (pl. *-tky*) 476.
wåpolen, wåpolenáistė 476.
wåpülí [7]) 476.
wår, wåráina (-áistė), wårüwåc 517.
wårbáića (-áina, -náića) 510.
wårsåk (pl. *-sky*) 510.
wårsawa [8]) 511.
wårsnė (kǫsåi a. *püǵüny)* 511.
wåsa, wåsáina (-áika, -ela) 478.
wåsåi, wåsaikåi (dj. *wåsikåi*) 531.
wåsaikåi 528.
wåstrüg 437, 478.
wåstrüw (-wåk) 478, 479.
wåstrüwky 526.
wåstrüwnáića 479.
wåstrüwné(łǫkåi) 479.

---

[1]) **St. M.** Thüritz (stpoł. *Turica* = n. »Auerbach«).
[2]) **Mk.** *Triznica* aqua (w dok.) = *trestnica* (potok).
[3]) **Ho.** Weberin (stpoł. *wåborina:* łan). [4]) **Mk.** Wangelin (stpoł. *wągålina*) [5]) **Mk.** Wangelitz-See (*wągålica*) i **Ho.** Wangels (w dok. Wangheltze). [6]) **Lau.** Fitzen (w dok. Vitsin). **Mk.** Vietzen (w dok. Visne.) [7]) **St. M.** Wöpel (stpoł. *wåpole*).
[8]) **Mk.** Warsow (w.); porównaj nazwę miasta Warszawy.

→ *wåstrųzáina* 479.
→ *wåstrųzela* (*-eláina*) 479.
wåtük (pl. *-kåi*) 476.
wåwsi = *wüwsi* 479.
wåzor [1]) 477.
waul 531.
→ *wąz* [2]) pl. *wązåi* 382, 387, 402, 508.
→ *węgål* 428.
→ *węgåláistė*, (*-náistė*) 428.
weuǵör (pl. *-råi*) 507.
weuǵörůk (pl. *-örkåi*) 507.
weuǵör(ë)láina 507.
weuǵörnáistė 507.
weuǵün [3]) (pl. *-nåi*) 507, 523.
weuláina [4]) (*-áistė*) 508.
weupor [5]) (pl. *-råi*) 508.
weustáina weustje [6]) 508.
wila (*łąka*), pl. *wilė* (*łąkåi*) 526, 529.
wili, *wili* (*los* [7]) 508.
wiprüwa 525.
→ *wiráistė* 509.
→ *witáistė* 509.
wǫgål 428, 500.
wǫgåláistė (*-náistė*) 428.
worån [8]) (*pütük*) 510.
wornáića [9]) (*-áistė*) 510.
wornüwė (*pülį*) 510.
wüǵånáistė 477.
→ *wųgål* 428.
wüǵörelåina 475.
wüǵůł (pl. *-ły*) 475.
wükůláića (*-áistė*) 475.
wülsa, pl. *wülsåi* i *wülsė* 477, 530.
wülsáića (*-áina* [10]), *-áinka*) 477.
wülsáina 532.
wülsja ǵöra a. *wülsjė ǵöråi* 477.
wülska, pl. *wülskåi* (djal. *-ky*) 477.
wüpoláistė, *wüpolenáistė* 476.
würlė [11]), *würljė* (*gnězdü* a. *gnozdü*) 477.
wüsa, *wüsåi*, *wüsáika* (*-áina*, *-ela*) 478, 524, 528.
wüsela (*ǵöra*) 527.
wüsėk (pl. *-ėkåi*) 476.
→ *wüs[i]kåi* 529.
wüstrüg 478.
wüstrüw, *wüstrüwac* 478, 529.
wüstrüznáistė 478.
wüselnáića, *wüsüwnáića* 478.
wüwsi resp. *wåwsi* (*püǵün*) 479.
→ *wųzkė* (*püǵüny*) 429.

* * *

Wųǵöŕüwka („Aalfluss, Aalbeck“: pol. *węgòr* [12]) stsł. **ągrь* „Aal“): połabska nazwa rzeki Aland, i od niej pochodzi połabska nazwa miasta nad nią położonego *Wųǵöŕüwky* (pl.), niem. Seehausen.

* * *

wåkülnáića [13]) 423.
→ *zabáina* 517.
→ *zabėlüwka* 511.

---

[1]) **Mk.** Wozerin (w.) = stpoł. *Wožarina* = stsł. *ožarina*.
[2]) **Mk.** Zarnewanz i Zarnewenz = poł. *ćårny wąz* resp. ć. *węz*. — Wanz-berg = n. Rüsterberg. — Wanzka (w dok. Wanzik = poł. *wązik*).
[3]) Porów. **Mk.** Wagun (w dok. Wigun = stpoł. *wygon* »Trift«).
[4]) Por. **Mk.** Upahl = stpoł. *upal* »Brandfleck«.
[5]) **Mk.** Uelitz = stpoł. *ulica*.
[6]) Por. połabską nazwę miasta Wollmirstedt w St. Marchii = *Ustje Orawy*.
[7]) **St. M.** Vielitz-mühle: stpoł. *welica*, npoł. *wėláića*.
[8]) **Mk.** Waren (w dok. Warna = npoł. *Worna*).
[9]) **St. M.** Wernitz i **Mk.** Warnitz = stpoł. *Warnica* a. *Wornica*.
[10]) **Mk.** Oelschen (stpoł. *Olšina*).
[11]) **Mk.** Werle (kraina).
[12]) Por. połab. nazwę *Wągrouca* rzeki »Tanger« w Starej Marchii.
[13]) Porów. głuż. *wokolenca*, dem. *wokoleńčka* = n. »Ranft Brot, Brotschnitte«.

→ *zadörky, zadöry* 512.
→ *zaǵöra* (pl. *-ři*), *zaǵörka* (pl. *-kři*) 512.
→ *zaǵül(ái)ća* 512.
→ *zuǵüzd(-zdí,-zdje)* 512.
zaitâc (*zaitc*), *zaitáistė* 518.
→ *zakårâistė* 513.
→ *zalêsky* 513.
→ *załuzky* 529.
→ *zanáiwa* 514.
→ *zapüláića* 514.
zâr, zârâistė, zârân (łǫg) 518.
zârawa 525.
zârlawa (*Scharlau*)
zârłüwa (*łǫka*) 519.
zârna (ǵörů), zârnáistė 518.
zârüwáina (*-áistė*) 518, 519.
→ *zarëkři* 514.
zârnáića 525.
→ *zarüla* 514.
→ *zarüwy* 515.
→ *zatük* 515.
→ *zatündistė* 515.
zdribân (püǵün) 519.
zdribênáistė 519.
zêláina 440.
zêláistė (*-náistė*) 440, 461, 516.
→ *zêlëzân (wâr)* 518.
→ *zêlëznáistė* 518.
→ *zêlëznė* (*zrëłü*) 518.
zeucela (ǵöra), zeucelâina 519.
zeuceli łaug 519.
zeuzela (ǵöra), zeuzelâina 519, 538.
zeuzela (ǵüla) 529.
zeuzeli łaug 519
zeuzelje 534.
→ *zilâina* (*-áinka*) 516
→ *zilâistė* (*-náistė*) 425, 430, 461, 516.
→ *zir, zirân* [1]) (*łǫg*) 518.
→ *zirna (ǵöra)* 518.
zobâina 517.
zobłânskė (püǵüny) 512.
zobłâtce 511.
zobaukwy 511.
zobeuky 521.
zodörnáistė 512.
zodrink 512.
zodüł 512.
zoǵaumna 512.
zoǵârby 512.
zoǵeumna 537
zoǵłåwři [2]) (*-wkři*) 515, 537.
zogórd 512.
zoǵün 512.
zojomkři (dat. *-kom*) 513.
zokozn (*-zna*) 513.
→ *zołąg* 513.
zołeuzje 537.
zołǫg 513.
zołowři 513
→ *zoług* 513.
→ *zołųg* 513.
zołüm (*-mí*) 513.
zomörâića 514.
zomücje 514.
zomüǵůlé 514.
zopeust (pl. *-stái*) 514.
zopülí 514.
→ *zopųt* (pl. *-té*) 514.
zor (*-ři*) 517.
zorâistė (*-üwâistė*) 517.
zorâk, pl. *zorkři* i *zorky* 517, 523
zorküw(y) wir 527
zorëcje 514
→ *zorok(å)tři* 526.
→ *zorük(å)táina* (nie *zorükytáina*) 515.
zostowje 515.
zostrëlâistė 515.
zotün 515.
zowol, zowolâk (pl. *-lky*) 515.
zozêláistė 515.
zrëłüwa (*łǫka*) 519.
zribân (got) 519.
zribênáistė 519.
zribnė (kǫsři) 519.

* * *

zawłâk i *zowłâk* 482.
zawłâkny i *zowłâkny płost* 482.

→ *żolâina* 516.

---

[1]) **St. M.** Zehren (w.). [2]) Porów. **Ho.** Pagelan (niwa) t. j. stpoł. *på-głåwy*.

TREŚĆ ZESZYTU III.

Karol Ernest Muka: Szczątki języka połabskiego Wendów Lüneburskich. Zebrane i opracowane w latach 1901—1902 . . . . . str. 313—569.

MATERYAŁY I PRACE

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE

TOM II.

ZESZYT 1.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
Drukarnia Uniwersytetu Jagiell. pod zarządem J. Filipowskiego
1903.

MATERYAŁY I PRACE

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE.

TOM II.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
DRUKARNIA UNIW. JAGIELL. POD ZARZĄDEM J. FILIPOWSKIEGO.
1907.

Treść.

Str.

1. Edward Klich: Teksty białoruskie z powiatu nowogródzkiego 1
2. Jan Witek: Gwara wielowiejska 283
3. Jan Baudouin de Courtenay: Roty przysiąg z archiwum radomskiego 295
4. K. Czaykowski i J. Łoś: Zabytki augustyańskie . . 311
5. Jan Rozwadowski: Kilka uwag o narzeczu gradowickiem 329
6. Jan Rozwadowski: Parerga 341
7. Kazimierz Nitsch: Dwie gwary małopolskie 357
8. Jan Łoś: Jakóba syna Parkoszowego traktat o ortografii polskiej 379
9. W. T.: Słownik bronowski 427

Uwaga. Pierwszych 10 arkuszy wydano w r. 1903 jako zeszyt 1., dokończenie pracy 1., jakoteż prace 2. i 3. w r. 1906 jako zeszyt 2.

Edward Klich.

Teksty białoruskie z powiatu nowogródzkiego.

Bawiąc w roku 1901 w Nowogródzkim pow., w Boracinie, w miesiącach sierpniu, wrześniu i październiku spisałem poniższe teksty. Zapisywałem w następujących miejscowościach: Boracin, Połona, Łyczyce, Sienieżyce, Obidów, Basin, Feliksów, od osobników, pochodzących tak z wymienionych wsi, jakoteż i z innych, mianowicie: Audziewicze, Niehniewicze, Wiesiołów, Ławryszewo, Ostaszyn, Pouszewo, Załoski. Materyały moje reprezentują język dwudziestu kilku osób różnego wieku i płci, przeważnie żeńskiej. Bliższe dane, odnoszące się do osobników opowiadających, znajdują się w nagłówkach tekstów, które od nich pochodzą; podaję tam wiek, płeć, miejsce zamieszkania, względnie pochodzenia i inne jeszcze uwagi. Daję materyał treściowo bardzo różnorodny, powiedzmy nawet pstry — co stąd pochodzi, że po pierwsze nie chodziło mi o zgromadzenie rzeczy odnoszących się do jakiegoś, czy do kilku działów folkloru, ale przedewszystkiem o język, powtóre zapisywałem to, co się dało: to co mi mówili, tom i notował. Są tu więc baśni fantastyczne, opowieści satyryczno-moralne, piosnki, przeważnie weselne, i kilka pieśni pobożnych polsko-białoruskich, są zagadki, przysłowia, są ustępy informacyjne, odnoszące się do różnych ważnych momentów w życiu chłopa, jest nawet jedna autobiografia, jest w końcu spora ilość luźnych notatek: frazesów, urywków opowiadania, trochę paradygmatów odmiany, luźnych wyrazów wreszcie. Cały ten materyał podzieliłem wedle miejscowości, a w obrębie miej-

scowości wedle osób. Na czele stoją teksty prozaiczne, po nich poezya, zagadki, przysłowia. Rozdział ten przeprowadziłem ze względów językowych: zawsze prawie i wszędzie język pieśni różni się mniej albo więcej od języka prozaicznego (raz dlatego, że znaczny procent zasobu pieśni jakiejś okolicy może być i jest obcego pochodzenia, a powtóre rytm i rym sprowadzają zmiany językowe, nieznane, a przynajmniej rzadkie w prozie). Na końcu wreszcie znajdują się luźne notatki; notatki pochodzące od Wołczka uporządkowane mniej więcej wedle treści.

Wiele piosenek i bajek jest zapisanych po kilka razy, od różnych osób; w takich wypadkach zwracam na to uwagę odnośnikami. Liczne piosnki i bajki, lub ich motywy przynajmniej, znane są już z innych zbiorów, między innymi z „Ludu Białoruskiego“ Federowskiego i z roczników Zbioru Wiadomości do Antropologii Krajowej. Okoliczność ta jednak wobec celu mojego zbioru nie przeszkadza do zamieszczenia ich w tymże.

Co się tyczy strony językowej i transkrypcyi niniejsze teksty nie odpowiadają w znacznej mierze bardzo skromnym nawet wymaganiom, jakie można stawiać tego rodzaju pracy. Że tak jest, są po temu powody: niedostateczne przygotowanie fonetyczne i w ogóle lingwistyczne, ucho niezbyt wrażliwe, szczególniej na odcienia samogłoskowe, a nadto ucho niewprawne, niewyćwiczone, brak wprawy w zajęciu tego rodzaju. Prócz tego popełniłem kilka błędów, które w skutkach znacznie obniżyły wartość moich materyałów. Ani przed wyjazdem, ani na miejscu nie wygotowałem planu, wedle któregobym notował fakta językowe, a bez niego trudno mi się było oryentować w tychże faktach, jeszcze trudniej stosować do nich jakąś więcej konsekwentną transkrypcyę. Jest ona ogromnie rozmaita, nawet pstra, i ciągle się zmienia z biegiem czasu w miarę, jak się zmieniało moje pojmowanie natury różnych dźwięków; ciekawe n. p. że bardzo długo nie słyszałem w ogóle (a specyalnie u Wołczka) zwężonego *o*, chylącego się ku *u*, w sylabie akcentowanej, z wyjątkiem kilku kategoryi, w których od początku zwężenie notowałem; dopiero pod koniec pobytu, w Sienieżycach, przekonałem się dowodnie o istnieniu tego dźwięku we wszystkich kategoryach przy danych warunkach; wtedy i u Wołczka on wystąpił, zacząłem i u niego zwężenie

w tych wszystkich wypadkach notować. Ze względu na tę nader pouczająco zmienną percepcyę dźwięków i ich transkrypcyę możnaby przeprowadzić podział materyału ściśle chronologiczny i wtedy, naturalnie z absolutnem zachowaniem pierwotnej transkrypcyi, do wartości tekstów czysto gwaroznawczej przybyłoby jedno plus innego gatunku, mianowicie tak ułożone teksty miałyby znaczenie przykładu (odstraszającego), jak nie należy robić zapisków gwarowych — zresztą i w obecnej szacie tego znaczenia całkiem nie zatraciły. Dodam tu jeszcze, że porządek chronologiczny do pewnego stopnia zachowałem: poza rozdziałem na miejscowości i osoby, po za rozdziałem na prozę i poezyę, porządek numeryczny odpowiada mniej więcej porządkowi chronologicznemu; zresztą i porządek miejscowości odpowiada mniej więcej następstwu rzeczywistemu, w jakiem ich język na papierze ustalałem, z najważniejszem zastrzeżeniem co do Wołczka, że jego opowiadania rozciągają się na cały czas mego pobytu w Boracinie. Drugi błąd polega na tem, że tekstów nie przepisywałem na miejscu, a zabrałem się do tego dopiero dobrze późno po powrocie do Krakowa, tak, że wskutek tego zdążyłem zapomnieć wielu asocyacyi pomiędzy grafemą a fonemą i oryentowanie się w faktach językowych stało się jeszcze trudniejsze. — Jedna tylko okoliczność mię usprawiedliwia, mianowicie, że przez cały prawie czas pobytu w Boracinie chorowałem, pracowałem więc dorywczo, w znacznych odstępach czasu, pośpiesznie i bez ochoty.

Co do języka tekstów, jest on mniej więcej jednolity (zabierałem się do zapisywania z uprzedzeniem, że każda wioska musi być bardzo wyraźną jednostką dyalektyczną — przekonałem się, że tak nie jest) i na ogół dość czysty, abstrahując od fonetyki rosyjskiej, która miejscami występuje. Tłómaczy się ona wpływem szkoły (u młodszych osobników), cerkwi, służby wojskowej, powtóre faktem zapożyczania całych piosenek i do pewnego stopnia prozaicznych opowieści, baśni etc., rosyjskich, po trzecie faktem bardzo naturalnym u ludu na tak niskim stopniu oświaty, mianowicie chłop białoruski (mam na myśli tylko okolicę, którą poznałem) wstydzi się swojego języka, uważa go za gruby i ordynarny i mając do czynienia z inteligentem chętnie stara się mówić *del'ikatńéj*, t. j. z kiepska po rosyjsku, zapoznawszy się z tym

Znak *(a)* oznacza takież samo zredukowane w sonantycznej funkcyi *a*, które z *a* poprzedzającem, czy następującem zlewa się w jeden dźwięk *a*.

Znak *é* oznacza *e* zwężone mocno, chylące się ku *i*, względnie *y*, zależnie od poprzedzającej spółgłoski miękkiej lub twardej.

Znak *ó* oznacza mocno zwężone *o*, chylące się ku *u*.

Znaki ^{i}e, $^{i}é$ oznaczają dyftongi *ie*, *ié* z akcentem na *e* i *é*, z elementem niezgłoskotwórczym *i*, bardzo słabo artykułowanym.

Znaki ^{u}o, $^{u}ó$ oznaczają dyftongi *uo*, *uó* z akcentem na *o* i *ó*, z elementem niezgłoskotwórczym *u*, bardzo słabo artykułowanym.

Znak $i̯$ wyraża dźwięk niezgłoskotwórczego *i*, oznaczanego w polskim alfabecie przez *j*.

Znak ^{i} oznacza takiż sam dźwięk bardzo słabo artykułowany, z tendencyą do zaniku w pewnych pozycyach.

Znak $u̯$ oznacza dźwięk niezgłoskotwórczego *u*, dźwięk taki sam, jaki wymawiają Polacy z Poznańskiego zamiast *ł*.

Znak ^{u} oznacza dźwięk niezgłoskotwórczego *u*, bardzo słabo artykułowany, w pewnych pozycyach z tendencyą do zaniku, dźwięk zbliżony do tego, jaki można słyszeć u Polaków w Galicyi zachodniej zamiast *ł* — odznacza się on brakiem energicznego zaokrąglenia warg.

Znak ´ nad samogłoską oznacza akcent.

Znak ¯ nad samogłoską oznacza długość, nad *y* w formach nom. acc. pl. m. f. może nie tyle długość, ile raczej pewien odcień wymowy.

Znak ⁀ umieszczony nad grupą samogłosek, czy stojących bezpośrednio obok siebie, czy też przedzielonych niezgłoskotwórczem *i*, wskazuje na to, że grupa jest wymawiana jednym prądem wydechowym i dyftongicznie. Jeżeli samogłoski są jednorodne, znak ⁀ wyraża, że chodzi tu może tylko o samogłoskę prostą, może trochę przedłużoną n. p. *ka͡a* pisane też *ká* i *ká*.

Przy spółgłoskach kładziony znak ' wyraża miękkość, wymowę palatalną.

Znak *v* oznacza spirant labiodentalny, w polskim alfabecie oznaczany przez *w*.

Znak *w* oznacza dźwięczny spirant bi̯abialny.

Znak ^{u}w oznacza takiż spirant, przed którym jeszcze słychać dźwięk niezgłoskotwórczego *u*. Można też tak określić ten dźwięk, że jest to *u* niezgłoskotwórcze, którego artykulacya pod koniec przechodzi w energiczniejszą artykulacyę bilabialnego spirantu *w*.

O znakach u, ^{u} patrz między samogłoskami.

Znak *n* oznacza spółgłoskę nosową welarnego umiejscowienia — jest to dźwięk nie pojawiający się samoistnie, występuje za *n* przed *k*.

Różnica między dźwiękami oznaczanymi przez *l* i *l'* polega tylko na silniejszym stopniu palatalizacyi przy *l'*.

Znak *ǯ* wyraża afrykatę znaczoną w polskim alfabecie przez *dż*.

Znak *x* wyraża dźwięk odpowiadający polskiemu *ch*.

Znak *h* odpowiada dźwięcznemu *x*.

Znaki *č, ǯ, š, ž* odpowiadają polskim *cz, dż, sz, ż*.

Podwójne znaki spółgłosek n. p. *cc, čč, ńń, tt* etc. oznaczają nie geminaty, ale spółgłoski długie, z wytrzymanem zwarciem.

Znak spółgłoski w nawiasie n. p. *(ǯ)* oznacza spółgłoskę, która uległa redukcyi, t. zw. Geräuschreduction (patrz Sievers [5] §. 499 i następne). Co do znaku *(h)*, oznacza on nie dźwięk spirantyczny, a przydech krtaniowy w rodzaju niemieckiego *h*.

W nawias brałem też tu i owdzie całe sylaby, zredukowane co do energii i wyrazistości, które w rezultacie mogą znikać przez skrócenie fonetyczne, np. *(ja) ná* obok *ná*.

W nawias także ujmowałem całe wyrazy i zdania, jużto jako waryanty tekstu, jużteż jako objaśnienia opowiadającego.

Znak *(!)* po wyrazie stojący służy do zwrócenia uwagi na ten wyraz, zawierający jużto jakiś dziwny, czy rzadki objaw językowy, jużteż prawdopodobny błąd zapisującego.

Ze względów typograficznych, a chcąc zachować jednolitą transkrypcyę fonetyczną używam dużych liter tylko na początku ustępu i w imionach własnych, ułatwia to bowiem oryentowanie się. W tych wypadkach zastąpione są znaki fonetyczne odpowiednimi znakami polskiego alfabetu. Interpunkcyę starałem się wprowadzić racyonalną i jak najprostszą; o ile mi się to udało,

nie moja rzecz sądzić — każdy przyzna, że nie jest to rzecz łatwa do zrobienia w tekście dyalektycznym.

Słuszną jest rzeczą, żebym na tem miejscu wyraził serdeczne podziękowanie PP. Łozińskim w Boracinie i wszystkim Paniom i Panom, którzy mi służyli chętną pomocą w pracy gromadzenia poniższych tekstów.

A. Połona.

I. Aléś Vołčók.

Aleksándry Vołčók s Pałanói̯, xáta mai̯á u Pałanói̯. Kryšyłóu̯ščyna, v́el'íka-žuxavíckai̯a vółość, damátoᵘskaho pryxódu. pryšóu̯ da žónḱi u prýmy, znáčyśe pryšóu̯ na i̯ai̯é pólo. taḱí nazyvái̯ecse prymák. l'ét dvanátcać užó žyvú u Pałanói̯.

1. V adnúm ḿéśće zraḃíu̯ pan pałác, i pryšóu̯ voi̯t v́ilšaváć. lókai̯ aznái̯ḿiu̯ pánu. výšeu̯ pan da vói̯ta, vżau̯ butýłku vótḱi, nal'íu̯ stakán i̯amú, i héty vói̯t v́ilšúi̯e, káže: kap pán zdaróu̯ byu̯, i žýu̯ u tom pakói̯i, kab héty, káže, pakói̯ na ḿéscy stai̯áu̯, i kab zhńíu̯ héty pakói̯ na ḿéscy stói̯ačy, i pa vókna u̯ żémlu ul'és. pan skazáu̯: dúrńu ty, dać i̯ému dvaʒéśća ṕéńć ḃizúnof. i̯a týle luʒéi̯ padušýu̯ i týle ṕińénʒof stráćiu̯, a i̯on múv́i, žéby zgńíu̯, i po u̯ókny u żémlu ul'és.

2. Ad'ín ras, páńe, byłó u v́éčer, xaʒíu̯ pan na spácyr kála svai̯hó sádu i zhuḃíu̯ tabaḱérku. išóu̯ mužýk s kaźbý i našóu̯ pánskui̯u tabaḱérku. pašóu̯ da xáty s tabaḱérkai̯u, zai̯šóu̯ u karčmú i havóryć: ᵘot arandáru, i̯a śahóńńe i̯šóu̯ s kaźbý, i našóu̯ pánskui̯u tabaḱérku. pańaśóm záu̯trą da páną, tu pán nam dáść haśćínce. a u̯ tui̯ v́óscy byu̯ dahavór ž žýdəm, xto što xóče pradáć, to kab héty žyd v́édau̯, i što xto náiʒe i žýdu tréba skazáć, to héto ž žýdom paʒélać pa pałav́íńe. ab hétum v́édau̯ pan, što i̯aný zraḃíl'i u vóscy dahavór. i pašóu̯ žyd z mužykóm da pána. pryšl'í da páną, lókai̯ pytái̯ecse: čahó vy xóčeće? mužýk káže: vót i̯a učórą išóu̯ s kaźbý i našóu̯ pánskui̯u tabaḱérečku. lókai̯ pytái̯ecse: čahó žyt pryšóu̯? a žyt káže: héto kal'í pan daść haśćínce hétomu mužykú. to héto nam búʒe pa pałav́íńe, patamú što my zraḃíl'i taḱí dahavór. vyxóʒić pan i pytái̯ecse: a čahó Ḿikałái̯ pryšóu̯? i̯a pryšóu̯,

*páńe, učóra išóų s kažbý i našóų pánskuįu tabakérečku, kála sádu na darúscy. pan káže: a práųdy ja ųčóra xažíų i zhubíų, i pytáįecse: a žyt čahó pryšóų? žyt káže pánu: ja pryšóų, móže pan búže daváć aščínce, to héto na mińé na pałavínu z mužykóm, patamú, što my u vóscy zrabíl'i dahavór. to pan skazáų: to héto dóbre, što vy zrabíl'i u vóscy ž žýdam dahavór. pytáįecse pan u mužyká: a što tabé dać za héto? dam tabé poų bóčki žýtą. to mužýk káže: ženkúįe pánu, ne tréba. to što tabé dać, dam tabé źve aśmíne haróxu. mužýk káže: ženkúįe pánu, ne xóču. to što tabé dáć, dám tabé źve bóčki kartópel. mužýk káže: ženkúįe pánu, ne xóču. to pan káže: to djábeł ćebé védaįe, što tabé dáć, to dám dvaźéśće bizúnoų. to mužýk káže: ženkúįe pánu za hétaįo, próše dać, alé rázam ž žýdam lážem, pa nás dvúx búduć bić, to héto búže pa pałavíne. łažýcse mužýk kála noh vóįtavyx, a žyd łažýcse s kráįu. beré voįt bizún, i bjé rázam mužyká i žýdą. mužykú dastaįécse bizuná śeréžineįu, a žýdu kancóm. i dáų jim dvátcat' bizunóų, i pašl'í janý da xáty. žyt pašóų na pérąt, a mužýk pačekáųšy. zaxóžić mužýk u karčmú i káže na jahó žónku: Xáik*o, daį mne kvatérku harélki. a žyd lažýć u łóšku, zrabíųšo xvóry, i káže na mužyká: a kap tabé hórk*o byłó, čamú ty ne bráų? pan tabé daváų poų bóčki žýtą, to ty skazáų: ženkúįe pánu. daváų pan źve aśmíne haróxu, to ty skazáų: ženkúįe pánu. daváų pan źve bóčki kartópel, to ty skazáų: ženkúįe pánu. to pan káže: djábeł ćebé védaįe, što tabé dáć, dam tabé dvaźéśće bizunóų. to ty skazáų: ženkúįe pánu, próše dać. to ja ležáų s kráįu, to mne ne hédak byłó, bo mńené bizún dastaváų kancóm, alé jak ty výtryvoų, što ćebé sámaju śeréžineįu bizuná bíl'i? žyd dúmaįe, što kancóm ne hédak bal'íć, alé kancóm hóreį bal'íć. žyt káže: nexáį ty xvaréį s svaím pałavínaju. mužýk łašúnčik na bizúnčik, mužyká kal'í ne bjáć, to mužýk sam próśicse, bo jahó músić srúką śverbíć.*

3. Ot daųnéį éto byłó za cárăm Haróxam, jak byłó luźéį tróxą. śneh harýų, a sałómaju tušýl'i, Haróx načáų waįaváć, a Kaćarýna stáłą Pólšč zabiráć. tahdy mužýk słúxaų žónki, jak ćepér žónką słúxaįe mužyká. ažín raz vybiráįecse žónką u hórod, káže mužykú: hleźí, kap ty zaráz zrabíų try rabóće: músło žbių, krúp narabíų u žórnax, i kureńátą napáśvių. dúmaįe mužýk: jagžož ja zrablú za rás try rabóće? padúmoų, padúmoų i staų rabíć. pryvózáų śńatánu z hładyšóm da srúki, kureńátą pavázáų za šyju,

adnó za adnó, i pryv́azáu̯ da płótu, i stau̯ u žórnax krupḗ raƀíć. atkúl użáu̯śo arół, i̯ak uxaṕíu̯ adnó kureńá, tu pańós uśé. mužýk ƀéxčy adƀiráć kureńátą, začaṕíu̯śe u śéńax za par^{u}óx naháḿi, paval'íu̯śo. raźƀíu̯ hładýš ś śḿatánai̯u, rassýpou̯ krupḗ, a kureńátą pańós arół. (mužýk ńe adabráu̯. pryi̯ehǯái̯e žónka z hórăda i skazáłą: vypraháį kańá. mužýk stau̯ kańá...) mužýk śeu̯ i płáče. iǯé starý čałavék — a héto xaǯíu̯ Boh dau̯ńéį pa śvétu, alé lúǯi i̯ahó ńe znál'i — zaxóǯić da hétaho mužyká i pytái̯ecse: čahó ty płáčeš? mužýk havóryć: vot mńe žónką skazáłą, kab i̯a zarás try rabóće zraƀíu̯. i̯a načáu̯ raƀíć, to másło raźl'íu̯, krupḗ rassýpou̯, kureńátą arół pańós. sam ńe v́édai̯u, što ćeṕér mńe žónką skáže, i̯ăk pryi̯éǯe z hórăda. starý héty žabrák skazáu̯ i̯amú: paǯí ty naśačý try puḱé łazý. a hǯé i̯aná saǯícse, i̯ăk pryi̯éǯe? mužýk káže hétamu ǯédu: i̯aná saǯícse na hétum pałú. ǯet káže: zraƀí ǯírku u stól'i — mužýk zraƀíu̯ ǯírku — a łazú zańaśí na vérx, pałažý na stól'i. mužýk zraƀíu̯ ǯírku, zańós try puḱé łazý na stól pałažýu̯. héty ǯet pal'és tudá, i śéu̯. pryi̯ehǯái̯e žónką, káže: vupraháį (!) kańá. mužýk stau̯ vupraháć kańá, i̯aná káže: krup naraƀíu̯, másło źƀíu̯, kureńátą napáśv́iu̯? mužýk mau̯ćýć. i̯aná pryšłá, pahlaǯéłą, śḿatáną raźl'ítą, hładýš raźƀíty, krupḗ rassýpany, kureńátą arół pańós, a kúrycą kryčýć, ƀéhai̯učy kruhóm xáty, što ńimá kureńát. i̯aná mužyká v adnú mórdu dva rázy i u̯ druhúi̯u dva rázy, da zá łăp, da pad nóh'i, da s kaléńḿi na hrúǯi, uśó mužyká pa sḱívicąx. héty mužýk havarýć ńe móže, i próśicse u žónḱi, aš płáče. vai̯šłá žónka u xátu, śéłą na pałú, i káže: razzuváį ḿeńé. a dau̯ńéį ńe byłó čaraví́kou̯ ńi bótou̯, alé byl'í u̯śó łápći. mužýk nahnúu̯śo žónku razzuváć, raźv́azáu̯ abóry (matusḱé), na adn^{u}óį i na druh^{u}óį naźé, i u̯śé čatéry kancḗ sabráu̯ v adnó ḿésco, dy u̯ hóru padáu̯ tamú starómu praź ǯírku, na st^{u}ól. toį starý i ǯaržýć za abóry. mužýk bútto spałóxou̯śo, i kryčýć: Bóže moį, što mńe ćeṕér raƀíć? a starý atkázy̆vai̯e: ƀíć, ƀíć. użáu̯ púk łazý, i sḱínuu̯. héty mužýk daváį i̯ei̯é ƀíć, a i̯aná da harý v́íśić naháḿi. héty mužýk ƀíu̯, ƀíu̯, uśéį toį púk paƀíu̯ na i̯^{u}óį, i znóu̯ kryčýć: Bóže moį, što mńe i̯^{u}oį raƀíć? starý atkázy̆vai̯e: ƀíć, i i̯ešče aǯín puk łazý sḱínuu̯, i i̯^{u}ón stau̯ i̯ešče ƀíć. paƀíu̯ druh'í puk, i znóu̯ kryčýć: Bóže moį, štó mńe i̯^{u}óį raƀíć? starý atkázy̆vai̯e: ƀíć, i tréći puk łazý sḱínuu̯. mužýk u̯śé try puḱé łazý paƀíu̯, tahdý héty starý i̯ei̯é puśćíu̯. to

tahdy užó staryj skazáu̯: ćepér ńä žónka mužykóm buźe kamándavać, alé mužýk žónkau̯u. a héto ńe staryk byu̯, a sam B^{u}óx xaźíu̯ dau̯ńéi̯, patamú što dau̯ńéi̯ móžno było xaźić Bóhu. lúźi dau̯ńéi̯ byl'í česnyje, to Box xaźíu̯ i razhavárÿvau̯, alé ńixtó i̯ahó ńe znáu̯.

4. W adnóm ńescy xaźíu̯ pop pa kalažé, i zai̯šóu̯ v adnú xátu, a u hétai̯e kabéty ńe było ńičóho i̯eščé prybráno. tak i̯^{u}ón mal'ítvu aččytáu̯, i havóryć: ax, vy skata^{u}w'i̯ó ńeabrazóvannyje, lúd'i havórat', skat'ínu vÿabrazuiut', a to vás ńe lžá vÿabrazavať. vžał i pašół. a na tói̯ čás byu̯ mužýk u léše hétai̯e žónki. pryi̯ihžáiü ż lésu, i̯aná i̯amú havóryć: ot Júrk^{u}o, šahóńńą xaźíu̯ pop pa kalažé i u ńeńé ńe było ńičóho prybránoho. to i̯^{u}on skazáu̯: ax vy skatau̯ió ńeabrazóvannai̯a, lúd'i havórat', što móžno skat'ínu vÿabrazavat', a tó vás ńe lžá vÿabrazavať. ot, káže, Júrk^{u}o, i̯éść u nás šÿveńki byčók, zavažém my i̯ehó u hórad, addáimo i̯ahó, kab i̯^{u}on znáu̯ čytáć i pisáć. pavał'í u hórad, našóu̯šo takí žúl'ik, káže: dáiće mńe stó rubléi̯, to i̯a i̯ahó na^{u}učú čytáć i pisáć. u pau̯hóda, káže, pryvežećé mńe pežžešát rubléi̯, a i̯ak kónču hot, to pryvežećé mńe ušé. pryi̯ehžáie mužýk u pou̯hóda, pryvóžić hétamu žúl'iku pežžešát rubléi̯ i prósić i̯ahó: pakažý nam tahó byčká. žúl'ik káže: ćepér byčók znáie čytáć i berécse užó pisáć, a i̯ak i̯a vam i̯ahó pakažú, to i̯^{u}ón búźe tužýć pa u̯ás, dy hatóu̯ zabýcse. mužýk užáu̯ i pai̯éxau̯ z hóroda. kónčyu̯šo hod, mužýk pryvós žúl'iku pižžešát rubléi̯, kab i̯^{u}ón addáu̯ i̯amú byčká. užáu̯ héty žúl'ik pežžešát rubléi̯ i káže: pažém, i̯a vam addám vášaho byčká. pavóu̯ i̯ix u prysústvo i skazáu̯ žóncy hétui̯: aččyńí hétyje d'véry, a tam i̯eščé adný búdut' žvéry, tu tÿje, tu druh'íje d'véry aččyńíš, i̯^{u}ón tam šed'íť, i píše. pašłá žónka tudá, aččyńíła dvóje žvéréi̯, hédak i̯ak i̯^{u}ói̯ kazáu̯ žúl'ik. a tam šed'éu̯ pretšedátel šÿveńki, tak aná dúmała, što héto i̯eié byčók i̯i kl'íče i̯ahó: pčó, pčó. a toi̯ havóryć: vybiráiš k i̯ebéńi mátery, kakáia žd'eš samašétšai̯a uščłaše. a žónka havóryć: i̯ak vÿabrazaváli, to i̯i svai̯íx ńa xóče uznaváć. užel'í staražé i̯i vÿbrasal'i i̯eié vón.

5. Jéxau̯ švatý Júrei̯ da Bóha na dyspuzÿcie. stračáie i̯ahó bédny čałavék i prósić u i̯ahó: otó, káže, švatý Júriu, spómńi Bóhu aba mńé, što i̯a hédaki bédny. švatý Júrei̯ skazáu̯ i̯amú: kal'í ńe zabúdušo, tu skažú. čałavék káže švátomu Júriu: dáiće mńe svai̯ó załatói̯o streméńo, to švatý Júrei̯ prypómńić aba mńé, i̯ak prÿźe

na kańá saʒ́ícse, da ńa búʒe streḿéńe, to spómńić aba mńé. śvatý Júreį addáų streḿéńo i paįéxaų. što tréba Box skazáų Júrįu, a Júreį zabýųśo ap čałavéku, ab ƀédnum. výšeų na kańá saʒ́ícce, ńimá streḿéńa załatóho. śvatý Júreį prypómńių hétaho ƀédnaho čałavéka, pašóų da Bóha pytácse ab ƀédnum čałavéku, tu Bóx skazáų įamú: héty čałavék kal'í búʒe krućíć i mućíć, tu búʒe žyć na śvéće. výšeų śvatý Júreį ad Bóha, i paįéxaų. stračáįe įahó ƀédny héty sámy čałavék, pytáįecse u įahó: nu štó, káže, śvatý Júrįu, spómńių Bóhu aba mńé? Júreį káže: spómńių. a štó Box kazáų aba mńé? kal'í búʒeš krućíć i mućíć, tu búʒeš žyć na śvéće. śvatý Júreį káže na čałavéka: addáį maįó streḿéńo załatóįo. a čałavék havóryć: įakóįo? vy mńé ńe davál'i ńiįákaho streḿéńa. Júreį paznáų, što héty čałavék krúćić, užáų i paįéxaų. pašóų héty čałavék u karčmú, užáų załatóįo streḿéńo za pázuxu, i káže na žýda: dáį mńe kvatérku harýłḱi. tu žyt káže na hétaho ƀédnaho čałavéka: vón śvińá s karčmý, ų ćeƀé hróšy ńimá zapłaćíć. tu héty ƀédny čałavék pakazáų įamú załatóįo streḿéńo, to héty žyt daų įamú kvatérku haréłḱi. to ƀédny čałavék výṕių i pašóų. a žyt káže: no, addáį mńe załatóįo streḿéńo, a kal'í ńe daśí, tu įa paįdú da pána, i skažú pánu, tu pan taƀé daść ƀizuná u sráke. tu mužýk užáų i pašóų, ńe pasłúxaų žýda. pašóų žyd da pána. tu pan véléų pryvéśći hétaho čałavéka. héty čałavék káže: u ḿeńé ńimá śerḿáh'i, i ńimá šápḱi, i ńimá łapćéį. héty žyd dáų čałavéku śerḿáhu, daų šápku i daų łápći, i pašl'í da pána. pan pytáįecse: nu štó, Džeḿán, kazáų žyt, što įeść u ćeƀé załatóįo streḿéńo. a ƀédny čałavék káže pánu: páńe, pan máįe hróšeį šmát, i máįe pan dvur hédaḱi vel'íḱi, ćiž máįe pan załatóįo streḿéńo? to pan káže: ńé, ńimá. kamú, káže, pan véry daįéš? tak žyt skáže, páńe, što héto i śerḿáha žydóųskaįa na mńé. a žyt káže: bo héto maįá. taƀé ńe byłó u čóm ićí da pána, to įa taƀé dáų. a mužýk káže: a štó, káže, páńe, káže, što héto i maįá śerḿáha. móže įeščé žyt skáže, što héto i łápći žýdovy. a žyt káže: héto įa taƀé dáų. to pán skazáų na žýda: iʒí dúrńu vón, įa máįu šmat hróšeį, įa máįu vel'íḱi dvur, i įa ńe mahú správ́ić załatóho streḿéńa, a hʒé héty ƀédny čałavék vóžḿe załatóįo streḿéńo?

6. Aʒín čałavék da ų druhóho suśéda staų kráśći avéčḱi. héty čałavék staų ṕiłnaváć įahó, złavíų u nóčy u svaįᵘóm xlevé.

i stáľi kryčáć aný, héty čałavék kryčýć, što złavíu̯ złóʒei̯a. a druh'í suśét pačúu̯, pryb́éh da i̯íx, i káže: što vy rób́iće, čahó vy kryčyćé? a héty čałavék káže: Łáxman kraʒé avéčḱi (héto i̯ahó dražńíl'i) mai̯é. to héty čałavék padáu̯ na súd Łáxmana. zaṕisáu̯ hétaho čałavéka za śvétka. to héty Łáxman próśić hétaho čałavéka, kab i̯ᵘón ńe kazáu̯ tóho, što báčyu̯. vyzyvái̯e ḿiravý sud'i̯á na sút. ḿiravý sud'i̯á pytái̯ecse u i̯ahó: što vy znái̯eť'e pro étoi̯o d'éło? to héty čałavék havóryć: i̯ak i̯a ráno u̯stáu̯šy, da kažú na žónku: paʒí ty ńabóho, uńaśí mńe hanavícy. žónka pašłá, hanavícy uńasłá, dak i̯á śéu̯, daváį abuvácse. ḿiravý sud'i̯á káže: i̯a ńe isprášyvai̯u, kák vy tam abuvál'iśe, alé štó vy znái̯eť'e pra étoi̯o d'éło. a mužýk káže: pačakái̯će, dag dói̯ʒecse i da tahó. vót i̯a abúu̯śo̯, a u ḿeńé i̯est sýn, i̯a i̯ahó ažańíu̯ druh'í hód, a u̯ sýna i̯eść ʒićátko. i̯anó stáło płákać, dak i̯a stáu̯ i̯ahó kałyxáć. a ḿiravý sud'i̯á havóryć: i̯a ńe isprášyvai̯u, kak vy tám d'iť'á kałyxál'i, alé štó vy znái̯eť'e pra étoi̯o d'éło? dak i̯a pašóu̯, sáńi zavarnúu̯, da kańú i̯éśći dau̯, da vapxnúu̯ u ḿašók śéna, výšeu̯ na śałó, tak pačúu̯ krýk. ḿiravý sud'i̯á pytáecse: bólšei̯ ńičavó? a héty mužýk atkázÿvai̯e: ńičevó. to ḿiravý sud'i̯á havóryć: éx ty, káže, durák, try časá havarýu̯ i ńičevó ńe skazáu̯.. i skazáu̯: vyb́irái̯t'eś vón, vy u̯śé duraḱí.

7. Žyu̯ mužýk ž žónkai̯u, žónka i̯ahó byłá svarl'ívai̯ą. dúmai̯e mužýk, štu ḱépsko žyć ż i̯éi̯u, bu i̯aná praćíu̯nai̯ą. kudý mužýk iʒé, to i̯aná za i̯ím, i i̯ᵘon ńičóho i̯ᵘoi̯ ńe zrób́ić. adnahó rázu vyb́irái̯ecse mužýk kaśíć, žónka havóryć: i i̯a pai̯dú. mužýk káže: ńe i̯ʒí. a žónką káže: pai̯dú. to mužýk káže: kal'i i̯ʒéš, to i̯ʒí, alé ḿaxá s sabói̯u ńe rúš. a žónka káže: vaźmú. kal'í u̯żałá ḿéx, to ńe b́erý u ḿéx kaḿéńi̯a. žónka káže: otóž nab́erú. mužýk użáu̯ kósu, i pašóu̯ kaśíć. kóśić, da kóśić, báčyć, iʒé žᵘónką, ńeśé ḿéx, a u ḿaxú kaḿéńi̯o. pryšłá i stáła, káže: otóš pryšłá taḱí. mužýk káže: kal'í pryšłá, to stᵘói̯, hʒe stai̯íš, ńe stanavíśe na hétui̯ kúṕińe (na hétui̯ kúṕency). žᵘónką káže: otóš stánu. mužýk káže: kal'í stáłą, to stᵘói̯, alé ńe skačý na hétui̯ kuṕíńe (xaćá ńe skačý na i̯ᵘói̯.) žᵘónką káže: otóž búdu skakáć. i̯ak skóčyłą, kále kuṕíny byłá kryńícą, ńe papáła žᵘónką naháḿi na kúṕinu, da papáłą u kryńícu, z héstym ḿaxóm, i̯i s kaḿéńi̯em. mužýk spałóxau̯śo, što i̯ei̯é ńe vídáć (ńimá i̯ei̯e), u̯żáu̯ kósu na pléčy i pašóu̯ da dómu. pabýu̯ u dóma ʒéń, pabýu̯ dvá, na tréći ʒeń mužýk u̯żáu̯ dóu̯hui̯u va-

róųku, zavazáų na kańéc káḿeń, i pašóų tudý, że táią kúpiną. staų mużýk puščáć váróųku tudý i dúmaje: kal'í tólki búdu ćahnúć váróųku, kal'í janá ulépicse za váróųku, to ją jejé paććahnú u vérx. jak tólki búże pakázyvacse jejé haławá, to ją puščú jejé ż váróųkaju. hże janá byłá, xáį znóų iżé tudá. ćáhńe mużýk, da ćáhńe, jak tólki kańčdájecse váróųką, to mużýk dúmaje: jak pakážecse žónčyną haławá, to ją jejé puščú. ješčé krýšku mużýk paććahnúų, tak výskakaje (wýskačyų) čerćónok, šéų kále jahó, i płáče. mużýk pytájecse: čahó ty płáčeš? pačekáį, daį mńe výpłakacse, tahdý ją tabé ušó skažú. mużýk káže: nu, výpłacśe(!). čarćónek výpłakauśo, i staų mużykú razhavórjvać: na hdóve (tréći žeń) bába (bába ńékaja) u nášu xátu jak uskóčyłą ż maxóm, a ų maxú byłó kaḿéńjo, jak stáła janá tym kaḿéńjem nas bić, pavyhańáłą nas (uśéx) z nášeje xáty. katórămu hółoų raźbíła, a katórămu u pléčy káḿeńem, a mńé jak dałá u zúby, dak vót i zúby poųuбiváłą. mużýk dúmaje sabé: da dóbre, što janá utapíłaśe. kal'í janá čérći paųyhańáła, to janá mńé s xáty výhnałab. mużýk advázáų káḿeń, zabráų svaįú véróųku i pašóų do dómu, da svaįhó, i astáųśo mużýk bez žónki.

8. Daųńéį byłó za páńščyny, aráų mużýk na svaį^{v}óm pól'i. výaraų į^{v}on šmat hróšy, ńimá jak jemú zabráć, kab žónką ne téḍałą. a jahó pólo byłó za l'ésom. pašóų mużýk da ńéstą, nakupláų búłak i ałádak, pańós. ćerež l'és tréba byłó jemú jéxać. paraskidáų mużýk pa kustóx búłki i ałátki, i pryšóų da xáty, i káže na žónku: žónk^{v}o, jéźmo s tabóju pa hróšy. ją za l'ésom aráų na svaįúm pól'i. výaraų šmát hróšeį. vžal'í i paįéxal'i. ujéxal'i u héty l'i^{i}és, mużýk káže na žónku: źleś z vózą, móže hże jeść hrybé. žónka źlézłą i pašłá. hrybóų ńimá, adnó búłki i ałátki. ž^{v}ónka pytájecse u mużyká: atkúl janý nabrál'iśe, búłki i ałátki? mużýk káže: héto išłá xmára bułkóųaią jі ałatkóųaią, jі adná ab adnú jak apćérl'iśe, to pasypal'iśe búłki i ałátki. užal'í i paįéxal'i pa hróšy. zabrál'i hróšy i vázúć. píščyć na ašíne sawá. žónk^{v}ą pytájecse mużyká: što héto píščyć? mużýk káže ž^{v}óncy: ćíxo, maučý, éto aról nášeho pána pastryháje i padhól'vaje, náčeį ńixtó ne móže jahó pastryxčy i padhal'íć, jak aról. i paįéxal'i. pryjéxal'i da xáty, pabył'í žeń i dvá, staų mużýk ž žónkaju svaryjcse i užáų žónku nabíų. ž^{v}ónka pašłá da pána i skazáłą pánu, što m^{v}óį mużýk aráų za l'ésom i uzyaraų šmat hróšeį, i my pryveźl'í da xáty. pan veléł mużyká dastávić da

dvará. pryšóų mužýk da pána, pan pytáįecse: a štó ty čałavéče, žónka tvaią havóryć, što ty výarau šmat hrošeį. mužýk káže pánu: kamú pan véry daįé, tak hétož įaná varįátką. ńexáį skáže, páńe, kal'í. žónką havóryć pánu: tahdý, páńe, įak išłá bułkóvaią xmárą i ałatkóvaią, to mý u tóį žéń įéhžil'i. pan káže: što ty durnáįa, hžéž įéść bułkóvaią xmára i ałatkóvaią? mužýk káže: vot páńe, ńe durnáią héto? ńexáįžež įaná skáže, kal'í héto byłó. žónką káže: tahdý páńé, įak pána na aśíńe aról pastryháų i padhól'ivåų. to pan skazáł: ty durnáįa, iźí vón, įákžeš, kab ńeńé aról pastryháų i padhól'ivåų. mužykú astal'íśe hrošy uśé.

*9. V adnóm dvar'é zhažíų pan akanóma, žvéśće rubléį. havórać parapké: vót naš pán zhažíų akanóma žvéśće rubléį. havóryć ažín párabok: vót, káže, zhažíų pan akanóma žvéśće rubléį, darmaiéda, hédakiįe vel'íkiįe hrošy béré, i andynáruįu vel'íkuįu béré. a įa bérú trýtcać rubléį na hód i małúįu andynáruįu. héto pan čúįe. káže párabok: ót pán mńe kab dáų pežžešát rubléį, tu įa lépeį spraųláųšob za hétaho akanóma. pan dúmaįe: móže i práudy hétamu. ažín raz įéduć xurmánki, pan káže na hétaho párapka: paží papytáiśe u hétyx luźéį, atkúl įaný. héty párabok pašóų, pryxóžić da hétyx luźéį i pytáįecse: atkúl vy lúźi? įaný kážuć: attúl i attúl. párabok zavárnúųšo įi pašóų. pryxóžić da pána, pan pytáįe: a štó, atkúl? párabok káže: attúl, įi attúl. a kudá įaný paiéxal'i? párabok káže: įa ńe védaįu. pan káže: paběží, papytáiśe, kudá įaný paiéxal'i. párabok paběh, na šíłu įix dahnáų, pytáįecse: kudá vy lúźi įéžeće? įaný havórać: tudá, i tudá. pryšóų párabok da pána i havóryć: tudá, i tudá paiéxal'i. pan skazáų akanómu: śáć k*ónno, dahańí týįe lúźi, papytáiśe, kudá įaný paiéxal'i. akónom śéų k*ónno, dahnáł hétyįe lúźi, pytáįecse: kudá vy lúźi įéžeće? įaný havórać: tudá, i tudá. atkúl vy? įaný havórać: attúl i attúl. a štó ųy véżeće? tóįo, i tóįo. a pa k*ólko pudóų na ųóże? lúźi havórać: pa st*ólk*o i pa st*ólk*o. vernúųšo akónom da pána, pan pytáįecse: a štó, atkúl hétyįe lúźi? akónom havóryć pánu: attúl i attúl. a što įaný vazúć? tóįo i tóįo. a kudý įaný vazúć? tudá i tudá. a po k*ólk*ų pudóų na vóże? akónom havóryć: pa st*ólk*ų i pa st*ólk*ų. pan káže na párapka: vót, dúrńu ty, za štó vélkiįe hrošy daįúcse įi xlép daiécse za hétaįo. ty béhaų dva rázy da hétyx luźéį įi ńe raspytáųšo ńičóho. što įa taběží skazáų,*

tahó ty zapytáu̯śo, a tý sám ńe darazuḿéu̯śo uśahó raspytáć. vót akónom pai̯éxau̯ da hétyx luʒéi̯ i u̯śahó raspytáu̯, atkúl lúʒi, i kudá i̯éʒeće, i što véżećé, i pa kólkᵘa̯ na vóże, za aʒín raz. vót za tói̯o i̯ᵘon ƀeré véľíḱii̯e hróšy i véľíkui̯u andynárui̯u. a ty durák kážeš, štó i̯a búdu za akanóma. kudá ty búʒeš, kaľí ty durák.

10. Aʒín raz výpraviła máći svai̯hó małóho sýna da spóveʒi, i káže i̯amú: iʒí synók i havarý za báťuškăm, što báťuškᵘo, tói̯o i̯i tý. héty xłóṕec pašóu̯. báčyć, prystupái̯ućsa̯ lúʒi da báťuškᵘa̯, i i̯ᵘon davái̯ prystupácsę. báťuško pytái̯ecsę u i̯ahó: ty býu̯ u próšłum hódu u spóveʒi? a xłóṕec atkázÿvai̯e báťušku: a tý býu̯ u próšłum hódu u spóveʒi? báťuško káže i̯amú: štó ty durák? a xłóṕec káže báťušku: a tý durák? báťuškᵘo káže: što u ćeƀé báćkᵘo i̯éść, i máći? a xłóṕec káže: a u̯ ćeƀé báćko i̯éść, i̯i máći? báťuško káže: štó ty durák? xłóṕec káže: a tý durák? báťuško káže na stárăstu: vażḿéťe hétaho duraká, adveďéťe at ḿeńé. a xłóṕec káže: vażḿéťe hétaho duraká, atveďéťe at ḿéńé. i̯ak máći nau̯čýła, tak xłóṕec i havóryć. máći kazáła: synók, havarý za báťuškăm, što báťuško, tói̯o i tý. xłóṕec i havarýu̯ za báťuškăm.

11[1]*). Dau̯ńéi̯ byu̯ na śvéće aʒín čałavék baháty, nazyváu̯śo Márkᵘo. a Box xaʒíu̯ pa śvétu, i̯ahó ńixtó ńe znáu̯. zói̯ʒe tu k tamú, tu k tamú, a da bahátaho Márka ńe zói̯ʒe. a héty baháty Márkᵘo bahátšy byu̯ za u̯śéx, ńikóho na śvéće ńe byłó hédakaho baháta(h)o. aʒín raz Márkᵘo wýsłau̯ kála svai̯hó dómu suknóm i výsłau̯ dvur suknóm, xóče kab da i̯ahó Boh zai̯šóu̯. aʒín raz iʒé žebrák i zaxóʒić na i̯ahó dvur, iʒé pa hétum sukńé. Márkᵘo uhléʒeu̯ hétaho žabraká, padyšóu̯šy, da u̯ šýi̯u i̯emú: śudéma̯ búʒe ićí sam Bóx. a héto išóu̯ Box. tak héty žebrák próśicse: puśćí ḿeńé ná nač. i̯ᵘon káže: iʒí ᵘóń tudá, tam udavá žyvé ƀédnai̯a̯. i̯aná nazyvái̯ecse mai̯á śastrá, čórt i̯ei̯é védai̯e, i̯akái̯a̯ i̯aná śastrá. i̯ak Márkᵘo byu̯ baháty, to i̯ᵘon ńe xaćéu̯ svai̯é śastrý hleʒéć ƀédnei̯e. pašóu̯ héty žäbrák da hétei̯e udavý ƀédnei̯e, i i̯aná i̯ahó puśćíła̯ i stáu̯ éty žäbrák addyxáć. a héto ńä žäbrák, a sám Bóx. pryléćeľi u nóčy dva áńheły i pytái̯ućse u Bóha: otó Bóže łaskáwy, hétui̯u noč naraʒíłośo trói̯o ʒećéi̯ i u̯śé try syné, dva kuṕéćḱii̯e a aʒín ƀédnaho čałavéka. to Box skazáu̯: dái̯će vy i̯im táläntˌ kaľi kuṕéćḱii̯e, to ńexái̯ búduć kuṕéćḱiḿi,*

---

[1]) Patrz Łyczyce: I. 1., II. 1.

a u̯ b́ednaho čałav́ékq astańécse bahástvo Márkovo. a hétai̯q udavá na tói̯ čás ńe spáłq, i héto i̯aná uśó čúi̯e. ustáłq na záu̯trai̯e i pašłá da bahátaho Márkq, i skazáłq i̯amú: ᵘot Márăčku, héto učóra ńä žäbrák išóu̯, alé sam Bᵘóx. Márkᵘo káže: iʒ́í ty, i̯ak kab héto Bᵘoh išóu̯, Bᵘox kaľí išóu̯by, to da ḿeńé zai̯šóu̯by. i̯aná káže: bo, káže, u nóčy pryléćeľi dva áńheły i pytáľiśe u i̯ahó: trói̯o ʒećéi̯ naraʒ́íłośo, i̯äḱí i̯ím tálent búʒe? to Box skazáu̯: kuṕéćḱim ʒ́éćąm tálent, i̯ak baćḱé kupcáḿi, to i̯ ʒ́éći búduć kupcáḿi, a b́ednaho čałav́éka ʒ́ićáći Márkăvo astańécse bahástvo. Márkᵘo pai̯éxau̯ šukáć, hʒe naraʒ́íłośo b́ednaho čałav́ékq ʒ́ićá. i našóu̯. užáu̯ hétai̯o ʒ́ićá, atkuṕíu̯. v́azučý da xáty, dy u̯ḱínuu̯ i̯ahó u śńéx, kab i̯ahó užó ńe byłó, i pai̯éxau̯. adnahó rázu ṕerei̯ehʒ́áľi s subóru manáx́i, da u̯ druḱí. i̯éduć daróhai̯u, báčąć, ḿiš śńéhu kryńícą, a kála hétai̯e kryńícy rastúć kráśḱi (kv́étḱi). pašľí i̯aný hleʒ́éć tudá, i kážuć: štó to i̯éść takói̯o, hédakai̯q ż́imá maróżľivai̯q, a tam rastúć kráśḱi. pryšľí manáx́i, pahleʒ́éľi, ležýć ʒ́ićá maléńkai̯o i zabau̯lái̯ecsę kráskąḿi. i̯aný u̯żeľí s sabói̯u i pav́ażľí i̯ahó, i stáľi u subóry hadaváć. hétai̯o ʒ́ićá výhadavałośo v́elíkai̯o. dačúu̯śo Márkᵘo, što našľí hétai̯o ʒ́ićá. a Márkäva dačká da luḃíłą hétaho xłópcą, xaćéłą ż i̯ím žäńícse. a Márkᵘo stáu̯ xvaréć, káže na hétaho xłópca: paʒ́í ty za móro, za mórəm i̯éść taḱí čaraʒ́éi̯, i̯ᵘon znái̯e pra mai̯ó ľíxᵘo. što i̯ᵘón skáže... tahdý ty ažéńiśśe z mai̯éi̯u dačkᵘói̯u. héty xłóṕäc pašóu̯ áz za móro. pryxóʒ́ić pad móro, i̯éʒe čałav́ék na čái̯cy, ʒ́äržýć u rukáx v́äsłó. i̯ᵘón padyšóu̯ pad móro, maxnúu̯ rukói̯u, héty čałav́ék padi̯éxau̯. i̯ᵘón i̯ahó zabráu̯ i pai̯éxaľi da tahó čaraʒ́éi̯q. héty čaraʒ́éi̯ havóryć hétamu xłópcu, káže: i̯äk prýʒeš da xáty, to Márkᵘo ačuńái̯e. a héty čałav́ék praśíu̯ hétaho xłópcą, kab i̯ᵘón papytáu̯śo u hétaho čaraʒ́éi̯q, ći šmát i̯ᵘon búʒe i̯éhʒ́ić na čái̯cy. patamú i̯ᵘon i̯éhʒ́ić na čái̯cy, héto Bóh i̯ahó pakaráu̯, i skazáu̯ i̯amú i̯éhʒ́ić na čái̯cy, pakᵘól ćeḃé xto ż́ḿéńić. tu čaraʒ́éi̯ skazáu̯ hétamu xłópcu praz hétaho čałav́ékq, káže: héty čałav́ék užó i̯éhʒ́ić trýtcąť hᵘód na hétui̯ čái̯cy. i̯ᵘon búʒe datᵘól i̯éhʒ́ić, pakᵘól kahó ńä ašukái̯e. a i̯ak i̯amú ašukáć? pytái̯ecse xłóṕec u čaraʒ́éi̯q. čaraʒ́éi̯ káže: i̯äk i̯ᵘón addáść kamú v́äsłó u rúḱi, tu tói̯ búʒe i̯éhʒ́ić, a i̯ᵘón pᵘói̯ʒe, kudá i̯ᵘon zaxóče. pryšóu̯ héty xłóṕec pad móro i káže na hétaho čałav́éka: parav́eżí (!) ḿeńé nazát. héty čałav́ék káže: a pytáu̯śo u čaraʒ́éi̯q aba mńé? xłóṕäc káže: pytáu̯śo. a štó i̯ᵘon kazáu̯? ṕe-

revézí ḿeńé na tᵘój bᵘok, to ja tabé skažú. xłópec bajáušo jamú kazáć, kab jᵘón ńä ašukáu jahó, kab ńe addáu jamú u rúḱi ǘäslá. ṕerejéxaĺi na tᵘój bᵘók, xłópec výläs na b́éräh i káže hétamu čałavéku: búʒeš jéhʒić datᵘól, pakᵘól ńe addaší svajhó ǘäslá kamú w rúḱi. jäk addaší ǘäsłó, tahdý toj pajéʒe, a ty pójʒeš, kudá ty xóčeš. héty xłópec pašóu da Márkᵘa, a héty čałavék pajéxau za móro. pryxóʒić xłópec da Márkᵘa, Márkᵘo užó zdaróu. idučý xłópec da Márkᵘa, v adnóm ḿéšće kryčáć varańjó. daj jamú pahlaʒéć, štó to tam varóny kryčáć. zaxóʒić tudý, varóny hrabúcse, i výhrābĺi šmát zółota. héty xłópäc nabráu zółota i pašóu. jäk pryšóu da Márkᵘa, tak Márkᵘo pytájecse: hʒé ty nabráu šmat zółata? xłópec káže: za mórəm. a ći šmát jahó tam jéšć? Márkᵘo pytájecse. a xłópec káže: ojejój, kólkᵘo jahó ješć. Márkᵘo káže: čamúš ty bᵘólš ńä bráu? xłópec káže: na čórta janó mńe? ż ḿeńé búʒe hétaho, pakᵘól ja búdu žyu. Márkᵘo dúmaje: nu, já pajdú, ja tam jahó ušó zab́arú. i pašóu Márkᵘo pa zółato. pryšóu da móra, maxnúu na hétaho čałavéka, héty čałavék padjéxau pad jahó, i saʒícse Márkᵘo na čájku, i jéʒe pa zółoto. padjähʒájuć pad druhí b́éräh, héty čałavék havóryć: nó, Márkᵘo, paʒaržý ty ǘäslá, a ja zakurú. héty Márkᵘo uzáu ǘäsłó u rúḱi, a héty čałavék żléz i pašóu. Márkᵘo jäk pašóu pa zółoto, kap šmát pryńeśćí, to j ćeṕér ńeśé. héty xłópec skazáu jamú, kab išóu pa zółoto, to jᵘón jéhʒić pa móry ćeṕéreču, a xłópcu astałóšo tójo zółoto, štó jᵘon pryńós i Márkävo ušó bahástvo.

12. *V adním ḿéscy žyĺí dva brać̆. ḿéńšy użáu zaĺíu stárša(h)o, bó u stáršaho byłó šmat hróšej, á u ḿéńšäho ńe byłó. patamú tu stáršy býu haspadaróm, tu u jahó byĺí hróšy. i u stáršaho bráta byu xłópec, astáušo śiratóju. žyĺí janý, ḿéńšy brat z héstym xłópcem. zabráu jon hétyjä hróšy. hétyjä hróšy ńe paśĺi jamú u karýść, i zraĺíuše jᵘon sauśém b́édny. dúmaje jᵘon: štó tut raĺić? zhaʒíuše jon u śelé býdło páśvić, a héty xłópčyk za patpáśiče. i pasúć janý. aʒín ras pahnáĺi janý býdło pad Ńómən páśvić. jéʒe kazák. pryjéxau da Ńómna, żlés s kańá, sḱidáje ś śeb́é aʒéžu. i léże u Ńómən kupácse. a u hétaho kazaká byłó čärasłó hróšej. jᵘon, kazák, pakupáušo, výläs, aʒéušo, śéu na kańá i pajéxau, a hróšy paḱínuu, zabýušo. xłópčyk káže: ʒáćkᵘo, papaší ty býdło, ja pajdú wadý napjúšo. pašóu xłópčyk ṕić wódu, zabráu kazácḱije hróšy,*

*i pryšóu̯ da ʒáćką, i ńe skazáu̯ i̯amú. ʒáćk*ᵘ*o káže: papaśí býdłǫ, ńéšto i mńé zaxaćéłośo ṕić. pašóu̯ da Ńómną, stáu̯ ṕić vódu. i̯éʒe kazák. i̯äk pryi̯éxau̯ da i̯ahó, káže: starýk, ty zabráu̯ mai̯é hróšy. i̯*ᵘ*on káže: i̯a ńä báčyu̯. héty kazák nahái̯kai̯u stáu̯ hétaho staróho b́ić i káže: addái̯ hróšy, a tó i̯a ćeb́é zab́i̯ú. i̯*ᵘ*on káže, starý: i̯a ńe znái̯u i ńi v́édai̯u ńii̯áḱix hróšei̯, što xóčeš to i̯i rab́í. B*ᵘ*óx káže Ṕótru i Páu̯łu: żerńéće na żémlu, i̯äḱí na żamľí parádǫk. Ṕótr i Páwel havórać Bóhu: Bóže łaskáu̯y, na żamľí ńimá parátku. héty kazák pryi̯éxau̯ kupácse, pakupáu̯śo, a hróšei̯ zabýu̯śo. xłóṕec pryšóu̯, naṕíu̯śo wadý, i zabráu̯ kazakówy hróšy. a kazák v́ärnúu̯śo pa hróšy na tói̯o ḿésco, zǫstai̯é staryká na tom ḿéscy i káže: ty starýk zabráu̯ mai̯é hróšy. a i̯*ᵘ*on káže: ńi znái̯u i ńi v́édai̯u ńii̯áḱix hróšei̯. i héty kazák zab́üwái̯e (!) na śḿérć hétaho čałav́éka. Box káže: héto trébą hédak. u hétaho xłópcą báćka byłó šmat hróšei̯, to héty čałav́ék zab́íu̯ i̯ahó i zabráu̯ i̯ahó hróšy. a héty kazák, i̯*ᵘ*on ńe zarab́íu̯ hétyx hróšei̯, a i̯*ᵘ*on adabráu̯ u kahóńibúć, to héto hróšy ńe i̯ahó. to hétyi̯e astanúcse hétamu xłópcu, a dušá za dušú. i̯äk i̯*ᵘ*on zab́íu̯ na śḿérć brátą, tu kazák zab́íu̯ i̯ahó. dár za dár, a dármǫ ńíc. uźáu̯šy čužói̯o łýčk*ᵘ*o, tu svai̯ím raḿéńčykǫm ńe apłáćiśśe. paśłóv́icą: b́ez Bóha ńi da paróhą, a z Bóhǫm xoʒ́ za móro.*

*13. V adnóm ḿéśće žyu̯ póp, a ńedalóko papá žyu̯ rýzmant (katóry fśeláḱii̯e rysúnḱi vyrysóvai̯e. ot i̯ahó papraśí, sk*ᵘ*ólk*ᵘ*o zhóʒiśśe, to i̯on i śv́atóho móže výrysavać.) aʒín ras papraśíľi i̯ahó mńíšḱi, i skazáľi i̯amú: výrysui̯ nam śv́atóho Antóńäho. to i̯*ᵘ*on skazáu̯: dóbre, i̯a vam výrysui̯u, a vy nahatúi̯će dlä i̯ahó ḿésto, kab byłó hʒe pastáv́ić. to i̯aný kážuć: dóbre, my nahatúi̯em, kaľí nam pryv́eźéš, tu ḿésto hatóvai̯o búʒe. a p*ᵘ*op lub́íu̯ rýzmantawu ž*ᵘ*ónku, i xóʒić da i̯ei̯é, alé i̯eščé ńe zai̯mái̯ecse ż i̯éi̯u. alé i̯aná v́édai̯e, čahó i̯*ᵘ*on xóče, tu i̯aná skazáłą mužykú svai̯mú rýzmantu. tu mužýk skazáu̯: to głúpstvo, ty i̯ahó pryḿí k sab́é, za i̯ahó búduć hróšy. žónką káže: a kaľíž i̯ahó pryńáć? i̯*ᵘ*on káže: záu̯tra móžno. a i̯aná káže: a hʒéš ty búʒeš? i̯a, káže, pai̯édu u daróhu. pryxóʒić pop da rýzmantavy ž*ᵘ*ónḱi na záu̯trai̯o. rýzmantava ž*ᵘ*ónka pryńałá i̯ahó, nastáv́iła samavár, i stáľi i̯aný ṕić. pytái̯ecse pop u rýzmantavy ž*ᵘ*ónḱi: a gďé éto rýzmant? a i̯aná káže: ńimá. a hďéš? póp káže. pai̯éxau̯ u daróhu. a ći dalóko? káže: b*ᵘ*ólš, i̯ak na ʒv́e ńeʒéľi. výṕiľi i̯aný čái̯u, káže p*ᵘ*óp: śahóńńe mńe ćómno*

*ićí da kläbáńi, i̯a xaćéu̯by ṕeranačeváć tút. rýzmantava žᵘónka káže: mᵘóžno ṕeranačeváć. a pᵘóp káže: i̯a xaćéu̯by rázəm z ryzmóńći-xai̯u ṕeränačeváć. i̯aná káže: ćiš pᵘóp hédak sa mnói̯u búźe łažýcse, iäk mᵘói̯ mužýk? pᵘop káže: a i̯ágžož mužýk łažýcse tvᵘói̯? mᵘói̯, káže, mužýk i̯ak łažýcse sa mnói̯u, to i̯ᵘon ražb̆irái̯ecse da hółaho. pᵘop káže: oi̯ei̯ᵘói̯, i̯eščé léṕei̯. i̯aná káže: to łažýśe. pᵘop razabráu̯śe da hółaho, i loh na i̯ai̯é łóšku i čäkái̯e i̯ei̯é. i̯aná i̯eščé patxóźy̆va-i̯ecse u xáće. tymčásäm praz aknó: stúk, stúk, aččyńí. pᵘop pytá-i̯ecse: xtó héto? a i̯aná káže: héto rýzmänt. čahó i̯ᵘon xóče? i̯aná káže: v́ärnúu̯śo z daróḱi, zabýu̯śo ńékaho načéńą. pᵘop káže: hźéž mńe paźécse? a stai̯áłą kála łóškᵘą pustái̯a šáfą. i̯aná káže: stáń u hétui̯u pustúi̯u šáfu. tu pᵘóp sxvaćíu̯śo z łᵘóšką i stáu̯ u hétui̯ šáf'e. a i̯aná u̯žałá i pryčyńíłą i̯ahó. uxóźić rýzmänt u xátu. i̯aná pytái̯ecsa: čahóž v́ärnúu̯śo? rýzmant káže: zabýu̯śo načéńi̯ą u̯žáć uśahó. dałá i̯amú v́ečérąć. i̯ᵘon pav́ačérau̯, dy káže na párapka: paźí ty, uńeśí léi̯cy. párabok káže: na štó? rýzmant káže: vót my hétui̯u šáfu zab̆aróm s sabói̯u. tam nam ńa búźe kaštaváć ńičóho, a i̯ei̯é trébą ṕereraḃíć, hétui̯u šáfu. pakᵘól my i̯ei̯e zav́ažóm, to i̯aná rastraśécse, to tréba i̯ei̯é léi̯caḿi ubandažaváć dóbre. to párabok pašóu̯, uńᵘós léi̯cy, i stáḷi ukrúčy̆vać hétui̯u šáfu. a pᵘóp stai̯íć u šáf'e. i̯aný ukrućíḷi hétui̯u šáfu rázem s papóm. na záu̯trai̯o ráno ustáḷi, zaprahḷí kańá, złažýḷi šáfu na wóz i pav́ažḷí, i papá pav́ažḷí. héty rýzmant pav́ós da hétyx mńíšek, što i̯ahó praśíḷi, kab i̯ᵘón śv́atóho Antóńäho výrysovau̯. to i̯ᵘón pav́ᵘós hétaho papá na ḿésto Antóńeho. pryᵘwóźić tudý, tam užó ḿésco hatóvo. rýzmant káže: pryẃós užó. i̯aný kážuć, mńíšḱi: a hdéž i̯ᵘon? rýzmąnt káže: u šáf'e. i̯aný kážuć: tu dóbre, my záraz i̯ahó vóźḿom. iźí da stár-šai̯e mńíšḱi, i̯aná tab̆é zapłáćić. a i̯ᵘón zhaźíu̯śo trýsta rubléi̯. za-płaćíḷi i̯emú, i stáli zdymáć z vóza. źńaḷí z vózą, raskrućíḷi léi̯cy týi̯e, dastáḷi i̯ehó attúl š šáfy, i stau̯lái̯uć i̯ehó na prymúrek. hé-tyi̯e mńíšḱi tak rády, i̯ak i̯ehó pastáv́iḷi, i u̯śó xóźačy kála i̯ahó, i u̯śó havórać: wót xaróšy, u̯śó róu̯no, i̯äk žyu̯ý. a stáršai̯ą mńíš-ka pryhléźełaśe na i̯ahó, dy káže: xaróšy, tu xaróšy, alé u̯ i̯ehó adná réč za dóu̯ha. rýzmąnt káže: to głúpstvo, i̯a mahú pryrézą́ć. héty pᵘop dúmai̯e: ńe u̯žóš ty búźeš rézać ḿeńé? i̯äk skóčyu̯ z hés-taho prymúrką, tak v́éle i̯ahó i báčyḷi. mńíšḱi za i̯ím b̆ähučý u̯śó próśać: Antóńi, v́erńíśe nazát, i̯ag byłó, ńexái̯ hédak búźe. kudá,

toi̯ pašóu̯, užó rát, što výraƀiu̯śo. mńíšḱi kážuć na rýzmanta: štó ćeṕér búʒe, čahó i̯ᵘon ućók? rýzmąnt káže: héto i̯ᵘon ńe paluƀíu̯ u̯ás, bo u̯ý i̯ahó uhńevíľi. káb wy ńičóho ńe kazáľi, to i̯ᵘón i býu̯by tut. s tým słóu̯om rýzmant użáu̯šy trýsta rubléi̯, a mńíškąm Antóńeho ńimá, ućᵘók. a héto ńe Antóńi, alé pᵘópa rýzmant pryvós.

14. V adnóm hóroʒe býu̯ rábin. i̯ᵘon vélma sýty. pašóu̯ i̯ᵘon da dóktora, što dóktor skáže, čamú i̯ᵘon hédaḱi sýty. tu dóktǫr káže: i̯a zrablú ták, štó ty ńe búʒeš sýty. i u̯śó daváu̯ i̯amú läkárstwo, i što i̯ᵘon skáže, tói̯o ráƀin płáćić. i̯äk nabráu̯śo dóktor ad hétaho ráƀina hróšei̯, dy káže: i̯a ćeƀé ńe u̯ýleču, bu ty ćéłny, u̯ ćeƀé u śeréʒińe i̯eś ćelá. to héty rábin ƀadúi̯e, i̯ak i̯amú aćalícse. káže dóktǫr: i̯eść u̯ Ụaršáve hédaḱi dóktor, to i̯ᵘon ćeƀé výlečyć. héty ráƀin nańáu̯ čałavéką i pai̯éxau̯ š čałavékǫm. i̯éduć da i̯éduć, tréba i̯im načaváć. zai̯ahʒái̯uć da strážńiką, próśacse u i̯ahó ná nǎč. to héty strážńik puśćíu̯ i̯ix, uńós sałómy u xátu, razasłáu̯ na żémľi, i ráƀin z mužykóm ľóh i stáľi načaváć. a héto byłó u̯ żimói̯u̯. u strážńiką u nóčy aćaľíłaśe karóu̯ą. a xľéu̯ strážńikou̯ byu̯ xałódny, to i̯ᵘon pašóu̯, u̯żáu̯ ćalá, i u̯ńós u xátu, i pałažýu̯ pat prýṕekǎm. to ráƀin z héstym čałavékǎm i̯äk pasnúľi, to i̯aný ńičóho ńa čúľi, i̯ak strážńik xaʒíu̯ pa xáće i i̯ak ćälá uńós u xátu. lᵘóx strážńik spać. i̯äk pračnúu̯śo u nóčy ráƀin, i̯äk abmácau̯ ćälá, dy zarádovou̯śo, dy búʒić čałavéka svai̯hó: čałavék, u̯stavái̯, pai̯éʒem da xáty, i̯a u̯žó aćaľíu̯śo. a strážńik ńe čúi̯e hétaho razhavóru i̯ix. čałavék zaprᵘóx kańá i pai̯éxau̯ z ráƀinom, zabráľi strážńikovo ćälá. ustáu̯ na záu̯trai̯o strážńik, hläʒíć, ńimá ńi žýda, ńi čałavéką, ńi ćäláći ńimá. użáu̯ zaprᵘóx kańá, davái̯ i̯ix dahańáć. dahnáu̯ i̯ix áž u ḿéśće, u ńékum, i zapyńíu̯ i̯ix. káže strážńik: wy mai̯ó ćälá ukráľi. a ráƀin káže: héto mai̯ó. i̯äk i̯a byu̯ ćélny, to i̯a i̯éxał do Ụaršávy da dóktora. tu i̯a ńe dai̯éxau̯, u daróże aćaľíu̯śe. mužýk pryvóu̯ urátńiką i prýstau̯a i xóče adabráć ćälá. prýstau̯ s urátńikəm havórąć: i̯ak tut zraƀíć, kamú hétai̯o ćälá addáć? ráƀin káže: kážnäi̯o ʒićá svai̯ú mátku znái̯e. xai̯ sḱíńe strážńik pórtḱi i stáńe rákǎm, i i̯a sḱínu. tu kaľí ćälá pᵘói̯ʒe da strážńiką, zaƀäré, a kaľí pᵘói̯ʒe da ḿeńé, tu i̯a zaƀarú. a u̯ ráƀiną byłá ḱiłá véľíkai̯a (i̯ái̯ca véľíḱii̯e.) tu i̯aný paspuščáľi pᵘórtḱi, puśćíľi ćälá, a strážńik z ráƀinəm stáľi rákǎm. to u hétaho strážńika i̯ái̯ca małýi̯e, a u̯ ráƀina vélḱii̯e, patamú što i̯ᵘón ḱiłáᵘwy. tu hétai̯o ćälá hleʒéło, báčyć što

u̯ ráb̓ina̯ pám̓iž nóh bᵘólšäi̯o, i̯äk u strážńika̯. i̯anó dúmało, što héto u̯úm̓eńo, dy padyšłó, dy tau̯k̓éć ráb̓inu u k̓iłú. ráb̓in káže: a štó, káždai̯o ʒ́ićá svai̯ú mátku znái̯e. kal̓í mai̯ó ćelá, to i̯anó m̓eńé i znái̯e. skazáu̯ prýstau̯ s urátńikəm: v́érno tvai̯ó, zab̓irái̯ i taščý. ráb̓in ustáu̯, pórtk̓i złažýu̯, paʒ́ákovou̯ prýstau̯u i urátńiku, što i̯aný dóbre rassuʒ́íl̓i, i pai̯éxou̯ da svai̯hó m̓ésta̯, zabráu̯šy ćälá, a strážńik pai̯éxou̯ znóu̯ da svai̯é xáty b̓äś ćäláći. ot i práu̯da̯ na śv́éće. dau̯nó práu̯da̯ byłá, ćeṕér pam̓érła̯ práu̯da̯, bo u̯žó ńimá i̯ei̯é.

15. V adnóm m̓éscy žyu̯ pán, i i̯ᵘon ńe xaćéu̯ žańícse, alé i̯ᵘon hróšei̯ m̓eu̯ šmát. ʒ́eržáu̯ i̯ᵘon sab̓é axm̓istrýńu i lókai̯a̯. hétai̯a̯ axm̓istrýńa̯ służýła̯ za axm̓istrýńu i za pakai̯óu̯ku, i cáłai̯a̯ byłá u̯ i̯ahó haspadýńa̯. a lókai̯ byu̯ za lókai̯a̯, i hʒ́e tréba pai̯éxa̯ć, to i̯ᵘon zai̯imáu̯śo za xurmaná. hétai̯a̯ axm̓istrýńa̯ byłá u hétaho pána šmat hᵘót. praz héstui̯u axm̓istrýńu ńa móže u̯býć ńi aʒ́ín lóka̯i̯. pabúʒ́e hᵘod, álbo dvá, a búʒ́e tak̓í, što pou̯ hóda̯, i i̯aná pói̯ʒ́e, pánu nahavóryć, tu pan vóźm̓e, i pražańé, a sab̓é šukái̯e druhóho. aʒ́ín raz zhaʒ́íu̯ ᵘžó pan dóbraho lókai̯a. pabýu̯ héty lóka̯i̯ m̓éśec, dóbre, druh̓í, užó hórei̯ być. dúmai̯e i̯ᵘon: hétai̯a̯ axm̓istrýńa̯ šmat luʒ́éi̯ źńistóžyła̯, a ćeṕér i̯a i̯ai̯é zńistóžu. aʒ́ín ras pai̯éxau̯ pan ńéhʒ́e aʒ́ín, a lóka̯i̯ astáu̯śo s axm̓istrýńei̯u. užáu̯ hétui̯u axm̓istrýńu u pakói̯i zab̓íu̯ i̯ei̯é. i stai̯áła̯ šáfa̯, a u̯ tói̯ šáfe uśó tam byłó ṕić i i̯éśći. tak i̯ᵘón užáu̯, da u̯ túi̯u šáfu zavałᵘók, a u̯ tᵘói̯ šáfe stai̯áło ćórło s atvarahóm(!). napxáu̯ i̯ᵘon u hórło atvarahú, i začyńíu̯ šáfu, i žyv́é užó sám u pakói̯i aʒ́ín. pryi̯ähʒ́ái̯e pan. héty lóka̯i̯ pryńáu̯ kańá, výpra̯x, pastáv́iu̯ f stái̯ńi, i pryxóʒ́ić u pakói̯. pytái̯ecse pán: a hʒ́é to axm̓istrýńa̯? káže: i̯a ńe v́édai̯u. pašukái̯ i̯ei̯é, hʒ́é. lókai̯ davái̯ i̯ei̯é šukáć. pašóu̯ u túi̯u šáfu, dy havóryć, kap pan čúu̯, káže: otó ná l̓ixo tab̓é, i̯akái̯a̯ v́érna̯ byłá. dák i̯ak dabráłaśe da atvarahú, i̯éła̯, i̯éła̯, aš udušýła̯śe. a pan hétai̯o čúi̯e, dy káže: štó tam? a lókai̯ káže: udušýła̯śe, páńe, axm̓istrýńa atvarahóm. pan káže: ńä móže być. práu̯dy, káže lóka̯i̯. pan káže na lókai̯a̯: štóš ćeṕér búʒ́e? ći i̯a v́édai̯u, páńe, što búʒ́e. pan káže: na nás búʒ́e b̓ädá. lóka̯i̯ káže: daśí pan sto rublóu̯, to i̯a i̯ai̯é sxavái̯u, ńixtó ńa búʒ́e znáć i véda̯ć. to pan káže: dám, sxavái̯ i̯ei̯é. a héto byłó u žimói̯u. lóka̯i̯ i̯ei̯é užáu̯ i zańós tudá, hʒ́e dróu̯a ležáć i tám i̯ei̯é sxaváu̯. tam ńixtó ńe xóʒ́ić, aʒ́ín lóka̯i̯. a pan lókai̯u dáu̯ sto rublóu̯. i žyvúć i̯aný b̓ez axm̓istrýńi. na tréći ʒ́eń,

*i tréćai̯ą pryšłá nᵘóč, pan zasnúu̯. lókai̯ pašóu̯, użáu̯ hétui̯u axḿistrýńu pryńᵘós u̯ pakói̯, i pastáv́iu̯ ṕérat pánom. pan i̯äk praxaṕíu̯śo, dak: gwáłt, kryčýć, ratúi̯će. lókai̯ tudý, dak stai̯íć bába. pan káže: dam taƀé i̯ešče sto rubléi̯. zańaśí i̯ei̯é, sxavái̯, kab i̯aná ńikóľi ńa výlezła. lókai̯ użáu̯ sto rublóu̯ i pańós i̯ei̯é. pańós u stái̯ńu, i pałažýu̯ i̯ei̯é tam, hʒe śéno kłaʒé, u kótux. pačakáu̯šy ʒon trý, pan káže: zapražý mńe kańá, pai̯édu da ḿésta. lókąi̯ zapróx kańá. a u̯ hétaho pána byu̯ žarépčyk, i̯amú byłó dva hódy. héty lókąi̯ aśadłáu̯ ḣétaho žarépčyką, pasaʒíu̯ bábu na śadłó, začaṕíu̯ za rúku i̯ᵘoi̯ ƀizún i padv́óu̯ pánu kańá. pan śéu̯ i pai̯éxóu̯. a i̯ᵘon v́arnúu̯śo u stái̯ńu, puśćíu̯ hétaho žarépčyką, tak héty žarépčyk i paƀéh za kańóm z héstai̯u bábai̯u. v́adóma, i̯äk i̯aný rázem u stái̯ńi stai̯áć, to i̯ᵘon i paƀéh za kańóm. ażerńécse pan, štu ƀažýć i̯ahó žarépčyk i śaʒíć bábą na i̯ᵘóm, tái̯a sámai̯ą, i ʒaržýć u ruccé ƀizún. héty pan zav́arnúu̯śo, pryi̯éxau̯ pad gánək, dy u̯ pakói̯. na śíłu u̯ai̯šóu̯, u̯żáu̯ i lᵘoh na łóšku. v́élmą spałóxåu̯śo, i daváí̯ xvaŕéć (!). palažáu̯ ʒéń, a pótym i druḣí, ńa papraulái̯ecse, što rás, to u̯śó hórei̯. káže na lókai̯ą: zapražý kańá, pai̯éć, pryv́eźí mńe dóktəra. lókai̯ zaprᵘóx kańá, pai̯éxou̯ pa dóktora. zai̯šóu̯ lókai̯ da dóktǫra i̯i havóryć: kazáu̯ pan, kab vý pryi̯éxaľi, bo i̯ᵘon xvóry. dóktər pytái̯ecse: a i̯ak dau̯nó? lókąi̯ káže: a u̯žo śahóńńą tréći ʒéń. dóktǫr káže: ńimá mńe śahóńńę čásu i̯éxąć da vášeho páną, bu u̯ ḿeńé śahóńńą šmat luʒéi̯ i̯eść. skažý ty svai̯mú pánu, ńexái̯ i̯ᵘon u šklánku nascýć, i pryńaśí mńe, to i̯a paznái̯u, i̯akói̯o ľíxᵘǫ. lókąi̯ pai̯éxau̯ da xáty, i skazáu̯ pánu. pan użáu̯ šklánku, nascáu̯, a lókai̯ pańós da dóktora. dóktor ńedalóko byu̯ ad hétaho dvará za v́arstú. lókai̯ vai̯šóu̯ u ḿésto, dy u̯žó i̯ʒé da dóktǫra š šklánkai̯u i ńeśé śíḱi. stáľi u ḿéśće ṕi̯ányi̯e mužyḱé ƀícse. to lókąi̯ idučý paźirái̯e na i̯íx. začaṕíu̯śo za ahłóblu nahói̯u i pavaľíu̯śe, raźľíu̯ pánau̯y śíḱi, i dúmai̯e saƀé: kudá mńe i̯ćí ćeṕér, i štó mńe kazáć. hétož i̯a zraƀíu̯ ƀadú. i ƀadúi̯e: a mai̯á dólą hórkai̯a, ńexái̯by i̯ix čort użáu̯, hétyx mužykóu̯, na štó i̯a na i̯íx paźiráu̯. hlaʒíć v adnó ḿésco, stai̯íć kabýłą žarébnai̯ą, i scýć. lókai̯ użáu̯ patstáv́iu̯ hétui̯u šklánku, i̯aná nascáłą, i̯ᵘon i pańós da dóktǫra. doktǫr káže, pahlaʒéu̯ na hétyi̯e śíḱi, dy havóryć lókai̯u: skažý svai̯mú pánu, tvoi̯ pan žarébny. lókai̯ pašóu̯. pryxóʒić da pána, pan pytái̯ecse: no, a štó, što kazáu̯ dóktor? kazáu̯, pan žarébny. héty pan spałóxou̯śo hétaho i̯ešče hó-

rei̯, i̯äk tai̯é báby i havóryć lókai̯u: štoś ćeṕér búʒe, što i̯a žarébny? a lókai̯ káže: i̯a ńi v́édai̯u, što z héstaho búʒe. pan káže: što rób́ąć, i̯ak kabýła žarébnai̯ą, dy xóčuć, kab i̯aná żv́érhła. a lókai̯ káže: zapraháiu̯ć u wóz i i̯éduć, na wóże čáško ẃazúć, b́i̯úć pa mýże, to i̯aná wóżḿe, dy żẃérhńe. pan káže na lókai̯ą: zapražý ḿeńé i i̯éć, kudá xóčeš. móže i i̯a żẃérhnu. lókąi̯ paẃóu̯ pána u̯ stái̯ńu, złažýu̯ abróć, uẃóu̯ páną w ahłóbĺi, złažýu̯ xamút, zapr^{u}óx, śéu̯ na wóże lókąi̯, użáu̯ púhu, i dawái̯ i̯éxać. i̯ pai̯éxau̯, u̯śó púhoi̯u pa pánu. héty pan umarýu̯śo, i hawarýć ńa móže. i̯^{u}on i̯éxau̯ uśó daróhai̯u, dúmai̯e sab́é: pai̯édu i̯a u karčé. tam ńedalóko byłó ḿésto, što lés wýśäkĺi. lókai̯ pai̯éxau̯ tudý, dy u̯śó pa karčóx i̯éhʒić na hétum pánu. atkúl użáu̯śo zai̯ec, spat karčá i̯ak skóčyć, tak héty pan káže lókai̯u: dóśić užó i̯éxać, i̯a užó ažarab́íu̯śo. ^{u}oń pašóu̯ m^{u}oi̯ žarab́ónǫk. i káže: i̯a i̯ahó da parý ńa danaśíu̯, tu sabáḱi ńe dahóńąć. a kab i̯á i̯ahó da parý danaśíu̯, tu i̯ahó i čérći ńe dahnáĺip. paʒákăvau̯ pan lókai̯u, što lókai̯ pánu daráʒiu̯, štu pán b́äs parý ažarab́íu̯śo. byu̯ héty lókai̯ u hétaho páną pat^{u}ól, k^{u}ólk^{u}ǫ sam xaćéu̯.

16. V adnói̯ v́óscy byu̯ b́édny čałav́ék, a kále i̯ahó žyu̯ p^{u}óp. a u hétaho b́édnaho čałav́éką byłá žónką xaróšai̯ą, a da i̯ahó žónḱi xóʒić p^{u}óp. ž^{u}ónką káže svai̯mú mužykú: štó to búʒe Ryhórk^{u}o? a Ryh^{u}ór káže: štó tam búʒe? a žónką káže: da ḿeńé p^{u}op xóʒić. što i̯amú zrab́íć, kab i̯^{u}ón ńe xaʒíu̯? a u̯ Ryhórą byłá u śéńax skrýńą v́eĺíkai̯ę. Ryhór káže: żḿatái̯ śudý sážu u hétui̯u skrýńu, a kaĺí svai̯é búʒe máłǫ, tu i̯ʒí da suśéʒeu̯, i b́arý bólei̯, kab byłó pałav́íną skrýńi. žónką sabráłą šážy. Ryh^{u}ór aʒín raz zapróx kańá svai̯hó i i̯éʒe. na toi̯ čás śeʒéu̯ p^{u}op na łáu̯cy i pytái̯ecse: kudá Ryhór pai̯éʒeš? káže: pai̯édu, báćušką, hʒeńibúć. a kudá pai̯éʒeš? pytái̯ecse p^{u}op. a štó, káže Ryhór, b́édnamu čałav́éku tréba hʒe i̯éxać, i̯aḱí rub́él zarab́íć, u dómą ńičó(h)o ńa výśeʒu. p^{u}op dúmai̯e: héto dóbre, štu pai̯éxou̯ Ryhór u daróhu. a i̯a pai̯dú śahóńńą da žónḱi. pryxóʒić p^{u}op u v́éčer da Ryhórawy ž^{u}ónḱi, pytái̯ecse p^{u}op: a hʒež Ryhór? a ž^{u}ónką káže: pai̯éxau̯ u̯ daróhu. nú, to i̯ dóbre, p^{u}op havóryć i̯^{u}oi̯, to śahóńą i̯a búdu s tabói̯u načaváć. a i̯aná káže: to i̯ dóbre. i stáĺi i̯aný načaváć. u nóčy pryi̯ahʒái̯e Ryhór i kryčýć: aččyńí báb^{u}o, štó ty śṕíš? pytái̯ecse p^{u}op: xto héto? a i̯aná hawóryć: éto, káže, Ryh^{u}ór. a p^{u}op káže: hʒéž mńe paʒécse? i̯aná

*káže: sḱidáį płáćo i leż u skrýńu, a i̯a ćeb́é začyńú. pᵘop sḱínuu̯ płáćo, da u̯ hétui̯u skrýńu i u̯skóčyu̯. i̯ᵘon ńe v́édau̯, što támăką sážą i̯éść. a i̯aná wżałá, dy začyńíłą. a Ryhᵘór u̯śó kryčýć na žónku, stói̯ačy: aččyńí. žónka výšłą aččyńáć Ryhóru, a i̯ᵘon uśó kryčýć: što ćeb́é trúdno razbuʒ́íć, tab́é ńičóho ńa rúṕić, (ńičóho tab́é na mńé. ot mńe rúṕić na av́éčḱi hleʒ́éć.) a mńé pa u̯śóm haławá baĺíć. mńe tréba, kab i̯ák byłó žyć na śv́éće. a žónką káže: čahóš ty Ryhᵘórkᵘo v́arnúu̯śo z daróḱi? alé, čahó i̯a v́ernúu̯śo, ᵘóń (!) tam i tám pa ʒ́éśeć rublóu̯ put sáży pradai̯écse. dak i̯a v́ärnúu̯śo zabráć swai̯ú sážu. a žónką káže: zab́eréš Ryhᵘórkᵘo druḱím rázem. a Ryhór káže: druḱím rázem móže potańéi̯e, trébą ćeṕér zabráć. b́eré za hétui̯u skrýńu i v́érńe na wós, i kryčýć na žónku: pamažý. žónka stáłą pamaháć i̯emú, złažýĺi skrýńu. i Ryhᵘór pawós sážu i papá u skrýńi. v́eżé dak v́eżé, i̯éʒe pan čećv́erykóm, a xurmán hukái̯ä na Ryhórą: na bók, mužýk. a Ryhᵘór ńi dúmai̯e ż́i̯ehʒ́áć na bók. tak pan żernúu̯ na i̯ahó, dy káže: ty štó mužýk ńe ż́i̯ehʒ́ái̯eš u bᵘók? a Ryhᵘór káže: ńimá i̯ak ż́i̯ehʒ́áć u bᵘók. čamú ńimá i̯ak? pan havóryć i̯amú. patamú, štu i̯a wazú di̯ábłą u skrýńi. pan káže: i̯akóho di̯ábłą? a Ryhór havóryć: čórta, kaĺí pan ńe wédai̯e, i̯akóho di̯ábłą, tu čórta wazú. a s pánăm i̯éxałą pánskai̯ą žónką i ʒ́éći. stáĺi praśíć páną: páṕäńko, ńexái̯ čałav́ék pakáže nam čórtą. tu pán káže hétamu čałav́éku: tu pakažý mńe čórtą. a čałav́ék káže pánu: dái̯ pan sto rublóu̯, tu pakažú. a pan káže: dam ṕiʒ́ʒeśát. ńé, káže, ńe pakažú za ṕiʒ́ʒeśát. a i̯ák i̯a i̯ahó pakažú, da i̯ᵘon ućačé, a ći pán mńe i̯ahó złówić? kaĺí pan mńe i̯ahó złówić, tu i̯a pakažú za ṕiʒ́ʒeśát. pan káže na xurmaná: i̯éć, ot eščé búdu hlaʒ́éć čórtą. stáĺi ʒ́éći pánsḱii̯e i žónką praśíć: što nam páṕeńko sto rúblei̯ znáčyć, dái̯mo čeławéku, xái̯ čäławék pakáže. pan dáł čałaẃéku sto rublóu̯. čałaẃék aččyńái̯ä skrýńu, lažýć u skrýńi pᵘop, uśéi̯ u sáży ukáčany. héty Ryhᵘór i̯ak uréže papá púhoi̯u, héty pᵘop i̯ak sxváćicse, kaĺí pašóu̯ pa póĺi, a ʒ́éći pánsḱii̯e śo kryčáć: a véń čórt, a véń čórt. a mužyḱé, katóryi̯e aráĺi, katóryi̯e baranawáĺi, toi̯ uxaṕíu̯ púhu, b́ežýć, a tói̯ karémušĺik uxaṕíu̯, dy u̯śó b́ahúć, dy kryčáć: a wéń čórt, ławéće i̯ahó. a toi̯ pᵘóp b́ažýć, da b́ažýć, ušéi̯ ukáčany u sážu. lúʒi dúmai̯uć i pan dúmai̯uć, što i̯ práu̯dy čórt, a héto ńe čórt, a pᵘóp, katóry xaʒ́íu̯ da ryhórau̯y žónḱi.

17. V adnúm ḿéscy žýu̯ na móhľicąx, hźe ḿerćẃeḱé xawáiu̯ć, stórăš. i̯ᵘon býu̯ z brátăm, i abúdwą žanátyi̯e. a i̯im tréba kupláć trúny ńäbóščyḱi xawáć. aźín brat pai̯éxau̯ trúny kupláć, a druḱí brat pai̯éxau̯ s swai̯éi̯u žónkai̯u u hóśći. a hétaho brátą žónką, katóry pai̯éxau̯ kupláć trúny byłá u̯ dómą. nakupláu̯ trúnou̯, dy zabáẃiu̯śo u hóroźe. pryńaśľí ńabóščyką xawáć, i pytái̯ućse u žónḱi: a stórăš u dómą, ći ńé? i̯aná káže: pai̯éxau̯ trúny kupláć, ńimá u̯ dómą. a lúźi kážuć: a my pryńäśľí ḿerćẃeká xawáć. xtóž i̯ahó paxawái̯e, i̯äk ńimá stórožą u dómą. a žónką káže: pastáu̯će u śéńąx. lúźi pastáẃiľi ḿerćẃeká u śéńąx i pašľí da xáty. žónką w ẃéčer zapaľíłą ahóń i śéłą na ṕéčy i praźé. pačekáu̯šy tróxe, i̯ak dóbre śćamńéło, tak u śéńąx: stúk... žónką dúmai̯e: što héto? a to ḿerćẃák aččyńíu̯ trunú, wýläs s truný, aččyńái̯e xátu. hétai̯ą žónka báčyć, što ḿerćẃák iźé u̯ xátu, wżałá kśónšku, zapaľíłą hrabńíčnui̯u śvéčku i śéłą za stałóm i stáłą čytáć. ḿärćvák i̯ak aččyńíu̯ xátu, i̯ak stáu̯ u paróźe, što rukói̯u ńä dastáńe, to i̯ᵘon ḱídau̯ śo na žónku, i ńe(!) rázu ńa papáu̯ u i̯ai̯é. i̯ᵘónby papáu̯by u i̯ai̯é, da kaľí hrabńíčnai̯ą śvéčką haréłą. tu i̯aná u̯śó čytáłą i ńe ahladáłaśe, čytái̯učy i sumá paḿérłą, spałóxałaśe vélma. pryi̯ehźái̯e mužýk i káže: aččyńí. mau̯čýć. i̯ᵘon druḱí ras kryčýć: aččyńí. a i̯aná ńe akázÿvai̯ecse. i̯ᵘon pad aknó padyšóu̯, stau̯ hleźéć praz aknó, dak śvéčką harýć, i i̯aná čytái̯e, śaźíć. a i̯aná ńe čytái̯e užó, alé užó paḿérłą. mužýk adadráu̯ aknó, u̯lés u̯ xátu, tak i̯aná ńäžywái̯a. i̯ᵘon u śéńi, dak ḿärćvák lažýć u truńé, atkrýty i ńísma. paḃéx stórăš na ẃósku i hawóryć: xto pryńós ḿerćvaká? lúźi kážuć: héto my pryńaśľí. a štó i̯ᵘon tam zraḃíu̯ wám? što, káže, zraḃíu̯, ustáu̯ s truný i strášyu̯ mai̯ú žᵘónku, tak žᵘónką zapaľíłą hrabńíšnui̯u śvéčku, stáłą čytáć, čytái̯učy i paḿérłą. tu lúźi havórać: éto i̯ᵘon múśić byu̯ wałšémńik. paźém, paláźimo. pryšľí, pahlaźéľi, dak práu̯dy, žᵘónką śeźíć ńäžywái̯ą, a ḿarćvák lažýć ńísmą. nú tu štó i̯amú raḃíć tréba? to aźín starý čałavék havóryć: ᵘót što tréba i̯amú raḃíć. aćśéč saḱérai̯u hółou̯, a hźe haławá byłá, tréba zaḃíć asóu̯y kᵘół, a hółou̯ pałažýć ḿiz(!) nᵘóx. tu hédaḱi čałaẃék u̯žó ńa búźe xaźíć. a ták, to i̯ᵘon búźe xaźíć i ńevédóma dakᵘól. tu i̯aný atśékľi hółou̯, a na tᵘom ḿéśće zaḃíľi asóu̯y kᵘół. i at tóho čásu hóźi xaźíć užó i̯ᵘon. héto ṕéršai̯o lekárstvo, kaľí pamré, da xóźić strášyć luźéi̯, tu u̯źáu̯, maḱíłu atkapáu̯, atśék hółou̯, za-

bíų asóųy k"ół, i į"on pakíńe xažić. héto było ńe dalóko pad W'ilńeju rabiłošo.

18. V adnóm šelé byų bédny čełavék, i méų į"on ažinátcać synóų, i takí į"on bédny, što į kavałka xléba ńe było. ražíųšo ų jehó dvanátcaty syn. dúmaje sabé: što ja ćepér rabić búdu? ńixtó ńa xóče za kumú pajéxać, ji za kúmą. jag bédnaho čałavéka to ńixtó i słúxać ńe xóče. i dúmaje sabé dy havóryć: a štó eto bábo búže, kahó to jći praśić za kumú? a janá káže: kahó xóčeš, bu ja ńe mahú saųśém. pašóų mužýk pa vóscy, tamú skáže, tu tamú skáže. toj káže: času ńimá, toj káže: ja ńe śmėjų. a žéle tahó, štu bédny, tu ńixtó ńe xóče ići. pryšóų mužýk du xáty, dy havóryć žóncy: ńičóho ńa búže bábo, xaj búže žićá ńexryščeno. pabyło žéń, pabyło dvá. né, képsko, kab było žićá ńexryščeno. káže žónka: paží ješčé šahóńńą na ščášćo, a móže xto i pasłúxaje. pašóų mužýk ćéreż (!) vósku i sám ńi védaje kudá zajći. iží kabéta staráju, ńeznakómaja, pytájecse u jahó: kudá iží, čałavék? a vót, bápko, kudú idú. máju adinátcać synóų, ražíųšo dvanátcaty, i ńixtó ńa xóče pajéxać perexreścić. káže bába: dak ja pajédu. mužýk zarádavoųšo i dúmaje: xoć ńeznakómają kabéta, alé dóbre, što janá pasłúxaje, i havóryć jéj: tó dóbre, kumá jéść, a kúma ńimá ješčé. káže bába hétaja: paží da hétaho čałavéka. mužýk havóryć: da jakóho? káže: a "ót, da hétaho, što na dvaré šečé dróva. mužýk káže: o né, jón ńe pasłúxaje, ja ų jahó byų užé. a bába káže: kališ ty bíų? nahdóve, káže, byų. bába káže: no tó štó ty byų nahdóve, to jón ćebé tahdy ńe pasłúxoų, a šahóńńe pasłúxaje. mužýk dúmaje: tréba ščášća paprabavać pajći. xoć ja nahdóve byų ų jehó, i šahóńńe znoų ići da jahó to brýtko užó, alé pajdú. i pašóų, skazáų hétamu čałavéku. héty čałavék havóryć: dóbre, pajédu, perexryščú. xoć ty bédny čałavék, alé za hétaju hraxú ńe búže. i pašóų héty čałavék z héstaju bábaju žićú xryścić. pryšlí da hétaho mužyká u xátu. a héto ńe bábą byłá, a héto Śmérć xažíłą. śélí za stałóm u hétaho mužyká. héty mužýk dúmaje: štóž vy śélí. u mené ńimá ńi harélki pa čárcy vam dáć, i xoć harélka byłáb, dak zakuśić ńimá čahó dać. ńexáj to skaródnaho ńimá, a to i xléba kaųálka. a hétaja bábą héto ųšó janá znáje, vadómo Śmérć. káže na hétaho čałavéka: atsóųaj stół, dastaųáj bačanók. mužýk káže: jaki, bápko, bačanók, xto jehó tut pastávių? a janá káže: ty ńe pytájše, xto

i̯ahó pastáu̯'iu̯, alé dastau̯ái̯. héty mužýk atsúnuu̯ stół, nahnúu̯śo dastau̯áć hleʒéć tudý, adnóš práu̯dy, i̯éść bačanók z haréłkai̯u. dúmai̯e: ót, prysłáu̯ mńe Bóx na mai̯ú ƀédnąść. práu̯dy taḱí lúʒi havórąć: nat śiratói̯u to i̯ Bóx s kaľitói̯u. dastáu̯ bačanók, panaľiváu̯ butélḱi, i i̯aná káže i̯eščé, bábą: aččyńái̯ ṕeč, dastau̯ái̯ zakúsku. a mužýk havóryć: ʒe bápko tái̯a zakúska u ṕéčy, užó týʒeń, i̯ak u ṕéčy paľíľi. ńe tvai̯ó, káže, ʒéło, dastavái̯. pašóu̯ mužýk, aččyńíu̯ ṕeč, póu̯na ṕéč stai̯íć tam naṕéčenaho i navárenaho. pahlaʒéu̯ héty mužýk: áa. i dúmai̯e: otó mńe Box prysłáu̯ na dvanátcataho sýną ščáśćo. ᵘót ćeṕér búdu huláć. i stáu̯ wyprau̯láć ʒićá da xrystú. pai̯éxaľi užó ʒićá xryśćíć, axryśćíľi, pryi̯éxaľi. kumá s kúmom zaľézła za stół, dy káže: iʒí unúček pa svai̯aḱé, pa svai̯é, búʒem sprau̯láć raʒíny. pašóu̯ čełavék praśíć. pryšóu̯ u xátu v adnú i próśić: kaľí łáską pryʒéće ka mńé na raʒíny. a týi̯e havórać: čahó i̯ći da ćeƀé, štó tam búʒe, ty ƀédny čałavék. a mužýk káže: to štó i̯a ƀédny, na dvanátcataho sýną mńe Bóx prysłáu̯ ščáśćo. i̯éść u ḿeńé i výṕić, i zakuśíć. dy pašóu̯ s xáty. héty čałavék ž žóṅkai̯u havóryć: i̯akói̯o tam ščáśćo, paʒém, pahláʒim. vżeľí kaváłăk xľéba s sabói̯u, a u̯ xľép try drabé sóľi ułažýľi, bo héto hédak i tréba. fśo róu̯no iʒóm na raʒíny. kaľí ƀédny čałavék, to u̯ i̯ahó ńe dušá? fśo róu̯no dušá. i pašľí. i̯äk pryxóʒeć, dak tam ṕi̯úć, kumá s kúmăm i bába, a bólš ńimá ńikóho. havóryć héty čałavék: nu, vot i i̯á pryšóu̯ k vám, na raʒíny. mužýk ƀédny atkázývai̯e: ʒákui̯ŭ taƀé bráće, što ty vai̯šóu̯ ka mńé u xátu. ot výṕi̯em pa čárcy da pahavórym. i načaľí ṕić. ṕi̯úć, da ṕi̯úć, cýlnu nóč, i zakúsvai̯uć. xto iʒé, tô pažirá'e praz aknó, i u̯śó ʒívecsa: što héto i̯eść takói̯o, hʒe i̯un haréłku ƀeré, héty ƀédny mužýᵘk. u i̯ahó xľéba ńimá ʒéćąm, a i̯ᵘón ńéhʒe pazýčyu̯ hróšei̯ dy róƀić raʒíny. na záu̯trai̯o ustáła kumá, dy kaže na ƀédnaho čałavéka: paʒí unúček, pakľíč kúma i bábu i bólš luʒéi̯ pakľíč. xtóže hétu haréłku u̯ýṕi̯e. pašóu̯ ƀédny čałavék, pakľíkau̯ kúma i bábu, luʒéi̯ bᵘolš stáu̯ kľíkąć, suśéʒeu̯ pašóu̯ praśíć. a aʒín suśéd byu̯ ćélma baháty, alé i̯ag báčyć, što lúʒí idúć, dy káže na žóṅku: paʒém i mý na raʒíny. a žóṅka bahátaho mužyká atkázvai̯e: kudý ty pói̯ʒeš, na lutsḱí śḿéx? iʒí kaľí xóčeš, a i̯á ńe pai̯dú, i̯ak i̯a u̯ i̯ix ńikóľi u̯ xáće ńe byłá. mužýk dúmai̯e: pai̯dú, xoʒ brýtko mńe bahátamu da da ƀédnaho ići, alé pai̯dú, bo u̯ i̯ix učórą cýły ćéčer ṕiľí, huláľi, adnák u i̯ix i̯eść ńéšto tam. użáu̯ kaváłek xľéba, try

*drabě sóľi i pašóu̯. vai̯šóu̯ u xátu, skazáu̯: paxvalóny I̯ézus. atkazáu̯ ƀédny mužýk: na véki. ʒákui̯ taƀé suśéʒe, što vai̯šóu̯ ka mńé u̯ xátu. a čamú žóɴka ńe pryšłá? a héty atkázvai̯e: ńimá čásu žóncy. adná u xáće, haspadárką véľikai̯a, to ńimá i̯ak ićí i̯oi̯. stáľi ṕić, huláć, z ráɴku da aš da véčera, ṕi̯úć, śṕeu̯ái̯uć i u̯śó ƀédnaho haspadará padwyšái̯uć. baháty mužýk i̯ak výṕiu̯ čárăk sa trý haréłki, i dúmai̯e: pai̯dú i̯a da xáty, xoć kazáłą žóɴka: i̯a ńe pai̯dú da i̯ix– alé ńexái̯ iʒé, xai̯ výṕi̯e da zakúśić, hédák šmát i̯eść uśahó tútaka. i pašóu̯. pryšóu̯ da xáty i káže: iʒí ńebóš, na raʒíny. dak tám haréłki šmát, a zakúski, ai̯ei̯éi̯, što tam róƀicsa, xoʒ (!) za sabákai̯u ḱídai̯śe. žóɴka dúmai̯e: dóbre byłóp čáračku výpić, dy zakuśíć. adnák ćeṕér natúpałaśe i̯a za u̯śú ráńicu (ráno). i pašłá. i̯ek vai̯šłá u̯ xátu, a tam žó i̯ai̯é stračái̯uć, dai̯úć haréłki, zakúski. v́adóma, i̯ag bahátaho mužyká žóɴka, to u̯śé lúʒi i̯ai̯é źveľičái̯uć. ńabóś, ƀédnaho ńe búduć. výṕiła adnú čárku, da i̯ druhúi̯u, da i̯ tréćui̯u, kaváłak ḿása vżałá zakuśíć, i ṕirahá u̯żałá kaváłăk, tak i̯éść az (!) za ušýma traščýć. a hétai̯a kumá fśo pażiráe na i̯ai̯é i dúmaʼe: i̯éš, i̯éš, ńabóś ty razyhnáłaśe u ƀédnaho haspadará, zaxaćéła naṕícse, da nai̯éśćiśe. astátńi ty ras napii̯éśśe(!) i nai̯aśíśe. pastáviľi na zakúsku žáranyx kau̯bás, tag žóɴka bahátaho mužyká ṕéršui̯u ras i̯ak użałá kau̯basý, da v rót, tak i udušýłaśe. i paƀéhłą, výskačyła na dvór, báčyć štó ƀadá. pryšłá da xáty, śúdy, túdy, što héto. Bóx s tabói̯u, što taƀé zraƀíłośo? mužýk pryƀéxšy za i̯éi̯u uśó ƀadúi̯e. paklíkou̯ féi̯čerą. héty féi̯čer stau̯ i̯ei̯é lačýć, vżau̯ padušýu̯ i̯ui̯ hórło, i i̯aná ńa móže. pa u̯śóm užó hétum huláńi pašľí da xáty lúʒi uśé. tak hétai̯a kumá havóryć ƀédnamu mužykú: i̯ek ty byu̯ ƀédny, to ćeṕér ty búʒeš baháty, bu i̯a Śḿérć. hétai̯a suśétka, katórai̯a pryšła k taƀé na raʒíny da u̯dušýłaśe, tu i̯aná žýva ńa búʒe. tyž hleʒí, i̯ek uvói̯ʒeš u xátu da hétai̯e suśétki, to i̯a búdu śeʒéć u hałaváx, to héto i̯aná pamré. i búʒe šmát daktaróu̯ tam, tó ty spraćiu̯lái̯śe ź i̯íḿi. i̯aný búduć hau̯arýć, što žýu̯a búʒe, a ty kažý, što pamré. pryšóu̯ ƀédny mužýk u xátu, tak śeʒáć daktarě u xáće. héty pahlaʒéu̯ ƀédny mužýk, što i̯ix śeʒíć čatyróx, i̯eščé xóče pa ṕátaho, pa sámaho ľépša(h)o dóktora. a ƀédny mužýk hleʒíć, da hleʒíć, dy káže: ńičóho ńe búʒe z héstaho, i̯aná pamré. i̯ak stánuć hétyi̯e daktarě mužyká łái̯ąć: ax ty, xamúłą ty, štó ty znái̯eš, što i̯aná pamré. a mužýk káže: ʷot i̯a znái̯u, što i̯aná

pamré. dak daktarḗ kážuć: nú, załažémśo. mužýk káže: załažémśo. a štó u̯ ćeb́é, mužýk, hróšy i̯eść na załóx? i̯un káže: ńimá. a i̯ágžo búʒe? mužýk káže: i̯a dam vám pa adnóm synú na załóx, a ᵘwy čatyróx kłaʒéće pa ʒv́éśće rublóu̯. i̯aný pałažýľi pa ʒv́éśće rublóu̯, a kumá b́édno(h)o čałav́éka uśó śeʒíć u hałau̯áx, uśó ćíśńe hétui̯u kab́étu za hółou̯. mužýk dúmai̯e: nú, i̯aná zaćíśńe taḱí i̯ei̯é, hróšy mńe búduć, xaćá kab Box dáu̯ baržʒéi̯. za haʒín ʒv́e tak i̯aná i zaćísnułą. b́édny mužýk użáu̯ ᵘóśem sot rublóu̯ i žyv́é užó dóbre, užó stau̯ bahaćéć. zrab́íľi znaxaróm i̯ahó. v adnóm ḿéscy xvóry pán. pryvóżąć daktarḗ da i̯ahó i i̯ón ńe paprauĺái̯ecse. i̯ešćé kážuć: tam y tám i̯eść čałav́ék, i̯on znái̯e, ći búʒe žyu̯, ći pamré. skazáu̯ pan: pasłáć pa i̯ahó. pasłáľi pa b́édno(h)o mužyká. b́édny mužýk i̯ek pryi̯éxau̯ tudý, pašóu̯ da pakói̯u da tóho pána. i̯ag żernúu̯, dak kumá śeʒíć u hałaváx. dak pánskai̯ą žónką pytái̯ecse u hétaho čałav́éka: kazáľi čałav́éče, što ty xvóraho čałav́éka móžeš paznáć, ći i̯ón búʒe žyu̯, ći pamré. mužýk atkázvai̯e: paznái̯u, káže. a páńi havóryć: próše čełav́éče skazáć. mužýk káže: ot páńi ńa tráćéše, ńe dau̯ái̯će hróšei̯ na daktarḗ, bu pan pamré. a tam śeʒéło pry pánu dva daktarḗ. i̯ek stáľi i̯ehó łái̯eć: i̯ak éto móžno, my báčym, što pan stau̯ ľépšeć, a ty kážeš, što pamré. káže: pamré. nó załažémśo. káže: a na kólko búʒem zakładácsa. daktarḗ kážuć: na týśaču rubléi̯. pałažýľi dvux daktaróu̯ pa týśaču rubléi̯, a mužýk b́édny pastáv́iu̯ dva synḗ. i̯ak pan búʒe žýu̯, to dva synḗ daktarḗ zab́arúć, a i̯ak pamré, mužýk dva týśečy rubléi̯ vóżḿe. héty pan na záu̯trai̯o paḿór. mužýk użáu̯ dva týśečy rubléi̯, pai̯éxau̯. tak u tréćum ḿéscy xvóry pałkóu̯ńik. daktarḗ léčeć i̯ahó, a pótem havórać: tam y tám i̯eść mužýk, i̯on znái̯e, ći búʒe žýu̯, ći pamré. pałkóu̯ńickai̯ą žónka skazáła: dastáu̯'ić i̯ahó śudý. mužýk i̯ek pryi̯éxau̯. dak pałkóu̯ńik byu̯ słáp, i daktarḗ kážuć, što ńičóho ńe búʒe. mužýk i̯eg żernúu̯ na pałkóu̯ńika, dy skazáu̯: pałkóu̯ńig búʒe žýu̯. i̯ak stánuć daktarḗ, u̯śá prysłúha na héta(h)o mužyká svarýcsa: i̯ak ty móžeš uznáć? my pałkóu̯ńiku užó dva rázy śv́éčku daváľi. a ty kážeš, što búʒe žýu̯. mužýk kaže: búʒe žýu̯. patamú što kumá i̯ahó śaʒíć u naháx i ćíśńe za nóḱi, tak i̯un v́élma słáby rób́icsa. to i̯aný dúmai̯uć, što i̯un pamré. a mužýk i̯eg żernúu̯, što i̯aná śaʒíć u naháx, to i̯ón v́édai̯e, što pałkóu̯ńik búʒe žýu̯. Śḿérć kaľi śaʒíć u hałaváx, to čałav́ék pamré, a kaľi śaʒíć u naháx, to čałav́ék

búʒe žýu̯. pałkóu̯ńik ačuńáu̯, dau̯ hétamu mužykú dvanátcać týśeč, i héty mužýk paʒákavou̯ i pai̯éxau̯ da xáty, i zraƀíu̯śo s tyx pór znaxaróm, s cáłaho śvétu da i̯ahó ži̯ehʒáľiśe. a pótym pryšłá pará, što tréba i znaxarú hétamu uḿiráć. pryxóʒić i̯ahó kumá, i stanavícse u hałau̯áx i káže: užó unúček pryšłá i̯a pa ćeƀé. i̯ᵘon stáu̯ praśícse: puśćí ḿeńe i̯eščé pažýć, bò mńe ćeṕér vélma dóbre býć. a kumá káže: kᵘólką ńe žyví, to u̯ḿiráć tréba. dy káže kumá: a na kólką ćeƀé atpuśćíć? mužýk káže: na trýtcąć hᵘót. i pašłá. prai̯šłó trýtcąć hᵘót, pryxóʒić kumá brać i̯ahó. a i̯ᵘon zraƀíu̯ saƀé takói̯o łᵘóškᵘo̯, kab i̯anó krućiłośo. i̯ak pryšłá kumá bráć i̯ahó, tò i̯ón i̯ak papxńé hétai̯o łᵘóškᵘo, to u̯śó da kumý naháḿi, a kumá fśo zaxóʒić z hałavý́, dy havóryć: kᵘólką unúček ńe krućí, tò paḿérći trébą. próśicse u i̯ei̯é: puśćí i̯eščé pažýć. a kólką ćeƀé puśćíć? xaćá na try hódy. kumá vżałá i pašłá. prabyłó try hódy, mužýk użáu̯, zapróx i̯ahó syn kańá i zavós i̯ahó pad réčku. i̯on lóx hałavói̯u da réčḱi, kap kumá i̯ahó ńe zaćísnułą, i lažýć. pryxóʒić i̯aná da xáty i pytái̯ecse u svai̯hó sýną, katóraho i̯aná xryśćíła: a ʒež báćko? ńimá, káže. a hʒéš? pai̯éxau̯ ńéhʒe. a i̯aná káže: kudá i̯ón pai̯éxou̯, ty synók łžéš, ty sám i̯ahó zavós. i̯a pai̯dú tudý da i̯ahó, to i̯a ż i̯im rasparaʒúśe. i pašłá. pryxóʒić da i̯ahó, dy śḿei̯écse: áléš ty unúček uxitrýu̯śo, užó ćeṕér to i̯a ńe u̯vażmú. vżałá, zraƀíłaśe káčkai̯u i papłyłá pa raccé. prypłyłá da i̯ahó hałavý i u̯żałá zaćísnuła. syn zapróxšy kańá pai̯éxau̯ pa báćką, dag báćko ńežyvý́. to syn dahadáu̯śo, što héto užó zaćísnuła Śḿérć i̯ahó. pastai̯áńńe lúʒi havórać: krúćečy śvet peréi̯ʒeš, alé nazát ńe vérńeśśe. kóńčeną, ńexái̯ i̯aná utańé.

19. U nai̯abrý ḿéśecy Dżadé, i vasnói̯u i̯eść Dżadé. i̯ix na hód i̯eść ṕaćóry: eto u vóśeń Dżadé nazyvái̯ucse Bahátyi̯e. u febraľí ḿéśecy nazyvái̯ucse Veľíḱii̯e Dʒadé. pa Vaľíkadńi u čaćvér nazyvái̯ucsa Dżadé Šópšyḱi (eto nazyvái̯ecse pa małýx ʒéćąx večéra, katóryi̯e pou̯ḿeráľi). na hétyi̯e Dżadé, na Šópšyḱi, kᵘólka paḿérło ʒećéi̯, to toi̯ haspadár tak vele váryć i̯ei̯éc. a u Prau̯ódnui̯u ńeʒélu dy u̯ pańaʒéłok u véčer nazyvái̯ucse Dżadé Ráduńicą. a ṕátyi̯e Śómuxa. stau̯lái̯uć mai̯ (ƀaréźńik śakúć, łápḱi, hali̯ó) i stau̯lái̯uć i u̯ xáće zatykái̯uć. éto nazyvái̯ecse Mái̯, Mai̯óvyi̯e Dżadé. i na hétyi̯e Dżadé ai̯ér śćéluć pad nóḱi. sámyi̯e nai̯ľépšyi̯e Dżadé tak éto u vóśeń, u káždaho haspadará uśó i̯eść: i ḿáso i̯eść, i pšańícy i̯eść,

*xľép i̯eść, xoć kólko mái̯a (!), alé mái̯a taḱí. kaľí čužý čałavék prýʒe u tói̯ véčer, to héto dóbre, i ńi púśćić užó i̯ahó, pak*ᵘ*ól ńe pavéčéraᵗe. éto, káže, dóbre, kaľí pryšóu̯ na Dżadé.*

*20. Ot užó i̯ak s pau̯dńá sónco sxíľić, tadý bába užó stanavícse kála ṕéčy dy káže svai̯mú mužykú: iʒí u̯žó u̯ńeśí s kamórḱi ḿáso, búʒem Dżadé raḃíć. mužýk iʒé, ńeśé ḿáso u̯ xátu, a bába stau̯lái̯e harśḱé. mužýk śačé, a žóṅka raskładáᵗe u káždy harśčók pa trý kusḱé (pa čatéry ńe móžna, a pa trý, kab ńe byłó cótu. alé kab byłá ľíśka) i stau̯lái̯e u ṕéč i váryć. ṕéršai̯a patráwa kapústa a druhái̯a kvás, tréćai̯a makaróny, čećvórtai̯a krúpńik, ṕátai̯a i̯ei̯éśńa, śóstai̯a káśa. zvárać héto u̯śó čýsto, a pótym pa*ᵘ*wymái̯uć harśḱé ś ṕéčy. tadý u̯sáʒeć u ṕéč čatéry ṕeréṕečḱi (búłočḱi xléba,) tahdý vymái̯uć ś ṕéčy ṕeréṕečḱi, kładúć na stół, sta*ᵘ*wlái̯e mužýk butélku na st*ᵘ*ół, žóṅka zapáľivai̯e hrabńíčnui̯u śvéčku, u̯śá śaḿi̯á saʒícse kále stałá i havórać páćery po u̯umárłyx. (fśelák. starýnnyi̯e lúʒi havórać pa pólsḱi, a maładýi̯e pa rúsḱi) žóṅka abyńeśé try rázy kále harśkóu̯ śvéčku, i da śćaný pastáveć, i i̯aná harýć, pakól ńe żżadúć pa try stráwe, i tahdý patúšeć. i skónčeć véčéru, zhavórać páćery uśé i łažácsa spáć. a na stalé i̯ak i̯adúć, dak tak i paḱínuć. bó hédak i tréba, bo s stałá zdymáć ńe móžno, uśó lažýć na stalé.*

*21. V adnóm ḿéśće pahnáu̯ čałavék vałé páśvić, u̯żáu̯ i zhuḃíu̯ vałé. dúmai̯e saḃé: što héto búʒe. pašóu̯ da xáty, pavačérau̯. vżau̯ dva sabáḱi s sabói̯u i pašóu̯ u ľés šukáć. šukáu̯, šukáu̯, i ńi našóu̯. užó ćómno, ńi védai̯e, kudá i̯ćí. a héto byłó na sámaho I̯ána. lóx pad dúbom načaváć. i̯eg zaćvíu̯ u nóčy páparńik i u̯żáu̯ ćvatók i̯amú u łápać u*ᵘ*waľíu̯śo, tó i̯on znái̯e uśó, što na śvéće róḃicse. pračnúu̯śo čałavék, i lažýć. havóryć dub da dúba, aʒín káže: śahóńńe mói̯ báćko paḿór, alé i̯ahó múśić paśakúć. a druḱí atkázvai̯e: nam uśém hétai̯o búʒe. a sabáḱi ležáć kále i̯ahó, havóryć sabáka da sabáḱi: ót, káže, my abúdva tut śehóńńa i haspadár naš, a u̯ dóma u nášum złaʒéi̯i pryšľí akradáć. a čałavék eto fśo čúi̯e, i̯ix razhavór. patamú što i̯ak u i̯ehó u̯ łápći s páparńiku ćvatók, to i̯on i znái̯e uśó, što na śvéće róḃicse. havóryć sabáka maładý da staróho: ty pabúć tut, a i̯a paḃahú da xáty, adhańú złaʒéi̯eu̯. a starý sabáka atkázvai̯e: ty ńa (a)džeńéš, pabúć tut, to i̯a paḃahú, i adžanú. paḃéx starý sabáka da xáty. i̯ek pryḃéx, dak złaʒéi̯i ʒvéry u śéńax výńaľí i užó idúć s kamórḱi vymáć. i̯ek pryḃéx sabáka, dak łápaḿi*

v aknó, raźb́íu̯ aknó. tadý žóṅka prabuʒ́íłaśe, výskačyła na dvór, a złaʒ́éi̯i pou̯ćakáľi. kľíknułą sabáku u xátu i xaćéła dać i̯amú i̯éśći. pahlaʒ́éła, dak ṅimá u̯adý. hlaʒ́íć i̯aná, dak u ráscy stai̯íć vadá, katórai̯ą (!) mýi̯e kartóplu, i̯aná z hraźéi̯u i z bałótǫm tu i̯aná uṅasłá muḱí i raskałaćíłą u toi̯ u̯aʒ́é i dai̯é sabáccy. tu sabáką ṅe u̯źáu̯ i̯éśći, tu i̯aná u̯źałá kačarhú, dau̯ái̯ haṅáć pa xáće sabáku, uźałá, u̯ýhnałą vón. héty sabáka i paḃéx tudý, ʒ́e haspadár u léśe. pryḃahái̯e, pytái̯ecse maładý sabáka: a štó, adahnáu̯ złaʒ́éi̯eu̯? adahnáu̯. kab i̯ešćé krýšku apaźṅíu̯śo, tu abakráľip. nu, alé, káže, haspadýṅe ćeḃé pačestaváłą za hétai̯o, štu ty adahnáu̯ złaʒ́éi̯eu̯. alé, káže sabáka, pačastau̯áła, katóruj(!) vaʒ́é ráno mýłą kartópľi, da u̯ tój u̯aʒ́é zakałaćíłą muḱí, dai̯é mṅe i̯éśći. tu i̯a ṅe u̯źáu̯, tu i̯aná ḿeṅé s xáty kačarhói̯u, dy wýhnałą. a haspadár lažýć, i u̯śó čúi̯e hétai̯o. dáu̯ Boh ʒ́éṅ, haspadár ustáu̯, pašóu̯ zaṅáu̯ u̯ałé i pahnáu̯ da xáty. pryhnáu̯ u̯ałé, tak žóṅka havóryć i̯amú: ot, káže, śehóṅašṅei̯e nóčy złaʒ́éi̯i daḃiu̯áľiśe k nám. alé ščáśćo, štu byu̯ starý sabáka u dóma, tu adahnáu̯ złaʒ́éi̯i. haspadár havóryć: alé ty i̯emú dałá i i̯éśći za hétai̯o. ᵘkatóruj vaʒ́é mýłą kartópľi, tu u̯ tói̯ vaʒ́é zakałaćíła muḱí, i dai̯éš i̯amú i̯éśći. i̯aná káže: ṅepráu̯dy. a mužýk káže: ṅebóś, práu̯dy. dy słóu̯o za słóu̯o, dau̯ái̯ žóṅku ḃíć. a patóm śéu̯ razzuvácse. i̯ek razzúu̯śo, dak ćvatók výᵘwaľiu̯śo z łápćą. tak i̯on ṅičóho ṅe znái̯e. i̯ek ćvatók byu̯ u łápći, to i̯ón znáu̯, a i̯ak výᵘwaľiu̯śo, to i̯ón znóu̯ ṅičóho ṅe znái̯e. kab i̯on v́édau̯ hétai̯o, što éty ćvatók u i̯ahó u̯ łápći, to kap uźáu̯ u łáṕeṅku zavarćéu̯ i kap pry saḃé naśíu̯, tu v́édou̯by uśó: i̯ak skaćína (s) skaćínei̯u havóryć, i̯ak sabáka s sabákai̯u havóryć, i̯ag dréu̯o z dréu̯om havóryć. s páparṅiku ćvatká ṅixtó ṅe móže nai̯ćí, bu i̯ón ćvićé na I̯ána, u nóčy, a tak v́éle i̯on ćvićé, i̯ak vółosu ṕereharéć. xto pói̯ʒ́e na I̯áną u páparṅik načaváć, kab znai̯ći ćvatók, tu ṅe daléžyć, patamú, štu i̯amú stráxi zdai̯úćse fśeláḱii̯e.

22. Čáśći mľiná. mľin, hará va mľiṅé zróblena, śćáhṅeny káḿeṅ na hóru. na étui̯ harý kłaʒ́écsa na spóʒ́e aʒ́ín káḿeṅ krúhły, a druḱí na v́érśe na hétum kłaʒ́écsa. kále i̯ahó stau̯lái̯ecsa łúp, a kála łúba stau̯lái̯ucse dva słupé, i pryróbľivai̯uć kᵘóš, a u̯ spóʒ́e u kašý začépľiu̯ai̯uć karýtko. a u héto karýtko stau̯lái̯ecsa paléno, a héto paléno u káḿeṅ uxóʒ́ić. a u̯ káḿeṅi u̯yróbľivai̯ecsa v́eľíkai̯a ʒ́írka. a na ṅizú šaśćarṅá. u hétui̯ šeśćarṅí dóu̯hai̯o žaľézo, nazy-

váįecse v́eraćanó. i rób̓ąć kóło, a u tóm kóle nab̓iᵘwáįuć kułak̓é. to ų śaréźiṅe ųa mľiṅé hédak. a na dvarḗ rób̓ać druhóįo kóło, pryb̓iᵘwáįuć dašk̓é da tóho kóła. héto nazyváįućsa karcóųk̓i. i kále v́eľika(h)o ᵘóżera to rób̓ąć spúst, i zastaųláįuć zastaųk̓é, katóryįe zapyṅáįuć vódu. i rób̓ać skrýṅu, a ų skrýṅi rób̓ać zástaųku takúįu i puščáįuć vódu na étaįo kóło. i hétaįo kóło na dvarḗ krúćicsa, a ų śaréźiṅe krúćicsa druhóįo ad héta(h)o. a na harý ad hétyx kółoų krúćicse káḿeṅ, sýplecse ų kᵘóš žýto, i ḿélecsa.

23. V adnóm ḿéśće anúčṅik byų, katóry sub̓iráįe anúčy, i ų druhóm ḿéśće byų anúčṅik. įaný ųvažíľi(!) da V́ilny anúčy pródać. aźín pradáų svaįé, a druh̓í v́eżé, i na daróże stréľiśe. a tahdý byľí anúčy padaražáľi. héty anúčṅik, katóry pradáų, dy káže na hétaho, katóry v́eżé: pradáį mṅe anúčy svaįé. a héty káže: kupláį. kólkǫ xurmánek v́azúć anúčy? a éty káže: trý. a pa skólko na vóże? pa dvátcać pudóų. stóį, káže, įa zapłačú. i zapłaćíų įamú za anúčy. a hźe įon płaćíų, na daróże na bakú byų káḿeṅ v́élk̓i. įaný śéľi abúdva na hétum káḿeṅi, įon zapłaćíų įamú. v́adóma įeg žyd žýdu, to į v́éryć. įon pav́éryų, kólka pudóų na vóże. héty paįéxaų za anúčaḿi da V́ilṅi, a héty bútto v́arnúųśo nazát, da xáty, a ṅa da xáty, da ḿinav́ícaḿi abyįéxåų, dy da V́ilṅi. stračáįe įahó u V́ilṅi, hétaho anúčṅika, dy káže na xurmáṅk̓i: v́erṅéće śudý kóṅi za mnóįu. a héty káže: kudý v́ernúć za tabóįu, įa zapłaćíųžoš tab̓é za anúčy. a héty káže: įa ćeb̓é ṅe znáįu, kaľí ty mṅé płaćíų? héty žyt dúmaįe, štu prapáľi įehó hróšy, štu daų za anúčy. pašóų įon da ḿiravóho suźí i pytáįecsa ų įahó na ščót hétaho. a ḿiravý suźįá káže įamú: įak ty įemú daváų hróšy, śv́étęk ų ćeb̓é ṅe byłó? a žyt káže: ṅe byłó. alé, káže, na bakú na daróże byų v́élk̓i káḿeṅ, i my na tom káḿeṅi raspłáčvaľiśe. ḿiravý suźá pytáįecse ų įahó: a hźé toį žýt? įón káže: tút. pakľíkać įahó śudá. pakľíkaľi. nu štó, káže, zapłaćíų įon tab̓é za anúčy? įa, káže, įahó ṅe znáįe. įón, káže, ták nav́ázvaįecse na ḿeṅé. ḿiravý suźá hóźi havarýć užó, dy ųśó xóźić pa kámary. a héty žýt, katóry daų hróšy za anúčy staįáų, staįáų, i pašóų. a héty v́inaváty žyt staįíć uśó, i pytáįecse u ḿiravóho suźí: a kudá pašóų toį žýt? a ḿiravý suźá atkázvaįe: įon záras prýźe. įon (!) pašóų pa śv́étku, pa tahó, katóry báčyų. įak įon daváų hróšy tab̓é. a žyd havóryć: įak̓íįe hróšy xto báčyų, įa įahó įi znáć ṅe znáįu, įak̓í įon įéść. a ḿiravý suďįá ha-

vóryć: da tam ješć kámeń, na katórum vy śeǯéli, i jon tabé addaváu hróšy. a žyt káže: ojejój, tóho kámeńe dvátcać kóńej ńé pryvazúć śudá. ḿiravý suǯá véléu pakl'ikąć tuhó žýdą, i hétaho vinaváta(h)o zasuǯíu na try ḿéšecy v astróx, a hétamu žýdu varnúć hróšy nazát. kámeń paśvéččyu hétamu žýdu.

24. Uot jek pamré čełavék, íduć(!) pa lúǯi, ot i zdymájuć jehó z łóšk'ą, skiddájuć saróčku z jehó, raśćéluć na źamĺí kul sałómy, i bańúć vódu, i róbać s sałómy vézći i šarújuć jehó, ammýjuć, pałóžać na łáuu, i mólecsa Bóhu. a dva čełavéki íduć(!) jámu kapáć. a dva čełavéki róbać trunú jemú. jéduć pa báćuška. baćuško pryjéǯe, atprávić mał'ítvu u xáće, lúǯi bańúć jehó i ńasúć na móhl'icy. paśvéńćić báćuško mahílu, i jehó ustávéć u mahílu, i zasýpluć, i u hałauáx pastávać krýš, a ńimá krýžą, to pastávéć kámeń. héto nazyvájecsu prýkłut pa ńebóščyku. tahdý idúć u xátu, várać véčeru, pjúć harélku, śpavájuć péśni śvatýje, i pavačérajuć i parasxóǯecsa lúǯi (hautúry).

25. ʺOt jak starý čełovék uḿirájе, to jon pry pámaći ješčé, i jon védaje, što jón pamré, tu jamú ńičóho péret śḿérću ńe škóǯić, abý pa jóm, jek jon stáńe kanáć, kab ńe płákaĺi, bo jek stánuć płákać, to jehó saĺíjúć z daróĺi, tu jon ješčé búǯe žýć cýłuju póru, alé joń ńa búǯe užó ńi s kím havarýć, i jon ńičóho ńe znáje užo, užó šo róuno tu tak (!) uḿóršy, tóĺki ješčé što dúx u jóm. a jak małóju ǯićá uḿirájе, ot jamú búǯe hót, albo ji dvá, a byvájе što i trý, tu tahdý vélma tréba, jek kanáje, być aśćaróžnym, kab ńéhǯe véčer ńe pavéjou, kóḿin u xáće kab byu začýńeny, ǯvarýma u xáće ńe móžno stúkać, i máčary na rúki ńe móžno brać, tó janó lóxko skanáje. a jek ńe zróbeć hédak, tahdý da jahó patsúńecse ǯećíńec (eto zły dúx). tahdý na stalé kładúć śvencónaho źéĺą i zaśćiłájuć stół śvencónym abrúsəm. berúć hétaho źélą śvencónaho tróška, i š čatyréx kutkóu u xáće bańúć móxu ji bańúć śakúć ǯerkačá, i kurýnnaho hauná, i héto ušó razem ḿášájuć i kúreć hétajo ǯićá, i raśćémĺivajuć jemú rót, i ĺjúć śvencónuju ʺvódu. janó búǯe múčycsa hédak cýłuju póru, a tahdý užó pamré. a jak stáńe kanáć, dak jak dahléǯeć dóbre jáhó, ńixtó ńe stúkńe, ńi bráźńe, máčeru advadúć ad jahó, i kab véčer ńe pavéjou, tu bába stajić pry jóm, zapáĺić hrabńíčnuju śvéčku i daść jemú u rúki, i samá ǯaržýć jehó za rúku, i peraxrýśćicse, stáńe páčery havarýć, tu janó lóxko skanáje.

26. ᵘOt iʒ́é ʒ́aćúk, i̯iʒ́é pa sváta, i̯iʒ́é da ʒ́éu̯ḱi s svátam. prýduć u xátu, svat káže na ʒ́éu̯čynaho báćka: nu što sváće, búʒ́em ʒ́éu̯ku zaṕiu̯áć. a i̯ai̯é báćko káže: i̯a ṅi v́édai̯u, i̯ak i̯ai̯é axvóta. ʒ́éu̯ka iʒ́é tahdý s xáty, a za i̯ói̯u vyxóʒ́ić ʒ́ećúk, i stánuć pad vúhłom i pytái̯ecsa i̯on u i̯ei̯é: nu štó, pᵘói̯ʒ́eš zámuš? a i̯aná káže: i̯a ṅi v́édai̯u, i̯ak tátko skáže z mátkai̯u. idúć tadý u xátu, zaśćiłái̯e ʒ́éu̯ka stół, kłáduć (!) bóxen xléba na stół, stau̯lái̯e talérku, kłaʒ́é try drabḗ sóľi, a svát naľivái̯e čárku haréłḱi, i káže na i̯ei̯é báćka: zdaróu̯ buć sváće. Bóhu ʒ́ákavać, što pryždáľi xaćá ʒ́ećéi̯. nu ᵘot výṕi̯em pa čárcy, výṕi̯uć haréłḱi, a xľébom zakúśeć i čekái̯uć tahdý da v́eśélą. i̯ak prýʒ́e tái̯a ṅeʒ́élą, maładý i̯éʒ́e pa muzýku. pryv́eźé muzýku u subótu u̯ v́éčer. a na záu̯trai̯o užó svat, maładý i druškó i vaźńícą i muzýką saʒ́ácsa na vazḗ i i̯éduć da ʒ́éu̯ḱi. pryi̯éduć da ʒ́éu̯ḱi, uvói̯duć u xátu, saʒ́ácsa za stół, a maładói̯i ṅimá u̯u xáće, bó maładói̯, i̯ak maładý pryi̯éʒ́e, to i̯ói̯ ṅe móžno być u xáće, bo héto hédaḱi zakón. tahdý užó svat ƀeré ḱíi, i stúkai̯e u stól ḱíi̯em i kryčýć: svaćéi̯ko dabraʒ́éi̯ko, próśim da xáty. i̯a ṅa prašú, alé maładý próśić. tahdý svaćéi̯a v́eʒ́é maładúi̯u, vóźḿe rukói̯u za xústečku i̯i v́eʒ́é. pryv́eʒ́é na słón i pasáʒ́ić préći maładóho. tahdý i̯ai̯é báćko i svát ƀarúć pa butélcy haréłḱi, pastanóv́eć na stalé ḿísu i błahasłóv́eć: panóv́e suśéʒ́i, panóv́e pryv́ećéľi, pabłahasłav́éće haréłku złučýć. a lúʒ́i śéʒ́ečy atkázvai̯uć: Bóže bła(h)asłaví. a svát atkázvai̯e druḱí ras. i̯aný znóu̯ kážuć: Bóže błaasłaví. a svat atkázvai̯e tréći ras. a lúʒ́i atkázvai̯uć: Bóže błaasłaví, da žýto raʒ́í, hústai̯o i i̯ádrene'o. tahdý svaćéi̯ą začyná'e ṕéśṅi ṕéć, dy káže: da Bóžei̯e rádąśći ṕerelanúło ćéraz dvᵘór. ráduiśe sérdeṅko báćuškăvo da róƀąčy [1])... i tadý výṕi̯uć i zakúśeć, ƀeré śästrá hrabṅíšnui̯u śv́ěčku i zapálvai̯e, a maładái̯a saʒ́ícse na ʒ́éscy, a i̯aná śv́ěčkai̯u pastryhái̯e i̯ei̯é. i i̯édut da cérḱiv́i. tahdý báćuško i̯ix źv́enčái̯e, i i̯aný i̯éduć da xáty. i̯ek v́enčácsa i̯éduć, to maładái̯a na adnóm vóźe, a maładý na druhóm vóźe. a i̯ag źv́enčái̯ucsa, tahdý saʒ́ácsa na adnóm vóźe užó. pryi̯édut da xáty, tahdý ʒ́éu̯čyna máći ƀeré kažúx, akryu̯ái̯ecse kažúxǫm, vóᵘwnai̯u na v́érx, i ƀeré v́éko ż ʒ́ažý, a na tom v́éku kłaʒ́é kusóček xlébu i̯i ᵘwyxóʒ́ić u śéṅi, stanaví́csa na paróźe, a i̯aný abói̯o nahnúcse, a máći hétym v́ékăm pryćiskái̯e

---

[1]) Patrz Wiesiołów, I. 12.

i̯ix. uxóʒeć tahdý u xátu, i svat z maładýḿi i svaćéi̯ą, i tadý užó ṕi̯úć, hulái̯uć. i tahdý b́eré svat maładóho i maładúi̯u i v́adúć u humnó spać. a na záu̯trai̯o ráno, iʒé svat s svaćéi̯ei̯u i kľíčuć i̯ix. i̯aný užó i̯im pakázvai̯uć svai̯é patrébnyi̯e réčy. kaľí ʒéu̯kai̯u maładái̯a, tahdý u̯žó pryxóʒeć u xátu, tak máći užó maładói̯i śṕevái̯e ṕéśńu: da zaraʒí da Bóže žýto, na prýšłai̯o ľéto. naš maładý hłaśíu̯, kap stói̯ečy kaśíu̯, a... máła [1]) kap stói̯ečy žáłą. tahdý máći dastai̯é butélku haréłḱi sałútkai̯e, stanóẃić páru ḱéłbás, i tadý ṕi̯úć i zakúsvai̯uć i začynái̯uć i̯ei̯é darýć, xto ʒeśátku, xto šeż hróšei̯, a xto załatóu̯ku, a xto pou̯ruḃél, a xto i̯ ruḃél. i tahdý i̯éduć da maładóho, a máći płáče pa svai̯ói̯ daccé, a ʒau̯ḱé śṕävái̯uć: da taḃé mátko xáta i śéńi, kamórka, a mńe mátko da kúḃäł płáće, karóu̯ką. i i̯éduć da maładóho tahdý. pryi̯éduć da maładó(h)o, tadý užó týi̯e baćḱé xórăšo i̯ix prýmuć i davái̯ čestaváć. tahdý hulái̯uć ʒeń, i̯i dvá, i̯i trý, i tahdý užó muzýku advóżeć da xáty. kaľí maładái̯ą ʒéu̯kai̯u, to muzýccy zaváže na skrýpku čyrvónui̯u stúšku, tu u̯śáḱi znái̯e, i małói̯o i staróio, štu maładái̯a ʒéu̯kai̯u. bu ᵘśáḱi báčyć, štu na skrýpcy stúška čyrvónai̯a. a kaľí ńimá ńičóho, to ᵘžó maładái̯a ńe ʒéu̯kai̯u, i u̯śákai̯o v́édai̯e.

27. Kaľí kaḃéta pryḃirái̯ecse v́eśćí ʒićá, to káže na mužyká: iʒí pa bábu. mužýk iʒé, kľíče bábu. bába pryxóʒić, záraz hétai̯a kaḃéta mái̯e ʒićá. stau̯ldi̯e mužýk butélku haréłḱi, i ṕi̯úć raʒíny. a pótym za trý dńi iʒé, próśić kúmą i kumý. pryxóʒić kum i kumá, ńasúć pa kusóčku xľéba i pa trý drabé sóľi. b́eré bába ʒićá na rúḱi i̯ aʒei̯é kažúx da harý vóᵘwnai̯u, i b́eré try łażíńe ż v́éńiką výćahnuᵘšy, i atsóvvai̯uć stół śérôt xáty. bába i̯ʒé na ṕéret, a kum za bábai̯u, a kumá za kúmom. try rázy kále stałá abýduć, i̯i bába śáʒe na pókući i dáść pa čárcy haréłḱi kúmu i̯i kuḿé. i i̯aný i̯idúć na vós paśáduć, a bába výńeśe ʒićá, dy addáść im. tahdý i̯éduć da báćuškq. báćuško užó xrýśćić. kúmu tréba báćušku zapłaćíć załatóu̯ku, a kuḿé šeż gróšei̯. pryi̯ehʒái̯uć da xáty. tadý užó mužýk iʒé pa lúʒi. idúć lúʒi u̯śé u xátu, katóryi̯e patrébnyi̯e, svai̯aḱé. tahdý ṕi̯úć, hulái̯uć, a pótym dai̯úć v́ečéru, kapústu, i krúpńik i kášu. kapústu żżadúć, i krúpńik żżadúć, a kášu bába nakrýi̯e xústkei̯u, tréba kab i̯ói̯ na kášu kłáľi hróšy. tahdý kładúć i̯ói̯ hróšy,

---

[1]) Między: *a* i *máła* wypuszczony jakiś wyraz, może: *maładá*.

xto kaṕéi̯ku, xto šeż gróšei̯, a xto i̯i ʒeśátku, i dvátcać kaṕéi̯ek kładúć. tahdý i̯aná dai̯é i̯im hétui̯u kášu. żżadúć hétui̯u kášu, paʒáku-i̯uć lúʒi haspadarú, haspadýńi. tahdý b́arúć vᵛós, a na vós kładúć bóránu, a na bóránu sažái̯uć bábu, i ṽazúć u karčmú. bába i̯im za étyi̯e hróšy stau̯lái̯e harélku. papraščái̯ućsa i pói̯dut da xáty. kaĺi žónkạ róʒi(ć) ʒićá dóbre, to i̯ói̯ tréba adná bába. a kaĺí katóraⁱa búʒe múčycse cýłui̯u póru, to tréba i̯ćí da báćuškạ, to báćuško iʒé u̯ cérkou̯ i aččyńái̯e cársḱii̯e ʒvéry, i b́eré śvatúi̯u Iivánheli̯u, i čytái̯e, i daść i̯im taḱí pói̯es, i i̯aný ńasúć da xáty, i héta kab́éta potṕeráżecsa hétym pói̯esom, tahdý užó Boh dáść, i̯aná búʒe ḿeć ʒićá. a xto hétaho ńe zróbić, dy káže: ot i̯eg Boh dáść, xai̯ hédak i búʒe, to hétai̯a kab́étạ móže na toi̯ śvét ići praz héstai̯o.

28. *I̯ag býu̯ i̯a małý, mńe byłó vóśem hót, ᵛ mai̯hó báćka byłó šeśćóro ʒećéi̯, a u̯ ʒáćka byłó adnó. ʒáćko káže: tvai̯é ʒéći śmat xléba i̯adúć, tréba ʒaĺícse. u̯żaĺí, paʒaĺĺíše. a tahdý ṽélma hółod byu̯. nam pryšłóšo dva gárcy krup, a ṕać gárcou̯ muḱí. tahdý báćko káže na ḿeńé: iʒí u̯u dvór słužýć. i̯a pašóu̯, zhaʒíu̯šo býdło páśvić. daĺí mńe ʒéśeć rublóu̯ na ĺéto, i daĺí xĺép, hédaḱi sámy, i̯ek káždamu párapku. byu̯ i̯a try léće tam, páśviu̯, a žimói̯u da dómu. a pótym kažú na akanóma: i̯a u̯žó páńe ńa búdu páśvić. a štóš ty, káže, búʒeš rabić? i̯a, kažú, búdu baranavác. tahdý i̯on ḿeńé zhaʒíu̯ žó dvátcać rublóu̯ na ĺéto. i̯a byu̯ pry kóńax ʒvé ĺéće, kažú: páńe, ńa búdu bólei̯. čamú? tak kắ [1]). a štóš ty búʒeš rabić? i̯a búdu aráć. ế, ńế, káže, ty słáp aščé aráć. i̯a kažú: ńé, i̯a búdu aráć. akónom káže: i̯a bai̯úšo ćeb́é haʒić, ty i̯ešč́é maładý, móžeš spórćicse. dúmou̯ i̯a, dúmou̯, što tut rab́ić. pašóu̯ i̯a da Damátou̯ščyny, da I̯erbóu̯ska(h)o. pryxóʒu, pytái̯ecse I̯erbóu̯sḱi: atkúl ty? i̯a kažú: s Kryšyłóu̯ščyny. a čahó ty xóčeš? xačú, páńe, za páropka zhaʒícse. a da ča(h)ó ty xóčeš? i̯a kažú: da vałóu̯. zhaʒíu̯ ḿeńé da vałóu̯, dau̯ na ĺéto dvátcać čatéry rublé. służýu̯ i̯a tam ʒvé léće. ḱépskó u̯ dvaré słužýć, pai̯dú i̯a u̯ mĺín. pašóu̯ i̯a u̯u mĺín, daĺi mńe ńa ḿéšec čatéry rublé. žyvú i̯a u̯u mĺińé ḿéšecou̯ ṕać, ḱépsko u̯u mĺińé. u žimói̯u xółodno, kóło zaḿéržńe, tréba kóło śéč, žyt ńikóĺi spokói̯u ńi dai̯é. hóʒi i̯a u̯u mĺińé žyć. tréba žańícse ᵛužó. dóma pólạ krýškạ, bratóu̯ ᵛu ḿeńé čatyróx. káže báćko: pačekái̯ tróxe. i̯a kažú: ńé, ńe búdu čekáć. akázvai̯ecse mńe ʒéu̯kạ, adná, a pr-*

[1]) A može: *čamú tak? kắ.*

*tem i druhái̯a, adná s Pałanói̯i, a druhái̯a ż Lubáńič. ńé, i̯a s tói̯u ńe xačú žeńícse, ż lubáńickei̯u, búdu z hésteu̯ žeńícse. kľíknuľi i̯aný ḿeńé da śeb́é, dy kážuć: mý xóčem ćeb́é u prýmy u̯żáć. i̯a kažú: dóbre. a żamľí šmát u vás? damó, káže, dva mórǵi, i pou̯ mórgą sanažáći, a pa śḿérći vóżḿeš uśó. a róśṕisku daśí? kažú. dám. nu dóbre, i̯ag zrób́im róspisku, tahdý búźem žańícse. dóbre, i̯ei̯é báćko havóryć. a i̯ei̯é báćko v́élmą ṕi̯áńicą, i̯amú dai̯ harḗłḱi, skažý: zaṕišý dúšu svai̯ú — to i̯ṓn zaṕíše. i̯eg i̯a b́édny čałav́ék, to i̯a padúmou̯: dle ḿeńé i̯ héto dóbre. pytái̯uśo u i̯ei̯é báćka: a hźež búźem rab́íć róśṕisku? źe xóčéš, káže. i̯on dúmou̯, što héto tak sab́é. xoz zrób́ić róśṕisku, a i̯a kaľí zaxačú i̯ehó výhnać, tò výženu. dúmai̯e sab́é héto hédak. pai̯éxaľi u kanceláruiu rab́íć róśṕisku. mńe skazáľi u̯ kanceláruí, što ńe tak to dóbre, i̯éćće u̯u Naváhrudek u̯ natárus. i̯on i i̯éźe. i̯a i̯amú dau̯ harḗłḱi tróxą výṕić, pašľí u̯ natárus, dau̯ i̯ṓn róśṕisku mńe. pryi̯éxaľi da xáty. daľí na zápov́eć, i daváį žańícse. i pai̯éxau̯ i̯a da svai̯é xáty. skazáľi i̯amú tut lúźi: ḱépskui̯u zrab́íu̯ róśṕisku. če(h)ó te (!) i̯éxau̯ da Naváhrutka? i̯on káže: a čórt i̯ehó v́édai̯e, i̯a ṕi̯ány byu̯, dak i i̯éxou̯. i̯ak i̯on mńe havarýu̯, tak i i̯á tam hédak havarýu̯, a i̯aný tam ṕisáľi u̯śó. i̯a i̯amú ńe dám žańícse. pašóu̯ da báćuška, i skazáu̯ báćušku, kab ńe čytáu̯ zápov́eźou̯. pryi̯éxau̯ i̯a śudá pytácsa, kaľí búźe v́eśélo. i̯aný kážuć: ńa búźe v́eśélą, bu ty ašukáu̯. my u̯ xátu pakľíčem luźéi̯, pakľíčem čałav́éką, katóry móže ṕisáć, i damó tab́é u̯u xáće róśṕisku, a hétui̯u addái̯ nám. tahdý búźem v́eśélo rab́íć. dúmou̯ i̯a dúmou̯, ńé, hédak ḱépsko, i̯a ńe xačú. pytái̯uśo u źéu̯ḱi: i̯ágžo búźe? i̯aná káže: i̯a ńi v́édai̯u. a i̯a kažú: a ty kaľí xóčeš, tu my ažéńimśo, i̯aný ⁱi v́édać ńa búduć. i̯aná káže: dóbre. i̯aný u̯żaľí baćḱé, uśó aźéńo i̯ei̯é pazamykáľi, i ńi puščái̯uć. a i̯aný paprašíľi užó báćuška, kab báćušk*o ńe źv́enčáu̯. a héto tut tréba v́enčácsa. i̯a kažú: tu ńa búdu v́enčácsa. pai̯éxau̯ i̯a da svai̯é xáty, a i̯ṓi̯ skazáu̯: i̯a u̯ subótu pryi̯édu u̯u nóčy śudý. a ty u̯ dóma ńe žyv́í, a buć u tahó i̯ tahó. pryi̯éxau̯ i̯a u nóčy f subótu, pakľíkau̯ i̯ei̯é, pai̯éxau̯ da báćuška, *žó byłó aźinátcać časóu̯. báćuško káže: čahó u̯u nóčy xóźiš? i̯a kažú: xačú, kab báćuško métryḱi *wýdau̯, hétai̯e źéu̯ḱi. i̯on káže: ńe dám, baćḱé praśíľi, kab i̯a ńe dáu̯. i̯aná stáłą płákać, stáła praśíć báćušką, to báćuško dau̯ métryku. i̯a báćušku zapłaćíu̯ za hétai̯o rub́él. a u̯ druhúi̯u subótu skazáu̯ i̯ṓi̯ pryći u̯u Karéľičy.*

a i̯a pryi̯éxau̯ z dómu s svai̯hó, i zabráu̯ i̯ei̯é, pryv́ós da svai̯é xáty. a na záu̯trai̯o sabráu̯ luʒéi̯, pryv́ós muzýku, pai̯éxou̯ dô damátou̯skaho báćuška̯, i ẑv́enčáu̯šo. dak i̯ei̯é baćḱé u ʒ́ve ńeʒéľi dačúľiše, štu u̯žó i̯aná zámuš výšła̯. žyľí my tam try hódy. i̯ek i̯amú tréba byľí hróšy, i̯ei̯é báćku, tu i̯ṓn pryi̯éxôu̯ da ḿeńé: dai̯ mńé hróšei̯ zapłaćíć u kanceláruiu i̯i i̯éć ka mńé, búʒem žyć rázəm. i̯a dáu̯ hróšei̯, i pryi̯éxaľi šudý, i daváį býć. pabýu̯ i̯a ʒ́ve ńeʒéľi, hóńić ᵘwón. iʒí, káže, vón. daváį ḃícse sa mnói̯u. dúmai̯u i̯a: otó ná ľixo. dau̯ ṕetnátcać rublóu̯ hróšei̯, i ńimá hʒe žyć. pryšóu̯ i̯a šudý, da Baráćina, zhaʒíu̯šo i̯a służýć ž žóŋka̯i̯u. pasłužýu̯ i̯a hṓt, tréba i̯emú znóu̯ hróšei̯, iʒé, próšić: dai̯ ʒ́éšeć rublóu̯ hróšei̯, dy i̯ʒí, búʒem žyć rázəm. i̯a kažú ńe i̯ćí, a žóŋka káže: paʒém. nó, iʒém. žóŋka žyv́é tám. pry svai̯úm báćku, a i̯a tút, u dvaré. pabyľí my u i̯ahó try hódy: von ᵘwyḃirái̯ćeše. naṕi̯écsa harḗłḱi, i cáłu noč kryčýć. dúmai̯u i̯a: što éto búʒe z héstą̯ho? dakᵘṓl ty ḿeńé búʒež hańáć vón. dy kažú: astáń Bóže u vóľi, što búʒe, tu búʒe, i ćepér ńe pai̯dú s xáty. aʒín ras pryšóu̯ i̯a z dvará u v́éčer i ľóx (!) na łóšku, i lažú. čúi̯u, iʒé s karčmý, ṕi̯ány, i kryčýć: výženu vón, braʒáhu hétaho. a žóŋka súče ńíći, dy káže: iʒé u̯žó, káže, báćko. ustaváį, bu, káže, z za paróha i̯eg dáść čymńibúć, tu ńe u̯stáńeš. dúmai̯u i̯a: ńe u̯žó práu̯dy, adrázu zabi̯é? a ńé, búdu ležáć, što Bóh ńe dáść. i̯ek vai̯šóu̯ u xátu, tak i kryčýć: vón złóʒei̯, braʒáha ty. i̯a u̯ustáu̯, kažú: ćíxo, ńe kryčý, kaľí naṕíu̯šo, to laš spáć. i̯ṓn ḃaré za łóško, i ćáhńe vón. i̯a u̯ustáu̯šy, da v adnú mórdu, da v druhúi̯u mórdu, a v i̯ahó byłá u̯ rukáx dubóvai̯ą kúlą. i̯a adabráu̯ hétui̯u kúlu, da dva rázy i̯amú i̯ek śćahnúu̯, to i̯aná ṕerełamáłaše. tu i̯a u̯ śéńi, a u̯ śéńax kála žarón stai̯áło kaši̯ó. i̯ak užáu̯ i̯a tói̯o kaši̯ó, tu datól ḃíu̯, pakól sam zmóxšo. léže i̯ešče ḃícse, i̯eščé máło i̯emú. tu i̯a i̯ahó, vžáu̯ léi̯cy, da ẑv́ezáu̯ i̯ähó. tahdý u̯žó ḃíu̯, kṓlką sam xaćéu̯. póśle hétaho bói̯u, ṕeranačaváľi, pašóu̯ i̯on u̯ karčmú. pytáᵗecsa žydóu̯ka u̯ i̯ahó: no a štó, búʒe vyḃirácse s xáty, Aléś? múśić ńé, atkázỹvai̯e žydṓu̯cy, zaḃíu̯ čýsto. skažý arandárko, i̯aḱím parátkəm i̯ehó ᵘwýhną̯ć. a i̯aná káže i̯amú: vaẑḿí u xáće ᵘwýstou̯ ʒ́v́éry, i výḿi vókną, to i̯ṓn sám výḃerecse. ty s xáty vókną i ʒ́v́éry mái̯eš právo výńeć, bô xátą tvai̯á, a i̯on ńexái̯ šaʒíć saḃé u xáće, kaľí xóče. ále (!) ńe bóš, ńé u̯śéʒić. pryxóʒić i̯on s karčmý, da havóryć na svai̯ú žóŋku: iʒí bábo s xáty k sušédu

na patsúśeʒi. a i̯aná atkázvai̯e: čämú? i̯a s xáty výmu ʒ́véry i vókną, xai̯ mai̯á xdta búʒe b́eż ʒ́varéi̯ i b́ez akón. a i̯a i̯dú u xátu. ᵘwai̯šóu̯ f xátu, da pytái̯ušo: štó ᵘwy havóryće tút? a žóvka i̯ahó atkázvai̯e: a ᵘwót xóče ʒ́véry i vókna f xáće poᵘwymáć, a mńe káže ićí na patsúśeʒi. i̯a pryšóu̯ da i̯ahó, dy kažú: xto tab́é kazáu̯ héto hédak rab́ić? káže: i̯a býu̯ pat karčmói̯u, i pažáľiu̯šo urátńiku, i urátńik mńe kazáu̯, kab i̯a hédak zrab́íu̯. i̯a nastávíu̯ kułák i havarú: vymái̯ ʒ́véry, i vókną, sukinsýn, padléc, ammánščyk, ašukáńec. i̯ag hróšy bráu̯, dak tahdý było dóbre, a ćeṕér užó ḱépsko tab́é. i̯a tab́é zárąs i̯ag dám, tu ty ńa výleżeš z hétai̯e xáty. padúmou̯ i̯on, padúmou̯: ńé, ńičóho ńe zrablú. pai̯dú i̯a da Naváhrutka, da ślédovatela. pakažú i̯a ślédovatelu svai̯é pabói̯i, tu i̯ehó zasúʒeć v astróx. i pašóu̯, naṕisáu̯ prešéńi̯o, padáu̯ ślédovatelu. ćéras skólko ʒ́ón u̯zyvái̯uć nas da ślédovatela. pryšľí my da ślédovatelą, raspytáu̯šo u̯u i̯ahó, a pótym u ḿeńé. ćéras skᵘólko ʒ́ón iznóu̯ ślédovatel pazyvái̯e nas iznóu̯. dúmou̯ i̯a dúmou̯, što to búʒe z héstaho, ḿeńé zasúʒeć v astróx. da u̯żáu̯ rub́él, da pašóu̯ u̯ karčmú, da kľíknuu̯ i̯ahó, pastávíu̯ butélku haréłḱi, ᵘwýṕiľi, dy kažú: ᵘot báćko, paḿirémšo s tabói̯u, što my búʒemo pa sudóx vałačýcse. pai̯éxaľi da ślédovatelą, paḿirýľiśe. pryi̯éxaľi at ślédovatelą, i̯a i̯ahó paḱínuu̯ u̯u dóma, a sam pryšóu̯ da dvará służýć ž žóvkei̯u. byu̯ i̯a u dvaré čatéry hódy. pašóu̯ i̯a da i̯ahó: ći daśí mńe pólo, tói̯o, štu ty aṕisáu̯ mńe? ńé, káže, ńe dám. nu dóbre, ńi daśí? ńe dám. vot i̯ek mńe búʒe ḱépsko u dvaré ž žóvkai̯u, to i̯a pryi̯édu da ćeb́é u xátu, i búʒem žyć rázem. i̯ek paʒaržú ćeb́é f svai̯íx rukáx dóbre, tu ty ńéxaće addaśí mńe pólo. padúmou̯ i̯on, padúmou̯: tu b́arý, ći štó. vżáu̯ i̯a svai̯ú čáśé, stáu̯ ʒ́éreᵘwo ᵘważíć, pastávíu̯ svai̯ú xátu, i výbrâu̯šo z dvará f svai̯ú xátu, i stáu̯ žýć, i tymčásem i ćeṕér žyvú. dabrá u vóčy ńa báčyu̯, a hórą pahlaʒéu̯. ʒ́éći małýi̯e, tói̯o pamré, tói̯o róʒicse, tréba hróšy báćušku, i dókteru. tymčásem Bóhu ʒ́ákăvać za prabýły čás, i̯ak ṕerežyłóšo, tak i dóbre. što naznáčeno na radú, tu ńe praṕi̯éš na ḿadú. žárkai̯ą i̯ískra fšo pólo spáľić, a pótym i samá zharýć. ńi kapái̯ pat ḱím i̯ámy, bu sám uᵘwáľiśśe.

29. ᵘOt kaľí čełavék pai̯éʒe u ľés puščáć ʒ́éreᵘwo na xátu, dy havóryć: hák, ńexái̯ búʒe ták (i̯ek śekańé, dy hák). kab Boh dáu̯ ušó šancau̯u̯áło, kap kúrycą i̯i i̯ei̯cá ńe zhub́iłą. i̯ek śśečé ṕéršui̯u xvai̯ínu, kaľí ńe zavíśńe, to héto dóbre. a kaľí zavíśńe, tu ńa búʒe

bráć, bo héto ńeščašľívai̯a. usaʒíu̯šy i̯ei̯é u xátu, to héto búʒe ćóngle ḱépsko, i ḱépsko. tréba i̯ei̯é paḱínuć. pᵘói̯ʒe šéč druhúi̯u. i ᵘwýšeče i̯ix sórăk. i̯ek sórăk výšek xvai̯ín, tu u̯žó búʒe xáta. tahdý u̯žó, kaľí baháty, zakóle i̯epruká, pryvéżé šmat harḗłki, kľíče luʒéi̯, častúi̯e lúʒi, i i̯ený i̯emú i̯éduć pa xátu, pryvóżeć ʒérevo. héty čełavék častúi̯e i̯ix, a póśle róľić xátu. zróľić i̯ek rás, tadý kľíče suśéʒeu̯ u xátu. i̯aný ľarúć s sabói̯u pa kaváłečku xľéba, i ľarúć śvancónai̯e i̯erbý pa páłoccy, i vilšúi̯uć, kab Boh dáu̯ haspadár žyu̯ u̯ hétui̯ xáće, kab héta xáta stai̯áłą i zhńiłá na ḿéscy stói̯ą̯čy, i kap pa vókna v źémlu uľézłą [1]). čałavék hétai̯e xáty staᵘwlái̯e butélku harḗłki na stół, i ṕi̯úć. i héto nazyvái̯ecse uxóʒiny.

30. V adnúm ḿéscy byu̯ ľédny čełavék, alé i̯ón veľíki šydár (xto šútki i̯aḱíi̯e uḿéi̯e havarýć). i̯ahó tąḱí ńa nazyváľi pa i̯iḿéńi, alé i̯ahó nazyváľi Šydaróm. aʒín rás zapróx i̯on kabýłu svai̯ú i pai̯éxau̯. i̯éʒe dak i̯éʒe, a kabýła i̯ahó byłá błahái̯a (xudái̯a). pryi̯éxau̯ i̯on na hréblu (hʒe u bałóće da zróľeʒ daróhu, naḱídai̯uć xłúdu šmát (xłúd: gałéńżo, hali̯ó), a na toi̯ xłúd navóžvai̯uć ṕaskú, i na abápoł hétąi̯e hréblľi kapái̯uć kapańícy, héto nazyvái̯ecse hréblą). pryi̯éxau̯ Šydár na hétui̯u hréblu, i dúmai̯e saľé: pai̯édu i̯a u̯u bałóto, a móže s kahó pašydarúi̯u. i pai̯éxou̯. i̯ăk ui̯éxou̯ u bałóto, kabýła błahái̯a, vżałá i uhrázłą. i̯éʒe pᵘop párma kóńḿi s svai̯ím xurmanóm. i̯ăk uhléʒeu̯ Šydár, što i̯éʒe pᵘóp, pryľćh na hréblu, paḱínuu̯šy kabýłu u hraźí, šápku źńáu̯, i próśić, káže: báťuška, paḿíłui̯će ḿeńé, od zi̯éxau̯ ᵘu bók z hréblľi, i u̯hrázłą kabýłą, pamažéće ᵘwýćąhnuć. káže póp na svai̯hó párapka: źľéś, paʒí pamažý. źles párabok i pašľí dvúx. ćaháľi, ćäháľi hétui̯u kabýłu, ńii̯ák ńe výćehnuć. pryxóʒić pop da i̯íx, káže: i̯i i̯a pamahú tróxe. stau̯ pamaháć im, i u̯śó róu̯no ńa ᵘwýćehnuli taḱí. káže póp: trébą pakľíkąć bőlš luʒéi̯. a Šydár atkázvai̯e: dái̯će mńe svai̯é kóńi, i̯a pai̯édu u hétui̯u vósku, pryvázú čałavék š čatéry. káže pőp: ᵘważḿi, tőlką ńe báu̯śe. Šydár śéu̯ na papóu̯u̯y kóńi, i pai̯éxau̯. a pᵘőp s párapkᵘom stai̯íć kála hétąi̯e kabýły. a Šydár ńe i̯éduču pa lúʒi. a pai̯éxau̯ da papóu̯a(h)o dómu. i̯ek pryi̯éxåu̯, dy káže na papóu̯u žónku: mátuško, kazáu̯ báťuško, kaľ ᵘwý daľí mńe fśe svai̯é hróšy, kőlko u̯ vás i̯éść, i i̯ešćé tak véle kap pazýčyľi, bo báťuško ľeré dvőr

---

[1]) Patrz Połona I. 1.

v aréndu v́eľíḱi, dag hróšei̯ tréba šmat. báťuškăva žóṅka dałá i̯amú svai̯íx ṕać týśeč, i ńi dalóko tam byu̯ dvᵘṓr, pašłá i̯aná u toi̯ dvᵘṓr, pazýčyłą u tahó pána ṕać týśeč i dałá. héty Šydár zabráu̯ hróšy i pai̯éxau̯. pryi̯éxau̯ tudý, hʒ́e i̯ehó kabýłą uhrázłą, a báťuška̯ stai̯íć s páropkəm, dy káže: štó ty zabáv́iu̯śo hédak dóu̯ho? dag hʒ́é, káže, praśíu̯, praśíu̯ luʒ́éi̯, ńii̯ák ńe dapraśíu̯śo̯. búʒ́em ćahnúć u tróx, paprabúi̯em, móže ᵘwýćehńem, a móže ńé. i̯ek stáľi i̯ený pa práu̯ʒ́e u̯śé tróx ćahnúć, u̯žaľí i výćehnuľi. báťuško pai̯éxou̯ s páropkom da svai̯hó dómu, a Šydár da svai̯hó. pryi̯éxou̯ báťuško da dómu, ᵘwyxóʒ́ić báťuškăva žóṅka i pytái̯ecse: a ći v́aľíḱi toi̯ dvṓr, što báťuško užáu̯? pažirái̯e báťuško u vóčy: i̯aḱí dvṓr? a hétoš pryi̯ehʒ́áu̯ Šydár i kazáu̯, kab i̯a dałá hróšy, kṓlką svai̯íh byłó, i̯eščé tak v́éle kap pazýčyłą. u̯ ḿeńé svai̯íh hróšei̯ byłó ṕat týśeč, a ṕać týśeč i̯a pazýčyła i dałá i̯amú. káže báťuško: vot dúreń, xóʒ́ báťuškova žóṅką, alé dúreń. hʒ́éž my i̯ix sýščem, i̯ónžož b́édny sau̯śém, dy ńičóho... [1]) *na záu̯trai̯o báťuško káže na párapką: zaprahái̯mo kóńi, pai̯éʒ́em šukáć Šydará. my i̯emú učóra kabýły pamaháľi ćaháć, a i̯oṅ (!) pryi̯éxau̯, da mátušku tut ašukáu̯. zaprahľí kóńi, i pai̯éxaľi. ᵘśo i̯éduć pa v́óskax i pytái̯ucse, a pótym dapytáľiśe. báťuško žlés, dy i̯ʒ́é u̯u xátu. a Šydár i̯ăk uhléʒ́eu̯ praz aknó, štu báťuško i̯ʒ́é, šápku sḱínuu̯ z hałaᵘwý, a žónčynu xústku zav́azáu̯ na hółou̯, i žónčynu spadńícu złažýu̯, i žónčyn kaptán aʒ́anúu̯ i vžau̯ u rúḱi śekáč i śečé u karýće kartópľi śv́ińám. báťuško vai̯šóu̯ u xátu i pytái̯ecsa: héto šydaróu̯a xáta? héto, atkázvai̯e šydaróu̯a žóṅką. a čahó ᵘwy xóčeće? i̯on učóračy i̯éxau̯ hréblei̯u i ži̯éxau̯ u bók z hréblľi, i i̯ehó kabýła uhrázłą i i̯on nas papraśíu̯ ᵘwýćehnuć, i my ćaháľi i̯ei̯é, i ńe výćehnuľi. tu i̯a i̯amú i̯ag dóbremu dau̯ kóńi svai̯é, kab i̯on pai̯éxou̯ u v́ósku, i papraśíu̯ luʒ́éi̯. a i̯on ńe i̯éduču u v́ósku, da pai̯éxou̯ da mai̯hó dómu, da u̯žáu̯ fśe hróšy zabráu̯. i̯a ńi v́édai̯u sam, što ćeṕér raḃíć. ći ᵘwy addaśćé mńé, ći ńé? žóṅka šydaróu̯u̯a zaśḿei̯áłaśe, dy káže: hʒ́e my vóžḿom vam addáć, kaľí ⁱi i̯ahó ńimá u̯u dóma. a i̯on stai̯íć kále karýtą i śečé kartópľi. báťuško i̯ehó i ńi paznáu̯. pytái̯ecse báťuško w i̯ehó žóṅḱi: a héto što za kaḃéta? a žóṅką šydaróu̯a atkázvai̯e: héto dačká mai̯á. báťuško havóryć: tréba mńe i̯ei̯é zabráć, ńexái̯ aná mńe atsłúžvai̯e hétyi̯e hróšy. žóṅką šydaróu̯a*

---

[1]) Tu brakuje jakiegoś wyrazu.

*havóryć: ƀeréće. vżau̯ báťuško na u̯ós i paƀós hétui̯u dačkú. a héto ńe dačkú, a samóho Šydará. słúžyć Šydár u báťuška za ʒéu̯ku. aʒín rás pryi̯éxau̯ maładý čałaƀék u sváty, da báťuškavy dačḱi, i havóryć: vot i̯a žańúśo, xóć mužýčku użáu̯by zámuš, alé kab i̯aná mńe u butélku nascáłą i ńe raźľiłóśo. dúmai̯e báťuška*ᵘ*wa dačká: i̯a ńe zrablú hétaho i ńixtó ńe zróƀić, héto ńe kaƀéčai̯a rabóta u butélku scáć, a muščýnskai̯ą. u̯żałá i atkazáłaśe. pytái̯ecse báťuško u svai̯íx służánek: a móže* ᵘ*wy katórai̯ą nascýć u butélku, to héty maładý vóźḿe zámuš vás. atkázvai̯e Šydár: i̯á, káže, nascú. dúmai̯e báťuškava dačká: ńe u̯žó práu̯dą służánką hédak zróƀić? vót i̯oi̯ búʒe ščáśćo, i̯ag héty maładý vóźḿe. ƀadómą muščýną, a i̯aný dúmaľi, što héto ʒéu̯ką. dak ƀadómą i̯ăk muščýną, tak i̯on butélku pastáƀiu̯, i̯ek pryḿerga*ᵘ*wáuśo, i nascáu̯. héty maładý káže: i̯a búdu brać hétui̯u służánku. i daváį̯ žeńícse ź i̯éi̯u. nańaľí muzýkåu̯ tróx, a týi̯e muzýḱi da u̯śé try bratě ródnyi̯e. i źƀenčáľiśe, huláį̯uć, a muzýḱi hráį̯uć. i̯ăk pryšłá táį̯a haʒíną, štu i̯íx tréba ƀeśći spáć. dak i̯ágžôš i̯aný póį̯duć spáć, kaľí i̯aný abúdvą muščýny. to héty Šydár dúmai̯e: i̯ak tut výkrućicse ad hétaho? tak użáu̯, daváį̯ durńéć, tu tahó u̯ hółou̯, tu tahó, výšeu̯, báťuškăvo humnó zapaľíu̯. u̯śé kryčáć: zdurńéła maładáį̯a. vżáu̯ báťuško pa*ᵘ*wyhańáu̯ u̯śú družýnu. idúć muzykánty, dy havórać: ah ńeščáśćo nášo, kólką hráľi. i ńixtó ńe zapłaćíu̯. vaźḿém xaćá báťuškou̯ vúlei̯ s pčółaḿi. i pryšľí i ƀarúć. a hétai̯a maładáį̯a, i̯ek výskačyła dy u vúli̯i léhła. trébu papáśći hétym muzykántam* ᵘ *héty sámy vúlei̯. ńasúć, dy havórać: ńéšto ćáško, múśič (!) šmat ḿódu tut. a ńa ḿódu, da Šydará ńasúć. héty Šydár léžečy u vúli̯i, i̯ek adńaśľí muzykánty ƀorż ʒƀé, tak i̯on pamáleńkui̯ havóryć: stói̯. muzykánty havórać aʒín da (a)dnahó. káže: bráće, hóńicse ńéxto. tag druḱí ras Šydár léžečy u vúli̯i: stói̯. i̯aný użaľí, ḱínuľi héty vúlei̯, dy* ᵘ*ućéḱi. héty Šydár pašóu̯ aʒín u nóčy ćeraź ľés. iʒé dak iʒé, čúi̯e ṕiščýć paraśá ńéhʒe. i̯on daváį̯ ićí. pryxóʒić tudý, hʒe hétai̯o paraśá ṕiščýć, dak paraśá u i̯áḿe, i vóu̯k tam. a héto i̯áma byłá, aʒín pan výkapou̯ i̯ámu hłybókui̯u i* ᵘ*uḱínuu̯ tudá paraśá, i pryḱídau̯ hétui̯u i̯ámu łómom. i hétai̯o paraśá i̯ek stáńe ṕiščáć, tu vóu̯k iʒé na héty ṕískət, i i̯ek prýʒe na héty łóm, dy u*ᵘ*wálicsa u hétui̯u i̯ámu, paraśá zadúšyć. a sam śeʒíć. tu héty pan prýʒe, dy zastrélić u i̯áḿe vóu̯ka. a héto i̯dučý Šydár nai̯šóu̯ na éty ṕískət. vóu̯g zadušýu̯* ᵘ*žó paraśá, i śe-*

ʒ́íć u i̯áḿe. vżáu̯ Šydár v́eróu̯kai̯u vóu̯ką za šýi̯u, i v́eʒ́é napróćiu̯ tyx muzykántou̯. pytái̯ucsa i̯aný: što v́eʒ́éš čełav́ék? vałóu̯skaho markačá. pradái̯ nam. ći vy kúṕiće, i̯on daraḱí. što i̯emú za cenú? trýtcać rublóu̯. aʒ́ín z druḱím havórąć: adnák my fśe trý bratḗ słažémśo pa ʒ́éśeć rublóu̯, i zaḱarém. dóbro búʒ́e da (a)v́éc puščáć. użaľí i zapłaćíľi. pryvóʒ́eć da xáty, stáršy brat káže: śahóńą héty markáč ńexái̯ z mai̯íḿi av́éčkaḿi ṕerenačúi̯e. puśćíu̯ da svai̯íx av́éc, a na záu̯trai̯o ráno pašóu̯ pahleʒ́éu̯, ći pamarḱitau̯áľi av́éčḱi. i̯ak atčyńái̯e xľéu̯, dak héto vóu̯k śaʒ́íć u̯ paróże, a av́éčḱi uśḗ padúšäny. áx, káže, ná ľixo mńe, na štó i̯a puśćíu̯, hétož vóu̯k. múśić búdu mau̯čáć, ńexái̯ vóżmuć i i̯aný, i i̯íx av́éčḱi ńexái̯ padúšyć. pryxóʒ́ić śeladṓršy brat y káže: no a štó, pamarḱitau̯áľi? pamarḱitau̯áľi. nu u̯žó i̯á vaźmú. ḃerý. u̯źáu̯ pav́óu̯ u svoi̯ xľḗu̯, i puśćíu̯ da av́éc. za nṓč śeladṓršo(h)o bráta padušýu̯. na tréćui̯u nṓč pryxóʒ́ić ḿéńšy brat, pytái̯ecse: no a štó, pamarḱitau̯áľi tvai̯é? pamarḱitau̯áľi. dai̯ mńé, ńexái̯ i mai̯é pamarḱitúi̯uć. u̯źáu̯ i pav́ṓu̯. za nṓč i tréćaho bráta av́éčḱi padušýu̯. pryšóu̯ i̯on da śeladṓršo(h)o: héto, káže, vóu̯k, padušýu̯ mai̯é fśḗ av́éčḱi. a tvai̯ḗ? i mai̯é, káže, padušýu̯. paʒ́ém da stárša(h)o bráta, papytái̯emśo. pašľí. a tvai̯é av́éčḱi žýu̯y, ći ńé? a u̯ášy? atkázvai̯e stáršy brat. nášy padúšeny. i mai̯é padúšeny. nú, súḱinsýn, paʒ́ém šukáć i̯ahó. tak pašľí uśé tróx. pytái̯ucse tu u̯ tói̯ v́óscy, tu u̯ tói̯ v́óscy: ńéḱi čałav́ék pradáu̯ nam markačá, kazáu̯, što héto vałóu̯sḱi, a héto ńe markáč, alé vóu̯k, i̯on nášy fśex tróx av́éčḱi padušýu̯. lúʒ́i stáľi śḿei̯ácsą: éto ńe i̯ináčei̯, i̯ag éto Šydár, i̯ṓn u̯uḿéi̯e hédaḱii̯e štúḱi raḃíć. pytái̯ućse i̯aný: a hʒ́e i̯ṓn žyv́é? a lúʒ́i pakazáľi i̯im: ṓń tám, u tṓi̯ v́óscy. pašľí i̯ený, dapytáľiśe i̯ehó xáty, vai̯šľí k i̯emú u xátu, pytái̯ućse: héto tý Šydár? i̯á. čamúš ty nám vóu̯ka pradáu̯ za markačá? i mńé pradaľí lúʒ́i za markačá, a i̯á u̯ám. aʒ́ín da druhóho havórać: što i̯emú raḃíć? zapłaćí nam za nášy av́éčḱi. atkázvai̯e Šydár: óhohó, i̯ak stánu i̯a u̯am fśḗm płaćíć, tu na śv́éće i hróšei̯ ńe stáńe. a stáršy brat havóryć na hétyi̯e: ńimá ź ím što havarýć. vżać ḿéx, usaʒ́íć u ḿéx, i zańaśćí na réčku, i praśḗč lṓt, i puśćíć i̯ahó pad lṓt, bu u̯žó šmát i̯on luʒ́éi̯ paašúkvou̯. atkázvai̯e Šydár: što xóčeće, tói̯o raḃéće, i̯a aʒ́ín, a u̯ás tróx. użeľí u ḿéx i pańaśľí na réčku, pałažýľi na lóʒ́e. ḃedá, štu saḱéry ńimá, ńimá čym pałóvḱi praśḗč. káže stáršy brat na śeladṓrša(h)o: paʒ́í u hétui̯u v́ósku, pazýč saḱéry.

*i̯á, káže, ńe pai̯dú, ńexái̯ iʒ́é ḿénšy. a ḿéńšy atkázvai̯e: paʒ́ém ʃše tróx. paḱínuľi Šydará u ḿaxú, zaṽazáľi i̯ehó, i pašľí pa saḱéru. i̯éʒ́e pan čećṽerykóm, héty Šydár kryčýć u ḿaxú. káže pan na xurmaná: zatrymái̯śe, xtó to kryčýć. a xurmán atkázvai̯e: čałaṽék u ḿaxú zaṽázany. i i̯on kryčýć, Šydár: a gváłt, ratúi̯će, ńe znái̯u ńi čytáć, ńi ṕisáć, za karalá aḃirái̯uć. źľés pan s svai̯íx sánek, dy káže: vyłáś čełaṽéče ż ḿaxá, śáć na mai̯íx sáńax, dy i̯éć. a i̯a u̯ulézu u héty ḿéx, i̯a znái̯u čytáć i ṕisáć, tu i̯a búdu karalóm. Šydár śéu̯ na pánsḱix sáńax, i pai̯éxou̯ s xurmanóm. a pan uľés u ḿéx i śäʒ́ić. pryńaśľí hétyi̯e try bratḗ saḱéru, výśekľi pałóṅku, i u̯ḱínuľi héta(h)o pána, dy i̯dút da xáty i havórać: nú, káže, xoć paharau̯áľi, alé Šydará sprátaľi. užó ńe búʒ́e luʒ́éi̯ ašúkva̯ć. idúć, idúć daróha̯i̯u, Šydár abi̯éxau̯, hʒ́e i̯emú tréba, i napróćiu̯ i̯ix i̯éʒ́e. káže na xurmaná: pamaléi̯ kóńi. xurmán i̯éʒ́e pamaléi̯, padi̯ahʒ́ái̯uć pad hétyi̯e try bratḗ, kryčýć xurmán: héi̯, na bók. aný sṙíľiľiše i i̯éduć pamáłui̯. aʒ́ín, ḿéńšy brat káže na hétyi̯e: éto Šydár pai̯éxou̯. a śeladṓršy atkázvai̯e: kudá i̯on pai̯éʒ́e, i̯ónžo z vadói̯u pai̯éxou̯. a stáršy brat havóryć: zdai̯écse i̯ón. adnágžo i̯eščé bľísko, papytái̯mośo. i pytái̯ucse: atkúl vy panḗ? Šydár káže na xurmaná: stói̯. xurmán spyńíu̯śo, Šydár havóryć: na štó u̯am, atkúl my, xaʒ́éće śudý. patxóʒ́eć i̯ený, taḱí paznáľi, što héto Šydár, i havórać: atkúl ty użáu̯śo? myś ćeḃé u̯tapíľi. atkúl i̯a u̯żáu̯śo, atkázvai̯e Šydár. wot i̯ak vy ḿeńé uḱínuľi, dak i̯a papáu̯ i̯ak rás na étyi̯e sáńi. xurmán śeʒ́éu̯ na i̯ix, čećṽóro kóńei̯, hétyi̯e sámyi̯e zapréženy. dak xurmán ḿeńé praz héstu pałóṅku i u̯ýmča̯u̯. havóra̯ć i̯aný: a kab héto my uskóčyľi, ći papáľib hédaḱii̯e kóńi? oi̯oi̯ói̯, atkázvai̯e Šydár, katóry ṕarṓt uskóčyć, to ľépšyi̯e papaʒ́é kṓńi. pašľí i̯aný da tói̯i pałóṅḱi, dak aʒ́ín ṕére(d) druḱím śṕašái̯ućse, kab héto na ṕéret uskóčyć. i̯ek uskóčyu̯ aʒ́ín, pótym druḱí, a pótym i tréći, vżaľí, patapíliše. i̯aný xaćéľi Šydará utapíć, a Šydár patapíu̯ i̯íx. š Šydaróm ńimá što začapácsa. hółomu razbṓi̯ ńe šuḿíć. pasłóṽica̯ havórycse: hóły i̯eg ḃíč, a u̯óstry i̯ek ḿéč.

31. V adnóm ḿéśće čełaṽék xvaréu̯ hadṓu̯ sa trý. stau̯ i̯ón i̯éhʒ́ić da daktarṓu̯. lačýľi i̯ehó, läčýľi, i ńi mahľí ńii̯ák u̯ýlečyć. iʒ́é aʒ́ín ras i̯ṓn u ḿésto, strečáie i̯ehó čełaṽék i pytái̯ecsa: kudá i̯iʒ́éš čełaṽék? idú da dóktora̯. štó ty ńezdarṓu̯? ńezdarṓu̯, káže. dau̯nó ty xvóry? ṓ, káže, dau̯nó, u̯žó try hódy, i̯äk i̯a xvarḗi̯u. a kudá

ty ćeṕér iʒéš? pai̯dú, káže, na ščáśćo i̯eščé da dóktorą. havóryć i̯amú héty čełavḗk: naprásno ty tráćiśśe. ćeḃé daktarḗ ṅe u̯ýlečeć. v́erṅíśe da xáty, i skažý žóncy, ṅexái̯ šmórhai̯e ľíśćo z baćv́íṅe i taḃḗ váryć, tu ty búʒeš zdaróu̯. héty čełav́ék, i̯äg zav́étečku (i̯äg zav́étečku: i̯äk skazáu̯, tak skóro) v́ärnúu̯śo da xáty, skazáu̯ žóncy, kab ľíśćo z baćv́íṅe šmórhała i varýła i̯emú. žóṅka stáła šmórhać ľíśćo i varýć, i i̯on stau̯ i̯éśći, i stáu̯ u̯yzdaróu̯ľiu̯ąć. i̯ȯn hédak i̯eu̯ ľíśćo cáły hṓt. tréba ras byłó i̯emú papáśći u ḿésto. pytái̯ecsa dóktǫr aʒín, uhléʒeu̯šy: štó ty, zdaróu̯? káže: zdaróu̯, Bóhu ʒákavać. xto ćeḃé výlečyu̯? čełav́ék káže: i̯aḱí, i̯a ṅe znái̯u. xaʒí ty śudý. klíknu̯ k saḃé, zav́óu̯ i̯ehó u svói̯ dóm, káže: i̯a taḃé dam lakárstva i̯eščé. dy dúmai̯e dóktǫr: čým ty výlečyu̯śo hédak? my u̯śé kazáľi daktarḗ, što ty žýu̯ ṅe búʒeš, a ty výlečyu̯śo. rádby i̯a v́édać, i̯akái̯u u ćeḃé baléść. užáu̯ hétaho čełav́éka u svai̯ṓm dóḿe zarḗzou̯, i dau̯ái̯ raźḃiráć. i̯äk stáu̯ i̯ehó raźḃiráć, dak hétaho čełav́éką stáło sérco hṅiśćí. i̯ak i̯on stau̯ ľíśćo z baćv́íṅe i̯éśći, dag hétyi̯e ľistḱé saʒíľiśe na sércy i rány stáľi zahóu̯ľiu̯acse. tahdý dóktǫr skazáu̯: ót, xoč čełav́éka parav́óu̯ (!), alé znái̯u, i̯akái̯a baléść.

32. V adnṓm ḿéscy páśv́iu̯ xłóṕec vałḗ. paśé, dak paśé, pryšłóśo u v́éčer hnáć, dag ṅimá čä(h)ó. i̯ṓn dau̯ái̯ šukáć. šukái̯e, šukái̯e, i nṓč i̯ahó apanau̯áła. pryxóʒić i̯on da xáty, báćko pytái̯ecse: a hʒe u̯ałḗ? a i̯on káže: zhuḃíu̯. a hʒé ty páśv́iu̯? tam i tám. báćko i̯eg začáu̯ i̯ehó ḃíć, iʒí šukái̯. (h)éty xłóṕec i pašóu̯ u nóčy šukáć. xóʒić dy xóʒić pa ľéśe, i ṅimá vałóu̯. báčyć i̯ȯn, harýć ahóṅ v adnṓm ḿéscy. dúmai̯e i̯on: pai̯dú i̯a da étaho ahṅú. pryxó(ʒ)ić da ahṅú, dak tám śeʒíć čełav́ék kṓlką. dak i̯aný vżaľí, dy pou̯ćakáľi ad ahṅú. a aʒín čełav́ék astáu̯śo, dy pytái̯ecsa u i̯ahó xłóṕec: atkúl u̯y lúʒi? na štó taḃé? atkázvai̯e čałav́ék. čehó ty šukái̯eš? i̯a šukái̯u vałṓu̯, páśv́iu̯, dy zhuḃíu̯. a héty čełav́ék havóryć i̯amú: ty znái̯eš ḿeṅé? i̯on káže: ṅé, ṅe znái̯u. i̯a tvói̯ brat stáršy. a xłóṕec atkázvai̯e i̯amú: ᵘ ḿeṅé ṅimá stárše(h)o bráta, i̯a sámy stáršy. a i̯on atkázvai̯e: ṅä tý stáršy, a i̯á stáršy. náša máći i̯eg byłá ʒéu̯kai̯u, dy ḿeṅé ḿéła, tȯ i̯aná ṅe xaćéła, kab i̯ṓi̯ brýtko byłó, bo i̯aná i̯eščé ʒéu̯kai̯u byłá, tu i̯aná pašłá u̯ śv́iný xľéu̯, i tam i̯a raʒíu̯śo. a máći dúmai̯e: ḿeṅé ṅixtó ṅe búʒe v́édać, što u̯ ḿeṅé byłó ʒićá. i̯a pryv́adú i̯ehó f śv́inóm xľev́é, dag za nṓč śv́íṅe żżadúć. tu máći ḿeṅé pryv́ełá, tu ḿeṅé śv́íṅe razadráľi i żżéľi. a my héto ṅa

lúʒi, štu pa léše xóʒim, pa u̯šelákui̯ pustýńi, a my dúšy, katóryi̯e ńaxrýščenyi̯e uḿirái̯uć, tu hétym dúšą̯m tréba xaʒíć pa pustýńi trýtcą̯t try hódy. a xłópec pytái̯ecse: štož vy i̯ešćé? ńičó(h)o ńe i̯emó, tólḱi tým my žýu̯y, katóry čełavék saʒícsą̯ aḃédą̯ć, ći šńédą̯ć, da ńe ṕeraxrýšćicse, dy i̯éšć, tu my pry hétum čełavéku pryṕirái̯emšo, to my hétym i žýwy. prýʒeš da xáty, i skážeš máćary, što tvai̯hó stárše(h)o sýna i̯a báčyu̯ u ľéše kále ahńú. i̯ix tam kᵘőlką̯ čałavék było, tu i̯a i̯ek pryšóu̯, tu i̯aný pou̯ćakáľi, a tvoi̯ sýn astáu̯šo, a moi̯ brát. to máći taḃé łóšką̯i̯u pa łḃé daść za hétai̯o. a i̯ei̯é dušá za ḿeńé atpakútui̯e. iʒí na tói̯o i na tói̯o ḿésco, i zai̯mái̯ vałé, i̯aný tam i tam xóʒeć. héty xłópec pašóu̯, zańáu̯ u̯ałé, pryhnáu̯ da xáty. báćko pytáecsą̯: a štó, u̯ot i našóu̯. iʒí, búʒem v́ečérać. i šéľi v́ečérą̯ć. xłópec havóryć v́ečérai̯učy: mátko, ći i̯á stáršy u̯u ćeḃé, ći byu̯ i̯ešćé u ćeḃé aʒín syn? a máći atkázvai̯e: da ńé, synók, ty stáršy, ᵘ ḿeńé bőlš ńe było. a xłópec havóryć: štó ty havóryš, ńa bói̯š, býu̯. a máći káže: i̯éš, kaľí i̯äší, a to dám záras. a xłópec atkázvai̯e: za što dám, u ćeḃé byu̯ xłópec. dak máći łóškai̯u da pa łḃé. éty xłópec stau̯ płákać. a báćko káže: što ty zdúmůu̯ šahóńńą̯, i̯akóho stáršeho sýna stau̯ havarýć ty? xłópec atkázvai̯e: i̯a šahóńńą̯ šukáu̯ u̯ałóu̯, i u̯uhléʒeu̯ ahóń, i pryšóu̯ da hétaho ahńú, dak tam šaʒíć čełavék kőlką̯. dak i̯a i̯ek pryšóu̯, dak i̯aný pau̯ćekáľi, a aʒín astáu̯šo. i dau̯ái̯ i̯a pytácsa: atkúl vy lúʒi? dak héty čełavék skazáu̯: my ńa lúʒi, a my dúšy. i̯a tvoi̯ brát. a i̯a kažú: u̯ ḿińé ńimá bráta stárša(h)o, i̯a sámy stáršy. a i̯on atkázvai̯e: héto i̯a stáršy. ḿeńé máći ḿéła ʒéu̯kai̯u u švinóm xľävé, i ḿeńé švíńe žžéľi. skažý ty máćary, štu i̯aná za ḿeńé atpakútui̯e. i i̯ek stáńeš havarýć máćäry hétai̯o, tu máći łóšką̯i̯u daść pa łḃé. a máći atkázvai̯e: práu̯dy, i̯a ḿéła ʒéu̯kai̯u. a mužýk havóryć: a štó, šélma, sahrašýła na cáły u̯'ék. ty dúmai̯eš z Bóhom začäpácsą̯? zau̯šúdy lúʒi kážuć: ḃez Bóha ńi da paróha, a z Bóhom xoʒ za móro.

33. Kaľí žyvúć (i̯)ešćé dva bratḗ, i ńi ženátyi̯e, i̯ek ažéńicsa stáršy, i̯ešć u i̯ehó u̯žó dvói̯o ʒećéi̯, albo trói̯o, to ḿéńšy brat káže: i̯a ńa búdu raḃíć na tvai̯é ʒéći. ʒelémšo. a stáršy havóryć: iʒí pa lúʒi. ᵘot idúć pa lúʒi, kľíknuć čełavék šéšć, pryńesúć gárńec harélḱi. u̯ýpi̯uć. dag étyi̯e lúʒi čužýi̯e idúć u i̯íx kamőrḱi, ḃarúć šasnástku. gárńec, i pou̯ gárcą̯, i kvártu, i ḿérai̯uć: žýto, i̯ečḿéń, avós, kartópľi, harőx, pšańícu, bᵘőp, sačevícu. i tahdý u̯žó z héstą̯i̯e xáty

stáršemu brátu tréba vyb́irácsą, bo héto hédak i sút súʒić. ḿéńšy brat astai̯écsa u̯ xáće, u hétui̯, što báćko pastanavíu̯, a stáršy sab́é stau̯lái̯e nóu̯ui̯u xátu. i tahdý žyvúć, i̯ak i̯im Bóx prykazáu̯. a druḱíi̯e bratḗ, kaĺi aʒín słápšy, a druḱí dúššy, dag hétaho zab́iu̯ái̯e i ńi dai̯é ʒelícsa. pṓi̯ʒe héty u kanceláruiu, padáść na sút, výzvuć abudvýx bratṓu̯. dak dúššy brat, da i̯ bahátšy—v́edóma, i̯ek i̯ṓn haspadár, pradai̯é žýto, karóᵘwu, i̯epruká pradáść, adnahó, a pač (!) čás i dvá, búʒe tói̯o i paraśát š čećv́óro pradáść, dak i̯on hróšy ƒśo máᵗe. i̯ek prýʒe na sút, dáść ṕísąru rublṓᵘ ṕáć, staršynú i stárăstu haréłkąi̯u napói̯ić, tu sut súʒić za hétym brátăm. pastai̯áńńe lúʒi havórać: xto máže, to i̯i i̯éʒe, i̯eg dóbre pamážeš, to i̯ dóbre pai̯éʒeš.

34. Byu̯ aʒín pabudóu̯u̯any čełav́ék na hétum ḿéscy, i̯ahó faḿíli̯ą byłá Karéły. źvałóśo ƒśo i̯ehó pleḿá, i kále i̯ahó stáľi zabudóvacse lúʒi, i stáľi nazyváć hétai̯o ḿésco Karéľičy. karéły: héto to znáčyć karéły, i̯ek i̯on byu̯ ńeaxái̯ny, ʒe što rób́ić, tò i̯on héto uśó ubrýʒicse, i ńa ačýśćić kaptaná svai̯hó, ći šápḱi svai̯é, tu i̯a(h)ó prazváľi Karéłym. a i̯ag zabudóvałośo kále i̯ahó šmat luʒéi̯, dy dúmai̯uć sab́é: i̯ag éto nazváć hétai̯o ḿésto. syśľíśe, pahavarýľi aʒín z druḱím, ńexái̯ búduć Karéľičy. i s tyx pṓr nazyvái̯ucse Karéľičy. to to byłó dau̯nó, to éto lúʒi adný da druḱím słau̯á ṕeredai̯úć, i u̯śó ćeṕér lúʒi v́édai̯uć, maładýi̯e, što dau̯ńéi̯ byłó.

35. Éto rób́ecsa čužýi̯e, i̯ek máći mái̯e dačkú, a u̯u dačḱí i̯eż ʒićá, znóu̯ dačká, a u̯ daččyný dačḱí dy i̯eż dačká znóu̯, to héto nazyvái̯ecse práu̯nučyšyno ʒićá. to hétai̯o ʒićá užó u̯yxóʒić tréćai̯o pakaléńo. a užó hétai̯o ʒićá búʒe ḿeć i̯eščé ʒićá, to ᵘžó sau̯śém čužói̯o. éto u̯u nás u čećv́órtum pakaléńi žańícsą móžno, užó to čužýi̯e sau̯śém.

36. Ot ńíbyto žónka mužyká škadúi̯e: i̯ek výprau̯'iła za kryžḗ, to i̯ nastáu̯'iła bryžḗ (leṕéi̯ ub́erécse).

I̯ak tryvóha, to da Bóha, a pa tryvóże, ʒákui̯ tab́é Bóže.

Zau̯śúdy lúʒi kážuć: stárai̯eśśe, to u̯účyśśe, a za dúrńa paḿirái̯eš.

Pastai̯áńńe lúʒi kážuć: Ḱíń za sabói̯u, tu̯ nái̯ʒeš ṕéret sabói̯u.
Pryšóu̯ Ṕatrók, atpáu̯ ľistók,
a pryšłá Li̯á, atpáło dvá.
pryšłá Prečýstai̯a,
zańałá dy paćísnułą (zańałá ľistḗ).

37. *Służýu̯ i̯a u̯ pána ṕéršai̯o ľéto,*
zasłužýu̯ i̯a u̯ pána kúräčku za ľéto.
mai̯á kúra pa dvaré xóʒić,
dvᵘór zaḿätái̯e, pána padvyšái̯e,
kryčýć : kudáx-kudáx.
służýu̯ i̯a u̯ pána druhói̯o ľéto,
zasłužýu̯ i̯a u̯ pána i̯indýka za ľéto.
moi̯ i̯indýk : šałdú-bałdú,
mai̯á kúra pa dvaré xóʒić,
dvᵘór zaḿätái̯e, páną padvyšái̯e,
u̯śó kryčýć : kudáx-kudáx.
służýu̯ i̯a u̯ pána tréćai̯o ľéto,
zasłužýu̯ i̯a u̯ pána káčku za ľéto.
mai̯á káčka gváče, gváče,
moi̯ i̯indýk : šałdú - bałdú,
mai̯á kúra pa dvaré xóʒić,
dvᵘor zaḿätái̯e, pána padvyšái̯e,
u̯śó kryčýć : kudáx-kudáx.
służýu̯ i̯a u̯ pána čäćvórtai̯o ľéto,
zasłužýu̯ i̯a u̯ pána baraná za ľéto.
moi̯ barán pa harám,
moi̯ i̯indýk šałdú-bałdú,
mai̯á káčka gváče, gváče,
mai̯á kúra pa dvaré xóʒić,
dvᵘor zaḿatái̯e, pána padvyšái̯e,
u̯śó kryčýć : kudáx-kudáx.
służýu̯ i̯a u̯ pána ṕátai̯o ľéto,
zasłužýu̯ i̯a u pána ćälátko za ľéto.
mai̯ó ćéle xvastóm ḿéle,
moi̯ barán etc.

38. *U̯ót ispat sádu réčyńką,*
ispat sádu býstrai̯a,
tam płyváło dva čałnóčḱi,
a tréći małói̯čyk.
aʒín káže : ʒeu̯čýno,
a druḱí káže : rypčýno,
a tréći káže : sérco mai̯ó,

ći ńe pói̯ʒeš za ḿeńé?
a i̯aná káže:
čahó u̯ ḿeńé pytái̯eš,
kaľí xáty ńe mái̯eš.
vaźmú ćeb́é u̯ čužúi̯u,
*pak*ᵘ*ól svai̯ú zbudúi̯u.*
a zbudúi̯u xátóńku ź lipóvaho ćvétu,
a pastáu̯lu krai̯ śałá,
žyví ḿíła véśałá.
ćéreš čatýry budýnečḱi sakṓł vódu nóśić,
tam matúlą sýna svai̯hó na v́ečéru próśić:
ax moi̯ sýnku, ax mṓi̯ Vaśílku,
pryʒí ka mńé xaćá na haʒínku.
39. *Dʒeu̯čýna ḿíleńka, patsúńśe bľíźeńko,*
búʒem havarýći, i̯ak na śv́ćće žýći.
*na šyrókum póľi žýtą ńe zła*ᵘ*ẃíći,*
na u̯úźeńkum póľi snapóu̯ ńe znaśíći.
ᵘu póľi u̯u póľi xátuńka stai̯áła,
tódá ḿeńé mátką zámuš addaváłą.
addái̯ ḿeńé mátko hóry kapáći,
i̯ag ź ńalúbym drúhom, za i̯ím prapadáći.
hóry pakapáu̯šy, vaʒícy napi̯úśo,
za ńalúbym drúhom ślezáḿi zaľi̯úśo.
hóry pakapáu̯šy, śádu sapačýnu,
za ńalúbym drúhom na v́éḱi zaḱínu.
addái̯žo mńe mátko hṓrḱi b́éleń i̯éśći,
i̯eg ź ńalúbym drúhom za stóľikom śéśći.
hṓrḱi b́éleń i̯éu̯šy, sérco ṕerapáľić,
za ńalúbym drúhom hatṓu̯ śv́étu zbáv́ić.
40. *A ʒéš ty byłá, mai̯á ńe čužái̯a?*
za dvaróm bráłą lón abý ńe huláła.
a hʒéš ty byłá, zamarýłaśe?
na ʒiráu̯um mastú prawaľíłaśe.
a ńa čórt ćeb́é ńós na ʒiráu̯y móst,
byłó tab́é ʒeržáćiśe za sabáčy xvṓst.
výdu za varóta ńičóho ńe báču,
ľíbo ćeb́é patkapácsa pad ʒeu̯čýnu ẋížu (ẋítrai̯a)(!).

ah ǯeu̯čýną ṕerełóstou̯ka,
zvarý mńe ṽečérać maị́á łástou̯ka.
ịa ńe pul'íłą, ịa ńe u̯arýła,
pašłá pa u̯ódu, ṽédra paḃíłą.
ịa ńe paḃíła, pastanau̯'íła,
z harý pakaćíl'iše, sáḿi paḃíl'iše.
ịa na rýnočku byłá, ịa harél'icu ṕiłá,
ịa rasády nukuṕíłą, fśeị aharőt zasaǯíła.
i kapústa maịá i kačáńịo maịó,
xaróšuịe(!) ǯeu̯čýnočḱi to kaxáńịo maịó.
kaxáłą, kaxáłą, l'ixdịa haǯína,
ćéres ćebé sukinsýn ḿeńé máći ḃíła.
ah ḃíłą, ḃíłą, dvamú kułakáḿi,
ńi xaǯí ǯéu̯ka šélma za ǯećukáḿi.

41. [1]) *Iek paịdú ịa kále bródu,*
šukáịučy svaịhó ródu,
kruhóm bródu ubyšłá ịa,
svóịho ródu ńe naịšłá ịa.
tólḱi našłá kal'ínušku,
a pat kal'íneịu mal'ínušku.
ịa kal'ínu saśńédała,
a mal'ínu saḃédała,
svaịhó ródu adṽédałą.
idú ᵘ pólo i druhóịo,
na tréćeịo nastupáịu,
svóịho ᵘóịčeńką sustrečáịu.
kudá ịiǯéš ǯićá maịó,
kudá ịiǯéš maładóịo?
u próčḱi ịidú mőị ᵘóịčeńko,
u próčḱi ịidú mòị ródńeńḱi.
at kahóš ty ǯićá maịó,
at kahóš ty maładóịo?
ći at śṽókra, at śṽakrőu̯ḱi,
ad ǯéṽera, ad załóu̯ḱi?
śṽókər káže: paryńíce,

---

[1]) Patrz Łyczyce I. 7.

a śv́ekróu̯ka káže: pamýi̯ńicą,
a ʒév́er káže: paḿatúxą,
a załóu̯ka: palatúxą.
durný rózum ʒićá mái̯eš,
štu śv́ekróu̯cy ńe atkážeš:
u póľi śv́íńą pary'ńíce,
u dvaré súka pamýi̯ńice,
u humńé ḿetłá paḿatúxą,
u póľi ptúšką palätúšką.

42. *Dʒećúk ʒéu̯ku kaľí lúb́ić, tu i̯ káže:*
I̯ek i̯a i̯éxau̯ kála mľína,
stai̯ić ʒéu̯ka, i̯ek kaľína.
i̯ak i̯a i̯éxou̯, i̯aná spáła,
i̯ak i̯a śv́ísnuu̯, i̯aná u̯stáła.
na vúľicy tumanók, ʒéu̯ka ńe šatái̯śe,
i̯eg dahóńić, ńešto zrób́ić, tahdý ńe pytái̯śe.

43. *Sónco hréi̯e, v́éćer v́éi̯e,*
na małai̯cá u̯śá pryčýna,
aráći ńe u̯uḿéi̯e.
i̯ak aráć, to aráć, alé kaśíć ńe b́erécse,
a i̯äk prýʒe ńeʒélą, da ʒau̯čýny šlécse.
a i̯aná káže:
ći šľíśe, ći ńe šľíśe,
ńe tvai̯á družýna.
i̯a pryv́ažú śívoho kańá i h žárkui̯ (!) kaľíńe.
m^{v}oi̯ k^{v}ṓń b́äžýć, żämlá dryžýć,
k^{v}oń dar^{v}óšku čúi̯e,
B^{v}oh znái̯e i B^{v}oh v́édai̯e, hʒe ḿíły načúi̯e.
mátką u̯stáłą, ľist ṕisáłą, da synóčką słáłą:
oi̯ v́ärńíśe m^{v}oi̯ synóček, žónką paḿirái̯e.
i̯^{v}on káže:
i̯a ńä búdu nóčḱi spáći,
búdu kańá hnáći,
xaćá swai̯ú ḿíłui̯u u žýći zastáći.
ńä zastánu i̯ei̯é u žýći, zastánu na łáu̯cy,
xaćá s swai̯ói̯u ḿíłoi̯u rázem paxawái̯će (vélḿi škadaváu̯ i̯ei̯é).

44. *Leb̆ädá: na v́aśéľi paįúć ṕéśńu praz héstu leb̆adú, kážuć:*
Pastáwiľi leb̆adý b̆äs sóľi,
astaįécse nášaįą ʒ́éu̯ką b̆äz dóľi.
įéxaľi prydáwḱi (za ʒ́éu̯kaįu ʒ́eu̯ḱé įéduć) dvátcać ṕáć,
pałamáľi ʒ́véry, įᵘob wášu máć.

45. Luźne notatki.

B́eréżina: įaįé haliįó iʒ́é u hóru. hétaįa b̆eréżina nazyváįecse saḿéc. a druháįa b̆eréżina, kaľí įaįé haliįó abv́ísło u spᵘót, to hétaįa b̆eréżina nazyváįecse saḿíce. dúp, kᵘlón (!), hrab, harab̆ína, na harab̆íńe červónyįe įáhady. xvaįína, na xvaįíńe krúhłyįe tau̯kačḗ, héto nazyváįecse naśéńo. įeľína, a na įóį dóu̯ḱiįe tau̯kačḗ, naśéńo. aréšyna, ćarómšyna, suxadréu̯čyną, kryšýna, kleńína, įiv́ína, aléšyna, įáu̯or, šṕirýna, įerbá, łazá, įałavéc, įałau̯cú naśéč. ašína, ʒ́éreu̯o. įíwina, šypšýną, įaná hórš ukóle, įag hółka, čyrvónyįe įáhady u įeįé. šyšterýna, ʒ́érevo maléńkaįo. leb̆edá: żéliįo. čabór: żélo. páparńik: įᵘon ćv́ićé na Įána. b̆ós, ṕížma, bápka, draśón, wałóšką, ramón, v́érăs, kupálǫ, býlńik, kaśćéräu̯o, baraviḱí. listḗ, śéḿįo, katḗ. káľivo, g. pl. káľiu̯. šýška xvaįóvaįa, kalúšḱi, a u̯u įaľíńe nazyváįucse šýšḱi. zbóžo, kańušýna, łúb̆in. įeś hrybý. ľípa ći ʒ́erécse. lés, a maładý lés: zárăśnik.

Haspadárskaįo pólo nazyváįecse zahóny, a pánsḱiįe nazyváįucse uzréx́i. paľétăk pánsḱi, a haspadársḱi nazyváįecse šnúr. a zahónaḿi éto vyróbľivaįuć żémlu. u dvaróx kataľiḱé. pry płuhóx byu̯, aráu̯. ńískaįo ḿésto: łaxčýna. pakóša, ržýščo: žýto što žžáľi. hnóį, śéno, sałóma. kľinók dvaróvy. zaaráľi aʒ́ín zahón. įáłou̯'ina, śćénką. n. pl. f. sanažaćé. róčyščo: nazvańįe. n. pl. kapcḗ. n. sg. adrýna. takíįe bałatá. kaśćór dróu̯: šúrka. dróva kółotyįe (naśéčenyįe). įéduć pa týįe hórby, įečḿéń pazhrabáľi. na vałú lažýć adnó įarmó, a na kańí įarmó i xamút. raká, u racé. na śalé. aré, baranúįe. įaný páśv́ili av́éčḱi, a ćeṕér hóńać da xáty. ʒ́b̆iráįe kab̆éta kałasḗ, kałasḗ s pšeńícy. įéʒ́e čałavék sa mľiná, namałóu̯ muḱí, póv́en ḿex muḱí. sváracsa parapḱé z naḿéśńikăm. da xáty hańéće. puščáį tudá įahńáta. ṕärehańáį, hańí įix na łaxčýny. tutunú pasáʒ́ić i ńičóho. paįéʒ́e pan da tyx arátyx. n. sg. śäv́éc. naḿéśńik staįíć pry įíx.

Hałavá, nós, óčy, bróva, róḱi, úšy, śṕína, łapátka: ṕarédńeįe n. sg. f. nazyváįecse łapátka, a zádńeįe nazyváįecse śćahnó. to

héto nóḱi i̯ix. xvóst, vúḿeńo (cýcḱi). i̯aná uśá abrósłai̯a, a paxv́íny i̯ei̯é hółyi̯e. vóu̯vna (!). búśeł. pčełá. kᵘóń, karóu̯a, śv́iṅá, av́éčka, i̯indýḱi, káčḱi, vᵘół, kúry, ṕév́eń, barán, kazá, kabýłą, i̯ahṅá, markáč (barán svai̯ím parátkăm, a markáč svai̯ím parátkăm: barán výłoženy, a markáč ż i̯ái̯caḿi). vóǵer, žaraḃéc, buhái̯, paraśá. výłožena śv́iṅá to nazyvái̯ecse i̯eprúk, a ż i̯ái̯caḿi nazyvái̯ecse knýr. sói̯ka ṕiščýć. na kóńax vavadńé (múx́i ślapýi̯e). kamaré. n. sg. i̯áǯerko. sabáka bréše. n. pl. łástau̯ḱi. i̯áračai̯a vóu̯na: kaľí ṕéršy raz i̯ehṅá astryžécsa, stryžécsa.

Aǯín, dvá, trý, čatýry, ṕáć, šéść, śém, óśem, ǯév́eć, ǯéśeć, aǯinátcać, dvanátcać, trynátcąć, čatyrnátcać, ṕetnátcać, šasnátcać, śamnátcać, vośimnátcać, ǯev́etnátcać, dvátcać, sórok. ṕéršy, druḱí, druhóho, tréći, čećv́órty, ṕáty, šósty, śómy, wóśmy, ǯeẃáty, ǯeśáty, aǯinátcaty, dvatcáty. čatýry stáǯe, adná stáda. dvói̯o, trói̯o, čećv́óro kóńei̯. dva u̯ałý, ṕać vałóu̯. l. pl. f. na aḃaǯv́óx.

Dźéu̯čyną: éto małái̯ą. a v́eľíkai̯ą: ǯéu̯ka. a pói̯ǯe zámuž, nazyvái̯ecse: małaǯícą. a búǯe staráią, nazyvái̯ecse: bába. ćéść, ćéšča (mai̯é máćery mátka). žónčyna śästrá: švaǵérka. a brát žónčyn: šváǵer. ǯét, bábą, unúk. ǯáćko. kumé. brátăva, mai̯ᵘói̯ žóncy i̯aná v́ätróu̯ką (!). u ḿeńé i̯ež žónką, i i̯eść u ḿeńé śästrá, to mai̯ᵘói̯ žóncy pryxóǯicse załuv́ícą.

Ráška, harščók, harščéšńik, kačarhá, zásłonką, ṕéč, kóḿin, patṕéček, paľícą: dóščečka. pół, łáva, stᵘół, kałuḃél: éto što ǯićá kałýšuć. v́éńik: xátu što ḿatúć, pa żamľí što ḿatúć. ǯerkáč: starý v́éńik. výḱiń vón, káže, hétaho ǯerkačá. paḿałó. stᵘói̯ką: héto što ǯićá maléńkai̯o stawlái̯ecse. kóšyk. wáłǫk. kačáłkᵘǫ: héto što kačái̯uć płáćo. n. pl. saračḱé. samaǯałkóu̯yi̯e, u ǯv́e ńíčelńicy tkány. póu̯no kryłó. n. pl. ṕiraḱé. tčécca pałatnó. kaláska, na kaláscy. ᵘwółoᵘwo. Tálḱi, éto ńíći. štúka tálek: trýtcąć tálek, a u̯ káždui̯ tálcy pa trýtcąć ńítek. kaľí trýtcąć tálek, i i̯ix výtkąć, tu búǯe trýtcąć łókćou̯ pałatná. Húba, húpka, kréḿeń, kréśivo.

Suḱinsýn, padléc, paršýv́ec, i̯óp tvai̯u má(!), praxvóst, aryštánt, ryštańćúha, kap taḃé skúła śéłą, svółoč, trásca mátary tvai̯ói̯, i báćku tvai̯mú, kap ćeḃé práncy żżéľi, kap taḃé xvaróba zraḃíłaśe, kab vóspą patsúnułąśe čórnai̯a, aḃermót (ńepau̯arótny čeławék). ā́, vau̯ḱé na ćeḃé, kudý výbrałaśe. kap ty zdóx ż iḿi rázəm, kab Boh dáu̯, kap ćaḃé ahóń spaľíu̯ ż imi rázəm. kā́ś ćeḃé skúła pryhnáła śudá.

Ṕérvaho i̯anwará Nówy Hṓt, a šastóho Prówody, a u̯taróho fébralá Hrabńícy, a dvátcać ṕátaho márcą Błāāvéščeńo. a v apréľi ḿéšacy Véľíkadńo, a dvátcać tréćaho I̯úrei̯. a u̯u mái̯i ḿéšacy Śómuxa, a ʒevátaho mái̯a Ḿikóła, i Dżeśátuxa, Dżevátńik, a dvátcać ṕátaho I̯án, a dvátcać ʒevátaho Ṕatrá, ṕetnátcataho Prečýstai̯ą, šastóho Spás, vaśmóho Prečýstai̯a. Śćeńćei̯án, Żvižéńo, Alaksándra Ńéu̯ski, Pakróu̯y. na Hali̯áša. ṕérat prážńikəm. pańaʒéłǫk, au̯tórę̨k, śärädá, čećvér, ṕátńicą, subótą, ńeʒélą. śeńćáp, okťáp. try ḿéšecy.

Šárai̯a haʒína. za hétai̯u haʒinai̯u kážuć: żḿerkái̯e. pótem sutóńvai̯ecsa, a pótym žó kážuć: pṓżńii̯e u̯láḿi. a u̯žó pačakáu̯šy, kážuć: pa dvanástui̯. a i̯eščé pačekáu̯šy, tò kážuć: na ráńei̯o. a i̯eščé pačekáu̯šy, to u̯žó raśśvét, na raśśvéće. to héto nóč. a ʒéń, to kážuć: ḃerécse pat pou̯ dńá, a pótym kážuć: u̯žó pou̯ dńá, a pótym u̯žó pa półudńi, a pótym kážuć: nad véčer, a pótym véčer. pa sóncy báču. hétai̯u paréi̯u (!). učóračy. ad ráńa. ńékaľi. i̯ak zýʒe sónco, tahdý i̯a pryxóʒu. prai̯šłó léto. létaś, śóle. vasná (väsná), léto (ľéto), vóśeń (óśeń), żimá. na paradvéśńe(!). na ńékaľi. adv. *papaćómku. pałaẃína śómai̯e.*

Dóšč iʒé. navalńíce, hradói̯u iʒé dóšč. ráduha (tévča). hazá: xółodno, ńi dóšč, ńi pahóda. a żimói̯u śńéx. šarṓš: śńeh nói̯ʒe (!), i padḿérżńe, i stupí na i̯ehó, pad nuháḿi praválvai̯ecsa, nazyvái̯ecsa šarṓš. zavéi̯a, zaḿéćina, i̯íńei̯, halalṓt (hałaščóka). hróm hryḿíć, małánka páľić, ṕarún strylái̯e. hrát. kurhanḗ: kaľí śńeh hóńić, i kále płóta nahóńić, tak eto kurhanḗ, a ńé, húra. a u̯ żimói̯u daróhai̯u i̯éduć, to kážuć: daróha. a i̯ak napré šmat śńéhu, zróḃicse u̯ysókai̯a daróha, tu kážuć: nabói̯ véľíḱi, ńimá i̯ak i̯éxać. a i̯ek na vésnu, to kážuć: užó śńeh złážić, záraz búʒe čórnai̯a stupá. zóry, ḿéšec, śícco, karémušľiḱi. żimói̯u taḱíi̯e véľíḱii̯e marózy, až vókna pazaḿerzái̯uć u xáće. kóu̯zacse, pa lóʒe. xmáry ćómnyi̯e. marazḗ. kab byľí dažʒḗ. véćer narvé dažʒú, albo razarvé dóšč.

U ṕarót. u kaṕelúšy. a ot tám, at Pałanói̯ vadúć i vadúć, praćážno havórać: Ḿiḱíta, Dżeḿā́n. imp. *pakurý, pakuréće krýšku. a héta nazyvā́acsa. ᵘwás: šmat naródu. pói̯ʒem. próše śéśći. Papłávy: załatúka, sarakúka. hróšy. my búʒemo. 1. pl. pai̯amó* (pojemy i śpiewamy). *rétko kaľí pačúi̯eš. puščáu̯. ńe pói̯ʒeš. ńeśé. i̯ak tam hłybóko.* inf. *ćahnúć.* n. sg. *ṕerépałox. żvazáľi. ʒe arúć, búdu*

xaʒíć, ńe dalóko dvará. nazyváecse. n. sg. n. *b́éłai̯o. čórnoi̯o. i̯aný pa próstu. Bródńiḱi* (wioska). *i̯a réžu svai̯ím nažóm. ńúxai̯e. ṕerai̯éʒe. użałáśe. padi̯éu̯šy. platúć. čᵘórta ʒ́ve ńeʒ́éľi panóśić. i̯ak zabi̯é(!) hórło. što vy rób́iće. pa i̯ᵘói̯ byłóby. a i̯ᵘon ʒ́é. vam búʒe laṕéi̯. čamúž ńe b́i̯ećé i̯ix. i̯ak papaʒ́é. čamú aná na ćéb́á (!) paźiráe. spałóxai̯ i̯íx. kab u ržýščy. ḿešḱé pabráu̯by. aný panai̯adáu̯šyśe. tréba ićí da i̯íx. papužái̯će tam étu śv́iń́ú. ńimá kańá. kańú daváu̯by śéno.* 3. sg. *i̯éhʒ́ić na kańí. s kańóm.* d. pl. *kóńam. s kóńḿi. na kóńax. hadaváu̯śo. tak i̯ᵘon paźiráa tab́é u vóčy. v́eśéli̯o, Bóhu ʒ́ákavać, u v́óscy v́eśélo, móžemo pai̯ćí. u tyx lesóx, u tom v́eľíkum léśe. iʒ́í sa mnói̯u u lés, kaľí xóčeš, a kaľí ńé, to i̯a pai̯dú aʒ́ín. u ḿeńé i̯eść hróšy. pai̯dú s tabói̯u da xáty. i̯a idú ż i̯ím, ći ż i̯ói̯u. na i̯ᵘóm nóvai̯a śerḿáha. móžno śudéma i̯ćí. kudéma ty pašóu̯. baradá, úsy, vałasé.* imp. *zrab́ém.* imp. *výb́ermo.* 2 pl. *żb́erećéśe. brýtko mńe padhaľíu̯šyśe, i̯a xudý čałav́ék, i̯a ńikóľi ńe halúśo. syšľíśe dva mužyḱé. a ćeṕér ačuńáu̯. hurók i̯éu̯, i małakó i̯eu̯, papráv́iu̯śo. a kála vás, i̯ák. páśv́iu̯by.* acc. sg. *smałú. sahrašýu̯ šmat. zab́irái̯. ᵘóń ʒ́é. parai̯éu̯ (!) zát. xai̯ idúć.* acc. *vai̯éu̯nui̯u. ż i̯ahó u̯śó iʒ́é. u kńíźe. što u̯ páčkox kuplái̯em.* 2. pl. *pai̯äśćé. z hałub́éńḱiḿi ćv́etóčkaḿi. aná zaráz ix prypré. xaʒ́ú. ẋížai̯a: ẋítrai̯a v́élma. štó to za ʒ́érewo. pᵘói̯dut tudá.* n. sg. *bᵘólšy.* 3. sg. *paźirá prez aknó. búʒe, pókul pańíč výb́erecse.* inf. *zabuláć. żʒ́ékui̯eśśe, na żʒ́ék zrab́íu̯, i żʒ́ékui̯ecsa nad i̯ím. ʒ́éći tau̯kúcsa.* 3. pl. *abýduć. tőlḱi na dvaré žyv́ećé. pakaráu̯: nau̯učýu̯. mo (!) u̯u ćeb́é i̯eść. mo pad zamkóm. tarkanúu̯ v zúby. ńimā́. ṕi̯ány i̯ek tús. ćv́erózy. to Márkaᵗič s Karéľič. ż i̯adói̯u: što i̯éśći. Pytái̯ecsa*[1]) *máći: ći stai̯áľi tam sáńi? i̯aný kážuć: stai̯áľi. a ći stai̯áu̯ tam wős? i̯aný kážuć: stai̯áu̯. to héto u̯ý durnýi̯e, i̯aná razumńéi̯šai̯a za u̯ás. i̯aná u̯am záhatku zahanúłą, a u̯y ńe v́édaľi, što i̯ői̯ adhanúć. eto u̯ős kaľí stai̯íć, to éto léto, a sáńi kaľí stai̯áć, to éto źimá.*

46. Wzory odmiany.

ja trasú	*traśőm*	imp. *traśí,*	*traśéće*	inf. *treśćí*
treśéš	*traśećé*	praet. *trős,*	*traśľí*	
traśé	*trasúć*			

[1]) Patrz: Łyczyce I. 2. Jest tam w opowiadaniu luka — niniejszy ustęp ją wypełnia.

ćv́itú ćv́ićṓm imp. *ćv́ićí, ćv́ićéće* inf. *ćv́iśćí*
ćv́ićéš ćv́ićećé praet. *ćv́íu̯, ćv́ilʼí*
ćv́ićé ćv́itúć

śádu śáʒemo imp. *śáć, u̯y śáćće* inf. *śéśći*
śáʒeš śáʒeće praet. *i̯a śéu̯, śélʼi*
śáʒe śáduć

rastú raśćṓm imp. *ty raśćí, raśćéce*
raśćéš raśćećé praet. *i̯a rṓs*
raśćé rastúć

hräbú hraḃṓm imp. *ty hraḃí, hraḃéće* inf. *hrapćí*
hreḃéš hreḃećé praet. *i̯a hrṓp, hräblʼí*
hreḃé i̯aný hrabúć

mahú my móžem
móžeš móžeće praet. *i̯a mṓx, mahlʼí* inf. *maxčý*
móže i̯aný móhuć

zaprahú zaprežóm imp. *zaprahái̯, u̯y zaprahái̯će* inf. *zapraxčý*
zaprežéš zapražećé praet. *zaprṓx, zaprahlʼí*
zaprežé zaprahúć

trú trṓm imp. *trý, tréće, trém* inf. *ćérći*
tréš trećé praet. *ćór, ćérlʼi*
tré trúć

kalú my kólem imp. *kalʼí, kaléće, kalém* inf. *kałóć*
kóleš kóleće praet. *i̯a kałóu̯, my kałólʼi*
kóle kóluć

umrú umrṓm imp. *uḿirái̯, uḿirái̯će* inf. *uḿérći*
umréš umrećé praet. *i̯a uḿór, uḿérlʼi*
umré i̯aný umrúć

mnú mńṓm imp. *ty mńí, mńéće* inf. *ḿáć*
mńéš mńećé praet. *ḿáu̯, ḿálʼi*
mńé i̯aný mnúć

hulái̯u hulái̯em imp. *huláí̯, hulái̯će* inf. *tréba huláć*
hulái̯eš hulái̯eće praet. *huláu̯*
huláʼe hulái̯uć

réžu my rěžemo imp. *rěš, rěšće* inf. *rézgć*
réžeš rěžeće praet. *rézaų, rězaľi*
réže rěžuć

ržú ržǒm imp. *ržý, ržěće* inf. *ržáć*
ržéš ržećé praet. *ją ržáų*
ržé ržúć

splú my śpimó imp. *śpí, śpéće* inf. *spáć*
śpíš śpićé pract. *spǎų, spáľi*
śpíć śpáć

véįu my véįem imp. *véį, ųy véįće* inf. *véįać*
véįeš véįeće praet. *ją véįåų*
véįe véįuć

čúįu čúįem imp. *čúį, čúįće* inf. *čúć*
čúieš čúįeće praet. *čúų, čúľi*
čúįe čúįuć

śmaįúśo my śmaįǒmśo imp. *śméįśe, ųy śméįćeśe* inf. *śmeįácsa*
śmeįéśśe śmeįećéśe praet. *ją śmeįáųśo, my śmeįáľiśe*
śmeįécsą ją́ný śmeįúcsą

staįú my staįimó imp. *stǒį, stóįće* inf. *stáć*
staįíš staįićé
staįíć staįáć

stánu stáńemo imp. *stáń, ųy stáńće*
stáńeš ųy stáńeće praet. *ją stáų, ją́ný stáľi*
stáńe ją́ný stánuć

hréįušo my hréįemśo imp. *hréįśe, hréįćeśe* inf. *hrécsą*
hréįeśśe hréįećeśe praet. *hréųšo, hréľiśe*
hréįecsa hréįucsą

hleźú hleźimó imp. *ty hleźí, hleźéće* inf. *hleźéć*
hleźíš hleźićé praet. *ją hlaźéų, hleźéľi*
hleźíć hleźáć

dryžú dryžymó imp. *ty dryžý, dryžéće* inf. *dryždć*
dryžýš dryžyćé praet. *ją dryžáų*
dryžýć dryžáć

xačú *xóčemo* imp. *xaćí, xaćéće* inf. *xaćéć*
xóčeš *xóčeće* praet. *xaćéu̯, xaćéľi*
xóče *xóčuć*

b́i̯ú *b́i̯emó* imp. *b́í, b́i̯éće* inf. *b́íć*
b́i̯éš *b́i̯ećé* praet. *i̯a b́íu̯, b́íľi*
b́i̯é *b́i̯úć*

ľi̯ú my ľi̯ṓm imp. *ty ľí, ľi̯éće, ľi̯óm* inf. *tréba ľíć* fut. *i̯a búdu ľíć*
ľi̯éš *ľi̯ećé* praet. *i̯a ľíu̯ ľiľí*
ľi̯é *i̯aný ľi̯úć*

ľínu *ľíńemo* imp. *ľíń*
ľíńeš *ľíńeće*
ľíńe *ľínuć*

pai̯ú *pai̯ṓm* imp. *pṓi̯, pṓi̯će* inf. *ṕéć*
pai̯éš *pai̯äćé* praet. *ṕéu̯, ṕéľi*
pai̯é *i̯aný pai̯úć*

i̯a u̯i̯ú *v́ṓm, my ui̯ṓm* imp. *ty u̯'í, u̯y u̯ui̯éće, ᵘwéće* inf. *v́íć*
ty ᵘwéš, u̯'éš ᵘwećé, ui̯ećé praet. *i̯a v́íu̯, mý v́iľí*
i̯on ᵘwé *i̯aný ui̯úć*

šýi̯u *šýi̯em* imp. *ty šýi̯, šýi̯će* inf. *šýć*
šýi̯eš *šýi̯eće* praet. *i̯a šýu̯*
šýi̯e *i̯aný šýi̯uć*

i̯a mái̯u *my mái̯emo* praet. *i̯a ḿéu̯, my ḿéľi*
ty mái̯eš *vy mái̯eće*
i̯on mái̯e *i̯aný mái̯uć*

i̯a mýi̯uśo *my mýi̯emśo*
ty mýi̯eśśe *wy mýi̯ećeśe*
i̯ᵘon mýi̯ecse i̯aný mýi̯ucse

pi̯ú(!) my ṕi̯emó imp. *ty ṕí, u̯y ṕi̯éće* inf. *tréba ṕíć*
ṕi̯éš *ṕi̯ećé* praet. *ṕiu̯, ṕiľí*
ṕi̯é *ṕi̯úć*

dám *damó*
daśí *daśćé*
dáść *dadúć*

i̯äk strénušo
ty stréńešše
i̯on stréńecse

	sg.		pl.
n.	*héty syn*	*hétaa*	*hétyi̯e*
g.	*hétaho*	*hétai̯e*	*hétyx*
d.	*hétamu*	*hétui̯*	*hétym*
acc.	= n. l. g.	*hétui̯u*	= n. l. g.
in.	*hétym*	*hétai̯u*	*hétyńi kóńńi*
loc.	*u hétum*	*u hétui̯*	*u hétyx*

n.	*tói̯, tóo*	*tái̯a*	*týi̯e*
g.	*tahó*	*tai̯é*	*týx*
d.	*tamú*	*tői̯*	*tým*
acc.	= n. l. g.	*túi̯u*	= n. l. g.
in.	*tým*	*tói̯u*	*týńi kóńńi*
loc.	*u tőm*	*u tői̯*	*u týx kóńax*

n.	*i̯ón*	*i̯aná*	*i̯aný*
g.	*i̯ähó*	*da i̯ai̯é*	*i̯íx*
d.	*i̯emú*	*i̯ői̯*	*i̯ím*
acc.		= g.	
in.	*i̯ím*	*ż i̯ói̯u*	*i̯íńi*
loc.	*u i̯őm*	*u i̯ői̯*	*u i̯íx*

n.	*mói̯*	*mai̯á*	*mai̯é*
g.	*mai̯hó*	*mai̯é*	*mai̯íx*
d.	*mai̯mú*	*mai̯ői̯*	*mai̯ím*
acc.	= n. l. g.	*mai̯ú*	= n. l. g.
in.	*mai̯ím*	*mai̯ói̯u*	*mai̯íńi*
loc.	*u mai̯őm*	*mai̯ői̯*	*mai̯íx*

n.	*náš, nášo, vášo*	*náša*
g.	*náše(h)o*	*nášei̯e*
d.	*nášemu*	*nášui̯*
acc.	= n. l. g.	*nášui̯u*
in.	*nášym*	*nášei̯u*
loc.	*u nášum*	*nášui̯*

n.	*štó*	*xtó*
g.	*čehó*	*kahó*
d.	*čämú*	*kamú*
acc.	= n.	= g.
in.	*čým*	*s ḱím*
loc.	*u čṓm*	*kṓm*

n.	*čéi̯ (čýi̯: delikatńéi̯)*	*čyi̯á*	*čyi̯é*
g.	*čyi̯hó*	*čyi̯é*	*čyi̯íx*
d.	*čyi̯mú*	*čyi̯ṓi̯*	*čyi̯ím*
acc.	= n. l. g.	*čyi̯ú*	= n. l. g.
in.	*čyi̯ím*	*čyi̯éi̯u*	*čyi̯íḿi*
loc.	*čyi̯ṓm*	*čyi̯ṓi̯*	*čyi̯íx*

n.	*sám*	*samá*	*sámyi̯e*
g.	*sáma(h)o*	*sámai̯e*	*sámyx*
d.	*sámamu*	*sámui̯*	*sámym*
acc.	= n. l. g.	*sámui̯u*	= n. l. g.
in.	*sámym*	*sámai̯u*	*sámyḿi*
loc.	*sámum*	*sámui̯*	*sámyx*

n.	*u̯śéi̯, fśéi̯, *fśó hétai̯o*	*uśá, u̯śá*	*fśé*
g.	*u̯śehó*	*u̯śai̯é (u̯śáčyny)*	*uśéx*
d.	*fśamú*	*u̯śṓi̯*	*u̯śém*
acc.	= n. l. g.	*uśú*	= n. l. g.
in.	*s uśém*	*sa u̯śéi̯u*	*sa u̯śéḿi*
loc.	*va u̯śṓm*	*va u̯śṓi̯*	*va u̯śéx.*

II. Aléś Présny, lat około 20.

1. Byu̯, znáčyć, páńe, af'icḗr, i lúǯi kážuć uśó bai̯úśo, a i̯on káže: i̯a ńikóho ńi bai̯úśo. i pai̯éxou̯. pryi̯éxau̯ pad móhl'icy i skazáu̯ na xurmaná: spyńái̯ kóńi. i u̯žáu̯ padúšku pałažýu̯ na maḱile, i lṓx spáć. ńéšto i̯ehó attúl paddymái̯e, tak i̯ṓn káže: ty xto taḱi? i̯a ćeḃé ńe bai̯úśo. to attúl z maḱíły ustáu̯ dy pašóu̯. a i̯amú stáło xółădno, tómu af'icýru, to i̯on užáu̯ padúšku, i u̯ulés u trunú, i lóx na i̯ehó ḿésce. tak toi̯ pryxóǯić nazát, dy káže: čehó ty lóx na ma-

i̯óm ḿéscy? a i̯on káže: bo i̯a ńe bai̯úšo. a ʒ́é ty, káže, xaʒ́íu̯? to i̯on káže: mńe čełavék aʒ́ín byu̯ ṕinavát hróšy, i i̯ak i̯a u̯umirá u̯, to i̯on mńe ńe addáu̯, to i̯a xaʒ́íu̯, zadušýu̯ i̯ehó. puśćí bráće meńé, i̯a lahú (!) na svai̯óm ḿéscy. a i̯ón káže: skažýš mńe, čym tóho čełavéka ažyvíć? i̯on káže: vaźḿí mai̯hó pałá, adarví, i zapaľí, padńeśí i̯emú pad nós, i i̯on ažyvé. i zapéu̯ ṕéveń. to héty tut pavaľíu̯šo. i̯on užáu̯ i̯ehó u̯u ḿéx, toi̯ aficér, i pavós. pryi̯ehʒ́ái̯uć u ľés. i̯on spáć zaxaćéu̯, to u̯hléʒ́eľi u̯u léśe ahóń, i káže: zai̯éʒ́em my načeváć. to zai̯éxaľi. adnóš tam byľí razbói̯ńiḱi. u̯śé s xáty výšľi, adnahó pakínuľi, ńižyvóho ńíby. i̯ak vai̯šóu̯ aficér u xátu, toi̯ ńižyu̯ý za i̯ehó. a toi̯ i̯ehó z ḿexá i̯ek ḱínuu̯ tóho ńižyvóho, tak pa práu̯ʒ́e zaḃíu̯. i toi̯ aficér davái̯ ućekáć. a aʒ́ín razbói̯ńik byu̯ łýsy, i u̯ i̯ahó koń byu̯ łýsy, u̯ aficéra. héty łýsy razbói̯ńik s strélbai̯u śeu̯ u kúśće. padi̯ahʒ́ái̯e aficér, ńe dalóko tóho kústa i káže na xurmaná (éto i̯on ućekáu̯ vélḿi ad i̯íx), káže: ḃí, łýsaho, ḃí. tag héty złóʒ́ei̯ dúmou̯, što na i̯ahó. á, káže, to ty i̯i attúl meńé báčyš? dy i̯i ućók. a i̯on héto na kańá kazáu̯.

2. *Za dáu̯ńeśńii̯e čásy,*
žańíľiśe let ṕetnátcať xłópcy nášy.
a ćeṕér mńe nastáu̯ dvatcáty, ńimá ńi žónḱi ńi ʒ́ićáći,
ńékamu i rubášḱi prakałatáći.
čúu̯ i̯a ad bráta,
što i̯est u śalé baháta,
i dúmai̯u: pai̯édu,
svai̯ú ḃadú paćéšu.
złažýu̯ i̯a śvítu,
létu (!) ḃéłui̯u šýtu,
słažýu̯ bóty s patkóu̯kaḿi,
hanavícy s ťiśeńáḿi (!),
umýu̯šo, učesáu̯šo,
śľičnym pásom patpoi̯asáu̯śe,
i̯édu u̯ tu akóľicu,
hʒ́e mńe svátai̯uć ʒ́avícu.
na vúľicy ʒ́éći stai̯áľi,
mńe daróhu pakazáľi.
vun ta ʒ́avíca,
hʒ́e čyrvóny akańícy.

na i̯íḿa Kaćarýna,
na próżvisko Krei̯bałóva,
héto dóčka staršynóva.
padi̯éxau̯ i̯a pamaléńku,
padyšóu̯ pad akóńko paćixéńku,
hlaǯú ačýma,
što to stai̯íć plačýma.
fśa hałavá u̯ stúškax,
załatýi̯e kółce (!) u vúškax,
xústečka ś ćvatkáḿi,
nazád zavázana raškáḿi.
nas u xátu pazváľi,
za stół pasaǯíľi,
svatě svai̯é réčy havarýľi,
a my s Kaćarýnai̯u razmau̯láľi.
my tam dóu̯ho ńi ḿaškáľi,
bo da xáty paspäšáľi.
i̯éǯem my da xáty,
i̯a pytái̯uśo: ǯáćko, pasáx ći baháty?
a ńíc saḃé, ǯéśeč (!) štuk avéčkaḿi,
ǯéśeć štuk karóvaḿi,
i dva vałý,
zdai̯écsa, pasáh ńe małý.
i ćótka havarýła,
što ǯve kúrycy padarýła,
a astalný pasáh u kúble,
búǯem ľičýć rublé.
ǯve ńeǯéľi praxóǯić,
a mai̯á žónka fśo u čúḃe xóǯić.
raz i̯a vyi̯ažǯái̯u u̯ daróhu,
a mai̯á žónka šmórh da akanóma.
i̯ak uskóčyu̯ i̯a u xátu,
i̯ak užáu̯ i̯a akanóma za tóu̯stui̯u nóhu,
nu i báh ap padłóhu.
ńe ták tam zbyłóśo,
i mńé dastałóśo.
pryi̯éxau̯ písar s prykázem,

śvazúľi žónku s akanómom rázem.
ńaxáį zľíńe s takím bahátstvom,
ńa ažańúś ńikóľi s tatím(!) hátstvom.
3 [1]*). Skažéće dóbryįe lúźi,*
što na śvéće búźe,
ńa ųžóž ńe zmíłuįecsu Boh nad námi,
da daść prapáśći pad Maskalámi?
ax vy brátcy ńe tužéće,
na tu póru spamańéće,
įak prat tými hadámi
bíųšo Palák z Maskalámi,
za što įany bíľi, vaįeváľi,
skólko kryví raźľiváľi.
ax naš bédny Palák, użáųšy svaįó hóro,
pašóų az za móro,
g dóbramu naródu,
hźe sam výšeų na svabódu.
prykazáų fśákamu naródu, įak katóramu žyć,
pad įakím zakónam býć.
váléų katórym być papáńi,
xaźić u ryzax z baradámi,
bić pakłóny i učýcsa,
įak pa maskóųski maľícsa.
a ńaxáį įix xto páćery uznáįe,
xto izhadáįe,
zaráz įehó Maskál záže, zdarúįo(!) addymáįe,
i na Śibér pasyłáįe.
žandár u zvankú źvábńe, źvábńe,
dóbryx luźéį ų turmú ćáńńe.
čynaųńíki ſso zbytkúįuć,
abźiráįuć i katúįuć.
váléų stávić makazýny,
ńibý dla įakóįe pryčýny,

[1]) Wiersz ułożony przez Polaka, obywatela Nowogródzkiego powiatu, po 1863 roku.

bo i̯akái̯a zdarýcsa patréba,
kab moh mužýk dastáć xléba.
4. *Zvaľíłaśe sau̯á z lésu na ƀédnaho harabi̯á (!),*
ńékamu prybýći harabi̯á barańíći.
i̯ek napíšú ľist da Śńítḱi, da ródnaho brátu,
štop ṕisóm [1]) *prybýu̯*
i suśéʒeu̯ pryprašíu̯,
štop sai̯máľi páńu savú,
i̯ak véʒmu zvázáľi,
patḱínuľi páńu sávu (!)
pat katńéi̯e (!) rúťi (!).
sói̯ka sáu̯u sai̯máła,
na śḿérć spavédáła,
bau̯alńíčnai̯u płatói̯u vóčy zavázáła.
haraƀéi̯ko moi̯ ḿiłý,
vélḿi ḿeńé ńe hłuḿí,
skólḱi złótyx mái̯u,
fśe taƀé addái̯u.
[1]šľí małói̯cy suxadółom,
išľí ś ćećeróiu,
try akréńće žurau̯lóu̯,
ʒévéć víći leƀeʒóu̯,
čórnai̯a háłka,
śíu̯ai̯a kukáłka.
pastáu̯'iľi harabi̯ú na śḿétńičku xátku,
i̯ak ľixómu kátku (!),
pasaʒíľi harabi̯á na paróże u̯ xáće,
i̯ak ľixóho káćą.
a tam ʒívo byłó,
mnóho luʒéi̯ prybyłó,
aʒín ʒivaváu̯śo,
druḱí naśḿei̯áu̯śo.
pasaʒíľi pána krúka na pókući u̯ xáće,
a saróka xľép krói̯ić,

---

[1]) Tak zapisałem. Później dopiero zanalizowałem właściwie, mianowicie: *štop i sóm* = sam.

a múxa mísy stróịić,
kamár píwo nóšić,
haraběị haśćeị próšić.
załatóịu karétaịu želná naịehžáłe,
francúskaịu paịézdaịu Aụdót paspešáłe.
xto ráno prybýụ,
toị papíụ i paịéụ,
a xto prypaźńíụšo,
to toị ńi napíụšo.
prypaźńíụšo pan Žurówič na późńu večéru,
ịeg dabráụšo da víná, dabráụ sobé méru.
nu zdarúịo harabiá,
pílĭ ịélĭ až da dńá.

5. Zagadki.

a) *Šatúlĭcy-matúlĭcy,*
ńi šałá, ńi wúlĭcy,
tam lúźi žyvúć. *Móhlĭcy.*

b) *U nášaho knýra,*
na śem sažón žýła,
na kancý kváty,
što róbić źáty (źéći). *Haróx.*

c) *Ńe na héto ịa ćebé bráụ,*
kap s tabóịu spáụ,
a na hétaịo braụ,
kup svaịó hółaịo da ụ tvaịó kasmátaịo pxáụ.
Rukavíca.

d) *Śudý róx, i tudý róx,*
na mńíše pamíz nóx,
žléž na meńé,
paćéš (pahréị) meńé. *Kóụdra.*

e) *Išóụ małaźéc,*
výstavíụšy kańéc.
sustréụ źéụku,
vatknúụ ụ źírku,
tut tabé kańéc. *Kluč i zamók.*

f) *Súnuụ pasúnuụ,*
Traxím zaśmeịáụšo. *Aknó.*

g) *Dźed bábu tarkóče,*
a bába aż ńeżywa rahóče. *Dźvéry.*

h) *Pryšóų pańič da pańenéčki,*
pazyčáć źiréčki.
a ią̨ná káže: ńe wapxáią̨eš,
bo tóųsty máią̨eš. *Hółka i ńitka.*

i) *Prútko stóią̨ić (!),*
słátko víšić,
sam kasmáty,
kańéc łysy. *Arék.*

j) *Mácaų, mácaų pa załávečų,*
abmácaų kasmáćicu
i súń hałyšá. *Rukavíca.*

k) *U xléų zahańdą̨u,*
to ų̨šó znáą̨u,
a ją̨k s xlewá vyhańdą̨u,
ńičóho ńe znáą̨u. *Dravá brasáą̨uć u péč.*

l) *Kab ńe móį̨ šańźúk-bańźúk,*
top twaią̨á šandá-bandá
pa kaléńi abrasłá. *Véńik.*

m) *Ćerez bábino čéreų̨o čatýry žýły perepíto.*
Bélki u záče.

n) *Staą̨ić pátka,*
a na pátcy hátka,
a ją̨ mahú pšýšonc,
što tam ją̨st týšonc. *Mákauka.*

o) *Staą̨ić tryśćén,*
ų̨ystavíųšy píźźél.
xto ją̨źé,
to ńe mińé.
išóų̨ śvatý dúx,
i toį̨ vatknúų̨ pátux.
Héto śvećélńik, što łučýmu ų̨utykáą̨uć s ahńóm.

p) *Výšeų̨ na dvór,*

zarzáu̯ i̯ak kóń,
uhrás pa i̯ái̯ca. *Kluč iz zamkóm* [1]).

6. Luźne zapiski.

S knýźi byłá skáska, s ṕéśelńikau̯. n. sg. f. *ukv́éčena. alé.* 1. sg. *arú.* 3 sg. *kałau̯úryć. na ʒaréu̯ńi. aʒín, dva, try, čatéry (byvái̯e), ṕáć, šéść, śém, vóśim, ʒév́eć, ʒéśeć, aʒináncać (!), dvanáncać, trynáncać, četyrnáncać, ṕetnáncać, šesnáncai̯ć (!), śemnáncai̯ć, vośimnáncai̯ć, ʒev́etnáncai̯ć, dvátcać.*

III. Teściowa Wołczka, lat około 80.

1. Pašłá bába žáć. léźe varapáxa. tak bába u̯źałá, ṕeresaʒíła i̯ei̯é ćérez ḿéžu i havóryć da i̯ei̯é: ax, káže, mai̯á u̯unúčko, i̯äk taḃé trudnó (!) xaʒíć. tak i̯äk pryšłó u̯rémi̯o (!) i̯ᵘói̯ u̯raʒíć, tak prysłáła múža pa túi̯u bábu. zaxóʒić pan u xátu, i dai̯é dóbry u̯'éčer. bápko, źďéłai̯ ḿiłośći, i pasłúxai̯, prašú vášei̯e łásḱi, i praśíła mai̯á páńi, kab wy pasłúxaľi, i pryi̯éxaľi na paratúnek. tak i̯aná u̯stýʒicsa hétoho pána, i káže: panóčku, kudý i̯a pai̯édu. tak ʒéći havaráć da máćery: pasłúxai̯će pána, i pai̯éćće. nu tak mátka razdúmałaśe, i śéła, pai̯éxała. i pryv́ós pan bábu u v́élḱi pałác, xaróšy takói̯, što bába ńi báčyła na svai̯ói̯ žýźńi takóho pałácu. i waxóʒić (!) u pakói̯, i lažýć páńi na łóšku, i u̯raʒíu̯šy sýna, i próśic páńi báby, kap pakupáła sýna, i havóry (!) da i̯ei̯é: xarašó pakupái̯, i tólḱi ńe xryśći. i pai̯éxau̯ pan u̯zyváć na xréźḃiny. tak bába smatrýć, što i̯éduć paně, tak stai̯íć u śéńax wadý stúpka, tak paně idúć i mačái̯uć pálcy, i mážuć głazá svai̯é, idúć da pakói̯i. tak nazi̯ehʒáłośe i̯ix šmát, a bába adná paḿéz i̯íx. tak stói̯ačy nadúmałaśe, što to takói̯o i̯eść, što i̯aná báčyła, hulái̯učy paně ńe suśém hédak, i̯ak i̯aná báčyła. tak i̯aná wýšła u śéń i ammačýła ḿéžany (!) pálec swói̯, i pamázała ľívai̯o vóko svai̯ó. i vai̯šłá da pakói̯u, i zakrýła právai̯o vóko, a ľíwym vókom smatrýć na paně. anóš ńi paně da čérći, ńi pakᵘói̯, da kryńíca, da takái̯a hłybóka, što ńixtó ńi dᵘói̯ʒe, ńi dai̯éʒe. tak i̯aný huláľi týi̯e paně da dvanásteie. i̯äk ḿinúła dvanástai̯a, tak fśe paně prapáľi, tólḱi adná bába astai̯écse u pakói̯i, s páńei̯u, i páńi káže: bápko, búʒa (!) ćeḃé mᵘói̯ pan pytácsa: čym taḃé

---

[1]) Może: *i z zamkóm.*

bápko zapłaćić? ći hróšḿi, ći uhólem? ty skažý bápko ták: ńe tréba mńe panóčku hróšei̯, alé próše mńe dać uhóla. tak vaxóʒić pan i pytái̯ecse u báby: štoš taƀé bápko za fatýgu zapłaćić, ći hróšḿi, ći čým? ńi tréba panóčku mńe hróšei̯, próše panóčku mńe dać héto uhólei̯ka. tak páńi padałá vórek, spot šeƀé, i káže: próše pána báƀe za i̯ei̯é vysłúhu nasýpać héty vórek u̯uhóla, i zaváží i̯ei̯é tudý, ʒe ty i̯ei̯é užáu̯. tak pan nasýpau̯ i̯ᵘoi̯ héty wórek uhóla, i výńes na wós pałažýu̯, i bábu pasaʒíu̯ i zavós i̯ei̯é ʒe užáu̯. tak bába ráda, pryvezłá da xáty, pahlaʒéła, što u wórku ńe uhólo, da hróšy. dau̯ Boh ńaʒélku, u̯žałá bába hróšei̯, i pašłá na ḿésto. pryxóʒić bába na ḿésto, annó dva mužyḱé ƀi̯úcsa, króu̯ z i̯ix tak i̯ušýć, i što i̯ix razbaróńać, tak čérći pottykái̯uć, aʒín z adnahó bóku, druḱí z druhóho bóku, i i̯aný leplái̯ucsa ƀícsa. tak pryxóʒić bába da i̯íx, tak i pryletái̯e i u̯unúček i̯ei̯é. i̯ak prylaćéu̯: atátatá, atátatá. tak bába patxóʒi (!) da u̯núčka, i havóry da i̯ehó: na štó taƀé pottykáć, i̯anýž i ták paƀíľiše. tak i̯ᵘón próśić báby: a ty ḿeńé báčyš? i̯aná káže: báču. tak u̯unúček pytái̯ecse u báby: i̯ak ty báčyš bábo ḿeńé, ći adným vókom, ći aƀéʒḿi? tak aná i̯emú atkázÿvai̯e: što ńi báču aƀéʒḿi, túlḱi báču adným. a katórym? ľíwym. tak i̯on pazúr vatknúu̯ u vóko báƀe, výńau̯ vóko, dy pańós. a bába zystałáše (!) ƀez vóka.

2. Byu̯ u̯u báćka aʒín syn. báćko i̯ehó byu̯ baháty. tak próśić syn báćka, káže: báćko, kab i̯a báčyu̯, i̯ag u̯y búʒeće u̯uḿiráć. tak i̯on káže: sýnku, i̯ak i̯a búdu nátto słáp, tak ty zaľéś na xátu, i vaźḿí xamút, i prekrućí u stóľi try ʒírḱi, i pałažý xamút, i hlaʒí preś śerédńui̯u ʒírku, i̯ek i̯a búdu u̯uḿiráć. tak syn zraƀíu̯ hétai̯o. zaľés na xátu, i u̯žáu̯ xamút, i prekrućíu̯ try ʒírḱi, i pahledáᵗe pres túᵗu ʒírku, užó báćko i̯ehó uḿiráᵗe. tak pryxóʒić da báćka dva čärtḗ, aʒín u dóu̯hum xałaćé š škuranói̯u tórbai̯u, a druḱí hóły. tak tói̯, što škuranói̯u (!) tórbai̯u, zakasáu̯ rúku pa łókăć, i u̯utačýu̯ báćku u̯ hórło, i̯i dastáu̯ dušú i̯e(h)ó. dušá próśicsa, i̯énčyć, ṕiščýć, a i̯on u̯saʒíu̯ u̯ škuranúi̯u tórbu, i pańós. a héty hóły čort u̯uľés u báćkău̯ trúp i lőx. tag žónka ƀéhaᵗe i̯i płáče, i šukái̯e múža. ʒé ty, káže, prapáu̯, u̯žó naš báćko skanáu̯. ćíxo, káže, ńa bói̯še, kłaʒí dróu̯a u̯u ṕéč, naľiu̯ái̯ try saganḗ u̯adý, i stau̯lái̯ u ṕéč. žónka káže: na štó taƀé try saganḗ u̯adý? iʒí, káže, pa lúʒi. tak i̯on pašóu̯, pakľíkou̯ muščýnou̯, ńeskólḱi tam, i káže: pamažéće mńe źńać báćka na łáu̯u. tak i̯aný źńaľí i̯ehó, na łáu̯u pałažýľi. tag hétyi̯e muščýny kážuć:

što róbiš, čamú ty ję̨hó ńa mýję̨š? a ję̨on káže: záras ammýję̨u(!). zakípéła ų̨adá wa ų̨śéx tróx saganóx, tak ję̨on havóryt (!) da žónki: ų̨ymáję̨. žónka ų̨ýńeła sagán. týję̨ lúźi tólki hleźáć na ję̨hó, što ję̨on búźe raběć. tak ję̨on pryńós sagán ų̨adý nad báćka, i perežegnáų̨ i ľínuų̨ na báćka. tag báćko lažýć, ńi ų̨arúšycsa. tag ję̨on ų̨ždų̨ druhí sagán, tak ję̨ak źľíų̨ na báćka, tak ję̨on báćko streƿanúų̨še. tak ję̨un szvaćíų̨ tréći sagán ų̨adý, ję̨ak ľínuų̨ na báćka, tak čórt ję̨hó ᵘuxapíų̨ báćka, i razarváų̨ xátu. týję̨ lúźi lédvo poų̨ćekáľi s xáty. a syn káže: kudý, káže, paňašľí báćko tvaję̨ú dušú, tudý ńexáję̨ ńasúć tvaję̨ó ćéło, i tvaję̨ó fšo bahárctvo. a ję̨a zastaję̨úšo tólki z Bóhem i z Ję̨isúsem Xrystóm. ńexáję̨ mńe (!) Haspót Bóx naźéľić svaję̨ím dúxăm i svaję̨ím bahárctvăm.

3. Zagadki.

a) *Dux da dúxa,*
brux da brúxa,
a nóńki da gúry,
a kaų̨ál ńásа da źúry.

b) *Sórok ńeźél*
ų̨ turmé šeźéų̨,
a try hódy víšeų̨,
pókul na héty śvet výšeų̨. *Džićá.*

IV. Mężczyzna lat około 40.

1. Výšeł(!) čeľavék na pólo aráć. pryšóų̨ čort izję̨ų̨ (!) ję̨ahó xlép, pašóų̨ i raskazáų̨ svaję̨mú stáršamu. ńe dóbre, káže, zrabíų̨. iźí da hétaho mužyká służýć na hót. pryšóų̨ da hétaho mužyká, havóryć: ję̨a ų̨ ćeběé astanúšo służýć. čeľavék káže: dóbre. a žónka ńi xóče, káže, što ję̨a ńe máję̨u začém samá žyć. héty párabek havóryć: búźe ušuhó. da žónki xaźíų̨ pᵘop ná năč. pašół párabek, zapróx vaľé, pašół aráć. a pop pryšół da ję̨ję̨é. párabek pryšóų̨ da záty, zastáų̨ papá u dóma. žónka havóryć: ję̨e ćeběé źéć? szaváľa u kadúšku ų̨ pópeł. čort vźał ćeléški (kalósy), kłaźé kadúšku na wós. žónka pytáje: što ty búźeš raběć? káže: pavázú pradaváć pópeł. ję̨ená kryčýć, i płáče, pópełu ńi daję̨é véšći. a ję̨ᵘon pavós. výves u čýstaję̨o pólo, i načáł papá kałaćíć. pop staų̨ praśícsa: puśći mńe žyvóho, dam taběé što ty zaxóčeš. čort advečáje: daį try bóčki pšeńicy, to

i̯a čeb́é puščú. pop káže: dam. pryv́ós da xáty papá, i zapróx try vazḗ, pai̯éxau̯ da papá. pᵘop nasýpau̯ try bóčḱi pšeńícy. pryv́ós da xáty i káže haspadarú: vot i̯a póṕeł pradáu̯ i pšańícy kuṕíu̯. haspadár pahłáʒiu̯ pa hałav́é i skazáu̯: mńe Boh dau̯ ćeb́é, što i̯a b́édny. skazáu̯: búʒeš ʒáćko baháty. zapróh vałḗ i pašół aráć. pᵘop znou̯ pryšóu̯. párabek pryšóu̯ da xáty, i zastáu̯ papá dóma. žónka káže: ńimá ʒe ʒéć. uv́azáła u snᵘóp sałómy. párabek káže: búʒem małaćíć sałómu. haspadýńa kryčýć i b́i̯écsa: héto sałóma małóčena. pałažýu̯ snᵘop is (!) papóm na ʒémľi, i davái̯ cépăm b́íć. púᵒp(!) próśicsa: puśći ḿeńé, ńe b́í, puśći žyvóho. dam tab́é žýta, skólko ty zaxóčeš. pai̯éxau̯, pryv́ós čatýry pau̯ósḱi žýta. vot haspadár, pałučái̯, i̯a tab́é zarab́íu̯. ńe čýsto małóćiće sałómu swai̯ú, skᵘólko i̯a namałaćíu̯ s twai̯hó snópa žýta. haspadár káže: lublú ćeb́é. zapróx vałḗ, pašół aráć. pop pryšóu̯ znóu̯. párabok da xáty, złov́íu̯ papá dóma. ńéhʒe było ʒéć. haspadýńa sxaváłą u padúšku. zabráu̯ padúšku i pav́ós pradaváć. výles u pólo, i dawái̯ kałaćíć. pop próśicsa: puśći ḿeńé žyvóho. što ty xóčeš, tab́é tói̯o dam. čort skazáu̯: daśí mńe éty ḿéx hróšei̯, to i̯a ćeb́é puščú. pop skazáu̯: ńeśí da xáty. pryńós da xáty papá, pop nasýpau̯ ḿex hróšei̯. pryńós haspadarú, káže: wot tab́é xaʒái̯im hróšei̯, što i̯a pradáu̯ padúšku. adv́ečái̯e haspadár: hʒe ty stólko nabráu̯? ńi za padúšku ty héto uʒáu̯, múśić ty čórt. i skazáu̯: čórt. i zarahatáu̯ i skazáu̯ i̯amú: ći pómńiš, kaľi ty byu̯ na póľi, i̯a izi̯éu̯ twoi̯ xlép. za tói̯o tab́é atsłužýu̯.

V. Mężczyzna lat około 25.

1. V adnói̯ v́óscy śḿerć bráła luʒéi̯. naróʒicsa ʒićá, dak i̯amú rób́ać łápći i v́éšai̯uć na śćénu, i sýpluć hétyi̯e póu̯nyi̯e łápći ṕeskú. i i̯äk prýʒe pará hétamu ʒićáći uḿiráć, aʒʒirái̯ecse u hétyx łápćax padéšva, i sýplecse ṕesók. tahdý i̯amú rób́ać trunú, hétomu ʒićáći. u hétui̯ truńé rób́ać u v́érxu ʒírku, i kładúć śudá žyvóho čałav́éka. i ńasúć f cérkou̯. a tam pryxóʒić śḿérć, i b́eré hétoho čełav́éka i dúšyć. dak vot zastáu̯ (!) u hétui̯u v́ósku čełav́ék u prýmy da ʒéu̯ḱi. pašóu̯ i̯on na pólo aráć, a žónka u dóma ahléʒeła, što z héstyx łapćéi̯ sýplecse ṕasók. tak i̯aná pakľíkała luʒéi̯. hétyi̯e lúʒi zrab́iľi trunú. i̯aná płáče, što śḿérć pa i̯ahó pryšłá. pryxóʒić héty mužýk s póla, i pytái̯ecse: čehó ty płáčeš? i̯aná káže: čemú čehó płáču?

pryšłá śḿerć pa ćeb́é. i̯un káže: durnái̯a ty, ńe płáč, i̯a zdarówy, i̯ak kab i̯a paḿór. žónka káže: héto u nas śḿérć hédakai̯a. na záu̯trai̯o pałažýĺĭ i̯ehó žyvóho u trunú, prarézaĺĭ ʒ́írku u v́érśe i zańeśĺĭ u cérkou̯. a u héty ʒ́éń paḿérła druhái̯a bába, i i̯ei̯é tudá zańeśĺĭ. dak i̯on ustáu̯ u cérkv́i i káže: čehó my tút? na hétui̯u bábu. i̯aná káže: ležém, prýʒ́e śḿerć pa nás. i̯ᵘon káže: i̯a zdaróu̯. i̯aná u̯śó taḱí ńe xóče u̯staváć. a i̯on ustáu̯, uzléz na hóry [1]), zrab́íu̯ padráu̯ na sab́é aʒ́éžu, zv́iu̯ ṕatlú i pałožýu̯ na étui̯ ʒ́ircy na truńé. pryxóʒ́ić źḿéi̯, ʒ́ubák u i̯ehó i̯ák u i̯endýka. utačýu̯ i̯on héty ʒ́ubák u hétui̯u ʒ́írku u trunú, hʒ́e byłá bába i zadušýu̯ i̯ei̯é. pryxóʒ́ić h(!)hétui̯ truńé, hʒ́e byu̯ i̯ᵘón, a i̯ᵘon ṕetlói̯u u̯záu̯ i zasmarhnúu̯ i̯ehó. i pótym užáu̯ i pav́éśiu̯ i̯ehó. pryxóʒ́ić da xáty, tut žónka pa i̯ᵘom paḿínḱi sprau̯lái̯e. záraz i̯ᵘon i pytái̯ecse: što wy éto rób́íće? i̯ᵘon dawái̯ raskázywać, i̯ak było. pav́óu̯ pakazáu̯ i̯im étoho źḿii̯á. spaĺíĺĭ i̯ehó, i puśćíĺĭ na v́éćer. at tahó načaĺĭ lúʒ́i uḿiráć swai̯éi̯u śḿérću.

2. U krásnoi̯ ʒ́ev́ícy u̯ śeréʒ́iṅe razharýcsa, a u̯ krásnaho małai̯cá kapái̯e s kancá. *Samawár.*

VI. Antóla Présna, siostra A. Presnego, dziewczyna lat około 20.

1. Za haráḿi, za baráḿi,
pašłó ʒ́eu̯čá za hrybáḿi,
krai̯ daĺínai̯u.
ʒ́eu̯čá z bóru ńe wyxóʒ́ić,
krásno(h)o hrypká znaxóʒ́ić.
i̯anó i̯ehó patxvaćíło,
dy u̯ karźínku pałažýło,
samó pašłó u̯ bór.
zapalú i̯a śv́écu z łói̯u,
da výv́edu ʒ́eu̯čá z bóru.
zapalú i̯a waskau̯úi̯u,
čatýry rázy pacałúi̯u,
kłaʒ́íśe sa mnói̯ spáć.
i̯enó spać ńe kłaʒ́écsa,
i̯enó ḿeńé bai̯ícsa,
dróbńeńḱiḿi ślaźḿí li̯écsa (!),

---

[1]) Prawdopodobnie omyłka — powinno być: *xóry.*

da i̯enó ḿeṅé bai̯ícsa.
ṅe płáč ʒ́eu̯čá, ṅe płáč krásno,
ṅe ľí ślózoṅkou̯ naprásno,
ṅa bṓi̯śe ḿeṅé.
čarau̯'íčḱi pakuplú,
łúčšei̯ xaʒ́íʒ́ búʒ́eš.
łúčšei̯ xaʒ́íć baśa̯čkóm,
i̯ag zaṅácsa z duračkóm,
móładość pai̯ʒ́óć.
2. *Śeṅ i xátu ṕerei̯šłá,*
rṓdnai̯e mátečḱi ṅe znašłá.
šláxtu i̯ bai̯áre ṕerebráła,
rṓdnai̯e mátečḱi ṅi paznáła.
3. *Śestrá śastrú addałá,*
ščaśľíu̯ui̯u dólu dałá.
buć śastrýco zdaróu̯ai̯a i̯ăk u̯adá,
a bahátai̯a i̯eg żemlá,
karaṅísta i̯ăk i̯erbá,
śeḿaṅísta(i̯a) i̯ek pčałá.
4. *Ḃéła ḃeróza da dółu,*
praśíłaśe ʒ́évočka da dómu.
ṽaźí ḿeṅé ḿíleṅḱi ʒ́e ty u̯źáu̯,
kab mṓi̯ ṽenóček tut ṅe zṽáu̯.
ṅe zṽáṅe ḿíłai̯a ṅe zṽáṅe,
i̯eść u ḿeṅé mátočka, pahláṅe,
búʒ́e s kryṅícy u̯ódu brać,
tvṓi̯ ṽenóček pakrapláć,
ćeḃé maładúi̯u suxvaláć.

VII. Inne dziewczęta i kobiety połuńskie.

1. *Ṅe xaʒ́í pa ladú bo ty u̯u̯áľiśśe,*
ći ty ḿeṅé ṽélḿi lúḃiš, ći ty xváľiśśe.
i̯ak i̯a ćeḃé ṅe lublú, karái̯ ḿeṅé Bóže,
i̯ak caławáu̯ ḿiławáu̯, pókul xto ṅi zmóže.
i̯ak caławáu̯ ḿiławáu̯, ṅe nacałavóu̯śe... [1])
i̯ak u̯ sadú sałaṽéi̯ ščeḃätáu̯, zazúla kawáła,

---

[1]) Tu, być może, jeden wiersz wypuszczony.

kap ty mai̯á ḿiłášečka taḱí ńe daždáła.
kap ty mai̯á ḿiłášečka xvaréła, baléła,
i̯ak ty mai̯é haśćínčyḱi što v́éčera i̯éła.
i̯ak ty dúrńu kupaváu̯, i̯a razúmna bráła,
ćeṕér ḿeńé pazyvái̯ xod (!) do ḱińeráła.
ćeṕér źimá i̯ábłek ńimá, ńéčym addawáć,
i̯a ńi pai̯dú moi̯ ḿíleńḱi taḱé kupaváć.
2. *Učóra ńa býu̯, śahóńńe ńa býu̯,*
znać mói̯ ḿiléńḱi ḿeńé pazabýu̯.
i̯eščé ńe zabýu̯, ź́íba zabúdu,
śádu pai̯édu, śem ľét ńa búdu.
i̯eć ḿíleńḱi, takói̯e ḱadý,
pryłaskái̯u xłópca s čužói̯ staraný.
vaźmú pasaǯú u kancý stałá,
búdu smatréć i̯ak na sakałá.
znać i sakóľik xmúren ńe v́aśóły,
znać sakóľik sakółḱi ńimá.
učóra byłá sakółka mai̯á,
śahóńńa ráno zastrélena.
znać i pańíč pańénḱi ńimá.
učóra byłá pańénka mai̯á,
śahóńa ráno zaručónai̯a.
ot ńi žál byłáp, kab dalóḱi u̯źáu̯,
a to suśéd na adnóm dvaré,
pa u̯ódu i̯ǯé, ǯeń dóbry dai̯é,
mai̯mú sércu žáľi zadai̯é.
tái̯a u̯adá raźľivái̯ecsa,
sérce mai̯ó ž žáľi razryvái̯ecsa.
3. *Słýšać málčyk pańimáu̯,*
śeu̯ pat kústom zadremáu̯.
stau̯ spat kústa dy pašóu̯,
výšei̯ ǯeréu̯ńi zai̯šóu̯.
v́eśaľíu̯śo i̯on tam, što papáu̯śo u̯ ǯeréu̯ńu.
nóu̯o źérko ńi karćíć,
v́eśaľíu̯śo, spać kłaǯíu̯śo na ćisóu̯u karau̯áć (!).
i̯ᵘon ńimnóžečko zasnúu̯, i̯amú v́íǯałośo,
i̯ehó ḿíłai̯a pryšłá,

ųšé zabáųki pryńesłá,
rukóį za rukú śćiskáła, a druhóį za druhú.
załatýje klúčy bráła,
stóųčyk admykáła,
stakán vyńimáła,
stakán vyńimáła,
rómu naľiváła,
mńłamu dawáła:
začým mńleńki ńi pįóš,
ńi pa póųnuį rómcy ľįóš?
įak įa búdu mńła pić,
ńa búžeš mėńé lubłć.
skažý mńła práųdu mńé,
kahó lúbiš, kahó ńé.
a įa práųdeńku skažú,
śeńarýstaho lublú,
a ašmóho pataįnóho, a ževátaho ćebé,
bo įa žónečka ų ćebé.
što įa róstom ńe váľička, na ľicó ńi xaróša... [1])
a įa tahó ńi syščú,
krasatý ų ľicý iščú.

4. *Naįéxało žaųńaróų póų'en dvór,*
ųžáľi maįhó mužyká žvazáľi.
ot ńe žál mńe, što įehó užáľi,
alé žál mńe, što ńi mócno žvazáľi.
a įak į'ón žé ućečé, ućečé,
mńe hałóųku nataųčé, nataučé.
a įak įa búdu ućekáć, ućekáć,
pat straxóįu načaváć, načaváć...
a sabáčki įak įaxú, tak įaxú,
a įa młóda až ńižýva sa stráxu.
sałavéįuški šałpóčucsa,
a mńe młóduį spać ńi xóčecsa.
paįdú įa u sadók, u sadók,
da láhu įa pat kustóm, pat kustóm,
nakryįušo xoć ľistóm.

---

[1]) Tu, zdaje się, coś opuszczono.

a ᵘéń iʒé moi̯ mužýk s kanalá,
s tóu̯stoi̯u da b́eréźinai̯u,
s tóu̯stai̯u ńe ćeréblenai̯u.
ʒe ty kúrwu vałačýłaśe,
što to po pói̯es pamačýłaśe?
ći ty ḿíły aduráčyu̯śo,
što i̯a młóda pry tab́é ležáła,
rúčki nóšḱi na tab́é ʒeržáła.
5. *Naš ʒáʒečko dóbre xaróš,*
b́éło ľicó, dóu̯ḱi nós.
dać i̯amú kanaṕél,
ńexái̯ klui̯é i̯äk harab́éi̯,
ńexái̯ skáče i̯ak strélka,
ńexái̯ płáče, i̯ak ʒéu̯ka.
6. *I̯éhʒiła máći što ńaʒéľi x tórhu,*
i výbrała źáća: na kańí ńe śáʒe,
stai̯íć pry paróźe,
i̯ak ṕéń pry daróźe,
šápočḱi ńe zdymáe,
hałóu̯ḱi ńi skłańáe,
i̯ehó hałau̯á kúla ńe zb́íta,
i̯ehó šápočka da haławý pryšýta.
7. *Laćéľi čyrýčyḱi,*
zadráu̯šy łýčyḱi,
i̯ak laćeľi,
tak i palaćéľi. *Sáńi.*
8. *A brátko s śestrói̯u pa sadóčku xóʒić,*
śastrýca brátka xórošéńko próśić:
addái̯ ḿeńé brátko u̯ hétum hódu zámuš,
u nóu̯ui̯u ʒeréu̯ńu, u̯ véśółui̯u śémi̯u (!).
pa nóu̯ui̯ ʒeréu̯ńi lublú paxaʒáći,
ź véśółoi̯u śémi̯éi̯ [1] *lublú razmou̯láći.*
f sáʒe v́étryk pav́evái̯a (!), víšeńku kałýša,

[1]) W śpiewie akcent niejednokrotnie się przesuwa, albo nawet rozkłada, tak, że trudno wymiarkować, na której on sylabie spoczywa. Dyktujący zachowywał zwykle tę właściwość mowy śpiewanej — stąd wypadki podwójnego oznaczania akcentu.

brátko śastrýcy často ľísty ṕíša.
oi̯ ṕíša ṕíša, dy pračytái̯a,
ći zdaróva śestrá, svai̯á, ńe čužáʼa.
ńi pytái̯śe brátko, i̯aká i̯a zdaróu̯a,
papytái̯śe brátko, i̯aká mai̯á dóla.
xústečka ƀeléńka
at ślózək mokréńka,
a kašúla ƀéła
at kryví skaréła.
ty mai̯á śestrýca hétaho xaćéła.
9. *A ńi sám suʒíu̯, du suʒíľi lúʒi,*
da z náša(h)o kaxáńei̯ka ńičóho ńe búʒe.
za trý ḿíľi kryńíčeńko u̯ póľi,
páśvíła ʒeu̯čýnečka kau̯aľérsḱii̯e kóńi.
kóńi mai̯é varańéńḱii̯e, žaľéznyi̯e púta,
kab ńe ʒau̯čýna, sérco i̯adýno, to ńa býu̯by i̯a túta.
aʒín kóńik varańóśeńḱi, pa zapłáwei̯ku skáče,
vúmnai̯a, ƀezrazúmnai̯a, pa kavaľíru płáče.
ax ty vúmna ƀezrazúmnai̯a, ʒe ty rózum paʒéła,
narókəm i̯a ćeƀé luƀíu̯, a ty práu̯dy xaćéła.
10. *Pa raśé xaʒíła, bo rasá byłá,*
xłópcy luƀíľi, xarašá byłá.
xłópcy luƀíľi, spadńícu kuṕíľi,
spadńíca mai̯á, granatóu̯ai̯a,
naśí ʒau̯čýnečko ty zdaróu̯ai̯a.
xłópcy aráľi, spadńícu padróľi,
xłópcy kaśíľi, spadńícu pašýľi.
kab na u̯ás xłópcy karósta napáła,
i̯ak maʼá spadńíca da hódu prapáła.
11. *A Bóže mṓi̯, mámečko,*
luƀíć ḿeńé I̯ánačko,
a i̯a i̯ehó luƀíła,
spadńíčku zhuƀíła.
spadńíca darahá,
čyrvónyi̯e ƀerehá,
na kałóčku paṽéšu,
da u̯śé xłópcy paćéšu.

12 [1]). *Užó véčer večarýi̯e,*
da naš panók vešaléi̯e,
pa pᵘ̯ṓstaći (!) pai̯ehǯáe,
svai̯é žńéi̯ḱi pryhańáe:
žńéće, mai̯é žńéi̯ḱi, žńéće,
samý śeḃé ńe pažńéće,
kańá mai̯hó ńe taḿéće,
kańá mai̯hó varanó(h)o,
ḿeńé pána maładóho,
kańá mai̯hó strekáta(h)o,
ḿeńé pána bahátaho.
13. *Harḗło kupálo,*
a na tṓm kupáľi huláńo,
a na tṓm huláńi ǯévočka,
kľíkała i̯ei̯é mátečka:
iǯí ǯićátko da dómu,
pryi̯éxaľi svatḗ pańičḗ.
héto mátečko ńe mai̯é.
i̯ag búduć mai̯é i̯éxaći,
tu búǯe dubróva šuḿéći,
da búǯe daróha žvíńéći,
tadý búdu mátečko u dóma śeǯéći.
14. *Sváńečki da hałúbečḱi, próśim vas,*
ṕeranačúi̯će xaćá nṓčeńku i̯eščé u̯u nás.
ᵘ̯o rádyb mý, da ńe nṓč, ńi ǯvé načeu̯áći,
da paḱínuľi pa maléńečkum ǯićáći.
15. *I̯éćće svatḱé da dómu,*
pai̯ḗľi kóńi sałómu,
da kále sádu rasádu,
da kále płótu kraṕiu̯ú,
da kále śvírna ḿaḱínu.
16. *Śvet śvetáᵗe, na zarú zai̯máᵗe,*
maładáᵗa ǯévočka̯ da z dvará ži̯ehǯáᵗe,
u̯ i̯ei̯é u̯ói̯čeńko da klučóu̯ pytáᵗe:
ǯe ty ǯićátko klúčyḱi paǯéła?

---

[1]) Patrz Połona VII. 24.

da hlaʒí u̯ói̯čeńko, hʒe i̯a śaʒéła,
tum u kamóry na nóu̯um prabói̯i,
xústečkei̯u nakrýty, ślóskei̯u abľíty,
xústečkei̯u ƀeléńkai̯u,
ślóskai̯u da drobńéńkai̯u.
17. *Próćiu̯ svátńe(h)o dvará,*
u̯ysókai̯a hará,
ńi syći, dy ńi ži̯éxaći,
da trébu grabaróu̯ nam nańáći,
túi̯u hóru skapáći,
ʒévo̯čku k saƀé u̯žáći.
18. *Mátečko mai̯á rődnaʼa,*
raźvenčái̯ ḿeńé maładúi̯u,
raźvažý ƀéłyi̯e rúčḱi,
raźḿeńái̯ ṕerśćónečḱi.
ʒićátko mai̯ó rődnai̯o,
čamú tadý da ńi kazáła,
i̯uk rúček ńe vezáła,
ṕarśćónečkou̯ ńe ḿeńáła?
bai̯áłaśe paprašíći,
kam (!) mátḱi ńe ᵘuhńavíći.
19 [1]) *Xaʒíła ʒévočka pa rýnku,*
naśíła u̯u rúčkax kaľínku,
dy u̯ i̯ei̯é małói̯cy tarhau̯áľi,
pa sto talárou̯ dau̯áľi.
i̯a svai̯é kaľínḱi ńi pradám,
pavazú kaľínku u̯ čužý krái̯,
pavazú kaľínku u̯ čužú staranú,
kam mńe ńe byłó sóromu.
20. *Žäná múža šanau̯áła,*
na papáry navezáła.
da i̯éš múžu papár trau̯ú,
da ṕí u̯ódu łuhau̯úi̯u.
ńexái̯ i̯on maxái̯ecsa,

[1]) Patrz Sienieżyce: III. 7.

da móže i̯on pakái̯ecsa,
ńexái̯žo i̯ón prau̯'étraᵗe.
21. *Kaćíu̯śe v́anóček,*
z harý u̯ dałóček,
praśíu̯śe u̯ pána u̯ tarpóček.
výʒi páńi na hanóček,
pryḿí sfói̯ (!) v́anóček,
ḿeńé dóžʒyk naxvastáu̯śe,
ḿeńé v́étryk našatáu̯śe.
22. *(Mui̯) ḿéśacu i̯aśńóśeńḱi,*
aśv́aćí mńe daróžeńku,
kudéme i̯śćí da dómońku,
kólä sádu v́inográdu,
da u̯ói̯čeńka na parádu,
kalé sádu żelónoho,
da u̯ói̯čeńka roʒónoho.
23. *Żelónai̯ò (!) haréšei̯kò da na týn nalehá'e,*
spot tahó harᵗéšei̯ka (!) sakᵘół vyletái̯e,
śíu̯y kúᵉń (!) vyb́eháí̯e,
da na tᵘóm kańí maładý pańíč vyi̯ehʒáᵗe,
da na i̯úm kašuléńka
tᵘónka b́eléńka,
śastrýca vyšyváła,
a druhái̯a dla bratká daraváła.
24 [1]). *Užó v́éčer v́ečarýi̯e,*
naš pán v́eśel'íi̯e,
pa pᵘóstaći pai̯ehʒáe,
svai̯é žńíi̯i pryhańáe.
žńéće žńíi̯ḱi žńéće,
ḿińé pána ńe pażńéće,
kańá mai̯hó ńe taḿéće,
kańá mai̯hó varanóho,
ḿińé pána maładóho.
25. *ᵘ Náša(h)o haspadará,*

---

[1]) Patrz Połona VII. 12.

kudráu̯ai̯a hałau̯á,
i̯ón kúdra̯ḿi paträ̆śé,
nam harḗłki pryńeśé.

26. Chłopczyk niżej lat 10.

Kamár v́éńik v́ezáu̯,
múxa páryłaśe,
zvaľíłaśe s półu,
mócno u̯dáryłaśe.
pasłáľi papá,
pa zaṕéčnaho słupá,
pup čásu ńimá,
tarakány spuv́adi͡e.
pókul póṕeńko prymčýć,
ležýć mušká b́ez dušý.

VIII. Marýla, dziewczyna lat 12.

1. Byu̯ u cará sýn. zaxaćéu̯ i̯un kráśći. car i̯ehó ńe puskáu̯. skazáu̯: paʒí, ukraʒí sarócku(!) i pᵘórtḱi. i̯un pašóu̯ i polažýu̯ bóćik na daróże. pryšóu̯ dálei̯, polažýu̯ druḱí. čełavék dúmae͡: paḃahú vaźmú tui̯ bóćik. a cársḱi syn uźáu̯ au̯cú, na móro sḱínuu̯. cała-vék sḱínuu̯ pᵘórtḱi i̯i sarócku, pašół pa au̯cú. a cársḱi syn za pᵘórtḱi. za sarócku, prynᵘós (!) carú. tahdá puśćíu̯ car i̯ehó kraśći. iʒé cársḱi syn, iʒé próćiu̯ i̯ehó druḱí zlóʒei̯. kudá iʒéś? idú kráśći. paʒém rázem. paśľí aný da cará ukráśći karónu. ukráľi aný, i ńi mahľí paʒaľić. cársḱi syn káže: i̯a pai̯dú paputái̯ušo, katóramu búʒe ka-róna. car skazáł: tamú búʒe karóna, xto u̯kráu̯. ći tᵘói̯, xto ṕil-naváu̯, ći túᵒi̯(!), što kráu̯. car skazáł: tamú karóna, xto ukráu̯. paśľí aný. výšeu̯ i káže: a štó, slúxou̯ ty? slúxou̯, taḃé karóna. car na záu̯trai̯o poláʒić karónu, u i̯ehó ńimá. car zalažýu̯ bal, pazbau̯láł fśéx na bál. nasýpau̯ hróšei̯ i nalazýu̯ smalý (!). xto nahńécsa, tu̯i̯ hróšy podńimáć, tᵘói̯ i karónu u̯kráu̯. a i̯úᵒn mázau̯ bᵘóty u smalú. i hróšy lepláľiśe za bóty. i̯úᵒn výšeu̯ ná dvúᵒr, i̯i abʒiráu̯. tahdu̯ car zalažýu̯ druḱí bal, pazbau̯láł iznóu̯ fśéx na bál. nataṕíu̯ kaćol smalý i skazáu̯: iʒéće xto da mai̯ć dacḱí ná năč. pašóu̯ i̯ᵘon i u̯ua-ľíu̯šo u čᵘóp f smalú. naraḃíu̯ krýku: gvalt, pazár. prylećéľi fśé. pau̯aláľiśe u túᵒi̯ čᵘóp smalý. na záu̯tro xóʒić car brać, xto uvaľíu̯šo

u čᵘóp smalý. adnóš fśe pau̯aláu̯šyśe ležáć, ńimá kahó i̯amú brać. car zalažýu̯ tréći bal, skazáu̯: iʒéće xto da mai̯é dačḱí xto znóu̯ ná nǎč. pašóu̯ užó druḱí zlóʒei̯. na (!) adnóž uwaľíu̯śo u čúᵒp smalý znóu̯. a druḱí uzáu̯(!) i̯amú hólou̯ adrézau̯, i zańós žóncy, skazáu̯: na taḃé hólou̯ tvai̯hó myžyká[1]*). i̯ená pacalá płákać: a stóž i̯a zrablú z malýḿi ʒéćḿi. a i̯ᵘon dau̯ i̯ui̯ hróšei̯ i skozáu̯: i̯a taḃé i bólei̯ dam i túlup pryvázú. kupíu̯ i̯un kabýlu i i̯éʒe. a túlup výv́eśiľi na bazár, ṕilnúi̯uć. a i̯un nalažýu̯ wᵘós kaḿéńa, i zlamálaś i̯ahó brýčka, i̯un próśić: pamažýće mńe padńáć. pamahľí i̯amú padńáć. i̯un dau̯ i̯im pa čárcy harýlḱi. i̯aný vżaľí zasnúľi, a i̯un sḱínuu̯ kaḿéńo z wóza i sam túlup na wúᵒs, i̯i pai̯éxau̯. pryḿús žóncy i túlup i dáu̯ i̯ui̯ bólei̯ hróšei̯, i skazáu̯: ná taḃé i xavái̯, a i̯a taḃé pryńesú bólei̯ hróšei̯. i̯aná pačalá i̯ehó xawáć. a car pačáu̯ praśić: addái̯ xto karᵘónu addáść, to tamú palavínu cárstva zaṕišú. i̯un skazáu̯: i̯a karónu addám. i̯un palavínu cárstva i̯amú aṕisáu̯.*

2. Meʒv́éć (!). byló u̯ báćka try dačḱí. pryšóu̯ maʒv́éć v aharóʒe kačái̯ecsa. paʒí paʒí dačúško, u̯ýžen meʒv́éʒa. maʒv́éć u̯żáu̯ dackú, dy pavóu̯. tahdý pryšóu̯ dy znóu̯ kačáecsa. paʒí, výžeń ḿéʒv́éʒa̯. i̯un użáu̯ i túi̯u dačkú zabráu̯. tahdý pryšóu̯ i znóu̯ kačáᵗecsa. paʒí u̯ýžen meʒv́éʒa. tahdý pasláu̯ maʒv́éć žónku żélo kryšýć. tahdý i̯ená abrézała pálec. tahdý i̯on vżáu̯ da zai̯éu̯ žónku. fśé ṕakúć dla báćka ṕiraḱé. napi̯ók i̯ṓn uvlažýu̯ dačkú u̯ karṓpku, zanᵘós da báćka. báćko: máći, na taḃé ṕirahóu̯.

IX. Luźne zapiski, pochodzące od różnych osób z Połonej.

U̯úśim. z Rúty čatyróx. 3 praet. *ṕiłá. pózno. ľétǎś, śóle. Zavażéro,* wioska[2]). *sónco ńe zói̯ʒe. kóńḿi barʒéi̯ arécse. ćeṕér ńi vódny ńe uḿéi̯e skáśḱi. katóru s kńíśḱi znáeš, čamú ńe.* imp. *spúi̯. uzdyxnúła. axfícer s Ḱłi̯eu̯a. nu ńe rehačýće. ńa rúṕić. adhádỹvać. i̯ak laćéľi, dyk i palaćéľi.* imp. *napíśe. vou̯čeńá. rukáḿi u̯uḱínuu̯ u xátu. boláčḱi propáľi. Aléśu, spyńíśe. u̯ṓt i śéno. hrécsy. hrečuxú. znou̯ paskľi-*

---

[1]) Prawdopodobnie omyłka — nieświadome użycie rosyjskiego znaku dla wyrażenia samogłoski *u*.

[2]) Właściwie nie jest to osobna wioska — należy do Połonej, ale że po drugim brzegu rzeczki, stąd osobna nazwa.

káľi. v dałóń. u̯ právoi̯ rúccy. za druhóho i̯ʒé. n. sg. *śeledóršai̯n.* d. sg. *śeladóršamu. toi̯ ńi tréba i̯aná. čamú i̯ei̯é puskáaš. kab haspadár harélki dáu̯, na váśéľi. pazabuváłaśe.* acc. *ʒévočku.* f. *vysokáa. i̯eščé ńi raskuʒéľiľiśe. i̯eščé, i̯eščé,* w znaczeniu: jeszcze nie. *tyš kážnu ṕéśńu u̯uḿéi̯eš? ašúkvaie. tólki. na ńékaľi. ľéto. ržýščo. pólo. ʒau̯ké kaxáľi.*

B. Boracińska wioska.

I. Daniel, koniuch dworski, lat około 40, jego żona i jego matka, lat około 70.

Lóxko. da vadý. čohó xóčeš, čohó. inf. *śéśći. on palééeu̯. kałýska. ʒvéry. śćaná. zédľik. żamlá. stól (straxá). draƀíny. kúƀäł. páśitäk. kuƀélec. na dvaré.* imp. *výḱiń. użáu̯. błaḱí. kaľi. u xáći. róu̯no kab byłó. palaćéľi hałubý. ńi mái̯učy kańá. kap karóu̯u trymáu̯. pakałyšú i̯ehó. vétryček múxi ahańdi̯e. trúdno zaraƀíć. čužý ńe pói̯ʒe u xátu. zasnúu̯. laž u karýće. padái̯će i̯emú padúšku. ṕerépałax. rabaḱí. lážeš. u nóčy. dóma ńe uśéʒeć. ćáško raƀíć. kap pryxóʒili zaráńe. pa šeśćóx, u ṕaćóx. záu̯tra. ad zaráńa. pałúńsḱii̯a (!) lúʒi pašľí. ićí. částo i̯a pryxóʒu da xáty. i̯akáž nóvość i̯eść. havóryć. ƒśo róu̯no. ṕéret čúžym tak baicca (!). čúi̯eš Vaśíl. u karýće pasłáu̯. u dvaré dažýnḱi búduć. śehóńńa. kóla hétoho. zabúu̯śo. batrák (párabok). pan ńe védai̯eć. u Karéľičy pai̯éʒe pa ahurḱé. aný xóčuć kap próstym i̯azykóm. u humńé. u Bróńikax. žáła na batráckom. łau'í i̯ehó. ʒićá u̯xaṕíu̯. kascý kaśíľi. kryčýć. ab źémlu. praćáu̯.* g. pl. *zái̯cou̯, zai̯cóu̯. ľisóu̯. dak byľí. kurapátḱi i̯eść. dau̯ńéi̯ saróḱi byľí. nadi̯íxau̯ bľísko ad i̯ix. kóxľik (kášel suxí). uklepáu̯śe. trúćicsa. xoć try dńí śaʒí. ʒe on ƀaré. našléx. kalé kahó. ńičóho. báčyu̯ dabrá, báčyu̯ hóra. práśńica. kuʒél. ńíčelńicy. ƀórdo. kuʒélńica. hédak. u xátu. ńi čuváć. nawói̯ da kraśón. na lón. iʒí.* 3. sg. *małóćić. xóče žańícsa. ńičóho ńe búʒe. ńe vóżḿe. ńimá što i̯ havarýć. pai̯éʒe. kab žańíľiśe. naróƀić krýku. xáta zańáta.* imp. *zabulái̯. aʒín ńimá ńičóho i druḱí. na što ƀeréš hrábľi. týi̯e hrábľi. patkúrčyu̯śo. pai̯éxau̯. čamúž vy rázom. ńikúdy.* g. pl. *ľiét (!).* g. sg. f. *karaľičánsḱii̯e. na katórom śvéće žyvé. zabau̯láłśo. hurká hóčeš? kala réčḱi. šéść ľiét. ʒéle tahó. paráluš i̯ix pryčekáe. i daccý tréba. ty mńe xléb rasḱidáeš. dai̯ i̯amú małačká. naṕíu̯śo. spać léxčy. bórzdo.*

II. Korowajski, oficyalista dworski.

Śudý. zavaráčývai̯. na právo. nú, nazát. šúfluį dałóį. no, a patóm. i̯eščé ṕísara pašukáį. výi̯eźeš. skaréį. tudá taščý. ćahńí. padyḿí. śudá. znóu̯. daváį. tut. at hétul. kałótka, źe i̯est kałótka. daváį skaréį. kańéc. syp skaréį. ńimá kudý.

C. Niehniewicze.

I. Iu̯án Ṷórsa, ż Ńehńév́ič xłóṕec, śemnátcaty hút [1]*).*

1. Byłó u̯ báćka try syńé, aźín za kau̯alerá, a druḣí za stalará, a tréći dúreń byu̯ za złóźei̯a. pašúu̯ i̯un u̯ pólo v́erau̯ḱé v́ić. ui̯é i̯un, iźé čórt, káže: što ty čełav́éčku róḃiš? čełav́ék atkázyvai̯e: ui̯ú ćéńći (léi̯cy), búdu ćáhać z bałóta čérći. a čórt káže: ńe ćaháį, ńi paẃéś ḿeńé. čałav́ék káže čórtu: što daśí, to ńe búdu ẃéšać ćeḃé. čórt káže: dam aśḿínu hróšy. pašóu̯ čort pa hróšy. čełav́ék użáu̯ prakapáu̯ i̯ámku, i u kaṕelušý prarézau̯ źírku i pastáu̯'iu̯ na i̯ámcy. čórt pryńᵘós hróšy, usýpou̯ u i̯ámku, a i̯ámku póu̯na, tólko kaṕelúš ńe póẃen. čołoẃék káže čórtu: pai̯źí pryńeśí bólei̯ hróšei̯. čort pašóu̯, pryńᵘós hróšy. usýpou̯ u kaṕelúš, kaṕelúš póẃen. i pašóu̯ u bałóto. tam i̯amú čérći bólei̯ kážuć, što ćeḃé ašukáu̯. pryšóu̯ čort čełov́éku (!), káže: addáį hróšy. čełov́ék káže: xto kahó dahóńić? lažýć u póḷi zái̯ec, čełav́ék káže na čórta: mᵘoi̯ éto brát, dahańí ty i̯ehó. dahańáu̯, dahańáu̯, i dahańíu̯. tᵘoi̯ pašóu̯ u bałóto. čérći i̯amú bólei̯ kážuć... daḷí i̯emú dwói̯o ẃíłou̯, adný s adným kancóm, a druḣíi̯e sa dwumá kancáḿi. i čałav́ék stáu̯ na adnúm bóku płóta, a čórt na druhúm bóku płóta, i̯i stáḷi i̯aný wai̯ewáć. i čort wżáu̯ ẃíłḱi z dwowáḿi (!) raháḿi, čałav́ék użáu̯ s adným róhom. i čórt i̯ämú súnuu̯ dvováḿi raháḿi, a čałav́ék s adným róhom. da čałav́ék káže čórtu: paḿeńáį̯moś my na ẃíły. čort dau̯ i̯amú z dvováḿi kancáḿi, a i̯ᵘon i̯amú dáu̯ s adným róhom. čałav́ék i̯amú súńe dv́e źírḱi, a tói̯ adnú. čort káže: darúi̯u taḃé hróšy čałav́éčku. pašóu̯ i̯un użáu̯ bułavú, i pryńús čełav́éku, i káže na čełav́éka: xto patḱíńe u̯ýše étu bułau̯ú, tóho búduć hróšy. čełav́ék káže: ḱídai̯, na čórta. čort ḱínuu̯ wysóko bułau̯ú. ćeṕér čort káže na čełaẃéka: ḱídai̯ ty. a čałav́ék pażiráat (!) u hóru, a čort káže: čahó ty čełav́éčku

[1]) Chodził do szkółki, widoczne ślady w języku.

pažiráuš? a čełavék káže: na ńéb́e i̯eść try synóčḱi. i̯ak i̯a patḱinu étu bułau̯ú, tak i̯aný u̯óżmuć étu bułau̯ú i zab́i̯úć ćeb́é. i̯ᵘon skazáu̯: darúi̯ŭ tab́é étu bułau̯ú i hróšy, i sam pašóu̯. čełavék użáu̯ étyi̯e hróšy, pańós da dómu, i skazáu̯ bratóm svai̯ím: što wy héľiko za hód ńe zarób́ićo, kᵘólko i̯a za týżeń zarab́íu̯. i sam pašóu̯ za złóżei̯a učýcsa. i użáu̯ kúrycu s kureńátaḿi i pańós u pólo. čełavék haráu̯ u póľi wałáḿi. i̯un puśćíu̯ kúrycu s kureńátaḿi u žýto. kúryca s kureńátaḿi u žýće kryčáć. čałavék káže: złau̯lú kureńáta s kúrycei̯u i zańasú da dómu, búduć žóncy kureńáta. čełavék pańós kureńáta s kurýcei̯u da dómu. a złóżei̯ użáu̯ u wałú(!) xvost adrézou̯, nasaľíu̯ i̯ahó i dau̯ u̯ałú u rót. a tóho użáu̯ s xvastóm pawóu̯. čałavék pryšóu̯, káže na u̯ałá: kap ćeb́é u̯óu̯k iżéu̯, i̯ak ty u̯ałá iżéu̯, tolko anó xu̯óst u róće. użáu̯ i̯ahó i pau̯'óu̯ da dómu. a toi̯ pašóu̯ da svai̯íx bratóu̯, káže i̯im: pačeṕéće véróu̯ku, i̯a palézu śvíren (!) kráśći. i̯aný počaṕíľi véróu̯ku i̯amú. i̯un palés u śvíren kráśći. podostau̯áu̯ i̯im hróšy, i̯aný wżeľí véróu̯ku výćenuľi. i̯un astáu̯šo načaváć f śvírńe. na záutrai̯e axḿistrýńa išłá po ąkrásu. i̯ᵘon pxnúu̯ i̯ei̯é u hrúżi, i̯aná pokoćíłaś i i̯ᵘon ṕerelećéu̯ ṕerez i̯ei̯é. i̯aná narab́íła krýku: łavéćo złóżei̯a. a prylećéľi, złóżei̯ą ńemá. na záutrai̯o znóu̯ poléżľi, u druḱí śvíren. użeľí i̯ehó tam i znóu̯[1]) astáwiľi. i̯i złavíľi i̯ehó u tᵘom śvírńe i̯i skaváľi v zeléznui̯u bóčku i sażíľi (!) i̯ehó tudý i puśćíľi i̯ehó na wéćer i wéćer i̯ehó po póľi naśíu̯. wóu̯k b́ežáu̯, i vatknúu̯ tudý xwóst. i̯ᵘon nakrućíu̯ na rúku i wóu̯k zaróu̯ (!) palaćéu̯ po póľi, i bᵘóčku pab́íu̯ na króḿeńći, i̯i bᵘóčka rassýpałaśe po póľi. i̯un pabráu̯ i̯ei̯é, pańós da dómu, i havóryć bratᵘóm: ᵘwy dúmaľi, što i̯a prapadú, a i̯a ńe prapáu̯, pryńós ᵘwam zaľéza. ćeṕér pan skazáu̯: ty złóżei̯, kaľí aščé(!) u̯kraďéš mńe kańá, tadý búżeš złóżei̯. i̯ᵘon skazáu̯: ukradú. vżáu̯ sṕirýtusu wedró, i pšańíčnyi̯e múḱi, i raskałaćíu̯ sṕirýtusom, pakľíkau̯ sabáḱi. sabáḱi padi̯éľi i̯i padóxľi. i̯ᵘon u̯żáu̯ xu̯óst za xu̯óst i pavéśiu̯ i̯ix na płóće. patᵘóm u̯żáu̯ napai̯íu̯ ᵘortońikóu̯(!). i̯aný naṕiľíśe i pasnúľi. i̯ᵘon u̯żáu̯, śéu̯ na kańá i̯i skazáu̯ i̯im: ṕiłnúi̯će kańá. pósle pryi̯éxau̯ pán, popytáu̯šo u i̯ix: ṕiłnúi̯ećo kańá? ćeṕér skazáu̯ i̯emú: ty złóżei̯ nad złóżei̯em(!), kaľí aščé u̯kraźéš spat pańének łᵘóško. i̯ᵘon skazáu̯: ukradú. i pašóu̯ i̯ᵘon da dómu. i vżáu̯ zarézou̯ baránčyḱi, użáu̯ u tórbočku i zrab́íu̯šo sobákai̯u i stau̯ skau̯ytáć po(ż) żverýma. i̯ahó upuśćíľi u kóm-

[1]) Może: *iznóu̯.*

natu. i i̯ᵘon u̯žáu̯ ḿis paṅének pałažýu̯ tóho baránčyka. i̯aný prasnúľiś i skazáľi adná na (a)dnú i̯i popraśíľi stóräža, paṅeśľí i̯ehó no rᵘéčku (!) toṕíć. a i̯ᵘon u̯žáu̯ łᵘóško i̯i paṅós. pan skozáu̯ (!) i̯emú: ty złóʒei̯ nad złóʒei̯em, iʒí kraʒí bólei̯.

2. Byu̯ baháty kuṕéc i byłá u̯ i̯ehó dočká i syn. i i̯ᵘon kupcowáu̯ po śvéće. patᵘóm u̯ i̯ahó výräs syn. tohdá báćko paḿór. syn astáu̯śo kupčeváć po śvéće, i̯i žýu̯ ś śestrói̯. patᵘóm ažaṅíu̯śo i stáľi i̯aný žyć ᵘ trai̯íx. no i̯ᵘon i̯ak u̯ ṕerót žyu̯ ś śestróiu. nu śastrá ṅe zaluḃíła i̯ehó. todá i̯ᵘon pai̯éxau̯ kupčeváć. tohdá roʒíu̯śo reḃónak u i̯ix. pryi̯éxau̯ i̯ᵘon, i žónka i̯ahó sastrečáe i̯i havóryć i̯emú, káže: báčyš, i̯akái̯a twai̯á śastrá ṅe prybýtṅica, da adbýtṅica. pośékła sámui̯u ľépšui̯u brýčku. no i̯ᵘon i̯ᵘói̯ skozáu̯: héto ṅe mai̯ó staréṅi̯o, éto accóu̯skai̯o. i pai̯éxau̯ znóu̯ i̯ᵘon. patᵘóm i̯ehó sostrečáat žaná i hawarýć i̯emú: báčyš, tvai̯á śostrá (!) ṅe prybýtṅica, da adbýtṅica. zaśékła sámoho ľépšoho kaṅá. i̯ᵘon skozáu̯ i̯ᵘoi̯: héto ṅe tvai̯ó staréṅo, acóu̯skaᵘo. i pai̯éxau̯ i̯ᵘon aṕáć u̯ daróhu, i̯i prabýu̯ tam céły ḿéśec. a patᵘóm kaľí i̯ᵘon aṕáć v́ernúu̯śo da dómu, to i̯ehó sostrečáe žónka, havóryć i̯amú: báčyš, i̯akái̯a twai̯á śastrá, ṅe prybýtṅica, da adbýtṅica, zarézała svai̯hó reḃónka. i̯ᵘon ṅičóho ṅe skazáu̯ i̯ᵘoi̯, tᵘólko skazáu̯ párapku, kab zapróx páru kóṅei̯, i u̯łažýu̯ soḱérku pałúkošek (!) i skozáu̯: i̯éʒmo śastrá na spácyr. i̯i pai̯éxaľi i̯aný u pólo. i̯éduć, raśćé u póľi dúp. i̯i zľés i̯ᵘon z vóza i skazáu̯ na śastrú: ḿérei̯ dub rukáḿi. i̯aná stáła ḿérać dup. i̯ᵘon užáu̯ saḱéru, i atśék i̯ᵘoi̯ pa łókoć rúḱi. i̯aná pašłá u sát, a i̯ᵘon pai̯éxau̯ da dómu. a i̯aná śéła u cárskum saʒé i cársḱii̯e i̯ábłyka sorváła. a car héto doznáu̯, i skozáu̯: złaẃéćo złóʒei̯a. cársḱi syn poxaʒáu̯ po sadú i̯is sobákaḿi [1]). sabáḱi obṅúxaľi u kuśćé, načaľí braxáć. pryšľí pohleʒéľi, i̯i wohléʒeľi i̯ei̯é. i̯i zabráľi i̯ei̯é da cárskaho pakói̯u, u̯obráľi i̯ei̯é oʒéṅo (!). i cársḱi syn ažaṅíu̯śo z i̯ᵘoi̯. patᵘóm i̯ᵘon pai̯éxau̯ na wai̯nú, i̯i skozáu̯ i̯im: kaľí búʒe ʒićá, todá pryšléćo da ḿeṅé. i sam poi̯éxou̯ u daróhu. a kaľí byłó ʒićá, na łuḃé ḿéśečyk, na patýľicy žvózdočḱi, i u̯śá hałau̯á byłá załatái̯a. i̯i naṕisáľi ṕiśmó, i̯i pasłáľi da cará. daľí sołdátu, i̯i sałdát paṅós. ⁱi zai̯šóu̯ kupcú (!) načaváć. u̯žaľí i̯ehó napoi̯íľi i̯ehó. papytáľiśe: kudý ty iʒéš? no i̯ᵘon skozáu̯: i̯a ṅesú da cará ṕiśmó. tᵘólko i̯ᵘon zosnúu̯, i̯aný

---

[1]) Może: *i̯i s sobakaḿi.*

u̯žaľí napisáľi druhói̯o píśmó, skozáľi: što ńi kᵘót, ńi źvér, ńi znáć što. a póśle sałdát zańós tudá píśmó. i car pračytáu̯, i̯i skozáu̯: što ńibúć i̯éść, ńexái̯ búźe. i̯a pryi̯édu, pasmatrú sam. i̯i napísáu̯ i̯emú píśmó i̯i u̯łažýu̯ i̯emú u ḱéšéńu. i̯ᵘon išóu̯, i̯i zai̯šóu̯ kupcú, i̯i astáu̯śo načaváć u̯ i̯ahó. tahdý užeľí i̯ehó znóu̯ napoi̯íľi, i u̯žeľí tói̯o píśmó, výńaľi s ḱišéńi, a u̯łažýľi druhói̯o píśmó, štóby i̯ei̯é i źićá stráćić ś śvétu. tadý i̯ᵘon pryńᵘós da cará, i i̯aný pračytáľi tói̯o píśmó. i tadý zapłákaľi fśe, i u̯žeľí i̯ei̯é i tói̯o źićá, u̯ẃezáľi źićá, i kłúmók za pléčy. i̯aná i̯šłá i̯i zaxaćéła napícsa u̯adý. nahnúłaś píć u̯ódu, i u̯žałó utapíłoś źićá. nu bútto i̯ᵘói̯ zdau̯áłoś ż ńéba: ratúi̯, ratúi̯, reḃónok tańót. nu i̯aná uśó słúxała. tadý snou̯ (!) akozáłoś: ratúi̯, ratúi̯, reḃónok tańót. i̯aná u̯žałá, usúnuła kúksy svoi̯é u u̯ódu, tadý znašľíśe i rúḱi. i̯aná výńała svai̯ó źićá i̯i pašłá i̯i pryšłá i̯aná tadý k tómu kupcú, i popraśiłaś u i̯ahó, štóby słužýć astácsy u i̯ehó. nu i̯un skazáu̯: astau̯ái̯śe. a i̯aná skozáła: tólko ᵘ mai̯hó źićáći štóby ńe zdymáć čápḱi z haławýⁱ (!). no i̯ᵘon skozáu̯: takói̯ ḃedý, ńexái̯ búźet (!) soḃé na haławé zau̯śódy. nu todý pryi̯éxaľi uśé paně, i̯i luḃíľi, štóby káśḱi kozáu̯ i̯im. tadý i̯aná skozáła: ᵘot mᵘói̯ xłópec uḿéi̯e kozáć káśḱi, tᵘólko što i̯ᵘon u šápcy. i̯aný skozáľi: takói̯ ḃedý, ńexái̯ saḃé káže. i̯ᵘon načáu̯ hawarýć, snówa... xto skáže słóu̯o, to sto rubléi̯ pereimá (!). no i̯ᵘon stau̯ snówa hawarýć, što byłó. i̯aná skozáła: poḱíń héto hawarýć. a i̯ᵘon skozáu̯: kłaźi sto rubléi̯. patᵘóm i̯ᵘon śńáu̯ šápku, to aśvećíło fśu xátu. tadý užeľi kupcá i kupčýxu, zostreláľi (!) i̯ix, a cár zabráu̯ i̯ei̯é i̯i poi̯éxaľi u̯ svoi̯ó cárstvo, i̯i stáľi žyć pažywáć, dabrá nažywáć.

3[1]*). Byłó u báćka try syně, dva razúmnyi̯e, a tréći dúreń. paḿór i̯ix báćko, astaľíśe adný śiróty. tak i̯aný pašľí šukáć saḃé i̯akóho spósobu. tak byľí u i̯ix try u̯ałě. vaźíu̯ samý bólšy, ńi pradáu̯. paẃóu̯ druḱí pródać vałá, ńi pradáu̯ i héty. tak dúreń káže: albo i̯á paẃadú. tak bratě kážuć: kudý ty dúrńu, my ńe pradaľi. a ty dúreń lépei̯ za nás. albo ẃaźí. tak i̯on i paẃóu̯. pryẃóu̯ u ľěs, pryẃazáu̯ za xvai̯ínu. vou̯ḱé nazḃiráľíśe i̯éśći u̯ałá, a dúreń pašóu̯ da xáty. pytái̯uć bratě: a źež hróšy? káže: kupcě tarhúi̯uć, a hróšy skazáľi záu̯tra. i̯aný kážuć: ᵘot i̯ak dúreń, to dúreń. u̯ałá addáu̯. a hróšei̯ ńet. tak na záu̯trai̯o kážuć: iźí pa hróšy. tak dúreń pašóu̯.*

[1]) Patrz Wiesiołów II, 1.

u ľěs, pavaľíu̯ xvai̯ínu, našóu̯ kaćół hróšei̯. nabráu̯ hróšei̯ kólko i̯amú skazáľi, pryńós do dómu, addáu̯ bratóm. dak i̯aný kážuć: xoź dúreń, alé razumńéi̯šy za̯ nás. na záu̯trai̯o syskáu̯ hróšy. dak i̯ôn káže: ei̯, káže, dak u̯y ńe v́édai̯eće, kólko i̯a v́édai̯u hróšei̯. káže: i̯a ẃédai̯u céły kaćół hróšei̯. i̯aný kážuć. pai̯éźem zaḃaróm. i pai̯éxaľi. zaprahľí kabýłu, pryi̯éxaľi u ľěs, uzłažýľi kaćół hróšei̯, pryv́eźľí da xáty. daróha byłá ćéres papóu̯ dvór. i̯aný i̯éxaľi da xáty, pytáu̯śe pôp: što u̯y ẃeżećé? a i̯aný nakrýľi łamáčem (łamáčo to taḱíi̯e šýšḱi, što u̯ ľéśe). toi̯ dúreń ẃós, káže: dróu̯a. pôp káže: ᵘot dúreń, tak dúreń, v́eżé łamáčo, i káže: dróu̯a. káže: a i̯a pai̯dú, palaźú. a i̯aný pryv́eźľí, i zakapáľi u humńé, a pastáu̯'iľi dúrńa za vúhłem ṕiłnaváć: i̯ak búźe ićí xto, dak ty śv́íśńeš. a toi̯ dúreń vżau̯ paľěno i za u̯úhłem stai̯áu̯. išóu̯ pôp, i̯on śv́ísnuu̯. vai̯šóu̯ u humnó i káže: užó i̯a adnamú śv́ísnuu̯. i̯aný kážuć: kamú? papú. i̯aný hóźi xau̯áć hróšy, sxau̯áľi papá. papá dóma čekáľi dóu̯ho. stáľi raḃíć paḿínḱi, pakľíkaľi hétyx razúmnyx na paḿínḱi, a dúreń byu̯ dóma. káže dúreń: i̯aný papá ńa ḃíľi, i táma ṕi̯úć, a i̯a papá zaḃíu̯, i dóma. pai̯dú i̯a, u̯ýpi̯u (!). pryšóu̯ tudý dúreń, dak i̯aný pakryčáľi: čahó ty pryšóu̯? dak dúreń káže: u̯y i papá ńe ḃíľi, da tut ṕi̯ećé, a i̯a papá zaḃíu̯, dy dóma. i i̯a u̯ýṕi̯u. dak papóu̯ syn pytái̯ecsa u dúrńa: što, što ty zaḃíu̯? dúreń stau̯ i̯im raskázÿvać. a razúmnyi̯e paṕi̯ánščyľiś i pašľí da xáty. zarězaľi kazłá, a papá puśćíľi u rěku, a kazłá sxau̯áľi u túi̯u i̯ámu, a samý lähľí spać. tak pryšóu̯ papóu̯ sýn iz dúrńem: pakáže (!) dúreń źe pôp. káže: kapái̯. dúreń kapáu̯, dastáu̯ šérśći i pytáᵘe: ći tvôi̯ tátko u šérśći? ńe, káže, ḃeš šérśći, kapái̯ bólei̯. to dúreń kapáᵘe, dastáu̯ nóḱi: ći twói̯ tátko s kapýtaḿi? káže: ńé, ḃes kapýtou̯, kapái̯ bólei̯. dastáu̯ róha: ći twói̯ z róškaḿi? ńé, ḃez róškau̯, a héto z róškaḿi, kapái̯ bólei̯, káže. dastáu̯ kazłá. káže syn: i̯ag dúreń, tak dúreń. kazłá zakapáľi, a i̯on káže, što papá.

4. U adnahó myžyká[1]*) byu̯ aźín syn. i̯aný i̯ahó nazváľi durným, a i̯ôn skazáu̯: pai̯dú na śv́ét, pahleźú. kaľí durńéi̯šyx znai̯dú, to prydú da dómu, a kaľí ńé, to ńe pai̯dú. ᵘot i̯ôn iźé daró(h)oi̯u, báčyć, bába pałóšče płáćo na réčcy. i̯on pytái̯ecse u báby: što ty bábo róḃiš? a bába havóryć i̯emú: pałoščú płáćo z dačkói̯u. i̯on havóryć báḃe: vot tvai̯á dačká pói̯źe zámuš, i̯i pryv́eźé źićá. źićá výv(ă)ľicse s kałýsḱi, a kłópot (!) daść pa źićáći i zaḃi̯é. bába*

[1]) Patrz na stronie 83 uwaga.

skazáła daccý, i̯i palećéľi da dómu. a i̯ᵛon pabráu̯ płáćo mókrai̯o. sámai̯o ľépšai̯o. iʒé i̯ón dálei̯, báčyć, bába réšetom sónco łóu̯ić. tᵛólko u̯ńešé u̯ śéńi, sónco prapaʒé. a i̯ᵛon havóryć: štó ty bápko róbiš? i̯aná káže: ᵛot mužyčók, u̯a u̯śéx xátax sónco i̯eść, a u̯ mai̯ói̯ ńemá. a i̯ᵛon káže: što daśí, tak puščú xátu (!) sónco. i̯aná pytái̯ecsy: što tabé dáć? i̯ón havóryć: dai̯ kaptúr hróšei̯. i̯ón vźáu̯ sakéru, i̯i praśék u xáće aknó. sónco zaśvećíło. bába dałá i̯emú kaptúr hróšei̯, i̯i samá ráda pa xáće kazaká skáče. i̯i i̯on iʒé dálei̯, báčyć, što bába kúrycu s kureńátami bi̯é póu̯odom. i̯ón káže: što ty róbiš bápko? i̯aná atkázyvai̯e: ᵛot kúryca kureńáta pryváłá, i̯i ńe dai̯é cýcki i̯im. i̯ón havóryć i̯ói̯: daśí garnúšek hróšei̯, to búduć i kureńáta i̯éśći, i kúryca. uźáu̯ i̯ón krupóu̯, i namačýu̯, i pasýpau̯ i̯ix na dóščečku. kúryca s kureńátami i̯eść krupé. i̯i bába tadý dałá i̯emú garnúšek hróšei̯, i samá ráda, kazaká pašłá pa xáće skakáć. i̯i pašóu̯ i̯ón dálei̯. iʒé i̯on iʒé daróhoi̯u i̯i báčyć i̯ón, lúʒi vadúć na veróu̯cy u̯ałá. na stréxu ćáhnuć, a vół u̯pinái̯ecsy, ńe xóče ići. i̯ón káže: što u̯y róbiće, lúʒi? što u̯y, káže, mńe daśćó? daśćó mńe kašelók hróšei̯, to u̯ół iźéść trau̯ú. vźáu̯ i̯ón śérp i pałés na stréxu, sažáu̯ trau̯ú, i dau̯ vału, i voł stáu̯ i̯éśći trau̯ú. tadý dali̯ i̯emú kašelók hróšei̯, i samý rády, i pašli̯ kazaká skakáć. pašóu̯ i̯ón dálei̯. iʒé i̯ón iʒé daróhoi̯u. aśćahnúła i̯ahó noč. i̯ón zai̯šóu̯ u̯ karčmú, pytái̯ecsy u i̯ahó žydóu̯ka: satkúl ty całavéčku? a i̯ón atkázyvai̯e: s tóho śvétu. i̯aná havóryć: báčyu̯ mai̯hó táta, mámu? i̯ón káže: čemúž ńe, báčyu̯. a i̯aná pytái̯ecsy: a i̯ak i̯aný tam xóʒeć? a i̯ón káže: xóʒeć abadrányi̯e, ašarpányi̯e. i̯aná káže: móže tabé dać płáće i̯i ʒéńek? dali̯ i̯emú ʒéńek i̯i płáće i̯i kańá na daróhu. i̯ón śéu̯ i pai̯éxau̯. i̯éʒe i̯ón i̯éʒe, priéxau̯ (!) u ľés, i̯i zľes s kańá, i̯i puśćíu̯ kańá xaʒíć. sam i̯ón iʒé i̯i báčyć, u páńi lažýć śvińá s parašátami na dvaré (!). i̯ón sńáu̯ šápku i stáu̯ kłańácsy śvińí. a páńi vahléʒeła praz aknó i káže: što ty róbiš mužyčók? i̯ón havóryć: héto mai̯á ćótka, i̯a i̯ei̯é prašú na vesélo. i̯aná havóryć: što to śvińá tabé havóryć? a i̯ón káže páńi: što héto i̯ei̯é ʒétki maléńkiі̯e, i̯aná škadúi̯e i̯ix pakidáć. i̯ón havóryć páńi: kab héto páńi dałá páru kóńei̯, i brýčku i śvińú s parašátami. i̯a i̯ei̯é zavazú, i̯aná pabúʒe u mené na veséľi. i párobok zaprúx páru kóńei̯ u brýčku, i złažýľi śvińú s parašátami na u̯ós. i̯ón śéu̯ i̯i pai̯éxau̯. i sam adi̯éxau̯śe u ľés, i̯i atpróx kóńi, puśćíu̯ pai̯ić, a sam výćahnuu̯śo na daróže addyxáć. pryšóu̯ k i̯ói̯ mužýk, i̯ani

i̯emú skozáła: što ḿiṅé ašukáu̯ mužyčók. i̯ȯn užáu̯ kaṅá i nahái̯ku, śéu̯ i̯i pai̯éxau̯ i̯ehó dahaṅáć. i̯i znašóu̯ i̯ehó na daróże i pytái̯ecsy u̯ i̯ehó: ći ṅe báčyu̯ ty tútoka i̯éxau̯ mužýk na páru kóṅei̯, i u brýccy, i śv́iṅá s paraśátaḿi na u̯óże? i̯ȯn skazáu̯ i̯emú: pai̯éxau̯ tútoka, aľé(!) pan i̯ehó ṅe dahóṅić. kab mṅe oddáu̯ svai̯hó kaṅá i nahái̯ku, i kap svai̯ú addáu̯ šápku i̯i bóty, fśu svai̯ú aǯéžu, tóby i̯a i̯ahó dahaṅíu̯. i̯i pan pasḱidáu̯ svai̯ú aǯéžu. śéu̯ i pai̯éxau̯. a i̯ȯn pakłáu̯ aǯéžu pódranu i̯i łápći abúu̯, łýka ćaháľiśe, i loh i̯ehó čekáć na daróże. toi̯ pai̯éxau̯ u ľés i̯i pabráu̯ kóṅi svai̯é i̯i pai̯éxau̯. i̯éǯe, i̯éǯe, dahaṅái̯e i̯ehó žyd i pytái̯ecsy: satkúl ty mužyčók? i̯ón káže: s tóho śv́étu. žyt káže: mužýk, ty śv́iṅá, trymái̯ kaṅá, i̯a búdu łýka dráć, i̯a ćeb́é pav́éšu. i̯ȯn káže: dau̯ái̯ búdu ǯeržáć. i vżau̯ ad i̯ehó kaṅá, i pai̯éxau̯ u ľés. zapróx ṕećóro kóṅei̯, i̯i pai̯éxau̯ da xáty. tói̯ žyd nadráu̯ łýka i pryṅós i̯ehó v́éšać. šukáu̯ i̯ȯn i̯ehó šukáu̯, ṅe znašóu̯. užáu̯ i̯ȯn sám pav́éśiu̯śe tam. a toi̯ pán ležáu̯ na daróże, i̯i čekáu̯, pakúl i̯ȯn dahóṅić tóho złóǯei̯a. i zaxaćéłoś i̯emú i̯éśći, i̯i pašóu̯ i̯ȯn da xáty. no tólko páṅi i̯ehó vahléǯeła, i̯i krýknuła na párapka: héto tói̯ iǯé ašukáṅec, b́i̯éće i̯ehó u kárk. načaľí i̯ehó b́ić u kárk, i i̯ȯn čuć adazváu̯śo, što héto i̯a sám pán, i̯ᵘón ḿeṅé ašukáu̯. a tᵘoi̯ pŕii̯éxau̯ (!) da dómu i skazáu̯ svai̯ím, što vy ḿeṅé nazváľi dúrṅem, anóž i̯eść aščé durṅéi̯šyi̯e lúǯi na śv́éće za ḿeṅé. i stáu̯ i̯ȯn žaṅícsa. i ažaṅíu̯śo i̯i stau̯ žýć s svai̯ím śeḿestvóm.

5. *Páśv́iu̯ býdło, póśle ka pryxóǯiu̯ śṅédać, a pośle kā pryhnáľi býdło da xáty, da u̯adý, i tadý pahnáľi na pášu. i̯i kłáu̯ na káry sałómu i̯i uv́ós v abóru i stáu̯ paśćiłáć býdło. tadý pašóu̯ na pášu. zaṅaľí býdło, i pryhnáľi u dvór. stał ćaháć vódu. i̯i napai̯íľi býdło i̯i pahnáľi u̯ abóru. stáľi nav́ázỹvać, i̯i nav́azáľi býdło. pašóu̯ u ṕekárṅu, i stau̯ v́ečérać: kᵘóm (káša s kartóṕel), buraḱé.*

6. Zagadki.

a) *Adnó káže: śv́etái̯ Bóže, a druhó káže: ṅe dái̯ Bóže, a tréćai̯o káže: mṅe ṅe śe (!) róu̯no, ći ǯéṅ ći nóč. Pȯ́ł káže: śv́etái̯ Bóže (raźv́iṅái̯ecsy), a ǯv́éry kážuć: ṅe dái̯ Bóže (kab ṅe raźv́iṅáłośe), a vókny kážuć: mṅe ṅe śe róu̯no, ći ǯeṅ ći nóč.*

b) *Iǯé na kút,*
i ćáhṅe za sabói̯u za púp. *Dźv́éry.*

c) *V adnóm ḿéśće]*
kružóu̯ ǯv́éśće. *Kłubók.*

d) *Stai̯íć barán,*
na i̯ṓm sto rán,
što hák,
to znák. *Kałótka.*

e) *Lećíć ptáx.*
ṕéraz bóży dáx,
streléc uƀíu̯ ƀez ruži̯á,
kúxar śṕók ƀez ahńú,
páńi iżéła ƀez róta.
Śńeh lećíć, sónco uƀíło, došč śṕók, páńi eto żemlá.

f) *Ókoło i̯ámy*
stai̯áć z bułau̯áḿi.
Ḿíska, stai̯áć z łóškaḿi.

g) *Dżed vývaľiu̯, bába výtknuła.* *Suknó.*

h) *U ʒ́éda víśić, u báby żái̯e,*
ʒ́ed na bábu pażirái̯e. *Suknó* (może raczej żóraw).

II. Hrýška, leśnik, lat około 50 i jego żona.

Luźne notatki.

Subst. i adj. masc. *xu̯órost, páparańńik, brušńíšńik, i̯ełavéc, véros, małačái̯, i̯erabók, xvṓst, xamút, védńik (!), śekáč, harščéšńik, šórśńik, u̯áłok (kačáć ƀeľíznu), zasłón, trám, płúx, avós, i̯ečḿéń. śľímən* pl. *śľímny i̯eść, kałóʒ́eś (z vahói̯u), u̯ṓł čužý, ƀéły mox. kṓńsḱi ščavél, i̯erbałózovy mox, stałóu̯y kut (ʒ́e stṓł stai̯íć), ryżoṕeréśćeńḱi, tančéi̯šy, v aharṓt, dva łaśé, maxavíḱé, paḱínuu̯ i̯ahó kala šúłou̯, ʒ́ikṓu̯ naƀi̯úć zahónom, na ṕiłṓu̯ku haʒ́áščyx.* neutr. *vedró. kryłó* pl. *krýła, ṕéro, véšało, réšoto, rádło (!), humnó, ḱísłai̯o małakó.* fem. *suravéška (!), maľína, haraƀína, aléšyna, duhá, dai̯ńica. stúpa, práśńica, kačarhá, apańivá, tárka, łáwa, stṓl, paľíca, ṕiłá, poṕeréčnai̯a ṕiłka, saḱéra, bṓi̯ka, kałṓtka, snóu̯ńica, saxá, i̯ábłyń. véi̯anka, sṓika, cép, baraná ležýć, i̯ełóu̯a łápka, xvai̯óu̯ai̯a łápka, na tau̯ščyńú, pad łáu̯kai̯u ležýć.* pl. *réi̯ḱiny*[1]*), žurau̯ľíny, hrábľi, żełudý, nóčvy, kanópľi, víłḱé, kasmátyi̯e nóḱi. vṓśem, sto ṕeʒ́ʒ́eśát*

---

[1]) Jest to siatka z postronków na obręczy, na siano. W wilejskim pow. sprzęt ten nazywają *ṕixćél*, we wieliskim pow. *ṕexćér.*

vṓšem. Verb. praes. *spíć. śudá ńe i̯iźé. parýło i̯ak zaćvićé, užḗ ućakái̯uć ad i̯ahó. zahóńimo, zańimáemo i hóńimo, i̯ek nazb́irdam, báčać, tau̯kúć śémi̯o (!)*. praet. *umarýu̯śe, strexá zhńiłá, bdało (!)*. imp. *iźí śvíńi ṕiłnúi̯*. inf. *pryi̯ḗxać, kab u kastrḗ śéčy, salánka (sól tau̯čý)*. Part. *xałṓdno, tókmo, fśúdačy, hétačy, mṓo tréba, mṓo tut*.

D. Obidów.

Dwie dziewczyny, służące dworskie.

1. *Sadóček, sadóček, żelóny ľistóček,*
i̯ak ńi báču ḿíleńka(h)o, ńa ḿíł mńe źeńóček.
pa sadóčku xaźú, vinahráźik łamlú,
a i̯a svai̯mú ḿíleńkamu daróžečku saźú.
badái̯ ćab́é ḿíły ľixá dóla strýłą,
i̯ak praś ćab́é maładóho ḿeńé mátka b́iła.
b́iła, b́iła, i̯eščé búźe b́íći,
paḱíń, paḱíń kau̯aľíru da ḿeńé xaźíći.
a i̯a ńi paḱínu, i̯a ńi ṕerastánu,
b́éło ľicó ruḿánoi̯o, źeu̯čónočko mai̯ó.
a u̯čóra pryi̯íxau̯, śahóńńa pai̯éźe,
učóra pau̯'itáu̯śe, śahóńńa raspraščáu̯śe.
2. *V́eśélnyi̯e ṕéśńi.*
I̯ásna i̯ásna zóreńka aśvaćíła púšču i̯ dvúr,
*i̯ásnaho ḿéśeca na u̯par*ᵘ*ót.*
oi̯ krásna krásna źévočka pakraśíła plémi̯o i̯i rúᵘt,
*i̯i rúdnaho ᵘ́ói̯čeńka na u̯par*ᵘ*ót.*
3. *Zastukaćéľi waranýi̯e kóńi na dvaré,*
zaźvińéľi załatýi̯e kúpḱi na stalé,
ulaknúłaśe krásnai̯a źévočka u kamóry,
páła svoi̯mú ᵘ́ói̯čeńku na nóh́i:
ńe dái̯ ḿańé ᵘ́ói̯čeńko at śab́é,
ṕeralétui̯u xaćá ľéćečko u̯ ćab́é.
4. *Śiróta źéu̯očka śiróta,*
śaźéła za stałóm i̯ag złóto,
išłá da u̯óza i̯ak róža:
xtóž ḿeńé śirótu spomóže,

spamažý bráćei̯ko spamažý.
*ńexái̯ ćeb́é śastrýco B*ᵘ*ox spamóže,*
da na ṕéršum paróże.
5. *Da u̯ałýž mai̯é da pałau̯ýi̯e,*
da letáš mai̯é da maładýi̯e,
ʒež vy márńe prapáľi?
zyʒí ḿéśecu, zyʒí i̯ásny
i̯ăk va mľińé kóło,
výʒi ʒau̯čýno sérco i̯adýno,
skažý xaćá słóu̯o.
rádub i̯a u̯ýći, da pahau̯arýći
s tabói̯u stáći,
mńe lúʒi kážuć, i̯a i̯ samá znái̯u,
ćeb́é ńi kaxáći.
sałaŭéi̯ečko dróbnoptášečka
da pa sadóčku skáče,
durnái̯a ʒéu̯ka, b́ezrazúmnai̯a
pa małói̯čyku płáče.

6. Luźne notatki. *I̯íxać. u ʒvóx. bałaźé, što dahadáłaśe. týi̯ małýi̯e. śemnátcaty hút.*

E. Ławryszewo.

Ḿikałái̯ Maróżik, lat około 60 [1]).

Luźne notatki. Subst. masc. *narőt, nar*ᵘ*őt, nős, zakőn, manapől, łőp, u̯ół, razhavőr, xľép, śvét, b́es xľéba, na u̯ós. hńévom, dam pa łub́é.* n acc. pl. *ʒadé, hadé, braté, katé, hałasé, vałasé, kancé, małatcé, vazé, haršké. xartőm.* neutr. *ńespakői̯stvo. spakői̯stvi̯e, ʒéło, Łau̯ryšéwo, i̯akói̯ož ḿiréńi̯o, z vúxa, trapłóm. d́él.* fem. *i̯atróu̯ka, ḱíra, axvóta, xfíga, žőnka, da śalőtki, wółośći, má-*

[1]) Poeta domorosły, pisze wiersze przeważnie satyryczno-moralnej treści, językiem, który jest dziwaczną mieszaniną języka rosyjskiego i miejscowej gwary białoruskiej.

Kilka jego utworów wydrukuję, być może, w *Materyałach antropologiczno-archeologicznych i etnograficznych.*

ćary, čérez vŏtku, au̯cú, vóu̯nu, i̯ak zraƀíłaś małaʒícai̯u, v ínšui̯ xáće. pl. *dačḱé, ḿisḱé, halóšy.* Adj. masc. *xto ľépšy, xto hŏršy. ńeveľíčḱi xłópčyk. na rŏdnoho báćka.* neutr. *ʒićá małói̯o.* fem. *ṽeśałá, z i̯aprúčai̯e šérśći, cýłui̯u.* pl. *hŏrḱii̯e, hŏršyi̯e, śélsḱii̯e, váranyx.* Pron. *i̯ŏn, i̯amú, ćaƀé, f čŏm, u ínšui̯, što uśé, u fśéx.* Num. *abúdva.* Part. *kaľí túlko, pa źvírsḱi, asŏƀenno, bŏlše, u ṕerŏt, ćeṕérečy, tŏlko, ćeṕér výrăs, mŏžno, krapčéi̯, u̯łáśńe, i̯ákžo, u̯ón, iz nŏx.* Verb. inf. *padhúlvać, zaśćabnúć, svarýcsy.* ptp. *ahńóm žžárany vóčy.* praes. *daxóžu, stáu̯lu, atpráu̯luś, ṕereḱíńe, pažirá'e, ći máło byváe, Bŏh ƀerežót, śaʒíć, hlaʒíć, paśaʒíć, ćéšyć, tŏi̯ ƀi̯écsy, ƀi̯úcsy, što lón trépluć, ćahai̯úcsy.* praet. *uzrŏs, padrŏs, pryńŏs, razhavórÿvau̯, ńe pryhavórÿvau̯, i̯a rašýu̯śe, zvaľíu̯śe iz nŏx, pryvýčka fkarańíłaś, papraṕiváľi byḱí, papraṕiváľi i kóńi.*

F. Wiesiołów.

I. Stefka, dziewczyna 20-letnia.

1. Byłó u̯ báćka try syné, dva razúmnyi̯e, tréći dúreń. i̯im báćko skazáu̯ puščáć háłḱi, ʒe katóraho páʒe, attúl užáć saƀé pańénku. tak u dvux páľi háłḱi u pakói̯ax, a tréćaho u bałóće, u žáby u róće. i fśe try pažańíľiśe. tak ćeṕér i̯im skazóu̯ (!) báćko, katórai̯a búʒe ľépšai̯a haspadýńa. skazáu̯ i̯im naṕačý ṕirahóu̯, katórai̯e búduć ľépšyi̯e ṕiraḱé, tak búʒe tái̯a haspadýńa. tak hétyi̯e taḱíx ṕirahóu̯ dóbryx naṕakľí, a hétai̯a žába užałá raščyńíła raščýny, i výkrućiła u ṕéčy ʒírku, i naľiłá raščýny, tak i̯ai̯é byľí ľépšyi̯e ṕiraḱé at týx. dak i̯im ćeṕér skazáu̯ báćko pašýć nastólńiḱi. katórai̯e búʒe ľépšy, tái̯a búʒe haspadýńa. tak uśó tai̯é žáby ľépšai̯o, ṕiraḱé, i nastólńik, tak užó astai̯écsa tái̯a žába za haspadýńu. a i̯ak i̯aná raƀíłą nastólńik, adrézałą pałatná i paśékła na kusóčḱi, i u̯ýsypałą na dv^{u}ór, výpuśćiłą čeradú ćelát, i patúptaľi ćeláta i pańaśíľi. tak i̯ak výšłą tái̯ą žába, i̯ak ʒmuxnúła, tak zraƀíu̯śo nastólńik xaróššy, i̯ak tyx ʒvóx. tak ʒéto i̯ix pakľíkaľi na ẃaśélo, i pasaʒáľi za stół. tak i̯aný ṕíľi u̯ótku. i̯ak prýʒe da i̯ai̯é u̯ótka, dak i̯aná ńe pii̯é(!), u̯ýľii̯e(!) u rukáu̯, maxńé na śćénu, dle i̯ai̯é róƀicsa śćaná załatái̯a. i̯ak wóźḿe zakuśíć, tak ńe i̯éść, a kłaʒé u rukáu̯, maxńé na śćénu, na śćańé róƀacsa załatýi̯e kváty. tak i̯aný nahléʒeľiś na i̯ai̯é,

dak i̯aný stáľi hédak raƀíć. tak i̯aná zahńévałaś, stáła ućekáć: na štó mai̯ó ṕerarablái̯uć. tak i̯aný stáľi i̯ai̯é prašíć, kab ńe ućekáła. kap pabyłá na ẃašéľi. dau̯ Boh nóč. tak užáu̯ ad i̯ai̯é mužýk atkráu̯ héty žáƀi túłup. tak i̯aná byłá takái̯a pańénka, tólko zakláta. i̯aná šukáła na ráńo svai̯hó túłuba, i fšé užó pou̯staváľi, tak i̯aná stáła pytácsa: ći ńe báčyu̯ xto mói̯ho túłuba. mužýk pryznáu̯še, što spaľíu̯. tak i̯aná i̯amú skazáła̯, što búʒeš šukáć dvanátcać hód i dvanátcać pou̯hódou̯ i dvanátcać ḿéšecou̯ i dvanátcać ńeʒél i dvanátcać ʒón. búʒe na móry u̯útka i búʒe u u̯útḱi i̯ai̯có. tak i̯ᵘon xaʒíu̯ dvanátcać hᵘót, fšo svai̯ó atxaʒíu̯. našóu̯ harłá, prašíu̯ kab haról złaṽíu̯ i̯amú túi̯u u̯útku, i raźʒór na móry. upáło i̯ai̯có u móro. tak i̯ᵘon prašíu̯ ušéx rakóu̯, kab výńašľi i̯amú i̯ai̯có. i̯amú výńašľi. i̯ᵘon razƀíu̯ i dastáu̯ s tahó i̯ai̯cá svai̯ú žónku, i z i̯éi̯u žyvé ćeṕér. ušó.

2. Ráno, i̯ak i̯éduć u cérkou̯.
u̯ ńeʒélu ráńeńko,
raźlehái̯ rau̯núi̯ś daróžeńka,
búʒe i̯éxać širóteńka,
s kasói̯u rusói̯u, z ṽeľíkai̯u družýnai̯u,
za i̯éi̯u i̯ei̯é bráćei̯ko.
bráćei̯ko[1] *mᵘoi̯ ródńeńḱi, ńe nahańái̯ kańá na u̯ós,*
ńe začaṕí kasý rusý,
ńe raźľíi̯ dróbny šläzý,
kasá mai̯á pa sto złótyx, šlezá mai̯á pa týšeču.

3[2] *Iak i̯éduć pa maładúi̯u.*
i̯éxaľi swatóẃe
ḿímo hái̯ żelóny,
ḿímo sad ẃišńóu̯y.
sat pałamáľi, sakałá sahnáľi,
i żelónui̯u rútu swáńḱi ščypáľi,
załatúi̯u čášečku kᵘőńḿi staptáľi.
maładá ʒévočka, kaľí búʒeš náša,
to my sat atsáʒim, sakałá prynáʒim,
załatúi̯u čášku złútńik pazłóćić,
żelónui̯u rútu sam Bóh zaróʒić.

[1]) Patrz Basin I. 1.
[2]) Patrz Basin I. 3.

4. *Maładý maršáłaček,*
čähó k nám nai̯éxaľi,
ći bŏp małaćíći,
ći sačevícu kaśíći?
naš bŏp pamałóčeny,
sačevíca u kapáx stai̯íć,
ʒ́ěvočka u̯ čubóx śeʒ́íć.
5. *Šeu̯kóu̯ai̯a ḿećółečką*
paḿałá, paprátała,
u śćírty paskłádała.
śćírty mai̯é šyróḱii̯e,
staḱé mai̯é u̯ysóḱii̯e.
6. *I̯ak pai̯dú łuhóm ńe łuhóm,*
daróhai̯u hałaskóm,
dubróu̯ai̯u...
xto mói̯ hółäs pačúi̯e,
toi̯ ḿeńé pažáłui̯e.
i̯äk pačúu̯ mói̯ u̯ói̯čeńko
pa śvetľícy xóʒ́ačy,
prez akónco hléʒ́ečy:
kaľí mai̯ó ʒ́ićá pai̯é,
to ńexái̯ pahulái̯e,
a kaľí mai̯á ńeẃéstečka, to ńexái̯ pryu̯ykái̯e
k syrýcy pšańícy,
k šyrókui̯ póstaći,
i k čužói̯ wółaśći.
7. *Zaśćiłái̯će stałě łáu̯y,*
i̯éʒ́e hŏść ńebywáły,
i̯ón u póľi nastai̯áu̯śe,
i̯ehó véćer namaxáu̯śe [1]*),*
i̯ehó dóžʒ́yk nakrapláu̯śe.
8. *I̯ak ḱíbluć karavái̯:*
ʒ́eu̯ók łáva,
ʷói̯cu słáva,
palaʒ́í vói̯čeńko,

[1]) Patrz Połona VII. 21.

i̯ak to xarašéńko,
što i̯a małaʒéńka.
9[1]). *Młóda na tòm karavái̯i kńéžyć:*
Bóže mói̯, Bóže,
pasóbže mńe Bóže,
kńeževáći začáći,
maładómu ʒeu̯čáći.
a śvatái̯a ńeʒélečka,
ščaśľívai̯a haʒínečka,
ńe ńałá Bóhu u̯'éry,
da śvatói̯e ńeʒéľi.
i̯ak ńeʒélečka pryšłá,
to i̯a młóda za stół pašłá.
sadau̯ý sałau̯'éi̯ko,
pazýč hałasóčku,
k śvetómu ʒeńóčku,
k śvatúi̯ ńeʒéleccy,
k ščeśľívui̯ haʒíneccy.
10. *Zazúlko, zazúlko, ńe hółăsno kui̯éš,*
hółăsno da ńe žáłosno,
ńe čutnó za i̯élńičkem,
za b́éłym b́aréźńičkem.
maładái̯a ʒévočka ńe hółosno płáčeš,
hółăsno, da ńe žáłăsno,
ńe čutnó za ʒévóčkaḿi,
za hałósnyḿi skrýpkaḿi,
ʒévóčḱi pahłušýľi,
skrýpočḱi patušýľi.
11[2]). **Oi̯čeńko mói̯ ródńeńḱi,*
čemú ka mńé ńa u̯yxóʒiš,
čemú u ḿeńé ńe pytái̯eš,
ʒe i̯a dóu̯ho báu̯'iłaśe,
ʒe i̯a pózno spaźńíłaśe,
ći u̯ póľi žýto žáła̯,
ći pšańícu v́ezáła̯,

[1]) Patrz Basin I. 1.
[2]) Patrz Łyczyce II. 5.

ći u ḿéśće na rýnečku,
ṕi̯učý ḿót haréłečku,
ći ż ʒeu̯óčkaḿi hulái̯učy,
ći z małói̯caḿi žartúi̯učy.
i̯a u̯ bóžum xráḿe byu̯áła,
na rušńíčku stai̯áła,
załatý kryž ʒeržáła,
Pánu Bóhu pryśaháła,
Pánu Bóhu nai̯ḿílšemu,
svai̯mú druškú ṽerńěi̯šemu.
12 [1]*). Bóžai̯a rádość*
ṕerelánuła sérdeńko vói̯čeńkavo,
rób́ačy ṽeśělo ʒićáčai̯o.

13. Luźne notatki.

I̯ak tkúć: staćíu̯a. nawói̯, što nau̯'iwái̯ecsa práža. panažě. staćíu̯a, na étyx staćíu̯ax ležýć nau̯ói̯, i dóščečka, ʒe saʒícsa kab́éta tkáć. a panažě pat sp^{u}ódom na żémľi ležáć pryṽázany za týi̯e ńíčelńicy, i naháḿi nastupái̯uć. i̯est b́órdo, što ćahái̯ucsa ńítḱi. nab́íľícy na b́órʒe, b́órdo trymái̯ecsa u nab́íľícax. ńíčelńicy ṽéšai̯ucsa na žérdoccy, kaćałḱé na žérdoccy. čau̯nók záu̯še(!) u rukáx trymái̯uć. i̯ak nastupái̯uć na panažě, to pałau̯'ína ńítek iʒé u̯ hóru, a pałau̯'ína u ńís, i čeu̯nykóm(!) zasóu̯yu̯ai̯uć. cýu̯ečḱi, cýu̯ḱi. sukáło. to cýu̯ḱi kładúcsa na sukáło, i súčuć ńítḱi. tadý cýu̯ḱi u čeu̯nók i tkúć. kłémpka.

I̯ak snui̯úć: du̯a kłupḱé. ležýć žérdečka, i ʒṽé kólcy. zaćahái̯uć ńítḱi u kólcy, na snóu̯ńicy snui̯úć, krúćeć snóu̯ńicu, i̯i i̯est hłušák i čyně, to dva kałóčḱi: hłušák aʒín kałóček, a u̯ čynóx dva. patamú čyně rób́acsa, kab byłó i̯ák prastupáć, kab byľí żau̯ě. nau̯ói̯. to búʒe pałatnó. b́órdem pryb́i̯úć, tak i pałatnó.

Paśěi̯u łnu (!). ćérći lón. trepáć. česáć. lon ľépšy astai̯écsa u rukáx, kúžel, a zrěb́i idúć na ščótku. zrěb́i trasúć u kuʒéľi hórnuć, pradúć, na ručái̯ḱi pryṽivái̯uć, ui̯úć na kłupḱé, tadý užé snui̯úć.

My i̯šľí s sänažáći. i̯ahó pazyu̯áľi. na zádńum, na ṕerédńum. zapyńáľi kóńi: zaʒeržáľi. hrapći śěno. kópy kłáśći. razhavórỹvai̯e. syrái̯a pšeńíca. Ṽeśałóvo. támoka. paśaʒú. iʒé ka mńé. na harý. ńe móže apranúcsa (aʒécsa).

---

[1]) Patrz Połona I. 26.

II. Akśént Ańéįka, brat Stefki, lat około 20, chodził do szkółki 4 lata.

I. [1]) *Byłó u báćka try syné. da báćko* ᵛ*uḿór, rażʒaľiu̯ im fśo bahástvo. pryšłóś im pa adnóm vału. dva byłó razúmnyx, tréci ńerazúmny. razúmnyi̯e paprodaľi svai̯é u̯ałé, a ńerazúmnaho astáu̯śo vol. razúmnyi̯e havórać i̯emú: čemú ty ńe próda'eš svai̯hó u̯ałá dúrńu? od ńexái̯ pabúʒe i̯eščé tróxa. záu̯tra i̯a pavadú i̯ehó, pradám. i pavóu̯ i̯ehó u̯u ľés, i pryvezáu̯ i̯ehó da aśiny. sam pryšóu̯ damói̯. pytái̯ucsa u̯ałé (!), ći pradáu̯ u̯ałá. ńé, ńe pradáu̯, tólko sáḿi kupcé tarhúi̯uć i̯ehó. ćérez nóč żżéľi vou̯ké u̯ałá. on pryšóu̯ na záu̯tra'o da aśiny, pahlaʒéu̯, vałá ńet. pahleʒéu̯ na aśinu, i káže: a hʒé moi̯ vół? i̯emú otvéta ńe byłó. pryhleʒéu̯śe i̯on na étu aśinu, pry kóreńi u hétui̯ aśińe ʒirka. on pahleʒéu̯* ᵛ *hétui̯u ʒirku,* ᵛ *toi̯ ʒircy stai̯áu̯ ḿédny horščók z hróšḿi. on pakinuu̯ toi̯ harščók, pryšóu̯ da dóma, i káže svai̯ím bratóm: i̯éʒmo u̯ ľés pa hróšy, kupcé daľi hróšei̯, ńe móx pryńeśći. dúrńu ty, i̯ákii̯e hróšy tý ńe móx pryńeśći? i̯éʒmo u̯u lés pa hróšy. zaprehľi kańá, tréba byłó i̯éxać káła papóvaho dóma. pryi̯íxaľi u̯ ľés, da tói̯e aśiny, dastáľi tyi̯e z harškóm hróšy, nabráľi hali̯á, nakrýľi i̯i pavaźľi da xáty. týi̯e dva razúmnyi̯e pasłáľi dúrńa da xáty. i i̯ón išóu̯, uhléʒeu̯ i̯ehó pôp, pytái̯ecsa: kudý i̯éhʒiľi? i̯éhʒiľi u̯ ľés pa hróšy. pryvéźľi u humnó, pastáviľi dúrńa pilnavać, kap xto ńi i̯šóu̯, a samý zatóskvaľi (zakópfaľi) (!) hróšy. pôp káže: pai̯dú, pahleʒú, i̯ákii̯e aný hróšy pryvéźľi. pôp išóu̯, dúreń kałkóm pupú dau̯ pa łubé, pôp povaľi̯u̯śe i̯i uḿór. i̯ón pryšóu̯* ᵛ*u humnó, káže bratóm:* ᵛ*žó i̯a śvísnuu̯ pópu. a pytái̯ucsa braté: ʒe tôi̯ pôp? dúreń káže: ležýć káła u̯uhłá humná. i̯aný pryšľi. zabráľi papá, zakapáľi u̯u humńé. syn papá čekáu̯ aʒín ʒeń, i druhi. ńimá báćka. stau̯ i̯on paḿinki sprau̯láć, pakľikau̯ étyh bratôu̯ dúrńa tóho, što zabíu̯ papá. i̯aný piľi tam, a dúreń byu̯ dóma. pótym káže: pai̯dú i̯i i̯a u̯ýpi̯u. i̯a papá zabíu̯, i̯i ńi pi̯ú, a i̯äný ńe biľi papá, da pi̯úć. i̯aný bútto pi̯ányi̯e pašľi da dómu. dastáľi z i̯ámki papá,* ᵛ*kinuľi u̯ réčku. zarézaľi kazłá, zakapáľi u̯ túi̯u i̯ámku. syn papá pytá'ecsa u tóho dúrńa: a hʒé moi̯ báćko? i̯on káže: u nás u humńé zakópany. to pói̯ʒem, pakážeš. pryšľi u̯u humnó: tut tvôi̯ báćko. kapái̯ Vaśíl. i̯on kapá'e, dakapáu̯śe da róx: ći tvoi̯ báćko*

[1]) Patrz Niehniewicze I. 3.

z rŏškaḿi? ńe, káže, ƀez róškau̯ mŏi̯ báćko, kapái̯ dálei̯. kapáu̯ da nŏx: ći tvoi̯ báćko s kapýtcaḿi? ńe, kā͡a, ƀes kapýccau̯, kapái̯ dálei̯. kapáu̯, dakapáu̯śe da xvastá: a ći tvoi̯ báćko s xvóśćikem? ńe, kā͡a, ƀes xvósćika, kapái̯ dálei̯. i̯ek výk(ă)pau̯, tólko ńe pŏb, da każół. tyš kazáu̯, dúreń, što pŏp. hétož ńe pób da każół. ty býu̯ dúreń, i i̯éż dúreń, i búʒeš dúreń.

2. Byu̯ ʒétko i̯ bápka, i̯aný žyľí da stárăśći ƀédno. ʒed nazƀiráu̯ kałasóu̯, namałaćíu̯, namałóu̯ i śpekľí xľéba. ʒéda i̯ báby ńe byłó u̯ xáće, ľisá u̯uƀéhła u̯u xátu, u̯żełá búłku xľéba, i paƀéhła káła sanažáći. báby hrebľí śéno. ľisá káže: ći ńemá u̯u vás byčká paḿeńáć na ṕiražók? ńet, káže. ľisá paƀéhła káła páśy. pastuxé páśvíľi býdło, byľí hałŏdnyi̯e. ľisá káže: pastušḱé, wó pastušḱé, ći ńemá u̯u vás byčká paḿeńáć na ṕiražók? pastušḱé i̯éśći xaćéľi, addaľí i̯ŏi̯ byčká za ṕiražók. ľisá u̯żałá byčká, paváłá v ľés. zraƀíła sánḱi, zaprähłá byčká, i i̯éʒe. iʒé vóu̯k: padvéźí, kúmko hałúpko. ńé, ńe padvézú. byčók umórycsa, sánḱi złóḿa̯csa. xaćá ʒve łápḱi padvéźí. nu, saʒíś, padvézú. vóu̯k próśić: padvéźí i̯ešče ʒve łápḱi. kłaʒí ʒve łápḱi. pałažýu̯ i i̯éʒe. kúmko hałúpko, padvéźí i̯ešče xvóśćik. sánḱi złóḿecsa, byčók umórycsa. padvéźí, kúmko hałúpko xvóśćik. búdu luʒám śled zaḿätáć, lúʒi kleśći búduć. nu, kłaʒí xvŏst i̯ešče. i̯ek pałažýu̯ vou̯k xvóst, sánḱi złamáľiś. a štó, kumók, i̯a kazáła, što sánḱi złóḿecsa. iʒíš ty, sánḱi raƀí. i̯on káže: i̯a ńe zrablú sánek dóbryx taƀé. iʒí samá raƀí. nu, to ṕiłnúi̯ byčká, i̯a pai̯dú raƀíć sánḱi. ľisá pašłá, vŏu̯k razadráu̯ čéreu̯o bykú, tudý napxáu̯ sałómy, zašýu̯ čéreu̯o, patṕór ḱii̯kóm, a sam pašóu̯. pryšłá ľisá: zaprehái̯śe byčók. byčók stai̯íć, ńi túrśńe (ńi pavarúšycsa) z ḿésca. mo(!) taƀé ḱii̯óček zaḿináte? wýḱinuła ḱii̯óček, byčók povaľíu̯śe. ax pádło vóu̯k, zadušýu̯ byčká. i samá pašłá, léhła na daróże. lúʒi véźľí śeletcé, i̯aná ležýć na daróże. čełavék ṕerédńi káže: ľisá ńežywái̯a ležýć. zádńi káže: i̯a vaźmú i̯ei̯é. pałažýu̯ i̯ei̯é káła bóčḱi, káła śelaccóu̯. ľisá dastáła dno u bóccy, výḱidała śelaccé na daróhu, samá źlézła, padabráła śeleccé, i stáła i̯éśći. pryšóu̯ toi̯ vóu̯k, kā͡a: kúmko hałúpko, hʒe nabráła rýby? káže: u̯ pałóncy u̯ réccy nałavíła. vóu̯k káže: zavaʒí ḿińé tudý. ľisá pryvełá da rěčḱi vóu̯ka: ᵘtačý u̯ hétui̯u pałónku xvŏst. vóu̯k utačýu̯. trymái̯, pakúl rýba ńe naƀerécca. trymáu̯ vóu̯k xvóst, stau̯ pryḿerzáć. tak i̯on papróbovau̯ ćahnúć, káže: tróxa̯ ćáško. pačekái̯, káže, bólei̯ naƀerécsa. vóu̯k

trymáu̯ xvṓst, pakúl ṅe zaḿórs, i̯ąk rás. ľisá káže: ćähṅí. vóu̯k papróbo(v)au̯ (!), ṅe u̯ýćehṅe xvastá. ľisá káže: paƀahú i̯a u̯u vósku. pryƀḗhła u̯ vósku, i káže: iʒéće vóu̯ka ƀić lúʒi. lúʒi u̯śé paƀéhľi z vósḱi, báby z harščéčṅikaḿi, s kačérhaḿi. adná bába xľḗp saʒáła, paƀḗhła z łapátąi̯u. ľisá u̯ai̯šłá u̯ xátu, u̯ýbrąła ćésto, pašłá u̯ ľés. lúʒi pryšľí da vóu̯ka, vóu̯k i̯ak paćahnúu̯, výrvåu̯ xvṓst, i paƀéx. i našóu̯ ľisú túi̯u, ľisá i̯éła ćésto. vóu̯k pytáacsa: štó ty i̯eśí? mazǵé i̯em svai̯é. dai̯ kúmko hałúpko mṅe pakaštau̯áć. dái̯śe hałau̯ói̯u u̯ duƀínu, búdut tvai̯é mazǵé. dái̯ pakaštaváć. dałá i̯amú krýšku pakaštaváć. káže: smášnyi̯e mazǵé. dái̯śe łubóm u̯u duƀínu. vóu̯k stúknuu̯ raz łubóm u duƀínu, káže: baľíć. ty razhaṅíśe, da mṓsno (!) dái̯śe. vóu̯k razahnáu̯śe, i stúknuu̯ mṓsno u̯ duƀínu, i zaƀíu̯śe. ľisá káže: ty mói̯ho byčká zvóu̯ ś śvétu, a i̯a ćeƀé zvełá ś śvétu. i ľisá pašłá i̯eznóu̯ (!) pa ľésu.

3. Byu̯ ʒétko i̯ bápka, ḿéľi śem avéčeček, vóľik rýžy, i kóṅik łýsy. pryšóu̯ vóu̯k: ʒóu̯, ʒóu̯, było u̯u bápḱi śem avéčeček, vóľik rýžy, i kóṅik łýsy. bába káže: ʒédu, dái̯mo my i̯amú ʒve avéčečḱi. ʒet addáu̯ vóu̯ku ʒve avéčečḱi. vóu̯k zaṅṓs u ľés i zadušýu̯. pryšóu̯ i̯eznóu̯, tak saƀé: ʒóu̯, ʒóu̯, było u̯ ʒétka śem avéčeček, u̯óľik rýžy, i kóṅik łýsy. bába káže: addái̯mo, ʒétko, i̯emú ʒve avéčečḱi i̯ešče. ʒet addáu̯ i̯emú ʒve avéčḱi. vóu̯k zaṅós u ľés, zadušýu̯. pryxóʒić i̯eznóu̯: ʒóu̯, ʒóu̯, było u̯u bápḱi śem avéčeček, u̯óľik rýžy, i kóṅik łýsy. addái̯mo my i̯emú ʒédočku i̯ešče hétyi̯e try avéčečḱi. što ty bábo zdurṅéła, addamó u̯śé avéčḱi vóu̯ku, štož nam astaṅécsa. dái̯mo, ʒédočku hałubók, i̯emú try avéčečḱi. ʒet addáu̯ vóu̯ku. vóu̯k zaṅṓs i zadušýu̯ u ľéśe. pryxóʒić: ʒóu̯, ʒóu̯, było u̯ bápḱi etc. *addái̯mo. ʒédočko, vóľika rýžąho. ʒet addáu̯ vóu̯ku vóľika rýža(h)o. pryxóʒić vóu̯k i apáć: ʒóu̯, ʒóu̯* etc. *bába káže: addái̯mo my i̯emú kóṅika łýsa(h)o. ʒet kȧa: štóš nam bápko zastaṅécsa, addaľí avéčḱi, daľí vóľika i kóṅika. bába káže: my starýi̯e i̯i tak pabúʒem. pryšóu̯ vóu̯k i̯eznóu̯: ʒóu̯, ʒóu̯,* etc. *ʒet kȧa: štóš i̯a taƀé dám. addáu̯ avéčḱi. dau̯ u̯ałá rýžąho, i kaṅá łýsa(h)o, ćepér ƀerý i bábu, ṅeśí saƀé. addáu̯ i bábu vóu̯ku. vóu̯k ṅṓs bábu, i u̯umarýu̯śe. stau̯ addyxáć. i zasnúu̯. bába ućakłá at vóu̯ka, pašłá u̯u hórāt, kupíła put másła. zaľézła na stól ʒéda xáty, prekrućíła ʒírku, a ʒet śerṓt xáty warýu̯ kášu. bába ḱínuła łóšku másła. ʒét paḿešáu̯ kášu, i smášnai̯a kása. ʒet káže: śérai̯a varónka, ḱíṅ i̯ešče másła u̯ kášu. bába i̯ešče u̯ḱi-*

nuła másła u̯ kášu. i ʒet i̯ešče káže: śérai̯a varónka, ḱíń i̯ešče másła u̯ kášu. bába káže: i̯a ńe śérai̯a varónka, da tvai̯á žónka. ʒet káže: to złáś, kaľí mai̯á žónka, búʒem i̯éśći kášu. iżżéľi kášu, i stáľi žyć pažyváć, i dabrá nažyváć.

G. Audziewicze.

I. Bába z Au̯ʒév́ič (Au̯ʒév́ičy, kále Ščórsy), lat około 30.

1. Śahódńa Kupálo, záu̯tra Ɩán,
a búʒe małói̯cy ľíxo vam,
búʒe vam ľíxo ľixói̯o,
ćeṕér hańćće sabáḱi u pólo.

2 [1]*). Laćéľi húśenḱi ćéres sát,*
čas taḃé Pólečko na pasát.
a štož vam húśeńḱi da tahó,
i̯eść u ḿeńé mátečka dle tahó.
paśćaléće kaḃarcó, i̯a śádu,
błahasłaví mátečko i̯a pai̯dú.

3. Varaný kóńik na stái̯ency rehóčy (!),
a brat ś śestrói̯u rasstáćiśe ńe xóčy (!).
i̯éʒmo śastrýco rázem da dómu,
búʒe nas mátka v́ečćraći ždáć,
búʒe twai̯á, śastrýca, łóžečka suxái̯a ležáći,
paśćélka twoi̯á búʒe tak ležáći,
búʒe mátka swai̯é dačúšḱi ždáći.

4. Da hułá pčałá pa barý letái̯učy,
da ḿadók zḃirái̯učy.
da płákała udóvońka pa sadóčku xóʒačy,
da dróu̯a żḃirái̯učy,
aḃéd hatúi̯učy, ʒéći hadúi̯učy.

5. Sakúł k aknú pryletáʼe,
dau̯ái̯ dóńko prynáduńku,
ńexái̯ pryu̯ykáʼe.
i̯akúi̯už mátko prynáduńku dáći?
śćaľí dóńko paśćél ḃéłu,

---

[1]) Patrz Sienieżyce III. 11.

i łažéćeśe spáći.
xoć i̯a śćalú, xoć ńe śćalú
to sakúł ńe łažýcsa,
a za mai̯é ƀéłyi̯e rúčḱi
aƀéruč ʒaržýcsa.

6. Luźne notatki. *Tútačy. alé. śḿéšno nátto. prysuʒíľi. ż ʒ́éverem. addaľí. śéi̯ać. támačy. a hróšy to máło zapłaćíł. ʒ́ve xáć. brat paśéi̯au̯ lónu. dy xaććła. dy astałáśe. paškadaváła i̯ehó. vot aśćé aʒinátcać hᵘót. pou̯ʒeśatá ľét.* pl. *bᵘólšeńḱii̯e. na róskašy. ʒećéi̯. i̯ᵘói̯. zaváduć za stúł. ćepérečy. véśélnai̯a ṕéśńa. ńe, múśić, ńe čutnó. ńe róƀać. zƀirái̯učy, svai̯é ʒétḱi hadúi̯učy, pa sadóčku xóʒačy. za maładým žýćo, ućéxa, krasatá. pryhavórvau̯. hőt.*

II. Dziewczyna, lat około 16.

1. Byu̯ pańíč krulóvič, xaʒíu̯ na palaváńo. stai̯íć xátka na kuráčui̯ nőscy, ᵘ tői̯ xátcy try pańénḱi. anná(!) káže: kab ḿeńé pańíč krulóvič vżáu̯, to i̯ab i̯amú annói̯u hółečkai̯ fśo vói̯sko apšýła. druháa káže: kab ḿeńé pańíč krulóvič vżáu̯, to i̯ab i̯amú annói̯u búłečkai̯ fśo vói̯sko výkarḿiła. tréća káže: kab ḿeńé pańíč krulóvič vżáu̯, to i̯ab i̯amú załatýi̯e ʒétḱi vaʒíła. i̯on pryšóu̯ da dómu, dy havóryć máccy: katóru̯i̯u mńe, mátko, bráć? ći mńe túi̯u brać. što annói̯u hółečkai̯ fśo vői̯sko apšýi̯e, ći mńe túi̯u brać, što (a̯)nnói̯u búłečkai̯ fśo vői̯sko výkarḿić, ći mńe túi̯u bráć, što załatýi̯e ʒétḱi vóʒić? mői̯ synók, samó vői̯sko apšýi̯ecsa, samó vói̯sko výkarḿicsa. a załatýx ʒétek ńa búʒe. dak i̯őn túi̯u vżáu̯, što załatýi̯e ʒétḱi vóʒić. i i̯aná stáła ᵘ ćenškú. i̯őn pašóu̯ na palaváńo. raʒíu̯śo ᵘ i̯ei̯é xłópčyk, na łuƀé ḿéśec, na patýľicy sónco, na hruʒáx żvázdy. i̯ahó vżałá mátka, zańasłá na ʒaʒíńcy zakapáła. i̯un pryšóu̯ s palaváńa. vżałá bába pałažýła žuká na pau̯ḿísku. i̯aná stáła druḱím ᵘ ćenškú. i̯on pašóu̯ na palaváńo, i̯aná i̯ahó ńe puskáᵘe: paláʒiš i̯aḱíi̯e ḿeńé(!) ʒétḱi. no i̯őn ńi pasłúxau̯, i pašóu̯. raʒíłaśe u̯ i̯ei̯é ʒévočka, na łuƀé ḿéśac, na patýľicy sónco, na hruʒáh żvázdy. bába vżałá, zańasłá na ʒaʒíńcy zakapáła. pryšóu̯ i̯on s palaváńa, bába vżałá pałažýła žábu na pałḿísku. ᵘot mói̯ synók, i̯aḱíi̯e tvai̯é ʒétḱi, to žuḱé. to žáby. i̯aná stáła tréćim ćenškú(!). i̯on iʒé na palaváńo, i̯aná i̯ahó ńe puskáᵘe: paláʒiš, i̯aḱíi̯e mai̯é ʒétḱi. no i̯őn i̯ei̯é ńi pasłúxau̯. raʒíu̯śo

ᵛ i̯ei̯é xłópčyk, na łuʼ́é ḿéśac, na patýʼ́icy sónco, na hruʒáx źvázdy. nu bába užałá, zańasłá, na ʒaʒíncy zakapáła. i̯ṓn pryšóu̯ s palaváńa, bába vžałá na pałḿísku žuká pałažýła: ᵘot mṓi̯ synók, i̯aḱíi̯e tvai̯é ʒétḱi, to žuḱé, to žáby. dak i̯ṓn što raʼ́ić, tréba žónku u ʼ́és zavaśći. nakłáu̯ i̯ṓi̯ xʼ́eba navałóčku i zavṓs i̯ei̯é u ʼ́és. užáu̯ túi̯u, što a̯nnói̯u hółečkai̯u fśo vṓi̯sko apšýi̯e. výrasło tam try haʼ́inḱi, ʒe týi̯e ʒétḱi zakópany, na tyx haʼ́inkax załatýi̯e ʼ́istḱé. výʒe toi̯ pańíč krulóvič s svai̯éi̯u tói̯u žónkai̯u paxaʒáć, što i̯ṓn vžau̯ druhúi̯u. týi̯e haʼ́inḱi havórać: nášu mámu u ʼ́és zavṓs, a máčexu u̯žáu̯. dak i̯aná káže, tái̯a žónka, na pańičá krulóviča: tréba hétyi̯e haʼ́inḱi śśéč, dy zraʼ́ić łóško. dak tói̯ pańíč krulóvič vžáu̯, dy śśék týi̯e haʼ́inḱi, dy zraʼ́iu̯ łóško. dak i̯aný na tói̯o łóško léxčy, dak i̯anó havóryć: nášu mámu u ʼ́és zavṓs, a máčexu vžáu̯. táa máčexa káže: tréba hétai̯o łóško paśéč, dy u̯u ṕéč uḱínuć. toi̯ pańíč krulóvič stau̯ śéč łóško. atlaćéło try trýsačḱi, dva hałupḱé, i anná hałúpka. i̯aný pa xáće latái̯uć i havórać: nášu mámu u ʼ́és zavṓs, a máčexu užáu̯. táa máčexa káže na pańičá krulóviča: tréba hétyi̯e hałupḱé parézać. dak pańíč krulóvič káže: pakʼ́ić kúxara, dy ńaxái̯ i̯on paréže. dak tói̯ kúxar pryšóu̯ rézać. stáu̯ i̯ṓn nṓš vastrýć ap paróx. týi̯e hałupḱé v aknó f šýbu daʼ́iśe, dy palaćéʼ́i k máćary u ʼ́és. annó śéło na plačý i druhói̯o śéło na plačý, a tréćai̯o na hałavé. i̯aný stáʼ́i, týi̯e ʒétḱi havarýć z máćerei̯u. dyk máći káže na týi̯e svai̯é ʒétḱi: iʒéće vy da báćka. xłópčyḱi dva pašʼ́i, a ʒévočka u máćery u ʼ́éśe astałáśe. máći káa na týi̯ä svai̯é ʒétḱi: laćéće u̯ ṕarót hałupkáḿi, a dále zraʼ́éćeśe žebračkáḿi, kála báćkavoho dómu. i̯aný zraʼ́iʼ́iśe, idúć u xátu. ᵘ tóho pańičá krulóviča bál. nu týi̯e žebračḱé prośacsa u i̯ahó ná nač. dak i̯ṓn skazáu̯: ńaxái̯ saʼ́é idúć. máčexa výskačyła: kudý hétyi̯e žebraḱé búduć ićí. tak i̯aný kážuć, týi̯e žebračḱé: my xṓć za ṕéču ṕeranačúi̯em. tak i̯aný pašʼ́i načeváć za ṕéč. pańíč krulóvič užáu̯ s karṓpkai̯u haréźi: xto hétyi̯e haréźi ṕeracatáᵉ, tómu pałavínu cárćvii̯e uddám, a xto ńi ṕerecatáᵉ, xto haréškau̯ ńi ṕerecatáᵉ, tómu hałavá u dałói̯ pói̯ʒe. tak týi̯e žebračḱé akázvai̯ucsa za ṕéču: my, káže, ṕerecatáᵉm. tak táa máčexa káže: kudý paléżeće žebraḱé g hédakamu pánu. dak skazáu̯ toi̯ pańíč krulóvič: ńexái̯ saʼ́é idúć, catái̯uć. ńi ṕerecatái̯uć, to hałóu̯u (!) u dałói̯ pói̯duć. dak i̯aný stáʼ́i i̯amú scatáć týi̯e haréšḱi. byu̯ pańíč krulóvič, try haréšḱi u karaʼ́éc. xaʒíu̯ i̯ṓn na pa-

laváńo, try haréšḱi u̯ karaḱéc. stai̯íć xátka na kuráčui̯ nóscy, try haréšḱi u̯ karaḱéc. u̯ tói̯ xátcy try pańénḱi, try haréšḱi u̯ karaḱéc. anná káže: kam(!) ḿeńé pańíč krulóv́ič vźáu̯, to i̯ab i̯amú annói̯u hółečkai̯u fśo vṓi̯sko apšýła, try haréšḱi u̯ karaḱéc. druhái̯a káže: kab ḿeńé pańíč krulóv́ič vźáu̯, to i̯ap i̯amú annói̯u búłečkai̯u fśo vói̯sko výkarḿiła, try haréšḱi u̯u karaḱéc. tréćai̯a káže: kam ḿeńé pańíč krulóv́ič vźáu̯, to i̯ab i̯amú załatýi̯e ʒétḱi vaʒíła, try haréšḱi u̯ karaḱéc. pryšóu̯ pańíč krulóv́ič da dómu, dy havóryć máćery, try haréšḱi u̯ karaḱéc. mátko, katóruiu mńe bráć, ći mńe túi̯u brać, što annói̯u ihółečkai̯u fśo vói̯sko apšýi̯e, try haréšḱi u̯ karaḱéc. druhái̯a káže: kam ḿeńé pańíč krulóv́ič vźau̯, to i̯ab i̯amú annói̯u búłečkai̯ŭ fśo vṓi̯sko výkarḿiła, try haréšḱi u̯ karaḱéc. tréćai̯a káže: kam ḿeńé pańíč krulóv́ič vźáu̯, to i̯ab i̯amú załatýi̯e ʒétḱi vaʒíła, try haréšḱi u karaḱéc. mṓi̯ synók, samó vṓi̯sko apšýi̯ecsa, samó vói̯sko výkarḿicsa, a załatýx ʒétek ńa búʒe, try haréšḱi u̯ karaḱéc. nu i̯ón pašóu̯ na paleváńo, pańíč krulóv́ič, try haréšḱi... i̯ahó žónka stáła u̯ ćanškú, try haréšḱi u̯ karaḱéc. raʒíu̯šo u̯ i̯ei̯é xłópčyk, try... na łuḱé ḿéśac, na patýḷicy sónco, na hruʒáh źv́ázdy, try... nu bába zańasłá na ʒaʒíncy zakapáła, try... dyk i̯ṓn pryšóu̯ s paleváńa, pańíč krulóv́ič, i̯aná i̯amú pałažýła žuká na pałḿisku. "ot mṓi̯ synók, i̯aḱíi̯e tvai̯é ʒétḱi, to žuḱé, to žáby, try... pańíč krulóv́ič, tréba zaváśći u ḷés, try... dak zaváś i̯ei̯é pańíč krulóv́ič u ḷés. dy paḱínuu̯ i̯ei̯é tam, try... dyk i̯ṓn vźáu̯ túi̯u, što annói̯u hółečkai̯u fśo vói̯sko apšýi̯e, try... tam výrasło try haḷínḱi, ʒe týi̯e ʒétḱi zakópany, try... załatý ḷistók i śerébrany, try... nášu mámu u ḷés zaváś, a máčexu vźáu̯, try... tái̯a káže, i̯ahó žónka, što annói̯u hółečkai̯u fśo vói̯sko apšýi̯e: tréba hétyi̯e haḷínḱi śśéč. śśačý kaa try haḷínḱi, zraḱí łóško, try... zraḱíu̯ łóško, i̯aný na tói̯o łóško léxčy. tak i̯anó uśó havóryć: nášu mámu u ḷés zaváś, a máčexu vźáu̯. try... dak i̯anó, tói̯o łóško havóryć: nášu mámu u ḷés zaváś, a máčexu vźau̯, try... tak i̯aná káže: tréba hétai̯o łóško paśéč, dy u̯ per uḱínuć, try... i̯ṓn stáu̯ śéč, pańíč krulóv́ič. atlaćéłośo try trésočḱi. dva hałupḱé i hałúpka. i̯aný havórać letái̯učy pa xáce: nášu mámu u ḷés zaváś, a máčexu vźáu̯, try... dyk i̯aná káže: pakḷíkać ko xara i parézać týi̯e hałupḱé. pryšóu̯ toi̯ kúxar, stau̯ i̯ṓn vastrýć nṓš ap parṓx. i̯aný uv aknó u̯ šýbu daḷíše, dy palaćéḷi da máćery try... prylaćéḷi da máćery, annó śéło na plačý, i druhói̯o, a tréć...

na hałaćé, try... tak i̯aná káže: iʒéće ʒétḱi da báćka, try... laćéće u̯ ṕarṓt hałupkáḿi, a dále zraḃéćeśe žebračkáḿi. dyk i̯aný pryšľí da báćka, próśecsa ná nač, try... puśćéće ná nač. tái̯a máćexa káže: kudý u̯y pói̯ʒeće, hédaḱii̯e žebraḱé, try... tak i̯aný kážuć: my xṓć za ṕéču ṕeranačúi̯emo. paṅíč krulóṽič vźáu̯ s karṓpkai̯u haréḱi na hółou̯ i nóśić pa xáće, try... xto harešḱi éty ṕerascatáʼe. týi̯e žebračḱé kážuć: my haréšḱi ṕerascatáʼem, try... dak toi̯ paṅíč krulóṽič skazáu̯: ľéśće saḃé catái̯će týi̯e haréšḱi, try... tak i̯aný žléźľi dy stáľi scatáć, try... dak týi̯e ʒétḱi kážuć: ty naš pápo, a my tvai̯é ʒéći, try... i̯éʒmo pa mámu. dak i̯ṓn túi̯u druhúi̯u žónku na zaľéznui̯u bóranu dy razadráu̯, i túi̯u bábu, a pa svai̯ú žónku, pa ṕéršui̯u pai̯éxau̯. pryṽṓs túi̯u žónku ṕéršui̯u, tak i̯aná užó móxom zarasłá u ľéśe.

2. Zaxaćéła bába bahátai̯u býći,
pasaʒíła kurapátu, kab výćeła ʒéći.
kurapáta zdóxła, ʒéći pamarýła,
byłá u̯ ḿeṅé čórna lúlka̯, i̯a i̯ei̯é kurýła,
pałažýła na paľícy, sḱínuła, razḃíła.
oh Bóže mói̯ Bóže, hʒe mṅe lúlḱi vźáć?
i̯ak pai̯dú i̯a na taržók lúlečku kupláć,
lažýć lúlka śarṓt rýnka, z ṅéśḱim tarhaváć.
tam ʒéu̯'icy krasáu̯'icy šýľi vyšyváľi,
i mṅeš maładómu lúlku starhaváľi.
za lúlečku kaṕéi̯ečku, za cybučók gróšyk,
kurý kurý moi̯ ḿíleṅkoi̯, bó ty mṅé xaróšy.
kurý, kurý, da ṅe zakurái̯śe,
na čužýi̯e xaróšyi̯e da ṅe zahladái̯śe.
bo čužái̯a žónka i̯ak kaľína hórka,
a mai̯á ḿiléṅka i̯ak ḿót sałaʒéṅka.
i̯ak pai̯dú i̯a u̯ kabačók haréľicu ṕić,
tam ležáło sa try báḃe, xóčuć ḿeṅé ḃíć.
anná káže: sváće, a druhái̯a: bráće,
a tréćai̯a: kúḿe, pad bṓk ražnóm súṅe.
i̯ak súnuła rás, dak i̯a pakaćíu̯śo,
kótom kótəm kále płótem(!) u̯ kraṕivú u̯kaćíu̯śe.
tam ʒéu̯'icy krasáu̯'icy kraṕíwušku žáľi,
a ḿeṅéš maładóho ᵘóčeṅ napužáľi.

i̯ak u̯ýskačyu̯ s kraṕivý, i̯ak užáu̯śe i̯ṓn u bóka,
palaʒ́ḗće krasáu̯'icy, i̯aḱí i̯a u̯ysóḱi.
i̯ak výskačyu̯ s kraṕiwý zakasáu̯ kałóšu,
palaʒ́éće krasáu̯'icy i̯aḱí i̯a xaróšy.

3. *Lažýć I̯aśéńko zaḃíty,*
čórnym ḱitáʼem nakrýty.
fstavái̯ I̯aśéńko ńe lažý,
śadłái̯ kóńi dy ḃažý.
praḃḗx I̯aśéńko try ḿíḷi,
pryḃḗh da žárkui̯ kaḷ́iny.
ax ty kaḷ́ina maḷ́ina,
u̯čóra čyrvónai̯a byłá,
śahóńa dréu̯o źḿeńíła.
i̯akóʼo to dréu̯o i̯ałaṽéc,
łuššéi̯ kavaḷ́ér i̯ek udaṽéc,
za kavaḷ́ḗrem dóu̯ho spáć,
za u̯dau̯cóm ráno tréba u̯stáć,
ʒ́étkam aḃ́édać hataváć.
a i̯on káže: ṕéršai̯a žóna ḷ́épšai̯a,
druhái̯a žóna hṓršai̯a,
ṕéršai̯a žóna i̯eg zará,
druhái̯a žóna i̯ek sau̯á.
sáu̯uńka (!) u̯u ḷ́éśe ptášḱi žré,
mačóxa u̯u dóma ʒ́éći ḃi̯é.
i̯ak my mačóxi ńe znáḷ́i,
rázem za stółom śadáḷ́i,
i̯ak my mačóxu paznáḷ́i,
ńerás za ṕéču płákaḷ́i.

H. Łyczyce.

I. I̯ustýna Asḱérkava, vulgo *Bacučýxa,* kobieta lat około 60. z Wiesiołowa, zamieszkała w Łyczycach. *(Tútaka aśḿinátcaty hṓt. a dau̯ńéi̯ žyłá u Ńahńéṽičax, śemnátcać hṓt służýła, a dau̯ńéi̯ na Ṽeśałóṽe žyłá, u Ṽeśałóṽe raʒ́iłaśe).*

1[1]) Byu̯ bahatýr Márkᵘo, i ták i̯on byu̯ u̯árt tahó, štu Box na aƀét xaʒíu̯ k i̯emú. i byľí u i̯ehó try dóčḱi, adná byłá nátto ńexaróšai̯a, bőlšai̯a, a śerédńai̯a byłá ᵘóčeń xaróšai̯a, a ḿénšai̯a byłá ᵘot tak saƀé, ńexaróšai̯a. tak éto i̯on u̯žáu̯, dy skazáu̯ daccý sámui̯ brytčéi̯šui̯ u̯ýći u súšńu, i̯égžo u̯žó Bóx paaƀédai̯e, dy prýʒi da xáty. tahdá źʒéłau̯ Márko šklány mőst, i załatýi̯e parénčy, i pasaʒíu̯ vartau̯ńiká ṕiłnaváć, kab ńikóho ńe puskáu̯ na tói̯ mőst, adnó i̯ag Bóh búʒe i̯ći, ńexái̯ iʒé. i i̯iʒé staréńḱi ʒadók, śíveńḱi. tag éto vartau̯ńík káže: ʒédočku moi̯ hałubók, ńe i̯iʒí śudói̯u, túta ńi mőžno xaʒíć. tag éto zaváruńu̯śo: i̯ag ńi móžno, tag i̯a ńi pai̯dú. i pašóu̯ pa próstu, ṕérez hráź. až i̯ehó nóḱi ńe hráznuć, da pa vérxu ⁱidúć. tak i̯őn éto davái̯ prašíć: ṽerńéćeśe i i̯iʒéće pa móśće. tag éto ʒadók búʒe kazáć: i̯a i śudói̯u ṕerei̯dú, u̯yž ḿeńé ńe źńevážyľi, i̯a i̯ ṕérez hráś ṕerei̯dú. tag héto u̯žó toi̯ ʒadók ńi pašóu̯ tudý na aƀét, da pašóu̯ ᵘu súšńu, ʒe tái̯a ʒéu̯uška, i próśicsy ᵘu i̯ei̯é, kap puśćíła ná noč. i̯aná káže: ʒéduško moi̯ hałubók, túdžo ńet ńičóho. dak i̯on káže: lepéi̯ i̯ak pat płótom, u budýnčyńe. tágžoš toi̯ ʒétko pašóu̯, da výćax straṕí (!) try sałóḿeńḱi, tak zraƀíłaś póu̯na súšńa, tak adnó i̯ak ávai̯ím léxčy. tak éto i̯aný načúi̯uć. pryxóʒać du̯a áńeły, i próśać: Bóže, Bóže, kaƀéta ʒíckəm pakútui̯e, ći rataváć, ći ńé. dak Bőx atkázÿvai̯e: ratúi̯će, i̯ak mőžno. tak pryxóʒać znou̯ du̯a áńeły: Bóže ḿíły Bóže, i̯akúi̯u to dólu dać. tak Bőx atkázÿvai̯e: ńexái̯ búʒe bahatýr Márko. tag éto toi̯ bahatýr Márko ždáu̯, ždáu̯, Bóha ńemá. ṕerei̯šłá tái̯a pará, i̯őn pašóu̯ g vartau̯ńikú. vartau̯ńík káže: i̯išóu̯ ʒadók śíveńḱi, i prámo na mőst išóu̯. i̯a i̯ehó ńi puśćíu̯, skazáu̯: ʒéduško moi̯ śíveńḱi, ńe i̯iʒéće śuděma ńe lźá xaʒíć. i̯ek ńi lźá, to i̯i ńi pai̯dú. i pašóu̯ i̯on pa próstu ṕérez hráź. až i̯ehó nóḱi ńi hráznuć. i̯a i̯ahó prašíu̯, štob ṽernúu̯śe i̯ći na mőst. i̯őn skazáu̯: u̯y ḿeńé ńe źńevážyľi, i̯a ṕerei̯dú i śudói̯u, pa próstu. i pašőu̯ práma pat súšńu. tahdý u̯užó i̯on bahatýr Márko pašóu̯ u súšńu. i̯ek aččyńíu̯ súšńu, dag užó syznáu̯, štó byu̯ Bőx. pytái̯ecsy i̯on u svai̯é dačḱí, tag dačká i̯emú havóryć: načaváu̯ tut. pryxóʒeć u nóčy dva áńeły, pytái̯ucsy: Bóže ḿíły, kaƀéta ʒíckəm pakútui̯e, ći rataváć, ći ńe. ratúi̯će, i̯ak mőžno ratúi̯će. tag znóu̯ pryxóʒeć žýu̯o dva áńeły: Bóže ḿíły Bóže, i̯akúi̯u to dólu dáć? Bőx skazáu̯: dái̯će dólu, ńexái̯ búʒe bahatýr Márko. tag éto toi̯ bahatýr Márko

[1]) Patrz Łyczyce II. 1., Połona I. 11.

*u̯žáu̯ i zapísáu̯ i̯akóho ḿéśeca, i̯akóho čysłá raʒíłośo tói̯o ʒíćá. tak i̯on pai̯éxou̯ pa śvétu šukáć. s pau̯hóda šukáu̯, i našóu̯, dopytáu̯śě. šukáu̯, šukáu̯, pakúl i našóu̯ i̯ehó, tóho málčyka, štu tahdý raʒíłośo. i̯ek u i̯ehó zapísano. i̯i tómu ʒíćátku i̯iḿéno dáno Márko. i héto i̯on žó próśić: pradái̯ mńe hétai̯o ʒíćá. u ḿeńé svai̯íx ʒéćéi̯ ńét. héto i̯a ƀarú saƀé za sýna, búdu u̯ škóły addaváć, búdu u̯učýć, tak i̯ak i svai̯ó ʒíćá, ćéšycsa búdu i̯a z i̯ehó. ƀédnai̯a byłá kaƀéta, pakvápiłaśe na ʒéńǵi, i̯i addałá. i̯ak brał Márko s półu i̯ehó, tak i̯anó u̯žełó za pázuxu katká. a bahatýr Márko ńi báčyu̯, štu u̯ i̯ehó i̯eść katók. i̯ek pryćős i̯ehó damói̯, skazáu̯ ćeśći u ľés, u púšču, i razłažýć ahóń, i̯i u̯uḱínuć v ahóń, i̯i dastáć sérco, i̯i pryćeśći mńe na pakás, što u̯žó ńet i̯ehó. słúhi týi̯e raʒʒaváiu̯ć tói̯o ʒíćátko, i płáčuć. až u̯ i̯ehó za pázuxoi̯u katók, u tóho ʒíćátka. i̯i u̯žaľí tóho katká. razadráľí, i̯i u̯uḱínuľí v ahóń, a ʒíćátko pat kústom pasaʒíľí, i paćaʒľí sérco na pakás s tó(h)o katká, i̯i u̯žó padaľí i̯emú, u̯žó ńimá tóho málčyka. tak i̯on héto u̯žó rát, što u̯žó ńimá. i̯ónžo mō s pau̯hóda i̯éʒʒiu̯, šukáu̯, pakúl našóu̯. našóu̯ ᵘžó, i stráćiu̯, to i̯on rát. štô ńimá. tag héto i̯on pai̯éxou̯ znou̯ ʒéto pa śvétu. i héto byľí u tóm ľěśe ułóu̯y. prylehľí da tóho kústa sabáḱi, i bréšuć, ćéśeło bréšuć. pryxóʒić tudý pán, znáčycsy ńe streláu̯ ruží̯óm, da ták pryšóu̯. i̯i śeʒíć ʒíćátko, zabau̯lái̯ecsy ľistóčkaḿi. i̯ōn bróśiu̯ ruží̯ó svai̯ó, i u̯xvaćíu̯ tóho málčyka k saƀé na rúḱi: héto u̯ ḿeńé ʒétek ńét. héto mńe u̯žó Bőh dáu̯ málčyka. i zaćarnúu̯ kóńi, hóʒi u̯žó hleʒéć ułóu̯u (!), da paćós málčyka u damói̯. ah žónko, žónko, xaćéľi zaƀíć i̯akóho źvéra. až i̯a našóu̯ saƀé u ľěśe málčyka, takóho ṕéknaho, až i̯a z i̯ehó ńe naćéšuśe. tágžoš i̯aný tóho málčyka hleʒáć, i ćéšacsy z i̯ehó. až i̯ōn raśćé ńi pa hadóx, da raśćé pa časőx, hrámoty ƀerécsy xórošo sam praś śeƀé. tag héto papáu̯śe bahatýr Márko k tómu pánu na čéść. pasyłái̯e i̯ehó pán pa štońibúć, i̯ak słúhu i skazáu̯ na i̯ehó: Znai̯ʒón. dak bahatýr Márko pytái̯e: pačämú to i̯on Znai̯ʒőn. paleváńo byłó u takőm i̯i u̯u takőm ľěśe. prylehľí sabáḱi da haréxavoho kústa i̯i bréšu̯ć ćéśeło. i̯až báču, tam źverá ńét. i̯aš tudý ńi straláu̯, da tál padyšóu̯, aš tam śaʒíć málčyk iź[1]) ľistóčkaḿi zabau̯lái̯ecsy. i̯a i̯ehó u̯uxvaćíu̯ na rúḱi, i paćős damói̯. héto mńe Bőx dau̯, štu u̯ ḿeńé svai̯íx ʒećéi̯ ńét. tag héto bahatýr Márko próśić tóho pána, kab adńős da mai̯é žónḱi ṕiśmó. tak i̯ōn výṕisau̯ i̯emú ṕiśmó, i̯i zapísáu̯.

[1]) Może: *i ź ľistóčkaḿi.*

štu try dačḱí u̯ i̯ehó i̯éść, ʒ́ve ńeṕénknyi̯e, a šarḗdńa̯i̯a̯ sámai̯a̯ ṕenkńéi̯šai̯a̯. i štop i̯ek prýʒe i̯on da xáty, štṓb žóṅka i̯ehó sprátała. héto toi̯ reḃónok, katóraho i̯a kazáu̯ u ľḗše spaľíć, až i̯ehó słúḣi ńi spaľíľi. u harḗxavum kúśće pasaʒíľi. a byľí ułóu̯y, i̯ehó pan našóu̯ i zabráu̯ da šäḃé, i héto toi̯ málčyk. i atpráv́iu̯ i̯ehó s ṕiśmóm da žóṅḱi. on išóu̯ daróhai̯u, prydakúčyło i̯amú idučý, śḗu̯ sapačýć pat cérkau̯i̯u, ʒe báťuško i̯ʒé u̯u cérkäu̯. i héto i̯ṓn zadrämáu̯. v́idnó ṕiśmó z za pázuxi, báťuško výńau̯ tói̯o ṕiśmó, i rasṕečátau̯, i̯i ṕeračytáu̯, i u̯žáu̯ tói̯o ṕiśmó báťuško skasaváu̯, da i̯ínšei̯o naṕisáu̯. i̯ak Márko prysłáu̯ da svai̯ḗ žóṅḱi, kap stráćiła̯, dag báťuško naṕisáu̯ ṕiśmó takói̯o, kap s sámai̯u ṕenkńéi̯šei̯u dačkói̯u ažańiła̯, kab zarḗzała i̯áłav́icau̯ sa ʒ́vé, u̯ot naṕisáu̯ kṓlko tam gárcau̯ v́iná, i kṓlko tam harḗłki, kap ṕénknai̯o v́eśélo zraḃíła. tak i̯aná i̯ek pryšóu̯, daváj̯ za v́eśḗlom zau̯'ixácsy, i̯i zraḃíła v́eśélo, ažańíła. tahdá Márko pryi̯éxau̯ damói̯, i káže: i̯á že taḃḗ kazáu̯, kap ty i̯ehó stráćiła̯, a ty u̯žałá, i̯i ažańíła is sámai̯u ṕenkńéi̯šei̯u dačkói̯u. i̯ek ńi stráćiła ty i̯ehó, tu i̯a straču ćeḃé. i̯aná u̯žałá i̯emú i̯i tói̯o ṕiśmó padałá: i̯až ńi raḃíła svai̯éi̯u vóle i̯u, i̯ä ták raḃíła̯, i̯ak mńe naṕísano. bahatýr Márko u̯žáu̯ čytáć, i tahdý u̯užó paznáu̯, i héto svai̯ṓi̯ žańé havóryć: heto ᵘžó mńḗ Bṓh dau̯ zamaraḱé, i̯a ṕisáu̯ ták, a naṕisáłośo hédak. užó, káže, hóʒi i̯a kłapaćícsy. a dálei̯ u̯žó adúmou̯śe, i stáu̯ i̯on praśíć svai̯íx słúhou̯: u̯ýkapai̯će i̯ámku na i̯ahó ṕeraxódax. i̯ṓn búʒe i̯ćí, a u̯y paxaváj̯ćeś samý. i̯on búʒe i̯ćí, i̯ek uváľicsy i̯on u i̯ámku, dak u̯y i̯ehó zataščéće. starý pan sṕíć da dvanástaho časú, a maładý u̯stai̯é čuć śv́ét, i rasprau̯láj̯e raḃṓtńiḱi. a tói̯ ʒeń, i̯ek ᵘwýkapana i̯ámka na maładóho, dak i̯on sṕíć, ḿinúła i̯i dvanástai̯a. a starý u̯stáu̯ u dvanátcatóm časú, i héto pašóu̯ śḿéło. dúmai̯e saḃḗ, štu u̯žó i̯ehó ńḗt, štu u̯žó i̯ehó zataščýľi. užó i̯on śḿéło pašóu̯ u̯śúdy i u̯uvaľíu̯śe u túi̯u i̯ámku, štu v́elḗu̯ kapáć na maładóho. u̯uvaľíu̯śe starý, a maładý sṕíć. słúḣi týi̯e stáľi i̯ehó zatóskvać (ṕesók sýpać), i̯on káže: ńi zatóskvai̯će u̯y ḿeńé, i̯a .u̯aš pán. i̯aný kážuć: tṓlḱi taḃé ḃadý, štu ty náš pán. patamú štó maładý byu̯ ľḗpšy, i da luʒéi̯, i da słúhou̯, da týx katóryi̯e kapáľi i̯ámku. tóho zataščýľi, a maładý astáu̯śe na i̯ehó xaʒáj̯stv́e. i̯eg Boh dau̯ i̯ehó dólu, i̯ak raʒáu̯śe, dak na i̯ehó xaʒáj̯stv́e astáu̯śe.

2. (Búʒe róu̯ńa toi̯ káscy). Byu̯ ʒétko, i byłá u̯ i̯ehó dačká. pryi̯éxaľi da i̯ei̯é sváty, pytáj̯ucsy, ʒe kańá pryv́ezáć. i̯aná káže:

pryv́ažéće kańá ći da źimy, ći da ľéta. i̯aný da xáty zav́arnúľiśe. héto, káže, i̯aná mámo durná'a. štož i̯aná nam skazáła, pryv́ežéće kańá ći da źimy ći da ľéta. dak máći káže: što ńe i̯aná dúrna, da eto ᵘwý dúrny. (Tu następuje w opowiadaniu luka, którą mi później *Vołčók* uzupełnił: *pytái̯ecsa máći: ći stai̯áľi tam sáńi? i̯aný kážuć: stai̯áľi. a ći stai̯áu̯ tam wős? i̯aný kážuć: stai̯áu̯. to héto u̯y durnýi̯e, i̯aná razumńéi̯šai̯a za u̯ás. i̯aná u̯am záhatku zahanúła, a u̯y ńe v́édaľi, što i̯ŏi̯ adhanúć. eto u̯ős kaľi stai̯íć, to éto ľéto, a sáńi kaľi stai̯áć, to éto źimá). tak i̯aný zav́arnúľiśe, dy znóu̯ k i̯ŏi̯ pryi̯ěxaľi, pytái̯ucsy: ʒeš tvŏi̯ báćko? pašóu̯ lúʒem ƀädú raƀíć, a saƀé hŏršui̯u. i̯aný ućekľi at i̯ei̯é znóu̯ da xáty. tak i̯aná, mámo, durná'a. my pytá'em: ʒe tvŏi̯ báćko? pašóu̯ lúʒam ƀedú raƀíć, a saƀé hŏršui̯u. máći káže: taḱí ńe i̯aná durná'a, da u̯ý durnýi̯e. báćko kapá'e i̯amḱé na svai̯ŏm póľi, kab lúʒi ńe u̯i̯éžʒÿvaľi u̯ pólo. i̯éćće. káže, znóu̯. tak i̯aný pryi̯ěxaľi. tak i̯aná búʒe kazáć: kaľi u̯y mńe adhadái̯eće try záhatḱi, tu i̯a búdu harěłku ṕić. što harýć ƀes półomńe, a što raśćé ƀes kóreńa, a što ƀäžýć ƀez nŏžeček? i̯ený zav́arnúľiśe, i znóu̯ at i̯ei̯é ućekľi. pryxóʒeć i̯aný da xáty, i havaráć, što i̯aná durnái̯a. dak máći havarýć (!): ńe i̯aná durnái̯a, dak eto u̯ý durnýi̯e. sónco, káže, śv́éćić i ṕečé ƀes półomńe, káḿeń raśćé ƀes kóreńa, a u̯adá ƀažýć ƀez nóžeček. i̯éćće, káže, k i̯ŏi̯ taḱí. tak i̯aný pryi̯ěxaľi k i̯ŏi̯, adhadáľi záhatḱi: búʒem harěłku ṕić. ćímžoš (!) u̯as častau̯áć, ći tým, što ḿiz nóx, ći tým, što z dúpy, ći tým, što spat xvastá? i̯aný ućekľi g máćery, i kážuć znóu̯, što i̯aná durná'a. máći káže: što éto ńe i̯aná durnái̯a, da u̯ý durnýi̯e. syr i másło da u̯u karóu̯y ḿiz nŏx, a i̯ái̯ka kúryca ńeśé spat xvastá, v́adóma, a kau̯básy v́adómaš z dúpy. tak i̯ek dačúu̯śeš pán, pasłáu̯ pasłanci. kap pryšóu̯ starýk da dvará. tak i̯ŏn i pryšŏu̯. dau̯ pan i̯ái̯ek adhatóvanyx: ńexái̯ pasáʒić, štob u̯ýšľi kurčáta. tak i̯ón pašóu̯ da xáty starýk, i płáče ᵘžó: u̯od zḱíńeš, prapaʒéš pras svai̯ú natúru. i̯ágžoš tut kurčáta u̯ýduć z hatóu̯anyx i̯ái̯ek. i̯aná u̯žałá: táto, ńe ƀedúi̯, výduć. i̯ái̯ka paƀíła, i śéľi i̯éśći. a na i̯úšku (što kóḿin začyńái̯ecsy) i̯ečḿéń usýpała, i pastáu̯'iła na žarý. pakúl aný i̯ái̯ka si̯éľi. to i̯ečḿéń aš pačerńéu̯. i̯aná héto u̯žáušy, da u̯ xústečku: ńeśi da pána, ńexái̯ śéi̯e i̯ečḿéń, kab héty i̯ečḿéń uzyšóu̯ i narős kurčátam na krupé. pan ᵘžó pytá'e: što ty starýk skážeš? mai̯á dačká kúrku pasaʒíła, kurčáta skóro u̯ýduć, i prysłáła i̯ečḿéńu da pána, kap*

pan paśḗi̯au̯ i̯ečḿéńu, kab abyšóu̯ kurčátam na krupḗ. toi̯ pan at i̯ehó zabráu̯: i̯ágžoš kap to s pálenoho i̯ečḿéńu da narṓs i̯ečḿéń na krupḗ? a ʒ́éš to páńe v́ídano, kab ad hatau̯ányx i̯ei̯éc u̯ýšľi kurčáta? tak pan búʒ́e kazáć: kadá(!) i̯aná takái̯a u̯úmńica, razúmńica — vźáu̯ i̯édyn ščósek lónu — štob i̯aná napráła štúku tálek (tálḱi na pałatnó). i i̯ṓn pańṓs da dómu i̯i płáče: ᵘod zḱíńeš, prapaʒ́éš pres svai̯ú natúru. i̯aná káže: ćíxo, táto, ńi ƀadúi̯, naprädú. u̯źałá v́ḗńik spat prýṕeka, atłumáła duƀéc, s kórx v́eľičyńí (što u̯u kórx xavái̯ecsy), i pasłáła da pána, štop pan s adnahó dréu̯a zraƀíu̯ ʃśei̯ varstát, kṓlko krósna tréba tkáć. dak toi̯ pan źírk v aknó, pytái̯ecsy, ʒ́e tói̯o dréu̯o. dak ʒ́et káže: ńe panóčku, tud dréu̯o. pan káže: ʒ́ež i̯anó. u̯ymái̯e z rukav́ícy, i padai̯é pánu toi̯ duƀéc. pan káže: i̯ágžoš to i̯a s adnahó dupcá da ʃśei̯ varstát zrablú? a i̯ágžoš páńe ʋ́ídano, kap s adnahó ščṓska lónu da napráśći štúku tálek? ka(h)dáž i̯aná tvai̯á dačká takái̯a u̯úmnai̯a̯, i razúmnai̯a̯, kab i̯aná da ḿeńé ᵘi ńi šłá, i ńi i̯ḗxała, ńi daróhai̯u, i ńi ƀez daróḱi, ńi hółai̯a, i ńe aʒ́étai̯a, ńi z haśćíncom, ńi ƀez haśćínca. tak i̯aná u̯źáła u̯átku, túi̯u štu rýby łóv́eć, i u̯śá uharnúłaśe tói̯u u̯átkai̯u, i u̯źałá za pázuxu haraƀi̯á, a pad druhúi̯u páxu u̯źałá ṕéu̯ńa̯, i u̯źałá kazłá na pau̯aʒ́éc, i śḗła na kazłá v́erxóm, i pai̯ḗxała da pána. kaźół kalaḱínkai̯u ᵘiʒ́é (što kalasó kóćicsy), a i̯aná na abápoł kazłá naháḿi aṕirá'ecsy, prámo pryi̯éxała u dvṓr. vźau̯ pan psáḿi zatravíu̯ i̯ei̯é sa złóśći. i̯aná puśćíła spat páx́i ṕéu̯ńa, psḗ palaćéľi za ṕéu̯ńem, a i̯aná prámo k pánu u pakṓi̯. i vai̯šłá u pakṓi̯, puśćíła haraƀi̯á. tak pan užó zau̯'inúu̯śe i̯ei̯é častau̯áć, posaʒ́íu̯ rázem s sabói̯u: žéby ty mai̯íx sudóu̯ ńe suʒ́íła, od búʒ́em my žańícsy s tabói̯u. a na štóže mńe pánsḱii̯e sudḗ suʒ́íć. i̯ḗxau̯ čełav́ék padarṓžny, papraśíu̯śe načeváć, tam u druhóho čełav́éka na v́óscy. i byłá u̯ i̯ehó kabýła žerébnai̯a, u nṓčy ažaraƀíłaś. patkaćíłoś žereƀi̯á pat kalósa. toi̯ čełav́ék káže: mai̯é kalósa žereƀi̯á pryv́aľí. a toi̯ čełav́ék káže: mai̯á kabýła pryv́ełá žereƀi̯á. svarýľiśe i̯aný, krḗpko svarýľiśe. pašľí da pána suʒ́ícse. pan i̯ix rassuʒ́íu̯: v aʒ́ín bok v́eʒ́éće kabýłu, a u̯u druḱí bok kaćéće kalósu. kaľí pṓi̯ʒ́e žereƀi̯á za kabýłei̯u, to kabýła pryv́ełá žereƀi̯á, a kaľí pṓi̯ʒ́e za kalaśḿí, tò kalósa pryv́eľí žereƀi̯á. pav́aľí v aʒ́ín bok kabýłu, a u̯ druḱí bok pakaćíľi kalósa. pašłó žeräƀi̯á za kalaśḿí. pan káže: eto kalósa žereƀi̯á pryv́eľí. toi̯ čełav́ék káže: kṓlko kalós u ḿeńé byłó, a žereƀáći(!) ńi vódnoho ńe byłó.

i stau̯ płákać toi̯ čełavék. stáło páńi škóda, káže: búźem my i̯éxać s pánem pa ṕeskú tahdý i̯i tahdý. ażḿí(!) kałók, da kałkóm pa ṕeskú ṕéret kóńḿi. pan búźe pytáć: co róḃiš dúrńu? ńi i̯éć, páńe, i̯a rýbu łau̯lú na ṕeskú. co ty dúrńu múv́iš, kab na ṕeskú rýba byłá. źe to v́ídano, kab na ṕeskú rýba byłá. a źe to páńe v́ídano, kap kalósa žereḃi̯á pryv́eľí. u̯ ḿeńé kalős u̯oń kőlko stai̯íć, a žereḃáći ńi vódnoho ńimá. a i̯ek i̯a kabýłu kuṕíu̯, to i̯ kabýła žeraḃi̯á pryv́ełá. a héto pán ᵘžo múv́i tómu čełav́éku: héto ćeḃé mói̯a žóna nau̯učýła. na xurmaná káže: varaćí kóńi nazát. a na žónu káže: i̯éć at ḿeńé, ḃer saḃé što taḃé nai̯ḿílšei̯o, i što taḃé nai̯lúpšei̯o, i i̯éć at ḿeńé, štop ty mai̯íx sudóu̯ ńi suźíła. i̯ágžoš i̯a at pána tak pai̯édu. i̯ek ḿeńé pan bráu̯, my čestau̯áľiśe, tak my i̯i ćeṕér pau̯'ínny pačestavácsy. stáľi aný čestau̯ácsy, i̯aná sau̯śém mało ṕi̯é, a u̯šó pána śíłui̯e, kap šmát pan ṕíu̯, kap pána ᵘupai̯íć. tak pan uṕíu̯śe i u̯žó páḿać paćeráu̯. skazáła xurmanóm zakładáć kóńi, brać pána u̯ýńeśći da karéty. i pav́ažľí da i̯ei̯é u̯ói̯ca. xurmaně źńaľí z u̯óza, pałažýľi na łóšku. dak i̯aná xurmaně atpráu̯'iła da dvará, a u̯žó pan tam načúi̯e. próśić pan: słúha, pódai̯ u̯ódy. i̯aná múu̯'ić: túta słúhou̯ ńémaš. pan pytái̯e: źéž i̯a i̯éść? i̯aná atkázÿvai̯e: u mégo u̯ói̯ca. pan dúmou̯, dúmou̯, adúmou̯śe, što to i̯éść. ax, káže, žéby ćeḃé di̯ábľi vźéľi, i̯aš taḃé múv́iu̯, ḃér saḃé, što taḃé nai̯ḿílšei̯o, i što taḃé nai̯lúpšei̯o, i i̯éć at ḿeńé. dak i̯aná káže: mńe pan nai̯ḿílšy, mńe pan i nai̯lúpšy. i̯a pána zabráła i pav́ezłá da svégo ᵘói̯ca. toi̯ pan dúmau̯, dúmou̯, adúmou̯śe, što héto práu̯dy, što i̯aná ńe dúreń. nakazáu̯ pan xurmanóm, štop pryi̯éxaľi zabráľi da xáty. i̯eg zabráľi da xáty, tak i ćeṕér žyu̯úć u ḿéscy abói̯o.

3. Żalón barkún żalón nad uśó aharőźo,
xarőš naš pan xarőš na u̯ai̯ńé nad uśé paně.
na i̯őm súkńi zi̯ái̯uć (ḿeńái̯ucsa),
pad i̯ím kóńi hrái̯uć.
da u̯ýkać páńe u̯ýkać
try kúṕe harěłḱi,
a čećv́órtui̯u ḿódu,
svai̯ím žńěi̯kam na u̯yhódu.

4. U nášo(h)o pána
ńixaróšai̯a słáu̯a.
žáľi žáľi pa sóu̯ńei̯ku,

a ćepér žńemó pa ḿéśacu.
i̯ek pa sóu̯ńei̯ku žáľi,
dak śärpóu̯ ńe hubláľi,
a i̯ek pa ḿéśecu žáľi,
dak śerpý pahubláľi.
katórai̯a śerpók našłá,
dak tái̯a damói̯ pašłá,
a katórai̯a paćeráła,
*tái̯a u̯žó * póstaći načaváła.*
5. *Pará damói̯ pará,*
papáła u̯žó raśíca,
rańńai̯a i v́ečérńei̯a,
ráńńei̯a ledóu̯ai̯a,
a v́äčérńai̯a ḿedówai̯a.
6. *V́esnóu̯ai̯a ṕéśńa.*
Žyłá udóva na padóle,
ḿéła saḃé ʒ́évec synóu̯,
a ʒ́eśátui̯u dačkú šváčku.
syný raśľí, u razbói̯ pašľí.
dačká rasłá, za kúpčyka zámuš pašłá.
pai̯éxaľi kupcaváći,
stáľi u̯ ľéśe načaváći,
užaľí ahóń razłažýľi.
nai̯éxaľi razbói̯ńičḱi,
užeľí kupcá dy zaḃíľi,
kupčýšečku zv́ezáľi.
uśéš týi̯e spáć palahľí,
a sámy ḿénšy ńe łažýu̯śe,
s kupčýškai̯u razmou̯lái̯e.
kupčýšečko maładá'a,
skažý mńe atkúl ródom,
atkúl ródom, atkúl płódom,
i̯ak na i̯íḿeńo nazváć.
mai̯ó i̯íḿo Kaćarýna,
žyłá u̯udóva na padóle,
ḿéła saḃé ʒ́évec synóu̯,
a ʒ́eśátui̯u dačkú šváčku.

syný raśľí, u razbőį pašľí.
dačká rasłá, za kúpčyka zámuš pašłá.
paįéxaľi kupcaváći,
stáľi u̯ ľéše načaváći,
użaľí ahóń razłažýľi.
naįéxaľi razbőįńički,
użeľí kupcá, dy zaƀíľi,
kupčýšečku dy zvézáľi.
ƒśéš týįe razbőįńički spać palahľí,
sámy ḿénšy ńe łažýu̯śe,
s kupčýškaįu razmau̯láʼe.
**stáńćeš brátcy ńe lážéće,*
štož my brátcy paraƀíľi,
u̯żeľí švágra dy zaƀíľi,
a śéstrú u̯żeľí dy zvézáľi.
7 [1]). *Paįdú įa kále bródu,*
šukáįučy svőįho ródu.
abyšłáž įa kruhóm bródu,
ńi našłáže svőįho ródu,
tőlko našłá kaľínušku,
pry kaľíńe maľínušku.
įa į kaľínku saśńédała,
a maľínu saƀédała,
svőįho ródu ńe ƀédała.
paįdúž įa kruhóm ľésu,
paįdúže hukáįučy,
svőįho ródu šukáįučy.
stréńe ḿeńé mőį u̯óįčeńko,
strýńe ḿeńé móį rődńeńki:
kudý įʒéš ʒićá maįó,
oį kudýš iʒéš maładóįo?
u̯u prőč paįdú mőį u̯óįčeńko,
u prőč paįdú mőį rődńeńki.
at kahóš ty ʒićá maįó,
at kahóš ty maładóįo,
ćí a̯t śvőkra, cí a̯t śvékrőu̯ki,

[1]) Patrz Połona I. 41.

ćí ąd ʒ́év́era ćí ąd załǒu̯ḱi?
ᵛoi̯ at śv́ǒkra mǒi̯ ᵛói̯čeńko,
at śv́ǒkra mǒi̯ rǒdńeńḱi,
oi̯ at śv́ǒkra at śv́ekróu̯ḱi,
ad ʒ́év́erą ad załǒu̯ḱi.
śv́ókor káže: narýi̯ńicą,
a śv́ekróu̯ káže: pamýi̯ńicą,
a ʒ́év́er káže: palatúxą,
a załǒu̯ka káže: paḿatúxa.
báćko káže: v́erńíśe ʒ́ićá mai̯ó,
oi̯ v́erńíśe maładói̯o,
bǒ ty dúrny rózum mái̯eš,
čamú śv́ókru ńe atkážeš,
čamú śv́ókru i śv́ekrǒu̯cy,
ʒ́év́eru i̯i załǒu̯cy,
skažý: u̯ póľi śv́ińá narýi̯ńica,
a u̯ dvarᵗé (!) súčka pamýi̯ńica,
u̯ lěśe ptúxa palatúxa,
a u̯u humńě ḿetłá paḿatúxa.
a i̯a u̯ xáće haspadýńa,
svǒi̯mu múžu žená ḿíła.
8. *Krásnaž i̯a pa sádu xaʒ́íła,*
krásnaž i̯a kraṕívušku žáła.
žáłaš i̯a žáła i ńimnǒško nažáła,
zdái̯eśež i̯a ńi s ḱím ńi stai̯áła,
tǒlkož i̯a z ḿíłym havarýła.
ḿíleńkoi̯ moi̯ ḿíłoi̯ družóček,
čúłaže i̯a na ćeb́é patúhu,
pǒi̯ʒ́eš ty u̯ vai̯éu̯nui̯u słúžbu.
u̯óżḿežže i̯i ḿeńé s sabói̯u,
ńi zav́íž ḿeńé žanói̯u,
da nazav́íš ḿeńé rǒdnai̯u śestrói̯u.
i̯ǒnžo búʒ́e kazáć:
uśěž ḿeńé axf́ićěry znái̯uć,
štǒ u̯ ḿeńé rǒdnai̯e śestrý ńétu,
tǒlko že i̯eść žaná maładáᵗa,
i tái̯a razłúḱi žadáᵗa.

výduž i̯a na hóru krutúi̯u,
u̯dýruśe i̯a ab źémlu syrúi̯u,
ćáško tṓi̯ syrṓi̯ źamľícy,
tágžo mńe ƀez ḿiłoho druškú žýći.
9. *Zašuḿéła u ľéśe sasónka,*
zabalḗła u̯u Marúśi hałṓu̯ka.
Marúśa na łṓžu ležáła,
čórnym płatkóm hałṓu̯ka zv́enzána.
pryi̯éxaľi try kazáḱi s pṓłku,
razv́ezáľi Marúśi hałṓu̯ku.
aʒín káže: i̯a Marúśu znái̯u,
druḱí káže: i̯a Marúśu lublú,
tréći káže: i̯a Marúśu vaźmú.
zahanúła Marúśa zahátku:
xto z za móro̯u try źéľi dastáńe,
toi̯ z Maruśéi̯u na kaƀércy stáńe.
aʒín káže: i̯a i̯ kóńei̯ ńa mái̯u,
druḱí káže: i̯a źéla ńe znái̯u,
tréći káže: i̯a i̯ try kóńi mái̯u,
i̯a try kóńi mái̯u, i̯a i̯ try źéľi znái̯u.
aʒín kóńik i̯ag hółup śiv́éńḱi,
druḱí kóńik i̯ag ʒáćeł reƀéńḱi,
tréći kóńik i̯ek u̯óran čerńéńḱi.
śiu̯ym kańóm da móra dai̯édu,
a rabým kańóm móro ṕerai̯édu,
a čórnym kańóm da źéla dai̯édu.
i̯ak stau̯ kazák da źélo kapáći,
prylećḗła zazúla kau̯áći:
ḱídai̯ kazáče źélo kapáći,
i̯eć kazáče Marúśu xaváći.
10. *Razƀiu̯ái̯śe źelṓn dúƀe,*
fśéi̯ čas marṓz búʒe.
pryƀirái̯śe u̯dóv́in sýńe,
fśei̯ čas paxṓt búʒe.
i̯a i̯ marózu ńe bai̯úśe,
fśei̯ čas razau̯i̯úśe.
i̯a i̯i paxódu ńe bai̯úśe,

fśei̯ čas pryb́erúśe.
i̯ek śáduž i̯a na kóńika,
uśém rázam skłańúśe,
u̯ybačái̯će suśédečḱi,
štu z váḿi brańíu̯śe,
u̯ybačái̯će krasáu̯ečḱi,
móže i̯ naprykrýu̯śe.
paľiu̯ái̯će daróžečku,
štóby ńi pyľíła,
razvažái̯će mai̯ú mátku,
štóby ńi tužýła.
paľiu̯áľi daróžečku,
taḱí ṕesók kúryć,
razvažáľi mai̯ú mátku,
taḱí mátka túžyć.
laćíć ᵘwórăn š čužýx starṓn,
da ńi ṕerakráče,
śaʒíć mátka v akóńečku (!),
pa synóčku płáče.
čórny hálḱi i̯i b́éły ptášḱi
uzdyḿéćeśe u̯ hóru,
maładýi̯e žau̯ńéruńḱi
v́erńéćeś da dómu.
o rádyb my pav́arnúcsy,
nás pan ńi puskái̯e,
śéʒačy u̯ kanceláry na skrýpoccy hráᵗe.
smyk stružóu̯y, a skrýpečka z rúty,
i̯ag zai̯hráᵗe, sérco v́áńe,
na u̯krai̯ínu idúčy.

11. *Da dóbrai̯a da haʒínečka nastáła,*
mátka synká pa ńäv́éxnečku pasłáła.
pasłáła śém kazačéńkau̯ (!), vóśmyi̯ vṓs,
kábžoš mńe ńev́éxnečku da pryb́ṓs.
dałá dałá śém b́éłyx sýrou̯ na stráu̯u,
kap (p)ryv́eżľí mńe ńev́éxnečku na słáu̯u.
dałá dałá śém tálerou̯ na ṕíu̯o,
kap pryv́eżľí mńe ńev́éxnečku na ʒíu̯o.

12[1]). *I̯ak uƀirái̯ecsy i̯éxać:*
Sýpće pšańícu u nóu̯ui̯e(!) karýtą,
karḿéće kóńi u̯ v́eľíkui̯u daróhu.
u̯ toi̯ daróże trói̯i u̯arótou̯,
u̯ ṕéršyi̯e u̯aróta ḿéšečyk uzýʒ́e,
a u̯u druḱíi̯e u̯aróta sóu̯ńei̯ko u̯zýʒ́e,
a u̯ tréćei̯e u̯aróta Śćepáꞥko uzi̯éʒ́e.
ḿéšečyk uzýʒ́e, v́ídńeńko búʒ́e,
sóu̯ńei̯ko u̯zýʒ́e, ćópleńko búʒ́e,
a Śćepánko i̯ag uzi̯éʒ́e, v́eśeléńko búʒ́e.

13. *Svatḗ i̯ak pryi̯éduć, éto maładói̯i pai̯úć:*
Nai̯éxaľi svatý z buhátai̯i xáty,
znać íx pa móu̯'e, što i̯aný panóu̯'e,
znać i̯ix pa ľícy, štu i̯aný pańíčy,
znać ix pa u̯ubráńi, štu i̯aný prysłány.

14. *Tréba maładúi̯u da v́encá výpraꞥić:*
Krásnai̯a Au̯dúlko pryƀirái̯śe ńe báu̯śe,
ćeƀé kśénc nažydáᵉe,
cérkou̯ku atmykáᵉe,
prystóły zaśćiłáᵉe,
au̯táry prystau̯láᵉe,
u̯as maładýx nažydáᵉe.
bráćei̯ko mṓi̯ rṓdńeńḱi,
paʒ́íš ty da stái̯eꞥḱi,
u̯ýƀer kańá u̯aranóho,
da sámo(h)o nai̯ľḗpšaho,
sámoho razƀḗi̯šaho.
i̯éʒ́žo ty ᵛ ṕerṓt ḿeńé,
i ᵛ ṕerṓt mai̯é družýnečḱi,
zakažýš ty kśenʒṓm i ʒ́akṓm,
kap cérkou̯ḱi ńę atmykáľi,
kap prystółou̯ ńi zaśćiłáľi,
kab ałtaróu̯ ńe prystau̯láľi,
kab nas maładýx ńe v́enčáľi.

---

[1]) Patrz Basin I. 2.

15. *Ịak pryịéduć pa maładúịu.*
ʷóịčeńko móị rṓdńeńḱi,
da ịaḱíịež héto lúʒi,
čahóž ịený naịěxaľi,
móže ịaný ịéśći xóčuć,
a móže ịený ṕić xóčuć,
a móže ịaný daróžeńḱi pytáịucsy.
kaľí ịený ịéśći xóčuć,
výńeś ịim bóxen xľěba,
xoć mṓịho karaụáịu.
móže ịený ṕić xóčuć,
ụýkać ịim bóčku ṕíụa,
xoć mṓịho ṕerapóịu (znáčycsy eto ịeịé ṕerapṓị, ṕịuć harěłku na ịeịé ṕeśéľi).
kaľí ịený pytáịucsy daróžeńḱi,
ukažýš ty ịim daróžeńku
pad nóụuịu karčómońku.
u toị karčómcy šynkárečka maładáịa
svaịú dačkú zámuš daịé,
s pasáham bahátšuịu,
da na ľicó ḃeléịšuịu,
stánăm prystaịńéịšuịu,
iz[1]) *móụaịu ražńéịšuịu.*
16. *Ḃěłaịa da ḃeréžinka,*
začém ḃěła da ńe žélăna?
ịágžoš mńe želanṓị býći,
da što ʒéń kupcé ịéduć,
na karéńi ahóń kładúć,
pad ṕarxé dymý ịdúć,
pad halịó ịískry sýpluć,
haleịkó pasyxáʲe,
ľíśćeịko apadáʲe[2]).
krásnaịa ʒěụočko,

[1]) Może: *i z móụaịu.*
[2]) Porównaj: Nosoviča *Słovarь běłorusskago narěčija* str. 117. pod wyrazem *„golьlë“.*

čamú maładá, da ńa ẃéśeła?
i̯ágžo mńe ẃeśałõi̯ býć,
da štu ʒéń svatẽ i̯éduć,
štu ńeʒéľi ṕerapõi̯ ẃazúć,
mõi̯ho vói̯čeńka pói̯eć,
mai̯ú mátečku hóʒeć,
ḿeńé małaʒéńkai̯e próśeć.

17. *Vaʒanái̯a.*
Začẽm réčka smútno płyẃéš,
začẽm býstra smútno płyẃéš,
ći rýba zmućíła?
ḿeńéž rýba ńe zmućíła,
nau̯alńíca býła.
čahó ʒéu̯ka xmúrno xóʒiš,
čehó krásna xmúrno xóʒiš,
ći matúla ľíła?
ḿeńé matúla ńe ľíła,
samý ślózy ľi̯úcse,
štu do ḿeńé maładói̯i
ńau̯udáłyi̯e šlúcse.
i̯aný šlúcse, ńau̯udáłyi̯e,
pa trý, pa čatýry,
aʒín xóʒić kála xáty,
tópče rútu ḿátu,
druḱí xóʒić pa śéńuškax,
rúčeńḱi łamáᵉe.
tréći stai̯íć ᵘ kancý stałá,
ślõzońḱi rańáᵉä.
ńe dái̯žoš ḿeńé mátko u̯ starúi̯u ʒaréu̯ńu,
da addái̯žoš ḿeńé mátko u nóu̯ui̯u hubérńu,
u nóu̯ui̯u gubérńu, i u̯u ẃeśółui̯u śéḿi̯u,
ʒe ʒeẃeróu̯ try čatýry, lublú žartau̯áći,
załuẃícy i̯ak śestrýcy, lublú žýto žáći.
zᵘói̯ḿom póstać šyrókui̯u, búʒem padžynáći,
i̯ek śáʒemo pałúdnou̯ać, lublú razmäu̯láći.

18. *Svai̯á máći ńi čužái̯a,*
svai̯é ʒétḱi pabuʒáᵉa (!).

ńeváxnečka samá u̯stai̯é,
ńeváxnečka samá u̯stái̯e,
na bŏr vałě u̯yhańáᵗe.
núće u̯ałě núćo u̯u pólo,
a i̯aš pai̯dú na dubróu̯u,
da ḿiłaho na razmóu̯u.
výb́ěh zái̯ko na darŏšku,
złamáu̯ kóńik ľěvu nóšku,
a ḿileńḱi práu̯u rúčku.
śěu̯ ḿileńḱi i̯i laḿentúi̯e,
svai̯ŏi̯ máccy rapartúi̯e:
paźíž mátko da ṕivńicy,
u̯ažḿíž ḿódu try šklańicy,
u̯ažḿíž ḿódu try šklańicy,
ńeváxnečku atrućíći.
ńeváxnečkaž ńe durnáᵗa,
tóhož ḿódu da i̯ ńě bráła.
śćelíž mátko paśćél b́ěłu,
śćeľí mátko ṕärýnečḱi,
a ńaváxńe šupšýnečḱi.
ńeváxnečkaž ńe durnáᵗa,
šupšýnečḱi pa(a)tkłádała.
19 [1]*). Kážuć lúźi što i̯a pamrú, a i̯a xóču žýći.*
kŏlko žýu̯šy na šŏm śvéće, to u̯ḿiráći tréba.
zastai̯écsy srýbło złóto daraḱíi̯e šáty,
trúdnož nam s sabói̯u na toi̯ śvét zabráći.
xóźbyž my i̯ix zabráľi, i̯anýž nam ńě tréba,
tŏlkoš tréba štýry dóšḱi i sážeń žamľí i spaśćńo z ńéba.
i̯eg zazvóńeć va u̯śé zvóny pa śḿérći u̯ haźínu,

[1]) Ta i następne pieśni nie są czysto białoruskie: są to pieśni pierwotnie pol-kie, które w ustach ludu białoruskiego uległy procesowi powolnego, stopniowego przekładu — stąd wyrazy o wyglądzie fonetycznym polskim, jak np. *ćáło, s preklantéḿi* etc. — i, dodajmy, takiemu przekręceniu, że nieraz niepodobna sensu wyrozumieć. W tomach XVI. i XVIII. »Zbioru wiadomości do antropologii krajowej« znajduje się kilkanaście tego rodzaju pieśni białorusko-polskich, zapisanych przez prof. Baudouin'a.

pakłańúše u̯śému śvétu, u̯śói̯ svai̯ói̯ raźińe.
i̯ek púśćećže hrýšno ćáło u̯ hłybóḱii̯e dóły,
nasýpluć ṕeskóm u̯óčy, ńe źírnu ńikóli.
astai̯úcse rébra i̯i bóḱi i z hałavói̯u rúḱi,
pói̯źe dúša ńeščaśľíva ńeśḿertélny (!) múḱi
(pói̯źe dúša ńeśḿertélna na ṕéčnyi̯e múḱi).
a dadúć mńe smútnu trúnu i tvárdoi̯o łóžo.
ńe dái̯ Bóže u hréxah uḿérći ľitaśćívy[1] Bóže.
paḿantái̯žoš čełaṕéče na u̯śú svai̯ú strátu,
i̯ak ty Bóhu ṕérńe słúžyš, taku vóźḿeš zapłátu.
pakái̯śe čełaṕéče ṕéret svai̯ói̯ žýźńu,
ščýro spaṕadái̯śe, i Bóhu maľíśe,
s svai̯ím bľížńim paḿirýśe,
i̯i atpuśći aḃídy, i̯i prastáń źle čyńíći,
búźe dúša ńeśḿertélna u ńéḃe sa śṕantéḿi žýći.
a i̯íbo ty ńe prastáńeš źle čyńíći,
búźe dúša ńeščaśľíva u ṕékle s preklantéḿi žýći.
20. *Dúša mói̯a grěšna čégo śe sméńćiš.*
u̯źáu̯šy kryš pánsḱi syi̯źíśe z ḿésca.
bai̯íśśě dúša naźvígnuć krýža,
pras krýš pánsḱi to abróna bľížei̯.
późmo gaśćíncom da kryžú śćentégo,
nu źle ćerṕéći i̯i tuḱí ńe złégo (!).
ćerṕéu̯ Pan I̯ézus ćénšḱii̯ kryž nóša,
i̯i u̯umár na krýžu i za nás to prósa.
ći ńamáš taḱégo abýź byu̯ ṕakóvał,
a u̯u mai̯ǒm śerǒctve ḿeńé paratóvał.
atarváu̯śe (!) I̯ézus i̯ito słúźe svému,
a ńi dái̯ zaǵínuć tému ḿizernému.
a I̯ézu naš I̯ézu, I̯ézu naš karóna,
i̯eść naš pryi̯áćel, i̯i ṕéčna abróna,
a my lúźi grěšny abražái̯em ćéḃe,
a I̯ézu zḿiłúi̯śe, pryḿíž nas da śéḃe.
21 [1]). *Iśła saḃé śćénta Marýi̯a.*

[1]) Porównaj u Romana Zawilińskiego: »Gwara Brzezińska etc.« w »Rozpraw i sprawozdań z posiedzeń wydziału filologicznego Akademii.

a Jézu moj Jézu śćénta Marýja,
šukájučy Bóžaho sýna,
a Jézu moj Jézu Bóžaho sýna.
stréła Marýja tróji žydóu'i,
a Jézu mój Jézu, tróji žydóu'i.
ax vy žydóu'i Bóžyje zráicy,
a Jézu mój Jézu, Bóžyje zráicy,
ći ne vižáli Bóžaho sýna,
a Jézu, mój Jézu Bóžaho sýna.
aźin káže, što ja ji ne vidáu,
a Jézu mój Jézu što ja j ne vidáu.
druhí káže: ja ji ne słyxáu,
a Jézu mój Jézu ja ji ne słyxáu.
tréći káže: i pa głósu ne znáu,
a Jézu mój Jézu ji pa głósu ne znáu.
pašłá Marýja pazdraulájučy,
Bóžaho Synóčka šukájučy,
a Jézu mój Jézu šukájučy.
strýła Marýja tróje ańółou,
a Jézu mój Jézu tróje ańółou.
ax vyž maié míły ańóły.
a Jézu moj Jézu míły ańóły,
míły ańóły Bóžyje słúhi.
ći ne vižáli Bóžaho Sýna,
a Jézu mój Jézu, Bóžaho Sýna.
aźin káže: ja ji vidáu,
a Jézu mój Jézu, ja ji vidáu.
druhí káže: ja ji słyxáu,
a Jézu moj Jézu, ja ji słyxáu.
tréći káže: ja ji sám tam byváu,
a Jézu mój Jézu, ja j sám tam byváu.
tam na góry drévo piłúju,
a Jézu moj Jézu drévo piłúju,
drévo piłúju, kóšeć budúju,

Umieję tności« tomie VIII. na str. 221 pieśń pobożną, zaczynającą się od słów: *Byua tu bywa svę"ta Helina* etc.

a Ịézu mói̯ Ịézu kóśćeł budúi̯uć.
u̯ tṓm kaśćéle try gróby stai̯íć,
a Ịézu moi̯ Ịézu try gróby stai̯íć.
u ṕéršum hróḃe sam Pán Bux lažýć,
a Ịézu moi̯ Ịézu, sam Pán Bux lažýć.
u druhṓm hróḃe śvénta Marýi̯a,
a Ịézu moi̯ Ịézu śvénta Marýi̯a,
u tréćum hróḃe Synóček Bṓžy,
a Ịézu moi̯ Ịézu Synóček Bṓžy.
ṕéret Pánem Bóhom śvécy harḗľi,
a Ịézu moi̯ Ịézu, śvécy harḗľi,
ṕéret Maryi̯éi̯u aṅóły pḗľi,
a Ịézu mói̯ Ịézu aṅóły ṕḗľi,
ṕéret Sýnom Bṓžym kvátek raśćvitáu̯,
a Ịézu moi̯ Ịézu, kvátek raśćvitáu̯.
i̯ak vylánuu̯ s tóho kvátku ptáx,
a Ịézu moi̯ Ịézu, s tóho kvátku ptáx,
i̯ak palánuu̯ dyk pad ńeḃesá,
a Ịézu mṓi̯ Ịézu, dyk pad ńeḃesá.
i̯amúž ńeḃósa attvarýľiśe,
a Ịézu moi̯ Ịézu, attvarýľiśe,
fšyscy aṅóły sukłaṅíľiśe,
a Ịézu moi̯ Ịézu sukłaṅíľiśe.
22. *Krýžu śvénty kryžau̯ány.*
Ịézu naš kaxány,
ax u̯y žýʒi, lut pahány,
u̯y Ịezúsa zamenčýľi,
ná kryš réncy raspináľi,
gvóžʒḿi nóḣi pryḃiu̯áľi,
kreu̯ Ịezúsa dastau̯áľi,
krúkom sérce dastau̯áľi,
kreu̯ Ịazúsa razľiu̯áľi.
i̯égo mátka pry tṓm býłu̯,
i pat krýžem vomleu̯áła.
ćíxo mátko, ńi u̯lenkái̯śe,
i̯a na krýžu spać kładúśe,
tréćegódńa (!) z mértvyx u̯stánu,

búźem mýśľi razmyšláći,
kudý pasłě pasyłáći.
Páu̯le i̯i Ṕétre i̯iź da ṕékłą [1]*),*
u̯eś tam klučě ṕeḱelnýi̯e,
u̯ýpuż dúšy ńeu̯'innýi̯e,
tólḱiš tói̯i ńi u̯ypúskai̯,
która dúša sahrašýła,
u̯ói̯ca i̯ mátku i̯aná ḃíłą.
i̯a i̯ ńi ḃíła, týlko réncy padnaśíłą.
a za tói̯o padnaśéńo,
ńemá s ṕékła u̯ybaćéńa.
i̯a ńi (s) svého pamyšléńa,
bráći i śóstry mńe váléľi.
o i̯eść u ṕékle brýtva wóstra,
ńi zastémṕić brat ńi śóstra,
u̯óǵeń sróǵi i dym akrútny,
pói̯źe dúša po śvét abłúdny.
štob i̯a máła tói̯o znáła,
tob i̯a u̯ói̯cu nóḱi mýła,
ᵘói̯cu i máccy nóḱi mýłą,
i túi̯ub u̯ódu samá ṕiła,
i s tégob i̯a śo ćašýłą.

23. Luźne zapiski.

Suśétka. xłóṕec. n. sg. f. *pahánai̯a. bāało.* n. sg. m. *vum, hót, płatók. na trai̯ix.* g. sg. *sanažáći. źve źau̯čýńe. xľib i̯éśći.* acc. *žanú. aźín byu̯ u maskalóx u słúžḃe.* prp. *ḿíma. xłópčyḱi bólšyi̯e.* n. sg. *čépak.* pl. *čapcý. ṕać śóstrau̯. bráta ńi vódnaho ńe byłó. žańícsy. u hréx. kastapráu̯ Sakólńik u Ńehńeéíčax, u stáryx. kóść paščapái̯ecse, tak i̯ón daść rády. ḃícsy búduć.* voc. *hóspaźi, hóspaźi.* adv. *hóźi. pai̯éźemo. i̯a kažú. Łúka Kapacévič.* d. sg. *sónnamu. rabótńika. na nóč. ṕeraxódy. búźe kazáć, u ḿeńé źećéi̯ ńet.* pl. *u̯aróny. kaľí pasyłái̯uć. źećuḱé. zapáľivai̯uć.* adj. *váśélnai̯ą.*

---

[1]) Porównaj u Brücknera: »Drobne zabytki języka polskiego« w X. tomie II. seryi Rozpraw Akademii Umiejętności, Wydział filologiczny na str. 250—252.

II. Kuźḿínka, kobieta lat około 40.

1 [1]*). Byu̯ baháty Márko. sabiráu̯ś na čéść Bóha k saƀé prašić. Bŏh u ńíššaho*[2]*) vabráu̯śe, i pryšóu̯. tak i̯ón káže: iźí g ƀédnui̯ udaŕé. i̯un pryšóu̯ g ƀédnui̯ udaŕé. a ƀédnai̯a udavá xvarĕła. dak udavá kā́: ńimá źe léxčy. tak i̯un kā́: na źémľi láhu. stau̯ i̯ón načaváć. pryšľí áńeły, próśać Bóha: Bóže naš nai̯u̯ýššy, raźíłośo tróio reƀónkou̯, i̯akúi̯u i̯im dólu dać? tak i̯ŏn adnamú skazáu̯, što utańé. a vóu̯k ƀéx, i próśicca u Bóha pražyŕícca. i̯on i̯emú skazáu̯ ƀédnai̯e udavý ćałúxu iźźéśći. i̯ón kā: Bóže naš nai̯u̯ýššy, i̯ak i̯aná búźe žyć z máłyḿi źéćḿi. Bôx skazáu̯: i̯aná i hédak búźe žyć. tahdý dau̯ Bôx śvét, tak Bŏh azdaraćíu̯ žančýnu túi̯u. táa žančýna raskazáła, što dabró zastańécca tamú málčyku. i baháty Márko pai̯éxau̯ i atkupíu̯ tóho málčyka, dy na u̯ódu puśćíu̯, čéreu̯ rasparóu̯šy. i̯éxau̯ pŏp s páropkom. kále i̯ahó vadá výsaxła, i i̯anó zabau̯láłośo. pŏp zabráu̯ k saƀé málčyka. baháty Márko pryi̯éxau̯ da papá. skazáľi na i̯ahó: Náiźen, pamýi̯ łýški. nu i i̯emú stáło dúmacca, čamú to i̯ón Náiźen. nu tak i̯ŏn vźau̯ atkupíu̯ i̯ahó, i pasłáu̯ i̯ón i̯ahó da ludai̯éda, kab ludai̯ét stráćiu̯ i̯ahó. dak i̯ahó žaná ludai̯édavu z dałóńa na dałóń ṕeraḱínuła, dak i̯ón hółkai̯u zraƀíu̯ś. i pryšóu̯ ludai̯ét, káže: źe tut Śvatý Dux i̯eść? i̯aná atkázvai̯e, što ńemá. i i̯amú múvić: i̯aḱí, káže, i̯a son śńíła, što i̯šóu̯ málčyk. i ṕeravúščyk u i̯ahó pytáu̯ś, što užó daźéło vóźačy. padyxóźić i̯ón dálei̯, i stai̯íć źadók śíu̯y: spaḿańí aba mńé, što užó śśiŕarĕu̯ stói̯ačy. nu dak i̯aná užó skazáła ludai̯édu, i ludai̯ét skazáu̯: padysóu̯šy udáryć i̯ehó, dyk z i̯ehó pasýplecca zółoto, a ṕeravúščyku, xto búźe ṕerau̯óźić, i ćesłó u̯ rúḱi, i samómu ićí. i̯aná tahdý i̯ahó vźałá i ṕeraḱínuła z dałóńa na dałóń, i znóu̯ i̯ón stau̯ málčykom. i̯aná raskazáła i̯amú, štop tóho staróho udáryu̯, i z i̯ehó pasýpałoś zółoto. i̯ón nabráu̯ kŏlḱi mux ńeśći. i̯ón padyxóźić k ṕeravŏščyku. a ṕeravŏščyk káže: spaḿańí aba mńé. i̯ón kā́: pačakái̯ i̯ag dai̯dú. nu tak i̯ón ṕerau̯'ŏs i̯ahó, i i̯ón i̯amú skazáu̯: xto búźe prašícca ṕerau̯óźić, tak ćesłó kā u rúḱi dai̯, i sam iźí. nu pryšóu̯ málčyk užó da bahátaho Márka i pryńŏs zółota šmat. bahátamu Márko*

[1]) Bardzo niedokładnie zapisane z powodu zbyt szybkiego tempa mowy u tej kobiety. — Patrz Połona I. 1.

[2]) ⇐ *ńíščaho.*

abyšłó, što ńiʒé ńe prapáu̯, dak i̯ȯn káže: ʒe ty nabráu̯ ʒéńek šmat? i̯ȯ́n i̯emú raskazáu̯, ʒe użáu̯. i̯ȯn káže: pai̯dú i i̯a naƀarú. tak i̯ȯn ńe dai̯šóu̯ i dai̯šóu̯ da ṕeravȯ́ščyka. a ṕeravȯ́ščyk v́esłó u rúḱi, i pašóu̯. baháty Márko i ćeṕér u̯óżić, a málčyku i dabró zastałóśo i ćeṕér. uśá.

2. Byu̯ u báćka aʒín syn i ńičóho ńe ḿéľi. i̯ȯn káže: dai̯ mńe aćéc xaćá aʒín šáx (pau̯tará hróša). dau̯ báćko. i̯ȯ́n i pašóu̯. i̯ȯn padyxóʒić, tak ńeśé čełav́ék katká. ká͡a: dai̯ mńe čełav́éče katká, i̯a taƀé dam šax. i̯ȯn atkázvaᵗe, što ƀarý i̯i ták, i̯ȯ́n škȯ́dľivy (škȯ́dy róƀić). padyxóʒić dálei̯, ƀažýć katók za i̯ím. i v́eʒé čełav́ék sabáčku. tak i̯ȯ́n ká͡a: ƀarý čełav́éče i̯i ták. dálei̯ i̯ȯ́n padyxóʒić, hańái̯uć kab zaƀíć żḿai̯ú. nahnúu̯śe, kála šýi̯i akrućíłaś. dak i̯ȯ́n, zmáryu̯ (!) i̯ahó son. na dvanátcać dńei̯, načéi̯ pračnúu̯śe i̯un, katók lažýć, i sabáčka, a żḿai̯í ńemá. tak i̯ȯ́n pašóu̯ i̯íščučy, i káže: eto ńe żḿei̯á, da páńi zakláta. ká͡a: búʒe taƀé daváć, kȯ́lḱi ńe zaxóčeš, i skažý, kab dałá nai̯i̯aśńéi̯šy kámušek. i̯ȯn tahdý výšeu̯, i spraśíł nai̯i̯aśńéi̯šy kámušek, kab łóšać stáła. tahdý užó śéu̯ pai̯éxau̯ da dómu. i̯i u̯ýšeu̯ báćko, tak i̯ȯ́n ká͡a: zdrástvui̯ báćeńka. báćko atkázvai̯e: ty ńe mȯ́i̯ syn, bo mȯ́i̯ z dómu pašóu̯ žebračók, a héto pryi̯éxau̯ pańíč na xaróšyx kóńax. ká͡a: ńičavó báćeńka, stáńem rańéi̯, búʒe fśo mudrańéi̯. toi̯ ká͡a: iʒí da karalá, štop karȯ́l za ḿeńé svai̯ú doč výdau̯. i̯ȯ́n pryšóu̯ užó báćko da karalá, káže: zdrástvui̯ váše vysókobłahoróďe. tak i̯ȯ́n ka͡a: zdrástvui̯, čahó pryšóu̯? tak i̯ȯ́n atkázvai̯e: štop karȯ́l svai̯ú doč výdau̯ za sýna. i̯ȯ́n ká͡a: štop syn żʒéłau̯ pamȯ́st xaróšy, at sýnavoho dvará da da karȯ́lskaho. báćeńka užó pryšóu̯ da dómu: začaṕíľi, ká͡a, karalá, ńe zdumáć, ńi zhadáć dóbromu małai̯cú kásku skazáć. nú ka͡a, báćeńka, fstáńem rańéi̯, búʒe fśo mudreńéi̯. dak i̯ȯ́n výšeu̯ kámuška spraśíu̯, štȯp stáu̯ pamȯ́st i̯amú, sreblenáᵗa dóška i załatáᵗa, i sreblený słupók i załatý. dak i̯ȯ́n znou̯ báćka pasłáu̯. iʒí, ka͡a, da karalá, štȯ́p karól svai̯ú doč výdau̯ za ḿeńé. nu i̯ȯ́n znóu̯ pašóu̯. pryšóu̯ znou̯ da karalá. karȯ́l: zdrástvui̯, čahó staryčók pryšóu̯? pryšóu̯, štȯ́p karȯ́l za mai̯hó sýna svai̯ú doč výdau̯. štop tvoi̯ syn żʒéłau̯, kab za nȯ́č sád výras, i zaćv́íu̯, i kap aććv́íu̯ i daspéľi i̯ábłyḱi, kab dačká išłá rvać za nȯ́č. pašóu̯ užó starýk da dómu, i u̯žó pytáᵗe u i̯ahó syn: što karȯ́l atkazáu̯? báćko káže: začaṕíľi karalá, ńi zdumáć, ńi zhadáć, dó-

*bramu małai̯cú skásku skazáć. karól skazáu̯: štóp syn źźéłau̯ za nóč sat. syn káa: ńičavó báćeńka, fstáńem rańéi̯, búźe fśo mudreńéi̯. dúmai̯e, spraśíu̯ nai̯i̯aśńéi̯šy kámušek, štób za nóč sat stáu̯śe, srablaný ľist y (!) załatý, srablanói̯o i̯ábłoko i załatói̯o. i znóu̯ báćku(!) výpraviu̯ da karalá, štop karól svai̯ú doč výdau̯. i̯ón pryšóu̯ užó da dómu, syn pytáiecca: što atkázau̯ (!) karól? karól skazáu̯, štop papé askau̯ýi̯e (!) i źaké askau̯ýi̯e stáľi, i cérkou̯ askuvái̯a, tahdý i̯a svai̯ú doč výdam. nu báćko pryšóu̯ da dómu, i sýnu atkázy̆vaie: što začapíľi karalá, štó kaa ńi zdumáć, ńi zhadáć dóbromu małai̯cú kásku skazáć. ńičevó kaa báćeńka, fstáńem rańéi̯, búźe u̯śó mudrańéi̯. i̯ón nai̯i̯aśńéi̯šy kámušek spraśíu̯, štòp stáło za nóč uśó, i u̯ýpraviu̯ znóu̯ báćka, štop karól výdau̯ svai̯ú dóč. nu báćko pryšóu̯: zdrástvui̯, da karalá. karól sprášyvaie: čevó staryčók pryšóu̯? pryšóu̯, štop karól svai̯ú doč výdau̯. skazáu̯, štóp nai̯łúčšyi̯e karólsk̆ix łóšaźi byľí, i štób nai̯łúčšyi̯e reb́áta karólsk̆ix byľí, tahdá svai̯ú doč výdam. báćko pryšóu̯ da dómu, i syn sprášyvaie: što karól skazáu̯? karól kazáu̯, štob nai̯łúčšyi̯e reb́áta karólsk̆ix, tahdá svai̯ú doč výdam. tahdý užó pai̯éxaľi da v́ancá užó. pav́ančáľiśe, tahdý pašľí spáć. dyk i̯aná atkázy̆vai̯e: i̯a tab́é pryśaháła, a ty mńe pryśaháu̯. pryznái̯ś, za štó dastau̯láu̯, i̯ábłyka i pamúst? i̯ón káa: u ḿeńé kámušek i̯eść nai̯i̯aśńéi̯šy. káže: pakažý mńé. tak i̯ón pakazáu̯. i̯aná u̯źałá, atkráła. i skazáła, nai̯i̯aśńéi̯šy kámušek spraśíła, štób mńe, nai̯i̯aśńéi̯šy kámušek, štóp nai̯łúčša łóšać stáła, i štób nai̯i̯aśńéi̯šy kámušek kᵘóč dastáviu̯. i zi̯éxała u druhúi̯u źémlu, da druhóho. pryšóu̯ tahdý karól, zasaźíu̯ i̯ahó u turmú: źe dačkú stráćiu̯? katók pašóu̯ s sobáčkai̯u i dastáviu̯ i̯amú i̯éśći, i̯i pašľí kámuška i̯skáć. pryšľí da móra, sabáčka káa: ṕerapłyvú. a katók káa: i̯a ńé. tak sabáčka káa: saźíś na ḿańé. i̯ón śéu̯ i ṕerapłyľí. pašľí tahdý kámuška iskáć. katók i̯ak začáu̯ dušýć mýšy, mýšy prai̯éľi škatúłu, i kámušek dastáľi, i katók užáu̯ žo s sabáčkai̯u pańós. pryšľí da móra, i znou̯ sabáčka káa: ṕerapłyvú, a katók káa: i̯a ńé. káa: saźíś na ḿeńé, i̯a znou̯ ṕeravázú, adnó, kaa, ńe pytái̯ś u ḿeńé, ći dalóko b́érex, bo i̯ak, káa, zaxóču skazáć, dak upuščú kámušek utóṕicsa. zaxaćéu̯ i̯ón skazáć, i upuśćíu̯. ṕerapłyľí, skałanúľi (zmućíľi) móro, kab rýba kámušek výk̆inuła na v́érx, a rýba výk̆inuła. i̯aný u̯źaľí, i̯i znóu̯ pašľí. pryńeśľí u̯žó i̯amú u turmú. i̯un výšeu̯ s turmý. i spraśíu̯, káa: nai̯i̯aśńéi̯šy kámušek, štom (!) mai̯á žaná tut stáła.

tahdý užó naii̯aśńéi̯šy kámušek, štób łóšať stáła. pryvezáu̯ žanú da xvastá kańú, puśćíu̯ žanú u̯ čýstai̯o pólo: ńexái̯ šélma žaná sa mnói̯ ńi žyłá, š čužýḿi mužáḿi nažyváłaś, sałṓtḱix ḿadṓu̯ napi-váłaś.

3. *Dau̯ńéi̯šo v́inšaváńo.*
Zdrá͡am[1]) *žełá͡am (zdrái̯em žełái̯em) pánu páńei̯.*
próše pána ńe harʒ́íć,
na gánoček vyxaʒ́íć,
załatý v́enók pakuṕíć.
na móry śíńa vóda ruźľivái̯ecca,
naš pan ṕékno pryb́irá͡ecca.
da u̯y žńéi̯ḱi bai̯óry,
ći u̯śó u póľi žýto dažáľi?
na bałóće żelónyi̯e kvétḱi,
i tam dažynáľi ṕéknyi̯e ʒ́éu̯ḱi.
na bałóće żelónyi̯e kráśḱi,
tam prybyu̯áľi staréńḱii̯e bápḱi.
dažáľi žýto da daróḱi,
výhnaľi ľísäčḱi . . .
u̯ nášaho pána załatá͡a ḿísečka,
ľéłym skáćercom zasłáu̯šy,
xľébom sṓlu nałažýu̯šy,
čyrvṓncaḿi abłažýu̯šy,
ľéłym sýrom zav́aršýu̯šy.
ńi pa taḱému mṓi̯ panóčku v́anóček,
kvétačka pa złatému,
pa złatému dau̯áła,
kvétačku kupláła,
v́anóček v́iłá, na hałṓu̯ku kłáła,
pa ńíu̯cy xaʒ́íła, u Bóha zraʒ́ái̯u praśíła:
zaraʒ́í Bóže pánu i páńei̯ pšańícu,
fśákui̯u pašńícu,
sýspadu karańísto, a z v́érxu kałaśísto,
z v́érxu kałaśísto,
na póľi kapáḿi,

---

[1]) Pewnie ze: *zdrávi̯a.*

a u̯ staraṅé tarpáḿi,
na takú małṓtno,
a u̯ ʒ́ažý patxṓnno
(padyxóʒ́ić póu̯nai̯a ʒ́éška),
a va mľiṅé mółoto,
kab Bṓh dau̯ pánu i̯i páṅei̯ pa karmánax zółota xórašo.
4. *I̯ek pryv́adúć užó maładúi̯u:*
Da pryi̯éxau̯ małói̯čyk,
pryv́ṓs zau̯'iváłnočku,
pastáu̯'iu̯ na gánočku,
sam pašóu̯ da śvatľícy,
da rúdnai̯e śastrýcy:
pryu̯'itái̯ zau̯'iu̯áłnočku
(u párḱel zau̯'iu̯ái̯uć maładúi̯u),
što stai̯íć na gánočku.
da i̯ágžo mṅe pryu̯'itáći,
kaľí ṅe u̯uḿéi̯u nazváći.
nazví xṓć Wałýnkai̯u (takáa prýkaska),
búʒ́e u̯ xáće haspadýṅka.
sustrýu̯ śv́ekrátko i̯ai̯é,
i pytáacsa: ći u̯uḿéi̯eš fśo ʒ́ěło raḃíć,
i ći mái̯eš mai̯á ṅav́ěxno čym ʒ́ažú nakrýć?
śv́ekrátku mṓi̯ tátku,
štṓb i̯a byłá za małóʒ́eṅka,
kab ṅe uḿéła fśahó ʒ́ěła raḃíć,
i̯i kab ṅe ḿéła čym ʒ́ažý nakrýć.
5 [1]). *I̯eg z v́encá užé pryi̯éduć:*
Tátočku mṓi̯ rṓṅṅeṅḱi,
čamú ka mṅe ṅe u̯yxóʒ́iš,
čamú ḿeṅé ṅe pytáʻeśśe,
ʒ́e i̯a maładá dóu̯ho báu̯'iłaśe,
ći u̯u póľi žýto žáła,
ći pšaṅícu v́ezáła,
ći u̯ karčómcy huláła.

---

[1]) Patrz Wiesiołów I. 11.

báu̯'iłaśe u̯ Búžym dóḿe,
na rušńíčku stai̯áła,
załatý kryż (!) ʒeržáła,
perśćónoček paḿeńáła,
Pánu Bóhu pryśaháła.
tátočku mői̯ rődńeńḱi,
u̯žóž i̯a tvai̯á ńe słúžečka,
užó i̯a tvai̯á ńe v́ěrnai̯a,
tahóž i̯a u̯žó v́erńěi̯šai̯a,
s ḱim na rušńikú stai̯áła,
załatý kryž ʒeržáła,
ṕerśćónek paḿeńáła,
Pánu Bóhu pryśaháła.

6. Luźne notatki.

Byu̯ Márko, saḃiráu̯śe na češć Bóha k saḃé praśíć. Bőx sabráu̯śe u ńíššaho i pryšóu̯. tak i̯on káže: iʒí g ḃédnui̯ udav́é. a ḃédnai̯a udavá xvarěła. tak i̯őn pryšóu̯, kā... tak i̯aná kā: ńimá ʒe léxčy.

Daʒéńe i̯amú, daʒeu̯ái̯e. támaka, tútaka. palaʒú. dvói̯o małýx ʒećéi̯. padyxóʒić. pradái̯ kā. 1. pl. *haṅáem.* f. *źḿei̯á. čełav́ěk. dau̯áć. tőlḱi kőlḱi. kámušok. pai̯ěxau̯. mudrańéi̯. karől. za nőč. začapíľi.* n. sg. f. *załatáa. dastáu̯'iu̯. trasúcsa. za mai̯hó. załatói̯o. dazrěľi. źʒěłau̯. karőlsḱix. kásku skazáć. mudreńéi̯. zv́enčáľiśe. zańaśľí da Ńómna. i̯a ćě (!) ṕeruv́ezú. ćarṕí. kőt.* imp. *dastáńćo, výḱińćo. pryńős. toi̯. pa vózduśe. spai̯é ṕéśńu. báḃe tre da ʒećéi̯, tre i̯ćí.*

III. Starzec 80-letni.

I̯ek v́ečérać vydai̯é, kapústu pastáv́ić, i tréi̯čy śv́éčkai̯ abv́eʒé stráu̯u túi̯u, i tadý páćery havórać, pa pólsḱi, katóry uḿéi̯e pa rúsḱi, alé u ṕarőt týi̯e pólsḱii̯e havóryć, što ʒadě i práʒady pa pőlsḱi havarýľi. páćery zhavórać, i tahdý užó vóżmuć pa čárcy harěłḱi, i výṕi̯uć, a tahdý užó ṕeraxrýśćić túi̯u strávu i̯i toi̯ báćko ći tam stáršy, načynáie i̯éśći. ṕirőx lažýć na stalé śu nóč. v́íʒeć ńixtó ńe v́íʒeu̯, alé havórać, što ʒadě pryxóʒać, i ʒv́éry pračyńái̯uć, i patamú i̯ak saʒácsa i̯éśći, to po tróšečku źéla śv́encónoho uḱidái̯uć u i̯ámku.

Ieść u hod ʒadóu̯ ṕaćóro. i̯ałavéc i̯ak výsoxńe tak i u drúx ṕerełamáu̯śe. u dvox xaʒíľi. skuláčka. ṕeraróbľivaľi. dažʒé idúć.

IV. Śćepán, lat około 35.

Tútočy. na vúľicy. płáčeće. vývaražu. i̯ṓi̯. zai̯éxou̯. bruškóu̯y, sṕinkóu̯y. zabúʒecsy. štò tré. alé tré. tútačy. skul. podlétḱi.

I. Pouszewo.

I. Dóća s Pṓu̯ševa, służąca we dworze łyczyckim, lat około 20.

*1. Býło u mátḱi try dačḱí, i̯édna šýła vyšyváła, druhái̯a złótem akładáła, a tréćai̯a u skrýńi składáła. ańí(!) žyľí u léśe. ńedalóko i̯ix žyu̯ ḿeʒvéć. xaʒíu̯ pad aknó, kab i̯ak i̯édnu dačkú at mátḱi vźáć. to i̯ṓn ńii̯ák ńi móh użáć. prysłáu̯ katká pad aknó. kot pryšóu̯ pad aknó, i havóryć: tyľí, tyľí, byłó u̯ mátḱi try dačúšḱi, i̯édna šýła vyšyváła, drúga złótom akładáła. stárša výḃehła za kotóm, kṓt prapáu̯, a i̯aḱí to kłubóček pokaćíu̯ś u nórku. i̯aná za i̯im paḃéhła v nórku, aš tam ḿeʒvéć če(!) krósna, i havóryć i̯ṓi̯: ʒéu̯ko, ʒevíco, ći ńe uḿéi̯eš krósnou̯ tkać? i̯ená káže: čemú ńe uḿéi̯u. uḿéi̯u. ḿeʒvéć káže: ná, paččý. i dau̯ i̯oi̯ i̯ábłečko i káže i̯oi̯: ty uśúdy, uśúdy xaʒí, tólko tudá ńe iʒí, ʒe łýčkam zavázano, másłem zamázano, kau̯basói̯ zaščépleno. i̯ená uśúdy xaʒíła, zaxaćéła i tudá pai̯ćí. tam lúʒi ńežyvýi̯e ležáć, paḃítyi̯e. i̯ená nahnúłaś tam paleʒéć, xto tam i̯éść, i urańíła i̯ábłečko. anó pamazáłośo u króu̯. ḿeʒvéć pryšóu̯ da dómu, káže: ʒéu̯ko ʒavíco, pakažý i̯ábłečko. i̯ená pokazáła. on paleʒéu̯, što u kryví, pavóu̯ i̯ei̯é tudá i razydráu̯, hółou̯ atśék. pryšóu̯ kṓt užó pa druhúi̯u pad aknó. i̯aná výšła, kṓt prapáu̯, i znóu̯ kłubóček pokaćíu̯śo v nórku. aná paḃéhła za kłubóčkəm, tam ḿeʒvéć krósna ččé, i káže na i̯ei̯é: ʒéu̯ko ʒevíco, ći ńe uḿéi̯eš krósnou̯ tkać? i̯ená káže: uḿéi̯u. načełá tkáć, dáu̯ i̯oi̯ ḿeʒvéć znóu̯ i̯ábłečko druhói̯o, i i̯oi̯ prykázvai̯e: fśúdy, fśúdy xaʒí, tólko tudá ńe i̯ʒí, ʒe łýčkam zavázano, másłem zamázano, kou̯basói̯ zaščépleno. i̯ená uśúdy xaʒíła, i tudá zai̯šłá. padyšłá śestrý hleʒéć, vrańíła (!) i̯ábłečko. i̯aná i̯ehó padńałá, apćiráła, apćiráła, što i̯enó było u̯ kryví, papłákała, što i i̯ói̯ búʒe śḿérć. pryšóu̯ ḿeʒvéć da dómu, i káže: ʒéu̯ko ʒevíco, pakažý i̯ábłečko. aná pakazáła, on i̯ei̯é pavóu̯ tudá, ʒe

*i̯ei̯é śestrá i̯i atśék i̯oi̯ hółou̯. pryšóu̯ kŏt znou̯ pad aknó, i̯i tréćui̯u užó pakľíkau̯. i tréćai̯a výšła. kot prapáu̯, tólko pokaćíu̯ś kłubóček v nórku. i̯ená za i̯im paľéhła, tam ḿeʒvéć śeʒíć, i̯i krósny čče, i havóryć: ʒéu̯ko ʒevíco, ći ńe u̯uḿéi̯eš krośéncou̯ tkáć? i̯ená káže: uḿéi̯u. i i̯oi̯ dáu̯ i̯ábłečko i skazáu̯: fśúdy, fśúdy xaʒí, tólko tudá ńe iʒí, ʒe łýčkom zavázano, másłem zamázano, kau̯basói̯u zaščépleno. i̯ená užełá i̯ábłyčko, pałažýła na krósnax, a samá pašłá. fśúdy xaʒíła, uśúdy *śó pabáčyła, pa svai̯íx śóstrax papłákała, da i̯ pryšłá u̯ túi̯u nórku. pryšóu̯ ḿeʒvéć i káže: ʒéu̯ko, ʒavíco, pakažý i̯ábłyčko. aná pakazáła, i̯ábłečko było čýstai̯o, to ḿeʒvéć dúmau̯, što i̯ená tam ńe byłá, to i̯on skazáu̯: my s tabói̯ pažéńimśa. žyľí i̯ený tam, žyľí, byu̯ * i̯ei̯é xłópčyk i byłó u i̯ehó adnó vúxo meʒvéʒai̯o, tak i̯ehó zváľi Ḿeʒvéʒai̯o Vúško. zaxaćéła i̯ená kab i̯ak ućečý da mátḱi, da svai̯é. i̯ená u̯žałá Ḿeʒvéʒai̯o Vúško, usaʒíła u kupýrek (skrýńa) i začyńíła. pryšóu̯ ḿeʒvéć da dómu, i̯ená i̯emú káže: zańaśí mai̯ói̯ mátcy póṕełu, i̯aná praśíła, tólko ńe aččyńái̯, bo véćer ražńeśé. tak ḿeʒvéć pańós. a tam byu̯ ńe póṕeł, a Ḿeʒvéʒai̯o Vúško. tak i̯ón ńós, ńós, zaxaćéłoś i̯emú paleʒéć. a mátka i̯ehó nau̯učýła, i̯ak tólko búʒe ḿeʒvéć atčyńáć, to ty hukái̯ u kupérku: a i̯a čúi̯u, a i̯a báču, što ty xoč(!) kupérek atamknúć. tak ḿeʒvéć pašóu̯. pryńós da mátḱi, pastávi̯u̯, da káža(!) ćéščy: i̯a taľé pryńós póṕełu. tak i̯ená káže: dóbre, pryńeśí i̯eščé bólei̯. tam i̯ehó učestaváła, upai̯íła, ḿeʒvéć iʒé, da kałóšaḿi treśé. a i̯aná i̯emú u ṕéret skazáła, što i̯ék(!) zańeśéš toi̯ kupýrek, to búʒe stai̯áć druḱí nahatóvany. i̯ék prýʒeš, tak ľerý druḱí, i ńeśí, a ḿeńé ńe začapái̯, i ńi havarý, bo i̯a búdu stai̯áć na žełóľe na kućé. a i̯aná vžałá snŏp sałómy prybráła, i tak zavéśiła, bútto samá saľé v óčy. ḿeʒvéć pryšóu̯ próći i̯ei̯é, ńe havóryć, da u̯žáu̯ kupýrek, i pańós. zaxaćéłośo i̯emú taḱí paleʒéć, što tam i̯éść. a i̯aná samá byłá u tóm kupérku, i tak havóryć: a i̯a čúi̯u, a i̯a báču, što ty xoč kupérek atamknúć. tak i̯on ńe atmykáu̯ i pańós. pryńós aznóu̯(!) da ćéščy. to i̯on dúmou̯ što i̯ehó i̯eščé ľépš učastúi̯uć, aš i̯on i̯ek tólko pastávi̯u̯ kupérek, to i̯ahó i kałóm prahnáľi, i sa dvará s tóho. tak i̯on pašóu̯ užó płáčučy. toi̯ Ḿeʒvéʒai̯o Vúško byu̯ nátto dúžy, tak výʒe na u̯úľicu, to ʒéći ʒeré, to báby ʒeré, starýi̯e, a katóraho i̯ek vóžḿe za nóšku da i̯i pad ńébo patḱíńe. to i̯idúć na i̯ehó ʒédušku i žálecca. to i̯on aʒín ras našóu̯ na u̯úľicy ihółečku, i káže svai̯emú ʒédušku: paʒí ʒéduška*

*zraľí mńe bułau̯ú śempudóu̯ui̯u. ʒ́éduško pańós k kau̯alú, tô tam z i̯ehó i̯ednó uśé śḿéx sastrói̯iľi: što ty starýk zhłupéu̯, kap z i̯ihółečki da zraľíu̯ bułau̯ú. tag ʒ́éduška i pryšóu̯ da dómu, taḱí i̯on śerʒ́íty na svai̯ehó vnúčka, i káže i̯emú: što ty Ḿeʒ́v́éʒai̯o Vúško výdumou̯, pasłáu̯ ḿeńé ńi znáć kudá. to i̯on i̯emú havóryć: ńeśí ʒ́éduška, ńexái̯ kużńéc váryć i̯ihółečku, to ńéšto búʒe. a kaľí ńe xóč ńeśći, to fśo ravnó ʒ́éduška raʒ́ʒarú ćeľé da i̯i pad ńébo patḱínu. zažáľiu̯śe ʒ́éduška, da i̯ pańós aznóu̯ kużńecú, da i̯ próśić kużńecú: paškadúi̯ mai̯é stárośći. kużńéc načáu̯ *warýć ihółečku, tak zvarýu̯ śémpudóu̯ui̯u bułau̯ú. tag ʒ́éduška iʒ́é da dómu i śḿei̯éccy, a Ḿeʒ́v́éʒai̯o Vúško strečái̯e ʒ́édušku da i̯ havóryć: a štó ʒ́éduška, zvarýu̯ bułavú? to dái̯, i̯a zapróbui̯u, ći mócnai̯a. i̯ek patḱínuu̯ pad ńébo, da patstáv́iu̯ ḿéżeny pálec, tak bułau̯á złamáłaś. to ʒ́éduška ľerý hétui̯u bułavú, da ńeśí kużńecú, ńexái̯ i̯on i̯ei̯é ṕerevárýć macńéi̯, kab byłá ṕetnátcać pudóu̯. ʒ́éduška pańós, kavál varýu̯ varýu̯, da navarýu̯, što u̯žó dvátcać ṕać pudóu̯ vážyć. ʒ́éduška iʒ́é da i̯ płáče, a Ḿeʒ́v́éʒai̯o Vúško strečáie, da i̯ ṕéśeńku pai̯é: čehó ʒ́éduška płáčeš? ax moi̯ unúček, kużńéc bułavú ṕerevarýu̯. a Ḿaʒ́v́éʒai̯o Uško użáu̯ bułavú, da i̯ek patḱínuu̯ pad ńébo, a patstáv́iu̯ druḱí pálec, tak bułavá annó sahnúłaś. to i̯on vżáu̯ atahnúu̯ da i̯i ż ʒ́éduškăm raspreščáu̯śě, da i̯i pašóu̯. išóu̯ i̯on išóu̯, na u̯stréču i̯emú čełav́ék iʒ́é: kudá iʒ́éš Ḿeʒ́v́éʒai̯o U̯úško? a ty kudá iʒ́éš, V́erńidúp? ot iʒ́ém rázem. išľí i̯ený išľí, iʒ́é i̯im na u̯stréču čełav́ék, i pytái̯a (!) u i̯íx: i̯ak vy zav́óćoś? aʒ́ín káže: i̯a Ḿeʒ́v́éʒai̯o Vúško, a druḱí káže: i̯a V́erńidúp. a ty i̯ak zav́éśśe? on káže: i̯a V́erńihará. to iʒ́óm rázem. išľí i̯ený išľí, zai̯šľí u̯ ľés. tam stai̯íć xátka, a u̯ tôi̯ xátcy ńet ńikóho. i̯ený astaľíś načaváć, zhataváľi saľé v́ečéru, tak vaxóʒić ʒ́ét Skókać [1]), baradá z łókać, śém sót smalanói̯i púḱi. i̯ek vai̯šóu̯, i̯eg zalásnuu̯ (zamaxnúu̯): xto pryšóu̯ u mai̯ú xátu? a Ḿeʒ́v́éʒai̯o Vúško i̯ek użáu̯ bułavú, da i̯ek śv́ísnuu̯, to ʒ́ed aš bóradu zadráu̯.*

*2. Žýľi saľé ʒ́ed da bába. ʒ́ed łav́íu̯ rýpku. nałav́íľi rýpḱi. pašľí u ľés zľiráć dróu̯a. našłá bába łápać: ʒ́étku vo ʒ́étku, i̯a našłá łápać. ńe ńeśí bápko da dómu, bô búʒeš płákać. našóu̯ ʒ́étko kórčyk: bápko, vo bápko i̯a našóu̯ kórčyk. ńaśí ʒ́étko da dómu, ułóžym u kaľiľél (!), da búʒem kałyxáć, tô búʒe xłópčyk. pryńašľí da dómu, da u̯łažýľi u kaľiľél i stáľi abói̯o kałyxáć: lúľi, lúľi k*órčyk,*

[1]) Może też: *s Kókać?*

pókul búźe xłópčyk. tak našłáśe i̯i hałṓu̯ka. bápka káže: źétku, u̯o źétku, užó i̯eść i hałóu̯ka. kałyšém bápko tu búduć i rúčḱi. tak našľíśe i̯i rúčḱi. bápko, vo bápko, u̯žó i̯eść i rúčḱi. kałyšém źétko tó búduć i nṓšḱi. lúľi lúľi kᵘórčyk pókul búźe xłópčyk. tak našľíśe i̯ nṓšḱi. bápko, u̯o bápko, užó i̯eść i nóšḱi. dóbre źétku, ńexái̯ búźe synók Váńuška. výras xłópčyk. i̯éhźiu̯ ż źétkăm rýpku łavíć. źétko sustaréu̯, Váńka káže: źétko, ty u̯žó starý, i̯a pai̯dú aźín rýpku łavíć. pai̯éxau̯ Váńuška rýpku łavíć, a mátka za i̯im aḃét pryńesłá i kľíče i̯ehó: sýnku Ivánko, prypłyví g ḃereškú, ńesú małačká i̯ tvaraškú. prypłýu̯ g ḃereškú, da papai̯éu̯, da rýpku výsypou̯, da znou̯ pai̯éxou̯ łavíć. a véźma śeźéła u kúśće, da čúła, što mátka Váńku kľíkała̯, da výšła̯ s kústa, da davái̯ hukáć na Váńku grubým ˈsvai̯ím hółăsəm: sýnku Ivánko, prypłyví g ḃereškú, k taḃé máḿéńka pryšłá, xałaźéu̯[1]) pryńesłá, máślennyx, žárennyx. Váńka prypłýu̯ g ḃereškú, i̯ená i̯ehó za hałṓu̯ku, da u̯ ḿešók. pryńesłá. pastáu̯ˈiła u śṓnkax na łáu̯cy. a svai̯ṓi̯ daccý prykazáła, kap ṕéč dóbre napaľíła, da Váńku sṕekłá i̯ṓi̯ na aḃét. a samá pašłá u ľés. dačká ṕéč napaľíła, da užó iźé Váńku bráć, da u̯u ṕéč ńeśćí, a Váńka̯ u i̯ei̯é próśicsa: pačäkái̯, śestrýca, ńe ńeśí ḿeńé u ṕéč, da pańaśí u réčku, papamýi̯ u̯ ṕerṓt. i̯ená pańesłá i̯ehó u̯ réčku, da ḿešók razv́ezáła, da xaćéła i̯ahó pamýć z ḃéreha, a i̯ṓn káže: da i̯a u̯lézu hłýḃei̯, da ľépš pamýi̯uś. i̯ak razv́azáła ḿešók, tak i̯ṓn u čeu̯nóček, da i̯i papłýu̯, rýpku łavíć. i̯emú mátka i̯eznóu̯ aḃét pryńesłá na druḱí źéń, da i̯ kľíče i̯ehó: sýnku Váńka, prypłyví g ḃereškú, i̯a aḃét pryńesłá, xałaźéu̯, máślennyx, žárännyx. Váńka prypłýu̯, da papai̯éu̯, da rýpku výsypau̯, i i̯eznóu̯ pai̯éxau̯ łavíć, a mátka ńe znái̯a(!), što Váńka pabýu̯ u v́éźḿinyx łápax. a v́éźma śeźéła u kúśće, da i̯eznóu̯ čúła, što mátka Váńku kľíkała̯. i̯ená tói̯o dúmai̯e: što i̯a Váńku syi̯máła da dómu zańasłá, a héto Váńka rýpku łóvíć. aznóu̯ výlezła s kústa, da tói̯o dúmai̯e: a nu ka papróbui̯em, móže i syi̯mái̯u znóu̯. da i̯ hukái̯e: sýnku ˈWáńka, prypłyví g ḃereškú, ńesú małačká i̯i tvaraškú. a Váńka dúmai̯e: héto ńe mátčyn hałasók, éto v́éźḿin hałasók, da havóryć i̯ṓi̯: paźí i̯eščé k kavalú, da i̯azýk nakúi̯, tahdý pakľíčeš. i̯aná pašłá, i̯ezýk nakau̯áła, da i̯ pryšłá, da i̯ huká(i̯e) taḱím ćéńeńḱim hółăsem: sýnku

[1]) Napisałem przez *x*, kojarząc błędnie z wyrazem *xałaźéc* — powinno być *h*. Ob. w Słowniczku pod *h*.

Váńka, prypłyví g ƀereškú, k taƀé máḿeńka pryšłá, xałaʒéu̯ pryńesłá, máślannyx, žárannyx. Váńka prypłýu̯, a véʒma z za kústa, dy za hałǒu̯ku, dy u̯u ḿešók. ńeśé i̯ehó, da i̯ pryhavórvai̯e: ćeṕér ńe u̯vai̯ʒóš(!) at ḿeńé. uńesłá i̯ehó u̯ svai̯ú xátku, da pastáv́iła na prýṕečku, i skazáła daccý, kab ńe ńesłá druḣí ras myć takóho ašukánca, bò i̯ǒn znou̯ u̯ćečé. dačká ṕéč napaľiła, da u̯ńasłá łapátu, da pałažýła na prýṕečku, da tahdý i̯i ḿešók razv́ezáła, i havóryć Váńcy: pavažěmśe Váńka. Váńka śeu̯ na łapáće, da u̯śó to hółou̯u spúśćić, to nóhu spúśćić, a véʒḿina dačká káže i̯emú: prósto sáć. a i̯ǒn paprávicsa ľépš, da na druḣí bok hółovu sxíľić, da i̯ rúku spúśćić. ax i̯aḱí ty Váńka dúreń, ńe u̯uḿéi̯eš i̯ak na łapáće vaźícsu. da samá śěła, da nóḣi patkórčyła, i rúḱi pryharnúła, i hółou̯u nazát pav́arnúła: u̯ot tak Váńka śáć. a Váńka i̯ei̯é u ṕéč, dy zamázau̯, a sam výƀex na u̯úľicu. tam stai̯áu̯ i̯áwar vysóḱi, i̯ǒn zaľěs na i̯áu̯ar, śěu̯ na v́arškú, da i̯ śaʒíć, da i̯ ṕéśenku pai̯é. a véʒma pryšłá, da ṕeč atadráła, da dačḱí nai̯éłaś, da i̯ výšła na u̯úľicu da i̯i pakaćíłaś, i havóryć: pokačúśe, povalúśe, Ụáńčyneho ḿása nai̯éu̯šyśe. a Váńka na v́arškú śaʒíć, da i̯ havóryć: pakatái̯śe, dráń, povalái̯śe dráń, svai̯é dačḱí ḿása nai̯éu̯šyśe. i̯ená uzłaváłaś, da pašłá, da i̯ešćé nahrýzłaś, da i̯eznóu̯ výšła, da i̯ havóryć: pokačúśe, povalúśe, Váńčyneho ḿása nai̯éu̯šyśe. a Váńka i̯eznóu káže: pakaćíśe, pavaľíśe, svai̯é dačḱí ḿása nai̯éu̯šyśe. i̯aná hlánuła u̯u hóru, xto to havóryć z i̯éi̯u, da taḱí ńe v́éryć, što Váńka tam. da i̯ešćé pašłá dačkú i̯éśći. a u̯ i̯ei̯é dačḱí byu̯ ṕérśćeń na pálcy, i̯ená i̯ek hrýzła, tak i našłá ṕérśćeń. tahdý vźałá tapǒr, i pašłá i̯ávar śeč. a Váńka z v́erxú hukái̯e: tò u̯ káḿeń, to u̯u i̯ávar, tó u̯ káḿeń, to u̯u i̯ávar. i̯ená tapǒr výtuṕiła, śěkła, śěkła, dy i̯ tapǒr ńe ƀeré. da ḱínuła tapǒr, da davái̯ zubáḿi hrýśći, da złamała svǒi̯ kłýk. pašłá k kavalú nóu̯y raƀíć kłýk. da zraƀíła nóvy kłýk, da pryšłá, da i̯eznóu̯ stáła hrýśći. a lećéła čáta huśéi̯, a i̯ǒn havóryć: húsi léƀeʒi, sḱíńće po ṕerú, i i̯a z váḿi polečú. i̯ený sḱínuľi pa ṕerú. i̯on vabráu̯śe, tólko ńe stau̯áło i̯édnaho ṕerá. a z zádu lećéu̯ zeščýpany huśenók, a i̯ǒn havóryć i̯emú: zeščýpany huśenók, sḱíń mńe ṕeró, i̯a s tabói̯u palečú. huśenók sḱínuu̯ i̯emú ṕeró, tak i̯on ṕeró vabráu̯ś, da i̯ palećéu̯. a véʒma hrýzła, hrýzła, i̯ávar pavaľiu̯śe. da i̯ Váńḱi ńétu.

K. Załóśḱi pad Astášynom.

I. Gienia, służąca we dworze łyczyckim, lat około 20.

*1. Byłó u báćka try syně, dva razúmnyi̯e, aʒ́ín Iván duračók. páśv́iu̯ i̯ṓn śěm hṓt śv́íńe. sahłaśíľiś i̯ahó mužyḱí u rékruty padáć. użáu̯ báćko zaprṓx kańá, i pavṓs i̯ehó. pryv́ṓs v adnó cárstvo, ńe prymái̯uć. pryv́ṓs u druhói̯o cárstvo, ńe prymái̯uć. pryv́ṓs u tréćai̯o, nasýpau̯ i̯amú báryn kalásku hróšei̯, i̯ atpráv́iu̯ i̯ehó damói̯. i dáu̯ i̯emú i̯iḿá Ḭiván darahokúpleny. no, Iiván darahó kúpleny, i̯éʒ́mo my s tabói̯u vai̯aváć. i̯ěxaľí i̯aný i̯ěxaľí, i prystáu̯ na móry na výsyṕe karaḃél. výšła sáma stárša śestrá. no, Ḭiván darahó kúpleny, naž báryn važ brat na móry na výsyṕe poḿiráʼe. užé pałavínu luʒ́éi̯ paḿérło, užó pałavínu łašaʒ́éi̯ padóxło. paćíše, paćíše śestrá płákać. zav́ernúłaśe i̯i nazát pašłá. výʼšła śeladóršai̯a i tak śíłno płáče: Ḭiván darahó kúpleny, vaš báryn, naš brát na móry, na výsyṕe paḿiráʼe, užó tréćai̯a̯ čaść luʒ́éi̯ paḿérła, trěćai̯a̯ čaść łašaʒ́éi̯ padóxła. paćíše, poćíše śestrá płákać. zav́ernúłaśe i̯i nazát pašłá. výʼšła sámai̯a ḿénšai̯a, i tak śíłno płáče: Ḭiván darahó kúpleny, naž brát, vaš báryn na móry na výsyṕe paḿirái̯e. i̯ek uṕórśe Ḭiván uv adnú śćenú hałavói̯u, a u̯ druhúi̯u naháḿi, i razv́ernúu̯ karaḃél. iʒ́é i̯ṓn iʒ́é, ḃi̯úcsa try čerćáḱi. ox ʷwy čerćáḱi, za štó u̯y ḃi̯ećóśo? paḿór naš báćuška, paḱínuu̯ nam try v́éščy, i̯i my ńi móžem i̯ix raʒ́ʒaľíć. a i̯äḱíi̯eš u̯ášyi̯e v́éščy? skáćer, i̯i paḃelánka, i załatý kav́ór. ty čerćáka lećí u tṓi̯ bók, a ty čerćáka lećí u tói̯ bók, a ty čerćáka na záxat sónca. śéu̯ na załatý kav́ór: no, załatý kav́ór, ńeśí ḿeńé tudý, hʒ́e mṓi̯ báryn, na móry na u̯ýsyṕe paḿirái̯e. i̯ek pryi̯éxau̯ da báryna, razasłáu̯ skáćer, uzłažýu̯ paḃelánku, uśěm dau̯ṓlno ṕíć i i̯ěśći. no, káže, báryn, pai̯édu i̯a ćeṕér žeńícsa. pryi̯ěxaľí i̯ený uv adnú xátu. máći i̯ix skazáła: što my vam navárym i naṕačṓm, kaľí u̯y uśó pai̯aśćó, to addám ḿénšui̯u dačkú Mári̯u. dak i̯ún sahłašái̯ecsa. stai̯áła kúxńa̯ nad rakói̯u, byłó try kuxarě, byłó try lekai̯ě. što i̯ený naṕakúć, i padadúć, uśó pai̯ěľi, i̯eščé i máło. i̯ek uzłažýu̯ i̯ṓn paḃelánku, dak i̯ehó ńixtó ńi báčyć, i̯ek i̯ṓn praz aknó u rěčku uḱíńe i̯i kryčýć: ćéšča, ćéšča padavái̯ bṓlše. i̯eščé byu̯ aʒ́ín ṕéẃeń pat ṕěču ślepý. i tahó zarězaľi i̯i u̯ṕekľí, i tak i̯eščé máło. užó zraḃíľi pryhavṓr taḱí, zarězać i̯ehó samóho, žal dačḱí Mári̯i za takóho addaváć. i̯ṓn xaćéu̯ praz aknó ućečý, i̯i at-

śěkľi i̯emú pa kaľěńi nóńi. iźé i̯ǒn daróhai̯u, stai̯íć kaláska i śeźíć ślepý, i stai̯íć ƀezrúḱi. i̯ǒn káže: ty ƀezrúḱi ṽeží,' a ty ślepý popíxái̯, a i̯a ƀeznóńi búdu i̯ěxać. i̯ěxaľi i̯ený i̯ěxaľi.... što kúpeć u̯ałá, zarěžuć i̯i upekúć i̯ehó, i saḿí ńe znái̯uć, hźe i̯ǒn źéńecca. pryṕilnaváľi, i̯ek ṽéźma pryƀežýć, uxóṕić i pańeśé. znašľi i̯ený i̯ei̯é nǒrku, na harý pat káḿeńem. zarězaľi i̯ený sórak u̯ałóu̯, paźźiráľi z i̯ix kóžy, paraƀíľi hóžy. i znašľí i̯aný i̯ei̯é šápku, i skazáu̯ I̯iván darahó kúpleny: i̯a śádu i̯i puśćéće vy ḿeńé tudá, kudá ṽéźma nášyx upéčanyx vałóu̯ naśíła. i ᵘupuśćíľi i̯ený i̯ehó tudý. pryšóu̯ i̯ǒn v adnú xátu, śeźíć stáršai̯a śestrá, šýi̯e, i tak śíłno płáče: poćíše, poćíše, I̯iván darahó kúpleny, nášai̯a mátuška z ƀéłaho śṽétu pryƀěhła. i̯ená óčeń złái̯a, i̯ená ćiƀé uśéi̯ čás sažróć. sažróć, ńi sažróć, a i̯a xačú z i̯éi̯u ṽidácsa. to paźí I̯iván darahó kúpleny, pa ľěvui̯ staraṅé stai̯íć mǒcnai̯o ṕívo, pa právui̯ staraṅé stai̯íć słábai̯o ṕívo. pašóu̯ I̯iván, papazakáčvau̯ (ṕerekaćíu̯) bóčki, paṕereḿéńvau̯ šábľi. pryšłá ṽéźma, i stáľi i̯ený ƀícsa. ƀíľiś i̯ený ƀíľiś: I̯iván darahó kúpleny, dai̯ óddyx, naṕi̯ěmśe ṕívą. i̯ek napiľíśe, I̯iván pakrapčýu̯, a ṽéźma asłaƀěła. ƀíľiśe i̯ený, ƀíľiś. no, Iiván darahó kúpleny, čehó ty ad ḿeńé xóčeš? i̯a xačú, kap pryraśľí nóńi i pálcy. paźí ty u túi̯u i u̯ takúi̯u stúdńu, utačý, pryrastúć taƀé nóńi. pašóu̯ i̯ǒn, utačýu̯, pryraśľí nóńi, a páłcau̯ (!) ńět. pryšóu̯ i̯ǒn u druhúi̯u xátu, tak śílno śeledǒršai̯a śestrá płáče: poćíše, poćíše, I̯iván darahó kúpleny, nášai̯a mátuška z ƀéłaho śṽétu pryƀěhła, i̯ená ćěƀé uśéi̯ čas sažróć. sažróć, ńi sažróć, a i̯a xačú štob mńe pryraśľí páłcy. paźí ty I̯iván u takúi̯u i̯i takúi̯u stúdńu. utyčý, pryrastúć taƀé i̯i páłcy. pašóu̯ i̯ǒn utyčýu̯, advaľíľiśe i nóńi. pryšóu̯ i̯ǒn u tréćui̯u xátu, sámai̯a ḿénšai̯a dačká Mári̯a śeźíć i tak śíłno płáče: paćíše, paćíše, Iván darahó kúpleny, nášei̯a mátuška z ƀéłaho śṽétu pryƀěhła, i̯ená ćěƀé fśei̯ čás sažróć. sažróć ńi sažróć. a i̯a xačú ś ńéi̯ ṽidácsa, štop mńe pryraśľí nóńi i páłcy. i̯ek pryšłá ṽéźma: fé, fé, prěsnai̯a dušá u xáće i̯eść. čehó ty I̯iván ad ḿeńé xóčeš? i̯a xačú, štob mńe pryraśľí nóńi i páłcy. plúnuła i̯ená i̯amú na nóńi i pryraśľí. xóčecsa i̯amú užó na ƀěły śṽět. pryšóu̯ i̯ǒn, śeu̯ i̯ǒn u svai̯é hóžy, i paćahnúu̯ i̯ǒn. paććahnúľi i̯ehó krýšku, i̯ek uhléźeľi ṽéźḿinu šápku, i puśćíľi nazát. znašóu̯ i̯ǒn takúi̯u pṕícu, što i̯ená výńesła i̯ehó na ƀéły śṽět.

2. *(Kápaščau̯a, pai̯úć támača hétu ṕéśńu).*
Xto b́edý ńe znái̯e,
ńexái̯ ḿeńé pytái̯e,
a xtó b́edý ńe v́édai̯e,
ńexái̯ sa mnói̯ ab́édai̯e.
śeʒ́íć b́edá pad mastóm,
i̯éduć lúʒ́i s xvarastóm.
užó b́edá razyhráła,
uśé kalósa pałamáła.
ᵘot hʒ́é użáu̯śe toi̯ Tarős,
i toi̯ b́edú zá łop trős,
a hʒ́é użáu̯śe toi̯ Prakᵘóp,
i tói̯ b́eʒ́é u mórdu tróp.
pašłá b́edá da Dżeńísa,
a Dżeńísa [1]) *výⁱšła łýsa.*
pašłá b́edá da Hau̯rýła,
ad Hau̯rýła nósam rýła.
pašłá b́éda za starcáḿi,
ukráła tórbu s suxarcáḿi.
pašłá b́éda da papá,
b́íľi b́édu i̯ek snapá.
b́íľi b́édu b́íľi,
užé b́edú zab́íľi,
užó b́edá paḿérła,
i nóḱi zav́érła.
pałažýľi pad vózam,
astuṕíľi abózəm.
nai̯éxało žydau̯i̯ó, stáło b́édu rabaváć,
ńéčeho z b́édy, ńéčeho z b́édy, ńéčeho bráć.
użeľí ḿísku, użeľí i̯i mák,
zastáłaśe b́éda ták.
u̯żeľí v́éńik, paḿałó,
b́edý u dóma ńi byłó.
kab i̯á u dóma byłá,
dak i̯ab i hétaho ńi dałáp.

---

[1]) ⇐ *aʒ́ Dżeńísa.*

3. *U̯ot tám, u̯ot tám v annóm ḿéśće,*
tancau̯áło šau̯cóu̯ ʒ́véśće.
šau̯cé, krau̯cé, šólńiḱi, zdólńiḱi,
šanau̯áły, kanaváły,
pałkóu̯ńiḱi i i̯eneráły,
i̯aný ṕíľi i̯i huľáľi,
čarnabrývu namau̯láľi:
ox tý ḿíła, čarnabrýwa,
ći ńe zdóxła hʒ́e kabýła?
u̯ot tám u łúże pry daľíńe,
zdóxło u pópa ʒ́ve kabýle,
adná u̯róna, drúga łýsa,
adná učóra, druhái̯a ʒ́íśa.
śvéńći úxa, śvéńći brúxa (!),
ńi papsúi̯že mᵘ́ói̯ brát úxa.
a i̯a škúry ńi papsúi̯u,
i̯eg zańáu̯, tag advaxtúi̯u
(aʒ́ʒ́aré, ʒ́ńíḿe škúru).

4. *Pa haróʒ́e*[1] *xaʒ́íła, leḃódušku łaḿíła,*
ći i̯a u ćeḃé mᵘ́oi̯ ḿíleńḱi za nái̯ḿičku służýła.
i̯eg za nái̯ḿičku służú, náda ʒ́éńušḱi płaćíć,
kaľí u ćeḃé za kuxárku, náda čóbaty pašýć.
śúdy túdy i̯a i̯i pašłá, mai̯é čóbaty stai̯áć.
ćéraz réčeńku i̯idú,
i̯a i̯ek pčółuška hudú,
a i̯a s ródam syi̯dúśe,
za cybúlku uleplúśe,
za cybúlku to za mák,
pašłá zámuš, užó ńi ták.
ḿeńé báćko hadaváu̯,
xľéba i sóľi ńi daváu̯.
ḿeńé máma hadaváła,
xľéba i sóľi ńi daváła,
kab i̯á vélkai̯a ńe rasłá,
kab i̯a zámuš ńe pašłá.

---

[1]) ⇐ *pa aharóʒ́e*

ńe za vášo i̯a u̯ṕiłáś,
i̯a uṕiłáśe za toi̯ sýr,
štọ mṓi̯ ṕév́eń nanaśíu̯.
a moi̯ ṕév́eń haspadár,
i̯on uśḗ kúry papródau̯.
adnú túi̯u čubátui̯u,
túi̯u ḱínuu̯ na xátu,
pasaʒ́íu̯ na snaṕḗ,
i̯i ńeśé i̯ái̯ek trý' kaṕḗ.
i̯a prystáu̯lu draḃínu,
zaharnú i̯ái̯ca u karźínu.
pańasú i̯a na taržók,
addám žýdu v́eś dałžók.
kamú rúp, kamú dvá,
kamú trý' rublá dałá,
tómu žýdu starómu,
ᵘot ṕáć rubléi̯ samómu.
a mṓi̯ báćko ľiźí býu̯,
za ṕi̯áńicu zámuš dáu̯,
pat paróham zapraháu̯,
pat prýṕečkạm paharáu̯.
a i̯a u̯u ṕéčy paľíła,
týi̯e vałḗ spaľíła,
šúryn-búryn, na i̯ermák,
mai̯íx vóľičkau̯ ńimá.
5. *Zaxaćḗła bába da zabahaćḗći,*
pasaʒ́íła kurapátu, kab výv́eła ʒ́ḗći.
pasaʒ́íła kurepátu(!), čórnai̯o ṕḗro,
výśeʒ́eła kurapáta darahói̯o ṕḗro.
výpuśćiła bába na padvṓro páśv́ić,
samá śḗła na u̯úľicy kuʒ́éľicu práśći.
xmárka nastupáᵉe, dóžʒ́yk pakrapláᵉe,
pará, pará, babúleńko, kurčáta zḃiráći.
uśḗx ńi sabráła, trói̯o zataptáła,
ah Bóže moi̯ ḿíleńḱi trói̯e zataptáła.
ah Bóže moi̯ ḿilóx́eńḱi, da štóž mńe raḃíći,
i̯ek pryi̯éʒ́e moi̯ staŕéńḱi (!), búʒ́e ḿeńé ḃíći.

i̯ek pryi̯ěxau̯ moi̯ star'éńḱi(!), da paľěs na ṕěčku:
babúleńko, hałúb́eńko, kurčát ńi čuváći.
kurčát ńi čuváći, ńe búʒe čuváći,
výpuśćiła na padvṓro, lúʒi żʒivováľi.
i̯ak użáu̯ star'éńḱi syrúi̯u dub́inku,
zab́íu̯ bábu, zamałaćíu̯, uśú báb́inu sṕínku.
kap tab́ě staryčók užó ruká atsóxła,
zab́íu̯ bábu, zamałaćíu̯, aš traxá ńi zdóxła.
kap tab́é staryčók baradá abľězła,
zab́íu̯ bábu zamałaćíu̯, što na ṕěč ńe ᵘżľězła.

L. Ostaszyn.

I. Dziewczyna lat około 20.

1. Byłó u̯ báćka try syně, dva razúmnyi̯e, tréći durný. stáľi aný ʒaľícsa, adharaʒíľi pa try katuxé (xľevě). u̯lećéło młátšemu ʒ́ṕe ćeláći, i druhómu razúmnomu vlećéło ʒ́ve ćeláći, a durnómu adnó. toi̯ durný vżáu̯ zarězau̯ svai̯ó ćelá, u̯ýsušyu̯ škúrku, pańṓs pradováći. i̯on išóu̯, pa daróże spaśćihnúła i̯ehó nṓč. padyšóu̯ i̯on pat xaʒái̯ima(!), próśicse načeváć. padyšóu̯ i̯on pad aknó, stau̯ praśícsa. xaʒái̯ina dóma ńe byłó, tólko žénščyna. tak i̯ón zaľěs na xátu, żʒor stalevínu, i pażiráu̯, što bába rób́ić. bába ṕekłó tam fšo varýła. b́ez mužyká. pryi̯éxou̯ mužýk z ľěsu, dag dúreń żlez z harý, stau̯ praśícsa: xaʒái̯in, xaʒái̯in, puśći ḿeńé noč ṕerenačeváć. xaʒái̯in ᵘstáu̯, i aččyńíu̯ ʒ́véry, puśćíu̯ u xátu. śeu̯ xaʒái̯in v́ečérać, kľiče dúrńa k sab́ě v́ečérać. toi̯ dúreń ʒ́eržáu̯ nau̯ałṓčečku š škúrkei̯u. pałažýu̯ nau̯ałṓčku pat stałóm, začäṕíu̯ dúreń nau̯ałṓčku, tá͡ᵃ škúrka: łúp. xoʒái̯in pytá͡ᵉecsa u tóho dúrńa, što aná káže, škúrka. dak toi̯ dúreń káže: héto tvai̯á žónka ṕiraḱé ṕekłá. xaʒái̯in stau̯ ṕiraḱé dastau̯áć s ṕéčy, dy i̯éśći. dúreń začäṕíu̯ nahói̯u škúrku znou̯, dak táia škúrka: łúp. xaʒái̯in pytá͡ᵉecsa: što i̯aná káže tab́ě? i̯on káže: tvai̯á žónka káže, što harýłka stai̯íć u̯ ṕéčy. dak toi̯ xaʒái̯in dastáu̯ harýłku, ṕi̯úć s tym dúrńem. dak toi̯ dúreń začeṕíu̯ škúrku znou̯, táia škúrka łúpa͡ᵉ. xaʒái̯in pytá͡ᵉecsa, što i̯aná káže. i̯on káže: što u̯ vášui̯ xáće ńepryi̯átńik i̯eść. xaʒái̯in pytá͡ᵉecsa: štoš i̯emú rab́íć? toi̯ káže: dastau̯ái̯ haráču u̯ódu, i ľíᵗ po u̯śěx kutkṓx, a pat

péč ušú ųyĺiųáį. dak įon įek ĺinuų, túįu ųódu, dak ĺéže pŏp spat péčy, tak toį dúreń za pópa, a toį xaźáįin za tóho pópu, staĺi įehó bíć. káže xaźáįin: pradáį mńe čełavéčku škúrku. tu toį káže: kuplúį. toį kâa: štoš tabĕ dáć? toį káže: daį ty mńe tú'u póųnu škúrku hróšeį, to įa tabĕ pradám. dak toį xaźáįin dauų įemú póųnu škúrku hróšeį. to toį dúreń pryšóų da záty, da na razúmnyįe káže: ot įá, káže, annó ćelátko mńéų, a ųý, káže, dvóįe má'eće, dag bóleį hróšeį vóźmeće za svaįé. tak týįe razúmnyįe vźaĺi pasłúxaĺi durnóho, parézaĺi týįe ćeláta, paśéklĭ túįu škúrku na kauátki, dy paneśĺi pradaváć. dak ńixtó ńe xóče kupláć. razúmnyįe kážuć: što nam rabíć durnómu, što įon nas hédak zvóų. tréba įehó, káže, zabíć. įaný xaćéĺi durnóho zabíć, dak įón pačúų, što xóčuć įehó zabíć, dak įon užáų máćeru starúįu, dy prybráų ƒ svaįó aźéńo, dak įek išóų razúmny, dak dúmoų razúmny, što dúreń šaźíć. annóš ńe dúreń, da máći. įónžoš įek dáų máćery (sakéraįu), dak įand vźałá pavaĺíłašĕ. tak įon narabíų kŕyku: zabíĺi maįú mátku. dak toį dúreń vźauų pasaźíų mátku ų vóźe, abhaćíų įeįé (kab įaná šeźéła), pastávíų kóšyk įeįéc, dy pavós da Naváhrutka. pryšóų žýt, káže: bápko, pa čŏm įáįka? dag začepíų įeįé, dak įaná ńe akázývaįecsa. dak toį druĺí ras, pxnúų įeįé, dak táįa bába z vózu, a toį dúreń za tóho žýda, narabíų kŕyku: maįú mátku žyd zabíų. tak toį káže: ćíxo, ćíxo, ńe kryčý, što zaxóčeš, tó'o tabĕ dám. toį dúreń kâa: nasýp mńe póųnu túįu kałamášku hróšeį. dak toį žyd nasýpaų kałamášku póųnu hróšeį. toį dúreń pryįéxauų da záty, dy káže na razúmnyįe: įa za svaįú mátku starúįu kúlki hróšeį vźáų, a ųy, káže, za svaįé žanké maladýįe tak bóleį pabráĺib hróšeį. tak týįe razúmnyįe pasłúxaĺi durnóho, pabíĺi žanké, i paįéxaĺi da Naváhrutka s pabítymi ženkámi. pryįéxaĺi aný da Naváhrutka, dak s kanceláry staĺi na įix kryčáć, i zabráĺi įix u kanceláryi. dak įaný staĺi prašícsa, što nam dúreń héto skazáų pabíć. ųypuśćiĺi įix. pryšĺi aný da záty, razúmnyįe: što nam, káže, rabíć étomu durnómu? kâa, tre nam ad hétaho durnóho ići ųu próč. vźaĺi, pašĺi at tóho durnóho ųu próč. ćepér durný žyvé, vinó pié(!), pa barazé ćekło, i v róće ńe było.

2. *Lećéu̯ hółup ćerez vódu, dai̯ vadá ṕíći (!),*
oi̯ ćáško mńe da śirótóńce i̯ćí służýći.
i̯ek výdu i̯a na u̯úłečku, stánu za varóta,
ńixtó ḿeńé ńi začéṕić, bo ƀédna śiróta.
i̯ek výdu i̯a na u̯úłečku, ʒevóčki hulái̯uć,
ḿeńé ƀédnu śirótońku ślóśki abľivái̯uć.
i̯ek pačúᵘžo Bóžy synók z vysókoho ńéba:
čahó płáčeš śirótońka, če(h)ó taƀé tréba?
dau̯ Bóx rúčki, dau̯ Bóx nóški, praśvétłyi̯e u̯óčka,
raƀí, pracúi̯ śirótóńka da ćómnai̯e nóčki.
ʒeń raƀíła, nóč raƀíła, rabóta ńa ḿíła,
śádu i̯a ṽečérać, paźirái̯uć s krýva.
pałažú i̯a xľép i łóšku, výdu na daróšku,
załamlú i̯a ƀéły rúčki, paľi̯úcsa ślóśki.
a Bóže moi̯ ḿíleńki, ńeščásnai̯a dóla,
raʒíła ḿeńé mátka f śvatý ʒeń ńeʒélu,
dałá mńe ľixúi̯u dólu, ńiʒé i̯a ńe ʒénu.
pańasú ľíxu dólu na tórx pradaváći,
kážen znáe, što ľixá͡ia, ńi xóčeć (!) kupláći.
a ṕi̯úć lúʒi haréľicu, śíry húśi u̯ódu,
da lećéće śéry húśi až da mai̯hó ródu.
ńe kažéće śéry húśi, što i̯a tut harúi̯u,
da skažéće śéry húśi, što i̯a tut panúi̯u.
i̯ag búʒeće śíry húśi práu̯du kazáći,
to ńa búʒe rónny bratkó śastrýcei̯u zváći.
i̯ek sarvú i̯a z róžy kvétku, puščú i̯a na u̯ódu,
płyví, płyví z róžy kvétka, až da mai̯hó ródu.
płyłá, płyłá z róžy kvétka, pry ƀereškú stáła,
výšła mai̯á mátečka, kvétočku paznáła.
da če(h)óš ty mai̯á dačúšečko hédak sxmurńéła,
múśić mai̯á dačúšečko śem ńeʒél xvarýła.
ńi xvaréła mai̯á mátečko ńi adnói̯ haʒínki,
da zƀaľéła sxmurńéła ƀes svai̯é raʒínki.
3. *ᵘÓi̯čeńko moi̯ róńńeńki, čahó mnói̯u čužái̯eśśe,*
što i̯a š čužým źvenčáłaśe,
da š čužým čužaźémcom,
da ńe s svai̯ím kaxáncom.

s kahó ja śmejáłaśe,
tamú ja papáłaśe,
s kím ja píłá, jéła,
s tym ja šlúbu ne méła.
ževóčki maje šestrýcy,
da lepéj ne znáćiśe,
jek lubíłušyśe rasstáćiśe,
da lepéj ne lubícsa,
jak lubíłušyśe razłučýcsa.

4. *Bráćejko mój rónneńki,*
da ujźi na útečku,
da źérńi pad zórečku,
katóra-a zará hrá-e,
a katóra patuxá-e.
ráńnaja zará hrá-e,
a véčérńa patuxá-e,
tam majá mátka paxažá-e.
janá u Bóha spraša-ecsa,
na véšélo spéša-ecsa.
mátečko maju rónna,
kaľí za läsáńi,
to šačý rubáńi,
a kaľí za haráńi,
búdu kapačé najmáći,
búdu hóry kapáći,
svaju mátku na véšélo zváći.
jeść u méné mátko-u mnóho,
a rónnaje niuódnaje.
da vadúć méné pa rádóńku,
da nc šćýru práudóńku.
janý svajó źićá májuć,
da ušú práudu astaulájuć.
janý svajó źićá májuć,
da ušú maju dólu astaulájuć.

M. Basin.

I. Kobieta lat około 50.

1 [1]*). Ṕérša ṅeʒéleṅka, druhó(ⁱo) vaskreśéṅo,*
ṅe ḿéła saḃé véry da śvatói̯ ṅeʒéľi.
i̯ek ṅeʒéleṅka pryšłá,
i̯a maładá za stół zai̯šłá,
iz rućḿánym v́enóčkom,
z załatým ṕerśćónečkom.

2 [2]*). ćeṕér že: Bráćei̯ko moi̯ rṓṅṅeṅḱi,*
ṅe raspletái̯ kasý mai̯é,
ṅe raźľiu̯ái̯ ślazý mai̯é,
mai̯á kasá ruśéṅka,
mai̯á ślazá drabṅéṅka.
pašłá že mai̯á kasá
pać (!) ćómnyi̯e lesá,
pad ḃéłoi̯o ḃeréźei̯ko,
pat tónkoⁱo haréšei̯ko.

3. Mátočko mai̯á rṓnnai̯a,
ᵘypraṷlái̯, ṅe zabaṷlái̯,
ṅi paźṅí ḿeṅé u̯ dóma.
kaľí spóźṅiš ḿeṅé u̯ dóma,
to dái̯že mṅe maršáłečka,
razúmno(h)o ʒáʒečka,
mai̯hó rṓdno(h)o bráćei̯ka.
mátočko mai̯á rṓdnai̯a,
błahasłaví maładúi̯u,
da v́encá i̯éduču, u̯ Bóha dólu (!) próśačy,
haʒínečḱi ščaśľívai̯e.

4 [3]*). Sýpće pšaṅícu u̯ nóu̯yi̯e karýta,*
karḿéće kóṅi u̯ v́eľíku daróhu.
ᵘ v́eľíkui̯ daróźe trói̯i waróće.
ᵘ ṕéršyi̯e varóta sónco zýʒe,
ᵘ druḱíi̯e varóta ḿéśec zýʒe,

---

[1]) Patrz Wiesiołów I. 9.
[2]) Patrz Wiesiołów I. 2.
[3]) Patrz Łyczyce I. 12.

ᵘ tréćei̯e u̯aróta małói̯čyk uzi̯éʒe.
sónco zýʒe, ćópleńko búʒe,
ḿéśečyk zýʒe, ṽídńeńko búʒe,
małói̯čyk u̯zi̯éʒe, ṽeśeléńko búʒe.
5 [1]). *Ị́éxal'i svatóṽe ḿíma hai̯ żelóny,*
ḿímo sat u̯'išńóu̯y,
sat pałamál'i, sakałá sai̯mál'i,
załatúi̯u čášu kóńḿi staptál'i,
żelónu rútu sváńḱi ščypál'i,
u̯ krásnaⁱe ʒévočḱi práu̯dy pytál'i.
krásna ʒévočka, kal'í búʒeš náša,
to my sat apsáʒim, sakałá prynáʒim,
załatúi̯u čášu złṓtńik pazłóćić,
żelónui̯u rútu sam Boh zaróʒić.
6. *U̯ ńeʒélu ráno ⁱšl'í małói̯cy hrái̯učy,*
šápočḱi šybái̯učy.
aʒín małói̯čyk ńi hráⁱe,
i̯un čásu ńi mái̯e,
i̯un čásu ńi mái̯e,
da šlúbu pryb́iráⁱecsa,
Hóspodu Bóhu kłańáⁱecsa,
ńíżeńko, pakórńeńko,
Pánu Bóhu pryi̯ómńeńko.
7. *U ńeʒélu ráńeńko,*
płákała śirótuńka,
pa vúl'icy xóʒečy,
ᵘ Bóha dól'i próśečy.
začúᵘ sam Bṓh ż ńeb́ós sxóʒečy,
na abłóḱi stupái̯učy,
ᵘańól'ikou̯ (!) pytái̯učy:
vańól'iḱi (!) słúšḱi mai̯é,
što na żeml'í za hałasḗ,
padyxóʒeć pad ńeb́esý?
éto płáče śirótóńka,

---

[1]) Patrz Wiesiołów I. 3.

pa vúľicy xóʒečy,
u̯ Bóha dóľi próśečy.
Boh dai̯é dólu̯ xlebau̯úi̯u,
a Syn Bőžy hrašau̯úi̯u,
a aṅóľiḱi fśelákui̯u.
8. *Bráćei̯ko moi̯ rődṅeṅḱi,*
ći ṿeľíš ty mṅe śéśći,
ći i̯eščé pastai̯áći,
u Bóha dóľi papraśíći,
haʒínečḱi ščaśľíu̯ai̯e.
ṅe śádu, ṅe śádu,
na svai̯őm pasáʒe,
ṅexái̯ bráćei̯ko u̯ói̯ʒe,
ḿiṅé pabła(h)asłáṿić,
na pasáʒe pasáʒić.

N. Sienieżyce.

I. Pastuszek z Sienieżyc, lat 12, chodził do szkółki przez 2 zimy.

1. Dű, dű, da każół baradú. pai̯éxou̯ na ḿéscę kősku kupláć. na štó tá'a kasá? śéno kaśíć. na štó tói̯o śénco? karú^{u}ḱam daváć. na štó týi̯e karú^{u}ḱi? małakó dai̯íć. na štó tó'o małakó? syr raḃíć. na štó tui̯ sýr? pastuškú daváć. na štó tui̯ pastušók? karú^{u}ḱi páśṿić. a hʒé týi̯e karú^{u}ḱi? u pólo pahnáľi. a hʒé tói̯o pólo? traśćóm zarasłó. a hʒé tói̯o traśćó? ʒeu̯čáta pažáľi. a hʒé týi̯e ʒeu̯čáta? xłópcy pabráľi. a hʒe týi̯e xłópcy? pošľí hóry kapáć. što u̯ tői̯ harý? załatá'a ʒéška. što u̯ tui̯ ʒéscy? załatá'a ḿíska. što u̯ tői̯ ḿíscy? załatá'a łóška. što u̯ tői̯ łóscy? załató'o żerṅá. hʒe tó'o żerṅá? kapłún uxaṕíu̯. hʒe tui̯ kapłún? paléćeu̯ u móro.

2. Byu̯ saḃé ʒétko z bápkai̯u. było u̯u i̯íx try syné. dva razúmnyi̯e, a tréći dúreṅ. stał razúmny žaṅícsa. pasłáľi dúrṅa za harškáḿi. pašóu̯ dúreṅ, kuṕíu̯ harškú^{u}, i i̯iʒé, i stai̯áć kałḱé. dúreṅ káže: što u̯ý stai̯aćé, brátcy, ḃes šapók. pakłáu̯ i̯im haršḱé. pryxó(ʒ)ić da dómu. hʒeš tvai̯é haršḱé? stai̯áľi kałḱé, i̯a pakłáu̯ na i̯ix haršḱé. pasłáľi dúrṅa pa sől. kuṕíu̯ dúreṅ sóli. iʒé, pi̯é(!) sabáka vódu: štu pi̯éš brad ḃes sóľi? usýpał adnú žḿéṅu, i pytáacsa:

a štó brat, sałódna u̯adá? sabáka ńičevó ńi káže. i̯ón výsypou̯ uśú sól. pryxó(ʒ)ić da dómu. hʒeš tvaʲá dúrńu sól? ṕił sabáka vódu b́es sóľi, a i̯a i̯emú pasaľił. iʒí dúrńu pa lúʒi, praśí i̯ix na v́aśélo. iʒéće muščýny, ženók ńi b́aréće. pryšľí muščýny. pytái̯ucsa: hʒe u̯ášyi̯e žanḱé? dúreń kazóu̯(!) ńe bráć ženók. iʒíš ty pa žanḱé. pašóu̯ dúreń pa žanḱé. iʒéće žanḱé, ʒećéi̯ ńe b́arḗće. pryšľí žanḱé. pytái̯ućsa: hʒe vášyi̯e ʒéći? kazóu̯ dúreń ńe bráć ʒećéi̯. iʒíš ty dúreń pa ʒéći. pai̯éxou̯ dúreń pa ʒéći, pakłóu̯ na u̯ós, i̯i uv́ezáł ʒéći, pryv́ós. výšľi žanḱé pa ʒéći, ʒéći dúreń pou̯uv́ázvou̯ i padušýł ix. žanḱé płáčuć pa svai̯íx ʒéćax. iʒí dúreń, naľiváį harḗłku. pašóu̯ dúreń, u̯žóu̯ páśitek, pryšóu̯ da bóčḱi, li̯é(!) u páśitek haréłku. i̯ak výľiu̯ uśú harḗłku z bóčḱi, tahdý śeu̯ na bóccy, i i̯éhʒić pa tṓi̯ harḗłcy, i zabá(v́)iu̯. pryšóu̯ k ńemú brát: čamú ty ńe ńeśéš, dúreń? pačekái̯, brat, dai̯édu. nu i i̯ónžo pryi̯éxou̯ da ʒv́eréi̯ i stúkaʲe u ʒv́éry: aččyńí, brat. aččyńił brat i̯emú ʒv́éry, paľiłáś haréłka. áx ty dúrńu, što ty zrab́iu̯, na štó ty haréłku ražľiu̯? i̯á brat hétomu ńe v́inovát, što haréłka ražľiłáśe.

3[1]) *Byu̯ sab́é ʒétko z bápkai̯. byłó u̯ i̯íx dva syné, aʒín dúreń, druḱí razúmny. pav́óu̯ dúreń karóu̯u pródać. v́eʒé praž ľés, skryṕíć b́eréžina. i̯un pryv́úu̯ da tai̯é b́eréžiny karóu̯u i káže: xóčeš kuṕíć mai̯ú karóu̯u? b́eréžina ńičó(h)o ńe atv́ečáe, a u̯śó skryṕíć. pryv́ezóu̯ karóu̯u da b́eréžiny i káže: dau̯ái̯ hróšy za karóu̯u. a b́eréžina u̯śó skryṕíć. dúreń káže: zóu̯tra addaśí hróšy. a b́eréžina u̯śó skryṕíć. pašóu̯ dúreń da dómu, pytái̯ecse brat i̯ehó: pradóu̯ karóu̯u? pradóu̯. a štó ty ᵘužóu̯ za i̯ei̯é? ńičevó ńe užóu̯. i̯a pryv́ezóu̯ da b́eréžiny, i̯aná śo skryṕéła, xaćéła kuṕíć. kazáła, u zóu̯tra hróšy andám (!). pašóu̯ dúreń da tai̯é b́eréžiny: andavái̯ hróšy. a b́eréžina ʃśo skryṕíć. andavái̯ hróšy, a héto u̯śéi̯čas zaśakú. a b́eréžina ʃśo skryṕíć. i̯ṓn vžóu̯, śśék túi̯u b́eréžinu. pasýpaľiś ż i̯ei̯é hróšy. on padabráu̯ hróšy, i pańós da dómu, i pakazóu̯ svai̯mú brátu: ód brat, kṓlko i̯a vžóu̯ za svai̯ú karóu̯u. pav́óu̯ brat i svai̯ú pródać. pryv́ezóu̯ da b́eréžiny, a sám pašóu̯ da dómu. na zóu̯tro pašóu̯ pa hróšy. pryxó(ʒ)ić da b́eréžiny i káže: andau̯ái̯ hróšy, bo u̯śéi̯čas zaśakú. a b́eréžina ńičóho ńe káže. i̯ṓn iśśék b́eréžinu, i ńičóho u̯ i̯ṓi̯ ńimá. pašóu̯ i̯ón da dómu, i próśić u bráta svai̯ehó*

---

[1]) Patrz Wiesiołów II. 1. i Niehniewicze I. 3.

dúrńa: hʒé ty brat nabráu̯ tak v́éle hróšei̯? u ƀeréżińe. a čamúžo i̯a iśśěk ƀeréżinu i ńičóho w (!) i̯ǒi̯ ńimá.

4. Byu̯ saƀé ʒétko z bápkai̯. byłó u̯u i̯íx try syně, dva razúmnyᵗe, a tréći dúreń. paḿór i̯ix báćko, i kazóu̯ i̯im: pryxǒćće ᵛwy synḱé mai̯é, ṕiłnúi̯će vy ḿeńé uśáḱi pa nóčy, ṕéret stáršy, tadý śeladǒršy, a dálei̯ ᵛžó sámy ḿéńšy, dúreń. pryšłóś iśći ṕiłnaváć stáršemu. stáršy bai̯ícsa, próśić u dúrńa: paʒí bráće, ṕeranačúi̯ za ḿeńé. i̯a taƀé dam i̯éśći, aʒéžy, i u̯śó i̯a taƀé dam. pašóu̯ dúreń, lúx na maḱíle i lažýć. podymáacsa maḱíła, i výläs báćko i káže: čamúš ńi i̯šóu̯ stáršy? bai̯óu̯śo iśći, papraśíu̯ u ḿińé, kap i̯á pašóu̯ za i̯ahó. dau̯ i̯amú šarśćínu i ká(ž)e: iʒí saƀé da dómu. i̯un išóu̯, ukačóu̯śo u bałóto, pryxó(ʒ)ić da dómu i káže: nā́ ľixo taƀé, i̯ak ty ńi xaćéu̯ iśći. da ḿeńé ƀíu̯, ƀíu̯ báćko i u̯u bałóto uḱínuu̯. pryšłóś iśći śeladǒršomu, i̯ǒn próśić u dúrńa: paʒí bráće, ṕeranačúi̯ za ḿeńé, i̯a taƀé zapłačú. pašóu̯ dúreń, i lóx na maḱíle. lažýć, padymáacsa maḱíła i u̯stai̯é i̯ehó báćko i káže: čamú ńe pryšóu̯ śeledóršy sýn? i̯ǒn papraśíu̯ u ḿeńé, kap i̯á za i̯ahó pašóu̯. dou̯ i̯ǒn i̯emú šarśćínku i káže: iʒí da dómu. i̯ǒn pryšóu̯, ukačóu̯śo u bałóto, i pryxó(ʒ)ić da dómu: ax ná ľixo taƀé, ńe xaćéu̯ ty i̯śći. ḿeńé ƀíu̯, ƀíu̯ báćko, i u̯uḱínuᵘ u bałóto. pryšłóś iśći ḿéńšemu, dúrńu. i̯ǒn pašóu̯, lǒx na maḱíle, i lažýć. tak i padymáacsa maḱíła, i u̯stai̯é i̯ehó báćko: a štó sýnku, ty za i̯ix xaʒíu̯, a i̯aný za ćeƀé ńe pašľí. dóu̯ i̯on i̯emú šarśćínu: i̯iʒí da xáty. pryšóu̯ i̯on da dómu i̯i lóx spáć. saśńíu̯ són, što cárau̯a doč iʒé zámuš i u̯yƀiráa saƀé mužyká. skazóu̯ i̯on svai̯ím bratóm. bratě pozapraháľi kóńi, i pai̯éxaľi. i dúreń káže: i i̯á pai̯édu. a bratě (i̯e)hó kážuć: kuḋý ty dúreń pai̯éʒeš? ćeƀé tam zabi̯úć. ńičóho, taḱí pai̯édu. pai̯éxał taḱí dúreń. pryi̯éxał u ľés, u̯žóu̯ svai̯hó kańá zaƀíu̯, i ḱíšḱi i kóśći u̯ýtras a škúru pavéśiu̯ na kúśće. i prysmaľíł šerśćínku, pryléćeu̯ k ńemú kǒń. on pras právo vúxo uľés, a praż ľíwo wýles, i zraƀíu̯śo taḱí xaróšy, i pai̯éxou̯. laćíć i̯ehó kǒń pa vózduxu, pryléćeu̯ da cára. i uhléʒeu̯ svai̯é bratě, i kápnuᵘ i̯im svai̯éi̯u nahái̯kai̯ŭ, a sam poléćeu̯, poléćeu̯ da cársḱii̯e dačḱí. i̯aná i̯ehó paluƀíłą i i̯amú ṕičáć na łuƀé prylaṕíłą, i pai̯éxou̯ i̯ǒn da dómu. pryi̯éxou̯ u ľés, žľés s kańá, praż ľíu̯o vúxo uľés, a pras právo výles, i zraƀíu̯śo iznóu̯ taḱí sámy, i̯eḱí byu̯, abadrány. pryšóu̯ da dómu i lǒx na pałú. i u̯krućíu̯ łop anúčei̯u, ṕičáć túi̯u, kab bratě ńi paznáľi, što i̯on

i̯éhʒi̯u̯ da cársḱii̯e dačḱí. pryi̯ehʒái̯uć bratḗ da dómu i kážuć: što ty u̯kručíu̯ dúreń hóło^u svai̯ú? bu mai̯á hałavá baľíć. a štó u̯y brátcy tam čúľi? tréba byłó dúrńu i taḃé i̯ḗxać, to ty čú^uby, što tám hawarýľi. i̯ak kápnu^uby taḃé hédak, i̯ak nám, to i̯i zaḃíu̯by.

5. Byu̯ soḃé ʒétko z bápkoi̯. ḿéľi aný kúrḱi i húsḱi. pasíi̯ał(!) ďét répy. unáʒiu̯śe u i̯ix ḿeʒvéć. pašóu̯ ʒet ṕiłnováć, adruḃíł ḿeďvéďu nóhu. pryšóu̯ ḿaďvéť k ńemú, káže: húsḱi sṕáť, kúrḱi sṕáć, adnó mai̯á bápka ńi sṕíć, moi̯ú vółnu produčý, mai̯ó ḿáso i̯edučý. hám bápko, żżḗm. ^uṓi̯ ʒétko bau̯'íśe(!), dámo m^iému(!) kúrečku (dái̯mo i̯emú kúrečku). dáľi i̯emú kúrečku. pašół ḿeʒvéć, pasaʒíł na karčečkú. pryšół ḿeʒvéć iznóu̯, káže: húsḱi sṕać, kúrḱi sṕać, adnó mai̯á bápka ńe sṕíć, mói̯u vóu̯nu produčý, mai̯ó ḿáso i̯edučý. hám bápko, żżém. bába u̯sýła (!) (výsaʒiła) hółou̯ prez aknó, ká͡a: čehó ty pryšóu̯ ḿaʒvéć? ďét pxnúł bábu, ḿaďvéť użáł pańós, pasaʒíł na karčečkú a sam pašół. pryxóďiť ḿeďvéť g báḃe, a bába: ńi dastáńeš ty żżéśći. ḿeʒvéć výł, báby ńi dastáł, i pašóu̯. bába żlézła i pašłá. iʒé tak iʒé, stai̯íć xátka na kuráčui̯ łápcy. vašłá bába u xátku, tam xarašó u xáccy. bába pašłá poi̯iskáła i naṕiłáś małaká. pryšľí kózy i kážuć: u nášui̯ xáccy ńéxto býł, mołočká naṕíłśe. pastávim my kazłá ṕiłnováć. bába káže: zaśńí każół. każół zasnúu̯. bába výlezła spot karýta, naṕiłáś mołoká, i znóu̯ lehłá pot korýtəm. pryšľí kózy, ká(ž)uć: ńéxto u̯u nášui̯ xátcy był, i każół ńe ṕiłnováł, mołočká naṕíu̯śo. pastávim my druhóho kozłá. bába káže: zaśńí każół. każół ńi zasnúł. bába výlezła spot karýta, stáła ṕić małakó. każół zła-víł bábu, i próśić u ńei̯é: búć bápko u nás, hleďí nas, karḿí nas, i pói̯ nas, i dṓi̯ nas. bába káže: xarašó. pašľí kózy na pášu, a bába astáłaśe dóma. u̯żáła syr bába, pońesłá svòi̯mú (!) ďédu. zaľézła na hóru, pradráła ďérku, a ďét spáł na ṕéčy. aná u̯ḱínuła i̯emú u̯u rót. ďét rassmakaváł y (!) káže: saróka ći varóna, uḱíń bṓlš,bo smáśńeńko. uḱínuła bába i̯eščé krýšku. i̯ónžoš palés šukáć na hóru, našół svoi̯ú bábu na harý i pytái̯e: ďé ty bápko byłá? ná(!) ká͡a: týš ḿeńé ḿeʒvéʒu addáł. i próśić u ńei̯é: zaveďí bápko ḿeńé tudá, gde ty byłá. i̯aná zavełá i̯ehó u túi̯u xátku, gďe kózy žyvúć. tám kak nai̯éłśe ʒét, kak stáł ṕarďéť, upužáľiś kózy, i palaťéľi na ďíḱii̯e łózy.

6. Luźne notatki. *I̯ak paḿór moi̯ tátko, śḗm hṓt i̯ak paḿór, a mai̯hó ʒáćka paḿérła žónka, mai̯á mátka da da ʒáćka ṕerei̯šłá. i̯aný žyľí ńevénčeny. a ^užó to paḿérła mai̯á mátka ʒve ńe-*

ǯéľi, ịek aná pańérła. pazyčáľi hróšy šmát, ṕeǯǯešát dva rublé, i ńi andaváľi ńi kryški. a ćeṕér ịak aná pańérła, nu mńe ż ǯáčkom tréba anddć. — Hőt. rődny. žőnka. syšľiše. pry ịőm. pryvaľi. ǯaľe. try kaṕé. pašėeľi. ńe andaľi. anná. s poụ kapý. harőx.

II. Žyľinska, kobieta lat około 50, z Ohorodnik, wioski o wiorstę odległej od Sienieżyc, zamieszkała od wielu lat w Sienieżycach.

1. *Byụ ǯét, dy z bábaịu. ḿéľi saḃé pa daccý. báḃina daċka da ż ǯédavyịe żǯékavałuš, ḃiła ịaịé. ịenáž vżełá prašić, płákać: tátuško mőị ḿileńki, zavaǯiž ḿeńé xot (!) na słúžbu pastáụ. ịon káže: hǯež ịa ćeḃé ǯétki na słúžbu pastáụlu, kaľi ty ịeščé saụšém ńičóho ńe móžeš raḃić. zraḃiụ załatúịu prášńičku, i saụkóụuịu kuǯélku, veraćénce dáụ. no iǯi, káže, ǯétki za mnoịu. i pryšľi ụ pústy dőm, i káže: šaǯ ǯétki, praǯi. tak ịaná praže i płáče, što adná. práła aná da haǯiny ǯešátaịe, da aǯinátcataịe. tak stáło šuḿéć. prylaćéụ čórt i próšić ịeịé: ǯéụko ǯavica, rusáịa kašica, paǯém huláć. a ịaná atkázyvaịe: ịak ịa paịdú huláć, kaľi u ḿeńé ńimá pańčóx. ịek ịőn palaćéụ, dak ịaná káže: pőịće kúrki ráno, što mńe¹) stáło čórneịo, varuxáteịo, ịek šviná paruxátaᵃa. tak ịőn prylaćéụ, pryńús pańčóxi: ǯéụko ǯavico, paǯém huláć. ịák ịa paịdú huláć, kaľi ụu ḿeńé ńimá čeraviк. ịőn palaćéụ pa čeraviki. ịaná káže: pőịće kúrki ráno, štó mńe stáło, čórneịo, ụaruxátaịo, ịek šviná paruxátaᵃa. pryńús ịun čeraviki: ǯéụko ǯavico, paǯém huláć. ịák ịa paịdú huláć, kaľi u ḿeńé ńimá kašúľi. tak ịőn i palaćéụ. ịaná tak znóụ próšić: pőịće kúrki ráno, štó mńe stáło, čórnaᵃo ụaruxátaᵃo, ịek šviná paruxátaᵃa. tak ịőn pryńős kašúlu: ǯéụko ǯavico, rusáᵃa kašica, paǯém huláć. ịaná atkázyvaịe: ịak ịa paịdú huláć, kaľi ńimá u ḿeńé spadńički. tak ịőn i palaćéụ. ịaná próšić: pőịće kúrki ráno, štó mńe stáło, čórno ụaruxáto, ịek šviná paruxáta. prylaćéụ, pryńős spańńičku: ǯéụko ǯavico, rusáᵃa kašicụ, paǯém huláć. ụág ịa paịdú huláć, kaľi u ḿeńé ńimá xústki. tak ịőn pašóụ, prynóšić xústku. ịaná káže: pőịće kúrki ráno, štó mńe stáło,*

---

¹) Może: *štom mńe* ⇐ *štob mńe.*

čórno u̯aruxáto, i̯ek śv́iṅá paruxáta'a. tak i̯ṓn pryxóʒ́ić, xústku prynóśić: ʒ́éu̯ko ʒ́av́íco, rusá͡a káśíca̯[1]), paʒ́ém huláć. i̯ák i̯a pai̯dú huláć, kal'í u ḿeṅé ṅimá stúšḱi. tak i̯ṓn i pašóu̯, (i̯a)ná káže tak: pṓi̯će kúrḱi ráno, štó mṅe stáło, čórno(i̯o) u̯aruxáto(i̯o), i̯ak śv́iṅá paruxáta'a. tak i̯ṓn pryṅús stúšku: ʒ́éu̯ko ʒ́av́íco, rusá͡'a káśíco, paʒ́ém huláć. i̯ák i̯a pai̯dú huláć, kal'í u ḿeṅé ṅimá padúšḱi. tak i̯ṓn pašóu̯ pa padúšku. i̯ená próśić: pṓi̯će kúrḱi ráno, štó mṅe stáło, čórno, u̯aruxáto, i̯ek śv́iṅá paruxáta'a. tak pryṅús padúšku: ʒ́éu̯ko ʒ́av́íco, rusá͡a káśíco, paʒ́ém huláć. i̯ák i̯a pai̯dú huláć, kal'í u ḿeṅé ṅimá ṕarýny. tak i̯ún pašóu̯ pa ṕarýnu. i̯aná káže tak: pṓi̯će kúrḱi ráno, štó mṅe stáło, čórno u̯aruxáto, i̯ek śv́iṅá paruxáta'a. pryṅṓs i̯un i ṕarýnu: ʒ́éu̯ko ʒ́av́íco, rusá͡a káśíco, paʒ́ém huláć. i̯ák i̯a pai̯dú huláć, kal'í u ḿeṅé ṅimá kažúxa. tak i̯ṓn pašóu̯ pa kažúx. a i̯aná káže: pṓi̯će kúrḱi ráno, štó mṅe stáło, čórno u̯aruxáto, i̯ek śv́iṅá paruxáta'a. pryṅús i̯un kažúx: ʒ́éu̯ko ʒ́av́íco, rusá͡'a káśíca̯, paʒ́ém huláć. i̯ak i̯a pai̯dú huláć, kal'í u ḿeṅé ṅimá śerḿáḱi. i̯ṓn pašóu̯ pa śerḿáhu. i̯aná káže: pṓi̯će kúrḱi ráno, štó mṅe stáło, čórno u̯aruxáte'o, i̯ek śv́iṅá paruxáta'a. pryṅṓs śerḿáhu: ʒ́éu̯ko, ʒ́av́íco, rusá'a káśíco, paʒ́ém huláć. i̯ák i̯a pai̯dú huláć, kal'í u ḿeṅé ṅimá hróšei̯. tag i̯ṓn pašóu̯ pa hróšy. i̯aná káže: pṓi̯će kúrḱi ráno, štó mṅe stáło, čórno, u̯aruxáte'o, i̯ek śv́iṅá paruxáta'a̯. pryṅús i̯ṓn hróšy. tak ṕév́eṅ kákarēkū. a i̯ṓn i palaćéu̯ tahdý. dau̯ Bṓh ʒ́eṅ, pryšóu̯ báćko i̯ei̯é hläʒ́éć: a štó ty tut dáčuško (!) rób́iš? i̯aná káže: kuʒ́élku pradú, i ćeṕér tátuško ẑerṅí, i̯akó'o u ḿeṅé baháctvo. tak i̯ṓn vżáu̯ tátko zabráu̯ tó'o baháctvo, i pav́ṓu̯ i̯ai̯é da dómu. tá'a užó báb́ina dačká pazav́ídavała i̯ṓi̯, ʒ́édou̯ṓi̯ daccý, i: zrab́í mṅe ʒ́étko práśṅicu załatúi̯u, kuʒ́élku šeu̯kóu̯ui̯u, v́eraćénce załató'o. zav́aʒ́í ḿeṅé tudý ʒ́étko, ʒ́e i̯ tvai̯á byłá. ʒ́ed zrab́íu̯ załatú'u práśṅičku, šeu̯kóu̯u'u kuʒ́élku, załató'o v́eraćéncă, i skazáu̯: iʒ́í ze(!) mnói̯u. i zav́ṓu̯ i̯ei̯é tudý u̯u v́étreny ml'in, pasaʒ́íu̯ i̯ei̯é, káže: praʒ́íš, i̯ek tṓlko prýʒ́e da ćeb́é čṓrt, búʒ́e praśić ćeb́é huláć,

---

[1]) W formułce tej wyrazy: „*ʒ́av́íca*“ i „*kaśíca*“ wymawiane emfatycznie, akcent rozkłada się na dwie sylaby, przyczem obie ulegają wzdłużeniu, czego już osobno nie zaznaczam Nie odrazu zdałem sobie sprawę z istoty tego objawu, stąd oba wyrazy nie we wszystkich wypadkach w powyższy sposób wyróżnione.

tak ty praśí u̯ i̯ehó. tak i̯ṓn i pryléćeu̯: ʒ́éu̯ko, ʒ́ávíco, rusá͡ia káśíca, paʒ́ém huláć. i̯ák i̯a pai̯dú huláć, kaľí u̯u ḿeńé ńimá pančṓx i čeravík, sarṓčḱi, spańńícy, xústḱi, stúšḱi, padúšḱi, ṕarýny, kažúxa, śerḿáḱi i hróšy. i̯ṓn paḃéx, za rás uśó čýsto pryńṓs, i pašóu̯ ż i̯ṓi̯ huláć. huľáu̯(!), huľáu̯, u̯ýtres ż i̯ei̯é u̯śó čýsto, kóśći ḿáso, i škúru pavéśiu̯ na harý. ńimá tai̯é užó dačḱí báḃiny, ʒ́éń ńimá i̯i druḱí. tak tá͡a bába stáła praśíć: ʒ́étku moi̯ hałubók, palaʒ́í, ʒ́e i̯aná tam ʒ́éłaše (ḃäz zúbou̯ byłá). toi̯ ʒ́ét pašóu̯, pahlaʒ́éu̯, annóš tai̯é ʒ́éu̯ḱi annó kóstečḱi ležáć. pryšóu̯ da dómu, káže: bábo, ᵘžó tvai̯é dačḱí ńimá na śvéće. i̯aná búʒ́e kazáć: čamúš to ʒ́étku? vaźḿí kóšyček, i paʒ́í padḃarý kóstečḱi. i̯ená pryšłá, padabráła kóstečḱi. tak ńeśé. a u̯u i̯íx byłá súčečka̯, iʒ́é za bábai̯ za tói̯u, i káže: ʒ́ā́u̯ ʒ́ā́u̯, ʒ́édáu̯á[1]) dáčká, u karéće i̯éżʒ́ić, ʒ́ā́u̯ ʒ́ā́u̯, báḃíná dáčká u̯ kašaľí bráščýć (kóšyček, što éto kartóšḱi kapái̯uć). i̯aná u̯uxaṕíła palénco. bába táᵃa, papuśćíła tym paléncem, ṕeraḃíła nṓšku. i̯ená taḱí skáče súčečka táᵃa na trṓx nóškax, i káže znóu̯: ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯, ʒ́édáu̯á dáčká, ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯, u̯ karéće i̯éżʒ́ić, ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯, báḃíná dačká, ʒ́ā́u ʒ́ā́u̯, ᵘ kašaľí bráščýć. bába tá͡a u̯xaṕíła palénce, papuśćíła na tú͡ᵃu súčečku, i druhúi̯u nṓšku ṕeraḃíła: što ty pádło bréšeš? a i̯aná taḱí skáče ᵘśó na ʒ́vṓx nṓškax: ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯, ʒ́édáu̯á dáčká, ʒ́ā́u̯ ʒ́ā́u̯, u̯ karéće i̯éżʒ́ić, ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯, báḃíná dáčká, ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯, ᵘ kašaľí braščýć. ᵘxaṕíła bába palénce, papuśćíła na tú͡u súčečku, ṕeraḃíła ⁱi tréćui̯u nṓšku. i̯aná skáče na annṓi̯ nṓscy: ʒ́ā́u̯ ʒ́ā́u̯, ʒ́édáu̯á dáčká, ʒ́ā́u̯ ʒ́ā́u̯ u̯ karéće i̯éżʒ́ić, ʒ́ā́u̯ ʒ́ā́u̯, báḃíná dáčká, ʒ́ā́u̯ ʒ́ā́u̯, ᵘ kašaľí bráščýć. bába u̯użałá palénce, papuśćíła na súčečku, ṕeraḃíła i̯i čećvórtui̯u nóšku. tak tá͡ᵃa súčečka kóćicsa: ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯, ʒ́édáu̯á dáčká, ᵘ karéće i̯éżʒ́ić, ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯ báḃíná dáčká, ʒ́ā́u̯, ʒ́ā́u̯ ᵘ kašaľí bráščýć. bába u̯żałá palénce, papuśćíła na súčečku, i u̯żałá zaḃíła ᵘžó sau̯śém súčečku. ᵘžó i̯i báśńi kańéc, i i̯a tam byłá, ḿut, ẃinó ṕiłá, u̯ róće ńe było, pa baraʒ́é a̯nnó paćäkłó.

2. Byu̯ zái̯čyk. išóu̯ i̯ún u harṓx, sustréu̯ u̯óžyka̯, i stáu̯ na-

---

[1]) W formułce tej (mówionej w ogóle głosem sklamrzącym) wyrazy: *„ʒ́édau̯a“, „báḃina“, „dačká“, „braščýć“* wymawiane emfatycznie, z oddzielaniem pauzami poszczególnych sylab, tak, że każda sylaba ma swój akcent, przyczem wszystkie ulegają wzdłużeniu, czego już osobno nie oznaczam. Zresztą nie we wszystkich wypadkach taka wymowa wyróżniona.

śḿeiáu̯śo záiči̯yk z u̯óžyką: kudá ty kryu̯ołápy i̯iʒéš? tak u̯óžyk zau̯źľiu̯śe na i̯ahó, zazłau̯áu̯śe na záiči̯ca: što éto takóʼo, što ty mńe (!) nazyu̯áu̯ kryvołápym. tak káže: pŏi̯ʒemžeš my na u̯ýṕeretḱi. pryšóu̯ da dómu u̯óžyk, da svai̯é žŏnḱi, káže tak: iʒí, u tŏm i̯i u̯u tŏm ḿéscy stań. a pryšóu̯ da tóho záiči̯ca: nu pŏi̯ʒem na u̯ýṕeretḱi, u̯u takói̯o i takóʼo ḿésco. tam žŏnka stai̯íć u̯óžykău̯a, a tút u̯óžyk stai̯íć sam z záiči̯cem, i havóryć i̯emú: pai̯ʒém na u̯ýṕeretḱi. toi̯ záiči̯čyk pałažýu̯ u̯úšḱi na plečáx i káže: ráz du̯a, i pašóu̯. znyšóu̯, stai̯íć tam žŏnka, a i̯on éto dúmou̯, što u̯óžyk sam prylaćéu̯. tag znóu̯ káže záiči̯čyk: paʒém i̯eščé ras. tak pałažýu̯ záiči̯čyk u̯úšḱi na plečáx: ráz, dvá. pryletáʼe nazát, zystáu̯ u̯óžyka tam. tak káže: pai̯ʒóm i̯eščé ras. (f)śo ńe véryć záiči̯ec u̯óžyku, što héto i̯on i̯ehó u̯ýṕereʒiu̯. pai̯ʒóm i̯eščé ras. pałažýu̯ záiči̯čyk u̯úšḱi: ráz, dvá. prylaćéu̯ tréći ras. króu̯ sýpnułąśe z nŏzdrou̯ i̯i u̯upáu̯. tak u̯óžyk káže: xot (!) tvai̯é nóḱi dóu̯ḱii̯e, a mai̯é karŏtḱii̯e, i̯a ćeḃé źvŏu̯ taḱí ś śvétu.

3. Byu̯ ʒét z bábai̯u. ḿéľi aný saḃé pa daccý. dak tak i sámo ʒédau̯a dačká i báḃina, dak báḃina dačká ż ʒédou̯ei̯ hłuḿíłaśe. i̯ená načełá płákać, ʒédau̯a dačká, káže: tátuško, pastáu̯ ḿeńé służýć. i̯on atkázÿvaʼe: ńe móžeš służýć, i̯eščé błaháʼa. dau̯ i̯ŏi̯ práśńičku i załatóʼo véraćéncǫ, pavúu̯ i̯ei̯é nąt kryńícu, i pasaʒíu̯ i̯ei̯é tam, káže: praʒí, i̯ek upaʒé véraćéncǫ, tak(!) i samá ḃäžý za i̯ím. tak i̯ak véraćénco u̯upáło, tak i̯ená i̯i paḃéhła za véraćéncəm. ḃažýć, dak ḃažýć, aš tam stai̯íć i̯ábłyńka: ʒéu̯ko ʒávíco[1]), rusáʼa káśíca, atraśí ḿińé, saḃé i̯ábłečko u̯óżḿeš, i mńe paḱíńeš. i̯enáš atrasłá, saḃé i̯ábłečko u̯żełá, i i̯ábłyncy paḱínuła. ḃažýć dak ḃažýć, stai̯íć hrúška: ʒéu̯ko ʒávíco, rusáʼa káśícą, atraśí ḿińé, saḃé hrúšku u̯óżḿeš, i̯i mńe paḱíńeš. tak i̯aná atrasłá, saḃé hrúšek użałá, i hrúscy paḱínuła. ḃažýć, dak ḃažýć, aš tam stai̯íć ʒéška ćéstą: ʒéu̯ko ʒávíco, rusáa káśícą, zaḿaśí ḿińé, i u̯saʒí ḿińé, saḃé búłečku u̯óżḿeš i mńé paḱíńeš. zaḿaśíła i u̯saʒíłą, sṕekłá saḃé búłečku, u̯żełá, i ʒéscy paḱínuła. ḃažýć, dag ḃažýć, stai̯íć paršúk: ʒéu̯ko ʒávíco, rusáa káśícą, zakaľí ḿińé, í ąsmaľí ḿińé, saḃé sáłcą u̯óżḿeš i mńe paḱíńeš. ʒéu̯ka u̯żałá, zakałóła, i ąsmaľíła, saḃé u̯żałá sáła i tam paḱínuła. ḃažýć dak ḃa-

---

[1]) Patrz str. 155. [1])

žýć, aš tam u léše staįíć xátka na kuráčuį nőscy. įená zaįxóźić tudý u̯u xátku túįu, káže: Paxvalóny Įézus. na u̯'éḱi. źe ty źéu̯ko xóźiš? u̯ot išłá, zaįšłá da u̯ás. móžep ty patkáła krašón? įaná atkázy̆vaᵉe: patkú. įená u̯žałá įeįé pavełá u kamórku: ušúdy xaźí. u̯šúdy xaźí, annó tam ńe įiźí, hźe łýčom zavázano. tak šéła źéu̯ko krósna tkáć. a u̯'éźma pabráłą žeľéznyįe tau̯kačý, pašłá u ľés. hétaįa źéu̯ka pašłá tam, hźe łýčkom byłó zavázano. raźvezáła, aš tam hróšy. įenáž hétyx hróšy nabráu̯šy ḿéx, dau̯áį ućäkáć. tak pryb́éhła da paršuká, paḿinúła paršuká. tak tá͡ᵃa véźma laćíć, užó véćer šuḿíć. pryb́éhła da dómu, pahlaźéła, źéu̯ḱi ńimá dóma u̯užó. pahlaźéła įi hróšeį ńimá. dau̯áį dahańáć. b́ažýt(!) dak b́ažýć, iž žeľéznyḿi tau̯kačáḿi. pryb́éhła da paršuká: paršúk paršúk, ći ńe báčyu̯ tut źéu̯ḱi b́ehučý, ḿéx hróšeį ńesučý? ńe, ńe báčyu̯. b́ažýt dak b́ažýć, staįíć źéška: źéško źéško, ći ńe báčyła tut źéu̯ḱi b́ehučý, ḿéx hróšeį ńesučý? ńe báčyła. b́ažýt dak b́ažýć, staįíć hrúška: hrúško, hrúško, ći ńe báčyła tut źéu̯ḱi b́ehučý, ḿéx hróšeį ńesučý? ńe, ńe báčyła. b́ažýt dak b́ažýć, staįíć įábłynka: įábłynko, įábłynko, ći ńe báčyła tut źéu̯ḱi b́ehučý, ḿéx hróšeį ńesučý? ńe, ńe báčyła. táįa źéu̯ka pryšłá da dómu, ḿéx hróšeį pryńesłá. dak užó báb́ina dačká próśić: zavaźí ḿińé źétku. įun įoį dau̯ práśńičku, i załatóᵒo véraćéncǫ, pasaźíu̯ įeįé nąt kryńíceįu: įek véraćénce u̯upaźé, tak ty samá b́ažý. véraćéncǫ u̯upáło, tak i įená pab́éhła. b́ažýt dak b́ažýć, staįíć įábłynka: źéu̯ko źávíco, rusá͡ᵃa káśíca, atraśí ḿińé, sab́é įábłečko u̯óźḿeš, i mńe pakíńeš. ńimá kaľí, tréba b́éxčy. b́ažýt dak b́ažýć, aš tam staįíć hrúška: źéu̯ko źávíco, atraśí ḿińé, sab́é hrúšek u̯óźḿéš, i mńe pakíńeš. ńimá kaľí, tréba b́éxčy. b́ažýt dak b́ažýć, aš tam staįíć źéška ćésta: źéu̯ko źávíco, rusá͡ᵃa káśíca, zaḿaśí ḿińé, i spačý ḿińé, sab́é búłečku u̯óźḿeš, įi mńe pakíńeš. ńimá kaľí, tréba b́éxčy. b́ažýt dak b́ažýć, aš tam staįíć paršúk: źéu̯ko źávíco, rusá͡a káśíco, zakaľí ḿińé, sab́é sáłcą u̯óźḿeš, i mńe páḱíńeš(!). ńimá kaľí, tréba b́éxčy. b́ažýt dak b́ažýć, aš tam staįíć xátka u̯ léše na kuráčuį nőscy. u̯aįxó(ź)ić u xátu, aš tam véźma krósna ččé. Paxvalóny Įézus. na u̯'éḱi. źéu̯ko, źávíco, ći ńe patkáłap ty krašón? a čamúš, patkú. ušúdy xaźí u̯šúdy xaźí, annó tam ńe xaźí, hźe łýčkəm zavázano. ty ččý krósna, a įá paįdú. vżełá žeľézny'e tau̯kačý, i pašłá. a źéu̯ką hétaᵃa pašłá tam nabráła hróšeį i pašłá. annós véźma b́ežýć za įóįu ž žeľéznyḿi tau̯kačáḿi. pryb́eháᵉe da paršuká:

paršúk paršúk, ći ńe báčyu tut ʒéuḱi ḃehučý, ḿéh hróšei ńesučý? a od ḃažý, to dahóńiš. ḃažýt dak ḃažýć, as (!) staijć ʒéška ćésta. ʒéško, ʒéško, ći ńe báčyła tut ʒéuḱi ḃehučý, i ḿéh hróšei ńesučý? a ᵛot ḃažý, to dahóńiš. ḃažýt dak ḃažýć, aš tam staijć hrúška: hrúško hrúško, ći ńe báčyła tut ʒéuḱi ḃehučý, ḿex hróšei ńesučý? a od ḃažý, tak dahóńiš. ḃažýd (!) dak ḃažýć, as staijć iáblynka: iáblyńko iáblyńko, ći ńe báčyła tut ʒéuḱi ḃehučý, ḿéx hróšei ńesučý? a ᵛot ḃažý, to i dahóńiš. dahnáła, i zaḃíła túiu ʒéuku, žaĺéznyḿi taukačáḿi, za tóio, što ńi pasłúxała, traśćí i kałóć, i ḿeśćí. dag zaḃíła. táᵘa búba. ᵛžó ždáła, ždáła, i pryxóʒiła šukáć, ánnó (!) kóstečḱi našłá.

III. *Pałáša Łukóško*, żona ekonoma w Sienieżycach, lat około 30.

1. *Byu krul s krulóvu, i ńe byłó u iix ʒećéi. xaćéĺi ianý štob byĺí ʒéći. iéxaĺi za hrańícu, ṡeléĺi kúčeru kóńé zakładáć. výšeu kúčer, adzyváiecsa iemú ź ńéba: začekái iešćé púru góʒin, bu búʒe ćélka navalńíca. vaišóu kúčer i gavarýć: naiiaśńéišy krúlu, ńelžá uuḃirácsa uu daróhu, bo búʒeć (!) ṡélka navalńíca. ión atkázývaie iemú: što ty znáieš. tak vuxóʒić da stáińi łašaʒí zakładáć. stála ṡélka navalńíca, adzyváiecsa z ńéba iemú: što kahdá xóće krulóua ḿeć ʒéći, to ńexái patstáu'ić ḿedńícu, i naĺiié(!) u šklánku uadý i uýpie ʒve šklánḱi, tak zastúpić na dva syná. uaixóʒić kúčer i havarýć: naiiaśńéišy krúlu, ńexái krulóua uýpie ʒve šklánḱi uadý. zastúpić na dva syná. krulóua vypíła ʒve šklánḱi i zastupíła na dva syná. byłá u iix máleńka súčečka, ḃéhła napiłášo i zastupíła na dva sobáčḱi. klač išłá napiłáše, zastupíła na dva kóńiḱi. tak krulóua ḿéła dva syná, súčečka dva sabáčḱi, klač ḿéła dva kóńiḱi. týie syná raśĺí pa časám, ńi pa gadám, i praišĺí uśé klásy. tymčásem xóčuć adieżʒáć ad ᵛóica. pabráĺi soḃé pa kóńiku i pa sabáčečcy. i vyieżʒáiuć u druhóio cárstvo. pryiéxaĺi u druhóio cárstvo, da słúpa, annó sustréĺi, iʒé ḿeʒṡéʒ z ḿeʒṡeńátaḿi. iený céĺiĺi streláć. atkázývaie ńeʒṡéć: kruleṡíčy ńi streláiće nas, vežḿéće saḃé pa ḿeʒéʒiku.. uzeĺí iený pacełováĺišo, aʒín poiéxou v adnó cárstvo, a druĺí u druhóio. pryieżʒáie stáršy u druhóᵘo cárstvo, aš tam uśéi górəd*

*žełóbai̯u apćóhńen(!). zai̯éxou̯ na kvatéru, pytáacsa, što takóio, što u̯śéi̯ górəd žełóbai̯u apćáhńen. gavaráć i̯emú, što tut i̯eść źḿei̯á z dvanátcaćḿi hałaváḿi, i̯ená u̯śó kúšai̯e lúʒi. a to i̯eść u cára adná doč, i i̯ṓn xóče túi̯u doč skúšać. i apćahnúu̯ žełóbai̯u u̯śéi̯ górəd, i próśić, što xtop spaśíu̯ dṓč, to zastańécsa mai̯ím naślédńikom. tak u ʒeśátui̯u haʒínu v́ečeróm v́edúć u̯žó i̯ei̯é da tai̯é xátḱi s pałkavói̯u múzykai̯u, aćéc płáče, i mátuška płáče. pryv́eľí i̯ei̯é u̯ túi̯u xátku, i raspreščáu̯śo aćéc i mátka. i̯aná śeʒíć i płáče, kśónšku čytáie. adnóš krulévič skazáu̯ na svai̯hó ḿeʒv́éʒa: pai̯ʒṓm brat s tabói̯u. móže my étu carṓu̯nu spaśṓm at śḿérći. pryxóʒać da xátḱi, tak carṓu̯na dúmała, što móže źḿei̯á, i̯i abamľéła. krul havarýć: carṓu̯na ńe pahái̯ćeśe[1]), bo otó i̯ʒé vaš spaśíćel. tag zaráz źḿei̯á u dvanástui̯u haʒínu svai̯ím cmókom paćahnúła xátku. tak krul gavarýć na ḿeʒv́éʒa: brat Ramáška, pasaḃí ka hétui̯ carṓu̯ńe, kab źḿei̯á ńi skúšała i̯ei̯é. adzyváiecsa źḿei̯á: što takóio tam i̯eść, što ńi dai̯óć mńe carṓu̯ny źźéśći. tak u dvanástu haʒínu źḿei̯á u̯xóʒić(!) z vadý i havóryć na krúla: pṓi̯ʒem na plác. tak adzyváecsa źḿei̯á: ḃí ḿeńé. krul havóryć: ńe, ty ḿeńé ḃí. tak źḿei̯á i̯ak udýryła, dak krul ńičevó, a u źmei̯í ʃśe dvanátcać hałṓu̯ zvaľíłośe, i̯ek krul výćeu̯. ćeṕéreka car pryxóʒić u xátku hleʒéć, ći žyu̯ái̯a dačká i̯ehó i̯eść. tag vóćec z v́élkai̯u rádośću zapytáu̯śo: xtoś ćeḃé spaśíu̯ at śḿérći? havóryć, što krul z druhó(h)o cárstva. krul pasłáu̯ pa i̯ehó, zapytáu̯: tý at śḿérći atkuṕíu̯ mai̯ú dačkú? i̯á, káže. i̯ek atkuṕíu̯ mai̯ú dačkú at śḿérći, tak ćeṕér búʒeš mai̯ím naślédńikəm. záraz zakazáu̯ pa u̯śṓm cárstv́e, kab zḃiráľiśe na sváʒbu, što z druhó(h)o cárstva krul atkuṕíu̯ dačkú mai̯ú at śḿérći. zraḃíľi sváʒbu, pažańíľiśe i car pałav́ínu cárstva aṕisáu̯ za tói̯o, što atkuṕíu̯ at śḿérći dačkú i̯ehó.

2. *Byu̯ u staryčká katók i ṕéu̯ńik. pašóu̯ staryčók s starúxoi̯u hʒe u̯u hóśći, paḱínuľi katká s ṕéu̯ńikom u dóma. i byľí u i̯ix załatýi̯e žarónca. palau̯áľi palau̯ńiḱé, zai̯šľí u̯u túi̯u xátku, ukráľi žarónca. pryšóu̯ ʒed z bábai̯u da dómu, aš ńemá załatýx žarónco̯u. pytáiacsa (!) ʒet u ṕéu̯ńika i̯i u̯u katká: ʒe załatýi̯e žarónca? káže ṕéu̯ńik: palau̯ńiḱé u̯ukráľi. káže ʒed na ṕéu̯ńika: kaľí ńe sýščeš. to i̯a taḃé hółou̯ atśakú. pašóu̯ ṕéu̯ńik płáčučy. išóu̯ tak išóu̯, pry-*

---

[1]) Może: *puhái̯ćeśe.*

MATERYAŁY I PRACE

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE

TOM II.

ZESZYT 2.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOSCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
Drukarnia Uniwersytetu Jagiell. pod zarządem J. Filipowskiego.
1906.

xóʒić da tóho, hʒe byľí palau̯ńiḱé. annóš u pána šmat haśćéi̯. pryšóu̯ i̯ṓn pat krédens i dau̯ái̯ sṕeu̯áć: tut toi̯ pán, što žarónco u̯ukráu̯, kákarēkū. atkázÿvaʻe pan: xto to sṕeváʻe? lakai̯í atkázÿvai̯uć pánu: što ṕév́eń ńéḱi pryšóu̯, i sṕeváie̯, što tút toi̯ pan, što žarónco u̯ukráu̯, kákarēkū. atkázÿvai̯e pan: zuńaśéće u̯y i̯ehó da ptáśńiku, da kuréi̯. tam i̯ehó ṕéu̯ńi zabi̯úć (!). a i̯on ḿeu̯ s sabói̯u ľísa̯, i káže na ľísa: ľís, ľis, iʒí ty paʒarý u̯śé týi̯e kúry. výšeu̯ ľis, paʒór uśé kúry. u̯yxóʒić na záu̯trai̯o axḿistrýńa da ptáśńiku, adnóš uśé kúry ľis padráu̯. i̯aná da pánu: što pan zraḃíu̯ z étym ṕéu̯ńem, što héty ṕév́eń uśé kúry padráu̯. pan káže: što i̯emú za di̯ábeł takómu ṕéu̯ńu. zańaśćí i̯ehó na abóru da vałóu̯, to i̯ehó u̯ałḗ zabi̯úć tam. a i̯ṓn ḿeu̯ s sabói̯u vóu̯ka, káže na vóu̯ka: vóu̯k, vóu̯k, iʒí ty padušý fśei̯ nabýtek pánsḱi. vóu̯k výšeu̯, uśé karóu̯y padušýu̯. na záu̯trai̯o ráno pašľí pastuxé na abóru, adnṓš fśe karóu̯y padúšeny ležáć, adnó ṕév́eń xóʒić pa abóry i sṕeváʻe: tut toi̯ pán, što žarónco u̯ukráu̯, kákarēkū. pastuxé da pána, kážuć: što pan zraḃíu̯, što ṕéu̯ńa v abóru ḱínuľi i̯i fśe karóu̯y padušýu̯. pan káže: što i̯emú za di̯ábľi, ṕéu̯ńu takómu. użáć i̯ahó da stái̯ńi, i u̯ stai̯éu̯nyi̯e kóńi u̯uḱínuć, to i̯ehó kóńi zatópčuć. a i̯on ḿeu̯ s sabói̯u ḿeʒv́éʒa, káže: ḿeʒv́éć, ḿeʒv́éć, padušý u̯śé hétyi̯e kóńi pánsḱii̯e. ḿaʒv́éć pryšóu̯, fśe kóńi padušýu̯, adnó ṕév́eń xóʒić i sṕeváie̯: što tut toi̯ pán, što žarónco u̯ukráu̯, kákarēkū. xurmanḗ pašľí da pána: što pan zraḃíu̯, ṕéu̯ńa u̯uḱínuu̯, fśe kóńi padušýu̯, a sam xóʒečy sṕeváa: što tút toi̯ pán, što žarónco u̯ukráu̯, kákarēkū. što i̯emú za di̯ábeł tamú ṕéu̯ńu, addáć i̯emú załatóʻo žarónco i ńexái̯ on saḃé iʒé. uśá.

3. Naśḗi̯ou̯ ʒḗt répy. unáʒiu̯śe u túi̯u répu ḿaʒv́éć i u̯śú túi̯u répu i̯ṓn vyi̯adáu̯, a ḱídau̯ naćínku: pašóu̯ ʒed hlaʒéć répy, rḗpa ńe céłai̯a. pryšłá ľíska i skazáła: ʒédu, ʒédu, dai̯ mńe páru kuréi̯, to i̯a toḃé ḿeʒv́éʒa̯ żvadú ś śvétu. a u̯u i̯ehó byu̯ byčók trećäčók. i pai̯éxou̯ ʒed u ľés, stau̯ pry pńí, a ľíska ḃéhai̯učy pa ľéśe kryčýć: tulú, tulú, ći ńi báčyľi vóu̯ka, ḿeʒv́éʒa̯? a ʒet atkázÿvai̯e, dle pńa stói̯ečy: ńi báčyľi páńe, ńi báčyľi. ľíska káže: što u̯ ćeḃé na u̯óże lažýć? a ʒet káže: kałóda páńe, kałóda. ľíska káže: kap kałóda, top tapṓr u̯uḃíty byu̯. ḿeʒv́éć káže: ʒétku, uḃí tapṓr. ʒet uḃíu̯ i̯emú tapṓr uf śćehnó. tak i znóu̯ ľíska ḃéhai̯učy pa léśe káže: tulú, tulú, ći ńe báčyľi vóu̯ka, ḿeʒv́éʒa̯? ʒet atkázÿvai̯e: ńi báčyľi páńe, ńi báčyľi. ľis káže: a štoš u ćeḃé na u̯óże lažýć? kałóda páńe, kałóda.

ľiska káže: u̯ýńeć tréba tapará, kab byłá raśśéta (!)[1] *hałau̯á. ḿeźvéć káže: źétku śśečý mńe i̯i hółou̯. źet i̯ek śekanúu̯, atśék hółoᵘ. pryb́éhła ľiska, i káže: a štó, i̯a ḿeźvéźą ś śvétu źvełá, ćepér źédu dái̯ mńe páru kuréi̯.*

4. Byu̯ źet z bápkai̯u, ḿéľi katká i̯i ṕéu̯ńika. pašóu̯ źed z bábai̯u u̯u hóśće(!), a katká i ṕéu̯ńika paḱinuľi u̯u dóma. pašóu̯ katók na u̯ułóu̯y, a ṕéu̯ńika paḱinuu̯ u dóma. pryšłá ľiską i káže: ṕéu̯ńik, ṕéu̯ńik, aččyńí mńe. a ṕéu̯ńik káže: ahá, ty u̯óźḿeš ḿeńé u̯uxóṕiš. a i̯aná káže: býdłô pasú, lúlečku zakurú i łápḱi tóĺki pahréi̯u. upuśćíu̯ ṕéu̯ńik ľisku u̯ xátu. tak i̯aná skók na łáu̯u. ṕéu̯ńik na pół, i ľiska na pół, ṕéu̯ńik na ṕéč, i ľiska na ṕéč. ľiską u̯uxvaćíła i̯ pańesłá ṕéu̯ńika. ṕéu̯ńik kryčýć: kóće bráće, ḿeńé ľiska ńešé, pa žóu̯tyx ṕaskóx, pa ćómnyx läskóx. tak katók i̯ek pačúu̯, pryb́éx, adebráu̯ u ľisḱi ṕéu̯ńika, i nab́íu̯ ṕéu̯ńika, i sam pašóu̯ znou̯ na u̯ułóu̯y, i káže: ńikóho ńi puščái̯, bu i̯a pai̯dú dalóko na u̯ułóu̯y. pryšłá tá͡ᵘa sámaᵘa ľiska, i stáła prašícsa u xátku: ṕéu̯ńik, ṕéu̯ńik. puśćí ḿeńé pahrécsa. a i̯on káže: kaľí ty tá͡ᵘa sámaᵘa, ty ḿeńé u̯uxóṕiš. i̯aná káže: što túi̯u katóg zab́íu̯, a i̯a druhá͡ᵘa, i̯a čeb́é xvatáć ńi búdu. puśćíu̯ ṕéu̯ńik u xátu. ṕéu̯ńik skok na łáu̯u, z łáu̯y na stół, s stałá na pół, s półu na ṕéč, ľiska u̯uxaṕíła, i̯i pańasłá. kryčýć ṕéu̯ńik znou̯: kóće bráće, ḿeńé ľiska ńešé, pa žóu̯tyx ṕaskóx, pa źelónyx laskóx. katók ńe pačúu̯, u̯źełá ľiska zańasłá u̯u nóru ṕéu̯ńiką, i káže na źéći: búźem ćepér ṕačý ṕéu̯ńika. pryšóu̯ katóg da dómu, ńimá ṕéu̯ńika. zrab́íu̯ skrýpku i sánąčḱi, i bułau̯ú, i śeu̯ pai̯éxou̯ pad nóru, stau̯ hráć: u nášąi̯e ľisḱi ṕéńćero źátek, aźín syn Tau̯káčyk, a druh́i Smarkáčyk, tréći Paṕałýšyk, čećvórty Hałýšyk, adná dačká Ráską, a druhá͡ᵘa Paráska, samá máći Śéńą (Akśéńa) na ṕéčy śéła. tak káže máći: synḱé paźéće pahlaźéće, xto to tak xórošo ṕerećináe. a i̯aný z narý ľézuć, Smarkáčyk i Tau̯káčyk. kᵘot bułavóiu i̯ek výtnuu̯, tak i pab́íu̯ i̯ix, i znou̯ śaźíć. káže: u nášąi̯e ľisḱi ṕéńćero źátek, aźín syn Tau̯káčyk, druh́i Smarkáčyk, tréći Paṕałýšyk, čećvórty Hałýšyk. tak i̯aná pasyłáᵘe znou̯ Hałýšyką i̯i Paṕałýšyka, dai̯é i̯im puk dupcúu̯: iźéće pryhańéće Tau̯káčyka i̯i Smarkáčyka, bo pará ᵘužó ṕéu̯ńika ṕačý. tak i̯eny z narý ľézuć. katóg bułau̯óiu pab́íu̯ i týx. ľiska káže: pai̯dúž i̯a ćepér samá. užałá puk dupcúᵘ i léže z narý. kot bułavóiu ľisku

[1]) Może *raśćáta?*

zaƀíu̯, a sam pašṓu̯ u nóru, annóš ṕéu̯nik śaʒíć na ṕéčy. katók káže: i̯a taƀé kazáu̯, kap ty ṅikóho ṅi puskáu̯. zabráu̯ ṕéu̯ṅika, i u̯ýleźľi z narý, i pabráľi ľisé na sáṅki (!), i paveźľí da xáty. pryi̯ežʒái̯uć da xáty i kľíčuć: ʒédu, ʒédu, pryḿí ľisé da xáty. ʒet pryṅáu̯ ľisé, i pazdymáu̯ škúry, i zraƀíu̯ báƀe šúbu.

5. *Oi̯ dúʒe dúʒe da vaśélo búʒe,*
náše i̯a ʒévočka veśeléṅka búʒe,
veśeléṅka búʒe, dy i̯ zámuš pói̯ʒe,
zámuš pṓi̯ʒe, a náša i̯a u̯úłečka veśeléṅka búʒe.

6. *Pai̯éʒeš ʒévočko da dóľi šukáć,*
praśí svai̯hó u̯ói̯čeṅka kaṅá zakładáć.
załažý u̯ói̯čeṅko załažý,
da ƀítyi̯e taláry pałažý.
ṅexái̯ ćeƀé dačúško Bṓx spamóže,
da u̯ tṓi̯ ščaśľívui̯ daróże,
a na mai̯ṓm ṕéršòm paróże.

7 [1]) *Xaʒíła ʒévočka pa rýnku,*
da naśíła u̯u rúčkax kaľínku.
a u̯u i̯ei̯é małṓi̯cy tarhúi̯uć,
pa sto talárou̯ i̯ṓi̯ dai̯úć.
ṅe pradám małṓi̯cy, ṅe pradám,
bò pavázú kaľínku u̯ čužý krái̯.
tam čužá͡ia staraná,
kab ṅe byłó ʒe u̯óčkam saramá,
kab ʒe my śéľi, zaṕéľi,
a kab ʒe stáľi, zahráľi.

8. *Za śćanói̯u za kreḿanói̯u,*
šépčuć, havórać, pa ćiẋéṅku móu̯'eć.
sóžovko (!) ʒévočku k saƀé namau̯lá͡ie, dy nau̯učáie:
słúxai̯ ʒévočko mai̯é mátečḱi,
i̯a tvai̯é słúxou̯, i̯eg da ćeƀé i̯éxou̯.
zi̯éźʒiu̯ kóṅika, da ṅei̯ežʒáno(h)o,
staptáu̯ bóćiḱi, da ṅenóšenyi̯e,
złamáu̯ šápečku, u rúčkax nóśečy,
ćeƀé maładói̯i u mátḱi próśečy.

---

[1]) Patrz Połona VII. 19.

ʒévočko mai̯á, ńepráu̯dy tvai̯á,
żi̯éżʒiu̯ kóńika, da na palau̯áńe,
a staptáu̯ bóćiki, da na pahuláńe,
złamáu̯ šápečku u̯u rúčkax nóśečy,
čužýx (maładýx) ʒeu̯óček da u̯u tańéc próśečy.
9. *Zakau̯áła zazúlka u̯u sadóčku*
pryłažýu̯šy hałúᵘku k ľistóčku:
ƀédnai̯a mai̯á hałúᵘka na śvéće,
xto mai̯ó hńeżʒéi̯ko razau̯i̯é,
i xto mai̯é ʒétońḱi u̯ bőr paƀeré?
akazáu̯śo sałavéi̯ko u̯u barý:
ńe płáč zazúlko ńe tužý,
i̯a tvői̯ sałavéi̯ko ńe čužý,
i̯a tvai̯ó hńeżʒéi̯ko razau̯i̯ú,
i tvai̯é ʒétońḱi u̯ bőr paƀarú.
zapłákała ʒévočka u̯u śvatľícy,
pryłažýu̯šy hałúᵘku k stalńícy:
xtož mai̯ú kosőńku rasplećé,
ḿeńé da šlúbu zavéżé?
akazáu̯śo bráćei̯ko u̯ kamóry:
i̯a tvői̯ śastrýca raʒóny,
i̯a tvai̯ú kősőńku (!) rasplatú,
i i̯a ćeƀé da šlúbu zavázú.
búʒe taƀé darőška i̯ag dőška,
búʒe taƀé kalaḱínka i̯ek strélka.
10. *Da na harý vaśílḱi zaćvíľi,*
kreḿanúi̯u hóru u̯śú u̯ukrýľi.
da tudéi̯u i̯šłá ʒévočka pamaléńku,
a za i̯ói̯u u̯ói̯čeńko paćiźéńku.
ńa i̯iʒí u̯ói̯čeńko za mnói̯u,
bu ńi mái̯u razmóu̯y s tabói̯u,
mái̯u i̯a razmóu̯u s ḱim i̯ínšym,
s svai̯ím ḿíleńḱim nai̯ḿílšym.
11[1]). *Da léćeľi húsońḱi ćéres sát,*
čás taƀé ʒévočko na pasát.

---

[1]) Patrz Audziewicze I. 2.

štož vam húsońḱi da tahó,
i̯eść u ḿeńé mátečka dle tahó.
12. *Da pryi̯éxaľi svatḱé,*
i̯ix kóńąm pa try hatḱé,
i̯im samým da pa čatýry.
sváńečka śeḿiľétočka,
śaʒíć za stałóm i̯ek kvétočka.
a svatóčḱi panóčḱi,
pa u̯óšto pryi̯éxaľi,
ći pa harṓx ći pa sočeu̯'ícu,
ći pa krásnui̯u ʒévočku?
my ńi pa harṓx ńi pa sačevícu,
da pa krásnui̯u ʒévočku.
naž harṓx ńemałóčeny,
sačevíca u kapáx stai̯íć,
a ʒévočka u̯u stuškáx śaʒíć.
my harṓx pamałóćimo,
sačevícu u̯u humnó żvażóm,
a ʒévočku k saḃé u̯óżḿom.
13. *V aharóʒe víšeńka, u̯ sadú ʒvé,*
ćviľí i̯aný xarašéńko aḃéʒvé (!),
a na i̯ix ľíśćei̯ko rebó'o,
xaróšyi̯e maładýi̯e abó'o̯.
u póľi u̯u póľi i̯edłavéc,
da u̯'iłá ʒévočka tam véńéc.
da zvíłá vénčyk zasnúła,
pryléćeła zazúlka, ńa čúła.
stáła zazúlka kau̯áći,
da načełá ʒévočka płákać,
stáła u̯ i̯ei̯é zazúlka pytáći:
na kahó ʒévočko žal mái̯eš,
ći ty na kahó čužó(h)o,
ći na svai̯hó u̯ói̯čeńka staró(h)o?
i̯a ńi na kóho čužó(h)o,
na svai̯hó u̯ói̯čeńka staróho,
štò dalóko zámuš addai̯é,
da za śémʒeśát ḿil pad Lubléc,

i ńe v́aľíć mńe částo u̯ hóśćah być.
i i̯eščé u̯ śv́ekrátka̯ týdńa̯ ńemá,
užó moi̯ u̯ói̯čeńko pasłý̆ šle:
prybyu̯ái̯ dačúško da ḿeńé,
bo mńe ćáżeńko b́es ćab́é.
fśo mai̯ó padvóri̯o sxmurńéło,
i u̯śá mai̯á śeḿéi̯ka spyšńéła,
čyrvóna'a kaľína u̯śá zv́áła.
i̯ek mai̯ó ʒ́ićátko ka mńé na dvṓr,
stáło mai̯ó padvṓri̯o u̯śó hráći,
stáła mai̯á śeḿéi̯ka huláći,
čyrvóna'a kaľína zaćv́iłá,
pa b́éłom ćv́étu i̯áhatḱi,
da to mai̯hó ʒ́ićáći záhatḱi.

14. *V́eśélnyi̯e.*
Da šlúbu ʒ́évočko, da šlúbu,
da nazát kóńiḱi stupái̯uć,
barau̯ói̯o żéłei̯ko kapái̯uć.
barau̯ói̯o żéłei̯ko, barau̯ói̯o,
da u̯ barý stai̯áło šuḿéło,
u załatṓi̯ šklánеccy ḱipéło.
tó'o ḿeńé paxḿéli̯o u̯upai̯íło,
i̯enó ḿeńé da šlúbu spażńíło.

15. *Ax ty xḿél mṓi̯ xḿelók,*
ʒ́eš ty żímu żimaváu̯?
żimaváu̯ i̯a żimú,
u ľéśe na tyčýncy.
ax ty sýn mṓi̯ synók,
záčym pózno xóʒ́iš?
žáłui̯ucsa u̯śé ʒ́eu̯čáta,
mnóho škódy rób́iš.
puščái̯ puščái̯ žáłui̯ucsa
fśe lúʒ́i na ḿeńé,
maładá'a małódečka
marháła na ḿeńé:
ḱídai̯ sałdát ruži̯ó čýśćić,
da pryxṓʒ́ da ḿeńé.

a pryźíš ty da ḿeńé
v aḃéźe u̯ haźínu (!),
a i̯a svai̯hó staryčká
u̯ýšlu pa kaľínu.
iźí starý z baradói̯u
kaľínu łamáć,
a i̯a svó(h)o kazačká
u̯upuščú da xáty.
a i̯ek upuščú da xáty,
načnú całau̯áć.
śaźíć kazák za stałóm,
u̯úsy zaṽiu̯áᵗe,
maładúi̯u małódečku
k sércu pryžymáe.
śaźíć kazák za stałóm
varéńičḱi łóḿić,
maładói̯e małódečḱi
ž žálu sérco krói̯ić.
16. *Ah źimá mai̯á marṓźľivaᵗa,*
prašú i̯a ćiḃé ńi zmarṓź ḿeńé
s paxódu i̯dučý, mašyrúi̯učy,
a u̯ práu̯ui̯ ruccý kańá u̯'edučý,
a u̯u ľíu̯ui̯ ruccý ruži̯ó ńesučý.
ax ruži̯ó mai̯ó bahatýrskai̯o,
hałúᵘka mai̯á kau̯aľérskaᵗa,
na mai̯ṓi̯ hałúᵘcy kúźerḱi ᵘui̯úcsa,
za mai̯é kúdry źévočḱi bi̯úcsa (!).
ax ńi bi̯éćeśe i ńi svaréćeśe,
za mai̯é kúdry pahaźéćeśe.
ax pai̯dú pai̯dú u̯u nóu̯y garadók,
a kuplú ai̯cú (!) nóu̯'eńḱi dvṓr,
svai̯ṓi̯ mátuscy załatý pakṓi̯,
a śastrý svai̯ṓi̯ darahóho sukná,
a brátu svai̯mú varanóho kańá,
a šélḿe žańé draćanúi̯u pléć,
i̯aná š čužýḿi zažyváłaśe,
ṽincá ḿódu naṕiu̯áłaśe.

u̯ynóśić žená šklánečku víná,
ńi samómu ṕić, ńi taváryšu dać.
samómu ṕíu̯šy, na śvéće ńi žýć,
taváryšu dać, hrešnó búʒe.
ax ḱínu víinó ap syrúi̯u żamlú,
syrái̯a żemlá ńi ƀeré víná.
pryvážú žanú (k) kóńśkəmu (!) xvástú,
a puščú kańá u̯u żelónyi̯e łuhá.
ńexái̯ moi̯ kóńik napasá͡ⁱecsa,
a šélmu žená nau̯učá͡ⁱecsa.
ah ƀažýć kóńik ż żelónyh łuhúᵘ,
a u̯ šélmy žaný u̯žó ńimá duxú.

17. *Brandúšečḱi (śḿéšnyi̯e ṕéśńi. ńe pai̯écsa, tak ṕerećiná͡ecsa).*
Dżau̯čýnečko krásna, ʒe u̯óľiḱi pásła?
pad dupcáḿi, z małai̯cáḿi, ʒe trau̯'ícą rasłá.
a i̯a ćeƀé víʒeu̯, i̯ek ty u̯ałḗ hnáła,
da bai̯áu̯śo začaṕíć, matúlą stai̯áła.
tatúleńko dóbry, matúle ľixá͡ⁱa,
stúkai̯učy, hrúkai̯učy płatḗ pałumáła.

18. *Ćéres sát, víinəgrát pa u̯ódu xaʒíła,*
da ńe dáu̯žo mńe Bṓx, kahó i̯a luƀíłą.
dáu̯žo mńe Bṓx kuhó i̯a ńi znáła,
a za týi̯e ṕerabóry, što ṕereƀiráłą (ńa u̯ýbrała).

19. *Dárma ka mńe xóʒiš,*
dármă bóty bi̯óš (!),
xoć ty ḿeńé lúƀiš,
zámuš ńe vaźḿóš.
ńi xaʒí ka mńé
u̯u čyrvónyx bótax,
ńi raƀí śladóu̯
u mai̯íx varótax.
ƀo mai̯é śladḗ
naróƀeʒ ƀadý,
u̯ýu̯'eduć s xleu̯á
karóu̯u i̯ u̯ałá.

IV. Xfédăr Śevéc z zaścianku *Kráu̯'ičy*, lat około 20.

*1. Byu̯ ʒ́ét i ḿeu̯ saƀé try syná. dva razúmnyi̯e, aʒ́ín durný. i byu̯ sat xaróšy u i̯íx, i ptúška pryletáła v éty sát. ṅi mahľí i̯ený złaví́ć i̯ei̯é. skazáu̯ svai̯ím synóm: katóry i̯ei̯é dastáv́ić, toi̯ haspadárku pałučýć. dau̯ i̯im kóṅi, dvóm étym dóbryi̯e kóṅi, razúmnym, a durnómu błahóho kaṅá, xudóho. pai̯éxaľi i̯aný daróhai̯u, pryi̯ehʒ́ái̯uć na daróhu, stai̯áć try słupé, i na tyx słupóx naṕísano, katóry pai̯éʒ́e u právo, tómu dóbro búʒ́e, a katóry pai̯éʒ́e u̯u lévo, tóho kaṅá vóu̯k żżéść. durný pai̯éxau̯ u ľévo, u̯żáu̯ vóu̯k, kaṅá żżéu̯ i̯ehó. i̯on stai̯íć, płáče. vóu̯k skazáu̯: saʒ́íśe na ḿeṅé. i i̯on pai̯éxou̯. pryi̯éxaľi u̯u dvőr, i dastáľi ptúšku, katóra'a pryletáła u i̯ix sát. vóu̯k dastáu̯ i addáu̯ durnómu tómu i káže: ʒ́aržý. a sam pašóu̯, i̯eščé i̯emú ʒ́éu̯ku dastáu̯. i pryi̯éxaľi na tói̯o ḿésco, ʒ́e i̯ený byľí. vóu̯k skazáu̯: ṅe kłaʒ́íśe spać. sam pašóu̯ u̯u svai̯ú daróhu. u̯żáu̯ durný, dy lóx. pryi̯éxaľi i̯ehó bratě́, dy zarézaľi. zabráľi túi̯u ʒ́éu̯ku i̯i túi̯u ptúšku, katóru̯i̯u i̯on u̯'ós. vóu̯k pryšóu̯, palaʒ́éu̯, što durný zaƀíty. ležáu̯ koṅ zdóxłyi̯ [1]), vóu̯k uľés u túłup i̯ehó. prylećéľi u̯aróny i stáľi ḿáso i̯ehó i̯éśći, tó(h)o kaṅá. u̯żáu̯ vóu̯k złaví́u̯ varónu maładúi̯u, i skazáu̯: kaľí pryṅeśéš hui̯úščyi̯e i žyu̯úščyi̯ä u̯adý, tak addám. i pryṅaśľí. i̯őn u̯żáu̯ durnóho ažyv́íu̯. pryšóu̯ da báćka durný. i̯ehó bratě́ ažaṅíľiśe s tói̯u. i̯on stáu̯ báćku raskázy̆vać, i̯ag byłó, i̯ek aný raƀíľi. vżau̯ báćko paƀíu̯ i̯ix, syně́ svai̯é razúmnyi̯e, a durnóho pasaʒ́íu̯ na haspadárcy.

---

[1]) Może jednak: *zdóxły i̯ vóu̯k.*

SŁOWNICZEK.

Słowniczek niniejszy nie wyczerpuje całego materjału językowego, zawartego w tekstach — jest to słownik dyfferencyjny, a podstawą dyfferencji są słowozbiory: *Nosoviča Slovarь bělorusskago narěčija* i *Lenstroem'a Wörterbuch I. Russisch-deutscher Theil* 5-te wyd. Jest więc w moim słowniczku to tylko, czego niema w tych obu, z uwzględnieniem jednak różnic strony fonetycznej, morfologicznej, semazjologicznej i syntaktycznej wyrazów, zawartych w wyżej wymienionych słownikach i w moich tekstach. Co do różnic fonetycznych, muszę zauważyć, że oczywiście nie wszystkie możliwe uwzględniałem; tak przedewszystkiem nie uwzględniłem alternacji: ros. *ť, ď* || blr. *ć, ź*, ros. *g* || blr. *ĥ*. Dalej nie brałem pod uwagę niejednakowości akcentu w wyrazach u *Nosoviča* czy *Lenstroem'a* a w naszej gwarze. Spotykają się też w tym djalekcie wahania akcentowe w obrębie jednego wyrazu (abstrahując od wahań, właściwie od rozkładania się akcentu w wierszu, o czem mowa na str. 77); w takich wypadkach oba akcenty możliwe zaznaczam n. p. *kudémá*. Dwa znaki akcentowe w compositach znaczą akcent podwójny. Co się tyczy innych różnic fonetycznych i niekonsekwencji, jakie z ich racji w układaniu słowniczka popełniłem, to wskażę na nie w następnej części, mianowicie w uwagach o fonetyce i morfologji języka tekstów; w paru słowach nie da się tych niekonsekwencji uwidocznić i wyprostować. Konsekwentniej udało mi się przeprowadzić sprawę różnic formalnych — bo też to o wiele łatwiej było zrobić. Kilka stałych a dość obfitych kategorji formalnych wyłączyłem ze słowniczka; zamieszczam je w następnej części, bez podawania znaczeń — są one zapisane u *Nosoviča* albo u *Lenstroem'a*. Nim przejdę do dalszych różnic, kilka słów jeszcze o dopiero co wymienionych. Otóż fonetyczna i formalna strona wyrazów nastręczyła mi jedną trudność: co zrobić w wypadku, jeżeli teksty dają kilka różnych wyglądów wyrazu? Formy różne każdą z osobna wyszczególniałem. Różne wyglądy wyrazu, powstałe wskutek działania praw głosowych, panujących w naszej gwarze, wypadało sprowadzić do jednego

typowego — i tej trudności właśnie jak należy nie rozwiązałem (dzięki chybionej zgoła metodzie opracowywania niniejszego słowniczka i całej pracy wogóle). Różne wyglądy fonetyczne, podobnie jak różne formy, osobno wyszczególniałem, ale i tu zabrakło konsekwencji i nie zawsze i nie wszędzie tak zrobiłem. Może uwagi, dodane na końcu zdołają te różne niekonsekwencje wyrównać. Do wyszczególniania odmiennych form i wyglądów fonetycznych posługiwałem się często klamrami:[ ]. I jeszcze o jednej trudności, może nie zawsze szczęśliwie rozwiązanej, napomknę. Oto często teksty nie dostarczały mi wszystkich form zasadniczych wyrazu: nom. gen. (sg. czy pl.) przy subst., gen. m. f. n. przy adj., inf. i 3 sg. przy verb. Wypadło rekonstrukcje przedsiębrać — gdzie nie byłem pewny, postawiłem gwiazdkę: * gdzie pewność była większa i możliwsza a nie chodziło o rzecz ważną, gwiazdkę pomijałem.

Uwzględnianie różnic znaczeniowych doprowadziło mię pewnie nieraz do przesady — ale to chyba najmniejsza szkoda. Zresztą ostatecznie zawsze zachodzi pewna różnica, pewien odcień znaczeniowy w tych wypadkach przesądzonej troskliwości o zaznaczenie dyfferencji; przekonanie się o tem ma ułatwić dodawana (może często nie bardzo właściwie) tu i owdzie frazeologja, dodawane cytaty z zaznaczeniem, skąd wzięte. Znalazło się kilka wypadków, gdzie albo zgoła nie uzyskałem znaczenia albo też znaczenia nie jestem pewny. Przyznaję się do tego w każdym wypadku albo słowami albo też znak zapytania przy znaczeniu podanym stawiam. Pytajnik też położyłem, gdzie rodzaj imienia niepewny. Różnice syntaktycznej natury odnoszą się do rodzaju, liczby i kategorji werbalnych, np. trans. ‖ intrans.; na inne wskazuje frazeologia.

Co do zapożyczeń, liczniejszych polskich i mniej licznych rosyjskich, sądziłem, że dobrze będzie ze słowniczka je wyłączyć; tak też uczyniłem, inna rzecz, że pewnie nie zbyt krytycznie tego dzieła dokonałem. Zwracam wreszcie uwagę, że umieściłem w słowniku parę wyrazów, których w tekście niema, przygodnie zapisanych.

Słowniczek.

a

abhaćić, -ćić, v. tr., obłożyć gałęźmi, podeprzeć: *abhaćiu ieié (kab iand śeiéla),* L. I. 1.
ab-, abyiéxać, -iéie, v. intr., objechać kołem, nałożyć drogi.
abúdva, -ýx, m., *aběiće, -aiváx,* f. num., obydwa, obiedwie.
abyići, -ýie, v. intr., 1) obejść, dokoła czego, 2) obejść, o zbożu, 3) v. imp., obejść, zdziwić kogo: *bahátamu Márku abyšló, što nišé ňe prapdu,* H. II. 1.
aĺermót, -a, m., Ob. *ňepauarótny.*
adahnáć, adžeňé, v. tr., odegnać.
adbýtňica, -y, f., kobieta marnotrawna, niszczycielka: *śastrá ňe prybýtňica, da adbýtňica, pośékla sámuiu ĺépšuiu brýčku.* C. I. 2.
addymáć, -ie, v. tr., odbierać.
adhatóvany, -aia, -aio, adj., ugotowany.
adiéxacsa, -iecsa, v. rfl., odjechać.
adnóš, cj., i, i rzeczywiście, a, aż, a to, tu, aż to, tu, ale: *adnóš kruléŭič skazáu na svaihó ňeivéia,* N. III. 1. *adnóš práudy,* A. I. 18. *adnóš tam byĺi razbóiňiki,* A. II. 1. *pašĺi pastuxí na abóru, adnóš ƒše karóuy padúšeny ležáć,* N. III. 2.
ad ráňa, adv., od rana.
ad rázu, adv., od razu, zaraz.
advaĺicsa, -áĺicsa, v. intr., odpaść: *advaĺiĺiše i nóhi,* K. I. 1.
advédać, -ie, v. tr., wywiedzieć się o czem, poznać: *svaihó ródu advédała,* A. I. 41.
ad zaráňa, adv., od rana.
aianúć, -ňé, v. tr., odziać, włożyć.
aiéć, -eié, v. tr., jak wyżej.
aiéža, -y, f., odzież.
aiín, anná, annó, num., jeden, -dna, -dno.
aiináncaić, num., jedenaście, podobnie i inne liczebniki do 19 włącznie.

aharóžo, -a, n. coll., ogrodowe rośliny.
ahurók, -rká, m., ogórek.
Ahéjka, -ki, n. pr. m., Ahejka.
axryščć, -yščić, v. tr., ochrzcić.
axvóta, -y, f., ochota, wola.
ajejéi, intrj., ajajaj, ajejej: *ajejéi, što tam róbicsa,* A. I. 18.
ajér, -u, m., ajer, tatarak.
akazácsa, -ážecsa, v. rfl., odezwać się.
akáz[y]vacse, -jecse, v. rfl., 1) odzywać się: *kryčyć: aččyní. a janá ne akázyvajecse,* A. I. 17. 2) trafiać się: *akázvajecse mne zéuka,* A. I. 28.
akładáć, -je, v. tr., okładać.
akólica, -y, f., okolica, zaścianek.
akóneczko, -a, n. dim., okieneczko.
akrása, -y, f., okrasa do strawy.
akréńco, -e, n., klucz, stado: *try akréńce žurauláu,* A. II. 4.
akryúacse, -jecse, v. rfl., okrywać się.
Akséńa, -i, n. pr. f., Ksenia.
alé, adv., tak, np. *ci užó pryjézali? alé.*
*Aleksándry, *-aho,* n. pr. m., Aleksander.
alésyna, -y, f., olszyna.
ałátki, -dok, pl. f. dim., oładki, smażone placuszki z kartoflanej kaszy. Ob. **hałažé.*
ałatkóuy, -aja, -ajo, adj., oładkowy.
andáć, -dáść i *-daję,* v. tr., oddać.
an[n]ó, cj. i adv., 1) cj. a, a to, aż, aż tu: *pryxóžić bába na mésto, annó dva mužykí bjúcsa,* A. III. I., Ob. *anóš,* 2) adv. tylko.
an[n]óš, cj., a, aż, a, aż tu, tymczasem, a jednak, przecie: *pašóu u nóru, annóš péuńik sažíć,* N. III. 4., *anóž jeść ašcé durnéjšyje,* C. I. 4. Ob. *adnóš.*
anúčnik, -a, m., szmaciarz.
áńhel, -a, m., anioł.
apanauáć, -úje, v. tr., zaskoczyć: *nóč jahó apanauála,* A. I. 32.
apańivá, -ý, f., naczynie kuchenne, rodzaj patelni.
apčérčise, abatrécse, v. rfl., obetrzeć się o co.

apisáć, -píše, v. tr., przepisać na kogo, zapisać komu.
aráty, -aho, m., oracz.
aréšyna, -y, f., leszczyna.
askau̯ý, -ái̯a, -ói̯o, adj., woskowy.
Asḱérkava, -y, n. pr. f., Oskierkowa.
asmaľíć, -áľić, v. tr., osmalić, opalić.
asóu̯y, -ai̯a, -ai̯o, adj., osinowy.
astáć, -ńe, v. intr., *u vóľi,* postąpić wedle woli: *astáń Bóže u vóľi, štu búźe, tu búźe,* A. I. 28. = dziej się wola Boża.
aśćahnúć, -ńé, v. tr., zachwycić, zaskoczyć: *aśćahnúła i̯ahó nóč,* C. I. 4., Ob. *spaśćihnúć.*
aśćaróžny, -ai̯a, -ai̯o, adj., ostrożny.
aśḿína, -y, f., miara rzeczy sypkich, $^1/_8$ beczki czyli 16 garncy.
aśḿinátcaty, -ai̯a, -ai̯o, num., ośmnasty.
aščé, adv., jeszcze.
ašukáńec, -nca, m., oszukaniec.
ašúkva̯ć, -a͡ie, v. tr., oszukiwać.
at, prp. c. gen., od, przy comp.: *ľépšyi̯e ṕiraḱé at týx,* F. I. 1.
atátata, intr. onmp., oznaczająca szybkie mówienie, terkotanie: *i̯ak prylaćéu̯, atátata, atátata,* A. III. 1.
ata̯dráć, aźźaré, v. tr., oderwać, otworzyć gwałtownie: *ṕeč ata̯dráła,* I. I. 2.
at hétul, adv., stąd, odtąd.
atkáz[ў]vać, -i̯e, v. intr., odpowiadać.
atkráśći, -kraźé, v. tr., wziąć potajemnie, ukraść.
atlaćéćse, -léćicse, v. rfl., odlecieć, odskoczyć: *atlaćéłośo try trésosočḱi,* G. II. 1.
atsłúžvać, -i̯e, v. tr., odsługiwać co: *ńexái̯ aná mńe atsłúžvai̯e hétyi̯e hróšy,* A. I. 30.
atsóu̯a̯ć [atsóvvać], -ai̯e, v. tr., odsuwać, wysuwać: *atsóu̯a̯i̯ stół,* A. I. 18., *atsóvvai̯uć stół śérôt xáty,* A. I. 27.
attvarýcse, -órycse, v. rfl., otworzyć się.
atvaróx, -ahú, m., twaróg.
Au̯dúlka, -ḱi, n. pr. f. dim., Eudoksja.
aváčečka, -ḱi, f. dim., owieczka.
azdaraváć, -óváć, v. tr., uzdrowić.

aznóų, adv., znów, cf. *jeznóų*.
ażernúcse, -ńécse, v. rfl., obejrzeć, oglądnąć się.

b, ŭ

bâało = *byváło*.
babúleńka, -ki, f. dim., babuleńka.
báćuškoų, -ăva, -ăvo, adj., 1) ojców, 2) księży, popi.
baćvíńo, -e, n. coll., nać buraczana.
baháctvo [bahástvo], -a, n., bogactwo.
baịáry, -oų, pl. f., nazwa, nadawana żniejom obcym, z dalekich wiosek: *da ụy žńéịki baịáry*, H. II. 3.
baịstrúk, -á, m., dziecko: *baịstrukâ zrabíć* = urodzić dziecko.
baléść, -i, f., choroba.
bandá, Ob. *šandá*.
bańźúk, Ob. *šańźúk*.
Baráćin, -a, n. pr. m., Boracin, wioska.
baránčyk, -a, m. dim., baranek.
baraụý, -áịa, -óịo, adj., borowy, leśny.
barźéị i *barźźéi*, adv., comp. do *bórzdo: kóńmi barźéị arécse* A. IX.
barkún, -u, m., borkun, nostrzyk, melilot lekarski, Medicago falcata, L.
bła(h)asłavíć [błaasłavíć], -słóvić, v. tr., błogosławić.
błaĺí, -áịa, -óịo, adj., słaby, małych sił.
bóxen, -xna, m., bochen, chleba.
boláčki, -ček, pl. f., zajady, strupy koło ust u dzieci.
bólšeị, adv., więcej.
bórzdo, adv., szybko, skoro, sporo.
bŏịka, -ki, f., maselnica.
bᵘólšeńki, -aịa, -aịo, adj., duży.
brácse, bérécse, v. imp., mieć się: *bérécse pat poụ dńá*, A. I. 45. = ma się ku południowi.
brandúšečka [braṅźúšečka], -ki, f. dim., wiersz żartobliwej treści, często bez sensu (z umysłu) i nie do śpiewu przeznaczony, Ob. *perećinácsa*.
braščáć, -jć, v. intr., brzęczeć, szczękać, klekotać, o odgłosie, jaki wydają kości o siebie uderzające.

brátăva, -y, f., bratowa.
bráznuć, -żńe, v. intr., brzęknąć, szczęknąć.
Bró[d]ńiki, -koų, n. pr. pl. m., Bronniki albo Brolniki, wioska.
brúx, -a, m., brzuch.
bruškóųy, -aįa, -aįo, adj., znaczenia nie zanotowałem.
brušńíšńik, -a, m., krzew brusznicy
brýcą, -y, f., Ob. *kaśćéräųo.*
brytčéįšy, -aįa, -aįo, sámy, suprl. do *brýtki,* najbrzydszy.
brywó, -á, n., pl. *brówa, bróų,* brew.
bryzglína, -y, f., jakiś krzew.
búryn, Ob. *šúryn.*
býć, įéść, v. intr., żyć, mieszkać: *pryįéxali śudý, davái býć,* A. I. 28.
býlńik, -a, m., bylica, Artemisia vulgaris L.
ƀeréżeįko, -a, n. dim., brzezinka.
ƀeréżina, -y, f., brzoza.
ƀeréżiwka, -ki, f. dim., brzózka.
ƀíć, biį́, v. tr., zbijać, zdzierać: *dármă bóty biįóš,* N. III. 19.
ƀós, -zu, m., bez, Sambucus niger.

c, ć

cárouų, -aųa, -aųo, adj., carów.
carőųna, -y, f., córka cara.
catáć, Ob. *scatáć.*
cérkăų, -kťvi, f., cerkiew.
cmók, -a, m., wetchnięcie w siebie powietrza, wdech: *źmeįá.... svaįím cmókom poćahnúła xátku,* N. III. 1.
cýlny, -aįa, -aįo, adj., cały.
ćałúxa, -ći, f., cielica.
ćarómšyna, -y, f., czeremcha.
ćeléšši, -koų, pl. f. dim., wózek.
ćélny [ćéłny], -aįu, aįo, adj., cielny.
ćéńći, -ćeų, pl. f?. sznur konopny, lejce ze sznura sporządzone, wyraz nie używany w potocznej mowie: *uįú ćéńći (léicy), búdu ćáhać z bałóta čérći,* C. I. 1.

ćeńótą, -ąų, pl. n., j. w.
ćepéreču, adv., teraz.
ćepéreka, adv., j. w.
ćópleńko, adv., cieplutko.
ćvét, -u, m., drzewo, znaczenie to tylko w pieśniach występuje: *a zbudúju xátóńku ż lípóvaho ćvétu,* A. I. 38.

č

čarnabrýva, -y, f., czarnobrewa.
čáta, -y, f., stado, ptaków.
čatéry [čatýry], -óx, num., cztery.
čärasłó, -á, n., trzos.
čećverykóm, adv., czwórką, koni.
čełavéček, -čka, m. dim., człowieczek, używ. w formie voc. w przemówieniu.
čépak, -pka, m., czepek.
čerćáka, -ki, m., czarcik, djablik.
čéreų acc., brzuch, żywot: *čéreų rasparóųšy,* H. II. 1.
červóny, -aja, -ajo, adj., czerwony.
čestaųácsy, -újecsy, v. rfl., częstować się.
čúp, -ba i pl. *čubé, -óų,* m., weselny stroik z kwiatów i wstążek misternie sporządzony.
čyné, -óų, pl. m., czyny, część składowa warsztatu tkackiego.
čyrýčyki, -koų, pl. m. dim., w zagadce użyta nazwa dla płoz przy saniach.
čýsto, adv., zupełnie, całkiem: *ųýtres ż jejé ųšó čýsto, kóśći ńáśo,* N. II. 1.

d

daďiųácse, -jecse, v. rfl., dobywać, włamywać, dobierać się, o złodziejach.
dácsa, daję́csa, v. rfl., uderzyć się w co, o co, rzucić się dokąd: *hałupké v aknó f šýbu daľíše, dy palaćéli,* G. II. I.
dačúšečka, -ki, f. dim., córeczka.
dačúška, -ki, f. dim., j. w.
da dómońku, adv., do domu.

daǯć, -ńe, v. imp., dokuczyć, dojeść, obmierznąć komu.
daǯeųáć, -ję, v. imp., dokuczać, dojadać, obmierzać komu.
dahańić, -hóńić, v. tr., dogonić.
dáį, imp. do *dáć,* w połączeniu z inf. i dat. subj. występuje w funkcji indic. v. imp.: *dáį įamú pahlaǯéć,* A. I. 11. = zachciało mu się popatrzeć.
daįńíca, -y, f., skopek do dojenia.
dále[į], adv., dalej, następnie, potem.
dałóček, -čka, m. dim., dołek.
dałóń, -a, m., dłoń.
damátoųski, -aįa, -aįo, adj., dalmatowski.
Damátoųščyna, -y, n. pr. f., Dalmatowszczyzna, wioska.
danaśić, -nóśić, v. tr., donosić: *įa įahó da parý ńa danaśíų,* A. I. 15.
dapytácse, -įecse, v. rfl., dopytać się.
darahokúpleny, -aįa, -aįo, adj., drogo kupiony, epitet. Ob. K. I. 1.
dármǫ, adv., za darmo.
daróžečka, -ki, f. dim., dróżka.
dastaváć, -ję, v. intr., dosięgać: *ńeńé bízún dastaváų kancóm,* A. I. 2.
datól, adv., dopóty.
daųńéį, adv., dawniej.
daųńéįšy, -aįa, -aįo, adj., dawniejszy, staroświecki.
dle, prp. c. gen., obok, przy.
dóččyn, daččyná, -ó, adj., córczyn.
dóśić, adv., dość.
dóžžyk, -a, m. dim., deszczyk.
dóńka, -ki, f. dim., córka.
drabńéńki [dróbńeńki], -aįa, -aįo, adj., drobny.
drašón, -snú, m., rdest plamisty, Polygonum persicaria L.
dróbnoptášečka, -ki, f. dim., mały ptaszek.
druhím, adv., powtórnie, po raz drugi.
družýna, -y, f., 1) orszak weselny, 2) towarzystwo, kompania: *da ǯaųčýny šlécse. a įaná káže: ći šľíše, ći ńe šľíše, ńe tvaią družýna,* A. I. 43.
družýnečka, -ki, f. dim., orszak weselny.
dubínka, -ki, f. dim., pałka z dębiny.
duračók, -čká, m. dim., głuptasek.

durńéć, -ję, v. intr., szaleć.
dū, intrj. onmp., naśladująca głos dud, kobzy: *Dū, dū, da każół baradú,* N. I. 1.
dy, cj., i, a.
dźérka(!), -ki, f. dim., dziurka: *pradrála dźérku,* N. I. 6.

ź

źážečko, -a, m. dim., wujaszek.
źāų-źāų, intrj. onmp., naśladująca skomlenie psa.
źe, adv., gdzie.
źećíńec, -ńca, m., złośliwy demon, szkodzący dzieciom: *tahdý da ịahó patsúńecse źećíńec (eto zły dúx),* A. I. 25.
źédočko, -a, m. dim., dziadek.
źédoų, -aųa, -aųo, adj., dziadów.
źeńóček, -čka, m. dim., dzioneк.
źerkáč, -á, m., stare, zdarte pomiotło.
źétki, -tek, pl. comm. dim., 1) dziatki, 2) voc. używany w przemówieniu w funkcji sg.: *hźéž ịa ćebé, źétki, na słúžbu pastáųlu,* N. II. 1.
źéto, adv., gdzieś, kędyś.
źétońki, -koų, pl. comm. dim., dziatki.
źeųčá, -ći, pl. *-ta,* n., dziewczę.
źeųčónočko, -a, n. dim., dziewczątko.
źéųčyn, -a, -o, adj., dziewczynin, córczyn.
źićáčy, -aịa, -aịo, adj., dziecięcy.
źmuxnúć, -ńé, v. intr., dmuchnąć.
źóų-źóų, intrj. onmp., naśladująca wycie wilka, cf. *źāu.*
źubák, -á, m., dziób.
źvéšće, num., dwieście.

ś

śéịčás, Ob. *uśéịčás.*
śelák, adv., rozmaicie, różnie.
śeláki, -kaịa, -kaịo, adj., rozmaity, wszelki: *śeláḱiịe rysúńki vyrysóvaịe,* A. I. 13.
śúdačy, adv., wszędy.
śúdy, Ob. *uśúdy.*
śébrál, -á, m., kwiecień.

g

gvákać, -če, v. intr., kwakać.

h, ĥ

haịúščy, -aịa, -aịo, adj., gojący, uzdrawiający.
hák [hăk], intrj. onmp., naśladująca odgłos uderzenia siekiery.
halalót, -lódu, m., deszcz lodowaty, marznący w powietrzu.
haleịkó, -á, n. coll. dim., gałązki.
**hałaźé, -éụ,* pl. f., Ob. *ałátki.*
hałaščóka, -ki, f., gołoledź.
hałátki, -dek, Ob. *ałátki.*
hałúbeńka, -ki, f. dim., gołąbka.
hałýš, -á, m., golas, w znaczeniu gołej ręki i w znacz. penis.
Hałýšyk, -a, n. pr. m. dim., nazwa młodego lisa w bajce, Ob. N. III. 4.
hanavícy, -oụ, pl. f., spodnie.
haṅícse, hóṅicse, v. rfl., ścigać, dopędzać: *bráće, hóṅicse ṅéxto,* A. I. 30.
haṅíć, hóṅić, v. imp., mieść: *kaľí śneh hóṅić i kale płóta nahóṅić, tak eto kurhanẽ,* A. I. 45.
hará, -ý, f., górna kondygnacja, góra, piętro, we młynie.
haraběị, -bịá, m., wróbel.
haraběịko, -ka, m. dim., wróbelek.
harabína, -y, f., jarzębina.
haráć, -é, v. tr., orać.
*harźíć, *hórźić,* v. tr., gardzić: *próše pána ṅe harźíć,* H. II. 3.
harélica, -y, f., gorzałka.
haréłečka, -ki, f. dim., gorzałeczka.
haréšeịko, -a, n. dim., leszczyna.
haréški, -kaụ, pl. m. dim., orzechy laskowe.
harěxavy, -aịa, -aịo, adj., leszczynowy.
harěxi, -xaụ, pl. m., orzechy laskowe.
harół, -rłá, m., orzeł.
harščéčńik [harščéšńik], -a, m., drążek z żelaznymi widełkami na końcu do wydobywania garnków z pieca.
hátstvo, -a, n., paskudztwo, przezwisko.
Haụryło, -a, n. pr. m., Gabrjel.

hazá, -ý, f., chłodna i pochmurna, jesienna pogoda: *hazá: xółodno, ńi dóšč ńi pahóda,* A. I. 45.
hźe, adv., gdzieś.
hédak, adv., tak.
hédaki, -aįa, -aįo, pron. dem., taki, -a, -ie.
héľiko, adv., tyle.
hésty, -aįa, -aįo, pron. dem., ten, ta, to.
hétačy, adv., tutaj.
héto, cj., to: *a héto Vańka rypku łóvić,* I. I. 2.
héty, -aįa, -aįo, pron. dem., ten, ta, to.
hłušák, -á, m., lewy koniec *(hłúźi kańéc)* nawoja, część składowa warsztatu tkackiego: *įi įest hłušák i čyné, to dva kałóčki: hłušák aźín kałóček, a ų čynóx dva,* F. I. 13.
hńeźźéįko, -a, n. dim., gniazdko.
hńiśći, -įé, v. intr., gnić.
hółečka, -ki, f. dim., igiełka.
hółka, -ki, f. dim., igła.
hółoų, acc. do *hałaų́.*
hórba, -y, f., kupa.
hóży, -oų, pl. m., wyraz, zdaje się, przez opowiadającego przekręcony i niestosownie użyty: *paźźirálï z įix kóży, parabíľï hóży,* K. I. 1. *huže, -óų,* znaczy rzemyki, którymi się duhę przymocowuje do ohłobli.
hráb, -u, m., grab, drzewo grabowe.
hráć, -įe, v. intr., 1) grać, mienić się, migotać, 2) grać pod jeźdźcem, o koniu.
hradóįu, adv., bokiem, stronami: *hradóįu iźé dóšč,* A. I. 45.
hrapći, hreb́é, v. tr., grabić, siano.
hrapćíse, hreb́écse, v. rfl., grzebać się w czem.
hrečuxá, -xí, f., hreczka.
hubláć, -įe, v. tr., gubić, tracić.
huláć, -įe, v. intr., tańczyć.
huláńo, -a, n., zabawa, tańce, uczta.
húska, -ki, f. dim., gąska.
hibáć, híble, v. tr., gnieść, zagniatać: *híbluć karaváį,* F. I. 8.
híra, -y, f., czupryna.

x, ẋ

x (⇐ k), prp. c. dat., na: *i̯éhʒiła máći što ńaʒéľi x tórhu*, A. VII. 6.
xái̯ ⇐ *ńexái.*
xamúłą, -y, m., cham, przezwisko.
xátòńka [xátuńka], -ḱi, f. dim., chatka.
xlebau̯ý, -ái̯a, -ói̯o, adj., chlebowy: *Boh dai̯é dólu xlebau̯úi̯u*, M. I. 7.
xmúren, -rna, -rno., adj., chmurny, zasępiony, zasmucony.
xoč ⇐ *xóčeš: što ty xoč (!) kupérek atamknúć*, I. I. 1.
xrést, xrystú, m., chrzest.
xvai̯ína, -y, f., sosna.
xvai̯óvy, -ai̯a, -ai̯o, adj., sosnowy.
ẋížy, -ai̯a, -ai̯o, adj., chytry? *pad ʒeu̯čýnu ẋížu (ẋítrai̯a) (!)*, A. I. 40.

i

imłá, -ý, f., mgła.
ispat, prp. c. gen., z popod.
iśśéč, -śečé, v. tr., ściąć.
Ivánko, -a, n. pr. m. dim., Janek.
iz, prp. c. gen. i instr., z (cum i ex).
izhadáć, -i̯e, v. tr., odgadnąć.
iznóu̯, adv., znów.
iż[ż]éśći, -éść, v. tr., zjeść.

i̯

i̯ábłyčko, -a, n. dim., jabłeczko.
i̯ábłyko, -a, pl. *i̯ábłyka* i *i̯ábłyḱi, -kou̯*, n., jabłko.
i̯ábłynka [i̯ábłyńka], -ḱi, f. dim., jabłonka.
i̯ábłyń, -i, f., jabłoń.
i̯áʒerko, -a, n., biedronka.
i̯axú, intrj. onmp., naśladująca ujadanie psa.
i̯áłou̯'ina, -y, f., odłóg długoletni, raz na lat kilka lub kilkanaście po należytem odleżeniu zasiewany.
i̯aprúčy, -ai̯a, -ai̯o, adj., wieprzowy, świński.
i̯áračy, -ai̯a, -ai̯o, adj., *i̯áračai̯a vóu̯na*, wełna z jagnięcia pierwszy raz ostrzyżonego.
i̯aśńóśeńḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., jaśniutki.

i̯äg za vétečku, adv., natychmiast: *héty čełavék i̯äg za vétečku värnúu̯šo da xáty,* A. I. 45. *[eto préntko vélmą, bò ńičóho tak ńe móžno sxvaćíć, i̯ek vétąčku]*[1]).

i̯edłavéc, -u̯cú, m., jałowiec.

i̯éhʒ́ić, -ić, v. intr., jeździć.

i̯ek rás, adv., jak należy, akuratnie, całkiem: *a póśle rób́ić xátu. zrób́ić i̯ek rás,* A. I. 29.

i̯élńiček, -čka, m. dim., gaj jodłowy.

i̯eprúk, -á, m., wieprz.

i̯erabók, -pká, m., jarząbek.

i̯erbá, -ý, f., wierzba.

i̯erbałózovy, -ai̯a, -ai̯o, adj., *móx,* gatunek mchu, rosnący w łozinie.

i̯eščé, adv., jeszcze nie, np. *ći u̯žó pryšóu? i̯eščé.*

i̯eznóu̯, adv., znów.

i̯íbo, cj., jeżeli: *a i̯íbo ty ńe prastáńeš,* H. I. 19.

I̯ivánheli̯a, -i, f., *śvatái̯a,* Ewangielja św.

i̯ívína, -y, f., wierzba iwa, Salix caprea.

I̯úrei̯, -ri̯a, n. pr. m., 1) Jerzy św. 2) dzień św. Jerzego.

i̯ušéć, -ýć, v. intr., lać się strumieniem: *króu̯ z i̯ix tak i̯ušýć,* A. III. 1.

k, ḱ

ka, [kā, ka͡a] ≐ *káže,* 1) = *káže* 2) part. bez określonego znaczenia, używana w tym samym zakresie, jak np. ros. *gritъ: póśle ka pryxóʒ́i̯u̯ śńédać, a póśle kā pryhnáľi býdło,* C. I. 5.

kab́arcó, -á, n., kobierczyk, dywanik.

kaćałḱé, -kóu̯, pl. m., część składowa warsztatu tkackiego: *kaćałḱé na žérdoccy,* F. I. 13.

káćą, gen. sg., forma, nie występująca w potocznej mowie, zamiast *katá,* prawdopodobnie dla rymu zrobiona: *pasaʒ́íľi harabi̯á na paróże u̯ xáće, i̯ak ľixóho káćą,* A. II. 4.

kačáłkᵘǫ, -ą, n., deszczułka na rękojeści z wyciętymi karbami do maglowania bielizny, nawiniętej na wałek *(wáłǫk, -łką).*

kačáńi̯o, -a, n. coll., kaczany kapuściane.

ka[h]dá, adv., kiedy.

kaxáńec, -nca, m., kochanek.

kaxáńei̯ko, -a, n. dim., kochanie, miłość.

---

[1]) Tego frazesu niema w tekstach.

kákarēkū, intrj. onmp., naśladująca pianie koguta.
kala i *kale*, prp. c. gen., koło, przy, obok.
kalaĺínka, -ki, f. dim., koleina, głębokie ślady kół na drodze.
kalóska, -ki, f. dim., rower.
kalósa, -ós, pl. n., wóz.
kalúška, -ki, f. dim., kolec, igła z drzewa szpilkowego.
kalľúbél i *kalľúbél*, Ob. *kałuúbél*.
kálľvo, -a, n., źdźbło, łodyga.
kałótka, -ki, f. dim., 1) kłoda, pniak do rąbania drzewa, 2) kłódka.
kałuúbél, -lī, f., kołyska, na sznurach albo na biegunach.
kámušek [-ok], -ška, m. dim., kamyczek.
**kanál, -á*, m., niezrozumiały dla mnie wyraz, nieużywany w potocznej mowie: *a *éń iźé moį mużýk s kanalá*, A. VII. 4. Może to niezrozumiane i przekręcone przezwisko „kanalja“ a może = kanał, rów?
kańušýna, -y, f., koniczyna.
Kapacévič, -a, n. pr. m., Kopacewicz.
kapáč, -á, m., kopacz.
kapańíca, -y, f., rów, fosa, wzdłuż grobli.
Kápaščaųa, -a, n. pr. n., Kaposzczewo, wioska.
kápnuć, -ńe, v. tr., kropnąć, skropić kogo; *i kápnu“ jím svaįéju nahájkaįú*, N. I. 5.
kapýtco, -a, n., kopyto.
karaľéc, -pcá, m., koszyk.
karaľél, -blá, m., okręt.
karaľičánski, -aįa, -aįo, adj., korelicki, z Korelicz.
karańísto, adv., korzenisto: *zaraźí Bóže... pšańícu... sýspadu karańísto*, H. II. 3.
karaųáć, -i, f., łóżko: *spać kłaźíųso na ćisóųu karaųáć*, A. VII. 3.
karcóųka, -ki, f., korcówka, skrzydło w kole wodnem we młynie.
karčečók, -čká, m. dim., karczyk, pieniek.
karčómońka, -ki, f. dim., karczemka.
Karéľičy, -ič, n. pr. pl. f., Korelicze, miasteczko.
Karéły, -aho, n. pr. m., Koreły.
karémušľik, -a, m., koromysło.
Karémušľíki, -koų, n. pr. pl. m., jakaś konstelacja, w której skład wchodzą 3 gwiazdy w jednym rzędzie.

karólski, -aja, -ajo, adj., królewski.
káry, -oų, pl. f., wóz do zboża.
karýtko, -a, n. dim., korytko, spodnia część kosza, sypiącego ziarno do środka kamienia.
kasmáćica, -y, f., kosmatka, o rękawicy i o pudendum muliebre.
kaśćéräųo, -a, n., kostrzewa, Festuca?
kašél, -lá, m., koszyk łubiany, do zbierania kartofli.
katé, -óų, pl. m., kotki, bazie wierzbowe.
kazačénko (!), -a, m. dim., kozaczek.
kazakóų, -ówa, -ówo, adj., kozaków.
klínók, -nká, m. dim., kawałek pola w kształcie klinu.
**kłaźícse, *kłáźicse*, v. rfl., kłaść się: *spać kłaźíųśo*, A. VII. 3., forma nie używana w potocznej mowie.
kładśćiśe, kłaźécse, v. rfl., kłaść się, być kładzionym.
kłópot, -a, m., mlon, drążek, którym się obraca kamień w żarnach.
kłúmók, -mką, m., tłumok.
knýr, -a, m., knur, kiernoz.
**knýźa, -i*, f., książka: *s knýźi byłá skáska*, A. II. 6.
kńeževáći, -úje, v. intr., zawodzić, o pannie młodej, która przed ślubem płacze i zawodzi.
kńeżyć, kńéżyć, v. intr., j. w.: *młóda na tom karaváji kńéżyć*, F. I. 9.
kóxlik, -a, m., kaszel suchy.
kola, Ob. *kala*.
kólcy, -oų, pl. n., część składowa warsztatu tkackiego: *ležýć žérdečka i źvé kólcy. začaháųć ńítki u kólcy*, F. I. 13.
kole, Ob. *kale*.
kólko, adv., ile.
kółce, -oų, pl. n., kolczyki.
kóńśki (!), -aja, -ajo, adj., koński.
kórč, karčá, m., karcz.
kórčyk, -a, m. dim., karczyk.
kósóńka, -ki, f. dim., kosa, warkocz.
kóšyček, -čka, m. dim., koszyczek.
kótux, -a [katúx, -á], m., kotuch, zagroda w oborze, stajni, dla cieląt, źrebiąt.

kṓlką, num., kilkoro: *śeźić čełavék kṓlką*, A. I. 32.
*k*óm, -u*, m., kasza kartoflana.
kraį, adv., krajem, brzegiem czego: *pašłó źeu̯čá za hrybáḿi. kraį daľínaįu*, A. VI. 1.
kraṕívuška, -ḱi, f. dim., pokrzywa.
krasáu̯ečka, -ḱi, f. dim., krasawica.
Kráu̯'ičy, -ič, n. pr. pl. f.? Krajewicze, zaścianek.
kreḿaný, -áįa, -óįo, adj., krzemienny.
króįić, -ić, v. imp., krajać się: *maładóįe małódečḱi ž žálu sérco króįić*, N. III. 15.
krośénca, -ou̯, pl. n., krosna.
**kružḗ, -óu̯*, pl. m.? kręgi, kółka? wyraz nieużywany w potocznej mowie: *v adnóm ḿéśće kružóu̯ źvéśće. kłubók*, C. I. 6.
kryłó, -á, n., poła: *póu̯no kryłó*, A. I. 45.
krýšką, -ḱi, f. dim., odrobina, mała ilość; różne przypadki używane adwerbialnie w zn.: trochę, troszkę.
Kryšyłóu̯ščyna, -y, n. pr. f., Kryszyłowszczyzna, wioska.
kryšýna, -y, f., szakłak kruszyna, Rhamnus frangula.
kuḃélec, -lca, m., kubeł, do przechowywania odzieży.
kudáx-kudáx, intrj. onmp., naśladująca gdakanie kury.
kudémá, adv., dokąd, którędy.
kuźélka, -ḱi, f. dim., kądziel.
kuźélńica, -y, f., kądziel, przyrząd do przędzenia.
kuźélľica, -y, f., kądziel.
kukáłka, -ḱi, f., kukułka.
kúlą, -ľi, f., pałka zakrzywiona.
kułaḱé, -kóu̯, pl. m., zęby drewniane w kole trybowem we młynie.
kupálo, -a, n., 1) wigilia św. Jana, 2) ognie palone w ten dzień, 3) kupalnik pospolity, Arnica montana.
kupcaváći, -úįe, v. intr., kupczyć.
kupčýšečka, -ḱi, f. dim., żona kupca.
kupčýška, -ḱi, f. dim., j. w.
kúṕenka, -ḱi, f. dim., Ob. *kúṕíną*.
kúpíną, -y, f., kupina, mała wyniosłość ziemi.
kurapáta [kurepáta], -y, f., kuropatwa.
kurapátka, -ḱi, f. dim., j. w.

kurčá, -ći, pl. *-ta,* n., kurczę.
kúry, kuréi̯, pl. comm., kury, drób.
kureńá, -ći, pl. *-ta,* n., kurczę.
kurhanḗ, -óu̯, pl. m., zaspy śnieżne.
kurýć, kúryć, v. intr., wzbijać się w tumanach: *paľiváľi daróžečku taḱí ṕesók kúryć,* H. I. 10.
kurýnny, -ai̯a, -ai̯o, adj., kurzy.
kúžel, -u, m., len oczesany: *lon lépšy astai̯écse u rukáx, kúžel,* F. I. 13.
*ḱiśḗl, *-u,* m., kisiel, potrawa.

l, ľ

läwíca̯, -y, f., lwica.
leḃedá, -ý, f., lebioda, Atriplex hortense.
leḃóduška, -ḱi, f. dim., j. w.
Li̯á, -í, n. pr. f.(!), dzień św. Eliasza: *a pryšłá Li̯á,* A. I. 36.
lón, -u i *łnú,* m., len.
lubáńicḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., lubanicki.
Lubáńičy, -ič, n. pr. pl. f., Lubanicze, wioska.
Lubléc, -ecá, n. pr. m., jakaś miejscowość: *dalóko zámuš addai̯é, da za śémʒeśát ḿil pad Lubléc,* N. III. 13. nazwa ta oznacza tu, zdaje się, wogóle dalekie strony.
ludai̯édou̯, -ava, -avo, adj., ludojadów.
liḃeńá, -ći, n., lwię.
ľéćečko, -a, n. dim., latko.
ľéu̯, léwa̯, m., lew.
ľíśćei̯ko, -a, n. dim. coll., liście.

ł

Łáxman, -a, n. pr. m., Łachman, przezwisko.
łamáčo, -a, n. coll., suche gałęzie opadłe, łom.
łapátka, -ḱi, f., przednia noga owcy.
łáṕeńka, -ḱi, f. dim., szmatka.
łástou̯ka, -ḱi, f., jaskółka.
łasúnčik(!), -a, m. dim., łakomiec, człowiek łasy na coś.
Łau̯ryšéwo, -a, n. pr. n., Ławryszewo, wioska.
łóm, -u, m., suche gałęzie opadłe, łom.

łóp, łbá i *łubá,* m., 1) czoło, 2) łeb.
łóško, -a, n., łóżko.
Łukóško, -a, n. pr. f., Łukoszko [1]).
łúp, łúba, m., łub, drewniana osłona z klepek na kamień młyński, nie pozwalająca rozpylać się mlewu.
łúp, intrj. onmp., naśladująca trzaskanie wyschłej skóry.
łúpać, -i̯e, v. intr., wydawać trzask, o skórze wyschłej.
łýčo, -a, n. coll., łyko.

m, ḿ

má = *máćeru,* acc. do *máći: i̯óp tvai̯ú má,* A. I. 45.
máći, -ery i dat. *mátary (!),* f., matka: *trásca mátary tvai̯ṓi̯,* A. I. 45.
máčexa [mačóxa], -x́i, f., macocha.
Mái̯, Ob. *Mai̯óvyi̯e Dżadḗ.*
Mai̯óvyi̯e Dżadḗ, n. pr. pl. m., obchód Dziadów w dzień, nazywany *„Śómuxa“,* Ob. u Nosoviča pod tym wyrazem.
maléńečḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., maleńki.
mal'ínuška, -ḱi, f. dim., malinka.
małódečka, -ḱi, f. dim., młódka, młoda mężatka.
małṓtno, adv., omłotno: *na takú małṓtno,* H. II. 3.
Márăčko, -a, n. pr. m. dim., Marek.
markáč, -á, m., tryk.
Márka'ič, -a, n. pr. m., Markowicz.
Márkou̯, -ova, -ovo, adj., Marków.
Márkᵘo, -a̯, n. pr. m., Marek.
marṓźl'ivy, -ai̯a, -ai̯o, adj., mroźny.
Mári̯a, -i, n. pr. f., Marja.
máślenny, -ai̯a, -ai̯o, adj., maślany, na maśle usmażony.
mátčyn, -a, -o, adj., matczyn.
matúl'icy, Ob. *šatúl'icy.*
mo [mō, mo͡o] ⇐ *móže,* adv., może: *mo(!) tab'é ḱii̯óček zaḿinác!* F. II. 2.
móhl'icy [2]), *-ou̯,* pl. f., mogiłki, cmentarz.

---

[1]) W tej formie podała mi jedna z kobiet swoje nazwisko po mężu. Ob. N. III.

[2]) ⇐ *móḱil'icy.*

mósno, adv., mocno.
muščýnsḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., męski.
mýza, -y, f., nozdrza, chrapy, u konia.
ḿarćvák, -á, m., nieboszczyk, trup.
ḿeʒ́ve[ʒ́e]ńá, -ći, pl. *-ta*, niedźwiedzię.
ḿeʒ́véʒ́i [ḿeʒ́véʒ́y], -ai̯a, -ai̯o, adj., niedźwiedzi.
ḿeʒ́véʒ́ik, -a, m. dim., niedźwiadek.
ḿeńácsa, -i̯ecsa, v. rfl., mienić się, błyszczeć: *na i̯óm súkńi zi̯ái̯uć (ḿeńái̯ucsa)*, H. I. 3.
ḿésco, -a, n., 1) miejsce, 2) miejscowość, 3) rynek.
ḿéśečyk, -a, m. dim., miesiączek.
ḿéżeny, -ai̯a, -ai̯o, adj., *-y pálec*, mały palec.
ḿilóxeńḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., miły: *ah Bóže moi̯ ḿilóxeńḱi*, K. I. 5.
ḿímo, prp. c. acc., mimo, obok, koło.
ḿinavícy, -ou̯, pl. f., drogi okolne: *ḿinavícaḿi abyi̯éxåu̯, dy da Vílńi*, A. I. 23.
ḿiz, prp. c. gen., między.

n, ń

naḃíľicy, -ou̯, pl. f., część składowa warsztatu tkackiego, lada tkacka; są to dwie żerdzi poziome, w które się wstawia „berdo“ czyli płocha.
nabói̯, -u, m., wysoki pokład śniegu na drodze, utrudniający jazdę: *a i̯ak napré šmat śnéhu, zróḃicse u̯ysókai̯a daróha, tu kážuć: nabói̯ veľíḱi, ńimá i̯ak i̯éxać*, A. I. 45.
nabýtek, -tku, m., dobytek, o bydle.
náčei ⇐ *ináčei̯*, adv., inaczej, bo inaczej: *náčei̯ ńixtó ńe móže i̯ahó pastrýxčy i padhaľíć, i̯ak arół*, A. I. 8.
načéńi̯o [načéńo], -a̯, n. coll., przyrządy rzemieślnicze.
nahdóve, adv., przedwczoraj, onegdaj.
nahańíć, -hóńić, v. imp., nadąć, nawiać: *kaľí śńeh hóńić, i kále płóta nahóńić, tak eto kurhaně*, A. I. 45.
nai̯ćí, nói̯ʒ́e, v. intr., najść, napadać: *šarǒš: śńeh nói̯ʒ́e(!), i padḿérźńe*, A. I. 45.
nái̯ḿička, -ḱi, f. dim., najemnica.
nakau̯áć, -ui̯é, v. tr., nakować, coś na kowadle.

nakraplácsa, -i̯ecsa, v. rfl., nakropić się kogo: *i̯ehó dóžžyk nakrapláu̯še,* F. I. 7.

na króḿeńći, adv., na kawałki, na drzazgi: *bᵘóčku paḃíu̯ na króḿeńći,* C. I. 1.

ná- i *nā́ ľixo,* intrj., wyrażająca niezadowolenie, gniew, zwykle w połączeniu z dat. osoby, o którą chodzi: *áx, káže, ná ľixo mńe,* A. I. 30, *nā́ ľixo taḃé,* N. I. 5.

namaxácsa, -i̯ecsa, v. rfl., nazginać się czego: *i̯ehó véćer namaxáu̯še,* F. I. 7.

na ńékaľi, adv., na przyszły rok.

na pakás, adv., na pokaz, na dowód.

na paradvéśńe(!), adv., na przedwieśniu, wczesną wiosną.

napáśvić, -páśvić, v. tr., napaść, na pastwisku.

napérći, -pré, v. imp., naprzeć, nawalić: *a i̯ak napré šmat śńéhu, zróḃicse u̯ysókai̯a daróha,* A. I. 45.

na ráńei̯o, adv., przed świtem, do świtu, Ob. A. I. 45.

na ráńo, adv., wczesnym rankiem, Ob. F. I. 1.

narváć, -rvé, v. tr., napędzić: *véćer narvé dažžú,* A. I. 45.

narýi̯ńicą, -y, f., epitet świni i przezwisko, dawane kobiecie pluchowatej, cf. *paryⁱńíce.*

nascáć, -ýć, v. intr., naszczać do czego.

nastávić, -ić, v. tr., nastawić: *samavár,* A. I. 13., *kułák,* A. I. 28.

našléx, -ha, m., nocleg.

na tói̯ čás, adv., natenczas, wtenczas.

nátto, adv., bardzo.

nau̯ałóčečka, -ḱi, f. dim., Ob. *navałóčka.*

na u̯ṕarᵘót, prp. c. gen., przed, wyprzedzając: *zóreńka aśvaćíła púšču.... ḿéśeca na u̯ṕarᵘót,... ʒévočka pakraśíła plémi̯o i̯i rúᵉt i̯i rúdnaho ᵘói̯čeńka na u̯ṕarᵘót,* D. 2.

Naváhrudek, -tka, n. pr. m., Nowogródek, miasteczko.

navalńíca, -y, f., nawalnica.

navałóčka, -ḱi, f. dim., torba płócienna.

navóžvać, -i̯e, v. tr., nawozić czego.

navázvacse, -i̯ecse, v. rfl., przyczepiać się do kogo, czepiać się kogo, pretensjami niesłusznymi prześladować.

na záu̯trai̯o i *na záu̯tro [zóu̯tro],* adv., nazajutrz.

naźjehžácse, -ję́cse, v. rfl., nazjeżdżać się.
na źźék, adv., *zrabić,* na złość zrobić, przykrość zrobić komu. Ob. *źźékavacsa.*
nóčka, -ki, f. dim., nocka.
nóčvy, načóų, pl. f., niecki.
nórka, -ki, f. dim., norka, jamka.
núće i *núćo,* intrj., nuże, używana przy popędzaniu wołów.
ńaźélka, -ki, f. dim., niedziela.
Ńahńéviču, -ič [Ńehńevíču, -oų], n. pr. pl. f., Niehniewicze, wioska.
ńearáįny, -aįa, -aįo, adj., nieporządny, plugawy, pluchowaty.
ńebóš ⩵ *ńebóže,* voc., używany w tej formie dla 3 rodzajów, nieboże.
ńeéreblen y, -aįa, -aįo, adj., nieotrzebiony z gałęzi.
ńeźélečka, -ki, f. dim., niedziela.
ńeźéleńka, -ki, f. dim., j. w.
ńeźéla, -li, f., niedziela.
ńerríščeny, -aįa, -aįo, adj., niechrzczony.
ńeįeźžány, -aįa, -aįo, adj., niejeżdżony, na którym jeszcze nikt nie jeździł, o koniu.
ńelźá, v. imp. w funkcji adv., nie można.
ńepaųarótny, -aįa, -aįo, adj., niezgrabny, nieruchawy, ciężki.
ńepráųdy, adv., nieprawda.
ńepryjátńik, -a, m., nieprzyjaciel, wróg.
ńeskólki, adv., ileś, trochę.
ńeščásny, -aįa, -aįo, adj., nieszczęsny, nieszczęśliwy.
ńeščaślívy, -aįa, -aįo, adj., nieszczęśliwy, fatalny.
ńeźérnečka, -ki, f. dim., synowa.
ńeźćńčeny, -aįa, -aįo, adj., niezaślubiony, który nie wziął ślubu kościelnego.
ńíčelńicy, -oų, pl. f., nicienice, tkackie.
ńíźé, adv., nigdzie.
ńímá, v. imp., niema.
ńísma, adv., twarzą ku ziemi.
ńíšśy, -aho, m., żebrak.
ńíźeńko, adv., niziutko.
Ńómən, -mną, n. pr. m., Niemen, rzeka.

o

óhohó, intrj., ohoho: *óhohó, i̯ak stánu i̯a u̯am fśém płaćíć*, A. I. 30.
oi̯ei̯ói̯, intrj., ojej: *oi̯ei̯ᵘói̯, i̯ešćé lépei̯*, A. I. 13.
okťáp, -brá, m., październik.
ót, intrj., ot.
ṓń, rodzaj intrj. demonstratywnej, oto: *ṓń tám, u tṓi̯ v́óscy*, A. I. 30. cf. *u̯óń* i *véń*.

p, ṕ

paašúkvać, -i̯e, v. tr., pooszukiwać.
pa(a)tkłádać, -i̯e, v. tr., poodkładać.
pabłahasłav́íć, -słóv́ić, v. tr., pobłogosławić.
pabuǯáć, -i̯e, v. tr., budzić.
paḃelánką, -ḱi, f., biała siermięga płócienna, chałat.
paćiźéńku, adv., pocichu.
paćísnuć, -śńe, v. tr., pocisnąć: *pryšłá Prečýstai̯a, zańałá, dy paćísnułą (zańałá ľistḗ)*, A. I. 36.
pačestavácsy, -úi̯ecsy, v. rfl., poczęstować się.
padaražáć, -óžai̯e, v. intr., podrożeć.
padarṓžny, -aho, m., podróżny, wędrowiec.
padáć, -dáść, v. tr., *na sút*, podać do sądu skargę.
paddymáć, -i̯e, v. tr., podejmować, podnosić.
padhaľíć, -hóľić, v. tr., podgolić.
padhaľícse, -hóľicse, v. rfl., podgolić się.
padhóľivać, -i̯e, v. tr., podgalać, golić.
padhúlvać, -i̯e, v. intr., podweselać, podchmielać sobie.
padi̯ahǯáć, -i̯e, v. intr., podjeżdżać.
pádło, -a, comm., padlina, ścierwo, przezwisko.
padráć, -ǯaré, v. tr., porozdzierać.
padušýć, -dúšyć, v. tr., 1) po-, nacisnąć, 2) podusić, pozaduszać.
padvóri̯o, -a, n., wyraz nieużywany w potocznej mowie, którego znaczenia nie mogłem ani się dopytać, ani sam wykombinować; może „obejście“, może „czeladź“? *fśo mai̯ó padvóri̯o sxmurńéło* etc. N. III. 13.
padvṓro, -a, n., podwórze.

padyxaźić, -xóźić, v. intr., 1) podchodzić, 2) róść, o cieście: *padyxóźić póunaja źéška,* H. II. 3.
padžynáći, -je, v. tr., podżynać, żąć.
paharáć, -é, v. tr., poorać.
paharauáć, -úje, v. intr., nabiedzić się, ucierpieć wiele.
pa[h]lánuć, -ne, v. intr., poglądnąć, spojrzeć.
paxažáć, -áje, v. intr., chodzić, przechadzać się.
paječžáć, -je, v. intr., jeździć, przejeżdżać się.
paiézda, -y, f., powóz.
pakaiácsy, -káiecsy, v. rfl., skruszyć się, opamiętać się: *pakáiše čelavéče péret svaiói žýžnu,* H. I. 19.
pakapáć, -je, v. tr., po-, skopać.
pakázvać, -aje, v. tr., pokazywać.
pakľíkać, -če, v. tr., zawołać kogo.
pakórneńko, adv., pokornie.
pakóša, -y, f., łąka lub pole świeżo skoszone.
*pak*ól,* adv., póki, dopóki.
pakraśić, -kráśić, v. tr., ozdobić, uświetnić: *krásna źévočka pakraśíla plémio ii rú*t,* D. 2.
palatúxa, -xi, f., latawica, epitet ptaka i przezwisko, dawane kobiecie, nie pilnującej domu.
palauńík, -á, m., myśliwy.
palätúška, -ki, f. dim., latawica, epitet ptaka.
palénco, -a, n., polano.
paléno, -a, n., polano, we młynie: *u héto karýtko staulájecsa paléno, a héto paléno u kámeń uxóźić,* A. I. 22.
paľétak, -tka, m., zagon dworskiego gruntu: *paľétak pánski, a haspadárski nazyvájecse šnúr,* A. I. 45.
paľícsa, -ľécsa, v. rfl., polać się: *paľúcsa ślóski,* L. I. 2.
Paľanáia, -ói[i], n. pr. f., Połona, wioska.
paľauý, -áia, -óio, adj., płowy: *Da uaľýž maié da paľauýje,* D. 5.
paľkóuńicki, -aia, -aio, adj., pułkowników.
paľó, -á, n., poła: *važńí maihó paľá, adarví,* A. II. I.
paľónka, -ki, f., płonka, przerębel.
paľúdnouać, -uje, v. intr., obiadować.
paľúkošek, -ška, m., półkoszek.
paľúński, -aia, -aio, adj., połoński, z Połonej.

Pałúśa, -i, n. pr. f. dim., Apolonia.
pamaléi̯, comp. do *pamáłui̯,* wolniej: *pamaléi̯ kóńi,* A. I. 30.
pamáléńkui̯, adv.. zwolna, pocichu: *Šydár pamáleńkui̯ havóryć: stói̯,* A. I. 30.
pamałaćíć, -óćić, v. tr., wymłócić.
pamáłui̯, adv.. pomału, powoli.
pamarḱitau̯áć, -úi̯e, v. intr., stanowić się, o owcach: *ći pamarḱitau̯áľi avéčḱi,* A. I. 30.
paḿatúxa, -ẋi, f., zamiataczka, nazwa dla miotły i przezwisko nieporządnej kobiety.
paḿéz, Ob. *paḿíz.*
paḿinúć, -ńé, v. tr., pominąć kogo, przejść mimo kogo.
paḿíz i *páḿiž,* prp. c. gen., między, pomiędzy. cf. *ḿiz.*
panai̯adácse, -i̯ecse, v. rfl., ponajadać się.
panaľiváć, -i̯e, v. tr., ponalewać.
panažé, -óu̯, pl. m., część składowa warsztatu tkackiego, podnóżek, pedał.
papaćómku (!), adv., pociemku.
papai̯éśći, -i̯éść, v. tr., pojeść.
papamýć, -i̯e, v. tr., pomyć.
páparańńik i *páparńik, -u,* m., paproć.
papáśći, -paʒé, v. tr., trafić na co, dostać co: *ći papáľib hédaḱii̯e kóńi,* A. I. 30.
papáśćiśe, -paʒécse, v. rfl., dostać się dokąd: *papáu̯śo u̯ ʒeréu̯ńu.* A. VII. 3.
papazakáčvać, -i̯e, v. tr., poprzetaczać.
Papłávy, -ou̯, n. pr. pl. f., Popławy, wioska.
papóu̯, -óu̯u̯a, -óu̯u̯o, adj., popi.
pa práu̯ʒe, adv., na prawdę, na dobre, porządnie: *i̯ak stáľi i̯ený pa práu̯ʒe u̯śé tróx ćahnúć,* A. I. 30; *tak pa práu̯ʒe zaḃíu̯,* A. II. 1.
papródać, -i̯e, v. tr., posprzedawać.
pa próstu, adv., prosto przed siebie, na przełaj.
papuśćíć, -púśćić, v. tr., rzucić czem: *papuśćíła tym paléncem,* N. I. 1.
paputácsa (!), -i̯ecsa, v. rfl., popytać się.
Paṕałýsyk, -a, n. pr. m. dim., Popiołek, w bajce nazwa młodego lisa, Ob. N. III. 4.
paṕereḿéńvać, -i̯e, v. tr., poprzemieniać.

paṕi̯ánščycsa, -ycsa, v. rfl., popić się.
paraḃíć, -róḃić, v. tr., porobić, narobić: *štóž my brátcy paraḃíľi,* H. I. 6.
parai̯éśći (!), -i̯éść, v. tr., przegryść.
parasxaʒ́icsa, -xóʒicsa, v. rfl., porozchodzić się.
Paráska, -ḱi, n. pr. f. dim., Paraska.
parátkəm, i̯aḱím, adv., jakim sposobem.
paraṽeśći (!), -ʒ́é, v. tr., pozbawić życia, uśmiercić.
paraṽeśći (!), -źé, v. tr., przewieść, na łódce.
párma, adv., — *kóńńi,* parą koni.
paršúk, -á, m., prosiak.
paruxáty, -ai̯a, -ai̯o, adj., prośny? *čórnei̯o varuxátei̯o, i̯ek śviṅá paruxátaʲa,* N. I. 1.
pary[ʲ]ńíce, -y, f., Ob. *narýi̯ńicą.*
parýło, -a, n., jakieś ziele: *parýło i̯ak zaćṽićé, užé ućakái̯uć ad i̯ahó,* C. II.
pasaʒ́áć, -i̯e, v. tr., poposadzać.
paskľikáć, -i̯e, v. tr., pozwoływać, zwołać, sprosić.
pasnúć, -śńé, v. intr., posnąć.
paspuščáć, -i̯e, v. tr., pospuszczać.
pastai̯áńńe, adv., zawsze.
pastryháć, -i̯e, v. tr., przypalać, przypiekać, włosy: *a i̯aná śṽéčkai̯u pastryhái̯e i̯ei̯é,* A. I. 26.
paśćélka, -ḱi, f. dim., pościel.
paśćiłáć, -i̯e, v. tr., podścielać, słomę pod bydło: *stáu̯ paśćiłáć býdło,* C. I. 5.
paśéśći, -śáʒe, v. intr., posiąść, poposiadać: *i̯aný i̯idúć na vṓs paśáduć,* A. I. 27.
páśitek, -tka, m., gęste sito, rzeszoto.
páśṽić, -ić, v. tr., paść, na pastwisku.
pašńíca, -y, f., wszelkie zboże: *zaraʒ́í Bóže... pšańícu, fśákui̯u pašńícu,* H. II. 3.
pašydaraváć, -úi̯e, v. intr., zadrwić z kogo, urządzić psikusa: *móže s kahó pašydarúi̯u,* A. I. 30.
pataṕícse, -tóṕicse, v. rfl., potopić się.
patxóǯÿvacse, -i̯ecse, v. rfl., przechodzić się, chodzić tam i z powrotem.

patxónno, adv., określające dobre wyrastanie ciasta: *a u̯ ʒažý patxónno,* H. II. 3., Ob. *padyxaʒíć.*

patkáć, paččé, v. tr., potkać, na krosnach.

patkórčyć, -yć, v. tr., podkurczyć, skurczyć, przygiąć ku sobie: *nóli patkórčyła,* I. I. 2.

patkúrčycsa, -ycsa, v. rfl., skurczyć się, przycupnąć.

**patpáśiče, -a,* m., pastuszek: *a héty xłópčyk za patpáśiče* [1]), A. I. 12.

patrébnyi̯e réčy, pl. f., bielizna: *i̯aný užó i̯im pakázvai̯uć svai̯é patrébnyi̯e réčy,* A. I. 26.

patróšečku, adv., potrosze, troszkę.

patsúnucse, -ńecse, v. rfl., 1) podsunąć, przybliżyć się, 2) przyczepić się do kogo, napaść kogo: *kab vóspą patsúnułąśe,* A. I. 45.

patsúśeʒi, -eu̯, pl. comm., *na patsúśeʒi i̯ći,* u sąsiadów kątem zamieszkać.

patúha, -ḣi, f., wyraz nieużywany w potocznej mowie, znaczenia nie znam: *čúłaže i̯a na ćeḃé patúhu,* H. I. 8.

patušýć, -túšyć, v. tr., stłumić, zagłuszyć: *ńe čutnó... za hałósnyḿi skrýpkaḿi... skrýpočḱi patušýḷi,* F. I. 10.

pau̯aʒéc, -ccá, m., postronek, uzda: *u̯żałá kazłá na pau̯aʒéc,* H. I. 2.

pa^{u}wymáć, -i̯e, v. tr., powyjmować.

pavarušýcsa, -rúšycsa, v. rfl., poruszyć się, drgnąć.

pavażícsa, -vóżicsa, v. rfl., powozić się, użyć jazdy.

pavyhańáć, -i̯e, v. tr., powyganiać.

paćančácca, -i̯ecca, v. rfl., pobrać się, wziąć ślub.

paćečérać, -i̯e, v. intr., powieczerzać.

pazamykáć, -i̯e, v. tr., pozamykać.

pazaḿerzáć, -i̯e, v. intr., pozamarzać.

pazarézwacsa, -i̯ecsa, v. rfl., pozarzynać się.

pazbau̯láć, -i̯e, v. tr., pospraszać, pozapraszać: *pazbau̯lál fšéx na bál,* A. VIII. 1.

pazdymáć, -i̯e, v. tr., pozdejmować, pościągać.

pazhrabáć, -i̯e, v. tr., zgrabić, zboże.

paznáć, -i̯e, v. intr., poznać, przekonać się: *i̯a paznái̯u, i̯akói̯o ḷíx^{u}o,* A. I. 15. *I̯úrei̯ paznáu̯, što...,* A. I. 5.

---

[1]) Formę tę możnaby też uważać za acc. gen. sg. do nom. **patpáśič,* cf. u Nošoviča *„podpásovičъ“.*

paźźiráć, -ję, v. tr., pozdzierać.
pčó, pčó..., intrj., używana przy nawoływaniu wołów.
pčółuška, -ki, f. dim., pszczółka.
pxnúć, -né, v. tr., pchnąć, trącić kogo.
pływáć, -ję, v. intr., pływać.
podlétki, -kou, pl. m.?, młode ptaki, nie umiejące jeszcze latać.?
Pólšč, acc. *do Pólšča,* n. pr. f., Polska.
półomeń, -mńe, m., płomień.
pópeńko, -a, m. dim., pop.
pará, -ý, f., doba: *búźe múčycsa hédak cýłuju póru,* A. I. 25.
pótem, adv., potem.
pottykáć, -ję, v. tr., podjudzać, poduszczać.
pouhódy, -ou, pl. m., półrocze.
poumeráć (!), -ję, v. intr., poumierać.
pouubiváć, -ję, v. tr., powybijać: *zúby pouubiváłg*[1]), A. I. 7.
pouuvázvać, -ję, v. tr., pouwiązywać.
pozabuvácse (!), -jecse, v. rfl., pozapominać.
pozabiwáty [pazabiuáty], -aja, -ajo, part. praet. pass., pozabijany.
pozaprahác, -ję, v. tr., pozaprzęgać.
pouk'idác, -ję, v. tr., powrzucać, dokąd.
Póuševo, -a, n. pr. n., Pouszewo[2]), wioska.
prabýć, -búźe, v. imp., przeminąć: *prabyłó try hódy,* A. I. 28.
pračnúcsa, -nécsa, v. rfl., ocknąć, przebudzić się.
pračyńáć, -ję, v. tr., niedomykać: *i źvéry pračyńájuć,* H. III.
prahnáć, -žańé, v. tr., napędzić, wygnać.
prakałatáći, -ję, v. tr., przepłukać, przeprać.
Prak'óp, -a, n. pr. m., Prokop.
prapíć, -pjé, v. tr., przepić, w zn. przez picie odmienić co, uniknąć czego: *što naznáčeno na radú, tu ńe prapjéš na ńadú,* A. I. 28.
práśńica, -y, f., przyrząd do przędzenia, przęślica.

---

[1]) Wygląd ten dałby się sprowadzić albo do pierwotnego „*po-ubivá-*“ albo do pierw. „*po-vybivá-*“.

[2]) Forma polska byłaby »Pilszewo« od »pilch (popielica)«; blr. *póux* = kret.

praśvétły, -ai̯a, -ai̯o, adj., jasny, wesoły, o oczach.
prat, prp. c. instr., przed: *prat týḿi hadáḿi,* A. II. 3.
práu̯dóńka, -ḱi, f. dim., prawda.
práu̯dy, adv., prawda, naprawdę, rzeczywiście, prawdziwie, dobrze.
práu̯nučyšyno, neutr. adj., *ʒićá,* prawnuczę.
prau̯'étreć, -a͡ie, v. intr., wywietrzyć się: *ńexái̯žo i̯ón prau̯'ét.a͡ie,* A. VII. 20.
praválvacsa, -i̯ecsa, v. rfl., załamywać się.
praz, prp. c. acc., o: *pai̯úć ṕéśńu praz héstu leb́adú,* A. I. 44.
pražyvícca, -žývicca, v. rfl., przeżywić, przekarmić się.
présny, -ai̯a, -ai̯o, adj., świeży: *présnai̯a dušá u xáće,* K. I. 1.
prútko, adv., sztywnie. Ob. *słápko.*
prybráć, -b́eré, v. tr., 1) ubrać, w odzienie, 2) przygotować, przysposobić.
prybýtńica, -y, f., epitet kobiety gospodarnej, dbałej o to, żeby dostatek domowy zachować i pomnożyć: *śastrá ńe prybýtńica, da adbýtńica,* C. I. 2.
pryčekáć, -á͡e, v. tr., przyczekać, poścignąć, dotknąć kogo: *paráluš i̯ix pryčekáe,* B. I.
prydakúčyć, -yć, v. imp., dokuczyć komu.
pryhavór[ў]vać, -i̯e, v. intr., przygadywać komu.
pryi̯ehʒáć, -i̯e, v. intr., przyjeżdżać.
prýkaska, -ḱi, f., nazwa, imionisko, epitet: *nazví xóć Wałýńkai̯u (takáa prýkaska),* H. II. 4.
prykázvać, -i̯e, v. tr., przykazywać.
prýkłat, -du, m., kamień albo krzyż, zatknięty na mogiłce w głowach.
pryḱídać, -i̯e, v. tr., przyrzucić, przykryć coś czem: *pryḱídau̯ hétui̯u i̯ámu łómom,* A. I. 30.
prymúrek, -rka, m., przymurek, występ muru: *stau̯lái̯uć i̯ehó na prymúrek,* A. I. 13.
prýmy, -ou̯, pl. f., *u prýmy pryći,* osiąść przy żonie na teściowym gruncie.
*pryḿerga*ᵘ*wácse, -úi̯ecse,* v. rfl., przymierzyć się: *i̯ek pryḿerga*ᵘ*wáu̯śo, i nascáu̯,* A. I. 30.
prynáduńka, -ḱi, f. dim., przynęta.

prýṕek, -a, m., przypiecek: *u̯žałá véńik spat prýṕeka,* H. I. 2.
pryṕérći, -pré, v. tr., przyprzeć, przygnać: *aná zaráz ix prypré,* A. I. 45.
pryṕirácse, -i̯ecse, v. rfl., przypierać się, cisnąć się koło kogo: *pry hétum čełavéku pryṕirái̯emśo, to my hétym i žýwy,* A. I. 32.
pryréząć, -že, v. tr., przyciąć, obciąć.
prystół, -a, m., ołtarz.
pryv́aśći, -ʒ́é, v. tr., *ʒ́ićá,* urodzić dziecko.
prýv́ećel, -ą, m., sąsiad, przyjaciel, gość weselny: *panóve suśéʒ́i, panóve pryv́ećéľi,* A. I. 26.
*pryždáć, *-žʒ́é,* v. tr., doczekać się czego.
ptášńik, -u, m., kurnik.
púšča, -y, f., las wszelki dużej rozległości.
puščáć, -i̯e, v. tr., *ʒ́éreᵘwo,* ścinać drzewo.
ṕaćóry, num., pięcioro.
ṕarʒ́éć, -ʒ́íć, v. intr., wydawać z siebie gazy.
ṕarṓt, adv., najpierw.
Ṕatrók, -aká, n. pr. m. dim., dzień św. Piotra.
ṕärýnečka, -ḱi, f. dim., pierzynka.
ṕeraxódy, -ou̯, pl. m., drogi, którymi się codzień chodzi, codzienna, zwyczajna droga: *u̯ýkapai̯će i̯ámku na i̯ahó ṕeraxódax,* H. I. 1.
ṕeraxryśćícse, -xrýśćicse, v. rfl., przeżegnać się.
ṕeraxryśćíć, -xrýśćić, v. tr., 1) przeżegnać, 2) ochrzcić.
ṕerakrákać, -če, v. tr., przekrakać: *laćíć ᵘwóran š čužýx starṓn, da ńi ṕerakráče,* H. I. 10.
ṕeralétovać, -ui̯e, v. tr., przepędzić lato: *ṕeralétui̯u xaćá ľéćečko u̯ ćaḃé,* D. 3.
ṕerapṓi̯, -ói̯u, m. trunek, zwykle wódka, pita przy zmówinach przez uczestników tego obrzędu, w chacie panny młodej[1]).

---

[1]) Ceremonia ta odbywa się w ten sposób, że swat i ojciec panny młodej biorą od państwa młodych po butelce wódki, błogosławią ją i zlewają do jednej miski (*harélku złučýć,* Ob. A. I. 26.), potem czerpią z niej łyżką i nalewają do czarki, która krąży pomiędzy uczestnikami obrzędu.

ṕera[s]catáć, -i̯e, v. tr., policzyć, porachować.
ṕerećinácsa, -áecsa, v. rfl., być recytowanym: *Brandúšečḱi (śḿéšnyi̯e ṕéśṅi. ṅe pai̯écsa, tak ṕerećináecsa),* N. III. 17.
ṕerećináć, -áe, v. tr., recytować: *xto to tak xórošo ṕerećináe,* N. III. 4.
ṕerei̯ehǯáć, -i̯e, v. intr., przejeżdżać, skąd dokąd.
ṕerelánuć, -ṅe, v. tr., przejrzeć, przejąć wskróś: *rádość ṕerelánuła sérdeṅko vói̯čeṅkavo,* F. I. 12.
ṕerełamácse, -i̯ecse, v. rfl., przełamać się.
ṕerełástou̯ka, -ḱi, f., niby „przejaskółka", pieszczotliwa nazwa dla dziewczyny.
ṕerepaľić, -páľić, v. tr., prze-, spalić.
ṕereṕáć, -pṅé, v. tr., rozpiąć, przeciągnąć.
ṕéret, adv., najpierw. Ob. wyżej *ṕarṓt.*
ṕerežýcse, -žyv́écse, v. imp., przeżyć się: *i̯ak ṕerežyłóśo, tak i dóbre,* A. I. 28.
ṕéršy, -ai̯a, -ai̯o, adj., pierwszy, przedni, najlepszy.
ṕéu̯ṅik, -a, m., kogut.
ṕéro, -a, n. coll., pierze.
ṕiłnaváć (!), -úi̯e, v. tr., pilnować.
ṕiskət, -u, m., pisk, kwik.
ṕiżǯél, -á, m., pudendum muliebre.
ṕížma, -y, f., wrotycz pospolity, Tanacetum vulgare L.

r.

rádóṅka, -ḱi, f. dim., rada.
raǯíny, -ou̯, pl. f., zaraz po urodzeniu się dziecka rodzice z babką przepijają do siebie gorzałką — nazywa się to *„raǯíny ṕić": bába pryxóǯić... kaḃéta mái̯e ǯićá... i ṕi̯úć raǯíny,* A. I. 27.
rákăm, adv., na czworakach.
raḿéṅčyk, -a̯, m. dim., rzemyk.
ráno, adv., rano.
raṅéi̯, adv., comp. do *ráno,* wcześniej, raniej.
ráṅica, -y, f., ranek.
rás, ṕéršui̯u (!), adv., pierwszy raz.
Ráska̯, -ḱi, n. pr. f., jakieś imię żeńskie.
raskładáć, -i̯e, v. tr., rozkładać.

raskuźĕ́licsa, -icsa, v. rfl., rozkędzierzawić się, wić się w loki, o włosach.

raspłáčvacsą, -ięcsą, v. rfl., spłacać się, rachunki załatwiać.

rasprauláć, -ię, v. tr., rozporządzać, wydawać rozporządzenia: *rasprauláię rabótniki,* H. I. 1.

raśćvitáć, -ię, v. intr., rozkwitać.

**raśśéty, raśśéta, *-o,* part. praet. pass. (do inf. *raśśéć* czy do inf. *raśćáć?*), rozcięty: *kab byłá raśśéta (!) hałaną,* N. III. 3.

raščémlivać, -ię, v. tr., otworzyć przemocą: *raščémlivaiuć iemú rót,* A. I. 25.

raščýna, -y, f., rozczyn, rozczyna, ciasto zakwaszone, z którego chleb robią.

raščyńić, -čyńić, v. tr., *raščýny,* zaczynić ciasto na chleb.

raunavácsa, -úięcsa, v. rfl., równać, wyrównywać się.

razabrácse, razbérécse, v. rfl., rozebrać się.

razarváć, -rvé, v. tr., rozerwać, rozpędzić, przerwać, wstrzymać: *véćer.. razarvé dóšč,* A. I. 45.

razbarańić, -óńić, v. tr., rozbronić, rozdzielić bijących się.

razbóińiček, -čka, m. dim., rozbójnik.

razbéišy (!), -aią, -ają, sámy, suprl. do **rézvy,* żwawy, ognisty, o koniu.

rázem, adv., razem.

razhavórŷvać, -ię, v. tr., rozpowiadać.

razvernúć, -vérne, v. tr., rozburzyć: *razvernúu karabćl,* K. I. 1.

razvić, razauię, v. tr., rozwinąć, rozburzyć: *xto maiú hnieźdźiku razauię,* N. III. 9.

razydráć, raźźaré, v. tr.. rozedrzeć.

*razyhnácse, *raźźeńécse,* v. rfl., rozpędzić się, w przenośnem znaczeniu: *ięš, ięš, ńabóś ty razyhnáłaśe u bédnaho haspadará zaxaćéła napícse da naięśćiśe,* A. I. 18.

razyhráć, -ię, v. intr., rozigrać, rozhukać się.

razzúcse, -ięcse, v. rfl., rozzuć się.

razzuvácse, -ięcse, v. rfl., rozzuwać się.

razzuváć, -ię, v. tr., rozzuwać.

raźawláć, -ię, v. tr., rozdziawiać, gębę, paszczę.

raźbirácse, -ięcse, v. rfl., rozbierać się.

ražńéi̯šy, -ai̯a, -ai̯o, comp. do **ráźny,* przytomny, rezolutny, raźny: *dačkú... iz móu̯ai̯u raźńéi̯šui̯u,* H. I. 15.
raźvińácsy, -i̯ecsy, v. imp., rozwidniać się, dnieć.
réčyńka, -ḱi, f. dim., rzeczka.
réi̯ḱiny, -ou̯, pl. f., siatka z postronków na obręczy, na siano.
réšoto, -a, n., rzeszoto.
róčyščo, -a, n., kawałek ziemi, oddalony od majątku, folwark? miejsce urodzenia i stałego pobytu?
róńńeńḱi [rőńńeńḱi], Ob. *rődńeńḱi.*
róu̯ńa[1]), comm., ze znacz. adj., równy, -a, -e, czemu: *búźe róu̯ńa toi̯ káscy,* H. I. 1.
rődny [rőnny], -ai̯a, -ai̯o, adj., rodzony.
rődńeńḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., j. w.
rubá, -ý, f., wyrąbana dróżka w lesie: *kaľí za lāsáḿi, to śačý rubáḿi,* L. I. 4.
rućḿány (!), -ai̯a, -ai̯o, adj., ruciany, z ruty.
rúčeńka, -ḱi, f. dim., rączka.
rušéńḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., rusy, jasny, o włosach.
rušńíček, -čka, m. dim., Ob. *rušńík.*
rušńík, -á, m., ręcznik, kawałek płótna, który swacha podściela państwu młodym pod nogi przy ślubie.
rúta, -y, f., ruta, Ruta graveolens.
Ryhórou̯, -awa, -awo, adj., Grzegorzów.
Ryh[ᵘ]ór, -a̯, n. pr. m., Grzegórz.
Ryh[ᵘ]órkᵘo, -a̯, n. pr. m. dim., j. w.
rypčýna, -y, f. dim., rybka, epitet dziewczyny.
ryžoṕeréśćeńḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., ryżo-, rdzawopióry, o jarząbku.
ržýščo, -a, n., ściernisko po życie.

s, ś

sabáčečka, -ḱi, f. dim., piesek.
sabáčka, -ḱi, m. dim., j. w.
sabáka, -ḱi, m., pies: *havóryć sabáka maładý da staróho,* A. I. 21.
saḱédać, -i̯e, v. tr., zjeść na obiad.
sažáć, -i̯e, v. tr., sadzać.

---

[1]) Cf. ros. *rovnja,* cz. *rovně,* pol. równia.

saịmáć, -ịe, v. tr., pojmać, schwytać. cf. *syịmáć.*
Sakólnik, -a, n. pr. m., Sokolnik.
sakéra (!), -y, f., siekiera.
salánka, -ki, f., moździerz, stępka drewniana do tłuczenia soli.
sałażéńki, -aịa, -aịo, adj., słodziutki.
sałavéịuško, -a, pl. *-ki,* m. dim., słowiczek.
sálco (!), -a, n., sadło, tłuszcz wieprzowy.
sałódny (!), -aịa, -aịo, adj., słony.
sałómeńka, -ki, f. dim., słomka. ździebełko słomy.
saméc, -mcá, m., NB. *bereźina,* brzoza pospolita, Betula alba.
samíce, -y, f., NB. *bereźina,* brzoza płacząca.
sanažáć [sänažáć] (!), -i, f, sianożęć.
sáńki, -koụ, pl. f. dim., sanki.
sapačýć, -ie, v. intr., spocząć.
sasónka, -ki, f. dim., sosenka.
sastrečáć, -áe, v. tr., spotykać.
sastróịić, -ić, v. tr., *śméx s kahó,* wyśmiać kogo.
saśnédać, -ịe, v. tr., na śniadanie zjeść.
saśníć, -íć, v. tr., *són,* sen mieć.
s atkúl, adv., skąd.
sávuńka (!), -ki, f. dim., sówka.
sažáć, -žné, v. tr., zżąć.
sažráć, -óć (!), v. tr., pożreć.
scatáć, -ịe, v. tr., przeliczać, liczyć, rachować.
sérdeńko, -a, n. dim., serduszko.
sxmuróć, -ịe, v. intr., zachmurzyć się, przybrać smutny wygląd: *fšo maịó padvórịo sxmuróło,* N. III. 13.
sxvaćicse, sxváćicse, v. rfl., schwycić, porwać się, wstać nagle.
sxíľić, sxíľić, v. intr., skłonić się, zejść z najwyższego punktu, na niebie: *ot užó ịak s paụdná sónco sxíľić,* A. I. 20.
sxíľicse, sxíľicse, v. rfl., ustąpić drogi komu, zjechać w bok?: *xurmán: héị, na bók. aný sxíľiľiše i ịéduć pamáłuị,* A. I. 30.
skaródny, -aịa, -aịo, adj., zakazany do jedzenia w czasie postu i wogóle mięsny.
skataụió, -á, n. coll., bydło, przezwisko.
skauytáć, -ịe, v. intr., skowytać.
skąłanúć, -ńé, v. tr., skłócić, zmącić: *skąłanúłi... móro,* H. II. 2.

s kráiu, adv., na kraju, na brzegu.
skrýpḱi, -kou, pl. f. dim., skrzypki.
skrýpočḱi, -kou, pl. f. dim., skrzypeczki.
s krýva, adv., krzywo, zukosa: *pažiráiuć s krýva*, L. I. 2.
skuláčka, -ḱi, f. dim., wrzód.
sḱívica, -y, f., górna, poduszna część szczęki, wogóle twarz: *uśó mužyká pa sḱívicax*, A. I. 3.
słápko, adv., słabo: *prútko stóiić, słápko víśić*, A. II. 5.
Smarkáčyk, -a, n. pr. m. dim., Smarkaczyk, nazwisko młodego lisa, w bajce, Ob. N. III. 4.
smútno, adv., mętnie, o wodzie.
smýk, -a, m., 1) smyk, do skrzypiec, 2) ramię żurawia studziennego.
snóuńica, -y, f., część składowa warsztatu tkackiego, przyrząd do snucia nici, snuwalnia.
soḱérka (!), -ḱi, f. dim., siekierka.
sóuńeiko, -a, n. dim., słoneczko.
sóžovko (!), -a, m., sądzony, przeznaczony, nazwa dawana narzeczonemu. cf. u Nosoviča *„súženka“*. A może to: *sóžovko?*
spałóxacse, -iecse, v. rfl., spłoszyć, wyląc się.
spałóxać, -ie, v. tr., spłoszyć, przez spłoszenie nawrócić, owce.
spańńíčka, -ḱi, f. dim., spódniczka.
spaśćihnúć, -ńé, v. tr., zaskoczyć: *spaśćihnúła iehó nóč*, L. I. 1.
spómńić, -ić, v. tr., wspomnieć, o kim.
spórćicse, -icse, v. rfl., zepsuć się, nadwerężyć siły i zdrowie, pracą nadmierną: *ty ieščé maładý, móžeš spórćicse*, A. I. 28.
spot [spat], prp. c. gen., z pod, z popod.
spraćiulácse, -iecse, v. rfl., sprzeczać się, z kim: *spraćiuláiše ž iimi*. A. I. 18.
spúst, -a, m., upust, na rzece przy młynie.
spyńáć, -ie, v. tr., zatrzymać, konie.
spyńícse, spýńicse, v. rfl., 1) zatrzymać się, 2) powściągnąć, uspokoić się.
spyšńéć, -ie, v. intr., zhardzieć.
spinkóuy, -aia, -aio, adj., znaczenia nie znam — wyraz ten stanowi parę z wyrazem *„bruškóuy“*.
sreblený, -áia, -óio, adj., srebrny: *sreblený słupók i załatý*, H. II. 2.

staćiųá, -ý, f., i pl. *staćíųa,-oų,* część składowa warsztatu tkackiego, stalwarki, staniwo.
stáda, -y, f., stado.
staiėųny (!), -aią, -ają, adj., stajenny.
stalevína, -y, f., pokrycie dachu, strzecha.
stalńica, -y, f., stół.
staptáć, stópče, v. tr., zdeptać, podeptać.
staréńįo [staréńo], -a, n., staranie: *ńe tvaįó staréńo,* C. I. 2. = to nie twoja rzecz, to nie do ciebie należy.
stóųčyk, -a, m. dim., stoliczek.
stᵛóįką, -ki, f., stolik z wyrzniętym otworem w blacie, w który się wstawia dziecko, żeby nie upadło: *stᵛóįką: héto što žićá malćńkaįo stawláįecse,* A. I. 45.
stráćić, -ić, v. tr., stracić, zgładzić.
stráxi, -xoų, pl. m., strachy, widziadła.
streméńo, -e, n., strzemię.
strepanúcsa, -ńécsa, v. rfl., otrząsnąć, wzdrygnąć się.
stružóųy, -ają, -ają, adj., wystrugany z drzewa: *smyk stružóųy,* H. I. 10.
stryžé -bryžé, indecl., w zagadce nazwa dla owiec.
stúkać, -ję, v. intr., stukać, stukotać.
stupá, -ý, f., *čórnaįa,* ślady końskie na śniegu w czasie odwilży aż do czarnej ziemi.
stúpka, -ki, f. dim., stępka, kadka na wodę.
subírać, -ję, v. tr., zbierać.
súčečka, -ki, f. dim., suczka.
suxadréųčyną, -y, f., suchodrzew, Lonicera xylosteum. L.
suxaréc, -rcá, m., chleb suchy.
suxvaláć, -ję, v. tr., wychwalać.
sukáło, -a, n., część składowa warsztatu tkackiego, przyrząd z korbą do nawijania cewek: *cyųki kładúcsa na sukáło i súčuć ńítki,* F. I. 13.
sukłańícsy, -kłóńicsy, v. rfl., skłonić, pokłonić się.
suravéška (!), -ki, f., syrojeszka, grzyb.
sustaréć, -ję, v. intr., postarzeć.
sustrečáć, -ję, v. tr., spotykać.
sušédečka, -ki, f. dim., sąsiadeczka.

suśém, adv., zupełnie, całkiem.
suśétka, *-ḱi*, f., sąsiadka.
sutóńvacsa, *-i̯ecsa*, v. imp., oznaczające tę porę, kiedy się już zmierzchło i ciemność zupełna zapanowała. Ob. A. I. 45.
svaćéi̯a, *-i*, f., swacha, urząd weselny — o jej funkcjach ob. A. I. 26.
svaćéi̯ka, *-ḱi*, f. dim., j. w.
sváńečka, *-ḱi*, f. dim., Ob. *sváńka*.
sváńka [sváṅka], *-ḱi*, f. dim., urząd weselny — dziewczęta, które towarzyszą panu młodemu, kiedy jedzie do chaty panny młodej.
svatók, *-tká*, m. dim., swat.
svátńi, *-ai̯a*, *-ai̯o*, adj., swatów.
svatóček, *-čka*, m. dim., Ob. *svatók*.
sváty, *-ou̯*, pl. m., staranie się o żonę.
syćí, *-ʒ́é*, v. intr., zejść skąd: *u̯ysókai̯a hará, ńi syćí, dy ńi ži̯éxaći*, A. VII. 17.
syi̯ćíśe, *-ʒ́écsy*, v. rfl., zejść skąd, ruszyć się: *syi̯ʒ́íśe z ḿésca*, H. I. 20.
syi̯máć, *-i̯e*, v. tr., Ob. *sai̯máć*.
sýnou̯, *-ava*, *-avo*, adj., synów.
syrýca, *-y*, f., surowa, wilgotna, niewysuszona, epitet pszenicy.
syskáć, *sýšče*, v. tr., odebrać, odzyskać.
sýspadu, adv., ze spodu, spodem, dołem.
syznáć, *-i̯e*, v. intr., poznać, przekonać się.
śćahnó, *-á*, n., tylna noga u zwierzęcia, np. u owcy, niedźwiedzia etc.
śćahnúć, *-ńé*, v. tr., 1) wciągnąć, do góry, 2) ściągnąć, kogo czem, uderzyć: *dva rázy i̯amú i̯ek śćahnúu̯*, A. I. 28.
śćamńéć, *-i̯e*, v. intr., ściemnieć.
śćírta, *-y*, f., sterta.
śehóńašńi, *-ei̯a*, *-ei̯o*, adj., dzisiejszy.
śehóńńa [śahóń[ń]a], adv., dziś.
śeladóršy [śeledőršy], *-ai̯a*, *-ai̯o*, adj., średni wiekiem.
śeḿarýsty, *-ai̯a*, *-ai̯o*, adj. num., urob. od num. coll. *śéḿero* i spełniające czasem jego funkcję, siedmiorzysty: *śeḿarýstaho* (zam. *śeḿarýx*) *lublú*, A. VII. 3. = siedmioro, siedmiu kocham.

śeḿéi̯ka, -ḱi, f. dim., rodzina.
śeḿiľétočka, -ḱi, siedmiolatka: *sváńečka śeḿiľétočka,* N. III. 12.
śéń, -i, f., sień.
Śéńa̯, -i, n. pr. f., Ob. *Akśéńa.*
śeńćáp, -abrá, m., wrzesień.
śéńušḱi, -kou̯, pl. f. dim., sionki.
śérôt, prp. c. gen., na środek: *atsóvvai̯uć stół śérôt xáty,* A. I. 27.
śerpók, -pká, m. dim., sierpek.
Śevéc, -u̯cá, n. pr. m., Siewiec.
Śícco, -a, n., Sito, konstelacja gwiazd.
śíḱi, -kou̯, pl. f., uryna.
śíłno (!), adv., silnie, mocno, bardzo.
śíłovać, -ui̯e, v. tr., siłować, zmuszać.
śirótońka, -ḱi, f. dim., sierotka.
śíveńḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., siwy.
ślózońka, -ḱi, f. dim., łezka.
śľímən, -mna, m., jakiś gatunek wężów czy gadów, cf. u Nosoviča *„slívenь“.*
śm'étńiček, -čka, m. dim., śmietnik.
śo ⇐ *u̯śó.*
śóle, adv., tego roku.
śőnḱi, -kou̯, pl. f. dim., sionki, sień.
śśivarḗć, -i̯e, v. intr., osiwieć.
śudémá, adv., tędy.
śvećélńik, -a, m., rodzaj lichtarza, do zatykania łuczyny płonącej: *što łučýnu u̯utykái̯uć,* A. II. 4.
śvekrátko, -a̯, m. dim., ojciec męża, świekr.
śvekróu̯, -ỹví, f., świekra.
śvekróu̯ka, -ḱi, f. dim., świekra.
śvéńći, wyraz niezrozumiały dla mnie, nieużywany w potocznej mowie: *śvéńći úxa, śvéńći brúxa (!),* K. I. 3.
śvetáć, -áie, v. intr.: *śvet śvetáie,* A. VII. 16. = świta, brzask się robi.
śvińá, -í, f., świnia.
śvíren, -rna, m., świronek, spiżarnia.

š

šałdú-bałdú, intrj. onmp., 1) naśladująca bełkotanie indyka. 2) nazwa wilka w zagadce.

šałpatácsa, -póčecsa, v. rfl., trzepotać się, o ptakach.

šanaųáł, -a, m., wyraz niezrozumiały dla mnie, nieużywany w potocznej mowie, Ob. K. I. 3.; może zepsute *„šapováł"?*

šandá-bandá i *šańźúk-bańźúk*, wyrazy z zagadki, nieużywane w potocznej mowie, Ob. A. II. 5.

šarôš, -óšu, m., szorstka skorupa lodowa na śniegu, który już zaczął tajać.

šarśćína, -y, f., szerścina, włos koński.

šatúľicy-matúľicy, nieużywane w potocznej mowie wyrazy z zagadki, Ob. A. II. 5.

ščósek, -ska, m. dim., pasmo lnu wyczesanego.

šerśćínka, -ki, f. dim., szerścinka.

šlácse, šlécse, v. rfl., wlec, włóczyć się: *da ţaųčyny šlécse*, A. I. 43.

šmórh, intrj. onmp., oznaczająca spieszne wymknięcie się dokąd: *a maiá žónka šmórh da akanóma*, A. II. 2.

šmórhać, -ję, v. tr., obrywać: *šmórhaje líšćo z baćvíńe*, A. I. 31.

šnúr, -a, m., zagon, długi a wąski, chłopskiego gruntu.

šólńik, -a, m., może przekręcone *„šýlńik"* = ten który szyje szydłem, szewc: *šólńiki zdólńiki*, K. I. 3.

šórśńik, -a, m., wieszadło?

što rás, adv., co raz: *što rás, to ųšó hórej*, A. I. 15.

štúka, -ki, f. *tálek*, Ob. *tálka*.

šuńéć, -íć, v. intr., obchodzić, niepokoić kogo: *hółomu razbój ńe šuńíć*, A. I. 30.

šupšýnečka, -ki, f. dim., cierń głogowy.

šúrka, -ki, f., stos drew narąbanych.

šúryn-búryn, intr. onmp., odpowiadająca mniej więcej polskiemu łap-cap, szast-prast: *šúryn-búryn, na ţermák*, K. I. 4.

šybáć, -ję, v. tr., wyrzucać w górę: *šápočki šybáiučy*, M. I. 4.

šydár, -á, m., figlarz, drwinkarz, lubiący ludziom figle płatać.

Šydár, -á, n. pr. m., Szydar.

šydarôų, -óųa, -óųo, adj., szydarów.

šyšteryna, -y, f., szakłak ciernisty, Rhamnus alpina.

t

tądý, adv., wtedy.

takóį[e] ƀedý, zwrot advrb., odpowiada mniej więcej pol. zwrotom: mniejsza o to, mniejsza z tem etc.: *įeć ḿíleńḱi, takóįe ƀadý, pryłaskáįu xłópca s čužóį staraný*, A. VII. 2.

tálent, -u, m., dola, los: *kupéckim ʒéćąm tálent, įak baćḱé kupcáḿi, to į ʒéći búduć kupcáḿi*, A. I. 11.

tálka, -ḱi, f., pasmo nitek do tkania: *tálḱi éto ńíći. štúka tálek: trýtcąć tálek* etc. A. I. 45.

támačy, adv., tam.

Tarős, -a, n. pr. m., Taras.

tarpóček, -čka, m. dim., Ob. *tórp*.

taržók, -škú, m. dim., 1) targ, jarmark, 2) plac targowy, rynek.

táto, -a, m., tato, ojczulek.

tátuško, -a, m. dim., tatuś.

taųčýśe, -ḱécse, v. rfl., tłoczyć, cisnąć się, leźć pod nogi, szwendać się, przeszkadzać: *ʒéći taųkúcse*, A. I. 45.

todá [tôdá], adv., wtedy.

tóį, táįa, tóįo, pron. dem., tamten, tamta, tamto.

tórp, tarpá, m., zasiek, w stodole.

tőlḱi ƀadý, adv. zwrot, znaczący mniej więcej: nic nie szkodzi, właśnie dlatego: *tőlḱi taƀé ƀadý, štu ty náš pán*, H. I. 1.

traśćó, -á, n. coll., trzcina, sitowie.

traų'ícą, -y, f., trawa.

tré ⇐ *tréba*, cf. *mo*.

trećäčók, -čká, m. dim., trzylatek, o bydlętach: *byčók trećäčók*, N. III. 3.

tréćim, adv., po raz trzeci.

tréįčy, adv., trzykroć.

tróįi, traįíx, pl. num., troje: *tróįi žydóų'i*, H. I. 21., *tróįi waróće*, M. I. 4., *tróįi ųarótoų*, H. I. 12.

trućícsa, trúćicsa, v. rfl., gryźć, trapić się.

tryśćén, -a, m., przybudówka do chaty, sienią od niej przedzielona, o 3 ścianach, służąca za komorę.

tryvóha, -ḱi, f., trwoga.

tudéįu, adv., tędy.

tulú-tulú, intrj. onmp., używana przez lisa w bajce. Ob. N. III. 3.
túłup, -ba, m., 1) ciało ludzkie bez głowy, kadłub, 2) kadłub zwierzęcy bez wnętrzności, wypatroszony, 3) skóra: *ad i̯ai̯é mužýk atkráu̯ héty žáľi túłup,* F. I. 1.
tumanók, -nká, m. dim., mgła.
túrsnuć, -śńe, v. intr., poruszyć się, drgnąć: *ńi túrśńe (ńi pavarúšycsa) z ḿésca,* F. II. 2.
tútočy, adv., tutaj.
tutún, -ú, m., tytoń.
tvaražók, -škú, m. dim., twaróg.
tyľí-tyľí, intrj. onmp., używana przez kota w bajce. Ob. I. I. 1.
tymčásem, cj., 1) tymczasem, ale jednak: *tymčásem Bóhu ʒ́ákăvać za prabýły čás,* A. I. 28. 2) i oto, aż oto: *tymčásem xóčuć adi̯ežʒ́áć,* N. III. 1.
týśač, -a, m., tysiąc.

u

ubryʒ́ícse, -brýʒ́icse, v. rfl., zabrudzić, powalać się.
ubýć, -búʒ́e, v. intr., wybyć gdzie, wytrzymać: *ńa móže u̯býć ńi aʒ́ín lókai̯,* A. I. 15.
uľícse, -ľi̯écse, v. rfl., wtargnąć. przemocą, a niepotrzebnie: *kakái̯a żďeś samašétšai̯a uľíłaśe,* A. I. 4.
učóračy, adv., wczoraj.
u dałóček, adv., na dół: *kaćíu̯śe ṽanóček z harý u̯ dałóček,* A. VII. 21.
u dałói̯, adv., na dół, na ziemię.
u damói̯, adv., w domu i do domu.
u dóma̯, adv., w domu.
udóvońka, -ḱi, f. dim., wdówka.
udýrycsy, -ycsy, v. rfl., rzucić się o co: *u̯dýruśe i̯a ab źémlu syrúi̯u,* H. I. 8.
udýryć, -yć, v. tr., uderzyć.
uharnúcsy, -ńécsy, v. rfl., obwinać, okręcić się czem.
uhńeṽíć, -ćṽić, v. tr., rozgniewać, zagniewać kogo.
uhóleiko, -a, n. coll. dim., węgiel.
uhráznuć, -źńe, v. intr., ugrzęznąć.
uxaʒ́íć, -xóʒ́ić, v. intr., wchodzić: *paléno u káḿeń uxóʒ́ić,* A. I. 22.

uxóžiny, -oų, pl. f., „wchodziny", ugoszczenie sąsiadów w nowopostawionej chacie.
uįéxać, -že, v. intr., wjechać, dokąd.
uįéžžyvać, -ję, v. intr., wjeżdżać, dokąd.
ukačársa, -jecsa, v. rfl., utarzać, ubabrać się w czem: *ukačóųso u bałóto,* C. I. 5.
ukáčany, -aja, -ajo, part. praet. pass., utarzany, uwalany: *uséj u sáży ukáčany,* A. I. 16.
uklepácsa, -jecsa, v. rfl., pomylić się, nie poznać kogo, wziąć kogo za kogoś innego.
ukrúčyvać, -je, v. tr., okręcać, obwiązywać, sznurami.
ukisácsa, -áecsa, v. rfl., kisnąć, ukisać się.
ulúki, -hoų, pl. m., *późniję,* czas przed północą, Ob. A. I. 45.
ulépicse, -lépicse, v. rfl., chwycić się czego: *ulépicse za varóųku,* A. I. 7.
uléści [ųuléści], -že, v. intr., wleźć, dokąd.
ułažyć, -łóžyć, v. tr., włożyć.
umarycsa, -mórycsa, v. rfl., zmęczyć się.
u· dźicse, -icse, v. rfl., zwlec się, znęcić się dokąd: *unáźiųse u túju répu maźvéć,* N. III. 3.
unúček, -čka, m. dim., wnuczek.
unúk, -a, m., wnuk.
unieści, -śé, v. tr., przynieść.
u próč, adv., — *ići,* precz odejść, uciec.
upuścić, -púścić, v. tr., upuścić, uronić.
upuścić, -púścić, v. tr., wpuścić.
upužácsa, -jecsa, v. rfl., przestraszyć się.
upérćise, -précse, v. rfl., oprzeć się o co, nacisnąć co: *upórse Jiván uv adnú ścenú hałavóju, a ų druhúju nahámi,* K. I. 1.
urézać, -že, v. tr., skropić, uderzyć kogo czem: *jak uréže papá púhoju,* A. I. 16.
usaźić, -sáźić, v. tr., wsadzić, wpakować.
uskóčyć, -yć, v. intr., wskoczyć dokąd, wpaść.
ustávić, -ić, v. tr., wstawić.
usýpać, -pe, v. tr., wsypać.
uséj, usá, usó, pron., wszystek.
usćijčás, adv., natychmiast, zaraz.
usełáki, -aja, -ajo, adj., wszelaki, wszelki.

uśúdy, adv., wszędy.
utyčýć [utačýć], -tóčyć, v. tr., wetknąć, wsunąć, włożyć.
uv [uf], prp. c. acc. i loc., w.
**uvai̯śći, -ʒé*, v. intr., ujść, uciec: *ńe u̯vai̯ʒóš (!) at ḿeńé*, I. I. 2.
uvlažýć (!), -lóžyć, v. tr., włożyć: *i̯ón uvlažýu̯ dačkú*, A. VIII. 2.
u vóčy, adv., na oczy, w zn. nigdy: *dabrá u vóčy ńa báčyu̯*, A. I. 28.
użńácsy, uzdyḿécsy, v. rfl., podjąć, wzbić się, o ptaku.
uzi̯éxać, -ʒe, v. intr., wjechać, dokąd: *a u̯ tréćei̯e u̯aróta Śćepáṅko uzi̯éʒe*, H. I. 12.
*uzłaváccy, *uzłúi̯eccy*, v. rfl., rozgniewać, rozzłościć się.
u zóu̯tra, adv., jutro, nazajutrz.
uzraśći, -é, v. intr., wyróść.
uzyći, -ýʒe, v. intr., 1) wejść, o słońcu, księżycu, 2) zejść, obejść, o zbożu.
u żimói̯u, adv., w zimie.

ᵘ, u̯, u̯', w, ẃ, v, v́

ᵘói̯ [ᵘṓi], intrj., oj: *ᵘṓi̯ ʒétko bau̯'íśe (?)*, N. I. 6.
ᵘućéḱi, znieruchomiały casus, pełniący funkcję v. fin. ze znaczeniem: uciekać.
**u̯ai̯xaʒíć, -xóʒić*, v. intr., Ob. *vaxaʒíć*.
u̯arušýcsa, -rúšycsa, v. rfl., poruszyć się, drgnąć.
u̯átka, -ḱi, f., sieć na ryby.
u̯obráć, -b́eré, v. tr., ubrać kogo w co: *u̯obráľi̯ i̯ei̯é oʒéńo (!)*, C. I. 2.
u̯óčep,-a, m., obłąk żelazny, na którym uwieszone wiadro przy żurawiu.
u̯óľik, -a, m. dim., wołek.
u̯óń [ᵘoń], intrj. demonstr., ot, oto. cf. *ṓń* i *véń*.
u̯óžykou̯, -ău̯a, -ău̯o, adj., jeżów.
u̯ukrýć, -i̯e, v. tr., okryć, zakryć: *vaśílḱi zaćvíľi... hóru u̯śú u̯ukrýľi*, N. III. 10.
u̯yxaʒíć, -xóʒić, v. intr., stanowić, przedstawiać, reprezentować, stawać się czem: *to hétai̯o ʒićá užó u̯yxóʒić tréćai̯o pakaléńo*, A. I. 35.
u̯ýmčąć, -yć, v. tr., wywieźć szybko skąd kogo: *xurmán ḿeńé praz héstu pałóṅku i u̯ýmčąu̯*, A. I. 30.
u̯yróbľivacsa, -i̯ecsa, v. rfl., wyrabiać się, robić się: *a u̯ káḿeńi u̯yróbľivai̯ecsa v́eľíkai̯a ʒírka*, A. I. 22.

u̯yzdaróu̯ľiu̯ąć, -ai̯e, v. intr., przychodzić do zdrowia.
u̯'išńóu̯y, -ai̯a, -ai̯o, adj., wiśniowy.
wałšémńik (!), -a, m., czarownik.
Wałýnka, -ḱi, n. pr. f., Wołynianka, z Wołynia, epitet oznaczający, zdaje się, pochodzenie z dalekich stron wogóle: *nazví xóć Wałýnkai̯u,* H. II. 4.
wó, intrj., ho! hej! nawołując kogo: *pastušḱé, wó pastušḱé,* F. II 2.
wohléźeć, -ić, v. tr., Ob. *vahléźeć.*
W'ílńa, -i, n. pr. f., Wilno.
vabrácsa,-b́erécsa, v. rfl., 1) ubrać się, 2) przebrać się za kogo: *Bóh u ńíššaho vabráu̯śe,* H. II. 1.
vahléźeć, -ić, v. tr., dojrzeć, spostrzec, zobaczyć kogo.
**vaxaźíć, -xóźić,* v. intr., wchodzić.
vai̯éu̯ny (!), -ai̯a, -ai̯o, adj., wojskowy.
vałóu̯sḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., wołoski: *vałóu̯skaho markačá,* A. I. 30.
vapxnúć, -ńé, v. tr., wepchnąć, napchać czego.
varańéńḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., wrony.
varańóśeńḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., j. w.
varapáxa, -ḱi, f., ropucha.
varéńiček, -čka, m. dim., piróg nadziewany, po ugotowaniu podsmażony.
varuxáty, -ei̯a, -ei̯o, adj., poruszający się?: *što mńe stáło čórnei̯o varuxátei̯o,* N. II. 1.
Vaśílko, -a, n. pr. m. dim., Bazyli.
véń [wéń], intrj. demonstr., ot, oto, a oto, cf. *óń i u̯óń.*
vnúček, Ob. *unúček.*
vóćec, vói̯cą, m., ojciec.
vói̯čeńko, -a, m. dim., ojczulek.
vói̯čeńkou̯, -ava, -avo, adj., ojców.
vóľiček, -čka, m. dim., wołek.
Vołčók, -čká, n. pr. m. dim., Wołczok.
vomleu̯áć, -i̯e, v. intr., omdlewać: *i pat krýžem vomleu̯áła,* H. I. 22.
vórek, -rka, m. dim., worek.
vóspą, -y, f., ospa.
vóśim [u̯úśim], num., ośm.
vou̯čeńá, -ći, n., wilczę.
vóvoźeń, -dńą, m., giez bydlęcy.

**vúheł, -hła,* m., węgieł, narożnik.
**vuxaʒ́ić, -xóʒ́ić,* v. intr., wchodzić? czy może wychodzić?: *vuxóʒ́ić da stáiṅi,* N. III. 1.
vúlei̯, -li̯a, m., ul.
vúľica, -y, f., ulica.
vúḿeńo (!), -a, n., wymię.
vupraháć (!), -i̯e, v. tr., wyprzęgać.
výarać, -e, v. tr., wyorać.
výćeć, výtńe, v. tr., wyciąć, uderzyć: *dvanátcać hałǒu̯ zvaľiłoś, i̯ek krul výćeu̯,* N. III. 1.
výći, -ʒ́e, v. intr., wyjść.
výhräpći, -ƀe, v. tr., wygrzebać.
vyi̯ežʒ́áć, -i̯e, v. intr., wyjeżdżać.
vylánuć, -ńe, v. intr., wyjrzeć, wyglądnąć.
vyłáźić, -ić, v. intr., wyłazić skąd.
výraƀicse, -róƀicse, v. rfl., wyrobić, wydobyć się skąd, szczęśliwie: *rát, što výraƀiu̯śo,* A. I. 13.
vyróbľivać, -i̯e, v. tr., wyrabiać w. zn. uprawiać, ziemię.
vysłúha, -ḱi, f., wysługa, przysługa.
vystrúhvać, -i̯e, v. tr., wystrugiwać, z drzewa.
výsyp, -a, m., wyspa: *na móry, na výsyṕe,* K. I. 1.
výśeʒ́eć, -ić, v. tr., wysiedzieć, osiągnąć co przez siedzenie: *u dómą ńičó(h)o ńa výśeʒ́u,* A. I. 16.
výšei̯, adv., wyżej.
výtnuć, -ńe, v. tr., wyciąć, uderzyć: *k*ot buławói̯u i̯ek výtnuu̯,* N. III. 4., cf. *výćeć.*
výtryvać, -i̯e, v. intr., wytrwać, wytrzymać.
ṽaśći, -ʒ́é, v. tr., przeciągać, o wymowie: *at Pałanói̯ ṽadúć i ṽadúć, praćážno havórać,* A. I. 45.
ṽaršók, -šká, m. dim., wierzchołek, drzewa.
ṽätróu̯ka (!), -ḱi, f. dim., jątrewka, żona brata mężowego.
ṽečérać, -i̯e, v. intr., wieczerzać.
ṽédńik (!), -a, m., pomiotło, miotła.
ṽéxeć, -xća, m., wiecheć, słomiany.
ṽći̯anka, -ḱi, f., maszynka do wiania zboża.
ṽélma, adv., bardzo; występuje też w funkcji adj., np.: *a tahdy ṽélma hółod byu̯,* A. I. 28., *a i̯ei̯é báćko ṽélmą ṕi̯áńicą,* A. I. 28.

véličyńá, -í, f., wielkość, wymiar.
véľika-žuxavícki, -aįa, -aįo, adj., do W. Żuchowic należący.
véraćanó, -á, n., wrzeciono, żelazna oś koła młyńskiego.
vérnúć, vérńe, v. tr., kłaść, zwalać, ładować: *beré za hétuįu skrýńu i vérńe na wós,* A. I. 16.
Vérńidúp, -ba, n. pr. m., Wyrwidąb, mityczny bohater, występujący w baśniach ludu białoruskiego.
Vérńihará, -ý, n. pr. m., Waligóra, Ob. *Vérńidúp.*
vesnóųy, -aįa, -aįo, adj., wiosenny.
veśaléć, -įe, v. intr.. weseleć, weselszym się stawać.
Veśałóvo, -a, n. pr. n., Wiesiołów. wioska.
veści, -ź́e, v. tr., *źićá,* rodzić dziecko.
vétryček, -čka, m. dim., wietrzyk.
víć, -i, f., stado lecących gęsi lub łabędzi: *źéveć víći leběźóų,* A. II. 4.
vinahrážik, -a, m. dim., winnica, wyraz tylko w pieśniach używany.

z, ż

za, prp. c. gen. acc. instr., 1) c. gen.: zamiast: *peranačúį za méńé,* N. I. 5. — od: *durńéišyįe lúźi... za méńé,* C. I. 4. — 2) c. acc.: o, z powodu, przez: *za maįé kúdry źévočki bįúcsa,* N. III. 16. — 3) c. in.: a) od, przez, z powodu: *ne čutnó za źévóčkami, za hałósnymi skrýpkami,* F. I. 10. — b) o, z: *ne máįu za čém samá žyć,* A. IV. 1.
zabá(v)ić, -ić, v. intr., zabawić. zatrzymać się gdzie i nie wracać.
zabuláć (!), -įe, v. tr., zabawiać, kogo.
zabíć, -bįé, v. tr., zatkać, zasypać, o pyle: *įak zabįé hórło,* A. I. 45.
začapícse, -čépicse, v. rfl., zaczepić się, zawadzić o co, potknąć się o co.
začäpíć, -čépić, v. tr., zaczepić, potrącić co: *začäpíų nahóįu škúrku,* L. I. 1.
zahanúć, -né, v. tr., *záhatku,* zadać zagadkę.
zahńévacsa, -įecsa, v. rfl., zagniewać się.
zahóųlīųacse, -įecse, v. rfl., zagajać. goić się.
zahráć, -įe, v. intr., zagrać.
zaįahžáć, -įe, v. intr., zajeżdżać. do kogo.
zaįćí, zóįźe (!), v. intr., 1) zajść, o słońcu: *sónco ne zóįźe,* A. IX. 2) zajść, wstąpić, do kogo.

zai̯imácse, -i̯ecse, v. rfl., zastępować kogo, zajmować czyje miejsce: *zai̯imáu̯śo za xurmaná,* A. I. 15.

zai̯mácse, -i̯ecse, v. rfl., mieć stosunek płciowy z kim: *pᵘop lu-b́iu̯ rýzmantawu žᵘónku,... alé i̯eščé ńe zai̯mái̯ecse ż i̯éi̯u,* A. I. 13.

zai̯máć, -i̯e, v. intr., zajmować: *zai̯mái̯ vałé,* A. I. 32.

zai̯máć, -áᵗe, v. imp., *na zarú,* świta, dnieje: *śvet śvetáᵗe, na zarú zai̯máᵗe,* A. VII. 16.

zakałaćíć, -óćić, v. tr., zamięszać.

zakau̯áć, -ui̯é, v. intr., zakukać, o kukułce.

zakópfać (!), -i̯e, v. tr., zakopywać.

zakúsvać, -i̯e, v. tr., zakąsywać, przegryzać.

zalažýć, -óžyć, v. tr., urządzić: *car zalažýu̯ (!) bal,* A. VIII. 1.

załáv́ečo, -a, n., załawie, miejsce, przestrzeń pomiędzy ławą a stołem lub ścianą.

załažýcse, -óžycse, v. rfl., założyć się, o zakład.

Załósḱi, -kou̯, n. pr. pl. f., Załoski, wioska.

załuv́ica̯, -y, f., siostra męża.

zamałaćíć, -óćić, v. tr., zamłócić, zbić na kwaśne jabłko, kogo.

zamaraḱé, -kóu̯, pl. m., zamroczenie, otumanienie: *Bṓh dau̯ zamaraḱé, i̯a ṕisáu̯ ták a naṕisáłośo hédak,* H. I. 1.

zámuš, adv., *użáć,* ożenić się (!) z kim: *vot i̯a žańúśo, xṓć mužýčku użáu̯by zámuš,* A. I. 30.

zaḿéćina, -y, f., zamieć, zadymka śnieżna.

zaḿináć, -áᵗe, v. intr., przeszkadzać: *mo taḃé ḱii̯óček zaḿináᵗe,* F. II. 2.

zańáć, zᵘói̯ńe, v. tr., 1) zająć, zgarnąć: *pryšłá Prečýstai̯a, zańałá dy paćísnuła (zańałá ľistḗ),* A. I. 36., 2) zająć, otoczyć: *zᵘói̯ńom póstać šyrókui̯u, búʒem padžynáći,* H. I. 17.

zapál[ĭ]vać [zapáľĭvać], -i̯e, v. tr., zapalać, zaświecać.

zapłáẃei̯ko [1]), *-a,* n. dim., łąka a raczej pastwisko podmokłe, nad brzegiem strumienia?: *kóńik varańóśeńḱi, pa zapłáẃei̯ku skáče,* A. VII. 9.

zapyńáć, -i̯e, v. tr., zatrzymywać, konie, wodę.

zapyńíć, -pýńić, v. tr., zatrzymać. kogo.

---

[1]) cf. cz. *zaplav,* srb. *zaplava* ze znacz. »zalany, zatopiony teren«.

zará, -ý, f., pl. *zóry,* 1) gwiazda poranna i wieczorna, 2) wogóle gwiazda.

zaráńe, adv., wcześniej: *kap pryxóźiłi zaráńe,* B. I.

za ráz, adv., od razu, za jednym razem.

zárăśńik, -a, m., młodniak, młody las.

zareu̯ći, -revé, v. intr., zawyć: *vóu̯k zaróu̯,* C. I. 1.

zarzáć, -ržé, v. intr., zarżeć.

zasłón, -a, m., ławka.

zásłonku, -ki, f. dim., deska do zakrywania pieca chlebowego a raczej „czeluści."

zasmarhnúć, -ńé, v. tr., zacisnąć, pętlicą: *pétlóju u̯ždu̯ i zasmarhnúu̯ jehó,* A. V. 1.

zastáć (!), -ńe, v. intr., zostać gdzie, przyjść dokąd: *dak vot zastáu̯ (!) u hétuju vósku čełavék u prýmy da źéu̯ki,* A. V. 1.

zastukaćéć, -íć, v. intr., zastukotać: *zastukaćéłi... kóńi na dvaré,* D. 3.

zastupíć, -úpić, v. intr., zastąpić: *zastúpić na dwa synú,* N. III. 1.

zasupóńvać, -je, v. tr., *kańá,* związywać rzemieniem *(supóńa f.)* kleszczyny chomąta na koniu.

zaśćabnúć, -ńé, v. tr., zacerować, zaszyć.

zaśéč, -śečé, v. tr., zsiec, ściąć, drzewo: *bo u̯śéjčas zaśakú,* N. I. 3.

zaščepíć, -ščépić, v. tr., zaszczepić, zatknąć czem: *kau̯basóju zaščépleno,* I. I. 1.

zataščýć, -tóščyć, v. tr., zasypać, ziemią albo piaskiem: *dak u̯y jehó zataščéće,* H. I. 1.

zatóskvać, -je, v. tr., zasypywać: *ńi zatóskvaiće u̯y méńe,* H. I. 1.

zatykáć, -ję, v. tr., zatykać, co gdzie: *(baréžńik śakúć...)... u̯ xáće zatykáju̯ć,* A. I. 19.

zau̯śódy i *zau̯śúdy,* adv., zawsze.

zau̯ź'lícse, -ícse, v. rfl., zagniewać się.

zau̯'ixácsy, -jecsy, v. rfl., krzątać się koło czego.

zau̯'iválnočka, -ki, f. dim., „zawijana", epitet panny młodej, którą po ślubie, kiedy jedzie do domu męża, zawijają w perkal: *pryu̯'itáj zau̯'iu̯álnočku,* H. II. 4.

zaibázwać, -je, v. tr., zawiązywać.

Zavaźéro, -a, n. pr. n., *Zajezierze, przysiołek Połonej.

zavárćéć, -íć, v. tr., zawinąć w co.

zaẃarnúć, -ẃérńe, v. tr., 1) zawrócić: *sáńi zaẃarnúu̯,* A. I. 6., 2 zadrzeć: *b́edá paḿérła i nóḱi zaẃérła,* K. I. 2.
zaẃéi̯a, -i, f., zawieja, zadymka śnieżna.
zaẃernúcsy, -ńécsy, v. rfl., nawrócić, skręcić, obrócić się.
zaẃérÿwać, -i̯e, v. tr., *źémlu,* zastawiać ziemie, grunt?
zaẃísnuć, -śńe, v. intr., zawisnąć.
zazłau̯ácsa, -úi̯ecsa, v. rfl., zagniewać się.
zazúla, -ĺi, f., kukułka.
zaźẃińéć, -íć, v. intr., zadźwięczeć, zabrzęczeć.
zažáľicsa, -icsa, v. rfl., zalabiedzić, u-, pożalić się.
za̯i̯xaǯíć, -xóǯić, v. intr., zachodzić, dokąd.
zb́aľéć, -i̯e, v. intr., zbieleć, zblednąć.
zdarúi̯o (!), -a, n., zdrowie.
zdólńik, -a, m., zdolny, do ręcznej pracy, zręczny, rzemieślnik: *šólńiḱi, zdólńiḱi,* K. I. 3.
zdúmać, -i̯e, v. tr., wymyślić, ubrdać sobie co.
zdurńéć, -i̯e, v. intr., oszaleć.
zdymáć, -áe, v. tr., zdejmować.
zeščýpany, -ai̯a, -ai̯o, adj., obskubany, obdarty, z pierza.
zhaǯícse, zhóǯicse, v. rfl., zgodzić, wynająć się.
zhłupéć, -i̯e, v. intr., zgłupieć.
zi̯áć, -i̯e, v. intr., lśnić się, błyszczeć, migotać: *na i̯óm súkńi zi̯ái̯uć (ḿeńái̯ucsa),* H. I. 3.
zła[ᵘ]ẃíć[i], złó[ᵘ]ẃić, v. tr., 1) złowić, złapać, 2) złapać, zagarnąć, sierpem: *na šyrókum póľi žýtą ńe złaᵘẃíći,* A. I. 34
złáźić, -ić, v. intr., schodzić, niknąć, tajać, o śniegu.
złažýć, złóžyć, v. tr., 1) włożyć, nałożyć, 2) nałożyć, ubrać, odzienie.
złúčvać, -i̯e, v. tr., j. niżej.
złučýć, złúčyć, v. tr., *haréłku,* złączyć, zmieszać razem, zlać, d jednego naczynia: *pabłahasłaẃéće haréłku złučýć,* A. I. 26. Ob. wyżej *ṕerapṓi̯.*
zmaróźić, -ić, v. tr., zmrozić, zamrozić.
zmućíć, zmúćić, v. tr., zmącić.
znaśíći, znóśić, v. tr., znosić, poznosić: *na u̯úżeńkum póľi snap[illegible] ńe znaśíći,* A. I. 39.
źńistóžyć [źńistóžyć], -yć, v. tr., zniszczyć, zgubić kogo.
zóu̯tra, adv., jutro.

zraǯái̯, -u, m., urodzaj.
zrěb́i, -ou̯, pl. f., pakuły: *lon ľépšy astai̯écsa u rukáx, kúžel, a zrěb́i idúć na ščótku,* F. I. 13.
zv́enčácsy [źv́enčácse], -i̯ecsy, v. rfl., pobrać się, ślub wziąć.
zv́eśći [źv́aśći], -ǯé, v. tr., *ś śv́étu,* zgładzić, pozbawić życia kogo.
*zv́íć, *sau̯i̯é,* v. tr., zwić, uwić.
**zyćí, zýǯe,* v. intr., wejść, o słońcu i księżycu.
z za, prp. c. gen., z za, z poza.
ź (⇐ z), prp. c. gen., z, ze, w zn. dla: *ź ḿeńé búǯe hétaho,* A. I. 11.
źái̯ać, -e, v. intr., ziać: *u ǯéda v́íśić, u báby źái̯e,* C. I. 6.
źamľíca, -y, f., ziemia.
źau̯ě́, -óu̯, pl. m., pusta przestrzeń między nićmi osnowy, w której lata czółenko: *kab byłó i̯ák prastupáć, kab byľí źau̯ě́,* F. I. 13.
źǯékavacsa, -ui̯ecsa, v. rfl., pastwić się, znęcać się, nad kim.
źǯivováć, -úi̯e, v. tr., urzec, urok zadać: *kurčát... lúǯi źǯivováľi,* K. I. 5.
źélei̯ko, -a, n. dim., ziółko.
źérko, -a, n., lusterko: *nóu̯o źérko ńi karćíć,* A. VII. 3.
źerńá, -ći, n., ziarno.
źernúć, -ńé, v. intr., spojrzeć, popatrzeć.
źírk, part. onmp. w funkcji v. fin. ze znaczeniem: spojrzeć, rzucić okiem: *pan źírk v aknó,* H. I. 2.
źi̯ehǯáć, -i̯e, v. intr., zjeżdżać, w bok.
źi̯ehǯácse, -i̯ecse, v. rfl., zjeżdżać się do kogo.
źi̯éxaći, źi̯éǯe, v. intr., zjechać.
źléśći, -źe, v. intr., wleźć: *źléź na ḿeńé, paćéš ḿeńé,* A. II. 5.
źléśći, -źe, v. intr., zleźć, skąd.
*źľíć, *zali̯é,* v. tr., wylać, co na kogo.
źḿatáć, -i̯e, v. tr., zmiatać.
źḿerkáć, -i̯e, v. imp., zmierzchać się.
źv́aśćíśe, -ǯécse, v. rfl., ściągnąć, zgromadzić się: *źv́ałóśo fśo i̯ehó pleḿá,* A. I. 34.
źv́enčáć, -i̯e, v. tr., dać ślub komu.
źv́érhnuć, -ńe, v. intr., poronić, o klaczy.
Źv́ižéńo, -a, n. pr. n., święto Podwyższenia Krzyża św.
źźéśći, źźéść, v. tr., zjeść.

ž

žál, -lī, f., żal.
žárenny, -aią, -ają, adj., smażony.
žárki, -aią, -ają, adj., czerwono-żółty, pomarańczowy, epitet kaliny.
žarónco, -a, i pl. *-a, -oų,* n., żarna.
žebračók, -čká, m. dim., żebraczek.
želudý, -óų, pl. f., żołędzie.
žérdočka, -ki, f. dim., część składowa warsztatu tkackiego, drążek, na którym wiszą nicienice.
žerébny, -aią, -ają, adj., źrebny.
žereľįá, -ći, n., źrebię.
— *žo[ž],* 1) part. wzmacniająca, doczepiana na końcu wyrazu. — że. 2) ⩵ *ųžó[ž].*
žónčyn, -ą, -o, adj., żonin.
žuraųľína, -y, f., żurawina, jagoda.
žydaųįó, -á, n. coll., żydzi.
žýdoų, -ova, -ovo, adj., żydów.
žýła, -y, f., żyła w zn. penis: *u nášaho knýra na śem sažón žýła.* A. II. 5.
žyųúščy, -aią, -ają, adj., uzdrawiający: *kalí pryńeśéš haiúščyie i žyųúščyją ųadý,* N. IV. 1.
žžáć, sažńé, v. tr., zżąć.
žžárany, -aią, -ają, adj., spalony: *ahńóm žžárany vóčy,* E. I. 1.

Zapożyczenia polskie.

advaxtaváć, -úią, v. tr., nieużywane w potocznej mowie, niezrozumiałe dla mnie: *a ją škúry ńi papsúią, jeg zańáų tag adraxtúią,* K. I. 3.
axf'ícer, -a, m., oficer.
Aléś, -a, n. pr. m. dim., Oleś.
andynáruią, -i, f., ordynarja.
Antóńi, -ańo, n. pr. m., Antoni, św.
áńeł [ańół], -a, m., anioł.
áńóľik, -a, m. dim., aniołek.
aryštánt, -a, m., aresztant, przezwisko.

bavalńíčny, -aią, -ajo, adj., bawełniany.
bélki, -lek, pl. f., belki.
bryžé, -óų, pl. m.?, koronka do garnirowania, obszewka koronkowa, ogarnirowanie koszuli, kaftana, czepka: *to ị nastáų'iła bryžé,* A. I. 36.
budóųla, -lī, f., budowla, budynek.
budýnčyna, -y, f. dim., budynek.
bułkóųy, -aią, -ajo, adj., bułkowy, z bułek.

cáły, -aią, -ajo, adj., gieneralny, do wszystkiego: *i cáłaią ų ją́hó byłá haspadýńa,* A. I. 15.
cybučók, -čká, m. dim., cybuszek.
ćóngle, adv., ciągle, wciąż.

draćaný, -dią, -ójo, adj., druciany, z drutu.
dúpa, -y, f., pars posterior.
dyspuzýcią, -i, f., dyspozycja: *ją́xaų... Júreį da Bóha na dyspuzýcję,* A. I. 5.

*ždty, *-oų,* pl. comm., dzieci: *na kancý kváty, što róbić ždty,* A. II. 5.
ženkúję, 1. sg. praes., dziękuję: *ženkúję pánu,* A. I. 2.
žícko, -a, n., dziecko. Ob. *pakútavać.*
žíša, adv., dzisiaj.

fatýga, -ji, f., fatyga, trud: *štoš tabé bápko za fatýgu zapłaćić,* A. III. 1.
féjčer, -a, m., felczer.

gałéžo, -a, n. coll., gałęzie, łom: *(xłúd: gałéžo, halją),* A. I. 30.
granatóųy, -aią, -ajo, adj., granatowy: *spadńíca mają, granatóųaią,* A. VII. 10.
gróš, -a, m., grosz.

Haljáš, -a, n. pr. m., dzień św. Eliasza.
Hrabńícy (!), -oų, n. pr. pl. f., dzień N. P. Marji Gromnicznej.
hrabńíčny, -aią, -ajo, adj., gromniczny: *zapaľíłą hrabńíčnuju švéčku,* A. I. 17.
húra, -y, f., góra, zaspa śnieżna: *tak eto kurhané, a ńé, húra,* A. I. 45.

i̯endýk, -a, m., indyk.
i̯enerál, -a, m., jenerał.
I̯erbóu̯sḱi, -aho, n. pr. m., Wierzbowski.
i̯ermák, -u, m., jarmark: *šúryn-búryn na i̯ermák,* K. I. 4.

*kancelára, -y [kanceláru̯i̯a, * -i],* f., 1) w o g ó l e pokój: *nás pan ńi puskái̯e, śéʒačy u̯ kanceláry na skrýpoccy hrá'e,* H. I. 10. 2) pokój w lokalu urzędowym, kancelarja.
kaptúr, -á, m., kaptur, czepiec.
kapelúš, -a i *-á,* m., kapelusz.
kau̯alér, -á [kavaľír, -a], m., kawaler, nieżonaty.
kau̯aľérsḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., kawalerski, kawalerów: *páśvíła ʒeu̯čýnečka kau̯aľérsḱi̯i̯e kóńi,* A. VII. 9.
kau̯ál, -a, m., kawał.
kláč, -y, f.. klacz.
kläbáńa[1]), *-i,* f., plebania.
kréu̯, f., krew: *kreu̯ I̯ezúsa dastau̯áľi,* H. I. 22.
kryžau̯ány, -ai̯a, -ai̯o, adj., krzyżowany: *krýžu śvénty kryžau̯ány,* H. I. 22.
kśénc, -ʒá, m., ksiądz.
kśónška, -ḱi, f., książka.
kúpa, -y, f.. kufa, beczka.
kupérek [kupýrek], -rka, m. dim., kuferek.
kv́átek, -tku, m. dim., kwiatek.
kv́áty, -ou̯, pl. m., kwiaty.
ḱitái̯, -u, m., jakaś tkanina, wyraz nieużywany w potocznej mowie: *I̯aśéńko zab́íty, čórnym ḱitá'em nakrýty,* G. II. 3.

lakái̯, -á [lókai̯, -a], m., lokaj.
laḿentaváć, -úi̯e, v. intr., lamentować, labiedzić.
lédvo, adv., ledwie: *lédvo pou̯ćekáľi s xáty,* A. III. 2.
léi̯cy, -ou̯, pl. f., lejce.
ľitaśćívy[1], *-ai̯a, -ai̯o,* adj., litościwy: *ľitaśćívy*[1] *Bóže,* H. I. 19.

łaskáwy, -ai̯a, -ai̯o, adj., łaskawy: *otó Bóže łaskáwy,* A. I. 11.
łúb́in, -u, m., łubin.

---

[1]) *k* w miejscu pierwotnego *p* przejęte może z lit. postaci tego wyrazu »klebonija«?

Marýi̯a, -i, n. pr. f., *śvénta*, N. P. Marja.
**mértvy, -ai̯a, -ai̯o*, adj., martwy: *z mértvyx u̯stánu*, H. I. 22.
métryḱi, -kou̯, pl. f., metryka chrztu.
młóda, **-ai̯e*, f., panna młoda: *młóda na tôm karavái̯i kńéžyć*, F. I. 9.
mórk, -gą, m., mórg, miara ziemi.
múvić, -ić, v. intr., mówić.

naḿéśńik, -a, m., podekonom, zastępca ekonoma.
natárus, **-a*, n.?, kancelarja rejentalna, notarjat: *i̯éćće u̯u Navá-hrudek u̯ natárus*, A. I. 28.
ńeṕénkny, -ai̯a, -ai̯o, adj., brzydki.
ńeśḿertélny, -ai̯a, -ai̯o, adj., nieśmiertelny.

pabudóu̯u̯any, -ai̯a, -ai̯o, adj., pobudowany, ten który się zabudował, chatę sobie postawił.
padéšva, -y, f., podeszwa.
padnaśéńo, -a, n., podniesienie: *réncy padnaśíłą. a za tói̯o padnaśéńo*, H. I. 22.
pakútavać, -ui̯e, v. intr., *ʒíckəm*, cierpieć przy rodzeniu dziecka, rodzić: *kaḃéta ʒíckəm pakútui̯e*, H. I. 1.
paleváńo, -a, n., polowanie.
pałḿísek [pau̯ḿísek], -ska, m., półmisek.
pańčóxa, -ẋi, f., pończocha.
pápo, -a, m., papa, ojczulek.
párḱel, -u, m., perkal: *(u párḱel zau̯'iu̯ái̯uć maładúi̯u)*, H. II. 4.
paśvéńćić, -śvéńćić, v. tr., poświęcić: *paśvéńćić báćuško maḱíłu*. A. I. 24.
pazłaćić, -óćić, v. tr., pozłocić: *čášku złútńik pazłóćić*, F. I. 3.
pazúr, -a, m., pazur.
ṕénkny, -ai̯a, -ai̯o, adj., piękny.
ṕenkńéi̯šy, -ą i̯ą, -ą i̯o, comp. do *ṕénkny*.
ṕerežegnáć, -i̯e, v. tr., przeżegnać: *pryńós sagán u̯adý nad báćka, i ṕerežegnáu̯*, A. III. 2.

raʒóny, -ai̯a, -ai̯o, adj., rodzony: *da u̯ói̯čeńka roʒónoho*, A. VII. 22.
razmóu̯a, -y, f., rozmowa: *ńi mái̯u razmóu̯y s tabói̯u*, N. III. 10.
rýnoček, -čka, m. dim., rynek, targowy plac: *i̯a na rýnočku byłá*, A. I. 40.

rysúnḱi, -kou̯, pl. m., rysunki, malunki, figury, świętych. Ob. niżej pod *rýzmant.*
ryštańćúha, -h'i, m., Ob. *aryštánt.*
rýzmant, -ą, m., fabrykant obrazów i figur świętych, wyraz nieużywany w potocznej mowie: *rýzmant (katóry fśeláḱii̯e rysúnḱi vyrysóvai̯e... i̯on i śvatóho móže výrysavać),* A. I. 13.
rýzmantou̯, -awa, -awo, adj., ryzmantów.
ryzmóńćixa, -ẋi, f., żona ryzmanta.

sačevíca, -y, f., soczewica.
sagán, -á, m., sagan, duży garnek żelazny.
skasaváć, -úi̯e, v. tr., skasować, skonfiskować, zniszczyć: *pismó báťuško skasaváu̯, da i̯ínšei̯o napisáu̯,* H. I. 1.
słupók, -pká, m. dim., słupek.
*spácyr, *-a,* m., spacer, przechadzka: *xaźíu̯ pan na spácyr.* A. I. 2.
spokói̯, -u, m., spokój: *žyt ńikóľi spokói̯u ńi dai̯é,* A. I. 28.
srýbło, -a, n., srebro: *zastai̯écsy srýbło złóto,* H. I. 19.
strážńikou̯, -ova, -ovo, adj., strażników.
stróvǵi, -gou̯, pl. m., pstrągi.
stúdńa, -i, f., studnia.
Śćeńćei̯án, -a, n. pr. m., dzień Ścięcia św. Jana Chrzciciela.
śerőctvo, -a, n., sieroctwo: *u̯u mai̯őm śerőctve ḿeńé paratóval,* H. I. 20.
śvéca, -y, f., świeca: *zapalú i̯a śvécu z łói̯u,* A. VI. 1.
śvencóny, -ai̯a, -ai̯o, adj., święcony: *kładúć śvencónaho żéľą,* A. I. 25.

šárai̯a haźína, f., szara godzina, zmrok.
šklańíca, -y, f., szklenica.
špirýna, -y, spireja leśna, Spirea filipendula L.
šúflovać, -ui̯e, v. tr., szuflować.
šynkárečka, -ḱi, f. dim., szynkarka.

tak véle, adv., tyle: *a tak véle i̯on ćvićé.* A. I. 21. *i̯eščé tak véle kap pazýčyłą,* A. I. 30.
talár, -a, m., talar.
tévča, -y, f., tęcza.
traxá, adv., ledwo, mało co, o mało: *zaľíu̯ bábu, zamałaćiu̯, aš traxá ńi zdóxła,* K. I. 5.

trám, -u, m., tram, belka, wspierająca sufit.
tróxa [tróxą, tróxe], adv., trochę, trochu.
tróška, adv., troszkę.

Ubandažaváć, -úi̯e, v. tr., obwiązać: *tréba i̯ei̯é léi̯caḿi ubandažaváć dóbre,* A. I. 13.
u ćanškú [u̯ ćanškú, [*] ćenškú], adv., *stáć,* w ciążę zajść: *i̯ahó žónka stáła u̯ ćanškú,* G. II. 1.
ukv́éčeny, -ai̯a, -ai̯o, adj., ubrany kwiatami.
uleŋkácsy, -i̯ecsy, v. rfl., lękać się: *ćíxo mátko, ńi u̯leŋkái̯śe,* H. I. 22.
**ortońík (!), -á,* m., wartownik, stróż nocny.
u̯róny, -ai̯a, -ai̯o, adj., wrony: *zdóxło u pópa ʒ́ve kabýle, adná u̯róna,* K. I. 3.
u̯ubráńo, -a, n., ubranie, odzienie.
u̯umárły, -ai̯a, -ai̯o, adj., umarły: *páćery pa u̯umárłyx,* A. I. 20.

Vańóľik (!), -a, m. dim., Ob. *ańóľik.*
vari̯átką, -ḱi, f., warjatka.
varstát, -u, m., warsztat, tkacki.
výrysavać, -ui̯e, v. tr., wyrysować, wyrzeźbić?: *rýzmant (...i śvátóho móže výrysavać),* A. I. 13.
vyrysóvać, -i̯e, v. tr., rysować, rzeźbić?: *rýzmant (...fśeláḱi̯e rysúnḱi vyrysóvai̯e...),* A. I. 13.
V́élḱi, -ai̯a, -ai̯o, adj., wielki.
v́ilšaváć, -úi̯e, v. tr., winszować, życzenia składać: *pryšóu̯ voi̯t v́ilšaváć,* A. I. 1.

Zabudóvacse, -i̯ecse, v. rfl., zabudowywać się.
zbytkaváć, -úi̯e, v. intr., zbytkować, nadużycia popełniać: *čynau̯ńíḱi fśo zbytkúi̯uć,* A. II. 3.
zrái̯ca, -y, m., zdrajca: *Bóžyi̯e zrái̯cy,* H. I. 21.
żv́ázdy, -ou̯, pl. f., gwiazdy.
Žau̯ńéruńḱi, -kou̯, pl. m. dim., żołnierzyki.
žełóba, -y, f., żałoba: *búdu stai̯áć na žełób́e na kućé,* I. I. 1.
žóna, -y, f., żona.
žydóu̯'i i *žýʒ́i, -dou̯,* pl. m., Żydzi: *ax vy žydóu̯'i... ax u̯y žýʒ́i,* H. I. 22.

Zapożyczenia rosyjskie.

Axfícér, -a, m., oficer.
Alaksándra Ńéu̯ski, n. pr. m., dzień św. Aleksandra Newskiego.

cárćvii̯o, -e, n., carstwo.

ʒéńuški, -kou̯, pl. f. dim., pieniążki.

halóšy, -ou̯, pl. m., kalosze.
hrób [grób], -a, m., trumna: *u̯ tóm kaśćéle try gróby stai̯íć,* H. I. 21.
hubérńa, -i, f., daleka, obca strona, daleka wioska: *addái̯žoš ḿeńé mátko u nóu̯ui̯u hubérńu,* H. I. 17. w tem użyciu tylko w pieśniach.
ḱińerál, -a, m., gienerał.

xaʒái̯stvo (!), -a, n., gospodarstwo, gospodarka.
xaʒái̯im [xaʒái̯im] (!), -a, m., gospodarz.

kámara, -y, f., pokój w lokalu urzędowym, kancelarja.

łúčšei̯ [łuššéi̯], adv., lepiej.

makazýny, -ou̯, pl. m., magazyny, składy.
ḿíleńkoi̯ (!), -ai̯a, -ai̯o, adj., miły. Ob. niż. pod *ḿíłoi̯.*
ḿiłášečka, -ḱi, f. dim., miła, kochanka.
ḿíłoi̯ (!), -ai̯a, -ai̯o, adj., miły: *ḿíleńkoi̯ moi̯ ḿíłoi̯ družóček,* H. I. 8.

płatá, -ý, f., chusta: *bau̯alńíčnai̯u płatói̯u vóčy zavázáła,* A. II. 4.
prešéńi̯o, -a, n., podanie, skarga: *napísáu̯ prešéńi̯o,* A. I. 28.
pretśedátel (!), -a̯, m., prezydent sądu, przewodniczący.
prysústvo, -a, n., sąd, lokal sądowy.
puščái̯, adv., niechaj: *puščái̯ žáłui̯ucsa fśe lúʒi na ḿeńé,* N. III. 15.
ṕéśelńik, -a, m., śpiewnik, zbiór pieśni: *s knýži byłá skáska, s ṕéśelńikau̯,* A. II. 6.

rómka, -ḱi, f., kieliszek.

rósṕiska, -ḱi, f., akt notarjalny, potwierdzający przekazanie, zapisanie komuś gruntu: *i̯ag zrób́im rósṕisku, tahdý búźem žańícse,* A. I. 28.

samašétšy, -ai̯a, -ai̯o, adj., szalony: *kakái̯a żďéś samašétšai̯a uḃíłaśe,* A. I. 4.

* *skáćerco [skáćer,* m.?*], -a,* n.?, obrus: *b́éłym skáćercom zasłáu̯šy,* H. II. 3., *skáćer, i̯i paḃelávka,* K. I. 1.

sprašácsa, -á͡ecsa, v. rfl., prosić się, prosić kogo: *i̯aná u̯ Bóha sprašá͡ecsa,* L. I. 4.

śeḿestvó, -á, n., rodzina.

ślédovatel (!), -a, m., sędzia śledczy.

Šópšyḱi, -kou̯, pl. m., *Dżadé,* nazwa uroczystości Dziadów, obchodzonej w pierwszy czwartek po Wielkanocy, dla uczczenia dusz zmarłych dzieci. Nazwa to nie miejscowa, zawleczona przez wracających z wojska. cf. ros. *usópšij* = nieboszczyk.

tókmo, adv., tylko?

urátńik (!), -ą, m., policjant ziemski, strażnik ziemski.

* *żvábnuć, -ńe,* v. intr.?, przekręcone, może być, z ros. *„zvjáknutь“* — jakie znaczenie może tu być z tym wyrazem kojarzone, nie wiem: *žandár u zvankú żvábńe,* A. II. 3.

žančýna, -y, f., kobieta.

Parę uwag o fonetyce i morfologii języka tekstów.

Fonetyka.

O drugorzędnem wzdłużeniu samogłosek *e, o* i o objawach, będących w związku z tem wzdłużeniem.

Kwestja drugorzędnego wzdłużenia samogłosek *e* $\left(\leftarrow \begin{smallmatrix} e \\ \check{e} \end{smallmatrix}\right)$ i *o* w naszej gwarze równie ciekawie się przedstawia, jak

i w djalekcie, zbadanym przez prof. Rozwadowskiego [1]); niestety, nie udało mi się tak łatwo jej zrozumieć i tak jasno sformułować, jak to zrobił w swej pracy prof. R. Przy przedstawieniu tej kwestji, dla wprowadzenia podobnego porządku w szeregu faktów, posługiwałem się poniżej zacytowaną rozprawą.

Zajmijmy się najpierw pierwotnem *ě*. W pozycji wygłosowej trzeba uwzględnić 2 wypadki: I. po spółgłoskach dziś niepalatalnych, II. po spółgłoskach dziś palatalnych.

Ad. I. W nom. acc. pl. m. f. notowałem przeważnie *ḗ* (= *e* zwężone, chylące się ku *y*), np. *hrybḗ, ʒadḗ, vazḗ, vałḗ, panḗ, ṫečarḗ, tau̯kačḗ* m., *krupḗ, drabḗ* f., ale także *ý*, np. *śerpý, vałý*; rzadko *y* ze wzdłużeniem, np. *pasłý̄, tau̯kačý̄*. Nie brak wypadków, gdziem żadnego zwężenia nie notował, wypadków ze zwyczajnem *é*, np. *svaté, dažʒé*. W loc. sg. m. n. przeważnie *ý*, np. *u kaṕelušý, na plačý, na kancý, pa barý*, ale także *ḗ*, np. *na dvarḗ*; co do ostatniego wyrazu zaznaczam, że częstokroć zapisywałem tu *é* z poprzedzającem *r* palatalnem, którą to palatalność rozmaicie wyrażałem, np. *pa dvaŕé, dvaŕ'é, dvar'é*. W loc. dat. sg. f. przeważnie *ý*, np. *na harý, śastrý, u ruccý* [2]); znajdzie się też wypadek z *ý̄*: *pa daccý̄*. Są także wypadki z *ḗ*, np. *pa raccḗ* i wypadki braku zwężenia, np. *u racé*.

Ad II. W nom. acc. pl. m. f. po *k, g, h, x* najczęściej *é*, np. *haršḱé, ḿešḱé, mazǵé, staḣé, pastuẋé* m., *ʒau̯ḱé, žavḱé* f., sporadycznie *ḗ*, np. *synḱḗ, žanḱḗ*, nierzadkie wypadki z *í*, np. *byḱí, rabaḱí*; po innych spółgłoskach przeważnie *é*, np. *kreḿeńé, pryv́eć́elé, uśé, mai̯é*; nie brak jednak wypadków z *ḗ*, np. *łaśḗ, uśḗ, lekai̯ḗ*, także z *í*, np. *lakai̯í*. Znajdzie się też wypadek z *e* długiem, np. *tvoi̯ḗ*. W loc. sg. m. n. przeważnie *é*, ale także *ḗ*, np. *na kućé, u humńé, na śalé, u̯u humńḗ, na kuććḗ*. W loc. dat. sg. f.: *é*, np. *na naźé, u̯ai̯ńé, starańé*. W dat. loc. sg. pron. pers. *ḗ* i *ḗ*: *aba mńé, taḃé, saḃé, mnḗ, taḃḗ, saḃḗ*. W gen. sg. pron. f. *é* i *ḗ*: *svai̯é, tai̯é, i̯ai̯é*.

---

[1]) cf. JAN ROZWADOWSKI »Uwagi o dyftongach *ię, uǫ* w południowo-zachodniem narzeczu białoruskiem« w t. I. Materjałów i Prac Komisji Językowej.

[2]) *cc* nie oznacza geminaty, ale spółgłoskę długą, z wytrzymanem zwarciem; prof. ROZWADOWSKI oznacza ten dźwięk przez znak *ˑc*.

i̯ei̯ḗ. Inne kategorje mają *e* i *ḗ*, np. *hʒ́é, ńihʒ́é, bałażé, ʒ́vé, hʒ́ḗ, trý' kaṕḗ*.

Tak samo zachowuje się pierwotne *ě* w środku wyrazu, zarówno w zgłosce zamkniętej, jak i w otwartej — przykłady: imp. *lažḗće, b́arḗće, naṕi̯ḗmśe, pamažýće, rehačýće;* comp. *tančḗi̯šy, dau̯ńḗi̯šy;* w innych suffiksach: *uśḗm, po u̯śḗx, śśivarḗu̯, zabaĺḗu̯, pakrapčýu̯;* w zgłosce rdzennej: *harḗłka, rḗčka, zarḗzaĺi, krḗpko, strḗłka, hrḗx, harýłka, trýsačka* (kilka razy zaznaczyłem palatalność *r: xvaŕéć, no(!)r'éčku, staŕéńḱi, star'éńḱi, har'éšei̯ka*), *cýu̯ka, cýły, cýlny, xĺḗu̯, b́ḗły, v́ḗtryk, śv́ḗt, śḗry* i *śíry, xĺḗp* i *xĺíb, pa żvírsḱi, i̯ḗśći, i̯ḗxaći, ĺḗvy* i *ĺiwy, śḗč, pryi̯íxau̯, ĺḗs, u ĺḗśe, čełav́ḗk, ʒ́ḗtko, ḿḗńšy, žńíi̯i, žńíi̯ḱi, v́ḗʒma, pryb́ḗhła, kaĺḗńi* etc. W tej pozycji w środku wyrazu wypadki niezaznaczania zwężenia są u mnie daleko częstsze, niż w pozycji wygłosowej — przykłady: *załažémśo, dryžéće, skažéće, baržʒ́éi̯, tréba, réč, kaléće, iʒ́éće, paʒ́ém, dau̯ńéi̯, śńéh, b́éxčy, ḿésco, suśét, čełav́ék, xaćéu̯, b́éły, ĺéto;* po *l*, podobnie jak po *r*, notowałem parę razy dyftong *'e*, np. *l'ʹés, l'ʹét*, co zresztą mogło być złudzeniem, spowodowanem silną palatalizacją spółgłoski *l*.

Wypadki występowania samogłoski zwężonej w miejsce pierwotnego *ē* nie są liczne, np. *v́eśḗlo, śḗm, śím, ṕḗč, pat ṕḗču, ṕḗro, axf'icḗry, af'icýr* etc.; *e* wzdłużone zanotowałem w wyrazie *šḗść*. Zwykle nie notowałem zwężenia, np. *v́aśélo, karéńo, śém, ṕéč* etc.

Bardzo możliwe, że te najróżnorodniejsze sposoby transkrypcji wskazują na istnienie w miejscu dawnego *ě* wzgl. *ē*, jednego wszędzie dźwięku, mianowicie dyftongu, wzgl. samogłoski niejednolicie artykułowanej, takiej samej, jaka została skonstatowana przez prof. Rozwadowskiego w djalekcie, przez niego zbadanym — a tylko moje niewprawne ucho nie zdołało istoty tego dźwięku należycie ocenić. Parę razy zresztą, już pod sam koniec pobytu, zdarzyło mi się słyszeć coś w rodzaju takiego dźwięku niejednolicie artykułowanego w wyrazach: *wałasý', śĺižý', ĺiný', *w'i̯uný', svatý', klučý', kryžý', stryžý'-bryžý', u kancý', ščupaḱí', zamḱí'* — jednak mogło to być także złudzeniem, bo wiedząc o możliwości takiego dźwięku na tem terytorjum, łatwo mi go tu było podstawić. Jest i druga możliwość, mianowicie ta, że niejednolita transkrypcja odpowiada istotnemu stanowi wymawiania:

pierwotna samogłoska niejednolicie artykułowana znajduje się może obecnie w stadjum upraszczania, idącego w dwu różnych kierunkach, więc albo ku pierwszemu składnikowi *y* wzgl. *i* albo ku drugiemu *e*, pośrednie zaś. niezdecydowane stadjum przedstawiałaby samogłoska zwężona.

Nim przejdę do rezultatów drugorzędnego wzdłużenia samogłoski *o*, pokrótce wspomnę o dość słabej zresztą tendencji do zwężania każdego *e* nieakcentowanego. Tak przedewszystkiem negacja *ńe* przed akcentem ma samogłoskę zwężoną: *ńé žyći, ńi védaiu*, dalej acc. sg. pron. pers. *ḿińé, ćéb́é, ćib́é;* inne przykłady: *śvékrǒu̯ḱi, ʒ́évóčḱi, śéstrú, ṕičáć, źvińéći, ḿéʒ́véʒ́a̯, máḿéńka, výb́éx, u̯óżḿéš, ḱéšéńi, ḱišéńi, ḱéłbás, ńimá, vóśim.*

We wszystkich pozycjach, gdzie były warunki długości drugorzędnej w zgłoskach zamkniętych z *o* akcentowanem, a więc we wszystkich tych kategorjach, które wylicza prof. Rozwadowski w swojej rozprawce, występuje w naszym djalekcie nie *o* zwyczajne, ale produkt wzdłużenia drugorzędnego, o którego jakości parę słów powiemy. Wprawdzie w ciągu swego pobytu w Boracinie, a szczególnie pod sam koniec, zanotowałem parę razy dyftong, względnie samogłoskę niejednolicie artykułowaną — ze względu jednak na niesłychanie małą stosunkowo liczbę wypadków takiego pojmowania odnośnego dźwięku, które, powiedzmy, łatwo mogło było powstać na drodze suggestji, nie ośmielę się mówić o dyftongu *ôᵒ* albo *uᵒ* czy o samogłosce niejednolicie artykułowanej *ôᵒ* w naszym djalekcie. Nieliczne wypadki z zapisanym dyftongiem, o których wspomniałem, są: *púᵒp* A. IV., *kúᵒń* A. VII. (tamże jeszcze trzy wypadki niepewne, w których się wahałem między dyftongiem *úᵒ* a *ᵘó*, a ostatecznie zapisałem *ᵘó*, mianowicie: *na tᵘóm, tᵘónka, sakᵘół), túᵒi̯, i̯úᵒn, dvúᵒr, čúᵒp, wúᵒs* A. VIII., *rúᵒt* D., prócz tego: *dúᵒi̯, pryńǒᵒs, pazwǒᵒl* (obok *pazwǒl*), *žǒᵒnko, pa ᵘusǒᵒx, s kałaskǒᵒu̯, w aharǒᵒt.*

W pozycji, o której mowa, występuje w naszej gwarze dźwięk, który można określić jako *o* mocno zwężone; robiło ono na mnie często wrażenie zwyczajnego *u*, znaczyłem też ten dźwięk przez *ǒ* wzgl. *ú*.

Przykłady. Zgłoska wygłosowa. Nom. sg. subst. m: *dvǒr, dvúr, hǒd, hút, aharǒt, kǒń, dǒm, Bǒh, pakǒi̯, sakǒł, pǒł, hǒść, ṕi-*

rṓx; f.: *nṓč, kṓść, sṓl;* adj.: *żelṓn;* pron.: *i̯ṓn, i̯ún, túi̯, tvṓi̯.* nom. sg. part. praet. m.: *lṓx, rṓs, pryẃús.* gen. pl. na-ъ: *nṓx, pṓr, starṓn, hṓt.* loc. sg. m. adj. pron. num.: *v adnúm, na svai̯úm, pa i̯ṓm, f čṓm, u tṓm.* dat. loc. sg. f. adj. pron.: *i̯ṓi̯, żelanṓi̯, k śvatúi̯, u tṓi̯.* loc. pl. m. n.: *pa časṓx, kutkṓx, uv ačṓx, na trṓx.* dat. pl. m.: *xartṓm, bratṓm, kśenʒṓm.* 1. pl. ind. praes.: *traśṓm, śḿai̯ṓmśo, l'i̯ṓm, ui̯ṓm.* 2. sg. imper.: *spúi̯, ṅa bṓi̯śe, ṅi zmarṓż.* partykuły: *ṓṅ, xṓć, u̯u prṓč, u ṕarṓt, skṓk.*

W środku wyrazu: *abúdwą, kṓlką, túlḱi, pṓi̯ʒe, žṓnka, prypṓmṅu, rṓnny, pryxṓćće, dṓṅka, ṕeravúščyk, złútṅik, pałúṅsḱii̯a lúʒi, śeladṓršy, ṅiu̯ṓdnai̯e, swṓi̯ho, mṓi̯ho. tvṓiho.* W obecnie otwartej zgłosce: *vṓśem, u̯úśim, padvṓro, łṓžo, bṓžaho, sṓlu.* Parę przykładów jeszcze innego rodzaju: *śv́ṓkra, z nṓzdrou̯, asṓb́enno, u nṓčy, ślṓzoṅḱi, škṓdy, Ráduṅicą, škṓdl'ivy, pad zṓrečku, nṓčeṅku, adnṓ kaa͡, adnṓš.* W niektórych z tych wypadków mogła działać analogia, np. *nṓčeṅka, ślṓzoṅka* analogicznie do *nṓč, ślṓska.*

Po akcencie notowałem przeważnie wyraźne zupełnie *u;* tak przedewszystkiem w loc. sg. m. i dat. loc. sg. f. adj., np. *u ṅékum, ab b́édnum, u próšłum, na šyrókum, na étui̯, pa u̯śelákui̯, pa dvanástui̯, na kuráčui̯;* w suff. dim.: *xátuṅka, prynáduṅka, śirótṓṅka.* Nieliczne przykłady zwężonego *o* po akcencie w zgłosce otwartej wygłosowej: *býdłṓ* i *býdłǫ, żelónai̯ṓ haréšei̯kṓ, ẃeśélṓ, i̯ágžṓš.*

Przed akcentem występuje *ṓ* wzgl. *u* prawie stale w partykułach *bo, to, što,* więc np.: *bṓ tý, bu i̯aná, tu týi̯e tu druḱli̯e, štṓ b́adá, štu ḱépsko.* Pozatem parę tylko przykładów zwężenia w tej pozycji mogę przytoczyć: *tṓdá (⇐tohdá), dṓ damátou̯skaho.*

Osobno wymieniam przykłady na *ó* zwężone, względnie *ú* przed *u̯* $\left(\leftarrow \begin{matrix} ł \\ v \end{matrix}\right)$, więc np. *ṅezdarṓu̯, hatṓu̯, pašúu̯, paẃṓu̯,* gen. pl. *hadṓu̯, bratṓu̯, hałṓu̯, dupcúu̯, klučṓu̯;* w środku wyrazu: *vṓu̯k, hałṓu̯ka, załṓu̯ka, žydṓu̯cy.*

Co do *o* w połączeniu *ou̯* przed akcentem, zanotowałem wiele wypadków bez przejścia *o* w *a*, ale równie częste są wypadki z *a*. Przeważną ilość wypadków z *o* dają composita werbalne z prep. *po*, np. *pou̯ćakál'i, pou̯stavál'i, pou̯uv́ázvou̯, pou̯ḿerál'i, pṓu̯ḱidáu̯;* prócz tego: *pou̯rub́él, kou̯basói̯, vou̯čeṅá, vou̯ḱé,* obok

vaųké. Przykłady przechodzenia w *a*: *taųčý, maųčý, maųčáć, kaųbás, taųkačč, čaųnók*.

Po akcencie *o* w połączeniu *oų* przeważnie pozostaje jako takie, np. *cérkoų*, gen. pl. *báboų, mésecoų, talároų* — obok tego jednak: *kapýccaų, łástaųki, mákaųka*. Czasem artykulacja tego *o* trochę cofnięta ku tyłowi, co znaczyłem przez *å*, np. *muzýkåų*. Pod kategorję połączenia *oų* możnaby podciągnąć wypadek taki, jak: *képskò ų dvaré* — mamy tu *o* zwężone.

Co do występowania *ó*, wzgl. *ú* w miejsce pierwotnego *o* długiego, nie mogłem skonstatować takiej prawidłowości, jaką znalazł prof. Rozwadowski w swojej gwarze; u jednego i tego samego osobnika w tym samym wyrazie raz występuje *o* zwężone, raz znów *o* zwyczajne (co nieraz możeby trzeba przypisać niedoskonałości mojego ucha). Przykłady braku zwężenia: *pakój, Bóx, wół, stól, ją́n, mój, pańós, lóx, pańaśóm, zabaróm, ńebóś, stój, vón, v adnóm, f śvínóm, bratóm, v adnój, u Pałanój, pa kustóx, u dvaróx, čatyróx, nóx*.

Jest kilka kategorji, w których nigdy nie występuje zwężenie; więc najpierw instr. sg. m. n., np. *mužykóm, kańóm, dvaróm, aknóm* etc., dalej suff. *-ók: synók, harščók, hurók, ierabók* etc. — raz jednak zanotowałem zwężenie w: *bók*. gen. pl., np. *ǯeųók, ženók*. part. praet. act. *učók* [1]). part. praet. act. na *-ór(T)*: *pańór, paǯór, raǯǯór, zańórs*. Prócz tego stale *o* mają: *ahóń, lón, avós*, gen. pl. *ǯón, žarón, kraśón, sažón*. W środku wyrazu zawsze tylko *o* występuje w połączeniu *tórt*, często w *tóųt*, np. *pórtki, hórło, čečvórty, póųny, tóųsty, žóųty, sónco*, ale *vǒųk* etc.

Z tendencją do zwężania *o* w pozycji, w której były niegdyś warunki drugorzędnego wzdłużenia, krzyżuje się tendencja do labializowania *o* akcentowanego, na co mogę przytoczyć bardzo wiele przykładów: *ją́n, stᵘ́ol, Bᵘ́ox, ją́j, žᵘ́onka, stᵘ́j, kᵘ́onno, dačkᵘ́ju, pᵘ́jǯe, pᵘ́pa, tᵘ́j, nᵘ́č, hᵘ́ot, dvᵘ́or, mᵘ́j, bᵘ́oty, Prakᵘ́p, łᵘ́ško* etc. Często oba objawy się kombinują, np. *vᵘ́s, dvᵘ́r, bᵘ́p, kᵘ́ń, pa pᵘ́stači, narᵘ́t, kᵘ́ńńi* etc.

Także nieakcentowane *o* ulega takiej labializacji, ale, zdaje

---

[1]) U prof. R.: *učůk* (*učúk*).

się, tylko po spółgłoskach gutturalnych a może i po labialnych, np. *I̯úrkᵘo, žónkᵘo, stᵘólkᵘo, báćkᵘo, ľíxᵘo, bábᵘo* etc.

Mówiliśmy wyżej o zachowaniu się samogłoski *o* przed niezgłoskotwórczem *u* — powiedzmy tu parę słów o wpływie tegoż *u̯* na poprzedzające je *a*. I pod akcentem i, daleko częściej, po akcencie może ulegać artykulacja takiego *a* cofnięciu, co daje w rezultacie dźwięk, który na mnie czasem robił wrażenie *a* tylnego-okrągłego (back-round), znaczonego przez *å*, a częściej daleko wrażenie zwyczajnego *o*. Przykłady na *a* pod akcentem: *spåu̯, razarwåu̯, skazóu̯, użóu̯, bai̯óu̯śo, zóu̯tra, na zóu̯tro;* *a* po akcencie: *pai̯éxåu̯, zdúmåu̯, výbråu̯śo, papróbovåu̯, véi̯åu̯, pavéi̯ou̯, padúmou̯, rassýpou̯, paʒákovou̯, védou̯by,* imp. *ᵘwýstou̯.* Kilkakroć przy tem *o* (⇐*a*) notowałem zwężenie, jak gdyby tu stało *o* pierwotne, np. *pai̯éxòu̯, pryi̯éxòu̯.*

Nawiasem jeszcze dodam, że przejście *a* w *o* w wypadkach takich jak: *śńeh nói̯ʒe, sónco ńe zói̯ʒe, zói̯ʒe tu k tamú tu k tamú, zᵘói̯ḿom* etc. polega prawdopodobnie na analogii do compositów takich jak: *prói̯ʒe, prói̯ḿe, pói̯ʒe* etc.

O t. zw. akaniu.

e przed akcentem przechodzi przeważnie w *a;* nierzadko występuje tu dźwięk nieokreślony szerokiego *e*, które oznaczałem przez *ä*. Bardzo często jednak pozostaje *e* bez zmiany. Tak samo rozmaicie zachowuje się *e* w proklitykach takich jak: *ńe, b́ez, praz, prat, kale, ṕeret, ṕeraz, ćeres* etc., więc np. *ńe tréba, ńä žónka, ńa búʒe, ńabóś, praz aknó, b́äs sóľi, b́ez róškau̯, prat týḿi, kala sádu, kále i̯ahó, kólä sádu, ṕérat pánom, ṕeret śḿérću, ʒéle tahó, ćéres papóu̯, ṕeraz bóžy* etc. Dwuzgłoskowe proklityki opatrywałem zwykle akcentem, ale bodaj czy słusznie; bo, że one nie noszą na sobie akcentu, dowodzi choćby taki np. fakt, że prepozycja *kole* (stary loc. *kolě*) występuje prawie zawsze w postaci *kale* lub *kala,* a przejście *o* w *a* nie byłoby możliwe pod głównym akcentem. Przykłady na zachowanie się *e* przed akcentem: *čahó, i̯ahó, śḿatánu, na żamľí, zavaʒém, čałavék, ńabóho, uńaśí, varóu̯ka, žańícse, ṕeranačeváć, hraxú, traščýć, ʒadé, śačé, śćaná, čaćvér, žaľézo, ʒavíca, laṕéi̯, ṕarún, pčałá, žaná, śastrú, čaradá, pšańíca; žäńícse, väsłó, čärasłó, värnúu̯śo, b́ädá, ćälá, čä-*

łaẃék, čämú, čähó, żämlá, śästrá, śärädá, śärpóu̯, ƀäžý; ḿeṅé, ćeƀé, ƀeré, ćeṕér, ṽeżećé, ṅexái̯, ležýć, u śelé, i̯eščé, ćelá, żernúu̯, śeč́, hreƀećé, ʒeu̯čá, čemú, ṕerekaćíu̯, kreḿeṅé, śestrá etc.

e po akcencie zwykle nie przechodzi w *a*, ale nie brak też wypadków przejścia w *a*, wzgl. *ä*. Przykłady nieprzechodzenia w *a*: *pytái̯ecse, lážem, hórei̯, búʒeš, i̯éʒeće, léṕei, páṕeṅko, káḿeṅ, výženu, búśeł, pálec, stáršemu, króṕel* etc. Przykłady przejścia w *a* wzgl. w *ä*: *nášaho, stáršaho, stárai̯eśśe, prau̯'étra͡ie, žáran-[n]yx, uṕéčanyx, máślannyx, máćary, výṅaśľi, táläṅt, xłóṕäc, výläs, ƀéräh, kúƀäł, výhräbľi, páṕäṅko, ḿéṅšäho, Antóṅäho, kaśćérāu̯o, nášäi̯e*. Przedewszystkiem *e* wygłosowe zachowuje się najodporniej wobec tendencji do przechodzenia w *a*, więc w wypadkach takich jak np. *dóbre, ʒ́ve aśḿíṅe, ṽédai̯e, znái̯e, try rabóće, słúxa͡ie, búʒe, na śṽéće, ṽeľíḱii̯e, móže, pa xáće, výsoxṅe, małaʒéṅkai̯e* etc. Niezbyt liczne są wypadki z *ä*, np. *týi̯ä, hétyi̯ä, žyu̯úščyi̯ä, raṅá͡ii, hukái̯ä, aččyṅái̯ä, pryi̯ehʒái̯ä*, a już całkiem sporadyczne wypadki z *a*, np. *pytái̯a, pytá͡iacsa, búʒa, mái̯a, ṅe znái̯a, káža, Pałúṅśḱii̯a lúʒi*. Uderzyło mię nagromadzenie takich wypadków z *a* w wierszu A. VII. 8.: *paṽevái̯a, kałýša, ṕíša, pračytái̯a;* w wierszu H. I. 18. 3 sg. *pabuʒá͡ia* może zawdzięczać swoje *a* wpływowi rymującego się z tym wyrazem adj. *čužái̯a*, podobnie w wierszu H. I. 8. 3 sg. *žadá͡ia*, rymujące się z adj. *maładá͡ia*.

o przed akcentem zwykle przechodzi w *a*, więc np. *taƀé, załatý, baranawáľi, tahó, katóry, aná, aný, hará, maxaṽiḱé, palaváṅo, bałóto, ahóṅ, paléno, maładý* etc.

Wypadki nieprzechodzenia w *a* notowałem przeważnie w kategorji prepozycji, zawierających *o*, w złożeniu z verbum, rzadziej w połączeniu z nomen, więc np. *potaṅéi̯e, poláʒić, povaľíu̯śe, pokaćíu̯ś, polečú, poḿirá͡ie, popraśíľi, podostau̯áu̯, poḱíṅ, pošľí, spomóže, podymá͡acsa, podṅimáć, pottykáć, wohléʒeľi, oddáu̯, dopytáu̯śě, poṕeréčnai̯a, pozaƀiwátyi̯e, po póľi, po ąkrásu, spot karýta, pot korýtəm, po(ʒ́) ʒ́verýma* etc.; muszę jednak zaznaczyć, że zwykle *o* w tej kategorji ulega tak samo przejściu w *a*, jak i w innych wypadkach, więc np. *pačekáu̯šy, pahlaʒéć, paśakúć, adžanú, aččyṅái̯ä, apanau̯áła, padi̯ahʒái̯e, prakałatáći, dahavór, abyi̯éxau̯, kala sádu, aba mṅé, ap čałaṽéku, da ḿeṅé, pa ćeƀé, pad vúhłom* etc. Zachowanie *o* przed akcentem w tej kategorji spotyka się u wszystkich osob-

ników, które mi tekstów dostarczyły. W innych razach *o* w miejsce oczekiwanego *a* wogóle o wiele rzadsze, np. *złovíu̯, čohó, ṕiłnováć* etc. Ale u niektórych osobników, mianowicie C. I. (1, 2), N. I. (5) bardzo obfite są wypadki nieprzechodzenia *o* w *a*, np. *čełovék, toṕíć, kupcowáu̯, tohdá, soḱérku, sobákaḿi, svoi̯é, soḃé, pałoščú, moi̯ú, mołočká, kozłá, pot korýtəm, ṕiłnovál* etc.

U tych samych osobników zanotowałem inny ciekawy objaw, mianowicie występowanie *o* na miejscu pierwotnego *a*, np. *ᵛortoṅikóu̯, skozáu̯, akozáłoś, kozáć, zosnúu̯, zostreláľi, no rᵉéčku, produčý* etc. Ponieważ w tekstach, zapisanych od tych osobników, spotykają się właściwości fonetyczne rosyjskie, np. *ť, ď* za *ć, ʒ́*, za *u̯* wygłosowe *ł* (w wypadkach jak *skazáł)*, także właściwości morfologiczne i całe wyrazy rosyjskie, np. *k ńemú, tańót, aṕáć, reḃónok* etc., a wiem, że te osobniki przeszły szkołę rosyjską, więc może to występowanie *o* za *a* należy sobie tłómaczyć błędnem naśladowaniem języka piśmiennego rosyjskiego.

O zachowaniu się *o* w połączeniu z *u̯* przed akcentem była wyżej mowa.

o wygłosowe po akcencie nie przechodzi w *a* z wyjątkiem sporadycznych wypadków, np. *táma, práma, v́adóma* etc. obok *támo, prámo, v́adómo* etc. W innych pozycjach *o* poakcentowe, o ile nie ulega innym alteracjom, o których jeszcze będzie mowa, może przechodzić w *a*, ale równie często może pozostawać bez zmiany. Przykłady nieprzechodzenia w *a: hórod, prybránoho, párabok, zółoto, pánom, púhoi̯u, vółosu, pói̯esom, xółodno, s páropkom, iáłou̯'ina, mátočka, ʒ́évočka, nóvość, sámoho, daró(h)oi̯u, žáłosno, támoka, výsoxńe* etc. Przykłady przejścia w *a: hétai̯o, sałómai̯u, vói̯tavyx, ḃédnaho, párabok, párapka, ná nač, zółatą, kaváłak, výskačyła, i̯áhady, ṕerépałax, hóspaʒ́i, támačy, łápać, sórak* etc.

O poakcentowem *o* przed *u̯* była już mowa, również wspominałem o zwężaniu się *o* nieakcentowanego, jako o produkcie drugorzędnego wzdłużenia.

Redukcje samogłosek pod względem miejsca artykulacji.

a w pozycji poakcentowej ulega redukcji, której rezultat można określić jako samogłoskę z kategorji średnio-środkowych (mid-mixed), w rodzaju niemieckiego *e* wygłosowego w wyrazie

np. bitte, której umiejscowienie jednakże nie jest ustalone, ale owszem zajmuje jużto więcej tylne, jużteż więcej przednie położenie; nadto jestto samogłoska prawdopodobnie bezdźwięczna. Wskutek tych wszystkich okoliczności sposób transkrypcji tego dźwięku jest u mnie bardzo rozmaity. Często znaczyłem ten dźwięk przez *ą*, np. *učórą, žýtą, páną, stáłą, žónką, kúrycą, małaʒ́icą, v́élmą, práu̯dą, ćeńótą, trébą, šáfą, palatúxą, paróhą, vózą, karóu̯ą, dólą, sážą, pakupácsą, złai̯ą, tái̯ą, śvíńą, sahóńńą, l̓istóčkąḿi, u̯ýbrąła, pryi̯íxąl̓i, ṕísąru, zárąs, lókąi̯, sḱívicąx, sałdátąm, zaẃázwąi̯, rýzmąnt, báčąć, paʒ́éląć, kóńąm* etc.

Wielokrotnie słyszałem w tej pozycji dźwięk więcej zdecydowanej, środkowej lokalizacji, dźwięk dość blizki samogłoski *e* (która w naszej gwarze nie różni się od *e* polskiego) i w takich wypadkach używałem znaku *e*, np. *próśicse, saʒ́ícce, saḿíce, sabáčke, zdarówai̯e, z baćv́íńe, haspadýńe, śahóńńe, ńéxaće, ráńńei̯a, paśéʲel̓i, u̯ýćehnu, lúʒ́em, wýńeu̯, próśeć, pói̯eć, pói̯es, žálecca, ḿérei̯* etc. Po palatalnych częściej notowałem takie *e*, niż po niepalatalnych.

Prócz powyższych dwuch zaobserwowałem jeszcze jedną odmiankę tego *a* zredukowanego, odmiankę, która na mnie robiła wrażenie polskiego *y*. Zupełnie wyraźnie jako taki słyszałem ten dźwięk tylko u niektórych osobników i tylko w jednej kategorji, mianowicie w pron. reflexivum, np. *próśicsy, b́icsy, śḿei̯éccy* etc., prócz tego w adv. *práu̯dy, ńepráu̯dy;* jednak ten ostatni przykład niepewny, bo może to być równie dobrze forma gen. sg.

a przed akcentem wogóle rzadziej, ale jednak ulega redukcji, takiej samej jak *a* poakcentowe; notowałem tu wszystkie tesame odmianki *a* zredukowanego, które występują i w pozycji poakcentowej. Przykłady na *ą: ząstai̯é, ząstuṕíła, tąḱi, ząi̯xóʒ́ić, nąt kryńícu, i̯ąk rás, baśąčkóm* etc. Przykłady na *e; reb́éńḱi, načełá, ze mnói̯u, dle ḿeńé, vźel̓í, ḿerćv́eḱé, kleśćí, i̯ehńá, i̯eg zará* etc. Dość liczne są też w tej pozycji wypadki występowania *e* szerokiego, np. *patrüśé, zaprähłá, dlä i̯ahó, i̯äḱíi̯eš, trećäčók, ćähńí, i̯äk tai̯é* etc. Przykładów występowania odmianki *y* przed akcentem zaledwo kilka mogę przytoczyć, np. *znyšóu̯, zystáu̯*. Paralelą do odmianki *y* po niepalatalnych jest *é* wzgl. *i* po palatalnych;

w cj. *jak* parę razy ten dźwięk słyszałem, np. *jék* wzgl. *jik pryjéš*. Tu i owdzie notowałem w miejscu pierwotnego *a* nieakcentowanego dźwięk przedniego podniesionego *ă*, np. *jăk, ryzmănt* etc.

o poakcentowe, o ile nie pozostaje niezmienione, wzgl. o ile nie przechodzi w *a*, ulega redukcji, której rezultaty na tyle różnorodnie mi się przedstawiały, że używałem dla nich kilku różnych sposobów transkrypcji.

I tak używałem znaku *ə*, kiedy odnośny produkt redukcji robił na mnie wrażenie dźwięku o niewyraźnem tylnem umiejscowieniu, np. *rázəm, za lésəm, źíckəm, veraćéncəm, ałádək, Nómən, šlímən, dóktəra, švókər, k kóńskəmu* etc.

Kiedy mi się zdawało, że słyszę dźwięk więcej środkowej niewyraźnej lokalizacji, zbliżony do *e*, znaczyłem go przez *ǫ*, np. *dármǫ, málǫ, ščáśćǫ, abúųśǫ, zółatǫ, kupálǫ, ľix*ǫ, kólkǫ, trónǫk, pad Lúpčǫm, dóktǫr, suxadółǫm, abóįǫ* etc. Znaku *ǫ* użyłem, powodowany chyba nieświadomie poczuciem etymologicznem, bo właściwie niema różnicy pomiędzy dźwiękiem, o którym mówimy, a produktem redukcji samogłoski *a*, znaczonym przez *ą* i nawet tego znaku *ą* użyłem wielekroć dla zredukowanego *o*, np. *kólką, ráząm, bédnąść, rádąśći, kúpǫčkąį, pat prýpečkąm, žónkąįu, vétąčku* etc.

Jeszcze częściej niż *ǫ* i *ą* notowałem w miejscu pierwotnego *o* poakcentowego zupełnie takie samo *e*, jakie zapisywałem na miejscu pierwotnego *a* w takiejże pozycji, np. *rázem, ščósek, tymčásem, pótem, nítek, śiróteńka, bórdem, hałádek, čarćónek, sánek, párabek, švíren, za vúhłem, za jélńičkem, s xvóśćikem, dóbremu, jábłečko, mátečka, ǯeųčýnečka, śeréǯineįu, z hésteįu, čórneįo,* instr. *ǯédoųeį, veraćénce, palénce, napłśe* etc. Nawiasowo dodam, że to *e* na miejscu pierwotnego *o* czy pierwotnego *a* nie jest jednak identyczne z *e* pierwotnem, takiem jak np. w wyrazie *„léże“*, a różni się od niego mniejszą precyzją artykulacyjną; odrębny charakter takiego *e* czasem mi się wyraźniej przedstawiał w efekcie akustycznym i wtedy znaczyłem je przez *ę*, np. *švétęk, aųtóręk, méscę, na záųtraįę* etc.

Prócz wyżej wymienionych odmianek notowałem jeszcze w tej pozycji szerokie *e*, np. *sánäčki* etc., a także przednie podniesione *a*, znaczone przez *ă* (dźwięk dobrze znany z rosyjskiego

języka, cf. BERNEKER Russische Grammatik), np. *hórăd, zá łăp, tymčásăm, ná năč, rákăm, pánăm, žáłăsno, čárăk, hółăs, ʒ́ákăvać, żélăna, dármă, v́eraćéncă* etc.

Redukcja samogłoski *o* przed akcentem ma miejsce stosunkowo rzadziej, niż w pozycji poakcentowej. Przykłady: *v́inográt, atądráła, adebráu̯, prešéńi̯o, raspreščáu̯śo, veźḿéće, i̯ená, i̯ený* etc.

Przytoczę tu jeszcze parę przykładów innej odmianki zredukowanego dźwięku w tej pozycji, mianowicie odmianki *y*, np. *zystałáśe, syznáu̯, razydráu̯, syi̯máła, utyčýu̯, abyńeśé, abyi̯éxáu̯, čeu̯nykóm* etc. Objaw ten przypomina, rozpowszechnione zresztą na całem terytorjum białoruskiem, zastępstwo jeru przez *y* po spółgłoskach *ł, r*, więc w wypadkach takich, jak np. *kryv́í, hryḿíć, dryžáć, kryšýć, hłykńé, hłybóko* etc., pod akcentem *hłýb, kryška* etc.; ale w tych wypadkach, t. j. po *ł, r* występuje tylko *y* i to nawet pod akcentem, w wypadkach zaś, gdzie *ъ* stało po innych spółgłoskach, obok *y* występuje także *a* (⇐ *o*), np. *zastácsy, sai̯máła, utačýu̯* etc. To *y* w miejsce pierwotnego jeru po *r, ł* występuje także po akcencie, np. *i̯ábłyń, i̯ábłyńka, i̯ábłyḱi, i̯ábłyčko*, obok tego jednak: *i̯ábłoḱi, i̯ábłečko*.

Podobnie *e* w miejsce ogólnieruskiego *o*, a dawniejszego *ъ* uważać może należy za pierwotne tegoż jeru zastępstwo; są to wypadki takie, jak np. *pótem* (notowałem także *pótym*), *rázem, ałádek, mátečka, ščósek, śv́íren* etc. — większą liczbę takich wypadków przytoczyłem już wyżej pomiędzy przykładami odmianki *e* w miejscu pierwotnego *o* poakcentowego, które uległo redukcji.

Uw. Muszę jeszcze wyraźnie zaznaczyć, że wszystkie wymienione i opisane wyżej odmianki zredukowanych samogłosek *a, o* nie są wcale jakimiś psychicznie samoistnymi jednostkami fonetycznymi, ale, że są to wszystko produkty niedokładnego (w różnym stopniu i w różnych kierunkach, zależnie od warunków) wykonania zamiaru psychicznego, produkty, zgoła w swojej różności od jedynie żywych psychicznie *a* i *o* nie odczuwane. Dalej zaznaczam, że te wszystkie odmianki z pewnością nie są pod względem artykulacyjnym tak od siebie oddalone, jak wrażenia akustyczne, których są przyczyną — owszem są one na tyle blizkie, że możnaby je dobrze transkrybować zapomocą jednego jakiegoś konwencjonalnego znaku, np. znaku *ъ*.

Redukcje samogłosek pod względem czasu trwania.

Samogłoski nieakcentowane, najczęściej poakcentowe, ulegają redukcji pod względem iloczasu, której rezultatem jest samogłoska krótsza albo wprost zero fonetyczne. Najsilniejszą tendencję do ulegania takiej redukcji zaobserwowałem u samogłosek *y*, *i* w suff. iterat. *-yva*, *-iva*, np. *atkázy̆vai̯e*, *razhavóry̆vać*, *zavć-ry̆wai̯e*, *patxóǯy̆vai̯ecse*, *adhády̆vać*, *atkázvai̯e*, *zakúsvai̯uć*, *raspłáč-vaľiśe*, *atsóvvaiuć*, *zakópfaľi*; *padhóľivai̯e*, *zapáľivai̯uć*, *zapálivai̯e*, *zapálvai̯e*, *patsmálvaᶦe*, *zatóskvaľi*, *paṕereḿéṅvau̯*, *vystrúhvaľi* etc. Ale nietylko w tym suffiksie występuje ta redukcja, owszem są i inne wypadki, np. *héľiko*, *kalĭb́el*, *ḿĭṅé* (raz jeden tylko z krótkiem *i* zapisane). Ulegają redukcji także samogłoski *u*, *a*, *e*, np. *ǯákui̯ŭ*, *ǯákui̯ taḃé*, *darúi̯ŭ*, instr. *ǯédou̯ei̯*, acc. *hółou̯* (pełną formę *hółou̯u* bardzo rzadko notowałem), *žyu̯úščui̯ŭ u̯ódu*, *sḱínŭľi* etc.; *výv(ă)ľicse*, *výk(ă)pau̯* etc.; *žywúščei̯ wadý*, *dopytáu̯śě*, *pavaľíłaśě* etc. Dla jednej tylko samogłoski *o* nie mogę podać przykładów tej redukcji, ani jednego bowiem nie zapisałem.

Co do zwyczajnej w naszej gwarze formy inf. na *-ć* (*raḃíć*), dalej co do skróconych form comparativi przysłówków jak: *bᵘólš*, *ľépš*, *hórš* etc., co do skróconej formy pron. reflex. *-ś*, np. *zraḃíu̯ś*, *ṅa bói̯ś* i *ṅabóś*, co do voc. *ṅebóš* (⇐ *ṅebóže*) zaznaczyć trzeba, że na powstanie tych form, jeżeli wogóle, to tylko częściowy, pomocniczy wpływ wywarła fonetyczna tendencja do skracania, wzgl. odrzucania samogłosek nieakcentowanych; że ta tendencja wogóle mogła odegrać pewną rolę przy powstawaniu powyższych form, dowodem wypadki z wyraźnie zapisaną krótką samogłoską, nie z zerem fonetycznem, np. *pytáćĭ*, *dopytáu̯śě*, *pavaľíłaśě* etc. O tych formach skróconych będzie jeszcze mowa w uwagach o morfologii.

O zmianach, jakich doznają dwie samogłoski, przedzielone niezgłoskotwórczem *i*, wskutek redukcji, ktorej to *i̯* ulega.

Interwokaliczne *i̯* ulega redukcji (u Sievers'a: Stellungsreduction), której efekt akustyczny jest taki, że to *i̯* jest ledwo słyszalne, co oznaczałem przez ⁱ, np. *pasłúxaᶦe*, *dúmaᶦe*, *katóraᶦa*, *sámaᶦo*, *i̯ádreneᶦo*, *záu̯traᶦo*, *tónkoᶦo*, *razúmnyᶦe*, *šeu̯kóu̯uᶦu*, *cárskaᶦą*,

pażiráⁱe, máⁱe, pytáⁱecsa, tóⁱo, maładdáⁱa, túⁱu, zańimáⁱemo, ịakóⁱo, żadáⁱa, rańáⁱä, táⁱa, paśéⁱeľi, abóⁱǫ, żywáⁱą, á ⁱak búịeće etc. Często opatrywałem obie samogłoski, przedzielone tem zredukowanem ị, łukiem ⁀, bo wskutek tej redukcji obie samogłoski połączenia dwusylabowego wchodzą w ściślejszą łączność ze sobą, tworzą prawie że jedną sylabę, co chciałem symbolicznie wyrazić, więc np. *praụ'étraⁱe, łúpaⁱe, katóraⁱa, ródnaⁱa, hráⁱe, pytáⁱecse, táⁱa, ľiráⁱa, túⁱu, takóⁱo, pytáⁱacsa* etc.

Kiedy redukcja *i* niezgłoskotwórczego dochodzi krańca i daje w rezultacie zero fonetyczne, obie samogłoski wchodzą w ścisłe zetknięcie się z sobą — i tu trzeba rozróżnić 2 wypadki: 1) samogłoski są jednakie, np. *aịa* 2) samogłoski są różne, np. *aịe*.

W pierwszym przypadku rezultat równa się pojedynczej samogłosce, wyraźnie przedłużonej, a mniej wyraźnie scharakteryzowanej jeszcze w inny sposób, mianowicie jak gdyby osłabieniem siły prądu wydechowego w połowie czasu trwania samogłoski. Właściwość tę tym sposobem zaznaczałem, że opuszczałem znak ị, wzgl. ⁱ między samogłoskami, a umieszczałem nad obiema łuk, np. *vysokáa, druháa, táa, rusáa, túu* etc. Czasem jednak nie mogłem skonstatować takiej niejednolitości prądu ekspiratorycznego i słyszałem poprostu pojedynczą samogłoskę, mniej lub więcej wyraźnie przedłużoną, np. *ịakáž nóvość, druhó káže, káś ćeḃé* (⇐ *ịakáịaś ćeḃé*) etc.

W wypadku zetknięcia się dwuch różnych samogłosek albo *a.)* obie samogłoski, niezmienione w swej jakości, dają dyftong zstępujący, którą to okoliczność znaczyłem łukiem, nad obiema samogłoskami umieszczonym, np. *dúmae, pytáecse, pażiráe, zdymáe, znáeš, byváe, hańáem, ṕerećináecsa, uľisáecsa* etc., albo *b.)* następuje asymilacja progresywna, mianowicie druga z rzędu, niezgłoskotwórcza samogłoska upodabnia się w jakości do pierwszej, zgłoskotwórczej; połączenie to zachowuje się w ten sam sposób, jak i połączenie dwuch identycznych samogłosek i tak samo jest oznaczone, np. *nazyváacsa, pażiráa, puskáaš, nazbiráam, pytáacsa, żełáam, padymáacsa, ṡpeváa, pażirá, ṕereịmá* etc.

Z przytoczonych przykładów widać, że ị interwokaliczne ulega redukcji tylko po samogłosce akcentowanej (przykładów

przeciwnych mógłbym parę zaledwie przytoczyć, np. *ma'á, tva'á* etc.), a potem, że nowy dyftong (względnie, jako dalsze stadjum rozwoju, monoftong) rozwija się tylko z połączenia *ai̯e* i przeważnie tylko wtedy, jeżeli *a* nosi na sobie akcent.

Na zakończenie rozdziału o samogłoskach wspomnę o występującym sporadycznie dźwięku, znaczonym przez *y'* — jest to samogłoska o niejednolitej artykulacji, rozpoczynającej się przy *y*, a kończącej się przy *i;* przykładów bardzo niewiele mogę przytoczyć: *prý' kańá, trý' kaṕé, trý' rublá, z haławý', mužý'k.* Może być, że i napisania takie, jak: *u̯adý, ńežyvý, z hałavý* wskazują na taki sam dźwięk niejednolicie artykułowany. Jak z przykładów powyższych widać, temu rozłamaniu się artykulacji ulega samogłoska *y* tylko pod akcentem.

Dalej wspomnę jeszcze o przechodzeniu samogłosek *y, i* w *u, ü* pod wpływem poprzedzających spółgłosek labialnych; zjawisko to parę razy tylko zaobserwowałem, w następujących wyrazach: *vúḿeńo* i *u̯úḿeńo, vuprahái̯, pazabuvácse, paputái̯uśo; vuxóʒić da stái̯ńi* i *zúby pou̯uƀiváłą* niepewne przykłady, bo jedno może przedstawiać także pierwotne *uxóʒić* (⇐ *vxóʒić*), a drugie pierwotne *po-uƀiváłą*. Przykłady na *ü* (⇐ *i*): *zaƀüwái̯e, pazaƀüu̯átyi̯e.*

Emfatyczne wzdłużenie samogłosek.

Na str. 155. i 156. Tekstów w uw. jest mowa o rozkładaniu akcentu i przedłużaniu samogłosek w emfazie — tu przytoczę jeszcze parę przykładów takiego emfatycznego przedłużania: *kṓće bráće. hū́ski sṕáć. u̯ýtres ż i̯ei̯é u̯śó čýsto. kudā́, toi̯ pašóu̯. ḗ, ńḗ, káže. ńe dā́m.* intrj. *hā́k. ṓ, káže, dau̯nó. ā́, vau̯ḱé na ćeƀé. ńimā́. nā́ ƀixo* etc. O wypadkach długiego *y* w wyrazach: *u̯adý, z hałavý, ńežyvý* była powyżej mowa. Samogłoski wygłosowe, kontynuujące stare *ě*, nieraz długimi mi się wydawały, np. *na stalḗ, u dvarḗ, mužyḱḗ, žanḱḗ, synḱḗ, tvai̯ḗ, pasłý, tau̯kačý, pa daccý* etc.

Skrócenia fonetyczne.

Dość silny akcent ekspiratoryczny, prócz redukcji ilościowych, o których już była mowa, powoduje skrócenia fonetyczne, odpadanie całych sylab nieakcentowanych, np. *kā́ś ćeƀé skúła (z i̯akā́ś), xai̯ sḱíńe, xai̯ búʒe (z ńexái̯), náčei̯ ńixtó (z ináčei̯),*

kal'í ńe xóč ńeśći (z *xóčeš*), *ná ká͡a* (z *aná*), (*i̯a*)*ná káže*, *bratě́* (*i̯e*)*hó* etc. Na skróceniu fonetycznem polegają też może formy partykuł: *mo*, *tre*, *ka* (⇐ *móže*, *tréba*, *káže*). Częstokroć zapisywałem w tych formach długą samogłoskę, np. *i̯un kā*, *mō s pau̯hóda;* nie brak też wypadków takiego oto oznaczania: *mó͡o tréba*, *ʒ́et ká͡a* — wzdłużenia rekompensatywne, wywołane odpadnięciem całej następującej sylaby. Co się tyczy formy *tre* (⇐ *tréba*), to zaznaczam, że zapisałem raz *tréb*(*ă*) *było*, a mogłem nawet poprostu napisać *trébbyło;* połączenia tego rodzaju mogły ze swej strony ułatwić powstanie krótszej formy *tre*. Na skróceniu fonetycznem polegają jeszcze formy: adj. *ńéḱi*, *-ai̯a*, *-ai̯o* (⇐ *ńéi̯aḱi*), praet. *bá͡ało* (⇐ *byváło*), *zabuláć* (⇐ *zabau̯láć*).

O spółgłosce *v*, o zgłosko- i niezgłoskotwórczem *u* i o wzajemnym stosunku tych dźwięków.

v w nagłosie, absolutnym czy względnym, przed samogłoską i tak samo *v* interwokaliczne podlegają silnej tendencji do przechodzenia w spirant bilabialny *w* a nawet, przy osłabieniu energii artykulacji warg, w dźwięk niezgłoskotwórczego *u*. W setkach przykładów wprawdzie notowałem zwyczajny labiodentalny spirant *v*. np. *vaźḿí*, *vół*, *vón*, *vṓśem*, *vókna*, *vou̯čeńá*, *v́éi̯ać*, *tui̯ v́óscy*. *noh vói̯tavyx*, *u v́éčer*, *kudá vy*, *na vóźe*, *a véń*, *havóryć*, *hałavá*, *ḿiravý*, *pałav́ína*, *śív́eńḱi*, *pav́ós* etc., ale znowuż na setki możnaby liczyć przykłady bilabialnego spirantu *w*, np. *wałšémńik*, *wóu̯k*, *wýspa*, *wóśmy*, *wai̯šóu̯*, *ẃéćer*, *ẃaśélo*, *ẃinó*, *zraḃíu̯ wám*, *l'íwo*, *baranawáli*, *nawói̯*, *na wóz*, *a wéń*, *lewíca̯*, *čałaẃék*, *paẃóu̯*, *i̯a ẃazú* etc. Równie obficie są reprezentowane wypadki z *u* niezgłoskotwórczem, np. *u̯ýṕi̯e*, *u̯ałě́*, *u̯ot*, *u̯ón*, *u̯a u̯śéx*, *do U̯aršávy*, *pa u̯ás*, *na u̯óźe*, *pa u̯óśto*, *žyu̯ý*, *słóu̯om*, *pánau̯y*, *trau̯ú*, *sau̯á*, *nóu̯ui̯u*, *pahau̯arýći*, *andau̯ái̯*, *zasóu̯yu̯ai̯uć* etc. Czasem wydawało mi się to *u̯* jak gdyby przedłużone, co wyrażałem podwójnym znakiem *u̯u̯*, więc: *šancau̯u̯áło*, *papóu̯u̯y*, *šydaróu̯u̯a*, *pabudóu̯u̯any* etc. Zwrócę jeszcze osobno uwagę na występowanie tego *u̯* przed samogłoską palatalną w wypadkach takich, jak np. *pastáu̯'iu̯*, *trau̯'ica̯*, *i̯áłou̯'ina*, *ty u̯'í*, *zau̯'ixácsy*, *u̯'išńóu̯y*, *u̯'éʒ́ma*, *na u̯'éḱi*, *dobry u̯'éčer*, *Bohu u̯'ěry* etc. Czy wymowa w tych wypadkach odpowiada mojej transkrypcji, nie ośmielę się twierdzić; szczególnie co się tyczy połączenia *u̯* + *e*,

możeby je raczej należało transkrybować przez *u̯i̯e*, więc np. *na u̯i̯éḱi* — w każdym razie w tych wypadkach chodzi o skombinowanie dwuch momentów artykulacyjnych, labialnego i palatalnego.

Prócz wyżej wymienionych odmianek pierwotnego *v* notowałem jeszcze jedną — jest to bilabialny spirant *w*, który poprzedza jakby lekki „Vorschlag" *u* niezgłoskotwórczego, co oznaczałem przez *ᵘw*, więc np. *ᵘwýstou̯*, *ᵘwón*, *ᵘważḿí*, *ᵘwółoᵘwo*, *ḱiłáᵘwy*, *karóᵘwu*, *złaᵘẃíći*, *štó ᵘwy*, *i̯ehó ᵘwýhnąć* etc.

Wszystko, com wyżej powiedział o dźwięku *v*, odnosi się także naturalnie i do prepozycji *v* wzgl. *vo* (= łać. in) w tej samej pozycji, więc np. *v adnóm*, *u xátu v adnú*, *páną w ahłóbl'i*, *u̯a u̯śéx* etc.

W pozycji postkonsonantycznej, po spółgłosce dźwięcznej. przejście, o którem mowa, wogóle rzadziej. ale jednakże notowałem. I tak obok spirantu *v*, jak np. *dvúr*, *dvá*, *pad vúhłom*, *žyd v́édau̯*, *adarv́í*, *atkúl vy*, *ʒ́v́éry*, *raźv́azáu̯* etc. notowałem *w*: *kúrwa*, *źẃérhnu*, *gwáłt*, *dwói̯o*, *lẃeńá*, *ḿeʒẃeʒeńá*, *pad W'ílńei̯u*, *káb ᵘwy*, *von ᵘwyb́iráić́eśe* etc.; sporadycznie tylko zapisywałem *u̯*, np. *du̯a*, *nai̯u̯ýššy* etc.

W pozycji postkonsonantycznej po spółgłosce bezdźwięcznej spirant *v* i jego fonetyczne odmianki, jak mi się wydawało, zachowują dźwięczność; w tych też wypadkach używałem tej samej transkrypcji, co i w owych, gdzie dźwięczność fonemy, o którą chodzi, żadnej nie ulega wątpliwości — tak więc mamy *v* w wypadkach: *kvás*, *kvatérku*, *zatóskval'i*, *k vám*, *dak vót*, *xvóry*, *axvóta*, *čaćv́ér*, *ćv́atók*. *śv́iń́á*, *na śv́éće* etc., obok tego występuje *w*, np. *čećẃér*, *xwórai̯e*, *xwóst*, *twai̯á*, *swói̯*, *läkárstwo* etc., bardzo rzadkie wypadki z *u̯*, np. *xu̯óst*, *xu̯órost*. Parę razy zapisałem jednak *f*, np. *sfói̯*, *zakópfal'i* etc. i te właśnie wypadki zrodziły wątpliwość co do dźwięczności spirantu, którym się zajmujemy. Prawdopodobnie nie chodzi tu w tej pozycji ani o dźwięczną media, ani o bezdźwięczną fortis, ale o bezdźwięczną lenis.

v zamykające zgłoskę w środku wyrazu i w wygłosie przechodzi w *u* niezgłoskotwórcze, np. *dau̯ńéi̯*, *róu̯no*, *ʒ́éu̯ka*, *użáu̯šy*, *wyprau̯láć*, *ńe báu̯śe*, *žydau̯i̯ó*, *pat cérkau̯i̯u*, *xléu̯*, *prýstau̯*, *zdaróu̯*, *vałóu̯*, *hadóu̯*, *znóu̯*, *pastáu̯* etc.

Dla *v* antekonsonantycznego (między konsonanty wliczam w tym wypadku także *i̯*) w nagłosie możnaby ustawić taki schemat, że *a.)* po samogłosce poprzedzającego wyrazu przechodzi ono w *u* niezgłoskotwórcze, np. *ráno u̯stáu̯šy, kal'í u̯żałá, búźe u̯śúdy, i u̯śahó, dy u̯ḱínuu̯, i̯aná u̯stýźicsa, wa u̯śéx, i̯a u̯i̯ú, u wódu u̯léśći, pryšłó u̯rémi̯o* etc. *b.)* w pauzie i po spółgłosce poprzedzającego wyrazu wokalizuje się, daje samogłoskę *u*, np. *uśó, uśúdy, udavá, unúk, učóra, ui̯ećé, uxóźić, ui̯éxal'í, stai̯íć uśó, nam uśém, dau̯ uśó, moi̯ unúček, pan ul'ḗs, i̯on użáu̯, źet ub'íu̯, i̯ek udaṽéc, na ṕéret uskóčyć, sam u*ᵘ*wál'íśśe* etc. W praktyce jednak zachodzą często odstępstwa od tej normy, odstępstwa dwojakiego rodzaju; i tak z jednej strony w kategorji *a.* występować może *u*, właściwe kategorji *b.*, np. *tab'é uśó, sól'í ułažýl'í, užó unúček, hanaṽicy uṅasłá, my ui̯ṓm, v źémlu ul'ézłą, samašétšai̯a ub'íłaśe* etc., z drugiej strony w kategorji *b.* występuje *u̯*, właściwe kategorji *a.*, np. *u̯śé, u̯żáu̯, u̯stavái̯, u̯lećéło, u̯łáśńe, u̯łáść, u̯ńimáńi̯e, i̯on u̯saźiu̯, mužýk u̯żáu̯, luźéi̯ u̯ turmú, pa*ᵘ*wyhańáu̯ u̯śú, pan u̯zyváć* etc.

To, cośmy powiedzieli o *v* antekonsonantycznem wogóle, odnosi się również do prepozycji *v* — przykłady: *a u̯ tui̯ ṽóscy, i u̯ druhúi̯u, dy u̯ hóru, aknó u̯ šýbu, mátku u̯ vóże, u pólo, u ńeźélu, u nai̯abrý, u i̯íx, rázem u stái̯ńi, p*ᵘ*op u ṽéčer, až u ḿéśće, palés u śṽíren, vai̯šóu̯ u xátu; dałá u zúby, eto u vóśeń, tahdý u xátu, u̯ xléu̯, u̯ ńeźélu, i̯on u̯ karčmú, i̯éść u̯ U̯aršáṽe, u̯lés u̯ xátu, ńeźél u̯ turḿé, pai̯éxau̯ u̯ daróhu* etc.

W pozycji antekonsonantycznej pierwotne *u* pomięszało się zupełnie z pierwotnem *v:* tak samo przechodzi ono po samogłosce w *u* niezgłoskotwórcze, w pauzie i po spółgłosce pozostaje niezmienione, w zasadzie; przykłady na *u* w środku wyrazu: *záu̯tra, nau̯čýła, pou̯ćakál'í, pòu̯ḱidáu̯* etc. — *u* w nagłosie: *ńe u̯žóš, ńa móže u̯býć, pṓźńii̯e u̯láḱi, na u̯krai̯ínu, da u̯dušýłaśe, i u̯hrázłą, užó, ukradú, uḿéi̯u, xłóṕec uḿéi̯e, dak užó, i̯ek uvói̯źeš, byu̯ užé; i̯i ućók, i uraṅíła, i̯ehó utóṕim, tadý užó, za ušýma, vół u̯ṕinái̯ecsy, čałaṽék u̯žó, dálei̯ u̯žó, znou̯ u̯ćečé* etc.

Tak samo zachowuje się prepozycja *u* (= łać. a p u d), która w tej pozycji antekonsonantycznej zlała się zupełnie z prepozycją *v*. Przykłady: *a u̯ sýna, kṓlko u̯ vás, raźíu̯śo u̯ i̯ehó, štu u̯ i̯ahó, u káždaho, u źéda, i̯éść u ḿeńé, šmát u vás, ćṽatók u i̯ahó, byu̯*

u cará; byłó u báćka, astácsy u i̯ehó, u̯ krásnoi̯, až u̯ i̯ehó, śvétęk u̯ ćeb́é, načaváć u̯ i̯ahó etc.

Widzieliśmy, że w pozycji antekonsonantycznej pierwotne *v* zlało się zupełnie z pierwotnem *u*, że tak jedno jak drugie, zależnie od warunków, występuje już to w postaci *u* niezgłoskotwórczego, już też w postaci *u* samogłoskowego. Ale oba te refleksy mogą jeszcze ulegać zmianom, o których powiemy parę słów.

Przed samogłoskowem *u* jakiegokolwiek pochodzenia może się rozwijać tego samego umiejscowienia dźwięk niezgłoskotwórczy, t. j. *u̯*; dzieje się to przedewszystkiem po samogłosce (w tym wypadku także w środku wyrazu) i w pauzie, ale także, zwłaszcza przy powolniejszem tempie mowy, po spółgłosce. Przykłady: *nau̯učáʹe, nau̯učý, ńau̯udáłyi̯e, pou̯uv́ázvou̯* etc.; *u̯uvaľiu̯śe, u̯uḱínuć, ńe u̯uḿéi̯u, tahdý u̯užó, na u̯ułóu̯y, mai̯á u̯unúčko, žarónco u̯ukráu̯, búdu u̯učýć* etc.; *čórt u̯ulés, tapŏr u̯uḃíty, i̯ŏn u̯uḿéi̯e, tak u̯unúček* etc.

Tak samo zachowuje się *u*, reprezentujące prepozycje *v* i *u*, więc np. *u̯u Naváhrudek, ńimá u̯u xáće, i̯a u̯u mľín, ńemá u̯u vás, byłó u̯u i̯íx, paḱínuu̯ u̯u dóma, łubóm u̯u duḃínu* etc.

Nie zawsze rozwija się w tej pozycji zupełnie wyraźne *u* niezgłoskotwórcze, owszem często jest to tylko t. zw. „Gleitlaut“ o zabarwieniu samogłoski *u*, przed którą stoi, a znaczyłem go przez ᵘ, więc np. *naᵘučú, ᵘu póľi, báćko ᵘuḿór, žańícse ᵘužó, pána ᵘupai̯íć, dy ᵘućéḱi, kúʒerḱi ᵘui̯úcsa, próśicsy ᵘu i̯ei̯é, pryšóu̯ ᵘu humnó* etc.

W pewnych wypadkach nie można z pewnością twierdzić, że takie właśnie jest pochodzenie tego *u̯*, stojącego przed samogłoskowem *u*; są to takie wypadki, w których na całem terytorjum białoruskiem przed nagłosowem *u*, a także przed nagłosowem *o*, rozwinął się spirant *v*. Ponieważ w miejsce tego spirantu, pominąwszy odmianki *w* i *ᵘw*, może występować w naszej gwarze niezgłoskotwórcze *u*, więc oczywiście trudno jest rozstrzygnąć, czy takie *u̯*, stojące przed *u* wzgl. *o* jest względnie pierwotne, czy też rozwinęło się z dawniejszego *v*. Niżej przytoczone przykłady najlepiej oświetlą odnośne stosunki w obrębie naszej gwary. A więc przed pierwotnymi nagłosowymi *u*, *o* może występować *v*, np. *vúheł, vúľica, vúmny, vúxo, vúško, vúlei̯, vóćec, vói̯čeńko,*

vóspą. vóvoźeń, vóǵer, vóśeń, vóśim, vókno, vóstry, vóko, vóčy, vomleu̯áć etc. albo *w* wzgl. *ᵘw*, np. *wúľicy, wóžyką. wohléźeć, wóśmy, ᵘwóło*ᵘ*wo* etc., także *u̯*, np. *u̯úheł, u̯úľica, u̯úmny, u̯úško, u̯úsy, na u̯úźeńkum, u̯ói̯čeńko. u̯óstry, u̯ókny. u̯óčka, u̯úśim* etc.; czasem notowałem tu dźwięk przejściowy *ᵘ*, o którym była wyżej mowa, więc np. *svai̯hó ᵘói̯čeńka. véľikaho ᵘóżera* (obok: *z Zavażéra). ᵘóśem, ᵘóčeń, ᵘói̯* etc. Obok tych wypadków jednak zapisywałem także wypadki ze samem tylko *u* wzgl. *o* w nagłosie. np. *úsy. úšy. úško. óčy, óśeń, óśem* etc.

Prawo, opiewające, że *v* antekonsonantyczne w nagłosie przechodzi w *u̯* wzgl. w *u* nie jest bezwyjątkowe — nieraz zdarzało mi się notować w tej pozycji *v* wzgl. *w*, *ᵘw* i *f*, zależnie od dźwięczności albo bezdźwięczności następującej spółgłoski; najczęściej zapisywałem ten objaw przy verb. *vźáć*, prepozycji *v* i przy pron. *fśei̯* i jego derywatach, więc np. *i̯ahó vźałá, i̯ón vźáu̯, i̯aná wźałá, čort wźáu̯, da v druhúi̯u. kłubóček v nórku, tarkanúu̯ v zúby, kamú w rúki. žónką w wéčer, u nóčy f subótu, ᵘwai̯šóu̯ f xátu, fśéi̯, fśó. fśúdy, fśelák* etc.; *razúmnomu vlećéło, vnúček, ᵘwi̯uný, fstavái̯, pryvýčka fkarańíłaś* etc. Parę razy zanotowałem ten objaw także w środku wyrazu, np. *rażawláć, stawláie, staᵘwláie, skataᵘwi̯ó* etc. Zdaje się, że chodzi tu o drugorzędne rozwinięcie się spirantu z *u* niezgłoskotwórczego w pozycji przed spółgłoską (dzieje się to również z takiem *u̯*, które powstało z pierwotnego *u* samogłoskowego, np. *a v i̯ahó. báťuško w i̯ehó. vrańíła* etc.), chociaż kilka razy zanotowałem to przejście także przed samogłoską, np. *i w adnahó (= i u adnahó), lew astáu̯śe. lew i ḿeźwéć* etc. obok: *łýsy u̯ afícéra, ľeu̯ i ḿaźvéć* etc. Co do wypadków *łýsy u̯ afícéra, i w adnahó* muszę zaznaczyć, że prep. *u* przed samogłoską zwyczajnie występuje jako *u* albo *u̯u*, np. *u* wzgl. *u̯u adnahó*. Dodam jeszcze, że w jednym wypadku spirant zanotowałem w miejscu *u̯* (⇐ *ł*), mianowicie w wyrazie *vóᵘwnai̯u. vóu̯vna;* tutaj też można wymienić ogólniebiałoruskie *póẃen*.

Skutkiem zupełnego pomięszania się pierwotnych dźwięków *v* i *u* jest skontaminowana prepozycja *uv*, występująca zamiast *v* (= łać. in), niezależnie i w złożeniach, np. *i̯aný uv aknó. Ii̯ván uv adnú, tapór uf śćehnó, i̯ek uvói̯źeš, i̯ón uvlažýu̯ (!). ńe u̯vaźmú* etc.

Jakiegokolwiek pochodzenia *u* niezgłoskotwórcze (więc i to *u̯*, które reprezentuje pierwotne *ł*), zamykające zgłoskę czy to w środku wyrazu czy w wygłosie czy też wreszcie w nagłosie, po samogłosce poprzedzającego wyrazu, może ulegać redukcji pod względem energii artykulacyjnej, która nieraz doprowadza do rezultatu, równającego się zeru fonetycznemu; tak zredukowany dźwięk znaczyłem przez *ᵘ*. Szczególnie położenie po samogłoskach tego samego lub zbliżonego umiejscowienia, więc po *o*, *ó*, *u* bardzo sprzyja takiej redukcji albo, jakby ją można w tym wypadku nazwać, absorbcji. Przykłady absorbcji po samogłoskach *o*, *ó*, *u*: *ḿéśecoᵘ*, *mátkoᵘ*, *rakóᵘ*, *rublóᵘ*, *dupcúᵘ*, *zamkúᵘ*, *łuhúᵘ*, *wýḱinuᵘ*, *čúᵘ*, *damátoᵘskaho*, *karúᵘḱi*, *hałúᵘka*, *héto ᵘžó*, *u̯žó ᵘ póstaći*, *za tói̯u ᵘžó* etc.; zero fonetyczne oddawałem zerem graficznem: *z haršku*, *ułóu̯u*, *zdarúi̯o*, *pai̯édu Waršáu̯u*, *palézu śvíren*, *puščú xátu sónco* etc. Przykłady redukcji po innych samogłoskach: *wýsušyᵘ*, *damátoᵘskaho* (⇐ *dau̯-* ⇐ *dał-*), *stáła̯ ᵘ ćenškú*, *i ᵘ ṕerṓt*, *płáče ᵘžó*, *uśúdy ᵘśó*, *i̯aná śo skrypéła*, *i saʒíľi i̯ehó*, *na stalé śu nóč* etc.

Także w pauzie i po spółgłosce poprzedzającego wyrazu *u̯* antekonsonantyczne ulega takiej redukcji, np. *ᵘstáńćeš*, *ᵘ Bóha*, *ᵘ tóho*, *ᵘxapíła*, *ᵘ véľíkui̯*, *ᵘ druḱíi̯e*, *pan ᵘžó*, *stai̯íć ᵘ kancý* etc. Bardzo naturalna jest ta redukcja po *u̯* poprzedzającego wyrazu, np. *našóu̯ ᵘžó*, *byu̯ ᵘ i̯ei̯é*, *pačúᵘžo* etc. — *u̯* + *u̯* daje pojedynczy dźwięk *u̯*, może tylko trochę przedłużony, jednego też znaku *u̯* należałoby raczej w takich wypadkach używać.

Na takiem zredukowaniu *u* niezgłoskotwórczego polega jedna z dwu, możliwych w naszej gwarze, postaci pierwotnej prepozycji *vъz-*, a mianowicie postać *z-* wzgl. *s-*. Obok wypadków takich, jak np. *uzréxi*, *uzdyxnúła*, *uzléz*, *uzłažýľi*, *uzýʒe*, *uzi̯éʒe*, *uzdyḿéćeśe*, *uzłaváłaś*, *uzrṓs*, *ustavái̯* etc., mamy równie częste wypadki z samem *z* wzgl. *s*, np. *pórtḱi złažýu̯*, *żléż na ḿeńé*, *żńáć báćka na łáu̯u*, *zýʒe sónco*, *żľíu̯ na báćka*, *śćáhńeny káḿeń na hóru*, *stúška*, *spałóxau̯śo*, *spaḿańéće*, *strepanúu̯śe* etc.

O zachowaniu się samogłoski *i*, analogicznem do zachowania się samogłoski *u*.

Równie jak *u* niezgłoskotwórcze może także *i* niezgłosko-

twórcze ulegać podobnej redukcji w tych warunkach; przykładów parę tylko zapisałem, np. *ḱíʲ, ńi ʲšłá, paryʲńice* i *paryńice, ʲšľí małói̯cy* obok *išľí* etc. Na takiej to redukcji polegają pewnie formy: *hráć, hółka, hółečka* obok *i̯ihráu̯, ihółečka.*

Wogóle zachowanie się samogłoski *i* przedstawia w pewnych pozycjach dokładną analogię do zachowania się samogłoski *u*; i tak nagłosowe antekonsonantyczne *i* po spółgłosce poprzedzającego wyrazu pozostaje jako takie, np. *klač išłá, addáść im, ʷwarýć ihółečku, znóu̯ ićí, davái̯ ićí* etc.; tak samo zachowuje się cj. *i*, więc np. *tam i tám, hédak i tréba, attúl i attúl, ʒećéi̯ i u̯šé* etc. Także po pauzie zwyczajnie *i* pozostaje niezmienione, np. *išłá, iʒí, i ʹbadúi̯e* etc. Po samogłosce poprzedzającego wyrazu *i* antekonsonantyczne może przechodzić w *i* niezgłoskotwórcze, np. *my i̯šľí, tréba i̯ćí, kámuška i̯skáć, to i̯ dóbre, zdóxły i̯ vóu̯k* etc., ale może także pozostawać niezmienione, zwłaszcza przy powolniejszem tempie mowy, np. *tréba ićí, učóra̯ išóu̯, sýnku Ivánko, na u̯úľicy ihółečku, tói̯o i ty, móže i i̯á* etc.

Przed nagłosowem *i* może się rozwijać dźwięk niezgłoskotwórczy tego samego umiejscowienia, podobnie jak się to dzieje przed *u*; występuje on po pauzie i po samogłosce poprzedzającego wyrazu, ale także, zwłaszcza przy powolniejszem tempie mowy, po spółgłosce, np. *i̯íńei̯, i̯íńbina, i̯iʒé, I̯iván, i̯i máći* etc.; *na i̯íḿeńo, da i̯ihráu̯, žárkai̯a̯ i̯iskra, ńe i̯iʒí, ńe i̯ináčei̯, i̯aný i̯idúć, užó i̯im, to i̯i i̯éʒe, i̯a i̯i paxódu* etc. (często chodzi tu tylko o t. zw. „Gleitlaut“, dźwięk przejściowy od poprzedzającej samogłoski do *i*, znaczony przez ʲ, np. *pa v́érxu ʲidúć, kámuška ʲiskáć, kaľí ʲi i̯ahó* etc.); *ż i̯íḿi, výńeś i̯im, z I̯isúsem, s ḱim i̯ínšym, váryć i̯ihółečku, pašóu̯ i̯íščučy, mói̯ i̯indýk, abýduć i̯i bába* etc.

Cj. *i* w pozycji interwokalicznej występuje we wszystkich trzech możliwych postaciach, jako *i̯, i, i̯i*, np. *na rúḱi i̯ aʒei̯é, ż lésu i̯ addáu̯, vżałá i uhrázła, dy i̯i ućók* etc. Po pauzie cj. *i* w położeniu przed samogłoską występuje jako *i* albo jako *i̯i*.

Także w środku wyrazu, na granicy członów kompozycji zachowuje się *i* podobnie jak *u* w tych samych warunkach, t. j. przechodzi w *i* niezgłoskotwórcze, np. *zai̯hráʲe, zai̯mái̯ecse* etc. albo rozwija przed sobą *i* niezgłoskotwórcze, np. *zai̯imáu̯šo, poi̯i-*

skáła etc. W złożeniach verbi *ićí* z prepozycjami zawsze tylko *i̯* występuje, np. *pai̯ćí, dai̯šóu̯, vai̯šłá, nái̯ʒeš* etc.

O pierwotnem *ł*, zamykającem zgłoskę.

Pierwotne *ł*, zamykające zgłoskę czy to w środku wyrazu czy w wygłosie, na terytorjum białoruskiem przeszło w *u* niezgłoskotwórcze. W naszej gwarze stan ten wskutek działania analogii uległ zmianie w tym kierunku, że w miejsce pierwotnego *ł* występuje w tej pozycji w pewnych wypadkach także *ł*. Jedyną kategorją, gdzie stale *u̯* występuje jest kategorja part. praet. act. na *-lъ*, np. *v́édau̯, daváu̯, uźáu̯, výšeu̯, śéu̯, zai̯šóu̯, zrab́íu̯, raʒíu̯śo, ḱínuu̯, býu̯* etc.

W kategorji nom. sg. rzeczowników męskich na pierwotne *-lъ* i przymiotników w formie predykatywnej z tymże suffiksem stale występuje *ł*, wprowadzone analogicznie z przypadków zależnych, np. *kau̯áł, di̯ábeł, áńheł, kúb́eł, ʒáćeł, póṕeł, Páẃeł, vṓł, stół, aról, kᵘół, pṓł, sakúł,* adj. *ḿíł* etc.; ale *u̯* zawsze ma *póu̯, pau̯tará,* forma izolowana, w której nie mogła działać analogia. Co do gen. pl. f. n. na *-lъ* nie mogę podać przykładów występowania *u̯* czy *ł*, bo tu występuje skądinąd przeniesiona końcówka *-ou̯*, np. *kółou̯, ẃíłou̯* etc.; zapisany na str. 94. E. gen. pl. n. *d́ěł* jest fonetycznym i formalnym rusycyzmem.

W środku wyrazu w miejsce pierwotnego *ł*, zamykającego zgłoskę występuje, ogółem biorąc, *u* niezgłoskotwórcze, np. *vóu̯k, čeu̯nók, vóu̯na* (także *vóu̯vna, vóᵘwnai̯u), sónco (⇐ sóu̯nco), sóu̯ńei̯ko, póu̯ny* (i *póẃen), žau̯ńaróu̯, žau̯ńéruńḱi, tóu̯sty, Pṓu̯ševo, žóu̯ty, stóu̯čyk, tau̯čý, mau̯čáć, kau̯basói̯, na tau̯ščyńú, da Damátou̯ščyny (⇐ Dałmátou̯ščyny)* etc. W wypadkach z *ł*, takich jak np. *šółk, čałnóčḱi, vółnu,* n. pr. *Vołčók, ḱéłbás* (obok: *šóu̯k, čeu̯nóček, vóu̯na, vou̯čeńá, kau̯basói̯), s pṓłku, s pałkavói̯u, sałdát, žełná, gwáłt, šałdúbałdú, wałšémńik, šałpóčucsa* etc. mamy do czynienia albo z wyrazami, przejętymi z rosyjskiego czy z polskiego języka albo z tworami onomatopoetycznymi albo wreszcie z wpływem fonetyki rosyjskiej.

Jest jednakże jedna kategorja, gdzie w środku wyrazu stale tylko *ł* występuje — są to przypadki zależne diminutiwów z grupą *łk* (⇐ *lъk*), np. *kałkóm, kaćałḱé, kau̯áłka, páłka, háłka, ku-*

*kátka, strêłka, harêłka, sakółka, hółka, piłka, kačáłk*ᵒ*ǫ, viłké* albo *wiłki, samaǯałkóu̯ye* etc. Wogóle zdaje się, że w dawnem połączeniu *łъK (K* ma tu oznaczać każdą spółgłoskę) występuje stale tylko *ł*, a powodem tego jest właśnie *ъ*, który widocznie był jeszcze wymawiany wtedy, kiedy działało prawo głosowe o *ł* zamykającem zgłoskę; przykładów parę zaledwie zapisałem, np. *pa łbé, synók łžéš*.

Muszę jeszcze zaznaczyć, że nieraz zapisywałem *ł* w part. praet. act.. np. *vźał i pašół, pazbau̯ldł, skazáł, výšeł, načáł. zapłaćił, spraśił, pasaǯíł, dastáł. złovił, spał, był* etc., ale w każdym razie są to wypadki sporadyczne i tłómaczą się łatwo wpływem fonetyki rosyjskiej — regularnem jest w tej kategorji tylko *u̯*.

O płynnych *l*, *r*.

Liquida *l* występuje w naszej gwarze w dwojakiej postaci: albo jako średniej miękkości *l* albo jako silniej spalatalizowane *l'*. Ta druga odmianka stale występuje przed samogłoską *i*, np. *l'ić, l'ipa, l'ixí, pál'ić, vel'iki, u pól'i* etc. Bardzo często notowałem ją przed refleksami dawnych *ě* i *e* akcentowanych. np. *l'êvu, l'irym, pal'êno, kal'êni, xl'êp* i *xl'ib, zabal'êla, zal'êznuu̯, imp. l'êšće, l'ês* i *l'is, l'ⁱés (<= lěsъ* las), *zbal'êla, l'êpšaįo, l'épšy, žal'ézo, xl'éu̯, l'éto*. g. pl. *l'ét* i *l'ⁱét, l'étăš, l'éćečko, pal'étăk, kaval'ér, kaval'iru, kau̯al'érskiįe* etc.; ale obok *l'* notowałem też tu i *l*, np. *zeléznuu̯, pakaléno, xléba, try léće, létaś, žlés, u lés,* imp. *kaléće, hléǯečy, beléįšuu̯, veléu̯*, przed końcówkami loc. sg. i nom. acc. pl. *na stalé, u śelé, rublé, pryvećelé* etc. Przed wszystkimi innymi samogłoskami z reguły występuje *l*, np. *žemlá, hulác, lapéį, veśélą, léxčy, ślezá, ukóle, kul'éler, alé, śóle, dle įaįé, na mahile, lᵘóx* i *lŏx, dalóko, lón, pólo, śélo, splú, luǯéį,* instr. *sŏlu* etc.; sporadycznie jednak i tu pojawia się *l'*, np. *hul'áu̯, al'é, lóx, strel'éc* etc.

Przed *į* występuje i jedna i druga odmianka. W neutrach na *-lįo* (<= *-lъje*) stale *l* zapisywałem, np. *halįó, želįo, paxmélįo* etc., prócz tego w takich wypadkach jak: *famílįa, Lįá, na Halįúša* etc. W formach verbi *l'ić* notowałem czasem *l*, czasem znowu *l'*, np. *l'įú, l'įéš, l'įúć, zal'įúšo* obok *lįé, lįécsa*.

Przed spółgłoskami i w wygłosie występuje wyłącznie *l*. np. *Pólšč, bylnik, tólki, vélma, kólcy, b*ᵘ*ólš, lúlka; kúžel, stól, žál.*

attúl etc. Także w zredukowanych iteratiwach, gdzie między *l* a *v* wypadło palatalne *i*, zawsze notowałem *l*, np. *padhúlvać*, *zapálvaje*, *pravólvajecsa* etc.

Liquida *r*, niegdyś miękka przed palatalnymi samogłoskami, wogóle tę palatalność utraciła na terytorjum białoruskiem; ale w niektórych wypadkach. przed pierwotnymi *ě* i *ē* w naszej gwarze występuje zmiękczone *r*, które czasem robiło na mnie wrażenie nie spółgłoski palatalnej samej w sobie, ale spółgłoski, po której słychać palatalny element *i*, co zaznaczałem przez *rʲ* lub *rʲi* — wypadki te są: *na dvarʲé*, *dvarʲé*, *staŕéńki* i *starʲéńki*, *v adnóm dvarʲé*, *xvarʲéć*, *xarʲéšeńka*, *no(!) rʲéčku*. Także przed pierwotnem *i* słyszałem dwa razy *r* palatalne: *prijérau* i *príjéxau*.

O losach dawnej grupy *Kьj* (K oznacza spółgłoskę jakąkolwiek).

Dawne połączenia *lьj*, *rьj*, *nьj* przed samogłoską w naszej gwarze nie dają geminat *ll*, *rr*, *ńń*, jak się to dzieje w wielu okolicach terytorjum białoruskiego, ale albo pojedyncze spółgłoski *l*, *r*, *ń* albo połączenia *lį* (wzgl. *ľį*), *rį*, *ńį* — w tej samej formie może występować albo jedna albo druga postać, np. *ląé*, *ląécsa* obok *ľąé*, *ľąúć*, *zaľąúšo* etc.; zauważyć trzeba, że w tym paradygmacie nigdy nie występuje samo *l*, niemożliwe jest np. *lécsa*, *zalúšo* etc. Parę razy notowałem tu formy z *ľį*, np. *naľįé*, *ujľįe*. Poza tym paradygmatem nie zdarzało mi się notować *l* spalatalizowanego, tylko zawsze *l* średniej miękkości, czy to samo, czy też w połączeniu z *į*, i tak mamy: *paxmélįo*, *veśélįo*, *žélįo*, *halįó*. *Lįá*, *na Halįúša* etc. obok *kupálo*, *uhólo*, *žélo*, *veśélo*. instr. *sólu* etc. Przykłady na zastępstwo starego *rьj*: *padvórįo* i *padvóro*, *péro*. Przykłady na *nьj*: *kamńéńįo*, *varańįó*, *načéńįą*, *kačáńįo*, *kaxáńįo*, *staréńįo*, *mirńéńįo* etc. obok *pakaléńo*, *naśéńo*, *Błaavéščeńo*, *Žvižéńo*, *huláńo*, *kamńéńo*, *staréńo*, *ažéńo*, *spaśéńo*, *padnaśéńo (!)*, *vinšavańo*, *palawáńo*, *načéńą*, *pa ǫubrańi*, *z bačýńe*, *pamyšléńa*, *śvińá*, instr. *žýžńu* etc.

Dawne połączenia *tьj*, *dьj*, *čьj*, *žьj* dały pojedyncze spółgłoski *ć*, *ź*, *č*, *ž*, np. *płáćo*, *žýćo*, *ľiśćo*, *péret śmérću*, *rádošću*, *tréćaio*, *u tréćum*, *trećáčók*, *aharóžo*, *sužá* obok *sužįá*, *łyčo*, *za péču*, *zbóžo*, *łóžo*, *Bóžaho* etc. Dawne *sьj* dało *śį* w wypadku: *kašįó*.

Dawne grupy *pьj*. *bьj*, *mьj*, *vьj* dały w naszej gwarze *pį*,

bi̯, mi̯, vi̯. przyczem muszę zauważyć, że sposób artykułowania tych połączeń nie jest stały, owszem rozróżniałem tu dwie odmianki: jedną ze spółgłoską labialną o bardzo energicznem zwarciu, po której następuje element niezgłoskotwórczy z kategorji bardzo wysokiego *i*, a może nawet spirant *j* — druga odmianka jest to połączenie spółgłoski labialnej o mniej energicznem zwarciu z elementem niezgłoskotwórczym z kategorji *i* obniżonego (*ï*); pierwszą odmiankę transkrybowałem zapomocą *ṕi̯* etc., drugą przez *pi̯* etc. Obok wypadków: *ṕi̯é, vẏṕi̯em, naṕi̯úšo, ṕi̯ánẏi̯e, b́i̯ú, b́i̯éš, harab́i̯á, šańi̯á* etc. notowałem wypadki: *pi̯ú, pi̯é, u̯ẏpi̯uć, pi̯ánẏi̯e, zabi̯é, bi̯úcsa, harabi̯ú, šémi̯u* etc. Osobno zaznaczam dwa wypadki z połączeniem *pi̯i̯*(!): *pi̯i̯é, napi̯i̯éšše* (por. wyżej: *nal'i̯i̯é!*).

Jak wogóle w pozycji antekonsonantycznej, tak i w połączeniu *vi̯* (⇐ *vьj*) przeszło *v* w *u̯* niezgłoskotwórcze, np. *i̯a u̯i̯ú, razau̯i̯é, skatau̯i̯ó, žẏdau̯i̯ó, pat cérkau̯i̯u, i̯úška* (⇐ *u̯i̯úška*) etc.; sporadycznie jednak notowałem tu spirant, np. *skata*ᵛ*u̯i̯ó, cár-ćvi̯i̯e*(!), *pa załáveču* (⇐ *załávьje*-!).

Brak wprawy w rozróżnianiu zbliżonych do siebie pod względem akustycznym artykulacji prowadził mię nieraz do pomyłek — nie ustrzegłem się ich także przy rozróżnianiu dwuch połączeń, mianowicie połączenia *p, b, m, v* + *i̯* od połączenia *p, b, m, v* + samogłoska jotowana; obok transkrypcji jak: *ty* ᵛ*u̯éš, i̯on* ᵛ*u̯é, u̯'éš, ḿóm, Dżeḿán* etc. spotykają się w moich tekstach z drugiej strony napisania: *žereb́i̯á, plémi̯o, šémi̯o* i *šémi̯o, u̯rémi̯o, napi̯ók* etc. zamiast: *žereb́á, šémo, plémo, u̯rémo, naṕók* etc.

O dźwięku, wyrażanym znakiem *h*.

Najpierw zaznaczę, że na terytorjum białoruskiem wogóle nieraz rozwinęło się *h* drugorzędnie przed nagłosowem *a*; nasza gwara może się wykazać kilkoma tego rodzaju wypadkami, np. *harół, haráć, hаłádek, haréxi*, prócz tego *harab́éi̯* obok ogólnieruskiego *vorob́éi̯, harab́ína* (= jarzębina) obok *i̯erabók*. *h* przed *e*: *héty, hésty, hédak*.

We „Wstępie“ na str. 7. określiłem dźwięk, transkrybowany zapomocą znaku *h*, jako dźwięczny odpowiednik tylnojęzykowego spirantu *x* — po namyśle jednak określenie to ograniczam

do wypadków przed dźwięczną spółgłoską, gdzie rzeczywiście występuje taki dźwięczny spirant tylnojęzykowy, np. *ńéhʒe, żvérhła, dahnáu̯, ćáhńe, tahdý, ži̯ehʒáć, hleʒíć, uhrázła̯, Boh dáu̯, ah ʒeu̯čýna, i h žárkui̯, ḿéh hróšei̯, étyh bratóu̯, na hruʒáh żvázdy* etc. Co do innych pozycji, więc w wypadkach takich, jak np. *adhadáć, zḱíńeš, abhaćíu̯, tarhaváľi, ad hétaho, búʒež hańáć, xoʒ harélka, hóły, huláć, ḱíbluć, huʒé, Bóhu, mahú, kahó, daróha, daraḱí* etc., mogę podać tylko negatywne określenie, mianowicie, że dźwięk, o który chodzi, nie jest tu dźwięcznym spirantem tylnojęzykowym; ale czy odnośny element (w każdym razie dźwięczny) jest natury przydechowej, czy też może jest spirantem tylnojęzykowym, wytwarzanym przy luźniejszem zwężeniu odpowiednich organów artykulacyjnych („überweitgebildet" cf. SIEVERS[5] § 499 ss.), na to nie umiem odpowiedzieć.

W pozycji ante- i interwokalicznej, najczęściej w kategorji gen. sg. adj. i pron. m. n., notowałem nieraz wyraźny przydech, zaznaczając go przez *(h)*, np. *ńičó(h)o, ča(h)ó, i̯a(h)ó, héta(h)o, b́édno(h)o, varanó(h)o, stárša(h)o, I̯erbóu̯ska(h)o; daró(h)oi̯u, palá(h)uć, bła(h)asłavíć, swói̯ho (h)aspadará, (h)éty xłópec* etc. W paru wypadkach notowałem wprost brak wszelkiego elementu pośredniego między oboma samogłoskami, np. *bła͡asłavíć, Bła͡avéščeńo* etc.

Powyższy objaw obserwowałem kilkakroć także przed spółgłoską, np. *ka(h)dá* i *kadá, tódá, výćenuľi* etc. Zresztą może należy uważać to *(h)* nie za przydech, ale za produkt jeszcze dalej posuniętej redukcji (Geräuschreduction SIEVERS[5] l. c.) i tak już zredukowanego spirantu *h*.

Taką redukcję charakterystycznego dla spółgłosek szmeru w jamie ustnej notowałem czasem i przy innych spirantach, np. *ká(ž)e, ká(ž)uć, zabá(v́)iu̯, Márka'ič (⇐ Márkavič), papróbo(v)au̯* etc., a nawet przy zwartej spółgłosce *ʒ: pryxó(ʒ)ić, u̯ai̯xó(ʒ)ić.*

Spółgłoski *č* i *ʒ*.

W różnicy od rosyjskiego *č*, które jest zawsze miękkie, dźwięk ten na znacznej części terytorjum białoruskiego jest twardy; takim też on jest i w naszej gwarze, podobnie jak jego dźwięczny odpowiednik *ʒ*, który występuje w tych wypadkach, gdzie język rosyjski ma *ž*, ale tylko w takich paradygmatach,

które wykazują w innych formach *d* lub *ź*, wprowadzające analogicznie *ǯ* w miejsce *ž*, np. 1. sg. *xaǯú*, *saǯú* (do inf. *saźć*), *pryxóǯu*, *hlaǯú*, *rasparaǯúśe* etc.; durativa i iterativa: *pabuǯáć*, *paxaǯáć*, *saǯáć*, *paịehǯáć*, *vyịeǯǯáć* etc.; inne wypadki: *barǯǯéị* i *barǯéị*, *zraǯóịu*, *daǯǯú*, *dóǯǯyk*, *mẹźvéǯy* obok *mẹźvéźi*. *na ịehú xaǯáịstve* obok *xaźáịin*, skojarzone pewnie z verb. *xaźić* etc.

O wypadkach długości (wytrzymanego zwarcia) afrykat *c*, *ć*.

Również twardą jest zawsze afrykata *c*, która wraz ze swoim palatalnym odpowiednikiem *ć* ulega w pewnych wypadkach przedłużeniu, co zaznaczałem zapomocą podwójnych *cc*, *ćć*, np. *u ruccé* i *ruccý*, *pa raccé*, *sabáccy* (do nom. *sabáka*), *muzýccy*. *xaććéụ*, *na kuććé* etc. Podobne wrażenie spółgłoski z wytrzymanem zwarciem robiła na mnie afrykata *ǵ* w wyrazie *haładźéụ* (ob. I. I. 2), ale nie będąc tego całkiem pewny, zapisałem pojedyncze *ǵ*. Dodam jeszcze, że w praet. *śéụ* słyszałem parę razy takie jakby przedłużone *ś*.

Spółgłoski *g*, *f*.

Spółgłoski *g*, *f* występują w naszej gwarze w wyrazach obcych, polskiego lub rosyjskiego pochodzenia. Przykłady na *g*, *ǵ*: *vóǵer*, *poụ mórgą*, *granatóụaịa*, *šváǵer*, *sagán*, *gárnec*, *gánek*, *šeś gróšeị*, *try gróby*, *cóngle* etc. Przykłady na *f*, *fʼ*: *féịčer*, *fatýga*, *šáfa*, *febrál* etc. W niewielu tylko wyrazach zapożyczonych *f* pozostaje jako takie; we większości wypadków bywa ono zastępowane przez grupę *xf* albo przez *p* albo też przez *x*, np. *xfíga*, *axfícer*, *Xfédar*, *axficýna*, *xurmán*, *práncy*, *kupérek*, *kapitán*, *kúpa* etc. Prócz tego spółgłoski *g* i *f* występują w miejsce *k* i *v* zależnie od praw asymilacji spółgłoskowej i od praw sandhi, o czem niżej.

Asymilacje spółgłoskowe i fonetyka międzywyrazowa.

Objawy, podciągane zwykle pod dwie osobne kategorje asymilacji spółgłoskowych (u BRUGMANN'A Kurze vergl. Gramm. 225: Assimilation von Konsonanten an Konsonanten in Kontaktwirkung) i fonetyki międzywyrazowej (w tych wypadkach, gdzie

chodzi o zetknięcie się dwuch spółgłosek albo dwuch samogłosek), należałoby właściwie razem traktować, jako że są one oba rezultatem jednej zasady; ale jednak ze względów praktycznych, dla łatwiejszego przeglądu, będę o nich mówić oddzielnie, w dwuch rozdziałach. W pierwszym rozdziale przejdziemy asymilacje spółgłoskowe w środku wyrazu łącznie z wypadkami takichże asymilacji na granicy dwuch członów wyrazów złożonych; drugi rozdział obejmie objawy fonetyki międzywyrazowej, podzielone na trzy kategorje, a mianowicie: 1.) połączenie spółgłoska + spółgłoska, 2.) połączenie spółgłoska + samogłoska, 3.) połączenie samogłoska + samogłoska.

Asymilacje spółgłoskowe.

Asymilacje spółgłoskowe, które w naszej gwarze są przeważnie regresywnymi asymilacjami, można podzielić na 3 grupy:

a.) Asymilacje pod względem dźwięczności: 1.) dźwięczna przed bezdźwięczną traci dźwięczność: *fśei̯, fśúdy, fśáḱi, fkaraṅíłaś, nátto, śv́étka, lutsḱí, patstáv́iu̯, słápšy, párapka, matusḱé, rassýpou̯, róśpisku, spaḿaṅéće, streṕanúu̯śe, stúška, dúššy, ćáško, i̯éćće* etc. 2.) bezdźwięczna przed dźwięczną udźwięcznia się: *addyxáć, adžanú, túdžo, złav́íć, zmućíć, zv́íć, zdymáć, zi̯éxau̯, s kažbý, u̯óźḿežže, sváźbu, xóźbyž, ṕeźźeśát, i̯ágžôš, adnágžo, i̯éhźić, pryi̯ahźái̯e* etc.

b.) Asymilacje pod względem palatalności: 1.) niepalatalna przed palatalną palatalizuje się: *śv́ét, śv́atý, napáśv́iu̯, śḿérć, śṕína, śṕíć, róśṕisku, śṕók, i̯éść, ṅeščáśćo, śśivarḗu̯, raśśv́ét, źźékui̯eśśe, śṅáu̯, na paradv́éśṅe, raśľí, mýśľi, ślezá, ślózy, śladḗ, zaḿérźṅe, pôźṅii̯e, źḿei̯á, źḿéṅić, źľíu̯, źvaśći, źvázdy, źṅíḿe, źźór, źi̯éraći, źľíu̯, źľéśći, raźleháį, čećv́óro, ćv́erózy, ćv́atók, źv́éśće, źćéry, ḿeźv́éć, pastai̯áṅṅe, ráṅṅai̯a* etc. **Uw.** Wypadek *iźźéśći, źźéśći* obok *izi̯éśći* wykazuje, być może, asymilację progresywną. *izi̯éśći* jest formą drugorzędną, analogiczną do simplex *i̯éśći* — prawidłową formą jest *iźéśći* (⇐ *iz-ěsti*). 2.) Odwrotnie się dzieje w połączeniu *l* + przedniojęzykowa niepalatalna spółgłoska *n* lub *c*, gdzie *l* może przechodzić w niepalatalne *ł*, np. *kółce, pálcy, ṕiłnowáć, śiłno, ćéłny* (obok *kólcy, pálcy, ṕilnováć, śílno, ćélny*), *ṅeśḿertéłny*, gen. sg. *łnú* (obok *lónu*), *sáłco* etc. — Grupa *ć* + *ś* w formach infinitivi, 3. sg. i 3.

pl. praes. słów zwrotnych uległa obustronnej dyspalatalizacji, której rezultatem jest połączenie *cs* albo *cc* (= długa spółgłoska *c*), np. *saʒ́icse, zabýcse, ḿélecsa, mýi̯ucse, próśicca, śḿei̯ćccy* etc.; grupa *cs* jest częściej używana. W 3. pl. występuje czasem *ć*, np. *pytái̯ućse, zdai̯úćse, prystupái̯ućsą* etc. — przejęte ono zapewne analogicznie z 3. pl. słów nierefleksywnych. **Uw.** Po innych spółgłoskach i po samogłoskach zachowuje *ś* reflexivi swoją palatalność, np. *śḿai̯ṓmśo, mýi̯eśśe, hréi̯śe, dáu̯śo, halúśo, b́iéćeśe, patapíĺiśe* etc.

c.) Asymilacje pod względem miejsca artykulacji: 1.) przedniojęzykowe *n* przed *k, g* przechodzi w welarne *ŋ*, np. *žóŋka, tóŋkaho, sváŋḱi, pab́eláŋka, z ráŋku, stái̯eŋḱi, ńi u̯leŋkái̯śe, łápeńku, b́eréźiŋka, stróŋǵi* etc.; prócz tego: *gałéńżo, téŋča.* 2.) *d* przed *n, ń* przechodzi w *n, ń*, np. *anná, annó, rṓnny, patrṓnno, annóš, śahóńńą, rṓńńeńḱi, spańńíčka, páparańńik* (⇐ *páporotńik*) etc. **Uw.** *nn, ńń* oznaczają pojedyncze spółgłoski przedłużone i wogóle podwójne znaki spółgłosek, jak np. *cc, ćć, čč, ʒ́ʒ́, dd, śś, źź* etc. oznaczają nie geminaty, ale clusiles d ł u g i e, z wytrzymanem zwarciem, wzgl. spiranty długie albo też robiące wrażenie długości z powodu przesunięcia się granicy zgłoskowej w środek spirantu. 3) zwarte *t* przed afrykatami *c, ć, č* przechodzi w takież afrykaty, np. *kapýcco, accóu̯skai̯o, u Rúccy, śelaccḗ, máccy, aććináć, paććahnú, paččý, krósna ččé, aččytáu̯, karaččéi̯, paśv́éččyu̯* etc.; podobnie *d* przed *ʒ́* przechodzi w *ʒ́*, np. *aʒ́ʒ́aré*, a *t* przed spirantem *ś* przechodzi w *ć*, np. *aćśéč, puaćśakáu̯.* 4.) afrykaty *c, č* przed *n, m, l* przechodzą w spiranty *s, š*, np. *mṓsno, ńísmą, hrabńíšnui̯u, harščéšńik, brušńíšńik, rušńík, smášnai̯a, našlér* etc.; wogóle przed zwartymi spółgłoskami afrykaty i inne zwarte mogą przechodzić w spiranty, np. *źńistóžyć, bahástvo* (⇐ *baháctvo* ⇐ *bahátstvo*), *ńixtó* etc. — w wypadku *łuššéi̯* zwarte *c* przed spirantem przeszło w spirant. 5.) wyrównania miejsca artykulacji: *č, š* przed *c* przechodzą w *c, s*, np. *daccý, bóccy, réccy, ʒ́éscy, mátuscy* etc.; *š* przed *ś* przechodzi w *ś*, np. *u̯účyśśe, v́érńeśśe, bai̯íśśe* etc.; *s, z* przed *š, ž, č* przechodzą w *š, ž*, np. *ńeščásny, raščyńíła raščýny, žžáć, žžárany, ńíššaho* (⇐ *ńísčaho*, wypadek asymilacji progresywnej) etc.; *ʒ́* przed *ž* przechodzi w *ʒ́*, np. *i̯éʒ́žo* etc. 6.) *b* przed nosowymi *m, n* przechodzi w *m*, np.

wałšémńik, ammýi̯uć, ammačýła, ammánščyk etc. 7.) *s, z* przed dawnymi połączeniami *lj, nj* przeszło w *š, ž,* np. *razmyšláći, dražńíľi (ž* przeniesione z 1. sg. * *draznją).*

Drogą asymilacji powstała długa spółgłoska ulega czasem uproszczeniu w spółgłoskę o zwyczajnym czasie trwania, np. *anó, śahóńą, na ráńo, ráńei̯o, acóu̯skaʼo, ḿeʒ́ṽć če krósna, raskazáu̯, raśćéluć, raščémľivai̯uć* etc.

Przy zbiegu trzech spółgłosek jedna z nich, zwykle środkowa, ulega wyrzuceniu — najczęściej chodzi tu o spółgłoski *t* lub *d*, np. *ńeščásny, čésnyi̯e, páparńik (⇐ páportńik,* cf. *páparańńik* z *páporotńik), páśṽić, pózno, ṕerat práźńikəm, Źṽižéńo, xréźbiny* etc. Wypadki jak *prysústvo, bahástvo* można tłómaczyć albo wypadnięciem pierwszego *t* albo też, wobec istnienia równie używanej postaci *baháctvo (⇐ bahátstvo), s* można wyprowadzać z *c* (⇐ *ts*) podobnie jak w wypadku *mṓsno. s* wzgl. *ś* wypadło w wyrazie *cárćṽii̯e* (⇐ *cárśćṽii̯e*).

Objawy fonetyki międzywyrazowej.

Połączenia: spółgłoska + spółgłoska.

W tej grupie rozróżnimy znowu trzy rodzaje asymilacji:

a.) Asymilacje pod względem dźwięczności: 1.) bezdźwięczna przed dźwięczną udźwięcznia się, np. *i̯ag dám, g dóbramu, g ḃédnui̯, pałkóu̯ńig búʒ́e, tag vóćec, vóu̯g zadušýu̯, dag ńimá, g hédakamu, ńe pṓb da każół, ad Bóha, brad ḃes sóľi, ad ḿeńé, od ńexái̯, u̯od zḣíńeš, ad hétaho, ad i̯ai̯é, xaʒ́íʒ́ búʒ́eš, zróḃeʒ́ daróhu, xóʒ za móro, čuʒ́ žywái̯ą, xoʒ́ harélka, z mátkai̯u, z ńéba, z héstym, z i̯éi̯u, i̯eź dúreń, abýź byu̯, naž báryn, búʒ́ež hańáć, étyh bratṓu̯, ah ńeščáśćo, ah ʒ́eu̯čýna, za i̯ih zámuš, na hruʒ́áh źṽázdy, ḿḗh hróšei̯* etc. 2.) dźwięczna przed bezdźwięczną traci dźwięczność, np. *kap kúrycą, xľép krói̯ić, ap parṓx, štop papḗ, móžep ty, byłóp čáračku, xtop spaśíu̯, kap śastrý, kap šmát, ʒ́et káže, hółot tadý, suśét pačúu̯, ṕéret čúžym, sut súʒ́ić, ṕéret śḿérću, rát što, na aḃét xaʒ́íu̯, i̯éć ka mńé, pabúć tut, ras kryčýć, paľés tudá, ḃäs parý, is papóm, pras svai̯ú, ras Šydár, źľéś paʒ́í, vyłáś čełaṽéče, ʒ́eš tvṓi̯, kryš pán-*

sḱi, aš płáče, štoš ćeṕér, ḿiš śńéhu, Box kazáu̯, Box xaʒíu̯, lṓx spáć, uf śćehnó, f stái̯ńi, f cérkou̯, f šýbu etc.

Uw. ad 1. Nie zawsze występuje w takiej pozycji spółgłoska dźwięczna w miejsce pierwotnej bezdźwięcznej. owszem równie częste, a może częstsze są wypadki ze spółgłoską bezdźwięczną. np. *mužýk nahnúu̯šo, sórok ńeʒél, puk łazý, k ľistóčku, kv́átek raśćv́itáu̯, adnák my, dak ḃažýć, tak v́éle, nóžyček złamáu̯śe, tak i̯aná, k i̯emú, śv́et výšeu̯, vot i̯a, ui̯úć na kłupḱé, mážuć głazá, trýtcać hᵘót, i̯éść ʒićátko, svai̯íx ʒećéi̯, nas hédak, xačú ś ńéi̯, búʒeš baháty, búʒeš raḃíć* etc. — **Uw.** ad 2. Podobnie za pierwotną dźwięczną występuje nieraz głucha przed dźwięczną spółgłoską. np. *put másła, žyt ńikóľi, nazát rúḱi, sat u̯'išńóu̯y, byłáp zdarówai̯e, i̯ap i̯amú, i̯eć ḿíleńḱi, śáć na mai̯íx, pavṓs damói̯, aš da v́éčera, aš ńemá, zámuš výšła̯, žáłaš i̯a, Bṓx dau̯, zapróx vałé* etc. Oba wypadki polegają może na działaniu analogii; chodziłoby tu w takim razie o przeniesienie analogiczne formy wygłosowej wyrazu do środka zdania (w wygłosie absolutnym czyli przed pauzą dźwięczna traci dźwięczność).

b.) Asymilacje pod względem palatalności: 1.) niepalatalna przed palatalną palatalizuje się, np. *ś śeḃé, preś śerédńui̯u, ḃáś ćeláći, ś ṕéčy, ż ľipóvaho, ćeraż ľés, iż ľistóčkaḿi, ż lésu, ż Lubáńič, ż ḿaxóm, z ńéba, ḃeż ʒv́aréi̯, ćereż v́ósku, ż i̯íḿi, i̯oń ńa búʒe* etc. Podałem tu tylko przykłady na palatalizację spółgłosek *s*, *z*, *n* przed palatalnymi; być może, że i wszystkie inne spółgłoski ulegają w tej pozycji afekcji palatalnej, jak to się dzieje np. w języku polskim (cf. BENNI „Z dziedziny akomodacji międzywyrazowej“ w Mat. i Pr. Kom. Jęz. t. I. zesz. 2. str. 278 ss.), ale nie zwróciłem na to zjawisko uwagi i przykładów nie mogę podać. 2.) Odwrotne zjawisko, zatratę palatalności przed niepalatalnymi omówię niżej pod

c.) Asymilacje pod względem miejsca artykulacji: 1.) przedniojęzykowa *n* przed *k* przechodzi w welarne *ŋ*, np. *ioŋ káže, i̯oŋ kabýłu, i̯oŋ kréśić* etc. 2.) zwarta *t* przed afrykatami *ć*, *č* przechodzi w takież afrykaty, np. *pać ćómnyi̯e, pač čás, ač čehó* etc.; podobnie *d* przed *ʒ* przechodzi w *ʒ*, np. *po(ʒ) ʒv́erýma, v́órż ʒv́é (⇐ v́órżʒ ʒv́é)* etc.; również przed spirantem *š* przechodzi

zwarta *t* w afrykatę *č*, np. *pereč šlúbom* etc. 3.) zwarta *k* (wzgl. *g*) przechodzi w spirant *x* (wzgl. *h*) w wypadkach: *x tórhu, i h žárkuį, pryxóžić h hétuį* etc. 4.) wyrównania miejsca artykulacji: *s, z* przed *š, ž* przechodzą w *š, ž*, np. *š šáfy, š šydaróm, beš šérśći, ž žáli, iž želéznymi* etc.; również *s* przed *č* przechodzi w *š*, np. *š čužým, š čehó, čereš čatýry* etc.; *ś, ź* przed *š, ž* przechodzą w *š, ž*, np. *jeż žónka* (= *jeź žónka* = *jeść ž.*) etc.; *ć* przed *š, č* przechodzi w *č*, np. *ječeč štúk, múšič šmát, xoč čełavéka* etc. — *š, ž* przed *s, z* przechodzą w *s, z*, np. *as staįić, az za móro* etc.; podobnie *š, ž* przed *ć, ź* przechodzą w *ć, ź*, np. *xtoś ćebé, štoś ćepér, myś ćebé, kryż źeržáła* etc.; *ć, ź* przed *s, z* przechodzą w *c, z*, np. *źćvec synóų, xoz zróbić, admykáz zamké* etc. — *ć, ź* przed *n, t, d* przechodzą w *t, d*, np. *xot na słúžbu, zaįhrát na dúdǫčku, maźubét na ǫóžyką, pat týśeč, xot tvaįé, pʷóįdut tudá, bažýt dak bažýć, havóryt da žónki, jest*[1]) *dúdočką, bažýd dak bažýć, xod do kinerála* etc. 5.) *b* przed *m* przechodzi w *m*, np. *kam mené, kam mátki, štom maįá* etc. — *z* wzgl. *s* prepozycji *miz, pamiz* (także *pamez*) zawdzięcza może swoje powstanie pewnemu jakiemuś spojeniu międzywyrazowemu, ale jakiemu, trudno powiedzieć, bo obecnie występuje w każdej pozycji albo *z* (wzgl. *s*) albo pierwotne *ž* (wzgl. *š*), promiscue, np. *miś paněnek, pamez įix, pamiz nóh* etc. obok *pámiž nóh, miš śnéhu* etc.

Przy zbiegu dwuch identycznych spółgłosek powstała spółgłoska długa może ulec uproszczeniu, którego rezultatem jest spółgłoska pojedyncza, o zwyczajnym czasie trwania; czasami zwracałem uwagę na ten objaw i zaznaczałem go albo przez ujęcie jednej z dwuch spółgłosek w nawias albo poprostu przez opuszczenie jednego znaku, np. *pere(d) druhím, róži(ć) žićá* (właśc. *róži(ź) žićá*). *po(ź) źverýma, vorž źvé, havóry da ieié, žanú (k) kóń-*

[1]) Co do tej formy 3 sg. verbi substantivi, używanej zresztą także we wszystkich innych spojeniach międzywyrazowych i w pauzie, trzeba zauważyć, że możliwe jest wprawdzie rozwinięcie się jej z pierw. *jeść* w takich właśnie pozycjach, jak powyższa, przed niepalatalną przedniojęzykową (także przed *s*, np. *jest syn*), a potem przeniesienie jej analogiczne do innych połączeń — ale więcej prawdopodobne, że jest to forma zapożyczona, forma polska.

śkəmu, zai̯šóu̯ kupcú, kap (p)ryv́eżľí, i̯a ńi (s) svého, výćax straśí, što škuranói̯u, i̯eś ćelá, i̯eż ʒ́ićá etc.

W spojeniach międzywyrazowych przy zbiegu kilku spółgłosek zdarza się także wyrzucanie jednej z nich, np. *šeż hróšei̯, i̯eż dačká, i̯ež žónka* etc.

Połączenia: spółgłoska + samogłoska.

W połączeniu bezdźwięcznej spółgłoski poprzedzającego wyrazu ze samogłoską następującego przeważnie spółgłoska nie udźwięcznia się, np. *dak užó, katók użáu̯, tak adnó, k aknú, ńítek iʒ́é, praśék u xáće, u̯ i̯íx učóra̯, trup i lőx, p*ᵘ*op uśéi̯, čort użáu̯, vot aščé, na mőst išóu̯, i̯est u śalé, s adnahó, s atvarahóm, nas u xátu, pańős aznóu̯, pryšłóś im, hórš ukóle, znać ix, stai̯íć uśó, búduć ići, być u xáće, znać i sakóľik, addáść im, i̯eść u ḿeńé, nőč uśó, klúč i zamók, streľéc uľíu̯* etc. Odwrotne wypadki bardzo rzadko notowałem, przedewszystkiem przy spółgłoskach *k, s*, np. *tag éto, i̯ag uzi̯éʒ́e, dag užó, z Au̯ʒ́év́ič, ż íḿi* etc.

Podobnie, jak się to dzieje przed dźwięcznymi spółgłoskami, występuje bardzo często i przed samogłoskami spółgłoska bezdźwięczna zamiast pierwotnej dźwięcznej, przeniesiona tu analogicznie z pozycji wygłosowej, np. *ʒ́et addáu̯, sat atsáʒ́im, ṕarőt uskóčyć, kap użáu̯, słap aščé, łop anúčei̯u, záras ammýi̯u, palés u śv́íren, výv́es u čýstai̯o, stórăš u dóma, kudýš iʒ́éš, aš udušýłąśe* etc.

Przed samogłoską *i* zanotowałem parę razy palatalność spółgłoski poprzedzającego wyrazu: *ż ím, ż íḿi, taḱ i samá, leḱ i ḿeʒ́ićéć, štop ṕisóm (!) prybýu̯* A. II. 4. Mam też parę odwrotnych wypadków, gdzie po niepalatalnej spółgłosce palatalne *i* uległo dyspalatalizacji: *tam y tám, ľist y załatý, brat y káže, rassmakavál y káže.*

Połączenia: samogłoska + samogłoska.

Przy zetknięciu się dwuch identycznych samogłosek bardzo naturalnym objawem jest kontrakcja, której rezultatem wzdłużona samogłoska; parę razy zwróciłem uwagę na ten objaw, przy połączeniu *a* + *a*, zaznaczając kontrakcję przez ujęcie jednego *a* w nawias: *na (a)dnú, da (a)dnahó, ńa (a)džeńéš, da (a)v́éc, pa haróʒ́e (⇐ pa aharóʒ́e)*; podobnie w środku wyrazu: *pa(a)tkłádała.*

Przy zetknięciu się dwuch różnych samogłosek zanotowałem kilka wypadków zatraty funkcji zgłoskotwórczej u samogłoski następującej, nie mającej na sobie akcentu, wyrażając funkcję niezgłoskotwórczą znakiem ⌒, umieszczonym pod samogłoską: *pa baraǯé ąnnó, što ąnnói̯u, po ąkrásu, í ąsmal'í, i ąsmal'íła, ńi ądmykái̯, ćí ąt śv́ǒkra, ćí ąd załǒu̯ḱi.* — W jednym wypadku przypisałem funkcję niezgłoskotwórczą samogłosce poprzedzającej: *ńę atmykál'i.*

Uw. O objawach, zachodzących przy zbiegu jakiejkolwiek wygłosowej samogłoski czy spółgłoski z nagłosowymi *u, i* była już wyżej mowa w rozdziale o zachowaniu się pierwotnych *v, u* i analogicznem zachowaniu się samogł. *i.*

Wypadki dyspalatalizacji spółgłosek, nie dające się objaśnić ani działaniem asymilacji spółgłoskowej ani prawami sandhi.

W kilku wyrazach występuje spółgłoska niepalatalna w miejsce pierwotnej palatalnej, bez widocznej przyczyny. Stale tylko niepalatalne *s* występuje w wyrazach: *sänažáć, saḱéra, soḱérka;* można tu jeszcze dodać reflexivum **śa,* które w złożeniu z formami: 3 sg., 3 pl. praes. i inf. stale występuje ze spółgłoską niepalatalną *s,* wzgl. *c,* cf. Asymilacje spółgłoskowe b. 2. Niepalatalne *p* zanotowałem parę razy w złożeniach z prepozycjami *ṕere* i *ṕered: čełav́éka parav́óu̯, parav́eźí ḿeńé* obok *ṕerev́eźí, parai̯éu̯ zát, na paradv́éśńe;* tutaj, wnosząc z wypadku *parav́eźí* obok *ṕerev́eźí* (bo inne są ἅπαξ λεγόμενα) i ze stale występującej palatalizacji *p* w innych złożeniach, niepalatalność nie jest objawem stałym i dałaby się może objaśnić wpływem szybkiego tempa mowy. Co do wyrazów: *ślédovatel* i *pretśedátel,* zapisanych od Wołczka, nie wiem, czy one wogóle zawsze są wymawiane z *t* niepalatalnem. Niepalatalne *t* występuje także w przypadkach zależnych do f. *máći,* ale, zdaje się, tylko w połajankach, np. *vyb́iráiś k i̯eb́éńi mátery, trásca mátary* etc. — Wspomnę jeszcze o niejasnem przejściu *d* w *n* w verbum *andáć* (zawsze tak w ustępach pod N. str. 150—54).

Morfologia

O akcencie wyrazowym.

Wyżej była już mowa o akcencie zgłoskowym, tu wspomnę w paru słowach o akcencie wyrazowym czyli o miejscu akcentu w wyrazie. Gwara nasza wraz z całym obszarem białoruskim co do miejsca akcentu różni się w pewnych punktach od języka rosyjskiego; prócz tego akcent wyrazowy ulega wahaniom, już to zasocjowanym ze znaczeniem czy też z takim lub innym wyglądem formy, już też niezasocjowanym z tymi momentami. Na kilka takich różnic co do miejsca akcentu chcę właśnie zwrócić uwagę.

Loc. sg. m. różni się miejscem akcentu od rosyjskiego loc., a mianowicie akcent na końcówce *-u* nie jest w naszej gwarze obowiązujący i tak obok wypadków: *u časú, po sadú, na radú, pa synú, na pałú, na rušńikú* etc. mamy wypadki: *pa śvétu, pa prostu, na pánu, pa ćvétu, u próšłum hódu, pa méśacu, pa rýnku, pry čełavéku* etc. W nom. pl. m. występuje wahanie się akcentu, zasocjowane z wyglądem formy, więc np. obok: *marózy, hódy, powhódy, klúčy, čérći*, voc. *panówe prybećéli* (zwrot staryczny) etc. mamy: *marazé, hadé, klučý, čertė, pryéećelé* etc. Podobne wahanie się akcentu w zależności od wyglądu formy występuje u pewnych neutrów w nom. sg., mianowicie obok nom. z akcentem na końcówce: *jińá, pleńá* etc. mamy akcent cofnięty w formach drugorzędnych: *jińo, plémjo* etc. Neutra, akcentowane w nom. pl. na rdzennej, w różnicy od rosyjskiego jęz., w gen. pl. przerzucają akcent na występujące w tym przypadku przed wygłosową spółgłoską *o, e* np. nom. pl. *vókny, krósny, žórny, jdjca* etc., gen. pl. *akón, krašón* (ob. *krósnou*), *žarón, jejéc* etc.

W języku rosyjskim niektóre 2- i 3-zgłoskowe feminina, które mają w nom. sg. akcent na końcówce, cofają go w acc. na rdzenną. Terytorjum białoruskie ogółem biorąc w tym punkcie różni się od jęz. rosyjskiego, bo rzeczowniki te mają i w acc. sg. akcent na końcówce; w naszej gwarze natomiast zachowują się one pod tym względem jak w jęz. rosyjskim, i tak np. *hará, reká, pará, kasá, wadá* mają w acc. *hóru, rėku, póru, kósu, wódu*.

Prócz tego cofają akcent w przeciwieństwie do rosyjskiego jęz.: *śaḿi̯á, ḿežá, strexá, v́esná,* a więc: *śémi̯u, ḿéžu, strḗxu, v́ésnu.* U niektórych akcent się waha np. *śćaná, żemlá, dušá, ruká* mają w acc. *śćénu, żémlu, dúšu, rúku* albo *śćanú, żamlú, dušú, rukú;* wahanie to występuje i w innych przypadkach np. obok: *na żémľi, u rúccy* mamy *na żamľí, u ruccý.* Z 3-zgłoskowych mają *haławá* i *baraná* akcent cofnięty jak w rosyjskim, a więc: *hółowu* (pospolitszy wygląd: *hółou̯*), *bórănu. Baradá* ma w acc *bóradu* i *baradú, staraná* ma w acc. akcent na końcówce: *staranú.*

W loc. sg. f. końcówka *-i* pozbawiona jest akcentu, przeciwnie jak w rosyjskim, więc np. do nom. *noč, ṕeč* etc. brzmią loc.: *u nóčy, na ṕéčy* etc. Niektóre feminina, mające w sg. akcent na rdzennej, przerzucają go w nom. pl. na końcówkę; są to przedewszystkiem diminutiva, utworzone zapomocą suffiksu *-ka,* a końcówką tą jest *-e* (⇐ * *-ě*), przeniesione tu analogicznie z pni miękkich, a więc: *ḿiska, žónka, i̯ámka, dóška, zástau̯ka* etc. mają w nom. pl.: *ḿisḱé, žanḱé, i̯amḱé, dašḱé, zastau̯ḱé* etc.; i w dalszych przypadkach pozostaje akcent na końcówce. Inne przykłady: nom. pl. *hałaǯé, sanažaćé* do nom. sg. *hałáǯa, sänažáć.* W tym przypadku występują wahania akcentowe, zasocjowane z wyglądem końcówki; obok wypadków z akcentem na końcówce *-e* np. *dačḱé, ǯeu̯ḱé, v́iłḱé* etc. mamy wypadki cofnięcia akcentu przy końcówce *-i* np. *dóčḱi, ǯéu̯ḱi, ẃiłḱi* etc.

W obrębie odmiany pronominalnej zwrócę uwagę na przesunięcie się akcentu w złożeniach pron. *što, xto* z negacją; obok gen. dat. *čehó, čemú, kahó, kamú* mamy akcent cofnięty w: *ńičóho, ńičómu, ńikóho, ńikómu,* podobnie obok *ńi s ḱím* mamy akcent cofnięty w połączeniu *z ńéskim.*

Vrb. *idú* w złożeniu z prepozycjami od 2 sg. począwszy cofa akcent na prepozycje, przeciwnie jak w jęz. rosyjskim np. *nái̯ǯe, pṓi̯ǯe, uvói̯ǯeš, dói̯ǯecse* etc. Niektóre verba, akcentowane w jęz. rosyjskim we wszystkich osobach praesentis na końcówce, w naszej gwarze cofają akcent o jedną zgłoskę wstecz począwszy od 2 sg. np. do *havarú* 2 sg. *havóryš* etc., do *padú* mamy *páǯeš* etc. — jest to zresztą właściwość ogólniebiałoruska. Niektóre verba, które w rosyjskim języku od 2 sg. począwszy cofają akcent na rdzenną, zatrzymują go w naszej gwarze na końcówce

np. *sažúše sažícse, łažúše łažýcse, stanau̯lúše stanavácse* etc. Verba z akcentem na końcówce w 1. sg. w złożeniu z prepozycjami przerzucają często akcent na rdzenną np. *začú zaxóču, xažú pryxóžu daxóžu* etc., ale *hležú pahlažú*. W infinitiwie i formach od niego urabianych akcent często się cofa z końcówki na rdzenną i tak obok: *ćaháć, wyxažíć, ukušíć, ṕerevažíć, pryxažíć, prylećéľi, ṕerelećéu̯* etc. mamy: *ćáhać, wyxóžić, ukúšić, ṕerau̯óžić, pryxóžiu̯, poléćeu̯, pryléćeľi* etc. O akcencie verbi będzie jeszcze mowa w rozdziale o czasowniku.

Wahania akcentowe, niezasocjowane z wyglądem formy czy ze znaczeniem, w kategorji substantivi występują czasem już w nom. sg., np. obok *kótux, táler, brátko, drúško* etc. mamy *katúx, talár, bratkó, druškó* etc. Zwykle wahania występują dopiero w przypadkach zależnych np. *kaṕelúš* ma w gen. *kaṕelúša* i *kaṕelušá, kau̯aľír* ma *kau̯aľíra* i *kavalerá* etc. Bardzo pospolite jest takie wahanie u jednozgłoskowych, które albo zatrzymują akcent na rdzennej albo go przenoszą na końcówkę np. do *pop* brzmi gen. *pópa* albo *papá, car* ma w gen. *cára* i *cará, kust* ma *kústa* i *kustá, sad: f sáže* i *u sažé, žver: žvéra* i *žverá, Ṕotr: Ṕótra* i *Ṕetrá, snop: snópa* i *snapá* etc. Częste są wahania w loc. sg. na *-u* np. obok: *na vérxu, na bóku* etc. mamy: *na varxú, na baku* etc. Parę innych przykładów wahania się akcentowego u maskulinów: gen. pl. *zái̯cou̯* i *zai̯cóu̯*, dat. pl. *lúžam* i *lužám*, instr. *małói̯cami* i *małai̯cámi* etc. Wahania się akcentu u femininów: obok nom. sg. *kúṕina* jest *kuṕína*, obok *i̯iṕina* jest *i̯iṕína, máčexa* obok *mačóxa*, gen. sg. *muḱi* i *múḱi* (do nom. *muká*), acc. *záhatku* i *zahátku, s kúryceiu* obok *s kurýceiu, u Ńehńevíčax* obok *ž Ńehńévič, da žimý* i *da žímy* etc. Przykłady wahania w odmianie neutrów: *i̯iḿeńo* obok *i̯iḿéńo, i̯iḿá* ob. *i̯iḿa*, nom. *kaḃarcó* obok loc. *na kaḃércy* etc.

W obrębie odmiany pronominalnej zwrócę uwagę na wahanie się akcentu w gen. dat. sg. m. n. zaimków possessywnych, więc obok: *mai̯hó, twai̯hó, swai̯hó, mai̯mú, twai̯mú, swai̯mú* (rzadko *mai̯ehó* etc. *mai̯emú* etc.) mamy akcent cofnięty w: *mṓi̯ho, twṓi̯ho, swṓi̯ho, mṓi̯mu, twṓi̯mu, swṓi̯mu*. Takie samo wahanie ma miejsce w gen. dat. sg. m. n. zaimka wskazującego *toi̯*, więc obok *tahó, tamú* mamy *tóho, tómu*, podobnie w femininum ob. *tai̯é* mamy *tói̯e* wzgl. *tói̯i*. Adiectivo-pronominale *samy* ma akcent dwojaki.

na rdzennej albo na końcówce, więc obok: *sámy*, *sámaho* etc., pl. *sáḿi* mamy: *samý*, *samóho* etc. pl. *saḿí* i *samý*.

Parę przykładów wahania się akcentu u przymiotników: obok *čužý*, *ḿiléńḱi*, *drabńéńḱi*, *maléńḱi* etc. mamy *čúžy*, *ḿíleńḱi*, *dróbńeńḱi*, *máleńḱi* etc., *vysókai̯a* obok *vysokáa*, *starý* obok *u stáryx*, *z máłyḿi* obok *z małýḿi*, *xarašó* i *xórăšo* etc.

Nie brak wypadków wahania się akcentu i w verbum. np. imper. *u̯yʒíš* obok *u̯ýʒi*, *pryʒí* ob. *prýʒi*, *żerńí* i *żérńi*, *pryxaʒí* obok *pryxőʒ*, *ćahái̯ucsy* ob. *ćahai̯úcsy* (przesunięcie akcentu pospolite w złożeniach z reflexivum) etc.

Odmiana rzeczowników.

W naszej gwarze, jak wogóle w ruskich djalektach, istnieją tylko dwie deklinacje, które są produktem pomięszania się dawnych sześciu klas deklinacyjnych. Podstawą dwu dziś istniejących typów deklinacyjnych są dawne klasy na *-o*, *-jo* i na *-a*, *-ja;* cztery inne klasy są zachowane tylko w resztkach, żyją tylko niektóre ich formy, na które będę zwracał uwagę, mówiąc o dzisiejszym wyglądzie deklinacji.

Masculinum.

Nom. sg. W miejsce suffiksu diminutiwów męskich *-ka* innych gwar białoruskich występuje w naszej gwarze suffiks *-ko* np. *Ivánko*, *báćko*, *bratkó*, *zái̯ko*, *sałavéi̯uško*, *ʒáʒečko*, *kryńíčeńko*, *vói̯čeńko* etc. Chodzi tu nie o dwa różne suffiksy, ale o jeden pierwotny *-ko*, który na znacznej części terytorjum białoruskiego przybiera wygląd *-ka* z powodu przejścia poakcentowego *o* w *a*. Podobnie obok suffiksu diminutiwów nijakich *-ka* innych gwar np. *ʒićátka*, *-i* występuje w naszej gwarze *-ko*: *ʒićátko*, *-a*.

Voc. sg. Pni niepalatalne mają końcówkę *-e* np. *Bóže*, *čałavéče*, *kúḿe*, *bráće*, *suśéʒe*, *páńe* etc., pni palatalne mają *-u* np. *ḿéśecu*, *pańíču*, *krýžu*, *Aléśu*, *dúrńu*, *I̯úri̯u*, *arandáru* etc. Analogicznie dostała się końcówka *-u* także i do pni niepalatalnych np. *ʒédu*, *sýnku*, *čełavéčku* etc.; końcówka *-e* dostała się znowu do pni pierwotnych na *-u* np. *sýńe*. Masculina na *-ko* mają w voc. końcówkę *-u* np. *tátočku*, *ʒétku*, *śvekrátku* etc., ale także używany jest w tej kategorji nominativus w funkcji wokatiwu np. *sýnku*

Ivánko, ńaśí źétko, palaźí vóįčeńko etc. i wogóle w funkcji wokatiwu w szerokim zakresie używany jest nomin. np. *iźí wnúček, kudá iźéš čałavék, ód brat, vóųk vóųk, zaźáįin zaźáįin* etc.

Gen sg. W odmianie starych pni na *-o, -jo* występuje w naszej gwarze, jak wogóle na terytorjum ruskiem, genitiw na *-u*, przejęty od starych pni na *-u*, przyczem trzeba zauważyć, że nie jest on ograniczony, jak w rosyjskim języku, na te tylko wypadki, gdzie chodzi o wyrażenie stosunku partytywnego. Nierzadkie są wahania się końcówki np. *płot* ma *płóta* i *płótu*, *dom* ma *dómu* i *dóma* etc. Forma gen. sg. *dóma* z dodaniem prepozycji *u*, więc *u dóma* tworzy zwrot adwerbialny ze znaczeniem „w domu". Przy tej sposobności dodam, że forma starego dat. *damóį* (= * *domovi*) bardzo rzadko się spotyka (zwykle: *da xáty*); występuje ona także w połączeniu z prep. *u*, więc *u damóį* (połączenie to ma też czasem znaczenie „w domu"), podobnie: *u dałóį* = „na dół". — Końcówka *-u* nigdy nie występuje w gen. rzeczowników, oznaczających istoty żywe, mają one w gen. zawsze tylko *-a*.

Co do dat. sg. zaznaczę, że w naszej gwarze nigdy nie występuje końcówka *-ovi* wzgl. *-evi*.

Co do gen. acc. sg. trzeba zaznaczyć, że przy rzeczownikach nieżywotnych, podobnie jak przy żywotnych, spotyka się formę gen. za acc. np. *výkiń vón hétaho źerkačá, máįe rublá* etc.

Loc. sg. Pierwotne pni na *-o, -jo* mają w loc. starą końcówkę *-e, -i* (wzgl. *-y* po spółgłoskach dziś niepalatalnych), więc np. *na kućé, u saźé, mlïńé, pa łbé, stalé, dvaré, na śvéće, u léśe, na výsypie, u łúźe, vérśe, na padóle, na kańí, pńí, u febralí, na prabóįi, u vúlįi* (ta sama końcówka *-i* w odmianie pierwotnej na *-i: ų łápći, pa półudńi* etc.), *na žerapcý, u kašý, na pálcy, źaźíńcy* etc. Końcówka pni palatalnych została przeniesiona do kilku pni niepalatalnych, mających spółgłoskę *r* przed końcówką: *pa barý, na žarý, na papáry, u subóry*. W kilku loc. pni niepalatalnych notowałem *e* zwężone np. *na kućéé, snapé, dvaré* etc., dźwięk bardzo blizki samogłoski *i* wzgl. *y* i być może, że nie chodzi tu o kontynuację bezpośrednią dawnego **-ě*, ale o przeniesienie końcówki loc. pni miękkich, jak np. w loc.: *pa barý* etc. Zresztą możliwe, że mamy do czynienia z rezultatem działania obu czynników. Prócz końcówek *-e, -i* ogromnie rozpo-

wszechniona jest końcówka *-u*, przeniesiona tu z odmiany dawnych pni na *-u;* końcówka ta jest używana nie tylko przy jednozgłoskowych rzeczownikach i nie tylko pod akcentem, jak w jęz. rosyjskim, np. *na ńizú, bakú* etc., ale także przy wielozgłoskowych i w pozycji bezakcentowej np. *na rušńikú, g ƀereškú, pa śvétu, u hódu, bóku, pa rýnku, pry čełavéku, pa kusóčku, u vérxu* etc — jak widzimy, szczególnie pni gutturalne charakteryzują się tą końcówką. Analogicznie dostało się *-u* i do pni palatalnych np. *pa ḿéśacu* etc. Naodwrót dostało się *-e* do dawnych pni na *-u* np. *u búžym dóḿe.*

Nom. pl. W nom. pl. występuje pod akcentem końcówka *-e* (⇐ *-ě, występująca też w postaci *e* zwężonego wzgl. *y* lub *i*), właściwa pierwotnie acc. pl. pni na *-jo*, przeniesiona następnie także na pni niepalatalne, więc obok np. *łaśé* i *łaśě, kupcě, karčě, kryžě, dažǯě, rublé, vavadńé, lekai̯ě* i *lekai̯í* etc. mamy *hrybě* (i *hrybý*), *papě, hadě, Dźadě, bratě, marazě, syně, vałě* (i *vałý*), *baćḱé, vou̯ḱé, mužyḱé* (i *mužyḱí*), *maxaviḱé, mazǵé, staḱé, ṕiraḱé, v́arx́é* etc. W wypadkach, gdzie akcent poprzedza końcówkę, mamy do czynienia u dawnych pni niepalatalnych z końcówką *-y*, przeniesioną tu z acc. pl. np. *zúby, sváty, práǯady, marózy, zahóny, prystóły, kazáḱi, čełavéḱi, stróv̯ǵi, harěx́i, uzréx́i, manáx́i* etc. Końcówka ta została przeniesiona do pni palatalnych np. *xłópcy, pálcy, pańíčy, hróšy, au̯táry, złaǯéi̯i, kóńi, pryvéćéľi* etc. Kilka starych pni niepalatalnych zachowało dawną końcówkę nom. pl. *-i* (⇐ * *-oi*) np. *čérći, suśéǯi, patsúśeǯi* etc. U kilku dawnych pni na *-o* występuje w nom. pl. końc. *-ove*, przeniesiona tu z odmiany pni na *-u*, ale to tylko w pewnych zwrotach i w pieśniach np. *panóve, swatówe, tróii̯i žydóu̯'i.*

Acc. pl. Ponieważ końcówki nom. pl. przeniesione z acc., więc już o tym przypadku osobno nie będę mówić. Trzeba jednak podnieść pewną właściwość naszej gwary, tę mianowicie, że wprawdzie zwykle u imion osób występuje forma gen. pl. za acc., ale nie brak wypadków, i to częstych, występowania formy acc. np. *u̯śé xłópcy paćéšu, raspraul̯ái̯e rabótńiḱi, pastávi̯u̯ dva syně, pryvóžąć daktarě da i̯ahó, adahnáu̯ złaǯéi̯i, častúi̯e lúǯi, uhléǯeu̯ svai̯é bratě, i̯aná xurmaně atpráu̯'iła, kapačě nai̯máći, strěła Marýi̯a tróii̯i žydóu̯'i* etc. Acc. w takiem użyciu także u przy-

miotników i zaimków się spotyka np. *iźí unúček pa svaiaḱe pa svaié, da na razúmnyie káže* etc. Stale acc. występuje w zwrotach takich jak np. *u sváty, u hóśći, na patsúśeźi* etc., gdzie odnośne wyrazy nie oznaczają już indywiduów osobowych, ale są wykładnikami pojęć abstrakcyjnych; podobnie też w zwrocie: *na hétyie Dźadé, na Šópšyḱi* (nazwa uroczystości). W zwrotach: *čérći pauyhańáła, ćaháć čérći z bałóta, ńäbóščyḱi xawáć* mamy do czynienia z rzeczownikami, stojącymi na pograniczu pomiędzy osobami a istotami nieożywionymi, stąd u nich forma acc.

Gen. pl. Dawna, pozornie bezkońcówkowa forma gen. pl. pni na *-o, -jo* u kilku tylko rzeczowników się przechowała np. *da rṓx, hod, čełavék, čeravík; źeń, sážeń* mają w gen. pl. *źon, sažón*. Zresztą zapanowała w tym przypadku forma na *-ou̯*, przeniesiona z odmiany pni na *-u;* dostała się ona też i do pni dawnych na *-i* np. *łókćou̯, leḱeźóu̯* etc. Po palatalnej spółgłosce zachowało się *-eu̯* (⇐ *-ou̯*) w wypadkach np. *suśéźeu̯, złaźéieu̯*. Niektóre pni dawne na *-jo* mają w gen. pl. końcówkę *-ei̯*, przejętą od pni na *-i* np. *kóńei̯, hróšei̯, rubléi̯* etc.; *źeń* w gen. pl. obok *źon* ma także *dńei̯*. Obok *hróšei̯* bardzo często występuje w tym przypadku forma *hróšy;* możnaby ją uważać albo za acc. pl. w funkcji gen. albo też tłómaczyć ją wpływem polszczyzny: ze słyszanego setki razy gen. pl. „groszy“ końcówka *-y* mogła się przenieść do formy *hróšei̯*.

Dat. pl. W dat. pl. dawnych pni na *-o* przechowała się, o ile na niej spoczywa akcent, końcówka *-om* np. *bratṓm, kśeńźṓm* etc. U dawnych pni na *-jo* zapanowała końcówka *-am*, przeniesiona tu z odmiany żeńskiej na *-ja* np. *kóńam* etc., podobnie u dawnych pni na *-i* np. *lúźa̯m* i *luźám, źéća̯m* etc.

W instr. pl. usadowiła się końcówka *-aḿi*, przeniesiona z odmiany tematów żeńskich na *-a, -ja* np. *wałáḿi, läsáḿi, raháḿi, ľistóčkaḿi, starcáḿi, małói̯caḿi, mužáḿi* etc. U dawnych pni na *-jo* występuje też końcówka *-ḿi* np. *kóńḿi, hróšḿi, gvóźźḿi*.

Loc. pl. W loc. pl. pni na *-o, -jo* występuje pod akcentem końcówka *-ox*, przeniesiona tu z odmiany dawnych pni na *-u* np. *u svatóx, sudóx, lesóx, dvaróx, ṕaskóx, maskalóx, karčóx* etc. Jeżeli akcent poprzedza końcówkę, to występuje *-ax*, przeniesione z odmiany pni żeńskich na *-a, -ja*, więc np. *u bótax, ṕeraxódax*.

kóńax, pakói̯ax etc.; także dawne pni na *-i* mają tę końcówkę np. *u hóśćax* etc.

Dualis. Formy dualne tylko sporadycznie występują np. *dva syná, głazá, ćómnyi̯e lesá, čyrvónyi̯e b́erehá* etc. w pieśniach i w tekstach z widocznym wpływem rosyjskim.

Neutrum.

Nom. voc. acc. sg. U pni palatalnych końcówka *-e* została zastąpiona przez *-o*, przeniesione tu z pni niepalatalnych i tak mamy: *ḿésco, sónco, sáłco, pólo, móro, karéńo, kaḿéńi̯o, żélo, ve-śéli̯o, ṕéro, padvṓri̯o, žýćo, łýčo, ržýščo, zbóžo, aharṓʒo* etc. Do wprowadzenia końcówki *-o* mogły się także ze swej strony przyczynić pni palatalne z akcentem na końcówce, które tu regularnie mają *-o*, więc np. takie jak: *ľicó, hali̯ó, kaśi̯ó, traśćó* etc. Dawne pni konsonantyczne na *-t* zachowały w nominatiwie regularną końcówkę *-a* np. *ʒićá, ćelá, žereb́i̯á, ʒeu̯čá* etc.; tutaj należy też kilka neutrów z drugorzędnym suffiksem *-eńa* (cf. ros. *-ënokъ*) np. *lẃeńá, ḿeʒẃeńá, kureńá* etc. Tak samo regularną końcówkę *-a* wykazują stare pni konsonantyczne na *-n* np. *pleḿá, i̯iḿá* etc., ale obok tych form regularnych występują formy drugorzędne, analogicznie utworzone do pni palatalnych na *-o* np. *i̯íḿo, u̯réḿo, śémi̯o, plémi̯o* etc. i podobne formy urobione analogicznie do przypadków zależnych z suffiksem *-en* np. *i̯iḿéńo, vúḿeńo, streḿéńo* etc. Te dwa rodzaje form analogicznych są prawie wyłącznie używane, tamte regularne bardzo rzadko i może być, że one nie są formami białoruskimi ale rosyjskimi.

Nom. pl. W nom. pl. obok prawidłowej końcówki *-a* występuje końcówka *-i* wzgl. *-y*, przeniesiona z odmiany żeńskiej więc np. *i̯ábłyḱi, krósny, vókny* etc. obok *i̯ábłyka, krósna, vókna* etc.; dawne pni konsonantyczne na *-t* zachowują w naszej gwarze neutralną końcówkę *-a*, nie przejmują, jak w innych gwarach białoruskich, femininalnej końcówki *-y*, więc mamy: *kurčáta, ćeláta, kureńáta* etc.

Gen. pl. W gen. pl. obok regularnych form pozornie bezkońcówkowych np. *ďéł (!), ľét, dróu̯, kalós, i̯ei̯éc, žarón, kraśón, akón, kurčát* etc. występuje bardzo rozpowszechniona końcówka

-oų, przeniesiona tu z odmiany pni żeńskich na *-a*, *-ja* np. *kóloų*, *móroų*, *kapýccaų*, *jábłykoų*, *krósnoų*, *žaróncoų*, *yarótoų*, *stačívcoų* etc.

Dat. instr. pl. W dat. i instr. pl. występują końcówki feminalne *-am*, *-amí* np. *ųóčkąm*, *kurčátam*, *jáicami*, *kureńátami*, *kapýtami* etc.; w instr. występuje też końcówka *-mi*, ta sama. którą spotykamy w instr. pl. maskulinów, więc np. *kaléńmi*, *kalašńí* etc.

Loc. pl. W loc. pl. mamy końcówkę *-ax*, przeniesioną z odmiany pni żeńskich na *-a* np. *na krósnax*, *varótax*, *žórnax*, *stačíųax* etc.; pod akcentem występuje *-ox* np. *uv ačóx*, ale i *-ax* np. *na plečáx*.

Dualis. W kategorji neutrum przechowało się sporo form dualnych, przedewszystkiem w nom. voc. acc. pni na *-o: źve léće*, *waróće*, *ćeláći(!)* etc., pni na *-jo: źéli*, *kaléńi*, *kólcy* etc. Neutra: *vóko*, *vúxo*, *plačó* wykazują w dualis końcówki odmiany tematów na *-i*, więc mamy: *vóčy*, *vúšy*, *pléčy*, instr. *ačýma*, *ušýma*, *plačýma*: w loc. występują formy pluralne: *ačóx*, *plečáx*. Formy dualne łączą się nie tylko z liczebnikiem „dwa“ ale także z liczebnikiem „trzy“ np. *try léće*, *tróji waróće* etc.

Femininum.

Nom. sg. Zwrócę uwagę na dawne pni na *-y/-ъ*, które na terytorjum ruskiem wogóle przeszły w odmianę pni na *-i*; odmieniają się one tak i w naszej gwarze, nie uległy wpływowi odmiany żeńskiej na *-a*, więc mamy: *cérkoų*, *śvekróų* etc. a nie: * *cérkva*, * *śvekróva* etc. Wpływowi temu uległy natomiast dawne tematy na *-ynji*, więc mamy: *haspadýńa*, *axmistrýńa* etc. Co do odmiany konsonantycznej na *-r* trzeba zaznaczyć zachowanie starego nom. *máći*.

Voc. zachowany stary z końcówką *-o* np. *bábo*, *rypčýno*, *źéųko*, *žónko* etc., także i u pni palatalnych (gdzie *-o* drugorzędne. w miejsce pierwotnego *-e*) np. *šastrýco*, *źevíco* etc.; ale jednak zapisywałem też nom. w funkcji voc. np. *ah źeųčýna*. *ćéšča*. *padaváj bólše*. *ty mają šestrýca hétaho xaćéla*. *maładá źévočka*. *šéraja varónka* etc.

Acc. sg. O miejscu akcentu w formach acc. sg. była już mowa w ustępie o miejscu akcentu wogóle. Niektóre feminina

należące pierwotnie do odmiany na *-i* w acc. wykazują formę odmiany *-ja* np. *ṕéśńu* etc. Do nom. sg. *máći* posiada nasza gwara w acc. formę *mać*, ale częściej używana jest forma *máćeru*, urobiona analogicznie do acc. odmiany femininów na *-a*, z formy regularnej * *máćer;* raz zapisałem formę *ma (!)* w przekleństwie: *i̯óp tvai̯u má.*

Gen. sg. Od pni na *-ja* nie zachowały się stare genitiwy na * *-ě;* zapanowała tu końcówka. przeniesiona z gen. sg. f. pni twardych, końcówka *-y*, która po spółgłoskach palatalnych występuje jako *-i*, więc np. *dóľi*, *ńeʒéľi*, *V́ilńi*, *ʒeréu̯ńi*, *haspadýńi*, *knýżi (!)* (forma ta wskazuje na nom. * *knýża*). Do nom. *cérkau̯*, *króu̯*, *śv́ekróu̯* brzmią gen. *cérkv́i* i *cérk̓ĭv́i*, *kryv́i*, *śv́ekryv́i*. Do nom. *máći* brzmi gen. *máćery*, forma przeniesiona z odmiany pni na *-a*.

Dat. loc. sg. Pni niepalatalne mają starą końcówkę *-e* (⇐ * *-ě*) np. *u̯aʒé*, *žańé*, *kuḿé*, *xáće*, *práu̯ʒe*, *báb́e*, *kaľíńe*, *mýże*, *maḱíle* etc.; pni palatalne mają z pierwotnego * *-ě* regularne *-i* wzgl. po dziś niepalatalnych *-y* np. *żamľí*, *šeśćarńí*, *ʒažý*, *stái̯ńi*, *pustýńi*, *ćéščy*, *sáży*, *pšańícy* etc. Pni gutturalne wykazują zachowane zdawna *z*, *s*, *c* np. *nażé*, *słúże*, *straśé*, *ruccé* etc. Co do pni na *k*, to wykazują one w końcówce *-y* np. *ruccý* (do nom. *ruká*), *daccý*, *sabáccy* (do nom. *sabáka*), *łáu̯cy*, *žᵘóncy*, *mátuscy*, *rúccy* (do nom. *rúčka*) etc. Parę razy jednak notowałem tu *-e* wzgl. *-é* np. *u ruccé*, *u racé* i *raccé*. Może to *-y* przeniesione analogicznie z loc. pni miękkich ze spgł. *c* przed końcówką, więc takich, jak np. *u̯úľicy*. Również *-y* w końcówce występuje po spółgłosce *r* np. *harý*, *śastrý*, *kamóry*, *abóry* etc. Do nom. *máći* brzmi dat. loc. *máćery*.

Instr. sg. Pni niepalatalne mają *-oi̯u*, pni palatalne *-ei̯u* np. *żimói̯u*, *dačkᵘói̯u*, *bábai̯u*, *Maruśéi̯u*, *páńei̯u*, *W'ílńei̯u*, *svaćéi̯ei̯u*, *anúčei̯u*, *kúryceiu* etc. Dość pospolite są krótsze formy na *-oi̯*, *-ei̯* np. *śestrói̯*, *bápkai̯*, *śemi̯éi̯* etc. Pni na *-i* mają końcówkę *-'u* (⇐ * *-ьju*) np. *pat ṕéču*, *śḿérću*, *sṓlu*, *žýżńu*, *cérkau̯i̯u* etc.; wykazują one jednak także formy analogiczne do instr. pni na *-ja* np. *z hraźéi̯u*. Do nom. *máći* brzmi instr. *máćerei̯u*, forma odmiany pni żeńskich na *-a*. Zwrot adwerbialny „w zimie, zimą“ oddawany jest przez połączenie formy instr. z prep. *u*, więc: *u żimói̯u* — kontaminacja dwuch form: *żimói̯u* = „zimą“ + *u żíḿe* = „w zimie“, cf. *u damói̯*, *u dałói̯*.

Nom. acc. pl. O ile akcent nie spoczywa na ostatniej sylabie, występuje stara końcówka *-y* np. *varóny, ślózy, rúḱi, nóḱi, múśi* etc.; u pni palatalnych mamy do czynienia z tą samą, analogicznie przeniesioną tu końcówką, w postaci *-i* (po dziś niepalatalnych *-y*) np. *žńíi̯i, króplʼi, śvíńi* (ob. *śvíńe*), *móhlʼicy, dúšy, anúčy, zóry* etc. Pod akcentem występuje końcówka *-e* wzgl. *-é* (⇐ * *-ě*, właściwa pierwotnie tylko dawnym pniom na *-ja*, przeniesiona analogicznie i do pni dawnych na *-i*, więc np. *hałaźé, krupé, žełudý, žaṇḱé, víłḱé, dačḱé* i *dačḱi, zastau̯ḱé, panažé, sanažaćé* etc.; jak widzimy, końcówka ta jest charakterystyczną szczególnie dla pni gutturalnych.

Gen pl. U pni na *-a, -ja* występuje stara forma pozornie bezkońcówkowa np. *nᵘóx, starón, hałóu̯, ženók, sánek, tálek, ńeźél, avéc, kanapél, Ńehńévič* etc. Feminina dawnej odmiany na *-i* mają tu końcówkę *-ei̯* np. *načéi̯, źvaréi̯* etc.; zwracam uwagę na formę *kuréi̯* do nom. *kúry* comm., której pochodzenie stara się objaśnić Karskij Obzorъ etc. 115. Dawne pni na *-ja* i na *-i* wykazują tu także formę na *-i* wzgl. *-y*, fonetycznie równą nom. acc. pl. pni na *-ja* wzgl. pni na *-i* np. *źévec víći leb́eźóu̯* (do nom. sg. *víć*), *kólko̯ xurmánek vazúć anúčy* (do nom. sg. *anúča*). Formy te możnaby sobie tłómaczyć albo objęciem funkcji gen. pl. przez acc. pl., albo, przynajmniej w wypadku *víći*, przyjąć końcówkę *-ii̯* (⇐ * *-ьjь*, cf. ros. gen. pl. *gostij* do nom. sg. *gostьja*), która regularnie przeszła w *-i*, podobnie jak w wypadkach imper. *pi, lʼi* etc. Bardzo rozpowszechniona w gen. pl. pni na *-a, -ja* jest końc. *-ou̯*, przeniesiona tu z odmiany męskiej np. *krupóu̯, bábou̯, śóstrau̯, słúhou̯, i̯áłavicau̯* etc.; także u pni żeńskich na *-i* spotyka się tę końcówkę np. *panažóu̯, zápoveźou̯* etc. U pni na *-ja* występuje jeszcze końcówka *-eu̯* (z zachowanem *e* po palatalnej) np. *hałaźéu̯* do nom. sg. *hałáźa*.

Instr. pl. Pni na *-a, -ja* mają normalną końcówkę *-aḿi* wzgl. *-'aḿi*, ale spotyka się tu także końcówkę *-'ḿi* np. *ślaźḿi*, przeniesioną z odmiany pni na *-i* (np. *lúźḿi, źéćḿi* etc.)

Loc. pl. Stare pni na *-i* mają końcówkę *-'ax*, przeniesioną z odmiany pni na *-ja* np. *na hruźáx, u śéńax* etc.

Dualis. Pni na *-a, -ja*, zachowały formy nom. voc. acc. z regularną końcówką *-e* wzgl. *-i* (⇐ *-ě*) np. *źau̯čýńe, kabýle, rabóće*,

báb́e, kúṕe, kaṕě, ńeǯéľi, kúrycy etc. Podobnie jak nijakie mogą się też i żeńskie rzeczowniki łączyć w liczbie podwójnej z liczebnikami 3 i 4 np. *try báb́e, trý' kaṕě, čatýry stáǯe* etc.

Kilka luźnych uwag o rodzaju.

Neutrum nie uległo w naszej gwarze takiemu silnemu wpływowi odmiany żeńskiej, jak w innych stronach terytorjum białoruskiego. Zdarzają się wprawdzie wypadki przejścia rzeczowników pierwotnie nijakiego rodzaju w odmianę żeńską np. *stáda, -y, ṕížma, -y* (pierwotnie: *stádo, -a, ṕížmo, -a*), *staćiu̯á, -ý* obok pl. *staćíu̯a, -ou̯* etc., ale są to tylko sporadyczne wypadki; normą jest zachowanie cech neutrius generis np. *pádło, -a, sukáło, -a* etc. obok *pádła, -y, sukáła, -y* etc. innych gwar białoruskich. Przejście w odmianę męską zachodzi może w wypadku: *čéreu̯* (z pierwotnego *čérevo*) *rasparóu̯šy*, chociaż może być, że chodzi tu o redukcję ilościową wygłosowej samogłoski *o*. Także w odmianach męskiej i żeńskiej zachodzą podobne przemiany pierwotnego rodzaju; tak np. *sabáka* jest w naszej gwarze rodzaju męskiego, n. pr. *Li̯á* znowu, jako nazwa uroczystości, rodzaju żeńskiego, obok m. *žal. -u* występuje f. *žal, -i,* pierwotne femininum *dałóń* (= ros. *ładónь*) przeszło ze zmianą rodzaju w odmianę męską pni na *-jo,* obok fem. *týśača, -y* występuje m. *týśač, -a,* pierwotnie męskiego rodzaju *raz,* podobnie jak djalektycznie w polskim języku, łączy się z formą num. fem. gen. np. *ṕéršui̯u ras* etc.

Pronomen.

Pni niepalatalne. Paradygmat pron. dem. *toi̯* znajduje się na str. 61. Wygłosowe *o* w nom. sg. n. *tói̯o* (⇐ * *to* + *je*) przejęte z form niezłożonych pni niepalatalnych, takich jak np. *héto*. O wahaniu się akcentu w gen. dat. sg. m. i gen. sg. f. była już mowa w ustępie o akcencie. W loc. sg. m. n. zachowana stara forma: *tom*. W gen. sg. f. obok formy *tai̯é* wzgl. *tói̯e*, której *e* wygłosowe kontynuuje pierwotne *ě*, istnieje jeszcze forma *tói̯i*. Pierwotnych form niezłożonych dla nom. sg. n. * *to,* nom. sg. f. * *ta,* acc. sg f. * *tu* nasza gwara nie posiada; zachowane one jednak w odnośnych przypadkach pron. dem. *héty,* więc: *héto, héta, hétu.*

Wedle wzoru *toi̯* odmieniają się następujące pni niepalatalne: *hé[s]ty* (paradygmat na str. 61), *xto, ńixtó, taḱí, i̯aḱí, ńii̯áḱi. ńéḱi, hédaḱi,* * *héľiḱi* (zanotowałem tylko *héľiko* = tyle), *uśáḱi. katóry, sam, kážen, ńiu̯ódny,* num. *aǵín.* Jak widzimy, w nom. sg. m. występuje ta sama końcówka *-y* wzgl. po gutturalnych *-i*, która cechuje adiectiva odmiany złożonej. Co do pron. *sam* trzeba zaznaczyć, że w naszej gwarze występuje taka sama jak w rosyjskim języku różnica użycia dwuch jego postaci, mianowicie złożonej i niezłożonej, które zresztą występują tylko w nom. wzgl. acc. sg. i pl.: w nom. sg. obok form *sam, samá, samó* mamy *sámý, sámai̯a, sámai̯o,* obok nom. pl. *sáḿí* (forma prawdopodobnie rosyjska), acc. pl. *samý* mamy formę nom. acc. pl. *sámyi̯e.* Pron. *katóry* ma w acc. sg. f. *katóru̯i̯u* i niezłożoną formę *katóru.* Num. *aǵín* ma w acc. sg. f. *adnú,* w nom. acc. pl. *adný.* Formę adjektywną niezłożoną widzimy w nom. sg. m. *kážen,* niezłożona też występuje w acc. sg. f. *kážnu.*

Pni palatalne. Paradygmat pron. anaphor. *i̯on, i̯aná, i̯anó, i̯aný* znajduje się na str. 61. W nom. sg. i pl. obok form z nagłosowem *i̯* spotykają się formy bez tegoż: *on, aná, anó, aný.* W przypadkach zależnych nigdy nie występują formy z nagłosowem *n-* np. * *ńim* etc., jak to ma miejsce w rosyjskim języku. W loc. sg. m. mamy regularną formę: *i̯om.* Dat. loc. sg. f. brzmi *i̯oi̯* analogicznie do *toi̯,* w instr. sg. f. obok *i̯éi̯u* występuje *i̯ói̯u* wzgl. *i̯oi̯* ze samogłoską *o,* przeniesioną analogicznie z instr. odmiany niepalatalnej *tói̯u.* Nom. pl. dla trzech rodzajów jednaki: *i̯aný,* pierwotnie forma nom. pl. f.

Wedle wzoru pron. anaphor. odmienia się pron. poss. *moi̯, mai̯á, mai̯ó;* cały paradygmat znajduje się na str. 61. W gen. dat. sg. m. n. obok *mai̯hó, mai̯mú* wzgl. *mói̯ho, mói̯mu* spotykają się, choć rzadko, formy niezredukowane *mai̯ehó, mai̯emú.* W gen. sg. f. mamy formę ściągniętą *mai̯é;* w nom. pl. dla trzech rodzajów jedna forma *mai̯é,* którą możnaby uważać albo za acc. pl. m. albo też za nom. acc. pl. f. Wygłosowe *e* tych form przedstawia kontynuację pierwotnego * *ě.* Te same uwagi odnoszą się do pron. poss. *tvoi̯, svoi̯.* Co do pron. poss. *naš, vaš* trzeba zaznaczyć, że w nom. acc. sg. n. f. i w nom. acc. pl. obok form pierwotnych niezłożonych: *nášo, náša, nášu, nášy, vášo* etc. istnieją

formy złożone, utworzone analogicznie do form odmiany przymiotników złożonych: *nášejo, nášaja, nášuju, nášyje, vášejo* etc. Loc. sg. m. n. brzmi *nášum, vášum*, analogicznie do loc. sg. pni niepalatalnych jak np. *hétum;* również analogicznie utworzone do pni niepalatalnych są formy dat. loc. sg. f.: *nášuj, vášuj*, podobnie u wszystkich innych pni palatalnych np. *inšuj* etc. W gen. sg. f. mamy formy regularne: *nášeje, vášeje*, również regularne w instr.: *nášeju, vášeju*.

Temat pron. * *sь* zachował się tylko w niektórych przypadkach i to w znieruchomiałych połączeniach np. acc. sg. m. mamy w wyrażeniu *uśéjčas* (= natychmiast), nom. acc. sg. n. w adv. *létaś* (= *leto* + * *śe*), gen. sg. m. wzgl. n. w *śahódńa* i *śóle* (= *śeho* + *leta* — inne gwary mają *śóleta*).

Loc. pron. *što* regularny: *u čóm*, w gen. obok regularnej formy *čehó* występuje analogiczna *čohó*, w instr. zapisałem raz formę: *ćim (!)*. Paradygmat pron. *čyj* znajduje się na str. 62., *čej* forma pewnie rosyjska. W gen. dat. sg. m. n. występują tylko formy zredukowane: *čyjhó, čyjmú*.

Forma nom. sg. m. *uśéj* (paradygmat znajduje się na str. 62.) wykazuje złożenie z pron. anaphor. * *jь*. Przypadki zależne przedstawiają regularne kontynuacje form sterk.-słowiańskich. Nom. acc. pl. dla wszystkich trzech rodzajów: *uśé* można uważać albo za formę acc. pl. m. albo też za nom. acc. pl. f.

Tak jak palatalne pni zaimkowe odmieniają się liczebniki kollektywne *dvójo, abójo, trójo;* są to formy nom. acc. sg. n. do wyszłych z użycia męskich form * *dvoj*, * *oboj*, * *troj*. Dalsze przypadki są przypadkami liczby mnogiej, więc gen. *dvajíx, trajíx*, dat. *dvajím, trajím* etc. jak *majíx, majím* etc. Dalsze num. coll. *páćóro, šeśćóro* etc. odmieniają się jak pni zaimkowe niepalatalne. Użycie tych liczebników kollektywnych jest takie samo jak w rosyjskim języku.

Numerale.

O liczebniku *aźín* wyżej już była mowa. Odmiana num. *dva* m. *źve* f. nie zgadza się z typem fleksji pronominalnej. W gen. m. mamy *dvux*, w dat. *dvum*, w instr. obok zwyczajnych form *dvumá* i *dvamá* zapisałem ciekawą formę *dvovámi*, urobioną pew-

nie analogicznie do instr. sg. odmiany rzeczownikowej; gen. do *ǯve* brzmi *ǯvox*, form dat. i instr. nie zapisałem. Num. *abúdva* odmienia się wedle fleksji pronominalnej i tak gen. brzmi *abudvýx*. dat. *abudvým*, instr. *abudvýḿi*; f. *aběǯve* odmienia się jak *ǯve*, więc gen. *abaǯvóx*, instr. *aběǯḿi* (⇐ * *abě-ǯveḿi?*). Num. *try*, *čatýry* odmieniają się tak jak w rosyjskim języku; form instr. nie zapisałem. Dalsze liczebniki od 5 do 10 odmieniają się tak jak 3. 4. więc np. *ṕać*, *ṕaćóx*, *ṕaćóm*, *šeśćóx* etc. Końcówkę instr. *-ḿi* zapisałem jeszcze przy liczebniku *dvanátcać*. więc: *dvanátcaćḿi*. Num. *ǯvéśće* (200) przedstawia formę nom. acc. dual. n. z regularną końcówką *-e* (⇐ * *-ě*).

Adiectivum [1].

Odmiana złożona. W nom. sg. m. występuje końcówka *-y* wzgl. *-i* np. *ślepý*, *maładý*, *śvińý*, *małý*, *starý*, *lutsḱí*, *daraǵí*, *tix*, *tóu̯sty*, *raźbity*, *vaśóly*, *żelóny*, *abadrány*, *xvóry*, *véĺíḱi*, *hlúxi*, *čužý*, *žáŕi*, *ṕeréd́ńi*, *ḿeǯvéǯi* i *ḿeǯvéǯy*, *dúžy*, *słápšy*, *ṕéršy*, *haráčy*, *haǯášćy* etc. Nom. sg. n. pni niepalatalnych kończy się na *-oi̯o*, pni palatalnych na *-ei̯o* np. *załatói̯o*, *staróí̯o*, *čýstai̯o*, *prýšłai̯o*, *maléńkai̯o*. *ḿeǯvéǯai̯o*, *na záu̯trai̯o*, *ráńei̯o*, *tréćei̯o*, *ĺépšai̯o* etc.; neutra pni palatalnych z akcentem na końcówce wykazują zakończenie *-oi̯o* np. *čužói̯o*. Co do wygłosowego *-o* w miejsce *-e*, to jego pochodzenie tłómaczy się tutaj tak samo, jak w neutr. pron. *tói̯o*, por też neutra pni palatalnych rzeczownikowych.

W loc. sg. m. n. pni palatalnych w pozycji poakcentowej występuje końcówka *-um*, przeniesiona z loc. pni niepalatalnych np. *u ṕéršum*, *tréćum*, *bóžum* etc; sporadycznie i w innych przypadkach łączą się pni palatalne z końcówkami pni niepalatalnych np. gen. *ĺépšoho*. dat. *śeladóršomu*, gen. f. *čužói̯* etc. Jeszcze co do loc. wspomnę, że raz zapisałem w tym przypadku końcówkę instr. *-ym*: *u búžym*.

W gen. sg. f. obok zwyczajnej końcówki *-oi̯e* wzgl. u pni palatalnych *-ei̯e* np. *maładói̯e*, *ĺédnei̯e*, *stáršai̯e*, *Bóžei̯e*, *śehóńašńei̯e*. *i̯aprúgi̯e* etc. występuje, choć rzadko, końcówka *-yi̯e*, reprezentująca

---

[1]) Tak samo odmieniają się: comparativus, numeralia ordinalia i participia odmienne.

dawniejszy stan odmiany niezłożonej, jej *-y-* mianowicie jest końcówką gen. sg. f przymiotnika w formie niezłożonej, więc mamy np. *ʒ́édavyi̯e, pšańíčnyi̯e, cárskii̯e, karaľičánskii̯e* etc.; końcówka ta analogicznie dostała się i do pni miękkich np. *hai̯úščyi̯e, žyu̯úščyi̯ä.* Obok form na *-oi̯e* występują sporadycznie formy na *-oi̯i* np. *Pałanói̯i, maładói̯i, smalanói̯i, bahátai̯i* etc., cf. gen. sg. f. pron. dem. *tói̯i.* Spotykają się też formy krótsze na *-oi̯* wzgl. *-ei̯* np. *śvatói̯, Pałanói̯, čužói̯, žywúščei̯* etc. W dat. loc. sg. f. pni miękkich po akcencie występuje końcówka *-ui̯,* przeniesiona z dat. loc. pni niepalatalnych np. *v ínšui̯, na kuráčui̯, brytčéi̯šui̯* etc. W dat. zapisywałem także pełniejszą końcówkę *-oi̯i* np. *maładói̯i.* W nom. pl. pni palatalnych trzeba zaznaczyć sporadycznie występujące formy na *-ei̯e* obok zwyczajnych na *-ii̯e* wzgl. *-yi̯e,* więc np. *tréćei̯e, xaróšai̯e, katńéi̯e(!)* etc.

Odmiana niezłożona. Prócz zwyczajnych form odmiany złożonej dość często spotykają się formy odmiany niezłożonej, przedewszystkiem w nom. sg. i pl., np. *rat, ḿił, zdaróu̯, słap, żelṓn, póẃen, xarṓš, v́inavát* etc. m., *nóu̯o, ľíwo, póu̯no, ľéło, zavázano, ńexrýščeno, dau̯ńéi̯šo, tréćo* etc. n., *máła, ẃéśeła, żélăna, maładá, ľixá, małóčena, zakláta* etc. f., *žýwy, rády, čyrvóny, tkány, žžárany* etc. pl. Stale tylko w formie niezłożonej, podobnie zresztą jak i w języku rosyjskim, występują adiectiva possessiva na *-ou̯* i *-in* np. *papóu̯, báćkau̯, mátčyn, žónčyn, báćuškăvo, práu̯nučyšyno, báľino, cárau̯a, šydaróu̯ą, ʒ́éu̯čyna, pánau̯y, žýdovy* etc. Rzadziej występują formy niezłożone w niektórych przypadkach zależnych np. gen. sg. f. *kasý rusý, dróbny śläzý,* acc. sg. f. *ćisóu̯u, póu̯nu, cýlnu, ľévu, pódranu, čužú, póżńu. haráču* etc. W tych przypadkach, t. j. w gen. i acc. sg. f., adiectiva possessiva mają tylko niezłożoną formę np. *ʒ́aćukówy, daččyný, cárau̯u.*

Co do użycia tych dwuch kategorji form trzeba zaznaczyć, że pierwotny stosunek, polegający na tem, że niezłożone formy były używane predykatywnie a złożone atrybutywnie, nie zachował się i nastąpiło zupełne pod tym względem pomięszanie: w jednem i w drugiem użyciu mogą występować albo takie albo takie formy. Obok wypadków: *pałkóu̯ńik byu̯ słáp, kaṕelúš ńe póẃen, kap pan zdaróu̯ byu̯, i̯akái̯ą vérną byłá, xai̯ búʒ́e ʒ́ićá ńexrýščeno, tólḱi tym my žýu̯y, aváčḱi uśé padúšäny* etc. mamy nie-

zliczone wypadki z formą złożoną np. *suśéd byų vélma baháty, ty ješčé maladý, kómin kab byų začýńeny, jábłečko było čýstajo, kabýła byłá błahdja, janá uśá abrósłaja, pastuśé byłí hałódnyje* etc. Z drugiej strony znowu obok form złożonych przymiotnika w użyciu atrybutywnem spotykamy w tem użyciu także formy niezłożone np. *póųno kryło, daųńéjšo vinšaváńo, krásna źévočka, jełóųa łápka, výłożena śviná, póųnu škúrku, paśćél bélu, aźéžu pódranu, čyrvóny akańcy* etc. Nigdy w użyciu atrybutywnem nie występuje forma niezłożona w nom. sg. m. Formy odmiany niezłożonej wogóle daleko częściej występują w pieśniach, niż w mowie niewiązanej, pospolitsze są, jak się zdaje, w kategorji imiesłowów, niż u właściwych przymiotników.

Comparativus nie przedstawia nic ciekawego. Wspomnę tylko, że formy comparativi przysłówków, takie jak np. *ųýše, bólše* etc. występują też w krótszej formie, więc np. *b*ólš, léps, hórš* etc. Prócz tych skróconych używane są jeszcze formy, rozszerzone niezgłoskotwórczem *i* (przejętem analogicznie z form na *-ei[e]* takich jak np. *bólej, daųńéj* etc.), a więc: *bólšej, karaččéj, łúčšej, blížej, výšej* etc.

Superlativus urabia się przez dodanie do komparatiwu zaimka definitywnego *sam* w formie określonej, a więc *sámy* np. *sámy stáršy, samý bólšy, sámajo lépšajo, sámuj brytčéjšuj* etc. Rzadziej tworzy się superl. przez dodanie do compar. prefiksu *naj-* np. *najjaśńéjšy, najlépšyje* etc.; spotyka się też superlatywy, utworzone przez skombinowanie obu sposobów np. *sámyje najlépšyje* etc.

Verbum.

Indicativus praesentis.

Z dawnej odmiany verb. atematycznych zachowało się tylko dwa: *dam* i *jem*, w 2-ej osobie *daśí, jeśí*, w 3-ej *daść, jeść;* prócz tego zachowana jeszcze 3-cia osoba sg. verbi substantivi: *jeś[ć]* albo *jest*, która to druga forma jest prawdopodobnie polonizmem. Negację emfatyczną *net* (⇐ * *ne-je-tъ*) spotyka się wprawdzie w naszej gwarze, ale rzadko i to tylko w tekstach z widocznym wpływem rosyjskim; co do użycia odpowiada jej forma *ńimá*.

Co do końcówki *-tь w 3-ej osobie sg. to rzecz się tak przedstawia, że verba ze samogłoską wygłosową -e w temacie nie wykazują tej końcówki np. *raśćé, ńeśé, ʒeré, ččé, búʒe, prýʒe, żńíḿe, ćáhńe, ľíńe, daįé, hréįe, płáče, ľįé, ṕįé* etc.; w złożeniu z pron. refl. zjawia się jednak ta końcówka np. *lįécsa, dóįʒecse, ʒéńecca, pytáįecse* etc. Sporadycznie zapisywałem końcówkę -ć u czasowników z tematycznem -e np. *búʒeć, xóčeć, taųḱćć* (do inf. *taųčý*). Verba ze samogłoską tematyczną -i mają w 3-ej sg. końcówkę -ć np. *śṕić, staįíć, hläʒíć, kryčýć, xóʒić, nóśić, havóryć* etc.; oczywiście wykazują ją także w złożeniu z pron. refl.

1. pl. W 1-ej pl. występują obok siebie końcówki: -m i -mo. Przykłady na -m: *iʒóm, raśćóm, umróm, zaprežóm, ľįóm, pańaśóm, búʒem, vóżḿom, šýįem, móžem, zróḃim, pahláʒim* etc. Końcówka -mo ściąga na siebie akcent, jeżeli takowy w 3. sg. spoczywa na samogłosce tematycznej np. *paįamó, śṕimó, staįimó, hleʒimó, dryžymó, ḃįemó, ṕįemó* etc., nie ściąga na siebie akcentu w przeciwnym wypadku np. *búʒemo, móžemo, xóčemo, máįemo, stáńemo, ľíńemo, paláʒimo* etc. Verba *dam* i *įem* mają w 1. pl. *damó* i *įemó*.

2. pl. Końcówka 2-ej osoby pl. -će nosi na sobie akcent, jeżeli w 3. sg. akcent spoczywa na samogłosce tematycznej np. *ṽeżećé, raśćećé, ḃįećé, uįećé, kryčyćé, staįićé* etc.; tak samo akcent na końcówce mają: *daśćé, įeśćé*. W przeciwnym razie -će nie ma akcentu np. *xóčeće. róḃiće, búʒeće* etc. Obok -e występuje w tej końcówce także -o, pod akcentem regularnie np. *ḃįećóśo, paįaśćó, daśćó* etc.. nie pod akcentem jest to -o przeniesione analogicznie z wypadków z końcówką akcentowaną np. *zaróḃićo, ṕiłnúįećo, zaṽóćoś* etc.; końcówka -ćo rzadko tylko występuje, zwyczajnie używaną jest końcówka -će.

3. pl. Verba ze samogłoską tematyczną -e mają w 3-ej osobie pl. końcówkę -uć np. *búduć, ṽadúć, ńasúć, tkúć, bréšuć, ḱíbluć ľįúć, zdymáįuć, pytáįućse, ṕilnúįuć* etc. Verba ze samogłoską tematyczną -i zachowały w 3-ej pl. dawną końcówkę -ać (⇐ *-ętь) np. *śṕać, staįáć, hleʒáć, dryžáć, zasúʒeć, kúreć, paʒéląć* etc. Przeniesienie końcówki -uć zaszło w wypadkach: *dadúć, įadúć* do inf. *dać, įéśći*, prócz tego *xóčuć* do inf. *xaćéć;* nawiasem wspomnę, że

do inf. *maxčý* 3. pl. brzmi *móhuć* a nie *móžuć* (z analogicznem *ž*, jak w wielu gwarach białoruskich.

Imperativus.

2. sg. Verba z charakterystyką *ję* utraciły końcówkę imperativi *-i*, więc np. *davái, ustavái, huláj, umírái, čuj, véj, stój, na bójśe* etc. Do inf. *lić, pić, bić, vić* formy 2. sg. imp. brzmią: *li, pi, bi, vi;* myślę, że formy te powstały z dawniejszych **lii̯*, **pii̯*, **bii̯*, **vii̯* wskutek działania takiej samej absorbcji, jaka zachodzi w wypadku np. *ki*[1] (⇐ *kii̯*; cf. rozdział o redukcji *i* niezgłoskotwórczego), a popierają to przypuszczenie wypadki z zapisanem *j* w wygłosie np. *lij, lí*[1]. Do inf. *šyć* brzmi imp. *šyj* a nie **šy*, bo nie mogła tu działać absorbcja, jak w powyższych wypadkach: tak samo *j* w wygłosie mają: *myj, kryj, vyj*.

Inne verba zachowują końcówkę *-i*, o ile na niej spoczywa akcent; praktyczna reguła co do miejsca akcentu w 2. sg. imp. jest podobna jak w jęz. rosyjskim, mianowicie, że jeżeli w 1. sg. ind. akcent jest na końcówce, to i w 2. sg. imp. na końcówce, więc np. *hlažú hleží, hańú hańí, asmaľí, ďažý, ďerý, prymí, kažý, zací* etc. Jeżeli akcent w 1. sg. ind. nie spoczywa na końcówce, to niema go i na końcówce imperativi, która wtedy odpada np. *výkiń, stań, paję́ć, vyláś, ne rúš, výpłacśe (!), nasýp, *wýstoų, pryxóž* (do 1. sg. ind. *pryxóžu*) etc. Tu jeszcze wypada wspomnieć o pierwotnym imperatiwie *xoč* (cf. crk. *xošti*, ros. djal. *xošь*), który obecnie spełnia funkcję indicativi, jak np. w zwrotach: *kaľí ne xóč ješći, što ty xoč kupérek atamknúć*. Przy drugorzędnem cofnięciu akcentu końcówka może pozostać, ale może też i odpaść np. obok *pryží, pryxaží* mamy *prýži* z końcówką zachowaną i *pryxóž* bez końcówki. Co do czasowników, które przerzucają akcent z końcówki na prefiks *vy-*, to jedne z nich zatrzymują w 2. sg. imp. końcówkę *-i* np. *vými, výži* etc., inne ją odrzucają np. *ųýber, vyješ, ųýkać, výžeń, výkiń* etc. Imp. *ųeś* (= weźmij). *ber* są pewnie polonizmami. Do inf. *jéšći* 2. sg. imp. brzmi *jež*, 2. sg. imp. do *dać* nie zachowana, zastępuje ją forma *daj*.

1. pl. Verba ze samogłoską tematyczną *-e* mają w 1. pl. imp. przed końcówką osobową charakterystykę *e* (⇐ *ė*) np. *ďarém*.

trém, kalém, vaźmém, paźém, zavaźém etc. Ta charakterystyka *e*, pierwotnie właściwa tylko dwum pierwszym klasom konjugacyjnym (na *-e* i *-ne*) została analogicznie przeniesiona i do dwuch innych klas, więc np. *skužém, bjém, napjémśe, pamirémśo, ležém, želémśo, śpem* etc. Verba, pozbawione w 2. sg. imp. końcówki *-i*, tworzą 1. pl. imp. przez dodanie końcówki osobowej *-mo* do formy 2. sg. imp., więc np. *dájmo, pamieńájmoś, stójmo, hréjmoše, šyjmo, stánmo, šážmo, výbermo* etc. Sporadycznie używany jest w naszej gwarze indicativus w funkcji imperativi np. *ot výjem pa čárcy da pahavórym* A. I. 18., *pójźem na plác* N. III. 1., *nu pójźem na ujperetki* N. II. 2., *paźjóm ješčé ras* N. II. 2., *to iźóm rázem* (obok *ot iźém rázem*) K. I. 1 etc.; jak widzimy przykłady wykazują takie użycie tylko w 1. os. pl.

2. pl. Podobnie jak w 1. pl. tak i w tej osobie we wszystkich klasach konjugacyjnych zapanowała charakterystyka *e* np. *beréće, pryźéće, raśćéće, žerńéće, spamańéće, tužéće, ržéće, rehačýće* (*é, y* reprezentanty pierwotnej samogłoski * *ě*), *začéće, ljéće, śpéće, hleźéće, xaźéće, raběće* etc.; jak widzimy u czasowników ze samogłoską tematyczną *-e* 2. pl. imp. różni się tylko akcentem od 2. pl. ind. Verba, pozbawione końcówki *-i* w 2. sg. imp., tworzą 2. pl., podobnie jak 1. pl., przez dodanie osobowej końcówki *-će* np. *dájće, véjće, stójće, búćće, ljéśće, pastáućе, skíńće* etc. Kilka razy zanotowałem tu, podobnie jak w 2. pl. ind., końcówkę *-ćo* np. *pryšléćo, ťavéćo, złaibéćo, dastáńćo, výkińćo* etc

Infinitivus.

Ogółem biorąc w naszej gwarze odpadło wygłosowe *-i* końcówki infinitywnej; może ono fakultatywnie występować tylko w mowie wiązanej, w pieśniach np. *stáći, bíći, znáćiše, šeźéći, žeržáćiše, xaźíći, havaryći* etc. Jest przecie jedna kategorja czasowników, które w inf. zachowują *-i* wygłosowe i to nie tylko pod akcentem, jak w rosyjskim jęz., ale i nieakcentowane; są to mianowicie czasowniki, należące do Leskien'owej klasy I. A., więc np. *véśći, hrapći, výhrapći, nieśći, ujńieśći, pačý, učečý, zapraxčý, výprexčy* (verba, których pierwiastek ma w wygłosie *h*, wprowadziły to *h* wzgl. *x* drugorzędnie do inf.), *práśći, treśći, léxčy, śéśći, kleśći* (*ś* analogicznie wprowadzone), *umérći, prypérći,*

ćérći, apćérćiše (formy analogicznie utworzone do form praeteriti) *taųčý, maxčý, zmaxčýše, raśći, huśći, žlěśći, śěčy* (zwykle *śeč*), *běžcy* (u Leskiena tylko *běgnąti* kl. II. i *běžati* kl. IV.), *kłáśći, kráśći, papáśći, ćviśći, ići, syći, ųýći, pastrýxčy, strýxčyše, hrýśći, zareųći.* Prócz tych wszystkich *-i* zatrzymuje jedno verbum z klasy III-ej: *hńiśći* (z *ś* analogicznie wprowadzonem), które mogło pierwotnie należeć do klasy I-ej, a nadto verbum z kl. V-ej: *jéśći.* Nie wszystkie jednak verba z klasy I. A. zachowują w inf. wygłosowe *-i*, nie wykazują go mianowicie verba: *žžać, użdć, mać, być, zabýcse, śeč* (ale obok *śěčy*), *žyć.* Należące do kl. V-ej *dam* ma inf. *dać.* Praktycznie biorąc możnaby taką regułę postawić, że verba z klas I. A. i V., o ile nie noszą akcentu na końcówce, a mają przed końcówką samogłoskę, odrzucają wygłosowe *-i;* wyjątkiem byłby jednak inf. *vyći* (⇐ * *vy -iti*).

Participium.

Odmienne participia praes. i praet. act. zatracone. W użyciu są dwa gerundia: praesentis na *-učy* wzgl. *-'ačy* np. *iducý, čéhaųčy, xóžačy, hléžečy* etc. i praeteriti na *-šy* wzgl. *-ųšy* np. *uméršy, pryběxšy, dáųšy, bráųšy* etc. W ustępie H. I. 20 zapisałem dwa stare gerundia na * *-ja: kryž nóša, za nás to próša,* także w ustępie A. I. 43.: *búdu kańá hnáći, xaćá swaįú mílųu u žýći zastáći.* Końcówka nieodmiennego part. praet. act. *-ųšy* dostała się analogicznie do participiów, które pierwotnie tego *ų* nie miały np. *užáųšy, načdųšy* etc. Końcówki *-mšy*, właściwej pierwotnie tylko czasownikom z grupą * *-ьm* w pierwiastku, a przeniesionej później i do innych czasowników, końcówki tak rozpowszechnionej w innych gwarach białoruskich, w naszym djalekcie zupełnie nie spotykamy.

Jan Witek.

Gwara wielowiejska [1].

I. Teksty.

1. *ų O xudyy i tustyx, dobryy i zųyx.*

Bůų [2]) *jeden — jino jå se to pšypomne, jak to bůųo do kųońca — jeden pån taki, a måų żone barzo kutlivo. Vyšet se na pšexåcke vele sfoji ńivy i zeset śe z jakemśi żadušem. I jak śe tam rozmåvali ze sobo jakiś cas, ale ze to pšyxųożiųa pużnå gųożina, panu śe śpešyųo do domu i tak śe roześli s tegųo mejscå i żadeg zaprośių pana do śebe i måų pšysųać kuńe pųo ńigųo: jeden kary, a druści šivy, i pųovežåų mu, na kturégųo* [3]) *śadać, a na kturégųo ńe, zeby na tegųo karégųo ńe śadåų, jino na šivégųo* [4]). *Ten żåd żek temu panu, a juści. I tag jak ten kuń i kary i šivy pšyšųy, kary ržåų i låtåų, šivy ukleknoų i ten pån fšåd na ńigųo i pųojexåų, a pani*

---

[1]) Wielowieś, duża wieś w powiecie tarnobrzeskim, 2 klm. od Wisły, naprzeciw Sandomierza. Ma kościół parafialny (parafia Wielowieś, do której należą wsie: Wielowieś, Sobów, Sielec, Zakrzów i przysiołek Koćmierzów); klasztor macierzysty SS. Dominikanek; szkołę, w której uczą zakonnice; szkołę koszykarską, utrzymywaną przez Wydział Krajowy; kasę Raiffeisena, znakomicie się rozwijającą dzięki staraniom i pracy ks. kanonika W. Ciechanowicza, miejscowego proboszcza; straż ogniową i kółko rolnicze.

[2]) *ů:* tak oznaczam *u* zbliżone do *y*.

[3]) *é: e* pochylone (średnie, zwężone).

[4]) *ĭ:* jest to *i* wysokie, przednie, luźne.

śe ćesyu̯a, ze jus pu̯ojexåu̯. A kary u̯odlećåu̯, bu̯o to bůu̯ zu̯y kuń. Jak ten pån tam jexåu̯ do tegu̯o domku, i tam śe pasu̯y u̯ofce na taḱi żeleńi, jedne na dobry tråve, a druǵe na zu̯y tråve. Te, co śe pasu̯y na dobry, to bůu̯y barʒo xude, a te, co na ḱepsḱi, to bůu̯y tuste. I jak ten pån pšyjexåu̯ do tegu̯o domku, bůu̯o tam jag v ńeḃe i vu̯åśńe bůu̯ v ńeḃe. I baviľi śe u̯on i ʒadeg i ńiku̯ogu̯o ńe bůu̯o, jino u̯oba śe baviľi pšy u̯oḃeʒe, co-jino jakå u̯opsuga. I bůu̯y tam dva deby i na jednem dužo gavronuv i śeʒau̯y i kšycau̯y, a jeden na víšxu bůu̯ smutny, a na druǵem barʒo bůu̯y smutne, a ten ptåšeg na víšxu bůu vesou̯y. Pšy tem u̯oḃeʒe śe zmuviľi i pytau̯ pån tegu̯o ʒatka, co to må znacyć, coby mu vytumacyć, ze jedne u̯ofce na ḱepsḱi tråve tuste, a na dobry druǵe xude, ten ptåšeg vesou̯y, a ten smutny. Tag u̯on mu vytumåcyu̯, ten ńiby ʒadek, ze to bůu̯y duse lucḱe: dobre na u̯once ḱepsḱi, to luʒe pracovńicy, vyrobńicy, panove na dobry a xuʒi. A to dževu̯o, gʒe ptåḱi vesou̯e bůu̯y, a ten na guže smutny, to dobžy parafjańe, a ḱepsḱi probu̯ošč, a pšećivńe na tamtem. A ḱedy tag gådaľi, ʒadeg mu pu̯ovéʒåu̯, ze muśi jesce iż na żeḿe u̯umžyć, bu̯o jus tu tšysta låt śeʒi. Strašńe śe mu zaʒivůu̯o! [1]). *Pu̯ošed u̯on, jexau̯y čšy fraxty* [2]) *gu̯ośćeńcem, a peu̯no pu̯odartyγ butuf. Dovéʒåu̯ śe, ze to tylå śḿerʒ butuf pu̯odaru̯a, co gu̯o šukau̯a, a ńe nalazu̯a.*

(Pet-pedåu̯, sku̯ońcyu̯o śe, dve ʒurḱi v noše).

2. *Na fľiśe* [3]).

Jagem pu̯oset ṕirsy råz na fľis, to taḱe u̯oṕekony bůu̯y, co ḿe vżeľi na pu̯orenke. Pšyśľimy do Tarnobžega, tak śe tam pu̯oṕiľi, bu̯o žyʒi tam davaľi pu̯oṕić, bu̯o u̯o luʒi trudno, to dobže pu̯aćiľi, no-i pu̯ośľiżmy v droge i pšyśľiżmy do Baranova. Tam śe znou̯ pu̯opraviľi leṕi. No-i śľiżmy za Baranuf, do Ku̯ova. Jagmy śľi, ale ći xu̯oṕi tamu̯ok, čšeγ jiγ bůu̯o, byľi ṕijańi. A ten u̯oṕekon, co ḿe ḿåu̯ na pu̯orenke, kuṕiu̯ gårcḱi, kašy, co tam pu̯očšeba bůu̯o.

---

[1]) Strasznie się zadziwił.

[2]) Fury.

[3]) Ten ustęp i poprzedni spisane według opowiadania Antoniego Maruszaka z Wielowsi, następne: pod 3. 4 5. opowiadała mi Maryanna Kondeuszowa, ośmdziesięcioletnia staruszka

ružności. Tamći zaceľi pǫokšykivać, vyśpivǫovać tam poski ružne pǫo sfojemu, no-i pǫotem tamten čšeći, co sed z namy, sed za mno i ze śpasu, jag zavinoų śekirom, fšystke gårcki mi pǫotuk, co ńuzem. I ten muj ǫopekon måų buty na śekiže i jag-gǫo buynoų ǫobuxem za kark, tag'-ino śe pševalu do rovu. No-i śe pǫotem zervåų nogǫo do ľićå do ǫopekona, az jix ten čšeći, jak kšyknoų, bůų xǫob ǫoparty, tak śe pšestaľi ľić.

Tak śe ǯåǫo v roku šeǯǯešotem čšećem.

Tameżmy byľi pšy roboće bez dva tygǫodńe, a pǫotemeżmy stamtod ǫodeśľi i pšyśľiżmy do domu. Bůǫo to pšy dževe, jak śe spyxaǫo na vǫode. Ten faktur nazåt pǫosǫåų nås do Polski do Juzefǫova, do takégǫo samégǫo dževa. I tameżmy byľi bes peć tygǫodńi i jageżmy to dževǫo zǫadovaľi, tożmy spǫåvaľi do žéki Bidgǫoscy do Prus. I f téj pǫodruzy, jageżmy leceľi, pǫosedem do pǫomocy druǵem; jå roľių drgåfkom [1]), a ten druǵi puscåų śryka, co śe pšyčšymuje na vǫoże dževǫo. I ten pšedńig voǫåų na tegǫo xǫopa, zeby vyľijåų tegǫo śryka, a ščaǫka jag vylećaǫa, tag ńe ǫudežyǫa, ze ledvem vyčšymåų. ǫObǫozyǫem noge solom, jeden, druǵi, čšeći żeń, tag jakoż-my tam ǫustaǫo i myślåǫem, ze niż ńe beże bǫoleź daľi i tag bůǫo jus čšy tygǫodńe. Pšyleceľiżmy tam pǫod Januf, take ńasteckǫo i ten pšedńik śe jakǫoż zagapu i to dževǫo vlazǫo f tako ćïxo vǫode i pǫolećaǫo na ǫobrot, i zaceno nåz rozryvaź na kavåǫki i jå bůǫem na tem paše, gźe i ten pšedńik, i kåzåų my skykaź na te drugo stronc. I jagem skiknoų, tagem skǫocu do vǫody, bǫo tam bůǫo za šyroko. I druǵi kåmråd ńe zǫapåų, bǫo jå śe zǫapåų drgåfki, bǫom śe ńi mug dostać na dževa. Jageżmy śe pǫoǫapaľi i pǫovozaľi, popǫyneľiżmy daľi. Pšyleceľiżmy pǫotem do Varsavy i tam na kǫomoze revidovaľi, bǫo to ftedy bůǫø pǫofstańe. cy tam jakigǫo ńe provaźimy pǫofstańca, albo proxu, albo broni jaki. I jak te mǫoskole revidovaľi, tag jeden sukåų v buźe i tam bůǫa v buźe sǫońina i ten mǫoskul ǫužnoų ty sǫońiny. A ten pšedńig na mńe, ze jå zjåt te sǫońine. A jå śe båų i tegǫo pšedńika i tegǫo mǫoskåla i s tegǫożmy śe rozǫoncyľi i kǫozdy bůų na sfojem gårcku i spuǫki ńe provaźu z ńem. I tak pšyleceľiżmy do Torońa. Jes tam pšykumureg i kǫomora, a na

[1]) Drzewo 16 łokci długości, służące do sterowania tratwą.

rynku stoi pumńik, to je pųosok Koperńikusa. Bůųem i v jegųo domu. Jez jegųo figura i čšymå tårce.

Dževųo pošųo dalï, do Bidgųoscy, a tam mńe noga zabųolaųa tag barzo, no-i ten pšedńik, kej jå śe ųudåų za xųoregųo. noga spuųųa jak kunefka, jazem ńi mug robïć, ųun mńe napežåų do robųoty, jazem pųakåų, bųozem ńi muk ståź na jedny noże pšy ty drgåfce i pųosedem do budy[1] *spać, ale i v buźe bųolaųo. bųo jak pusco śryka*[2]*), to tuce pųo kaměńax.*

Jagem to dževųo ųupolovåų[3]*), dalï-my tako låske, kavåųek kija, kåzalï my na tem ńiby zeby jå såm set, a tam bůųa kepa vyrombano, kej śe fašine romlï. Xćåųem skųocyć, natarem na pńåg i vyćoųem znovu źure, tag na čšy palce f ty samy noże, ta drugo f pećе. Tagem ftedy pųakåu, alem set, jagem muk. Pšysedem do šosy i ńeměc jexåų ńiby jednokońko i pytåų śe mńe: No, Jašu. krank? Jå muve, ze „krank". — To muši šadaź do mńe na ten vuzek — to śe mńe ųulïtovåų i pšyvïz mńe do miasta Šulecka (Šulc) i tameźmy śe pųoųostavalï do pųoćongu. I tam ńiby cekalïźmy do tegųo pųoćongu, to bůųo vecur. Tam śe zabåvalï xųopy, jas śe i pųopïlï, a ten synkåš pųovadå: No, muši tu ćïxųo šeźeć, to tak ńe pasuje! I tak śe zgńivåų, bųo ńe xćelï suxać i zųapåų jednégųo, Valcyna śe nazyvåų Jendzyj, za noģi i vyžućių gųo na dvur, tam na kaměńe i pųotem śe fšystkųo ųuspųokojiųo, bųo śe to fšystkųo bãųo. I pųotemeźmy pųoślï do pųoćongu i śedlïźmy na pųoćong i pšyjexalïźva do Torońa, a s Torońamy pųoślï tam na kumore pųolsko. pųotemeźmy pųoślï do Aleksandrova, na granicy ńiby, jak śe do Polski pšexųoźi.*

Tag z-Aleksandrova pšyjexalïmy do Varsavy i tag v Varsaće. co bylï zdrovi, kazdy zabrůų śe i pųoset, a mńe ųodešlï. I tag ja såm set pšez Varsave i tak sed na Šulc[4]*). To bůųo pųofstańe, to čšeba bůųo na pasporty pųocekać tyźeń, dva tygųodńe i tam śe licyųem i juz-my ta noga vysųa i mugem lepi xųoźiź na ńe. A z Varsavy to jus sedem na pexte, xuoź z velgo bido, bųom śe bůų zųoźe-*

[1]) Budka, z desek sklecona, w środku tratwy umieszczona.

[2]) Śryk: długi, mocny kołek, służący do zatrzymywania i kierowania tratwą.

[3]) Zawiózł na miejsce przeznaczenia.

[4]) Szolc.

juf, bu̯o tam bůu̯y lasy v́elǵe, to tam zaƀijaľi, alem śe muśåu̯ čšymać kompańiji.

Za drogo ḿe frycovaľi ružńe. Tam bůu̯a xujka[1]) *i ku̯ožeńc taḱe, ze možnå bůu̯o pu̯odlość. Kåzaľi tam lość, jag ńe xćåu̯ co dać i muśåu̯ dać, bu̯o jag vlås, to vozǵi kapu̯oty mu pšyčšymaľi i loxamy frycovaľi pu̯o tyu̯ku. No-i tam bůu̯o jesce dževu̯o bug i tam muśeľi vysoko, ći co byľi ṕirsy rås, numera žnonć. Muśåu̯ vysoko lość, a jåg ńe vylås, to muśåu̯ vutḱi zapu̯aćić, co mu ta kåzaľi, a xu̯oć tam vlås, to-i tag muśåu̯ śe u̯okuṕić. Znovu śe šu̯o daľi, to tam byu̯o taḱe jeżoro u̯okrutne, co tam statḱi z mu̯ožå doxu̯oʒo. Jak śe pšyxu̯oʒi do tegu̯o jeżora, to droga jak ščelu̯, a pu̯otem raptem spådå. A te stare fľisåḱi vyƀirajo na pševuz u̯ot tyγ mu̯odyx, bu̯ø śe zdaje, ze pšejż ńi mu̯ožno, a to tak någle skreců.*

I tam jest cau̯y u̯užont: jez vujt, pu̯odvujći, pu̯oľicjanći i kśeʒa se s tyx fľisåkuv u̯oƀero. A ten kśoc tam zdaleka soƀe śeʒi, a tu u̯ostem vyśćelone i ku̯oloce žecy. I tam taḱi, co ṕirsy rås, do ńego iż må do spu̯ov́eʒi, a pšudy gu̯o golo: majo čšåske i rozroƀone bu̯oto i to za bžytfe je. I tam śe gu̯o pytå, cy co ńe u̯ukråt, a u̯on pu̯ov́adå: „Ńe u̯ukråt“ — i zato gu̯o buγ za kark. „Čša bůu̯o kraść!“ — A ten dru̯ǵi, co pu̯o ńem iʒe, juz v́i, ze tegu̯o za to ƀijo, pu̯ov́i, ze u̯ukråt, a ten gu̯o znuv buγ za kark. „To ńe čša kraść! To beʒes kråt!“ — I za te ṕińoʒe znuf se ṕijom ze sobo.

Jak śe iʒe drogo, to ańi mu napšud ńe vu̯olno pujś, ańi na u̯ostatku, a jak śe ktury puści, ze iʒe za vu̯olo, a u̯ońi u̯uvåžajo na to, cy u̯on puʒe f pravu̯o cy v levu̯o, a u̯on zmyľi te droge, to gu̯o znuf frycujo.

Pšyʒe do karcmy, to ńe vu̯olno mu śe spytać, cy tam co jezd u̯ugotovane, ańi u̯uśość. Zarås śe do vujta u̯odvou̯ujo, vujt sonʒi i muśi znovu vutḱi zapu̯acić kvårte albo ta pu̯u.

Śľiżmy ta pu̯e lasax, to deś ta bůu̯o pu̯ozaƀijanyγ vele Dv́ikus, Rycyvou̯a, Kalvarji. Råz jak śe pševu̯ożiľi v́iʒåu̯em. Båľi my śe barʒo, jak rås pšyjexaľi do Dv́iku̯z u̯o ṕirsy v nocy, a my spaľi na guže. Vyṕiľi, pu̯øjedľi i u̯ućekľi do lasu. Bu̯o cau̯y u̯odʒåu̯ bůu̯, tożmy śe båľi, zeby nåz do pu̯ofstańå ńe zabraľi.

Jak-to buty na fľiśe kradno: Pretko śe zƀirajo, jak skod vy-

---

[1]) Sosna.

xu̯oʒo, cośi kto zostaví f pu̯øśṕexu, albo-i saḿi sxu̯ovajo, a pu̯otem za to, ńiby ze taḱi ńeu̯uvåžny, kåžo mu vutke pu̯aćić.

3. *u̯O ʒećaγ i dåvnyx casax.*

Curḱi ḿau̯am, pu̯ovydavau̯am jix, čšy u̯umaru̯o, jacy jedna žyje. Syn jeden, jedynåg je, ale u̯umar maluśḱem ʒecḱem za dvaʒeśćå tygu̯odńi, paḿetåm tag jagby ʒiś. Jedna ʒefcyna u̯umaru̯a. a śtyry śe xu̯ovau̯o, a jus čšy za mežem pu̯ømaru̯y, a jacy jedna žyje. Pšykrośći ḿau̯am ružne, pšednoveg ḿau̯am v́elǵi, ale fšyćku̯ø pšeńesu̯am, ale z vu̯ølo Bu̯øga fšyćku̯ø pšećïrṕau̯am. Teråz ńima Bu̯øgu ʒeḱi tag jag bůu̯o pšet casem. Beʒe temu ku̯ølo ṕeʒeśot šeż låt. Vyset ten xu̯øṕec s cåpko tako barańato, co bůu̯a f ku̯ømu̯øże. co śe v ńi ńe xu̯øʒůu̯o i vou̯åu̯ na zyda, zeby mu γleba dåu. A zyt sed drogom, a ten xu̯øṕeʒ gu̯odny vysed i vou̯åu̯ na ńigu̯ø. A bůu̯ø to za pańsḱėgu̯ø. Teråz Bu̯øgu ʒeḱi debže.

4. *Jak śe påľïu̯ø v V́elufśi.*

Tag jag v́ater mucno vżon, tak bůu̯ v́ater u̯øgromny. Jageżmy tam ratovaľi, tak tu juz ńe v́eʒeľiżmy, co śe tu stau̯o. Mu̯øze byʒ ze dva ḱilumetry, u̯o v́ecy, mu̯øze śtyry, to tag zańesu̯o u̯øǵeń. Ńi mu̯øgľiżmy vyratovać s tegu̯ø u̯øgńa ńic.

5. *u̯O veselu.*

Jak śe staråmy, co mu̯øžnośći, aby veselev́i dogu̯øʒić. Bu̯ø jak to muv́om, fto śe ńe pšycyńi, to jes ḱep, bu̯ø jes takå pu̯øľïtyka na śf́eće, ze muśi być, ḱedy čša. I čšeba śe zapu̯øžycyć, a veselev́i debže žycyć [1]).

---

[1]) = dobre wesele wyprawić.

II. Uwagi.

A) Pełnogłoska *o*.

Zachowanie się tej pełnogłoski w gwarze wielowiejskiej jest rozmaite stosownie do wieku mówiących. W wymawianiu najstarszego, wymierającego już pokolenia (ponad 60 lat), objawia się w zakresie pełnogł. *o* dyftongizacya silnie, jest prawie powszechna [1]), z tendencyą nadto po tylnojęzykowych spółgłoskach (i wargowych), tudzież na początku wyrazów do wymawiania *u̯ø*. U następnego pokolenia (od 35—40 do 60 lat) [2]) konstatuję zanikanie powolne dyftongizacyi, która — z małymi wyjątkami — utrzymała się jeszcze po *k, g, ch*, lecz do rzadkości należy dyftong *u̯ø*. W pokoleniu trzeciem (do 35—40 lat), najmłodszem zanikają całkiem dyftongi.

To samo po części odnosi się i do mazurzenia, jak to dalej wykazałem.

Szczegółowe uwagi, zaczerpnięte z tekstów, spisanych według opowiadania A. Maruszaka, są następujące:

1. *o* ⩭ *u̯o:*

a) Na początku wyrazu i po tylnojęzyk. spółgł.: *u̯o! u̯o ʒećax, u̯oński, u̯on* (*u̯un*), *u̯otkod, kṵońec, pšyxṵoʒiṵa, gṵoʒina, spṵokuj, ćeškṵo.*

b) Zwykle po *p, b, m, v: pṵokuta, bṵogaty, mṵocny, vṵoda.*

Uwaga. Po *v* nie zauważyłem dyftongu w wyrazach: *voṵać, u̯uvolńić.* Podobnie po *f: sfojåk, sfoji.*

2. *o* ⩭ *u̯ø:*

Tylko wyjątkowo: *kṵøt, kṵøćica, kṵøło* (i *kole*, t. j. koło, około), *bṵø, pṵø, mṵøze;* także w formach złożonych z prefiksem *po: pṵøsed, pṵøšli, pṵømaru̯y, pṵøniesṵa, pṵøtem,* jakkolwiek dość często używane są te same formy z *u̯o.*

Niekiedy na końcu wyrazu po tylnojęz. spółgł.: *fšyćkṵø.*

3. *o* ⩭ *e:*

Również wyjątkowo: *deś, debże* (obok *dobże*).

---

[1]) W tekstach spisanych według opowiadania M. Kondeuszowej.

[2]) W tekstach spisanych według opowiadania A. Maruszaka.

Uw. W końcówce *-ovi* po palat. spółgł.: *veselevi, ku pu̯ø-levi, Jaśevi* i w particip. praet. act. II. na *-ł* po palat. spółgł.: *zańesu̯a, zańesu̯o* i t. d. *e* jest naturalnie innego pochodzenia.

4. *o* ⇒ *u:*

W środku wyrazów po *k, p,* a przed *m, ḿ, n, ń: kunefka, pumńik, kumora, kuń* (*ku̯uń*), *s kuńca* (*ku̯uńca*), *kuḿin;* także w innych wypadkach sporadycznie: *V́eluv́eś, ḱilumeter, mucno* (*mu̯ucno, mu̯ocno*), *mu̯oskul* (*!*) [1]) (ale: *mu̯oskåle*), *Śulc* (Szolc), *u̯un* (i *u̯on*).

B) Pełnogł. *u.*

u ⇒ *o,* podobnie jak w wielu innych gwarach zachodnio-galicyjskich, w sufiksach *-unek, -un* (*-uń*): *pšytrafonek, u̯ope-kon, Toroń* (Toruń).

Uw. 1. Na początku występuje zwykle jako dyftong *u̯u: u̯ućexa, u̯umžyk, u̯ujžåu̯.*

Uw. 2. Przed *u* znika *u̯* (⇐ *ł*): *tusty, kutľivy, sužba, tumacyć.*

C) Pełnogł. *y, i.*

1. *y* ⇒ *ů* (wysokie, tylne, luźne, bez wyraźnego zaokrąglenia warg) w całej odmianie *był: bůu̯, bůu̯a, bůu̯o, bůu̯y* i t. d.; wyjątkowo w particip. na *-yu̯* (*-iu̯*): *zaǯiv́ůu̯o, sṕešůu̯.*

2. *y* ⇒ *i: Ḃidgu̯osc, do Ḃidgu̯oscy* [2]).

3. *i* ⇒ *y:*

Na końcu po *m* w formach deklinacyjnych (dat. i instr.): *kåzåu̯ my, naḿy, vamy, pańamy, xu̯opamy, dobremy, sfojemy.* W formach konjugacyjnych jest *i: zu̯akoḿi śe.*

4. *i* ⇒ *ï:* Zanotowane w *pålïu̯o śe, púølïtyka, na śïvégu̯o kuńa.*

D) Pełnogłoski pochylone *å, ȯ, ė.*

1. *å* występuje wszędzie, gdzie i w staropolskim języku: *jå, pån, ḿåu̯, na pšexåcke, tylå.*

---

[1]) W tym wypadku *å* wymawiane jak *o* dało *u.* Świadczyłoby to za wymawianiem w tej gwarze *å* jako *o,* a przecież tak nie jest.

[2]) Rzecz tłumaczy się powszechną w Prusiech zachodnich wymową ogólno-polskiego *y* jak *i* z poprzedzającą niepodniebienną. Galicyjski flisak apercypował tamtejsze obce mu *bi* do swojego *ḃi.* *K. N.*

2. Każde *ó* ⩵ *u: puźny, ruźny, curki* i t. d.

Uw. *ǫobrot* zam. *ǫobrut* (t. j. obrót), n. p. *na ǫobrot.... dževǫo pǫolećaǫo* = drzewo obróciło się.

Niezwykłą jest jedyna napotkana forma: *pšyźiz* (= przywiózł). Zapewne analogia to do bezokol. *źiś* (wieźć).

3. *a) é* ⩵ *ĭ* po *ć, ǵ, ś, ź*, a przed niepalat. spółgł.: *pšećirpaǫam, ǵĭfka, pǫośĭv, źĭpać.*

b) é ⩵ *i* po innych palatalnych spółgł.: *vyśpivǫovać, na ńigǫo, na víšxu, ńiǵ, śńig, śńiǵ* i *ńīć* (= mieć).

Uw. Po niepalat. spółgł. jako *é: kturégǫo, karégǫo, śivégǫo, téj*, obok powszechnych w gwarach ludowych skróceń: *ty* (= tej), *mǫoji* (= mojej), *dobry* i t. d. Wyjątek: *ǫoberå* (= obiera), różne od *ǫobero* (= obiorą).

E) Pełnogł. nosowe *ą, ę.*

Podobnie jak w wielu gwarach zachodnio-galicyjskich pełnogłoski nosowe znikają.

1. Pełnogł. *ę* ⩵ *e:*

pepek, kepa, peta, f peće, skrecå, vecy, žone, pamętåm, peć, kśeza, mežem, peǵešot, ǫukleknåǫ, ǵelki, na ńe (= nią), *deby, strone, žyke.*

Uw. Odmiennie: *na pǫorenke* (= pod opieką, za poręczeniem), *gengać, stenkać, pǫoprenga.*

2. Pełnogł. *ą:*

a) ą ⩵ *o:*

α) Przed przedniojęzyk. spółgł.: *kśoz, kǫolocy, ṕińoze, ǫuśość, stamtod, skod* (i *skond*), *šeśǵešot, vozǵi* (= końce, rogi sukni), ale: *monž, sonǵi.*

β) Na końcu wyrazów: *z vélgo bído, z matko, na drugo strone, na tamto žyke.*

Uw. 1. Przed następującym wyrazem, poczynającym się od pełnogł. (lub spółgł.) występuje *-om: drgåfkom a ten...* Ale czasem i indziej: *śekirom.*

Uw. 2. Partic. *buxnoǫ, ǫućoǫ* i t. d., obok *vźon* i t. d.

b) ą ⩵ *om* (*on*):

Często przed następ. spółgł. warg. i tylnojęz.: *domb, monka,*

u̯onka, vonxać, pu̯oćong, vyrombany, romb́i (= rąbie), jakkolwiek również częste jest tu *ǫ: vǫxać, mǫka, vǫsy.*

Jest jednak: *koṕel* (!), *pu̯osog* (= posąg).

F) Varia.

Nowotwory fonetycz.: *mańebry* (= manewry), *u̯oktåby* (= oktawy), *zbanek* (= dzbanek), *v́elǵi, śĺizǵi, zgžyṕeć* (i *skšyṕeć*), *jednokońka* (= jednokonka), *vele, vedle* (= koło, dla), *pu̯ožonny, śrybu̯o, fšyćku̯o, bžyćku̯o, ṕoska* (= piosnka), *smyśny, umyśńe, śrybny, despetny, kšeśńik, paśf́isku̯o, zåguvek, putora, ǵadosḱi.*

G) Mazurzenie.

Jak przy dyftongizacyi pełnogł. *o*, tak i w mazurzeniu dają się zauważyć znaczne różnice w wymawianiu ludności najstarszej a młodszej. O ile wnosić mogę z nielicznych przykładów, napotkanych w tekstach, spisanych według opowiadania Maryanny Kondeuszowej, było mazurzenie dawniej powszechne i konsekwentnie każde *č, š, ž* ⇒ *c, s, z*. Inaczej ma się rzecz z *ř*, wymawianem dzisiaj powszechnie jako *ž*. Nie sądziłbym mianowicie, żeby i to było wymawiane niegdyś jak *z* (*s*). Wyjątki, jak: *f ku̯omoze, Jendzyj, tseba* (obok *čšeba*), zdające się za tem świadczyć, są nadzwyczaj rzadkie, a fakt, że dziś tak w wymawianiu najstarszych ludzi jak i młodszego pokolenia *ř* zawsze = *ž* (*š*), wskazywałby na to, że wymawianie *ř* jak *z* (*s*) w tej gwarze nigdy powszechnem nie było.

a) č ⇒ *c: cas, casem, cårny, cervony, cou̯o.*

b) α) š ⇒ *s*, gdzie częstsze używanie wyrazu zapewniło utrzymanie się dawnej mazurowanej formy: *sed* (szedł), *zesed śe, pu̯osed, vysu̯a, ṕirsy råz, dusa, ćesyu̯a śe, sukåu̯, sary, sarańcå, Varsava, synkåž.*

β) š ⇒ *ś* przed następ. spółgł. palat. i w obcych wyrazach: *roześĺi śe, śĺi, śpas, faśina* (= faszyna), *Śulc* (= Szolc).

γ) grupa *šč* ⇒ *sc: jesce, puscåu̯, pscou̯a*, ale mamy i *ść* w *śćåv* (szczaw), tudzież *šc: pušcå* (puszcza).

δ) *š* często pozostaje jako takie: *šyba, šyroko, šyć, šaleć, šata, pǫotšyfka* i t. d.

c) *ž* ⩵ *z* (*s*): *zeby, ze, jus, mǫoze, zydy* (obok *žydy*), *pǫodruz, kazdy* (i *kǫozdy*), *poǫozyǫem, ǫobǫozyǫem.*

d) *ř* ⩵ *z* (*s*), wyjątkowo: *ſ kǫomoze, Jendzyj, tseba* (obok *čšeba*).

H) Czasownik.

Wymieniamy naprzód następujące formy:

skiknonć, skiknoǫ, skykać (= skoczyć, skoczył);

je (= jest); *romři* (= rąbie);

lość, pǫodlość (assymilacya do *vlåz*?);

pǫovydajaǫo še (obok *pǫovydavaǫo še*).

Zastępstwo osoby 1. i 2. sing. i plur. przez 3. (obok form ogól.-polskich): *jå bůų, ty* (*tyś*) *bůų, my byli, vy* (*vyśće*) *byli*, lub w 1. plur. przyczepienie końcówki *-my: byłimy, pšyjexałimy, s Toroňamy pǫośli, jagmy vyśli, comy ňe víżeli, pǫotemmy* (obok *pǫotemeźmy*, ale nie *pǫotememy*, coby było rażące).

W particip. praet. act. II na *-ł* ginie zawsze końcowe *ų* po spółgłosce: *žek, pšyńus, fšåd;* taksamo: *ńuzem, natarem* i t. p.

W particip. na *-iǫ* (czas. kl. IV) po spółgłoskach palatal. *ś, ź, ć, ǵ, ľ, ń, ŕ* występuje pełnogł. *u*, t. j. *śiǫ* ⩵ *śu* i t. d., n. p.: *zaprośu, zvålu, ǫuśmierću, jeźźu, gǫońu, mańu* (mamić, podmawiać, kusić).

Ale: *robiǫ, kupiǫ* i t. p.

W particip. na *-yǫ* nie przeszło to *y* w *u* (lub *uǫ*), lecz pozostało jako *y* (niekiedy do *u* zbliżone = *ů*): *spěšůų, spěšůǫa, zaźivůǫo.*

Zachowały się formy staropolskie infinit. praes. na *-ovać: pǫoźivovać, roskazovać.*

Jan Baudouin de Courtenay.

Roty przysiąg z archiwum Radomskiego.

Bawiąc na wiosnę r. 1870 w Radomiu, wypisałem z ksiąg sądowych, przechowywanych w archiwum sądu miejscowego, polskie roty przysiąg. Miałem zamiar ogłosić je w dodatku do mego dzieła „О древне-польскомъ языкѣ до XIV-го столѣтія“, wydrukowanego w Lipsku w r. 1870. Od zamiaru tego jednak odstąpiłem, gdyż zabytek ten należy już do wieku XV-go, a moja książka zajmowała się przedewszystkim językiem polskim przed wiekiem XIV-ym.

Tak tedy wypisy moje przeleżały bez użytku do dnia dzisiejszego. Obecnie postanowiłem je wydać, korzystając z uprzejmości redakcji „Materjałów i prac Komisji językowej Akademji umiejętności w Krakowie“.

W owym czasie, w r. 1870, było w archiwum sądu Radomskiego 5 ksiąg tego rodzaju. Podane tu tytuły znajdują się na okładkach. Tytuł w nawiasie dodałem od siebie, według treści księgi. Oto owe księgi:

1) **R.** (Radomskie).

Ziemskie Dudki 1410—1432. Nr. 1. (Właściwie 1414—1432).

Nominalnie kart 631, właściwie zaś tylko 531, gdyż zaraz za kartą 291 następuje karta 392.

2) **R.** (Radomskie).

Ziemskie Dudki 1411—1461. Nr. 2.

Kart 693.

3) **S.**
Dutka Sandomierska od r. 1447—1644.
Karty nie ponumerowane.
4) (Dutki Sandomierskie) 1484—1491.
Karty nie ponumerowane.
5) **O.**
Dutka Opoczyńska Jnscriptionum od r. 1435 do 1630.
W zupełnym nieporządku.

Wypisy porobiłem tylko z pierwszej księgi Radomskiej. Nie mogę dziś sobie przypomnieć, czy w innych księgach były także polskie roty przysiąg. Łatwo to sprawdzić, o ile oczywiście księgi te nie uległy zniszczeniu.

Oprócz rot przysiąg wypisałem także pojedyncze wyrazy, wyrażenia i imiona własne.

Objaśnienie sposobu wydania.

W lewej kolumnie stoi tekst oryginalny, w prawej transkrypcja pisownią dzisiejszą.

Pod tekstem każdej przysięgi stoi rok, w którym została złożona, oraz numer karty, na której ją zapisano. Numer bez litery oznacza stronę pierwszą danej karty, numer z literą *v* stronę odwrotną karty. Tak np. 4 oznacza stronę pierwszą karty 4-ej, a 4*v* — jej stronę odwrotną.

Z rękopisu:
„Ziemskie Dudki“ (powiatu Radomskiego) Nr. 1. 1410 — 1432. **(= DRd.).**

1. Thako nam bog pomoszi
1414 ? 1415. — 2.

1. Tako nám Bóg pomoży.

2. Thako nam bog pomoszi cze wemi yswantczi cze petrus demalczow (przy) obeczal sǫ czinicz praw swimi ludzmi nadzcy zamci aneczinil
1415. — 4*v*.

2. Tako nám Bóg pomoży. cze(?) wiemy i świádczy-[my], cze *Petrus de* Malczów przyobiecáł się czynić práw swymi ludźmi na czci sámci(?), a nie czynił.

3. Thako nam bog pomosi iswâthi krzis cze cze katherzina de Wayslauicze
1415. — 5*v*.

3. Tako nám Bóg pomoży i święty krzyż, cze(?) Katerzyna *de* Wojsławice.....

4. Thako nam bog pomoszi. yswanthi krzis cze wemi yswatczimi cze Albertus wiwoszl szesvon pczoli prawne iwoszl do Woyslauicz.
1415. — 6.

4. Tako nám Bóg pomoży i święty krzyż, cze(?) wiémy i świádczymy, cze Albertus wywiózł...?... pczoły prawnie i wiózł do Wojsławic.

5. Wemy yswachimi gysze sled Mikolay naszatawa vcinil za dwe szrigincy scodo Jacnkoni
1416. — 19.

5. Wiémy i świádczymy, iże ...?... Mikołáj...?... uczynił za dwie...?... szkodę Jankowi (?).

6. tako nam... gy swathi scriz gysze machoy St... sina rana szadal
1416. — 22.

6. Tako nám... i święty krzyż, iże Maciéj (?) St[anisławowi](?) siną ranę zadáł.

7. tako my bog pomoszi Jako vipelnil gizaplachil giuigisal rakoyma swogo
1416. — 22.

7. Tako mi Bóg pomoży, jako wypełnił i zapłacił i wykázał (?) rękojmię swoję.

8. tako nam bog pomoszi gy swathi scrsz gynatho pauel vkaswye swadky gysze mu dal sinarana
1416. — 22.

8. Tako nám Bóg pomoży i święty krzyż, i na to Páwel ukazuje świádki, iże mu dál siną ranę.

9. Jako nezapowadal posswe dzedine chodicz kmethom ani pozitko ginich allowena ani rabena
1416. — 24*v*.

9. Jako nie zapowiadál po swé dziedzinie chodzić kmietom. ani pożytkó[w] inych, ani łowieniá, ani rębieniá.

10. Jako stanislaw zagrodzil ycgo kaka
1416. — 25*v*.

10. Jako Stanisláw zagrodził jego...?...

11. Jakosz oslal vinne podlug

11. Jakoż ostál(?) winien(?) po-

czasw yprawa gẏwisledl nedo szedzą casw

1417. — 32.

12. Jako prawẏe panc grziuen naẏeẏ dzedziną ẏsydisto

1417. — 34.

13. Yako prawẏe trzima vmirze pokoyu pancz nache lat nigdi szraku newichauala

1417. — 35*v*.

14. Yako mikolaẏ dwe graniczẏ rosoral adwe okriscl awtem vcinil dwadzescza grziwen scodi paney

1417. — 36.

15. ẏako neranchni dwdzesthu grziuen zaiaska zacladu

1417. — 41.

16. ẏako prawẏe rakomie podalẏ tego wolu rzadczi Mikolaẏowi zelecz amikolaẏ zaplothi ywtem sczo bil vinen thomasz

1417. — 43.

17. yako prawẏe ẏan po oral dobkowa rolǫ

1417. — 43*v*.

18. yako prawẏe wysledl rock nẏsslẏ kona kupil zahoms grziuen atzri nezaplaczicz

1418. — 49*v*.

19. ẏako prawẏe polonicza poluyebka nedopelnil wbarsicz

1418. — 51.

20. yako prawẏe nesedal na

dług czasu i prawa i wyszedł, nie dosiedzę(?) czasu.

12. Jako prawie pięć grzywien na jéj dziedzinę. .?...

13. Jako prawie trzymá w mirze [i] pokoju pięćnácie lát nigdy sraku(?) nie wystawiała (?).

14. Jako Mikołáj dwie granicy rozorál, a dwie...?..., a w tem uczynił dwadzieścia grzywien szkody paniéj.

15. Jako nie ręczył (? ręczymy) dwudziestu grzywien za Jaśka(?) zakładu(?).

16. Jako prawie rękojmie podali tego wołu rządcy(?) Mikołajowi z Jelec (?), a Mikołáj zapłaty(?) i w tem cso był winien Tomász.

17. Jako prawie Ján poorál Dobkowę rolą.

18. Jako prawie wyszedł rok niźli konia kupił za ośm grzywien, a trzy niezapłacił (?).

19. Jako prawie połowicę (?)..? ... nie dopełnił w Barzic[ach] (w Bardzicach).

20. Jako prawie nie siedział

zakup nem, agyda piecz[1]) polosil gosczine podlug prawa voytowy Sczekoryonio

1418. — 51.

21. Johanne de Godstcza Johannes de Godscza

1418. — 52*v*.

22. Jako przauie pawsocz ranczil za dobka mikolayoui podestrzemi (trzi) gzriwni yeszc mal plascz wroczicz, tegdy tego rakoyemstwa przoszom, agdy vibil plascza newrzocil

1418. — 59*v*.

23. Jako prauie pany przichna pobrala na iawe yego pusczowe I Barsz

1418. — 72*v*.

24. yako prauie roku ne yako mlinarz visedl zayablonicze do panye

1418. — 73.

25. Jako prauie pani Nepoziwala Zathi granicze dwoyey

1418. — 78.

26. yako prauie mal actis[2]) czasz wecze kyegdi gy yan stauil obolebromq

1418. — 78*v*.

27. Jsze andrzey kazal zahoracz hyzakopacz drogø Jacubowø

1419. — 90.

28. Jsze wszal czithirzi woly

na zakupnem, a jidę (?) pięć (?) położył gościnie podług prawa wójtowi...?...

21. *Johanne de* Godszcza.
Johannes de Godszcza.

22. Jako prawie Pawzocz (?) ręczył za Dobka Mikołajowi pode trzemi (?) (trzy) grzywny, jeże (? jeszcze) miáł płaszcz wrócić, tegdy tego rękojemstwa proszony (? prosząc), gdy wybył (?), płaszcza nie wrócił.

23. Jako prawie pani Przychna (?) pobrała na jawie (?) jego puszczowie (? pustkowie) *in* Barz[ice].

24. Jako prawie roku nié, jako młynárz wyszedł za Jabłonnice (?) do paniéj (?).

25. Jako prawie pani nie pozywała za ty (?) granice dwojéj (?).

26. Jako prawie miáł (?)...?... czas (?) wiece (? więcéj), kiegdy ji Ján stawił...?...

27. Iże Andrzéj kázál zaorać i zakopać drogę Jakubowę.

28. Iże wziął czytyrzy (?) woły

---

[1]) ? piocz. [2]) ? octo s.

kupne, nadobrowolney drodze neziska w negodnim prawem, akmecz mu doszycz vczinil Zatho wczem byl wsdzany ney onesprawne scze

1419. — 92.

29. Ẏze micolay otrzy grziwny rankoiemstwa zasziwal w sczasz nedadza dawnosczy vynidz

1419. — 101.

30. Jakom newszął dzeszanczora scotu wdzeszanczy grziwnach czso stalo, itakye dw konu zaszescz grziwnen

1420. — 107.

31. yze Bystram wzal con zadzesancz grziwen apanczerz tesz zadzeszancz grzywen ykosuch lyszy zapancz grzywen po michale bracze gego rodzonem aotho poswal nedadzan rokowy wynidz

1420. — 109*v*.

32. yze Stanislaw secznacze kop grossow newzal pomichale pobracz gego od panczynacze lath

1420. — 113.

33. yze pany moczyla wgego mosydle conopye nezyszanczy nanem prawem

1420. — 114.

34. Yze Sta. J wzal pancz adwa-

kupne na dobrowolnéj drodze, nie zyskáw niegodnym prawem (?), a kmieć mu dosyć uczynił za to. w czem był wździany ...?... o niespráwne śće.

29. Iże Mikołáj o trzy grzywny rękojemstwa zażywál w czas (?), nie dadzę (?) dawności wynić.

30. Jakom nie wziął dziesięciora skotu w dziesięci grzywnach, cso stało, i takie dwu koniu za sześć grzywien.

31. Iże Bystrám wziął koń za dziesięć grzywien a pancérz téż za dziesięć grzywien i kożuch lisi za pięć grzywien po Michale, bracie jego rodzonem, a o to pozwál, nie dadzę rokowi wynić.

32. Iże Stanisław szesnácie kóp groszów nie wziął po Michale, po braci[e] jego, od pięcinácie lát.

33. Iże pani moczyła w jego moczydle (?) konopie, nie zyszczęcy na niem prawem.

34. Iże Sta[nisław] wziął pięć

dzeszcza Grzywen puscyny pomichale postriiv po gego kgym sze on blysszy pohumarley rancze agesczе rok newysszedl

1420. — 115*v*.

35. yze odtrzylath potr gesdzil tą drogan a nikth go negabal onąn wkeskowe polancze gdze bylo vydzene

1420. — 117*v*.

36. yze nagego dzedzynye pancz kop ytrzy kolow porąbyl, w plocze gense on Grodzyl od panczynacze lat

1420. — 126*v*.

37. yze przeczslaw od panczynacze lath secze thą lanką oyasz poswal gy Grzegorz

1420. — 129*v*.

38. yze yaxon dal dzedzyną zadzedzyna hubrzeszczany zamaną

1421. — 132*v*.

39. yze Gotard bonda sluga nyewsal trzydzeszczy y polthory grzywny ypyersczena zadwadzeszcza scoth apoltrzecze grzywny srzebra lythego hupana yana newzął

1421. — 133.

40. yze Stanek Woythka wabil kusgedzenj awoythek nechczal gioz

1423. — 156*v*.

41. yze Staw Stanislaow czso lege tho lege nastanislaowo

a dwadzieścia grzywien puściny po Michale po stryju po jego, k jimże on bliższy po umarłéj ręce (?), a jeszcze rok nie wyszedł.

35. Iże od trzy lát Piotr jeździł tą drogą, a nikt go nie gabál o nią (? nię) w Kieszkowie (? Kieszkowéj) polánce, gdzie było widzenie.

36. Iże na jego dziedzinie pięć kóp i trzy kołów porębił w płocie, jenże on grodził od pięcinácie lát.

37. Iże Przecsław od pięcinácie lát siecze tę łąkę, o jąż (? jęż) pozwál ji Grzegórz.

38. Iże Jakson dál dziedzinę za dziedzinę Ubrzeszczany (?) zamianą.

39. Iże Gotard, Bonda (?) sługa, nie wziął trzydzieści i półtory grzywny i pierścienia za dwadzieścia skot, a półtrzecié grzywny srzebra litego u pana Jána nie wziął.

40. Iże Stanek (? Staniek) Wojtka wabił ku sjedzeni[u] (? zjedzeniu), a Wojtek nie chciál jić.

41. Iże stáw Stanisławów, cso leje, to leje na Stanisławo-

gemusth daley nisly odpyanczynacz lath gest wdzersen sdzada ysocza tako yako zastawyl

1423. — 171*v*.

42. yze kmecze vczynili poczanthek nasynu gego Cygani legi

42. Iże kmiecie uczynili początek na synu jego...?...

1423. — 172.

43. Eze kedi sbrossek ymal dacz wan zanye, wodwoczskv opathowy, tedi tho gymene, nyebylo wolno, any go dzyrsal sbrossek, wyiąwssy czan scz yąss dzirsal wogewoda

43. Eże (? jeże) kiedy Zbrożek imiał dać wiązanie(?) w Odwocsku (?) opatowi, tedy to jimienie nie było wolno, ani go dziržał Zbrożek wyjąwszy część, jąż dziržał wojewoda.

1423. — 173.

44. yze Sulyma negest slodzegem any sse slodzeysky obchodzyl ale gest dobry czlek, yako gyni

44. Iże Sulima nie jest złodziejem, ani sie złodziejski obchodził, ale jest dobry człek, jako jini.

1423. — 175*v*.

45. yze tho rolya oyasth posual gy jacub orze ya odpyanczynaczelath wmirze wpokoyu

45. Iże tę rolą (? rolę), o jążt[o] (? jężto) pozwál ji Jakub. orze ją (? ję) od pięcinácie lát w mirze, w pokoju.

1423. — 185.

46. ysze hãna bila wdzirzszenyv zastawy they lvczewney [1]) weczthirzech grziwnach yescze roku nethu

46. Iże Hanna była w dzirženiu zastawy téj...?... we cztyrzech grzywnach, jeszcze roku nietu.

1424. — 187.

47. yze luthek przedal strzedzcouicze agescz rok ne wyssedl, przedanu. agey

47. Iże Lutek przedál Strzedzkowice (? Strzeszkowice), a jeszcz[e] rok nie wyszedł

[1]) ? lugewney.

czasczy nedal dwu dzesthu grzywen ydzysch baze penandzi zathą ysto dzedzyną

1424. — 224.

48. yze micolay poyął ianowa parobka od woza wradomu na thargu nezyskawgo prawem

1424. — 226*v*.

49. yze ludze gego zgego domu korzysnǫ rzeczǫ yablek nerwalỳ gayą nelupyli

1424. — 247 *v*.

50. yze lunke possal ylas porambyl micolayowỳ nagego dzirsene augustin. vpaisnecz

1424. — 248*v*.

51. yze Sandek zaswe penandze wzął zaplaczene, ythowlą przygyal yas m dal y rzecl mam za swe doscz

1424. — 249*v*.

52. ỳze obslul [1]) Adama trzeczy dzen pogodzech micolaỳ, aby wzął wązane wesrzebe podlug zapyssu, aon nechczal wzancz

1425. — 271*v*.

53. yze pyotr nywą [2]) (stan) sczepanowa pokopal pohoral yposal

1425. — 276.

54. ysze Jan marczina kmecza

48. Iże Mikołáj pojął Janowa parobka od woza w Radomiu na targu, nie zyskáw go prawem.

49. Iże ludzie jego z jego domu korzysną rzeczą jabłek nie rwali, gaję (? gaja) nie łupili.

50. Iże łąkę (?) posiał i las porębił Mikołajowi na jego dzirżenie (?) Augustyn... ?...

51. Iże Sądek za swé pieniądze wziął zapłacenie, i tę wolą (?) przyjął, jąż (? jęż) m[u] dał, i rzekł: „mám za swé dość“.

52. Iże obsłuł (?) Adama trzeci dzień po godziech Mikołáj, aby wziął wiązanie we zrzebie (?) podług zapisu, a on nie chciał wziąć.

53. Iże Piotr niwę (Stan[isła-wowę]) Szczepanowę pokopál, poorál i posiál.

54. Iże Ján Marcina kmiecia

[1]) ? obplul. [2]) ? nywǫ. Ostatnia litera niewyraźna.

Szvinanywa dzirszal gy wyanczwe athim kmecz rok straczil, yako dzeszancz grziwen ypuszczyl gy bezurzandu szemskyego

1425. — 290*v*.

55. Jako mykolay syczinsky ranczil adamowi polgrziwni zakoraczanaw

1425. — 398*v*.

56. Jsze Raphal pelnil warschowi wal [1]) wedwu nedzelu, a warsch walu [2]) nechczal wszancz

1426. — 415.

57. Jsze go yednacze neged naly othą drogą octhorą warsch Jana Conarskego rakoyma ra phalowego poszwal ktorasz droga besszy othsuchego brody doszkarzischowskego brodu przespole wy chotsky[e]

1426. — 416.

58. ysze zemak wyposzazyl katherzina odpancsinaczcze lath yvczinil zayey dossycz

1426. — 430*v*.

59. Jako neyego kasznyą any vedzenim deskỳ Raphalowi pobrani ani w yego dom wezoni any thych desk poszithek yma

1426. — 437.

60. Jako yego kasznya ludze

Świnianiwa (?) dzirżał ji w jęcwie, a tym kmieć rok stracił, jako dziesięć grzywien, i puścił ji bez urzędu ziemskiego.

55. Jako Mikołáj Sycyński (?) ręczył Adamowi pól grzywny...?...

56. Iże Rafał pełnił Warszowi wał (? wół) we dwu niedzielu, a Warsz wału (? wołu) nie chciał wziąć.

57. Iże go jednácze nie jednali o tę drogę, o którą Warsz Jána Konarskiego, rękojmię Rafałowego, pozwał. któráż droga bieży od Suchego brodu do Skarzyszowskiego (Skaryszowskiego) brodu przez pole Wychodzkie (?).

58. Iże Ziemiák (?) wyposażył Katerzynę od pięcinaćcie lát i uczynił...?... dosyć.

59. Jako nie jego kaźnią ani wiedzenim deski Rafałowy pobrany, ani w jego dom wieziony, ani tych desk pożytek imá.

60. Jako jego kaźnią ludzie

[1]) ? wol. [2]) ? wolu.

ẏego neporambylẏ raphalowa lasszu ẏboru ynevczinilẏ raphalowi zad wadzeszcza grziwen sczodẏ

1426. — 437.

61. ysze micolay pyotrowẏ woyslawskemu zadwadzescza grziwen scotha kmeczowy micolayowẏ zwoyslawicz neszkasz dacz narakogemsthwo

1427. — 448*v*.

62. Jako manczina thego dlugu Jacussowi sesczinascze grziwen neoplaczil

1427. — 458*v*.

63. Wemi ẏswathczymẏ ysze pani Jachna odedwudzesthu lath vikupẏwszẏ swim posagem dzersl wmirze wpokoẏu dzedzinǫ vstricouicz

1427. — 468*v*.

64. Wemi ẏswathczymẏ ysze pan Jan zaẏǫczkowsky ne wsąnl pana Janouego Slawenskego namothu swoza nagemnego roszboẏnǫ rzeczǫ anẏgo dodomu woszl anẏgo wsytka mal iako dwanaczcze grzẏwn

1427. — 468*v*.

65. Wemi ẏ swathczymi ẏse thczo są dani czthirzẏ rani andrzeyoui szgardzynicz thẏ nesǫ dani Jana Clonowskego radǫ anẏgego

jego nie porębili Rafałowa lasu i boru, i nie uczynili Rafałowi na dwadzieścia grzywien szkody.

61. Iże Mikołáj Piotrowi Wojsławskiemu za dwadzieścia grzywien skota kmieciowi Mikołajowi z Wojsławic nie chciał (?) dać na rękojemstwo.

62. Jako Męcina (?) tego długu Jakuszowi sześcinaście grzywien nie opłacił.

63. Wiémy i świádczymy, iże pani Jachna, ode dwudziestu lát wykupiwszy swym posagiem, dzierży w mirze, w pokoju dziedzinę u Strykowic.

64. Wiémy i świádczymy, iże pán Ján Zajączkowski nie wziął pana Jana Sławieńskiego namiotu z woza najemnego rozbójną rzeczą, ani go do domu wiózł, ani go użytka miál, jako dwanáście grzywn.

65. Wiémy i świádczymy, iże, co są dany cztyrzy rany Andrzejowi z Gardzinic (Gardzienic), ty nie są dany Jana Klonowskiego radą,

chlebogeczczø any agego Vedzenym

1427. — 468*v*.

66. Jako Jan magdalanye newszanl dwu dzestu cop pszenicze dwu dzestu cop owsza ydwanaczcze corczy owsza gwaltem wminkowe

1427. — 472*v*.

67. Jako Jan magdalenye wszanl stirzy weprze karmne Jako dwe griwne azaszwala gi wczasz godzyna (sa-) nyszly rok wysedl

1427. — 473.

68. Jako Jan magdalenye newszanl kamena wosku zakopą mecza zaoszmscoth capthura zaoszmscoth.

1427. — 473*v*.

69. Jako prawe Jan Magdalenye newszanl kamena wosku zacopa mecza za oszmscoth captura zaoszmscoth wrocze y wdwu wtrzesz roczech wetrzech meszanczow yey oczcza domv y ye poscziny poye oczczu

1427. — 474*v*.

70. ysze Jan newszanl magdalene Stirplugow zelasz trzy garnczow masla oszmy dzeszand zyrow coszą dwe zekyrze yscornye Jako dwe grzywne

1427. — 475.

71. ysze pany Katharzina ram-

ani jego chlebojedzcą, ani z jego wiedzenim.

66. Jako Ján Magdalanie nie wziął dwudziestu kop pszenice, dwudziestu kop owsa i dwanaście korcy owsa gwałtem w Minkowie (Ninkowie).

67. Jako Ján Magdalenie wziął śtyrzy wieprze karmne, jako dwie grzywnie, a zazwała ji w czas godzinę, (? za) niźli rok wyszedł.

68. Jako Ján Magdalenie nie wziął kamienia wosku za kopę, miecza za ośm skot, kaptura za ośm skot.

69. Jako prawie Ján Magdalenie nie wziął kamienia wosku za kopę, miecza za ośm skot, kaptura za ośm skot w roce i w dwu. w trzech (?) rocech, we trzech miesiąców (!) jéj ócca domu i jé paśćny po jé ócu.

70. Iże Ján nie wziął Magdalenie śtyr pługów zelaz[nych], trzy garnców masła, ośmidziesiąt syrów, kosę, dwie siekirze i skórnie, jako dwie grzywnie.

71. Iże pani Katarzyna rębiła

byla lasz rok ymeszancz w mirze y w pokoiu, atho ye nicth negabal, vedle rzeky radomirza

1427. — 476.

72. yesze kmecz pirwey zadal ranǫ wkon pod barankem, azatho baranek thszo vczinil tho vczini l zayego poczanthkem

1427. — 476*v*.

73. *procuratorem alias* vrzandaika. *procuratores alias* vrzandniczy.

1427. — 481*v*.

74. Jako mansz szmichnin newzanl plaszcza[1]) annina anigo Szmichna poszydku myala

1427. — 482*v*.

75. Jako szmichna nedzirzala ymena gdze anna myala polgrziwni plathu

1427. — 483.

76. Jsze thon kmecz maczey nezasta...al kxandzu Bysku powyrabowskem podlug vrzandu zem skyego plathu yrobothy any wczasz godzina w mar yssowe dzirszenu goszczine poloszyl

1427. — 485*v*.

77. (J)esze Bogusth maczkowi kmeczowi newzanl dwu wolas rok i miesiąc w mirze i w pokoju, a [o] to jé nikt nie gabáł, wedle rzeki Radomirza (? Radomica).

72. Iże kmieć pirwéj zadál ranę w koń pod Barankiem, a za to Baranek, oso uczynił, to uczynił za jego początkiem.

73. *Procuratorem alias* urzędnika. *Procuratores alias* urzędnicy.

74. Jako mąż Śmichnin nie wziął płaszcza (?) Anniną, ani go Śmichna pożytku miała.

75. Jako Śmichna nie dziržała imieniá, gdzie Anna miała pół grzywny płatu.

76. Iże ten (?) kmieć Maciéj nie zasta[wi]ál(?) księdzu biskupowi radomskiem[u] (?) podług urzędu ziemskiego płatu i roboty, ani w czas godzinę w Maryszowie (? Marzyszowie) dzirženiu (?) gościnę (? gościnie) położył.

77. Iże Bogust (? Bogusz) Maćkowi kmieciowi nie wziął

[1]) ? plancza, ? plaucza.

lu nadrodze ydwu szwiny iako trzi grziwni
1427. — 488*v*.

78. Swanthochna
1427. — 489.

79. ysze micolay kmecz posedl precz nevczina[1]) vrzandu zemskyego
1428. — 505.

80. Islza
1428.—521 *(i wogóle często)*.

81. yze odwa konya[2]) czsoss wzǿl kmeczowy vgednal sse pan iacub y dossycz mu zaniye vczynyl
1428. — 521*v*.

82. yze sczepan pobral possmerczy oczcza gey zgimena zytha owssa sana zadzessancz Grzywen
1428. — 523*v*.

83. yze scepan scotha osmora
1428. — 523*v*.

84. Brzesczane, Brzesczani
1428. — 526*v*.
(i wogóle bardzo często).

85. Iszsza
1429. — 551.
Jslza
1429. — 558, 560*v*.;
1430. — 581;
1432. — 602*v*. etc.

86. yze vgednalysmi thǿ rzecz yakosth byl Warsch posual abrama. o odby. yancza, na-

dwu wołu na drodze i dwu świni, jako trzy grzywny.

78. Świętochna. (r. ž.).

79. Iże Mikołáj kmieć poszedł precz, nie uczynię (? nie uczciw) urzędu ziemskiego.

80. Izłża (Iłża).

81. Iże o dwa konia, csoż wziął kmieciowi, ujednał sie pán Jakub i dosyć mu za nie uczynił.

82. Iże Szczepán pobrał po śmierci oćca jéj z jimieniá żyta, owsa, siana za dziesięć grzywien.

83. Iże Szczepan skota ośmiora

84. Brzeszczanie, Brzeszczany[3]).

85. Izłża (Iłża).

86. Iże ujednaliśmy tę rzecz, jakożt[o] był Warsz pozwał Abráma o..?..jećca

[1]) ? nevczinil, ? neuczciu. [2]) ? konye.
[3]) Obecnie (w r. 1870) niema tej wsi.

gualce yanthego, ktorybyl ludzy gego passekel

1429. — 565.

87. yze medze gego neprzeoral kmecz raphalow. yako gy zassedl

1429. — 567*v*.

88. ysche Hanka wzala dzesancz kobyl a tych Halene sluschalo trzecza czanscz a tysacz swyerzepe

1432. — 595.

89. ysche hanna wzala cztirzy kubky srzebrzne ydwanaczcze lischek yako dwadzescza grziwyen, a helena mathego drzecza czascz

1432. — 595*v*.

90. ysche dwadzescza scota rogathego yakodze sancz grziwyen, ytrzidzeszy owyecz oszmynathcze kosz, trzidzeszy yschecz swiny, yako dzesancz grziwyen maczerzistego hanna wszala, athego ma halena trzeczaczascz

1432. — 595*v*.

91. yze pleban przeoral lan ynetrzimal yako byli przyaczele slusya, yacoss tho byl yan yass...wsky ranczyl

1432. — 617*v*.

(?), na gwałcie jętego, który był ludzi jego posiekał.

87. Iże miedze jego nie przeorał kmieć Rafałów, jako ji zaszedł.

88. Iże Hanka wzięła dziesięć kobył; a tych Halenie słuszało trzeciá część a tysiąc świerzepe (? świerzepic).

89. Iże Hanna wzięła cztyrzy kubki srzebrne i dwanáćcie łyżek, jako dwadzieścia grzywien, a Helena má tego trzecią część.

90. Iże dwadzieścia skota rogatego, jako dziesięć grzywien, i trzydzieści owiec, ośminácćie kóz, trzydzieści i sześć świni (? świń), jako dziesięć grzywien, macierzystego Hanna wzięła, a tego má Halena trzecią część.

91. Iże plebán przeorał łán i nie trzymál, jako byli przyjaciele...?..., jakož to był Ján Jasz[o]wski (?) ręczył.

Druk ukończono 6. września 1906.

TREŚĆ ZESZYTU 2.

Str.

1. Edward Klich: Teksty białoruskie z powiatu nowogródzkiego (dokończ. . .
2. Jan Witek: Gwara wielowiejska . . . . . .
3. Jan Baudouin de Courtenay: Roty przysiąg z archiwum radomskiego

MATERYAŁY I PRACE

KOMISYI JĘZYKOWEJ

AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE.

TOM II.

ZESZYT 3.

W KRAKOWIE.
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ.
DRUKARNIA UNIW. JAGIELL. POD ZARZĄDEM J. FILIPOWSKIEGO.
1907.

Zabytki augustyańskie

wydane przez

ks. K. Czaykowskiego i J. Łosia.

Biblioteka OO. Augustyanów w Krakowie posiada pewną liczbę rękopisów średniowiecznych, a między niemi niektóre z tekstami i glosami polskiemi.

I. Rękopis, oznaczony sygnaturą B. 280 in 4° składający się z kilku części, oprawionych razem w grube deski, pokryte skórą, liczy 158 kart numerowanych przez pisarza średniowiecznego i 93 nienumerowane karty papierowe, oraz jednę pargaminową, wlepioną na końcu. Znaki wodne są cztery: 1) głowa wołu, z której czoła wyrasta pręt, z dwu linii równoległych zrobiony, zakończony listkiem koniczyny czy też krzyżem z krótkiemi ramionami; wysokość całej figury 10½ ctm. 2) długi na 13 ctm. miecz, podobny do fig. 405 w pracy Fr. Piekosiński ego „Średniowieczne znaki wodne"; 3) głowa wołu z prętem jednolinijnym, zakończonym różą, podobny do fig. 168 u Piekosińskiego z tą różnicą, że róża ma tu nie 6 lecz 5 listków; 4) podobny do poprzedniego, ale róża ma 7 listków.

Część pierwszą kodeksu, pisaną zapewne w pierwszej połowie XV stulecia (znaki wodne 1-y i 2-i) zajął zbiór 108 hymnów kościelnych z obfitemi do nich komentarzami; karta z częściowym ich rejestrem została nalepiona na wewnętrznej stronie wierzchniej okładki. Między hymnami jest jeden (64-y) o św. Wacławie, inny (81-y) o św. Stanisławie: „Gaude Mater

Polonia" oraz dwa (95-y i 100-y) o św. Jadwidze. Nad tekstem mamy liczne glosy łacińskie i gdzieniegdzie polskie: te ostatnie pisane ręką młodszą, z końca wieku XV.

Glosy polskie są następujące: w hymnie 37 na Zielone Święta (karta 94 r.) vibrante lumine — *slnącza szą jasnosczy*: caritate feruidi — *sapalyeny*; pactata, peracta, dicta, perfecta — *sprawyany*; w hymnie 55 o św. Janie Chrzcicielu (karta 106 r.): cubili—*v przybythkv*; saltem—*przynamnyey*; camelus — *vyelbrad*; mella—*myodvnky*; w hymnie 81 (karta 131 v.): fecunda, fertilis—*obdarzona*. Nadto na karcie 67 r. pod przekreślonym hymnem pisarz kodeksu zrobił dopisek: *Nye szaday gdze czo neytrzeba*

Na trzech następujących kartach są krótkie „Auctoritates de hystorys Romanorum" oraz szereg zapytań i odpowiedzi np. dlaczego niewiasty nie tak wcześnie łysieją, jak mężczyźni, dlaczego głowa jest okrągła i t. p. a między niemi jedna glosa polska: incipit claudicare—*przewloczy* (karta 160 r.). Na karcie 161 v. napisany późniejszą ręką wiersz łaciński „Iste deus meus" z glosami polskiemi z początku XVI w.: pronus — *sklonyony*: sub specie — *pod oszobą*.

Po tem idzie obszerna, obejmująca 71 kartę rozprawa o potrzebie poprawy kalendarza, gdzie znajdujemy wyrażenie: anno quo scribitur 1426. (Znaki wodne: oznaczone powyżej pod liczbami: 1, 2, 3).

Nie wymieniam innych rzeczy łacińskich, gdzie nic polskiego niema, aż dopiero na karcie 232 r. jest łaciński i polski spis grzechów przeciwko Duchowi św.: presumpcio — *smalosc*, desperacio—*rospacz*; obstinacio — *zapyeclene*; sufinalis non penitencia — *naspowedcz nedbanye*; inpignorancia agnite veritatis — *przeczywane prawe prawdy*; inodiencia fraterne caritatis—*nawyscz bratowego sczescza*; poczem na karcie 234 v. rozpoczyna się tekst kanonu mszy św. (od początku do „Pater noster") z międzywierszowym prawie zupełnym przekładem polskim, obfitującym w glosy, co wskazuje, że mógł być używany w szkole klasztornej dla pouczenia nowicyuszów. Znak wodny oznaczony powyżej pod liczbą 3.

Pismo przekładu wydaje się dość stare: mamy tu znak przekreślonego ukośnie z góry na dół *o* dla samogłoski nosowej.

obok czego jednak już występuje znak *an* prawie zawsze tam, gdzie dziś mamy *ę* (z wyjątkiem *czynyancz*) podczas gdy *ø* najczęściej oddaje dzisiejszą samogłoskę *ą*. Na względną starożytność tego rękopisu wskazują też niektóre formy np. *kaliżdy*, a także niezwykły w innych zabytkach sposób oznaczania samogłosek długich przez nadpisywanie mniejszych liter: *dv̊sz*, *naprzv̊d*, *tegodlå* (2 razy), *nåbożny*, *nåprzodku*, *nåpirwej*, *nåm* (2 razy), *nås* i obok tego raz: *naam*. Zresztą panuje tu, jak i w innych starszych rękopisach niekonsekwencya, bo najczęściej taka długa czy pochylona samogłoska niczem graficznie się nie różni od krótkiej czy niepochylonej. Znaczek ten dla *v* i *o* a także i w niektórych wypadkach dla *a* zupełnie jasno przedstawia literę, czasem jednak nad *a* ma kształt mniej wyraźny i raz czy dwa razy ukazuje się jako linijka pozioma. Z drugiej strony jednak częste używanie zaimka „który“ w zdaniach względnych nie pozwala tego zabytku odnieść do początku XV wieku, wobec czego sądziłby należało, że został napisany około połowy tego stulecia.

Pod względem słownika i składni nie wiele on odbiega od tekstów kanonu, ogłoszonych przez Maciejowskiego w Dodatkach do „Piśmiennictwa polskiego“ i może byłoby dostateczne podać tylko waryanty, zamiast całości. Ponieważ jednak waryantów tych już jest za dużo u samego Maciejowskiego tak, że trudno się w nich zoryentować, a nadto dotychczas znane teksty ogłoszono z cudzych odpisów, przeto wydało się lepszem wydrukować niniejszy tekst w całości tembardziej, że zabytek nie jest zbyt obszerny.

Kanon. (Karta 234 v.) *czyebye tegodlå namiloscziwschy oczcze przesz ihesu crista syna thwego pana naschego nåboszny proszymy ythesch modlymy szø yako przyemnø myalby yprzeszegnalby ty dary ty dary ythy swanthe obyathy czyste*

naprzv̊d ktore dayemi obyatuyemy thobye zaczyrkew swåtø albo zazgromadzenye wyernego krzesczyanstthwa krzesczyansthwa kthorøsch vpokogycz sztrzecz sgromadzycz ythesch rzødzicz racz powschem swyathu zem pospolu szslugø thwym (papa nostro M) *ythesch byscupa naschego* (N) *ythesch wschithkym wlyczayøczym szø*

wyarø krzeszczygenskø wyerne ytesch (karta 235 r.) *krzeszczyenszkey yapostolszkey vyary czczøczym*

pamøthay panye slug sluzebnyczk ytesch thwich ywschythkych stoyøczich przybozey sluzbye kthorych thobye wyara znamyenÿtha yest ytesch ÿawna nabozenszthwo zaktore thobye dawamy (et qui tibi) *dawayø tø obyathø chwaly za szø* (suisque) *wschithkych zaothkupyenÿe dv̈sch szwich zanadzeyø szbawyenya yzazdrowÿe swe tobye placzø obyethnycze swe wyecznemu bogu wyernemu yprawdzywemu zywemu*

poszpolu vszyvayøcz albo czanscz mayø y tesch pamyøthkø (karta 235 v.) *chwaløcz n̊aprzothku n̊apyrwey chwalebney zawsche ytesch dzewiczy* (Marie) *porodzÿczelcze Bozey* (et Domini nostri Jesu Christi) *thesch.....ywschythkych szwanthych thwich kthorich swanthich zaslugami modlithwamy prozbamy pozyczy aby wewschithkych zaschczyczyenÿa* (karta 236 r.) *thwego zawszdy abychom byli zaschczyczyeni pomoczø...*

thø tegodl̊a obyathø sluszby naschey thesch ywschykey (!) czladzi thwey prosÿmi panÿe aby vpokoionÿ albo miloszivy przÿøthy athesch dnÿ nasche wthwē pokoÿu roszlosch rospraw ythesch othwyecznego pothøpyenÿa nasz racz wyrvacz ytesch wthwych wybranÿch kazy wetrzedze wliczicz przesz c'sta pana naschego

yøsch obyath (!) thy boze wewschythkych proszÿmÿ szwyanczonø blogoslawyonø popyszanø thwardø roszumnø przÿemnø ythesch vczinycz raczy n̊am czalo ythesch krew bylaby namylschego szyna thwego pana naschego yheszu crista

(karta 236 v.) *yenze x' pyrwego dnaa* (przekreślone) *dnya nyszly cyrpyal wszol chlep* (in sanctas) *ytesch wyelbnye (!) swe ranecze ytesch wsznyoszwszy oczy swe wnyebo doczyebye boga oczcza wschechmogøczego thobye dzankø czynyancz przczegnal przelomyl dal zwolennykom vcznyom swym rzekøcz weszmyczye przymyczye vzyvayecze albo geczczye sztego wschithczy thocz yest ysze czalo moye*

thakyesch gdysch wyeczerzano yest wzøw ytesch ten czysty swanthy kyelich (in sanctas ac) *wdostoynye w vyelebnye ranczye takyesch thobye dzankø czynøcz przeszegnal dal ytesch wczniom* (suis dicens, accipite) (karta 237 r.) *ypycze sztego kyelicha wschithczy ysch ten yest ysch kyelich krwye meÿ novego y wyecznego vstanowyenÿa swantha thayemnÿcza wyari yasch krew zawasz yzawyle gynschych bandze roszlana naothpuschczenye grzechow*

tho wzanczÿe czyala y krwye kyelkokrocz vczynicze namø panyancz vczinicze.

tegodla ytesch pamÿanthnyczÿ mÿ panye thwoy szludzy ythesch ylud thwoy swanty tego crista szyna thwego pana naschego blogoslawyonego vmanczenya ytesch yspyekla wsztanya thesch ywnyebyossa chwalebnye wstøpyenye dayemi swathley chwale thwey albo szwyathlemu wyelmoschthw szthwich darow y dawanya obyathø czystø obyathø swanthø obyathø (karta 237 v.) *nyepokalanø chleb swanthy vyecznego zywota kyelich zbavyenya przeszkonyecznego*

nadkthoresch tho danye panye ytesch yasznym obliczÿm veÿrzecz raczy ytesch vdzanczne albo przygemne myecz iako przigemne myecz raczilesz dary dzeczanczathwego zprawyedliwego (Abel) *swanthø offyerø obyatø pyrwego oczcza naschego* (Abrahe) *ykthorø thobye obyathø dal albo obyetowal napyrzwy albo wyrzchny kaplan thakorzekoczy* (Melchisedech) *swantø offyerø nyepokanø (!) obyathø*

nabozny czebye proszymy wschechmogoczy boze kazy ty dary przenyesz przeszrancze angola twego nanawyrzchny oltarz twoÿ przedobliczym boschszkey chwali albo wyelmoschthwa twyego (!) yday czsokole gych (karta 238 r.) *sztego oltharzowego vzÿwanya swanthego szyna thwego czalo ykrew przÿølibichom kalyszdym przezegnanym nÿebyeszkym ythesch miloszczy napelnÿenybichombili przesz tego pana naschego stanszø*

pamøthay thesch panye slug sluzebnyczk thwich ythych ludzy kthorzysch nåsz przeschly znamyenyem wyari krzeszczÿanskey yszpyø vesnye pokoya ytym czsosch smÿ pamyøtamÿ wschithkym wÿesuerisze othpoczyvayøczym mÿeszczcze ochlodzenya swatloszczy ypokoyv aby dal proszymÿ

nåm takyesch grzeschnym slugam ythesch sluzebnyczkam thwym (karta 238 v.) *szwyelkoszczy mÿloszczÿ twych nadzevayøczym czanszczy*

nÿekthorey ythovarzyschthwa darovacz raczy szthwymÿ swanthymÿ zwolenyky ytesch zmanczennÿky prorokow..... yszwschithkimy swanthymÿ twymy myedzy kthoremÿ nasz thowarzyschthwo nÿe vazyczyel othplaty ale myloszyerdza proszymÿ dawcza przypuszcz...

(Perquem) *tho wschythko panÿe zawszdy dobre sthwarzasch* (karta 239 r.) *swanczysch, zyvysch blogoslawysch davasch naam*

przyeszen ysznym yucnyem yesth thobye bogu oczczu wschechmogoczemu wyedwoszczy ducha swanthego wschistka czeszcz ychwala nawschythky vyeky vyecznye stanszo

proszymy przykazanym zbawyonym vpomynanym ydostoynym yboschszkym vstawyenym sthworzeny szmyeli rzecz

II. Szczątek zbioru kazań łacińskich dwa seksterny po 12 kart, nieoprawione, oznaczone u dołu liczbami arabskiemi średniowiecznemi: 44, 45 ze znakiem wodnym, przedstawiającym głowę wołu; między rogami pręt z dwu linii równoległych, zakończony 6-listną różą; z ust wychodzi podwójną linią oznaczony krzyż, którego podstawa jest dwa razy dłuższa od ramion; wysokość całej figury 13 ctm. Tekst łaciński zdaje się pisany ok. 1480 r. i w nim trafiają się wtrącone glosy polskie: międzywierszowe, karta 4 r. in hoc ewangelio—*vtee szwyątee;* 5 r. nullum elementum—*szadni szywyol;* 5. v. quia priuatur communicacione—*bo yvsz ostradal obczowanya;* oraz glosy w tekście samym: karta 6 r. gula cito despumat wr. *pobudza* in libidinem. estuatus—*zaszony,* subitus—*rychly,* citus—*warthky,* subito—*rychlo,* cito—*warthko;* 13 r. liberalis—*sczodry;* 14 v. ventus urens—*ostry*

Treść zeszytów stanowią wykłady ewangelii na niedziele: dwa z nich mianowicie na 20-ą i 21-ą niedzielę po Zielonych świętach, prawie całkowicie są przełożone a raczej przerobione na język polski i przeróbkę tę wpisano częścią nad liniami. częścią na marginesach. Tekst polski jest późniejszy od łacińskiego i odnosi się do końca XV lub pocz. XVI w. Wtrącone weń wyrazy: *miła fratres* wskazują, że przemowy te zwracano do zakonników.

Przemowa I (karta 1 r.): *czaszv poganszkego gdi yeszcze* in mundo *nyebilij krzeszczyyany atho przed narodzenym boszym* (Erat quidam rex dives) *aten myal gedinego szyna gen sze mv nyemogl naszmyercz ten* rex *przerzeczoni dal apolyeczyl szva dobra ykrolewstwo* (cuidam) dilecto *apolyeczywszi vczynylszyą szam barso vbogym aktemv yego vbostw y on szyn gedini gego vmarl gemu / nagego wyątszij szmątek / ktoregosz szyna ten* rex *barso szalvyąncz vstawyeczuye plakal / wyelką nadzą wbostwye po nyem czyrpyącz /*

tego tesz przerzeczonego cząsza (!) ydi ten rex *bil wtakem szmątku ynądzi biły tesz* tres *philosophowye mystrzowye nayczeynszi / pirwemv dzyano aristotiles, 2° plato a 3° czycero / czy trze szyłny mądrczi szbyeszawszisziyą / poczęły* (karta 1 v.) *szobye gadacz o onem tho krolv wyelykee nądzi bądączemv yradzyłyszyą spolv / szalvyączgo a sza bi mv ktori szných mogl nyeczo dopomocz /* et dixit vnus *szných / atho aristotiles yaczgo szaszyą vbogacze / a trvgi / yako plato /* dixit *a yago szgego nyemoczi vszdrowyą / a trzeczi szných* dixit sc. *czycero a yamv szyna vmarlego oszywyą a doradzywszisziya tak poszły do nyego / y dal mv geden gymyenye wyelke / a drvgi go vszdrowyl / a trzeczy gemu szina wskrzeszyl y bil szaszyą on* rex *wyelykem bogatstwye a wyączszee radoszczy yvczyesze nyszły kedi przetthym bil / dvchownye myla* fratres *kvnaszemv navczenyv przestego krola gysz szyą bil tak szvboszil roszvmyeszyą adam nasz pyrwszi* pater */ ktorysz tesz sznamyonvgeszyą thv* in hodierno evangelio *przeskrolyka /* per amicum *onego gemvsz bil polyeczyl rządzycz szwe wszystki dobra* intelligitur *ewa pyrwsza macz nasza / ktoree sze tesz adam wraiv wsystko rządzycz bil polyeczyl a ona szlye rządząc wszystki dobra raiyske vtraczyla / tak ysz nyetelko szama szybye (!) szvboszyla / alye y adama wnądzi szostawyla / a tho przesz vkvszenye szakaszanego yaplka przesz szina vmarlego onegotho krola /* intelligitur *dvsza adamowa yasz yako yten szyn bila vmarla ynawyeczne potąpyenye przesłana a gdiszszyą thak tho adamowi ygewye stalo / owa trze navczenszi* magistri *obszalowawszisziya yego vbostwa ynądze, veszli szą wrada doradzaiąc szobye aszalibi mv nyeczo mogli dopomocz / yrzekl pyrwszi mystrzcz yako aristotiles/ktorysz bil vbogaczyl onego krola przesz ktoregosz dvchownye* intelligitur anima *x'-wa / yasz wradzye* dixit *yacz* hominem *szaszyą vbogaczą / przeszdrvgego mystrza platona gysz bil vszdrowyl onego krola* intelligitur *bostwo x'-wo ktoresz wradzye* (karta 2 r.) *szwyątee troyycze rzeklo yacz gi czvsz adama szgego nyemoczi vszdrowyą / aprzesz trzeczyego mystrza yako Cyycerona gysz bil wszkrzeszyl vmarlego szina onego tho krola /* intelligitur *wyerne czlowyeczyenstwo x'-wo / ktoresz tesz wradzye rzeclo yacz adamowi wszkrzeszą szyna* hoc est *dvszą yego* per meam mortem *wyrwą odwyecznego szatraczenya ystuloszyą ẽ ysz czy trze yako dvszą (!) x'-wa bostwo yego y czlowyeczeynstwo yego*

szwąte / vbogaczÿlÿ szą sząszÿa (!) adama wskrzeszÿlÿ ÿemv szina ÿ vsdrowÿlÿ go pospolv szÿewą ÿ gÿch dzÿatkÿ ÿako nasz / thak ÿsz ÿvsz adam cum *ewa ÿszwÿmÿ nÿektorÿmÿ dzÿeczmÿ ÿest wÿączszee radoszczÿ ÿwÿączszem wÿeszÿelv nÿszli kedi przedthim wraÿv bil tho tak roszvmÿeeczÿe / a ÿako przestego krola roszvmÿalszÿą adam / tako tesz tensze adam roszvmÿeszÿą* in hodierno ewangelio *przestego krolÿka / oktoremsze szÿa toczÿ wszÿstka ewangelia ÿaszÿą tak poczÿna* Erat quidam regulus cuius filius infirmabatur.

Przemowa II. (In illo tempore) *ÿwtori szÿą tho czasz dzÿalo roszvmÿce ÿsz thi rzeczÿ oktorych szÿą ewangelÿa toczi / dzÿaliszÿą aprosto wpol rokv tegosz lata pÿrwszego* (cum Christus) *przÿszedszi* (in iudeam vidit filium alphei) *naczle szÿedzączego* (quem vocavit) *ÿ naszladowal go ih-us przÿszedl do onee stvdnyee ÿako otem biwa ewangelia poszczÿe* penes quem fontem *szwÿelikego vdrączenÿa szÿadl nakrawądzÿ* volens *szobÿe odpoczÿnącz tam szÿedzÿącz przÿszla donÿego* mulier *samaritanka szktorąsz barszo dlvgo szÿą sznÿą roszmawÿal ĕ asz donÿego szwolÿenÿczi przÿszlÿ od tee studnÿe szedl do galÿlee do tee to szÿemÿe agdisz wszedl wkaną wtako rzekączą wÿesz tamse proszon ĕ od tego krolika dzÿszeeszego / / ÿodpowÿedzÿal mv pan* ihus filius tuus *szÿw ĕ..... ÿ wÿclada thÿ szlowa* s. cri(sostomus) et dictus regulus et non rex *bo nÿemÿal wszÿstkego krolewstwa* (karta 2 v.) *alÿe ÿako powÿada tensze doctor* s. Crisz(ostom) *ÿsz mÿal wtem sze krolewstwÿe nÿektore paÿnstwo ÿako* hodie *starowstwo albo woÿewocztwo ÿrzeczon krolÿkem ÿsz mÿal ÿakobi pÿrwszÿ vszrząd pokrolo(!) tegosz krolÿka szin nÿemogl naszmÿercz / a tho nÿemoczą szÿmnÿcze wkapharneum wtem tho mÿeszczÿe ktoresz* civitas *bilo glowne wtkoremsze bil ÿarczibÿskvp ÿakobi* hodie *gneszno albo Crac(ow)* (Hic cum audisset quia ih-us) *bil przÿszedl szivdee do galilee...* (rogabat eum ut... sanaret filium eius) *gÿsz ÿvsz poczÿnal vmÿeracz kako szedl donÿego atholi nÿeprzeszszadnego poszla szwego / alÿe ÿako rÿchlo* audiuit *ÿsz* ih-us *przÿszedl / szedl donÿego szam wszwee wlosznee personÿe / a tho przetho bi* ih-us *wÿdzącz ÿsz taki pan wÿelÿki przÿszedl szam donÿego raczÿlbÿ szÿą szklonÿcz tÿm rÿchlee na ÿego wloszna proÿszbą / aprzÿszedszi donÿego ten krolik czo vczÿnil atholi proszÿl gego barso pokornÿe bi stąpÿl*

donijego a vszdrovijl szina gego ij mowi thv ewangelija ijsz ten krolijk szedl do ih-usa *nije ijal alije szedl pijechotą atho przetho / bi* ih-us *wijdzącz ijego pijlnoszcz thijm rijchlee wijszlvchalbi gi / alije kako dalijeko* ih-us *bil odnijego / atholi Cana* galilee *tha* villa *wktorce bil* ih-us / *bila* in monte *nawijszokem mijeszczv / a Capharneum tho mijasto glowne wktoremsze bil ten krolijk bilo*

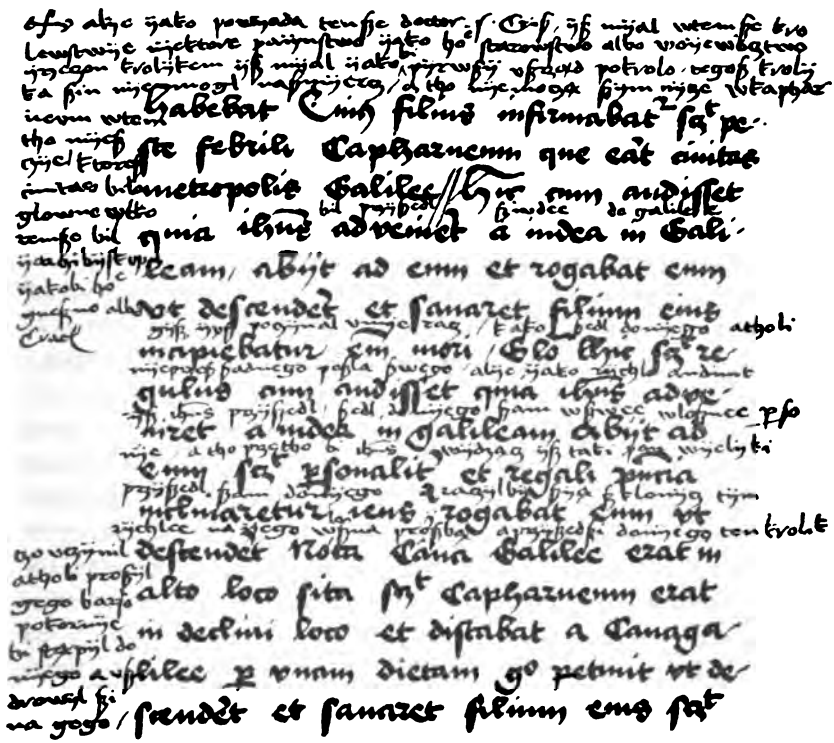

podgorą nanijszkem mijeszczv / ijakobi in medio miliari / *aprzetho ijsz bilo nije* (karta 3 r.) *dalijeko / a ijsz go tesz owijelijką rzecz* woluit petere *przetho nijejal / alije szedl donijego szwijelijką wijarą ij pokorą ijego proszijl abi vszdrowijl szina gego / a gdisz przijszedl ten krolijk /* dixit ei *pan* ih-us *thi szlowa szewangeligee acz sznamijon adzijrow nije vszrzijczije nijewijerzijczije ij odpowijedzijalmv krolijk / panije stąp pijrwce niszlijcz vmrze szijn moij / yodpowijedzijal nijena geszvsa* (poprawione na: *geszvsowa*) *slowa / alije naszwa*

rzecz / a tho przeto bo dlïa wïelïkce szaloszczïj a bolïeszczïj verba x' non intellexit *aprzetho mv tak odwïedzïjal (!) czosz mv thota x' rzekl gedno sznamïon a dzïwow nïevszrzïczïje nï- vwïerzïczïje / sznamïona mïla-* fratres *szączdzïwi nïeszlïchane anïtesz szwikle / alïe czvda szączdzïwi wïdome / ktoresz aczkol oblïczne biwaïą wïdane / awszakosz wszgam nïeczo gynszego naprzïszli czasz sznamïonvïą / a przetho wthïch szlowïech gdzï- rzekl krolïk panïe stąpïj szkaran ïest* per ih-um *szïego nyedo- wyarztwa ïsz bil mglee* (popraw. na: *mdlee*) *wïari alïe* in quo *szïą tho sznamïonvïe ïsz bil mglee* (popr. na: *mdlee*) *wïari wtem / ysz proszïjl ih-usa / bi szam oblïczne do nïego stąpïjl ïakbi nïedowïerzal bi pan ih-s mogl vszdrowïcz szina gego nye- stąpvącz oblïczne donïego / abo tesz nïedowïerzaïącz bi mogl wskrzeszïcz martwego / a przeto* dixit *stąpïj nïszlïcz umrze* Vade filius tuus vivit *ïwykladaïą thv doctorowïe / ïsz yak wïchl- wïrzekl thi* verba *ih-us natichmïast bil szdrow szin gego ï wwïerzïjl on tho krolïk rzeczi x'-owee ktorąsz rzekl ïemv ï powïada bida ten* magister *ïsz ten krolik nabïl wïari pewnee stich szlow x'-owïch astąd mami baczïcz ïsz szadni* homo non potest habere *doszkonal- wïari alïsz mv gec pan bog doposzïczi / a czemv tho / bo wïną* homo *przïchodzïj kv dobrodzïeestw boszemv tho č kv odplaczïe wïecznee* (karta 3 v.) *aprzestosz ten krolïk bądącz ïvsz poszïlon* in fide *szlow x'-sowïch szedl sdowyarztwem do domv / agdisz ïesz szgori sztąpïjl / owa szdomv ïego* serui *szabïeszelïgemv powïadaïącz gemv wszïechą ï wïeszïele / a rzekącz szin twoï szïw č / ybïeszlï thv szlvdzï przeczyw gemv wzïawïaïącz mv sdrowïe szïna / ob on ïesz dal pokoï x'-owi / rzekącz nïepotrzebïenczï ïvsz szadni lïekarz na vszdrowïenïe twego szina / aprzetho nyepraczvïszïą ïveszczï szdrow / ïspital gïch krolïk wtora biszyą godzïną lïepyc myal* et dixerunt *poszlowye szyodmce godzïni opvszczyla go szy- mnïęza / ïvsznal on krolïk oczczïecz tego szïna* quia illa hora erat inqua dixit ihus vade filius tuus vivit.

Tekst łaciński: 1. Erat quidam rex diues et habuit filium, qui sibi infirmabatur; qui rex dedit et commisit sua bona ad regendum cuidam amico et sic ille rex effectus est pauper et cum hoc eciam filius sibi mortuus est. pro quo rex maximum

dolorem et miseriam paciebatur. Eo tempore eciam fuerunt tres maximi magistri scilicet Aristoteles, Plato et Cycero et sic erat opinio, quis eorum posset sibi subvenire scilicet regi. Modo unus magister dixit: Ego ipsum ditabo; alter vero dixit: Ego ipsum sanabo, et tercius dixit: Ego sibi filium resuscitabo. Spiritualiter per regem intelligitur Adam, qui significabatur per regulum in presenti Ewangelio; per amicum vero eius intelligitur Ewa, que omnia bona, que habuerunt in paradiso, dilapidauit per gustum pomi vetiti; per filium vero regis intelligitur anima ipsius Ade, que fuit mortua ad eternam dampnacionem. Et per vnum magistrum scilitet Aristotelem, qui ditavit regem intelligitur anima Christi, per Platonem vero intelligitur deitas Christi. Per Cyceronem vero intelligitur humanitas Christi, que tria, convenientes in vnum, suscitauerunt Adam de infernali pena. Similiter per filium reguli de quo hodiernum Ewangelium loquitur. Erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur, que sunt verba presentis Ewangelii, quod scribit beatus Johannes Ewangel. capitulo IIII in hec verba dicens.

II. In illo tempore. Glossa: hec dicta ewangelica sunt gesta anno primo predicacionis Christi, precise in medio anno eiusdem anni primi, cum Christus veniens in Iudeam vidit filium Alphei in theoloneo nomine Matheum, quem vocauit et secutus est eum. Mathei IX, Marci II, Luce V. Cum vero redirent in Galileam transiens per Samariam venit ad puteum vbi sermonem habuit cum muliere Samaritana Johannis IIII. Inde veniens in Chana Galilee, rogatus est a regulo, vt sanaret filium eius, incipiebat enim mori. Cui dominus: filius tuus viuit, et sanatus est puer ex illa hora, sicut recitat hodiernum Evangelium Johannis IIII. — Erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capharneum. Glo. Cristostomus ait: hic erat de genere reguli vel dignitatem alicuius principatus vel officii habebat. Cuius filius infirmabatur scilicet peste febrili; Capharneum, que erat ciuitas metropolis Galilee. Hic cum audisset, quia Iesus adveniet a Iudea in Galileam, abiit ad eum et rogabat eum ut descenderet et sanaret filium eius, incipiebatur enim mori. Glo. Hic scilicet regulus cum audisset, quia Iesus adveniret a Iudea in Galileam abiit ad eum scilicet personaliter ut regali presencia inclinaretur,

iens rogabat eum ut descenderet. Nota. Cana Galilee erat in alto loco sita sed Capharneum erat in decliui loco et distabat a Cana Galilee per vnam dietam. Glo. petiuit, ut descenderet et sanaret filium eius scilicet per interposicionem manus vel per aliquem alium modum sanandi presencialiter. Incipiebat enim mori, hoc notatur necessitas, que compulit regulum ad rogandum Iesum pro sanitate filii. Dixit Iesus ad eum nisi signa et prodigia videritis, non credetis. Dixit ad eum regulus: domine descende priusquam moriatur filius meus; fforte regulus extra se positus pre nimio dolore, verba protulit. Glo. Signa dicuntur miracula insolita, sed prodigia dicuntur miracula, quia licet in presencia sunt monstratura in futuro aliquid demonstrant. Tunc ibi domine descende, hic reprehenditur regulus in debilitate fidei, quia petiuit Christum, vt presencialiter veniret, ac si non credidisset, eum in absensia posse sanare, vel ac si post mortem non potuisset filium eius resuscitare. Dixit ei Jesus: vade, filius tuus vivit. Glo. Statim prolato verbo Jesu factus est sanus filius eius reguli et vixit, fortis corporali per facta sicut prius. Credidit homo sermoni, quem dixit Jesus ei. Glo. Beda inquit: incipit fidem habere in sermone Jesu. Nota. ex hoc patet, quod nemo sibi fidem ad plenum vendiare prout nisi deus dederit illam, quia fides requiritur ad obtinenda beneficia dei. Et ibat iam. Autem eo descendente servi occurrerunt ei et nunciauerunt ei dicentes, quia filius viueret. Glo. Occurrerunt servi nunciantes filii, sed quasi estimantes superfluum Christi esse presenciam, quam credebant venire, occurrerunt ad nunciandum sic. quod non expediret aliquem medicum venire Christum ad sanandum. Interrogabat autem horam ab eis in qua melius haberet et dixerunt ei: Heri hora septima reliquit eum febris. Glo: interrogabat horam, volens discernere vtrum ex casu fortuito recepisset sanitatem, an ex precepto Jesu. Et dixerunt ei, quia heri hora tercia reliquit eum febris, scilicet repente et simul, non successive, vt appareret sanitas restituta filio miraculose. Cognouit autem pater, quia illa hora erat, in qua dixit Jesus: vade, filius tuus viuit. Glo. Cognouit autem pater scilicet virtuti diuine filii liberacionem attribuit et non nature nec alicui humane subuencioni. Et credidit Jesum et domus eius tota. Johannis IIII. Glo.

Et credidit Jesum et domus eius tota et eius familia tota credendo transiuit ad Christum.

III. Rękopis in 4° sygn. B. 283, kart nieliczbowanych 318, oprawiony w deski; na wewnętrznej stronie wierzchniej okładki przypiski: Iste est liber Martini de Miedecz (? zatarte) a. D. 1477. Iste liber est pro domino Johanne in Trzebinia. Kodeks ten papierowy ma trzy znaki wodne: jeden taki sam, jak we fragmencie kazań (p. Nr II) dwa inne przedstawiają głowę wołu, z której wyrasta ostrosłup, przechodzący w linię, zakończoną różą 5-cio lub 8-mio listną; z ust wołu wychodzi linia, zakończona trójkątem; ze środka trójkąta idą dwie linie prostopadle do zwróconych ku dołowi boków trójkąta, tworząc razem z niemi kwadrat.

Treść rękopisu stanowią kazania łacińskie na różne uroczystości: glosy polskie są albo pisane w samym tekście łacińskim, albo dopisane nad wierszami.

Glosy w tekście: (Nativitas): declarat — *wyszlavya;* benevenis — *zavithy* (zam. zavitay); seruientes — *pastunky;* cunabulum istius pueri inquo erat *kolysan;* zona—*powoynikem;* nepos—*synovecz.* (Circumcisio): tempestiue *renyo* pati inciperet; cuius prepucii *meszka* caro; ab habitu saluandi — *odszvyczyaynoscz* (Purificatio): preconiis *velbenym* profeticis; parentes — *rodczyczelowye;* ignis deuorauit *spalyl.* (Annuntiatio): transmigratio — *przesedlene, przenesenye;* fuge hominum frequencias — *ludszke navedczane;* salutacionis formam — *zlozenye.* (Adalbertus): propagines — *lathoroszli;* sunt tres substancie — *bithnosczy.* (Petrus et Paulus): sanguine non combinate — *szwarzonye spusczonye.* (Maria Magdalena): resistebamus — *przeczyvalismi sza;* freneticus — *zmamony.* (Jacobus): nepotibus — *szynowczom (!);* impartitur — *vdczela.* (Nativitas B. V.): contemplacioni — *wroszmiszlanu obodcze* (o Bodze); elegancior — *vybornyeyszia.* (Conceptio M.): flos descendit — *vyniknął;* cum collactaneis suis—*rzoszwnyczami (!) szwogymi;* originis—*rodczaiv;* declaracionem—*vkaszana.* (Symon et Juda): assessorie dignitatis—*llawnicze czyczy.* (Agnes): detestabilis — *ganyebneyszya;* arbitrii — *vsznanya;* plausibilia—*lagodlivosczy.* (Corpus Chr.): sacramentale—*szwathosczy;* corpus—*czalo;* Christi—*cristusowo;* cum substancian-

do—*obraczayacz;* naturas—*gystnosczy;* misterii—*tayemnicze;* aptus—*godny;* horrorem—*zadlywoscz;* velare—*zaszlonycz;* abholebiliter(?)—*procz scrobanya wypyszana;* rami—*rosgy;* in origine—*wrodczayv:* originatum—*vyrodek;* horrores—*ocropnosczy;* non in fouimentum—*nye dla pothpory;* disposicionem—*sprava.* (De virginibus): indicia—*sznamyonya.* (Divisio apost.): cibo spirituali navseant—*zadliwosc: maya.* (Assumptio): ad eius evidenciam in effectum ostendendam—*navkazanye gey szvathosczy vyelebnye dostatecznye;* graciam suam sparsim *pokopycze* omnes sancti habuerunt, hec habuit cumulatim *szebranye* in se; privilegium *oszobnoscz* honestatis; promocio—*przipomozenye;* celebritates—*falenya;* ignobilium Bedellorum—*buthlof;* in quo discrimine—*nyedasczku;* chori—*zastapy;* de quo habemus figuras—*dowody;* generositatis—*welgego rodu;* immunitatis—*nywinnosczy;* fumagat—*kadczylą;* grauitatem—*obyczayuosc:* congruit—*zaleszj;* verba congruencia—*godliva;* platanus—*clon.* (Visitatio): preconia—*dczaky.* Hec virgines filie kaym inceperunt invicem commiscere carnaliter sodomitice peccantes viros dimittentes. Hec videns diabolus qui inimicus spiritualis humano generi est (dopisano tą samą ręką na boku: *lathalecz*) qui specialius laborat in his peccatis sodomiticis etc. i dalej następują nazwy dyabłów: accubus, incubus, succubus, cacodemon, calodemon. (Conceptio): in mente—*przyeszrzeniv.* (Johannes): ydemptitatem—*gednosczy;* existens in Deo ydialiter—*przeszrzany.* (Circumcisio): amici sibi mutuo dirigunt munera... que munera vocantur *druszky.* (Stanislaus) alium—*czosnek.*

Glosy dopisane nad wierszami lub na marginesach: (Conceptio): refugium—*ochloda;* consolatio—*vczecha;* dulcis aduocata—*rzeczna pomocznicza;* graciosa—*milosczyva;* benigna—*lagodliva;* suauis—*przygemna;* subsistencie—*bythnosczy;* in se continebat—*nosil;* nec totus orbis potuit continere—*zmeszczil;* capacior—*dluszszy.* (Nativitas): pregnans—*brzemennya;* vtinam—*o aby;* ut me in eternitate ascribas—*vyekuystych czgach* (zapewne zam. ckach) *napyssal;* indebitis (talentis)—*nyespravedlivimi;* territorium—*povath;* in presepio—*vyaszlach;* in presepio—*Jaszle;* (Tres reges: primicie—*przodek;* et ideo—*dlaczego.* (Nativitas M.) territorium—*povath;* mente sciuit—*zewnu* (lub może: *zewna*). (Conceptio M.: etatis sue—*vleczyech szwogych;* flores—*pakovye.* (Corpus Chr.:

virtus formatiua corporis—*mocz sthworzenyą czala.* (Divisio apost.): mundus erat tenebrosus per cecitatis ignoranciam — *nevedczena;* quia esset deus — *oblazny, posobny;* mortali peccato occupati — *nathczeny.* (Assumptio): penalitatem, quam hic in mundo sustinuit—*nedrze.* (Andreas): vanum est—*darmo.* (II feria post Pascha): nutriunt amorem — *mnoza;* invalescit — *a thaco barso przemaga;* recedant vetera — *otstapczye;* spiritu dei aguntur — *rzadczeny biwaya;* hominem curie — *dworzanina;* denudantur — *obiavoni.* (III feria): excludit — *odlaczya,* quin — *aby;* negauit — *nezapovadyal;* pira—*zimostratky.* (Philippus et Jacobus): non cooperantur—*nye-przypravayasza;* inter vasa — *sbroya* bona et digna; domus aliena respectu *w liczbye* christianorum; non frustra — *neproszno.* (III feria): canonice—*podludcz vybranya coscelnego;* legittime—*rzadnye;* legittime—*doszconalye.* (Divisio apost.): detegebant *vznawaly* fallacias diaboli. (Jacobus): vilesceret — *omirzsnal;* concupiscenciis — *lubosczami;* turbacio — *zameszyanye,* apud piscinam — *vkapely;* tenuis — *cankey.* (Assumptio): virginalis castitatis — *dczyewycey cyszstoszczy.* (Nativitas M.): zelabilis (?) — *zalosczywye.* (Exaltatio): conveniat — *pospolitno gescz.* (Matthaeus): abhorret — *zadzy szą.*

IV. Rękopis in 4° sygn. B. 282, około 400 kart nienumerowanych; na wewnętrznej stronie wierzchniej okładki dopisek: Liber sermonum domini Johannis (dalej jeden wyraz wytarty) dominicalium. Kodeks zapewne pochodzi z tegoż czasu, co poprzedni.

Głosy w tekście: (Vigilia Nativ. Chr.) desponsata — *zaslvbyona.* Następnie kilka glos czeskich i polskich: veneficia — *trawyene;* impudicicia i. e. alvefactio in peccatis carnis et consistit in tactu, in oculis et membrorum ostensionibus et dicitur *ophlost neb nestydliwost;* emulaciones—*popirzenye,* que procedunt in verbis pungitiuis. Ryxe, que sunt applicaciones verborum inordinate bohemice *zhnyewu hourzenye;* secte quibus presentes se ex prioribus firmantur specialiter *ssybalstwye;* ebrietates — *opylstwa;* comessaciones i. e. inordinate et frequentes comestiones *godowanye;* bonitas cum quis monetur bene facere proximo i. e. *dobrodzeystwo;* Chrisostomus *Swyąty Jan szlothovsty.*

Głosy międzywierszowe i marginesowe: (Math. XI) miti-

gacionem — *vkoyenya.* W kazaniu na Boże Nar. dopisek na wierzchu karty, a w środku dopisanego na marginesach innego kazania: Canas *Bogarodzycza* dwa razy na obu rogach karty. (Joh. XIV): Lepra deformat—*zadzy, szkaradzy* in facie; obstruit—*zaszlanya* oculos; nares obtuscat—*zathula;* lepra raucum *nyemego* efficit. (Ziel. święta): diffluit *rozdrzucza. roszyrza* desideria illicita *nyerządne;* cohibere — *wszczągnącz;* mitigat — *cogy, vsmyrza:* malignum — *szdradzyczela;* participacio — *uczą̨sthnosez;* acquiritur — *pozyskana.* (Attendite): premonere — *ostrzecz;* opprimunt — *vtlumyayą, opczązayą, vczyskaya;* caucius observate—*pylnye strzeczi;* in tremore — *wlą̨kanyv.* (Math. VI): sub figura — *poth podobyenystwem.* (Joh. IV): tepidum—*mglego.* (Confortamini) equo animo — *rownim.* (Villicus): dispensator — *rospraucza;* honorifices — *czestowal;* fetor — *szmyrdzączoscz;* torporis — *gnvstwa.* (Cum appropinquasset) fossatum — *przekop;* graciarum accionis — *dzakovanya.* (Suspiciens): prolocutores—*(r)zecznyczy (sam)pyerze;* opprimunt—*vssylsthwo;* certificavit eum—*vpewnylgy;* hostiliter—*nyeprzyiaznye;* presentantur — *vkazvyąsschą;* vtensibilia — *potrzeby;* nec oculis videre illicita vel vana nec pedes currere ad mala, nec lingwa ad mendacia uel multiloquia *ossoky.* (Pastor bonus): vilipendere—*skaradzycz;* mala illata — *zadane;* regendo — *spravyayącz;* erabundam *błądną* ovem; ex ovium unacione - *zezlączenya;* advnando—*złączayą(cz);* ab hystrionibus — *spylmani;* dessolatos — *opusczone.* (Johannes): capta est — *wzatrzymyanyv.* (Exaltatio): protexit — *zaslonyl;* annulavit — *oproznyl;* swasu deduxit — *vkoyl, vsmyerzyl:* immolauit — *obyetoval;* restaurauit — *pozyskal, przyvroczyl;* ad reatum pene — *vynoszcy;* oscitauit — *ze.alo;* propago — *plemyą:* expergiscimini — *oczvczycze;* parvipendit — *nyevazy;* presertim — *navyączey;* serpentem eneum — *moszą̨dzowy;* foramen petre — *yaszkynyey v skala;* animantibus — *zyvyoli;* congressus — *stąpyl:* inter omnia metalla—*zelaszy;* voces clarissimas—*gloszna* suauissimas—*brzmyącza.* (Vidi magnam turbam): ad vindictam illorum sunt deputati *namyenyeny;* in quatuor plagis—*cząsczach;* vindicta finali percussione in corde *smyalo* portat dominum; aggressus—*sthąpy.*

V. Rękopis in folio syg. B. 239, kart 255 numerowanych ręką pisarza, którym był Mikołaj z Brześcia, jak to się okazuje

z dwu przypisków, mianowicie na karcie 134 v.: Expliciunt epistole quadragesimales a. D. 1391 infra octavas visitacionis Marie feria quarta hora XII per manus Nicolai de Brest. Na karcie 255 v.: Explicit commentarium super sequencias per manus Nicolai de Brest, finitus in decolacione s. Johannis. Na treść kodeksu składają się wykłady: 1) hymnów i pacierzy kapłańskich. 2) epistoł, 3) sekwencyi mszalnych.

Głos polskich jest bardzo niewiele: na karcie 110 r. *rzodlo al(bo) stok.* Na wewnętrznej stronie spodniej okładki: *Pyrzwy psalm, Drugy wtory ps., Trzecy psalm, Cztwarty psa. Pyęty psalm, Szosty psalm, Syodmy psal. Osmy psalm, Dzeuęty ps. Dzesyęty ps.*

Między sekwencyami jest jedna poświęcona św. Ottonowi, „qui tocius regionis cassubie et slauie fuit confessor et predicator, babenbergensis episcopus ordinatus". W krótkim życiorysie autor wspomina tylko o tem, że ów święty był bardzo szanowany przez ks. Więcława pomorskiego i że pracował głównie w miejscowościach: Kamin i Wolin.

Znaki wodne identyczne lub podobne do znaków, podanych przez Piekosińskiego pod NNr 62. 185, 190, 196, 220, 434, 540. 576 i 776, ale nadto jest jeszcze jeden, nieznany Piekosińskiemu, w postaci krągłej flaszki z podstawką i szyjką oraz dwoma kółkami niedaleko szyjki, od których idzie sznur, tworzący pętlicę u góry.

O pisowni i właściwościach językowych tych zabytków nie będziemy tu mówić, wypada jednak zaznaczyć nieczęste w innych pomnikach użycie podwojonej litery *ee* tam gdzie dziś piszemy *ej*, oraz dość konsekwentne użycie *i* zam. dzisiejszego *y* (oraz *i* po *k, g*) a także *y* zam. dzisiejszego *i, j* w tekście przytoczonych powyżej dwu kazań polskich, a nadto wspomniany już sposób oznaczania w kanonie długości czy też pochylenia samogłosek.

Druk ukończono 9. marca 1907.

Jan Rozwadowski.

Kilka uwag o narzeczu gradowickim.

(Gradowić ad Kłaj pod Bochnią).

Jestto owoc niesystematycznych wprawdzie ale za to prawie codziennych spostrzeżeń, robionych w ciągu lata 1905 r. w przysiołku *Gradowić*[1]) (ad Kłaj), położonym tuż przy stacyi kolejowej Kłaj na samym kraju puszczy niepołomskiej. A więc po pierwsze nie jestto wyczerpujący obraz narzecza, bo nie miałem wcale takiego zamiaru, ani też nie prowadziłem systematycznego badania; powtóre jestto w gruncie rzeczy szkic narzecza tylko gradowickiego; po trzecie z danych wówczas warunków wynikało, żem ciągle prawie miał sposobność obserwować mowę dzieci. Jednakowoż myślę, że i tak obraz, który daję, jest w ogólnych zarysach wystarczającym obrazem narzecza tej okolicy, bo popierwsze niesystematyczność i przypadkowość obserwacyi wy-

[1]) tak zawsze u ludności miejscowej *Gradowić*, Gen. *Gradowici*, przymiotnik *gradowicki*. Na mapach sztabowych austryackich (1:75,000 i 1:200,000) fałszywie *Gradowiec*, lepiej warszawski Słownik geogr. *Gradowice*, w ustach inteligencyi niepołomickiej *Gradobicie!* Formacya *(Gradowić)* identyczna z niedaleką *Niegowicią*, polega na starych imionach *Gradowit (Niegowit)*, stąd też przymiotnik regularnie *gradowicki*. Nazwa wsi *Gradowice* w W. Ks. Poznańskiem jest tegosamego pochodzenia. *Gradowić* zapewne znacznie starsza osada niż sam *Kłaj* (którego dziś jest przysiołkiem), bo jeszcze w r. 1242 był Kłaj lasem (tejże nazwy), p. Słownik geogr. tom IV i XV sub vv.

równywała jej ciągłość i dłuższe bo przeszło dwumiesięczne trwanie; powtóre rozmawiając nieraz z ludźmi z Kłaja, Targowiska, Szarowa i innych okolicznych osad mogłem skonstatować tożsamość ich mowy z narzeczem Gradowici; potrzecie dokładniej obserwowałem mowę dzieci (naturalnie władających już całkiem biegle swym językiem) poczęści także dlatego, że charakterystyczne cechy narzecza trwającego w swej sile zwykle występują w mowie dzieci jeszcze dobitniej niż u starszych; ale przytem miałem ciągle sposobność słuchać mówienia starszej generacyi i oczywiście też z tego korzystałem.

Jeżeli jednak w ten sposób poniższy szkic dla ogólnej oryentacyi wystarcza, to w każdym razie nie jest, ani nie chce być czemś innem, jak tylko notatką, dającą luźne zestawienie najcharakterystyczniejszych cech tamtejszego narzecza.

1. Nosowe pełnogłoski (samogłoski):

a) w środku wyrazów przeszły w czyste, zwężone *é, ó,* leżące pod względem artykulacyjnym między *e* a *y*, względnie między *o* a *u*. Ogółem biorąc wykazują one znaczne zbliżenie do *y*, *u*, ale mimo to zrównać ich z niemi nie można. Bo ezeli nieraz rzeczywiście wskutek przyczyn indywidualnych, chwilowych lub pozycyjnych brzmią wprost jak *y* lub (ale to rzadziej) prawie jak *u*, to jednak z drugiej strony i to jeszcze częściej wskutek takichsamych przyczyn zbliżają się prawie zupełnie do *e*, *o*.

A mianowicie:

Wskutek sąsiedztwa resp. wogóle umieszczenia w wyrazie z jednej strony *okrygły* — okrągły, a z drugiej strony przed akcentem *głeboki, spetany*—spętany z bardzo małem zwężeniem. prawie ze zwykłem *e;* podobnie z jednej strony *zób* prawie z otwartem *u*. z drugiej *możžyzna*—mądrzyzna (= mądrala) z bardzo małem zwężeniem. prawie z *o*.

Wskutek warunków indywidualnych lub czasowych raz słyszy się wyraźnie *réka* z wyraźnem *é*, pokrewnem naszemu *y* (ale nie identycznem), drugi raz prawie *reka* z minimalnem zwężeniem, raz *fstóska*—wstążka prawie z otwartem *u*, innym razem *stoska* z bardzo słabo zwężonem *o*.

W każdym razie *ȯ* nie jest nigdy artykulacyjnie wprost równe *u*, *ė* prawie nigdy równe *y*. Obie głoski *ȯ ė* są w tem narzeczu samodzielnemi pełnogłoskami i dadzą się wcale dokładnie określić — jak już powiedziałem — jako leżące na połowie drogi między *e* resp. *o* a *y* resp. *u*. Po palatalnych spółgłoskach notowałem równie często *ė* jak i *ï* (pr. o *ï* mój „szkic fonetyki polskiej“ w I. tomie tego wydawnictwa § 6), ale zarówno to jak i wyżej omówione wahanie na liniach *e — y*, *o — u* to w tę to w ową stronę nie zmienia w niczem faktu samodzielnej indywidualności głosek *ė ȯ*. Cała rzecz w tem, że owe „wahania“ obserwujemy zawsze tylko przy obcych nam głoskach, a naprawdę to istnieją one zawsze i koniecznie także w artykulacyi wszystkich głosek, tylko że przy głoskach własnej mowy nie dochodzą do świadomości.

W końcu dodam, że bardzo być może, że przy wymawianiu głosek *ė ȯ* odbywa się pewna alteracya artykulacyi krtaniowej, silne zbliżenie strun głosowych, może i zupełne zwarcie — ale nie jestem pewny swej obserwacyi.

Podaję teraz inne zanotowane przykłady, tak jak je zapisałem z ewentualnemi, wówczas pod świeżem wrażeniem, dodawanemi uwagami:

vėksy albo *vïksy*, *vïcy* raczej *vėcy*, *ćėśki* albo *ćïśki*, *pėć* lub raczej *p'ėć* (charakter *e*, nie *ï*, wyraźny) pięć, *śf'ïźeć* — świędzieć 3. Sg. *śf'ïźi*, *mėso (mïso)*, *ćïzar*, *klėceć* — klęczeć (*l* między *l* a *l'* [to znaczy między *l* w *las*..., a *l'* w *liść*...]) [1]), *usxńyty* (*-ė-*), *prośïća* — prosięcia; *tėdy* (bardzo często) *tamtėdy*, *krėćić*, prawie *bžycy* — brzęczy; wyraźnie *okrygły* — okręgły = okrągły;

vȯzać — wiązać, *mėśȯce*, *spȯć* — spiąć (coś razem), *p"oćȯg* — pociąg, *ćȯgnȯć* [2]), *pińȯże;*

goróco, *kȯpać (śe)*, *żosa* — rząsa = rzęsa (znana wodna roślina) z bardzo małem zwężeniem, *łȯka*, *vȯgle.*

---

[1]) podobnie zanotowałem: »Gen. *ćeľïća* albo *ćeľ'ïća*, NB. *-l-* palatalniejsze niż w *las*, *ćele.*«

[2]) tak stale; raz tylko zapisałem *ćïgnȯć* od małej dziewczynki, która zresztą mówiła *ćȯgnȯć;* może tylko momentalne wykolejenie, a nie naprawdę inna nosówka.

b) na samym końcu wyrazu jest czyste *-e* na miejscu dawnego *-ę*. oraz *-om* z tendencyą w kierunku ⇒ *-ô*^{m} ⇒ *-ô* na miejscu dawnego *-ą:*

ćele, 'ide, enklityczne *śe, ṁe...*, raz słyszałem *rekę* — rękę: *ś-ńom*—z nią, *śćanom, déjze-jo, pravô, levô, 'idom 'idô*^{m} *'idô, pojadô;* raz słyszałem *śḿescôu̯ śe* lub *śḿescô*$^{u̯}$ *śe* — zmieszczą się z lekką nazalizacyą.

Uwaga 1. Jest zatem chronologiczna i jakościowa różnica między dawnemi nosowemi samogłoskami w środku a na końcu wyrazu, zgodna z różnem zachowaniem się tych samogłosek w ogólnopolskim języku zachodniej Galicyi w tychsamych warunkach, chociaż nie polega na zupełnej identyczności [1]). Podobnie pierwsze *e* w słowie *bede, beźe...* jest takiesame (otwarte) jak końcowe oraz jak zwykłe nienosowe *e* zgodnie z powszechną wymową; to znaczy wówczas kiedy to narzecze miało jeszcze nosowe pełnogłoski w środku wyrazu, temat *będ-* brzmiał już *bed-*.

---

[1]) w języku literackim mamy (określając rzecz ogólnikowo i w przybliżeniu) w środku wyrazu *ę ǫ* + *n, m.. (e*^{i}*n....)*, na samym końcu wyrazu *-e -ǫ;* w narzeczu gradowickim w środku wyrazu *ė ô*, na końcu wyrazu *-e -om*. Zatem różnica jest pod względem warunków takasama, ale jakościowo niejednaka, to znaczy, że gradowicki stan rzeczy nie może polegać na takim, jaki jest w języku literackim, bo gradowickie *ė ô* suponują czyste nosowe pełnogłoski. Więc dopiero dla przeszłości odleglejszej możemy skonstruować wspólny stan rzeczy: w środku wyrazu *eę oǫ* (to znaczy samogłoski wymawiane niejednolicie, z początku z zamkniętym kanałem nosowym, ku końcu z otwartym), w wygłosie *-ę -ǫ*. Z przyjętych *eę oǫ* w jednych narzeczach rozwinęły się poprzez *e*^{i} *o*^{u} czyste *e o* (resp. zwężone), w innych poprzez *eę*^{n} *oǫ*^{n} albo grupy *e*^{i}*n o*^{u}*n* jak w języku literackim, albo *en on* jak w różnych narzeczach. Na końcu wyrazu utrzymała się pełna nazalizacya dłużej, ale i tu jest ogólna, bardzo naturalna dążność do redukcyi — w każdym razie oboczne, właściwe szybszemu tempu i bardziej niedbałemu wymawianiu *-e* jest bardzo dawne (dawniejsze niż zatrata nazalizacyi w środku wyrazu), jak to wynika z obserwacyi narzeczy. Również *e* w środku wyrazów powstałe w tych samych warunkach (pod wpływem niesamodzielnej pozycyi) jak w *bede, pietnaście*. Ta ostatnia oboczność mogła też ułatwiać powstawanie odwrotnych oboczności jak *mięszać // mieszać* — w każdym razie dosyć znaczący jest w tym kierunku fakt, że taką drugorzędnie się zjawiającą nosówką jest zawsze *ę*.

Uwaga 2. Ogólnopolskiemu *piękny* odpowiada tu jak wogóle w Galicyi *piłkny:* forma polega widocznie na wcześnie rozpowszechnionem wymawianiu *pjękny* lub *pjękny*.

Uwaga 3. Wskutek oboczności narzecza i języka klas wyższych (szkolnego) powstają nieraz hyper-poprawne formy np. *navrǫćić śe* zamiast *nawrócić się*, albo znowu takie jak *męnš* zamiast *mąż* (zwykle: chłop) pod wpływem casus obliqui. Zwłaszcza często u dzieci szkolnych.

2. Pełnogłoska (samogłoska) *o:*

wykazuje tendencyę do rozpoczynania artykulacyi z takiem zaokrągleniem warg (labializacyą) jak przy *u* resp. do dyftongizacyi, zatem = *ᵘo* resp. *ǫo*. Ta labializacya resp. dyftongizacya jest w zasadzie niezależna, to jest nie zależy od specyalnych warunków czyli stanowi indywidualną cechę pełnogłoski *o;* ale jej stopień jest zależny, a mianowicie:

a) występuje wyraźniej w mowie powolnej, przewlekłej, w zgłoskach wymawianych z naciskiem, podczas gdy w szybkiem niedbałem tempie jest często nieuchwytna;

b) najwyraźniej występuje po przedniojęzykowych spółgłoskach, tak że tutaj można wprost konstatować dyftong; najmniej samodzielna, często nieuchwytna jest ta artykulacya po wargowych; zupełnie jej niema po *ł*, co rzecz dosyć zrozumiała;

c) bardzo wyraźnie i chyba zawsze występuje *ǫo* w zgłoskach wygłosowych i wogóle końcowych, zatem nieakcentowanych, podczas gdy pod akcentem oraz przed nim bardzo często jest nieuchwytna (w zwykłem tempie); stoi to oczywiście w związku z właściwością już wspomnianą, bardzo powszechną w zachodniej Galicyi, leniwego niejako opierania się artykulacyjnego o ostatnią zgłoskę wyrazu.

Przykłady: *tǫo, jutrǫo* (bardzo często zapisane), ewentualnie w szybkiem tempie *tᵘo..., cǫo cǭ* ewentualnie *cᵘo*, ale zwykle *cośik, moze-tǭ, bosǫo, dobra-nǫoc, spǫorǫo* (z naciskiem mówione), *paskudǫo*—paskudo!, *vysokǫo, pórobiłam;*

tegǫo, dobrygǫo, skole — ukłuję; *fšyćkǫo, zelaskǫo, vysokǫo, vojskǫo, nikogǫo, komnata;*

niebǫo albo raczej *nebᵘo*, bo nie takie wyraźne *ǫo* jak

w tu̯o, jutru̯o; p"oćòg — pociąg, *spodńica, spodńicka, sp"odńicka, pórobiłam, pole, bosu̯o, moze-tu̯ó, spu̯oru̯o* (z naciskiem); *mało, xłop*...

Uwaga 1. Ta artykulacya jest zupełnie obcą pełnogłosce *ó*. kontynuującej dawne *ǫ (ą)*, zatem zawsze jest zupełnie wyraźna różnica między np. *k"opać* - kopać a *kòpać*—kąpać i t. d.. pominąwszy różnicę umiejscowienia.

Uwaga 2. Czasem, jużto przy bardzo niedbałem wymawianiu, jużto — i to częściej — w przeciągłem wołaniu lub przedłużaniu, obserwowałem (przynajmniej takie miałem akustyczne wrażenie) przejście *u̯o* w *u̯e* lub *u̯ā: cu̯ā, tegu̯e*. Dla zrozumienia tego warto podnieść, że u nas jest dosyć rozpowszechniona tendencya obniżania i przesuwania ku przodowi artykulacyi samogłoski *o*, tak że nieraz obserwowałem w różnych stronach i u różnych ludzi *o* wymawiane między francuzkiem *o* w *mort* i t. d. (tylko krótko) a angielskiem *o* w *hot* i t. d. Z drugiej strony przypominam dyalektyczne *u̯e* i t. p. z *o*.

3. Pełnogłoska *å* (t. zw. pochylone *á*) różni się wyraźnie od *o*, co jest zrozumiałe choćby tylko z powodu jakości tego ostatniego (p. wyżej pod 2)). np. *tåjcyć* — tańczyć, *'oßåt* — obiad. *våzyć*—ważyć... Ale w zwykłem, niebardzo dokładnem wymawianiu zbliża się *å* do nielabializowanego *o*; przy przewlekłem mówieniu zanotowałem *cårn"ā°*— czarna.

Przed nosowemi spółgłoskami przechodzi *å* w szybszem tempie wprost w *ò* (takie jak powstałe z *ą*): *pån, dåm* ⇌ *pòn. dòm, śklåwka* ⇌ *śklòwka*.

4. Tak zwane pochylone (kreskowane) *é ó* nie różnią się w wymowie od *i* resp. *y* oraz *u*: *drugå druga* — druga droga. *kumora* (polega na zachodnio-galicyjskiem albo jeszcze powszechniejszem i dawniejszem *kómora*: *komora* by brzmiało *k"omora*): *pléś(ć)* lub *pl'ś(ć)* pleść, *takigu̯o, dobrygu̯o*... *bílić* - bielić, *zyńić śe* [1]).

[1]) jednak niepodobna, taksamo zresztą jak w języku ogólnopolskim zachodniej Galicyi, uważać tych pełnogłosek za zupełnie wy-

Uwaga 1. Raz zanotowałem *młóćić* z dodatkiem, iż inni mówią *młućić*; powtóre wyraz *ńektory* (z wyraźnym charakterem *o*). Dziś nie wiem, co począć z tą obserwacyą: czy mnie ucho myliło, czy *ńektory* nie wykazuje pochylenia [1]), czy to tylko wahanie w artykulacyi *u*, czy jeszcze co innego? Trzebaby rzecz dokładniej sprawdzić na miejscu.

Uwaga 2. Z zakresu występowania lub nie t. zw. pochylenia: *takigųo, jednygųo, bžyćkigųo, dobrygųo...*, ale *tegųo* (powszechny objaw jak wiadomo), *jaka starå, cyja...; ŝtacyja* — stacya, ale *baŝå...* Pr. prócz tego spis wyrazów na końcu.

5. Brak wstępnego zwarcia krtani (pr. mój „szkic fonetyki polskiej" w 1. tomie tego wydawnictwa § 12): *'obåt, 'oz-* resp. *'os-* roz-, *'ino, 'igła, 'ujna (//vujna)...*

Uwaga. Wyraz *uzda* brzmi *xuzda* oczywiście z dawniejszego **huzda* ⇐ *'uzda* ⇐ *'uzda*. Spirant *x (ch)*, spadkobierca dawnego *ch* i *h*, artykułuje się jak u nas.

6. *'eł* + cons. ⇌ *'oł* + cons.: *kuĺkołka, ĺkołbasa* (*o* może nieco zwężone) — ale *kuĺkeła* (nazwisko), *pełny*.

7. *dejże* — dajże // *davåj, kej* dyjal. kaj 'gdzie', nawet *kes* ⇐ dyjal. kaj-że 'gdzież'.

8. Z zakresu konsonantyzmu mogę podnieść następujące zjawiska:

a) narzecze jest mazurujące z pełnem zachowaniem tej właściwości (ale *rz* = *ž* resp. *š*);

b) *ł* zdaje się spółgłoskowe (nie robiłem specyalnych obserwacyi);

c) wygłosowe spółgłoski w pauzie, zarówno tenues jak mediae, są prawdopodobnie nieco osłabionemi lenes. A również

---

raźnie zlokalizowane. Nieraz się słyszy i wymawia np. *pĺéść*, podczas gdy np. w *ĺiść* chyba nigdy takiego odchylenia niema. Przy *é* ⇌ *y* podobnie; [pr. jeszcze uw. na str. 339].

[1]) co do *ńektory* to to jest najprawdopodobniejsze.

prawdopodobnie rzecz się ma taksamo i w wymowie klas wykształconych przynajmniej z pierwotnemi mediae. Zaznaczałem to raz *'obåt* — obiad, raz *p"oćóg* — pociąg;

d) *ń* zamykające zgłoskę ≏ *j: tåjcyć* — tańczyć, *bajki* — bańki, *gośćijca*, podobnie do *ćeńec* Gen. *ćijca*, w szybszem tempie ≏ *ćica* (nie **ći(j)ca*);

e) kilka razy zwróciło moją uwagę luźne zwarcie warg przy wymawianiu *v (w)*, które wskutek tego zbliżało się do *g*: ale nic więcej ponad to powiedzieć nie mogę;

f) *do-lassa* resp. *laša* resp. *lassa*[1]), *v-leśśe*... jak zdaje się prawie w całej zachodniej Galicyi;

g) *ś-ńom* —z nią. *śmeśćić śe*—zmieścić się, *sesyć*—zeszyć... jak zwykle w narzeczach zachodnio-galicyjskich i innych (ale wypadki takie jak *sesyć* są już rzadsze niż *śmeśćić, srućić*...).

9. Z zakresu form: 1. Plur. stale *-va: måva, ṕiseva*; Loc. *ƒ kapeluśe*.

Zresztą to i owo zwłaszcza z zakresu słowotwórstwa podaję wraz z innemi zapisanemi wyrazami w słowniczku:

bajki = bańki.
bańå = bania, także w znaczeniu 'dynia'.
bžyćki = brzydki.
casovy = czasowy t. z. mający czas: *'on (~on) casofsy 'odemnie* 'on ma więcej czasu odemnie'.
ceźjaki — 'jakikolwiek, jaki bądź'.
ćårać = ciarać t. z. walać, brudzić.
ćapać = ciapać (np owoce z drzewa...).
dobić = dobić w znaczeniu 'zbić, nabić, obić'.
dryḃe: prośe dryḃe mówi się o prosięciu, które wypuszczone z chlewa ugania.
ǯeuxa = dzie(w)ucha.
ƒšyćkuo = wszystko.
gåść, dve gåśći = garść, dwie garści.

[1]) t. j. z granicą zgłoskową w środku długiego (tu przez dwa *ss* oddanego) *s̄*.

gorľivy = gorliwy w znaczeniu 'popędliwy, skłonny do gniewu, zapalczywy'.

Gradović, gradovićki: p. przypisek na str. 329.

gręby (z nosówką, bo słyszane od człowieka, który zarzucił dyalekt): grębe ziemie (gliniaste, w przeciwieństwie do piasków). Wyraz ten w zachodniej Galicyi jeszcze często i to nietylko przez lud używany. Słyszałem go nieraz np. od swej matki (o ziemi, także o grubej cerze twarzy), od p. Włodka z Sygneczowa, a więc w każdym razie przynajmniej w pow. wielickim i bocheńskim jest ogólnie znany.

gvara = gwara w znaczeniu 'gawęda, rozmowa'.

xaf, xavok = dyal. haw, hawok 'tu, tutaj'.

xoxuł = chochół (snop, dołem roztrzepany, służący do pokrycia mędli i t. p.).

xšćivka = trzcinka.

xuzda = uzda.

xuždać = huśtać.

katef'is -su = katechizm.

kej = kaj 'gdzie', *kes-ta (kés-ta)* 'gdzież' ⇐ kaj-że.

kij = kij w znaczeniu 'drzewo, pień': *grube kije* (o wielkich dębach w części puszczy nad Wisłą).

kłåj -åja, przym. *kłajoski* — Kłaj.

komnata = komnata. Lud tamtejszy rozróżnia w swych domach: *komnata, kumora, 'izba* (*kumora* jak zwykle, *komnata*—pokój paradny, *'izba*—codzienny z kuchnią i piecem chlebowym).

kšypać, kšypę kšypes = staropol. chrzypać (chrzypieć) chrzypię 'chrypieć i kaszleć'.

lå = dla: *lă-mńe* = dla mnie.

łajńić = łajnić: *krova nałajńiła.*

Łapcyce, przym. *łapecki* = Łapczyce, wieś po prawej stronie Raby.

łofcy = łowczy, tak lud tamtejszy nazywa po staremu dzisiejszych leśniczych rządowych.

mårtf'ić = martwić (tak słyszałem, z osłabionem *r*).

mòžžyzna = mądrzyzna w znaczeniu 'mądrala': *jaka ~ starå!*

'ontaš = ołtarz.

'os- resp. *'oz-* = roz-, tak stale i powszechnie jak wiadomo. Ale spotyka się i *roz-* np. *masyna by-ḿe rozigrała* 'maszyna by mnie roztrzęsła'.

'osxoxoľić = rozchocholić w znaczeniu 'rozczóchrać'.

'ostruxåš = roztrucharz, używane jako przezwisko: *taḱi druh, c"o śe draźni.*

'osobľivy = osobliwy w znaczeniu 'osobny'.

paľic = palec, ale *f-palcax*... W gwarach zach. Galicyi często w całej odmianie (i w plur.) występuje to *-i-*.

ṕascyty 'piaszczysty'. Ten sufiks *-ity* na miejscu ogólnego *-isty* słyszałem jeszcze w innym wyrazie, ale niestety zapomniałem go, a w notatkach nie znalazłem.

ṕexty = piechty, t. z. pieszo.

pľitać '(za)platać' iterat. do *pľiś(ć)* = pleść (zaplatać).

poraźić, *poraze* = porazić, porażę w znaczeniu 'uderzyć' (np. kogo kamieniem).

pre = dyal. pre 'przypieka' (impers.).

rad: *mama raʒi na-ḿe (sóm)* 'jest mi rada, cieszy się mną'.

śćać = szczać w znaczeniu (także) 'sikać' np. wodą z konewki.

sesyć = zeszyć.

śfiʒeć = świędzi(e)ć, 3. Sg. *śfiʒi*.

śipać 'sypiać' z fonetycznem upodobnieniem do 'śpię'.

skłuć, *skole* = skłuć, skolę w znaczeniu 'ukłuć, ukłuję'.

smyr 'wrzos'. Starsze baby wcale nie znają wyrazu 'wrzos'.

štacyja = stacya (kolei).

śkľanka (⇒ *śklonka*) = szklanka.

strisko, ale także *fstisko* = wstążka.

truḿna = trumna.

'u[illegible] = wujna (t. j. wujenka).

'uzvoľić = uzwolnić t. j. zwolnić; i inne podobne złożenia są używane

[illegible] = ważyć

[illegible] = wiele: [illegible]

[illegible] = dyal. wągle t. j. węgle.

[illegible] = [illegible] t. j. zwózka, wożenie, np. skarży się gospodarz, że ma dużo [illegible]

zåpaska = zapaska (fartuszek).

zavéruxa = zawierucha, używane o ludziach np. *juz lećiz-zavéruxyo?!* 'już lecisz powichrze?'

zdyb̆ = dyal. zdéb, używane jako przezwisko o ludziach (zwłaszcza dzieciach), którzy napomnieni lub skarceni zuchwale się stawiają: *tyo taki zdyb!;* od tego urobione verbum *zdybić śe* 'zuchwale się stawiać'. Jak wiadomo pierwotna staropolska odmiana szła *steb* Gen. *zdbia*..., potem nastąpiło wyrównanie *zdéb zdebia*... (taksamo jak np. *teść teścia* ⇐ *cieść tścia*..); w języku klas wykształconych używa się tylko pochodnego *žbik* ⇐ *zdbik* z drugorzędnie rozwiniętem *ž-* (wyraz *steb* znaczył 'żbik').

znoų = zno(w)u.

žósa = rząsa, ogólne rzęsa (znana roślina wodna).

Uwaga. W tym spisie są wyrazy znane powszechnie w narzeczach w tej formie np. *brzyćki;* ale ponieważ i tak cała ta robota jest szczupłą notatką, więc dałem w niej wszystkie swoje zapiski. Zresztą zato znajdzie czytelnik w tym maleńkim słowniczku kilka rzadszych wyrazów.

[Dodatek do przypisku 1. na str. 334—5. Zdaje mi się, że to wahanie w lokalizacyi samogłoski *é,* dawniej zupełnie mi niejasne, polega może na t. zw. analogicznem oddziaływaniu obocznych form z *e,* a więc np. normalnie *pliść,* ale analogicznie *pléść* pod wpływem *plecie* i t. d. Możnaby chyba jeszcze tylko przypisać to wahanie sprzeczności między istnieniem samogłoski *é* a ogólną naturą obecnego polskiego wokalizmu, czyli — odwrotnie jak powyżej — uważać *pléść* za normalną tradycyjną wymowę, a *pliść* za powstałą pod wpływem ogólno-wokalicznych tendencyi artykulacyjnych. Dałoby się niejedno powiedzieć za jednem i drugiem objaśnieniem, a także i przeciw, ale muszę tu poprzestać na zaznaczeniu samych sposobów objaśnienia.]

Druk ukończono 22. marca 1907.

Jan Rozwadowski.

Parerga.

1. De nomine oppidi *Kobryń*.

Oppidum *Kobryń* caput est conventus [1]) in provincia [2]) *Grodno* [3]) situm ad confluentes amnes *Muchawiec* et *Kobrynka*, in annalibus atque actis primum anno 1286 post Chr. n., post saepe, memoratum atque semper russ. *Kobrynь*, pol. *Kobryń* scriptum, v. Słownik geogr. s. v., Barsov Geogr. Slovarь s. v. Non longe abest vicus [4]) vel potius praedium [5]) *Kobryń* septentriones versus situs.

Łańska Kobrynka pagus [6]) in conventu *Brześć litewski* provinciae *Grodno*, ad districtum [7]) *Ołtusz* pertinens.

Vicus *Kobryniec* in conventu *Słuck* provinciae *Mińsk* ad oppidum *Kopyl* situs.

Kobryn vel *Kobryny* pars pagi *Lubella* in conventu *Żółkiew* regni Galiciae.

---

[1]) conventus = powiat, Kreis.

[2]) provincia = gubernia, Gouvernement.

[3]) conventuum, provinciarum nomina perspicuitatis causa non adiectivā sed substantivā formā appono.

[4]) vicus = folwark, Vorwerk, Meierhof.

[5]) praedium = osada, obejście, Bauernhof.

[6]) pagus = wieś, Dorf.

[7]) districtus = gmina, Polizeibezirk.

Kobryny praedium rusticum vici *Piratyn,* qui est pars pagi *Kamionka wołoska* in conventu *Rawa ruska* regni Galiciae.

Vicus *Kobrynowa Hrebla* (alias *Sokołowa*), pars praediorum [1]) *Talne (Talnoje)* in conventu *Humań* provinciae *Kijów,* conditus saeculo demum XVIII, v. Słownik geogr. s. v.

Pagus *Kobrynowo* conventus *Zwinogródka* alias (russ.) *Zvenihorodka* provinciae *Kijów* haud magno intervallo a praecedenti vico remotus.

Quae omnia locorum nomina ut patet a hominis nomine proprio *Kobryn*, quod quidem cognomen (nomen familiae) erat atque apud Rutenos [2]) (Parvorussos ut vocantur) etiam nunc usurpatur [3]), derivata sunt; praediolorum autem *Kobryny* (vide supra) nomen nihil aliud est atque numerus pluralis nominis *Kobryn:* itaque *Kobryny* significat proprie 'familiam Kobryn, familiam viri Kobryn', quod hic idem est atque 'praedium familiae Kobryn'. Est autem nomen pervetustum originis celticae, cum *Kobryn* idem sit atque celticum virorum et feminarum nomen (cognomen) *Cobrūnus, Cobrūna, Cobrūnius,* quae formae in Gallia Transpadana atque Lugdunensi innotuerunt: *P. Cobrunius Cassiánus* cum filio *P. Cobrúnio Maximiano* CIL. V 5286 (Comum), *Nigidia Cobruna* ibid. 5817 (Mediolanum), *Sever. Cobrúnus* (Lugdunum). v. Holder Alt-celtischer Sprachschatz s. v. Cuius celtici nominis etymologia plane perspicua fit collatis vocabulis hibernicis *cob* 'victoria' atque *rún* f. (≤=**rūnā*) 'secreta, arcana' nec non nominibus propriis *Cob-nertus, Treba-rūna* similibusque. Utrumque vocabulum etiam in linguis germanicis occurrit: palaeoisl. *hap* 'fortuna, res secundae' atque omnibus Germanis commune got. palaeosax. *rūna* f. 'arcana, secreta'. Res iam dudum nota, cf. Holder sub vv. cob-, runa, Cob-nertus, Trebaruna cet., Stokes Urkeltischer Sprachschatz (= Fick Vergleich. Wörterbuch[4] II). 90. 236. Apud Germanos etiam nomina hominum simili modo formata inveniuntur, ut palaeoisl. *Sig-rún*, cuius nominis altera

[1]) praedia = dobra, Güter (Komplex).

[2]) scribo *Ruteni*, *Lituani* cet. *h* neglecta.

[3]) ut nuperrime Leopoli tabernarii nomen *Kobryn* tabernae inscriptum vidi.

pars *(sig-)* idem significat atque celt. *cob-*, altera autem *(-rún)* idem est atque celt. *-rūnus* (Much Deutsche Stammeskunde 53).

Sed et nomina et vocabula haec a Slavis prorsus aliena sunt ideoque pro certo habeo, Slavos nomen *Kobrynъ* mutuo sumpsisse neque hoc ab ipsis Celtis, uti videtur, sed potius per Germanos quosdam. Res est admodum memorabilis, nomen *Kobrynъ* non ubique apud Slavos usurpatum esse aut fuisse, sed tantummodo apud gentes Rutenicas (Parvorussicas quae dicuntur) inveniri. Sed fortasse hoc nomen etiam ad gentes Russicas non ab ipsis Germanis sed per alium populum pervenit. Verisimile enim est, oppidum *Kobryń* olim a gente, quam nos *Jadźwingi (Jaćwięgi*, russ. *Jatvjagi)* appellamus, conditum aut habitatum fuisse. Huc accedit res haud parvi momenti, quod ipsum nomen gentis originis Germanicae esse videtur——sane etiam Lituanicum esse potest. Tum notissimum est, omnes Aestios (quos viri docti nunc Baltos appellant) antiquitus permulta nomina propria a Germanis recepta usurpasse atque usurpare. Denique quod attinet ad regiones. ubi nomen *Kobrynъ* apud Rutenos invenimus, lectorem commonefacio, Jadźwingorum gentem olim meridiem versus late patuisse. Itaque censeo, hominum nomen *Kobrynъ* proprie Jadźwingorum genti usitatum ab hac ad Rutenos pervenisse.

Praeter iam enumerata atque illustrata nominis vestigia etiam unum et quidem unicum vestigium ex alia prorsus regione afferre possum. In conventu *Rypin* provinciae *Płock* (regni Poloniae) habemus pagum *Kobrzyniec* vel *Kobrzeniec* dictum, cuius nomen huc spectare non solum verisimile mihi videtur, sed etiam pro certo fere habeo. Quod ad vocalem attinet, — hodierna enim forma Polonica *Kobrzyniec* vetustiorem **Kobrinьcь* prodit — haud inepte vocabula *krzyż, Rzym,* palaeoslov. *križь, Rimъ* comparari possunt, ubi simillimae vocalium mutationes observantur, eoque magis, quod in supra prolata regione olim Prussorum gentem sedes habuisse notum est, quae gens vocalem *ū* partim quoquo modo immutabat [1]). Nomen igitur pagi Poloni a Prussis receperunt atque linguae patriae accommodaverunt. Est autem res admodum memorabilis, hic, ubi alterum vestigium nominis *Kobrynъ*

[1]) sed hoc est minoris momenti.

invenimus, iterum gentem eiusdem propaginis, Prussos dico. Jadźwingorum populo cognatos, habitasse; quae res opinionem meam, supra prolatam, comprobat.

Nota. Duo nomina fluviorum a locis originem ducunt. *Kobryń*, amnis qui in fluvium *Stuhna* influit in provincia *Kijów*, saeculo XV (post Chr. n.) *Łukawica* appellabatur (cf. Słownik geogr. s. v. Obuchów): dubitari igitur non potest, quin aliqua pars pagi *Obuchów* a possessoris nomine *Kobryń* appellata, post, ut saepe fit, fluvio nomen dederit. *Kobrynka*, rivus qui a sinistra in fluvium *Muchawiec* influit (v. supra de oppido Kobryń). partim in fossam transformatus ideoque etiam *Kobryński Rów* appellatur — nomen ab oppido *Kobryń* accepit.

2. De *Candavia* vetere.

De Lydorum et dei et regis *Candaulis* nomine, quod apud Graecos Κανδαύλης sonabat, haud ita multo ante Felix Solmsen Zeitschr. für vergl. Sprachforsch. XXXIV 77 sqq. atque Paulus Kretschmer Einleitung in die Gesch. der griech. Sprache 388 sq. egerunt. Quorum commentariorum argumentum breviter repeto. Notus est Hipponactis versus Ἑρμῆ κυνάγχα, Μηονιστὶ Κανδαῦλα. ubi Lydium nomen Κανδαύλας non solum servatum sed etiam Graece explicatum est. Cum idem nomen Lydorum rex Κανδαύλης, cuius fata ex Herodoti historiis nota hodie quoque in theatris nostris celebrantur, saeculo ineunte VII (ante Chr. n.) a Gyge trucidatus, habuisset, cumque Hipponactis versio nominis Graeca etymologiā optime comprobetur, dubitari non potest, quin in hoc nomine duo nobis vocabula Lydia asservata sint: *kan-* cum indoeuropaeo canis nomine (κύων, *canis* cet.) arctissime cohaerens atque idem significans et *dau-l-* (terminationem -ας, ion. -ης, quae prorsus Graeca esse potest, praetereo), quod est nomen verbale 'suffocantem, strangulantem' significans atque cum slav. *daviti* 'suffocare', lit. *dõvyti* 'premere, vexare', got. *af-dauips* 'confectus, debilitatus' cohaeret. Item notissimum est Platonis testimonium, qui Cratyl. 410 A dicit, Phryges in sermone suo canes (atque

alia) vocabulo quodam appellare, quod similiter Graecae voci sonabat, quod testimonium Felix Solmsen ita intellexit, vocabulum de quo Plato cogitabat, proprie Lydium non Phrygium fuisse. Paulus Kretschmer discrimen hoc ideo statuere noluit, quod linguam Lydiam, quoad indoeuropaea sit, Phrygiam esse atque etiam apud Phryges exempla consonantium *k, g* pro sibilantibus *s, z* (≙ indoeur. *k. ĝ*) inveniri, perhiberet. Qui vir doctus etiam Phrygium δάος 'lupus' cum Lydio *dau-l-* coniungit, cum haud male dicit, lupum beluam suffocantem esse (nam lupus re vera praedam suffocat), atque praeterea e Lycophrone Martis nomen Thracium Κανδάων affert.

Utrumque virum doctum fugit nomen *Candaviae* nullo modo neglegendum. *Candāvia* erat regio montuosa atque oppidum ad celeberrimam viam Egnatiam situm in Illyride Graeca (Epiro nova) in occidentali parte Macedoniae, provinciae Romanorum. Oppidum et deserta *Candaviae* saepe apud scriptores Romanos commemorantur[1]): Caesar BC. III, 11, 2. 79, 3. Cicero ad Att. III 7, 3. Plinius NH. III 23, 26. Seneca Epist. 31, 9. Lucanus VI 331 (ubi -*ā*- longa). E Graecis Strabo VII 323. 327 nomen repetit (Κανδαουΐα); tum Κανδαούϊα ὄρεα Ptolemaeus III 12, 15 Müller habet[2]). Si praesens tempus spectas, vetus oppidum *Candavia* (hodie ignotum) situm erat in hodierna Albania in provincia (turc. *wilajet*) *Monastir* (alias *Bitolja*) in medio itinere inter oppidum *Scampa* = hodiernum *Elbassan*[3]) atque inter lacum *Lychnitidem* = hod. *Ochrida*.

---

[1]) locos partim ipse e variis fontibus congessi, tum inspecto libro Forbiger Hdb. der alten Geogr.[2] 562 (quod aegrotante me amicus Casimirus Nitsch fecit) video ibi iam omnes praeter Ptolemaei locum praeberi. Pauly-Wissowa nil habent.

[2]) sed Ptolemaeus *Candaviorum* montium situm minus accurate definit, cum flumen *Haliacmon* (hod. *Vistrica*), de quo dicit ὁ δὲ Ἁλιάκμων ποταμὸς ἀπὸ τῶν Κανδαουΐων ὀρέων..., in montibus ad meridionalem atque orientalem partem magnorum lacuum *Lychnitidis* (hod. *Ochrida*) cet. (hodie *Prespa* cet.) profluat, montes autem Candavii ad occidentalem Lychnitidis lacus plagam siti fuerint.

[3]) sed vetus oppidi nomen adhuc in fluvii *Škumbi* nomine asservatur. Oppidum *Scampa* (hod. *Elbassan*) situm est ad rivum, qui in fluvium *Škumbi*, veterem *Genusum*, influit.

Deprehendimus hic vetustissimum nomen **Kan-dāv-os*, quod principio fortasse non divinum sed ridiculum atque humanum fuerat, quodque etymologiam nominis *Candaulis* (de qua vide supra) confirmat; praebet enim integrum thema verbale *dāv-*. Videlicet, primum urbem ab illo ignoto **Candāvo* conditam atque eius nomine *Candāviam* appellatam esse, post demum totam regionem circumiacentem montesque idem nomen accepisse. Res est satis gravis momenti, quae bene illustret atque comprobet coniunctionem atque convenientiam Thracum cum Phrygibus aliisque gentibus Asianis, quae iam antiquis nota vel potius divinata hodie a uiris doctis accurate examinata atque explanata sunt, cf. Pauli Kretschmer librum citatum 172 sqq. Sed utrum gentes Phrygiae re vera merae Thraciae propaginis fuerint atque olim non solum meridionalem Macedoniae partem circa Bermium montem sed etiam, antiquiore fortasse tempore. Illyriae Graecae regiones occupaverint, an potius inter Phryges aliasque Asianas gentes etiam Illyricae gentes fuerint, nescimus (cf. Hirt Die Indogermanen I 136). Utrumque cogitari potest. Quocumque res ceciderit, certum est, vocabulum **kan-dāv-os* genuinum Thracium esse non posse, cum consonantem *k* loco indoeuropaeae *k̂* praebeat. Cum autem nomen **Candāvi* in terra Illyrica inveniamus cumque verisimile sit, Illyricas gentes occidentalibus potius Indoeuropaeis (qui *k* pro *k̂* habent) adnumerandas esse (cf. Hirt Die Indogermanen I 141 sq., 155), pro certo haberi potest, vocabulum **kan-dāv-os* Illyricae originis fuisse, post ad Thracas atque omnino ad Illyriorum orientales vicinos pervenisse. Fortasse latet Illyricum canis vocabulum in hodierna Albanorum lingua, qui canem *ken, kεn* appellant, quodque vocabulum genuinum Albanicum esse non potest (propter consonantem *k*). Itaque mutuo sumptum est, sed unde? E lingua latina viri docti dicunt (G. Meyer Etymol. Wörterb. der alban. Spr. s. v.) — fortasse e lingua Illyrica equidem dico. Quae omnia opinioni Hermanni Hirt favere videntur, sed res difficilis atque incerta manet, cf. Kretschmer l. c. 230.

3. De oppidi *Grudziądz* nomine.

Quae hic propono, ipse scio merum commentum potius esse quam opinionem argumentis comprobatam. Contentus ero, si lector non inutile sibi disputatiunculam perlegisse putaverit.

Itaque puto nomen oppidi *Grudziądz*, quod est caput conventus [1]) Prussiae (Borussiae) occidentalis prope ripam dexteram Vistulae fluminis situm quodque Germanice *Graudenz* vocatur, cum Ostrogothorum nomine, qui ut omnibus notum etiam *Greutungi* appellabantur, cohaerere. Oppidum *Grudziądz* primum, quod scio, anno 1065 (transsumpt. 1202?, Kod. dypl. wielkopol. nr. 3) forma *Grudenczch* [2]) commemoratum est, atque sine dubio est nomen originis haud Slavicae. *Grudziądz* ut *pieniądz, mosiądz, ksiądz* redit ad vetustiorem formam **Graudingas* vel similem quandam, quam Poloni a Prussis vel etiam fortasse a Germanis quibusdam receperunt. Si revera *Greutungorum* et *Grudziądz* oppidi nomina cohaerent, unum certum est, Ostrogothos hoc Greutungorum nomen ad Vistulae ripam invenisse et suscepisse. Nam cum ad omnes casus Germanorum pristinae consonantes mediae quae dicuntur (*b, d, g*) circa initia aerae Christianae iam in tenues abiissent, quaecumque gens, Baltica vel Slavica, Greutungorum nomen recipiens *-t-* consonantem seruaret, necesse fuit. Equidem nullam rationem, cur *-t-* in *-d-* immutaverint, video. Aut igitur nomina *Grudziądz* et *Greutungi* non cohaerent, aut *Grudziądz* vetustioris originis est, quam initia aerae Christianae et Greutungorum nominis forma.

Quod ad diphthongum (*Grudziądz* ⇐ **Graudingas* // *Greutungi*) attinet, res difficultatem non praebet; similiter varia vocalis suffixi secundas tantum partes agit. Sed utrumque meam opinionem probare videtur, Gothos ad Vistulam gentis cuiusdam nomen **Graudingorum* invenisse suscepisse linguae suae adaptasse, gentem ipsam eiusque nomen non evanuisse atque post hoc vetus

---

[1]) conventus = powiat, Kreis.

[2]) Adalberti Kętrzyński commenta, oppidum primitus *Grudzieniec, Grudzienica* appellatum fuisse, sunt inventa falsa.

nomen Prussos dein Polonos suscepisse. Ceterum ipsi Greutungi videntur etiam formam *Grautungorum* novisse, cf. Much Deutsche Stammsitze 181.

Etymologia Greutungorum nominis satis nota atque accepta uti videtur (cf. Much Deutsche Stammeskunde 127) nomen hoc cum germ. **greuta-* 'Gestein, Sand, Kies' coniungit, quod vocabulum in palaeosax. *griot*, palaeoteut. (althochdeutsch) *grioz* = neoteut. *gries*, anglosax. *gréot*, palaeoisl. *grjót* deprehendimus; apophonicam thematis formam **graut-* in palaeoisl. *grautr* 'Grütze', aliam in palaeoteut. (althochdeutsch) *grūz* 'Korn von Sand oder Getreide' cet. habemus. Sed cum germ. **greut-* // **graut-* ad indoeuropaeum **ghreud-* // **ghroud-* revertatur cumque idem thema in slav. *gruda*, lett. *grauds*, lit. *grúdas* 'granum' reperiatur, videmus utramque necessitudinem *gruda: griot* atque *Grudziądz: Greutungi* sub eandem rationem cadere, quod opinioni meae favere videtur.

4. De *insulae* vocabuli etymo atque de radice *sel-*.

Multimodis viri docti *insulae* vocabuli etymon tentabant. Augustus Fridericus Pott *insulam* primus (EF.² II 1,559) *in salo* sitam terram intelligi voluit, voce ἔνάλος comparata, cuius opinionem amplexi sunt Aloisius Vaníček Etym. Wtb.² 298, Adalbertus Prellwitz Progr. Bartenstein 1895, 8. BB. XXII 123. Maximilianus Niedermann Ĕ und Ĭ im Lat. 1897, 51 sqq., Robertus Planta Gram. d. osk.-umbr. Dial. I 460 nota 1 (hic quidem haesitans), Fridericus Stolz LGr.³ 107, nuperrime Aloisius Walde Etym. Wtb. s. v. (*insula* ⇐ **en salo* = ἡ ἐν ἁλὶ οὖσα).

Ceterum ipse Pott veriloquium suum continuo fere non verum esse edixit atque aliam explicandi viam ingressus est, cum *insulam* eodem modo atque vocabulum *credulus* e verbo quod est *inesse* derivatum censeret (EF.² II 3, 667). Sed hoc nemini placuit, nisi forte Adalberto Prellwitz (ll. cc.), cuius opinio non est mihi satis perspicua. Hoc tantum Prellwitz bene fecit, quod lituan. *salà* 'insula' comparavit quodque Aloisius Walde l. c. suscepit.

Alii *insulam* cum Graeca voce νᾶσος (νῆσος) quopiam modo cohaerere putaverunt. Itaque testibus Friderico Stolz IF. IV 238 (iam antea Bury BB. VII 82) atque Guilelmo Schulze KZ. XXVII 606 νᾶσος ex **n̥s-*, *insula* vero ex **n̥slā* orta esse possint. Contra Per Persson Stud. z. Lehre v. d. Wurzelerw. 227 adn. atque Aloisius Walde, qui l. c. recte observat, hoc legibus linguae Latinae repugnare (vocabulo *ūlum* ⇐ **anslom* allato).

Equidem *insulae* vocabulum cum lit. *sałà* = lett. *sala* cohaerere iam dudum persuasum mihi habeo sed utriusque vocabuli etymon hucusque non inventum atque etymologiam *insulae* ⇐ **en salo* falsam esse censeo. Etenim non intellego, quomodo viri docti, Adalbertum Prellwitz atque Aloisium Walde dico, uno eodemque momento *insulam* ex **en salo* ortam esse simulque cum lit. *sałà* cohaerere affirmare possint. Nam quid sibi vult tum *sałà?* Quomodo intellegi potest? Igitur novum etymon proponendum est.

Comparatis itaque et diligenter perpensis vocabulis lit. *àtsała* 'syrtis' (pol. *mielizna* apud Antonium Juszkiewicz) atque ipso Latino *in-sula* nec non simplici lit. *sałà* statim apparet, vocem **solā* deverbativam esse atque pristinam huius verbi vim adaggerandi, fundendi fuisse. Simili modo res apud Polonos nomen accepit: pol. *wyspa* 'insula' enim, e **vy-sъpa* ortum, vel vetus *wysep (półwysep)* (**vy-sъpъ*) e verbo *suti* (⇐ **supti*), praes. *sъpą* derivata sunt, quod est verbum fundendi, adaggerandi. Multa alia, eadem vel similia, Slavorum vocabula, quae a verbo *suti* originem ducunt, quaeque apud Franciscum Miklosich (Et. Wtb. 334) collecta habes, pustularum, eruptionum, scabiei varia genera denotant, ut pol. *wysypka, ospa* alia, vel ut germ. *Aussatz* similia.

Si se igitur res ita habet, quaerendum est, sintne talia quaedam verba, a quibus *insula, sałà* derivari possint, in linguis indoeuropaeis in usu.

Ante omnia verba got. *saljan* 'sacrificare', ahd. *sellen* 'tradere; exponere', *fir-sellen* 'vendere', palaeoisl. *selia* 'tradere, offerre; vendere' (etiam ags. *sellan*, palaeosax. *sellian*) cum deverbativis ahd. *sala* f. 'traditio', palaeoisl. *sala* f. 'venditio' huc pertinere persuasum mihi habeo. Quorum sensus pristinus fuit deponendi,

reponendi, proiciendi. Nam et qui venditat mercemque emendam offert, et qui sacrum offert, rem reponit: praecipue ad mercatores id refert[1]). Confer usum vocum Germ. *legen*, *auslegen*, *ausstellen*, *Ausstellung*, *Lager*, vel pol. *skład*, *składać*, *złożyć* aliorum.

Sane aliter de got. *saljan* cet. Hermannus Osthoff censet, statuit enim (PBrB. XIII 457 sqq.) hoc verbum Germanicum causativum esse verbi, quod est ἑλεῖν, ἑλέσθαι atque olim significasse: „facere, ut quis accipiat rem aliquam". Sed ἑλεῖν ante omnia cum hib. *selaim* (*do-sellaim*, *tellaim*, v. Stokes Urkelt. Sprachschatz 301) coniungendum est, unde patet, pristinam verbi vim petendi, depromendi, manum extendendi fuisse.

Item aliter Aug. Frid. Pott, qui got. *saljan* cet. causativum esse voluit verbi, cuius thema in palaeoind. *sí-sar-ti*, *sarati*, palaeo-eccl. *sьlati* 'mittere' invenitur, atque proprie significasse: „facere, ut quis abeat, discedat" (EF.[2] II 3, 660. II 1, 562). Tum etiam (ibid. II 1 558—562) cum palaeoind. radice *sar-* non solum lat. *salīre*, graec. ἅλλομαι, sed etiam lat. *exsul*, *consul*, *praesul*, *consulere*, palaeoteut. *sola*, got. *sulja* cohaerere putavit, quamquam opinionem hanc minime certissimam esse ipse dixit[2]). (Cf. etiam G. Curtius Grundz.[5] 548. Vaníček l. c. 298).

Sed Herm. Osthoff palaeoind. *sarati* (*sísarti* cet.) cum gr. ὁρμή coniunxit, verba autem *saliendi* atque gr. ἅλεσθαι, Theodorum Zachariae (KZ. XXXIII 444 sqq.) secutus, ad palaeoind. *ucchal-* (proprie pracriticum ≙ **ut-sal-*), spectare edixit; denique lat. *solum* atque *soleam* cum lit. *selù séléti* nec non cum ved. *t-sárati* (≙ **(a)d-seleti*), gr. σιλί-ποδες, ἕλο;[3]) coniunxit (BB. XXII 257 sq.). Statuit itaque vir doctus aliam basim *sel-* 'niedrig sich am Boden befinden' atque ad significationem basim *ped-* comparavit. Simili modo etiam in Etym. Parergis I 218, tum A. Walde Et. Wtb. (*salīre:* ἅλλομαι: *ucchalati* aliis reiectis).

Mea quidem opinio alia est atque opinioni Pottii propior. Sane

[1]) confer mercaturae genus, quod Germani verbo sollemni »der stumme Handel« appellant.

[2]) *sьlati*, *selù séléti*, *sarati*, ἅλλομαι, *salīre:* ita iam Franciscus Bopp Gloss.[3] s. v. *sal-*.

[3]) ἕλο; cum lat. *solum* iam antea Felix Solmsen coniunxit (KZ. XXXII 286).

melius videtur graecum ὁρμή procul tenere, sed alia omnia cohaerere puto, exceptis palaeoind. *ucchal-*, quod mihi dubium videtur [1]), atque latinis vocabulis, quae ad radicem *sed-* potius spectant. Nam quod Herm. Osthoff dicit (l. c.), lit. *selėti* cum ἅλλομαι, *salīre* (*sĭsarti*, *sarati*) cohaerere non posse, cum vocum sensus prorsus oppositus sit, non est gravis momenti. Comparatis enim vocabulis pol. *rzucać się* = germ. *sich werfen*, germ. *stürzen* aliisque similibus permultis apparet, vim pristinam et verborum *selėti*, *t-sárati*, et verborum ἅλλομαι, *salīre* eandem fuisse atque verbi got. *saljan*, vim proiciendi vel reponendi dico. Quid enim est serpere (lit. *selėti*), nisi semet ipsum iterum iterumque proicere? Post demum, cum serpens tacito se commoveat, verbum „serpendi" vim accepit.

Quod autem et vocabula *solum* [2]), *solea*, ὑλίκη, ἕλος, got. *sulja*, palaeoteut. *sola* huc spectent, primo aspectu fortasse minus aptum aliquis dicat, sed comparatis pol. *sadzić* = germ. *setzen* 'magnis gradibus citoque incedere, vehementer salire', germ. *Satz*, tum autem ex eadem radice formatis slav. *sadъ*, lit. *sodà* aliisque permultis, quae plantam, fundum, hortum, coloniam significant, neminem credo haesitaturum.

Nec mirum est, me cum his vocabulis etiam palaeoteut. *sal* (neoteut. *saal*) [3]) atque slav. *selo* 'fundus' coniungere. Quod ad *selo* attinet, viri docti saepenumero de *sedlo* cogitabant atque vocabulum ad thema *sed- sęd-* (*sĕd- sad-*) referebant. Sed hoc minus apte. Formam enim *sedlo* omnes linguae Slavicae noverunt,

---

[1]) quamquam Jac. Wackernagel (Ai. Gr. I 158 § 135, c) opinionem Th. Zachariae amplexus est. Ab aliis cum *šalabha-* 'locusta' lit. *szûlỹs* 'cursus equi citatus' cet. coniungitur, vide Zubatý BB. XVIII 252. Hirt BB. XXIV 234, 13. Brugmann Grd. I² 154 § 159.

[2]) Aloisius Walde Et. Wtb. coniungit *solum*, *solea*, got. *sulja*, ὑλίκη cum germ. *Schwelle* (Augustum Fick I⁴ 580 secutus) radicem **sṷol- *sul-* statuens. Equidem germ. *Schwelle* separo atque ad *schwellen* cet. potius spectare censeo. Hoc tantum Walde bene facit, quod *solum*... ad radicem *sed-* non refert.

[3]) palaeoteut. *gi-sellio* (neoteut. *geselle*) bene cum lat. *con-sul* comparari potest, sed *consul* cum *sed-* cohaerere videtur, cf. A. Walde Et. Wtb. s. v. consilium; palaeoteut. *sal*, palaeoisl. *salr* cum lat. *solum*, got. *salipwos* et slav. *selo* iam dudum iunguntur, cf. infra.

etiam dialecti, quae pristinas *-dl-* in *-l-* mutaverunt: itaque est *sedlo* palaeoecclesiastice atque praeslavice *sedьlo*. Contra formam *selo* omnes dialecti habent, etiam quae cetero *-dl-* consonantes pristinas retinent, ut dialecti Polonica atque Bohemica: est itaque *selo* pristinum *selo*, non **sedlo*, nec ad radicem *sed-* spectat, cum sit cum lat. *solum*, *solea*, germ. *sola*, *sal*, gr. ἕλος coniungendum. Res est pervulgata. Ad significationem vocabuli *selo* vide, quae Ignatius Jagić (AfslPh XV 109. 113) dicit[1]).

Slav. *sъlją sъlati* 'mittere', quod iam Franciscus Bopp atque Aug. Frid. Pott l. s. c. cum palaeoind. *sarati*. ἅλλομαι, *salire* cohaerere putabant, ego quoque huc pertinere censeo. Ad significationem mittendi, cum vim pristinam thematis *sel-* deponendi. proiciendi fuisse supra statuissem, confer graec. στέλλω iuxta slav. *steljǫ* 'sternere' atque germ. *stellen* nec non significationes radicis *sē-* (ἵημι cet.). Cf. etiam palaeoind. *prá sulati* 'intro trudit', quod Carolus Brugmann Grd. I² 454. 456. KVGr. 132 § 198 separatim habet atque unice cum ἀλέσθαι 'incurrere' et *salebra* comparat.

Idem verbum reduplicatum est graec. ἰάλλω ≙ **si-sl̥-jō*, cuius vis optime ad vim slav. *sъlją* quadrat, quodque iam dudum cum palaeoind. *sísarti* comparatur (Aufrecht KZ. XIV 273. G. Meyer Gr Gr.³ 45) atque praeterea cum germ. *saljan* 'offerre' (Per Persson, Studien zur WW. 289 sq. ad pag. 133). Confer etiam Adalberti Prellwitz Etym. Wtb. d. griech. Spr. s. v., Fr. Müller Sitzber. WAW. CXXXVI 18.

Thema verbale derivatum in *-p-* cadens in slav. *slěpati*. *slъpati*, *vъslъpěti* 'salire, exilire' invenitur: formas apud Miklosichium Et. Wtb. s. v. *selp-* et *slěpa-* quaere.

Haud dubito, quin etiam got. *saljan* 'deversari, habitare': *saliþrōs* 'domicilium, deversorium', palaeoteut. *selida*, palaeobulg. *selitva*[2]); palaeoteut. *sal*, palaeosax. *seli*, palaeoisl. *salr* (pluraliter =

[1]) lat. *solium* procul tenendum atque ad *sed-* potius referendum: ita post G. Curtium aliosque nunc etiam Sommer, Handbuch der lat. Laut- u. Formenlehre 193, Walde Et. Wtb.

[2]) quod vocabulum etiamnunc apud Slavos usurpatur, ut alboruss. *šalíba* 'villa (casa) rustica (una cum omnibus aedificiis: zagroda. Gehöft)', hungar- ruten. *selьtva* 'aedificium'.

Gehöft[1]) huc spectent. Pott EF.[2] II 1, 562 hoc *saljan* denominativum ex palaeoteut. *sal-* esse putavit; ego quidem deverbativum esse censeo idem atque lat. *solēre*. Vis pristina verbi latini fuit manifesto ut opinor 'cubare', quae etiam paene deprehenditur in locis talibus: *Virīs cum suīs praedicant nos solére* (sc. matronae nos meretrices) Plaut. Cist. 36. Ad sensum verbi *solere* confer germ. *wohnen*, *gewohnt*, *gewöhnen*, *Wohnung*, pol. *nałóg* (⇐ **na-logъ*) 'mos vitiosus, consuetudo mala' iuxta palaeoeccl. *sǫ-logъ* 'qui, quae una cubat = coniunx' alia, tum confer, quae Ernestus Windisch (IF. III 76 sqq.) disputat. Itaque est germ. *saljan* 'deponere ⇒ a) sacrificare, b) vendere' proprie causativum radicis *sel-*, germ. *saljan* atque lat. *solēre* 'positum esse, cubare' intensivum eiusdem radicis. Saepissime enim accidit, ut idem verbum in *-ēje-* cadens utrumque sensum habeat, quae res nota est.

Addenda.

1. lit. *pasałus* (Mikžinis, Lex. lit.-lett.-pol.-russ.) 'subdolus, insidiosus', *isz pasałū, pasałōms* 'insidiose, malitiose atque inopinate (ut canis malitiosus mordicus appetere solet)'. Quae ad verbum *selù selėti* pertinere, per se intelligitur. Sed etiam pro certo habeo, vocabula lit. *sūłas*, lett. *sûls* ⇐ **sōlo-s* 'scamnum' huc referenda esse[2]). Ad sensum confer slav. *stolъ*, *stolьcь* alia, quae vel mensam vel sellam denotant atque a radice *stel-* 'sternere' derivata sunt,— vetustissima enim mensae vel scamni forma est illa, quae etiamnunc apud orientales invenitur. Ob eandem causam etiam germ. *stuhl* ad radicem *stel-* refero. Sed ni fallor, opinionem hanc primum a Joanne Baudouin de Courtenay audivi.

[1]) cum his viri docti semper slav. *selo* contulerunt, cf. Pott EF.[2] II 1, 562 (hic quidem haesitans), Kluge Et. Wtb.[5] s. v. Saal. Uhlenbeck Etym. Wtb. der got. Spr.[1] s. v. non recte *selo* e *sed-* derivat, qua de re vide supra.

[2]) aliter sed non recte de *sūłas* Wiedemann Praeter. 50, Handb. 12, Bartholomae IF. I 304, qui non recte de lit. *ū* judicabant atque *sūłas* ad germ. *schwelle* (cet., cf. Walde Et. Wtb. s. v. solum) referebant.

2. E germ. *saljan* 'offerre, vendere' fluxerunt vocabula mutuo sumpta ut russ. *prásoł* 'mercator, negotiator', quod MIKLOSICH (Et. Wtb. s. v. *solь*) falso explicat. Sane concedendum, vocabulum Slavis cum voce *solь* 'sal' cohaerere visum esse, quae res in pol. *przesolić* 'nimium salis addere ideoque cibum corrumpere; nimium pretium rei imponere atque poscere', *słony* 'salsus; nimium carus' paene oculis deprehenditur, – sed hoc aliud est.

Verisimile mihi videtur, quod iam dudum alii statuerunt, a Germanis etiam haec Slavorum atque Aestiorum vocabula sumpta esse: magnoruss. *sulíť* 'offerre, promittere', *posúł* 'promissum', *posulíť*, *nasulíť* = parvoruss. *posułýty*, *nasułýty* = alboruss. *pasulić*, *nasulić* 'pretium offerre', parvoruss. *posúła*, alboruss. *nasuł*, alboruss. *zasòlać* 3. Pl. (idem) FEDEROWSKI Lud białoruski III 292; lit. *súlau súlyti* 'offerre'[1]), lett. *sōlīt:* confer in lexico etym. FRANCISCI MIKLOSICH s. v. *suli-:* „Man vergleicht got. *saljan*". Sed vocalis *-u-* causa fortasse formae allatae non e *saljan*, sed e quodam germ. **suljan* ortae sunt. Mutuo autem sumptas has formas puto, ut quas ceterae linguae Slavicae non noverint.

3. Vocem νᾶσος ⩵ *νᾶσσος (νῆσσος, νῆσος) e **(s)nātio-* ortam esse censeo, comparatis vocabulis νότιος, νοτίς, νοτερός[2]), quod ad thema attinet, vocabulis autem germ. *Au*, palaeoteut. *ouwa*, palaeoisl. *ey* 'insula', quod ad sensum spectat, est enim **aγwjō* ab voce got. *ahva*, palaeoteut. *aha* = *aqua* derivatum.

ADALB. PREILWITZ Et. Wtb. der griech. Spr. s. v. minus bene. Aliter sed ipse quidem haesitans ADOLPHUS NORKEN Urgerm. Lautlehre 90. Alii ut G. MEYER Gr. Gr.[3] 87 nil habent.

4. De lituan. voce *sulava* 'insula' vide statim infra.

– – – –

[1]) Errat PER PERSSON, qui Studien zur Lehre von der WW. 289 sq. ad pag 133 haec habet: »zu *su-* 'gehen lassen' gehört woh. lit *siu-n-czù* 'sende' (vgl. WIEDEMANN Lit. Praet. 84), viell. auch *siú-lyti* 'anbieten', *pasiū-là*«.

[2]) eiusdem thematis forma alternans in *-d-* cadens in got. *natjan*, palaeoteut. *nezzan*, *naz*, palaeoind. *nadī* 'flumen' invenitur.

5. De polon. *Żuławy* (germ. *Werder*).

Omnes sciunt, Vistulae fluminis ostia, quae quasi insulas formant, quod Graeci δέλτα appellant, a Polonis *Żuławy*, a Germanis *Werder* nominari. Ignotum autem esse videtur, vocabulum *Żuławy* prorsus idem significare atque germ. *Werder* (nisi quod *Żuławy* pluralis est) nec non vocabulum hoc (*Żuławy* dico) veterem vocem prussicam esse, a Polonis susceptam. Paucis igitur rem tractare atque absolvere in animo est.

Lexicographi Lituanici G. H. F. Nesselmann atque Fridricus Kurschat afferunt e vetere lexico Brodowskii manuscripto Lituanicam vocem *sulava* 'insula'. Cum alias *salava* inveniatur atque saepius occurrat (vide locos apud Adalbertum Bezzenberger Beitr. z. Gesch. d. lit. Spr. 320), quae forma praeterea cum *salà* [1]) consentit, Brodowskii *sulava* mendum merum videri possit. Sed recte Augustus Leskien Bildung der Nomina im Lit. 350 (ubi mendose *saluva*) affert palaeopruss. *solov, solowe, zulavia* 'insula' e Nesselmanni Thesauro linguae prussicae (s. v. solov). Praeterea et Bezzenberger l. l. 52 adn. 1 iuxta *salava* formam *solovo* citat. Insuper pol. *Żuławy* aliaque nomina geographica formam *sulava* comprobant. Habemus enim praeter *Żuławy* = *Werder* = in actis anni 1263 *Solovo* (cf. Słownik geogr. s. v.):

Żuława, germ. *Gross-Saalau*, vicus in conventu Gedanensi, iam 1427 commemoratus (cf. Słownik geogr.) atque *Żuławka*, germ. *Klein-Saalau* pagus ibidem situs.

Żuława, vulgo *Werder*, pagus in conventu Wejherowo (germ. *Neustadt*) Prussiae occidentalis.

Żuławka, praedium saeculo XVIII in pago Rówienica conventus *Świec* (Schwetz) eiusdem provinciae conditum (Słownik geogr.).

Tum *Żuławka* alias *Pozylia*, germ. *Posilge* (lege *Posilje*), pagus (olim castrum) in Pomezania (hodie in conventu *Sztum*) situs atque saepe in actis commemoratus: 1249 *Pozolove*, *Posolva* (*Possolva*, *Posolwa*), 1303 *Poselge*, 1354 *Pusilien*, 1381 *Posilia*

[1]) de voce *salà* 'insula' vide supra p. 348 sqq.

(Pusilia), 1672 *Pozylia*, 1774 *Posilge*. v. Słownik geogr. atque Nesselmann Thesaurus linguae pruss. s. vv. Posilia, Posolwa. Tum etiam rivulus est *Żuławka*, germ. *Sulawka-fliess*, qui in Drwęcam influit [1]).

Qua copia collecta haec proferre possumus:

Juxta *sałà* et *salava* (confer etiam *Saalau* // *Żuława* supra fuit *sulava*, quod praecipue prussicae linguae proprium fuisse videtur. Quod vocabulum erat etiam nomen proprium Vistulae ostiorum aliorumque locorum insulis similium. Scriptura *solove*... per *-o-* est satis usitata atque naturae vocalis lituanicae vel prussicae *ŭ* quodammodo apta. Quod ad formas *Posilia*... (v. supra) attinet, sine ullo dubio exhibent dialecticam immutationem vocalis *u* in *i*, quae res his ipsis regionibus invenitur (sed hoc tantum breviter attingo). Quod ad formationem spectat, fortasse primordio *sala* et *sulava* existebant, post etiam *salava* per contaminationem ortum est. Ceterum vocalis *u* in *sulava* recte se habet, quamquam non est ordinis *eu* (vel *we*) atque opinionem meam de etymologia vocabuli *insula*, *sałà* supra prolatam comprobat (confer supra *szlati* cet.).

Superest, ut de forma Polonica *Żuława* aliquid dicam, sed hoc fere supervacaneum est. Poloni vocabula vel nomina allata aut a Prussis aut, quod quidem multo verisimilius videtur, a Teutonis suscipiebant; notissimum autem est, in vocabulis mutuo sumptis Polonos (similiter alios Slavos) Germanicam *s* (hoc est mediam quae dicitur *z*) in *ž* mutavisse ut in *żagiel* (⇐ *Segel*), *żegnać* (⇐ *segnen*) cet.

(Continuabuntur).

[1]) praeter haec eadem nomina e his regionibus etiam aliorsum translata sunt. Permulti sunt quoque vici, pagi cet. in illis regionibus, qui *Werder* nominantur.

Druk ukończono 18. kwietnia 1907.

Kazimierz Nitsch.

Dwie gwary małopolskie.

Podaję tu zarys mowy dwu wsi: Krzyszkowic i Świdówki Pierwsza z nich leży w powiecie myślenickim, na Pn. od tego miasta; liczy około 240 numerów i ma swój kościół, dawniej jednak należała do parafii w Sieprawiu. Świdówka leży w zachodniej części powiatu bocheńskiego, między Rabą a swą parafialną wsią Niegowicią; liczy do 90 numerów.

Studyum prowadziłem zapomocą dwu uczniów kl. VII. gimnazyum św. Anny w Krakowie: Władysława Wichra z Krzyszkowic i Teofila Długosza ze Świdówki, początkowo tylko do własnego użytku, chciałem mianowicie przez zbadanie szeregu uczniów otrzymać jakie takie ogólne wskazówki co do najwybitniejszych zjawisk gwarowych różnych okolic. Przekonałem się wkrótce, że wcale nie zawsze można z takiego materyału korzystać, bo młodzież wiejska często zatraca w Krakowie swą mowę pierwotną tak dalece, iż pozostają z niej tylko luźne i niepewne fragmenty. Z drugiej strony jednak można spotkać i osobniki doskonałe, które mówiąc poprawnie językiem literackim, mają przecież pełne poczucie odrębności swego dyalektu. Takimi okazali się dwaj wymienieni, młodzieńcy inteligentni, którzy zrozumiawszy cel studyum, starali się podczas wakacyjnego i świątecznego pobytu w swych wsiach rodzinnych zbliżyć jeszcze bardziej do swej mowy dziecinnej i usunąć te niezbyt liczne luki i wątpliwości, które wyszły na jaw przy pierwszych pró-

bach. Przy powtórnych badaniach doszedłem tak pod względem jakościowym jak ilościowym do rezultatów o tyle posiadających wartość, że postanowiłem je opublikować. Wprawdzie nie mogą się one równać z tymi, które w podobny sposób zebrał ze słowacko-ruskiej granicy Broch (najpierw w XVII. t. Arch. f. sl. Philol.), ale mimo to mogą na razie jako tako wypełnić jedną z licznych luk. istniejących w naszej znajomości gwar nawet zachodnio-galicyjskich, badanych od tylu lat ale tylko urywkowo.

Jakkolwiek daję obraz mowy dwu tylko wsi, to przecież przez porównanie z wiadomościami o innych gwarach małopolskich można rzecz trochę uogólnić. Przedtem jednak chcę zaznaczyć zasadnicze różnice między omawianemi tu gwarami. Jest ich niewiele. Przedewszystkiem, gdy Krzyszkowice zachowują obie nosówki ogólno-polskie: *ę* i *ǫ*, a nadto wytwarzają nowe z *e* i *o* przed spółgłoskami nosowemi, mają więc: *zęmby, vǫsḱi, ćęmn"o, żelǫny,* to Świdówka zamiast tych *ę, ǫ* ma zawsze *y, ȯ: zyby, vȯsḱi, ćymn"o, żelȯny.* W związku z tem jest inny fakt: obie gwary zamieniają *ń* kończące zgłoskę na *i̯*, ale gdy w Ś. mamy istotnie *pai̯sḱi, ʒ́yi̯, tȯi̯cyć,* to w K., gdzie tym *y, ȯ* odpowiadają wyraźnie nosowe *ę, ǫ,* nosowość zachowuje się i w *i̯*, a ginie tylko po *a*, które nigdy nie jest nosowe; powstaje więc *pai̯sḱi* obok *ʒ́ęi̯, tǫi̯cyć.* We wszystkich tych wypadkach K. przedstawiają stan dawniejszy, Ś. zaś dalszy jego rozwój. – Drugą cechą różniącą jest zachowanie się końcowego *χ*, które tylko w K. przechodzi w *k: u̯ai̯cuk.* Po trzecie: w K. **ł* ⇒ *u̯*, w Ś zostaje zębowem. Są i różnice w odmianie: 4) K. *ṕii̯ęmy* — Ś. *ṕii̯eva;* 5) w K. dop. l. p. przym. brzmi w r. m. *d"obreg"o,* w r. ż. *d"obre*—w Ś. formom tym odpowiadają *d"obryg"o, d"obry.* Poza tem zasadniczych różnic niema.

Otóż cztery pierwsze cechy bardzo zbliżają gwarę krzyszkowską do mowy najbliższych okolic Krakowa (jedynie przemiana *-χ* w *-k*, typowa przedewszystkiem dla góralszczyzny, nie sięga może dalej na Pn.; istnieje np. w Bronowicach, niema jej w Morawicy). Można je ująć razem jako typ zachodnio-małopolski; niedaleko za Myślenicami zaczynają się już cechy gwarowe góralskie (por. M. i P. III, 59 i nn.). — Natomiast zatratę nosówek, zachowanie się *-χ*, zębową wymowę *ł* i końcówkę 1. pl.

-va posiada nie tylko Niegowić i poblizka Gradowić (omówiona powyżej przez prof. Rozwadowskiego, zob. str. 329 i nn.), ale też Baczków na Pn. od Bochni i Borzęcin nad Uszwicą (powiat brzeski). Cechy te sięgają daleko na Pn., istnieją mianowicie według Siarkowskiego w okolicy Kielc (Zbiór wiadomości do antropologii krajowej, II, 229—233), są w niedalekim odtamtąd Oblęgorku, a na prawym brzegu Nidy w Węchadłowie (parafia do Gór, powiat pinczowski) i w Czarkowach pod Nowem Miastem Korczynem; brak nosówek i końcówka *-va* występują i w Sandomierskiem (Kolberg, Lud, I, 267—9). Można zatem uznać gwarę świdowską w głównych zarysach za typ mowy wschodnio-małopolskiej. Niestety nie znajduję zupełnie danych co do zachodniej części gubernii kieleckiej, i to ani w literaturze, ani w moich prywatnych informacyach.

Natomiast w kierunku pd.-wschodnim od Świdówki zaczynają się niedaleko dwie inne bardzo wybitne właściwości: 1) przejście *ę* w *ǫ*, *eN* w *oN* (np. *rǫka, kamońe*), 2) przejście *o* po przedniojęzykowych w *e* (np. *nega*). Obie istnieją w Rajbrocie (na pół drogi między Bochnią a Limanową), skąd pierwsza ciągnie się podgórzem ku Pd.-Z. (zob. Rozpr. fil. VIII, 235 i 241, M. i P. III, 59 nn.) i okrąża od Pd. właściwe narzecze małopolskie, skoro występuje też w Sulkowicach pod Andrychowem, druga zaś sięga bardzo daleko w stronę pn.-wschodnią (zob. M. i P. I, 11 n., II, 289 i III, 75 nn.).

Zaznaczyłem już, że omawiane dwie gwary dadzą się łatwo sprowadzić do wspólnej podstawy. Toteż przedstawiam je razem, przytaczając wyrazy zasadniczo w postaci krzyszkowskiej, jako pierwotniejszej, zostawiając tylko *ł* i *-χ* (nie *ų*, *-k*). Gdzie zachodzi potrzeba, oznaczam przez *K.* formę krzyszkowską, przez *Ś.* — świdowską. — Przy całem studyum szło mi przedewszystkiem o obraz systemu głosowego, który też w głównych zarysach wyczerpuję; z tego powodu opuściłem tu wiele odosobnionych zjawisk głosowych, pomieszczając je jednak w słowniczku. Z odmienni podaję tylko fakty bardziej uderzające, zupełnie nie dążąc do całokształtu, materyał leksykalny wreszcie zbierałem tylko w miarę, jak się sam przy badaniu nasuwał.

I. Głosownia.

Pełnogłoski.

1. Jedynym znanym mi przykładem przejścia *-ai̯* w *-ei̯* jest rozk. słowa bezspójkowego *dei̯*, bo słowa na *-ǫm* mają tu, jak w większości form czasu ter., *-åi̯*, np. *davåi̯*, inne zaś *-ai̯*, np. *p"okrai̯*; podobnież w rzecz. na liter. *-aj* jest tu zawsze *-åi̯*: *måi̯*, *gåi̯*, a formacyi przysłówkowych tak zakończonych niema, zamiast nich *fcora*, *tutåk*, *ʒiśåk*. Żadnym innym zmianom, np. znanym z dyalektów północno-polskich wpływom poprzedzającego *i̯* lub poprzedzającego i następującego *r*, w gwarach tych *a* nie ulega: *i̯ak*, *rak*, *umar*.

ā ⇒ *å* prawie że równe *o*, ale różne od niego choćby tem, że nigdy nie ma przed sobą elementu wargowego, którym się tamto stale zaczyna. — Zakres (w całym tym ustępie pomijam przykłady z *ā* przed spółgłoską nosową, razem zebrane poniżej): 1) Przez całą odmianę, wywołane niegdyś akcentem lub położeniem w zgłosce zamkniętej. W tematach: *b́åły*, *cåłkęm*, *cårny*, *cas* ale *ftęncås*, *cfårty*, *dåvn"o*, *di̯åbåł*, *gådać*, *gårzyl*, *gråt—grådu* (K., zob. też M. i P. III. 309. w Ś. jednak *gradu*), *gv́åzda*, *χfåła*, *kåra*, *kårcůfka*, *kåzańe*, *påf*, *påľić* (i *zåpåłka*), *påła*, *påra* (np. *pårę dńi* ale *para buχå*), *pråvda*, *ścåf*, *śńådańe*, *tåḱi*, *tfårůk*, *tfåš*, *vaš*, *våštfa*; w obcych: *råfa* (w Ś. *a*), *såfa*, *smålec*, *śtråf*, *våga*. Przed sufiksami *-ek*, *-ka*, *-ḱi*: *båi̯ka* (= bajka, ale *bai̯ka* = bańka), *gårcek*, *gårḱi*, *kfåtek*, *låska* (= kij, ale *laska* = *lassa*, zob. słownik), *"obråzek*, *ṕåsek*, *žåtḱi*, jednak *bapka*, *ʒadek* (ale *ʒåt*), *p"od"oḃadek* (*"oḃåt*), *pšetacek*. W słowach częstotliwych: *låtać*, *spådać*, *stråsać*, *pšyśfåccać*, *zavåʒać* obok *davać*, *vygańać*, *pševracać*. Odosobnione *nålepsy*, *dvanåśće*. W przedrostkach: *nåpaštek*, *nårůt*, *znåi̯ʒe* (ale *znalyś*), *nålezy*, *zåbůl*, *zågǫn*, *zågůvek*, *zål"oty*, *zåpåłka*, *zåtyłek*, *Zåvada*, *Zåv́iśḱi*, ale *zakrǫncać*, *zasłǫńić*, *zavåʒać*, *zavžyć*. W sufiksach: *-åk*: *b"orcåk*, *ḱii̯åk*, *łupåk*, *ṕyćåk*, *sfåk*, *żimńåk*, *żrůpcak*, *śedlåcka* i *ʒiśåk*, *tutåk*, w temacie jednak *pšetak*, *k"opacka*, *tabacka*; *-ål*: *f"ornål*, *g"orål*, *ǵicåle*, *hufnål*, *k"ovål*, *śṕitål*; *-åš*, np.: *cysåš*, *k"ǫńåš*, *mulåš*, *"ofcåš*, *"ǫntåš*, *perlåš*, *st"olåš*, *syrkåš*, *śfińåš*

i *paiscårek*, *Bęncårka*, *"occyzårka*, ale w innych formacyach *å*, np. *cysaški*, *st"olarski*, *"ofcarńa*; *-åt*, np. *kamråt* obok *śpagat*; ciekawy jest sufiks *-ar*, zachowujący *å* tylko w l. p.: *t"ovår*, *t"ovåru*, *na zygåże* obok *t"ovary*, *zygary*; tak w K., w Ś. zaś wprawdzie *t"ovårem*, ale *zygåš—na zygaże*.

2) Ze ściągnięcia: a) w tematach: *ståć*, *ståła*, *ståli* i tak samo *båć śe*, *źåć śe*, *låć*; b) w końcówkach deklinacyjnych i konjugacyjnych: α) w mian. l. p. niektórych rzecz. żeń. na **-'ā*, mianowicie: *bużå*, *χůźå*, *mså*, *paså*, *pšyręblå*, *r"olå*, *Strâzå*, *V"olå*, *vécežå*, *vézå*, jednak *-ńa: kužńa*, *staįńa*, *studńa*, *v"oz"ovńa*; stale w obcych, np. *famil'iįå*, *fuzyįå*, *kumedyįå*, *"ornaryįå*, *plebańiįå*, *pr"osecyįå* i w zbiorowych: *braćå*, *kśęzå*, *kum"očšå*, *vůįćå*; β) w dop. l. p. rzecz. nij. na **-iję*, np. *kåzańå*, *veselå*; γ) w mian. l. p. przym. żeń., np. *d"obrå* i przymiotnikowych rzecz., jak *brat"ovå*, *synovå*, *Vixr"ovå*, *kśęznå*, *stryįnå*, *uįnå*, *Salïnå*, wreszcie *m"oznå*; δ) w czasie ter. czas. na **-aję* (prócz 3. os. l. mn.), np. *śpyvåš*, *buχå*, *gådåį*; *ńi må* (non habet), ale *ńima* (non est).

3) W zgłoskach zamkniętych spółgłoską dźwięczną, np. w złożeniu *nåįmę* obok *naįąńć*, jednak *įapk"o — įabłek*, *łava — łafka*. Zasada widoczna w wielu rzeczownikach, np. *Śepråf—Śepravá*, *"obrås — "obrazy* i *terås*, *źåt—źady*, *"oběåt—p"od"oběadek*, *gåt—gaźina*, *måį — v maju*, *"ur"ozåį — "ur"ozaje* i w czasownikach, np. *ślås — ślazła*, *brål — brała* lub rozk. *våš* obok *važyć*. Tu należy czasem sufiks *-åš*, np. *grůbåš -aža* (K. *-åža*), *mynaže*, *pekaža*, *stragaža*.

āN ≒ *ǫN: barǫn*, *b"oćǫn*, *Įǫn*, *kaftǫn*. *kaštǫn*, *pǫn*, *stǫn*, *zbǫn*, *bǫnt* (ale *Įašek*. *kaftańik*, *pana*, *zbanek*, *fstanę*), *gǫnek*. *rumǫnek*, *tǫńec*, *tǫįcyć* (ale *taįc"ovać*), *Įadǫm*, *sǫm*, *nǫm*, *vǫm*, *mǫm*, *dǫm* (ale *sama*, *nami*, *mås*, *dås*), *łǫmać*, *zǫmek*, *mǫmy* (ale *måće*) i *-ǫnka*, np. *kiįǫnka*, *Leśńåcǫnka*: to stan krzyszkowski. W Ś. zachowuje się to *ā* przed *N* jak każde inne *ǫ*, t. j. traci nosowość i przechodzi w *ò* (zob. niżej), np. *śklònka*, *vònek*, *sòmšåt*, *sòmšek*; jeżeli tem *N* było kończące zgłoskę *ń*, to przyczyny zamiany dziś już nie widać, bo takie *ń* przeszło później w *į*: *tòįcyć*, *b"ocòį* (ale *b"ocońa*).

2. *e* bez przejścia przed niepodniebiennemi przedniojęzykowemi w *o* lub *a* występuje w *įedła*, *perǫn*, *Peter*, *vesna*, *"oběedvać*

(ale *p"od"oƀadek*) i systematycznie w konjugacyi, jeżeli inne formy mają *e: ƀerę, ńesǫ;* natomiast *ż"obr"o, żrůpcåk.*

Pierwotne *e* z **ъ* zachowało się w krzyszk. *p"oụedńe.* gdy w Ś. jest już formacya liter. *p"ołudńe.* Zwykłe jest ono w przyimkach i przedrostkach *ze, ve,* jeżeli następuje spółgłoska tegoż typu, np. *ze żęḿe.*

Występuje w *g"ośćęńec* zamiast liter. *i*, które zresztą przed *N* zostaje, np. *śćinać, ḿińe, 'insy.*

-eł przechodzi czasem w *-åł: "ośåł, k"oćåł, kuḱåłka.* Zestawienie z *Paveł, peụny* (K., w Ś. *pyłny*), *śfatełk"o, tf"ożydełk"o* zdawałoby się wskazywać, że dzieje się to tylko po spółgłosce podniebiennej, jednak *dịåbåł.* Możnaby tu myśleć o przejściu w *o,* ale zupełny brak przed tą pełnogłoską labializacyi " skłania do uznania tego dźwięku za *å.*

eN ⇒ *ęN,* widoczne w gwarze krzyszkowskiej: *żręńica, raḿęńa, tamtęmu, ćęmn"o, pucęnt, tęn, lęn, śęị, śedęm, tụuckęm, ʒ́ęị, cyrv́ęị,* ale *dynarek* i *ryịsḱi.* W Ś., gdzie każde *ę* przeszło w *y* (zob. niżej), mamy: *ćymn"o, żyḿa, tyn, fšyśćutyịk"o, ʒ́yị,* w końcówce narzędnika jednak stale *z "oịcem, pšed rokem,* mimo że w *ịeśyị, tyʒ́yị, śyrṕyị* mamy tęż pozycyę poakcentową. — Odosobnione w obu gwarach *ńi ḿå* i *ńi m"oze* obok *ńe m"odłi śe,* jakoteż *ṕińǫnʒe* i *żimńåk.*

ē brzmi w obu gwarach jak południowo-polskie *y,* t. j. dźwięk, raczej chylący się ku *ý* niż ku *i* (por. np. zakopiańskie *reba, f tele,* gdy w Wielkopolsce każde liter. *y* brzmi w wygłosie jak *yị,* a w Prusiech zachodnich i wschodnich w każdej pozycyi jak *i,* nie palatalizuje tylko poprzedzającej spółgłoski); po podniebiennych jest może nieco węższe, ale to różnica dopiero kombinatoryczna, z pewnością jeszcze nie usamodzielniona psychicznie. To *ē* występuje: 1) w tematach: *ƀyľić, ćḿyl — ćḿyla* (K. *ćḿela*), *dynarek, dys — dysca, gžyχ, χlyf, klyị, klys, k"oƀyta, k"ołḿyš, lykåš, ḿysać, ḿyskać, Ńyg"ov́ić, paźʒ́yrńik, pyłny* (Ś., w K. *peụny*), *p"opšyk, ryịsḱi, śńyk, śrybł"o, śyf, tys, z"ołḿyš, żryƀę* (i *żreƀę*), *żv́yš* i słowach częstotliwych, np. *p"odƀyrać, pšyḿyžać, "occyʒać* (ale *ceʒ́ić*), *nažykać, ščylać* (obok *ščeľić*), *śṕyvać.* Nadto z dawnego *ŗ* sonantycznego: *cyrf, cyrvǫny, cyrv́ec, cyrv́ęị, ćyrṕć, ʒ́yrzåk, ṕyrsy, śćyš, śf'yrk, śyrp, śyrṕęị, v́yš* (*v́yšχu*), *v́yžba,* ale

ṕerśćęį. ṕerśi, serce, śerźęį, śḿerć. Przed sufiksem *-ek*, np. *bžyzek*. Tylko w zgłosce zamkniętej: *bžyk, χlyp, śṕyk* (K., w Ś. *śṕek*), *zł"oźyį*. 2) W formach konjugacyjnych, jak *ńyś* (bezokol i rozk.), *plyś* i *plyć*, w typie *čšyć, p"omžyć*. W końcówkach deklinacyjnych jest zawsze *e: śńådańe. dobre źeck"o, głuṕe źeći* i t. d., jedynie w dop. l. p. przym. występuje w Ś. *-yg"o: d"obryg"o, głuṕyg"o*, nawet *įyg"o, d"ů ńyg"o, tamtyg"o* z wyjątkiem *teg"o*, w K. i tu zawsze *-eg"o*. Bez ścieśnienia: *śedęm*.

Prawdopodobnie ma się do czynienia z **ē* w: *pastyš, syr, syr"oḱi, śtyry*.

3. Rozkład *i* i *y* jak w j. liter., a więc: *ḱiį, n"oǵi, χytać, muχy—syć, zyć, cysty, gžyp*.

i przed tautosylabicznem *ł* przechodzi w *ů* (t. j. liter. *ó*) zawsze, zaś *y* tylko w zgłoskach poakcentowych: *b̓ůł, kšćůł, n"ośůł, ščeľůł, rusůł, p"oľicůł*, ale *sył, był, rył*. W zgłoskach otwartych stosunki nie są w obu gwarach zupełnie identyczne: gdy Ś. ma zawsze *b̓yła, kšćyľi, r"ob̓yła, pålyľi*, to w K. przed *ľ* jest *i* stale: *b̓iľi, n"ośiľi*, a może także przed *u̯*: *zr"ob̓iu̯a, χ"oźiu̯o*, choć tu nie jest ono tak wyraźne, jest to raczej rodzaj *ï*: *ṕïu̯a, zr"ob̓ïu̯o*. — Nie wszystkie te formy są jednak fonetyczne, jak widać z powszechnych *faḿiľiįå, χf'ila, ḿila*, a dalej ze świd. tematowych: *zḿył"ovać* lub *ṕyła, śyła* z dop. l. mn. *ṕył, śył*, którym w K. odpowiadają *zḿiu̯ovać, ṕiu̯a, śiu̯* (lub może *ṕïu̯, śïu̯*). Prawdopodobnie więc w Ś. *'ił⇒'ył*, zachowane w zgłoskach otwartych, a zmienione w dalszym ciągu na *'ůł* w zamkniętych; formy czasownikowe na *-'yľi* byłyby w takim razie analogiczne do żeńskich na *-'yła, -'yły*, zaś *y* w dop. l. mn. *śył* i w czasownikach typu *był, rył* utrzymałoby się wskutek silnego związku z *śyła, być, ryįe*. W K. *i* przed *u̯* nieco tylko jest szersze: *ṕïu̯a, śïu̯*, nie jest to *y*; formy męskie czasu przeszłego na *-'ůu̯* są w tej gwarze prawdopodobnie analogiczne do form II. konj., jak *čǫngnůu̯, stanůu̯*.

4. *o* poprzedzone jest słabą wargowością, rodzajem *"*: *p"ole, b"oľi, kr"ova, n"oga, ł"opata, k"ot*. W K. jest ona wcale słaba, ale nie brak jej nigdy, nawet po podniebiennych: *ź"obr"o, ć"otka*, po których w Ś. jest czyste *o: śodło, ćotka*. Labializacya ta, występująca też zawsze w nagłosie: *"oćec, "ok"o, "obervać*,

"ozv"ora, jest w K., gdzie *ł* wymawia się wargowo, jak *ų*, od niego słabsza: przy wymowie *ųopata* usta są trochę bardziej wysunięte i zbliżone niż przy *"okn"o*.

oN ⇌ *ǫN*: K. *sųǫma*, *cyrvǫny*, *żelǫny*, *zvǫnek*, *brǫńić*, *jabųǫńi*; *dǫm*, *luźǫm*, *"ǫn*, *"ogǫn*, *jabųǫį*. W Ś. to *ǫ*, jak każde inne, przeszło w *ȯ*: *krȯma*, *Źelȯnå*, *brȯńić*, *luźȯm*, *zvȯn*, *jabłȯį*, w kilku wyrazach jednak zam. liter. *o* mamy tu *"ō*, mianowicie: *k"ůį—k"ůne*, *g"ůńić — zůg"ůn* i *d"ů mńe — d"ů ńyg"o* (ale *d"o masta*), czemu i w K. odpowiada *k"ǫį*, *g"ǫńić*, różniące się labializacyą " od *zvǫnek* lub *brǫńić*. W obu wsiach *kumedyjå*.

ō jest różne od *u*, choć blizkie jemu zwłaszcza w K., gdzie jest dźwiękiem jednolitym. Wyraźna jest ta odrębność w Ś., gdzie paralelnie do *"o* jest ono stale poprzedzone silniejszą labializacyą niezgłoskotwórczą: *sk"ůra*, *jasc"ůrka*, *br"ůt*, *tf"ůš*, *l"ůt*, *ń"ůs*. Oznaczam je w dalszym ciągu dla obu gwar przez *ů*.

Zakres *ů* przeważnie taki jak w języku literackim, notuję więc tylko odstępstwa. Z jednej strony: *g"orål* (K., w Ś. *g"ůrål*) obok *gůra*, *kt"ory* (i *kt"ůry* Ś., w K. *ktůry*), *kł"otka* (ale *můska*, choć w gwarach zachodnio-galicyjskich bywa i *n"oska*) i sufiks nazw dziewcząt *-ovna*, np. *Vižr"ovna*, *Buck"ovna*; natomiast *drůga*, *půs—p"ostu*, *vůlå* (ale *V"olå*), *ktů*, *ců* (Ś., w K. *kt"o*, *c"o*), *k"olůr -oru* Ś. i wymienione wyżej świdowskie *k"ůne*, *zůg"ůn*, *g"ůńić*.

Odosobnione przejścia *ů* w *u*: 1) *ǵup—ǵuba* (zob. M. i P. I, 56); 2) *pudę* obok *půć*, *půś*, jak zwykle w gwarach, ale *vůįt*, *zbůį*; 3) *put"ora*, *puk"opy*, *pucęnt* obok *půlnoc*.

5. Jednozgłoskowe *un* przechodzi w *ǫn*: *fǫnt*, *grǫnt*, *perǫn*, poza tem nie zmienia się: *kuna*, także *r"ozum*.

6. Pełnogłoski nosowe.

W K. istnieją obie nosówki liter. Jako pełnogłoski bez następujących po nich spółgłosek występują wyraźnie, choć niezbyt silnie, przed szczelinowemi i na końcu wyrazów: *cęst"o*, *scęśće*, *Śfęχ*, *ńesę*, *matkę*, *źrybę* i *kǫsać* (nawet *sǫśåt*, *sǫśek*, które w Ś. brzmią *sȯmśåt*, *sȯmśek*), *ńesǫ*, *sǫ*, biern. *novǫ plebańiję*, przed zwartemi zaś rozwija się po nich odpowiednia spółgłoska nosowa: *m*, *n*, *ń*, *ŋ*, np. *zǫmp*, *zakrǫncać*, *pęńć*, *rękka*, przyczem, jak w każdej zresztą grupie *eN*, *oN*, pełnogłoska jest dość silnie zabarwiona nosowo. Co do wartości ustnej, to *ǫ* jest odrobinę cie-

mniejsze od literackiego, *ę* zaś (także w grupie **eN*) leży między *ę* a *ą* (jak we francuskiem *vin*), bliższe jednak stanowczo *ę;* ściśle biorąc, trzebaby więc pisać *śc̥ęśće* i *źęḿa,* czego ze względów praktycznych nie przeprowadzam. — Odstępstwa zasadnicze są dwa: 1) ginie nosowość przed *u̯* w czasie przeszłym słów konj. II. *ćǫvgnůu̯ -yu̯a, stanůu̯ -yu̯a,* przyczem artykulacya języka podnosi się; 2) bierniki zaimków osob. brzmią *ḿe, će, śe.* Nadto narz. l. p. kończy się na *-ǫm: z moi̯ǫm matkǫm, zę mnǫm,* co oczywiście nie jest postacią fonetyczną, lecz upodobnieniem do narz. męs. i nij. Z odstępstw jednostkowych notuję z jednej strony *ḿęnʒy* (obok *ḿeʒa*), z drugiej *bedę, beʒe, ḿys"o* (może upodobnienie do *ḿysać, ḿyskać*) i *ṕykny, ṕytnåśće, ʒeṽytnåśće* (wskutek następującego *n*); osobno zapisuję *vnęvk,* też jako nazwisko *Vnęvk.*

Inny jest stan w Ś. i to pod dwoma względami: 1) Obie pełnogłoski zatraciły nosowość w każdej pozycyi, przyczem nastąpiło podwyższenie artykulacyi języka, silniejsze przy **ę,* które brzmi jak *y* (zob. str. 362), słabsze przy **ǫ,* występującem tu jako *ó,* dźwięk nieco tylko węższy od *o* (znacznie bliższy jemu niż *u*), czasem może ku końcowi trochę ścieśniony. Przykłady: *ryka, ṕyć, ʒeśyć, zyby, gyś, gysty; ṕóty, kśóc, zóp, skópstf"o, r"oḃó, só;* pozorny wyjątek stanowią *sómśåt* i *sómśek.* 2) Biern. *śe* i narz. *χałupóm* zgodne są ze stanem krzyszk., natomiast istniejące w wygłosie *e: ḃere, vezne, kr"ove, k"oze, ćele* nie da się bezpośrednio wyprowadzić z zachowanego w tej pozycyi w K. *-ę,* lecz łączy się z wymową klas wykształconych i poblizką gwarą gradowicką (zob. str. 332). Z wyjątków notuję *bede, beʒes* i *vnyk, vnycka.* Czas przeszły konj. II. nie jest mi zupełnie jasny: *ćógnůł* obok *stanół, "oscåsnół śe; y* rodz. żeń. i l. mn.: *ćógnyła, stanyl̆i,* może pochodzić równie dobrze z **ę* jak z **ē.*

Co do rozdziału nosówek przytaczam *vǫvgle* (l. mn.) K. obok świdowskiego *vyvgle,* gdzie samo istnienie nosówki zdradza literackie pochodzenie; zachowane też jest *ǫ* w częstotliwych, np. *kręńćić—zakrǫncać.*

7. Jednozgłoskowe **ei̯* przechodzi w *y* (po podniebiennych *'i*) np. *zdymę, zdymui̯ę, "odydę, "odyść* lub stopień wyższy przysłówków: *g"ożу, leṕi, mńi.* Mianowniki rzeczowników *klyi̯, zł"oʒyi̯* tłumaczą się wpływem innych przypadków: *klyi̯u, zł"oʒei̯a.* W Ś.

też dop. żeń. zaimków i przymiotników: *ty, d"obry, głupi*. w K. w tych formach zawsze *-e*. — *y* + *i* ⇒ *y*. np. *pšydę*.

8. Rozpoczynanie artykulacyi pełnogłosek zwarciem krtani jest bardzo rzadkie. Istnieje ono chyba przed spójnikiem *a*, zresztą zawsze *ịaze, Ịadọm, Ịaga, Ịantek* i *Ịeva, Ịefka*, a w Ś. może też przed *u: ·uχ"o, ·uịek, ·umžyć*, gdy w K. *"uχ"o, "uịek, "umar*. W Ś., gdzie *ł* jest zębowe, niema mowy o zmieszaniu się z niem tego niezgłoskotwórczego elementu wargowego: *"ok"o — ł"opata, łupina*, w K. jednak rozróżnienie jest ciężkie, zwłaszcza przed *u*, gdzie między *ụupina* a *"umar* różnica jest wątpliwa; dołączają się tu i wyrazy obce, rozpoczynane bez zwarcia krtani. tak np. obok *ufnål* (nie *·ufnål*) słyszałem i *ụufnål*. W kilku innych słyszałem bodaj czy nie *h* dźwięczne: *harbata, hulać, hucy, hętta*, obok czego mówi się jednak podobno i *arbata* (bez wstępnego zwarcia), *ụulaṅe, χetta, χałas, χale!*, co do tego punktu jednak moi informatorowie nie są już może zupełnie pewni. Brak zwarcia krtani także przed *i: ʻidę, ʻigła, ʻinsy*.

Spółgłoski.

1. Spółgłoski wargowe zachowują podniebienność tylko przed pełnogłoskami: *ƀåły, pes, vin"o*, tracą zaś ją w wygłosie: *cyrf, påf, ścåf*, nawet dop. *ścåvu* obok *cyrva, påva*.

Po bezdźwięcznych *v* przechodzi w *f: sfůį, cfůrty* (choć pod koniec wymowy jest może ślad dźwięczności); podobnie w złożeniach, jak *sf"ora*.

2. *ł* jest w Ś. przedniojęzykowe: *gł"ova, głupi, tłusty, był*. ale już najbliższe wsie zarabskie, Wieniec i Podgrodzie, również do niegowickiej należące parafii, mówią *gụova, ụapa* z *ụ* wargowem. Toż wargowe *ụ* znamionuje K., gdzie między spółgłoską a pełnogłoskami wargowemi widoczna jest dążność do jego zatraty, acz zdaje się niezupełnie przeprowadzona; zapisałem *gụpi, tusty, suzyć*, to znów *g"ụpi, t"usty, pšy p"ugu*, raz nawet *dụuǵe*, dalej *pụůtn"o* obok *zůgůvek* i *gụova* obok *χ"op, "ok"ocek*. Odosobniony zanik *ł* w *mynåš* obok *młyn*, K. i Ś.

Po pełnogłosce nosowej przechodzi *ł* w *n* tylko w słowach

I. konj.: *vżǫn, vżęna, vżęni; zucǫn, zapǫn,* w innych zaś zostaje *ćǫngnůł* lub *stanół* (str. 373), widocznie więc w pierwszym typie jest to wpływ *n* tematowego. Odosobnione *"ǫntåš.*

3. *ń* utrzymało się tylko przed pełnogłoskami. W innych pozycyach nastąpiła konsekwentnie zatrata zwarcia, z tą jednak różnicą, że gdy w Ś. zaginęła także bez śladu i nosowość, wskutek czego mamy: *g"ůį g"o* obok *g"ůńić, śyį* (= „sień“ i „siej“), *tyźyį* obok *tyg"odńa, fšyśćutyįk"o, Maįka, d"o tǫįca* obok *tǫńec, paįski, taįsy* obok *tańi* — to w K. zatrata nosowości znamionuje tylko grupę **ań: baįka, maįkut, ųaįcuk, taįsy, paįscårek,* po pełnogłoskach zaś typu *e, o* zostaje *į*, zabarwiające nawet nosowo poprzedzającą głoskę: *vyzęįće, "oǫęį, ryźįski, k"ǫį, ųǫįski, tǫįcyć,* co oczywiście zostaje w związku z ogólną silną nosowością tych pełnogłosek w tej gwarze.

Odosobnione przejścia *ń* w *ń: k"ołńyš, z"ołńyš;* upodobnieniem tłumaczy się *ńęńec;* metatezę podniebienności mamy w *b"ocǫį* Ś. wobec K. *b"oćǫn.*

4. Obie gwary mazurują (sakają): *Kšysk"ovice, ńysać. służyć, zaba, zeluz"o, skarzyć, scur, paįscårek, cyrvec, maśńicka* i t. d., jest jednak dość znaczna liczba wyrazów, gdzie pojawia się liter. *š, ž* lub, co częściej, zamiast nich *ś, ź.* Dźwięki drugiego z tych szeregów, mianowicie *ś*, spotyka się często zwłaszcza w wyrazach obcych: *kaśtǫn, śaįba, śfaǵer* (w Ś. *sfaǵer*), *śkaplyš, śkarpytka, śmålec* (w K. *smålec*), *śpagat, śtråf,* gdzie trzeba przyjąć percypowanie obcego *š* jako *ś;* o asymilacyi *s* do następującej podniebiennej możnaby myśleć w niektórych tylko przypadkach, jak *ślafmyca, ślaχćic, śluf, śluza, śpyk, śpic, śpitål.* Z wyrazów swojskich niektóre, jak *śkł"o, źmiįa* mogą przedstawiać stan pierwotny, *straśny* (K., w Ś. *strasny*) powstało może pod wpływem *straśńe,* w innych jednak, jak *ścůf, śtyry, ź"obr"o* lub *Dług"ośówka* obok *Dług"oska* Ś. zamiana trudna jest do wyjaśnienia.

Znacznie rzadsze jest *š*, zanotowałem tylko *fšyśćutęįk"o, šesnåśće* (obok *seś, sůsty*), *šůstka* (i *sůstka*), *Š"oståk* (nazwisko). *šeįset, vežå* (w K. *vezå*).

ř brzmi jak *ž* (ewent. *š*), zatraciwszy zupełnie element drgający: *žyka, bžyk, važeχa, z výšχu, pšyńyś;* w grupach **šř*,

**żř* przeszło w *r*: *śr"oda*, *żrę̨ńica*, *żryb̓ę*, *żrůdł"o*. *d"ożralały*, *d"ożryć*, *sp"ożry*, *p"ożråł*, *s"ovíżråł*.

5. Podniebienność *ḱ*, *ǵ* jak w j. liter., np. *ḱedy*, *ḱi̯*, *tåḱi*, *n"oǵi*, *dłuǵim*, *taḱeg"o*, z jednym przecież wyjątkiem: oto w narz. rzeczowników męs. i nij., zakończonych w mian. na te spółgłoski, zostaje *k*, *g*, np. *skårańe b"osḱe s tym ṕijåkem* lub *s taḱim ǵeckem* Ś., obok czego jednak w Ś. (w K. podobno nie) słyszy się *z"ostai̯će z b"oǵem*.

W K. przechodzi w *k* każde *χ* przed spółgłoską i w wygłosie, a więc: *kćeć*, *kfåu̯a*, *kfila*, *kšćić*, *rykt"ovać*, *u̯ai̯cuk*, *na n"ogak*, *"od ńik čšek*; w Ś. zjawisko to występuje bardzo rzadko, słyszałem tylko *kce*, *kćåł*, *kšest*, a także niejasne *kumynt"o* (K. *χ"omǫnt"o*), zresztą *χfåła*, *ślaχćic*, *ryχt"ovać*, *łai̯cuχ*, *v rykaχ*. Wobec tego w obu wsiach *ktůry*, *d"oktůr*, niema mowy o istniejących gdzieindziej formach z *χ*, w Ś. jednak *"oχt"oby* obok *"okt"oby*.

6. Zlewają się: *r* + *z* w *ž*: *mažnǫć*, ale *gårzyl*, *skarzyć*; *r* + *s* w *š*: *nåpuštek*, *våštfa*, *pastyšḱi*, *cysašḱi* (w nowszych jednak *mularsḱi*, *st"olarsḱi*); *tř* w *čš*: *čšy*, *čšymać*, *p"opačšůł*, *čšůsł"o*, *na v́ečše*; *stř* w *šč*: *ščeχa*, *ščelba*.

Asymilacya: *s*, *z*, *c* upodobniają się do następującej podniebiennej: *p"ośl̓i*, *śłyś*, *śńådańe*, *ś ńim*, *straśńe*, *"ospuśńik*, *śṕesyć śe*, *źḿii̯a*, *źv́yš*, *ćḿyl*, ale też *pasf'isk"o*, *sf'i̯ać*, *śḿił"ovać śe*. Młodsze pokolenie, u którego widoczna tendencya do uwydatnienia w złożeniach *z*, np. *zḿił"ovać śe*, *zv́i̯ać śe* (jednak zawsze *sf"ora*, *smyśny*, gdzie poczucie złożenia zaginęło), także zamiast *śl*, *śń* mówi częściej, przynajmniej w wyraźnych złożeniach, *zl*, *zń*: *zlås*, *z ńǫm*; bywa i *ź ńim* K. — *Pǫńezus* (= Pan Jezus). — Asymilacye w rodzaju *i̯yćće*, *"occyʒać* pomijam, jako bardzo pospolite.

Z innych zmian notuję: *p"ožǫmny* (jak krakowskie *Promnik*); świd. *pšytńica*, *sòmśetńica* (podobne *tń* z **čń* i gdzieindziej, np. nazwa ulicy *Przetnica* na planie Krakowa z r. 1785); świd. *letḱi*, *ḿytḱi* — krzyszk. *leḱi*, *ḿęnḱi*; *r"obastf"o* (Ś., ale *bractf"o*) obok *r"obactf"o*; *gd"ova*.

Bardzo liczne są uproszczenia grup spółgłoskowych przez opuszczenie jednej z nich. Dzieje się to nie tylko na końcu form

odosobnionych, jak bezokoliczniki: *ńyś, plyś, pûś, i̯eś,* 3. os. l. p *i̯es,* przysłówek *d"oś,* licz. *seś,* zaimek *ńik* lub w środku wyrazów, jak *gårcek, maśńicka, naumyśńe, smyśny, pasf'isk"o, "ospuśńik, ṕyrsy,* nie tylko w powszechnych także w języku klas wykształconych *i̯apk"o, p"oset, zi̯åt* (mimo *i̯abłek, p"osła, zi̯adła,* bo bezdźwięczne *ł* najłatwiej ginie ze wszystkich spółgłosek), ale nawet w mianowniku rzeczown. stale *dys, klys, k"oś, ṕeś, śćyš, ṽyš* (i *ṽyšńicek*) mimo dopełniaczy: *dyscu, klysca, k"ośći, ṕeśńi, śćyžńi, ṽyšχu.* Utrzymują się jedynie *-sk, -st,* np. *m"ost, pysk,* ale *pûs* (= post) i stały zwrot *stul pys!* Zostaje też *r,* np. *krf'i, krfavy,* które w pospółgłoskowej pozycyi końcowej przechodzi w *er,* np. *Ṕeter, ṽater.* W Ś. też *krak"osḱi, śf'id"osḱi,* w K. natomiast *kšysk"ofsḱi, gu̯og"oc"ofsḱi.* Pojawia się spółgłoska *s* w *psc"ou̯a* K., widocznie pod wpływem języka literackiego, skoro starsze pokolenie mówi tam *pc"ou̯a.*

Ze sróceń fonetycznych notuję *cłek, čsa, dvaśća, se* (= sobie).

Fonetyka międzywyrazowa mniej więcej jak w mowie klas wykształconych, np. *d"o tǫi̯ca toż‿i̯ès, i̯ezdęm, ńeżmy, ṕizmy* lub *šei̯set, śei̯ʒze* (= siedźże!, por. M. i P. III, 98).

II. Morfologia.

Urabianie nazwisk kobiecych.

Nazwiska zakończone na spółgłoskę mają na oznaczenie mężatki *-"ovå,* na oznaczenie dziewczyny *-"ovna,* np. *Bucek -ck"ovå -ck"ovna, Klys -sc"ovå -sc"ovna, Śf'ęχ -χ"ovå -χ"ovna, Ṽiχer -χr"ovå -χr"ovna,* rzadziej *-'ka -'ǫnka* (zwłaszcza zakończone na *-åk*), np. *Š"oståk -åcka -åcǫnka, Leśńåk -åcka -åcǫnka, Dług"os -"oska -"ośǫnka.* Zakończone na *-a* urabiają nazwę mężatki przez *-'inå,* dziewczyny przez *-'ǫnka,* np. *Dyduła -uľinå -ulǫnka, Gan"oba -"oḃinå -"oḃǫnka, Kluska -scynå -scǫnka, "Obłaza -ażinå -ażǫnka, Sala -ľinå -lǫnka,* czasem jednak obok *-'ǫnka* pojawia się *-"ovna,* np. *Klusk"ovna, "Obłaz"ovna, Sal"ovna.* Nawet w przymiotniko-

wych najczęstsze jest *-'ǫvka*, np. *Grab"ofski -ská -scǫvka*, *Jańik"ofski -ská -scǫvka*, *Łǫncki -cká Łǫncǫvka*, *Závíski -ská -scǫvka*, czasem jednak forma na *-ská* jest ogólną nazwą żeńską, dla mężatek i dziewczyn. Chłopaków i niesamodzielnych jeszcze gospodarsko parobczaków oznacza się przez *-'ák*, *-ik*, np. *K"ovalski -scák*, *Dług"os -ośik*.

1. Deklinacya.

Tak w deklinacyi jak w konjugacyi istnieją osobne formy rzeczowe i osobowe, ale rozdział w ich użyciu nie jest tak wyraźny, jak w j. liter. Mówi się *ći χł"opi, staży luźe* i *te vatr"oske χł"opy t"o zbûje*, do tego też stosuje się w zasadzie forma imiesłowu, oznaczająca czas przeszły: *χł"opi byli tam*, *ći n"ovi f"ornále fc"oru "orali*, *jak še vźęni bić*, ale *rano v"ożyły nase χł"opy śan"o*. Spotyka się i odstępstwa, np. *ześli še dva źatki*, zauważyć jednak trzeba, że forma rzeczowa podmiotu jest tu pozorna, bo od rzeczowników na *-k* nie tworzy się nigdy l. mn. zapomocą *-'i*, zawsze jest *źatki*, *par"opcáki*, końcówka *-ové* zaś oznaczałaby tu raczej parę (zob. niżej).

Rzeczowniki.

Deklin. I. Dop. l. p. kończy się na *-a* lub *-u*: *z dęba*, *d"o lassa*, *"ogrûtka*, *d"o sadu*.

Cel. ma *-u* lub *-ovi*.

L. mn. W mian. używa się w rzecz. osobowych końcówek *-'i*, *-y*, *-ové* i zbiorowej *-á* (nie mówiąc już o *-e*, zastępującem po podniebiennych dwie pierwsze, np. *k"ovále*, *mynaže*) bez wielkiej różnicy. Najrzadsze jest *-ové*: *tacy pan"ové*, częstsze chyba na oznaczenie pary, np. *"oje"ové* (= rodzice), *kum"otr"ové* (t. j. *kum"oter i kum"oska* w przeciwieństwie do *kum"očšá*), *źatk"oré* (t. j. *źadek i babka*, ale *"oba źatki še ześli*); *χł"opy*, *d"okt"ory*. *pany*, *kamráty* częstsze niż *χł"opi*, *rekrući* i używane bez odcienia pogardliwego. Zbiorowe typu *braćá*, *kśęzá*, *kum"očšá*, *vûjćá* czasem istnieją tylko w mianowniku: mówi się *dvuχ kśęzy*, ale też *'idǫ čšeχ kśęnzûf*, narz. w Ś. *s kśyzmi*, w K. *s kśęnzami*.

Dop. tematów podniebiennych przeważnie kończy się na *-i: ćmyłĭ, vǫvglĭ.*

Cel. we wszystkich dekl. kończy się na *-ǫm*, narz. we wszystkich dekl. na *-amí*, w niektórych tylko wyrazach słyszy się *-mí*, np. *k"ǫ̨mí* obok *k"ǫ̨namí.*

Deklin. II. Mian. l. p. kończy się na *-o* lub *-e: "okn"o, p"ole*, nigdy na **-ē: kåzane, vesele, zyće*, w dop. jednak zakończone niegdyś na **-ię* mają *-'å: śnådańů, veselå, zdr"ovå*, w mian. l. mn. *-'a: kåzana, vesela.* – *żeck"o* ma często l. mn. *żecku, żecek, żeckǫm, żeckamí*, obok czego jednak także *żeći, żećmí* i *żećamí.*

Deklin. III. Rzeczowniki, zakończone w mianown. na *-å*, wymieniłem na str. 361; bardzo rzadko trafia się skrócenie o ostatnią pełnogłoskę, tak że mian. kończy się na spółgłoskę podniebienną, np. *våš.*

Dop. l. p. tematów podniebiennych kończy się na *-e: "od granice, d"o kuźne, staįne, ze studne, put"ory mile, ze żęme, d"o plebańię. Kalvaryę*, ale obok tego zdarza się też *-i*, tak w swojskich *put"ory milĭ*, jak w obcych *z "ornaryii, plebańiii*, nawet *plebańii* Ś. Po niegdyś podniebiennych panuje *y: χůzy, d"o Strůzy, z veży.*

Biernik zakończonych w mian. na *-å* kończy się w K. na *-ǫ: msǫ, våžǫ, pr"osecyǫ, na V"olǫ*, ale *staįnę.* W Ś. odpowiadałoby temu *ǫ́*, słyszałem jednak *n"ovå plebańiiå, starå kuźne*, t. j. biernik równy mianownikowi (przypominam, że *ǫ́* blizkie jest *å*).

Wołacz w imionach zdrobniałych kończy się na *-u: Kašu!*

Dop. l. mn. nie ma tu nigdy końcówki *-ůf*, zawsze *krůf, χałup*, chyba czasem w Ś. przy zakończonych na dwie spółgłoski, np. *kluskůf, výžbůf*, w K. *kluzek, výšp.*

Deklin. IV. Dop. l. p. przeważnie na *-i: pešńi, krfi, šćyrńi*, ale obok *χ"orǫvgví, šyńi* zanotowałem też *χ"orǫvgvé, ze šyńe* (Ś., w K. *ze šęńi*), *tfåže.*

Mian. l. mn. *k"ośći, gęši, pešńi*, ale *pęšće, pše krfe.* Czasem przechodzą do deklinacyi III., np. *fsa* obok *ves.*

Narz. l. mn. *gęšamí, k"ośćamí.*

Deklin. V. Notuję mian. l. mn. równy dopełniaczowi l. p. *ramęńa, dva 'imęńa, ładne vymęńa.*

Zaimki, przymiotniki i liczebniki.

Z z a i m k ó w o s o b o w y c h: *ją*, dop.-biern. *mńe* i *mńe; ty*, dop. *ćebe* i *će*, np. *d"o r"ob"oty t"o će ńi_ma.* cel. zaimka zwrotnego *se*. W l. mn. form *naju*, *vaju* ani *nǫma*, *vǫma* niema.

Z d e k l i n. z a i m k o w o - p r z y m i o t n i k o w e j: Mian. l. p. *d"obry*, *d"obrů*, *d"obre*.

Dop. l. p. męs. i nij. kończy się w Ś. na *-yg"o: tamtyg"o, jyg"o, głupyg"o*, z jedynym wyjątkiem *teg"o;* w K. jest zawsze *-eg"o*. W dop. l. p. żeń. mają K. *-e*, Ś. *-y:* K. *"ot te d"obre, gǫupe baby, "od "uine, s tamte strǫny* — Ś. *ty d"obry, głupi baby, d"o "uiny*.

Cel.-miejsc. zawsze na *-y*, *-i*.

Narz.-miejsc. l. p. męs. i nij. kończy się stale na *-im*, *-ym: ś ńim, s takim d"obrym żeckem, "o tym vys"okim człeku*. w l. mn. zaś na **-eḿi*, t. j. krzyszk. *-ęḿi*, świd. *-yḿi: z ńęmi — z ńyḿi*.

Mian. l. mn. *te głupe baby*.

Z l i c z e b n i k ó w notuję: *dvaśća śtyry cęntův*, ale przy liczeniu: *śtyry dvaśća*, dalej *dvésta* (młodsi mówią *dvéśće*), *śęset;* z porządkowych *dvunåsty*. Z odmiany: dop. *dvuχ*. cel. *dvum*. narz. *z dvuma*, Ś.; w K. *dvǫm*, *z dvǫma*. na r. żeń. też *dvęma*. Zbiorowych *dv"oje, tr"oje, cf"oro* i t. d. używa się tylko w mianown.: *dv"oje żeći*, ale *dvǫm żećǫm, "obydvǫm żeckǫm*.

2. Konjugacya.

1. os. l. mn. kończy się w Ś. na *-va* tak w trybie oznajm. jak w rozkaz., np. *běževa, nåjḿeva, gådåva, jyva, vyva* i *běžva, veźva, χ"oźva, rûbva*. W K. końcówka ta nieznana, stale jest *-my: pijęmy, n"ośimy, čšymǫmy, vęmy* i *rûbmy, pizmy*.

2. os. l. mn. ma zawsze *-će: běžeće; veśće, vyzęjće;* końcówka *-ta* nieznana zupełnie.

W rozkaźniku typy ogólno-polskie: *veś, pûć, ńyś, zapńi, čšyj, pij, śpyvåj, růp, dej*.

Imiesłów ter. czynny zachował się tylko w przymiotnikach, np. *b"ojǫncy*, w zwrotach ustalonych, jak *ne pšyḿyžajǫnc* lub

w dalszych formacyach, jak *i̯eś na lezǫncku, na st"oi̯ǫncku;* gerundium na *-ęcy* nieznane.

Imiesł. przeszły czynny nie istnieje, bierny jak w j. liter.: *b́ity, ḿelǫny, śǫny.*

Czas przeszły. W 1. os. l. p. najczęściej używa się połączenia zaimków osobowych z dawną formą imiesłowu: *i̯å g"o v́iʒ́åł*, słowo posiłkowe zaś występuje zwykle tylko po rozpoczynającej zdanie partykule: *i̯agem zi̯åt;* rzadsze są formy *v́iʒ́å'łęm n"ośìłęm* (w Ś. *n"ośů'łem*) zawsze z akcentem na przedostatniej; w 2. os. *t"oś pšyset, ńi můgeś.* W l. mn. 1. os. *śå'l'imy, młůcìl'imy* lub *my śål'i* (nigdy *śål'iśmy*). 2. os. *śål'ìśće, r"ob́il'ìśće;* różnica akcentu tłumaczy się luźniejszem zestawieniem w os. 1., gdzie są jeszcze niejako dwa odrębne wyrazy. To samo odnosi się do słowa posiłkowego: od *i̯ezdęm, i̯ezdeś, i̯ezdęmy, i̯ezdeśće* częstsze są: *i̯å i̯es k"ovål, i̯å ta ńè‿i̯es taḱi głuṕi, d"o tǫi̯ca t"oż‿i̯ès, my sǫ, vyśće sǫ.*

Aoryst na *-χ* się nie zachował, choć istnieje np. w Pcimiu (M. i P. III, 71), niezbyt daleko na Pd. od K.

Tryb warunkowy ma końcówki: *-bym, -byś, -by, -bymy, -byśće, -by*, np. *i̯agby i̯å kćåł, t"obym se kuṕůł; t"òbymy r"ob́ìl'i*, co się więc tyczy enklitycznych cząstek słowa posiłkowego, zasada jest ta sama, co w czasie przeszłym i przy *i̯ezdem.*

Czas przyszły niedokonany tworzy się przez połączenie słowa posiłkowego z bezokol. lub z imiesłowem na *-ł.* W l. p. męs. zwykły jest drugi z nich: *ńe bedę bråł, ńe beʒ́ez‿r"ob́ůł*, zaś w r. żeń. i w l. mn. mówi się *bedǫ bral'i* i *bedǫ brać, baba ńe beʒ́e r"ob́ić* i *ńe beʒ́e r"ob́iła, te baby ńe bedǫ prały, matka bedǫ d"oil'i* i *matka bedǫ d"oić.*

Konjug. I. *ńesę, b́erę* zawsze z wyrównaniem pełnogłosek, które w zgłoskach zamkniętych często ulegają ścieśnieniu, np. bezokol. *ńyś, plyś*, rozkaz. *ńyś, plyć.* Nieznane natomiast oddziaływanie wzajemne form co do spółgłosek, zawsze: *b́erę — b́eže, m"ogǫ — m"ozeće, trę — čšes*, tylko w rozkaźniku słowa *brać* obok *b́eš, b́ešće* istnieje też *b́er, b́erće*, zawsze jednak *ṕeš, vyṕešće.* Niema też form w rodzaju *mogemy, bieremy*, ani w konj. IV. *widzemy, stojemy*, istniejących w miejskiej gwarze myślenickiej.

vyzęnę, vyzęi̯, vygnać; veznę, veś, vżǫś, vżǫn, ale *nåi̯mę,*

nåi̯ḿii̯, nai̯ǫńć; gnę, zegńii̯, ǵǫńć, zǵǫn. Do słów typu *trę, čše, čšyi̯, čšyć* czas przeszły brzmi *tar, p"odarła*, tylko w K. obok zwykłego *"umar* powie się czasem *zęmžyu̯o mu śe* (forma bardzo częsta na Śląsku).

Konjug. III. *kłui̯ę—kłuć, prui̯ę—pruć.—ḿelę; ḿel* (w K. *zḿyl*), *ḿelće; mleć; zmył, zmyłła* (w K. *zmyu̯a* = „zmełła" i „zmyła"). *zmyłľi; zḿelǫny.* — „pielę" przeszło do konj. IV.: *pleći; vỳplevze; pleṽić; pleṽiła; vyplevǫny.* — *śei̯ę; śyi̯; śåć; śåł, śåła, śåľi; zaśǫny;* tak samo *lei̯ę, ṽei̯e* i t. d. — *"odṕisui̯ę—"odpis"ovać, p"osługui̯ę — p"osług"ovać;* form na *-uvać*, w rodzaju *ryχtuvać*, istniejących na Pn. od Krakowa, np. w Toniach, Giebułtowie, tutaj niema. — *grǫm, grås; gråi̯; grać;* tak samo *znǫm.* — Ś. *uḿe, r"ozuḿe* — K. *"uḿęm, r"ozuḿęm.* — *zb"oze źralei̯e, i̯apka źralei̯ǫ; d"ożraleć* K., *użralyć* Ś.; *użralały* (imiesł. l. p.).

Konjug. IV. 1. K. *n"osę, n"ośi, n"ośimy; n"oś; n"ośić; n"ośůu̯, n"ośïu̯a, n"ośiľi;* Ś. *n"ose, n"ośis, n"ośiva; n"ożva; n"ośić, n"ośůł, n"ośyła, n"ośyľi.* 2. *śeʒę, śeʒis; śeć, śei̯ʒe; śeʒeć; śeʒåł, śeʒała.—st"oi̯ę, st"oi; stůi̯; ståć; ståł, ståła, ståľi;* tak samo *b"oi̯ę śe.*

Konjug. bezspójkowa: 1) *dǫm, dås, dåva* (w K. *dǫmy*), *daʒǫ; dei̯; dać.* 2) *ṽęm, ṽys, ṽyva* (w K. *ṽęmy*), *ṽeʒǫ; ṽeʒeć.* 3) *i̯ęm, i̯ys, i̯ęʒǫ; i̯yc; i̯eś.*

III. Słownik.

K. przy wyrazie oznacza, że zna go tylko mój informator krzyszkowski, Ś. zaś, że zna go informator świdowski.

ale, χale — tak, oczywiście.

ban"ovać — broić, dokazywać.

bapka — 1) babka; 2) akuszerka; 3) rodzaj rośliny; 4) zob. *ʒadek.*

beck"ośći, przezwisko—człowiek gruby, opakowany: *taḱe beck"ośći 'idǫ.*

belfer -fra — rodzaj gołębia, Ś.

beu̯o — spokojne miejsce na płynącej wodzie, K.

b"orcåk — sosna, K.

bǫnt — część wiązania dachowego, łącząca krokwie.

bramḱi l. mn.—sztachety, ogrodzenie z patyków, Ś.

bućůr -"ora, przezwisko — niezgrabna baba, K.

ceṽa -i l. mn. — pionowy walec drewniany we młynie, w którego zagłębienia wchodzą palce koła, Ś.

cl'ifki—łaskotki; *cl'ivy*—mający *cl'ifki*; *cl'ivić*—łechtać.
cůłka—onucka, Ś.
cubžyna—czupryna, K., prawdopodobnie zmieszanie liter. 'czupryna' i używanego w obu omawianych gwarach *cǫmbžyć* (także w Ś. z *ǫm*).
cygańić—kłamać.
cyrf -va—czerw pszczeli.
cyrvęį -vna—1) człowiek czerwony na twarzy, K., 2) kier w kartach.
ćaraχ—„pan", nie chłop.
ćęski—1) ciężki, 2) trudny.
ć"osek—półkrążek do wygrzebywania z pieca, osadzony pod kątem prostym na drążku.
čšůsųo—wązki przedni nóż pługa, K.
dęvga—klepka, deszczułka na beczki.
dǫm: v dǫmu—w chałupie, stodole, stajni i t. d.
dynarek—trójnożna podstawka pod garnek.
ǯadek—1) dziadek (famil.); 2) staruszek; 3) rodzaj klina drewnianego, wbijanego w ziemię; w jego wierzchu tkwi żelazna *bapka*, na której klepie się kosę.
ǯåt—1) żebrak; 2) kamień do tłuczenia w stępie, długi może na $^3/_4$ m., K.
ǯišåk—dzisiaj.
f"osa—rów przy gościńcu, Ś.; zob. *pšyk"opa*.
gaźina—drobne zwierzęta domowe, zwłaszcza drób; por. *gåt*, K.
ganadrać—zrzędzić, K.
gårzyl m.—wól.
gåt—zwierz pełzający, K.
gǫzvy zob. *sf"ora*.
gůra—strych.
grůpka—dół w sieni na ziemniaki, K.
grymuła, przezw.—coś grubego.
ǵicåle—gołe nogi, K.
χałupa Ś., *χaųpa* K.—dom mieszkalny; *'iś na χaųpy*—iść na wieś.
χexųać, *χymrać śe*—drapać się, K.
χleburåt—lubiący jeść, K.
χ"oįåcek—świerk, K.
χůžå -y—chód: *tęn k"oį ięs ćęske χůzy*.
χyba Ś., w K. *χeba*.
χytry, *χytråk*—chciwy, chciwiec.
įarmak—jarmark.
įuzyna—podwieczorek.
kanf'ina lub *nafta* Ś., w K. *nafta*.
kapice—skórzane obłożenia bijaka i dzierżaka u cepów.
kårcůfka—narzędzie pośrednie między siekierą a kopaczką, o ostrzu silnem, osadzonem pod kątem, Ś.
kę—gdzie? dokąd? *kę 'iźes?* K., *kyzeż_ięs?* Ś.; w K. też *ka?*

każ_byų? w Ś. nieznane, gdzie za to w temże znaczeniu *kydy?*

kfat—1) na drzewie, zwłaszcza owocowem; 2) lekarstwo, np. *lip"ovy*. Zresztą zawsze *kfatek*, np. w polu lub ogrodzie.

kluska — dop. l. mn. *kluzek* K.

klyscyny l. mn. — rożki u góry chomąta, za które zakłada się lejce, Ś.

kł"obuχ—1) przykrycie słomiane kopy siana lub *p"oståfka* K.; 2) stary kapelusz, Ś.

knybulec — kij do robienia snopków na strzechę, K.

knyśić — tłuc, np. ziemniaki dla świń; też *sknyśůł g"o*.

k"ogut, kura.

k"ozdy — każdy.

k"ole K., *k"oł"o* Ś.—koło, przy: *k"ole dęmba*.

k"opacka K., *m"otyka* Ś.

k"otńara, przezwisko — mniej więcej to co *beck"ośći* K.

kůńůš -åża—koniarz, przy stadninie, Ś.

kr"oćmyl. przezwisko, K.

krǫma — kromka chleba.

kumynt"o Ś., w K. *χ"omǫnt"o*.

las, dop. w K. *lasa*, w Ś. *lassa*.

lassa lub *laska*—furtka pleciona w płocie, Ś.

leki, w Ś. *letki*—1) lekki, 2) łatwy; *łatfy* bardzo rzadkie.

lyterka—drabina wozu.

liśće l. mn.—pik w kartach, K., w Ś. *vin"o*.

ł"oktusa—prześcieradło.

łubina — rodzaj cebra z dęg, ochraniającego od góry kamień młyński, Ś.

łupåk — czworak, dawna miedziana czterocentowa moneta.

maįka i *maįkut*—lewa ręka, Ś. w K. tylko *maįkut*.

manyza — oś we młynie przy *śaįbe* Ś.

måli Ś., *måźli* Ś.—prędzej!

m"ożżęį -ęńa — modrzew.

murek—wyższa część pieca kuchennego, w której osadzony kocieł.

ńiįaki—żaden: *bez ńiįake "obrǫny*.

"obezryć śe — 1) objeść się; 2) śpić się, np. *"obzarty*—zupełnie pijany.

"obědvać — obiadować.

"occyzårka — druszlak do odcedzania.

"oćec — 1) ojciec; 2) teść. — *"oįc"ové* — rodzice.

"odlyfki l. mn.—pozioma deska za oknem, po której deszcz ścieka.

"okųocek — okłot (pszenicy), K.

"ornaryįå — ordynarya.

"oscåsnǫńć śe: n"oǵi śe k"ǫn"oći "oscåsły — rozerwały się, rozeszły.

"osn"ova—kończyna strzechy, K.

"ozmańųńec — rozmamany, nie ubrany porządnie, Ś.

"ǫntåš -åża — ołtarz.

"ǫnycka K.—onucka, w Ś. *cůłka*.

paja — otwarta gęba.
paiscârek — mały, smukły garnuszek do noszenia obiadu w pole, K.
pam"oka — kurza ślepota, K.
papšyca — dolny, nieruchomy kamień we młynie.
parχ, przezwisko — żyd.
pastyrka — 1) msza pasterska, w Ś. zwana też *pastyškå*; 2) tkwiący w ścianie przy żarnach kij z uchem.
patycek Ś., rzadziej *zåpåłka*.
påła lub *påłka* do tłuczenia.
pecka — narożny *kamęj p"ot pšyćeśǫm*.
perlåš -åża—część młyna, służąca do robienia kaszy perłowej, Ś.
p"odbyrać — pogłębiać studnię.
p"od"obadek — drugie śniadanie.
p"ogrûtka—przyzba, K.
p"olepa—tynk, K.
p"olïck"o—policzek, Ś.
p"oła Ś., w K. *půǫka* — szerokość materyi, bryt.
p"ołudńejsy — południowy, np. mleko; zob. *rańejsy*.
p"ostavek—dziewięć snopów nakrytych dziesiątym *kł"obuχem*.
půłn"ock"ová lub *pastyškå* — msza pasterska, pasterka, Ś., w K. *pastyrka*.
prav"ować śe — procesować się.
pr"osecyjå — procesya.
pše"ǫnacyć — przeinaczyć.
pšyćeś ż. — najniższa pozioma belka budynku.
pšyk: na p"opšyk Ś., *na p"opšyc* K.; w Ś. *pšytńica*—rów idący poprzecznie przez paski pól.
pšyk"opa — rów przy drodze; w Borzęcinie *kšyp"opa*.
pijava—pijatyka.
pyćåk — dziesięciohalerzówka, pięć centów, tylko w Ś.
rafa (w K. *råfa*) — obręcz na koło.
rańejsy — poranny, np. mleko.
r"ob"otńik—robiący końmi w polu drugiego.
r"olå, jednostka miary — około 60 morgów, np. *må seż_rûl, půł r"olï*. W Ś. nadto *r"ola*— pole zorane, np. *z"orâłem na r"ole*—wprost pod siew.
r"ozmajerǫn—rozmaryn.
rǫmbacka — rodzaj siekiery o dłuższem i grubszem żelazie, służącej do rąbania drzewa z grubsza.
růvńanå słǫma — słoma.
ryć — kopać łopatą.
ryma — katar.
scyca — chętka, oskoma na co: *scyca g"o zdymuję* K.
sfaǵer Ś., w K. *śfaǵer*—1) mąż siostry, 2) brat żony.
sfåk — mąż ciotki.
sf"ora—rzemień łączący cepy, w K. też *gǫzvy*.
sfijać, np. *ńići*, ale *zvijać śe* — spieszyć się, Ś.; zob. str. 368.

skrûć — przez, z powodu: *skrûć te "obrazy, skrûź_vâs.*
smyśny — osobliwy.
s"oviźrâų, przezwisko, K.
sòmśetńica — ścianka dzieląca sąsiek od boiska, Ś.
sr"os—trzos, pas z otworem na pieniądze, Ś.
stępka — dawne narzędzie do tłuczenia kaszy, K.
stragac K., *tragac* Ś. — rodzaj taczek: bez boków, dno z prętów.
stryk — stryj; stryjenka — K. *stryjnå*, Ś. *strynå*.
stylïsk"o—kij przy kopaczce.
śaįba—część młyna, Ś.
śćyš -žńi Ś., *śćyr-rńi* K.—ścierń.
śedlåcka K., *śedlecka* Ś.—przyrząd ręczny do wiania zboża przez rzucanie go.
śerźęį -ęńa—wielki gwóźdź, łączący części wozu.
śivy — niebieski, zwłaszcza ciemny.
śklany—szklany.
śluf p"oset—poszedł spać, Ś.
śrybł"o—srebro.
šćygǫį—upiór.
tf"ožydełk"o — rodzaj odwróconego garnuszka na drążku w maślnicy, na którym najpierw tworzy się masło.
tłuk — tłuczek drewniany do ziemniaków.
tutâk—tutaj.
uįek—wuj; *uįnå*—wujenka.
umžyk — 1) *ńeb"oscyk*, 2) duch zmarłego, Ś.
uplyś śe — zapleść sobie warkocz.
ustatk"ować se lub *śe* K.
vłûka—podstawa drewniana do wożenia bron, pługów.
vec"or"ovy — wieczorny, np. mleko.
vełgan"oc — wielkanoc.
vyšńicek — wierzch u maśnicy.
zacųańać K., w Ś. *zasłańać*.
zavžyć — zamknąć.
zâbûl -"olu — żołądek kurzy.
zâgûvek — poduszka.
zâtyųek—tylna część w starych chałupach, K.
zły — dyabeł.
zmûvić se — nająć.
zvǫnka, w Ś. l. p., w K. tylko l. mn. — karo w kartach.
žimnå — febra.
žipnǫńć — dychnąć: *àńiby žipnûł*.

Druk ukończono 25. kwietnia 1907.

Jan Łoś.

Jakóba syna Parkoszowego traktat o ortografii polskiej.

I.

Rękopis.

Traktat o ortografii polskiej Jakóba Parkosza z Żorawicy znajduje się w rękopisie biblioteki Jagiellońskiej Nr 1961, stanowiącym zbiór pism różnej treści, przeważnie retorycznych, pisanych po większej części między 1460 a 1470 rokiem. Śród tych tekstów są i glosy polskie, w części tylko wyliczone przez dra Wisłockiego w „Katalogu biblioteki uniwersytetu Jagiellońskiego“ p Nr 1961, gdzie znajdujemy szczegółowy opis całego zabytku.

Glosy te są następujące: na str. 68: arenga — *przymowka* pro priuilegys. Na str. 405 słowniczek łacińsko-polski: filiaster — *synowiecz*, sororinus — *syestrzenyecz*, leuir — *dzyewierz*, athauus — *pradyad*, pronepos — *przewnuk*, vitricus — *oczczym*, nouerca — *maczocha*, compater — *kmotr*, commater — *kmotra*, priuignus — *passyrb*, glos — *nyewiesta*, socer — *czescz*, nurus — *slew*, laterus — *ssurza*. patruus — *stryk*, awunculus — *vgecz*, nepos — *wnuk*, neptis — *wnukew*, matertera — *czotka*, socerus — *swak*, socer pater vxoris alias *swyekr*, soccrus mater vxoris — *swyekry*. Przy tem także niektóre inne objaśnienia: socerus qui sororem nupsit. Glos vxor fratris mei,

leuir soror (!) mariti (zam. frater mariti), nurus vxor filii. Dodać można, że czeski „Zapis Vyena Wzdanye“ na str. 422 zaczyna się od słów: „My waczlaw z buoze milosti knieze Oswietimske a Zatorske, wiznawame“ etc. Właściwie nie są to dokumenty, ale wzory aktów czeskich.

Dopisek na okładce: „Liber Magistri Petri de Ilkusch, decretorum doctoris, plebani in Jangroth, donatus sibi per fratrem suum dilectum Angelum anno xpi 1486“ dowodzi, że cały rękopis w tejże postaci, w jakiej go mamy dzisiaj, został napisany i oprawiony przed rokiem 1486. Ze względu na daty innych części kodeksu, np. „Ffinis itaque venustarum Epistolarum feliciter 1466“ (na str. 336), można przypuszczać, że i kopia traktatu Parkosza około tegoż czasu była napisana, jakkolwiek inną ręką, niż rzeczone listy. Wstęp do traktatu Parkosza zaczyna się na str. 3 rękopisu, sam traktat—na str. 6, kończy się zaś na str. 16, gdzie jest dopisek polski trzywierszowy, wyskrobany tak, że tylko niektóre wyrazy dadzą się odczytać:

. . . . . .
Pysal sluga gest . . . . . .
Kalsdey godzyny varzykowsky .

Pozostałą część tegoż seksternu zajmują napisane tąż samą ręką wyciągi z Orosiusa, i niektórych łacińskich autorów klasycznych.

II.

Wiadomości o życiu Parkosza.

O życiu Jakóba syna Parkosza stosunkowo bardzo niewiele wiemy. Nieznany autor podanego tu poniżej wstępu do jego traktatu mówi, że Jakób syn Parkosza z Żorawicy, doktór dekretów, kanonik krakowski, rektor kościoła parafialnego na Skałce, wymyślił najzupełniej dostateczny sposób, według którego należy pisać po polsku. Pierwszy wydawca Parkosza, Jerzy Samuel Bandtkie, nie znalazłszy we współczesnych sobie spisach wsi Żórawice, wyraził zdanie, że wieś ta zmieniła nazwę, ale że

zapewne leżała w blizkości Secemina, gdyż według Bandtkiego tenże Jakób w rocznikach (Radymińskiego?) jest nazwany Jakóbem z Secemina. Bandtkie dodaje też, że Parkosz Zbygniewowi Oleśnickiemu poświęcił przepisany traktat Mateusza z Krakowa p. t. „Favistilla seu Suavistilla de sepe celebrando eucharistie mysterio“ i że to się stało przed rokiem 1455, w którym umarł kardynał Zbygniew. Z roczników Marcina Radymińskiego Bandtkie notuje rok 1439, a za Sołtykowiczem rok 1440, w których Parkosz był rektorem uniwersytetu krakowskiego.

Wisznikwski w „Historyi literatury polskiej“ t. VI, str. 396 wszystko niewolniczo powtarza za Bandtkiem, nie dodając nic swojego do życiorysu Parkosza.

Maciejowski w dziele „Piśmiennictwo polskie“ t. I, str. 336, powtarzając za Bandtkiem legendę o Żorawicy, leżącej pod Seceminem, nazywa Parkosza Sandomierzaninem, ponieważ Secemin leżał niegdyś w województwie Sandomierskiem, oraz mówi, że Parkosz był miły Zbygniewowi Oleśnickiemu. W tomie II na str. 241 reformę ortografii Parkosza Maciejowski odnosi do r. 1440, a na str. 871 twierdzi, bez przytoczenia dowodów, że Parkoszowi „wpadło w ręce ułożone w roku 1414 przez Jana Husa tak zwane abecadło, czyli wzór wyrażania na piśmie samogłosek i głosek (!) w duchu słowiańskiego języka“ i że ta okoliczność pobudziła go do pomyślenia również o reformie ortografii polskiej.

Władysław Wisłocki w pracy p. t. „Nauka języka polskiego w szkołach polskich przed Kopczyńskim“ Lwów 1868 dodaje niektóre nowe szczegóły, a mianowicie ze źródeł: „Statuta nec non Liber promotionum...“ ed. Muczkowski wyjmuje wiadomość, że Parkosz był uczniem uniwersytetu krakowskiego i że tu w r. 1422 otrzymał stopień bakałarza, a nadto, powtórzywszy za Maciejowskim zdanie, że Parkosz wzorował się na ortografii Husa, Wisłocki porównywa oba traktaty ortograficzne, wykazując zależność pracy Parkoszowej od wzoru czeskiego.

W pozostałym po Żegocie Paulim rękopiśmiennym słowniku biograficznym profesorów uniwersytetu krakowskiego, przechowywanym w bibliotece Jagiellońskiej pod nr 5359, znajdujemy dwie nowe daty, a mianowicie r. 1427, w którym Parkosz otrzy-

mał stopień „Magisterii Artium“, oraz 1441, gdy po raz trzeci był rektorem uniwersytetu.

W swej „Historyi uniwersytetu krakowskiego“ K. Morawski do szczegółów dawniej już znanych dodaje, że za trzeciego rektoratu Parkosz przeprowadził rozmaite reformy w łonie krakowskiej szkoły, że miał herb Godziemba, oraz że napisał przedmowę do wyżej wspomnianego traktatu Mateusza z Krakowa (Cod. Un. Crac. II, 11).

Maciejowski wypowiedział o Parkoszu niektóre domysły bardzo słabo uzasadnione: nazwanie Parkosza Sandomierzaninem polega na domyśle Bandtkiego o mniemanej Żorawicy pod Seceminem, a także na tej podstawie, że Parkosz w dziele swojem wspomina miejscowości, w Sandomierskiem leżące (Bożęcin, Prędocin), przyczem Maciejowski mówi, że Parkosz musiał także bywać na Ślązku, skoro tamtejszą Nyssę i Cieszyn cytuje, jakby o Nyssie lub Bożęcinie nie mógł słyszeć w Krakowie. Co się zresztą tyczy Cieszyna, to w całym traktacie Parkosza niema o nim najmniejszej wzmianki, jest zaś tylko Coczyn t. j. Kocin (por. Kocin w woj. Krakowskiem, Kocina w woj. Sandomierskiem).

Mimo to prawdopodobnie Parkosz był rzeczywiście Sandomierzaninem, ponieważ Żorawice, znane w wieku XVI, dziś jeszcze istnieją w dawnem województwie Sandomierskiem; mianowicie w dziele Pawińskiego: „Źródła dziejowe. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym“ Warszawa 1886 w tomach III i IV, obejmujących Małopolskę, znajdujemy aż trzy miejscowości noszące tę nazwę, wszystkie w tem województwie: Zorawicze w parafii Łoniów, Zorawicze w par. Szewna i Zorawicze a. Zorawicza w par. Obrazów; z tych wsi pierwsza i trzecia pod nazwą Żurawica znajdują się w „Skorowidzu Królestwa Polskiego“ wydanym przez J. Zinberga w Warszawie r. 1877. Która z tych wsi sandomierskich była gniazdem Parkosza, to już rozstrzygnąć trudno; ponieważ parafie: Łoniów i Obrazów leżą w powiecie Sandomierskim, a Szewna w pow. Opatowskim, przeto wszystkie wsi, noszące nazwę Żorawic, leżały dość daleko od Secemina, co zresztą jest rzeczą obojętną, gdyż nie mamy dowodu, aby Jakób z Secemina i Jakób z Żorawicy był jedną i tąż samą osobą.

III.

Ocena reformy.

Na znaczenie dziełka Parkosza i jego reformy zapatrywano się rozmaicie. Bandtkie w przedmowie do swego wydania pisze, że praca Parkosza ma bardzo doniosłą wartość, gdyż uczy nas, jak różną od dzisiejszej była ówczesna prozodya i ortografia polska. Wiszniewski (Hist. lit. pols. VI, 396) pisze: „Że ortografia Parkosza używana była powszechnie w piętnastym wieku, świadczy Zaborowski“ i na dowód tego twierdzenia przytacza słowa Zaborowskiego: „antiqui Poloni vocales longas geminabant, breves simplicibus pingebant figuris“, dodając do tego: „Nadto Zaborowski daje za przykład dla swej ortografii to samo Dziesięcioro Bożego przykazania, które się znajduje u Parkosza z samogłoskami pojedynczemi i podwójnemi“. Dziś wiemy, że niema ani jednego tekstu polskiego (prócz Parkoszowego), któryby ową zreformowaną ortografią był napisany, a samogłoski w piśmie podwajano już i przed Parkoszem (np. Psałterz Floryański). O tem, że Parkosz żadnego tekstu Dziesięciorga przykazań nie daje, Wiszniewski mógł i powinien był wiedzieć.

Bałamutnie też o ortografii Parkosza pisze i Maciejowski, który wydał w przedruku i w kopii autograficznej polskie wierszowane przepisy Parkosza i jego „obiecado“, ale tekst łaciński czytał bardzo nieuważnie. Występuje on nawet przeciwko słusznemu orzeczeniu Bandtkiego, że nie oryginał, ale kopia późniejsza traktatu Parkosza doszła do rąk naszych. „Mniemanie swoje — mówi Maciejowski — opiera (Bandtkie) na tem, że w rękopisie jest tu i ówdzie zachowana różnica między *ą* i *ę*, co nowością ma trącić. Lecz to jest częścią fałszywy, częścią błahy zarzut“, ale sam Maciejowski parę wierszy przedtem pisze: „Przepisywacz opatrzył je (dziełko Parkosza) niewielkiej wagi przemową“. W tych kilku zdaniach Maciejowski sam siebie zbija, raz wspominając o przemowie przepisywacza, drugi raz w istnienie jego nie wierząc, a nadto nieściśle oddaje myśl Bandtkiego. Ten bowiem, błędnie odczytawszy: *chçęcy* zam. *chçecy*, mówi, że litera *ę*

należy do przepisywacza a nie do Parkosza, gdyż za jego czasów znak ten był jeszcze nieznany i zarówno dzisiejsze *ą* jako też i *ę* oddawano wtedy przez *ø*. Natomiast Bandtkie z zupełną słusznością mógł wnioskować, że gdy traktat ortograficzny i przedmowa do niego są napisane jedną ręką, w takim razie nie jest to ręka samego Parkosza, w przedmowie bowiem czytamy słowa: „Spectabilissimus Jacobus Parcosy", czegoby Parkosz sam o sobie nie mógł napisać. Bandtkie nie mówił też, że jest to przedmowa przepisywacza, ale nazwał ją: „Anonymi praefacio". Przypuszczać można, iż który z mistrzów krakowskich ją napisał tak samo, jak i Parkosz w przedmowę własną zaopatrzył traktat Mateusza z Krakowa. Sam przepisywacz był zapewne żakiem krakowskim, dość nieuważnym, albo też nie tęgim w łacinie, gdyż w niektórych miejscach poprzeinaczał formy gramatyczne, albo tak niewiernie oddał tekst oryginału, że z trudnością wyrozumieć można, co autor chciał powiedzieć. Do takich miejsc zepsutych należy cały ustęp na str. 7 oryginału o *ſ* twardem i miękiem (p. przypisek 29), o różnicy między *był* a *bił* (p. przypisek 39) i t. d. Niektóre niejasności w tekście Parkosza na karb przepisywacza niewątpliwie policzyć trzeba. Otóż pewną jest rzeczą, że tak niedołężny przepisywacz nie mógł skomponować przedmowy, która, choć nie ma istotnie dla nas wielkiej wagi, okazuje jednak w autorze erudytę, dobrze znającego literaturę łacińską w zakresie, dostępnym dla uczonego średniowiecznego. Okazuje się z tego, że Maciejowski zwalczał nie fałszywe poglądy Bandtkiego, ale własne fantazye (p. Piśm. pols. I, 337). Skąd Maciejowski (Piśm. pols. II, 242) wziął wiadomość, że Parkosz „pierwszy kreskowanie w naszym rozpoczął alfabecie, położywszy kreskę nad *s* i stąd *ś* wydobywszy" — nie wiem; na str. 72 wydania Bandtkiego, na którą Maciejowski się powołuje, wcale mowy o *s* niema. Wreszcie bezpodstawnie Maciejowski trzeci alfabet w dziełku Parkosza (*Adaam bil* i t. d.) przypisuje bezimiennemu pisarzowi, tymczasem w drugim alfabecie jest już wzmianka o trzecim: „que differencie patent in abecedario Polonorum, scilicet: *Adaam bil* etc.", a ta uwaga wbrew przypuszczeniu Maciejowskiego nie należy do owego anonima, gdyż jest organicznie z drugim alfabetem złączona.

Są to drobiazgi, ale charakteryzują Maciejowskiego, jako wydawcę. Natomiast bardzo dobrą charakterystykę reformy Parkosza napisał Wł. Wisłocki w wyżej wspomnianej pracy „Nauka języka polskiego“ na str. 7—13. Podaje wprawdzie za Maciejowskim jako fakt niewątpliwy, że Parkoszowi wpadła w ręce ortografia Husa, ale zaraz potem dowodzi samodzielnie, że przy ówczesnych stosunkach z Czechami wpaść mu do rąk mogła, a co więcej, na zasadzie zbadania porównawczego obu tekstów: Husowego i Parkoszowego, wykazuje zależność naszego mistrza od Husa. Nie rzuca się ona w oczy, jest nawet mocno zamaskowana, ale rzeczywiście odnaleźć ją można w użyciu niektórych przykładów (np. *kwika* = kwiczy, łac. jocus i t. d.), w niektórych terminach (vocalis longa producitur, brevis corripitur), w poruszaniu niektórych kwestyi z zakresu ortografii łacińskiej (stosunek *c* do *k* i *q*, stosunek *g* do *j*) i t. d. Bardziej jeszcze uderza to, że Parkosz, pisząc swój traktat, jakby miał obawę, aby go nie posądzono o pokrewieństwo duchowe z Husem i dlatego nawet naśladując go, stara się to naśladownictwo zatrzeć. Tak np.— jak to słusznie zauważył Wisłocki — układając „obiecado“ na sposób Husa z pomocą szeregu wyrazów, ułożonych alfabetycznie (*Adaam hil byl cal* i t. d.) z widocznym zamiarem łączenia ich w zdania, Parkosz umieścił je na końcu swego dziełka dlatego właśnie, że podobny alfabet u Husa stoi na początku. Dla tej samej może przyczyny Parkosz nie wprowadza do swego alfabetu ani jednej kreski (znaku diakrytycznego) nad literą, gdyż właśnie Hus litery kreskuje. Dziwną też zdaje się okoliczność, że, mówiąc o samogłoskach długich, wcale nie wspomina o istnieniu takichże samogłosek w języku czeskim, ani o sposobach ich oznaczania, powołując się natomiast na język łaciński i grecki. Stanie się to zrozumiałem i jasnem, gdy zgodzimy się z Wisłockim, że żadną miarą nie mógł pójść za spalonym na stosie heretykiem Husem miły Zbygniewowi Oleśnickiemu, wrogowi husytów, kanonik, który „o tyle tylko za nim poszedł, że stanął do niego w widocznej i rażącej opozycyi, znaki diakrytyczne odrzucił i czem innem je zastąpił“. Wisłocki uznaje też, że Parkosz musiał i z innych względów iść inną niż Hus drogą,

język polski bowiem ma większą od czeskiego rozmaitość głosek, to też musiały być dla niego obmyślane inne znaki.

Czy szczęśliwie to samodzielne zadanie wykonał Parkosz? odpowiedź na to znajdujemy w fakcie, że reforma jego nigdy się w Polsce nie przyjęła, jakkolwiek jej autor w wielu punktach usiłował pozostać na gruncie tradycyi. Słabe strony tej reformy podniósł już Wisłocki: przedewszystkiem w systemie Parkosza brak konsekwencyi, wprowadza on bowiem nowe pojedyncze znaki, mające odróżnić twarge *m*, *n*, *p*, *b*, *ł* i t. d. od odpowiednich im miękich, *ç* miękie *(ć)* w odróżnieniu od *c*, wypowiadając zasadę, że „grzechem jest wyrażać przez wiele znaków to, co może być jedną literą napisane", a jednocześnie wbrew temu zaleca pisać podwojone samogłoski, lub grupy spółgłoskowe, złożone nietylko z dwu ale nawet z trzech liter. Dalej litery łacińskie np. *m*, *n*, *p*, *b* pozostawia nie dla brzmień twardych, jak to byłoby naturalniej, lecz dla miękich, wymyślając dla twardych znaki nowe, które—trzeba jeszcze dodać—niekiedy miały kształt niedogodny i odskakujący zanadto od charakteru liter pozostałych. Stosuje się to mianowicie do kwadratowego *b*, *p*, które przy systemie okrągłego pisania i trudne są do wykonania, i brzydko przy innych literach wyglądają. Pominął też Parkosz uwydatnienie odpowiednich różnic przy literach wielkich, jakkolwiek obiecywał to uczynić. Innym ważnym brakiem Parkosza jest to, że nie zawsze umiał sobie z trudnościami poradzić i wprost sam uchylił się od wyrażenia różnicy między *dź* a *dż*, a nadto ani słowem nie wspomniał o *rz*. Niekonsekwentnie też zalecił pisanie *g*, jako litery mającej wyrażać *g* lub *j*.

W ogólności, jeżeli porównamy traktat (z roku 1411) Husa z pracą Parkosza, uderzy nas ogromna wyższość mistrza praskiego nad krakowskim. Hus dokładnie zdawał sobie sprawę z tego, czego chciał, wyraził poglądy swe krótko, jasno, nie bawił się w krytykę pisowni, przed nim używanej, ale formułował tylko swoje wnioski, i jedynie raz był niekonsekwentnym, gdy dźwięk *j* kazał pisać przez *g*, w czem właśnie i Parkosz za nim poszedł, choć gdzieindziej bał się go naśladować. Inaczej pisze profesor krakowski: jest rozwlekły, nieraz wraca do tegoż przedmiotu, o którym już na innem miejscu mówił, a jego cały sy-

stem graficzny jest częścią niekonsekwentny, częścią niepraktyczny, częścią wreszcie niedostateczny, a przez to trudny do spamiętania; to też nie dziw, że nawet jego kopista często nie mógł sobie poradzić z temi trudnościami i przykłady polskie Parkosza przepisywał z błędami.

Wisłocki zadaleko się posuwa, twierdząc, że egzemplarz traktatu Parkosza, przechowywany obecnie w bibliotece Jagiellońskiej, jest nie kopią, ale przeróbką oryginału, dokonaną przez Piotra z Ilkusza lub którego z jego kolegów, i mówiąc dalej, że nauczyciele ówcześni „samochcąc zeszpecili traktat Parkosza i swojemi ozdobili poprawkami, a apograf, który nas doszedł, to prawdziwy labirynt pojęć dwóch doktorów prawa kanonicznego, z którego pierwotną myśl syna Parkoszowego z trudnością już dobywać przychodzi". Piotr z Ilkusza, który otrzymał w podarku od brata cały oprawiony już kodeks, gdzie się znajduje traktat Parkoszowy, w żaden sposób nie mógł być przerabiaczem Parkosza i o ile z uważnego czytania tekstu wnosić można, sam traktat o ortografii przez nikogo nigdy przerabiany nie był, tak że odpowiedzialność za wszystkie w nim zawarte poglądy wyłącznie na samego Parkosza spada, a tylko niektóre usterki stylistyczne i ortograficzne na karb przepisywacza złożone być winny.

IV.

Wartość tej pracy dla nas.

Czy traktat Parkosza daje nam o właściwościach mowy w wieku XV takie wskazówki, z którychby można było wysnuć wnioski ważniejsze dla historyi języka polskiego? Ażeby odpowiedzieć na to pytanie, trzeba przedewszystkiem wymienić, jakie właściwości językowe Parkosz wziął pod uwagę. Otóż najwięcej mówi on o różnicach, zachodzących w wymawianiu spółgłosek twardych w odróżnieniu od miękich, np. *p, b, w, f, m, n* i t. d. obok: *ṕ, b́, ẃ, f́, ḿ, ń* i t. d. Pod tym względem Parkosz nie daje nam nic, czegobyśmy skądinąd nie wiedzieli. O wymianie *chw* na *f* wiemy także nietylko z Parkosza, a i on też nie pisze

czy ten sposób wymawiania był w pewnych okolicach powszechny, czy też obok tego wymawiano również i *chw*. Bądź co bądź jednak możnaby przypuszczać, że w Krakowie za jego czasów wymawiano *f* zam. *chw*, gdyż inaczej Parkosz zapewne umieściłby dla wyjaśnienia oboczne formy: *fist—chwist, fast—chwast* i t. p., a tymczasem ogranicza się on do podania łacińskich znaczeń: *fał id est proprium nomen, fiał id est movit*, jak to czyni i przy innych przykładach. Ciekawe są wskazówki Parkosza co do wymawiania oddzielnych wyrazów: *cyż* t. j. czyż, *sbożny, sbik, sgaga;* znajdzie się też może która forma gramatyczna rzadsza, lub wyraz, gdzieindziej niezapisany (np. *żum*).

Daleko ważniejsze byłyby wskazówki Parkosza co do wymawiania samogłosek w języku polskim wieku XV, ale niestety i one są albo niedostateczne (np. tyczące się wymawiania samogłosek nosowych) albo też wzbudzające wątpliwości. Parkosz świadczy wprost, że za jego czasów samogłoski były różne pod względem iloczasu, t. j. że obok krótkich istniały też i długie. Z pomiędzy dawniejszych badaczów języka polskiego nie przywiązywał do tego świadectwa Parkoszowego żadnej wagi Antoni Semenowicz, autor artykułu: Über die vermeintliche Quantität der Vocale im Altpolnischen" Lipsk 1872. Mówi on tam, że co się tyczy Parkosza, to należy pamiętać, iż tu mamy do czynienia z ortografem XV stulecia, od którego nie możemy oczekiwać ścisłych, naukowych terminów, później dopiero ustalonych, a następnie, że różne wyrażenia w różnych czasach i przez różnych uczonych były używane nie w jednakowem znaczeniu, gdyż np. wyrazom: *arsis, thesis* my przypisujemy zupełnie inne znaczenie w porównaniu ze starożytnymi, którzy pod *arsis* rozumieli spadanie tonu, a pod *thesis* jego wznoszenie się. Dalej Semenowicz dowodzi, że u Parkosza, rozważanego w całości, pod literami *aa, ee, ij, oo, uu, oo* rozumieć należy po części samogłoski ścieśnione, po części tylko znaki odróżniające. Jako dowód pierwszego przytacza wspomniane przez Parkosza imię *Szymun* zam. oczekiwanego *Schimoon* oraz wyraz: *czyrpacz* zam. *czeerpacz (!);* o *aa* Semenowicz wnioskuje przez analogię (do *ee* = *é*, *oo* = *ó*), a następnie powołuje się na słowa Parkosza: choć nie każda samogłoska przedłużona będzie się podwajała (w piśmie), to jednak

będziemy ją oznaczać tam, gdzie z jej krótkości lub długości wypływa znaczna różnica w znaczeniu tegoż wyrazu". (To samo czytamy jeszcze i w innych miejscach u Parkosza, np.: „z ich (samogłosek) przedłużania lub skracania różne wypływa znaczenie wyrazów np. *wiercimaak*, gdzie jeśli się *a* przedłuża, mamy jeden wyraz, a jeśli się skraca, są dwa wyrazy"). Otóż Semenowicz dalej mówi, że za czasów Parkosza nie odróżniano w piśmie *y* od *i*, *ą* od *ę*, ponieważ dla *y* zarówno jak i dla *i* używano rozmaitych liter: *i*, *y*, *j*, *ii*, *ij*, a przeto np. wyraz *byl* (był) oraz *byl* (bił) wyrażano jednakowo; toż samo dotyczy znaków dla *ą* i *ę*.

„Parkosz—pisze Semenowicz—chcąc położyć koniec takiej dowolności postanowił stale wyrażać *y* przez *ij*, oraz *ą* przez *øø*, i nazwał te dźwięki długiemi nie dlatego, żeby były istotnie długiemi, ale tylko dlatego, że forma liter odpowiadała znakom długości wyrażającym samogłoski w innych językach (sonst) rzeczywiście długie, np. greckiemu *ω*, o czem sam Parkosz świadczy. Wskutek tego Parkosz pisał *byl* (był), *bil* (bił), *møøka* (mąka), *møka* (męka). Poszedł on nawet dalej i spostrzegłszy, że istnieją wyrazy z *u*, formą identyczne, znaczeniem zaś różne, wprowadził też *uu*, które ze względu na postać nazwał długiem i domagał się, aby pisano *kuur* (dopełniacz l. mn. od *kura*) w odróżnieniu od *kur* (chór), ale byłoby dla niego obojętne, gdyby pisano odwrotnie: *kur* (od kura), *kuur* (chór), aby tylko te dwa wyrazy przez znaki dla krótkich i długich samogłosek odróżniać".

Ostatniemi czasy również ujemny pogląd na świadectwo Parkosza wygłosił prof. A. Brückner, pisząc w „Dziejach języka polskiego" (str. 63): „Wprawdzie zapewniają nas jeszcze pisarze XV wieku, jakoby spółczesna im polszczyzna odróżniała iloczas tak, jak łacina; ale to mylką się zdaje... Jeżeli jeszcze w sto lat później nie domyślił się pierwszy gramatykarz polski, że polszczyzna ma więcej przypadków, niż łacina, siedm, nie sześć, nie dziwić się mistrzowi krakowskiemu, że, odbierając przez wiele lat ciężkie plagi za długie i krótkie „sylaby" łacińskie, odnalazł je i w polszczyźnie. O wiele znamienniejszym, niż twierdzenie Parkosza byłby fakt, że rękopisy nasze piszą podwójne samogłoski zamiast pojedynczych w tych niby razach,

gdziebyśmy się długich spodziewali... Uderza z góry nadzwyczajna chwiejność czy dowolność; jednę i tę samą formę pisze (Suled) raz po raz tak lub inaczej, a prócz tego myli się ciągle, t. j. pisze podwójne samogłoski, gdzie tylko krótkie istnieć mogły. Ponieważ te podwójne znaki z reguły tam kładzie, gdzie dziś (lub dawniej) pochylone samogłoski mamy, rodzi się mimowoli wątpliwość, czyż te podwójne znaki nie oznaczają właśnie tylko pochylenia? Jakżeż bowiem mogłoby być, żeby język polski około r. 1450 jeszcze długie obok krótkich samogłosek posiadał, a w XVI wieku już ani śladu po nich nie zostało?... Gdyby nasz wiek XV znał różnicę między długiemi a krótkiemi, taką np. jaka u pobratymców naszych, u Czechów, istnieje, dlaczegożby ograniczał on tę pisownię podwójną do *a, o, ą, e?* dlaczegoż nie znał jej np. przy *i, u, y?*".

Semenowicz albo Parkosza nieuważnie czytał, albo go nie rozumiał i dlatego przypisał mu niekiedy takie rzeczy, o jakich się mistrzowi krakowskiemu ani śniło; tak np. Parkosz nie odróżniał wyrazu *był* od *bił* w taki sposób, jak to mówi Semenowicz, lecz zalecał odróżniać *b* twarde od miękiego (nie zaś *i* od *y*); przeciwnie nawet, wyraźnie mówił, że zarówno w *bił* jak i w *był* samogłoska jest długa: „Niekiedy na odwrót, *y* się przedłuża, a mimo to *b* twardo lub mięko się wymawia np. *bił, był*" (str. 7 oryginału), dlatego też i ustęp, który mógł wprowadzić Semenowicza w błąd (na str. 8) należy rozumieć w ten sposób: „Dlatego tak piszemy *byl* t. j. percussit (bił) przez podwójne *y*, chcąc wyrazić miękie *b*, ale wyraźnie się okazuje, że także po *b* twardem kładzie się (t. j. kłaść się powinno) podwójne *y* (jako znak samogłoski długiej), np. *byl* t. j. fuit (był). A wtedy jaka będzie między temi wyrazami (napisanemi) różnica?" Tak samo nigdzie Parkosz nie odróżnia wyrazu *kuur* (dopełn. l. mn. od kura) i *kur* (chór). Dowodzenie Semenowicza, że podwojone litery musiały oznaczać samogłoski ścieśnione, mają popierać przykłady: *Szymun* i *czyrpać;* według Semenowicza bowiem Parkosz powinien był napisać: *Schimoon, czeerpacz* i oczywiście tylko w tych dwu wypadkach się omylił! Bynajmiej: Parkosz nie potrzebował pisać *Schimoon,* jeżeli w tym wyrazie nie było samogłoski długiej, a wiadomo, że w wyrazach zapo-

życzonych nieraz cudzoziemskie krótkie *o* oddaje się przez polskie *u* zwłaszcza przed *n*. Dlatego też Parkosz napisał i *Kunrat* a nie *Koonrat*. Co się zaś tyczy wyrazu *czyrpać*, to Parkosz nie napisał *ee*, gdyż zapewne i tu długiej samogłoski nie było, a tylko krótkie *i (y)* lub *e*, por. *czyrpać* ob. *wierci mak* (na str. 6 oryginału). Owszem, raczej wtedy, gdyby Parkosz napisał rzeczywiście: *czeerpać, cieerpieć, wieerci*, moglibyśmy sądzić, że przez *ee* wyrażał późniejsze *é* (t. j. *e* ścieśnione). Dowodzenie Semenowicza, dlaczego miał Parkosz wybrać podwajanie liter dla wyrażania samogłosek krótkich ścieśnionych, jest niezrozumiałe i naciągnięte, a ten sposób Parkoszowy wydałby się nam tembardziej uderzający i godny podziwu, że — jak to wiemy—samogłoski ścieśnione (z wyjątkiem może nielicznych grup jak niekiedy *o* przed *n, m*, albo *er* z dawnego *ir, yr*) powstały istotnie na miejscu samogłosek niegdyś długich. Jakiś szczęśliwy traf, lub natchnienie czy niesłychana intuicya dopomogłaby chyba tu Parkoszowi, ażeby w piśmie wieku XV odtworzyć to, co rzeczywiście istniało niegdyś i w mowie, ale co rzekomo od niepamiętnych czasów znikło i zastąpione zostało przez coś innego. Czyż nie naturalniej przypuścić, że za czasów Parkosza różnice iloczasowe jeszcze niezupełnie zatarły się w mowie polskiej i że dlatego właśnie Parkosz uciekł się do podwajania samogłosek?

Zresztą, pisząc o iloczasie samogłosek, Parkosz nie ogranicza się do *a, e, o, ø*, ale także wciąga tu: *i, y, u*, które w wieku XVI już były krótkie i niepochylone; a więc, jeżelibyśmy uznali, że Parkoszowe *aa, ee, oo, øø* różniły się od *a, e, o, ø* tak zwanem pochyleniem, czyli ścieśnionym sposobem wymawiania, w takim razie musielibyśmy uznać, że *ii, yy* (wyrażone u Parkosza przez *y*) oraz *uu* musiały się inaczej wymawiać, niż *i, y* (Parkoszowe *i*) *u*, czyli że także były pochylone, co chyba dla języka polskiego byłoby ryzykowniejsze, niż przypuszczenie iloczasowych różnic w wieku XV. Wprawdzie Semenowicz mówi, że to już było niejako konsekwencyą systemu Parkosza, aby odróżniać od siebie jednobrzmiące wyrazy, ale przytacza na to dowody fałszywe. Przeciwnie, pomiędzy wyrazami, w których *uu* występuje, niema wcale takich, któreby tylko przez podwojenie litery odróżniać trzeba było od innych jednobrzmiących:

druga, *druug* (nie zaś *druga*, *druuga* lub *drug*, *druug*), *dmucha* (zam. *dmuucha*, gdyż Parkosz mówi że tu *u* jest długie) *cuudny*. *luud*, *kaptuur*, *kuurcz*, *kuur* (2 razy, ale zawsze w jednem znaczeniu), *gruuda*, *suum*, *gruube* (ale *grubieje*), *rozuum* i t. d. Co się tyczy rozróżnienia znaczeń *i*, *y*, to tu natrafiamy na wielkie trudności, ponieważ według świadectwa Parkosza był zwyczaj pisania *y* także jako znaku zmiękczenia poprzedzającej spółgłoski. a w zabytkach przed- i po- Parkoszowych litery *i*, *y* ciągle się mieszają z sobą. Parkosz jednak i tu wyraźnie mówi o krótkiem i długiem *i*, *y*, np. pisząc, że długa samogłoska występuje w wyrazach: *bił*, *był*, *byk*, *fist*, *byka* (od „bykać"), krótka zaś w: *bić*, *bit*, *byt*, *fyta*.

Ciężkie zarzuty w ostatnich czasach sypały się na głowę Parkosza: że nie odróżniał liter od dźwięków, że używał terminologii nieracyonalnej, że naśladował niewolniczo łacinę i gwałtem na sposób łaciński wyszukiwał różnic iloczasowych tam, gdzie ich nie było i t. d. Ale przecież właśnie w łacinie iloczas nie oznaczany był w piśmie, a natomiast oznaczał go Hus w czeszczyźnie. Raczejby więc można posądzić Parkosza o niewolnicze, choć ukryte, naśladowanie Husa, ale i tutaj właśnie dlatego, że Parkosz nie przyznawał się do znajomości ortograficznego traktatu czeskiego, wymyśliłby inny termin dla samogłosek ścieśnionych, gdyby te istotnie już śladów długości nie miały, i nie pisałby nic o różnicach iloczasowych w zakresie dźwięków: *i*, *y*, *u*.

Prof. A. Brückner nie przeczy wprawdzie wręcz istnieniu różnic iloczasowych w języku polskim wieku XV, ale o nich wątpi, powołując się na dwa rzeczywiście trudne do zbicia argumenty: że wkrótce potem, bo już w wieku XVI różnic iloczasowych w języku polskim nie było, oraz że nawet w wieku XV podwajano: *aa*, *ee*, *oo*, *øø* ale nie: *i*, *y*, *u*, a więc oznaczano długość tylko w tych miejscach, gdzie w wiekach późniejszych występują samogłoski ścieśnione: *á*, *é*, *ó*, *ą*. Jakkolwiek nie wiemy, ile przeciętnie czasu trzeba rachować na dokonanie jakiejś zmiany fonetycznej, przypuszczamy, że okresy dokonywania się tych zmian są długie i zapewne nie dadzą się zamknąć w granice lat kilkudziesięciu. To też istotnie można wątpić, aby w ję-

zyku połowy wieku XV niektóre samogłoski *(a, e, o, ø)* wykazywały jedynie tylko różnice iloczasowe, ale można też przypuszczać, że i te jeszcze istniały obok różnic już wytworzonych innych, t. j. że w czasach Parkosza dawniejsze długie: *a, e, o, ø* pozostały jeszcze długiemi, ale też zmieniły nieco brzmienie w kierunku tak zwanego pochylenia lub ścieśnienia, czyli, że wtedy był czas przejściowy dokonywania się zamiany różnic iloczasowych (wygasających) na różnice w brzmieniu (nowopowstające). To z jednej strony zgadzałoby się z danemi Parkosza, z drugiej zaś wyjaśniłoby, dlaczego w w. XV częściej ukazuje się podwajanie *aa, ee, oo, øø* niż *uu*, gdyż w tym ostatnim wypadku różnica w brzmieniu (krótkiego i długiego *u*) nie wzmacniała poczucia różnicy iloczasowej. Że jednak odczuwano wtedy długość *u*, na to znajdujemy dowód i u Parkosza, i w tekstach ówczesnych, które, choć rzadko, jednak *u* niekiedy podwajają. O różnicach iloczasowych *y, i* Parkosz też mówi wyraźnie, jeżeli zaś ich rękopisy nie uwzględniają, pochodzi to z przyczyn specyalnych, a mianowicie, że każda z tych liter miała dwie funkcye: litera *i* miała wyrażać krótkość, ale także i „twardość", *y* znowu—długość, ale zarazem „miękość". Stąd w zakresie tych dwu liter powstał taki chaos ortograficzny, że żadnych stąd wniosków o wymawianiu odpowiednich samogłosek nie możemy wyciągnąć przy czytaniu tekstów z wieku XV i o ich różnicach iloczasowych tylko jeszcze od Parkosza dowiedzieć się coś możemy.

Ale nie wyczerpaliśmy jeszcze wszystkich argumentów, zbijających świadectwo Parkosza: on sam w jednem miejscu zdaje się dostarczać krytyce broni przeciwko sobie, mówi bowiem: „Omnes eciam vocales modo longantur, modo patulo breviantur". Bandtkie w przedruku wyraz „patulo" opuścił. Jakże ten wyraz rozumieć? Nie jest on przydawką do „modo", gdyż i pierwsze „modo" musiałoby mieć jakieś określenie; gdyby przypuścić, że zostało ono przez kopistę opuszczone, zdanie całe należałoby przełożyć tak: „Wszystkie zaś samogłoski w sposób (np. ścieśniony) się przedłużają, w sposób rozwarty się skracają". Przypuszczenie jednak takie byłoby zbyt śmiałe. Jeżeli zaś „modo—modo" przełożyć na polskie „to—to", w takim razie „patulo" będzie przysłówkiem, dość trudnym do zrozumienia. Czy

ma się ten przysłówek odnosić tylko do „breviantur“, czy też także i do „longantur“? W pierwszym wypadku zawsze zdanie brzmi kulawo: „Wszystkie zaś samogłoski to się wydłużają, to rozwarto się skracają“, bo zawsze będzie brak dotkliwy przysłówka przy pierwszem orzeczeniu. Jeżeli uznamy zaś, że „patulo“ odnosi się do obu orzeczeń, w takim razie nie możemy go przełożyć na polskie: „rozwarto, w sposób rozwarty“, ale inaczej. Parkosz często używa wyrażenia: „ut patet“ = „jak się okazuje, uwydatnia“, więc naturalną jest rzeczą przypuścić, że wyraz „patulo“ wziął tu w znaczeniu: „jawnie, wyraźnie, oczywiście“: a zatem myśl jego można i, zdaje się, należy rozumieć w ten sposób: „Wszystkie zaś samogłoski to się wydłużają, to wyraźnie się skracają“. Zresztą, jeżelibyśmy „patulo“ wzięli w znaczeniu: „w sposób rozwarty“, to musielibyśmy, jak to już wyżej zaznaczyłem, uznać, że w XV w. mieliśmy także wązkie i szerokie nietylko *a, e, o, ø*, ale także: *y, i, u*.

Sprawa bądź co bądź jest wątpliwa i zapewne nie zostanie ostatecznie rozstrzygnięta dotąd, póki cała historya iloczasu i ścieśnienia samogłosek w języku polskim nie będzie poddana jeszcze raz bardzo szczegółowemu i opartemu na szerokich podstawach porównawczych zbadaniu.

V.

Wydanie Bandtkiego.

Traktat Parkosza po raz pierwszy został wydany w druku przez S. Bandtkiego w Poznaniu w r. 1830 p. t. „Jacobi Parcossii de Żorawice antiquissimus de orthographia polonica libellus rogatu et sumptibus Eduardi com. Raczyński, opera et studi Georgii Samuelis Bandtkie editus“. Wydanie to jednak obfituje w liczne błędy, pochodzące z fałszywego odczytania rękopisu. Tak np. czytamy na str. 17: „Satius vero pro factione insudandum“ zam. „Sacius reipublice fore insudandum“; na str. 18: „non existentibus primis subjectis et singularibus nuspiam locus est“ zam. „non existentibus primis substanciis, id est singularibus, impossibile est“; na str. 19: „Aurea victores

obnubit laurea cives“ zam. „Aurea victrices obnubit laurea crines“; na str. 23: „divisae nationes divisas habent figuras“ zam. „diverse naciones diversas habent figuras“; na str. 27: „errorum diversorum idiotarum“ zam. „oracionum diversorum ideomatum“; na str. 28: „hoc est perinde, ut liquet de se et de aliis“ zam. „hoc est falsum, ut liquet, et sic de aliis“; na str. 40: „a Latinis imitamus“ zam. „a Latinis mutuavimus“; na str. 41: „vocalis producta enunciabitur“ zam. „vocalis producta geminabitur“; na str. tejże: „ubi rectius breviationis et productionis“ zam. „ubi ex ejus breviacione et produccione“; na str. 42: „V autem antiquitus vocalis“ zam. „V autem in quantum vocalis“; na str. 44: „periculosum“ zam. „peccatum“; na str. 45: „ubi ij longatur, debet juste molliri“ zam. „ubi ỹ longatur merito b deberet grossari et ubi i breviatur deberet juste molliri“; na str. 60: „lanea tunica“ zam. wyrazów *„hynca, kunca“*. Od takich błędów roi się w wydaniu Bandtkiego na każdej prawie stronicy. Na usprawiedliwienie pierwszego wydawcy należy przytoczyć okoliczność, że oryginał jest bardzo trudny do odczytania, ponieważ użyto w nim mnóstwa skróceń, z któremi tylko bardzo wprawny i doświadczony paleograf poradzić sobie zdoła. Uznając konieczność drugiego, poprawnego wydania książeczki Parkosza, a nie mając wprawy w czytaniu takich właśnie rękopisów średniowiecznych, musiałbym wyrzec się tego zamiaru bez łaskawej pomocy prof. dra Bolesława Ulanowskiego, który mi poprostu cały tekst rękopisu podyktował. Dzięki temu traktat ortograficzny Parkosza wychodzi obecnie z druku w postaci, wiernie oddającej właściwości rękopisu. Jeżeli zaś mimo to znajdują się w nim jeszcze miejsca ciemne lub błędne, niestety dość liczne, przyczyną tego jest okoliczność, że mamy do czynienia z tekstem, napisanym nie przez samego reformatora naszej pisowni, ale przez dość niedołężnego kopistę, który przytem również prawdopodobnie nie z oryginału przepisywał. Wskazuje na to wstęp, gdzie jest mowa o Jakóbie synu Parkosza, z pewnością nie przez niego samego napisany, a również niewątpliwie nie skomponowany i przez ostatniego kopistę. Ten zapewne przepisywał już kopię traktatu Parkoszowego w ów wstęp zaopatrzoną; powtórzył też błędy poprzednich kopistów i dodał do nich swoje. Są one

tak wielkie, że niezawsze poprawić się dają, a tak liczne. że niepodobna ich poprawek wprowadzać do tekstu, umieszczam więc je osobno pod numerowanemi odnośnikami razem z innemi uwagami.

VI.

Tekst.

(Str. 3 rękopisu). *Pugna pro patria, quia ipsam defendere laus est meritoria.*

Patria hic notat communitatem, communitas diuturnitatem. diuturnitas eligibilitatem. ut patet tercio Topicorum [1]). Hinc est, quod inconcussa patrum ac philosophorum sanxit autoritas. Sacius reipublice fore insudandum, quam alias cuilibet privato commodo adherendum; salvata enim communitate, salvatur eius pars et non e contra. Nec obviat philosophus in Presentis (!) dicens: Non existentibus primis substanciis id est singularibus, impossibile est aliquid horum, id est commune, remanere, quia hoc intelligitur naturaliter vel ut libet moraliter.

Unde et Romanis diu consuetum erat triumphantem pro Republica variis honoribus ac multis muneribus preficere. ut patet eorum gesta inspicere volentibus. Et hoc ipsum tangit Theodolus in suis eclogis dicens (na marginesie ta sama ręka dopisała: Ecloga IV):

> Excedit laudes hominum, qui primus agones
> Instituit fieri sub vertice montis Olympi.
> Aurea victrices obnubit laurea crines,
> Ducit pompa domum, sequitur confusio victum.

Hac eciam saluberrima racione exigente et quasi ex necessitate inducente nedum apud fideles verumeciam et circa gentiles, ut refert Aristoteles, quociescunque quempiam pro communitate certantem contingit ponere vitam, ipsum honorifice sepultum in suis superstitibus, puta filiis et filiabus, fovere indesinenter favoribus ratum atque gratum communitati extitit; claret ergo patriam defendenti gloriam attingere militi [2]).

Nos itaque monitu talium inducti, non quod intendamus laudi, quoniam hoc ipsius solius Dei est, sed inspicientes ad nutum, ex quo reipublice agitur commodum, censuimus ex causis infra dicendis paternum idioma, quod notabiliter traximus ex polonorum lingua, fore caracteribus latinis cum paucis differenciis appositis scribendum, ut in hoc, quantum ad presens attinet, contra caceteme [3]), malum et insufficientem usum scripture polonice laborantes videamur patriam commodose defendere et ad sufficientem modum scribendi inducere. Sed ante exordium materie intente phas exordium ponere, ut materie presentis necessitatem audientes eam libencius amplecterentur et odio eidem obviantes audacter repellerentur; et racio ponetur, cur eadem frui utiliter debeatur. Sit ergo propositi nostri pro themate hoc verbum, quod scribit Plato, divinissimus philosophus, in Thymeo, dicens: ad hoc datus est nobis sermo, ut presto iudicia mentis nostre fierent; ubi est advertendum, quod in hoc verbo: iudicia, tangitur humana civilitas, de qua Aristoteles primo Politicorum dicit: Homo est animal politicum, id est civile, mansuetum et domesticum, suorum conceptuum alteri communicativum et hoc per signa vocis, ut idem notat primo Peri hermenias, dicens: sunt ergo ea, que sunt in voce eorum, que sunt in anima passionum note — et inferius eciam ibidem innuit, quod voces sunt signa conceptuum et scripta vocum, ex quorum (!) vocum composicione sermo fit hominum. Unde sermo nihil aliud est, quam instrumentum vocale, quo mentis nostre conceptum exprimimus alteri cognoscendum. Et talis sermo est multifarius, multiplicitas autem sermonis et diversitatis [4]) originaliter processit ex divisione lingue filiorum Noe. turrim edificancium secundum illud Scripture: descendamus et confundamus linguam filiorum Noe, ut non intelligat unusquisque vocem proximi sui; atque ita divisit eos ex illo loco in universam terram; et cessaverunt edificare civitatem et idcirco vocatum est nomen loci illius Babel, quia ibi divisum est labium universe terre [5]). Cuius quidem divisi labii, id est sermonis, diverse naciones diversas habent figuras ac litteras, seu caracteres (str. 4), ipsos sermones in scripto representantes juxta suos inventores secundum illud Metriste:

Invenit hebraicas Habraham patriarcha figuras,
Catius [6]) grecas, Carmentis datque latinas [7]).

Ex quibus litteris composicionem diccionum facientes per easdem conceptus ac suas intenciones presentibus manifestant et posteris ad legendum in scripto relinquunt. Et quamvis diversarum nacionum diversi sunt sermones, in scribendo illos representantes, ut patet in Iohanne de Montalino, qui diversarum nacionum formaliter abecedaria secundum suas figuras conscripsit, ut Teucrorum, Caldeorum, et sic de aliis; omnia tamen Abecedaria et tria horum communiora scilicet Hebraicum, Grecum et Latinum licet in suis vocibus differant, ut aliter scribantur et aliter proferantur; quia quedam naciones proferunt et scribunt sua per dicciones, aliquando per syllabas, ut Greci: *alfa*, *beta* etc. Rutheni: *as*, *buky*, *vede*, *lahol* etc. Latini autem simplicissime per voces simplas exprimunt litteras, ut: *a*, *b*, *c*, *d* etc. Omnes tamen gentes in principali conveniunt expressionis elementum [8]). Alpha enim apud Grecos et *as* apud Ruthenos idem est, quod *a* apud Latinos. Quamquam igitur multe naciones diversas habent figuras, suos sermones representantes, nonnulle tamen sunt, que in unius et in eiusdem idyomatis concordant caracteribus et figuris, ut: Italici, Francigene, Anglici, Bohemi, Theothoni, et sic de aliis, qui sibi caracteres et litteras Latini idyomatis usurpant, paucis circa eosdem punctis ad differenciam appositis, ut ex hoc proprium idyoma sufficienter valeant scribere. Propter quam sufficienciam tales gentes, et precipue nobis Polonis viciniores, videlicet Bohemi et Almani, omnia sua in foro civili acta, privilegiata et cetera munimenta in proprio idiomate per latinas litteras scribunt, certas differencias apponendo; ut sic quicquid veritatis acte inter ipsos contingat, quod in scripto necessitate reponendum esset, de verbo ad verbum in eodem idyomate, in quo actum est, omnibus, quibus horum noticiam habere spectat habere (sic!) legatur, et ne alias propter peregrinam differencium idyomatum interpretacionem utpote de Latino in hoc vel in istud idcirco principalis veritas rei acte suffocetur, quoniam iam hoc multociens compertum est; sed ut de plano simpliciter, sicut est acta, sic eciam in eodem ideomate scripta audientibus legatur. Unde licet talis defectus interpretacionis non contingat principaliter propter

impericiam interpretancium; advertendum tamen est, quod ipse quandoque accidit ex necessitate diversarum proposicionum seu oracionum diversorum ideomatum diversis vocibus ac vocum ordinacionibus eundem conceptum mentis exprimencium, prout unumquodque consuevit juxta modum suum. Constat enim certi ideomatis aliquam oracionem esse veram in voce secundum consuetudinem proprie lingue, que si ad aliam interpretabitur, mox ut verba exigunt, falsificabitur. Nam licet Latinus vero dicat: Cervisia defecatur seu purgatur; et interpres in Polonico similiter dicet vere: *Pywo szyą vstawa albo Pywo szye czysczy;* in simili tamen nihil valet; dicit enim Latinus: Panis comeditur, sue mentis conceptum vere exprimendo. Et interpres dicit in Polonico: *Chleb szyą gye*, et hoc est falsum ut liquet; et sic de aliis. Similiter lingua Almanica dicit: proicias per domum werf heber Haus, significans per hanc preposicionem heber extrinsecum seu conuexum domus; sed cum intendit: per intraneitatem domus significare, tunc aliam preponit preposicionem, dicens: Werf durch Haus (str. 5) ut dato, quod alicuius domus duo hostia[9]) sibi opposita sint aperta per intra, que hostia cum intendit, ut proiciantur, sic exprimit. Hos autem differentes duos conceptus ideomatis istius uno modo exprimit sermo latinus, dicendo: proicias per domum, non faciens inter primum et secundum modos exprimendi differenciam Et quamvis bonitas intelligentis potest unam et eandem oracionem ad hunc vel ad istum sensum interpretari et per hoc ex equivocacionis errore ad intencionem veram et principalem eam reducere, quia sic scribit beatus Hieronymus in epistola ad Pachomium de optimo genere interpretandi: diversa diversorum interpretum et autorum inducit testimonia et exempla, ut Tulii, Terencii, Hilarii, que dicunt, quod quilibet gnarus interpres debet diligenter intendere, ut non ex verbo verbum, sed ex sensu debitum et aptum transferat sensum; et Oratii verbum est: Non ex verbo verbum, sed sensum ex sensu curabis reddere fidus interpres[10]); non tamen hoc passim ac communiter omnibus facere constat facile, quia sicut idem beatus Hieronymus ibidem ait: difficile est alienas lineas, id est litteras insequentem non alicubi excedere et arduum, ut, que in aliena lingua bene dicta sunt, eundem decorem in translacione conseruent. Nam quodlibet

ideoma suarum vocum diversas habet proprietates. igitur etc. Cautissime itaque nonnulle gentes sua facta, acta, gesta proprio linguagio scriptitant, ne erroris aliquid propter diversa ideomata incidat. Solum ab hac securitate, solum famosissima Polonorum lingua est aliena. Quod videns spectabilissimus Jacobus Parcosy de Zorawicze, decretorum doctor. canonicus Cracoviensis et rector eclesie parochialis in Skalka, et animadvertens, ne hucusque peramplius [11]) nacio Polonica in hoc posterior ac defectuosior aliis (cum multo sui periculo) maneat, edidit unum sufficientissimum modum, quem in presenti tractatulo tradidit, per quem Polonicum ideoma scribendum fore sufficienter reliquit. ut per eum nacio consolata sua valeat in proprio ideomate scriptitare gesta. Quamvis multis male opinantibus, immo ut verius dicatur. fantastice somniantibus ac chimerice. usus materie presentis tractatuli, quo, ut alie gentes, Domini Poloni in suo ideomate proprias scriberent intenciones, videretur occasionem quandam erroris afferre, quam ipsi, pro hac sua parte allegantes, in certis hominibus dicunt evenisse, dantes erroris causam, non aliud esse, quam que ex copia librorum theologicalium et aliorum in communi ideomate ipsorum conscripta existunt. Unde secundum sic autumantes accidit, nedum mares, verum eciam et mulieres varias scripturas legentes exorbitare. Absit autem hec Paralogismi estimacio, ne modico fermenti presentis masse corrumpatur intencio. Non enim res vel instrumentum in se proprie est laudis vel vituperii receptum, sed tantum eius usus vel abusus. Vini enim non labes, sed tua, si post vina labes. Ex simili itaque sacra pagina deberet pretermitti racione, qua ipsi heretici suas muniunt intenciones, ut patet in tractatu venerabilis Benedicti. Decretorum doctoris, abbatis Marsilie, ubi quemlibet articulum per sacram Scripturam monstrant, per hoc autem, quod demonstrant, non redarguuntur heretici, sed quod decurvatam indigeste capiunt, vituperium non ammittunt. Uti quidem instrumento et bene et male contingit iuxta utentis facultatem. Quia secundum Innocencium instrumentum non agit per se, sed coniunctum suo motori. Id non agunt libere, nisi in quantum coniuncta moventis voluntate. Nam ut ait Petrus de Tharantasio, ipsa voluntas est, que claudit oculos et aperit, prout vult. Recedat (str. 6) ergo

demens arguicio. et accedat commodosa Polonorum lingue in scripto servicio etc.

* * *

Viginti duas litteras apud Hebreos, Syros et Caldeos in prologo super libros Regum beatus scribit Hieronymus. Latini autem una magis habent litteras, caracteribus quidem et figuris sed non in omnibus vocibus differentes: et obtusum seu raucum *K* et *Q*. Quamvis quandoque eidem caracteri diversos sonos attribuant, aliqui tamen eorum apud eos superfluunt. Nam Latinum ideoma *K* non indiget. *H* eciam aspiracionis nota est. Nostrum autem Sclavonicum ideoma, et presertim Polonicum, multo pluribus indiget litteris. Primo namque cum Latini quinque vocalibus contenti sunt, Poloni autem sextam *ø* adjiciunt, nec sine ea illud ideoma scribi potest. Nam licet alicubi loco *ø an* scribi possit, ut *ranka, manka, røka, møka*. Alibi tamen nullo modo, ut *møøka, drøga* [12]). Alioquin inter penam et farinam et multa alia non erit differencia. Omnes eciam vocales modo longantur, modo patulo breviantur. Ex quarum longacione et breviacione diversus consurgit sensus diccionum. Exemplum de a sicut *vercimaak*, ubi si *a* producitur, una diccio est, si corripitur, due sunt dicciones [13]).

De *e* sicut *beel, bel*. Exemplum de *i: byl, bil*. Exemplum de *o*, ubi longatur et ubi corripitur: *Kooth, koth*. De *ø: drøga, drøøga*. Exemplum de *u: druga, druug* [14]). Et quanquam Latini in produccione et correpcione vocalium in scribendo nullam, aut paucam faciant differenciam, pro eo, quia de quantitate: produccione et breviacione vocalium sufficientes habent regulas, in libris Grammaticorum, scilicet Prisciani, Hebreardi, Alexandri et aliorum positas, has igitur sciendas per Latinos presupponunt, et ideo uno et eodem caractere seu figura vocales breves et productas scribunt, ut brevitati scripturarum consulant; et quia has regulas prosodie Polonis illiteratis difficile foret tradere, oportuit, ut in scribendo quantitas vocalium exprimatur. Quod alio modo facere facile non est, nisi ut vocalis longa geminetur, et brevis simpla ponatur. Ut *Adaam*, ubi primum *a* breve, secundum longum et geminatum. Si enim differencias longe et brevis vocalis tam in voce, quam in caractere facere vellemus, forsan non multum

difficile foret, nam Greci hunc modum scribendi servant. ut aliter *o* longum, aliter *o* breve scribant. Nos autem, qui omnia a Latinis mutuavimus, hanc novitatem pretermittere voluimus. forsan enim aliquibus foret odiosa. Necesse autem habemus quantitatem vocalium in scribendo geminando et simplando exprimere. quia, ut premissum est, hoc pretermisso, magna occurreret in distinguendis significatis (!) diccionum difficultas. Ideo, etsi non omnis vocalis producta geminabitur, saltem hoc observabitur, ubi ex ejus breviacione et produccione surgit notabilis diversitas significati (sic!) ejusdem diccionis. Quamvis eciam et ex parte consonancium hec differencia notari possit, ut infra, dicetur.

Porro omnes fere litere, exceptis scilicet *b, k, v, k, q, v,t, r* [15]) in sono variantur. Nam *c* quinquies, *s* sexies sonum variat. V autem, in quantum vocalis, ad modum aliarum vocalium, et longum et breve est In quantum autem consona, eciam aliquociens variat sonum, nam cum componitur ex consona et vocali. tunc proprie scribitur, sic *wsta, wmaar* [16]). Ponitur eciam ut simplex consonans et tunc (str. 7) aliquando grossatur, aliquando molliter profertur. Exemplum primi: *biklad, bige, byq*. Exemplum secundi: *vila, vilne* [17]). Quando igitur *u* vocalis simpla ponitur. eodem modo sicut *v* scribitur, in superiori parte apertum et inferiori ligatum. Quando autem longatur, tunc geminatur. Exemplum primi in: *uye, uyass*. Exemplum secundi: *szwwam, dmuchaa* [18]). Quando est consona et grossatur, tunc de superius primi cornu(s) tractus ducatur, ut *baal, byl, biklad*. Quando vero mollitur, tunc planis et equis cornibus scribatur, ut sic: *vila, vidzaall viuo* [19]). Hac differencia habita inter *v* consonantem mollem et grossam, non erit necesse ponere duplex *ÿ*, ut olim ponebatur, ut *vyatr wyege, wyosna, vyønczek*, quia non esset differencia inter *vial* et *vaal* [20]) id est flavit. Sed sic scribatur molle *v: vaal, vatr. vege, vosna, vøczek, waal* [21]). Peccatum est enim fieri per plura. quod eque bene potest fieri per pauciora. Ille autem sex littere: *b. f, l, m, n, p* sub eadem vocis retencione et quantitate nunc grosse. nunc molliter proferuntur.

Exemplum primi [22]) de *b: byk* [23]), *bith* id est percussus. Exemplum secundi [24]) de *b: bil* id est fuit, *byk* id est taurus. Nec ex parte vocalis geminate et longate potest esse differencia.

Nam idem *b* molle et grosse prolatum, cum *y* longo et *i* brevi reperitur. Licet enim, ubi *y* longatur, merito *b* deberet grossari, et ubi *i* breviatur, deberet juste molliri, ut in exemplis supraposítis: *byk* et *bik*. Est tamen reperire dicciones, in quibus *j* breviatur, et tamen *b* nunc mollitur, nunc grossatur ut: *bith*[25]) id est habitacio, *bith* id est percussus; in his diccionibus *j* breviatur et tamen *b* mollitur et grossatur. Aliquando e converso *y* producitur, et tamen *b* grosse et molle profertur, ut: *byl* id est percussit, *byl* id est fuit.

Sic *ff* nunc grosse, nunc molle profertur, ut *ffaal*[26]) et est proprium nomen, *faal*[27]) id est movit. Nec per vocales additas differre possunt. Nam *ffaal* et *faal* utrobique *aa* longum seu geminatum, et *f* differt in voce. Nam si diceretur, quod vocalis longata seu producta faceret consonantem litteram grossiori, et breviatam molliori[28]), sicut de *b* dictum est, hoc apparet falsum in exemplis statim positis: *ffaal*, *faal;* imo alicubi vocalis producitur et *f* mollitur, ut: *fysth*, et e converso, vocalis corripitur, et *ff* grossatur, ut *ffytaa*, et iterum *i* breviatur ut *fisth ffy* (przekreślone) *ffita*, *figi*[29]).

Eodem modo *l* nunc grossatur, nunc mollitur, ut: *lïst* id est littera, vel folium, *listh* ut est pars pedis, *lïs* id est vulpis, *lisz* id est calvus, ecce ceteris paribus nunc grossatur, nunc mollitur. Sic et in fine positum. Exemplum *Staal'* id est calibs, *staal* id est stetit[30]).

Eodem modo *m* grossatur et mollitur circa easdem vocales et consonantes positum. Exemplum *mika* id est Nicolaus, *mįkaa* id est trahit, et in fine diccionis positum. Exemplum: *dymį*, *gromį*, *gymį* id est eis, *gymį* id est tene, *przymį* id est suscipe[31]).

Consimiliter *n* grossatur et mollitur. Exemplum de grosso: *ńisski* id est de civitate Nissa. Exemplum de molli: *nisky* id est declivis. Sic eciam in fine: *syn*[32]), *koon*.

Consimiliter *p* grosse et molliter profertur: *pan pabel pischno pige pivo, potr povec popu.*

Quas igitur differencias his vocibus harum litterarum attribuemus? Si aliquas differencias ponere voluerimus, non parum difficultatis habet[33]); si nullas, multum erroris sequi necesse est. Nam eadem figura litteram molliter et grosse prolatam scribere non parvum errorem parit. Nec, ut pretactum[34]) est, per vocales

longas aut (str. 8) additas differencia notari potest. Si igitur libet *b* grossum sine unco et quadratum, ut sic *b*, quod eciam musici vocant *b* durum, et *b* molle cum unco superiori et inferius rotundum, ut sic *b*, quod musici eciam *b* molle vocant. Exemplum: *babø bik bodze.* Exemplum secundi: *Beneck byka bige*[35]).

ff grossum scribamus geminum vel geminatum, *f* molle simplum. Exemplum primi: *ffaal, ffasth, ffitaa.* Exemplum secundi: *fisth, figi.*

Item *l* spissum seu grossum fiat sine unco. Exemplum: *lapka lekce liszego, losze, ludzy, løthka.* Molle cum unco superiori. Exemplum: *ľaasz, ľis, ľosth, ľesch, ľudze, ľąnkawką*[36]).

ɳ spissum cum cauda in tercio pede, sicut in fine diccionum poni solet, ut sic: *ɳara, ɳego, ɳige, ɳoge, ɳødro, ɳuschø. M* autem molle sine cauda, ut: *maal, mecz, mikolai, mood.* Sic eciam *ɳ* spissum cum cauda, sicut in fine diccionum poni solet[37]), ut: *ɳapascz, gɳath, ɳaløcz, ɳoc, ɳos, ɳødzu.* Molle sine cauda, ut: *nevasta neve niczs.* Erit autem differencia inter *ɳ* spissum seu grossum et *ÿ* duplex, quia cauda *ɳ* trahitur in rectum, cauda autem *ÿ* flectitur ad sinistrum. Insuper super *ÿ* ponitur duplex punctus ad differenciam *ɳ* spissi.

p spissum fiat quadratum, ut *b* grossum; *p* molle fiat rotundum. Exemplum primi: *pan pavel pooge*[38]) *pyschno.* Exemplum secundi: *potr pivo pige pilno, pech pecze pecenᵱ.* Nec a modo erit necesse post illas litteras molliter prolatas *y* duplex scribere sicut hactenus scripsimus in omnibus predictis consonantibus. Nam sic sribimus *byl* id est percussit per duplex *y*, volentes exprimere molle *b*, sed apparet manifeste, quod eciam circa *b* grossum seu spissum ponitur duplex *ÿ*, ut *bÿl* id est fuit. Qualis igitur inter hec erit differencia? et ut appareat, sic secundum quod alias scribebatur. differenciam inter dicciones cadere non posse[39]). Ecce si scribatur more predicto *byaal* id est albus et *bÿaal*[40]) id est percuciebat, in scripto non erit differencia, cum in voce et scripto[41]) differencia sit. Hinc ergo scribatur *baal* pro albo et *bÿaal* pro percuciebat. et sic plana erit differencia. Sic eciam *bika* id est instrumentum latarnorum, ubi est *b* molle et *j* breviatum et *bika* id est taurum vel *bika*[42]) id est mugit,

ubi est *h* grossum et *j* longatur, non potest igitur differencia subsistere. Melior est itaque differencia *h* quadrare pro spisso, et rotundare pro molli. Sic de *ll:* si per duplex *i* voluerimus *l* molle designare, in aliquibus diccionibus bene conveniet, in aliquibus vero minime, ut: *lyschka* id est vulpis, *lysska*[45]) id est eruca, *lysth* id est folium. Sed cum ex superius dictis vocalis geminata deberet produci, in omnibus tamen premissis corripitur. Ecce prima ineptitudo. Denique, ubi in fine diccionum *l* molle seu tenue ponitur, si sibi duplex *y* adjiciatur, faciet scripti confusionem. Exemplum: *staal* id est calibs, si post *l* duplex *y* poneretur, stabit: *staaly*, quod significat steterunt, ubi erit nostra calibs? Si autem sine *y* scribatur, erit *stal* id est stetit. Ecce alia ineptitudo. Melior ergo erit differencia, ut *l* grossum sive spissum scribamus sine unco, sicut baculum ut: *staal lyssy* id est stetit calvus; *l'* molle seu tenue cum unco et sine addicione *y*, ut *stal'* id est calibs, *l'isth* id est folium, *l'uud* id est populus. Eodem modo de *m* olim: *Mikolai*, *missa*, *milaa*, *myaal* id est adeps vel verbum id est habuit per duplex *y* scribebant, volentes tenue *m* denotari. Sed jam est ostensum, quod *m*, posita circa vocales et consonantes, non potest per *y* duplex *m* tenue ab *ɱ* spisso differre, ut *mika* id est Nicolaus, *ɱikaa* id est frequenter trahit. Est igitur melior differencia, ut *m* molle seu tenue scribatur sine cauda ut sic: *mika*, *mikolay*, *ɱykaa*, *myasto*, *maal*, et (str. 9) non erit a modo necesse circa *l*[44]) molle ponere duplex *y* et vocalem sequentem, ut: *myedz*, *myood*, sed *m* tenue stat loco *y* duplicis geminati, *e*, vel *o*, vel alia vocali manente producta, ut: *maal* id est adeps, *meedz*, *mood* id est mel, *mąsso*, *maasga*.

Similiter de *p* et *n*, circa quas consonantes plus errabatur. Nam quociens *n* et *p* mollia occurrebant, semper per duplex *y* et vocalem occurrentem scribebant, sive *i* breviabatur, sive producebatur. Exemplum primi[45]) de *a: Gniaasdo*, de *e: Nyewyasta*, de *i: Nyicz*. Hec differencia insufficiens erat, nam inter *Nya*, quod fuit idolum et *naa*, syllabam in diccione *gnyasdo* positam, non erat differencia. Sic de *η* in fine diccionis posito, ut: *sgoη* id est finis, *kooη* id est equus[46]) et in fine illius diccionis *kooη*[47]) necesse erat addere duplex *y* ad denotandum *i;* quo facto, non

erit differencia inter *koonÿ* Nominativum Singularem et *koonÿ* accusativum[48]) pluralem.

Sic inter *gonÿ* id est fugatur (!) in Imperativo, et *gonÿ* id est fugat. Sic de *p*, quoties *p* molle seu tenue debebat scribi, semper subjiciebatur duplex *y* cum vocali sequente, ut: *pyasek* id est arena, *pyechna, pyotr, pyąthno.* Sed hec differencia seu expressio insufficiens est, nam iuxta hoc non erit differencia inter *pya* et *paą* inter *pye* et *pee*[49]). Sed ut de *n* dicebatur, quod mollitur, quando sine cauda scribitur, sive eam sequatur aliqua vocalis, sive non, ut: *gnasdo, newaasta, nisczotha*[50]), similiter de *p* molli: quando rotundatur, debet teneri[51]) sequentibus quibuscunque vocalibus, aut quando in fine ponitur. Exemplum primi de *a: paasek*, de *e: pechna,* de *i: pissarz, pissczek*, de *o: potr*, de *ø: pøthno.*

Restat nunc videndum de litteris, que aliter variant voces, quam spissitudine et tenuitate et sunt: *c, d, g, ss.* Et primum circa *c* occurrit non pauca difficultas. Nam *c.* ut premisi, quinquies in voce variatur, secundum quod variis vocabulis jungitur. Nam junctum cum *a* aliquando concurrit in voce cum *k*, et quasi obmutescat[52]), ut *cath* id est tortor, *captuur* id est capucium. Et ita utuntur Latini eo in ipsa ejus voce. Et sic apud eos jungitur cum *a, o* et *u* ut capud, collum, cuculus. Aliquando jungitur aliis et non concurrit in voce cum *k*, sed quasi asperatur id est proprium sonum retinet, quem in alphabeto habet. Sic eo utuntur Latini, quando jungitur *e* vel *j*, ut: cepe, cibus. Cum *a* eciam. sed valde, raro, ut: caix. Et hoc modo prolatum tripliciter in Polonorum ideomate asperatur: grosse, grossius et molliciter. quibuscunque vocalibus jungatur. Exemplum primi de *a: czas, czapka, czascha, czapka (!).* Exemplum secundi: *czalo caask, cemø*[53]). Exemplum tercii: *cap* id est hircus vallacorum vel interjeccio percucientis, *hynca, kunca*[54]). Sic eciam junctum cum *e* tripliciter asperatur. Exemplum primi: *çego, çekaa.* Exemplum secundi: *cemø, celø.* Exemplum tercii: *cepi, cebula.* Sic cum reliquis vocalibus, ut: *czymą, czyŋ* id est arma, *czyn* id est fac, *czop, czuge, czeebu*[55]), *czosŋek.* Quam differenciam ponemus, ut debite et differenter ista in scriptis exprimamus; sicut in voce differunt. non est facile assignare. Tamen, si placet, fiet talis differencia.

Si placet; (str. 10) quia omnes voces et omnes caracteres ad placitum sunt inventoris et sequencium.

In *c* igitur grosse prolato, seu asperato, ut in exemplis primi modi, ut: *czas, czego, czym, czolkaa, czubaacz*[56]) scribitur *c* cum *z*, ut solitum est scribi. Hoc enim quantocius amplecteremur, quando quotidiano usu approbaverimus.

In grossius autem prolatis, ut in exemplis secundi modi de *a* et de *o*, facilem poterimus differenciam ponere. ut si scribamus *cz* et *y*, ut: *czyalo, czyasŋo, czyemø, czyelø, czyolek, czyvlaa, czyągne*[57]).

In his quidem diccionibus satis idonea esse[58]) expressio et differencia, sed in aliis nullo modo hec differencia sufficeret. Scilicet quando occurrunt exempla de *J: czÿm, czÿŋ*, quod[59]) est prime asperacionis exemplum? Quomodo autem scriberemus: *czyn* cum secunda asperacione, quod significat sillabam de illis diccionibus: *Bozaczyn, Prødoczyn, Coczyn*[60]). vel de similibus? Nescio enim, quomodo dicciones in scripto different: *czyŋ* prime asperacionis id est cum quo, et *czyn* secunde asperacionis, que est syllaba de predictis diccionibus: *Bozączyn*. Item *czyrpaal* id est hausit, et *czyrpal* id est passus est, saltem circa primam syllabam, de qua est sermo. Different enim ista circa *p* spissum et molle, sic eciam *sczÿrpaa* id est obstupet et *sczyrkaa*[61]) et multa talia.

Unde si placeret, quociescunque occurrerit illa grossior asperacio, quod loco *cz* et duplex *ÿ* scribemus simplex *c* cum uno tractu in parte inferiore, quod antiqui loco *z* ponebant, ut apparet in antiquis libris, ut sic: *ç*, *c*, et hac littera uteremur semper, quociens occurreret nobis *cz* et *i* suffocatum id est grossioris asperacionis, ut in predictis exemplis: *çalo, çasŋo, çemø, çolek, çula, çøgne*. Et hoc modo inter *czym* et *czyn* prime asperacionis et *chçecy* id est velis[62]) *çÿrpaal, sçyrpaal, cypaal*[63]) notabilis esset differencia. In molliter autem asperatis scribatur simplex *c* sine omni asperacione, ut: *cap, cebula, cisz*[64]) id est caix; de *o: co* id est quid, *cuudni* id est pulcer. Alie autem omnes dicciones a *c* incipientes vel ubicunque post *c* subsequitur *a, o, u* et *ø* scribantur per *k*. Exemplum primi, ut: *kath, kameen, koth, kooth, kuurcz, kuur*. Exemplum secundi: *kŋaap, kmotr, krol, ktho*.

Et idem possemus cum *q*, ut loco ejus *k* scriberemus, ut: *kvap, kvath, kveli, kvikaa*[65]). Nam eciam apud Latinos *q* in aliquibus superfluit, excepto: quicunque et cuicunque, que non possunt debite figurari eodem modo, scilicet per *k;* tamen non in *q* nec in *c*, sed in *v* consonante et vocali est vis differencie in illis duabus diccionibus: quicunque et cuicunque, vel: qui et cui. Unde si vellent Latini nostra differencia inter *v* vocalem et *v* consonantem uti, non indigerent *q*, quia loco ejus sufficeret *c*, prout eo ipsi utuntur. Loco cujus jam nos ponemus *k*. De *ch* autem asperato nulla est difficultas ut: *chleb, chmeel, chaarth, chrost*, quia antiquam retinet figuracionem, scilicet per *c* et *h*.

(str. 11). *D* eciam duas habet voces, sed facile differentes, scilicet *d* simplex seu spissum, et *dz* molle. Exemplum primi: *dal, deeŋko, diŋ, doom, dumaa, døøb*. Exemplum secundi: *dzal, dzen, dziv, dzolda, dzula, dzøøgil*[66]), *dzøøsla*. Itaque prima exempla scribantur per simplex *d*, reliqua per *d* et *z*, quod satis usitatum est. Tamen adhuc *dz*, ceteris eodem modo se habentibus, interdum asperius, interdum mollius profertur. Exemplum primi: *gviszdz* id est sibila, *gvisd* id est nux perforata a verme. Exemplum secundi: *gvÿszdz* id est posterior pars selle[67]). Ecce in his exemplis aliter et aliter *dz* sonat. Et quamvis hec asperacio et mollicio videatur provenire ex parte *d* et *z*, tamen in veritate primum *dz* in se asperius quam secundum profertur. Inter hec autem aptam dare non possumus differenciam, sed lectoris prudencie discernendum relinquimus; si enim Latini alphabeti inventor, qui fuit peritissimus, plurimas litterarum lectoris ingenio reliquit, cur nobis hoc non liceat, quod pericioribus licuit?

G autem, quamvis apud Latinos eciam duas format voces, ut: gaudium, genus, tamen ipsi hanc differenciam non curant, ut eam scripto annotent, sed legencium discrecioni relinquunt. Ex quo autem cepimus facere differencias inter aliarum litterarum voces et hanc exponemus.

Sunt in Polonico hujuscemodi dicciones ab utraque ejus voce incipientes, mediantes et finientes. Exemplum prime vocis ut: *gaad, gedka, gid, godek, gusz, gøssz, ŋagda, migdal, roog, sŋug*[68]). Exemplum secunde vocis, ut: *gee* id est comedit, *geemj* id est comedimus cum suis condeclineis. Scribantur ergo primi

exempli dicciones per *g* cum unco retorto versus dextram partem, sicut scribunt ipsum Italici, ut sic: *qraad, qruuda, qrosch.* Secundi autem modi, seu exempli, per *g* simplex, ut est usitatum, cum simplici unco versus sinistram partem, ut retorto versus dextram partem, ut: *gee, geemi, gymą.* Nec hoc silencio pretereundum est, quod Latini quasi eadem voce *J* consonantem et *g* litteram, prout secundum hanc consideracionem sine unco retorto scribitur, exprimunt, ut: Jaana [69]), Jeronimus, Johannes, Junius, genus, Gymnasium [70]). Et eodem modo Poloni necesse est, ut faciant. Si igitur placet hanc differenciam legentibus exprimere et eam non aliquibus signis annotare, bene quidem, sed facilius esset legere, differencia annnotata. Possemus tamen hanc differenciam hoc modo distinguere in diccionibus Polonicis, ut quociens *g* ponitur cum aliqua vocali, et non scribitur seu non profertur per *g* rotundum, tunc non debet scribi *g* simplex, sed *J* consona, ut: *Jaanus, Jaan, Jost* [71]), quod est nomem proprium sancti Jodoci. Item quociens jungitur cum his consonis: *b, n, w, d, l, r,* profertur et scribitur cum unco retorto, ut: (str. 12) *maqda, qlasz, gnew, grod (!).* Sed si ponitur cum *e* et *J* vocalibus, quamvis non profertur cum *g* retorto, non oportet in Polonico ideomate, ut per *J* consonam scribatur, sed immo per *g,* ut: *geva, gemi, gemu, gymą,* quod et in Latino obtinet veritatem. Insuper hoc considerandum, quod apud Latinos *J* consona jungitur omnibus vocalibus, ut in exemplis supra positis. Et omnes dicciones, ubi *g* conjungitur cum: *a, o* et *v,* in quibus *J* consona concordat cum *g* in voce, semper scribuntur tales dicciones per *J,* et nunquam per *g.* Exemplum: Jacobus, Janua, de *o:* jocus [72]), joculator; de *v:* jus, judicium. Ubi autem *J* consona jungitur *e* vocali, ibi aliquando scribunt *J* consonam, aliquando *g* literam Exemplum, ut: Jeronymus, Jeremias et hoc fere semper in propriis nominibus. In appellativis autem ut frequenter scribunt per *G,* ut: genus [72]), genu. Dico notanter, ut frequenter, quia aliquando eciam nomina appellativa scribuntur per *J,* ut: jejunium, jecur. Ubicunque autem *g* conjungitur cum *J,* necessario scribitur per *g,* ut: gymnasium, viginti etc. quia non potest debite scribi per *J* consonantem.

Jam superest *S* literam in suis differenciis expedire. Itaque

in primis nota: quod *S* apud Latinos duos caracteres exprimere obtinet. Primo scilicet per tractum in longum scribitur, prout communiter in principio et in medio diccionum ponitur, ut: ſol. ſal, miſit, miſſa. Alio modo scribitur convolute, sicut communiter in fine ponitur diccionum, ut: abbas, mas. Insuper nota [73]), quod *s*, sine aliqua aspiracionis seu asperacionis speciali nota prolatum, aliquando secundum suam propriam vocem ponitur sic, prout communiter sonat in fine diccionum positum, ut: abbas, mas, lebes, sic eciam quando ponitur in principio diccionum, vocali aut consona subsequente. Exemplum primi: *saam, seen, syn* [74], *sova, Suum, søød*. Exemplum secundi: *strus, sbik, sgaga, smøød, spood* [74]). Si autem mollitur aut tenuatur, sicut premissum est, positum circa vocalem aut consonantem, tunc perdit vim suam et transit in aliam literam, quia in *ż*. Exemplum primi: *zavada, Zijgmunt, zophia, zuzanna, zøob*. Exemplum secundi: *zmuda, zbyl* [75], *zdrov*, et propter hoc in nostro polonico alphabeto post *s* ponemus *z* propter vicinitatem vocis. Aliquando tamen eciam *s* mollitur et non perdit suum caracterem, ut positum inter duas vocales, vim suam obtinentes. Exemplum de *a: ɱasal, casa, kaasaal* [76]. Unde, quamvis ibi molliter proferatur, tamen proprio charactere scribitur, ut in exemplis supra positis. Et si tunc vult propriam vocem obtinere, opportet ipsum geminare; exemplum: *cassa, missa, Rossa* [77]). Si igitur vellemus propriam differenciam habere inter *S* in propria voce prolatum, et *s* molle, ut propositum (str. 13) inter duas vocales, scribamus primum convolutum, sicut solitum est poni in fine diccionum. Exemplum: *Saam, Seen, Syn, Sood* id est judicium, *Ssøød* id est vas. Sic eciam positum cum consonantibus: *Stado, Sluga, Sboszɳi* [78]), *Strus, Smøød* etc. Ubi autem mollitur, scribatur simplex longum, ut *maſal, coſa* [79]). Et sic quociens a modo *ſ* longum reperiemus, legemus ipsum molliter, nisi sit geminatum, ut: *miſſa* id est scultella, *møſſo*. Interdum autem *S* non mollitur, nec eciam in sua propria voce ponitur, sed interdum aspiratur, ut cum ponitur cum *c h* sequente, ut: *ſchadi, ſchipee, ſchiɱuɳ, ſchopa, ſchum, ſchaɱ, burzaa (!)* [80]). Aliquando autem asperatur et hoc multipliciter: aliquando grosse, exemplum: *ſzaak, ſzegotha, ſzywoth, ſzorav, ſzuɱ, ſzøødlo* [81]). Et tunc scribitur per *ſ* longum et *z*, et hoc patet in exemplis. Ali-

quando grossius, ut quando *S* propriam vocem retinet et quodammodo *J* intersumit. Et tunc debet scribi per *ſſ* convulsum [82]), aut longum geminatum et *z*. Exemplum: *ſſzano, ſſzemo, ſſzadlo, ſſzivi, ſſzirotha, ſſzostra, ſſzathka* [83]). Nec in his et similibus exemplis sufficit scribere *ſ* longum et *z* et duplex *ÿ*, ut antiquitus scribebatur. Sic enim prius scribebatur *szyano, szyemya* [84]), *szyostra*. Quamvis enim in diccionibus, ubi post *S z* ponitur *a, e, o, v* et *ø*, forte sic scribi posset, tamen ubi post hanc asperacionem sequitur *J*, ut: *ſziwi, ſzirotha*, non esset differencia inter *ſzywy* id est canus et *ſziwi* id est vivus et multa talia. Melior igitur et notabilior erit differencia hec, ut in predicta asperacione grossiore ponatur *ſſ* convolutum seu duplex longum et *z*, ut in exemplis supra positis, sive *J* sequitur, sive non. Aliquando autem asperatur molliter, ut quasi in vocem *z* declinet et tamen quodammodo *z* ingrossatur et hoc modo aptissime duplex *zz* ponatur, ut in exemplo: *zzaia, zzele, zziɱa, zzolo, zzøba* [85]). Nec sufficit, ut scribatur simplex *ſ* et *z* cum duplici *ÿ*, ut antea scribebatur, sic: *szÿarno, szÿemÿa*. Quia etsi in diccionibus, ubi post *z a, e, o, v* et *ø* ponitur, sic scribendo aliquando differenciam inter simplex *z* et istud poneremus, tamen ubi post *z* sequitur [86]), nulla erit inter simplex *z* et illud ingrossatum seu geminatum differencia. Exemplum: *zzyɱa, zzyɱŋo, zziɱozzeloŋ* [87]). Igitur differencia supra dicta est melior, que in omnibus veritatem obtinet.

Postremo, quia [88]) relique littere, videlicet: *h, k, q, r, t, x, y* et *z* [89]), nisi in quantum cum *s* asperatur, nullam difficultatem aut differenciam scribendi, aut proferendi a literis latinis habent, (str. 14) nisi, ut premissum est, non inantea *k* loco *c* obtusi utemur. Nam etsi prius scribebantur iste dicciones: *kath, kloda, kŋap, kɱotr, krool, kopa* etc. per *c*, nos deinceps scribemus omnes istas dicciones et similes per *k*, ut: *kath, kloda, kŋap, kɱotr, krol, kunrath* [90]), *køøth*. Et in veritate sicut *q* apud Latinos, ita et apud Polonos superfluit. Nam, ut premissum est, sicut loco *c* obtusi *k* utemur, sic loco *q k* uti possemus. Exemplum, sicut scribimus: *Quas, qvath, qvap, qveli, kvikaa* [91]); et nullus nos juste reprehendere poterit.

Sunt denique adhuc apud Latinos aliqui characteres, non

littere quidem, sed litterarum suppleciones seu titelli sive apices, id est sumitates sic dicte. Quia frequencius in superiori parte ponuntur, videlicet: etiam, contra, scilicet, con, tur. Hos nos non curamus nostris literis annotare, tum quia Poloni raro his apicibus seu titellis sive supplecionibus utuntur, tum eciam quia, si eis collibuerit, similibus caracteribus cum latinis eos scriptitabunt [92]).

Hoc eciam silencio pretermittendum non est, quod omnes littere abecedarii, cum in capitibus versuum, aut articulorum, aut capitulorum ponuntur, frequenter in caracteribus et figuris a suis usitatis caracteribus et figuris discrepant. Que nos versualia seu capitalia vulgariter vocamus. Quod presertim de capitalibus habet veritatem, quia vero diversi diverso modo quasi pro voluntate sua scribendo dicta versualia et capitalia figurant; ideo de hoc regulas non curamus ponere, quia isto usu et consuetudine scribentium distinguuntur. In fine autem nostri abecedarii exempla horum adnectemus [93]).

Sequitur modo abecedarium cum distinccionibus et exemplis caracterum et figurarum presignatum. Hoc tamen premitto, quod in nostro abecedario non eundem ordinem litere habent, sicut in Latino ex causis certis. Nam *k* non ponetur inter *J* et *l*, sed ante *d*, ut sit differencia insignior inter *c* proprie vocis et *c* obtusum, loco cujus, ut premissum, *k* ponemus. Sic eciam *J* ponetur ante *h* propter connexitatem exemplorum [94]), et *ÿ* sequetur statim post *J*, ut habeatur inter ea aliqualis differencia. Et *z* statim post *s* propter similitudinem vocis. Tum eciam in suis locis possemus singulas predictas (str. 15) litteras, seu earum exempla ponere, sicut et ponemus. Non est enim vicium, idem pluries repetere ex causa etc.

Ktho chce pissaç doskoŋal'e
Gøzik pol'ski itesz prave
Umeÿ obecado moÿe
Kthorez thak ŋapissal tobe
abi pissal tak krothke a
aa ssovitho qdze sszø bsdluszaa
podluq theqo bądze pissuaŋ
l'udzy bszystkÿch oçec adaam

A thesz qdze b bødze gruube
Thako pissmęm poloszysch gee
Nepissch virzchu okrøqlego
Pissøc bartka sbavoŋeqo
Svirzchem okrøqlem pissi b
bodri thako ŋapissesch ssvee
Gdze c glossu meeç nebødze
b masto geqo thaŋ k sszøndze
Jako kameeŋ thako kaptuur
Pissaŋ bądze przes k ÿ kuur
Ale qdze c svoÿ qlos meva
Sbiklem pÿsmem calo tak da
Ale çeľoçu ÿ çalu
pod ç przÿpissy thak gemv
Gestli c barzo qrubeÿe
Thako pissmęm czas bisŋaye
Gdy przÿpissano bødze
Ch chvaľebŋe thako sszødze
Ale bich çi neprzedluszil
Any theszkŋoszcÿ uczÿnÿl
Patrzÿ obecada męeqo
Thobe thu ŋapissaŋeqo
Boç bnyem kaszde slobko thobe
Pissmeŋ rosŋi glos da bssobe
Pisch gee bgÿmø bosze thako
ÿeszem czÿ ŋapissal iako[95]).

breve	longum	grossum	molle
a	*aa*	*b*	*b*

Has[96]) quinque differencias in Polonico idiomate habet

c	*k*	*ç*	*cz*	*ch*

per se	molle	breve	longum
d	*dz*	*e*	*ee*

durum	molle	per se	improprie [97])
ff	*f*	*g*	*q*

breve	longum	durum	molle
i	*ÿ*	*l*	*l'*

grossum	molle	grossum	molle
ɱ	*m*	*ŋ*	*n*

breve	longum	durum	molle
o	*oo*	*p*	*p*

per se	per se
q	*R r*

S in lingua Polonorum istas in se sex differencias habet

ſ *s* *ſſz* *ſch* *ſz* *zz*

	breve	longum
t	*u*	*uu*

Cum perdit vim vocalitatis, has tres differencias habet, que differencie patent in abecedario Polonorum, scilicet: *Adaam bil* etc.

v, *ƀ*, *w* | *x* | *ÿ*

(str 16) *Adaam, bil, bÿl, cal, kaal, czas, çalo, chood, daal, dzaal, esz, ffitaa, fiqi, i, gee, ÿe, qhaaŋ, krol', lis, l'is, ɱikaa, mika, ŋisski, niski, othoosz, pige, pischno, qƀas, rossa, rzøøssa, rosuuɱ, saam, schaad, sszaadl, szak, zzaraa, zaɱŋø, to, umee, uuŋ, vila, ƀil'aal, wsta, xøødz, ÿąnczøc, ÿøczi, ÿøøkaa* [98]).

Amen et tercius est contur (?) [99]).

* * *

Quicunque ergo wlt sufficienter ac differencialiter Polonorum idioma scribere, presentes caracteres abecedary hoc modo debet annotare, orthographiam quoque hanc consuetudini frequenti incorporare ita, ut a breue sic, ut prescriptum est, ponat et consequenter alias literas cum earum differenciis ibi positis. Ad laudem Dei omnipotentis sueque genitricis gloriose virginis Marie. Illo iuuante, qui creauit cuncta ex nichilo, cui et uniuersa obediunt, cui manet imperium, qui regnat in secula seculorum. Amen [100]).

VII.

Przypiski.

[1]) Aristotelis.

[2]) Zam. defendentis gloriam attingere militis.

[3]) Zam. cacofemiae? cacofoniae?

[4]) Zam. diversitas.

[5]) Cytata niezupełnie dokładna; p. Gen. XI. 7—9.

[6]) Zam. Cadmus.

[7]) Drugi wiersz byłby prawidłowszy w tej postaci: „Cadmus graecas atque Carmentis latinas". Carmentis — wieszczka, o której synu, Ewandrze, czytamy: „Euander... venerabilis vir miraculo litterarum, rei novae inter rudes artium homines, venerabilior divinitate credita Carmentae matris" Livius I, 7, 8. Forma: Carmentis oboczna przy: Carmenta. Wspomniany Metrista zasługę syna przeniósł na matkę.

[8]) Pomyłka przepisywacza; powinno być: Omnes tamen gentes in principalis conveniunt expressione elementi.

[9]) Forma średniowieczna zam. ostia.

[10]) Cytata niedokładna; Horatius, De arte poetica 133—4: Nec verbum verbo curabis reddere fidus interpres...

[11]) Zam. peramplior.

[12]) Każdy z tych dwu przykładów ma wyrażać podwójne brzmienie samogłoski nosowej: *mąka, męka; drąga, dręga;* p. przyp. 14, *d.*

[13]) Dziś byłoby: *wiercimák, wierci mak.*

[14]) Podane tu przykłady wymagają niektórych objaśnień:

a) *Beel*, dziś *biél*, wymawiane także gwarowo jak: *bil* w znaczeniu: tłuszcz; *bel* może oznacza formę rozkaz. *biel*, od słowa: *bielić*.

b) Ponieważ poniżej waraźnie zaznaczono, że w formach *był*, *bił* samogłoska zarówno wymawia się długo. przeto form, podanych tu przez Parkosza, nie możemy uważać za imiesłowy; jeżeli *byl* ma oznaczać: *bił* lub *był*, to forma *bil* musi mieć inne znaczenie. Przypuszczenie, że może to być omyłka zam. *bit*=*byt* lub *bit*, jest wątpliwe, ponieważ z innych przykładów widać, że Parkosz chciał przytoczyć pary wyrazów. różniące się tylko iloczasem samogłoski, a identyczne pod względem spółgłosek. Przy takiego rodzaju przytoczeniach łatwo zdarzyć się może, iż jeden z przykładów przedstawia wyraz mało używany. Może Parkoszowe *bil* z krótkiem *i* oznacza wyraz *byl*=łodyga kwiatu (p. Karłowicz, Słownik gwar polskich), właściwie jednak i tu należałoby się spodziewać samogłoski długiej.

c) Dzisiejsze: *kót*, *kot*, por. „*kut* a. *kot* = kość pierwsza najwyższa w przyszwie, a. przedniej części nogi. osobliwie u bydląt, koni“ Słown. Orgelbranda; „*kóty*= racice, kopyta“ Karł. Sł. gw; w Prusach Zachodnich „*kût*=racica (krowy)“ Nitsch w M. i P. Kom. Jęz. III, 170.

d) Dziś byłoby: *dręga*, *drąga*. Drugi wyraz zrozumiały. za to pierwszy trudniejszy do objaśnienia. W kaszubszczyźnie mamy: *drądzi* = gorzki, cierpki (Ramułt). czemu odpowiadałoby ogólno-polskie: *dręgi*. więc forma: *dręga* mogłaby być mianownikiem poj. r. żeńs.

e) Wyraz: *drug* dziś w języku polskim nie istnieje. choć są od niego pochodne, np. *drużba*, innym językom słow. znany w znaczeniu: przyjaciel. Forma: *druga* może być albo dopełniaczem l. poj. od owego: *drug*, albo też zwykłą formą żeńs. od: *drugi*.

15) Litery: *b* i pierwsze *v* zostały niepotrzebnie dopisane nad linią, drugie *v* zapewne należy do *q* i razem z niem tworzy *qu*. U Parkosza prawdopodobnie były tylko: *h, k, q, t, r*.

16) Czytać należy: *w usta, w umiar;* por. *umiar* = pomiar, Linde; *w umiar* = w miarę, Rozmyślanie Przemyskie, str. 149 rękopisu.

17) *Wykład, wyje, wyja.* Wyraz *wyja* w jęz. polskim nieznany; mógł istnieć jednak w staropolszczyźnie, por. czes. *vyje,* ros. *vyja*=szyja. *Wiła* = filut, Linde; *wilnie* — może przysłówek od: *wiła,* jak: ręcznie, zręcznie od: ręka, głównie od: głowa — lub też 3. os. od słowa: *wilnąć,* por. ros. *vilnut'*. także u Lindego: *nawileć* = szaleć od strachu.

18) *Uje*—może być 3. os. l. p. od: *ujeść; vyass* zam. *ujazd?* por. u Świętka „Lud nadrabski" *ujáz* = zajazd — lub od: *uj* (wuj), por. (w)ujaszek. Stosownie do słów tekstu łacińskiego powinno być napisane: *szuuwam* = *sūwam, dmuuchaa* = *dmūchā.*

19) *Wał, wył, wykład. Wiła, widział, wino.*

20) *Wiatr, wieje, wiosna, Więcek* — zdrobn. od: Więcław. *Wijał* = dzisiejszemu: zwijał, *wiał.*

21) Ostatni wyraz należałoby czytać: *uwiał* a. *wwiał;* może też zaszła tu jaka pomyłka przepisywacza.

22) Powinno być: secundi.

23) *Bik,* objaśnione poniżej. jako: „instrumentum latarnorum" zap. zam. laterinorum — ceglarzy; por. *bika* = narzędzie żelazne do rozwalania murów albo ziemi, *bik* = wyrosły drągal, Linde.

24) Powinno być: primi.

25) *Byt.*

26) *Fał* = *Chwał,* por. Bogufał, Boguchwał.

27) *Fiał* = chwiał.

28) Powinno być: grossari et breviatam molliri, albo: grossiorem et breviatam molliorem.

29) Cały ustęp, od wyrazów: imo alicubi, jest poplątany i niezrozumiały; przytoczono tu trzy przykłady: *fist, fyta, figi;* z tych dwa pierwsze pod względem iloczasu samogłoski oznaczone są po dwakroć niezgodnie. Parkosz tutaj, tak samo jak wyżej przy literze *b,* zbija panujące widać wówczas mniemanie,

że przed samogłoską długą spółgłoska wymawia się twardo, a przed krótką mięko. Przypuścićby można, że mniemanie to wzięło początek z tego, iż literę *y* nazywano długiem *i*, jak i dziś niektórzy długiem *i* nazywają literę *j*. Dziś taki fałszywy pogląd na związek rzekomo zachodzący między iloczasem samogłoski a twardością lub miękością poprzedzającej spółgłoski nie zasługiwałby na uwagę ze strony naukowej krytyki, niepodobna jednak robić z tego zarzutu Parkoszowi, że pogląd ten zbijał przytaczając niezgodne z nim fakty. To gorsze, że Parkosz mięszał takie nazwy, jak samogłoska długa i litera podwojona, używając dla obu tych pojęć łacińskiego terminu: vocalis producta albo: vocalis geminata, ale z treści słów jego można dość łatwo wywnioskować, co w każdym wypadku pod tą nazwą miał rzeczywiście na uwadze: czy samogłoskę — dźwięk, czy też literę. Ustępy takie, w których ciągle powtarzały się jedne i też same wyrażenia, dla przepisywacza nieuważnego lub niedokładnie zdającego sobie sprawę z treści były polem do łatwych omyłek, to też i tutaj z pewnością nie Parkosz, ale przepisywacz poplątał. Możnaby przypuścić, że w oryginale było: „imo alicubi vocalis producitur et *f* mollitur. ut: *fyst* (t. j. *fist=chwist*) et e converso, vocalis corripitur et *ff* grossatur, ut *ffitaa* (zam. błędnie napisanego *ffytaa; fyta* może być z „chwyta", choć forma to dla XV w. niezwykła jako utworzona z kontaminacyi form: „chwata" i „chyta") et iterum *i* breviatur et *f* mollitur, ut *figi*". Powtórnie napisane: *fisth* (zam. *fysth*) *ffita* są tu zbyteczne.

[30]) Przykłady polskie na *l*, *ł* w dzisiejszej pisowni: *list* (w znaczeniu: list albo: liść), *łyst*=łydka, *lis*, *łys* (łysy), *stal*, *stał*

[31]) Z przykładów na *m*: *Mika* = Mikołaj, dziś nieużywane, zarówno jak słowo *mykać* = ciągnąć; inne przykłady zrozumiałe. Zasługują na uwagę formy rozkaz. *iḿ*, *przyḿ* (= weź, przyjmij), gdzie miękość końcowej spółgłoski jeszcze w drukach wieku XVI oznaczana była. Przepisywacz jednak przez omyłkę postawił i tu znak twardego *m*, choć oczywiście Parkosz podaje te wyrazy jako przykłady na miękie końcowe *ḿ*.

[32]) Błędnie napisane, zam. *syŋ*.

[33]) W znaczeniu: habetur albo: habemus.

[34]) Zam. prefatum a. predictum, por. niżej: more predicto.

[35]) Parkosz zapożyczył znaki dla *b* od muzyków, korzystając z przypadku, że terminy durus i mollis choć w innem znaczeniu, stosowane były i w gramatyce, oraz że odpowiednie znaki muzyczne kształtem literę *b* przypominały; w przykładach przepisywacz porobił błędy, gdyż powinno być: *babø byk bodze, benek bika bige.*

[36]) Przykłady na *l*, *ł* w dzisiejszej pisowni: *łapka*, *łekce* (to samo co: *łechce*, por. u Birkowskiego: *łekce*, Linde), *łysego*, *łoże*, *łudzi*, *łątka*; *las*, *lis*, *lost* (por. *lost*, *lostwo*, niem. *Lust* = ochota, Linde), *lesz* (Bandtkie czytał *listh.* ale jest wyraźne *e* i nadto brakłoby przykładu na *le-*, gdy na *li-* jest już *lis*; por. *lesz* = zamsz, Mączyński, Linde, z niem. *Lösch*), *lękawkę* (tylko w Słown. Warszaws. *lękawka* = kobieta lękliwa, zapewne wzięte właśnie z Parkosza bez przytoczenia źródła; w każdym razie wyraz mógł być utworzony od: lękać się, jak: drgawka od: drgać).

[37]) W rękopisach średniowiecznych polsko-łacińskich często końcowe *n* pisze się w ten sposób, że druga laska przedłuża się pod linią, przez co *n* staje się nieco podobnem do *y*. Niektórzy wydawcy tekstów staro-polskich brali istotnie nieraz tę literę za *y* i stąd teraz spotykamy w ich wydawnictwach formy, których nigdy w języku staropolskim nie było.

[38]) Wyraz *poje* może być rozumiany dwojako: albo „poje" forma staropolska w znaczeniu „śpiewa", albo też „poje" = pozjada; w jednym i drugim wypadku niema przyczyny do przedłużenia lub ścieśnienia samogłoski *o*.

[39]) Ustęp ten znowu wydaje się przez przepisywacza zepsutym.

[40]) *Biał* = biały; *bijał.*

[41]) Według domysłu Bandtkiego „scripto" przez omyłkę zam. sono.

[42]) *bika* w obu wypadkach napisane błędnie, zamiast *byka*, gdyż o dźwięku *i* powiedziano wyraźnie, że jest długim. Słowa *bykać* = ryczeć Linde nie ma, nie dają go też inne słowniki. O „latarnorum" p. wyżej. przyp. 23.

[43]) Wyrazy *lyschka* = lisica i *lysska* = gąsiennica, pomimo odmiennej pisowni należy wymawiać jednakowo: *liszka.*

[44]) Napisano *l* zam. *m*; w przykładach pomięszano *m* i *ṁ*:

niepotrzebnie wtrącono: *mykaa*, oraz napisano starym zwyczajem *myasto*.

[45]) Exemplum primi, t. j. *ń*.

[46]) Błędnie napisane *kooŋ* zam. *koon*, a także po wyrazie „equus“ opuszczono: non erat differencia.

[47]) I tu pomylony znak dla *ń*.

[48]) Błędnie zam. genitivum pluralem; mogłoby wreszcie być także: nominativum pl. lub instrumentalem pl., ale biernik kończył się na *-e*, więc brzmiał: konie.

[49]) *Pya=pija, pye=pije; paą* zam. *paa* oraz *pee* zapewne nie są wyrazami, lecz zgłoskami bez znaczenia: *pia, pie*.

[50]) *Niszczota*=nędza. por. *sød nysczotnym*=judicium inopis Fl. 139, 13.

[51]) Teneri zam. tenuari = stać się miękim.

[52]) Zam. obmutescit.

[53]) *Czapka* napisano powtórnie, prawdopodobnie zam. *czapla*. *Ciúsk*—wyraz Lindemu nieznany; zapewne to samo, co gwarowe: *ciúsek*=narzędzie do wymiatania węgli z pieca chlebowego, także: *pociask* albo *pociasek*, p. Karłowicz, Słownik gwar polskich. Wyraz *ciemię* jest nie na miejscu między przykładami na *ć* przed *a*.

[54]) Oba te wyrazy przeczytał Bandtkie jako: lanea tunica, co i sensu nie daje, i nie jest zgodne z rękopisem. Są to niewątpliwie przykłady polskie na *c* przed *a* i nie można ich inaczej przeczytać, jak: *hynca, kunca*. Nowy to dowód, jak Parkosz lubił dobierać przykłady niezwykłe, wymyślne, i często sięgał do zapożyczeń niemieckich. Mianowicie w niem. mamy: *Hinz, Hinze, Heinz, Heinze*—pieszczotliwa forma do *Heinrich*, a nadto *Kunz, Kunze*—takaż forma do *Konrad*. Obu tych imion — według świadectwa Grimma — już ok. r. 1300 używano łącznie w licznych wyrażeniach, jak dziś: Paweł i Gaweł. Jeżeli zwrócimy uwagę na to, że właśnie i polskie wyrazy: *hynca, kunca* stoją u Parkosza obok siebie, w takim razie związek form polskich i niemieckich stanie się oczywistym. Przypominam tu pana Hinckę (w oryginale: p a n H i n c z k a) w zapisce sądów ziemskich poznańskich z r. 1395.

[55]) *Czcebu*—coś zupełnie zepsutego; ponieważ przykład na *cz* przed *e* już jest jeden, a niema przykładu na *cz* przed *e*,

przeto przypuszczam, że Parkosz napisał tu *czøøbr*, por. *czøbr* z r. 1472, Rostafiński, Symbola, I, 30.

[56]) *Czolkaa* = czołga (się), por *cyolkaszą* = serpit z wieku XV, Brückner, Rozpr. XVI, 358. Co się tyczy wyrazu *czubaacz*, to w warszawskim Słowniku języka polskiego czytamy: „*Czubacz*=1. zwierzę czubate, 2. gołąb czubaty, Park." Skąd wywnioskowano, że u Parkosza *czubácz* ma to właśnie znaczenie — nie wiem.

[57]) W dzisiejszej pisowni: *ciało*, *ciasno*, *ciemię*. *cielę*, *ciołek*, *ciuła*, *ciągnie*.

[58]) Powinno być: esset.

[59]) Zamiast: quod powinno być: quid, i taż sama omyłka powtarza się o parę wierszy dalej.

[60]) *Coczyn* najprawdopodobniej także nazwa miejscowości Kocin, por. Kocznia (Kocin), Pawiński, Polska w. XVI, III, 82 woj. krakowskie i Koczyna (Kocina) ib. 213 wojew. sandomierskie.

[61]) *Sczỳrpaa*=*ścirpiá*, por. dalej: *sçyrpaal*=*ścirpiáł*. *Sczyrkaa* natomiast napisane błędnie zam. *sczyrpaa* od słowa: *sczyrpać*, *sczerpać*.

[62]) *Chçecy* nie może oznaczać „velis", lecz tylko „velle", a i w takim razie powinno być napisane: *chçeç* albo *chçeçi*, *chçeçy*.

[63]) *Çypaal*—wyraz wątpliwy, może: *cipał*, por. w słowniku warszawskim: „*ciepnąć*, *ćwieknąć*, *ciepać*, *ćpać*, *cpać*, *cipać*, *ćpić* = rzucić, cisnąć".

[64]) Rzecz ciekawa, że wyraz ten znalazł się między przykładami na *c;* czy więc w Polsce w. XV mówiono ogólnie: *cyż* zam. dzisiejszego *czyż*, *czyżyk* (por. jednak czes. *čiž*, *čižek*, ros. *čižik*). czy też ma to być odbicie wymowy ludowej? Trudno przypuścić, żeby tu Parkosz sam pomięszał wyrazy, rozpoczynające się od *c* i *cz*, a na karb przepisywacza także nie można tego zaliczyć, żeby miał tu coś swojego wymyślić i zamiast innego wyrazu postawić, gdyż wyraźnie obok napisano: id ex caix. Zwrócić uwagę wypada, że wyżej o tymże wyrazie napisał Parkosz. iż tu wyjątkowo w łacinie *c* przed *a* brzmi nie jak *k* lecz jak polskie *c;* u Pliniusza: *ceyces* — ptaki zimorodki, p. Czerskiego „Słownik łacińsko-polski" Warszawa 1822.

[65]) W ortografii Husa znajdujemy tenże przykład: *kvíká*.

[66]) *Dziołda, dziuła* — prawdopodobnie zapożyczone wyrazy z jęz. węgierskiego; co by znaczył pierwszy — nie wiem; drugi może być nazwą miasteczka węgierskiego *Gyula*. Wyraz: *dzogil* źle przepisany; powinno być: *dzogil*, bo i dziś mamy: *dzięgiel*. a nie: *dziągiel*, i nadto widocznie chodziło tu Parkoszowi o *dz* przed rozmaitemi samogłoskami a na *ą* mamy przykład: *dzoosla*.

[67]) Pierwsze dwa wyrazy, jakkolwiek niejednakowo napisane, należy czytać jednakowo: *gwiżdż*, trzeci *gwiżdż;* wyraz ten znajduje się u Kluka w znaczeniu choroby końskiej p. Słownik Warszawski), zapewne powstającej wskutek odparzenia pod siodłem.

[68]) *Gedka*—zdr. od Gedeon; *gid*—gnój (w Modl. Wacł.) lub: człowiek wstrętny (u Potockiego); *Godek*—zapewne zdr. od Godzisław; *guz, gęś* i t. d.

[69]) Jaana zam. Janua.

[70]) O miękiem *g* łacińskiem, wymawianem jak *j*, i Hus także pisze.

[71]) Imiona własne: *Jánusz, Ján, Jost.*

[72]) Ten przykład jest także u Husa.

[73]) Insuper nota — dwa razy napisane.

[74]) Wypadałoby z tego, że w XV w. wymawiano jeszcze *sbik* a nie *zbik* lub *żbik*, *sgaga* nie zaś *zgaga*. *Smąd* to samo co dzisiejsze *swąd*, w gwarach także *smąd, smędzić* i t. p.; *spąd* — w języku stp.: pewna miara do zboża.

[75]) *Zbył* a. *zbił*.

[76]) *Mazał; casa* zapewne zam. *cosa* t. j. *koza* por. niżej: *mafal, cofa*.

[77]) *Cassa* zap. zam. *cossa* t. j. *kosa; misa, rosa*.

[78]) *Sbożny*, nie: *zbożny?* por. wyżej: *sbik, sgaga*.

[79]) *Mazał, koza*.

[80]) *Szady, szypie* (zap. imię zbiorowe od: *szyp* = strzała, kolec, ostrze). *Szymun* t. j. *Szymon, szopa, szum*. Dalej błędnie dwa wyrazy, a z tych drugi nie ma w sobie żadnego dźwięku *sz*, na który właśnie Parkosz przytacza przykłady. Niewątpliwie należy tu czytać jeden wyraz: *szamburza* a. *szqmburza* zam. *szamborza, samborza*, por. „actum Posnanie in Szamboria castri

Posnaniensis" Lekszycki, Grodbücher I, nr 3045, oraz z inwentarza majątku Modlnica pod Krakowem z r. 1582: „na tych wrotach jest samborza z 4 oknami pokryta gątami" A. Brückner, Archiv für Slavische Phil. XII, 151. Oczekiwalibyśmy i u Parkosza: *samborza* nie zaś: *szamborza,* ale w stp. było też *szampierz* ob. *sąpierz*, p. Słownik Lindego.

[81]) Między temi przykładami na *ż* niezrozumiały jest *żum*, wyraz nieznany w dzisiejszym języku i nie spotykany w staropolszczyźnie. Ponieważ trudno tu przypuścić omyłkę przepisywacza ze względu, że jest to przykład na *ż* przed *u* a ostatnia spółgłoska została napisana z pomocą litery, wymyślonej przez Parkosza, przeto pozostaje przypuszczenie, iż jest to wyraz zapożyczony z niemieckiego: *Saum*—obrąbek (lub *Saum*—brzemię, co już mniej prawdopodobne). Niema też tego wyrazu śród materyałów do „Słownika gwar polskich" Karłowicza, nie odnalazłem go też w słownikach czeskich. Jeżeli to istotnie jest zapożyczenie z niemieckiego, musi być dość stare ze względu na polskie *ż* z niem. *s* dźwięcznego.

[82]) Zam. convolutum.

[83]) *Siano, siemię, siadło, siwy, sirota, siostra. siatka.*

[84]) Zam. *szyemyą* t. j. *siemię.*

[85]) *Ziaja* (od: ziająć, ziajam, ziajasz, zam ziaję. ziajesz). *ziele, zima, ziołć, zięba.*

[86]) Opuszczone: J.

[87]) Brak przykładów na: *zy-*.

[88]) Quia — zbyteczne.

[89]) Parkosz wcale nie mówi o spółgłosce, wyrażanej przez *rz.* a tutaj zupełnie niepotrzebnie wsadził jeszcze raz *z.*

[90]) Imię własne, dziś *Konrad.*

[91]) *Kwas, kwiat, kwap* (w znaczeniu: puch, albo też: tłuszcz), *kwieli* (kwili), *kwika* (kwiczy).

[92]) O abrewiaturach mówi także i Hus, przytaczając kilka ich wzorów dla języka czeskiego.

[93]) Zapowiedzianych wzorów Parkosz nie dał, albo ich nie przepisał kopista.

[94]) Te słowa nam wskazują, że Parkosz tak samo, jak Hus, chciał łączyć przykłady w zdania; ten jednak z przykładów

ułożył całe opowiadanie, natomiast Parkoszowi udało się tylko sklecić kilka zdań, nie mających związku z sobą. Zapowiedzianego przykładu na *h* okaże się brak zupełny, jeżeli nie skorygujemy *qhaaŋ* na: *haaŋ*. W alfabecie II zupełny brak *h*.

[95]) Przepisywacz nie wszędzie zachował pisownię Parkosza: czasem się mylił w znakach, częściej usiłował odróżniać spółgłoski inaczej, niż to zalecał Parkosz. Tak np. inaczej pisze *p, b* twarde od miękiego, ale używa w tych miejscach tylko zrzadka liter kwadratowych, wprowadzając natomiast inne, nieznaczniejsze zmiany w ich zwykłym kształcie.

[96]) Przed „Has" powinno stać: *c*.

[97]) Powinno być: per se *q*, improprie *g*. Opuszczono literę *h*.

[98]) Hanka: Mluvnice polského gazyka, Praha 1839 usiłował wyjaśnić te przykłady, tłumacząc je na łacinę; według Wisłockiego (l. c.) zrobił to lepiej od Bandtkiego i Maciejowskiego. Powtarzam tu za Wisłockim te objaśnienia Hanki, dodając do nich parę uwag własnych: *Adám był* (Adam percussit, zam. Adam fuit); *bił cał* (fuit integer zam. percutiebat integer); *kál czas ciało* (objurgabat tempus corpus; zdaje mi się że *kál* raczej w znaczeniu: stercus); *chód dáł dziáł* (Hanka czytał: *chód dál dziáł*—gressum ulterius fecit; prawdopodobnie są to wyrazy, jak i niektóre inne, niepowiązane z sobą syntaktycznie i znaczą: gressus. dedit, fecit); *cż fyta figi i jé je* (ut prehenderet ficos et ipsos comederet, lepiej byłoby: quod prehendit ficos et comedit eos); *ghán (hán) krol łys lis myka* (Chanus rex calvus vulpem trahit. Hanka czy Wisłocki przy wyrazie: Chanus stawia pytajnik. zdaje się jednak, że jest to rzeczywiście *han*); *Mika nyski niski otóż pije pyszno kwas* (Nicolaus nissensis, humilis, etenim. bibit superbe acidulam); *rosa rząsa rozum sám* (ros densat mentem ipsam; czasownika: rząsać, ani: rzęsać Linde nie zna; natomiast jest tam: rząsa = lenticula palustris, dziś: rząsa, rząska a. rzęsa); *szud siadł* (canus considit); *żak ziará zamną* (clericus aspicit me; forma: *ziará* niemożliwa, raczej sądzę, że przepisywacz się omylił i napisał ją zamiast *zzaiaa* t. j. *ziaja;* ten właśnie wyraz znajdujemy u Parkosza pomiędzy przykładami na *z*; *to umié un* (Hanka czyta: *um* zam. *un* i objaśnia: hoc scit ratio: może należy tu rozumieć: *jun* t. j. junoch, junosza, por. *unosza*

ob. *junosza* Rozmyślanie przemyskie 295, *Utroszin* Zap. poznańs. r. 1395, Nehring: Altpolnische Sprachdenkm. str. 245); *wiła wylál wusta* (Hanka czytał: *wiła wyłał usta* — stupidus increpavit os; Wisłocki natrząsa się tu nad Maciejowskim, że czytał: *wylał* zam. *wyłał* t. j. wyłajał, ale widzimy pierwsze *l*, drugie *ł*, a więc czytanie: *wiła wylał w usta* zgadza się z ortografią zabytku a nadto tworzy zdanie prawidłowe); *ksiądz jęcząc jęczy jąká* (sacerdos gemens gemit, ingemiscit; wyraz: *jęcząc* błędnie napisany, pow. być *yφczφnc;* pierwszy przykład jest na literę *x*, drugi—na: *y*, a trzeci i czwarty na samogłoski nosowe).

[99]) Tertius, należy się domyślać: alphabetus; ostatni wyraz albo pomylony, albo w tak niezwykły sposób skrócony, że nie można go odczytać.

[100]) Następują trzy wyskrobane wiersze polskie i dalej do końca seksternu wypisy z autorów łacińskich.

Druk ukończono 30. lipca 1907.

W. T.

Słownik bronowski.

(Zbiór wyrazów i wyrażeń, używanych w Bronowicach pod Krakowem).

[Uwagi wstępne redakcyi.

Przed kilku laty otrzymała Komisya rękopis pracy p. W. T., składający się z kartkowego zbioru wyrazów, wyrażeń i pewnej ilości ludoznawczych zapisek, który to cały materyał autor zapisywał w Bronowicach pod Krakowem, miejscu swego stałego pobytu. P. T. przedstawił swoje zapiski pierwotnie Komisyi antropologicznej, ale ta odstąpiła je Komisyi językowej, ponieważ przedstawiały przeważnie materyał i interes językowy. Zbiór ten jest, jak się okazało, cenny, nawet bardzo, mimo że zapiski nie były robione systematycznie, tak, że nie przedstawiają pełnego języka mieszkańców Bronowic — i mimo tego, że językoznawcza ich strona (mianowicie fonetyczna) nie jest wystarczająca, o czem dokładnie niżej.

Wartość leży w dokładnej znajomości życia bronowskiego, dokładnem oznaczeniu wielu znaczeń (po części z rysunkami), w obfitym zasobie wyrazów, które jużto wyszły z użycia w języku klas wykształconych, jużto i w starszej polszczyźnie nie były powszechnie używane, a których tu nie wymieniamy, bo je czytelnik sam znajdzie, wreszcie w ilustrujących niektóre wyrazy zapiskach obszerniejszych. o charakterze więcej ludoznawczym, które tu zestawiamy. Tak np. stałe zwroty wierszowane znajdują się pod: *bocoń*, *Bóg zapłać*, *a dududu na basie*

(pod *bóść*), *brezować*, *elemele*, *kowal*, *pan*, opisy zwyczajów lub przesądów pod: *boguse*, *bogińka*, *bukiet*, *Bielany*, *czeladź*, *dziadek*, *grzmieć*, *mleko*, *opowiadać*, *strzyga*, *święcenie*, *warzecha*, *włosy*, *ziemniaki*.

Co się tyczy sposobu zapisywania, strony fonetyczno-ortograficznej, to ówczesny sekretarz Komisyi, prof. J. Rozwadowski, odbył naprzód kilka posiedzeń z p. T. dla usunięcia rozmaitych wątpliwości. Zapisywacz ma dobre ucho i dokładną znajomość języka bronowskiego, ale wiadomo, że bez dokładnego specyalnego wykształcenia nie może być mowy o naprawdę dokładnem, dla celów naukowo-językowych wystarczającem zapisywaniu. Wedle tedy wskazówek a raczej wymawiania p. T. został cały rękopis przepisany, ale właściwie większych zmian, polegających na dokładniejszem przedstawieniu zewnętrznej strony, przytem nie robiono, bo nie było można. Przyczyna jest następująca.

Bronowice są wsią leżącą tak blizko Krakowa i pozostającą z nim w tak żywych, codziennych rzec można, stosunkach nie tylko ekonomiczno-gospodarskich, ale i po części towarzyskich, że o zachowaniu się w czystości ich pierwotnego typu fonetycznego nie może być mowy: zbyt wielkie są wpływy tak języka literackiego, jak i mowy codziennej klas wykształconych, wreszcie proletaryatu miejskiego. Różnice istnieją nie tylko między starszem a młodszem pokoleniem, wahania spotyka się i u najtypowszych starych ludzi. Dlatego też pozostawiono tu w zasadzie stronę głosową według wymowy zbieracza, oddając ją tylko systemem ściśle fonetycznym. Na podstawie zaś obserwacyi, poczynionych nad wymową tak p. T. jak i kilku rodowitych Bronowiczan przez ówczesnego sekretarza (a po części i przez dzisiejszego, p. Nitscha, który też ostatecznie niniejszy wstęp sformułował), podaje się następujące uwagi.

å oznacza *o* z obojętnym układem warg (jak przy *a*); od *o* jest ono wyraźnie różne nie tyle samem swem zasadniczem brzmieniem, bo i *o* bywa często szerokie, jak brakiem elementu wargowego, którym się tamto rozpoczyna (zob. pod *o*).

ó — zwężone *o*, w wymowie p. T. wyraźnie różne od *u*, nie zawsze jest takiem w ustach osób miejscowych. Zapisane

przez prof. Rozwadowskiego *centuf, vujt, żura, pšyńus, na druge* i t. d. wskazywałyby na zidentyfikowanie się *ò* z *u*. tenże sam zapisywacz słyszał jednak i *dròga, avantóry, pumárcófka, pumòc*. Nadto wymowa *ųysko* (= *łóżko;* nawet piszą *łyżko*), *sųò'jnce*, nawet *bųyćiki* (a więc = *bóciki*), *mųyj*, przypominająca konsekwentną takąż zamianę po *ų* w niektórych gwarach wielkopolskich, obok stałych *dugo, tusty, na suzbe*, dowodzi bądź co bądź, że przed bardzo jeszcze niedawnym czasem *ò* było napewno dźwiękiem odrębnym. Inaczej oczywiście tłumaczy się *u* w *puvoże, pumárcófka, pudrabek*, gdzie *u* spotyka się już w j. stpolskim; na ich wzór powstać mogły *pumoc, pumaųu*, gdy w formach słów na *-ovać*, jak *naraxuvać, zapytuvać* widoczny jest wpływ form czasu teraźniejszego.

Coś podobnego chciałoby się powiedzieć o *é*, t. j. wysokiem, wązkiem *e*, sprawa to jednak znacznie trudniejsza. Wprawdzie bowiem etymologiczne *é* po podniebiennych stanowczo brzmi inaczej niż *i*, np. *xlép* (nie *xlïp*, którą to wymowę nawet dzieci przedrzeźniają), a po niepodniebiennych jest tylniejsze od *y*, np. *žék* (=rzekł), gdy w *žyt y* jest wcale przednie, ale z drugiej strony pamiętać należy o właściwościach zachodnio-galicyjskich pełnogłosek *i, y*, z których pierwsza zwłaszcza przed niepodniebiennemi brzmi jak luźne *ï*. druga zaś, w przeciwieństwie do północno-polskiego *y* (które tam jest tylko niepalatalizującem poprzedzającej spółgłoski *i*, por. M. i P. III, 110, 349 i 413), chyli się raczej nieco ku *e;* por. M. i P. I, 102—4. Jeżeli więc, jak zauważył sam p. T., *pysk* przy intensywnej artykulacyi brzmi jak *pÿsk* czy *pésk*, podobnie *téžeń, mrozé*, zwłaszcza zaś w wołaniu, np. *té!*, jeżeli obok *xlép* słyszy się też *ślïva* (nie *šlïva*), a naodwrót sam p. T. zapisał *lïxa* (nie wiedząc widocznie, że to etymologiczne *é*) lub *boǧéńâs* obok zwykłego *boǧińâs* (nie mówiąc już o *vyražéłï*, jako o kategoryi, w której rozszerzenie *i* jest w całej Polsce bardzo pospolite, to przecież psychiczna odrębność *é* od *i (ï), y (ÿ)* wcale nie okaże się tak pewną. Wreszcie godne uwagi, że znacznie częstsza jest oboczność form z *é* i z *e* (nie tylko obok *xlép* jest *xleba*, ale np. *péže* obok *pérać*), niż się to dzieje przy *ò* i *o*, że więc formy z *e* istnieniem swem w umyśle mówiącego mimowoli wpływać mogą na szerszą wy-

mowę *i* lub *y*, na powstawanie wahań. Wobec tych wszystkich niepewności zdecydowała się redakcya pozostawić *é*, podobnie jak *ó*, zwłaszcza że przez tę ortografię, bardziej zbliżoną do etymologicznej, napewno najmniejszej nie poniesie szkody znaczeniowa, a więc najważniejsza strona zbioru.

Wahania istnieją i przy pełnogłoskach nosowych. Nie tylko na końcu tracą one zwykle nazalizacyę, choć sam p. T. zapisał też np. *som, kuźńom*, ale i w środku zdarza się czasem ten zanik: *ńesceśće, geśe, boguźełki, pamętáće, rekom*, co prawdopodobnie pozostaje w związku z blizkiem sąsiedztwem wschodnio-małopolskiego dyalektu bez nosówek (zob. str. 358 n.), rozpoczynającego się podobno już w Węgrzcach i Batowicach. Co innego oczywiście *bedemy*. Silniejszą, zwykłą nosowość oznaczamy tu przez ˛, słabszą przez ˛. Wreszcie co do jakości pełnogłoski, to zwłaszcza *ę* jest zwykle bardziej zwężone od *e*, a zatem *ę́*; w związku z tem jest częste, choć niekonsekwentne zwężenie *e, o* przed spółgłoskami nosowemi: *tén, kómu, źéń, kóń*.

Pełnogłoski po pauzie wymawiają się bez wstępnego zwarcia krtani („mit leisem Einsatz"), np. *'opåsek, 'ulga*. Zwłaszcza wybitnie występuje to przed *o*, prowadząc do niewyraźnego *u̯*

o stale poprzedzone jest lekką labializacyą: *b"oǫeńka, st"oji*, nawet po podniebiennych: *ć"otka*. Gdzie słychać wyraźny dyftong, tam widoczne znaczeniowe podciągnięcie, np. w imieniu *Zu̯ośka*, nawet pisanem *Złośka*, do *złość́ić*.

i w **-ił, -iła* wymawia się jak *ï* czy *ü*.

u̯, identyczne z opisanem w M. i P. I, 109 n., ma tendencyę do ginięcia w pozycyi interwokalicznej, np. *dava(u̯)y*, silniejszą jeszcze między spółgłoską a *u*, gdzie prawie zawsze *tusty, suzba, duźi*, rzadziej przed *o: 'og"ośić, xop;* forma *'upíny* dowodzi, że nagłosowe *łu-* nie różni się od nagłosowego *u-*.

Z innych zjawisk spółgłoskowych notujemy powszechne mazurowanie, w niektórych jednak wyrazach, zwłaszcza na ich początku, mocno nadwerężone; zawsze mówią *żyd, košula, życé, żyvot, boży*, często *żeńić še, żyvo*. Również powszechne, ale niekonsekwentne, jest przejście *k* przed spółgłoskami w *x*, np *xto*, i odwrotne przejście końcowego *x* w *k: na zårnak*. Końcowe *ń* zatraca czasem zwarcie, powstaje więc z niego nosowe *j̃*.

I w asymilacyi grup spółgłoskowych są indywidualne wahania. Tak np. obok *u̯adny* słyszy się *tėg^{u}o^{d}ńe*, *zå^{d}ne*, *stu^{n}ńe*, nawet *u̯anny;* obok *tšėć*, *stšexa*, *stšylać*, *dževo* także *ščšelec*, *ǯževo*, *čšy*, a nawet *ščylać*, *ǯevo*, zwłaszcza, ale nie tylko u młodszych. Częsta jest wymowa *śfa̍cyć*, *ma̍cyn*, *ma̍ce;* *c* nie jest tu przedłużone (podwojone), tylko granica zgłoskowa leży w jego środku.

Wreszcie *v* po spółgłoskach bezdźwięcznych zwykle przechodzi w *f*, np. *śfa̍cyć*, *sfeg^{u}o*, przyczem i poprzedzające ją *r* traci dźwięczność: *tr̥foga* Ponieważ jednak p. T. broni wymowy *svåk*, *svój*, przeto zostawiamy to *v*, zgodnie z przyjętą już co do *ė* i *ȯ* zasadą, że w razie wątpliwości lepiej trzymać się ortografii etymologicznej.

Powyższe uwagi nie mają wcale na celu przedstawienia mocno zawiłego z wymienionych przyczyn systemu fonetycznego gwary bronowskiej - do tego trzebaby osobnych gruntownych studyów — szło w nich tylko o objaśnienie ortograficznej strony niniejszego słowniczka, o uzasadnienie tu i ówdzie zachodzących w nim niekonsekwencyi. Wartość jego, jak zaznaczono na wstępie, jest przedewszystkiem natury semazyologicznej.

Ponieważ wcale nie zawsze można napewno postawić obok formy gwarowej literacką, ponieważ nadto często odbiegają one mocno od siebie, przeto okazało się rzeczą znacznie praktyczniejszą ułożyć wyrazy według alfabetycznego następstwa ich oryginalnego brzmienia. Porządek ten alfabetyczny jest następujący:

a å b b́ c ć č d ʒ ʒ́ ǯ e ė ę f f́ g ǵ x i (ï) j k ḱ l ľ m ḿ n ń ṅ o ȯ ǫ p ṕ r s ś š t u v v́ y z ż ž.

ts. = tak samo, to samo; p. = patrz. pr. = porównaj.

Po formie bronowskiej stoi literacka lub lokalna zachodniogalicyjska, ale używana powszechnie, o ile jest i o ile używa się w tem samem znaczeniu.]

'ala! ala, wykrzyknik zachęcający; dalej! hejże! Np. *'ala na ńėgo; 'ala-go!*

'ano, przysłówek używany do wzmocnienia twierdzenia: *kḿotka 'ano!* = to przecież kmiotka! *'oʒ-zu̯ota 'ano* = ze samego złota,

błyszczący złotem. Pr. jeszcze pod *Bélany, vųosy, žéńić (śe);* jako zwykły, powszechnie używany spójnik np. pod *žęndovać śe.*

'Antek, 'Antki, ts., wyrostki z miasta, paupry, uliczniki, rzemieślnicza czeladź z miasta. NB. Ale jako imię: *Jantek.*

'apa! mówi się do dzieci w znaczeniu: do domu, do chałupy!

baba: 1) kobieta, w przeciwstawieniu do chłopa, t. j. mężczyzny; 2) *moja baba,* moja żona; 3) babka (w języku dzieci); 4) bałwan ze szmat do zatykania komina; 5) *baba prosacka,* żebraczka.—Zgrub. *bapsko;* zdrobn. *babuśa;* z politow. *bačina.* Pr. *bapka.*

bagńę"ce (Sg. neutr.), palma.

baja, bajac, baja, bajacz; gaduła, papla, plotkarz.

bajdura, bajdura: gadający od rzeczy. — *bajdużyć,* bajdurzyć: mówić od rzeczy.

na bajiku chodzić, na czworaku chodzić.

bańa, bania; dynia. NB. *-a* otwarte, Acc. *bańę.*

bańźox, brzuch. NB. Patalizacya *-ń-* słaba, stąd przed niem niema *j.*

bapka, akuszerka; *bapka, babecka, babuśa,* ts., gliniany garnuszek. NB. Natomiast *gărnek* kamienny lub żelazny.

fig. 1.

bąux, hałas: *bąuy 'iźe z-dróźi,* słychać hałas z drogi. — *bąusyć,* głośno gadać, hałasować.

bazy śe, zachciewa się: *cośi ći še bazy.*

båjcyvy, plotkarski, bajczarski: *båjcyve to, take to båjcyve,* mówi się pogardliwie o plotkarzach.

båšc, G. *båšcu,* barszcz.

bebųać, bełkotać. — *bebųåk,* lubiący bełkotać, papla.

beskuryį̈å, bestya (jako przezwisko, przekleństwo).

bęxart, bękart; górna część pieca kuchennego, *b* na fig. 1. NB. W znaczeniu 'dziecko nieprawe' tylko *bęnk.*

bobo, bobuśko, straszydło, strach.

bocoń, bocian: *klekle, bocoń, klekkle!*
tfoja matka f-pekle.
Co 'ona tam robi?
żeckom klóski drobi.
Co 'ona zrobüųa?
żeći pomożyųa.

bożox, grubas, żarłok, opasły.

boguse, właściwie: maszkary, parobcy poprzebierani i latający po wsi w ostatni wtorek; potem przenośnie: zapusty, ostatki. Stąd: *boguśniki*, uczestnicy *bogusów*.

b"oǵeńka, boǵénka, bogi(e)nka: *B"oǵeńki to dávnémi casaṁi u-nás byva(ų)y, caųǫ noc ńerás pérauy xusty f-tyk stavak pajńskik a-ii na-fśi tés. To ńerás caųǫ noc sųyxaź byųo jak prauy. 'A po tyk fśak, tam po 'Olšeńicy, po Moravícy, kaj-té vody vévkse som, to caųeṁi nocaṁi tak pérały té smaty. 'Ale terás, jak koleje nastauy, to-śe kajśi popożauy 'i terás to juz ńe sųyxaź ńikaj 'o b"oǵeńkax.*

'Ale 'ony zafse sóm 'i xozǫ 'a 'uvazujǫ kaj baba ślegńe, coby jej(i) żecko 'abo 'i samóm babę f-poųogu vżeny. To veznom żecko 'a sfoje podųozǫ.

Take żecko to taki b o ǵ i ń á s. Téj Maćkosce ńebosce to tag boǵeńki żecko 'odṁéniųy 'i 'ostavíųy jej tego boǵińásа; no 'i rós ten boǵińás—'ino taki bžyćki byų, taki máų ųeb vélǵi, 'ale byų mǫndry 'i taki smyśny jag gorál. To-mu juz byųo 11 lát. Jaze jej ftośi porażüų, zeby go büųa bžezovym prętem po dupe, to boǵeńka pšyńeśe to jeji żecko, a tégo (albo *tygo*) *boǵińáse 'odńeśe. Jak téz moja Maćkoska vyvéduа tégo boǵéńáse* [1]) *na-most tu pot kuźńom, jag 'ozebra(ų)a tégo xopáka do naga 'i vżena go biź bžezovym prętem, jak xopák vżon vżesceć, to boǵeńka pšylećauа 'i pšyvéduа tégo Maćkoscynego xuopáka, 'a sfojégo (sfojygo) vżena.—'Oné na-to tag bérǫ té żecka, ze-to ųadne* [1]), *a jejik te boǵińáse bžyćke.*

'A jag babę veznǫ, to jej dajǫ jeż 'i muśi jejik żeckom cycka davać.

To látego śe zavdy kųaźe pšy xoréj v-okńe na-kšyz dva żbųa

[1]) tak.

zytńi su̯omy 'i zvońḱi ze żelå, bo boǵeńka to-śe bo'i zvonkôf, tyk zôu̯tyx co-po polu rosnǫ.
Jagem byu̯a mau̯å, to jednę babe tak porva(u̯)y bogéńḱi z-u̯ysḱem [1]*), co praṽe ze jino ze jino ('ino) Påm Bôg dåu̯ ǯecko 'i ńcsu̯y jǫ z u̯éśḱem ḿeǯǫ do gośćéj*ⁿ*ca. Doṕéro bapka zacena vou̯ać:*

*po*ᵘ*ǫnka! xyć śe zvǫnka!*
*po*ᵘ*ǫnka! xyć śe zvǫnka!*

doṕéro baba, bo-to ńevysoko nad-ḿeǯǫ jǫ ńesu̯y, spuśćüu̯a rękę z-u̯yska 'i suka(u̯)a rękǫ po ḿeǯy zvonkôf. Jak śe téż 'uxyćiu̯a, 'ino dvoma paľicaḿi zvonka, tag je juz boǵéńḱi ńe mogu̯y z-u̯ysḱem rusyǯ 'i 'ostaṽiu̯y jǫ na ḿeǯy.
Boǵéńḱi to tak xoǯom jag gorålḱi, f-cårnyx spodńicax dugåcḱix 'i pu̯axtaḿi pooǯévane; 'ino noǵi to majǫ gęśe.
Uwaga. *Noǵi gęśe* boginek tłumaczą się tem. że góralki nie noszą butów lecz kierpce albo trzewiki i mają ściśnięte w kostce nogi, wychodzące z pod długiej spódnicy, sięgającej do kostek, — w przeciwieństwie do stroju laskich chłopek, obutych w buty z cholewami, — wyglądają też i robią wrażenie. jak gdyby na gęsich łapkach chodziły. Jest to zatem pierwotnie bardzo trafne spostrzeżenie.

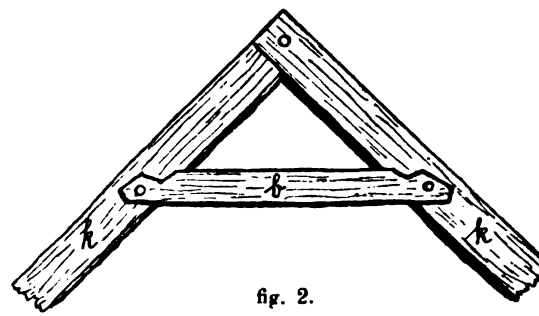

fig. 2.

bolåk. G. *bolåka,* bolak; wrzód.
bonda, bunda. Pr. pod *kaṕica.*
bont, łączy krokwie w wiązaniu dachowem, *b* na fig. 2.

---

[1]) = z łóżkiem.

bontovać, buntować: *podbontovau̯y go baby 'i ńe-xce; zbontovau̯y śe tam "oƀe 'i 'uraǯïu̯y se, ze...*

borgovać, borgować; dawać na kredyt.

boskė su̯ovo, boskie słowo = „niech będzie pochwalony Jezus Chrystus"; *žėg boskė su̯ovo; 'ańi śe ńiǯ ńe 'odezvåu̯, 'ańi boskėgo su̯ova ńe peǯåu̯.*

božykać, narzekać głośno, wołając: *o boże, boże!*

Bȯk: *Bȯg zapu̯ać temu co zjåt,*
'a temu co važyu̯,
zeby se pyzg 'opažyu̯.

bȯść, 3. Sg. *boǯe, bȯść:* a) *xlėb go 'ozbȯt, ~ boǯe,* mówi się o człowieku dumnym, ufnym w majątek, który *rezykuje* t. j. jest zuchwały; *vojuje, bo go xlėb 'ozbȯt,* o zuchwałym chłopcu;

b) *'a dududu na baśe,*
dobre kluski na kfaśe,
jesce lepse na voǯe,
bo po bžuxu ńe boǯe,

to znaczy: bo brzuch po nich nie boli.

fig. 3.

bǫnk, bąk; bękart.

brevitńe, krótko i stanowczo: *brevitńe mu peǯåu̯em: ƀer se.*

brėzovać, brezować; zdobić brzeg czegoś rysunkiem (malowaniem, rzeźbą, haftem): *brėzovanå śćana:*

'U moji matuśi,
'U moji koxanė,
malȯvane "okna,
brėzovane śćany.

brȯk, brozek, bróg, brożek: 1) stóg np. siana, 2) rodzaj małej stodółki na siano, zwróconej ku północy lub zachodowi, fig. 3.

bryś, żartobliwie o chłopaku: *måm dvog bryśȯv do-roboty,* mam dwóch chłopców do roboty.

buxac, buchacz; nałogowy złodziej. — *buxnǫ"ć*, buchnąć; ukraść.

buks, kieliszek wódki: *pålnåu̯ se buksa*, golnął wódki.

buḱet: a) na kapeluszu lub chustce: drużba chodzi *pod buḱetem*; b) bukieciki ze sztucznych kwiatów, roznoszone przez pannę młodą po domach jako zaproszenie na wesele; stąd *u nâz jez buḱet* = jesteśmy proszeni na wesele.

buštyn, bukszpan; ziele, którem się zdobi święcone na wielkanoc.

bu̯yćiḱi, buciki.

być: był w tym a tym miesiącu = urodził się, np. *nas to tšy ḿešǫnce starsy nad-ńǫ, bo 'ona byu̯a f śèrpńu, ḿè śe ṽiǯi. cy-to ve-vžeśńu, 'a nas...*

bžeḿę, bžeḿǫncko, brzemię, brzemiączko; to co się niesie na plecach. Natomiast *nårǫncko*, ciężar niesiony na ramieniu.

b̓åu̯asy, białawy.

Ḃèlany: Jå jesce ńe byu̯a na Ḃèlanak—ńi måm ćekavośći—ńe byu̯am za-mu̯odu, to-ta na staroż ńi-måm po-co. 'Ej co-ta, xoǯić ta po Ḃèlanak!

'Ej tša 'iś pšede-śḿešćom, bo-by tša po-śḿešći xoǯić!

'A xoć-ta doṕèro po leśe po tyk ćèrńak—'ozb̓ij-se pysk (pèsk)! Jaśeg 'ano! zapšǫngåj katy! turgåmy na Ḃèlany!

Jagem byu̯a ǯeuxǫ, to mamuśa ḿi ńigdy ńe dal̓i; padal̓i: co-ta dobrygo na Ḃèlanak — tam ńima nic dobrègo!

b̓ić: a) o chorobie: *żimno go b̓ije*, febra go trzęsie; *cykåva go b̓ije*, ma czkawkę; *ǯady b̓ijǫ*, womituje (żartobl.); b) *b̓ić śe: kobyu̯a śe b̓ije*, w czasie popędu płciowego.

b̓ijåk, bijak; krótsza część cepów, młócąca zboże.

b̓itńik, lubiący bójki.

cafać, cofać, cafać: *caf śe!*

cale, fcale, wcale.

casy: 1) gazeta, pismo codzienne, od nazwy dziennika „Czas"; 2 godzina: *'ile, ḱela casôf* = *'ile, ḱela goǯin*

cåṕić, scåṕić, capić; złapać: *scåṕïu̯ go za skšele* (od kaftana).

cårny = *śćårany, poćårany*, np. *cårnå košula, poćårane buty*. Pr. *ćårać*.

ceceruvać śe, ceremoniować się, certować się.

cećkaj, gdziebądź (*e* jest trochę zwężone); *cejco*, cobądź, coś, coś ciekawego: *myślåu̯ ze to cejco*.

cexrać śe, czóchrać; trzeć się o co, mówi się o bydlętach, drapiących się o drzewo i t. p.

celåć, czeladź; wszyscy domownicy wraz z dziećmi gospodarstwa w przeciwstawieniu do nich, t. j. do *gospodåža* i *gospodyńi*.
cervony, czerwony; *cervonka*, czerwonka, dysenterya; *cérv́eńec*, czerwieniec, t. j. tłusty, czerwony człowiek. NB. *cervony*, *cervonka* mają otwarte *e*, *cérv́eńec* ścieśnione.
cesḱi, czeski; dawna moneta = 5 centom (10 halerzom).
cfåu̯, cwał; galop.
cl̓ifḱi, ckliwki; łaskotki. — *cl̓iv́ić*, ckliwić; łechtać, łaskotać.
cuu̯ḱi, onucki do butów.
cycoń, benjaminek, mamin synek, gagatek. — *cycoxa*, ts. odnośnie do dziewcząt.
cyganek, piec z blachą i *bęxartem*, fig. 1.
cykåva, czkawka: ~ *jǫ barʒo b́ije*.
cynaderḱi, cynadry; jądra samców.
cysty, ładny, porządny, piękny, np. dom, zboże.
ćapać, *ćaṕę*, *ćaṕes*, *ćaṕe* lub *ćapå*, ciapać; strącać owoc z drzewiny zapomocą kija.
ćårać, ciarać; walać, czernić; stąd (wedle p. T) *ćarax*, jako chodzący w *poćåranyx* sukniach, t. j. *cårnyx*, w przeciwstawieniu do barwnego ubioru chłopów.
će! će-vy! widzicie! widziciewy! (skrócenie).
ćekavoś, ciekawość; chęć, ochota, popęd, uzdolnienie do czegoś, np. *må ćekavoż do roboty*, *ćekavy do žeḿesu̯a*, *do ʒeu̯x*.
ćeʲńᵘkå, cienka; p. *nådou̯ek*.
ćepać śe, 3. Sg. *ćeṕe śe*, siepać się; szarpać się, ciskać się: *Maryna xań*, *v́idać*, *tėz ńe 'ot tėgo*, *xce go v́idać*, *bo-śe ńe ćeṕe*.
ćérńåk, cierniak.
ćérpota: 1) masc., kaleka, cierpiący; 2) fem., cierpienie.
ćęnty, cięty; dzielny, pełen animuszu.
ćęvǵem, cięgiem; bez przerwy.
ćixåj, *ćixåjće*, *ćixåjćės*, milcz, milczcie.
ćīsyć, okładać na zimę ściany mierzwą, perzem, trzaskami lub mchem *(mexem)* dla ciepła. — *ćīsyna*, materyał służący do tego (mech i t. d.).
po-ćmåku, po ciemku.
ćoska, siekiera z szerokiem ostrzem.
ćǫńć, ciąć batem: *jå potne batem tėgo žytka! ćon*, wyciął batem;

nigdy: *udežyć batem*. Natomiast *udežyć* kijem (pr. pod *kšesnomatka*), *zvaľić* kijem, *pålnǫńć* pięścią w pysk.

ćpać, 3. Sg. *ćpå*, jeść żarłocznie.

ćućmåk, ciućmak; niedołęga, niezdara.

ćunǫńć: tša jėj 'ino tak ćunǫńć, beǯe gådać.

ćupać, pšećupać, ciupać; rąbać coś na kawałki, małe i drobne; *rǫmb́e śe* drzewo całe na pniu, *ćuṕe śe* polana na kawałki.

dala, dalej: *ńė-mòk śléść — i dala vžesceć.*

dańina, składka na cele gminne, publiczne, wybierana przez radę gminną; dziś już nie istnieje.

dažyć śę, vydažyć śę, darzyć się; poszczęścić się, obrodzić.

despet, roƀić komu na ~, na złość; od tego *despetny*.

do-w złożeniu z czasownikami odpowiada ogólnemu *z*-; *doƀić* = bardzo zbić; *dėzǯ dolåu̯; 'ale mu dolåu̯o!* = zlało go bardzo. — *do cna*, ts., zupełnie. — *do-kšty*, do krzty.

dokumentńe, dokładnie, szczegółowo.

dostšezeńe, przypilnowanie, dopilnowanie. NB. Ogólną wymową jest *doščšezeńe*, pr. uwagi wstępne.

dovoǯić, dovéść, prowadzić krowę, która się latuje, do byka.

dovéǯïny, dokończenie jakiegoś uroczystego aktu, zaproszenia...

draƀinkåš mniej więcej to co 'karyerowicz': *To straśnie na vòjtostfo śpekuluje, tag-by to xćåu̯, tag vele fšyćḱix zaskakuje, vė kaj co peǯeć; no 'i jes tym podvòjćim 'ino bes to zaskakuvańe. Draƀinkåš taḱi!*

*dre*ᵘ*ux*, kogut: *jak śe to dre (dže) ten dre*ᵘ*ux.*

druxna, druchna.

duca, ducka. ts., koszyk okrągły z wikliny z dwoma uchami, objętości ćwierć korca; *duca*, przezwisko baby lub dziewki niskiej a grubej.

ducla, przerębel w lodzie.

duxem, koniecznie. NB. Zwykle znaczy ten wyraz 'szybko'.

dugåcḱi, długi, np. *ḱij*, ale zawsze: *žyjǫ dugo.*

dupa, dupa; tył: *tšymå ḱij za dupǫ* = za sobą.

duzecko, dużo: *ńe-čša ta duzecka, 'ino 'ośćuṕineckę.*

dužyć, nadužyć. buntować, podmawiać.

dvojić, dwoić; mówić komu „wy"; natomiast *mòvíǯ na-jedno*, t. j.

„ty“ (tykać). Żonatym i zamężnym *dvoji śe* wszystkim bez względu na najbliższy nawet stopień pokrewieństwa; tylko rodzice dzieciom i *'ojcóve* t. j. teściowie zięciom *mówǫ na jedno.*

dyxać, dychać; ciężko oddychać, sapać. Pr. *påxać* i *txnǫńć.*

dyndać śe, ts., telepać się (złym, roztrzęsionym wozem).

dyrdy: lecieć *dyrdy*, *dyrcka*, *do dyrdońa*, lecieć w dyrdy (pędem i t. d.).

dżevína, drzewina; drzewo owocowe; używane także jako collectivum, pr. pod *vǫosy.* NB. Ogólną jest wymowa *żżevína*, gwarowo także *żevína*, pr. uwagi wstępne.

dżéć śe s kém, drzeć się; drażnić kogo. NB. Względnie *żżyć śe.*

zvono, dzwono.

źadek, dziadek: ojciec rodziny, w której są jego wnuki, jest dla każdego *źatkem;* także dzieci mówią wtedy o swym ojcu *naśi źadek.*

źaduś, dziaduś; żebrak.

źamźa, dziamdzia; rozlazły w mowie.

źåt, dziad; żebrak; pogardliwa nazwa biednego lub niedołężnego człowieka: *taki źåt, to źåt!*

źady, łachmany, niepotrzebne rupiecie; *źady go bijǫ*, womituje; *źady 'idǫ f-kǫnty*, mówi się o zmroku, zapadającym naprzód w kątach izby.

źevuxa, *źeųxa*, *źoųxa*, dziewucha; dziewczyna: a) córka: *nasa źeųxa;* b) wogóle dziewczyna, należąca do rodziny w przeciwstawieniu do służącej, t. j. *źéfki.* Zdrobn. *źeųska*, *źeųsecka;* zgrub. *źeųsysko.* NB. Chłopi piszą często *dziełcha*, *dziołcha.*

źéfka, dziewka; służąca, bez względu na to, czy jest panną czy zamężną (lub wdową). Jestto pomocnica gospodyni, wykonująca roboty gospodarskie i domowe; natomiast *pastérka* prócz paszenia bydła załatwia roboty podrzędne, np. zbieranie trawy.

źérżåk, dzierżak; część dłuższa cepów, którą się trzyma w rękach.

źiźǫųy, duby smalone, głupstwa.

źis! widzisz!

'Ele mele dutki
gospodåż malutki,
gospodyńi garbatå,
'a córecka smarkatå.

faleśny, fałszywy.

faloblivy, mający wadę fizyczną, kaleki, np. *faloblivy na nogę.*

feśacki, feszacki; tęgi, dzielny, wielki.

Frajcysek, Frajcyśa, Franciszek, Franusia; niezdrobn. fem. *Frańka.*

fryc, pl. *frycové*, idący pierwszy raz na odpust do Kalwaryi.

fse, zawsze.

fselijaki, wszelaki: *dajze tu boze fselijake zboze.*

ftendy, wtedy, zob. pod *'oset.*

filancvax, financwach; strażnik celny.

fita, fitka, zupa ziemniaczana, zwłaszcza na śniadanie: ziemniaki rozgotowane we wodzie, z cebulą, kapustą świeżą, pieprzem i solą i okraszone (lub bez okrasy). Stąd też nazwa *żółte żémńåki.* Inna nazwa: *sekulåtka.*

gacek, ts., nietoperz.

gaźina, gadzina; drób.

gajda, niezdara.

galas, zamieszanie.

garlėta, galareta; z nóg wieprzowych, ulubiona potrawa. Poczucie językowe ludu łączy ten wyraz z garłem.

gaųganki, imbier w wódce, którą dają położnicom i babom na chrzcinach; tak się nazywa, bo kawałki imbieru w wódce przypominają gałganki. — Przenośnie: *gaųganki*, chrzciny.

gaver, gawer; mniejwięcej to, co inteligencya nazywa 'facetem'.

gavęźić, gawędzić; zawadzać, przeszkadzać.

gazdovać, tylko o spełnianiu funkcyi urzędowej, np. *gazdovaj vójtostfem.* Wyrazy *gazda* i t. d. tylko stosowane do górali.

gådać, gadać; mówić (w przeciwstawieniu do *mówić* o co[1], t. j. 'prosić'): *gådå, jagby ćelę pšez ńego gådaųo*, o flegmatyku.

går, zupełnie, np. *går g'upi.*

gårcuś, garczuś; garnuszek.

gåšć, garść: *na gåšćach* (zboże leży).

---

[1]) ale nie wyłącznie.

gęmbę 'otfĕrać na kogo, łajać.
gnojåš, brudas, plucha.
gnojńice, gnojnice; boczne deski, które się kładzie na wóz w razie potrzeby (do wożenia gnoju i t. p.) zamiast literek i półkoszków.
gnǫmp, fem., strapienie, zmartwienie. NB. Casus obliqui p. T. nieznane.
Gody, godńe śfęnta, Boże Narodzenie.
gońac, fem. *gońacka*, goniacz; rozpustnik, latawiec. NB. *o* otwarte.
gońi mńe, mam rozwolnienie.
gôra, góra; strych. NB. *gôra, gôry, gorål // gôrål.*
gôrńica, górnica; płótnianka; wyraz i rzecz rzadkie, bo ustąpiły miejsca białej, sukiennej *sukmańe.*
gǫska, gąsienica.
gǫzva, gążwa; rzemienne kapturki, łączące bijak z dzierżakiem (cepów).
grać na instrumencie; *'igrać* w karty.
grożå, materyał na płot. NB. *o* otwarte.
grożić płot, w przeciwstawieniu do *stavać parxån* (parkan).
grǫmbel, grządki poprzeczne w ziemniakach.
gruxoty, dzwonki.
gųatkĕ kôńe, nieosiodłane, bez uprzęży i uździenicy; w tem znaczeniu co o człowieku *nagi*, o koniu mówi się *gųatki.*
gųęmboką krowa, która dużo żreć potrzebuje.
g'upek, głupek; idyota, bałwan: *cóz-mńe g'upkem robis?*
gvara, pogvårka, rozmowa, pogawędka.
gvåzda ćeśelską, znak wyrzynany przez cieślę na środkowym stragarzu.
gžńić, Praet. *gžńių, pogžńių*, grzmieć; iść szybko; natomiast *gžńeć, gžńaųo* o grzmocie; w Praes. jednako.
Jak pérsy råz gžńi, to-śe magają, zeby cųóveg byų zdrovy.
Jag gžńi tak fcas, ledve śnęgi stają, to, mówǫ, na dobry rok.
gžǫńźel, grządziel; żelazo u pługa.
gžybek, tłuste ciasto, pieczone w ostatki (mąka, jaja, masło i cukier).
ǵerlanda: a) wianuszek na głowę; b) bukiety ułożone w wieniec na czole panny młodej.
ǵicål, ǵicåle, nogi.

ǵidyǯå, gidya; wysoki, a niezgrabny człowiek.
ǵist (ǵizd-), nieczystość.
ǵiźǵić, robić nieporządek.
xaƀina, habina; gałązka, rózga, pręt. P. *xåƀe*.
xadera, kobieca katanka, wzorzysta, wyszywana złotem, paciorkami i centkami; zwana także *jadviśkǫ*.
xadra, nędzna szkapa.
xaf, *xavok*, *xaftęndy*, tu, tędy.
xajty, hajci, hajty; mówi się do dzieci w znaczeniu 'daleko (iść)'.
xandrycyć śe, handryczyć się; sprzeczać się (o żydach).
xań, *xaj*, *xajnok*, *xajńok*, tam, w tamtą stronę; *xańtędy*, tamtędy.
xaratać, ts., łamać, trzaskać: *poxaratany*.
xarbata, herbata.
xaruba, nędzna krowa.
xarušić na kogo, krzyczeć, swarzyć, wymyślać.
xaruvać, harować; trzeć, szórować, ciężko pracować.
xåƀe, kępy chwastów, krzewów, krzaków, badyle, krzaczki (nieużyteczne). P. *xaƀina*.
xåxǫ̀ų, snop przykrywający kopę z wierzchu. NB. *xoxǫ̀ų?*
xeta, hetta, wołanie na konie. NB. Wymawia się nie z długiem *t (tt)*, tylko z granicą zgłoskową w samem *t* (?).
xeųznać, *zaxeųznać*, *'oxeųznać*, kiełznać; założyć wędzidło.
xėrǵe, drobne gałązki.
xlebåki, podlejsze korale, niedokładnie okrągłe.
xlėp (przenośnie), majątek, np. *ǵęska bogu xleba 'u-nåz doś(ć)*: *'oćez* (ojciec) *'umåŗ 'a teråz 'opcy beǵe xlėb jåt*. P. jeszcze pod *'omyvać*.
xlėf, stajnia dla krów i świń (dla koni *stajńa*).
xmin, *xmińek*, kmin, kminek.
xojina, choina.
xonorovy, obraźliwy.
xonǫ̀r, pycha, wyniosłość, nieprzystępność: *dobry cųek*, *xǫ̀norų* (tak!) *ńe-må*.
xopy, *xopíki*, pieniądze, grosze (żartobl.).
xorlåk, cherlak. Wpływ wyrazu *xorǫ̀vać*.
xoroś(ć), choroba.
xoųda, kobieta wysoka, chuda, stąpająca wielkimi krokami.

xrosty, ts.

xrupka, gatunek śliwki, owoc zielony, okrągły.

xto, rzadziej *fto*, kto.

xtory, *xtoren*, który. NB. *o* jasne.

xukac (-åc): taki co za babami låtå, czyli co *še xuků*.

xulać, hulać; tańczyć.

xus(t)ka, chustka: a) na siebie do odziania; b) *pǫsovå*, wielka, w zawój wiązana na głowę; także *sytå*, biała, wyszywana; *xustke zavǫzać* (tylko na głowie), ~ *e 'oźåć*, zarzucić na ramiona.

xustecka, tylko mała, w tył wiązana na głowie, różnych barw.

xu̯op, chłop: a) mężczyzna; b) mąż: *mój ~;* c) zuch: *xto to podńeše, beźe ~*.

xu̯opåk, *xopåk*, chłopak; syn niedorosły, np. *Jaśkóf xopåk* w przeciwstawieniu do *pastéža* i *paropka*.

xybać, *xybnǫ*ć*, chybać; skakać, skoczyć; *xyp*, *xyp!* hop, hop!, *xybaj!* chodź tu! NB. Zdaje się, że to nie ze wszystkiem bronowskie.

xyćić, chwycić: *mejscem xyći, 'a mejscem vyžući pu̯uk, — kas to! Bo tfardo*. Pr. *xytać*.

xyna, china.

xynǫńć (chynąć), p. *'oxynǫńć*.

xys: pot xyzem, pod dachem; *pod jednym xyzem* są np. chlew i stajnia.

xytać, chwytać; znaczy także specyalnie: brać w dzierżawę, np. *xytaź morǵi*.

'inny, wypadający na drugi tydzień, np. *'inny ftorek*. Także *'insy*, *'inksy* rok, następny.

'inklus, inkluz; pieniądz powracający do właściciela.

'iś(ć): 'a-jiććéz-vy, a idźcież wy (okrzyk niechęci), dajcie pokój, nieprawda! np. *bede jå ta s-fańi xoźiu̯...*, *'a-jiććéz-vy!*

Jadźiga: po śvęnty Jadźige vyzeń krovy i pśyge (= przyjdź-że).

jadźiśka, katanka kobieca wzorzysta, zdobna szychem i paciorkami. P. pod *xadera*.

Jaga, ts., Jadwiga.

jaguda, Pl. *jagudy*, ale Gen. Pl. *jagót*, wiśnia (owoc i drzewo). W zwykłem znaczeniu wyrazu tego się nie używa.

jagze, tak jest!

jandv́inta, adwent.
jaŋkor, uraza, gniew; adj. *jaŋkorľivy*, złośnik, popędliwy, obraźliwy.
jarḱi, jasny, słoneczny, np. pogoda, słonko.
jažemńice, jarzmo, tylko w pieśni:

dåjmy zu̯ote jažemńice,
jeǵmy ᵘorać na pšeńice.

jåjecny rok, obfity w jaja, dobry na jaja.
jåjka: Bo ta straśńe śḿėxu było s-tego! jå mȯv́e do mėgo xu̯opa, bo ta śḿėtanę ḿåu̯ tės: Vojtek — mȯv́e — śḿėtanę ta popxńij jag mozes, xoć ta 'i 'o centa spuś(ć), a za jåjka śe — mȯv́e — tšymåj! xa-xa-xa — a taḱi pån ḿastovy — bo ta cejco ćaraxȯv byu̯o, jag na tårgu; 'ale mȯv́e våm kumoska, co ta s-tego śḿėxu byu̯o! straśńe śḿėxu byu̯o!
jednać, godzić kupując, targować.
juzyna, podwieczorek.
kabåt, kurtka wcięta w pasie z dwoma fałdami z tyłu, czerwona lub siwa (niebieska), czasem w kratki czerwone z czarnem. wyszywana szychem i guziczkami. Strój męski.
kaćau̯a, bat gruby; też o człowieku, tyle co *gruby valek.*
kady, kędy; dokąd.
kaftån, granatowy, czerwono podbity żupanik męski: jest z rękawami i w tym razie wyszyty guziczkami z macicy perłowej i metalu — lub bez rękawów i wtedy naszyty suto kutasami jedwabnymi.
kaj, gdzie; *kajśi*, gdzieś.
kajńcuk, kańczug; zdrobn. *kajᵘcuzek.* NB. W *kajᵘcuzek ń* wzgl. nazalizacya słabsza.
kaleńica, ts., szczyt dachu obrzucony gliną.
kalėtḱi, klapki przy gorsecie.
kandyba: 1) wielki brzuch; 2) człowiek brzuchaty.
kaʲńǵara = *kaćau̯a.*
kapa, kawałek mięsa z częściami rodnemi krowy; u żywej krowy ta część nazywa się *'ogońicǫ.*
kapa na piecu; piec z *kapǫ;* zob. *k* na fig. 1.
kapka, kropla, odrobina.
kaṕica u bondy (bundy), kaptur.
kara, zwana też *puvoże*, przednie koła wozu, z osią, dyszlem

i podkólkami. NB. Powszechne znaczenie jest 'dwukolny wózek' (samodzielny, nie 'przodek wielkiego wozu').

karćić, łajać.

karlus, zuch. Gospodarz Mikołajczyk wykrzykuje po pijanemu: *Xe, pšå kšes! Mikoųajcyk jes xųopåk karlus! ńema nademńe xųopa na caųǫ veś.*

karmazyn, sukno granatowe na kaftany, żupany, gorsety.

(kat) katy, mówi się o tęgich koniach, a ironicznie o lichych szkapach. Pr. pod *Bélany*.

katana, rodzaj żakietu kobiecego.

kårpać, nawdziewać coś po kawałku, cerować, zbierać fałdki.

kåvórek, Pl. *kåvórki*, mały snopek ze słomy długiej (związany). Miejscowość nazywa się *Kavóry*.

kfardy, twardy. Ale pr. *tfardå*.

kfåtki: a) gwiazdki, strzyżone misternie z kolorowego papieru, któremi dziewki zdobią ściany, przylepiając je koło obrazów; b) rumieńce na twarzy; podobnie mówi się: *tfåš kf'itńe*, rumieniec wystąpił na twarz.

klamruvać, *zamklamruvać*, zagadnąć w ten sposób, żeby zagadnięty nie wiedział, co odpowiedzieć.

klavy, dobry (naleciałość z gwary przedmiejskiej).

klucka, p. *smycka*.

kńeć, ts., bogaty gospodarz; *kńotka*, fem.

kobéta, kobieta; żona.

koće-ųby, rodzaj jabłek.

kolå ściany, koło.

kolca, pl., kółka do pługa.

kolenda, zadatek dany służbie.

kolėj, ts., jechać *kolejǫ*.

z ko'ńca, od początku.

końikovatå kobyła, która się bije, a doprowadzona do ogiera nie odstanowi się, tylko bije się dalej.

kopańå pl., czas kopania ziemniaków: *f-kopańå*.

kopyść, trzonek długiej łopaty służącej do mieszania.

kopisko, stajanie skopane po wybraniu ziemniaków.

korona: 1) moneta, 2) wianek. NB. Ale *ńeběskå koruna*.

kostševa albo *koščševa*, rozczochrana głowa; *xoźi* jak ~.

košulka, krótka koszula (bez nadołku), haftowana, którą wdziewają kobiety na długą koszulę.

koųåc. kołacz.

kovål: kovål kuje, poperduje,
'a kovålka srå do-gårka.

koza, kożuch na mleku lub śmietanie.

kóńėrować, besztać, wymyślać.

krålka, dyska (w kartach); żartobliwie: setka, stówka.

krekożyć, 3. Sg. *krekože: kura ~;* ale znosząca jaja (kwoka) *kfåce;* jestto więc inny rodzaj głosu.

krepívka, krepinka; tasiemka do wyszywania, a raczej obszywania ubrań.

krok, o częściach płciowych kobiet: *f-kroku.*

krokef lub *krokva; k* na fig. 2., *d* na fig. 4.

kruceć, żaby i małe prosięta *krucą.*

krypec, kierpiec, tylko o góralskiem obuwiu.

kšempel, odrostek, korzonek, sterczący kawałek korzenia, często umyślnie zostawiany.

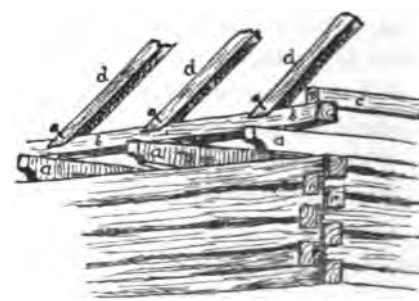

fig. 4.

kšesnomatka, chrzestna matka;

N. *kšesnomatka*	V. *kšesnå matko!* i samo *kšesnå!*
G. *kšesnomatki*	
D. *kšesnomace*	I. *kšesnomatkǫ*
A. *kšesnomatkę*	Adj. *kšesnomacyn.*

S kšesnomatkǫ tåńcę, żona mi ne véży,
tšymå kij za dupǫ, pono mę udeży.

kšesny 'oćec, chrzestny ojciec;

N. *kšesny 'oćec*	D. *kšesnoojcu*
G. *kšesnoojca*	A. *kšesnoojca, kšesnégo 'ojca.*

Adj. *kšesnoojcóf.*

kšyf, krzyw, z Dat., winien: *cóm-ći kšyf? jå temu ne-kšyf. ~ kšyva;* także absolutnie: *'a vyśće kšyvi; ne 'on kšyf.*

kšynka, skrzynia. NB. Wyraz *skšynka* istnieje w specyalnem znaczeniu, pr. pod *låda*.

kšywula, krzywula (przezwisko kobiety).

kubek, *kubås*, kubek, kieliszek; *kubek ćepųy*, herbata z rumem; ~ *žïmny*, kieliszek wódki; ~ *cårny*, szklanka kawy czarnej z rumem.

kudraś, człowiek w ciemnych, miejskich sukniach; mówi się pogardliwie o chłopie, ubranym „po pańsku", albo o podmiejskich oberwusach. NB. *ćarax* tylko o „panach".

kukęųka, kukiełka; długa bułka, zwłaszcza lisiecka, lub t. z. *golikoską* (=golkowska, z Golkowic).

kumora, komora: a) do przechowywania zapasów kuchennych, spiżarnia; b) odnajęte mieszkanie: *na kumoże być*, *kumorovać*, mieszkać w najętem mieszkaniu.

kumoter; *kumoska*, *kumośa*; wyrazu *kum* używa się tylko w Voc., np. *mój kuńe*; demin. masc. *kumća*, *kumoterek*; demin. fem. *kumošïcka*.

kuseryį̈e, dwuznaczniki, głupstwa (mówić).

kųańać śe, całować po rękach; natomiast nasze 'kłaniać się kapeluszem (czapką)' wyraża się przez *pokųońić śe*.

kųońica, kłonica; podkulek przy wozach drabiniastych (do zwożenia zboża lub siana), wysoki i niestale osadzony.

kųopot, kłótnia. — *kųopoćić śe*, kłócić się.

kej, kiedy. — *keby*, gdyby.

kela, ile?

kernos, kiernoz; wieprz rozpłodowy.

ki gžéši! co u dyabła! ki dyabli!

kidać, rzucać (gnój i t. d.).

kij, belka, drzewo budowlane: *po cemu te kije?* Zob. też str. 337.

kinål, kinal; wielki nos.

laběda, *labětka*, człowiek narzekający. — *laběžić*, labiedzić; narzekać (płaczliwie).

lala-xa! sposób zwoływania gęsi.

latovać śe, o krowie mającej popęd płciowy: *krova śe latuje*, *tša jǫ dověść*; *'odlatovać śe*: *krasą śe 'odlatovaųa*.

latovńïca, krowa która się często latuje.

låć, *låńe*, lać, lanie, w znacz. 'bić, bicie.'

låda, lada; sieczkarnia ręczna z korbą, w przeciwstawieniu do *skšynki*, sieczkarni ręcznej z kosą (bez korby).
lekuś, lekkiewicz, szaławiła.
lelijå, lilia.
lěki, leki, lekarstwo.
lgů źima, mokra zima; *lgo*, jest odwilż; zob. też *'odelga*.
ligust, roślina 'licium barbarum.'
lixa, płat pola, duży kawał roli: *pękne pole... i takå lixa!*
A. *mełi 'oni ta tyy žemńåkóf co?*
B. *'ano, ne byuoby? s-takéj lixy...!*
lis: lisa puścić komu, podpalić czyjś dom, *potkużyć kogo*.
litkup, porękawiczne przy sprzedażach; litkup daje kupujący sprzedającemu, czasem odwrotnie, czasem w formie picia.
luxt, szyba w oknie otwierająca się, t. z. 'kwaterka' albo 'lufcik.'
luśńa, luśnia.
luzować śe, o saniach, ześlizgujących się z toru.
macykura, używa się o gospodarzu, który wtrąca się do gospodarstwa babskiego, *do bapskéj žecy*, a więc który się bierze także do obmacywania kur.
maćek, brzuch.
magać śe, przewracać się (po zagonach i t. p.), pr. pod *gžmić. žemńåki*.
maglovńica, maglownica; ręczna magiel.
magluvać, maglować w znacz. 'bić.'
majka, t. j. mańka; dziewczyna z przedmieścia (pogardliwie).
marmulina, harmonijka rozciągana.
marona, *'ozmajerån*, rozmaryn.
maśkary, maszkary.
maślox, fem. *maśloxa*, płaksa, lubiący „się maślić".
materklåse, materklasy; drobiazgi, manatki.
mazůk, szczotka do smarowania butów czernidłem.
målí, prędzej.
mèrxać, pomieszać, poruszać.
mlćko: bez vode ńe-čša krov gnać paś, bo-by ~ pšepadło.
mośęzny placek, kołacz ze serem, wypiekany przez przekupki z Liszek. Nazwa pochodzi od żółtości sera.
mój, moja, mówi żona o mężu i na odwrót.

mówić na dvoje, ~ na jedno, mówić „wy“ albo „ty“. Pr. *dvojić*, także *gådać*.

mųóże, mųóżęnta, młódzie, młódzięta; młode gołębie.

mųótka, młódka; kura, która jeszcze nie niesie jaj.

mysy: mieć mysy, mieć łaskotki; *vybrać komu mysy*, łaskotać kogo.

mzéć, mżeć; o człowieku (chorym), na poły śpiącym, na poły czuwającym: *'ona mzy, tak-ino mzy.*

markovać, miarkować, rozumieć; *markuję, markuję*, ależ rozumiem.

mec, część odrzwi, *m* na fig. 5. — *zmecovać.*

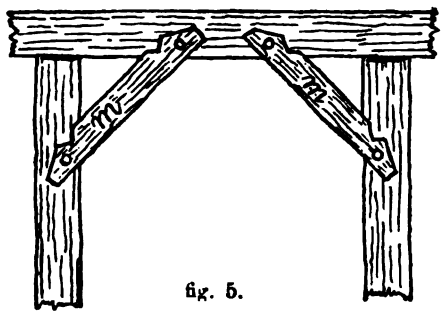

fig. 5.

merlåk, brzydak (przezwisko).

merlina, brzydka rzecz, brzydała.

mernik, miernik; geometra.

mésanka, mieszanka; koniczyna z tymotką (pasza dla bydła).

męnki, miękki; łagodny, litościwy; także ziemia jest *męnkå*, natomiast chleb jest *mentki.*

migać, pomigać, jeść, zjeść: *pomigåų se*, pojadł sobie.

minuvać, paradować, chodzić wystroiwszy się.

mitręga, mitręga; próżniak: *Maćek to taki mitręga, bo jak se "opije tę tfardę, to beże gådåų i gådåų, 'a-tu r"obota f-polu st"oji.* — *mitrężyć*, mitrężyć; czas tracić.

na zamiast naszego 'do': *pojadę na Gvożżec za vęglem* t. j. do Gwoździca po węgle; *xoźmy na Krakóf.*

nabyć se, nabyć się; być gdzieś długo, do syta, np. w wojsku: *doś se ta nabedą.*

nadžućić voza, przesunąć tylną część wozu (t. z. „zadek“), aby łatwiej nawrócić.

napaś, niezgoda: *nijaki napaści ne byųo męnzy nami.*

naprávić, sporządzić, przysposobić sprzęt jakiś do użycia, np. *naprávić ųopatę*, wbić ją „na styl“ (na rączkę, trzon).

narábać, porabiać: *cóz narábáće?*

narobony, przyzwyczajony: *'ón 'od maųégo taki narobony.*

naśi, rodzice.
nåcyńe, narzędzie.
nådou̯ek, dolna część koszuli kobiecej od pasa, przyszyta do części górnej, zwanej *ćeńkǫ*.
nåmóvić, *namåvać*, godzić służbę: *nåmóvïu̯ ʒéfkę 'od novégo roku*.
nåmóvisko, umowa, zmowa.
nåṕęntek, obcas.
nåręncny, naręczny (koń).
nårǫncko, narączko, t. j. tyle trawy, liści buraczanych i t. p., ile można wziąć na jedną rękę. Pr. *bžeḿę*.
nårt, podbicie u stopy: *na nårće*.
nåśelnik, naszelnik.
nåvrót, dar otrzymany na odchodnem; zwykle ironicznie: *móf-ta 'o nåvrót*, aby ci co prędzej kazali się wynosić (pędząc nawet kijem).
no: 1) tak; 2) albo to prawda!
noc: Małżeństwo się pokłóciło, Anna Maronina powiada:
'E! 'ońi śe ta pogoʒǫ, 'ino noʒ nadyʒe...
pšyʒe śfę̄ntå noc,
to pogoʒi luʒi moc —
'ano bo pråvda, v-nocy to-śe moʒ luʒi ze-sobǫ pogoʒi, xoʒ-by śe jag gńévalï beż-ʒeń... śfę̄ntå noʒ 'ig zgoʒi, jag jedno vel druǵégo legńe.
v-nogę, w nogi: *jå po Jaśku,*
Jaśeg v-nogę.
nośïdu̯o, nosidła; przyrząd do noszenia konewek (koromysła).
novotny, nowotny; nowomodny: *jaḱeśi må novotne na spodńicę, zåpaskę; teråz nastao taḱe novotne; nastay novotne xadery.*
nozovina, nożyk.
nǫze, dalej!
ńelusy, słaby, chory. NB. Wyrazu tego używamy w znaczeniu 'nieswój' (bez humoru, osowiały, kiedy komu coś brakuje, a jeszcze niema wyraźnej choroby czy słabości).
ńepeć, niema żartów: *viʒe, ze ńepeć.*
ńescę̄śće, nieszczęście: *'O ńescę̄śće ńetrud̯no, bo ńescę̄śće ńe po żeńi xoʒi, 'ino po luʒak, to povadajǫ zdåvna.*
ńescę̄śńik, nieszczęśnik; fem. *ńescę̄śńica*, epilepsya.

ńeskųanny // ńeskųadny, nieskładny; do niczego: *nas taki zųopåg ńeskųanny! ńijak śe 'ańi påćéża na*ucyć ńe·kce, 'ańi ńic.*

ńestydńik, ńestydńica, ńestydny, niewstydnik i t. d.; bezwstydny.

*ńes*uxany*, nieposłuszny, nieusłuchany.

ńevymárkovany, także *ńevymárkovny*, niewyrozumiały, niepobłażliwy.

ńevyrozumálec, ten co nie może zrozumieć *(vyrozumeć)*, gdy do niego mówią.

ńezguųa, ts., niezgrabny, niedołęga.

ńéma, ńima, niema (nieosob., = niem. es giebt nicht); osobowo zaś: (on i t. d.) *ńé-må, ńi-må.*

ńijaki, żaden.

ńikaj, nigdzie.

ńikto, nikt.

'obcec, obrębić (koszulę); inne formy nieużywane.

'objeśny, żarłoczny.

'oblėc kosule, włożyć na siebie; *zvlėc k.*, zdjąć.

'obmówisko, obmowa.

'obmówńica. lubiąca obmawiać.

'obora, dziedziniec gospodarski (nie: stajnia dla krów).

'obeś, obwieś.

'obić, wymłócić: *na pékne 'obili*, wymłócili, omłócili; *'a śiśåj pšytarli jesce kopę i śeś snopkóf*, domłócili.

'ocap, belka leżąca na futrynach drzwi i okien i trzymająca je, aby się nie ruszały w ścianie. — *'ocapić, zaocapić*, przychwycić, p. *capić.*

'oćépka, ociepka; wiązka słomy (mierzwy).

'odbórka, pobór, asenterunek.

'odecnąć, ocknąć; zbudzić się.

'odelga, odwilż, zob. też *lgå źima.*

'odevžėć, 'otfožyć, p. pod *zavėrać.*

'odmax, rozmach: *z-odmaxu*, z rozmachem, siłą rozmachu; *jag mu dåų z-odmaxu...; 'obaľių śe tag z-odmaxu.*

'odoǵåć, zob. pod *'oǵåć* i *pšyoǵéva.*

'oduźeć, spokornieć, otumanieć, stracić rezon: *'onému ta zaråz 'usy *opadnǫ, zaråz 'oduźeje.*

'odvažyć, także *zavažyć*, zbroić coś, zrobić awanturę, beknąć za co.

'odžomek, kloc ucięty przy korzeniu.

'ožáć, odziać, z Acc.: ~ *xustkę; 'odožáć še s-xuski*, zdjąć.

'ofcáš, owczarz; lekarz wiejski, znachor; p. *vrós.*

'ogońica, części rodne krowy. Pr. *kapa.*

'ograńica, wsi leżące za granicą własnej (ale w sąsiedztwie). — *'ograńicńik*, pochodzący z innej wsi.

'ogrǫska. febra.

'ogǫos: daź 'ogǫos, dać sygnał, znak, ostrzec, zaalarmować.

'ogžebać še, oporządzić się.

'oǫeńåsek, ogieniaszek: *zatyśių še 'ogeńåsek... kas-to, take kaméńe cetnáry!* (takie wielkie kamienie węgla).

'oxynǫnć śę, zanurzyć się. — *'uxynǫnć śę*, wysunąć się i spaść.

'ojcové, ojcowie; rodzice: *Jak še 'ojcové śńǫm, to ńescęśće beźe v-rożińe.*

a'*ojcovicka*, córka gospodarska, której rodzice żyją (oppos. sierot i służąca).

'ojcyzna, ojcowizna. Podobnie: *Šefcykovizna, Vójćikovizna, Cepcovizna*, majątek po Szewczykach, Czepcach i t. d.

'oktåby, oktawa Bożego ciała.

'omnes, gwałtem: odepchnąłem go, a on się *omnes* pcha.

'omyvać: Jak še vyjńe xlép s-péca, to-go še "omyvå vodǫm, bo gžyx xleba ńe ǫomyć. 'A tǫm vodǫm, co-še xléb 'omyvå, to takégo co blady na gę"be "omyć, to ruńeńńeje—to še go ǫomyvå, zeby byų ruńenny, zeby śåų kfåtki na poličku — zaráz mu poličcka kfitnom. Nasę Marynke to zafse 'omyvåmy, bo bladå.

'opåsać spodńice albo *zåpaske*, włożyć.

'opåsek, 'opåx, szeroki pas chłopski, nabijany gwoździami z dużemi mosiężnemi główkami.

'opxót, obejście się, obchodzenie się z kim, czem.

'opovådać, ogłaszać (publicznie): *'opovådać kogo* lub *na co*, np. *'opovådå na pogžyp.* Chłopak biega po wsi popołudniu w wilię pogrzebu i bije kijem w drzwi chałup, zapowiadając, że nazajutrz będzie pogrzeb. *Jutro fšyćkik še "opové, zeby še ześli*, t. z. da się wszystkim znać; *fšyscy byli "opovéżani 'a-ńe posxożili še, kåśćéz jim-ta!*

'opråsać, prosić na pogrzeb.

'opresyją, kłopot, ambaras.

'opųotki, opłotki; płoty otaczające sady: *plǫntać śe męnzy 'opųotki*, chodzić po cudzych sadach.

'opić śę, upić się czem: *'opïų śe vôtki*.

'orlavǵi, wielkie korale.

'oset: tyla 'ostu f tem 'ofśe! xto go to šåų? muśåų być zųy jak go śåų, bo jak kto zųy jest ftendy kej śeje, to 'oset rośne v zboże.

'osêfka, oszewka; mankiet koszuli, także szyjka (kołnierz).

'osvy // 'osfy adj., osobny; *'osve // 'osfe* adv., osobno: *kazdy posed 'osve*. NB. pr. uwagi wstępne co do grupy *-sf-* resp. *-sv-*.

'oszovaųy, dobrze wyglądający, ten co się dobrze odchował.

'oskućina, odrobina.

'ospåľić śę, zaczerwienić się: *cośi jéj ta žék, co śe tag 'ospåľïųa*.

'ospožǫndek, rozporządzenie: *zrobïų "ospožǫndek*, zrobił testament, rozporządził spuścizną po sobie.

'ostrå pogoda, stała; gorący czas.

'oštruxåš, roztrucharz; faktor (handlarz) koński.

'osųåvać: Móve våm moja kumośicko, 'oni ta vygraľi z 15 réjńskix, 'ino ńe raxuvaľi pšy lužak, bo co śe ta bedǫ osųåvać.

'oščšyć śę, stawiać sie zuchwale: *źecko zavdy śe gožéj 'oščšy na matkę jag na 'ojca; 'ojca to śe vaguje*.

'oščšyk, ostrzyk; kamień do ostrzenia brzytwy.

'otvarty // 'otfarty, odważny, zuchwały, prędki, nie uważający na nic: *ńic ta na ńégo ńe povem, 'ino ze 'otfarty..., zeby mu xto kaj co žék, to 'on go zarås spaży bez pysk*.

'otpovådać, odpowiadać komu (zuchwale).

'otsuńeľić // 'ocsuńeľić śe, otrzeźwić się, wrócić do przytomności.

'ovéść[1]), *'ovoźić*, obwodzić; *'ovédya ńe po caųem ńeśće, jesce śę žycå..., dožź-ze jǫ 'ovéść, to jesce jéj péńęnzy dać... 'a taki ta vyvijac, 'a 'ićéz-vy!*

'ozdravić, zdradzić (w pieśni).

'ozgruxy cyńić, wyprawiać hałasy.

'ozmozyć śe, ocielić się (rozmóc się); w pieśni:

krovíśa śe "ozmozyųa,
vouków dvoje poųozyųa.

'ozńemóc śe, rozniemóc się; rozchorować się.

---

[1]) tak zapisane przez p. T. z *-ę-*.

'ożeńić śe, mówi się o obu płciach; p. *żéńić śe*. NB. Tak, *-ż-!*

pagrótka, przyzba.

palamęnter, gaduła (przebiegły).

paniuųa, część poddasza, strychu, *p* na fig. 6. *pot pamuųǫ;* przen. *barzoby mńe te ćesyųo, zeby pamuųa pot pamu*e vlazųa*, gdyby się obie rodziny połączyły.

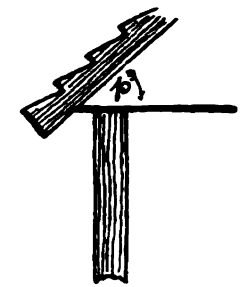

fig. 6.

pańi mųoda, po ślubie; przed ślubem *panna mųoda*.

parxån, parkan. Pr. *grożić*.

parobek, ts., służący mający koło 20 lat.

paskuda, ts., szkaradny, paskudny człowiek.

paskudovać, robić szkodę (w ogrodzie, polu i t. p.).

pastéš. pastérka, służący. służąca w wieku koło 15 lat.

pasy, obwód koła u wozu, dzwona połączone obręczą.

paśći, ts., żelazne sidła.

paśkudny, szkodny, szkodnik.

paśkudńik, paskudnik; choroba krów, gdy się objedzą świeżej koniczyny i dostaną rozdęcia: *krova må paśkudńika; pśå śćérva vygnåų krovę na śvéżǫ końicyne i xyćiųa paśkudńika.*

patšeć śe, pačšeć śe, patrzeć się komu; należeć się: *pačšy mi śe*. NB. Tak zapisane przez p. T. z *-e-*.

paųuba, ts, (przezwisko).

paųyga, kawałek lichego gruntu.

pavǫs fem., G. *pavęzy*, pawąz; drąg służący do przyciskania siana na furze.

pazuxa, ts.

pažyć pogvårki, gawędzić. Pr. *pážać*.

påćórki, paciorki; koraliki.

påxać, 3. Sing. *påxå*, oddychać, dychać. Pr. *dyxać* i *txnąć*.

pålnǫć, p. pod *ćǫć*.

pån: *s takix panóf p*od grozǫ*
'i pod -ńigo srać xozǫ.

NB. Podobnie używa się stale 3. Plur. w znaczeniu liter.

formy nieosobowej ('chodzi się' i t. d.) np. *ze-pscm śe ńe bavǫ; 'odeńź 'ot-psa! take jadǫo to jezǫ, 'a tego to ńe jådajǫ.*

Pån Jezus, Pan Jezus: *jå 'ino tak povadåm, ze 'on pšećif Panu Bogu i temu Vojtkovi ńeboscykovi co móvüǫ. Jagem pǫakaǫa ńeråz 'o ńego, bo jå go straśńe luböǫa, 'a 'on go ńe luböǫ, to gådůǫ: co-ta pǫacez 'i pǫaces, 'on bes-tę gožåǫkę ze-śfatu božego poset. — 'A tu teraz 'on tšyżvy byǫ, 'a maǫo såm ńe posed ze-śfatu ta-jag i Vojtek. Ha no to: Pån Jezus pomaǫu xoźi, 'ale kåzdemu nagoźi.*

pån-oćec, pań-matka, teściowie.

påper, pa(u)per; mały chłopak.

påviki, kity z piór pawich.

påžać, popåžać, pażyć: *popåžaǫy go pokšyvy.*

pérlik, młotek do tłuczenia kamieni. — *pérlikem,* pięścią.

pézać, wyszukiwać lepszych kąsków: *vypézaǫa,* zjadła co najlepsze.

pęmpkovå vótka, wódka z imbierem, używana przez położnice i na chrzcinach.

plevńåk, małe prosię.

plėńi adj., plenny; bogaty w ziarno, w owoc, np. *žėmńåki plėńe.*

pockać, pocz(e)kać.

pocyńić, 'ucyńić, oczarować kogo.

poćåsek, rodzaj półkolistej łopatki (z drzewa), osadzonej prostopadle na długim drążku; służy do wygarniania ognia z pieca chlebowego.

pod: pod ńim, pod ńǫ, o wieku dzieci, np. *Jadviga nåstarså, 'a pod ńom Xavka, 'a pot Xavkom zaż 'Ulina.* O ubraniu, stroju: *pod buketem, pot pórem, pot šablǫ,* mieć bukiet u czapki, szablę przy boku i t. d.

podać śe na kogo: podåǫ śe na 'ojca, jest podobny do ojca; *podany* na kogo.

podg'upusty, głupi, głupkowaty.

podlić, w pieśni: *za pėńǫndze kśǫnc śe modli,*
za pėńǫndze luźi podli.

podufaǫy, bardzo dumny, pewny siebie.

podużyǫem go, odurzyłem, ośmiłem.

podvåǫcyć, obszywać zawinięty rąbek materyi.

podvójći, podwójci; zastępca wójta.
pogvårka, pogawędka.
pokrom-ocy, poza oczy, poza oczami: *v-ocy to śfacy*, *'a ~ to pyskuī̯e*.
polepa, warstwa gliny na powale.
poľicko, *poľicka*: *kfitńe*, *kfitnǫm*, p. pod *'omyvać*.
pomėrxany, pomieszany, w nieporządku.
pomocka (zdrobn.), pomoc.
pomstovać, pomstować; wyklinać.
pomžeć, umrzeć. NB. Tak zapisane przez p. T. z *-e-*.
pońetu̯o, pomietło.
poplećina, grubsze gałęzie, stanowiące zakończenie górne płotu (wzdłuż).
popśńić śe, popsuć się (o żywych istotach).
potkulek, podkulek; okuty drążek, podpierający wasąg, osadzony na osi zewnątrz koła. Pr. *ṽići*.
potsobńi, podsobni (koń); *na potsobek*.
potśeb́itka, gładki sufit, przybity spodem do belkowania powały.
potśęmb́ėrca, przedsiębiorca.
potuxa: *za to dobžy*, *ze jėj potuxy ńe dajǫ 'ino karnoś*, mówi mąż o rodzicach żony, że jej nie buntują, lecz owszem karzą.
pou̯ozyć, urodzić; w pieśni: *pårę vou̯kóf pou̯ozyu̯a* (scil. krowa). Por. połóg.
pou̯ǫvka, położnica. P. pod *boǵėvka*.
povau̯a, powała belkowana, w przeciwstawieniu do gładkiego sufitu (p. *potśeb́itka*).
požućić, poronić (o bydlętach).
pǫsovy, pąsowy; mówi się tylko o wielkiej, barwnej chustce na głowę, wiązanej w kształcie zawoju. Pr. pod *xus(t)ka*.
prać, *poprać*, *sprać*, ts., bić.
prandykovać śe, ujadać się z kim, kłócić się.
preḿicyje, prymicye.
prėmnå, świetna (o pannie): *'a-dy 'i Xavka śę žeńīu̯a*, *xań takå prėmnå*; *kaz-by 'on ḿę to xćåu̯*, *taḱi Vojtek*, *'on by xćåu̯ jaḱė(j) prėmnė(j)*.
prosacḱi adj., żebraczy: *prosacḱi xu̯op*, żebrak; *~ kå baba*.
po próżńicy, po próżnicy; napróżno, bez potrzeby.
pśaga, genitalia kobiece; przezwisko, nietylko osoby, np.

A. *ṕéknǫ ta måće kapustę?* B. *kas-to ṕéknǫ!... takǫ pśage måmy kapustę.* NB. Na drugiej kartce zapisany ten wyraz (w obu znaczeniach i z tymsamym przykładem: *måmy takǫ pśåge kapustę*) z pochylonem *å: pśåga.*

pśå-kref, psia krew; mniejsze przekleństwo jest *pśå-kšes;* pr. pod *karlus.*

pšebrać kogo, przewyższyć: *juześće cau̯e Bronoṽice pšebraľi.*

pšebżʒǫngać śe, przetwierać się.

pšeb́égany, przebiegany; rodzaj tańca.

pšecnǫnć śe, przebudzić się.

pšegårlać, przesadzać: *'ona ta tag gådå 'i gådå taḱe bele-co, 'a 'oṅi jǫ jesce pšegårlajǫ.*

pšexéra, przechera; kłótliwy, lubiący się zbywać.

pšekazovać śe, tyle co *ḿinuvać*, chełpić się, przechwalać czem (pokazując). Np. dziecko, dostawszy co w podarku (np. piernik), woła trzymając go do góry i pokazując: *måm ṕerńika! 'a jå måm ṕerńika!* na co ktoś zauważa: *će! jak śe to pšekazuje! tém ṕerńiḱem!*

pšeklęntńik, kto klnie, używa klątw.

pšek"onanym być, wiedzieć z doświadczenia: *jå ńe poṽem, bo jå na-tem ńe jest pšekonany; ńe śåu̯em tego żårna, tom ńe jest na ńem pšekonany.*

pšelévac, przelewacz; handlarz krów i świń.

pšepoṽadać, wywoływać tekst pieśni, zob. *vóc.*

pšeskocka, dziewczyna, która straciła panieństwo.

pšespać (ʒéfkę), spółkować. — *pšespańica*, dziewka, mająca dziecko.

pšestęmp, korzeń rośliny, mającej czarodziejskie własności.

pśeu̯as, pšeu̯azek, przełaz; ławeczka przy płocie do przechodzenia.

pšezbyvać śe, przezbywać się; sprzeczać się.

pšeżradu̯o, lustro.

pšécåk, przeczak; zagon poprzeczny na końcach łanu. — *pšécyć*, pociągnąć *pšécåk.*

pšodek, przodek; przednia część wozu.

pšyćeś, pšyćoska, belka spodnia, *b* na fig. 7.

pšyčšéć, przytrzeć; domłócić: *ʒiśåj pšytarľi šeś snopkóf.* Pr. pod

tšéć oraz pod *'oḃić*. *Ve fšyćke śvęnte aṅi zådusny ʒéṅ ṅikaj ṅe ćéraįo na zårnak, boby śe dusa pšytarụa.*

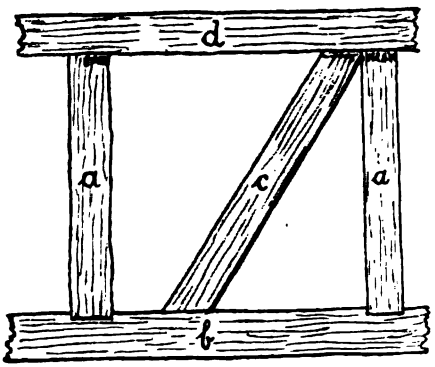

fig. 7.

pšydoụóvać, przydołować; zakopać w ziemię wykopane drzewko tymczasowo, przed zasadzeniem, żeby nie uschło: *temu ṅiʒ ṅe beʒe bo pšydoụóvane; tšymåm ta pšydoụóvane scépḱi na pšedåj.*

psyxoʒić: roʒïna pšyxoʒi do kogo, np. *on pšyxoʒi do mṅe roʒina*, jest moim krewnym.

pšyį̈emnoś ku soḃe, przyjaźń, życzliwość.

pšykụåtṅik, duży snop, kładziony od kraju wozu.

pšyoʒéva, *pšyoʒévek*, przyodziewa; odzież. Stałe wyrażenia przy ubieraniu i rozbieraniu się: *kosule 'oblyc, zvlyc; spodṅice 'opåsać, 'otpåsać; kabåt, kaftån, katane vʒåć, 'odoʒåć; zåpaske zapåsać, 'otpåsać; xustke zavǫzać* (na głowie), *'oʒåć* (na ramiona); obuwie *'obuć, vzuć, zezuć.*

pšyrempḱi, kliny w koszuli, łączące szyjkę z rękawami.

pšyroʒeṅe, przyrodzenie; członek męski.

pšyvíľije, *pšyvíléje*, właściwości, narowy: *ta kᵘobyụa muśi meʒ jaḱeśi pšyvíléje do śeḃe; 'a mój koṅ to taḱe ṁåụ do śeḃe pšyvíléje, ze zaråz ze zęmbaṁi..., 'ino-bym påska 'abo 'i ḱija ṅé ṁåụ, tom zaråz muśåụ ućekać.*

pudľistå kapusta, gdy głowa wewnątrz słabo zwinięta i pusta.

pudrabek, półdrabek; boczna drabina wasągu.

puxery, zbieranie jaj po domach w kwietnią niedzielę. Zbierający: *puxerṅicy*, dziwacznie poprzebierani.

puklåry, gatunek jabłek.

pumoc, pomocnicy mularscy.

puṁarcófka, naczynie zawierające pół miarki.

puskšynek, półskrzynek; przegródka z wiekiem wewnątrz skrzyni.
puųvoże, półwozie; tylna lub przednia część wozu.
pųac: do pųacu še ńeše, zbiera się mu na płacz.
pųanety, chmury deszczowe, niesione wiatrem. Wyraz *xmura* także używany.
pųåsc, płaszcz.
pųåtef, płatew; belka poprzeczna, wiążąca stragarze i służąca za oparcie dla krokwi, *b* na fig. 4.
pųåzy, płazy; drzewo budowlane, rznięte przez pół wzdłuż, a na krawędziach przycinane (fig. 9). Por. też *sańice* i *p* na fig. 8.

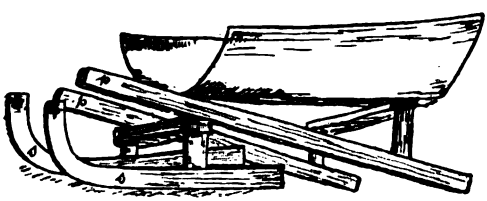

fig. 8.

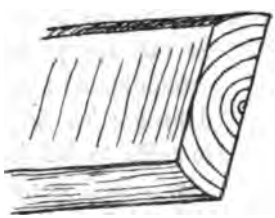

fig. 9.

pųóćeńica, płotnianka, górnica.
pypeć: kurcęnta 'opypćaųy, majo pypća, bo żårno zrejo, jęcmień — 'ony 'od żårna to någożej poxytają (pypća)... xań bapcyne to fšyćke vyzdyxa(ų)y —'a cegoz bym-to kurom jęcmień davaųa?!
pysny, wybredny.
pexota, *pexoćåš*, fasola podłużna, sadzona między ziemniakami; natomiast fasola na tyczkach: *końńica*.
pere xtere, czasami, kiedy niekiedy; objaśnione przez: *a to tak rås ńelacås, tak casem; 'a-dy xań i Maćkovi to muśaųam pere xtere xtóry cend dać, bo xųoposko ńe-mąło.*
peś, pieśń. P. pod *śpéva*.
pęntka, część dzwona od koła, *p* na fig. 10.
pijåfki, jednoroczne pędy drzew.

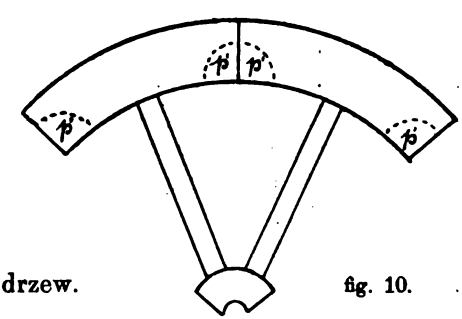

fig. 10.

pitu pitu tǫ nozovinǫ, o krajaniu nożem. Pr. powszechne w zach. Galicyi *pitfać*, krajać (tępym) nożem; *pitfâk*, (tępy) nóż.

pòro, sprężyna.

rada, mowa: *byųa 'o tem rada.*

rafa, ryfa; żelazna obręcz na kole.

rajić, raić; stręczyć.

raj"tux, rańtuch; prześcieradło (płócienne), używane dawniej przez kobiety zamiast chustki, obecnie zupełnie zaniechane.

razâk, chleb razowy.

raźnǫnć, pchnąć.

råcyć, raczyć; częstować.

rås, raz: 1) *rås kelacås*, od czasu do czasu, por. *pere xtere; råz za rås*, raz po raz; 2) w zwrocie: ktoś już jest raz (zawsze ortotonicznie): *ta Marynka to juz jez rås*, już jest taka nic dobrego; *'on to juz jez rås*, to już taki figlarz, taki sprytny; *to źecko to juz jez rås*, takie nieznośne; *tėn Kuba to juz jez rås: kåzalï mu krove gnać, to 'ućėg 'i ńe pognåų; ftòs terås pozeńe? jes-to komu gnać?*

recek, G. *recka*, chomik.

refermåt, reformat.

rextać śe, o świni mającej popęd płciowy: *śfińa śe rextå, porextaųa.*

rejdośić se, ts., wiercić się, nie usiedzieć (uleżeć) spokojnie.

rempsnǫnć 'o żeme: 1) upaść na ziemię; 2) rzucić kogoś o ziemię; 3) także wogóle 'uderzyć silnie'.

rety! ts.

rezyka, rezykant, rezykòvać, ryzyko, ryzykant, ryzykować; mówi się o ludziach pewnych siebie, zawadyackich.

robâk, robak. NB. nie *xrobâk.*

robiź vele kogo, o akuszerkach i lekarzach, pielęgnujących położnice.

rodovity, ts., rodem: *'on rodovity z Bronovic.*

rolå, rola: 1) zorane stajanie, albo i obsiane, ale bez plonu; 2) określony obszar ziemi, będący czyjąś własnością. Zwykle taka *rolå* ma swoją nazwę, od której się tworzą nazwiska właścicieli.

roscęndny, oszczędny. — *roscyńać*, oszczędzać.

rôscka, różdżka; bukiet drużby.

rumeńńeć, rumeńńeje, rumenny, rumienić się, rumiany; p. pod *'omyvać*.
rypnǫńć, rypnąć; uderzyć.
rysać, kreślić: *porysåų śćane*.
rżysko, pole po pszenicy i jęczmieniu. Pr. *śćérń*.
sańice, sanice; (przednia) podstawa sani, zrobiona z wygiętych drzew, *s* na fig. 8. Na nich pośrednio oparte *pųåzy*.
såzå, więzienie: *posed do såzy; doståų śtyry mieśǫnce, no 'i vyśeźåų jus tag jak poųovę téj såzy* (tego siedzenia, sc. w kozie).
sårkać, szlochać.
såt, sad; drzewko ubierane na Boże Narodzenie.
sceśćå davać, podawać rękę.
sekuåtka, p. *f'ita*.
senzerôvać, cenzurować; sądzić, ogadywać: *prose nie nie* ~ (wzięte z listu).
septåk, septåcek, zegarek (żartobl.).
setka, należytość skarbowa.
setny, ts., tęgi.
sęźeľizna, szron.
skarupina, skorupa.
skšele, p. pod *cåpić*.
skotåk, pastuch owiec, kóz i świń; do krów jest *pastur*.
skozacyć śe: skozacy(ų)a śe źevuxa, o dziewczynie upadłej.
skroďigårnek, sknera, skąpiec.
skróć, z powodu. NB. Zwykle *skróś*.
skšyśić (śe), otrzeźwieć, zjeść co orzeźwiającego.
skuceć: pes skucy, skuczeć. — *skucyběda*, skuczybieda (kto ciągle lamentuje).
skuty, ts., spity.
skųadny, skųanny, zręczny.
skųåt, skład; zręczność.
smaćany, np. gorset: nie z sukna.
smaki: i tam nie smaki, ts., i tam nie wielka rozkosz.
smarovacka, kobieta smarująca chorych, doktorka.
smarovać (przenośnie), bić.
smycka, rzemyk nabijany gwoździkami, na którym wisi nożyk („kozik"), a który nosi każda gospodyni u pasa z prawej strony. NB. Na *kluce* (N. *klucka*) wisi klucz.

smygnǫńć // smyrgnǫńć, uciec.

sondôvać, ts., mierzyć głębokość wody.

sǫśek, sąsiek; skrzynia z gontów na zboże, także przegroda w spichlerzu (na ziarno).

sparty, uparty.

spaśny, ts., tłusty.

spažyć, np. *f-pysk, bes-pỳsk,* uderzyć.

f-spotku, wewnątrz, np. naczynia; także: człowieka boli ~.

spodńårka, deska, stanowiąca dno wozu.

spopaś(ć) coś sobie: *tak se luźe spopadli.* Pr. pod *vųosy.*

spory, ts., wydatny; mówi się o ziarnie, którego względnie mała ilość daje dużo mąki; o grochu, którego w gotowaniu przybywa; o materyale, starczącym na długo; o robocie, która prędko się załatwia i t. d. Przeciwieństwo: *niespory.*

spôrka, podpora.

spǫ̀ka, kasza z grochem, rzadko ugotowana.

sprâvzać śe, sprawiać się, usprawiedliwiać.

spųâcka, spłata (w rodzinie).

spyrlać, zbierać wyszukując.

spyśńeć, stać się wybrednym; pr. *pysny.*

spinka: 1) belka łącząca stragarze i ściany, *c* na fig. 4.; 2) duża spinka do koszuli.

stać: 1) *za cem,* obstawać za czem; 2) trwać: *xfilę to stạųo;* 3 *za co,* obstać za co, być wartym czego. NB. Tak zapisane przez p. T. z *-a-.*

stajać, vystajać, techniczne wyrażenie na stawanie do poboru wojskowego.

staïanie, staïânko, stajanie; część roli obsiana jednym rodzajem zboża albo jarzyny, fig. 11.

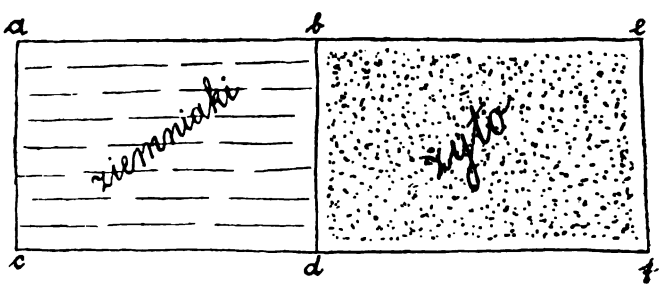

a b c d — jedno stajanie
b d e f — drugie stajanie (wzgl. stajanko, jeżeli małe).

(fig. 11.

starościny, gospodynie i wogóle zamężne kobiety, biorące udział w weselu; one „czepią“ panią młodą.
starosta, przy weselu starszy gospodarz, należący do rodziny.
starsy, oficer.
stavårka, stawiarka; ziemia wydobyta z dna stawu.
stådu̯o, stadło; małżeństwo; słyszane w zwrocie: *xoććés pręnʒéj stådu̯o, xoćće!*
stérać śe: 1) o bydlęciu, zdechnąć: *krova śe stérau̯a;* 2) stracić majątek, zmizerować się. — *stérany (styrany)*, mizerny.
stók: 'oƀecovaľi stoǵi broǵi..., 'a teråz ńic ńe dajǫ^{m}.
stragåš, stragarz; belka podtrzymująca powałę, *a* na fig. 4. Pr. pod *pu̯åtef*.
stro'ić, pšystro'ić, przygotować; *pšystro'ić śe*, przygotować się.
stryk, stryj.
stšempek, tasiemka, krajka.
do stšǫsku, w zwrocie: *pšysed dó-nås, ṕijane to,... xoʒi 'ano po-'iżƀe, 'a tak śṕévå* ~ , aż do utrzęsienia się (?).
stšyga, stšygoń, umarły chodzący po śmierci po ziemi; ma on dwie dusze, dlatego może opuszczać grób i wychodzić na świat; aby nie wychodził taki *stšygoń* z grobu, należy go przebić kołkiem osinowym przez piersi lub odwrócić w trumnie twarzą do ziemi.
po stšymax (po ščšymax): ~ *låtać, vísać śe* i t. p., po sprzętach, płotach, dachach biegać i t. d.: *Maryna śe víså* ~.
sudóu̯, dziura w ziemi; *sudou̯y*, rowy, wąwozy.
sukmana, strój chłopski z kutasami, charakterystyczny dla tych okolic.
suxalńica, słuchalnica; konfesyonał.
suḱenka, fałdzisty żupan kobiecy z kutasami, podbity futrem.
supńica. supńicka, cienka beleczka, mniejsza niż krokiewka.
su̯ozyć (posku̯adać), złożyć: wóz, piosenkę.
svacyna // sfacyna, podwieczorek.
svatrać // sfatrać: a) *jag ḿe 'użrǫ z daleka ze 'idę, 'a tė mau̯e, to zaråz vou̯ajǫ: kaj 'iʒeće ćotko..., jag 'onė ḿe ta svatšǫ. – Ta mau̯å, Xavka, ta ḿe zarås sfatrå.* b) 3. Pl. *svatrajǫ*, uradzają na kogoś. Na osobnej kartce objaśniony ten czasownik (bez podania przykładu) przez 'szeptem żywo a tajemniczo opowiadać'.

svåk: 1) szwagier, 2) wuj.
svožeń albo *śerźeń*, żelazny czop do łączenia rozwory z „karą".
syjka, szyjka; część koszuli koło szyi.
syty, sytå, haftowany; szczególnie o chustce białej na głowę.
śara, mleko krowy zaraz po ocieleniu, które przegotowane daje rodzaj sera.
śarovy, tęgi, wielki.
śćårać, ściarać; zwalać, pobabrać.
śćérń, ścierń po życie, rżysko. Pr. *rżysko!*
śćérva fem., Gen. *-y*, ścierwo (przezwisko).
śćéska, rozdział na głowie.
śćiɓać, szyć (z pogardliwym odcieniem).
śedem: moja kumośu! bo cós-ta gådać, 'a-ze-by nåved 'i gžyg byɥo! — pšeće 'ano fšyćkégo, xfaɥa Panu Jezusovi, måm doś, xoźbym ta 'i śedem gębóv mała, to-bym ta ńe pšejadɥa tégo fšyćkégo, bo kas—, kej-ino jedną pojés..., ale cós, kej ńi-moznå.
śeźeć na vårę, żyć na wiarę (w konkubinacie).
śenne drabiny, drabiny wozu, w których się wozi siano, zboże. Podobnie: *śenny vós.*
śerźeń, czop, na który się coś wbija, wsadza. Pr. *svožeń.*
śérotka, stokrotka.
śĭɥa (w pytaniu), wiele, ile; *po śĭɥa:* 1) po ile, po czemu, 2) pokąd,—na pytanie więc: *po śĭɥa-by my pšedali s tégo gminnygo dobra?* odpowiedź może być dwojaka: 1) *po korońe*, 2) *po xańte męże.*
śĭtko, tiul, tkanina przezroczysta: *śĭtkovå* chustka.
śĭvy, niebieski.
śivić: 1) koszule umaczać w krochmalu do którego dodano wapna [1]), 2) bielić dom wapnem.
śkómo, śkómko, rzekomo; niby to, na pozór: *śkómo daje, 'a zål mu; tag 'ino śkómko; ze-śkómka.*
ślegnąńć (o kobiecie), zlegnąć; odbywać połóg.
śl'ĭva, owoc; *śl'ĭfka*, drzewo śliwy.
Śloma, Salomon.

---

[1]) 'siwi się' (powszechne) bieliznę farbką, a 'krochmalić' to co innego, chyba że tam jedno połączone z drugiem.

ślozy, przy przejęciu się sprawą, zwykle *ụzy*.

śmạụy, śmiały: *ńeg "ona pové, "ona-ta śmạụå do-ńégo; jå jes śmạụy do vås.*

śmeć: A. *'a ńe-śmés!* B. *'exe! coby ńe!* albo *coby zaż-ńe!* Przy wymawianiu się: *ḱej ńe-śmem; barzo ńe-śmem* [1]).

śmerć, śmierć. NB. Starzy mówią jeszcze *śmešć*, młodzi *śmerć*.

śmiga, na śmigę, ze śmigi, na skos (ściąć, zrobić ścianę), nie pod prostym kątem; fig. 12. Także: *z"orać na śmige.*

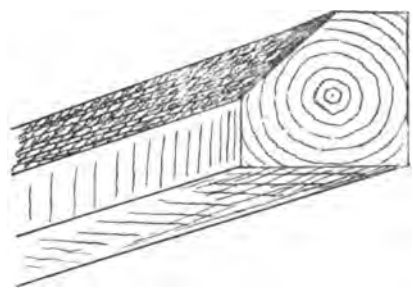

fig. 12.

śostšeń (śoščšeń), belka podpierająca stragarze (góral. *sosromp*).

śǫnga, siąga; sążeń. — *sǫnga*, sąga drzewa; ale *pu(ụ)śǫ"zek.*

śpas, żart.

śpéva, śpiewka światowa, krótka (w przeciwstawieniu do *ṕeś*, pieśni dłuższej, zwykle kościelnej).

śpik, szpik: 1) smarkacz; 2) tuk w kościach. Pl. *śpiḱi*, smarki.

na śpǫncku, we śnie: *na śpǫncku gådå; ze śpǫncka*, ze snu: *porvåụem śe ze-śpǫncka.*

śrybụo, srebro. — *śrybny*, srebrny.

śrys, G. *śryza*, śreż; kawałki lodu płynące po wodzie.

śvavgrotać, szwargotać, o żydach i niemcach.

śvarny // śfarny, ładny (o człowieku). NB. obraz jest *śl'icny*, rzeczy i bydlęta *ṕękne.*

śvacyć // śfacyć, świadczyć komu; podchlebiać.

śvadek // śfadek: a) świadek; b) pochlebca.

śvatovy // śfatovy: ǵecko ~ , zdrowe, które będzie żyć; *ńeśfatove*, chore.

śvéca, słupek wysokości ściany, przystawiony do niej, pod który się podkłada dolny koniec dźwigni przy podnoszeniu dachu; fig. 13.

---

[1]) tak, *-e-*.

śv̨ęnceńe lub *śfęncone*, święcone: *'ino pšyset s-kośćou̯a, zarås śfęnceńå se pojåt; ... 'i psu beʒes davåu̯ śfecone?* [1]) *xtòs to v́iʒåu̯ śfeconégo psu davać? — gžėk — 'i jesce v́elǵi — krov́e-bym ńe mòv́ïu̯a, krovom to dajǫ — 'ale psu pšeće gžėk.*

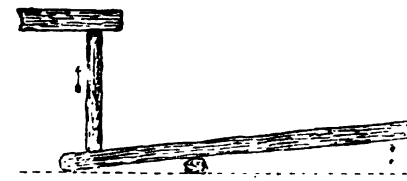

fig. 13.

šålka, zgrubiała forma imienia Salomea.

ta, *tam*, ts., partykuła: *jå-ta ńiʒ ńe mòv́e* i t. d.

tak: tag rok, w zeszłym roku, rok temu; *tak tšeći rok*, 2 lata temu.

takuśḱi, ts., taki właśnie, taki sam.

ta'ńcula, tanecznica.

tarapatka, rodzaj trajkotki, którą chłopcy na wielkanocne święta robią z patyków; fig. 14.

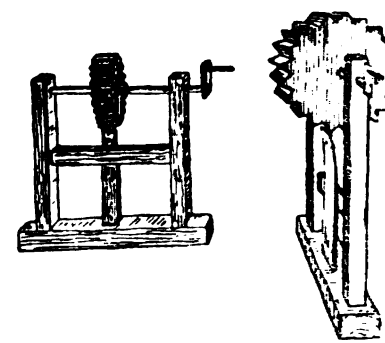

fig. 14.

taraśić, tarasić; deptać: *cegòs tu beʒe xoʒïu̯—beʒe bu̯oto taraśïu̯?*

tålać śe, talać się; przewracać się (toczyć) z boku na bok (po ziemi).

tåplać, *ståplać*, taplać; chlapać (się po wodzie, błocie).

tårgòfka, *tårgòvecka*, wązka i cienka, mniej niż 1-calowa deska, używana do obijania ścian, krycia dachu, stawiania parkanów.

tėrać, *potėrać*, *stėrać*, terać i t. d.; niszczyć, utracić: *krova śe stėrau̯a*, zdechła; *taḱi stėrany*, mizerny; *stėrać pšyoʒėvę*, *majǫntek*. Por. *stėrać śe*.

tėrkać, trącać, kuksać: *Jak će bedǫ xu̯opcy tėrkać, To ći bedǫ zvǫnḱi zbėrkać.* — *tėrceć*, terczeć; turkotać.

tėrpać, *potėrpać*, terpać; poturbować.

---

[1]) tak zapisane.

txnǫńć, 3. Sing. *txńe*, tchnąć; o chorym, który szybko oddycha, ma przyspieszony oddech. Pr. *påxać* i *dyxać*.

tolï, *'a tolï*, oto, a toć, toż przecie.

topacyć: ńéma cém śf'iń kårmić..., *pšedavaź 'ix skoda*, *bo jesce maųe*, *tša je jako topacyć do vesny*.

topelec, topielec; dyabeł siedzący we wodzie i topiący ludzie. Ukazuje się pod różnemi postaciami, najczęściej jako mały chłopiec, czerwono ubrany.

trǫmf (w kartach), trum(p)f; atut.

trǫńćić, przybić dłonią, dobić targu: *no trǫńće*, zróbcie zgodę.

tšepacka, trzaskawka do bata, żeby dobrze strzelać; robi się z kilku nitek jedwabiu.

tšesceć (przen.), hałasować, zrzędzić.

tšéć, trzeć: ~ *na zårnax* (termin techniczny). NB. W dzień zaduszny nie trze się na żarnach, żeby się dusze nie *pšytarųy*. Pr. *pšyčšéć*.

tšpeń, trzpień; gwoździk u sprzączki, na który się zawdziewa dziurkę rzemienia, paska.

tucek, tłuczek.

tumlóvać śe, spieszyć, zwijać się.

turgać, *poturgać*, *vyturgać*, iść, udać się, pójść, także: popchnąć dalej (fortbefördern), wyjść. Zwłaszcza jeżeli się używa taczek: *turgå tę żéńǫ* [1]), wozi na takach; *krova vyturgaųa s-xaųupy*, wylazła. Pr. jeszcze pod *Bélany*.

t(ų)uste, smalec.

tutåk, tutaj.

tųocyć; kogut „tłoczy“ kury.

tvardå // *tfardå*, *tfardoskå*, prosta wódka; *tvardå krova*, która niełatwo mleko puszcza przy dojeniu.

ty-j, widzisz! *patšåj!*

tyšić, *zatyšić*, zadusić ogień, zagasić go przyduszając.

tuta, tiutia; kura (w języku dziecinnym).

'ubolévać, skarżyć się.

'ucta, uczczenie; *'učćić*, uczcić: przyjechałem z końmi po Pana, bo chciałem Panu *'uctę* dać, t. j. 'uczcić'.

---

[1]) młodzi *żeńę*.

'ucyńić komu, patrz *pocyńić*.
'ućesny, wesół, uradowany.
'udeżyć, p. pod *ćǫńć*.
'ugańać śe, kłócić się. NB. Zwykłe znaczenie nieco inne; może i tu tylko niedokładnie podane. — *'ugańacka*, kłótnia.
'ujek, wuj. — *'ujnå*, wujenka.
'Ulina, *'Ulinka*, *'Uliśa*, Julia.
'usuxany, usłuchany; posłuszny.
'utempa, uprzykrzony kłopot.
'uvroće, furtka przy wrotach.
'uvijać śe, uwijać się; spieszyć się.
ųaxy, bielizna, odzienie, przeznaczone do prania.
ųažęga, łazęga; włóczęga, człowiek lubiący się włóczyć, łazić.
ųogavy, łogawy; o koniu, mającym kolana (zgięcia) obrzmiałe i stwardniałe.
ųońi, zeszłego roku; *ųoj"śkégo roku*, ts.
ųykavica, wyboje na drodze, zasłanej śniegiem.
ųysko, łóżko. P. pod *b"oǫeńka*.
vagóvać śe, wahać się, nie śmieć: *vaguje śe bić; zežnoų go, coby śe vagóvåų*.
valek: gruby valek, przezwisko; por. *kaćaųa*.
valnå śékéra, duża i długa, fig. 15.
varuśńik, *varuśńica*, żyjący na wiarę (w konkubinacie).
važexa, warzecha: *jak śe zęby krove rušajǫ, tša 'ugotovaź groxu 'okrǫvgųégo ze skórkǫ ze sųońiny 'i dodaź 'otrǫmb 'i posmarovaź jéj zęby, 'a potem polijå śę zęby važexǫ. 'A jesce lepi posmarówać costkem śfeconym 'i dopéro polić važexǫ.*

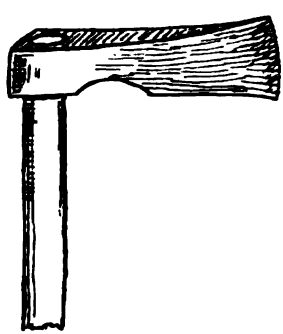

fig. 15.

vårtny, wart, godzien.
våzyć, ważyć.
våžå, warza; strawa gotowana.
våžńik, *våžnicek*, garnek do warzenia.
vźåć, wdziać: *vźévå śe* czapkę, kapelusz, kożuch.
vele, wedle; podle, obok.

verdeba, werdeba; łajdaczenie się.
vesou̯y, mówi się o drzewie silnie zieleniejącem.
vérxle neutr., drobne węgle
vérľik, wałeczek żelazny przy łańcuszku, który się zakłada za kółko.
vocyḿeńu, w oka mgnieniu.
vojåk, wojak, żołnierz.
vojńty [1]: *varšafsḱe ~ ḿe ƀerǫ,* okrzyk niecierpliwości.
vorovy, figura komiczna, dziwacznie przebrana, w czasie chodzenia po kolędzie.
vou̯ać, zvou̯ać kogo. przezywać, wyzywać
vóc, gdzieindziej 'przewodnik', idący na czele kompanii odpustowej i wywołujący tekst pieśni kościelnych do śpiewu: *byź za voʒa.*
vóu̯: vou̯y śe kręncǫ (komu w oczach), zbiera się mu na płacz (powszechne).
vǫndóu̯, wądół; małe, boczne (poprzeczne), głębokie zagłębienie, dolinka taka.
vǫntór, vóntory, wątór; wewnętrzny rowek, biegnący dokoła dąg beczki, tuż przed dnem (albo wierzchem).
vǫvgle, Sg. neutr., węgle. Odmienia się: N. A. *to vǫvgle,* G. *vęvglå,* D. L. *vęvglu,* I. *vęvglem.* NB. *vęvǵel* oznacza pojedynczy kamień (kawałek) węgla.
vrażić, vråzać śe, wrazić; wetknąć, wtrącać się.
vrós, G. *vróza,* znachor, owczarz.
vróznå, nazwa pastwiska na gołych wzgórzach: *na vróznė.* Dziś nazwa powszechna pastwiska wogóle.
vu̯osy: jag dževina kfitńe, to ńe-čša vu̯osóf ščšyc, bo-by śiváu̯y. To-ta taḱe zabobony, stare baby to 'ano majǫ taḱe różne, — kazby to prâvda byu̯a! 'Ino temu, ze dževina ƀelućko kfitńe, to-se ta luźe spopadľi, ze vu̯osy śivejo.
vu̯óka, włóka: 1) dwa drągi, spojone pod ostrym kątem, na których się wlecze pług w pole; 2) kobieta, żyjąca niemoralnie.
vyćǫnć, wyciąć; uderzyć czemś cienkiem, śmigłem, np. konia batem; natomiast *zvaľić* czemś ciężkiem, grubem.
vydoleć (czemu), *zdoleć,* wydoleć; wydołać, potrafić.

---

[1]) *womity:* w zach. Galicyi *wonity.*

vygarnǫnć, wygarnąć[1]): *ty jǫ zu̯åp..., 'i vygarńij, 'ale tag morovo vygarńij jǫ v-u̯ep; 'uxyź za kǫńźory 'i vygarńij.*
vygrać, zarobić graniem.
vyxęndu̯ozyć śe, o krowie, która się wyczyściła po ocieleniu.
vyxovau̯y, 'osxovau̯y, dobrze wyglądający.
vyprovaʒać kavau̯ḱi, sypać dowcipami.
vyraźić (przeciwieństwo do *zaraźić*), wysadzić, wypchnąć, wyjąć gwałtownie, wyrzucić za drzwi: *byu̯ Maćek ṕijany, ńe kćau̯ 'iż ńijak, — ledv́e my go vyraźïu̯y z-izby do śeńe; zacon-ta stro'ić vojne f-karcḿe, 'ale go zaråz vyraźïľi.*
vyrko, rodzaj łóżka (tapczan w stajni).
vyro: taḱe stare vyry, mówi się o starych babach.
vyrozuḿeć, ts., zrozumieć, wymiarkować.
vystrågać: jå će pśåkref s ty xau̯upy vystrågåm, wystraszę, wypędzę.
vytrakovać, dobrze coś wyciągnąć (używają robotnicy kolejowi).
vyv́ijac, kręt, łgarz; pr. pod *'ov́eść.*
vyznać, doznać.
v zåcy ḿeć kogo, szanować kogo. NB. Por. *zóč*, M. i P. III, 175.
vznacḱi, na wznak.
vzuć buty (nigdy 'wdziać').
v́ano, wiano; posag.
v́eńec, wieniec; wierzch stroju na głowę panny młodej.
v́ići, żelazne spojenia, trzymające kulę z „podkulkiem".
v́iźeć: ńe v́iźeľi go tam! niepotrzebnyś tam, pocóż tam idzie.
v́ikoľić śe: Skǫndze 'on veźńe ṕéńęʒy, xoźby 'i na te påre rej"sḱix to śe muśi dobže pov́ikoľić.
v́itåjćéz do-nås, v́itåjće; forma witania wchodzących do domu.
zabåcyć śe, zapomnieć.
zadu̯ugo: ḱej-ty puźes spać? zadu̯ugo?
zaxåxoľić, przykryć *xåxou̯em.*
zaxyľić, zasłonić, zakryć.
zajǫnć, zająć (krowy, konie i t. d.) w szkodzie.
zajstrovać, nadskakiwać komu. Osobno zapisany przykład wykazuje nieco odmienne znaczenie: *gou̯ǫmp pšylećåu̯ cyjśi 'i tutåj zajstruje do nås 'i zajstruje.*

---

[1]) jedno z licznych silnych wyrażeń zamiast 'uderzyć'.

zapåľić śe, zarumienić się.
zapåsać, ts. — *zåpaska*, zapaska; fartuch.
zapraska, fig. 16, żelazny ząb, za który chwyta zamek u skrzyni. Ząb ten jest przeprowadzony przez wieko.

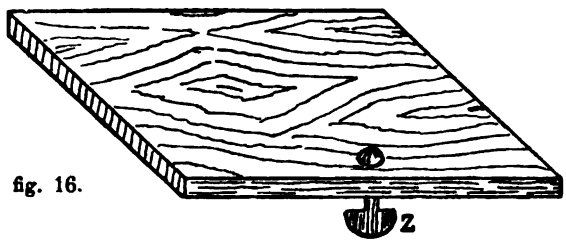

fig. 16.

zaprovaǯić tåńec: pšyśľi 'i zaprovaǯiľi tåńec.
zaṕérać, zamykać drzwi na klucz, zasuwać zaporą.
zaraźić, zaråzać, zatknąć, zasadzić: *zaraźïu̯ se buḱed za-cåpke; druzbóve ḿajǫ pozaråzane buḱety za kepelusaḿi; ǵerlandy to zaråzajǫ za 'obrazy; jag baḃe 'utno varkoce po veselu, to je zvycajńe zaråzajo do 'obrazu za śku̯o Mace-bosḱéj vele gu̯ovy, 'abo 'i do kšynḱi xovajo; v́eńec téz zaråzajo za śku̯o do "obrazu; zav́inéna ṕińǫnʒe do smaty 'i zaraźïu̯a za "obråzek; zaraźïu̯ se ćeśla śeḱérke za-pas.*
zaroḃić ḃitkę: 'ovo tacy spokojńi, 'a jak-se do u̯bóf[1]) *povlévajǫ, to zaråz ḃitkę zaroḃǫ; zaroḃiľi ḃitkę.*
zarośćić śe, przyjąć się (o roślinach), zagaić się.
za sobǫ, w tyle, ale delikatniej powiedziane. Pr. *dupa*.
zastšau̯, zastrzał, *c* na fig. 7.
zasypać zboże we młynie.
zaśadać, zasiadać; mówi się żydach, obchodzących święta: *zaśadľi na śabas, na kucḱi.*
zatendy, tymczasem.
zatfožyć, zatfožony (zatvožyć), przeciwieństwo do *'otfožyć.*
zatyśić, p. pod *tyśić*, *'oǵeńåsek.*
zaujǫńć się, przyjąć się; o całym zasiewie, np. *tråva zaujena śe na bžegu.*
zau̯ośľivy, obraźliwy.

---

[1]) I. Sg. *u̯ubem* (powszechne w gwarach zach. Galicyi).

zavartogųović, tak uderzyć, że się straci przytomność.

zavérać, zavżeć, przymknąć, przywrzeć (drzwi), w przeciwieństwie do *zamknąć* na klucz, zamek. lub kłódkę; tak jak: *'otfožyć. 'odevżéć* w przeciwieństwie do *'odmykać, 'odemknąć.*

zavǫzać xustke, p. *xustka.*

zâjdo, zâjtko, chustka zawiązana koło ramion i pasa w ten sposób, że stanowi rodzaj worka, do którego zbiera się trawę.

zâparty, o jaju, które się zepsuło podczas wysiadania: *jaje ś zezâparćiųo. — zâparćić śe.*

zâpolńica, deski w stodole, odgradzające boisko od „zastronia“ t j. miejsca na zboże lub siano.

zâpecysko, choroba krów.

zârna, żarna. Pr. pod *tšéć.*

zârove. ruchoma część strzechy w stodole, podnosząca się, aby wóz naładowany mógł wjechać na boisko.

zâstrońe, zapole w stodole.

zâžyć śe, żarzyć się; płonąć: *pšeće-to zarâs poznajǫ, co śe komu zâży* (na twarzy).

zbereżny, zbereżnik: kline straśńe, samémi grubémi, zbereżny xųop; babe popráų, strasny zbereżńik (powszechne w zach. Galicyi).

zbérkać, stłuc się; patrz *térkać.*

zbyć cego, postradać coś.

zeńcâs, G. *zeńcâža;* f. *zeńcârecka*, żniwiarz, żniwiarka.

zezuć śe, zezuć się; zdjąć obuwie.

zębby: 'obijaj zębby do kogo, ogadywać, obmawiać.

zgžęnda, z(g)rzęda, nudziarz.

zmożńéj, łatwiej, np. *'obróć śe, bo mi tak zmożńéj cesać ći te stšexe*— mówi matka do córki, kręcącej się przy czesaniu, lub: *s tego kójńcu zmożńéj brać* (belkę, by ją podnieść).

zmecovać, założyć *mece;* patrz *mec.*

zmerżaųy, nieznośny, wstrętny.

z-ńedobâcku, niespodzianie: *vylećâų tag z-ńedobâcku. jâzem śe zdrygnu.*

zńiva: ve zńiva; pšede zńivy.

zožâ, zorza.

zryktovać, zrychtować; przygotować coś zupełnie, tak żeby można użyć, zwłaszcza o wozie.

zur, żur; żytni barszcz.

zųośka, Zośka. To też piszą *Złośka.*

zvonek, dzwonek.

zvyžžyć, zwydrzyć, przyzwyczaić do lepszego pożywienia.

zvijać śe, zwijać się w znaczeniu 'uwijać się'; natomiast *sfijać śe*, zwijać się w dosł. znaczeniu; partic. *sfińony.*

zydel, oparcie u ławy (ława ze zydlem). NB. Powszechne znaczenie tego wyrazu jest inne.

zygać do kogo, żygać drażniąc, drażnić kogo.

zyrny, żerny; żarłoczny.

żańdar, pl. *żandarńi*, żandarm.

żémńåcysko. ziemniaczysko; miejsce (stajanie), na którem były ziemniaki.

żémńåki, żémńåcki, żémńåry, ziemniaki i t. d.: *jak posązą żémńåki, to-śe mągają po skibax, zeby rosųy żémńåcki; 'ozre śe żémńårôf.*

żgać: dėsc żgå, gdy długo leje.

żlić śe, gniewać się.

żobro, płaszcz kupiony w mieście, nie zrobiony krojem wiejskim.

żvakać, 3. Sg. *żvaką, żvace*, wydawać ciągły hałas, szelest, np. *zėgareg żvaką;* ktoś co ciągle gada: *fćǫwgle żvaką 'i żvaką;* także *zębańi żvakać.*

żvindac, żvindacka, kto ciągle nad uszami gdera i gdera.

żvindolić, gderać za uszami komu.

żåtke żémńåki, rodzaj zupy, p. *fita.*

żec: bapską żec, xųopską ~ , zajęcia kobiece, ~ męskie; pr. pod *macykura.*

żeńėń, skóra wyprawiona.

żetelny, rzetelny, w znaczeniu 'żwawy, wesoły, mający dobrą minę'.

żėńić (śe), żeńić (śe), żenić się, używa się i o kobietach (a także w złem znaczeniu 'łajdaczyć się'): *'ożeńiųa śe na 'ogranicę*, do drugiej wsi; ~ *do-domu*, ~ *z-domu; bede ź'uxę do domu żeńiųa* (matka o córce); *ten stary to żėńća ńe-kce do-domu pšyjǫńć: ńe-żeń Maryny, ńe-żeń, ńex-ći bǫnka do-domu pšyńeśe — źevuse 'ano lico goźeje* (z rozmowy rodziców o zamęściu córki).

żędovać śe, przygotowywać się (do drogi), zbierać się: *kåzali śę frycom skųadać po šôsce, 'ano frycôve śe żędujǫ.*

žędovać se, powstrzymywać się, miarkować się.

žęśisty, rzęsisty, mówi się o gęstych fałdach spódnicy, o kutasach i t. p. (powszechne).

žomńe, porządnie; dostatnio, obficie: *to ta 'i tag žomńe tę(j) pšeńice było... beźe s-pęńć kopecek* (kóp).

žędny cego, żądny; pragnący czego: *jå — Bogu źelki — ńicego ńe žędny.*

žęńźić, dużo gadać, dowodzić: *stary téla žęńźi 'i žęńźi vele xaųupy.*

župån, strój kobiecy.

žycać se, pożyczać: *'on-by se 'ino pińędzy życåų; ftedy kej-my se to f-kaśe życali*. Podobnie *pożycyć se cego*, np. *pożycyų se pųuga*, ale także *pożycyć, pożycać coś.*

žyće, życie; pożywienie.

Druk ukończono 25. września 1907.

POMYŁKI DRUKU I UZUPEŁNIENIA.

str.	wiersz	ma być	zamiast
4	22 od góry	po słowniczku	przed słowniczkiem
5	6 » dołu	*e*	*e*
7	16 » góry	*dż, ż*	*dż, ż*
8	6 » dołu	*vóscy*	*vóscy*
9	6 » góry	»	»
9	18 » dołu	*davą*	*davą*
9	10 » »	*łasúnčik*	*łašúnčik*
10	15 » góry	*vérx*	*vérx*
10	19 » »	*maučýć*	*maućýć*
11	9 » »	*žónki*	*żónki*
11	17 » »	*pryveżećé*	*pryveżećé*
12	1 » dołu	*čałavék*	*čałavék*
14	11 » góry	*nahdóve*	*na hdóve*
15	8 » »	*páńe*	*páńé*
16	5 » »	*što*	*štó*
16	15 » dołu	*śvéće*	*śvéće*
16	8 » »	*védaje*	*védaje*
19	20 » góry	*pasłóvicą*	*paśłóvicą*
20	14 » dołu	*to*	*tø*
20	12 » »	*hdéž*	*hdéž*
21	16 » góry	*žimóju*	*žimóją*
22	4 » dołu	*védąć*	*védąć*
24	4 » góry	*ćáško*	*čáško*
24	8 » »	*i*	*į*
24	12 » »	*zajec*	*zaję*
24	12 » dołu	*sáży*	*šáży*
25	2 » »	*uśéį*	*ušéį*
27	10 » góry	*śńéju*	*śńéją*
28	6 » dołu	*lúźi*	*lúźí*
30	16 » »	*pałažýlī*	*pałäžýlī*
31	13 » »	*peréįźeš*	*peréįźeš*

str.	wiersz			ma być	zamiast
35	2	od	góry	*ṅe*	*ṅé*
35	8	»	»	*ammýi̯uć*	*ammýi̯úć*
35	10	»	»	*báćuško*	*baćuško*
35	15	»	»	*ṕéśṅi*	*péśṅi*
35	16	»	»	*xau̯túry*	*hau̯túry*
35	7	»	dołu	*raščémľivai̯uć*	*rašćémľivai̯uć*
35	2	»	»	*śvéčku*	*švéčku*
38	14	»	góry	*ʒećéi̯*	*ʒečéi̯*
39	10	»	»	*xóčeš*	*xóčéš*
40	2	»	dołu	*ṅe*	*ṅé*
42	2	»	»	*kab*	*kaƀ*
44	14	»	»	*héty*	*ᵘ héty*
49	18	»	góry	*syšľíše*	*syśľíše*
51	19	»	»	*tudá*	*tòdá*
53	1	»	dołu	*vélḿi*	*vélḿi*
54	12	»	»	*nazváṅi̯e*	*nazvaṅi̯e*
56	10	»	góry	*haʒínai̯u*	*haʒinai̯u*
68	8	»	»	*słápko*	*słátko*
72	1	»	»	*ćeƀé*	*čeƀé*
82	5	»	dołu	*na*	*ná*
83	7	»	góry	*kabýlu*	*kabýlu*
90	11	»	dołu	*i̯éxau̯*	*éxau̯*
91	15	»	»	*póśle*	*pośle*
91	7	»	»	*ṅeśe*	*ṅe śe*
91	5	»	»	»	» »
92	5	»	góry	*ptáx*	*ptáx.*
94	9	»	dołu	nom.	n
95	15	»	góry	*Stéfka*	*Stefka*
98	9	»	dołu	*ᵘÓi̯čeṅko*	*ᵘOi̯čeṅko*
99	18	»	góry	*naƀíľicy*	*naƀíľícy*
99	4	»	dołu	*kópy*	*kópỳ*
101	4	»	góry	*xvóśćika*	*xvósćika*
105	5	»	góry	*xľéba*	*xľeba*
106	5	»	dołu	*xáće*	*xáce*
110	6	»	»	*bréšuć*	*bréšu̯ć*
116	12	»	góry	*lažéće*	*lážéće*

str.	wiersz	ma być	zamiast
117	18 od góry	*lěše*	*lěše*
117	4 » dołu	*axfićéry*	*axfićéry*
123	2 » »	polsko-białoruskich	białorusko-polskich
135	12 » góry	*meźvéźaįo*	*meźvéźaįo*
136	19 » »	*Úško*	*Uško*
136	10 » dołu	*s kókać*	*Skókać* [1])
136	1 » »	należy skreślić	[1]) Może też: *s Kókać?*
139	8 » góry	*Įiván*	*Iiván*

po 143 następuje 144 a nie 142, jak mylnie wydrukowano.

153	6 od dołu	*gďe*	*gde*
154	1 » »	*ńe*	*mńe* (bis)
154	1 » »	należy dodać: cf. *wałšémńik* ⇐ *wałšébńik.*	
158	12 » »	*ųóźmíš*	*ųóźmíš*
172	10 » »	rfl.	intr.
174	11 » »	*trésočki*	*trésosočki*
176	2 » »	*léįcy*	*léicy*
182	3 » góry	*ńexáį*	*ńexái*
183	3 » »	*vétąčku*	*vétąčku*
183	13 » »	*pryšóų*	*pryšóu*
187	8 » »	*lépšy*	*lépšy*
189	13 » dołu	*śńéhu*	*śnéhu*
189	10 » »	*náčeį*	*náčei*
204	18 » góry	*súžonko*	*sóžonko*
209	18 » »	należy skreślić wyraz	*[tódá]*
218	5 » »	ziemię	ziemie
228	11 i 12 od góry	należy skreślić wyrazy od:	ale do: *taųkacý.*
228	14 i 15 » »	» » » »	przeważnie do: także
228	18—20 » »	» » » »	przeważnie do: *daccý.*

Wszystkie powyższe przykłady dostały się do tego ustępu (Ad I) przez nieuwagę; właściwe ich stanowisko jest określone w ciągu dalszym, w odnośnych ustępach morfologii.

str.	wiersz			
230	5	od	góry	należy dodać uwagę: Fałszywy pogląd na kwestyę występowania obok siebie w pewnych kategoryach formalnych dwu dźwięków, mianowicie *é* i *y* wzgl. *i* prostują w dalszym ciągu odnośne ustępy morfologii.
231	9	»	»	skreślić wyraz: *abúdwą*
231	10	»	dołu	» » wyrazy: *tódá* (⇐ *tohdá*)
241	6	»	»	» » » *pasłý, taukačý, pa daccý.*
242	1	»	góry	» » » *kalí ńe xóč ńeśći* (z *xóčeš*)
249	17 i 16		od dołu	należy skreślić wyrazy od: zapisany do: rusycyzmem — dodać natomiast uwagę: cf. jednak str. 269 wiersz 3 od dołu i następne.
253	14	od	dołu	ma być: *tadý* zamiast: *tódá*
267	12	od	góry	należy skreślić: wzgl. *y* lub *i*
267	15	»	»	ma być: (i *lekaịí*) zamiast: i *lekaịí*
267	18	»	»	po: etc. należy dodać: Formy na *-y* wzgl. *-i* polegają na pierwotnych acc. pl. przeniesionych do nom. pl.
268	1	»	»	» » *svaịaké* » *svaịaḱe*
269	3	»	»	po: np. należy dodać: *dastáụ róha* C. I. 3., *jak uźáụśe iőn u bóka* G. II. 2. etc. Częstsze są wypadki liczby podwójnej np.

Prócz wyżej wymienionych pomyłek zaszły jeszcze opuszczenia znaku miękkości przy spółgłosce przed samogłoską *i*, która w naszej gwarze palatalizuje każdą bez wyjątku poprzedzającą spółgłoskę; wszystkich tych nazbyt licznych a łatwych do sprostowania pomyłek tutaj się nie wyszczególnia, jak i wypadków użycia znaku *J* zamiast *I*, których pewna ilość znajduje się na str. 11, 12 et passim.

str.	wiersz		ma być	zamiast
369	16	od góry	skróceń	sróceń
422	9	od dołu	*kosa*	*hosa*

Dodatek do str. 358 n. i 430. Wsie: Batowice, Raciborowice, Zastów i Prusy, leżące na pn.-wsch. od Krakowa, zgadzają się co do dwu pierwszych cech, mianowicie co do zatraty nosówek i zachowania końcowego *-χ* ze Świdówką, co do dwu drugich, t. j. przejścia *ł* w *ụ* i końcówki *-my* z Krzyszkowicami. Fakty te stwierdziłem na miejscu. *K. N.*

TREŚĆ ZESZYTU 3.

4. K. Czaykowski i J. Łoś: Zabytki augustyańskie. . . . . .
5. Jan Rozwadowski: Kilka uwag o narzeczu gradowickiem. . . . .
6. Jan Rozwadowski: Parerga. . . . . .
7. Kazimierz nitsch: Dwie gwary małopolskie. . . . . .
8. Jan Łoś: Jakóba syna Parkoszowego traktat o ortografii polskiej. . .
9. W. T.: Słownik bronowski. . . . . .

Widener Library
2044 092 696 962